IVLII CÆSARIS
BVLENGERI
IVLIODVNENSIS,
DOCTORIS THEOLOGI,

SYSTEMATIS OPVSCVLORVM

Tomus Secundus.

IN QVO HABENTVR LIBRI DE Triumpho: de Circo Romano, ludiſque Circenſibus: de Theatro, & de Venatione Circi.

AVCTORIS OPERA PASSIM AVCTVS, ATQVE accuratè & ad amuſſim recognitus. Cui acceſsêre Indices vberrimi Capitum, & rerum notatu digniorum.

LVGDVNI,

Sumptibus Antonij Pillehotte, ſub ſigno Sanctiſſimæ Trinitatis.

M. DCXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX CAPITVM TOMI SECVNDI.

Liber de ſpoliis bellicis, trophæis, arcubus triumphalibus, & pompa Triumphi.

I. *Victoris Præfatio.* 1
II. *De Arcu triumphali.* 3
III. *De Trophæis.* 5
IV. *De triumphi nomine.* 10
V. *De iis apud quos triumphus in vſu fuit.* ibid.
VI. *Quis Romæ primus triumphum duxerit.* 11
VII. *A quo triumphus decretus.* 12
VIII. *Quibus de cauſis decretus ſit.* 13
IX. *Quibus decretus.* ibid.
X. *Vbi peteretur triumphus.* 15
XI. *De ouatione.* 17
XII. *De donis militaribus.* ibid.
XIII. *De coronis.* 23
XIV. *De corona myrtea ouantium.* 28
XV. *De aliis generibus coronarum.* 30
XVI. *De laurea corona.* 31
XVII. *De corona aurea triumphantis.* 35
XVIII. *De habitu triumphantis.* 36
XIX. *De triumphalibus ornamentis.* 39
XX. *De curru.* 42
XXI. *De equis.* 43
XXII. *De Annulo ferreo, & reliquo triumphantis ornatu.* 45
XXIII. *De porta triumphali.* ibid.
XXIV. *Qua ante pompam.* 46
XXV. *De pompa triumphi.* 47
XXVI. *De pompa pegmatis & ferculis.* 48
XXVII. *De argento, & pecuniis.* 52
XXVIII. *De tubicinibus, tauris & popis.* 53
XXIX. *De captiuis.* 55
XXX. *De Coronis ſociorum.* 59
XXXI. *De triumphante.* 60
XXXII. *De militibus.* 61
XXXIII. *De itinere in Capitolium.* 63
XXXIV. *De triumphali epulo.* 65
XXXV. *De ludis.* 66
XXXVI. *De Hercule, & triumphali domo, & ſtatuis.* 67
XXXVII. *De ſpoliis opimis.* 68

Liber de Circo Romano, ludíſque Circenſibus.

I. *De origine Circenſium, & nomine.* 87
II. *Circus vnde dictus.* 88
III. *De forma Circi.* 94
IV. *De Circo maximo.* 95
V. *De aliis Circis Romanis.* 96
VI. *De Circis aliarum gentium.* 98
VII. *An ludi Circenſes iidem eſſent cum magnis Romanis, aut Cerealibus.* 102
VIII. *An magni ludi fuerint iidem cum Megaliacis.* 105
IX. *Quibus Diis ſacer Circus fuerit.* 107
X. *De Circi carceribus.* 111
XI. *De variis carcerum appellationibus.* ibid.
XII. *De vſu repagulorum, & equis ad repagula.* 115
XIII. *De ſortitione & ordine curſorum.* ibid.
XIV. *De oſtiis.* 117
XV. *De miſſilibus.* 119
XVI. *De Mappa.* 120
XVII. *De ſigno tubæ.* 122
XVIII. *De Præconibus.* 123
XIX. *De ouis, & Delphinis.* 124
XX. *De obeliſcis.* 126
XXI. *De Euripis.* 127
XXII. *De metis & creta.* 129
XXIII. *De metis Murtiis.* 131
XXIV. *De forma metæ.* 132
XXV. *De ſpina Circi.* ibid.
XXVI. *De forma decurſionis.* 134
XXVII. *De agitatorum induſtria.* ibid.
XXVIII. *De ſepteno ſpatio ad metas.* 136
XXIX. *De flexione metæ.* 137
XXX. *De naufragio Circi.* 141
XXXI. *De aſperſione equorum.* 142
XXXII. *De cauea & porticibus Circi.* 144

Index Capitum.

XXXIII. De popularibus & equeſtribus in Circo. 146
XXXIV. De viis, baltheis, cathedris cuneorum. 147
XXXV. De ſeſſione & gradibus. 148
XXXVI. De honore in Circo viris fortibus delato. 152
XXXVII. De reliquo ornatu Circi. 153
XXXVIII. De pompa Circi. 154
XXXIX. De Circenſium ſtudio. 159
XL. De editoribus. 160
XLI. De Circenſibus priuatis. 161
XLII. Qui Circenſes ederent. ibid.
XLIII. De habitu editoris. 164
XLIV. De familia quadrigaria. 165
XLV. De ſpectatoribus. 167
XLVI. An pileati & diſcalceati ſpectarent. 169
XLVII. De Circi clamoribus. 170
XLVIII. De factionibus. 173
XLIX. De coloribus. 175
L. Auriga an infames. 179
LI. An equis de publico vterentur. 180
LII. De agitatoribus miliariis. 183
LIII. De inſignibus agitatorum. 185
LIV. De elogiis agitatorum, & de iugis. 186
LV. De præmiis. 187
LVI. De miſſilibus Circi, ſortis, mathematicis, furtis. 190
LVII. De ſingularibus equis. 192
LVIII. De paribus equis. 193
LIX. De funariis equis. 194
LX. De ſtudio alendorum equorum. 195

Tractatus de Equis.

I. De equo. 198
II. De equis maritimis, & fluuiaticis. ibid.
III. De equis Deorum. 199
IV. De equis terreſtribus & eorum inuentore. 200
V. De regionibus equorum feracibus. 201
VI. De equorum ingenio. 203
VII. De generoſis equis. ibid.
VIII. De nomine ἵππου, caballi, feri. 205
IX. De equis quibus nota iniuſta. ibid.
X. De equis bonis, aut malis. 206
XI. De equis vietis, & piſtrinariis. 207
XII. De deſultoribus. 208
XIII. De equorum gregibus, & de innis, mannis. ibid.
XIV. De pretio equorum. 209
XV. De ornatu equorum. ibid.
XVI. De frenis. 210
XVII. De aliis equorum inſtrumentis. 211
XVIII. De morbis equorum, & medicis. 212
XIX. De coloribus equorum. 213
XX. De hinnitu, equili, & aliis. ibid.
XXI. De equitibus, & equorum domitoribus. ibid.

Liber I. de Theatro.

I. De ludorum theatralium & ſcenicorum origine. 220
II. De auctore Tragœdiæ, & Comœdiæ. 222
III. De harmonia, rythmo, metro. 225
IV. De poëmatum, & canticorum appellatione. 226
V. De ſcriptoribus hiſtoriæ Dramaticæ. ibid.
VI. De fabulis Græcis & Latinis. 227
VII. Quid ſit Tragœdia. 230
VIII. De vetere Comœdia. 235
IX. De Satyra, Sillis, & Attellanis. 236
X. De Ludis. 241
XI. De Theatro. 244
XII. De Theatris Athenienſ. & Roman. 245
XIII. De Theatris perpetuis Romæ. 246
XIV. De forma Theatri. 248
XV. An Theatra tecta fuerint. 249
XVI. Quibus Diis ſacrum Theatrum. 250
XVII. De partibus Theatri. 251
XVIII. De Scenæ ſignificatione. 253
XIX. De Scenæ partibus. 254
XX. De Scenæ ornatu. 255
XXI. De machinis Theatri. 256
XXII. Iterum de partibus Theatri. ibid.
XXIII. De vaſis Theatri. 259
XXIV. De Græcorum Theatris. 260
XXV. De Odeo. 261
XXVI. De proſcenio & pulpito. ibid.
XXVII. De orcheſtra. 262
XXVIII. De Aulæis. 263
XXIX. De foris & ſpectaculis. 264
XXX. De iure ſedendi ac præſidendi. 265
XXXI. De concionibus in Theatro. 267
XXXII. De factionibus Theatri. ibid.
XXXIII. De miſſilibus Theatri. 268
XXXIV. Qui præter Scenicos, & hiſtriones in Scena, aut orcheſtra agerent. ibid.
XXXV. De voce miraculi, & miraculorum patratoribus. 269
XXXVI. De Petauriſtis. 271
XXXVII. De cernuatoribus & aſcoliaſtis. 273
XXXVIII. De Oſcillis. 275

XXXIX. De

Digitized by Google

Index Capitum.

XXXIX. De grallatoribus. 277

XL. De acetabulariis, praeſtigiatoribus, circulatoribus. ibid.

XLI. De funambulis. 278

XLII. De apinariis & ridiculis. 280

XLIII. De paraſitis. 284

XLIV. De morionibus & ſannionibus. 286

XLV. De variis hiſtrionum generibus. 288

XLVI. De ludiis, ſeu ludionibus. 290

XLVII. De planipedibus. 291

XLVIII. De Mimis. ibid.

XLIX. De Scena & orcheſtra obſcænitate. 295

L. De infamia Theatri. 299

LI. De pantomimicis, & aliis ſaltationibus. 301

LII. De præſide ludorum theatralium. 329

LIII. De perſonis. ibid.

LIV. De monitoribus, curionibus, lictoribus in Scena. 323

LV. De ornatu hiſtrionum. 324

LVI. De caluis ſcenicis. 327

LVII. An nominatim appellare aliquem in Scena licuerit. 328

LVIII. De mercede, quæ ſcenicis data. ibid.

LIX. De plauſu & ſibilo. 333

LX. De clamoribus & acclamationibus Theatri. 336

Liber II. de Theatro.

I. De ludis muſicis, & ſcenicis. 337

II. De Muſica theatrali. 340

III. De Muſica. 341

IV. De Muſicæ partibus. 342

V. De cantico aſſæ vocis. 344

VI. De fibula. 345

VII. De phonaſcis. ibid.

VIII. De molliendà voce. 346

IX. De plaſmate. ibid.

X. De Cantu in ſcena. 347

XI. De vocibus Iuleis. 352

XII. De Meſochoro, Hilarodo, Magodo, & aliis. 353

XIII. De Chori Canticis. ibid.

XIV. De choris cyclicis. 356

XV. De chorago, & chorodidaſcalo. 358

XVI. De Choro. 359

XVII. De tropis Muſica. ibid.

XVIII. De Muſica Pythagorica. 362

XIX. De Muſica quæ fit flatu, pulſu, aut tactu, & de crumatis. 364

XX. De organis empneuſtis. 365

XXI. De Tibia. 366

XXII. De Tibiæ auctore. ibid.

XXIII. Quid interſit inter tibiam & fiſtulam. 369

XXIV. De rebus quibus vſi tibicines. 372

XXV. De foraminibus tibiæ. 373

XXVI. De tibiarum varietate. ibid.

XXVII. De variis tibiarum modis. 378

XXVIII. De nomis tibicinum. 379

XXIX. De tibiæ cantu. 380

XXX. De Pythaule & Pithaule. 381

XXXI. De Panduria. 382

XXXII. De Hydraule. ibid.

XXXIII. De organis. 383

XXXIV. De ſorte tibicinum & citharœdorum. 384

XXXV. De vtriculariis. ibid.

XXXVI. De Cithara. ibid.

XXXVII. De Cithara, Lyra, Chely. 385

XXXVIII. De partibus Citharæ. 387

XXXIX. Quomodo cithara pulſaretur. 388

XL. De habitu citharœdi. 391

XLI. De citharæ ſonis. 392

XLII. De legibus citharœdorum in Theatro. 393

XLIII. De nomis citharœdicis. ibid.

XLIV. De Pſalterio. ibid.

XLV. De Barbito, & Trigono. 394

XLVI. De Crotalo. ibid.

XLVII. De Sambuca. 395

XLVIII. De Siſtro. ibid.

XLIX. De verſu Heroico, Iambo, & Lyrico. ibid.

Liber de Venatione Circi, & Amphitheatri.

I. Auctoris Præfatio. 397

II. De Venatione ſyluatica. ibid.

III. De Venatione Perſica. 398

IV. De Aucupio. 399

V. De Venatione Amphitheatri. 400

VI. De origine Venationum. 401

VII. Quibus Diis ſacra. 402

VIII. Venatio vnde dicta. 403

IX. De loco vbi venationes editæ. 404

X. De Amphitheatro. 405

XI. De cauſa. ibid.

XII. Chriſtianos abhorruiſſe ab hoc ſpectaculo. 407

XIII. Qui venationem ediderint. 408

XIV. De ſumptu venationum, & venatoribus. 410

XV. De largitionibus, & reliquo ſumptu in venatores. 411

XVI. De captura ferarum. 412

XVII. De Caueis. 413

XVIII. De adductione ferarum. 416

XIX.	*Quæ feræ ederentur.*	*ibid.*
XX.	*De ferarum vocibus.*	422
XXI.	*De manſuetariis.*	423
XXII.	*De irritandis feris.*	429
XXIII.	*Quæ res feris terriculo ſint.*	431
XXIV.	*De venatione direptionis.*	432
XXV.	*De ludicro incruento ferarum.*	435
XXVI.	*Cruenta ferarum inter ſeſe congreſſio.*	436
XXVII.	*De cruenta hominum cum feris pugna.*	438
XXVIII.	*De iis qui venabulo exciperent.*	440
XXIX.	*De pugna venatorum inermi.*	443
XXX.	*De Beſtiariis.*	445
XXXI.	*Qui feris obiicerentur.*	446
XXXII.	*De ſeruis & transfugis.*	447
XXXIII.	*Quàm graue ſupplicium fuerit, damnari ad beſtias.*	448
XXXIV.	*De matutino ſpectaculo.*	449
XXXV.	*De iis qui exhorruerunt id genus ſupplicij.*	551
XXXVI.	*Beſtiarij ſine miſſione.*	*ibid.*
XXXVII.	*Nobiles deputati ad ludum.*	452
XXXVIII.	*An infames fuerint beſtiarij.*	453

Tractatus de Elephantis.

I.	*PRæfatio Auctoris.*	454
II.	*Deſcriptio Elephantis.*	*ibid.*
III.	*Elephas porcum & murem timet.*	455
IV.	*De prudentia, & ardore pugnæ in Elephantis.*	456

SVMMA

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANIſſimo Rege conceſſi.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliíſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione conetur librum, qui inſcribitur, *Iulij Caſaris Bulengeri Iuliodunenſis, Doctoris Theologi, Opuſculorum Syſtema, duobus Tomis digeſtum. In quibus agitur de inſtrumento templorum, de veſte Pontificum, Epiſcoporum, & Sacerdotum*, &c. præter ANTONIVM PILLEHOTTE Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos quibus ipſemet cōceſſerit. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dicti ANTONII PILLEHOTTE. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliíſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis, die decimanona Februarij, anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo.

De mandato Regis,

Signatum,

RENOVARD.

IVLII

Digitized by Google

Digitized by Google

IVLII CÆSARIS

BVLENGERI IVLIODVNENSIS DE SPOLIIS BELLICIS, TROPHÆIS, ARCVBVS TRIVMPHALIBVS, ET POMPA TRIVMPHI,

LIBER VNICVS.

CAPVT I.

A CVM nulla vnquam glotia vetior habita ſit,quàm quæ virtute & armis quæreretur, omnium animis id ſemper inſitum fuit, vt bellicæ gloriæ memoriam ad poſteros tranſmitterent, eiúſque monumentum aliquod relinquerent ij, quorum virtus præ cæteris enituiſſet. Ex eo fonte mos vbique penè gentium obtinuit, vt arma hoſtibus derepra domi ad poſtes affigerent, aut in templis è tholo ſuſpenderent, arcus, trophæa, columnas, aras, ſtatuas erigerent, triumphum ducerent, cuius veſtigia non leuiter imprimerentur, ſed in ære, aut marmore defixa, literíſve ac monumentis prodita, in omnem conſequentis temporis memoriam perdurarent. Verùm ex his omnibus quod primum in vſum venerit, non vſquequaque notum eſt. Equidem ita cenſeo, huius
B rei, ſicuti & aliarum, tenuia principia fuiſſe, primúmque arma domi, aut templis affixa, vel è columnis, & arboribus rudirer, ac ſine arte ſuſpenſa eſſe; deinde à paruis initiis, ad eam triumphi majeſtatem, quæ Romæ florente fuit, gliſcente in dies ambitione, exiguis incrementis deuenrum eſſe. Nam & in hiſtoria ſacra Regum lib. 1. cap. 21. enſis Goliath pallio inuolutus (ῥομφαία Γολιὰθ ἐνειλημμένη ἱματίῳ) apud Abimelech Sacerdotem Deo conſecratus, & valuis affixus eſt: & apud Manil. lib. 4. motis fuit,

——poſtes ornare ſuperbos
Pellibus, & captas domibus conſigere prædas:

Virgil. Æneid 7.

Multáque præterea ſacris in poſtibus arma,
Captiui pendent currus, curuæque ſecures,
C *Et criſtæ capitum, & portarum ingentia clauſtra,*
Spiculáque, clypeíque, ereptáque roſtra carinis.

Silius lib. 6.

Affixi clypei, currúſque, & ſpicula nota,
Aedibus in paruis, magni monumenta triumphi.

Seneca in Thyeſte:

Affixa inhærent dona, vocales tubæ.

Digitized by Google

—— hic præda hoſtium A

Et de triumpho picta barbarico chlamys.

Veroſimile eſt, eos tantùm Romæ, quibus ſpolia cum armillis & coronis à victore Imperatore donata eſſent, ea potuiſſe domi ſuſpendere. διὰ τὸ μόνοις ἐξεῖναι περιτιθέναι κόσμον τοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ τετιμημένοις, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα, vt Polyb. lib. 6. Romæ in Capitolio, &, vt Sueton. cap. 17. in Claudio, in Palatio, ad columnas, affigi moris fuit. Liuius lib. 40. Ab his, inquit, columnis, quæ in Capitolio erant, ſigna amouit, quæ incommodè poſita videbantur. Item, Clypeáque de columnis, & ſigna militaria, affixa, omnis generis dempſit. ornabatur enim Capitolium ſignis militaribus. Polyb. pag. 47. τὰ μὲν σκῦλα Ῥώμην ἔπεμψε, λείαν δὲ Conſul militibus diuiſit prædam. Spolia Romam miſit. τὸ δὲ Καπιτώλιον ἐκόσμησε ταῖς σημαίαις καὶ τοῖς μανιάκοις. In tumultu arma poſtibus, & templis derepta. Lucanus lib. 1. B

Deripiunt ſacris affixa penatibus arma,
Quæ pax longa dabat, nuda iam crate fluentes
Inuadunt clypeos. ——

Legendus Apollon. Argonaut. pag. 167. lib. 1. Anthologiæ Mars queritur ſibi arma incruenta, & integra eſſe ſuſpenſa.

Οὐκ ἐμὰ ταῦτα λάφυρα· τίς ὁ θριγκοῖσι ἀνάψας
Ἄρηος ταύτην τὴν ἄχαριν χάριτα;
Ἄκλαστοι μὲν κῶνοι, ἀναίμακτοι δ' ἀσπίδες.

Perſius ſatyra 6.

—— ac iam poſtibus arma, C
Iam chlamydas Regum, iam lutea gauſapa captis,
Eſſedáque, ingentéſque locat Cæſonia Rhenos.

Nonnus Dionyſiac. pag. 354.

Ὡς δ' ὅτε δυσμενέων μετὰ φύλοπιν, ἔψε μολόντες,
Ἀνδρὸς ἀκοντοφόροιο νέης ἀναθήματα νίκης
Ἀσπίδες, ἢ πήληκες ἐπεκρεμόωντο μελάθρῳ.

Horat. lib. 3. ode 3.

Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſine cæde vidi.

Quanquam ſpoliis incruentis; vt & reliqua præda aurea & nitente cubilia & thalami ornabantur. Ex hoc more Claudian. in Panegyr. 3. Stiliconis ſcripſit; D

Quicquid auus ſenior Mauro, vel Saxone victis,
Quicquid ab innumeris ſocio Stilicone tremendus
Quæſiuit genitor bellis, &c. ——
Nobilibus gazis, opibúſque cubilia ſurgent:
Barbaricis omnes thalamo conſerte triumphos.

De armis incruentis elegans epigramma eſt lib. 6. Antholog.

Ὅπλα γανόωντα, ——
Οἷά περ οὐχ ἐνοπᾶς, ἀλλὰ χορῶν ἔναρα.
Οἷς θάλαμον κοσμεῖτε γαμήλιον, ὅπλα δὲ λύθρῳ
Λειβόμενα βροτέῳ σηκὸς Ἄρηος ἔχει. E

Id eſt, *arma polita & nitida,*
Qualia non pugnæ, ſed choreæ ſpolia.
Queis thalamum genialem ornate, ſed arma cruore
Perfuſa humano Martia templa tenent.

Nam & moris fuit, vt nitida arma & radiantia è thalamo ſuſpenderentur. lib. 1. Antholog. pag. 3.

Παστάδα τις τοίς δὲ, καὶ ἀνδρεῶνα, καὶ αὐλὰν
Κοσμείτω, καὶ τὸν νυμφίδιον θάλαμον.

Emeriti etiam milites annis graues domi ſuſpendebant. lib. 4. Triſtium eleg. 7.

Miles vt emeritis non eſt ſatis vtilis armis,
Ponit ad antiquos quæ tulit arma lares.

Perſius ſatyra 6. morem ornandi poſtes ſpoliis hoſtilibus egregiè pingit.

O bone

Digitized by Google

A *O bone, non quæras, miſſa eſt à Cæſare laurus*
Inſignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis, ac iam poſtibus arma,
Iam chlamydas Regum, iam lutea gauſapa captis,
Eſſedáque, ingentéſque locat Cæſonia Rhenos.

Caligula ſcripſit procuratoribus, narrante Suetonio cap. 47. Triumphum appararent quàm minima ſumma, ſed quantus nunquam alius fuiſſet, quando in omnium hominum bona ius haberet. Manilius libro 4.

Hoc habet hoc ſtudium poſtes ornare ſuperbis
Pellibus, & captas domibus præfigere prædas.

Silius lib. 1.

B *Vnde ire in Martem, quo capta referre ſolebas,*
Et victor mecum ſuſpendere poſtibus arma.

Auguſtus apud Actium locum Caſtrorum quibus vſus fuerat, exornatum naualibus ſpoliis Neptuno & Marti conſecrauit.

CAP. II.

De Arcu triumphali.

ARcvs omnis ſuſpenſus fornix appellatur, ait Nonius arquus non niſi qui in cælo apparet, quam Irim Poëtæ dixerunt. *Arcere* eſt continere, authore Feſto; vnde
C & arcus in ædificiis dictus, qui à ſe ipſo continet. Iſidorus lib. 14. cap. 8. minus bene Arcus dicti, quod ſint arcta concluſione curuati, ipſi & fornices. Ridiculus eſt in voce *apſidis*, cùm ait; apſida lucida, eo quod lumine accepto per arcum reſplendeant. Dicitur ἀψὶς ab ἅπτω, id eſt, *necto*, quia nectitur è lapidibus iunctis ac ſuſpēſis. Ouid. 3. Metamorph.

Eſt ſpecus in medio virgis ac vimine denſus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum.
—— nam pumice viuo,
Et leuibus tophis natiuum duxerat arcum.

11. Metamorph. *arcatum curuamen* pro arcu poſuit. de Iride,

Dixit, & arcato cælum curuamine ſignans.

Arcus autem, qui dicti τροπαιοφόροι, per initia fuere rudes, & ſine impenſiore ornatu, late-
D ritij vt plurimùm, cuiuſmodi arcus Romuli Romæ; aut ex rudi lapide quadrato, vt Camilli, aut ex marmore, vt Cæſaris in foro, Gordiani in Viminali, Gratiani & Theodoſij non longè à via triumphali. Vſum eorum antiquiſſimum eſſe vel ea res argumento ſit, quod in hiſtoria ſacra Regum non vno loco commemorantur. D. Gregorius Nazianzenus ſcribit Dauidem, D. Hieronymus Saülem ſibi arcus & fornices triumphales erexiſſe. dicuntur tropæophori à Græcis. Dio lib. 53. de M. Vinitio agens ob victos ſub Auguſto Celtas; ἁψίς τε ἐν ταῖς ἄλπεσι τροπαιοφόρος οἱ ᾠκοδομήθη. Xiphilinus Veſpaſiano ἁψῖδες, inquit, τροπαιοφόροι ἐψηφίσθησαν. Dicti ſunt trophæophori, quod in ſummo arcu ſpolia hoſtibus derepta exaggerarentur, trophæi ritu, aut res ab Imperatoribus geſtæ, oppida capta, hoſtium arma, captiuorum greges in ipſo arcu exſculperentur. Claudian. lib. 3. Stilicon.

E *Indutóſque arcu ſpoliis, æquatáque templa nubibus.*

Panegyr. 4.

Aeráque veſtitis numeroſa puppe columnis.
—— ſpoliiſque micantes,
Innumeros arcus.

Iuuenal. ſat. 10.

—— & ſummo triſtis captiuus in arcu

Prudent. lib. 2. in Symmach.

Fruſtra igitur currus ſummo miramur in arcu
Quadriiugos, ſtantéſque duces in curribus altis,
Sub pedibúſque ducum captiuos poplite flexo
Ad iuga depreſſos, manibúſque in terga retortis,
Et ſuſpenſa graui telorum fragmina trunco.

Exſculpebantur autem variæ rerum imagines;triumphi pompa,ferculorum ordo, cæteraq; A
id genus in marmore exprimebantur,interdum hyalo diſtincta.Prudent. in Hymno Beato-
rum Apoſt.Petri & Pauli.

Tunc camuros hyalo inſigni variè cucurrit arcus,
Sic prata vernis floribus renident.

Romæ in arcu Titi marmoreo, inter forum Rom. & amphitheatrum, Imperator in cur-
ru ſedens ab alata victoria coronatur. Currui præfertur arca fœderis inter Iudaïca ſpolia,
præcedentibus 12. faſcibus, Conſul. altera ex parte, tabulæ Moſaïcæ, menſa aurea,can-
delabrum aureum, cum ſeptem lucernis, & varia templi Iudaïci vaſa. In medio arcu Ti-
tus ſedens Aquilam alis expanſis vtraque manu ſub genibus tenet, in fronte Iudæi vinctis
poſt tergum manibus. In quibuſdam arcubus expreſſæ pugnæ nauales, & terreſtres, cum
variis machinis bellicis, & armis, quod in arcu Septimij videre eſt, ad radices Capitolij, B
ad cuius faſtigium per gradus 50. aſcenditur. In arcu Conſtantini Magni, qui poſitus eſt
in Palatij radicibus, ad caput viæ Appiæ, bellum in Maxentium exſculptum eſt, cui etiam
iacenti Conſtantinus equo admiſſo inſultans minitatur. Arcuum olim lunata forma fuit,
& fornicata ſemicirculi inſtar, vnde & qui P. Victori Fabianus arcus eſt. Cicero 2. in Ver.
arcus eſt Fabianus. Poſtea quadrati eſſe cœperunt, ita vt in medio ampla eſſet porta forni-
cata, per quam victor ouans tranſiret. Claudianus Panegyr. 4.

Aſt ego frænabam geminos, quibus altior ires,
Inſignis candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui, per quem radiante decorus
Ingrederere toga. ———

Hinc inde portæ erant minores, vt ſcribit Fabricius in ſua Roma; intra mediæ portæ for- C
nicem victoriæ alatæ, quæ demiſſæ victori tranſeunti coronam imponerent. Ornabantur
arcus ſtatuis, imaginibus, columnis, quadrigis, ſignis militaribus, clypeis. Dio, καὶ εἰκόνες
αὐτῷ ἐπ' ἀψίδων, ἔν τε τῇ Τιβέριδος γεφύρᾳ ἐποιήθησαν. *Et factæ ſunt imagines in arcubus in ponte
Tiberis.* Liu.lib.41. Fornicibus ſigna aurata inſtituit. De ſtatuis docet Aſconius ad 2. Ver.
Fornix, inquit, Fabianus arcus eſt iuxta regiam in ſacra via, à Fabio Cenſore conſtructus,
qui à deuictis Allobrogibus Allobrox dicitur, ibíque ſtatua eius poſita. De columnis Pli-
nius lib. 36. Columnarum, inquit, ratio erat, attolli ſupra cæteros mortales, quod & ar-
cus ſignificant nouitio inuento. Nouitium inuentum vocat ornamenta illa exquiſitæ ope-
ræ, quæ lenocinia ambitionis, non præmia virtutis fuerunt. arcuum enim rationem non
eſſe nouitiam, ſed antiquam, indicio ſunt arcus Romuli, Camilli, & Fabij, quorum ho-
diéque Romæ veſtigia extant. Plinius lib. 36. c. 5. Ex honore, inquit, apparet in magna D
authoritate habitum Lyſiæ opus, quod in Palatio ſuper arcum D. Auguſtus honori Octa-
uij patris ſui dicauit, in ædicula columnis adornata. i. quadrigas, currúſque, & Apollo,
ac Diana ex vno lapide. Ingentem illum arcum fuiſſe oportet, ſuper quem ædicula cum
columnis exſtructa eſſet. Columnæ ſæpe in fronte fuerunt, cuiuſmodi Romæ 4. illæ ſunt
in arcu Domitiani, in quo & imago vrbis, & victoriæ, tum ipſe Domitianus nudus ſedens
corpore procero dormienti ſimilis à Minerua fouetur. Conſtantini Magni ſuperior arcus,
& latera Romæ circumquaque ſtatuis ornantur. in Domitiani arcu quadrigæ fuēre. Mar-
tial.lib. 8. epigr. 65.

Stat ſacer edomitis gentibus arcus ouans.
Hic gemini currus numerant elephanta frequentes;
Sufficit immenſis aureus ipſe iugis. E

In Arcu triumphali Conſtantini Magni Romæ hic titulus inciſus. Imperatori Cæſari Fla-
uio Max. Pio,Felici, Auguſto Sen. P. Q. Romanus, quod inſtinctu diuinitatis, mentis
magnitudine cum exercitu ſuo tam de Tyranno quàm de omni eius factione vno tempore
iuſtis Remp. vltus eſt armis, Arcum triumphis inſignem dicauit votis X. votis XX. libera-
tori vrbis, fundatori quietis. Vbi admonebo, Domitianum plures arcus extruxiſſe per
omnes vrbis regiones, & inſignem via Appia, de quo Statius lib. 1. Syl. Sueton. Domit.
cap. 13. Ianos, arcúſque cum quadrigis, & inſignibus triumphorum per regiones vrbis tan-
tos ac tot extruxit, vt cuidam Græcè inſcriptum ſit arcui, ἀρκεῖ. ſic optimè doctiſſimus Ca-
ſaubonus reſtituit. In ſuperiore arcu ſpatia fuēre, vbi conſiſterent tubicines victore tranſ-
eunte, milites trophæa oſtentantes, aliíque, qui victoriolas demitterent, flores ſparge-
rent, carmina canerent, & alia eius generis facerent. Poſiti ſunt arcus ex Senatus decreto,
& plebis

Digitized by Google

A & plebis ſcito, vel authoritate Imperatorũ, vt ex hac inſcriptione Arcus Titi via ſacra perſpi-
cuũ eſt. Senatus P. Q. Romanus D. Tito, Diui Veſpaſiani filio Veſpaſiano Auguſto. In Arcu
Septimij. Imperatoribus Seuero, & filio Antonino ob Imperium P.R. propagatum, inſigni-
bus virtutibus eorum, domi foriſque, S. P. Q. R. Poſitus interdum arcus eſt à corpore ali-
quo negotiatorum, argentariorum, & cæterorum id genus, vt apparet ex inſcriptione
Arcus Septimij, in foro boario. Seuero argentarij, & negotiatores boari huius loci, qui
inuehant, deuoto numini eorum. Priuati interdum poſuêre, gratiæ, vt videtur, Imp. con-
ciliandæ: nam in Arcu Gallieni hæc inſcriptio eſt. Gallieno, & vxori eius M. Aurelius
Victor dedicatiſſimus numini, maieſtatique eorum. Liuiæ exemplo factum eſt, vt fœmi-
nis arcus ponerentur, de qua Dio. Senatus Liuiæ Auguſtæ ἀψῖδα, ὃ μηδεμιᾷ ἄλλῃ γυναικὶ,
B ἐψηφίσατο. In foro boario Arcus eſt boarius, à Sacerdotum collegio, vt videtur, poſitus,
vbi victimæ, & victimatij, cum malleo, cultro, ſeceſpita, aheno, capide, pateris, flagel-
lo, candelabro, linteis. Cauſæ cur ponerentur plures, vt plerumque lætæ res. Nam &
ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, propter ædem Saturni Arcus dicatus eſt, apud Tacit.
l. 2. Annal. & ob victorias; quæ cauſa ſæpe aſcripta eſt in Arcu Conſtantini. Conſtantino
Max. quod inſtinctu diuinitatis, mentis magnitudine, cum exercitu ſuo de Tyranno iu-
ſtis Rempubl. vltus eſt armis, arcum triumphalem dicauit S. P. Q. R. Inſcriptio enim ar-
cuum & cauſam, & nomina eorum qui dicarent, quibúſque dicaretur, continebat, vt in-
dex ac titulus, qui carmine interdum aſculptus, vt apparet ex hoc fragmento in Arcu Dru-
ſi Neronis, Cæſaris Auguſti priuigni apud Petrarcham.

—— ad diuortia Rheni
Peruaſi hoſtiles depopulatus agros.
C *Dum tibi Roma decus, æternáque ſudo trophæa,*
Iſter pacatis lenior ibat aquis.

Tacitus plures ponit lib. 2. Decreuere Patres vt Germanicus atque Druſus ouantes vr-
bem introirent. Structi & arcus circum latera templi Martis vltoris cum effigie Cæſarum.
Item de Germanico. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amia-
no, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Remp. obiiſſe. Marcus Anton. Phi-
loſophus ad Iſtrum in Pannonia ſuperiori deuictis Marcomanniis arcum excitauit, apud
Capitolin. & Iulianus deſertor apud Sabariam Pannoniæ ob deuictos Alemannos, apud
Ammian. Marcel. Arcus qui Adriano in eius foro exſtructus eſt, meminit Xiphil. in Adria-
no. Arcus interdum diruti ſunt eo mortuo cui dicati erant, ſi memoria eius inuidioſa eſſet.
Quod in Domitiano factum, cuius arcus ſparſi vbique per vrbem à plebe ſtatim euerſi. Xi-
D philin. in Nerua; καὶ αἱ ἀψῖδες πλεῖσται ᾗ ἑνὶ ἀνδρὶ πεποιημέναι καθῃρέθησαν. Interdum reſtituti.
in vet inſcrip. Arcus Cœlimontanos plurifariam vetuſtate collapſos, & corruptos, à ſolo,
ſua pecunia, reſtituerunt Antoninus Philoſophus, & Verus. Conſulendus Seruius de Cæ-
ſaris Arcu, Sueton. de Druſi.

CAPVT III.

De Trophæis.

GRÆCI pro arcu trophæis vſi, τρόπαια dixerunt, ſicuti & Latini per initia, qui
E deinde aſpirationem inſeruerunt. Latini enim veteres nunquam niſi in vocali aſpi-
rationem vſurparunt, dicebántque, Triumpus, Cetegus, pulcer, pulcros, Karta-
ginem, ait Cic. in Oratore, & Quintil. lib. 1. & lib. 12. cap. 10. vbi narrat quendam de
ruſtico quæſiſſe, num Amphiona noſſet, quo negante, Ampiona dixiſſe, qui ſtatim à ru-
ſtico agnitus ſit, quia Latinis aſpiratio poſt conſonantem ignota. Græci γράκχον ſcribunt.
Probus quidam inquit; Putant inchoare dici imperitiſſimè. nam neque poſt C. literam H.
Latina verba regunt, exceptis nominibus tribus, pulcher, orchus, lurcho. Quintilianus lib.
1. cap. 5. Veteribus, ait, aſpirationis nullus vſus, dicebant, triumpis, Graccis; erupit breui
tempore nimius vſus, vt Choronæ, chenturiones, præchones dicerentur. quod ſcitè ridet
Catullus in epigrammate:

Chommoda dicebat, ſi quando commoda vellet
Dicere, & hinſidias Arrius inſidias.
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,

Iam non Ionios eſſe, ſed Ilionios. A

Ex eo factum, vt triumphum, trophæum, Enipheum, Calphurnium dicerent, more Siculo, qui literam π in φ mutarunt, cùm Æoles contrà, & quandoque Latini φ in π mutarint; vt in his vocibus σφιγξ, σφὶξ, πὶξ, pica, id eſt, gryphes: φάσκωλος, φασκώλιον, paſceolus. Æoles enim tenuiter efferebant, quæ alij aſpiratè; dicebántque, ἀπῆκεν, ἀπέλκυζεν, ὅρμος, ὅσος, pro ἀφῆκεν, vt ſcribit Ioannes Grammaticus. Quod quia vſus euicit, cum Cicerone dicam, conuitio aurium, cùm mihi extorta veritas eſſet, vſum loquendi populo reliqui: malim itaque triumphum & trophæum cum vulgo dicere, quia ſuauius ad aures accidit, quàm cũ Lambino Tropæum, & Boſphorum quàm Boſphoron, licèt Græci Boſphoron, & τρόπαιον, ἀπὸ τοῦ πόρου, καὶ τῆς τροπῆς dicant. Trophæi ſignificationem, apud Nonium, propriam Varro Bimargo oſtendit: ideo fuga hoſtium Græcè vocatur τροπὴ. hinc ſpolia capta fixa in ſtipitibus B appellantur trophæa. Iſidorus turbat lib. 18. cap. 2. his verbis: Trophæum dictum ἀπὸ τῆς τροπῆς. nam ab eo quod hoſtem quis fugaſſet, merebatur trophæum, quod occidiſſet, triumphũ (inepta diſtinctio: nam ſæpe cæſo hoſte tropæum ſine triumpho) qui dicitur ἀπὸ τοῦ τελάμβης, id eſt, *exultatione*: (ineptè.) plenæ enim victoriæ triumphus debetur, ſemiplenæ trophæum, quia nondum plenam eſt conſequutus victoriam, non enim obtinuit, ſed fugauit exercitũ: (ineptiſſimè.) quia trophæa fiebant è ſpoliis cæſorum hoſtium; neque fugantur hoſtes ſine cæde. Melius etymologicon de trophæo. εἴρηται ἀπὸ τοῦ τρέψαι, καὶ διῶξαι τῶν πολεμίους. Τρόπαια (repoſui vocem hanc, quæ aberat) τὰ ἱστάμενα σύμβολα τῆς νίκης. Vnde & Iuno τρόπαια dicitur, διὰ τὸ τὰ τρόπαια, ὅ ἐστι, τὰ νικητήρια (τῇ Ἥρᾳ, addo) μὴ μόνον τῷ Διὶ ἀνατίθεσθαι. Fiebant è lapide, marmore, trunco arboris, ære. Pauſan. Atticis. λίθον πάριον ἦγον εἰς τροπαίου ποίησιν. *Lapidem Parium ducebant ad ponendum trophæum.* Plutarch. Alcibiad. πταίσαντος περὶ Ἔφεσον τοῦ Θρασύλλου, τὸ C χαλκοῦν ἀνεστῆναι τρόπαιον ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων, ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν Ἀθηναίων. Cic. lib. 2. de Finib. Thebani æneum in finibus ſtatuerunt trophæum. Prope Cemenum montem, quo loco Iſara & Rhodanus fluuij confluunt, Q. Fab. Max. Æmilianus ducenis millibus Gallorum cæſis, ibidem ſtatuit trophæum ex albo lapide; καὶ ἔστησε τρόπαιον αὐτόθι λευκοῦ λίθου, ait Strabo lib. 4. Veteres arborum truncis vſi, rudibus, ac ſine arte. Sidon. Panegyr.

——querciſque trophæis
Curua tremit, placidóque deam ſub faſce fatigat.

Deo cuipiam dicabantur. 10. Æneid.

——exuuiáſque viri tua pinus habebit.

Claudian. lib. 1. in Ruffin.

——& hoſtiles ſuſpendit in arbore criſtas. D

Stat. Thebaid.

Quercus erat teneræ iamdudum oblita iuuentæ,
Huic laues galeas, perfoſſáque vulnere crebro
Inſerit arma.——

Plutarchus de Romuli trophæo legendus. Arbores annoſæ ſacræ habitæ; ideóque ad vota, & donaria magis idoneæ: quò pertinet illud eodem loco.

Incipit; oranti vox & iuga longa reſultant.
Bellipotens, &c.——

Et ad ſepulcra fortium trophæum appoſitum. Virgil. lib. 11.

Ingentem quercum, deciſis vndique ramis,
Conſtituit tumulo, fulgentiáque induit arma, E
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat rorantes ſanguine criſtas,
Teláque trunca viri, & bis ſex thoraca petitum,
Perfoſſúmque locis.——

Prudent. lib. 2. in Symmachum.

Vis decorare tuum ditiſſima Roma Senatum?
Suſpende exuuias armis & ſanguine captas,
Congere cæſorum victrix diademata Regum.

Sidon. Panegyr. Majoriani:

Iſta micant clypeo, cuſpis trabe ſurgit eburna,
Ebria cæde virûm propter Bellona trophæum
Extruit, vt quercum capti ne pondere curuet.

In

Digitized by Google

A In nummo vetere trophæum ita expreſſum eſt: in quercu ramis deciſis lacerna Germanica, coriacea duo ſcuta, vna fiſtula barbarica, & vexillum Teutonicum. Plin. lib. 3. c. 20. hanc ait inſcriptionem fuiſſe trophæi quod in Alpibus Auguſto poſitum eſt. Imperatori Cæſari Diui fil. Aug. Pontif. Max. Imperatori 14. Tribunitiæ poteſtatis S. P. Q. R. quod eius ductu auſpiciiſque gentes Alpium omnes, quæ à mari ſupero ad inferum pertinebant, ſub Imperium P. R. ſunt redactæ. Herodianus lib. 3. meminit trophæi Alexandri Magni de Dare, Seueri Septimi de Britannis. Diis enim dicata tropæa, vt diximus. Plin. lib. 6. c. 28. Trophæa eodem in loco Iano, & Neptuno ſtatuiſſe. Vetus etymologicon Ioui, & Iunoni poſita eſſe ait, vnde & Iuno Tropæa dicta: quemadmodum & armorum, ſpoliorúmque aceruí Diis ſacris, qui Marti vt plurimùm cremabantur. Sil. lib. 10.

B *—— armorúmque iubet conſurgere aceruos,*
Arſuros Gradiue tibi. ——

Liuius lib. 45. Omnis generis arma (Paulus Perſeo victo) cumulata in ingentem aceruum, precatus Martem, Mineruámque, Luámque matrem, & cæteros Deos, quibus ſpolia dicare ius, faſque eſt. Initio lib. 8. Spolia Luæ matri dare ſe Conſul dixit. Ibidem; Fabius hoſtilia arma igne concremauit, ſeu votum id Deorum cuipiam fuit. Ioui victori interdum arma, & ſpolia cremata ſunt, apud Liu. lib. 10. Virgil. 8. Æneid.

—— ſcutorúmque incendit victor aceruos.

Item Vulcano ex voto. Liuius lib. 23. Spolia hoſtium Marcellus Vulcano votum cremauit. lib. 30. Arma omnia Scipio Vulcano incendit ſpolia. & ; Arma inutilia cremabantur, quæ vſui erant, & tutò ac facilè domum deportari poterant, aſſeruabantur. Appianus in
C Ibericis, τὴν λείαν διαδοὺς τῷ στρατῷ τὴν δυνατὴν φέρεσθαι, τὰ λοιπὰ τοῖς θεοῖς τοῖς ἐνυαλίοις ἔκαυσε. Nonnunquam Apollini dicata ſpolia, & cremata. Herodotus lib. 1. κλίνας τὰ θύσιμα πάντα τρισχίλια ἔθυσε, κλινάς τε ἐπιχρύσους, καὶ εἵματα πορφύρεα, καὶ χιτῶνας, νήσας πυρὴν μεγάλην, κατέκαιε. Loquitur de Crœſo, qui ſpolia & prædam Apollini cremauit. Plutarchus Marium ait arma hoſtium inſignia triumpho reſeruaſſe, τῶν δ' ἄλλων ἐπὶ πυρᾶς μεγάλης καταστορέσας τὸ πλῆθος, ἔθυσε θυσίαν, καὶ τοῦ στρατοῦ περιεστῶτος ἐν ὅπλοις ἐστεφανωμένου. Hoc idem à Perſis factitatum eſſe docet Xenophon Inſtitut. Cyri pag. 77. ὅπλα ἔκαιον τῶν πολεμίων. & pag. 146. ſcribit oportere ἐκ τῆς λείας ἐξελεῖν τοῖς θεοῖς, ὁποῖα οἱ μάγοι ἐξηγοῦνται. Romæ Imperatores cùm prædam vrerent diſcingebantur, vt religione ſe ſolui oſtenderent: in reſolutoriis enim ſacris diſcingi moris fuit. Appianus Punico. Scipio νενικηκὼς Hannibalem, τὰ μὲν ἀχρεῖα τῆς λείας ἐνεπίμπρη, διαζωσάμενος αὐτὸς ὥσπερ εἰώθασι ῥωμαίων οἱ στρατηγοί. & ibidem, ἀποδόμενος δὲ τὴν λείαν τὴν περιττὴν,
D ὅπλα καὶ μηχανήματα, καὶ ναῦς ἀχρήστους ἀρεῖ, καὶ ἀθηνᾷ διαζωσάμενος αὐτὸς ἔκαιε, κατὰ τὰ πάτρια. Quo loco Mineruæ etiam arma cremata eſſe narrat. pag. 130. Diis bellicis ſpolia vſta ſcribit. αὐτὸς ἐνέπρησε τοῖς ἐνυαλίοις θεοῖς, quorum è numero Pallas: quod ex voto fieri ſolitum monet Liuius lib. 1. Præda, captiuíſque Romam miſſis, ſpoliis hoſtium ingenti cumulo accenſis. Votum id erat Vulcano à Tarquinio Priſco. Signa militaria nonnunquam, & armillæ in Capitolium inſerebantur. Polyb. pag. 76. τὸ καπιτώλιον ἐκόσμησε τοῖς σημαίαις, καὶ τοῖς μανιάκαις. Ea ſpolia quæ Diis dicarentur, Græci vocarunt ἀκροθίνια, quæ λάφυρα Euſtat. lib. 4. Odyſſ. interpretatur, quaſi ἀκρεσίνια, παρὰ τὸ σίνεσθαι ἐν μάχῃ πολλούς. Malim ἀπὸ τοῦ θινὸς, id eſt, *à littore*, dicta, quia prœlio nauali victores in ſummo littore trophæa ſtatuerent: nam & eodem loco Euſtathius ait, ἀκροθίνια interdum dici ἀπαρχὰς ἀνατεθειμένας ἐξ ἐμπορίας, διὰ τὸ ἀπὸ θινὸς θαλαττίου σιτεῖσθαι. Herodotus lib. 8. πρῶτα μὲν νῦν τοῖσι θεοῖσι ἐξεῖλον ἀκροθίνια, ἄλλας τε, καὶ τριήρεας τρεῖς
E Φοινίσσας. ibidem, καὶ τὰ ἀκροθίνια ἔπεμψαν τοῖς δελφοῖς. Id eſt, *primùm igitur Diis exceperunt ſpoliorum primitias alias, tum verò triremes Phœniſſas.* Item, *Spolia miſerunt Delphos.* Thucydid. lib. 1. ἐπὶ τοῦ τρίποδά ποτε τοῦ ἐν δελφοῖς, ὃν ἀνέθεσαν οἱ ἕλληνες ἀπὸ τῶν μήδων ἀκροθίνιον. Armorum igitur aceruí pro trophæo fuêre. Silius lib. 10.

At tibi bellipotens ſacrum, conſtructus aceruo
Ingenti mons armorum ſurgebat ad aſtra.

cui titulus additus, & nomen eius cuius eſſent auſpicia, licèt abſentis. id quidem Romæ. Tacit. lib. 2. de Germanico. Laudatis pro concione victoribus Cæſar congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo; debellatis inter Rhenum Albímque nationibus, exercitum Tiberij Cæſaris ea monimenta Marti, & Ioui, & Auguſto ſacrauiſſe. Item: miles in loco prælij Tiberium Imperatorem ſalutauit (abſentem) ſtruxítque aggerem, & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit. Vnde & trophæa pro ſpoliis. Virgil. lib. 3. Georg.

 Et duo

Digitized by Google

Et duo rapta manu diuerſo ex hoſte trophæa. A

Niſi quis eo loco pro victoriis ſumat; ſpoliis enim ornari trophæa moris fuit. Florus lib. 3. cap. 2. exornata armis hoſtilibus trophæa. Thucydid. lib. 5. Lacones Argiuis victis, προθέμενοι τ̃ πολεμίων νεκρῶν τὰ ὅπλα, τρόπαιον εὐθὺς ἔστησαν, καὶ τοὺς νεκροὺς ἐσκύλευον. *Cæſorum hoſtium arma cùm propoſuiſſent, illicò trophæum ſtatuerunt, & cæſorum ſpolia legerunt.* Ouid. lib. 3. de Pont. eleg. 4.

Scuta ſed & galeæ gemmis radientur, & auro,
Stentque ſuper victos trunca trophæa viros.

Trophæa trunca vocat, quod armis hoſtium lacetis, truncis, ac perfoſſis inſignita eſſent. Iuuenal. ſatyr. 10.

Bellorum exuuiæ truncis affixa trophæis,
Lorica, & fracta de caſſide buccula pendens, B
Et curtum temone iugum, victaque triremis
Apluſtre. ———

Virgilius lib. 11. in funere Pallantis, & Stat. ſuprà. Euripid. in Heraclid.

——— καὶ τρόπαια ἱδρύετ
Πανδίκαιον ἔχοντα τ̃ πολεμίων.

Ea ſpeciem quandam crucis præ ſe ferebant, vt docet Cyprianus in Symbolum, & Octauius in Minutio. Trophæa veſtra victricia non tantùm ſimplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. Iuſtin. Apolog. 2. καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἢ σύμβολα τὴν τοῦ σχήματος τούτου δύναμιν δηλοῖ· ἄλλως μὴ (lego ἄλλως μὲν, καὶ τὰ τρόπαια) καὶ τ̃ τροπαίων, δι' ὧν αἵ τε πρόοδοι ὑμῶν πανταχοῦ γίνονται, τ̃ ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τούτοις δεικνύντες, εἰ καὶ μὴ νοοῦντες τοῦτο πράττετε. Id eſt, *& ſigna veſtra militaria figuræ huius crucis poteſtatem declarant: ipſa etiam trophæa, per quæ progreſſus veſtri vbique fiunt, imperij & potentiæ ſigna in his oſtendentes* (lego, τ̃ ἀρχῆς καὶ δυνάμεως ταύτης τὰ σημεῖα δείκνυσι, id eſt, *imperij & poteſtatis huius quæ in cruce eſt ſigna oſtendunt*) *etiamſi imprudentes hoc facitis.* C
σύμβολα ſigna militaria interpretor. Sic Herodian. lib. 4. τὰ τ̃ στρατοπέδων σύμβολα dixit. Romam interdum parta victoria mittebantur ab Imperatoribus, Dione teſte de Pompeio. τρόπαια καλῶς κεκοσμημένα καθ' ἕκαστον, καὶ τὸ βραχύτατον ἔπεμψε, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἓν μέγα πολυτελῶς κεκοσμημένον τ̃ οἰκουμένης ἐπιγραφὴν ἔχον. Id eſt, *trophæa ſingula bellè adornata, vel minima quæque Romam mittebat, ſuper omnia verò vnum maius, magnificè inſtructum, ac ornatum, totius orbis inſcriptionem ferens.* Inſcriptio hæc vocatur ἐπιγραφὴ à Plutarcho, παράγραμμα ab Ariſtide, cùm cauſa trophæi iuſta non additur, quaſi dicas, quod præter ius aſcribitur. Sic enim in Paraphthegmate. ἐν τοῖς τροπαίοις τὸ παράγραμμα, Ἀθηναῖοι ἀπὸ Θηβαίων, ἢ Περσῶν. Ferè enim ſine verbo concipiebatur. ἐπίγραμμα verò vocat titulum, quo iuſta belli & victoriæ cauſa aſcribitur, quæ proprie ἐπιγραφή. Ibidem, ἐπίγραμμα Ἑλλήνων, προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι ἔκτειναν Μήδων ἐννέα μυριάδας. Stobæus tit. de fortuna. Ὀθρυάδης πολλὰς σκυλεύσας τ̃ πολεμίων, τρόπαιον ἔστησε, καὶ χρησάμενος τῷ τ̃ τραυμάτων αἵματι ἐπέγραψε, Λακεδαιμόνιοι κατ' Ἀργείων. Id eſt, *Orthyades ſpoliis ex hoſte lectis trophæum ſtatuit, & ſanguine qui è vulneribus manabat pro atramento vſus inſcripſit, Lacedæmonij victores contra Argiuos*, vel *de Argiuis.* vt Virgil. *Æneas; hæc de Danaïs victoribus arma*; & ſuprà Ariſtides, ἀπὸ Θηβαίων. Eò reſpexit Statius lib. 4. Thebaid. D

Et Lacedæmonium Tyri lectura cruorem.

Florus lib. 2. c. 2. de Calpurnio Tribuno militum. Hoc illuſtrior noſter, quod expeditioni tantæ ſuperfuit, & ſuperuixit, licèt nihil ſcripſerit ſanguine. Vt plurimum inſcriptio inſculpta eſt, vnde & Lucianus, ἐπὶ τοῦ τροπαίου ἐγκολάψαι. Cic. in Piſonem; idémque vt eſſet quod in baſi trophæorum incidi, inſcribíque poſſet. Euripides in Phœniſſis. E

Τρόπαια πῶς ἀναστήσεις δορός;
Πῶς δ' αὖ κατάρξῃ θυμάτων ἐλὼν πάτραν;
Καὶ σκῦλα γράψεις. ———

Quanquam autem arcus euerti potuerunt, trophæa tamen, quia Diis dicata, diruere nefas fuit. Dio de Cæſare. Non auſus eſt, inquit, tropæum Mithridatis καθελεῖν, ὡς καὶ τοῖς ἐμπολεμίοις θεοῖς ἱερωμένον. Sueton. in Iulio c. 11. Marij trophæa Sylla deiecit; ſed deiicere iure non potuit, cùm ſemel dedicata moueri nefas eſſet; neque Cæſar reſtituere. nam ne vetuſtate quidem conſumpta reſtituebantur. Cuius poſtremæ rei cauſam hanc affert Plutarchus in Romanis c. 36. ὅπ τοῦ χρόνου τὰ σημεῖα τ̃ πρὸς τοὺς πολεμίους διαφορᾶς ἀμαυροῦντος, αὐτοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ καινοποιεῖν ἐπίφθονόν ἐστι, καὶ φιλαπεχθήμον. οὐδὲ γὰρ παρ' Ἕλλησιν οἱ πρῶτοι χαλκοῦν στήσαντες τρόπαιον εὐδοκιμοῦσι. Vidi qui legeret (αὐτὰ ἀναλαμβάνειν) malè. αὐτοὺς interpretor, ipſos reſtituere ea ſigna. lib. 2. Victruuius. Nefas eſt trophæa dicata remouere, ideo Rhodij religione

A religione impediti,&c. Symmachus lib. 9. epiſt. Marianis trophæis nequaquam manus inuidas pepercisſe. Ea fuêre in via Prænestina, & Flaminia Macedones certè trophæa non erexêre, narrante Pauſania pag. 315. Quod à Carano Macedonum Rege originem duxit, cuius trophæum à lupis euerſum eſt. Nam neque ab Alexandro gentium omnium victore poſitum vllum trophæum memoriæ proditum eſt: & eo fine Cicero in Piſonem conqueritur, in Macedonia trophæa excitata eſſe. Hic, inquit, in Macedonia trophæa poſuit, eáque quæ bellicæ laudis, victoriæque omnes gentes inſignia & monumenta eſſe voluerunt. Sed ea trophæa poſita ſunt à Macedonibus de Romanis. Verùm & in Græcia tandem hunc ſtatuendi trophæi morem exoleuiſſe ex eo colligas, quod eodem libro Cicero ſcribit, Thebanos apud Amphictionum conſilium accuſatos eſſe quod trophæum de Lacedæmoniis poſuiſſent. Romæ Marij bina fuêre trophæa, vt ſcribit Valerius Maximus lib. 6. c. 9. quæ
B hodiéque in Eſquilino viſuntur: moles enim inibi eſt lateritia, in qua bina trophæa ex marmore. Sunt autem trunca corpora cum ſpoliis, quorum alterum thorace ſquamoſo indutum, cum ornamentis militaribus & clypeis, ante ſe habens iuuenem captiuum manibus ad tergum reuinctis, & vndique alatas victorias: alterũ armis ornatũ, clypeis non vſquequaque rotundis, galeis duabus, altera aperta cum cono & criſtis, altera clauſa ſine criſtis: in eodem ineſt forma chlamydis, & alia quædam vetuſtate fugientia. De Pompeij trophæis in confinio Celticæ & Iberiæ legendus Strabo lib. 3. & 4. Perſæ ſua habuêre trophæa quæ *nigla* dicta Heſychio, *νίγλα, τρόπαια παρὰ Πέρσαις.*

Interdum columnæ, aræ, & turres pro trophæis fuêre. De columnis Iſocrates orat. ad Philippum. *τὰς στήλας τὰς Ἡρακλέους καλουμένας ἐποιήσατο, τρόπαιον μὲν τῶν βαρβάρων, μνημεῖον δὲ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ* Quod & docet Herodotus de Seſoſtri lib. 2. Antiquiores columnæ ſtatuis, qualis
C C. Menio victis Latinis, C. Duilio Pœnis, in foro poſita eſt. Plin. lib. 34. c. 5. De aris indicat Cic. lib. 15. ad familiar. In Amano, inquit, monte aræ ſunt Alexandri. Tertull. de Pallio. poſt trinas Pompeij aras. Oroſius lib. 6. Aræ Alexandri in Riphæis montibus. Apud Dionem Cæſar *βωμὸν λίθων ξεστῶν ξυνῳκοδομημένων οὐ πόρρω τῶν Πομπηίου τροπαίων ἱδρύσατο.* & apud Arrianum lib. 5. Alexander ex India rediturus aras erexiſſe dicitur, *ὕψος μὲν κατὰ τοὺς μεγίστους πύργους, εὖρος δὲ μείζονας ἔτι ἢ κατὰ πύργους, χαριστήρια τοῖς θεοῖς.* De turribus Florus lib. 3. c. 2. Victis, inquit, Allobrogibus Domitius Ænobarbus, & Fabius Maximus ſaxeas erexêre turres, & deſuper exornata armis hoſtilibus trophæa. Apud Eurip. in Phœniſſis.

Διὸς τρόπαιον ἵστασαν βρέτας.

Statua eſt pro tropheo. Dio l. 42. Trophea quia Diis ſacra euertere nefas fuit; *καὶ τρόπαιον ἐπειδήπερ ὁ Μιθριδάτης ἀπὸ τῆς Τριαρίου ἐνταῦθά που ἐγηγέρκει αὐτῷ ἀντέστησε. καθελεῖν μὲν γὰρ τὸ τοῦ βαρβάρου οὐκ*
D *ἐτόλμησεν, ὡς καὶ τοῖς ἐμπολεμίοις θεοῖς καθιερωμένον.* Victruuius libro 2. Poſtea autem Rhodij religione impediti, quod nefas eſt trophæa dicata remouere, circa locum eum ædificium ſtruxerunt. Xenophon in Hellenic. cap. 4. *καὶ τὸ μὲν τρόπαιον οὐ κατέβαλεν.* Plutarchus in Cæſare; *καὶ δεικνύουσι Ἀρβέρνοι ξιφίδιον πρὸς ἱερῷ κρεμάμενον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον, ὃ θεασάμενος αὐτὸς ὕστερον ἐμειδίασε, καὶ τῶν φίλων καθελεῖν κελευόντων, οὐκ εἴασεν ἱερὸν ἡγούμενος.* Dio, Cæſar trophæum erexit eo loco vbi Mithridates de Triatio trophæum erexerat. Nec enim auſus eſt euertere quod Diis bellorum præſidibus ſacrum eſſet. Plutarch. Oſtendunt Arubeni pugionem in templo ſuſpenſum, vt ſpolium de Cæſare, quod ille poſtea intuitus ſubriſit, & amicis hortantibus vt tolleret, recuſauit, quod ſacrum eſſe diceret. Arma Diis bellorum præſidibus cremata eſſe diximus. Virgil. libro 11. Æneid.

Hinc alij ſpolia occiſis direpta Latinis
E *Coniiciunt igni, galeas, enſeſque decoros.*

In honorem Martis, Mineruæ, & Luæ matris cremabant. Liuius libro 8. Spolia Luæ matri dare ſe Conſul dixit. Marcellus Donatus Lunam matrem, non Luam eſſe vult, neſcio qua coniectura ductus, cùm Luna inter Deos belli præſides nunquam habita ſit. Luam interpretor dictam, quia omnia ſoluat, à *λύω*. Adde quod Lunam virginem, aut ſterilem, non matrem omnes eſſe volunt. Sidonius carm. 2.

——quercúſque tropæis
Curua tremit.——

Claudianus;

——ſi latior adſit
Gloria, veſtita ſpoliis donabere quercu.

Item Panegyr. 2. Stilicon.

Ditibus

Digitized by Google

Ditibus exſequiis tendentem ad ſydera quercum. A

CAPVT. IV.

De triumphi nomine.

ISIDORVS triumphum dictum eſſe vult ἀπὸ τῆς θριάμβης, id eſt, *ab exultatione:* ineptè paulo infrà hæc habet. Tranquillus autem triumphum Latinè dicit potiùs appellatum, quod is qui triumphans vrbem ingrederetur, tripartito iudicio honoraretur: nam primùm de triumpho duci concedendo exercitum iudicare ſolitum erat, ſecundò Senatum, tertiò populum. Meliùs Varro lib. 5. L. L. Sic triumphare appellatum, quod cum Imperatore milites redeuntes clamitant per vrbem in Capitolium eunti, io triumphe io; idque à Thriambo Græco Liberi patris cognomento poteſt dictum eſſe. Zonaras in B Diocletiano triumphum dici vult à voce Græca θρῖα, quæ ficus folia ſunt: priùs enim quàm ſcenici perſonas reperiſſent, foliis ficulnis ora tegebant, iambis dicteria fundentes, & milites in triumpho ficulneæ foliis ora tegentes triumphantem dictis & ſalibus aſpergebāt. φασὶν οὖν κληθῆναι τοῦτο ἐκ τῶν θρίων, ἅ ἐστι τὰ τῆς συκῆς φύλλα· πρὸ γὰρ τὰ προσωπεῖα ἐπινοηθῆναι τοῖς σκηνικοῖς, συκῆς φύλλοις τὰ ἑαυτῶν καλύπτοντες πρόσωπα, δι' ἰάμβων ἐποιοῦντο τὰ σκώμματα, &c. Suidas θρῖα folia ficulna eſſe vult, Libero patri ſacra, qui primus triumphauit; vnde & thriaſis furor poëticus dicitur. θριάσιν λέγουσι τὴν τῶν ποιητῶν μανίαν. θρῖα φύλλα συκῆς ἀνακειμένης τῷ Διονύσῳ, ὃς πρῶτος ἐθριάμβευσε. Auienus de Baccho;

Ducit lanrigeros poſt Indica bella triumphos,
Erigit & geminas telluris fine columnas.

quas ſuprà monuimus pro trophæo fuiſſe. Suidas Bacchum Triambum dici vult, quaſi θριαμβον, vt ſit ἐπὶ τῶν θηρῶν, τίγρεων, ἢ λεόντων ἀναβαίνων. Cedrinus triumphum ἀπὸ τῶν ἵππων τῆς εἰς τὸν Διόνυσον, & habet ipſiſſima verba quæ Suidas. Arrianus lib. 6. vitæ Alexandri ſcribit, Dionyſium θρίαμβον vocatum eſſe καταστρεψάμενον ἰνδοὺς, eundémque triumphi repertorem. Heſychius, θρῖα φύλλα συκῆς, ἢ ἀμπέλου, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς δεσμούμενα βρώματα. θριάζειν, φυλλολογεῖν, ἐνθουσιᾶν, θρῖαι, αἱ πρῶται μάντεις. Alij triumphum quaſi τριῶν ἐμφωνῶν, quod plebs, equites, Senatus ter io dicerent: aut τρεῖς βαίνουσι τάξεις, vt Zonaras, Senatus, equites, plebs. Pomponius malè à boue auratis cornibus, qui mactatus iu triumpho, & θρίοις ficulnis foliis. De militibus ter io canentibus Tibull. lib. 2. eleg. 5.

Ipſe gerens laurum lauro diuinctus agreſti,
Miles io magna voce triumphe canam.

Horat. ode 2. lib. 4. D

Téque dum procedis,
Io triumphe.

Ouid. lib. 4. Triſt. eleg. 2.

—— Ióque
Miles, io magna voce triumphe canet.

Epodon ode 8. Horat.

Io triumphe, tu moraris
Aureos currus, & intactas boues.

Ouid. lib. 3. de Arte.

——Ter io, ter dicite Paan.

Eleg. 2. lib. 2. Amor. E

Vulgus io magna voce triumphe canet.

CAPVT V.

De iis apud quos triumphus in vſu fuit.

PRIMVS omnium Bacchus India ſubacta triumphum duxiſſe dicitur. Nonnus p. 143. Sidonius in Burgo.

Fortè ſagittiferas Euan populatus Erythras,
Vite capiſtratas cogebat ad eſſeda Tigres.
Corniger inde noui Ganges it pompa triumphi,

Cernuus

Digitized by Google

A *Cernuus impexam faciem fletit ore madenti,*
Arentes vitreis adiuuit fletibus vndas,
Comectas in vincla manus post terga reuinxit.

Diodorus Siculus l. 4. p. 147. Bacchum de Indis καταγαγεῖν πρῶτον τῶν ἁπάντων θρίαμβον ἐπ' ἐλέφαντος ἰνδικοῦ. Plin. l. 8. c. 56. de Baccho, Item diadema Regium insigne, & triumphum inuenit. Ægypti Rex Seſoſtris triumphi ſpeciem quandam exhibuit, apud Plin. l. 33. c. 3. Qui è victis Regibus ſorte ſingulos ad currum iungebat, ſicque triumphabat. & Diodorus l. 2. de eodem; cùm templa, aut vrbes iniret, ἀντὶ ἵππων ἀπὸ τοῦ τεθρίππου λύων, quatuor Reges ſubditos ſubiungebat. De Cyri triumpho Cedrenus pagina 114. ὁ Κῦρος στήσας Κροῖσον ἐν ξυλίνῳ τρίποδι, ἐν ὑψεῖ δεδεμένον, ἐθριάμβευσεν αὐτὸν, καὶ κατήγαγεν ἐν ἀγορᾷ. Pompa fuit, non triumphus, quam duxit Philippus Alexandri Magni pater, ea die qua in conuentu
B Græciæ à Pauſania interemptus eſt; de qua Plutarch. & Diodorus Siculus. Quemadmodum & illa Ptolemæi Philadelphi, apud Athenæum lib. 5. ſpecies triumphi fuit, de qua Plutarch. in Alexandro: αὐτὸν μὲν ἵπποι σχεδὸν ἐκόμιζον ὀκτὼ, μετὰ τῶν ἑταίρων, ὑπὲρ θυμέλης, ἐν ὑψηλῷ καὶ περιφανεῖ πλαισίῳ πεπηγυίας, εὐωχούμενον συνεχῶς ἡμέρας καὶ νύκτας. Alius apud Q. Curtium lib. 5. de Alexandro Babylonem ineunte victo Dario. Totum iter floribus coroniſque conſtratum erat, argenteis altaribus ab vtroque latere diſpoſitis, quæ thure & omnibus odoribus cumulata erant. Bagophanem arcis cuſtodem ſequebantur greges pecorum equorúmque. Leones quoque & pardales caueis præferebantur. Magi deinde ſuo more patrium carmen canentes: poſt hos Chaldæi equites, deinde Babylonij. Rex in curru vrbem ingreditur. Herodotus lib. 7. de Xerxe Græciam intrante. Præibat, inquit, exercitus, pòſt
C ἱππόται χίλιοι ἐκ Περσέων πάντων ἀπολελεγμένοι, μετὰ δὲ αἰχμοφόροι χίλιοι τὰς λόγχας κάτω ἐς τὴν γῆν τρέψαντες, μετὰ δὲ ἱροὶ Νισαῖοι καλεόμενοι ἵπποι δέκα. ὄπισθεν δὲ τούτων ἅρμα Διὸς ἱρὸν, &c. In Sicilia triumphi quædam imago fuit, cùm Dionem exceperunt Syracuſani. Vtrimque enim præter viam victimas, menſas, & crateras diſpoſuerant, cúmque tranſeuntem mola ſalſa aſpergebant, & tanquam Deo ſupplicabant. Plutarch. in Dione, ἐκαλλιέρωθεν παρὰ τὴν ὁδὸν τῶν συρακουσίων ἱερεῖα, καὶ κρατῆρας ἱστάντων, &c. Carthaginenſes victis hoſtibus Carthagine triumpharunt, authore Polyb. pag. 35. Conſtantinopoli quoque triumphus ductus à Belliſario, narrante Zonara. θρίαμβον κατήγαγε τελουμένης ἁμίλλης, ἐν τῷ θεάτρῳ αὐτοκράτορος προκαθημένου· καὶ πεζῇ μὲν ἐκ τῶν ἵππων ἀφίξεως ὁ Βελισάριος, &c. Idem in Copronymo, qui cataphractus cum armato exercitu triumphans per mediam vrbem tranſiit; πανοπλίτης διῄει μεθ' ὡπλισμένης τῆς στρατιᾶς. Item Nicetas pag. 10. pag. 77. pag. 79. Conſtantinopoli actos triumphos deſcribit. Sed & Heraclius longo antè tempore victor è Perſide venerabilem Chriſti Domini
D Crucem referens, triumphum duxit. Zonaras; μετ' εὐφημίας, καὶ κρότων δεχθεὶς, καὶ λαμπρότητος, παρά τε τῆς γερουσίας, καὶ τοῦ πλήθους τῆς πόλεως. Cedrenus: ὁ δὲ λαὸς τῆς πόλεως μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τοῦ πατριάρχου Σεργίου μετὰ κλάδων ἐλαιῶν, καὶ λαμπάδων τοῦτον ὑποδεξάμενοι, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ εἰς τὰ βασίλεια εἰσήγαγον. Id eſt, *cum acclamationibus, & plauſu exceptus ſplendidè à Senatu & populo. Crux in curru cælo aureo tecta præibat. Sequebatur ipſe manu laurum tenens: populus vrbis cum Imperatore Conſtantino Heraclij filio, & Patriarcha Sergio olearamos manibus geſtantes & lampades, Heraclium exceperunt, & Deo gratias hymnóſque canentes in Regiam deduxerunt.* Legendus Paulus Diaconus. Procopius lib. 2. belli Vvandalici monet, neminem per 600 annos triumphaſſe, præter Titum & Traianum Imperatores, cùm Belliſarius Conſtantinopoli triumphum duxit. Is Conſul factus, curuli ſella argentea humeris captiuorum inuectus eſt. Zonas aureas populo diſperſit. A Romulo vſque ad poſtrema Auguſti tempora, ex-
E trema triumphi præter propter 312. fuere.

CAPVT IV.

Quis Romæ primus triumphum duxerit.

PRIMVM Romæ triumphi authorem Romulum ſi quis ambigit, næ ille, meo animo, veteris memoriæ parum eſt diligens. Is enim Acrone occiſo, exercitu victore reducto, ſpolia ducis hoſtium cæſi ſuſpenſa fabricato ad id aptè ferculo gerens, in Capitolium aſcendit; ibíque ea cùm ad quercum paſtoribus ſacram depoſuiſſet, ſimul cum dono deſignauit templo Ioui fines, cognoménque addidit Deo Feretrio. Legendus ea de re Liuius lib. 1. Plutarchus: ὁρμὴν ἔτεμεν ὑπερμεγέθη, καὶ διεμόρφωσεν ὥσπερ τρόπαιον; καὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἄκρωνος ἕκαστον

Digitized by Google

ἕκαστον ἐν τάξει περιήρμοσε, καὶ κατήρξατο· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἐσθῆτα περιεζώσατο, δάφνῃ δὲ ἐστέψατο τὴν κεφα- A
λὴν κομῶσαν. Id eſt, *quercum excidit proceram, & tropæi more formauit, ſinguláque Acronis arma ordi-
ne circumaſtruxit: ipſe autem veſte ſuccinctus, caput comatum laurea coronauit.* Hoc initium triumphi
fuit humile, ſine curru, ſine equo, ſpecie veriùs trophæi, quàm triumphi. Tarquinius De-
marati filius primus triumphum ornauit, quanquam alij P. Valerio Publicolæ id tribuunt.
Plutarchus: ῥωμύλον δὲ οὐκ ὀρθῶς φησὶν ἅρματι χρήσασθαι διονύσιος· ταρκύνιον γὰρ ἱστοροῦσι τὸν δημαρά-
του τῶν βασιλέων πρῶτον εἰς τοῦτο τὸ σχῆμα, καὶ τὸν ὄγκον ἐξᾶραι τοὺς θριάμβους· ἕτεροι δὲ πρῶτον ἐφ' ἅρματος
θριαμβεῦσαι ποπλικόλαν. Imagines Romuli triumphales pedeſtres ſunt. Plutarchus vocat
εἰκόνας τροπαιοφόρους. Æreas quadrigas ex Camaria Romam intulit Romulus, & in Vulcani
templo dedicauit, ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ νίκης στεφανούμενον. quæ verba ſic accipio, quaſi ipſe
ſtatuam ſuam coronatam in eodem templo poni curauerit, vt Dionyſius lib. 2. καὶ παρ' αὐτῷ B
τὴν ἰδίαν ἔστησεν εἰκόνα ἐπιγράψας ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις. iterum Romulum trium-
phaſſe Veiis captis ſcribit. Primus è Conſulibus quadrigis inuectus eſt Publicola. ἐθριάμ-
βευσε εἰσελάσας τεθρίππῳ πρῶτος ὑπάτων, ait Plutarchus. Dionyſij error lib. 2. pag. 76. de
Romulo. τελευταῖος δὲ τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, ἐσθῆτα μὲν ἠμφιεσμένος ἁλουργῆ, δάφνῃ δὲ κατεστεμ-
μένος τὰς κόμας, καὶ ἵνα τὸ βασίλειον ἀξίωμα σώζῃ, τεθρίππῳ παρεμβεβηκώς. *Ipſe vltimus pompæ gra-
diebatur purpurea veſte amictus, lauro coronatus, & vt maieſtatem regiam retineret, quadrigis inuectus.
Equitum & peditum copiæ ſequebantur ornatæ per ordines, laudantes hymnis patriis Deos, & ducem tu-
multuariis carminibus ornantes; ex vrbe omnes occurrêre cum vxoribus & liberis vtrinque præter viam
lætitiæ participes: vt autem exercitus in vrbem iniit, vbique pro foribus illuſtriorum ædium menſas cibis
omne genus exſtructas, craterâſque vino mixtas repererunt, quibus vti liceret.* ἡ μὲν οὖν ἐπινίκιός τε καὶ
τροπαιοφόρος πομπὴ καὶ θυσία, ἣν καλοῦσι ῥωμαῖοι θρίαμβον, ὑπὸ ῥωμύλου πρώτη κατασταθεῖσα τοιαύτη C
τις ἦν. Triumphum interpretatur pompam victoriæ trophæa ferentem, & ſacrificium. M.
Seruilius apud Plutarchum in P. Æmilian. triumphum vocat τὸ θεῶν τὴν τιμήν. Eutropius lib.
1. Tarquinium Priſcum victis Sabinis primum triumphum egiſſe ſcribit, quod primus curru
in Capitolium inuectus ſit, à quo etiam Flor[us] facit.

CAP. VII.

A quo triumphus decretus.

ROMVLVS triumphi author, vir cùm factis magnificus, tum factorum
oſtentator maximus (vt ait Liuius) arbitratu ſuo regia authoritate ſibi trium-
phum adornauit. quod & à Tarquinio militari, ac regio iure factum non
dubito. Deinde Senatus aut populi decreto, vel vtriuſque conſenſu opus D
fuit. Ipſa etiam ornamenta triumphalia ſub Imperatoribus ex Senatuſconſulto data. Ta-
citus in Agricola. Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quicquid
pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni Agricolæ in Senatu iubet
Domitianus. Veſpaſiano & Tito à Senatu decretus triumphus. Ioſeph. lib. 7. cap. 16.
καίτοι ἑκατέρῳ τῆς βουλῆς ἴδιον ψηφισαμένης (θρίαμβον.) Dionyſ. lib. 9. ἡ δὲ βουλὴ τὴν τοῦ θριάμβου
ψῆφον ἐψηφίσατο. Olim ſolius Senatus authoritate decretus, demum ad populum ea de re
eſt relatum, & prætere rogatum, vt triumphanti populus ea die Imperium daret. Mili-
tum ſtudium in triumpho petendo ſpectabatur, quod quia defuit P. Æmilio, penè trium-
phus ereptus: milites enim criminantes eum durum & imperioſum fuiſſe, οὐ πάνυ προθύμως
ἐπὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ θριάμβου σπουδὴν ἀπήντησαν. Mos fuit, vt milites per vnum aliquem è cen-
turionibus, aut tribunis militum, apud Tribunos plebis qui ſuffragiis populi ſuper trium- E
pho præſederunt, ſi quid haberent de Imperatoribus quererentur, & ei triumphum ne-
gandum cenſerent. Quod in Æmilio clarum, apud Liuiũ lib. 45. cui cùm dies ad petendum
triumphum datus eſſet, extractus eſt à Seruio quodam Galba Tribuno militum, qui cri-
minationibus Æmilium apud Tribunos plebis onerauit: die quæ proximè ſecuta eſt, dilu-
culo milites Capitolium occupant, vbi Tribuni plebis comitium habituri erant: primo
mane ſuffragio dato, prima tribus triumphum abrogauit; quo comperto, præcipui Sena-
tores ſummota turba cùm ad Tribunos plebis acceſſiſſent, petierunt vt tantiſper ſuffragia
inhiberent, dum pauca quædam ad populum dicerent. M. Seruilij oratione permotus po-
pulus omnium tribuum ſuffragiis P. Æmilio triumphum decreuit, ait Plutarch. ex Liuio,
ὥστε πάσαις ταῖς φυλαῖς ἐπικυρωθῆναι τῷ αἰμιλίῳ τὸν θρίαμβον. Qua in re Senatus authoritas in
decernẽdo triumpho non eſt interpoſita, vt populi ſuffragiis propriè res permiſſa videatur.
Polybius

Digitized by Google

A Polybius tamen Conſulem ait *οὐ δύναται θριαμβεύειν, ἐὰν μὴ τὸ συνέδριον συγκατάθηται, καὶ δῷ τὴν εἰς ταῦτα δαπάνην*, *non poſſe triumphum obtinere, niſi Senatus cenſuerit, & ſumptum dederit.* Olim authoritas Senatus neceſſaria fuit. Liuius lib. 3. tum primùm ſine authoritate Senatus, populi iuſſu triumphatum eſt à M. Valerio, & Horatio. Zonaras t. 2. ſcribit, Senatum Horatio, & Valerio negaſſe triumphum, ac ne quidem eam, quæ ad triumphi petitionem dari ſolita erat, diem dediſſe. *τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἐπινίκιον ἡμέρας ἑώρτασε, καὶ τοῖς ὑπάτοις τὰ νικητήρια ἐψηφίσατο.* Tribuni vt plurimùm petentibus triumphum aduerſabantur. Liuius lib. 38. & Salluſt. Duo Imperatores ad vrbem erant impediti ne triumpharent paucorum calumniis: vſque adeò vt è triumphali curru quidam penè detracti ſint. Liu. lib. 38. Tribuni ſolebant triumphum petentibus aduerſari. C. Memmius Tribunus plebis L. Lucullo diem dixit triumphum petenti, nec antè triumphi facultas ei fuit, quàm triennio pòſt accuſatio-

B nem Memmius remiſiſſet. Plutarch. Valer. lib. 5. cap. 4. Claudia Veſtalis cùm patrem triumphalem è curru violentia Tribuni plebis manu detrahi animaduertiſſet.

CAPVT VIII.

Quibus de cauſis decretus ſit.

VICTORIÆ decretus eſt triumphus, vnde & *ἐπινίκια* dicuntur Plutarcho, & *νικητήρια*, non tamen victoriæ cuilibet, ſed ei qua Imperium auctum, aut quinque hoſtium millia cæſa. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 8. Pro aucto Imperio, non pro recuperatis quæ populi Rom. fuiſſent, triumphus decernitur. Scipioni ob recuperatas Hiſpanias

C triumphus non datus. Ammianus Marc. lib. 16. exagitat triumphum Conſtantij, quod eius idonea cauſa nulla fuerit. Nec enim gentem vllam bella cientem per ſe ſuperauit, aut victam fortitudine ſuorum comperit ducum, vel addidit quædam Imperio, aut vſquam in neceſſitatibus ſummis primus, vel inter primos eſt viſus. Liuius lib. 38. de Manlij triumpho. Et authoritas ſeniorum valuit, negantium memoriæ proditum eſſe, vt Imperator qui perduellibus deuictis, confecta prouincia, exercitum reportaſſet, ſine curru & laurea priuatus, inhonoratúſque vrbem iniret: de ciuibus triumphare nefas. Valer. Max. lib. 2. cap. 8. Neque Q. Catulus de M. Lepido, aut L. Antonius de Catilina, aut Sylla de Mario, vel Cinna de Carbone, aut Cæſar de Pompeio triumphauit: perdomitam prouinciam exercitu ſaluo eſſe oportuit. Liuius lib. 39. Ne quis qui exercitum non deportaſſet, triumpharet, niſi perdomitam prouinciam tradidiſſet ſucceſſori: ouatio tamen ei data quod hoſtes cæcidiſ-

D ſet. Quinque millia hoſtium cædi oportuit, ita vt ab hoſtibus magna clades, ac fœda Romanis non ſit illata. Cùm enim Appius Claudius aduersùs Salaſcos Gallos congreſſus victus eſſet, & altero prælio viciſſet, ac quinque millia cæcidiſſet, deinde triumphum peteret ob legem quæ quinque millibus cæſis dat triumphum, denegatus eſt: is tamen in Albano triumphauit. Oroſius lib. 5. cap. 2. Die decima poſtquam ad vrbem veniſſent cæſorum hoſtium numerus renunciatur. Cic. lib. 3. ad Q. Fratrem ep. 17. Ipſo decimo die quo ipſum oportebat hoſtium numerum, & militum renunciare. Valer. Max. lib. 2. cap. 8. Ius triumphi datur ei qui quinque millia hoſtium vna acie cæciderit. Luc. Marius & M. Cato Tribuni pleb. anno 691. legem tulerunt, qua pœna iis irrogata, qui hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis Senatui auſi eſſent referre; iubétque eos, cùm primùm vrbem intraſſent, apud Quæſtores vrbanos iurare de vtroque numero verè

E ab his Senatui ſcriptum.

CAPVT IX.

Quibus decretus.

TRIVMPHI petendi ius tantùm habuerunt Conſules, & Prætores qui ſuis auſpiciis bellum gererent. Plutarch. Pompeio, *ὑπάτῳ γὰρ, ἢ στρατηγῷ μόνῳ δίδωσιν ὁ νόμος θριαμβεύειν.* quod non modò in maiori triumpho, ſed & in ouatione ſeruatum. Liuius lib. 26. quo die ouans in vrbem ingrederetur ei imperium eſſet, Tribuni plebis ex authoritate Senatus ad populum tulerunt. Valer. lib. 2. cap. 8. triumphanti eo die imperium fuiſſe ſcribit. Scipio tamen maior, & Pompeius ſine Magiſtratu re geſta triumpharunt. Lentulus

etiam ouauit. Cic. quid tam inauditum, quàm equitem Rom. triumphare? at Pompeius triumphauit. Liuius lib. 28. Nemo qui ſine Magiſtratu rem geſſit, ad eam diem triumphauit: de Pompeio lib. 28. Pompeius 24. annos natus adhuc eques Rom. quod nemini contigerat, ex Africa triumphauit. Zonaras tom. 2. pag. 124. πομπήϊος οὔπω ἱππεὺς ὢν ἀκριβῶς ἐθριάμβευσεν, ὡς βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μετέχων. Prætores triumphaſſe nemo eſt qui dubitet. Liuius lib. 39. Prætores triumphaſſe ex Hiſpania ſcribit. lib. 31. exemplum à maioribus non accepiſſe, vt qui neque Dictator, neque Conſul, neque Prætor rem geſſiſſet, triumpharet: pro Conſule illum Hiſpanias obtinuiſſe, non Conſulem. Ouatio tamen Lentulo data. Zonaras in Camillo: καὶ εἰ μὴ ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ἔτι, ἐν ᾗ τυγχάνων ἐνίκησε, ταύτῃ καὶ πανηγυρίζων ἐκέχρητο. Habita eſt rogatio, vt qui ſine Magiſtratu viciſſent, qua die Romam ingrederentur, iis imperium eſſet: ea rogatio in Capitolio perrogata eſt. Liu. lib. 45. de Paul. Æmilio, & Octauio: ſi cùm vicit, aut Conſul, aut Prætor fuit, aut alium Magiſtratum geſſit, eodem imperio triumphans vtitur. Si tempus Magiſtratus abiit, aliunde ei imperium tribuebatur. Zonaras tom. 2. εἰ δὲ ὁ χρόνος τῆς ἀρχῆς παρεληλύθει, ἄλλο τι προσέφερον αὐτῇ ἐλάμβανεν ὄνομα· ἰδιώτῃ γὰρ νικητήρια πέμψαι ἀπείρητο. tamen apud Dion. lib. 43. Iulius Cæſar καὶ τῷ Φαβίῳ τῷ τε κοΐντῳ, καί τοι ὑποστρατηγήσασι αὐτῷ, καὶ μηδὲν ἰδίᾳ κατορθώσασι, διεορτάσαι ἐπέτρεψεν. Ei autem decretus eſt triumphus, cuius auſpicus hoſtes cæſi, aut Imperium auctum eſſet, licèt abſens fuerit. Valer. lib. 2. cap. 8. Cùm in lectica Conſul æger eſſet, & Prætor obiret eius vices, victoria parta Conſul triumphauit, quia eius auſpicia potiora ſunt. Liuius lib. 28. ait, S. C. decretum fuiſſe, vt Conſulum alter (is Liuius Salinator fuit) quadrigis veheretur, militibus ſequentibus, quia eius auſpicium die certaminis fuiſſet, alter equo ſine militibus. Notatum ea die plura carmina militaribus iocis in Claudium Neronem, quàm in Conſulem ſuum iactata. Apud eundem tamen lib. 21. Prætori qui Conſulis abſentis auſpiciis rem geſſerat triumphus datus, ita vt nulli milites ſequerentur, nulli captiui ante currum ducti, nulla ſpolia. Maiores inſtituiſſe, vt legati, Tribuni militum, centuriones, milites denique triumpho adeſſent, vt veritas rerum geſtarum eius publicè videretur. lib. 38. Triumphus naualis fuit, quod alieno auſpicio in aliena prouincia pugnaſſet. Sic exaudienda hæc ſunt in Panegyrico Maximiani. Itaque Fronto, Romanæ eloquentiæ non ſecundum, ſed alterum decus, cùm belli in Britannia confecti laudem Antonino Principi daret (quamuis in ipſo vrbis Palatio reſidens gerendi eius mandaſſet auſpicium) veluti longæ nauis gubernaculis præſidentem, totius velificationis & curſus gloriam meruiſſe teſtatus eſt. Dio lib. 51. Sed hoc perpetuum fuit ſub Imperatoribus, quibus victoria cum triumpho ſemper aſcripta. Præſentem eum eſſe oportuit ad vrbem cum exercitu cui triumphus decerneretur. Cicero abſenti Lepido triumphum decernendum præter morem curauit. 13. Philippica. Liuius lib. 28. ſcribit, Scipionem quamuis in Hiſpania multa oppida ex hoſtibus vi cepiſſet, & multas gentes in ditionē populi Romani redegiſſet, & aduerſus quatuor Imperatores quatuor victorias duxiſſet, ob has res tamen geſtas magis tentaſſe triumphandi ſpem, quàm pertinaciter petiiſſe, quia neminem ad eā diem triumphaſſe qui ſine Magiſtratu rem geſſiſſet, conſtabat. libro 3. Negatur Lucio Lentulo Proconſuli ex Hiſpania reuerſo triumphus, quia neque Dictator, neque Conſul, neque Prætor rem geſſiſſet, ſed Proconſul. libro tamen 40. Luc. Æmilio Proconſuli de Liguribus Ingaunis triumphus decretus. libro 39. Cn. Manlius Proconſul de Gallogræcis triumphauit. lib. 36. Marc. Acilius Proconſul de Rege Antiocho & Ætolis triumphum egit, cùm eodem tempore Quinto Minucio Proconſuli de Liguribus triumphus negatus eſſet. Apud Sextum Rufum Seruilius Proconſul de Cilicibus & Iſauris triumphauit. Pompeius Magnus non Senator adhuc adoleſcentulus Africa & Sertorio victis triumphum duxit, narrante Plinio libro 7. cap. 26. & Liuio in epitome libro 89. Lucius Valerius, & Marc. Horatius victis Sabinis & Volſcis primi fuère qui negante Senatu, populi iuſſu & auctoritate Romæ triumphum egère, auctore Liuio libro 2. nunquam antea de triumpho per populum actum, ſemper æſtimationem, arbitriúmque eius honoris penes Senatum fuiſſe, ne Reges quidem maieſtatem ſummi ordinis imminuiſſe. Caius Marcius Rutilius Dictator ſine auctoritate Patrum, populi iuſſu Romæ triumphauit, vt Liuius libro 7. M. Atilius Conſul Samnio atque Hetruria ſubactis, negante Senatu triumphum, nec populo iubente, auxilio tantùm Tribunorum plebis trium, aduerſus interceſſionem Tribunorum 7. & conſenſum Senatus, celebrauit populo diem triumphauit. C. Cicereius Prætor ſubacta Corſica in monte Albano ſine publica auctoritate triumphauit, vt ſcribit Liuius libro 61. quod & M. Papir. Maſſo

Digitized by Google

A Maſſo fecit apud Plinium libro 15. cap. 20. & Marcus Marcellus apud Liuium lib. 36. & Quint. Minutius libro 33. & Publius Seruilius Priſcus apud Dionyſ. Halicar. lib. 6. Denique capta & oppreſſa ab Imperatoribus Republ. pro eorum libidine decreti triumphi. Suetonius in Auguſto cap. 38. Nec parcior in bellica virtute honoranda, ſuper 30. ducibus iuſtos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Apud Liuium libro 4. Aulo Cornelio Coſſo Dictatori ex S. C. & populi iuſſu in vrbe triumphus datus. Apud Valerium Maxim. lib. 4. ſumma moderatio C. Claudij Neronis fuit, qui cùm Liuij Salinatoris in opprimendo Haſdrubale gloriæ particeps fuiſſet, tamen eum triumphantem equo ſequi, quàm triumpho quem ei Senatus æquè decreuerat, vti maluit, quia res in prouincia Salinatoris geſta fuerat; quare ſine curru triumphauit. Triumphaturi autem iurabant apud Quæſtorem de numero cæſorum hoſtium, auctore Valerio Max. lib. 2.
B cap. 8. qui ſub alieuis auſpiciis rem geſſerant ſpolia Ioui Feretrio non ponebant, eodem teſte lib. 3. cap. 2. Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ouans introiit, quia vrbem ingreſſi auſpicia amittebant, & iure triumphi cadebant.

CAPVT X.

Vbi peteretur triumphus.

IMPERATORES olim dicti ſunt, quorum auſpiciis mille hoſtes cæſi. *μυρίους πεσεῖν ὅρον εἶναι τῇδε εὐφημίᾳ*, ait Appian. lib. 2. ciuil. Dio pag. 466. lib 58. ſcri-
C bit, Claudium parta de Britannis victoria, non ſemel Imperatorem à militibus ſalutatum præter morem: neſas enim quemquam ex eodem bello plus ſemel Imperatorem ſalutari. *αὐτοκράτωρ πολλάκις ἐπωνομάσθη παρὰ τὰ πάτρια· οὐ γάρ ἐστιν ἐν οὐδενὶ πλεῖον ἢ ἅπαξ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πολέμου τὴν ἐπίκλησιν ταύτην λαβεῖν.* Imperator tamen pro eo cui belli adminiſtratio commiſſa ſit, ponitur apud Liuium lib. 35. Ætoli, inquit, Regem Antiochum Imperatorem appellarunt. Dio lib. 43. *εἰς δ' αὖ καὶ διὰ πολέμων ἄξιόν τι αὐτῆς (ἐπικλήσεως) κατορθωθῇ, ὅτι δὴ καὶ ἐκείνην τὴν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου προσλαμβάνουσι· κἂν τοῦτο καὶ δεύτερόν τις, καὶ τρίτον πλεονάκις τι, ὁσάκις ἂν παράσχῃ οἱ αὐτοκράτωρ ἐπονομάζει*). Cæſar lib. 2. ciuilium. Curio vniuerſi exercitus conclamatione Imperator appellatur cæſis aliquot equitibus hoſtium. Eam vbi appellationem duces agnouerant, faſces ac literas laurea ornabant. Quod tamen à Pompeio bello ciuili vſurpatum non eſt: cùm enim 1460. Cæſaris milites occidiſſet, Imperatórque appellatus eſſet, neque literis, neque faſcibus inſignia laureæ adhibuit. Cæſar lib. 3. ciuil.
D Sueton. Nerone cap. 13. Tiridate ſupplicante Nero Imperator conſalutatus, laurea in Capitolium lata. Deinde literas faſceſque laureatos ad Senatum, vel deſidente Rep. ad Imperatores mittebant. Panegyr. Conſtantini. Ad ſocerum laureas mittere, præcepta petere, effecta reſcribere decet Conſtantine. Laurus enim victoriæ nuntia. Victruuius lib. 2. cap. 8. Rhodij cùm proſpexiſſent ſuas naues laureatas venire, opinantes ciues victores reuerti. Martial. lib. 7. epigr. 5.

Publica victrices teſtantur gaudia chartæ,
Martia laurigera cuſpide tela virent.

Liu. lib. 5. Literæ à Poſthumio laureatæ. Tacit. lib. 9. de Luc. Vitellio. ipſe lauream geſtæ proſperè rei ad fratrem miſit. Capitolin. in Maxim. Romam laureatas literas miſit. Lamprid.
E Alexand. tabellæ laureatæ. In iis fiebat mentio eorum qui fortiter rem geſſerant: quod à Conſtantino obſeruatum non eſt, vt Marcel. Silius lib. 11.

—— Lauro redimita ſubibat
Optatos puppis portus. ——

Ij per quos literæ & faſces laureati nunciabantur, *δρομοκήρυκες, ἀγγελιαφόροι*, qui ciſiis volabant. Xiphilinus pag. 346. Macrinus, inquit, *ὀχήματος ὡς στρατιώτης τῶν ἀγγελιαφόρων ἐπέβη, καὶ διεξήλασε.* milites enim nuncij victoriæ erant. Plutarchus in Othone *πτεροφόρους* vocat, quaſi alatos curſores. Appianus in Mithridat. Lucullus *ἐς Ῥωμαίους περὶ τῶνδε ἐπέστελλε τὰ γράμματα δάφνῃ περιβαλών, ὡς ἔθος ἐπὶ νίκης.* Perſ. ſat. 6.

—— miſſa eſt à Cæſare laurus.

Sueton. in Caligula cap. 44. latores vocat, eóſque curriculo vectos ait ad forum vſque & Curiam. Xiphilinus laurum mitti dixit pag. 169. *πρόσοντος δὲ αὐτῷ ταῦτα ἀγγέλια ἐξ Ἀρμενίας, καὶ δάφνη ἐπὶ τῇ νίκῃ ἦλθεν.* Diodoro Siculo lib. 11. dicuntur *βιβλιαφόροι*, Arriano lib. 3. vitæ

Alexand ἐπιστολεῖς, Ariſtoteli lib. de mundo *ἀγγελιαφόροι, ἡμεροδρόμοι τε, καὶ σκοποὶ, καὶ ἀγγελιαφό-* A
ροι, καὶ φύλακες, φρυκτωριῶν τ' ἐποπτῆρες. Caſtoribus vt nunciis triumphi ædes extructa. Pru-
dent. in Symmach. lib. 1.

> ——*Celſæ duo numina Romæ,*
> *Impendent retinente ſolo, magnique triumphi*
> *Nuncia ſuffuſo figunt veſtigia plumbo.*

Sophocles in Trachiniis ait nuncios rei optatæ coronati ſolitos,

> ——*ἐπεὶ κατάστεφῆ στείχονθ' ὁρῶ*
> *Τινὰ ἄνδρα πρὸς χαρὰν λόγων.*

Cic. lib. 7. ad Atticum gerones vocat, Hieronymus portitores. Sed ea de re planiſſimè Zo-
naras in Camillo. *ὅτε τι κατορθωθῇ μέγα, καὶ ἐπινικίων ἐπάξιον, αὐτοκράτωρ αὐτίκα ὁ στρατηγὸς ὑπὸ τῶν* B
στρατιωτῶν ὠνομάζετο, καὶ κλῶνας δάφνης περιεδεῖ ταῖς ῥάβδοις, καὶ τοῖς δρομοκήρυξι τοῖς τὴν νίκην καταγγέλλου-
σι τῇ πόλει κομίζειν ἐδίδου· ἐλθὼν δὲ οἴκαδε τὴν γερουσίαν συνήθροιζε, καὶ ᾔτει ψηφίσασθαι οἱ τὰ ἐπινίκια. Id
eſt, *re bene geſta quæ triumpho digna eſſet, dux ſtatim à militibus Imperator ſalutatus, ramis laureis faſ-*
ces ornabat, eóſque per curſores in vrbem mittebat. Domum reuerſus conuocato Senatu, decerni ſibi trium-
phum petebat. Plutarchus ſcribit, Pompeium bello Mithridatico cum Lucullo copias con-
iunxiſſe faſcibus laurea virenti reuinctis, cùm Luculli laurus languentes ac marcidæ eſſent.
Cùm verò ipſe Imperator re bene geſta cum exercitu ad vrbem rediiſſet, Senatus ei in
campo Martio intra ædem Bellonæ dabatur, vbi quæ geſſerat ediſſereret, triumphúmque
peteret. Cic. lib. 7. ad Attic. epiſt. 4. Triumphum petentes extra vrbem morari ſoliti. Li-
uius lib. 42. ad ædem Bellonæ Senatus ei datus eſt, poſtulatóque fruſtra triumpho, in mon-
te Albano, quod iam in morem venerat, vt ſine publica authoritate fieret, triumphauit. C
lib. 34. Senatus extra vrbem Flaminio ad res geſtas ediſſerendas datus eſt. Plutarch. Pomp.
οἱ γὰρ ἄρχοντες στρατοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι. lib. 40. Liuius de Q. Fuluio Flacco, qui cùm
extra vrbem triumphi cauſâ eſſet, Conſul eſt creatus: in æde Apollinis extra vrbem Sena-
tus interdum datus eſt, triumphúſque decretus. Liu. lib. 37. Dionyſ. lib. 11. *καὶ στρατοπεδευ-*
κότων ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἄρειον πεδίον (τῶν τὸν θρίαμβον αἰτησάντων) παρὰ τοῦ δήμου λαμβάνουσι τὴν
καταγωγὴν τοῦ θριάμβου. Ipſi Imperatores in campo Martio caſtra metabantur, & à populo
apparatum ſumptúſque in triumpho accipiebant, ait Dionyſius. Apparatus omnis in ſub-
urbiis fuit: neque interim in vrbem inibant Imperatores; quod & nomine Imperatoris, &
iure triumphi exciderent qui vrbem ingreſſi eſſent. lib. 2. Ciuil. Appianus de Iulio Cæſare.
Cæſar *τῆς πομπῆς παρασκευὴν ἐπὶ τὸ λαμπρότατον ἐν τοῖς τῆς ῥώμης προαστείοις διεκόσμει· εἰσελθεῖν δὲ οὐκ*
ἦν ἔτι ἐπὶ τὸν θρίαμβον ἐπανελθεῖν. Ipſa nocte copias in ordines digerebant in campo Martio, D
vt primo diluculo triumphus duceretur. Ioſephus lib. 7. cap. 16. *τὸ δὲ στρατιωτικὸν πᾶν ἔτι*
νύκτωρ κατὰ λόχους καὶ τάξεις ὑπὸ τοῖς ἡγεμόσι διεξωδευκότος, καὶ περὶ θύρας ὄντος οὐ τῶν ἄνω βασιλείων,
ἀλλὰ καὶ πλησίον τοῦ τῆς Ἴσιδος ἱεροῦ· ἐκεῖ γὰρ ἀνεπαύοντο τῆς νυκτὸς ἐκείνης οἱ αὐτοκράτορες. In genere hoc
ſub Conſulibus obtinuit, vt qui è prouincia cum Imperio rediret, illud ipſum amitteret,
vt primùm vrbem introiſſet. Inde eſt apud Liuium lib. 26. quod à Senatu decretum eſt, Q.
Fuluio ne minueretur imperium, ſi in vrbem veniſſet. Cic. lib. 7. ad Attic. epiſt. 1. Mihi valde
placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra vrbem eſſe cum iuſtiſſima cauſa. Sub Im-
peratoribus, qui vrbem inierant, decreto triumpho vrbe oportuit egredi ad auſpicia re-
petenda. Tacit. lib. 3. Annal. at Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpiciis; mox ouans in-
greſſus eſt. Legendus Dio lib. 54. vbi Auguſto decretum perpetuum proconſulare impe-
rium, quod neque amitteret ſi vrbem iniiſſet, nec vrbe egredi opus eſſet imperio repeten- E
do. Licèt autem extra vrbem apparatus, tamen in vrbe victrice triumphus actus eſt. Mali
ominis fuit triumphantem in alienam vrbem ingredi. Iulius Obſeq. de prodig. Pompeius
Syllo oppidum Bouianum quod ceperat triumphans inuectus omen victoriæ hoſtibus
oſtendit, quia triumphus in vrbem victricem, non victam induci ſolet, proximo prælio
amiſſo exercitu occiſus. Quamuis apparatus triumphi de publico fieret, ij tamen quibus
decretus triumphus pleraque de ſuo conferebant, teſte Cicerone lib. 6. epiſt. ad Atticum:
dices nummos mihi opus eſſe ad apparatum triumphi. lib. 7. ad famil. ad apparatum trium-
phi quicquid potero nummorum conficiam. Patereulus volumine 2. de Cæſare. Quinque
egit triumphos; Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini teſtudine,
Africi ebore, Hiſpanienſis argento raſili conſtitit. Pecunia ex manubiis lata paulo amplius
ſexies millies H S. Polyb. pag. 76. ait, à Senatu ſumptus in triumphum datos, è manubiis
ſcilicet & præda.

CAP.

Digitized by Google

A

CAPVT XI.

De ouatione.

DVo genera triumphorum fuêre; maior, qui propriè triumphus, & minor, qui ouatio, quem Dionyſius lib. 6. *πεζὸν θρίαμβον* vocat, *peditem triumphum*, à clamore ô û dictum, vt putat Feſtus; vel quia Olympionicis acclamarent, *ὀλυμπιονικα ὖα*, teſte Xiphilino pag. 181. Plutarchus ab oue dici cenſet. Poſthumio Tuberto omnium primo decreta ouatio, qui pedes pompam victoriæ duxit, narrante Plinio lib. 15. cap. 29. ſicut & Vetu-
B rius apud Dionyſium lib. 9. Ita & Sabinus Maſſurius apud Gellium lib. 5. cap. 6. pedibus ouantes vrbem ingreſſos ſcribit. Poſtea equis ouantes inuecti ſunt. Dio de Tiberio, *τὰ ἐπὶ τοῦ κέλητος ἐπινίκια ἔπεμψε.* Suetonius tamen cum curru vectum ſcribit lib. 3. cap. 9. his verbis; Cùm ob res & ouans, & curru ingreſſus eſt primus, vt quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec antea cuiquam tributo genere honoris. Caſſiodorus ad Pſal. 19. Duo apud antiquos erant genera triumphorum, vnum maius in curribus, quod laureatum dicebatur; aliud minus in equis, quod ouatio nuncupabatur. Symmachus lib. 10. epiſt. 22. vt ouantes equorum dorſa geſtarent, vt triumphantes currus inueheret. Dio pag. 22. *τὰ ἐπινίκια μείζω*, maiorem triumphum vocat, minorem, *τὰ ἐπινίκια μείω*, vel *σμικρά*. lib. 8. Dionyſ. *μείζονα πομπὴν* vocat, *μείζονας θριάμβους, τῶν θριάμβων πεζήν*. de vtroque Liuius lib. 28. Conſulum alter quadrigis veheretur militibus ſequen-
C tibus, alter equo ſine militibus: quia die pugnæ Liuij auſpicia fuêre, maior ei conceſſus.

CAP. XII.

De donis militaribus.

IN æde Bellonæ cùm Imperator res à ſe geſtas ediſſeruiſſet, olim à Senatu nomen Imperatoris ei confirmatum, triumphus decretus, diéſque triumpho dictus, quo per vrbem in Capitolium curru inueheretur: interdum inuito Senatu à populo decretus. Zonaras, *καὶ εἰ ἔτυχε ψήφου παρά τε τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἐβεβαιοῦτο αὐτῷ, καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ αὐτοκράτορος. ἐνσκευασάμενος δὲ τῇ ἐπινικίῳ σκευῇ, καὶ περιβραχιόνια λαβὼν, στέφανόν τε δάφνης ἀναδησάμενος,*
D *καὶ κλάδον κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸν δῆμον συνεκάλει, καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ, καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τινάς, ἐδωρεῖτο μὲν σφισι χρήματα, ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τέ ποι, καὶ δόρατα παρεῖχε, καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δ' ἀργυροῦς ἐδίδου.* Id eſt, *triumphali autem habitu ornatus, armillis ſumptis, laurea redimitus, & ramum dextra tenens, populum conuocabat; & militibus publicè, quibuſdam etiam ſeorſim laudatis, pecuniam donabat, & ornamenta, armillas, haſtas ſine ferro, & coronas, aliis aureas, aliis argenteas, expreſſo in iis nomine, & facinore viri*, *τοὔνομα ἑκάστου, καὶ τὸ ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα.* Ioſephus lib. 7. excidij ſcribit, Imperatorem ſolitum Diis thura dare, priuſquàm habitu triumphali vrbem iniret, aut milites donaret. Ouidius lib. 2. de Ponto eleg. 1.

> *Atque ita victorem cum mago vocis honore*
> *Bellica laudatis dona dediſſe viris:*
> *Claráque ſumpturum pictas inſignia veſtes,*
E *Thura priùs ſanctis impoſuiſſe viris.*

Liuius lib. 39. Fuluius multos eo die priuſquàm in vrbem inueheretur, in circo Flaminio Tribunos, præfectos, equites, centuriones Romanos, ſociúſque donis militaribus donauit: militibus ex præda 25. denarios diuiſit, duplex centurioni, triplex equiti. lib. 38. Flaminius triduum triumphauit: militibus duceni quinquageni æris in pedites diuiſi, duplex centurioni, triplex equiti. l. 41. Taciti. vt iratos eſſe ſentires, ſecuti ſunt currum ſocij, quod dimidio minùs accepiſſent quàm Romani apud Procop. lib. 2. VVandal. Belliſarius zonas aureas populo in triumpho impertitus eſt. Liuius lib. 40. Q. Fuluius Flaccus Celtiberis victis, militibus de præda quinquagenos denarios dedit, duplex centurionibus, triplex equiti, tantumdem ſociis Latini nominis, & ſtipendium omnibus duplex. Fine lib. 40. diuiſit tamen in ſingulos milites tricenos æris, duplex centurionibus, triplex equiti. lib. 45. de C. Octauio, qui naualem de Rege Perſeo triumphum egit. Is triumphus ſine captiuis fuit, ſine ſpoliis: dedit ſociis naualibus in ſingulos, denarios ſeptuagenos quinque,

Digitized by Google

gubernatoribus qui in nauibus fuerant duplex, magiſtris nauium quadruplex. De Paulo A Æmilio lib. 45. pediti in ſingulos dati centeni (æris) duplex centurioni, triplex equiti: tantùm pediti daturum fuiſſe credunt, ſi aut non refragati honori eius fuiſſent, aut benignè hac ipſa ſumma nunciata acclamaſſent. Liuius lib. 45. Luc. Anicius victis Illyriis de præda militibus in ſingulos, quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex equiti, ſociis nominis Latini quantũ ciuibus, & ſociis nanalibus dedir, quanrum militibus. Vetus inſcriptio eſt Mathelicę Italię. C. Atrio. C. F. Cor. Clemẽti, militi 9. cho. Pr. equiti coh. eiuſdem, donis donato ab Imp. Traiano torquibus, armillis, phaleris ob bellũ Dacicum, ſingulari Præfect. Pr. Teſſerario, optioni, fiſci curatori, cornicul. Tribun. euocato, Auguſt. coh. 1. vigil. Statiuotũ cohortis 14. vrb. coh. 7. Prçt. Tercenario, donis dato ab Imp. Adriano haſta pura, corona aurea, leg. 3. Aug. Primipil. duumuir. quinquẽnali patrono municip. Ea decora B belli dicuntur Liuio l. 6. Adhæc decora belli nõ cõmemoraſſe tantùm, ſed protuliſſe etiam conſpicienda, dona Imperatorum ad 40. in quibus inſignes duas murales coronas, ciuicas octo. Horum autem in ordinibus legendis, qui donis militaribus inſignes eſſent, ratio habita eſt, vt & in Senatum allecti ſint. Liu. lib. 33. Recitato veteri Senatu, inde primùm in demortuorum locum legit qui poſt L. Æmilium, &c. tum ex his qui ſpolia ex Romano hoſte fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepiſſent. Marius apud Salluſtium gloriatur, quod licèt imagines maiorum ſuorum nullæ ſibi eſſent, dona tamen multa militaria virtutis ergo accepiſſet. Claudius Tribunus militum, poſtea Imperator, à Valeriano Auguſto accepit fibulas argenteas inauratas duas, fibulam auream cum acu Cypria vnam (ita lego, non vt vulgò, *cumacum Cypriam*) baltheum argenteum inauratum vnum, annulum bigemmeum vncialem, brachiale vnum vnciatum ſeptem, torquem libralem vnum, C caſſidem inauratam vnam, ſcuta chryſographata duo, loricam vnam quam refundat, laureas Herculeanas duas, aclides duas apud Trebel. Præfectis virtute illuſtribus ſalarium quintuplex factum, ornamenta militaria geminata, Capitolina palmata promiſſa. Vopiſcus. In concione militum publicè donabantur, interdum & priuatim, vt Polyb. lib. 6. Vopiſcus in Probo. Publicè donatus eſt haſtis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo vno, patera ſacrificali quinquelibri vna. Liuius lib. 39. inſignia dona vocat. Marcell. lib. 25. anteactæ vitæ inſignia. Aurelius Victor arma inſignia. Lamprid. in Alexandro, cuncta inſignia & honorificentiæ genera. Tacitus inſignia triumphi inſignia Conſularia, Prætoria, Quæſtoria vocat, vt ſuo loco dicemus; vnde vox Gallica *armorum & inſignium*, pro virtutis familiatibus ac gentilitiis notis. Datas pecunias eſſe diximus, non modò ſub Imperatoribus, ſed & ſub D Conſulibus. Tacit. lib. 18. Finis ſermonis in eo, vt quina millia nummûm ſingulis militibus numerarentur ſociis & legatis exteratum gentium data, vt res dederit, oſtendemus. Tacit. lib. 2. Annal. de Arminio; Flauius aucta ſtipendia, torquem & coronam, aliáque dona militaria memorat. Liuius lib. 54. Dum bellum in Macedonia geritur, legati tranſalpini ab Regulo Gallorum, &c. Romam venerunt, pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia; gratiæ ab Senatu actæ, muneráque miſſa, torquis aureus duo pondo, & pateræ aureæ quatuor pondo, equus phaleratus, armáque equeſtria. Hoc genere militarium inſignium etiam aliæ gentes vſæ, Galli maximè, vt Liu. lib. 34. Plus, inquit, octo millia hominum cæſa, haud multo minùs quàm decem millia capta, & ſigna militaria 58. & ſpolia plura Gallica fuêre, annuli aurei, torques, armillæque. Milites generoſi, & ſibi virtutis conſcij, non modò in pompa & triumpho, ſed in acie & agmine inſignia ſua in ſplendorem E dederunt. Tacit. lib. 18. & militum phaleræ torquéſque ſplendebant. decora facies, & non Vitellio Principe dignus exercitus. Fuit & baltheus inter dona militaria, cùm à Valeriano Probus inter cætera inſignia baltheo argenteo inaurato virtutis ergo donatus ſit apud Trebellium Ducebatur obliquè ab humero dextro ad ſiniſtrum. Quintilian. lib. 11. Sinus ille qui ab humero dextro ad ſiniſtrum obliquè ducitur velut baltheus. Tacit. lib. 18. Sed manipuli quoque & gregarius miles viatica ſua, & baltheos phaleráſque, & inſignia armorum argento decora loco pecuniæ tradebant: & fibulæ in dolis. Liuius lib. 49. Quintius alter prætor ſuos equites catellis ac fibulis donauit. Claudio Valerianus donauit. fibulas inauratas argenteas duas Vopiſcus Aureliano; & vt fibulas aureas gregarij milites haberent, idem primus conceſſit, cùm antea argenteas habuiſſent. in Probo; tunicas ruſulas duas, pallia Gallica duo fibulata, interulas paragaudes, duas fibulas ſubnectendæ veſti. Virgil.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Hæc

A Hæc dona ſtrenuis militibus duces etiam ſub Imperatoribus diuidebant, Imperatores ducibus. Auguſtus tamen apud Suet. ſolos triumphales, quanquam & ſocios expeditionum, & participes victoriarum ſuarum nunquam donis partiendos putauit, quod ipſi quoque ius habuiſſent tribuendi ea quibus vellent. Sed de hac re infrà ex Dione. Dio lib. 51. μετὰ δὲ τοῦτο τούς τε ὑποστρατήγους καὶ ἐπῄνεσε, καὶ ἐτίμησε, ὥσπερ εἴθιστο, καὶ τὸν μὲν Ἀγρίππαν ἄλλοις τέ τισι, καὶ σημείῳ κυανοειδεῖ ναυκρατητικῷ προσεπεκόσμησε, καὶ τοῖς στρατιώταις ἔδωκέ τινα, τῷ τε δήμῳ καθ' ἑκατὸν δραχμάς. *Poſtea Auguſtus legatos laudauit, & ornauit, vt moris fuit, & Agrippam aliis quibuſdam ornamentis, tum verò vexillo cæruleo naualis victoriæ donauit, militibuſque nonnulla dedit, & populo centum drachmas.* Liuius lib. 39. de triumpho Manlij: multi omnium ordinum donati militaribus donis currum ſecuti ſunt. lib. 10. Pedites, equites, inſignes donis tranſiêre, ac tranſuecti ſunt. Multæ ciuicæ coronæ, vallares, ac murales conſpectæ. Capitolin. in Maximin.
B dona militibus per ludos etiam data ſcribit; Seuerum enim Imperatorem militares ludos dediſſe, propoſitis præmiis argenteis, id eſt, armillis, torquibus, & baltheolis. Vnde colligas, torques argenteos, & aureos, vt & armillas fuiſſe. Dona quibus donati erant milites, in triumpho & ludis præferebant, aut domi in larario aſſeruabant, ornamenta generis, vt Magiſtratus ornamenta Magiſtratuum quos geſſerant. Cic. 3. Philip. inſignia & ornamenta generis, nominis, honoris. in Catilin. In animis ergo noſtris omnes triumphos noſtros, ornamenta omnia honoris, monumenta gloriæ, inſignia condi volo. Sed dona militaria in triumpho eo habitu geſtati ſolita videntur, qui in duabus priſcis imaginibus expreſſus eſt, quarum altera vmbonem habet, ſeu clypeum rotundum, in cuius medio leonis imago, cui galea Romana impoſita coronam muralem ſuſtinet, ſupra quam pilum & baltheus, cum cingulo & pugione, altera ex parte criſtata eſt: in alia pictura clypeo ga-
C lea impendet, cui vexillum Romanum, thorax, campeſtre, pilum, & haſtæ adiunguntur. vnde nata videntur inſignia, & arma quibus nobilitas noſtra vtitur: quanquam & ab infima antiquitate repeti poſſunt. Æſchyl. in ἑπτὰ Θήβαις,

ἔχει δ' ὑπέρφρον σῆμ' ἐπ' ἀσπίδος τόδε,
φλέγοντα ὑπ' ἄστροις οὐρανὸν τετυγμένον.

Argumentum & ſpecimeu Virgil. vocat 12. Æneid.

——cui tempora circum
Aurati bis ſex radij fulgentia cingunt,
Solis aui ſpecimen.——

apud Pauſaniam pag. 127. Ariſtomenis clypei ἐπίθημα ἀετὸς τὰ πτερὰ ἑκατέρωθεν ἐκτεταχὼς ἐς ἄκραν τὴν ἴτυν. in clypeo Vlyſſis Delphin fuit, ob filium à Delphino ſeruatum. Lycophron,

D *Δελφινόσημον κλῶπα Φοινίσσης θεᾶς.*

in Iliaco bello quod Cornelio Nepoti tribuitur, lib. 6. hæc in ſignis & haſtis inſignia fuiſſe legimus,

——vndique Iuno
Plurima fraxineo nunc verberat aëra peplo,
Nunc ſedet in parmis capitum, nunc ſurgit in arcus.

Fortè legendum, *in pinnis capitum*, aut *criſtis*. Legendus Sueton. in Iulio cap. 38. Donabantur igitur milites armillis, haſtis puris, torquibus, phaleris, vexillis, corniculis, coronis. Armillæ quibus Imperatores vſi, & milites ob virtutem donati, dictæ ſunt galbei. Feſtus galbeum ornamenti genus interpretatur. Zonaras ait Imperatorem περιβραχιόνια cepiſſe cùm
E in currum aſcenderet: alij βραχιονιστῆρα, quæ capite leonino in veteribus nummis ac lapidibus exſculpuntur. Galbeos Cato in mundo muliebri numerat, quos nonnulli totos lana fartos eſſe volunt, qui mulieribus ad zonam veſti ſubiiciuntur, vt habitiores videantur. Suet. in Galb. galbeum interpretatur, remedium lana inuolutum, Armillas ex auro quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, ab armis dictas eſſe exiſtimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant, ait Feſtus. Vnde apparet armillas, colli militare ornamentum fuiſſe. Video tamen à Græcis authoribus περιβραχιόνια, περιχείρια, ψέλλια verti: nam quod è veteri lapide non valde admodum certo refert Onuphrius de L. Siciuio quem alij Siccium vocant, in hæc verba: L. Sicinius Dentatus, Tribunus plebis, centies vicies prœliatus, octies ex prouocatione victor, 45. cicatricibus aduerſo pectore inſignis, nulla in tergo. idem ſpolia cepit 34. donatus haſtis puris 18. phaleris 25. torquibus tribus & 60. armillis 160. coronis 35. ciuicis 13. aureis 8. muralibus tribus, obſidionali 1. Fiſco æris 10. captiuis 20. Imperatores 8. ipſius maximè opera triumphantes ſequutus, Dionyſ.

 lib. 10.

lib. 10. ita expoſuit ἀριστεῖα δὲ ἐκ τῶν ἀγώνων ἐξενήνεγμαι, τεσσαρεσκαίδεκα μὲν στεφάνους πολιτικούς, οἷς A
ἀνέδησάν με οἱ σωθέντες ἐν ταῖς μάχαις ὑπ' ἐμοῦ, τρεῖς δὲ πολιορκητικούς, πρῶτος ἐπιβὰς πολεμίων τείχεσι,
καὶ καταλαβών, ὀκτὼ δὲ τοὺς ἐκ παρατάξεως, οἷς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐτιμήθην. πρὸς δὲ τούτοις ὀγδοήκοντα μὲν,
καὶ τρεῖς χρυσοῦς στρεπτοὺς περιαυχενίους, ἑξήκοντα δὲ περιβραχιόνια χρύσεα, δόρατα δὲ ἑκκαιδέκα, φάλαρα δὲ
ἐπίσημα πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι, ὧν ἐννέα ἦσαν οὓς μονομαχῆσαί τινας ἡμῶν προσκαλεσαμένους ἑκουσίους ὑπο-
στὰς ἐνίκησα. qui locus perturbatus & fœdatus eſt. ita quæque ſuo loco reſtituenda. ὀκτὼ δὲ
τοὺς ἐκ παρατάξεως μονομαχῆσαί τινας ἡμῶν προσκαλεσαμένους ἑκουσίους (lego ἑκούσιος) ὑποστὰς ἐνίκη-
σα. πρὸς δὲ τούτοις, &c. deinde ita lege, ὧν ἐννέα ἦσαν οἷς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐτιμήθην. i. *præmia
è præliis cepi, 14. coronas ciuicas, quibus me coronarunt ij quos in pugna ſeruaueram, tres murales, cùm
primus hoſtium mœnia inſcendiſſem cepiſſemque, octo ex instructa hoſtium acie qui aliquos è nobis ad ſin-
gulare certamen prouocarant* (deleui οὓς) *ſponte ſubſidens vici: ad hæc torques aureos collares* 83. *aureas
armillas* 60. *haſtas puras* 18. *phaleras inſignes* 25. *quarum nouem ab ipſis Imperatoribus accepi.* Vetus B
ille lapis mihi non plenè lectus ac cognitus videtur. 63. tantùm torques aſcribit, armillas
160. ciuicas 13. Gellius contrà torques tres, & 80. ciuicas 14. armillas plus 160. cum no-
uem Imperatoribus triumphaſſe. Plinius lib. 7. cap. 28. ſpolia cepit 34. donatus torquibus
tribus & 80. armillis 160. coronis 26. captiuis 10. & 20. ſimul. bubus, Imperatores nouem
ipſius maximè opera triumphantes ſequutus. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 2. Sex 30. ſpolia ex
hoſte retuliſſe, 14. ciues ex media morte raptos ſeruaſſe: præferebantur enim aureæ coro-
næ octo, ciuicæ 14. torques 183. armillæ 160. phaleræ 25. Vides non conuenire inter lapi-
dem illum & veteres authores. Putem apud Dionyſium legendum ἑξήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν περι-
βραχιόνια: in lapide, ciuicis 14. torquibus tribus & 80. coronis 24. non enim plures 24. co-
ronis referunt Plinius, Valerius, Dionyſius, Gellius. Armillæ igitur propriè brachiorum
fuerunt, quas μανιάκας, περίχειρα, & ψέλλια vocari dixi. Polybius lib. 2. de Gallis, περιχείροις C
καὶ μανιάκαις· τοῦτο δ' ἐστὶ χρυσοῦν ψέλλιον, ὃ φέρουσι περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὸν τράχηλον οἱ Γαλάται. dicitur
& ſpinther, & ἀκροχείριον. & pro torque collari à Polybio etiam poni videtur, quod propriè
περιδέραιον. Plutarch. in Galb. περιδέραιον κόσμον. Pollux περιδερίδα, περιτραχήλιον, περιαυχένιον.
Gloſſ. vet. ψέλλιον ἀνδρὸς, *brachionarium*. Petron. dextrum nudauit lacertum, armilla
aurea cultum, & eboreo circulo, lamina ſplendente connexum. Tertul. de habit. mul. cap.
11. circulos ex auro, quibus brachia arctãtur. apud Athen. lib. 3. Chares ψέλλια περὶ τὰς χεῖρας,
καὶ τοὺς πόδας. item χλιδῶνα περὶ τοῖς βραχίοσι. in feminis dextrocheria. Trebellian. in Quieto, .
Capitol. in Maximin. at Tzetz. chil. 13. cap. 461. βραχιονιστῆρας vocat de triũphante loquens, καὶ
βραχιονιστῆρας ἐμβάλλουσιν ἐκείνῳ. Priſcianus brachialia, quia ex humero in brachia propẽdebãt,
aut quia in brachiis gerebantur. Liuius lib. 1. Sabinos ait armillas aureas magni põderis bra- D
chio læuo habuiſſe. lege, in brachio. Doctiſſimus Lipſius apud Polyb. lib. 6. pro phialia legit
ψάλιον, ſeu ψέλλιον, id eſt, *armillas*. Verba, quia faciunt ad Zonaram de triumpho, hîc apponã.
συναγαγὼν ὁ στρατηγὸς ἐκκλησίαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ παραστησάμενος τοὺς δόξαντάς τι πεπραχέναι δια-
φέρον, πρῶτον μὲν ἐγκώμιον ὑπὲρ ἑκάστου λέγει, περί τε τῆς ἀνδραγαθίας, κἄν τι κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἄλλο συνυ-
πάρχῃ τῆς ἐπ' ἀγαθῷ μνήμης ἄξιον. μετὰ δὲ ταῦτα τῷ μὲν τρώσαντι πολέμιον γαῖσον δωρεῖται, τῷ δὲ καταβαλόν-
τι καὶ σκυλεύσαντι, τῷ μὲν πεζῷ φιάλην, τῷ δὲ ἱππεῖ φάλαρα· ἐξ ἀρχῆς δὲ γαῖσον μόνον. Id eſt, *conuocans
Imperator concionem exercitus, & præſentes quaſi quæ in oculis omnium proponens eos* (doctiſſimus Li-
pſius, *circumponens ſibi*; meo animo minùs bene: non enim dixit, περιστησάμενος, ſed παραστη-
σάμενος) *qui egregium aliquid patraſſe videntur, primùm quidem vnumquemque laudat, & ſuper hoc fa-
cinore, & ſi quid aliud in omni vita dignum honeſta memoria geſſit. poſthæc ei qui hoſtem percuſſerit ha-
ſtam donat, qui deiecerit, & ſpoliarit, pediti phialam, equiti phaleras, olim haſtam tantùm.* bene in- E
quam doctiſsimus Lipſius pro phiala ψάλιον repoſuit, quanquam & patera donatos aliquos
animaduerto. Liuius lib. 30. Scipio Maſſaniſſam aurea corona, aurea patera donat, &c. lib.
27. ſellam eburneam, pateram auream donatas eſſe ait. & Probus apud Vopiſcum publicè
in concione donatus eſt patera ſacrificali quinquelibri. Amplector igitur illud ψάλιον, aut
ψέλλιον, & armillas interpretor, quas Polybius pediti tantùm donatas ait, Plinius ciui-
bus tantùm, non externis. lib. 33. cap. 2. armillas ciuibus dedêre, quas non habent ex-
terni. Valerius tamen Maximus externis aureas armillas, ciuibus argenteas attribuit. lib.
8. cap. 14. Eáſque argenteas; nam eæ ciuium fuêre, aureæ externorum. contrà Diony-
ſius Halicarn. lib. 10. qui Sicinio Dentato περιβραχιόνια χρυσᾶ, *aureas armillas*. Valerius Ma-
xim. equiti aureas armillas. lib. 8. cap. 13. Titus Labienus Scipionem, vt forti equiti au-
reas armillas tribuerêt, admonuit; eóque negante ſe id facturum, &c. ipſe ex præ-
da Gallica aureas equiti largitus eſt, &c. quod vt ille accepit, proiecto ante pedes La-
bieni

Digitized by Google

A bieni auro, vultum demiſit. Idem vt audiit Scipionem dicentem; Impetator te argenteis armillis donat, alacer gaudio exiliit, quia ſcilicet argenteæ ciuium, aureæ externorum. Liuius lib. 10. Equites omnes ob inſignem pluribus locis operam corniculis, armilliſque argenteis donat. Sabini armillas in brachio læuo ferebant. apud Dionyſium lib. 2. τῶν ψαλίων ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν, καὶ τῶν δακτύλων. lego δακτυλίων: dabantur & torques & phaleræ. Silius lib. 15.

——phaleris hic pectora fulget,
Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Iuuenal. ſatyr. vlt.

Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.

Dionyſius Halicarn. lib. 10. de Sicinio Dentato, χρυσοῦς στρεπτοὺς περιαυχενίους vocat, *aureos torques collares*. eodem libro numerat ἀριστεῖα, στρεπτοὺς, καὶ τὰ ψέλλια, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ φάλαρα, καὶ σὺν τῶν ὑπάτων στεφάνους, καὶ τὰ ἐκ τῶν μονομαχιῶν λάφυρα. Herodotus στρεπτὸν περιαυχένιον, quia collum ambibat. Plutarch. ὡς εἶδε περικείμενα ψέλλια χρυσᾶ, καὶ στρεπτούς. in Themiſtocle apud Suidã, ὁ δὲ λαβόμενος τῇ λαιᾷ τοῦ στρεπτοῦ, ὃν δὴ χρυσοῦν ἔφερεν ἀμφὶ τῇ δέρῃ, vbi ipſe τοῦ περιδεραίου κόσμου exponit. Xenophon. lib. 1. Cyri pæd. καὶ οἱ στρεπτοὶ περὶ τῇ δέρῃ καὶ τὰ ψέλλια περὶ ταῖν χεροῖν. armillis manus, torque collum incluſum ait. στρεπτοὶ erant tortiles ἀπὸ τοῦ στρέφεσθαι, torques à *torquendo*, Serui. lib. 8. Æneid. phaleris collum ornari ſolitum ait, & eſſe idem quod in mulieribus monilia. Plin. lib. 37. cap. 11. phaleras penſiles facit. Vt aureis annulis, ſic phaleris vſi nobiles. Liuius lib. 9. ob ædilitatem Flauij plerique nobilium aureos annulos & phaleras deponerent. Doctiſſimus Lipſius catellas cum torquibus eaſdem facit. Liuius lib. 39. C. Calpurnium donaſſe equites ſuos phaleris, Quintium alterum Prætorem ſuos catellis. Tacit. lib. 3. torque donat & haſta. Auxiliares, & externos torquibus aureis donauère, ciues non niſi argenteis, ait Plin. lib. 33. cap. 2. diſſentit Suet. in Auguſt. Qui C. Aſprenatem lapſu equi debilitatum aureo torque donauit. Veget. lib. 2. cap. 7. Torquati ſimplares, quibus torquis aureus ſolidus virtutis præmium fuit. Externis quinque auri pondo torques donati. Liu. lib. 33. torques duo ex quinque auri pondo facti. Belliſarius apud Suidam militibus τοῖς δοκιμωτάτοις ψέλλιά τε, καὶ στρεπτοὺς ἆθλα παρέχειν. Probus torquem interpretatur circulum aureum flexilem, obtortum colli ornamentum, & ſummi pectoris. Gellius lib. 9. cap. 13. Caput Galli præcidit, torquem detraxit, cámque ſanguinolentam ſibi in caput imponit. Cic. 5. in Verrem. Q. Rubrium excellenti virtute, authoritate, torque donaſti. Torques etiam brachiales fuerunt. apud Vopiſc. in Aurelian. erant catenæ brachiales: dextrocheria feminarum fuêre quaſi annuli, non vt catenæ. Maximinus enim dextrocherio vxoris vſus eſt annulo, ait Capitolin. Phaleræ rariores & honoratiores torquibus, Dionyſius vocat φάλαρα ἐπίσημα, quæ 25. tantùm Siccius accepit, cùm torques 83. conſecutus ſit. In pectus eas promitti diximus, & equiti tantùm datas, vt vult Polybius: quanquam & Siccio pediti donatas ſuprà oſtendimus: dabantur & haſtæ, quæ gæſa vocat Polybius, alij δόρατα. Zonaras δόρατα ἀσίδηρα, Latini haſtas puras. Per initia ſolæ haſtæ datæ ſunt, ſi Polybio fides. Silius lib. 6.

Hæc tunc haſta decus nobis, pretiúmque decori
Sanguinis.——

Cato vocat haſtas donaticas. Suet. in Claudio: quem Britannico triumpho inter militares viros haſta pura donauit. Plin. lib. 7. cap. 28. Manlij Capitolini ſpolia, & coronas numerat, deinde dona 33. ponit, quæ vel pro haſtis, vel pro omnibus donis militaribus accipienda. de haſta pura Virgil. 6. Æneid.

Ille, vides, pura iuuenis qui nititur haſta.

lib. 4. Propert.

Pura triumphantes haſta ſequatur equos.

Lucius Sicinius donatus eſt haſtis puris 18. δόρατα ἐκλογχίδια. Dionyſius lib. 2. cap. 11. Gellius haſtas ſimpliciter dixit, vt & Dionyſ. Vopiſcus haſtas puras; Polybius etiam λόγχας. in donis militaribus fuêre cornicula & vexilla. Liuius lib. 10. Haſtatos armillis, aureis coronis, corniculis donat argenteis. Dabantur peditibus, & equitibus. Liu. lib. 10. Equites corniculis, armilliſque argenteis donat. Plinius de vir. illuſtr. Æmilius Scaurus in Hiſpania corniculum meruit. De vexillis Vopiſcus in Aureliano; Valerianus Imperator coronas 4. murales donauit, coronas vallares quinque, coronas nauales duas, haſtas puras decem, vexilla bicolora quatuor fuerunt argento texta & auro. Vnde & Polybio apud Suidam dicuntur

Digitized by Google

cuntur ὑφάσματα. σὺν δὲ ἐτίμησε ὑφάσμασι καὶ λόγχαις. Vopiſcus vexilla pura vocat in Probo, A
qui bello Sarmatico donatur vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus. Pura interpretor candida, quo modo Virgil. 6. Æneid.

—— puráque in veſte Sacerdos.

Vnde argento ſolo texta ſine auro puto: neque enim pura fuiſſent. Salluſt. bello Iugurth. haſtas, vexillum, phaleras in donis militaribus commemorat. Ea nō vno modo texta fuiſſe veriſimile eſt; nam & bicolora quædam fuerunt, & Agrippæ Auguſtus poſt naualem victoriam cæruleum vexillum donauit, apud Sueton. purpuræ aliquid admixtum veroſimile eſt, quæ ad cæruleum colorem accedit. nam & Homerus πορφύρεον κῦμα dicit, & mare πορφυρεοειδὲς Dio lib. 51. σημεῖον vocat οὐρανοειδὲς ναυκρατικόν. Trebell. in Claud. ſtatuis, vexillis, coronis, fanis, arcubúſque bonum Principem, aris, ac templis honorauerunt. Valerianus epiſt. ad Probum; veſtes tibi triplices dari iuſſi, ſalarium duplex feci, vexillarium deputaui. Ea dona non ſingulis tantùm militibus, ſed totis etiam manipulis data. Valerius lib. 3. cap. 2. vbi dona Sicinij numerauit, addit, ornamenta etiam legioni, nedum militi ſatis multa. Liuius lib. 10. Papirius Curſor 4. centuriones, manipulúmque haſtatorum armillis, aureíſque coronis donat. Coriolanus cùm à Poſthumo Conſule accurata oratione apud milites laudatus omnibus donis militaribus, & agri centum iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentóque quantum ſuſtinere valuiſſet donaretur. Calpurnius Piſo filium ſuum locis aliquot fortiſſimè prœliatum titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit. Intellige coronam ei non datam, ſed ſolùm titulum, ait Val. Maximus libro 4. cap. 1. Prælatæ ſunt Sicinnio Dentato aureæ coronæ 8. ciuicæ 14. murales tres, obſidionalis vna, torques 183. armillæ 160. haſtæ 18. phaleræ 25. eodem auctore libro 3. cap. 2. Apronius ciuicam coronam, licèt Proconſul, non tribuit militi, ſed Tiberio tribuendam reſeruauit. ibidem libro 3. cap. 6. Liuius libro 39. Quintium Prætorem ſuos equites catellis ac fibulis donaſſe ait. Catellam à catena dictum putem ornamentum, quo includerent collum. Ita Plaut. in Curgulione; B C

Delicatum te hodie faciam cum catello vt accubes ferreo.

Catellum & catella ἁλυσίδιον. Horatius lib. 1. epiſt.

Nota refert meretricis acumina ſæpe catellam,
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis. ——

Fibulis aureis donatos milites & duces oſtendit Trebellius in Claudio, qui à Valeriano Imperatore præceptum Zozimo Syriæ procuratori ait, vt Claudio inter cætera dona daret fibulas argenteas inauratas duas, & fibulam auream. Apud Vopiſcum Aurelianus militibus conceſſit, vt fibulas aureas gererent. Plinius lib. 33. cap. 3. Brutus queſtus eſt fibulas tribunitias ex auro geri. Virgilius; D

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Donabantur & milites corniculis. Liuius lib. 10. Equites omnes ob inſignem multis in locis operam corniculis, armilliſque argenteis donat. Corniculi illi videntur fuiſſe in galeis militum ornamenta inſtar cornuum eminentia, cuiuſmodi viſuntur in iconibus galearum militarium, quas Gulielmus Choulus libro de caſtrametatione antiquorum poſuit. Ita & in numiſmate argenteo Alexandri Magni caput galeatum eſt cum corniculis. Alij autem fuêre cornicularij, de quibus loquitur Aſconius in Verrem; Accenſi dicebantur attributi Decurionibus, hoc eſt, eorum miniſtri, quos nunc commentarienſes, & cornicularios appellant. Suetonius de claris Oratoribus. Orbilius primò apparituram fecit Magiſtratibus, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit. & libro de viris illuſtribus. Marc. Scaurus primò in Hiſpania corniculo meruit, ſub Oreſte in Sardinia ſtipendia fecit. Alij apud Caſſiodorum libro 11. fuêre cornicularij qui præerant cornibus ſecretarij. Ducibus bello nauali victoribus cærulea vexilla data. Sueton. in Auguſto cap. 25. Marc. Agrippam in Cicilia poſt naualem victoriam cæruleo vexillo donauit. Cæruleus color æquoreis, &, vt loquitur Plautus, thalaſſicus, ſeu Venetus. Baptiſta Pius in annotat. poſterior. cap. 77. cornicula vult eſſe virgulas aureas, aut argenteas ſimiles corniculo, quibus ab Imperatore ſtrenui milites donabantur. Corniculo mereri eſt cornicularium Tribuni eſſe. Frontinus libro 3. ſtratag. eius munus attingit. Bello ciuili cùm Aregua vrbs in Hiſpania Pompeianarum partium obſideretur, Martius interim Rex tanquam Cæſarianus Tribuni cornicularius vigiles quoſdam excitauit. Zonaras in Camillo, καὶ οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρεῖχεν. E

CAP.

Digitized by Google

A

CAPVT XIII.

De coronis.

Corona dicta olim eſt Græcis χορωνὶς, vt ait Appio Grammaticus apud Athenæum lib. 15. quod in ſcena chorus coronatus eſſet; à quo facit Feſtus. Corona, inquit, cùm videatur à choro dici, tamen caret aſpiratione, ſiue coronæ dicantur, quod cohonorent eos. Veteres enim poſt conſonantem aſpiratione non ſunt vſi. Iſidorus coronam dictam eſſe vult, quod initio circum aras curreretur. atque ad imaginem circuitus vel chori formata eſſet. aræ enim feſto die floribus coronatæ, vt Propert. lib. 3. eleg. 8. Et longæ dictæ ſunt apud Ouid. 4. Faſtor.

B *Et tegat ornatas longa corona foris.*

Coronæ vocabulum Græcum eſt. Simonides;

> Φοῖβος ἐσαγεῖται τῆς Πινδαρείδησι ἀοιδῆς,
> Ἃν ἀμετέρει τέττιγες ἀπημείψαντο χορωνῷ.

Tertullian. de Corona milit. Longæ coronæ quibus coronabantur templa & amphitheatra. Coronarum author apud Athenæum Ianus eſt, à quo primùm in ſacris adhibitæ, deinde in certaminibus, ludis, triumphis & conuiuiis. Plin. lib. 21. cap. 3. Et iam tum coronæ Deorum honos erant. & larium publicorum, & priuatorum, ac ſepulcrorum & manium: ſummáque authoritas pactili coronæ; ſutiles Saliorum ſacris inuenimus, & ſolemnes cœnis. Et Athenæus lib. 5. ex eo probat conuiuia honori Deorum inſtituta, quod coronis quę Diis ſactæ ſunt in iis vterentur. Certè donaticis coronis coronati lares, authore

C Feſto. Iuuen. ſat. 9.

> *O noſtri, paruíque lares, quos thure minuto,*
> *Aut farre, & tenui ſoleo exorare corona.*

Verba Feſti ſunt. Donaticæ coronæ dictæ, quod his victores in ludis donabantur, quæ poſtea magnificentiæ cauſa inſtitutæ ſunt ſuper modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt, cùm lares ornantur. Ioſephus Scaliger genere & literis illuſtris, donaticas prouinciales interpretatur, à quo facete videtur Tertul. l. de Corona militis. Sũt & prouinciales aureæ, imaginũ iam, non virorum capita maiora quęrentes: prouinciales tamen à prouinciis aureæ datæ. donaticæ ludis ab athlotheris, & editoribus frondeæ, ab Imp. donatæ, quædam aureæ, de quibus lex 12. tabularum. Qui coronam parit ipſe, pecuniáve eius, virtutis ergo arduiror, id'eſt, addatur. Coronatos autem rem diuinam feciſſe, & ab oraculo

D cum corona diſceſſiſſe, docet Liu. lib. 23. de Q. Fabio legato Delphis, qui dixit ſe oraculo egreſſum ex templo; his omnibus Diuis rem diuinam thure, ac vino feciſſe, iuſſúmque ab antiſtite, ſicut coronatus laurea corona, & oraculum ingreſſus erat, & rem diuinam feciſſet, ita coronatum nauim aſcendere, nec antè deponere eam, quàm Romã perueniſſet: quod more Græco factum eſſe oſtendit Scholiaſtes Euripidis Hippol. ἔθος γὰρ εἶχον οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο, ὅτε ἤρχοντο ἀπὸ μαντείας, ἐστεφανωμένοι ἤρχοντο, καὶ πάντες οἱ οἴκοι προσεκύνουν αὐτοῖς. Ferunt primum omnium Liberum patrem impoſuiſſe (coronam) capiti ſuo ex hedera, vt Plin. lib. 16. cap. 4. Poſtea Deorum honori ſacrificantes ſumpſère, victimis ſimul coronatis: nouiſſimè & in ſacris certaminibus vſurpatæ, &c. Iude natum, vt etiam triumphaturis conferrentur in templis dicandæ, mox & ludis darentur. Antiquitus quidem nulla niſi Deo dabatur: ob id Homerus cœlo tantùm eas, & prælio vniuerſo tribuit, viritim au-

E tem ne in certamine quidem vlli. Lego, *choro tantùm eas*; nam Homerus lib. 18. Iliad. choro ſaltantium coronas tribuit, & bello, lib. 13. quanquam Heſiod. cœlum aſtris coronari dixit. Apud Græcos olim coronarum nullus vſus fuit; neque enim proci, neque molles Phæaces vſi: in certaminibus primùm munera data athletis, deinde fauor, tum foliorum ſparſio, tandem corona poſt bellum Medicum, ait Clemens lib. 2. Pædag. cap. 8. ἀλλ' οὐδὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῶν Ἑλλήνων ἡ χρῆσις πω τῶν στεφάνων ἦν· οὔτε γὰρ οἱ μνηστῆρες, οὔτε οἱ ἁβροδίαιτοι κέχρηνται Φαίακες αὐτοῖς· ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ ἀθλητῶν δόσις ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπικροτισμός, τρίτον ἡ φυλλοβολία. meliùs tamen Athenæus lib. 1. ex eo probat coronatum vſum Homero non fuiſſe ignotum, quod vtitur voce στεφανοῦν, καὶ στέφος. Odyſſ. lib. 1.

> Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Videor mihi apud Homerum coronarum vſum obſeruaſſe: ſic enim Iliad. lib. 18.

> Καί ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας.

Loquitur

Digitized by Google

Loquitur de iuuenibus,& puellis ſaltantibus quæ pulcras coronas habebant. & Odyſſ.l.11. A

Νῆσον ἣ περὶ πόντος ἀπείριτος ἐστεφάνωται.

Heſiodus in Theogonia ſcribit cœlum aſtris coronari.

Ἄστρά τε λαμπετόωντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται.

Iliad. lib. 18.

Ἀμφὶ δέ οἱ κεφαλῇ νέφος ἔστεφε δῖα θεάων
Χρύσεον. ———

videtur ad coronam adluſiſſe. Iliad. 1.

Στέμματ' ἔχων ἐν χερσί. ———

Euſtathius στεφάνωμα δάφνινον. Vſus eſt & voce στεφάνη. Iliad. ν.

Πάντη γάρ σε περὶ στέφανος πολέμοιο δέδηε.

Heſiodus penè Hom. æqualis in Theogonia, B

Ἀμφὶ δέ οἱ στεφάνους νεοθηλέος ἄνθεσι ποίης.

Item,
Ἀμφὶ δέ οἱ στεφάνην χρυσέην κεφαλῆφιν ἔθηκεν.

Ariſtoteles lib. de Sympoſio apud Athen. Diis coronas offerri ait, quia τὸ στέφειν πλήρωσίν τινα σημαίνει· οὐδὲν δὲ κόλοβον προσφέρομεν πρὸς τοὺς θεούς. Quidam è conuiuiis natas volunt, antiquiſſimúmque coronarum genus fuiſſe laneum, deinde flores adhibitos,ne fumi ac vapores è vino cerebrum peterent;vnde Theocrit.

Στέψον τὴν κελέβην φοινικέῳ οἰὸς ἀώτῳ.

Legendus Plutarchus Sympoſio 3.quæſt.1.Athenæus in fragmentis: οἱ ἀρχαῖοι γὰρ διὰ τὸ περὶ τὸν οἶνον τινὰς κεφαλαλγιῶν, δεσμοὺς ἐφεῦρον τοὺς τυχόντας τῶν κροτάφων συνδέσεως ἀφελεῖν δοκούσης. Id eſt, *veteres enim vt capitis vehementes dolores retunderent, vincula quæcunque adhibuerunt ad tempora reuincienda, quæ dolorem arcerent.* à quo facit Suidas; τὸ παλαιὸν τοῖς εὐωχουμένοις περιέκειντο στέφανοι καταψύχοντες τὸ κρανίον ἀπὸ τῆς τοῦ οἴνου θέρμης: *olim conuiuæ vſi coronis refrigerando cerebro, ne vini calore læderetur.* Et coronæ in nuptiis & funeribus, qua de re legendi Lucianus in Nigrino, Clemens lib. 2. cap.8. Pædag. Tertullian. de Corona milit. Minutius in Octauio his verbis. Sanè quod caput non coronamus, ignoſcite; auram boni floris naribus ducere, non occipitio capilliſque ſolemus haurire: nec mortuos coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi aut ſentienti facem, cùm & beatus non egeat, & miſer non gaudeat floribus. Sed de militaribus coronis ſingulare illud eſt, quod habet Zonaras in Camillo: καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου. εἰ γάρ τεῖχος τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τείχους ὁ στέφανος εἶδος ἔφερεν, ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι, καὶ τοῦ ἐκείνου εἰκόνισε· ἐναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο· ἱπποκράτησέ τις, ἱππικοῖς ἐξείργαστο· ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυὸς, ὃς πολὺ πάντων καὶ τῶν ἀργυρῶν, καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προετίμητο. *Coronas Imperator aliis* C D *aureas, aliis dabat argenteas. Si quis enim primus mœnia hoſtium inſcendiſſet, corona muri forma impreſſa.ſi oppidum aut caſtellum expugnaſſet,eius imago inſculpta:ſi nauali prælio vicerat,nauis:ſi equo,equi, aut rei alicuius equeſtris: qui ciuem è pugna, obſidione, aliove periculo ſeruarat, maxima laude, tum verò querna corona, quæ aureis & argenteis dignior fuit & honoratior, donatus eſt.* Hæc Zonaras optimè, cùm Gellius muralem quaſi quibuſdam muri pinnis decoratam, Feſtus vallarem aureo vallo diſtinctam, Tzetzes triumphalem rebus ab Imperatore geſtis exſculptam, roſtratam aureo roſtro ornatam ſcribant. Quanquam coronæ aliquot frondeæ, gramineæ, laureæ, quernæ fuerunt, in quibus illæ imagines excudi non potuerint. Dionyſ. lib. 6. de P. Valerio Conſule: τῇ δὲ ἑξῆς τὰ λάφυρα, ὅσα ἐξ ἀμφοτέρων εἴληφε τῶν στρατοπέδων διένειμε τοῖς ἀγωνισαμένοις πολλὰ ὄντα, καὶ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τοῖς εἰωθόσι ἐκόσμει στεφάνοις· ἦν δὲ ὁ κράτιστα πάντων ἀγωνισάμενος δόξας στρατιώτης πρεσβύτης τε τοῦ Ἀκαλέρου συμπεμφθείς, καὶ ἐπὶ τῇ ἀριστείᾳ τὰς νομιζομένας εἶναι μεγίστας παρὰ ῥωμαίοις δωρεάς· οὗτος ἦν ὁ πρῶτος ἐξενεγκάμενος. Ad eum E morem exſculpendi res geſtas in coronis hoc referro è Tzetze chiliad. 13. cap. 146. καὶ πάντας ἀριστεύσαντας στεφάνοις στεφανοῦσι ἐξ ἀργυρᾶς τῆς ὕλης γραφεῖς τὰς ἀριστείας. Polybius lib. 6. de coronis: τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης πρώτοις ἐπὶ τεῖχος ἀναβᾶσι χρυσοῦν δίδωσι στέφανον, ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερασπίσαντας, καὶ σώσαντάς τινας τῶν πολιτῶν, ἢ συμμάχων, ὅτε στρατηγὸς ἐπισημαίνεται δώροις, εἴτε χιλίαρχοι τοὺς σωθέντας, ἐὰν μὲν ἑκόντες ποιῶσι, εἰ δὲ μὴ κρίναντες συναναγκάζουσι τὸν σώσαντα στεφανοῦν. *In expugnanda vrbe qui murum primus inſcenderit, ei aurea corona datur, qui ciuem aut ſocium ſeruarit, eum & Imperator donis ornat, & Tribuni militum curant, vt qui ſeruati ſunt ſponte & volentes, corona ſeruatorem ſuum induant, ſi detrectant, cogunt.* Legiſſe videtur doctiſſimus Lipſius, ἐὰν μὴ ἑκόντες ποιῶσι, κρίναντες συναναγκάζουσι, id eſt, *niſi id vltrò faciant, cogunt.* Sed genus hoc dicendi Græci

A Græci ἀποσιώπησιν, cùm priora è poſterioribus intelligenda ſunt, appellaſſe videntur. Sic Zonaras in Camillo: καὶ εἰ μὴ μιᾷ ἡμέρᾳ ἦν ἐξαρκέσαι πρὸς τὴν τοσούτων πομπήν. εἰ δὲ μή, καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. Poſſumus & ita diſtinguere, vt poſt ἑκόντες inciſio addatur, & πεισῶσι referatur ad στεφανοῦν. *Faciunt coronare, ſi ſponte & non renuentes, ſi renuunt, cogunt.* Coronarum aliæ fuêre obſidionales, ciuicæ, murales, nauales, roſtratæ, claſſicæ, caſtrenſes, militares, aureæ, argenteæ; aliæ laureæ, oleaginæ, palmeæ, frondeæ: de ſingulis quæramus. Obſidionalis corona graminea fiebat ex illo gramine vbi ciues obſidione eſſent liberati, qua primus Q. Cincinnatus donatus. Liuius lib. 3. auream ei additam ad triumphum ſcribit. Feſtus; Obſidionalis corona eſt, quæ datur Imperatori ei qui obſidione liberauit ab hoſtibus obſeſſos. Ea fit ex gramine viridi, ferè ex eo loco decerpto, in quo erant incluſi. Herbam autem victoriæ ſignum fuiſſe apud antiquos aliis exemplis docuimus. Quæ corona
B magnæ authoritatis fuit; nam & P. Decio datæ duæ ſunt, vna ab exercitu vniuerſo, altera ab iis qui fuerunt in præſidio obſeſſi, & L. Sicinio Dentato, qui Achilles Romæ exiſtimatus eſt, ac fertur centies & vicies pro Republica depugnaſſe. Inter obſidionalem & ciuicam hoc intereſt, quod altera ſingularis ſignum ſalutis eſt, altera diuerſorum (lego vt eſt in Paulo, vniuerſorum) ciuium ſeruatorum. Liuius lib. 7. Legiones gramineam coronam obſidionalem clamore donum approbantes Deciis donant. Ammian. lib. 24. obſidionalibus coronis donati pro concione laudati. vbi doctiſſimus Lipſius admonuit optimè, obſidionales pro muralibus poſitas. Plin. lib. 16. cap. 4. Corona quidem nulla fuit graminea nobilior, &c. gemmatæ & aureæ, vallares, murales, roſtratæ, ciuicæ, triumphales poſt hanc fuêre, &c. Graminea nulli niſi ab vniuerſo exercitu ſeruato decreta; cæteras Imperatores dedêre, hanc ſolam miles Imperatori: eadem vocatur obſidionalis, &c. Daba-
C tur hæc viridi è gramine decerpto inde, vbi obſeſſos aliquis ſeruaſſet: namque ſummum apud antiquos ſignum victoriæ erat, herbam porrigere victos, hoc eſt, terra, & altrice ipſa humo, & humatione etiam cedere. lib. 22. cap. 4. 5. cap. 3. Hanc Sicinius Dentatus, Decius Mus, Calpurnius Flamma Tribunus militum, accepêre: bello Cimbrico centurio, cui datum à Mario, vt prætextatus immolaret ad tibicinem foculo poſito. Hanc intelligi auguror apud Suidam. ὅτι πρώτῳ Ποπλίῳ ἐλλοχήσαντι ἀμοιβῆς δεξιᾶς γενομένης (lego ἀμοιβὴ) ὑπὸ Ῥωμαίων ἐδόθη στέφανος ἀγρώστεως χλωρᾶς: *quod primo omnium Publio corona è gramine virenti data eſt, præmium inſidiarum quæ commodè ſucceſſerant.* Publium Decium intelligit parum ex hiſtoriæ fide. Oſtendimus enim L. Quintium Cincinnatum primum omnium obſidionali corona donatum, cui auream coronam libræ pondo ab exercitu ignominiæ immemori decretam, patronúmque ſalutatum Liuius lib. 3. ſcribit. Inſidiæ igitur nihil ad hanc coro-
D nam faciunt, niſi liberato exercitu. Cneus Petreius Atinas eſt is qui Cimbrico bello à Mario hunc honorem conſequutus eſt. Primum pilum is capeſſens ſub Catulo, excluſam ab hoc legionem ſuam hortatus, Tribunum ſuum dubitantem per caſtra hoſtium erumpere, interfecit, legionémque eduxit. Hæc corona Sertorio etiam ceſſit: Æmilianum quoque Scipionem Varro author eſt donatum obſidionali in Africa, Manlio Conſule tribus cohortibus ſeruatis, totidémque ad ſeruandas eas eductis. Quod & ſtatuæ eius in foro D. Auguſtus adſcripſit: ipſum Auguſtum cum M. Cicerone filio Coſ. Idibus Septembribus Senatus obſidionali donauit. Plinius author. De hac egiſſe videtur Claudian. in Panegyr. Olibrij:

Haud procul exacto latus certamine victor
Ceſpite gramineo conſederat, arbore fultus
E *Accliues humeros. Dominum gauiſa coronat*
Terra ſuum. ———

Feſtus Gradiuum à quibuſdam dictum ait, quia gramine ſit ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ eſt honorationis. Gellius lib. 5. cap. 6. eadem penè habet quæ Feſtus & Plinius, addítque. Hanc coronam gramineam Senatus Pop. Q. Rom. Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum ſecundo, quod vrbem Rom. obſidione hoſtium liberaſſet. Videtur interdum frondea pro obſidionali fuiſſe. apud Plin. lib. 16. cap. 4. P. Decium patrem, inquit, Tribunum militum frondea donauit exercitus ab eo ſeruatus, Imperatore Cornel. Coſſo Samnitium bello niſi quis putet legendum, graminea, quam Feſtus P. Decio datam ait. Frondea item pro murali fuit. Plinius ibidem Romulus frondea coronauit Hoſtum Hoſtilium, quod Fidenam primus irrupiſſet. Ciuica verò corona appellatur, quam ciuis ciui à quo ſeruatus eſt in prælio, teſtem vitæ ſalutiſque perceptæ dat. Ea

fit è fronde querna, quoniam cibus victúſque antiquiſſimus quernus capi ſolitus ſit, etiam A
ex ilice: quod genus ſuperiori proximum eſt, ſicut ſcriptũ eſt in quadã Comœdia Cæcilij:

Aduehuntur cum iligne a corona, & chlamyde.

Di voſtram fidem. ———

Maſſurius autem Sabinus in vndecimo libro memorialium ciuicã coronam tum dari ſolitam dicit, cùm is qui ciuem ſeruauerat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat, neque locum in ea pugna reliquerat, aliter ius ciuicæ coronæ negat conceſſum. Tiberium tamen Cæſarem conſultum, an ciuicam coronam capere poſſet, qui ciuem in prælio ſeruaſſet, & hoſtes ibidem duos interfeciſſet, ſed locum in quo pugnabat non retinuiſſet, eóque loco hoſtes potiti eſſent, reſcripſiſſe dicit, eum quoque ciuica dignum videri, quod appareret tã iniquo loco eum ſeruatum, vt etiam à fortiter pugnantibus retineri nõ quiuerit, ait Gellius B
lib. 5. cap. 6. Ciuica certè iligna primò fuit, poſtea magis placuit ex æſculo Ioui ſacra, variatúmque & cum quercu eſt, ac data vbique, quæ fuerat cuſtodito tantùm honore glandis. additæ leges arctæ, & ideo ſuperbæ, ciuem ſeruare, hoſtem occidere, vtque eum locum, in quo ſit actum, hoſtis obtineat (fortè, non obtineat, quia loco demoueri non oportuit) eo die, vtque ſeruatus fateatur, aliàs teſtes nihil proſunt; vt ciuis fuerit. Auxilia quamuis Rege ſeruato decus id non dant, nec creſcit honos idem Imperatore conſeruato, quoniã conditores in quocunque ciue ſummum eſſe voluêre. accepta licet vti perpetuò. Ludos ineũti ſemper aſſurgi etiam ab Senatu in more eſt. Sedendi ius in proximo Senatui. Vacatio munerum omnium ipſi, patríque, & auo paterno. 14. eas accepit Sicinius Dentatus, ſex Capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud Trebiam, ait Plinius lib. 16. cap 4. apud Ticinum de Scipione id narrat Seneca cap. 33. lib. 3. de Benefic. C
Valer. Maxim. lib. 5. cap. 4. Tacit. lib. 16. Oſtorius coronam ciuicam apud Britanniam meritus. Capitolinus in Marco, cuius auſpiciis victoria de Parthis relata: corona, inquit, ciuica oblata eſt ambobus. apud Vopiſcum Probo corona ciuica delata; Suſcipe, inquit, ciuicã coronã pro parente. ex quibus apparet Polybium nimis anguſtè de ciuili corona loquutũ, qui ciuis ſeruati præmium eſſe velit, nullo alio addito: à quo tamen facit Feſtus. Ciuicam, inquit, coronam ciuis ſalutis ſuæ causâ ſeruatus in prælio dabat, quæ erat iligna, frondem habens perennem; nimis anguſtè. Polybius contra Plinium, ſocio ſeruato datam ait. Sed ſocium Latinum qui iure ciuis vſus eſt, accipiendum rectè Lipſius admonuit. Imponitur ab eo qui ſeruatus eſt, qui colit ſeruatorem ſuum vt parentem, & omnia ei conferre, ac deferre debet, vt ſi genuiſſet. Polybius lib. 6. σέβεται δὲ τοῦτον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον ὁ σωθεὶς ὡς πατέρα, καὶ πάντα δεῖ τούτῳ ποιεῖν αὐτὸν ὡς τῷ γονεῖ. Cic. pro Plancio. Gregarij, inquit, milites faciunt inuiti, vt coronam dent ciuicam, quod permagnum eſt alieno debere idem quod parenti. D
Lucan. lib. 1.

——— emeritíque gerens inſignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Claudian. lib. 3. Stilicon.

Mos erat in veterum caſtris, vt tempora quercus
Velaret, validis fuſo qui viribus hoſte
Caſurum potuit morti ſubducere ciuem.

Statius lib. 1. Syluar. de Curtio:

——— meritáque caput venerabile quercu.

Appian. lib. 2. Ciuil. στέφανος ἐκ δρυὸς, πάλαι ᾧ τοὺς ὑπερασπίσαντας ἐγέραιρον οἱ περισωθέντες. E
Plutarch. in Martio Coriolan. vel ob Arcades βαλανηφάγους, vel quia primus hominũ cibus glandes, vel quia Διὸς πολιέως ἱερὸς στέφανος ὁ δρύϊνος. Plinius ait ſeruatum fateri oportere, aliàs teſtes nihil proſunt. Polybius contrà, cauſa cognita cogi à Tribuno militum. Ciuicis murales cedunt, vallaréſque, & aureæ, quanquam pretio antecedentes: cedunt & roſtratæ, ait Plinius. Olim ciuicæ apud Tribunum à ſeruato ſeruatori datæ, ſub Imperatoribus à ſolo Imperatore. Tacit. 3. Annal. Rufus Heluius gregarius miles ſeruati ciuis decus retulit, donatúſque ab Apronio torquibus, & haſta. Cæſar addidit ciuicam coronam: fortè quia Imperatoribus ſacræ, & in eorum veſtibulo poſitæ. Ouid. 1. Metamorph.

Poſtibus Auguſtis eadem fidiſſima cuſtos.

Item 1. Faſt.

Ante fores ſtabis, mediámque tuebere quercum.
Protegat & noſtras querna corona fores.

L. ib.

Digitized by Google

A Lib. 3. eleg. 1. Triſt.

En domus hæc, dixi, Iouis eſt, quod vt eſſe probarem,
Augurium menti querna corona dabat.

Eius rei origo à Iulio Cæſare eſſe videtur, cuius in ſtatuis στέφανος ἐκ δρυὸς ἦν, ait Appian. lib. 2. Ciuil. Claudius inter hoſtilia ſpolia naualem coronam faſtigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, Sueton. cap. 17. lib. 4. Faſt.

State Palatinæ laurus, prætextáque quercu
Stet domus, æternos tres habet illa Deos.

Sueton. Tiberio cap. 26. Cognoménque patriæ, & ciuicam in veſtibulo coronam recuſauit. Valer. Maxim. lib. 2 ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues ſeruatos corona danda eſt, qua poſtes Auguſtæ domus ſempiterna gloria triumphant. Dionyſius
B πολιτικοὺς στεφάνους vocat. Muralis eſt corona qua donatur ab Imperarore qui primus murum ſubiit, inque oppidum hoſtium per vim aſcendit. Ideitco quaſi muri pinnis decorata eſt, ait Gellius lib. 5. cap. 6. ſicut Polybius, & Zonaras. Liuius lib. 33. 36. & 40. Lucret. lib. 2. Ciuicis fuerunt inferiores, authore Plinio, qui frondeam olim pro murali fuiſſe in Hoſto Hoſtilio ſcribit, poſtea fuêre aureæ. Polyb. lib. 10. de Scipione, χρυσοῦς στεφάνους ἐπηγγείλατο τοῖς πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι. & Liuius lib. 23. corona aurea muralis propoſita eſt. Nec aduerſatur Sueton. in Auguſto cap. 25. Dona militaria aliquando faciliùs, phaleras & torques, & quicquid auro argentóque conſtaret, quàm vallares ac murales coronas quæ honore præcellerent, dabat. erant enim & hæ ex auro, ſed modico; quæ phaleris & torquibus pondere ac pretio cederent, honore præcederent. Lipſius legit; quicquid auro argentóque
C conſtaret, vallares ac murales coronas, quàm quæ honore præcellerẽt, dabat. Nihil muto: nam & ita penè loquutus eſt Plin. lib. 16. cap. 4. Ciuicis murales cedunt, vallatéſque, & aureæ. penè inter aureas non fuêre, quia paululo auro conſtabant. Caſtrenſis eſt corona qua donat eum Imperator qui primus hoſtium caſtra pugnans introiuit ea corona inſigne valli habet. Vallaris dicitur Suetonio, & Plinio. Feſtus; Caſtrenſi corona donabatur qui primus hoſtium caſtra pugnando introiſſet, cui inſigne erat ex auro vallum. Huius meminerunt Vopiſcus in Probo, Trebellian. in Claudio, Marcellin. lib. 24 Sidonius parum propriè dixit Panegyr.

—— *muralis, vallaris, ciuica laurus.*

Silius lib. 13.

Tempora murali cinctus turrita corona.

D Tertull. de Corona milit. Caſtrenſes appellantur munificæ, & ipſæ ſolemnium Cæſarianorum. Muralis autẽ, & caſtrenſis, & naualis fieri ex auro ſolent, ait Gellius. Naualis eſt quæ donari ſolet maritimo prælio ei qui primus in hoſtiũ nauim armatus vi tranſiliuit. ea quaſi nauium roſtris inſignita eſt, ait Gellius lib. 5. cap. 6. Aureliano Valerianus Imperator coronas murales quatuor donauit, vallares quinque, nauales duas, apud Vopiſcum in Aurel. Virgil. lib. 8. Æneid.

Tempora nauali fulgens roſtrata corona.

Gellius eandem facit roſtratam cum nauali. Dio lib. 49. στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον vocat datum Agrippæ primo omnium ab Auguſto, vt Dio putat. Velle lib. 2. Inſigne coronæ claſſicæ, quo nemo vnquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute meruit. quanquam Plinius lib. 16. Cedunt (ciuicis) & roſtratæ, quamuis in duobus
E ad hoc æui maximè celebres, M. Varrone è piraticis bellis, dãte magno Pompeio, itémque M. Agrippa, tribuente Cæſare è Siculis, quæ & ipſa piratica fuêre. Verè doctiſſimus Lipſius roſtratam ducum qui claſſe viciſſent, naualem eorum qui in hoſtilem nauem tranſiliiſſent, eſſe ſcribit. Liuius lib. 36. C. Lælium præfectum claſſis corona aurea donatum ait. gemmatas & aureas ponit Plin. lib. 16 Liuius lib. 7. pag. 350. de Manlio Torquato. Dictator auream coronã addidit donum. Dabantur eis qui ſtrenuè aliquid geſſiſſent, ſiue ciues, ſiue exteri eſſent. Liuius pag. 830. lib. 30. Maſſiniſſam Scipio aurea corona donauit. Dionyſ. lib. 10. σὺν τῶν ὑπάτων στεφάνους vocat. apud Euripid. in Phœniſſ. χρυσοῦς στέφανος ἀπαρχαὶ πολεμίων σκυλευμάτων dicitur. Iuſtin. lib. 18. Legaris Rom. à Ptolemæo Rege ad cænam inuitaris aureæ coronæ miſſæ. Coronæ Græcis frequentes fuerunt. Pollux lib. 1. cap. 9. προσορμίζων τὴν ναῦν περὶ τὸ χῶμα πρῶτος στέφανον ἆθλον ἔλαβε: *in obſidenda vrbe primus appellens nauem ad aggerem, coronam accepit.* De his Claudian. in Panegyr. Olibrij:

Sæpe duces meritis bello tribuêre coronas.

Hunc cingit muralis honos, hunc ciuica quercus A
Nexuit, hunc domitis ambit roſtrata carinis.

Aulus Poſthumius Dictaror apud lacum Regillum caſtris Latinorum expugnatis, ei cuius maximè opera capta eſſeut, primam Romæ coronam aurcam ex præda dedit. Item L. Lentulus Coſ. Seruilio Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piſo frugi filium ex priuata pecunia donauit, eámque coronã teſtamento Reipub. legauit. Plin. lib. 33. cap. 2. Decius ſemel aurea corona, decémque bubus à Conſule, iterum præter militaria dona, aurea corona, & centum bubus, eximióque vno albo opimo auratis cornibus donatus eſt, apud Liu. lib. 7. Item Lælio aurea data. Liu. lib. 33. Pharnaces Mithridatis filius auream placando Cæſari coronam obtulit. Cæſar lib. 4. Ciuil. Sic & Saguntini coronam auream Senatui Romano. Liu. lib. 38. Corona aurea in cella Iouis Opt. B Max. dicanda 130. millibus Philippeorum facta commemoratur. lib. 54. & lib. 55. corona 20. millibus aureorum facta. lib. 58. aurea corona 50. talentis: ſic apud Tacit. lib. 2. Herodian. lib. 8. Vopiſcus in Probo de coronis aureis Galliæ. Marcellin. lib. 23. Iuliano Cæſari oblatam auri coronam. lib. 15. Iouiano Imperatori. Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini, cui ex vltimis gentibus coronæ aureæ allatæ. Tacit. lib. 2. cùm apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leues Piſoni, & cæteris Capitol. in Vero, conuiuiis coronas datas, lemniſcis aureis interpoſitis, & alieni temporis floribus. Vlpianus ff. de auro & arg. leg. menſarum coronas vocat. Polyb. lib. 15. aureas coronas menſarum ſolis Regibus datas. Milites olim myrto redimiri ſoliti, quia myrtus matris eſt Æneæ. militia verò à Minerua olea coronatur, ait Tertul. lib. de Corona milit. Oleaginę coronæ propriè fuête Olympionicarum. Dio lib. 49. ſcribit, Auguſt. Sexto Pompeio victo *πᾶσι μὲν πεντακοσίας δραχμὰς, τοῖς δὲ ναυκρατήσασι, καὶ στέφανον ἐλαίας ἔδωκε.* Gellius, poſtremam coronam eſſe C oleaginam, qua vti ſolent qui in prælio non fuerunt, ſed triumphum procurant. Oleaginis coronis apud Feſtum miniſtri triumphantium vtebantur, quod Minerua dea belli eſſe putabatur Palmæ etiam datæ. Liu. lib. 10. pag. 470. Eodem anno coronati primùm ob res bene geſtas ludos Romanos ſpectauerunt, palmæque tum primùm tranſlatæ è Græciæ more victoribus datæ. Reduces enim in patriam, authore Polybio, ludos pompáſque conſpicui ineunt, quod iis ſolis ornatu hoc vti liceat, qui virtutis ergo ab Imperatoribus donati ſunt. *τάς τε πομπὰς ἐπισήμως πομπεύουσι*, &c.

CAPVT. XIV.

De corona myrtea ouantium. D

QVALIS corona myrtea. ea vtebantur Imperatores qui ouantes introibant vrbem. Ouandi autem, ac non triumphandi cauſa eſt, cùm aut bella non ritè indicta, neque cum iuſto hoſte geſta ſunt, aut hoſtium nomen humile, & non idoneum eſt, vt ſeruorum piratarúmque, aut deditione repentè facta, impuluerea, vt dici ſolet, incruentáque victoria obuenit. Cui facilitati aptam eſſe Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, ſed quaſi Venerius quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Craſſus, cùm bello fugitiuorum confecto ouans rediret, inſolenter aſpernatus eſt, Senatúſque Conſ. per gratiam faciundum curauit, vt lauro, non myrto coronaretur. Veteres partim ſcripſerunt, qui ouaret introire ſolitum equo vehentem. at Sabinus Maſſurius pedibus ingredi ouantes dicit, ſequentibus eos non militibus, ſed vniuerſo Senatu. ait Gellius lib. 5. cap. 6. ipſe Cicero de laurea corona Craſſi orat. in Piſonem. Quid eſt Craſſe, quod coronam illam lauream tibi tantopere decerui volueris à Senatu? Claudia. in Eutrop. E

—— illuſtrat ſeruilis laurea Craſſum:

Triumphans de Sabinis Poſthumius Tubertus, qui primus omnium ouans ingreſſus vrbẽ eſt, quoniam rem ſine cruore leuiter geſſerat, myrto Veneris victricis coronatus inceſſit, ait Plin. lib. 15. cap. 29. vnde igitur in mentem ei venit cap. 4. ſcribere, ouantes olea coronatos eſſe? Et myrtea corona curru triumphantes vſi, vt Maſſurius ſcribit. M. Valerius duabus coronis vtebatur, myrtea & laurea, qui & hoc vouerat. cap. 29. Plutarchus ouationem ab oue dictam putat in Marcello, quam qui ouatione ornati ſunt, immolarunt, à quo facit Seruius lib. 4. Æneid. in id,

—— ſoli fuga nautas comitantur ouantes.

Qui

Digitized by Google

A Qui ouationem meretur, inquit, vno equo vtitur; & à plebeiis, vel equitibus Rom. deducitur in Capitolium, & de ouibus ſacrificat; vnde & ouatio dicta. Feſtus; Ouantes, inquit, lętantes dicuntur ab eo clamore, quē faciunt redeuntes à pugna victores milites geminata ô litera. Dionyſ. Halicarn. lib. 5. *καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμήθησαν ἀμφότεροι· Μενήνιος μὲν τῷ μείζονι, καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβεβηκὼς ἐφ' ἅρματος δίφρῳ βασιλικῷ, Ποστόμιος δὲ ἐν τῷ ἐλάσσονι, καὶ ὑποδεεστέρῳ, ὃν καλοῦσιν εὐάστην, παρεγκλίναντες τοὔνομα ἑλληνικὸν ὑπάρχον εἰς τὸ ἀσαφές· τὸ γὰρ πρῶτον εὐάστης οὕτως ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐλέγετο.* Id eſt, *& triumphis à Senatu ornati ſunt vtrique. Meninius quidem maiori & honoratiori, Poſthumius minori, quem vocant euaſten, inflectentes nomen Grecum in obſcurum: nam primùm euaſtes dictus eſt ab eo quod accidit.* Laurum ait in ouatione non eſſe, ſed myrtum, de qua Valer. lib. 3. cap. 7. Papirius Maſſo à Senatu non impetrauit triumphum, in

B Albano monte triumphandi initium fecit, & cæteris præbuit exemplum, próque laurea corona in ſpectaculis myrtea ſemper vſus eſt. Plin. lib. 15. cap. 29. conſulendus. Feſtus; Oualis corona myrtea quam habent qui ouant, id eſt, cùm bella non ſunt indicta aut ſine ſanguine confecta. Bacchantium vox fuit *euoe*; vnde *εὐάζειν* Catul. in Nupt. Pelei.

Euoe clamantes, euoe capita inflectentes.

Addit Dionyſ. *διαφέρει δὲ θατέρου· πρῶτον μὲν ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς προηγούμενος, ὁ τὸν εὐάστην κατάγων θρίαμβον, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἅρματος, ὥσπερ ἐκεῖνος.* Hic diſcedit Dionyſius à Maſſurio, qui Senatum ſequi, non exercitum ait: *ἔπειθ' ὅτι οὔτε τὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολήν, ἢ κοσμεῖται τήβεννον τὸ ἐπιχώριον τῶν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν φόρημα, στέφανον δ' ἐπίκειται δάφνης, μεμείωται δὲ καὶ τοῦ σκήπτρου τῇ φορήσει παρὰ τὸν ἕτερον, τὰ δ' ἄλλα πάντα ταὐτὰ ἔχει. Differt, inquit, à maiore minor; primùm quidem quod pedes vrbem init, ſequente exercitu, non autem curru. Deinde quod tunica picta & toga palmata, vel etiam prætexta non vtitur, neque lauro coronatur, nec ſceptrum eburneum gerit:*

C *cætera paria ſunt.* Onuphrius *χρυσόσημον στολὴν* interpretatur aurei claui veſtē, qui peculiaris Conſulum amictus. malè. Senatores omnes erant laticlauij deinde clauus ille in veſte Cōſulis non erat aureus, ſed purpureus: intelligit togam pictam auro intertextam. Prætexta Conſulum erat, Prætorum & Magiſtratuum maiorum. idem fine lib. 9. de L. Lucretio, & Tit. Veturio, *καὶ κατήγαγον ἀμφότεροι τοὺς ἐπινικίους θριάμβους, Λουκρήτιος μὲν ἐπὶ τοῦ τεθρίππου παρεμβεβηκώς, Οὐετούριος δὲ πεζὸς εἰσελαύνων· δύο γὰρ οὗτοι θρίαμβοι δίδονται τοῖς ἡγεμόσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, τὰ μὲν ἄλλα ταμιεῖα* (lego *τίμια*) *ἔχοντες ἴσα, τῷ δὲ τὸν μὲν ἱππικὸν εἶναι, τὸν δὲ πεζικὸν διαφέροντες.* Plutarch. ouantem calceatum peditem, tibiis modulantibus, non tubis canentibus vrbem iniſſe tradit myrtea coronatū. Onuphrius exiſtimat Dionyſium lauream coronam ouanti tribuere, ex illis verbis nō ſatis intellectis, quæ ſuprà poſui, *στέφανον δ' ἐπίκειται δάφνης.* malè: nam particula negatiua *οὐ*, quam initio poſuerat, ſubintelligenda eſt, vt interpretati ſumus. Ouatio

D inſtituta anno 251. P. Poſthumio Tuberto ſecundùm, & Agrippa Menenio Coſſ. Tubertū ouaſſe ait Dionyſ. quod primo prælio res ei malè ceſſiſſet; Plinius, quod ſine cruore rem confeciſſet. Liuius & Dio equo vectos ouantes, Dionyſius pedibus. Liuius lib. 3. pag. 180. vt ouans ſine militibus vrbem iniret. Interdum victis hoſtibus, & cæde facta ouatio decreta, vt in Marcello & Craſſo *ἐνισταμένων τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸν θρίαμβον, inimicis id agentibus, ne legitimus triumphus decerneretur.* Plutarch. in Marcello, *τὸν δ' ἐλάττω καταγαγεῖν εἰς τὴν πόλιν, ὃν εὔαν ἕλληνες, ὄβαν δὲ ῥωμαῖοι καλοῦσι· πέμπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἐπὶ τοῦ τεθρίππου βεβηκώς, οὐδὲ δάφνης ἔχων στέφανον, οὐδὲ περισαλπιζόμενος, ἀλλὰ πεζὸς ἐν βλαύταις, ὑπ' αὐλητῶν μάλα πολλῶν, καὶ μυρρίνης στέφανον ἐπικείμενος, ὡς ἀπόλεμος, καὶ ἡδὺς ὀφθῆναι μᾶλλον, ἢ καταπληκτικός· οἱ μὲν γὰρ μετὰ μάχης, καὶ φόνου τῶν πολεμίων ἐπικρατήσαντες, τὸν ἄρειον ἐκεῖνον, ὡς ἔοικε, καὶ φοβερὸν εἰσῆγον· τοῖς δὲ πολέμου μὲν μὴ δεηθεῖσι*

E *στρατηγοῖς, ὁμιλίᾳ δὲ καὶ πειθοῖ, καὶ διὰ λόγου πάντα θεμένοις καλῶς οἷον ἀπεπαιανίσαι τὴν ἀπόλεμον ταύτην, καὶ πανηγυρικὴν ἀπεδίδου πομπὴν ὁ νόμος.* Ouantes Imperatores curru in vrbem inuecti ſunt. Dio lib. 54. Auguſtus cùm à Parthis ſigna recepiſſet *ἀμαχεί, ἐπὶ κέλητος εἰς τὴν πόλιν ἐσήλασε.* item pag. 370. lib. 54. de Druſo, cui Auguſtus *τάς τε ἐπινικίους τιμάς, καὶ τὸ ἐπὶ κέλητος ἐς τὸ ἄστυ ἐλάσαι* dedit. Tacit. lib. 3: ac Druſus vrbem egreſſus, repetendis auſpiciis, mox vrbem introiit. Tiberio primo omnium triumphalia ornamenta cum ouatione decreta. Suet. c. 9. Tiber. & ouans, & curru vrbem ingreſſus eſt: primus, vt quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Claudio c. 1. Druſo ouatio, & triumphalia ornamenta. Poſt Neronem ouationis rara mentio. reliqua Plutarchi verba in Marcello ſunt hæc: *καὶ γὰρ ὁ αὐλὸς εἰρήνης μέρος*, fortè *μέλος. καὶ τὸ μύρτον ἀφροδίτης φυτόν, ἣ μάλιστα θεῶν ἀπεχθάνεται βίᾳ πολέμοις. ὄβας δέ, οὐ παρὰ τὸν εὐασμόν, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ὁ θρίαμβος οὗτος ὀνομάζεται· καὶ γὰρ ἐκεῖνον* (lego *εἰ καὶ*) *ἐπευάζοντες, καὶ ᾄδοντες παραπέμπουσι.* Id eſt, *ouatio autem non dicitur à voce Græca εὐασμός, vt multi autumant: etiamſi ouationem euantes, & canentes dedu-*

cunt (tibias enim adhibent, & cantus lenes, qui in origiis Bacchi ſolemnes.) Sed *ouationis* nomen Græci more ſuo detorſerunt ad euantium choros, arbitrati Dionyſium, quem Euiũ & Thriambum vocant, huius honotis partem aliquam ſibi vendicare. *ἀλλ' ὑφ' ἑλλήνων εἰς τὸ σύνηθες αὐτοῖς παρῆκται τοὔνομα, πεπεισμένων ἅμα καὶ διονύσῳ τι τῆς τιμῆς προσήκειν, ὃν εὔϊς* (lego *εὔϊον*) *καὶ θρίαμβον ἐνομάζομεν. οὐχ οὕτω δ' ἔχει τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ βουθυτεῖν πάτριον ἦν τοῖς στρατηγοῖς, ἐπὶ δὲ τούτῳ, πρόβατον ἔθυον. ὄβα δὲ πρόβατα ῥωμαῖοι καλοῦσι.* Seruius 4. Æneid. Qui ouationem meretur, &c. de ouibus ſacrificat, vnde & ouatio dicta: qui autem triumphat, albis equis vtitur quatuor, & Senatu præeunte in Capitolio de tauris ſacrificat.

CAPVT XV.

De aliis generibus coronarum.

FVERE & alia genera coronarum. Gemmata, de qua Plin. & auctor ad Herennium. Corona aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata. Herodian. lib. 5. in luxu Heliogabali. *περί τε κεφαλὴν ἔκειτο στέφανος λίθων πολυτελῶν χρυσῷ διηνθισμένος*. Virgil. 7. Æneid.

—— *duplex auro gemmiſque corona.*

Alia ſtellifera, de qua Suet. in Caligula. Comites autem & participes victoriæ nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas diſtinctas Solis ac Lunæ, ſyderúmque ſpecie exploratorias appellabat. Ad muralem coronam ea referenda videtur quam ex auro accepit Soſis Syracuſſanus, quo duce nocturno Syracuſas intratum erat, & Mericus Hiſpanus qui Naſſum, quod ibi præſidium erat, prodiderat: præceſſerunt ouantem Marcellum cum aureis coronis. Liuius lib. 36. Plinius lib. 21. cap. 2. corollaria commemorat quæ è lamina ærea tenui inaurata, aut inargentata dabantur.

Variæ coronæ querceæ ob ciues ſeruatos Imperatoribus poſitæ. De corona ciuica quæ Auguſto ob ciues ſeruatos decreta fuit, conſule Valerium Maxim. lib. 2. cap. 3. Dionem lib. 53. Ouid. lib. 4. Faſtor. & lib. 3. Triſtium eleg. 1. In corona quercea quam alij duo rami lauri circumdant, inſcriptio, ob ciues ſeruatos. In corona quercea aſcriptum, ob ciues ſeruatos C. Marci L. F. Cenſorin. Aug. III. vir. A A A. FF. S. C. Donaticæ coronæ videntur eſſe quas Tertullianus prouinciales vocat, quæ victori à prouinciis ex auro datæ, his verbis: Sunt & prouinciales aureæ imaginum iam, non virorum capita maiora quærentes. Feſtus. Donaticæ coronæ dictæ, quod his victores in ludis donabantur, quæ poſtea magnificentiæ cauſâ inſtitutæ ſunt ſuper modum aptarum capitibus, quali amplitudine ſiunt cùm lares ornantur. Idem in voce, *optionatus*, donaticas haſtas commemorat, quæ militibus ob virtutem darentur. Apud eundem nauali corona donatur qui primus in hoſtium nauim armatus tranſilierit, cuiúſve opera, manúve nauis hoſtium capta fuerit. Adeptus eſt eam Marcus Terentius Varro bello piratico, donante Cneo Pompeio Magno. Item alij, inter quos Atilius bello quod geſtum eſt contra Nabim, vt ſcriptum in carmine Saturnio, quod quidem duces ipſi conſueti ſunt in tabellis publicis ponere, in quo nominabantur qui nauali corona donati erant. Athenienſium vrbs bonos ciues coronà decorandi prima conſuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis, clarum periclis cingendo caput, ait Valerius Maximus lib. 2. c. 6. Ammianus lib. 24. coronam *πολιορκητικὸν* de obſidionali, & murali dixit. Veteres Chriſtiani coronas refugêre. Minutius in Octauio. Floribus & ſparſis vtimur mollibus, ac ſolutis, & ſertis colla complectimur. Sanè quod caput non coronamus ignoſcite, auram boni floris naribus ducere, non occipitio, capilliſve ſolemus haurire. Nec mortuos coronamus. Tertullianus de Corona milit. Coronam fortè ſi faſcem exiſtimas florum per ſeriem comprehenſorum, vt plures ſimul portes, vt omnibus pariter vtaris. Iam verò & in ſinum conde, ſi tanta munditia eſt, in lectulum ſparge, ſi tanta molliria eſt. Tot modis fruere, quot & ſeris. Vſi igitur Chriſtiani floribus ſparſis, ſertis ſolutis ad ſimplicem vſum, non ad aſperginem & *φυλλοβολίαν* ſolemnem, qua illos Ethnici afficiebant quos honoribus mactabant. Caligula apud Sueton. c. 45. Comites & participes victoriæ nouo genere, ac nomine coronarum donauit, quas diſtinctas Solis ac Lunæ, ſyderúmque ſpecie exploratorias appellauit. Apud eundem Auguſtus rarò murales coronas dedit. Graminea corona eſt obſidionalis, quæ fiebat ex gramine Marti ſacro, vt Ouid. lib. 5. Faſtor. *ἄγρωστιν* Græci vocant, de qua Plinius lib. 22. Tertull. lib. de Corona. Sed & aliàs liberum Principem coronæ planè laureæ, qua ex Indis triumphauit, etiam vulgus agnoſcit, cùm

dies

Digitized by Google

A dies in illum ſolemnes magnam appellant coronam. Milites certè cùm donatiuum acciperent, laureati erant. Tertull. ibidem, Expungebantur in caſtris milites laureati. Item; eadẽ laurea in donatiui diſpenſatione denunciatur. Coronant & publicos ordines laureis publicæ cauſæ, Magiſtratus inſuper aureis, vt Athenis & Romæ. Præferuntur etiam Hetruſcæ. Hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis & foliis ex auro quercinis ob Iouem inſignes ad deducendas thenſas, cum palmatis togis ſumunt. Vulgus poſt victoriam Principis coronabatur, vt Tertullianus ibidem, coronatur, inquit, & vulgus ex principalium proprietatum exultatione. Apud Silium lib. duodecimo ipſa templa Iouis Capitolini coronari per triumphum dicuntur.

Inque vicem amplexi permixta voce triumphum,
Tarpeij clamant Iouis, & delubra coronant.

B

CAPVT XVI.

De laurea corona.

LAVREAM ab Apolline eſſe docet Ælianus lib. 3. cap. 1. ποικίλ. στεφανωσάμενος ἐκ δάφνης τεμπικῆς παρέλαβε μαντεῖον, quia laurus ignita, Soli, & Marti ſacra, vt vetus auctor manu ſcriptus. δάφνη πυρὸς πλήρης φυτὸν, ὅθεν καὶ ἡλίῳ ἱερὸν. διὰ τοῦτο καὶ ἀπεχθάνεται τοῖς δαίμοσι καὶ, ἔνθα ἂν ᾖ δάφνη ἐκποδὼν οἱ δαίμονες, κἂν ταῖς μαντείαις κεῖται· οἱ παλαιότεροι περὶ ἀρχὰς τὴν δάφνην ἀνέθεσαν, ὅθεν οἱ τοῦ πολέμου στέφανοι· ἱερὰ νόσος οὐκ ἐνοχλεῖ ὅπου ἐστὶ τοῦτο φυτὸν, οὐδὲ κεραυνὸς ὅπου συκῆ. ὑγιείας δὲ ἐστιν ἐργαλικὸς ἡ δάφνη, ὅθεν καὶ φύλλα αὐτοῖς ἐπεδίδοντο τοῖς ἄρχουσι παρὰ τοῦ δήμου τῇ πρώτῃ
C τοῦ ἰανουαρίου μηνὸς καὶ ἰσχάδες. Sacra ſemper habita eſt, cuius ramum tenere ſoliti qui Deorum laudes canunt. Heſychius, αἴσακος ὁ τῆς δάφνης κλάδος, ὃν κατέχοντες ὕμνουν τοὺς θεούς. adeóque in prophanis vſibus pollui laurum fas non eſt, vt ne propitiandis quidem numinibus accẽdi ex his altaria, aræve debeant, ait Plinius lib. 15. cap. 30. idcóque in luſtrationibus adhibita, quia ſacra, & ignea. Iuuenal. ſatyr. 2.

——cuperem luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tædis, aut ſi foret humida laurus.

Theophraſt. de ſuperſtit. δεισιδαίμων ἀπονιψάμενος τὰς χεῖρας, καὶ περιῤῥανάμενος, ἀπὸ ἱεροῦ δάφνης εἰς τὸ στόμα λαβών. Ouid. 4. Faſtor.

Vre mares oleas, tædámque herbáſque Sabinas,
Et crepet in mediis laurus aduſta focis.

D Id cauſæ fuit cur laurea triumphis amica, ianitrix Cæſarum Pontificúmque. Plinius lib. 15. cap. 30. quia ſuffimentum eſt cædis hoſtium, & purgatio. à quo facit Plutarch. in Marcello: ὥσπερ ἐν τοῖς καθαρμοῖς τῶν στρατοπέδων εἰώθασι, δάφνῃ πολλῇ καταψάντες τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἄνδρας. Qui triumphant, inquit, vt in luſtrationibus exercitus ſolent, arma viróſque lauro coronantes. Hæc felix arbor fuit, cuius verbenas è luco Strenuæ Deæ Tatius Kal. Martiis decerpſit. lib. 10. cap. 28. Symmach. cuius ramo ianua Regis ſacrorum ineuntis anni auſpiciis cingebatur. Ouid. lib. 3. Faſtor. cuius è flamma crepitante prima anni die bonum omen captabant. Tibul. lib. 2. eleg. 9.

Vt ſuccenſa ſacris crepitet bene laurea flammis,
Omine quo felix & ſacer annus eat.

E Lauri folia ſtrenæ ſunt, quas pop. Rom. Imperatori dare ſolitus, vt Cæſarianus Baſſus in Geoponicis ſcribit; vnde & Imperatoris ianua lauri ramis prætexta. 1. Metamorph.

Tu domibus lætis aderis, cùm læta triumphum
Vox canet, & longas viſent Capitolia pompas:
Poſtibus auguſtis eadem fidiſſima cuſtos,
Ante fores ſtabis, mediámque tuebere quercum.

Laurus enim propriè triumphis dicatur, vel gratiſſima domibus ianitrix Cæſarum Pontificúmque, quæ ſola & domos exornat, & ante limina excubat, ait Plin. lib. 15. cap. 30. Hæc eadem Imperium portendere viſa; quod in Alexandro Seuero factum, quo naſcente, domi laurus iuxta Perſici arborem nata eſt, quam intra annum vicit. author Lamprid. Victoriæ ſacra, & bello. vnde militaris laurea dicitur Tertulliano lib. de Corona milit. Imperatorũ triumphis non quæuis laurus adhibita, ſed ea tantùm, quæ ex ramo à Liuia depacto nata eſt. Liuiæ enim præteruolans aquila gallinam albam ramulum lauri roſtro tenentem, ita vt

Digitized by Google

rapuerat, demiſit in gremium: cúmque nutriri alitem, pangíque ramulum placuiſſet, ita breui propagari cœpit, vt triumphaturi Cæſares inde laureas decerperent; fuitque mos triumphantibus alias confeſtim eodem loco pangere, & obſeruatum eſt ſub cuiuſque obitum arborem ab ipſo inſtitutam elanguiſſe. Dio ſub finem lib. 48. Plin lib. 15. cap. 30. Suet. in Galba cap. 1. Ex ea coronam ſibi pangebant Imperatores, aut ſuebant: qui mos à Romulo profectus, vt Dionyſius, & Plutarch. qui eum δάφνῃ στέφεσθαι volunt. De laurea corona Tacitus libro 2. Annal. vt adſequi nomen Imperatorium, & deportare lauream poſſet. Silius lib. 15. A

——Dabit ille coronam
In gremio Iouis exciſis deponere Pœnis.

Suetonius in Nerone cap. 13. Eum ob aduentum Tiridatis in vrbem Imperatorem ſalutatum, lauream in Capitolium latam, & nemo ſanus eum triumphaſſe dixerit propterea. Plinius lib. 35. de lauro. Ipſa pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hoſtes quietis ſit indicium. Romanis præcipuè lætitiæ victoriarúmque nuncia additur literis, & militum lanceis & pilis Ouid. 1. Amor. eleg. 2. B

Non ego victrices auro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.

Martialis libro 7. epigram. 5

Publica victrices teſtantur gaudia chartæ,
Martia laurigera cuſpide pila virent.

Dio lib 54. ἔν τε τῷ παλατίῳ τὸν δῆμον ἠσπάσατο, καὶ ἐς τὸ καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην, ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ διὸς γόνατα κατέθηκε. *In palatio populum ſalutauit, & in Capitolium cùm aſcendiſſet lauream è faſcibus exemptam in genua Iouis depoſuit.* Plinius in Panegyr. Allata erat ex Pannonia laurea. Hanc Imperator Nerua in gremio Iouis collocarat. Sueton. in Domitiano cap. 6. De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit. De laureatis literis Martialis; C

Victricem laurum quàm venit antè vides.

Tacitus lib. 2. Hiſtor. lauream geſtæ proſperè rei vocat. Appian. in Mithridat. τὰ γράμματα δάφνῃ περιβαλὼν, ὡς ἔθος, *literas lauro circumdans, qui mos in victoriis tenet.* Apud Tertull. quidam lib. de ſpectaculis hunc locum ita legunt; triumphi laurea foliis ſtruitur, atque adoreis & lemniſcis inauratur, quia adorea gloriam apud Feſtum ſignificat. In vet. gloſſ. adorioſus, ἔνδοξος. Egeſip. lib. 3. cap. 24. de Manlij Torquati filio; ſtabat hoſtibus cæſis adoleſcens amictus adoreis triumphalibus. *Adur* & *ador* veteres pro farre poſuerunt, cuius copia gloriæ fuit. Solinus de Marco Sergio. Beatus profectò tot ſuffragiis gloriarum, ni hæres in poſteritatis eius ſucceſſione Catilina, tantas adoreas odio damnari nominis obumbraſſes. Primus Romulus laurea coronatus eſt. Factum ſequuti reliqui, vſque adeò vt Iulius Cæſar poſt triumphum vbique & perpetuò laurea coronatus ſit. Dio lib. 43. τῷ στεφάνῳ τῷ δαφνίνῳ ἀεὶ καὶ πανταχοῦ ὁμοίως ἐκοσμεῖτο. Ouid. lib. 4. Triſt. eleg. 2. D

Ipſe ſuper currum placido ſpectabilis ore,
Tempora Phœbea virgine nexa tulit.

Ea vt prima, ita & ante Tarquinium Priſcum ſola in triumpho vſi, authore Dionyſio lib. 2. quò pertinet illud Feſti; Triumphales coronæ ſunt, quæ Imperatori victori aureæ præferuntur, quæ temporibus antiquis propter paupertatem laureæ fuerunt. In epigrammatis Græcis Amphitruo victor laurea coronatus deſcribitur lib. 5.

Ἀλλ' ὁ μάντις ἦν, ταφίης δ' ἐπὶ σήματι νίκης
Στέμμα πολυσρέπτοισιν ἐπάρμενον εἶχεν ἐθείραις. E

Sed incertum quod genus coronæ fuerit, plectiliſne, quam πλεκτὸν Athenæus lib. 11. vocat, an ſutilis. Plectilem olim fuiſſe auguror, cùm ſimplici ac rudi corona ſine arte vterentur: ideo δάφνῃ ἐστεφανωμένους Dionyſ. & Plutarch. è natiuo ſcilicet ramo plectili. Plaut. Bacchid.

Pro inſigni ſit corona plectilis.

Poſtea tamen è foliis ſtructam, ſiue pactilis, ſiue ſutilis fuerit, certum habeo, ſcribente Tertull. lib. de Corona milit. Triumphi laurea foliis ſtruitur, hanc adumbratis lemniſcis, inauratur lamnulis, vnguentis delibuitur. Vidi qui legerent, hinc adoreis lamnulis inauratur; quod Egeſippus lib. 5. c. 4. triumphales adoreas dixerit. minùs bene. Sic & Hetruſcam coronam foliis quercinis admiſceri Tertullianus ibidem ſcripſit. Sutilem è floribus & herbis necti puto. Horat.

Eſt in horto nectendis apium coronis.

Ouid.

Digitized by Google

A Ouidius dixit texere flores. Plutarch. Sympoſ. 3. ἐκ τῶν φύλλων ἢ τῶν ἀνθῶν ὑφαίνοντες τοὺς στεφάνους. Horat. lib. 1. ode 38.

Diſplicent nexæ philyra coronæ.

Seneca in Agam. nexiles. Lucret. lib. 5.

—— plexiſque caput redimire coronis.

Ouid. 5. Faſtor. ſutiles coronas. Falluntur qui nexas coronas eaſdem cum longis eſſe putant.: ſunt enim nexiles ac ſutiles. Ouid. lib. 3. Triſt. eleg. 3.

Et velet tepidos nexa corona focos.

Inter ſutilem & pactilem hoc intereſſe arbitror, quod in pactili folia pangerentur cum caudice, vel pediculo intorulo rotundo; ſutili folia filo ſtringerentur ac conſuerentur. Plin. lib. 21. cap. 3. Summáque auctoritas pactili coronæ, vt in Saliorum ſacris inuenimus, & B ſolernes cœnis. ita legit doctiſſimus Turnebus. Malim, ſutiles Saliorum ſacris inuenimus, & ſolemnes cœnis. Tranſiere deinde ad roſaria, eóque luxuria proceſſit, vt non eſſet gratia niſi mero folio, ſutilibus mox petitis ab India, aut vltra Indos. Lautiſſimum quippe habetur è nardi folio eas dari, aut veſte ſerica verſicolores vnguentis madidas. Veſtem ſericam exaudio fila ſerica, quibus inter ſe deuinciuntur, & vnguentis madidam, ac, vt Tertull. ait, delibutam, triumphi lauream fuiſſe non dubito. Mart. de roſacea corona ſutili:

Ornentúrque roſis tempora ſutilibus.

Malè Iſidorus lib. 18. cap. 2. Quicunque, ait, in conflictu viciſſent, palma aurea coronabantur, quia palma ſtimulos habet; qui verò ſine conflictu fugientem proſtraſſet, laurea, eo quod hæc arbor ſine ſpinis eſt. Milites ipſi, arma, currus, equi, ciues omnes coronati,

C Roma denique laureata ineunte triumpho. lib. 4. Triſt. eleg. 2.

Tempora Phœbea lauro cingentur, ióque
Miles, io magna voce triumphe canet.

Appianus lib. de bello Punico in triumpho Scipion. ἐστεφάνωνται μὲν ἅπαντες. Tibul. lib. 2. eleg. 5

Ipſe gerens laurum, lauro deuinctus agreſti
Miles, io magna voce triumphe canam.

Laurum enim non capite tantùm, ſed & manu gerebant, vt & ipſi cum Imperatore triumphi participes eſſent; vnde & laurigeri triumphi dicti Martiali lib. 3. epig. 75.

—— laurigeros ageres cùm læta triumphos.

& Imperatoribus στρατιωτῶν δαφνηφοροῦντες, ait Herodian. lib. 1. & 2. Xiphilinus in Nerone Tiridati diadema imponente, τὸ μέσον ἀγορᾶς ὁ δῆμος δαφνηφορῶν, καὶ λευχειμονῶν κατὰ τέλη εἶχε. de militum armis laureatis Claudian. lib. 2. Stilic.

D *Velati galeas lauro. ——*

Statius lib. 5. Syluar.

Omnia nam lætas pila attollentia frondes,
Multáque fumoſa ſignatur lancea penna.

Liuius lib. 45. Milites & ipſi laureati, & quiſque donis quibus donati ſunt, inſignes, triumphum nomine cient, ſuáſque & Imperatoris laudes decantant. de equis laureatis Martial. lib. 7. epig. 6.

Feſta coronatus ludet conuicia miles,
Inter laurigeros cùm comes ibit equos.

Quò reſpexit Propert. lib. 3. eleg. 1.

—— & à me

E *Nata coronatis Muſa triumphat equis.*

Ouid. lib. lib. 4. Triſt. eleg. 2.

Vinctáque captiua Reges ceruice ferentes
Ante coronatos ire videbit equos.

Currus ipſi laureati. Claudianus lib. 3. Stilic.

—— currúmque ſequutus
Laurigerum, feſto fremuiſſet carmine miles.

Faſces ſi laureati non erant, laureis inducebantur, è lauro plectili, vt Zonaras in Camillo, καὶ κλῶνας δάφνης περιέθετο ταῖς ῥάβδοις, cùm vrbem iniret. Dionyſius lib. 6. de Seruilio. στεφανῶσαι τὰς ῥάβδους ἐκέλευσε, καὶ αὐτὸς στεφανωσάμενος ἔχων τὴν θριαμβικὴν ἐσθῆτα. Cic. de Diuinat. C. Marius cum faſcibus laureatis. Tacit. lib. 13. Laurum faſcibus Imperatoriis addi apud Iulium Capitol. Gordianus cum pompa regali, & protectoribus & faſcibus laureatis.

Claudian.

Claudian. 4. Cõſulatu Honor. laurigeras ſecures vocat. Imperatorũ faſces perpetuò laureati, vt ab aliorum faſcibus internoſcerentur. Herodian. lib. 7. de Gordiano; ipſa ſubſellia laureata. apud Vopiſcum in Aureliano; & tabernacula lauro cincta. Appian. lib. 2. Ciuil. ὥσγε πολλοὶ καὶ τὰς σκηνὰς δάφναις ἀνέστεφον, ἤδη συμβάλλων νίκης. Sequebantur pedites omnes lauro coronati. Zonaras, ἐστεμμένοι δάφνῃ πάντες ἐβάδιζον. Ipſe Imperator laureum dextra ramum tenebat, leua ſcipionem. Plutarch. in Paulo Æmil. δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων. Auguſtus triumphans è laureto Liuiæ ramum in manu tenuit, coronámque capite geſſit, ac deinde Imperatores Cæſares cuncti: traditúſque mos eſt ramos quos tenuerunt ſerendi, & durant ſyluæ nominibus ſuis diſcretæ, fortaſſis ideo mutatis triumphalibus. Plin. lib. 15. cap. 30. Tibul. lib. 1. eleg. 8. A

At te victrices lauros Meſſala gerentem
Portabit nitidis currus eburnus equis. B

Zonaras, στέφανόν τε δάφνης ἀναδησάμενος, καὶ κλάδον κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ. Cùm in Capitolium aſcendiſſet Imperator, laurum faſcibus detractam, ramúmque laureum quem manu tenebat, in gremio Iouis Capitolini ex voto deponebat. lib. 4. Triſt. eleg. 2.

Et dabitur merito laurea vota Ioui.

Ouid. 1. Amor. eleg. 7.

Cinge comam lauro, votáque redde Ioui.

Pacatus in panegyr. depoſitis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri ruſticabantur. Ouid. lib. 2. de Pon. eleg. 1.

Dabitur tua laurea templis.——

Lib. 4. eleg. 4. C

Danda Ioui laurus.——

Plin. Panegyr. Allata erat ex Pannonia laurea, hanc Imperator Nerua in gremio Iouis collocarat. Iulius Obſequens de prodig. Antonius victo Catilina faſces laureatos in prouinciam tulit. ibi à Dardanis oppreſſus eſt. Apparuit eum hoſtibus portendiſſe victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Poſita eſt & ſine triumpho. Sueton. Domitian. cap. 6. de Sarmatis lauream modò Ioui Capitolino retulit. Sueton. Nerone cap. 13. Tiridate ſupplicante, Nero Imperator conſalutatus, laurea in Capitolium lata. Plin. lib. 15. cap. 30. Romanis lætitiæ victoriarúmque nuncia, additur literis (laurus) & militum lanceis piliſque: faſces Imperatorum decorat. ex his in gremio Iouis Opt. Max. deponitur, quoties lætitiam noua victoria attulit. Stat. lib. 4. Syluar. Syl. 1.

—— *Nondum gremio Iouis Indica laurus.*

Silius lib. 15. D

—— *laurúmque ſuperbam*
In gremio Iouis exciſis deponere Pœnis.

Panegyt. Theodoſ. depoſitis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri ruſticabantur. Seneca ad Elbiam c. 10. Lauream que in Capitolini Iouis gremio repoſuerat. ita doctiſſimus Lipſius pro lance repoſuit. Alij in genua deponi ſcribunt. Interdum & in templũ illata Iouis Feretrij, vbi ſpolia opima, ſed præter inſtitutum maiorum. Dio lib. 54. de Auguſto. καὶ ἐς τὸ καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. *Dereptam,* inquit, *faſcibus laureã in genua Iouis Auguſtus depoſuit.* lib. 55. καὶ τὴν δάφνην ἐς τὸ τοῦ Διὸς Φερετρίου παρὰ τὸ νομιζόμενον ἐσήνεγκε. Tota denique Roma lucernata & coronata fuit. Xiphilin. in Nerone. πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης, καὶ λυχνοκαυτούσης καὶ θυμιώσης. Mart. lib. 8. epig. 5. E

Hic lauro redimita comas, & candida vultu
Roma ſalutauit voce manúque Deum.

Candidam vocat ob candidatos ciues. l. 8. Herodian. λευχειμονοῦντες, καὶ δαφνηφόροι εὐφημοῦντο καὶ ἐφυλλοβόλουν τὸν Μάξιμον. Plutarch. Pompeio, quem στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο, καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον. Xiphil. in Seuero. ἡ πόλις πᾶσα ἄνθεσι καὶ δάφναις ἐστεφάνωτο, καὶ ἱματίοις ποικίλοις ἐκεκόσμητο, φωσί τε καὶ θυμιάμασιν ἔλαμπε, καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονοῦντες. Quibus ex rebus factum vt laurus pro qualibet victorum corona poneretur. Sidonius Panegyric. 2.

—— *cùm victor ſcandere currus*
Incipies, crinémque ſacrum tibi more priorum
Nectet muralis, vallaris, ciuica laurus.

Hoc poſtremum addo, nõ eſſe audiendos eos qui lauream coronã faſcia candida, quaſi diademate, redimitã volunt, cùm id coronæ genus ne in Cæſare quidẽ ferri potuerit. Sueton. in Iulio.

Digitized by Google

A in Iulio. Nam cùm ſacrificio Latinarum reuertente eo inter modicas ac nouas populi acclamationes quidam è turba ſtatuæ eius coronam lauream candida faſcia præligatam impoſuiſſet, & Tribunus plebis Epidius Marullus, Cæſetiúſque Flauus coronæ faſciam detrahi, hominémque in vincula duci iuſſiſſent. quod idem refert Appianus lib. 5. faſciam enim candidam Regium inſigne fuiſſe argumento eſt Plin. lib. 11. cap. 16. Regibus apum in fronte macula quodam diademate candicans. Silius lib. 16. de Siphace:

——cinguntur tempora vitta
Albente.——

Marcellin. l. 17. Pompeius digito caput vno ſcalpebat, faſciola candida crus tegendi vlceris cauſâ deformis colligabat. nihil intereſſe quâ partê corporis Regiæ maieſtatis inſigni redimiret. Laurea triumphalis hac faſcia caruit, foliis maioribus, baccíſque nexa, cuiuſmodi in
B veteribus monumentis viſitur. Cic. de prouinc. Conſul. & lib. 27. Lauream inſignem vocant. Victor in Auguſto, laureâ, id eſt, folia infructuoſa. Laurea qua populus in triũpho vſus, è foliis lauri fuit, ſiue baccis: cuiuſmodi viſitur in monumentis. Appian. lib. 3. bellor. ciuil. Legionibus, quę ab Antonio perfugerant cõceſſum ait, ſolẽnibus diebus florida corona vti.

CAPVT XVII.

De corona aurea triumphantis.

LAVREÆ olim fuêre triumphãtium coronæ, poſtea prælatæ ſunt aureæ, vt Gellius lib. 5. cap. 6. & Feſtus. minùs plenè, & propriè. Ita enim aureæ eſſe cœperũt, vt laureis locum ſuum non ademerint. Quemadmodum enim in triumpho milites laureati fuerunt,
C vt participes triumphi eſſent, & tamen vallares, murales, nauales aureas, aut ipſi geſſerunt, aut præferri ſibi curarunt: ita & Imperatores laurea redimiti, & aurea corona ornati. Liu. lib. 10. tunica palmata, corona triumphalis, laureáque, quam in Camillo Zonaras vocat στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων. In ea exſculptæ erant res ab eo geſtæ, ſicuti in muralibus aureæ pinnæ, in roſtratis aureum roſtrum, in vallaribus ex auro vallum expreſſum erat. Tzetzes Chiliad. 13. cap. 461. ὅπως τὸ θριαμβεύοντα ἐφ᾽ ἅρματος ἰδὼν, καὶ στέφανον ὁ χρύσεον τῇ κεφαλῇ τιθέσι, ὁπόσα κατειργάσατο φέροντα τυπωθέντα. Paterculus diſertè; triumphans, inquit, aurea corona cingitur. hanc intelligi arbitror apud Ouid. lib. 3. eleg. 4. de Ponto:

Prome quod iniicias humeris victoribus oſtrum,
Ipſa poteſt ſolitum noſſe corona caput.

Iuuenal. ſatyr. 10.

D *——magnaque coronæ*
Tantum orbem, quanto ceruix non ſufficit vna.
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſeruus portatur eodem.

Ingentem fuiſſe oportet, quæ vix ab homine feriato & forti ferri poſſet. Tzetzes Chil. 13. καὶ πῶς (lego ὅπως) ἐπὶ τοῦ ἅρματος δημόσιος οἰκέτης, ὄπισθεν τούτου ὑψοῦν τὸν στέφανον ἀνέχων. Gellius lib. 5. cap. 6. vult à ſociis miſſum, & aurum coronarium dictum. Victor in Caligula. Phalerato equo, inſigniſque ærea (lego, aurea) corona, quaſi triumphans indutus aureo paludamento, curru biiugi decurrit. Plinius lib. 22. cap. 3. gemmatas & aureas ponit. Corona triumphantis aurea dicta eſt Hetruſca, quod ab Hetruſcis Romani magiſtratuũ inſignia mutuati eſſent. Plin. lib. 33. cap. 1. & cùm corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo. Ea eſt quam
E cum laurea triumphali coniunxit Tertul. lib. de Corona militis. Prætereuntur etiam illis Hetruſcæ: hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis & foliis ex auro quercinis ob Iouem inſignes, ad deducendum thenſas cum palmatis togis ſumunt. Folia quercina ex auro fuêre, ſicut apud Athenæum lib. 5. στέφανος δάφνης χρυσοῦς. κίσσινοι στέφανοι ἐκ χρυσοῦ. στέφανος χρυσοῦς ἐξ ἀμπέλου καὶ χρυσοῦ εἰργασμένος. Craſſus diues primus argento auróque folia imitatus ludis ſuis coronas dedit: acceſſerunt quoque & lemniſci, quos adiici ipſarum coronarum honos erat, propter Hetruſcas, quibus iungi niſi aurei non debebant. Eas primus inſtituit P. Claudius Pulcher, bracteáſque etiam phyliræ dedit. Plin. lib. 21. cap. 3. Lemniſci faſciolæ erant colorioſæ laneæ, vel aureæ ex coronis dependentes. Feſtus ex eo dici vult, quod antiquiſſimum genus fuerit coronarum lanearũ. apud Plinium malè quidã lenriſcos pro lemniſcis legunt. Celſus lib. 7. cap. 28 lemniſcum linamentũ interpretatur. Plaut. Pſeudol. vnguenta atque odores, lemniſcos, corollas dari dapſiles. Sueton. Nerone. ingeſtæque aues, & lemniſci,

Digitized by Google

lemniſci, & bellaria. Cic. pro Roſcio Amerino, palmam lemniſcatam. Auſonius epig. 20. A

Et quæ tamdudum tibi palma poëtica pollet,
Lemniſco ornata eſt quo mea palma caret.

Heſychius Siculam vocem eſſe vult, & tæniam anguſtam dici: λημνίσκους τὰς στενὰς συρραχθείσας ταινίας. à lana Feſtus lemniſcum; putem à lamina dictum, & lamna quaſi lamniſcum: erant enim & aurei lemniſci, non tantùm lanei. Plinius lib. 26. Tiliarum tenuiſſimæ philyræ, coronarũ lemniſcis celebres. idem lib. 21. de lemniſcis: puri diu fuêre 1j. Cælare eos primus inſtituit Publius Claudius Pulcher, bracteáſque etiam philyræ dedit. In his Virgilij verbis,

Puniceis ibant euincti tempora tæniis.

lemniſcos Seruius intelligit. Athenæus lib. 5. de Ptolemæo, lemniſcos pro filamento poſuit, aut lanea faſcia. περιστεραὶ λημνίσκοις τοὺς πόδας δεδεμέναι, πρὸς τὸ ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν θεωμένων ἁρπάζεσθαι. Seruius lemniſcatas coronas eſſe vult de frondibus, & diſcoloribus faſciis. Plut. in Sylla. θυσανωτὸς δάφνης στεφάνου τύπον ἔχων ὁ λοβὸς ὤφθη, καὶ λημνίσκων δύο καθειμένων. Apud Medicos lemniſcus eſt, quæ vulgò dicitur *vne tente*, quæ inditur in vulnus. Sic ſuprà Celſus. ſic & Ætius lib. 14. & Paul. Ægineta lib. 6. cap. 24. Ab Hetruſcis ea inſignia eſſe oſtendit Silius his verbis lib. 8. B

Mæoniæq; decus quondam Vetulonia gentis,
Bis ſenos hæc prima dedit præcedere faſces,
Et iunxit totidem tacito terrore ſecures.
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et Princeps Tyrio veſtem prætexuit oſtro.

Dionyſ. lib. 3. de Hetruſcis. κομίζοντες στέφανόν τε χρυσοῦν, καὶ θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον ἀετὸν ἔχον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνον τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ἀμφιασμάτων, Ῥωμαῖοι μὲν τόγας, Ἕλληνες δὲ τηβέννας καλοῦσι. quæ omnia Conſulibus attributa ſunt, ἔξω τοῦ στεφάνου, καὶ ποικίλης ἐσθῆτος, niſi per triumphum, vt ibidem ſcribit. Interim ſeruus is qui à tergo coronam auream portabat, ſuggerebat triumphãti; Reſpice poſt te; Hominem memento te. Tertullian. Apologet. Hominem ſe eſſe triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur. ſuggeritur enim ei à tergo; Reſpice poſt te; Hominem memento te. Tzetzes Chil. 13. στέφανον ἀνέχων, καὶ λέγων τούτῳ πρὸς τὸ οὖς, καὶ τὸ κατόπιν βλέπε. Iſidorus carnificem eſſe vult (qui Dioni dicitur δήμιος in ſupplicio Seiani) lib. 18. cap. 2. quod verò à carnifice contingebantur, id erat indicio, vt ad tantum faſtigium euecti, mediocritatis humanæ commonerētur. Zonaras in Camillo vocat οἰκέτην δημόσιον. Seruum publicũ fuiſſe arbitror, non carnificem, quem non modò foro, ſed etiam cœlo hoc, ac ſpiritu cenſoriæ leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt, vt Cic. ait pro Rabirio: maximè libera Repub. Hunc ritũ attigit Plinius lib. 28. cap. 4. de faſcino medico inuidiæ, iubétque eoſdem (triumphantes) reſpicere. Similis medianæ linguæ, vt ſit exorata à tergo fortuna, gloriæ carnifex. C D

CAPVT XVIII.

De habitu triumphantis.

PINGI non poteſt illuſtriùs habitus triũphalis, quàm à Iuuenale deſcriptus eſt ſat. 10.

In tunica Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ. ——— E
Da nunc & volucrem ſceptro quæ ſurgit eburno,
Illinc cornicines, niueoſque ad frena Quirites.

Regum Hetruſcorum inſignia ſunt Imperij. Florus lib. 1. cap. 5. è Thuſcia faſces, trabeæ, curules, annuli, phaleræ, paludamenta, prætexta, aureus currus, quatuor equi triumphãtium, togæ pictæ, tunicæ palmatæ, omnia denique inſignia Imperij. Dionyſ. lib. 3. Victi Hetruſci ad Tarquinium Priſcum attulerunt auream coronam, ſellam curulem, ſceptrum in cuius vertice aquila, tunicam purpuream auro inſignitam, & togam purpuream pictam, qualem amictum Lydorum, & Perſarum Reges geſtarunt; hoc demto, quod non quadrangula, ſed ſemicircularis erat. Romani togas, Græci tebennos vocant. inde etiam decem ſecures ad eum attulerunt, ſingulas è ſingulis vrbibus accipientes. apud Tyrrhenos enim ſinguli lictores ſingulis Regibus præibant, ſecutim faſce virgatum inuolutam gerentes. Si 12. vrbes in vnũ copias

Digitized by Google

A copias contraxerant, 12. faſces vni, cui ſumma rerum delata eſſet, dabant. Alij volunt à Romulo 12. faſces vſurpatos, quorum tamen Hetruſci repertores. Liuius lib. 1. Me haud pœnitet eorum ſententiæ eſſe, quibus & apparitores, & hoc genus ab Hetruſcis finitimis, vnde ſella curulis, vnde toga prætexta ſumpta eſt. 11. Æneid.

Et ſellam Regni, trabeámque inſignia noſtri.

Habitus igitur triumphantium toga picta, tunica palmata, ſceptrum eburneum, corona aurea, laurea capiti impoſita, lauri ramus manu. Liu. lib. 10. toga picta, tunica palmata, corona triumphalis. Toga picta Dionyſio eſt περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, tunca palmata χιτὼν πορφυροῦς χρυσόσημος. Plutarch. in Paulo Æmilio, & Xiphi. in Nerone pag. 181. ἁλουργίδα χρυσόπαστον. propriè toga picta dicitur tunica palmata Liu. lib. 30. & 31. de Scipione. Maſſiniſſam primũ Regem appellatum, eximiiſque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, ſella
B curuli, & ſcipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. Propet. lib. 4. eleg. 4.

Te toga picta decet, non quem ſine matris honore
Nutrit inhumanæ dura papilla lupæ.

Dionyſ. lib. 2. de Romulo. ἐσθῆτα ἠμφιεσμένος ἁλουργῆ. erat in ſcipione aquila eburnea, quam intellexit Sidon. Panegyr.

——cui læua regebat
Scipionem poſt aquilas, humili dum iuncta camino
Victoris fumum biberet palmata bubulci.

Viri enim triumphales ſub Conſulibus domi palmatas aſſeruabant, vt & prætextas, cæteráſque quibus in Magiſtratu erant vſi. Liu. lib. 5. de capta vrbe à Gallis. Romæ interim ſatis
C iam omnibus ad tuendam arcem compoſitis, turba Seniorum domos regreſſa, aduentũ hoſtium obſtinato ad mortem animo expectabat. Qui eorum curules geſſerant Magiſtratus, vt in fortunæ priſtinæ, honorúmque aut virtutis inſignibus morerentur, quæ auguſtiſſima veſtis eſt thenſas ducentibus triumphantibúſve, ea veſtiti medio ædium eburneis ſellis ſedere. Palmatam Imperatores de Capitolio accipiebant (vnde & Capitolina palmata Vopiſco dicitur) vel de Palatio. Nemo tum priuatus eã domi habere ſibi potuit. Capitolin. Gordianus ſenior palmatam tunicam, & togam pictam primus Romanorum priuatus ſuã propriam habuit, cùm antè Imperatores eam de Capitolio acciperent, vel de Palatio. Sumebãt eam de Iouis templo, vnde & tunicam Iouis Iuuenalis vocauit. Lampridius. Alexander, inquit, prætextam & pictam togam nunquam niſi Conſul accepit, & eam quidem, quam de Iouis templo ſumptam Prætores & Conſules accipiebant. Toga enim picta, quæ triumphantibus olim propria, triumpho ſublato cũ Conſulibus & Prætoribus communicata eſt. Hanc
D Liu. lib. 5. veſtem auguſtiſſimam vocat; honoris, inquit, inſignibus thenſas ducentibus triũphantibúſque, quæ veſtis auguſtiſſima eſt, ea veſtiti. Iſidorus lib. 19. c. 24. togam pictam cum tunica palmata confundere videtur. Toga, inquit, picta, eo quod victorias cũ palmis intextas haberet. Macrobius lib. 1. Satur. cap. 6. propriè togam pictam dixit, & à Tullo Hoſtilio, non à Romulo aut Tarquinio Priſco Romam illatam putauit. Tullus, inquit, Hoſtilius victis Hetruſcis ſellam curulem, lictores, togam pictam. Iſidor. ſuprà. Toga palmata dicebatur quam merebantur ij qui reportabant de hoſtibus palmas. Ea plerumque pro picta ſumitur. Martial. lib. 7. epigr. 1.

Palmatæque ducem ſed citò redde togæ.

Auſonius in gratiar. actione. Sidon. epiſt. 6. lib. 8. Caſſiodor. lib. 6 epiſt. 1. In iis togis, tunicíſ-
E que variæ picturæ Babylonico opere textæ. Auſon. ſuprà. Conſtantinus in argumento veſtis intexitur. Feſtus. Tunica palmata à latitudine clauorum dicebatur, quæ nunc à genere picturæ appellatur. Picta, quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vocitata eſt, eáque erat ſine pictura. Eius rei argumentum eſt pictura (lego, duplex toga ſine pictura) in æde Vertũni, quarum in altera M. Fuluius Flaccus, in altera C. Papirius Curſor triumphantes ita picti ſunt. vnde agnoſcas ὁλοπόρφυρον fuiſſe ſine liciis aureis, aut opere Phrygio: poſteà variè pictę ſunt. Ouid lib. 2. eleg. 1. Amor.

Claráque ſumpturum pictas inſignia veſtes.

de quibus Plin. lib. 28. cap. 48. Pictæ veſtes apud Homerum, vnde triumphales natæ: acu facere id Phryges docuerunt, vnde Phrygiones. aurum intexere inuenit Attalus, vnde Attalicæ. & lib. 13. c. 3. Attalicis aurum iampridem intexitur inuento Regum Aſiæ. Seruius 1. Æneid. eandem tunicam Iouis, & togam triumphalem eſſe vult, ex Iuuenal. ſatyr. 10. cùm tamen inter vtramque plurimùm intereſſe oporteat. Græci στολὴν ἐπινίκιον vocant, qua ludis

Cæſar Dictator ſemper vſus. Dio lib.42. Cæſar ἐπινίκιον στολὴν πάσαις πανηγύρεσι καὶ τὸ ἄγαλμα ἐνεδύετο. laurea vſus eſt corona ſpecie tegendi caluitij. Paulus item Æmilius victo Perſeo, ludis Circenſibus triumphali veſte ex Senatus decreto vſus eſt, authore Plin. de viris illuſtrib. Sed & Pompeio lege conceſſum, vt is ludis Circenſibus corona laurea, & omni cultu triumphantiũ vteretur. Velleius l.2. Marius in Senatũ triumphali veſte venit, quod nemo ante eũ fecit, authore Liu.l.67. radiantem togam vocauit Claudian. Panegyr.4. de arcu loquens; A

——per quem radiante decorus
Ingrederere toga.——

Pompeius triumphauit χλαμύδα ἔχων Alexandri Macedonis apud Appianum bello Mithridat. Suetonius cap. 25. Neroni triumphanti chlamys aureis ſtellis diſtincta fuit pro toga picta. Non minùs illuſtris illa Caligulæ, de qua Dio lib.58. pag 448. ἐπὶ θώρακι χλαμύδα σηρικὴν ἁλουργῆ, πολὺ μὲν χρυσίον, πολλοὺς δὲ καὶ λίθους ἰνδικοὺς ἔχουσαν ἐπενέδυ. Item xyſtis illa, cuius meminit interpres Ariſtophanis Nebulis. ξυστίδα ἔχων ἅρμα ἐλαύνεις πρὸς πόλιν. οἱ εἰσελαύνοντες, ait, ἀθληταὶ τούτῳ κοσμηθέντες σχήματι, καὶ ἅρματος ἐπιβαίντες, διὰ μέσης πομπεύουσι πόλεως· ξυστίδα, πορφυρίδα. item Ariſtophan. Equit. B

Ὡς ἁλουργίδα ἔχων καταπαστον,
Καὶ στέφανον ἐφ' ἅρματος χρυσοῦ διώξεις.

Dio lib.58. χιτῶνα χρυσόπαστον vocat triumphantis: cæteri ἐν ἐσθῆσιν αἰθρίαις erant. Valer. Max. prætextam in triumpho poſuit lib. 7. cap. 1. Specioſiſſimi triumphi prætextam ei largitus eſt, togam pictam intelligo. l.5. c.5. triumphi prætextam excepit. Plinius l.8. c.48. togam regiam vndulatã ſic & Dionyſ. l.8. de Siccio triumphante, βασιλικὴν ἠμφιεσμένος ἐσθῆτα. Ioſephus lib. 7. cap.16. πορφυρᾶς ἐσθῆτας πατρίους ἀμπεχόμενοι. Oſtrum Ouid. vocat eleg.4. lib. 3. de Ponto. C

Prome quod iniicias humeris victoribus oſtrum.

aurum Albanum Martial. lib. 4. epigr.1.

Hic colat Albano Tritonida cultus in auro.

à purpura auro intexta Ouid. lib.4. Triſtium eleg. 2. triumphantem purpureum & aureum vocat. eleg. 2. lib. 1. Amor.

Ibis inauratis aureus ipſe rotis.

Tunica aurea Tarquinius triumphauit. Agrippina induta paludamento auro textili, ſine alia materie. Plin. lib. 33. cap. 3. Trabea purpurata primus Romulus vſus. Tullus Hoſtilius primus prætexta, & latiore clauo deuictis Hetruſcis, ait Plin. lib.9. cap. 39. Sed & trabeæ pro triumphali veſte accipiuntur. Sidon. Panegyr. D

Hic igitur proaui trabeas imitata rigentes
Palmatam parat ipſa, pater qua Conſul, & idem
Agricolam contingat auum, doceátque nepotes
Non abaui tantùm, ſed aui coniungere faſces.

Appianus ſcribit togam triumphalem purpuream fuiſſe ſtellis aureis intertextam, id eſt, auro clauatam bello Punico, in triumpho Scipionis. ὁ στρατηγὸς ἔσταλται μὲν ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ λιθων πολυτίμων, ἔσταλται δὲ εἰς τὸ πάτριον τρόπον πορφύραν ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων. Zonaras de Romulo, ἁλουργῆ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τήβεννον ἠμπίσχετο περιπόρφυρον. Plin. lib. 9. cap. 36. purpura diſtinguit ab equite curiã, Diis aduocatur placandis, omnémque veſtem illuminat, in triumphali miſcetur auro. Iſidor. lib. 19. cap.24. Trabea erat togæ ſpecies ex purpura & cocco, qua operti Romanorum Reges initio procedebant. Cornutus mutat, additque, qua operti nobiles Romanorum initio procedebant. Plura fuêre trabearum genera. ὁλοπόρφυρος regia, quæ olim ſine pictura fuit, vt Feſt. poſtea toga picta dicta eſt troſſula cocco purpuráque prætexta, vt ait Cornutus, qua equites in tranſuectione vſi. Conſularis, qua amicti Conſules Iani fores aperiebant, cùm bellum gerendum eſſet; de qua Virgil. 7. Æneid. E

Ipſe Quirinali trabea, cinctúque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul.

Segmentata fuiſſe videtur, trabibus purpura expreſſis. Sub Imperatoribus toga picta, quæ tunc eadem cum trabea fuit, facta eſt cõſularis, ſublato iam triumpho, vt Sidon. Panegyric. Maioriani. Sueton. apud Seruium. Tria trabearum ſunt genera. Vnum, quod Diis ſacratur tantùm purpura factum: aliud regium, quod eſt purpureum, habet tamen aliquid albi; tertium augurale ex purpura & cocco miſtum. Seruius 7. Æneid. quibus ſi addideris conſularem, qua Cõſules amicti Iani fores aperiebant, quam auguror aliam fuiſſe à regia trabea,

Digitized by Google

A & equeſtrem ſeu troſſulam, quinque reperies genera trabearum. Statius in epulo Domitian. trabeata agmina, & lib. 5. trabeam Remi pro equeſtri ordine poſuit. Plin. lib. 8. cap. 48. trabeis vſos accipio Reges. Tacit. lib. 3. Annal. de funere Germanici: atrata plebs, trabeati equites. Liuius lib. 2. belli Macedonici. Conſul vere primo trabeatus ad hoſtem ducere pergit. Valer. Max. lib. 2. cap. 2. trabeatorum equitum tranſuectionem fieri idibus Iuliis ait. Dionyſ. lib. 2. trabeas fibulatas eſſe togas indicat purpura prætextas, & cocco, quæ veſtis in primis honorata. Salij τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους, φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας. ἔστι δ' ἐπιχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθὴς, ἐν τοῖς πάνυ τιμίοις. malè vertunt φοινικοπαρύφους, *puniceum habentes*: ſunt cocco prætextæ. Deſcribuntur triumphales trabeæ à Claudiano lib. 2. Stilicon.

——ſuſcipe cinctus,
B *Quos tibi diuino mecum Tritonia duxit*
Pectine, tincta ſimul repetito murice fila
Contulimus penſis, & eodem neuimus auro.

deinde vocat graues auro trabeas. Sub Imperatoribus enim pro triumpho, & togis pictis fuêre auro intertextæ. vnde & palmata trabea dicitur Venantio lib. 2.

Alter palmata trabea nitet alter (lego, *altus*) *honore,*
Pingit & ornatum gemma, aurum, purpura, byſſus.

Iuuenal. ſatyr. 6.

Aut latum picta veſtis conſiderat aurum.

Æneid. 7.

Ipſe Quirinali lituo, paruáque ſedebat
C *Succinctus tabea, lauáque ancile gerebat*
Picus.——

deſcribuntur à Suida. ἐν ταῖς ἑορταῖς, καὶ τοῖς ἐπινικίοις, καὶ παρόντων πρέσβεων ἐνεδύοντο χιτῶνας, καὶ χλαμύδας ποικίλας ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ πορφύρας, καὶ ἄλλως πως πολυτελεῖς. ἐν δὲ ταῖς κοιναῖς συνόδοις, συναμπελίνας τὸ χρῶμα, ἃς ἐκάλουν ἀτραβατικὰς ἀπὸ τοῦ χρώματος· τὸ γὰρ μέλαν ἄτρον καλοῦσι, ἢ ὅτι μετὰ τραβέας αὐταῖς εἰώθασι χρῆσθαι. Id eſt, *feſtis diebus & triumphalibus, & legatis præſentibus amiciebantur tunicis & paludamentis pictis ex auro & purpura, magni pretij. Vulgò verſicoloribus, & ianthinis, ſeu viticei coloris, quas vocabant Atrebaticas, ab atro colore, aut quod vterentur iis cum trabeis.* malè. notum quæ ſint Atrebaticæ veſtes ab Atrebatibus. Eunapius in Iuliano περιπόρφυρον pro prætexta, ſeu trabea conſulari poſuit, ἀναπηδήσειν αὐθύπατος ἐκ τοῦ θρόνου, καὶ τὴν περιπόρφυρον ἀνασείων ἐσθῆτα, τήβεννον αὐτὴν Ῥωμαῖοι καλοῦσι.

D

CAPVT XIX.

De triumphalibus ornamentis.

MARCO Vinicio primo omnium triumphalia ornamenta decreta, vel, vt Suetonius c. 9. Tiberio: deinde anno vrbis 740. Cn. Lentulo, & M. Craſſo Coſſ. Boſphoranis ab Agrippa ſubactis, decretus ei triumphus; non tamen actus, quia de rebus ab ſe geſtis nihil ad Senatum ſcripſerat. Eius exemplo cæteri nec publicè literas miſerunt, neque triumphũ egerunt, vnde triumphalia ornamenta nata. Velleius lib. 2. erant ei decreta, cum ſpecioſiſſima inſcriptione operum, ornamenta triumphalia ab Auguſto. Suet. in Auguſto cap. 38. nec
E parcior in bellica virtute honoranda, ſuper 30. ducibus iuſtos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Dio tamen ſcribit lib. 51. Auguſtũ triũphaſſe, licèt abſentem ab alea belli, ἐπειδὰν ἡ ἀναφορὰ τῆς νίκης τῇ αὐτοκράτορι αὐτοῦ ἀρχῇ προσήκουσα ᾖ. Sed audiendus Dio lib. 54. de Agrippa. οὐ μέντοι καὶ τὰ ἐπινίκια, καίτοι ψηφισθέντα αὐτῷ, ἐπέμψεν, οὔτε γὰρ ἔγραψεν ἀρχὴν ἐς τὸ συνέδριον ὑπὲρ τῶν πραχθέντων οὐδέν. ἀφ' οὗ δὴ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα νόμῳ τινὶ τῷ ἐκείνου τρόπῳ χρώμενοι, οὐδ' αὐτοὶ τῷ κοινῷ ἔτι ἐπέστελλον, οὔτε τὴν πέμψιν τῶν νικητηρίων ἐδέξαντο, &c. ἀλλὰ μόναις ταῖς ἐπινικίαις τιμαῖς ἐγαυροῦντο. Dio τὰ ἐπινίκια vocat triumphum, τὰς ἐπινικίους τιμὰς, ornamenta triumphalia. ſic lib. 58. de Claudio reduce ex Britannia, qui καὶ τὰ νικητήρια ἔπεμψε, τά τ' ἄλλα κατὰ τὸ νομιζόμενον, id eſt, *triumphum egit*, &c. lib. 43. de Iulio Cæſare: τά τε γὰρ ἐπινίκια οὐ μόνον αὐτὸς ἔπεμψεν, id eſt, *non ipſe modò triumphum duxit.* Alia ſunt inſignia triumphi, faſces ſcilicet laureati, & fercula, ſpoliáque, de quibus Sueton. in Auguſto cap. 29. ædem Marti bello Philippenſi pro vltione paterna ſuſcepto vouerat.

Sanxir ergo vt de bellis, triumphiſque hîc conſuleretur Senatus, prouincias cum imperio A
petituri hinc deducerentur, quique victores rediiſſent, huc inſignia triumphi inferrēt. Sed de triumphalibus ornamentis Tacit. in Agricola Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quicquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni Agricolæ in Senatu iubet Domitianus. Sueton. in Claudio cap. 17. cuius currum ſequuti & triumphalia ornamēta eodem bello adepti. Dio de Domitiano, συνέπεμψε δὲ σφισὶ τὰ ἐπινίκια. Nero triumphalia ornamenta etiam quæſtoriæ dignitatis, & nõnullis ex equeſtri ordine tribuit. Suetonius in Nerone cap. 15. & in Tiber. cap. 20. à Germania in vrbē poſt biennium regreſſus, triumphum, quem diſtulerat, egit, proſequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat; ac priuſquam in Capitolium flecteret, deſcendit è curru, ſéque præſidenti patri ad genua ſummiſit. Dio lib. 58. de Claudio. ἔνειμε δὲ τῇ βουλείαις τοῖς συνεξελασθεῖσιν οἱ τὰς ἐπινικίους τιμάς, οὐκ ὅτι τοῖς ὑπατευκόσι, ὅσαι καὶ ἄλλως ἀφθονώτατα καὶ ἐπὶ B
τῆς ἐλαχίστης ἐποιεῖ. Tacit. lib. 3. Ann Neque multo pòſt Cæſar, cùm Iunium Blæſum Procõſulem Africæ triumphi inſignibus attolleret, dare id ſe dixit honori Seiani, cuius ille auũculus erat. Vnde coniicias, non minùs gratiæ, quàm virtuti ea inſignia collata fuiſſe. Eodē libro Quirinius expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia triumphi adeptus eſt. lib. 4. de L. Domitio. eáſque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Sueton. in Nerone cap. 4 de iiſdem exaudio Tacitum lib. 12. & ludicro Circenſium, quod acquirendis vulgi ſtudiis edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphalium veſte tranſuecti ſunt. lib. 11. bis inſignia triumphalia commemorat. Velleius lib. 2. re bene geſta in Germania M. Vinicio decreta, cum ſpecioſiſſima inſcriptione operum, ornamenta triumphalia. Inſcriptionē titulum intelligo & elogium in monumento, vel ſtatua. apud eundem, Meſſala Coruinus triumphalibus ornamentis honoratus eſt. item de Lepido, exciſis agris, exuſtis ædificiis, cæ- C
ſis viris, lætus victoria, prædáque onuſtus peruenit ad Cæſarem, & ob ea, quæ ſi propriis geſſiſſet auſpiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, conſentiente cum iudicio Principum voluntate Senatus, donatus eſt. Illi, quos Herodianus lib. 7. θριαμβικοὺς vocat, non à legitimo triumpho, ſed à triumphalibus ornamentis hoc nomen adepti ſunt. Inter inſignia triumphalia Tacitus ſtatuas laureatas ponit lib. 4. Iámque tres laureatę in vrbe ſtatuæ, & adhuc reptabat Africam Tarfarinas. Ex his perſpicuum eſt, falli eos qui ſcripſerunt viris triumphalibus, qui ſemel triumphum illum legitimum duxiſſent, ius fuiſſe vbique, maximè verò ludis, ac ſpectaculis, triumphali habitu procedendi; cùm id Paulo Æmilio, Pompeio, Cæſari, & paucis aliis datum ſit. Nec minùs allucinati ſunt, qui putarũt, eos quibus triumphalia ornamēta decreta eſſent, aurea corona redimitos, cum ſcipione & reliquo habitu triumphali ſpectaculis intereſſe potuiſſe. Interdum & currus elephātorum D
ac equorum pro triumphalibus ornamentis decreti. Capitolinus. His in Senatu lectis quadrigæ elephātorum Gordiano decretæ ſunt (Perſis victis) Miſitheo autem quadrigæ equorum & triumphalis currus. Non tantùm autem inſignia & ornamenta ſub Imperatoribus triumphi, ſed etiam aliorum Magiſtratuum data ſunt pro ipſis Magiſtratibus. Tacit. lib. 12. conſularia inſignia, & prætoria decreta eſſe ait. lib. 11. decreta Narciſſo inſignia quæſtoria. lib. 13. eodem anno Cæſar effigiem Cn. Domitij, conſularia inſignia Aſconio Labeoni petiuit à Senatu. Sueton. Claud. cap. 24. ornamenta conſularia etiam procuratoribus ducenariis. Tacit. lib. 12. Cenſentur Oſtorio triumphi inſignia, proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis. lib. 20. ea multo cum honore verborum Mutiano de bello ciuili data, ſed in Sarmatas expeditio fingebatur (nec enim triumphus, aut ornamenta triumphalia de bello ciuili data.) Adduntur primò Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varo prætoria inſi- E
gnia. Huc reſpexit Claudian. lib. 3. Stilic.

Ipſa tibi trabeas vltrò dedit, ipſa curulem
Obtulit, hæc vltrò faſtos ornare coëgit.

quod & de Conſulatu veriùs accipi poteſt. Capitolin. in Marco Aurelio. Multos ex amicis in Senatum allegit cum ædilitiis aut prætoriis dignitatibus; multis Senatoribus, vel pauperibus ſine crimine dignitates tribunitias, ædilitiáſque conceſſit. Hoc autem inter ornamēta triumphalia, & inſignia Magiſtratuũ intersfuit, quod illa cũ eo qui triumphũ deportarat, commorerentur, hæc ad filios & nepotes tranſirent, vt docet Vlpian. l. fin. ff. de Senatoribus, Senatores accipiendũ eſt eos qui à patriciis. &c. Nam ſi aliquis equeſtris, vel plebeij ordinis beneficio Principis in Senatum allectus fuiſſet, ius Senatoriũ ad hæredes non transferebat, niſi inſignibus illis fuiſſet ornatus Idem. Specioſas perſonas accipere debemus, clariſſimas
perſonas

Digitized by Google

A perſonas vtriuſque ſexus, item eorum qui ornamentis Senatoriis vtuntur, quod perinde eſt, ac ſi illuſtres dixiſſet. Conſularia enim, quæſtoria, prætoria, præfectoria inſignia, Senatorum ornamenta ſunt. Ita interdum prætorij, quæſtorij dicuntur, iis nati quibus data inſignia prætoria, vel quæſtoria, quemadmodum olim qui geſſerant Magiſtratus, ea ornamenta generis ad poſteros tranſmittebant. Nec audiendi qui contrà ſentiunt. Tacit. lib. 2. Annal. Nã Veſtilia prætoria familia genita. Plinius lib. 26. c. 1. Manilium Cornutum ex prætoriis legatum Aquitanicæ prouinciæ. Liuius lib. 32. Conſulares quidam, prætoriíque, & ædilitij, id eſt, qui Conſulatum, Præturam, aut Ædilitatem geſſerant. Plinius l. 26. c. 1. quodam Peruſino, equite Romano, quæſtorio ſcriba. deleo vocem hanc (ſcriba.) Scribarum enim munus infra equitem fuit Dio l. 53. M. Vinicius victis Celtis quibuſdam τό ὄνομα καὶ αὐτὸς τὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῷ αὐγούστῳ ἔδωκε, καὶ ἐψηφίσθη μέν τινα καὶ τὰ ἐπινίκια αὐτοῦ, &c. ἐπεὶ δ' οὐκ ἠθέλησεν αὐτὰ πέμ-
B ψαι, ἁψίς τε ἐν ταῖς ἄλπεσι τροπαιοφόρος οἰκοδομήθη, καὶ ἐξουσία ἐδόθη τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ, καὶ τῷ τε στεφάνῳ, καὶ τῇ ἐσθῆτι νικητηρίᾳ ἀεὶ χρῆσθαι. Hunc primum abſtinuiſſe triumpho, & triumphalia ornamenta cepiſſe anno vrbis 730. præter propter, M. Viſpanio Agrippa quartùm, & Tauro Statilio Coſſ dubium nõ eſt. Si veterem memoriam quàm longiſſimè repetas, origo triumphalium ornamentorum eſt à Scipione, qui Maſſiniſſæ auream coronam, ſellam curulem, togam pictam, tunicam palmatam, ſcipionem eburneum, quia triumphum non poterat, donauit. apud Liu. l. 4. 30. Tacitus l. 4. togã pictã, ſcipionẽ eburneũ, antiqua munera vocat; quæ data Porſennæ à Senatu ſcribit Dionyſius l. 5. Toga picta Hetruſcæ eſt originis, purpurea auro intertexta, de qua Florus; Inde faſces, trabeæ, curules, annuli, phaleræ, paludamenta, prætexta, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicæ-
C que palmatæ. Macrobius lib. 1. Tullum Hoſtilium, non Tarquinium Priſcum ab Hetruſcis eam petiiſſe oſtendit. Dionyſius περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον vocat Plinius lib. 9. c. 36. purpura in triumphalibus miſcetur auro. Plutarchus in Paulo Æmilio, ἁλουργίδα χρυσόπαστον. Liu. lib 45. Paulus auro purpuráve fulgens. Polybius lib. 6. in triumphali munere purpuram auro intextam vſurpatam ait. Plinius; Apud Homerum, inquit, pictas veſtes inueni, vnde triũphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt. Ouidius libro 6. Faſtor.

Vidimus ornatos ærata per atria picta
Veſte triumphales ſuccubuiſſe viros.

Duobus viris admiratione virtutis datum eſt, vt cùm priuati eſſent toga picta vterentur, Paulo Æmilio, & Pompeio, vt ſcribunt Velleius lib. 2 & Dio lib. 37. ἐπινίκιον ἐνδύων ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσι. 61. Expende verba Feſti; Picta, inquit, toga quæ nunc dicitur, purpurea antea vocitata eſt, eáque erat ſine pictura. Eius rei argumento eſt pictura in æde Vertumni
D & Conſi, quarum in altera Marcus Fuluius Craſſus in altera Lucius Papyrius Curſor triũphantes ita picti ſunt. Non dubito Fuluium Craſſum, & Lucium Papyrium in purpurea toga expreſſos fuiſſe, quia ita ſcribit ex Verrio Flaccus. Hoc tamẽ ſcio, ante Fuluium Craſſum, & Papyrium, togam pictam in vſu fuiſſe, cùm Liuius lib. 10. dicat; quos vos tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureáque honoratis. Plerique omnes tunicã palmatam dicunt, pauci togam palmatam, inter quos Martialis libro 7.

Palmatæque ducem ſed citò redde togæ.

Valerius lib. 9. c. 1. Quid ſibi voluit Metellus Pius cùm palmata veſte conuiuia celebrabat? Cùm reliqui tunicis ſyntheſes & veſtes diſcubitorias iniicerent, Metellus togam palmatã iniecit. Auſonius in grat. action. palmatam veſtem cum trabea confundit. Dimica-
E turus palmatæ veſtis meæ ornamenta diſponis. Parum eſt, ſi qualis ad me trabea mittatur interroges te, coram me promi iubes. Hæc eſt picta, vt dicitur, veſtis, non magis auro ſuo, quàm tuis verbis. Trabea toga fuit. Dionyſius lib. 2. de Saliis loquens, χιτῶνας ποικίλους χαλκαῖς μίτραις κατεζωσμένοι, καὶ τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας: *tunicas pictas æreis Zonis cincti, & togas fibulis adſtrictas induti purpura prætextas, puniceo colore alternis intertextas, quas vocant trabeas.* Plinius l. 8. c. 48. Trabeis vſos accipio Reges. l. 9. c 39. purpuræ vſum Romæ ſemper fuiſſe video, ſed Romulo in trabea. Ouidius libro 1. Faſtor.

Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini.

Iſidorus l. 19. Trabea togæ ſpecies ex purpura & cocco, qua operti Romani Reges initio incedebant. Conſules poſt Reges trabeam vſurparunt. Liu. l. 32. Conſul vere primo trabeatus in continentem ad hoſtem pergit. Omnino tunc temporis trabea conſularis alia fuit à toga picta. Apuleius in Apologia triumphantibus quadrigas albas, & togam palmatam tribuit. Toga picta auro à Phrygionibus & polymitariis intexto variis hiſtoriis picta erat, qualis illa

Digitized by Google

eſt apud Corippum lib. 4. A

Iuſtinianorum ſeries vbi tota laborum.

gloſ. Phrygiones, ποικιλταί. Auſonius; Palmatam tibi miſi in qua Diuus parens Conſtantinus intextus eſt. Claudianus lib. 2. de Stilic.

———— Gremióque rigentia profert
Dona, graues auro trabeas, inſigne Mineruæ.
Spirat opus, rutilis hîc pingitur aula columnis,
Et ſacri Mariæ partus Lucina dolores
Solatur.——— ———

Liuius lib. 10. tunicam palmatam aliam facit à toga picta his verbis; quos vos ſella curuli, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali honoratis. Capitolinus item in Gordianis; palmatam tunicam, & togam pictam primus Romanorũ ſuam habuit. B
Valer. Maximus lib. 7. c. 1. triumphanti prætextam tribuit, quam opinor poſuiſſe pro toga picta. Quinto Macedonico fortuna ſpecioſiſſimi triumphi prætextam tribuit. Pro triũphalibus ornamentis arcus in Alpibus ei exſtructus, & corona cum veſte triumphali decreta, quam Kal. Ianuariis ferret. Triumphalia autem ornamẽta fuêre arcus, vt in Viniciu, θυσίαι & ſupplicationes, vt Dio lib. 54. (καὶ ἐπ' αὐτοῖς θυσίαι μὲν τῷ τοῦ αὐτοκράτορος ὀνόματι ἐγένοντο) lautea, toga picta, ſcipio, ſtatua (vt Rubrio Pollioni apud Dionẽ lib. 58. cui poſuit Claudius εἰκόνα, καὶ ἕδραν ἐν τῷ βουλευτικῷ) currus, & pompa negantur. Imperatoris nomen additum rariſſimè. M. Vinicius recuſauit, & Auguſto reddidit. Tito Blæſo conceſſit Tiberius anno 775. Appianus lib. 2. Ciuilium iis tantùm dari ait qui decem hoſtium millia cæciderint. καὶ τήνδε τὴν τιμὴν οἱ στρατηγοὶ παλαιὰ μὲν ἐπὶ πᾶσι τοῖς μεγίστοις ἔργοις προσίεντο, νῦν δὲ ὅρον εἶναι τῆδε τῇ εὐφημίᾳ πυνθάνομαι τὸ μυρίους πεσεῖν. Triumphalia ornamenta poſt Domitianum in conſularia tranſierunt. C
apud Vopiſcum Valerianus mittit ad Aurelianum cum aliis donis togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, ſubarmalem profundum, ſellam eboratam.

CAPVT XX.

De curru.

TRIVMPHALIS currus inſtar turris cuiuſdam rotundus fuit, non abſimilis iis quorũ vſus aut in Circo, aut in bellis. Zonaras in Camillo. τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτ' ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς, ἀλλ' ἐς πύργου περιφέρους τρόπον ἐξείργαστο. Aureus erat, aut eburneus inauratus, gemmis ſæpe ornatus. Belliſarius aureo currũ triumphauit. Horat. epod. ode 8. D

——— Io triumphe tu moraris
Aureos currus, & intactas boues.

Eutropius lib. 4. Paulus Æmilius triumphauit victo Perſeo in curru aureo. Ammian. Marcel. lib. 16. Conſtantius inſidebat aureo ſolus carpento, fulgenti claritudine lapidum. Rotas inauratas commemorat Ouid. lib. 1. Amor. eleg. 2.

Ibis inauratis aureus ipſe rotis.

Propert. lib. 1. eleg. 16.

Cuius inaurati celebrarunt limina currus.

Appianus Pompeij ἅρμα λιθοκόλλητον. In Aureliani triumpho currus vnus fuit Odenati, argento, auro, gemmis operoſus, atque diſtinctus: alter quem Rex Perſarum Aureliano dedit, ipſe quoque pari opere fabricatus. Vopiſc. Currus aurei & argentei Pharnacis & Mithridatis Eupatoris Romam à Pompeio in triumphum deportati ſunt. apud Plin. lib. 33. cap. 11. Diocletiani currus aureus, gemmatúſque fuit. Nullus eo magnificentior, de quo Sidon. in Epithal. E

Cui dederant cryſtalla iugum, quam frigore primo
Strinxit hyperboreis Tanaitica cruſta pruinis.
Perforat hanc fuluo formatus temo metallo,
Splendet perſpicuo radios rota margine cingens
Marmaricæ de fauce feræ, dum bellua curuis
Dentibus excuſſis gemit exarmarier ora.

Euripides in Phœniſſis ἅρμα χρυσεόκολλητον vocat. ab Hetruſcis eſt aureus currus quatuor equis

A equis tractus, ait Florus lib. 1. cap. 5. ad triumphum reſpexit Cicero cùm in orat. poſt reditum in Senatu de ſe ipſo dixit; in Senatum curru aurato ſumus reportati. fulgentem currum vocat Horat. ſatyr. 6. lib. 1.

Et fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minùs ignotos generoſis. ———

ob ſeruum publicum. Philoſtratus in Dione oſtendit, triũphantes eos quos diligerent eodẽ ſecum curru vexiſſe. ſic & Cõmodus triumphans Anterũ. Traianus ἀναθέμενος δίωνα ἐπὶ τ̃ ῥώμης ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τ̃ πολέμων πομπὰς πομπεύουσι. Appianus in triumpho Scipionis ἅρμα καταγεγραμμένον ποικίλως. Eburneum currum Tibul. lib. 1. eleg 8.

At te victrices lauros Meſſala gerentem
Portabit nitidis currus eburnus equis.

B Ouid. lib. 4. Triſt. eleg. 2.

——— *currus ſpectat eburnos.*

Dionyſius lib. 8. de Siccio, ἅρματι παρεμβεβηκὼς χρυσοχαλίνων ἵππων. Appianus bello Punico, currum ait variè pictum fuiſſe, & in curru pueros & puellas fuiſſe, & in equis iugalibus adoleſcentes gentiles. proximè ſequuntur eos ſcribæ, apparitores, armigeri, cæterique belli adminiſtri, & poſt illos milites diſtincti per turmas, & ordines, coronati omnes, & laureati. ἐπιβαίνουσι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὸ ἅρμα παῖδές τε, καὶ παρθένοι, καὶ ἐπὶ τ̃ παρηόρων ἑκατέρωθεν ἤϊθεοι συγγενεῖς καὶ παρέπονται ὅσοι περὶ τ̃ πόλεμον ἦσαν αὐτῷ γραμματεῖς τε καὶ ὑπηρέται. apud Iuuenalem ſatyr. 10.

——— *niuei ad frena Quirites.*

Sunt ſcribæ, adminiſtri, apparitores, lictores triumphantis. Pueri igitur prætextati eodẽ curru cum patre ferebantur, adoleſcentes in equis circumſtabant. Eutrop. lib. 4. de P. Æmilio in aureo curru triumphante cum duobus filiis vtroque latere aſtantibus. Claud. Panegyr. 6.

C

——— *cùm tu genitoris amico*
Exceptus gremio, mediam veherere per vrbem,
Velaretque pios communis laurea currus.

Capitolinus in Marco. Quo quidem tempore Senatus Imperatoris filio ad triumphalem currum in Circo pedes cucurrit. Commodum Imperatoris filium intelligit. Idem Commodus Romam vt rediit, ſubactore ſuo Antero poſt ſe in curru locato, ita triumphauit, vt cum ſæpiùs ceruice reflexa publicè oſcularetur, ait Lampridius in Commodo. Suetonius de Tiberio cap. 6. Dehinc pubeſcens Actiaco triumpho currum Auguſti comitatus eſt, ſiniſteriore funali equo, cùm Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. funalẽ equum

D σειραῖον, σειραφόρον, παρήορον vocat Dionyſius Halic. l. 7. Liu. l. 45. prætextatos vehi in curru cũ patre ſcribit. Poſt currũ P. Æmilij inter alios illuſtres viros filij duo: in curru patris Claudia virgo Veſtalis fuit, quæ cùm patrem ſuum triumphãtem è curru violenta Tribunipleb. manu detrahi animaduertiſſet, mira celeritate vtriuſque (lego, vtrique) ſe interponẽdo. Val. lib. 5. c. 4. Plutarch. in Fabio. Filium triumphantem Fabius pater δι' ἵππον ἐλαύνων ſequebatur. Valer. Max. l. 5. c. 7. Pater triumphantis currum equo inſidens ſequitur, quem ipſe paruulũ triumphis ſuis geſtauerat. Cic. pro Muræna, cùm ſedere in equis triumphantium prætextati præſertim pueri ſoleant, qui mos & ſub Imperatoribus. Filij enim Marci Philoſophi vtriuſque ſexus in triumpho patris vecti ſunt, narrante Capitolino. Veſpaſianus quidem & Titus eodem curru triumpharunt de Iudæis. Oroſ. lib. 7. c. 6. Zonaras. καὶ οὐ μόνος ἦν ἐν τῷ ἅρματι, ἀλλ' εἴ γε καὶ παῖδας ἢ συγγενεῖς τινας εἶχε, κἀκείνων τὰς μὲν κόρας, καὶ τοὺς ἄρρενας τὰ νεογνὰ ἐν αὐτῷ ἀνεβίβαζε, τοὺς δὲ ἀδρoτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους τούς τε ζυγίους, καὶ τοὺς σειραφόρους. Id eſt, *ſolus in curru non fuit triumphans, ſed filios aut agnatos aliquos ſi habuit, eorumque puellas & puellos in curru collocabat: grandiores equis iugalibus & funariis imponebat.* εἰ δὲ πλείους ἦσαν, ἐπὶ κελήτων τῇ πομπῇ παριππεύοντες συνεπόμπευον, *ſi plures filij eſſent, in equis ſingularibus victorem comitabantur.* Sed Imperator priuſquàm currum inſcenderet, è ſuggeſtu apud milites vota precéſque concipiebat, vt Ioſephus lib. 7. ἁλώσ. verba ita concepta fuiſſe volunt. Dij, nutu & imperio quorum nata & aucta res Romana, eandem placari, propitiarique ſeruate.

E

CAPVT XXI.

De equis.

CVRRV vecti ſunt biiugo, quadriiugo, ſeiugo: nonnulli elephantis, leonibus & ceruis. Nam de Seſoſtri, cuius currum quatuor Reges traherent, ſuprà diximus. Romæ

Digitized by Google

primus equis triumphauit Romulus, vt Dionyſius, vel vt veriùs Plutarchus, Tarquinius A
Priſcus. bigas malè in triumpho Claudian. Panegyr. 4. commemorat:

Aſt ego frenabam geminos quibus altior ires
Electi candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui. ——

de quadrigis Ouid. 1. de Arte,

Quattuor in niueis aureus ibis equis.

apud Dionyſ. lib. 2. Romulus τεθρίππῳ παρεμβεβηκώς. Plutarch. in Val. Poblic. ἐθριάμβευσε εἰσελάσας τεθρίππῳ πρῶτος ὑπάτων. item Camillus quadrigis inuectus: Caligula ſeiugibus. Dio l. 58. καὶ τὸ πομπικὸν ἅρμα ἓξ ἵπποι εἵλκυσαν, ὃ μὴ πώποτε ἐγεγόνει. Legitimus numerus quatuor equorum fuit. ij fuêre albi poſt Camillum, quem Diodor. Siculus ſub finem lib. 14. de Thuſcis triumphaſſe ἐπὶ λευκῷ τεθρίππῳ ſcribit. Camillus eius rei author, cùm nemo veterum B
quadrigis albis vſus eſſet, quòd eæ Ioui ſacræ eſſe putentur. Plaut. Aſinat.

Numquam edepol quadrigis albis indipiſcet poſtea.

Amphitru.

Quadrigas ſi nunc inſcendas Iouis, atque hinc fugias.

Plutarch. de Camillo. τέθριππον ὑποζευξάμενος λευκόπωλον ἐπέβη, καὶ διεξήλασε τῆς ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον, οὐδ᾽ ὕστερον· ἱερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπεφημισμένον. Neminem poſt Camillum vſum quadrigis albis autumat, quod falſum eſſe indicat Claudian. lib. 3. Stilicon.

Ipſe albis veheretur equis, currúmque ſequutus
Laurigerum feſto fremuiſſet carmine miles. C

Panegyr. 4.

Electi candoris equos. ——

Ouid. 1. de Arte,

Quattuor in niueis aureus ibis equis.

Liuius lib. 5. de Camillo. Maximè conſpectus ipſe eſt curru equis albis iuncto vrbem inuectus, &c. Iouis Soliſque equis ęquiparatum Dictatorem in religionem etiam trahebant. De Iouis equis Herodot. lib. 7. ὄπισθεν δὲ τούτων ἅρμα Διὸς ἱερὸν ἐπεβεβήκεε, τὸ ἵπποι μὲν εἷλκον ὀκτὼ λευκοί. Diodorus Siculus lib. 14. p. 356. duobus pòſt annis Camillus κατεδικάσθη, quod violatas religiones populus ægrè ferret. Quintius Cincinnatus moderatior fuit. is victor iugum bouũ equis impoſuit, victoriámque quaſi ſtiuam tenens ſubiugatos hoſtes præ ſe egit. Diodorus lib. 4. Primus elephante Indico Bacchus, deinde elephantis multi triumpharunt. Pompeius elephantis triumphare conatus eſt. Plutarch. Pompeio. ἐπεχείρησεν ἅρματι ἐλεφάντων τεττάρων ἐπιβὰς εἰσελαύνειν. Triumphauit elephantis Iulius Cæſar apud Sueton. cap. 37. aſcendítque D
Capitolium ad lumina, quátuor elephantis dextra atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus. Elephanti Romæ iuncti primum ſubiêre currum Pompeij, Africano triumpho, quod priùs India victa triumphante Libero patre memoratur, ait Plinius l. 8. c. 2. Claudius Imp. Circenſi pompa currum elephantorum Auguſtino ſimilem auię Liuię decernendũ curauit. author Sueton. l. 5. c. 11. Cneus Domitius Allobrogibus, Aruernïſque ſuperatis, elephanto per prouinciam inuectus eſt turba militum quaſi inter ſolemnia triumphi proſequẽte. Sueton. Nerone c. 1. Lampridius ait Alexandri Seueri currum triumphalem quatuor elephantis iunctum. Aurelianus ἐθριάμβευσεν ἐπ᾽ ὀχήματος ἐλεφάντων τεσσάρων. Zonar. Sidonius Metellum elephantis triumphaſſe ſcribit. malè. deduxit tantùm, & ſpectandos præbuit.

Nec tu cui currum curru ſuperare Metelle E
Contigit, oſtentans nobis elephanta frequentem,
Grex niger albentes ſegeret cùm mole iugales,
Authorémque ſuum celaret pompa triumphi.

Lucius Cæcilius Metellus eſt, qui bello primo Punico Haſdrubalis elephantos ad Lylibæũ cæcidit viginti ſex, cæpit 104. & per Italiam ducens ſpectaculum dedit. Primus Curius Dẽtatus in triumpho duxit elephantos, ait Seneca lib. de breuit. vit. Leones M. Antonius ad currum primus ſubiunxit. Plin. lib. 8. cap. 6. Plutarch. in Anton. Currus Regij tres fuerunt in triumpho Aureliani apud Vopiſcum. Fuit alius currus quatuor ceruis iũctus, qui fuiſſe dicitur Regis Gotthorum, quo, vt multi memoriæ tradiderunt, Capitolium Aurelianus inuectus eſt, vt illîc cæderet ceruos, quos cum eodem curru captos, vouiſſe Ioui Opt. Max. ferebatur. Domitianus non quadriiugo curru, ſed humeris hominum inuehebatur, ait Plin. in

A in Panegyr. Alexander pedes Palatium conſcendit apud Lamprid. Leuabatur manibus omnium, víxque illi per quatuor horas ambulare permiſſum. Belliſarius curuli ſella humeris captiuorum inuectus eſt argentea, vt Procop. lib. 2. Vvandal. In Achaia Tyrannos Sicyonios albis mulis inuectos docet Demoſthenes in Midiã, κἂν ἄλλοσέ ποι βούληται, ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ζεύγους τοῦ ἐκ Σικυῶνος: *quòd ſi aliò quopiam ire velit, albo Sicyoniorum iugo vehatur.* quibus verbis Midiam affectatæ tyrannidis incuſat. Eandem ob cauſam Euripides in Hercule furente Zethum & Amphiona Tyrannos λευκοπώλους vocat.

Τὼ λευκοπώλω πρὶν τυραννῆσαι χθονὸς
Ἀμφίονα ἠδὲ Ζῆθον ἐκγόνω Διός.

Prius quàm Amphion & Zethus Iouis filij albis equis inuecti tyrannidem huius vrbis inuaſerant. Ita & Hieronymus Rex Syracuſanorum quadrigis albis vehi ſolitus, narrante Liuio lib 24 Suetonius ſcribit, Neronem more Hieronicarum Neapolim quadrigis albis inuectum Vnde
B colligas, Hieronicas in vrbes ſuas equis albis inuehi ſolitos. Pindarus de Iaſone loquens λευκίππους πατέρας, & alibi λευκίππους Μυκηναίους, quaſi Regios appellat.

CAPVT XXII.

De Annulo ferreo, & reliquo triumphantis ornatu.

PLINIVS lib. 33. cap. 1. parem triumphantis, & ſerui publici fortunam dicit, quod triumpharent in annulo ferreo, qui æquè in digito triumphantis erat, & ſerui, fortaſſe coronam ſuſtinentis. Sic triumphauit de Iugurtha C. Marius, aureúmque non ante tertium Conſulatum ſumpſiſſe traditur. ipſa triumphantium corpora minio illi-
C nebantur. Sic Camillus triumphauit minium enim quondam apud Romanos ſacræ authoritatis Iouis ipſius ſimulacri facies diebus feſtis minio illini ſolita. Plin. lib. 33. cap 7. Tzetzes Chiliad. 11. cap 461. τὸ θριαμβεύοντα χρίσαντες κινναβάρει, ἢ καὶ σινωπίδι. Iſidorus lib. 18. cap. 2. Inde & rubro colore perlinebantur, quaſi imitarentur diuini ignis effigiem, aut ætheris, id eſt, Iouis ſimilitudinem, vt Seruius in id Virgil.

Sanguineis ebuli baccis, minióque rubentem.

Pan, inquit, facie rubea propter ætheris, id eſt, Iouis ſimilitudinem. Vnde etiam triumphãtes habent omnia Iouis inſignia: ſceptrum, palmatam togam, qua vtebantur ij qui palmam merebantur: faciem quoque de rubrica illinũtur inſtar coloris ætherei. Bullam inſuper geſtabant è collo triumphantes, incluſis intra eam remediis, quæ crederent aduersùs inuidiã valentiſſima. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 6. Sicut prætex a Magiſtratuum, ita bulla geſtamen erat triumphantium, quam in triumpho præ ſe gerebant incluſis intra eam remediis,
D quæ crederent aduersùs inuidiam valentiſſima. Sed & res turpiculæ ſub curru ſuſpendebantur, quibus inuidiam auerruncari creditum eſt. Plin. lib. 24. cap. 4. Quanquã religione mutatur & faſcinus, Imperatorum quoque, non ſolùm infantium cuſtos, qui Deus inter ſacra Romana à Veſtalibus colitur, & currus triumphantium ſub his pendens defendit, medicus inuidiæ, iubétque eoſdem recipere. Similis medicina linguæ, vt ſit exorata à tergo fortuna, gloriæ carnifex. Turneb lib. 9. Aduerſar. cap. 28. recipere faſcinum & inuidiam interpretatur. alij legunt, reſpicere, vt faſcinus iubeat triumphantes ſeipſos reſpicere. optimè. Faſcinus res erant turpiculæ è collo pueris appenſæ. lib. 6. Varro, pueris turpicula res quædam in collo ſuſpenditur, ne quid obſit bonæ ſcæuæ cauſâ. Faſcinum Tertullian. de veland. virgin. vocat infeliciorem laudis & gloriæ enormioris euẽtum. Ea mente Græcis Ne-
E meſis culta. Romæ putarunt res veneras aſpectu noxio vitioſorum hominum, aut mulierum faſcinari, eóque vt aſpectum effaſcinantium ab oculis puerorum abducerent, ſuſpendunt illis è collo mutinum Deum. Plaut. Milite,

Quaſi puero in collo pendeant crepundia.

Sed & in Græcia res turpiculæ ad hunc vſum. Pollux lib. 7. cap. 23. πρὸ δὲ τῶν καμίνων τοῖς χαλκεῦσιν ἔθος ἦν γελοῖά τινα καταρτᾶν, ἢ ἐπιπλάττειν ἐπὶ φθόνου ἀποτροπῇ. dicitur βασκανία. Ariſtophan. πλὴν εἴ τις πρίαιτο, δίομαι βασκάνου, ἐπὶ κάμινον ἀνδρὸς χαλκέως.

CAPVT XXIII.

De porta triumphali.

CVM extra vrbem riumphi apparatus factus eſſet, & dona militibus à triumphante data, triumphali habitu in currum Imperator conſcendebat, & in vrbem porta triumphali

phali

Digitized by Google

phali ferebatur. Cic. in Piſonem. Quaſi verò ad rem pertineat qua tu porta introieris, modò ne triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper Proconſulibus ante te patuit. Hæc porta diu ante tempora Procopij eſſe deſiit. erat in ea murorum parte, qua ab Hadriani ſepulcro ad ſancti Spiritus portam producti erant, inter Flumentanam portam, & Catulariam, qua iter eſt ad Septimiam, de qua Ioſephus lib. 7. ἀλώσ. πρὸς δὲ τὴν πύλην αὐτὸς ἀνεχώρει, τὴν ἀπὸ τοῦ πέμπεσθαι δι' αὐτῆς ἀεὶ τοὺς θριάμβους τῆς προσηγορίας αὐτῶν τετυχηκυῖαν. ad eam portam fuit Fortunæ reducis templum. Martial. lib. 8. epigr. 65. A

Hîc vbi Fortunæ reducis fulgentia latè
Templa nitent, felix area nuper erat.
Hîc ſtetit Arctoi formoſus puluere belli
Purpureum fundens Cæſar ab ore iubar.
Hîc lauro redimita comas, & candida vultu B
Roma ſalutauit voce manúque Deum.
Grande loci meritum teſtantur & altera dona,
Stat ſacer è domitis gentibus arcus ouans.
Hîc gemini currus numerant elephanta frequentes,
Sufficis immenſis aureus ipſe iugis.
Hæc eſt digna tuis, Germanice, porta triumphis,
Hos aditus vrbem Martis habere decet.

Triumphalis portæ meminerunt, Tacit. lib. 5. Apuleius in Apologia Carbonem vna porta ter triumphum egiſſe ſcribit. Sueton. in Auguſto cap. vlt. vt inter alia complura cenſuerint quidam funus triumphali porta ducendum. Dio lib. 56. de funere Auguſti. τήν τε κλίνην οἱ αὐτοὶ, οἵπερ καὶ πρότερον δεδήμαρχοι, διὰ τῆς ἐπινικίων πυλῶν, κατὰ τῇ βουλῇ δόξαντα, διεκόμισαν. Interdum per Capenam portam, quæ nunc D. Sebaſtiani dicitur, à quibuſdam Fontinalis. quò reſpexit Propert. lib. 4. C

Armáque cùm tulero portæ votiua Capenæ.

malè Onuphrius Capenam portam triumphalem eſſe vult. Iuuen. ſatyr. 3.

Subſtitit ad veteres arcus madidámque Capenam.

Martial. lib. 4.

Capena grandi porta qua pluit gutta.

Fuit & via triumphalis, quæ à campo Vaticano continuabatur in Capitolium in lapide Tiburtino. Curatori viarum Aureliæ veteris, & nouæ Corneliæ, & triumphalis. ſic apud Pauſaniam pag. 162. πομπικὴ μόνη τοῖς πομπεύουσιν ἐστιν ὁδός. Fuit & Romæ in Tiberi pons triumphalis, cuius pilæ hodiéque ex aqua eminent, inter Ælium & Aurelium pōtes. Nero muris effractis more Olympionicarum in vrbem introiuit. Xiphilin. in Nerone, τοῦ τε τείχους καθῃρέθη, καὶ τῶν πυλῶν περιερράγη· ἔθος γὰρ τοῖς ἐκ τῶν ἀγώνων στεφανηφόροις. Athenis cùm Olympionicæ vrbem inirent, muri deiiciebantur. Ælian. lib. 12. cap. 58. D

CAPVT XXIV.

Quæ ante pompam.

CVM triumphus decretus eſſet, dies dicebatur pompæ, quæ cùm venerat, nemo ex infinita multitudine, quæ Romæ fuit, domi manebat; omnes vbique loca, quæ idonea ſpectando eſſent, capièbant. Sæpe itum in re læta obuiam victori redeunti. Dionyſ. lib. 6. de P. Valerio victore Vejèntium. καὶ αὐτῷ ὁ μὲν δῆμος πρὸ πολλοῦ τῆς πόλεως ὄντι ἐστεφανωμένος ὑπήντα. & lib. 2. in Romuli triumpho. Vniuerſus Senatus non ad vrbis portam, cui nomē à triumpho, Imperatorem operiebatur, ſed in eo loco, vbi è ſuggeſtu extra vrbem milites allocuturus, votáque facturus erat; inde ad Capitolium præibat, ibíque cum Magiſtratibus triumphantem præſtolabatur. Lucan. lib. 1. E

Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit. ——

Ioſephus lib. 7. cap. 16. προδιασαφηθείσης δὲ τῆς ἡμέρας ἐφ' ἧς ἔμελλεν ἡ πομπὴ γενέσθαι τῶν ἐπινικίων, οὐδεὶς καταλέλειπτο τοῦ ἀμέτρου πλήθους ἐν τῇ πόλει. πάντες δὲ ὅπη καὶ στῆναι μόνον ἦν, οὕτω προεληλυθότες σὺν τύπους κατειλήφεσαν ὅσον τοῖς ὀφθησομένοις μόνον εἰς πάροδον ἀναγκαίαν καταλιπόντες. *Cùm*, inquit, *dies antè indicta eſſet qua pompa futura erat triumphalis, nemo Romæ abfuit ex immenſa multitudine.*

omnes

A *omnes autem quaſi preuenientes loca vbi vel conſiſtere poſſent, capiebant, tantum relinquentes duntaxat, quod pompæ traducendæ ſatis eſſet. Populus tabulatis in circis & circa forum defixis, & alias vrbis partes quæ ſpectando commodæ erant, occupantes, ſpectabant veſtibus candidis amicti. omnia templa aperta, & coronis plena, & ſuffitibus. multi adminiſtri, aliique virgam ferentes, qui cohiberent eos qui in medium temere confluebant, diſcurrebántque, vias apertas præbebant.* Plutarch. in Paulo Æmil. ὁ μὲν δῆμος ἔν τε τοῖς ἱππικοῖς θεάτροις ἃ κίρκους καλοῦσι, περί τε τὴν ἀγορὰν ἰκρία πηξάμενοι, καὶ τἆλλα τῆς πόλεως μέρη καθαλαβότες, ὡς ἕκαστα παρεῖχεν τῆς πομπῆς. Summo diluculo Imperaror laurea coronatus, purpuráque amictus in locum commodum pergebat, ait Ioſephus, vbi à Senaroribus, Magiſtratibus, & equitibus expectabatur. ibi aſcendebat in ſuggeſtum, in quo ſella curulis: acclamabat exercitus. περὶ δὲ αὐτὴν ἀρχομένην ἤδη τὴν ἕω προΐασιν Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος δάφνῃ μὲν ἐστεφανωμένοι, πορφυρᾶς δ' ἐσθῆτας πατρίους ἀμπεχόμενοι, καὶ παρίασιν εἰς τὰς ὀκταβίας περιπάτους.
B ἐνταῦθα γὰρ ἥ τε βουλὴ, καὶ τὰ τέλη τῶν ἀρχόντων, οἵ τε ἀπὸ τῶν τιμημάτων ἱππεῖς τὴν ἄφιξιν αὐτῶν ἀνέμενον. πεποίητο δὲ βῆμα πρὸ τῶν στοῶν δίφρων αὐτοῖς ἐλεφαντίνων ἐπ' αὐτοῦ κειμένων, ἐφ' οὓς παρελθόντες καθίζησαν, καὶ τὸ στρατιωτικὸν εὐθέως ἐπευφήμει, πολλὰς αὐτοῖς τῆς ἀρετῆς μαρτυρίας ἀποδιδόντες ἅπαντες. Quibus ex verbis colligo, Senatum non expectaſſe ad portam vrbis triumphalem, ſed in eo loco vbi ex ſuggeſtu triumphaturus milites alloquebatur, vota faciebat, militibus dona & coronas dabat. quia ſubdit, ex eo loco Imperatorem ad portam triumphalem proceſſiſſe. Milites dederunt ipſis virtutis teſtimonium, qui à tribunis & centurionibus ipſa nocte per turmas & ordines diſpoſiti proceſſerant, & Imperatores ad ianuam Prætorij, vbi ſomnum ceperant, præſtolati erant, τὸ δὲ στρατιωτικὸν πᾶν ἔτι νύκτωρ κατὰ λόχους καὶ τάξεις ὑπὸ τοῖς ἡγεμόσι προεξωδευκότος, καὶ περὶ θύρας ὄντος, οὐ τῶν ἄνω βασιλείων, quia extra vrbem conſiſtere ante triumphum Imperatores oportuit; ἀλλὰ καὶ πλησίον τοῦ τῆς Ἴσιδος ἱεροῦ· ἐκεῖ γὰρ ἀνεπαύοντο τῆς νυκτὸς ἐκείνης
C οἱ αὐτοκράτορες. milites interea temporis ſine armis erant, veſtibus ſericis amicti, laureis coronati. κἀκεῖνοι χωρὶς ὅπλων ἦσαν ἐσθήσεσι σηρικαῖς, ἐστεφανωμένοι δάφναις. Imperatores deinde, vbi acclamaſſent milites, ſilentio indicto vota faciebant conceptis ita verbis apud Liuium. Dij, nutu & imperio quorum nata & aucta eſt res Romana, eandem placari propitiarique ſeruate. Ioſephus, δεξάμενος δὲ αὐτῶν τὴν εὐφημίαν Οὐεσπασιανὸς ἔτι βουλομένων λέγειν τὸ τῆς σιγῆς ἐποιήσατο σύμβολον, καὶ πολλῆς ἐκ πάντων ἡσυχίας γενομένης ἀναστὰς, καὶ τῷ περιβλήματι τὸ πλεῖον τῆς κεφαλῆς μέρος ἀποκαλυψάμενος εὐχὰς ἐποιήσατο τὰς νενομισμένας. ὁμοίως δὲ καὶ Τίτος ηὔξατο. Caput igitur Imperatorum toga picta obuolutum eſſe oportuit ac velut palliolatum ad vota concipienda: nam Diis faciebant operto capite. μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς εἰς κοινὸν ἅπασιν Οὐεσπασιανὸς βραχέα διαλεχθεὶς, τοὺς μὲν στρατιώτας ἀπέλυσεν ἐπὶ τὸ νενομισμένον ἄριστον αὐτοῖς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων εὐτρεπισθέν. Poſt vota & preces paucis milites allocutus eſt Imperator, cóſque ad ientaculũ, quod
D ipſis lautum ac ſplendidum, vt moris fuit, apparauerat, dimiſit. deinde proceſſit ad portam triumphalem, vbi cibum cepit. ornamentis triumphalibus amicti vterque, ſacrificio Diis facto, quibus ad eam portam templa & delubra, currum egerunt per theatra & circos, vt ſpectare populus minori negotio poſſet. πρὸς δὲ τὴν πύλην αὐτοὶ ἀνεχώρουν τὴν ἀπὸ τοῦ πέμπεσθαι δι' αὐτῆς ἀεὶ τοὺς θριάμβους τῆς προσηγορίας αὐτῶν τετυχυῖαν. ἐνταῦθα τροφῆς τε ἀπογεύονται, καὶ τὰς θριαμβικὰς ἐσθῆτας ἀμφιασάμενοι, τοῖς τε παριδρυμένοις τῇ πύλῃ θύσαντες θεοῖς, ἔπεμπον τὸν θρίαμβον διὰ τῶν θεάτρων ἐξελαύνοντες, ὅπως εἴη τοῖς πλήθεσιν ἡ θέα ῥάων. Tacitus lib. 14. extructi qua incederent ſpectaculorum gradus, quomodo triumphi viſuntur. Ammianus lib. 16. de triumpho Conſtátij Cúmque vrbi propinquaret, Senatus officia, reuerendáſque patriciæ ſtirpis effigies ore ſereno contemplans, &c. Vnde cùm ſe vertiſſet ad plebem, ſtupebat, qua celeritate omne quod vbique eſt hominum genus, confluxerit Romam.
E

C A P. X X V.

De pompa triumphi.

VBI currum inſcendiſſet, filij adoleſcentes in equis patrem comitabantur, cæterorum ciuium equitabat nemo, ſed laurea rediniti omnes pedibus incedebant. Trebellius in Aureliano ſcribit, Senatum ſecutum triumphantis currum. Zonar. τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς ὠχεῖτο, ἀλλ' ἐστεμμένοι δάφνῃ πάντες ἐβάδιζον. Falſum hoc, aut falſus Cic. in Piſonem. Differis de triumpho, quid tandem ſit iſte currus? quid victi ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Appian. bello Mithridat. ἄποιν δὲ αὐτῷ (loquitur

rur de Pompeio triumphante) μετὰ τὸ ἅρμα οἱ συστρατευσάμενοι, οἱ μὲν ἐπὶ ἵππων, οἱ δὲ πεζοί. Præibat A
pompæ Senatus in Capitolium. Seruius lib.4. Æneid. Qui triumphat, inquit, albis equis vehitur quatuor,& Senatu præeunte in Capitolio de tauris ſacrificat. tamen Dio lib.51. ſcribit, Conſules præire ſolitos triumphanti, Senatum ſequi. Secuti etiam qui triumphalia ornamẽta adepti erant Craſſus frugi ſequutus equo phalerato,& in veſte palmata, quod eũ honorẽ iterauerat. Sueton. in Claudio c.17. Zonaras. οὕτω δὲ στολισθέντες εἰσῄεσαν ἐς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπεμπόντα σφῶν τὰ σκῦλά τε, καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τά τε αἰχμάλωτα φρούρια ἐσχηματισμένα, πόλεις τε καὶ ὄρη, καὶ ποταμοὺς, λίμνας, θαλάσσας, τά τε σύμπαντα ὅσα ἑαλώκεσαν. *Amicti*, inquit, *ornamentis triumphalibus inibant vrbem, ſpoliis & trophæis antecedentibus in quibus expreſſa erant caſtella expugnata, vrbes, montes, fluuij, paludes, maria, & omnia quæ ceperant. quod ſi pompa vno die peragi non poterat, ſecũdus, & tertius addebatur.* καὶ εἰ μὲν μία ἡμέρα ἦν ἐξαρκοῦσα πρὸς τὴν τούτων πομπὴν. εἰ δὲ μὴ, καὶ ἐν δευτέρα, καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. in Paul. Æmil. Plutarch. τῆς δὲ πομπῆς εἰς ἡμέρας τρεῖς νενεμημένης: *cùm in tres* B
dies pompa diuiſa eſſet. Cæſaris triumpho pompa quatuor diebus ducta eſt. Dio lib.43 καὶ τὰ ἐπινίκια τό τε Γαλατῶν, καὶ τὸ Αἰγυπτίου, τό τε Φαρνάκου, καὶ τὸ Ἰόβα, τετραχῆ χωρὶς τέσσαρσιν ἡμέραις ἔπεμψε. Pompeius duos dies duxit triumphum. ἐθριάμβευσεν δύο ἐφεξῆς ἡμέρας, ait Appian. in Mithridatico. Quintius Flaminius tres dies triumphauit. Liu. lib. 34. Primo loco ante triumphantis currum præferebantur imagines, ſimulacra Deorum erepta victis, Coloſſi ex hoſtiũ præda. Plutarch. ἡ μὲν πρώτη (ἡμέρα) μόλις ἐξαρκέσασα τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνδριᾶσι, καὶ γραφαῖς, καὶ κολοσσοῖς ἐπὶ ζευγῶν πεντήκοντα, καὶ διακοσίων κομιζομένοις τοῦτο ἔσχεν θέαν. In Pauli Æmilij triumpho, ex quo cæteros æſtimare licet, *prima dies vix ſimulacris captiuis, picturis, Coloſſis tranſuehendis in 250. boum iugis ſufficiens, hoc ſpectaculum habuit.* Cic. in Piſonem vocat triumphalia vehicula. Appianus tamen in triumpho Scipionis. ἡγοῦνται δὲ σαλπιγκταὶ, καὶ λαφύρων ἅμαξαι: *præcedunt* C
tubicines, & ſpoliis onuſta plauſtra. tubicines primo loco ponit, quos Plutarchus quinto tantùm ordine locat. in triumpho Pompeij, θεῶν τε βαρβαρικῶν εἰκόνες, καὶ κόσμοι πάτριοι· καὶ εἰκόνα ὀκτάπηχυν (Eupatoris) ἀπὸ στερεοῦ χρυσίου παρῆγε. Sigiſmundus Gelenius interpretatur, *auream-que ipſius effigiem octo cubitorum pectore tenus* male. Legendum, ἀπὸ στερεοῦ χρυσίου, *ſtatuam eius octo cubitorum ex auro ſolido traduxit* Plinius lib. 5. cap. 5. de Africa. Omnia armis Rom. ſuperata, & à Corn. Balbo triumphata, vnius omnium (lege, vno) externo curru, & Quiritium iure donato, &c. ipſum in triumpho præter Cydamum & Garamam omnium aliarũ gentium vrbiúmque nomina ac ſimulacra duxiſſe, quæ iêre hoc ordine. Tabidũ oppidùm, Niteris natio, &c. Malim tamen hoc loco ſimulacra vrbium victarum, quàm Deorum intelligere. Ipſa etiam Deorum, qui Romæ culti, ſimulacra præiuiſſe, quod in pompa Circẽſi ſolemne fuit, indicat Ioſephus. ἐφέρετο δὲ καὶ θεῶν ἀγάλματα τῶν παρ' αὐτοῖς, μεγέθεσι θαυμαστὰ, καὶ κατὰ τέχνην οὐ παρέργως πεποιημένα. Cicer. 3. in Verrem, quæ per triumphum inuexit, nume- D
rum, magnitudinem, figuram, ſtatum contineri ſignorum oportet. Symmach. lib.10. epiſt.22. Alij triumphis ſuis hæc dona ſeruaſſent, vt poſita lauro nouis actoribus perſonarent Pompeiana proſcenia, vt pro captiuis tetrarchis Indicæ currum belluæ præuenirent, vt equorũ longus ordo inſtar gẽtium duceretur. Veſter triumphus Arſacidas poſt tergum reuinctos, & gazas victæ Babylonis accipiet. Plin. lib. 34 ſcribit Apollinem à M. Lucullo (lege, à L. Lucullo, qui in Ponto bellum geſſit, cùm M. Lucullus in Macedonia) ex Apollonia Ponti vrbe 30. cubitorum 150. talentis factum, eſſe tranſlatum, cap.7. Plutarch. in Marcello. μάρκελλον δὲ ᾐτιῶντο, πρῶτον μὲν ὡς ἐπίφθονον ποιοῦντα τὴν πόλιν. οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ θεῶν οἷον αἰχμαλώτων ἀγομένων ἐν αὐτῇ, καὶ πομπευομένων. Item: τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἐν Συρακούσαις ἐκίνησεν ἀναθημάτων ὡς αὐτῷ τε πρὸς τὸν θρίαμβον ὄψις εἴη, καὶ τῇ πόλει κόσμος. Mummius deuicta Achaia ſignis repleuit vrbem. multa & Luculli inuexêre. in cella Iunonis, in Capitolio canis ex E
ære vulnus ſuum lambens dicatus. paſſim in templis dicabantur ſigna in triumpho ducta. Iupiter à Claudio Cæſare in Capitolio dicatus eſt. P. Lentulus Conſul in Capitolio capita duo dicauit, quæ admirationem habuêre. Cliduchum Phidiæ & Mineruam Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Catulus in eadem æde duo ſigna Phidiæ palliata poſuit. Hercules Myronis fuit apud Circum max. in æde Pompeij magni. Pythagoræ Samij ſigna Fortunæ 7. nuda in æde Fortunæ fuerunt. Metellus Macedonia ſubacta Alexandrum Lyſippi, amicorúmque eius imagines Romam tranſtulit. Bedas adorantem Batton Apollinẽ fecit, & Iunonem, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Minerua Euphranoris infra Capitolium à Q. Lutatio Catulo dicata eſt, & ſimulacrum boni euentus dextra pateram, ſiniſtra ſpicam ac papauer tenens. quæ omnia ex ſpoliis victarum gentium per triumphos Romam illata. Legendus Plin. lib.34. cap.8. Secundo loco in pompa triumphi fuêre ſpolia & arma,

trophæa,

Digitized by Google

A trophæa, fercula. Plutarc. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν μακεδονικῶν ὅπλων ἐπέμπετο πολλαῖς ἁμάξαις, αὐτά τε μαρμαίροντα, &c. Id eſt, *altera die pulcherrima & magnificentiſſima Macedonum arma multis plauſtris traducebantur, ipſa quidem fulgentia ære ac ferro recèns terſo, ſed ea arte ac vinctione poſita, vt cùm ſimul veherentur, temerè & ſponte locata eſſe putares, galeæ ſuper clypeos, loricæ ſuper ocreas, & peltæ Creticæ, & threcidica gerra, & pharetræ admixtæ frenis equorum, & enſes nudi tralucentes inter hæc & extantes, & ſariſſæ affixæ, cùm arma proportione laxarentur, & modico interuallo diſsita eſſent, vt inter ſe agitata dum feruntur ſonitum horridum darent, & eorum qui victi eſſent aſpectus formidoloſus eſſet.* Liuius lib. 39. & arma, ſpoliáque multa Gallica carpentis tranſuecta. Duces hoſtium duo, & 50. ducti ante currum Cn. Manlij. In M. Fuluij triumpho ſigna ænea ducēta 85. ſigna marmorea 130. arma, tela, cætera ſpolia hoſtium. magnus numerus. ad hæc catapultæ, baliſtæ, tormenta omnis generis. Appianus bello Punico λαφύρων ἁμάξας vocat. Spoliorum quidem magna pars inter milites diſtribuebatur.

B Zonaras. καὶ τῶν λαφύρων πολλὰ μὲν τοῖς στρατιώταις ἀμφοῖς διενέμετο. ἤδη δέ τινες καὶ παντὶ τῷ δήμῳ διέδοσαν, καὶ ἐδαπάνων εἰς τὴν πανήγυριν καὶ ἐδημοσίευον· καὶ εἴ τι περιλελείπτο εἰς ναοὺς, εἰς στοὰς, ἢ καί τι ἕτερον δημόσιον ἔργον ἀνήλισκον. *Fuerunt & qui toti populo ſpolia diſpertierint, & in ludos ac publica ſpectacula impenderint, & publicarint.* (malè VVolfius hunc locum ita vertit, *fuerunt etiam qui toti populo ſumptus ad ſpectacula publica largirentur.* interdum enim præda ſub haſta vendita eſt.) *quod ſupererat in fana & porticus, & alia publica opera conſerebant.* Statius lib. 12. Thebaid. de Theſeo:

Ante ducem ſpolia, & duri Mauortis imago,
Virginei currus, cumulatáque fercula criſtis,
Et triſtes ducuntur equi. ——

C Ouid. lib. 3. de Ponto, eleg. 4.

Scuta ſed & galeæ gemmis radientur, & auro,
Sténtque ſuper victos trunca trophæa viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris.

Spolia in Capitolio locabantur interdum. Lamprid in Alexandro. Tunicis Perſicis in Capitolio locatis. Appianus in triumpho Pompeij, καὶ τὴν τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου κλίνην, καὶ τὴν τοῦ Εὐπάτορος αὐτοῦ θρόνον, καὶ σκῆπτρον αὐτοῦ. ἁμάξας δὲ ὅπλων ἀπείρους τὸ πλῆθος, καὶ νεῶν ἔμβολα. Plutarchus de Romulo, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις, καὶ χαλκοῦν ἐκόμισε τέθριππον ἐκ Καμαρίας· τοῦτο δ᾽ ἀνέστησεν (lego ἀνέθηκεν) ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου. Liuius lib. 38. de Scipione Aſiatico; tulit in triumpho ſigna militaria 234. oppidorum ſimulacra 134. &c. lib. 34. de Flaminio. triduum triumphauit, die primo arma, tela, ſignáque ærea, & marmorea tranſtulit. plura Philippo adempta, quàm quæ ex ciuitatibus ceperat. lib. 45. de L. Anicij triumpho: Getio Rege Illyriorum victo tranſtulit in triumphum multa militaria ſigna, ſpoliáque alia, & ſupellectilem

D Regiam. Plutarch. in Flaminio, καλλίω δὲ καὶ τὰ λάφυρα πομπευόμενα παρεῖχεν ὄψιν, ἑλληνικὰ κράνη, καὶ πέλται μακεδονικαὶ, σάρισαι. Spoliis forum ornari ſolitum, ibi roſtra vetera è nauibus Antiatium à C. Menio poſita, & noua è nauibus Actiacis ab Auguſto. Florus lib. 11. Extant & parta de Antio ſpolia, quæ mœnibus in ſuggeſtu fori capta hoſtium claſſe ſuffixit. ſi tamen illa claſſis, nam ſex roſtratæ fuêre. Lege quæ Menius. Plin. lib. 34. cap 5. Antiquior columnarum (vſus) ſicut C. Menio, qui deuicerat priſcos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ pop. Rom. præſtabat, eodémque in Conſulatu, in ſuggeſtu roſtra deuictis Antiatibus fixerat anno vrbis 416. de Actiacis lib. 6. Græc. epigr.

—— ἔμβολα χαλκογένεια
Ἀκτιακοῦ πολέμου κείμεθα μαρτύρια.

E Item ad pompam triumphi ſcuta Cymbrica traducebantur, & in foro ponebantur. Cic. in 2. de Oratore, Scutum pendebat in taberna pro ſigno. Liuius lib. 9. de Fabij Dictatoris triumpho. Longè maximam ſpeciem captiua arma præbuêre. tantum magnificentiæ viſum in iis, vt aurata ſcuta dominis argentariorum ad forum ornandum diuiderentur (lego, argentariarum) inde natum initium dicitur fori ornandi ab Ædilibus, cùm thenſæ ducerentur & Romani quidem ad honorem Deûm inſignibus armis hoſtium vſi ſunt. Cic. 6. in Verrem; Cùm Ædiles forum ornarent, ab exteris gentibus ſigna, & tabulas ſibi commodari petebant. forum, & baſilicas non ſpoliis prouinciarum, ſed ornamentis amicorum ornatum. Q. Fuluius de Liguribus triumphauit, armorum hoſtilium magnam vim tranſtulit, nullam pecuniam admodum. Liu. lib. 40. Plinius Panegyr. Clypeos quos ipſe perfoderis.

Digitized by Google

A neis operum ſimulacris & ferculis vſi eſſent. Dio l. 43. καὶ ἦν μὲν πού γέλως ἐπί τε τούτῳ, καὶ ὅτι ξυλίναις, ἀλλ' οὐκ ἐλεφαντίναις ἔργοις τέ τισιν εἰκόσιν ἄλλοις τε τοιούτοις πομπείοις ἐχρήσαντο. Videntur aliqui cera vſi ad fercula & imagines. Sidon. Panegyr. 2.

Cum veſtris Romam ſpoliis, cum diuite cera
Pinges Cyniphij captiua mapalia Bocchi.

Ouid. lib. 3. de Ponto eleg. 4.

Oppida turritis cingantur eburnea muris.

Claudian. lib. 2. Stilicon.

Hi famulos traherent Reges, hi facta metallis
Oppida, vel montes, captiuáque flumina ferrent.

B De pompæ ferculis Sidonius carmine 22.

Succedit captiua cohors quæ fercula gazis
Fert onerata ſuis. ———

Seneca cap. 25. de beata vita; In alienum imponar ferculum exornaturus victoris ſuperbi ac feri pompam. Senec. in Herc. Oetæo.

Nec pompa venies nobile ferculum.

Præibant & in pompa elephanti, ſi qui ex hoſtibus capti eſſent. Apud Eutropium Curius Dentatus anno vrb. cond. 477. primus elephantos de Pyrrho triumphans duxit quatuor. Luc. Metellus in triumpho quem de victis in Sicilia Pœnis egit anno vrb. 503. elephantos 120. duxit, vt Liu in epitome l. 19. & Seneca de breuit. vitæ c. 14. Decretum Tiberij Gracchi apud Valerium Maxim. c. 1. Cùm Luc. Cornelius Scipio die triumphi ſui ante currum actos C hoſtium duces in carcerem coniecerit, indignum & alienum à maieſtate populi Rom. videri eodem ipſum duci, itaque id ſe non paſſurum. In pompa triumphi Iudij & ludi fuêre. Cicero in Piſonem; Quid tandem iſte currus? quid vincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Appianus in Libyco graphicè triumphum deſcribit. De titulis ferculorum Propertius,

Et titulis oppida capta legam,
Tela fugacis equi, & braccati militis arcus,
Et ſubter captos arma ſedere duces.

Ea vocantur feretra & fercula. Silius lib. 17.

Antè Siphax feretro reſidens captiua premebat
Lumina, & aurata ſeruabant colla catenæ.
D *Mox victas tendens Carthago ad ſydera palmas*
Ibat, & effigies ora iam lenis Iberæ.

Liuius lib. 1. Romulus ſpolia ducis hoſtium fabricato ad id ferculo. Claudian. Panegyr. 4.

Iámque parabantur pompæ ſimulacra futuræ,
Tarpeio ſpectanda Ioui. cælata metallo
Claſſis. ———
Vt Maſſyla tuos anteirent oppida currus,
Palladiáque comas innexus arundine Triton
Edomitis veheretur aquis. ———

Prudent. in Symm. lib. 2.

E *Ductáque per mediam ſpoliorum fercula pompam.*

Notat Strabo victores vocaſſe turres oppida, vt res geſtas exaugerent. τοὺς πύργους καλοῦντα πόλεις, ὥσπερ ἐν ταῖς θριαμβικαῖς πομπαῖς. καὶ γὰρ οἱ στρατηγοί, καὶ οἱ συγγραφεῖς ῥᾳδίως ἐπὶ τοῦτο φέρονται τὸ ψεῦσμα καλλωπίζοντες τὰς πράξεις Paneg. Theodoſ. pompam ferculorum modò curru, modò pedibus ſecutus. Titulus interdũ captiuis, vt dignoſcerentur, aſcriptus. Vopiſcus in Aureliano. Mulieres quas de Amazonũ genere titulus indicabat. Prælati ſunt tituli gentium nomina continentes. Legendus eſt Suidas in voce Φέρετρα. Sueton. in Iulio cap. 37. Inter põpæ fercula Pontico triumpho trium verborum prætulit titulum, veni, vidi, vici. Plutarchus in decem rhetorib. de pompa Mineruæ Athenis. τῇ θεᾷ παρασκευάσας κόσμον, νίκας τε ὁλοχρύσους, πομπεῖά τε χρυσᾶ, καὶ ἀργύρεια. Sidonius in Burgo.

Succedit captiua cohors, quæ fercula gazis
Fert onerata ſuis. ———
——— *Ebur hîc, ebenúſque, vel aurum,*

Vltima nigrantes incedunt præda elephanti. A
in ferculis enim ferebantur & ſpolia. Statius lib. 12.
——*Cumulatáque fercula criſtis.*

CAPVT XXVII.

De argento, & pecuniis.

QVARTO loco fuêre argentum, vaſa, pecuniæ, veſtes, & cætera id genus. Plutarch. μετὰ δὲ τὰς ὁπλοφόρους ἁμάξας ἄνδρες ἐπεπορεύοντο τρισχίλιοι. Id eſt, *plauſtra plena armis proximè ſequebantur tria hominum millia nummos argenteos ferentium in vaſis 750. quorum* B *ſingula trium talentorum erant, & à quatuor ferebantur. alij autem crateras argenteos, & cornua, & phialas, & calices,* καὶ κύλικας εὖ διακεκοσμημένας, πρὸς θέαν ἕκαστα (lego, & interpungo, καὶ κύλικας, εὖ διακεκοσμημένα πρὸς θέαν ἕκαστα) *ſingula ad ſpectaculum bene diſpoſita, magnitudine & craſſitudine, quæ tornata erant, exſuperantia.* Pecuniæ enim de præda, & manubiis vel ante triumphum in ærarium mittebantur, vel in triumpho præferebantur in ferculis, vt eſſent oſtentatui. poſt triumphum, vel in milites, vel in ludos, vel in ædificia publica conſerebantur. Appianus lib. 2. Ciuil. de triumpho Cæſaris. τὴν ἱερείαν ἐς τὸ ὁλόκληρον ἀπέφηνε ῥωμαίοις ὑποτελῆ, καὶ χρήματα πολλὰ ἐς ῥώμην ἀπέπεμψε, ἐς τὸ κοινὸν ταμιεῖον. in triumpho Pompeij. ἐς δὲ τὴν πομπὴν τοῦ θριάμβου ζεύγη καὶ φορεῖα χρυσοφόρα, καὶ ἐπισήμου ἀργυρίου μυριάδας ἑπτακισχιλίας καὶ πεντακοσίας καὶ δέκα. Id eſt, *in triumphi pompam traduxit vehicula & fercula onuſta auro, & ſignati argenti 70. millia, & 510. drachmas.* Plutarchus ſeptimo tantùm loco ponit eos qui aurum, aureáque vaſa C ferebant, cæteri ſimul aurum & argentum numerant. Appianus in triumpho Scipionis. εἶτα χρυσὸς καὶ ἄργυρος, ἀσήμαντός τε, καὶ σεσημασμένος. Plutarch. in Flaminio. τότε τῶν χρημάτων πλῆθος οὐκ ὀλίγον ἦν, ὡς ἀναγράφουσιν οἱ περὶ τὸν ἰτανόν. lego, ἀντίαν. is Valerius Antias eſt, de quo Liu. lib. 45. ἐν τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι χρυσίου μὲν συγκεχωνευμένου λίτρας τρισχιλίας ἑπτακοσίας δέκα τρεῖς. ἀργύρου δὲ τετρακισμυρίας τρισχιλίας διακοσίας ἑβδομήκοντα, φιλιππείους δὲ χρυσοῦς μυρίους τετρακισχιλίους πεντακοσίους δεκατέσσαρας· χωρὶς δὲ τούτων τὰ χίλια τάλαντα ἃ φίλιππος ὤφειλεν. pecuniæ non erant exiguæ. in triumpho enim auri facti & conflati tria millia 713. pondo. argenti 43. millia ducentas 70. libras. 14. millia quingentos tres & decem Philippeos aureos. inſuper & mille talenta quæ debuit Philippus. Ioſephus in triumpho Veſpaſiani. ἄργυρόν τε, καὶ χρυσὸν, καὶ ἐλέφαντα ἐν παντοίαις ἰδίαις (lego, ἰδέαις) κατασκευασμάτων ἦν ὁρᾶν, οὐχ ὥσπερ ἐν πομπῇ κομιζόμενον πλῆθος, ἀλλ' ὡς ἂν εἴποι τις τὸν ῥέοντα ποταμόν. Id eſt, *argenti, auri, eboris in operibus* D *omnis generis numerum videre erat, non quaſi traductum in pompam, ſed vt aliquis dixerit fluuium exundantem.* Velleius Paterculus libro 2. In triumpho Cæſaris pecuniæ ex manubiis latæ paulo amplius ſexies millies ſeſtertium. Litius lib. 34. in triumpho Flaminij. Secundo die aurum, argentúmque factum, infectúmque, & ſignatum. infecti argenti fuir decem & 8. millia pondo, & 270. facti. vaſa multa omnis generis, cælata pleraque, quædam eximiæ artis, & ex ære multa fabrefacta (Plutarchus, 43. millia pondo infecti: facti 270. ſic enim interpretor.) ad hoc clypea argentea decem. Signati argenti 84. millia fuerunt Atticorum. tetradrachmam vocant. trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus: auri pondo fuit tria millia 714. & clypeum vnum ex auro totum, & Philippei nummi aurei 14. millia quingenti 14 Cic. in Piſon. Nummus interea mihi, Cæſar, neglectis vehiculis triumphalibus domi manet, & manebit. Liuius lib. 45. in triumpho Pauli Æmilij. Summam omnem ca- E ptiui auri, argentíque tranſlati, H.S. millies ducenties fuiſſe Valerius Antias tradit. item in triumpho Anicij lib. 45. tranſtulit in triumphum, &c. ſupellectilem regiam. auri 20. & 7. argenti 10 & 9 pondo. denarium tria millia, & 120. millia Illytici argenti. Heluius ouans vrbem eſt ingreſſus. argenti infecti tulit in ærarium 14. millia pondo 732. & ſignati bigatorum 17. millia 23. & oſcenſis argenti 120. millia 438. ait Liuius lib. 34. Tarquinius Superbus victa & capta Sueſſa Pometia tãtum prædæ retulit, vt ſacratæ Diis decimæ explerent quadringentorum talentorum numerum. Oportuit vniuerſam prædam fuiſſe quatuor mille talentum, id eſt, vicies quater centena millia Philippicorum, vt ſcribit Dionyſius Halicarn. lib. 6. Triumpho L. Papyrij Curſoris de Samnitibus viginti quinque millia 355. Philippici ex ære graui fuere, argenti quod captum ex vrbibus erat pondo 1330. omne æs argentúmque in ærarium conditum, militibus nihil datum ex præda eſt, ait Liuius libro 10. Florus lib. 10. cap. 18. de Tarentino triumpho. Nec enim vllus pulchrior, aut ſpecioſior in vrbem triumphus

by Google

A phus intrauit, cùm ante hunc diem nihil niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitium arma vidiſſet. Tum ſi pompas aſpiceres, aurum, purpura, ſigna, tabulæ, Tarentinæque deliciæ. Scipio ex Hiſpania argenti præ ſe in ærarium tulit 14. millia pondo trecenta 42. & ſignati argenti magnum numerum, narrante Liuio librō 28. Idem victa Carthagine intulit in ærarium argenti pondo centum millia 33. eodem auctore libro 30. Scipio Æmilianus diruta Carthagine retulit quater millies 470. millia, pondo, eodem teſte libro 33. Lucius Æmilius de Macedonibus bis millies H S. ærario contulit, vt ſcribit Velleius libro 1. Summam huius triumphi Plinius imminuit libro 33. cap. 3. & Liuius libro 45. Cornelius Sulla in triumpho tranſtulit auri pondo 15. millia, argenti pondo 115. millia, Plinio auctore. Pompeius Magnus triumpho de Mithridate 20. millia talentum in ærarium intulit, auctore Plutarcho. Eundem in milites 16. millia talentûm diſtri-
B buiſſe narrat Appianus, Cæſarem verò ſexaginta quinque millia talentorum in ærarium intuliſſe, quem numerum imminuit Velleius & reuocat ad ſexies millies H. S. id eſt, quindecim milliones, cùm Appianus 39. ponat Ex manubiali pecunia Diis dona fiebant. Ouid. lib. 2. de Ponto epiſt. ad German.

Déque trophæorum quod Sol incenderat auro.

Liuius legẽdus eſt in triumpho M. Porcij Catonis ex Hiſpania. & lib. 31. in L. Furij triumpho. & in ouatione L. Lentuli. & lib. 40. in triumpho L Fuluij Flacci. lib. 39. in triumpho M. Fuluij. lib. 33 in triumpho Cn. Cornelij Lentuli lib 38 lib. 26. de M. Marcelli triumpho Inde ouans multam præ ſe prædam in vrbem intulit Cum ſimulacro captarum Syracuſarum catapultę, baliſtæque, & alia omnia inſtrumenta belli lata, & pacis diuturnæ Regięque opulentiæ ornamenta, & multa nobilia ſigna, &c. Punicæ quoque victoriæ ſignum, octo
C ducenti elephanti, &c. denique multus eſt vbique Liuius in pecuniis recenſendis. De veſtibus eodem loco Liuius. argenti, ærísque fabrefacta vaſa, & alia ſupellex, pretioſaque veſtis. Appianus in Pompeij triumpho καὶ τὴν Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου κλίνην, καὶ τὸν τοῦ Εὐπάτορος αὐτοῦ θρόνον, καὶ σκῆπτρον αὐτοῦ. Ioſeph. lib. 7. ἁλώσ. καὶ τὰ μὲν ἐκ πορφύρας ὑφάσματα τῆς σπανιωτάτης φερόμενα, τὰ δ' εἰς ἀκριβῆ ζωγραφίαν πεποικιλμένα τῇ Βαβυλωνίων τέχνῃ. *Erant & è purpura lectiſſima, & rariſſima texta, alia opere Babylonico belluato variè & accuratè picta. Hæc eiuſmodi qui ferebant magno numero auro intertextis veſtibus ornati, ad id ex omnibus electi, cultu ſplendido & opulento.* ἁλουργαῖς ἐσθῆσι καὶ διαχρύσοις κεκοσμημένοι, οἵ τ' εἰς αὐτὸ τὸ πομπεύειν διακριθέντες, ἐξαίρετον εἶχον καὶ καταπληκτικὴν περὶ αὐτοὺς τοῦ κόσμου τὴν πολυτέλειαν. Plutarchus in Pauli Æmilij triumpho poſt argenteos quinto loco ponit aurea vaſa & argentea, pocula tornata.

D

CAPVT XXVIII.

De tubicinibus, tauris & popis.

POST aurea vaſa & argentea quinto loco ſequebantur tubicines, quos & ex Appiano præiuiſſe toti pompæ diximus. Plutarchus. τῆς δὲ τρίτης ἡμέρας ἕωθεν μὲν εὐθὺς ἐπορεύοντο σαλπιγκταί, μέλος οὐ προσόδιον καὶ πομπικόν, ἀλλ' οἵῳ μαχομένους ἐποτρύνουσιν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι προσεγκελευόμενοι: *tertia die primo diluculo tubicines, non modos Lydios, aut quibus in pompa Circi vtuntur, dantes, ſed bellicum canentes.* In ouatione tibiæ tantùm canebant, in triumpho tubæ. Iuuenalis ſatyr. 10. cornicines vocat. Plutach. de ouatione Marcelli. οὐδὲ περισαλπιζόμενος, ἀλλὰ πεζὸς ἐν βλαύταις, ὑπ' αὐλητῶν μάλα πολλῶν, &c. καὶ γὰρ ὁ αὐλὸς εἰρήνης μέλος. Onuphrius tribus locis tubi-
E cines fuiſſe ſcribit; in fronte, poſt aurea vaſa, & proxime triumphantẽ. malè. cithariſtæ enim & citharœdi cum tityriſtis erant proxime Imperatorem, non autem tubicines, vt Appianus in triumpho Scipionis. Ammianus lib. 16. de Conſtantij triumpho. Vocum, lituorúmque intonante fragore cohorruit. Poſt tubicines ſequebantur boues auricornes 120. vittis & infulis coronati: qui ducebant eos iuuenes velati lino, & cincticulis bellè prætextis amicti ad ſacrificium procedebant, & pueri argenteas pateras, & aureos ferentes culullos. Plutarch. μετὰ δὲ τούτους ἤγοντο χρυσόκερῳ τροφίαι βόες ἑκατὸν εἴκοσι, μίτραις ἠσκημένοι καὶ στέμμασιν. οἱ δ' ἄγοντες αὐτοὺς νεανίσκοι περιζώμασιν εὐπαρύφοις ἐσταλμένοι πρὸς ἱερουργίαν ἐχώρουν, καὶ παῖδες ἀργυρᾶ λοιβεῖα, καὶ χρυσᾶ κομίζοντες. Liuius lib. 34 in triumpho Flaminij, hoſtiæ ductæ. Horat. Ep. ode 8.

—— Io triumphe, tu moraris
Aureos currus, & intactas boues.

Candidæ erant ad Clitumni fluuij paſcua eductæ. Claudian. Panegyr. 4.

Quin & Clitumni ſacras victoribus vndas, A
Candida quæ Latiis præbent armenta triumphis.

lib. 4. Triſt. eleg. 2.

Candidáque adducta collum percuſſa ſecuri
Victima, purpureo ſanguine tingit humum.

Liuius lib.45.pars non minima triumphi eſt,victimæ præcedentes.Plin.lib.33.cap.3.auratis
cornibus maiores hoſtiæ Sed de his infrà pluribus agemus, in ſacrificio triumphantis. Ap-
pianus poſt aureas coronas,quas decimo loco poſuit Plutarchus,boues & elephãtes ſequu-
tos ait. βόες δ' ἐπὶ τούτοις λευκοί, καὶ ἐλέφαντες ἦσαν ἐπὶ τοῖς βουσί. credibile eſt ordinem pompæ ſæ-
pe variaſſe.Sequebantur & plerumque feræ barbaricæ,ad triumphi pompam.Ioſephus pag.
898.ζώων τε πολλαὶ φύσεις παρήγοντο, κόσμον οἰκεῖον ἁπάντων περικειμένων. Vopiſcus in Aureliani
triumpho.Præceſſerunt elephanti 20.feræ manſuetæ Libycæ, Paleſtinæ diuerſæ ducentæ, B
quas ſtatim Aurelianus priuatis donauit,ne fiſcum annonis grauaret: tigrides quatuor,ca-
melopardali,alces,cætera talia per ordinem ducta; gladiatorum paria octingenta.quod po-
ſtremum alibi nuſquam in triumpho reperias.Ludis triumphi Actiaci Rhinocerotem de-
dit Auguſtus,quem lib. 51. deſcribit Dio his verbis. ὁ δὲ δὴ ῥινόκερως, τὰ μὲν ἄλλα ἐλέφαντί πῃ
προσέοικε, κέρας δέ τι κατ' αὐτὴν τὴν ῥῖνα προσέχει. lego, προέχει. Id eſt, *Rhinoceros cætera ſimilis ele-
phanti,cornu autem eminulum habet in nare.* cornu tantùm vnum in Rhinocerote agnoſcit Dio-
dorus lib.3. ἐπὶ δὲ ἄκρων τῶν μυκτήρων φέρει κέρας τῷ τύπῳ σιμὸν, τῇ δὲ στερεότητι σιδήρῳ παρεμφερές:
in extima nare fert cornu repandum,firmitate ferro par. Vnum etiam agnoſcit, vt & Oppianus:

—— ὀλίγον δ' ὑπὲρ ἄκρα ῥινὸς
Ἀντέλλει κέρας αἰνὸν, ἀναχμῶον, ἄγριον, ἄορ.

Plinius lib.8.cap.20.Iiſdem ludis & Rhinoceros vnius in nare cornu, qualis ſæpe viſus. So- C
linus,in naribus vnicum & repandum cornu.Sic & Strabo cornu vnicum; Pauſanias lib.9.
duo cornua ponit. σφίσιν ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα. Id eſt, *illis in
ſumma nare cuique vnum eſt cornu, & aliud ſupra illud, non magnum.* à quo facit Eucherius, qui
gemina in naribus cornua geſtare ſcribit. Olim in libello de Venatione admonueram,eum
qui nuper ad 12.tabulas mera mapalia ſcripſit,duo cornua Rhinoceroti tribuere,alterum in
extima nare,alterum in humeris: vel,vt Geſnerus ſtatuit, in ſummo dorſo. quod tamen
propriè cornu eſſe negat, debile certè & planè inutile eſt. Hic mihi,vir intemperantiſſimæ
linguæ,inequitat,ſuauiludium,vituperonem appellat,& mimum,libellos noſtros de Circo
& Venatione farraginem pompabiliter ſcriptam vocat.neſcio quanti ſit illi hæc farrago;
ſed hoc ſcio,commentarium eius librum ad Martialem ea farragine exercuiſſe. Quod ve-
rò Pauſaniam à ſe ſtare,& cornu illud minuſculum in humero ponere, maledictis conten- D
dit,in hoc genere facilè me vinci patior, & de ſententia Pauſaniæ literatos omnes arbitros
depoſco. minus me dicta eius tangunt, quem nemini vnquam pepercisse, ne ſuæ quidem
famæ ſat ſcio,cùm ſit omniũ hominũ ζοιλώτατος καὶ κατηγορώτατος,homo non alienæ modò
famæ,ſed etiã eloquentiæ,atque adeò puræ putę Latinitatis corruptor. Certè cornu illud in
ſummo dorſo, vel in humeris,cùm puſillũ ac inutile ſit,ad Martialẽ nihil facit l.1.epigr.22.

Namque grauem gemino cornu ſic extulit vrſum,
Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

Si enim cornu illud in humero inutile eſt,quî potuit vrſum,quem cornu illo in extima na-
re apprehenderat,gemino cornu efferre? quî potuit taurus gemino cornu grauis eſſe, qui
extimo illo repando elatus & iactatus ſit? Non malè ſentiunt,qui geminum cornu,validum
interpretantur,quomodo Virgilius, *duplex agitur per lumbos ſpina.* probatiſſimi enim autho- E
res vnum tantùm cornu, illúdque in extima nare Rhinoceroti tribuunt.Sexto aut ſeptimo
loco in pompa triumphi fuerunt,qui ferebant aureos nummos, & aurea vaſa. Plutarchus.
εἶτα μετὰ τούτους οἱ τὸ χρυσοῦν νόμισμα φέροντες εἰς ἀγγεῖα τριταλαντιαῖα μεμερισμένον ὁμοίως τῷ ἀργυ-
ρίῳ· τὸ δὲ πλῆθος ἦν τῶν ἀγγείων ἑβδομήκοντα τριῶν δέοντα. Id eſt, *deinde poſt victimarios, & popas ſe-
quebantur,qui aureos nummos ferebant in vaſa trium talentorum diuiſos,vnà cum argento. vaſa erant 77.
Hos ſequebantur qui ſubſtinebant ſacram phialam, quam Paulus Aemilius auri 10. talentis & gemmis
inſtruxit: quíque ferebant Antigonidas,& Seleucidas, & Thericleas,& cætera Perſei vaſa eſcaria ex au-
ro,& pocula.* Octauo loco erant currus è præda. Plutarch. τούτοις ἐπέβαλλε τὸ ἅρμα τοῦ Περσέως, καὶ τὰ
ὅπλα, καὶ τὸ διάδημα τοῖς ὅπλοις ἐπικείμενον. Sic in Pompeij triumpho lectus Eupatoris, & ſcep-
trum apud Appianum, & ſolium. in triumpho Aureliani tres currus regios fuiſſe ſcribit
Vopiſcus. Primum Odenati, alterum Regis Perſarum, tertium Zenobiæ.

Digitized by Google

CAPVT XXVIII.

De captiuis.

NONO loco ſequebantur captiui ſuo quiſque loco veſtibus amicti inſignibus,ſed catenis onuſti,Reges quidem aureis, alij pro genere & fortuna. Plutarchus in Paulo Æmil. εἶτα μικρὸν διαλείμματος ὄντος ἤδη, τὰ τέκνα τοῦ βασιλέως ἤγοντο δοῦλα, καὶ σὺν αὐτοῖς τροφέων καὶ διδασκάλων, καὶ παιδαγωγῶν δεδακρυμένων ὄχλος αὐτῶν τε τὰς χεῖρας ὀρεγόντων εἰς τοὺς θεατὰς, καὶ τὰ παιδία δεῖσθαι, καὶ λιτανεύειν διδασκόντων. *Deinde poſt currum & arma Perſei modico interuallo filij Regis captiui ducebantur,& turba ſimul nutritiorum,præceptorum,inſtitutorum,qui manus cum lacrymis ad inſpectantes tendebant,& pueros vt populum obſecrarent admonebant.* Erant mares duo, puella vna,
B de quibus Eutrop. lib.4. Ducti ſunt ante currum duo Regis filij , qui per ætatem infortunij ſui modicum, aut nullum ſenſum habebant, vnde & maior miſericordia populi ſuper mutata eorum fortuna , vt penè ad Perſeum tranſeuntem oculos non adiecerint , vſque adeò ad pueros attenti erant : & multis lacrymari contigit miſericordia ductis , omnibúſque mixtum dolore ac voluptate ſpectaculum fuit, donec illi prætierunt. Ipſe Perſeus filios, eorúmque comitatum ſequebatur pullatus , & crepidatus more gentis , præ magnitudine malorum ſtupenti & attonito ſimilis. Hunc ſequebatur familiarium cohors deiecto vultu, in Perſeum oculos cum lacrymis coniicientium , quaſi ſortem eius deplorarent , ſuæ immemores. Virgil. 8. Æneid.

——incedunt victæ longo ordine gentes.

Si res alienis auſpiciis geſta , milites non ſecuti , nulli captiui ante currum ducti , nulla
C ſpolia , vt ex Liuio docuimus. Vulgus captiuorum ferreis catenis vincti erant. Claudian. lib. 2. Stilicon.

Barbara ferratis innectunt terga catenis
Velati galeas lauro.——

Prudent. lib. 2. in Symmach.

——captiuos poplite flexo
Ad iuga depreſſos, manibúſque in terga retortis.

Ouid. 1. de Arte.

Ibant ante duces onerati colla catenis.

In ferculis ſubiecti , vel potiùs oppreſſi armis repræſentabantur. Tibull. lib.3.eleg.3.

Et ſubter captos arma ſedere duces.

D Claudian. lib. 1. Stilicon.

——quam ſi poſt vincta reuincti
Tarpeias preſsis ſubeant ceruicibus arces.

non tamen captiui Capitolium ingreſſi ſunt,vt mox oſtendam.Ouid.eleg.2.lib.1.Amorum.

Mens bona ducetur manibus poſt terga reuinctis.

Non video, quid voluerit Seneca in Troade qui captiuos ſequi currum,non præire dixerit,

——manus poſt terga dabit,
Currúſque ſequens ego Memnonios
Aurea dextra vincula geſtans.

Reges certè aureis vinculis onuſti. Propert. lib. 2. eleg. 1.

Aut Regum auratis circumdata colla catenis,
E *Actiáque in ſacra currere roſtra via.*

Silius lib. 17.

Antè Siphax pheretro reſidens captiua premebat
Lumina , & auratæ ſeruabant colla catenæ.

lib. 4. Triſt. eleg. 2. Ouid.

Vincláque captiua Reges ceruice ferentes,
Ante coronatos ire videbit equos.

Trebellius de Zenobia. Iam primùm ornata gemmis ingentibus, ita vt ornamentorũ onere laboraret. Vincti erant pedes auro, manus etiam catenis aureis,nec collo aureum vinculum deerat,quod ſcurra Perſicus præferebat. Flor.lib.3. cap. 2. de Allobrogibus à Domitio Ænobarbo,& Fabio Max. victis. Rex in carpento argenteo , quo in bellis vſus,in triumphum ductus. Auſon. in ephemer.

Digitized by Google

Inter captiuos trahor exarmatus Alanos. A
Sidon. Panegyr. 2.
Et Regum aſpicient Capitolia fulua catenas.
Zonaras ſcribit Perſeo δεσμὰ μετὰ διαδήματος περικείμενα. Non tamen perpetuũ fuit,vt vincti
in triumphum ducerentur. Pompeij enim triumpho nemo vinctus fuit. Appian. bello Mi-
thrid.de Pompeij triumpho. πλῆθος αἰχμαλώτων τε, καὶ λῃστῶν, οὐδένα δεδεμένον, ἀλλ' ἐς τὰ πά-
τρια ἐσταλμένους· αὐτοῦ δὲ τοῦ πομπῆς προῆγον ὅσοι τῶν πεπολεμημένων βασιλέων ἡγεμόνες, ἢ παῖδες, ἢ στρα-
τηγοὶ ἦσαν, οἱ μὲν αἰχμάλωτοι ὄντες, οἱ δὲ ἐς ὁμηρείαν δεδομένοι, τριακόσιοι μάλιστα, καὶ εἴκοσι, καὶ τέσσαρες.
Rarò mulieres ductæ:ſed tamen ductæ. Dio lib.43. in triumpho Iulij. καὶ δέσποινά γυνή τε οὖσα,
καὶ βασιλὶς ποτε νομισθεῖσα ἔν τε δεσμοῖς, ὃ μήποτε ἔν γε τῇ Ῥώμῃ ἐγεγόνει, ὀφθεῖσα, πάμπολυν οἶκτον ἐνέ-
βαλε, &c. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνη μὲν διὰ τοὺς ἀδελφοὺς ἀφείθη, ἄλλοι δὲ, καὶ ὁ οὐεργετόριξ ἐθανατώθησαν. Re-
ligatis manibus captiui præceſſerunt,&c.& decem mulieres quas virili habitu pugnantes B
inter Gothos ceperat. de Zenobia in Aurelian. Vopiſcus. Imperatores autem cum de fo-
ro in Capitolium currum flectere inciperent,captiuos in carcerem duci iubebant,idémque
dies & victoribus imperij,& victis vitæ finem facit,ait Cic. 7.in Verrem. Quod neque per-
petuum fuit.Zenobiæ enim ab Aureliano viuere conceſſum : fertúrque vixiſſe cum liberis
matronæ iam more Romanæ,data ſibi poſſeſſione in Tiburti, quæ hodiéque Zenobia dici-
tur,non longè ab Adriani palatio,atque ab eo loco cui nomen eſt *Conche*,ait Trebellius.Sed
neque Pompeius vllum è captiuis necauit,ſed publicis impenſis remiſit quemque domũ,
exceptis Regibus,& Regiis, è quibus ſolus Ariſtobulus mox interemptus eſt , & poſt eum
Tigranes Tigranis Regis filius. Appian. in triumpho Pompeij. παρελθὼν δὲ ἐς τὸ Καπιτώλιον, οὐ-
δένα τῶν αἰχμαλώτων, ὡς ἕτεροι τῶν θριάμβους παραγαγόντων, ἀλλὰ ἐς τὰς πατρίδας ἔπεμψε δημοσίοις
δαπανήμασι, χωρὶς τῶν βασιλικῶν. Moris tamen fuit , vt iuberentur occidi, neque antè Impe- C
rator Capitolio exibat , quàm captiuos occiſos nunciatum eſſet. Ioſephus lib. 7. ἁλώσ. ἦν
δὲ τῆς πομπῆς τὸ τέλος ἐπὶ τὸν νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς, ἐφ' ὃν ἐλθόντες (Veſpaſianus & Titus) ἔστησαν. ἦν
γὰρ παλαιὸν πάτριον περιμένειν, μέχρις ἂν τὸν τοῦ στρατηγοῦ τῶν πολεμίων θάνατον ἀπαγγείλῃ τις· Σίμων οὗτος
ἦν ὁ Γιώρα τότε πεπομπευκὼς ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις. βρόχῳ δὲ περιβληθεὶς εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐσύρετο τό-
πον *iniectus eſt*, inquit, *Simoni Gioræ laqueus,iſque in forum tractus, peſſiméque habitus à trahentibus,
vbi moris fuit noxios capitis damnatos occidi*. alij ſcribunt,*in carcerem coniici ſolitos*. Zonaras. εἰς τὴν
ῥωμαίων κομισθεὶς ἀγορὰν, καὶ τῶν αἰχμαλώτων τινὰς εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθῆναι, καὶ θανατωθῆναι κελεύ-
σας. & Liuius lib. 45.de C. Octauij triumpho. Senatus deinde habitus eſt; Patres cenſue-
runt, vt Q. Caſſius Perſea Regem cum Alexandro filio Albam in cuſtodiam duceret ; co-
mites, pecuniam , argentum, inſtrumentum quod haberet. Plutarch. in Æmil. ἐκ τοῦ καλου-
μένου κάρκερε παρ' αὐτοῖς εἰς τόπον καθαρὸν, καὶ φιλανθρωποτέραν δίαιταν, ὅπου φρουρούμενος ἀπεκαρτέρη- D
σεν. Valer.Max.lib. 4. cap.1.hoſtium duces ante currum actos in carcerem coniecit:aut in
municipia vincti cuſtodiæ tradebantur,vt de Siphace & Perſeo.idem l. 5.cap.1.Poſt trium-
phum Reges vincti cuſtodiæ tradebantur. Id quidem adeò rigidè ſeruatum ſcribit auctor
Panegyrici ad Conſtantinum, vt in vno Perſeo perpetuum id non fuiſſe velit.eius verba ſic
habent. Tunc enim captiui Reges cùm à portis vſque ad forum triumphãtium currus ho-
neſtaſſent,ſimul atque in Capitolium currum flectere cœperat Imperator,abrepti in carce-
rem necabantur. Vnus pro ipſo Paulo, qui dedentem ſe (ita lego)acceperat,deprecante le-
gem euaſit ; cæteri in vinculis luce priuati. Ioſephus. εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐσύρετο τόπον , αἰκιζο-
μένων αὐτῶν ἅμα τῶν ἀγόντων. νόμος δ' ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐκεῖ κτείνειν τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ θάνατον κατεγνωσ-
μένους. Falſum hoc,vt literatè ſcriptum eſt. Non enim in foro capite plecti ſontes id tempo-
ris Romæ conſuetum , niſi ſi fortè in carcere necarentur. quod in coniuratis apud Sallu- E
ſtium vſu venit,& in captiuis ſolemne fuit.Oroſius lib. 5.cap. 14.Iugurtha ante currum du-
ctus, mox in carcere ſtrangulatus eſt. Veiis quidem captis triumphauit Romulus , & ducẽ
Veientium ætate affecta hominem incõſultum,& fortuna imprudenter vſum ante ſe egit.
Vnde mos natus, vt triumphantes ſenem quemdam per forum in Capitolium agant , præ-
textatum , puerilem bullam è collo ſuſpenſam gerentem. præco tum prædicat Sardos ve-
nales. Plutarch. in Romul. βοῦλλαν αὐτῷ παιδικὴν ἅψαντες κηρύττει δὲ ὁ κῆρυξ Σαρδιανοὺς ὠνίους. Alij
ex eo natum volunt, quod Cornel. Gracchus victa Sardinia tantum captiuorum adduxe-
rit,vt longa venditione prouerbium natum ſit ; Sardi venales. Plinius de viris illuſtribus.
Cicero lib. ſeptimo epiſt. Sardi venales, alius alio nequior. Feſtus.Sardi venales,id eſt.alius
alio nequior. Ludis Vicanis,qui fiunt à Vicanis prætextatis , auctio Veientium fieri ſolet ,
in qua nouiſſimus is qui omnium deterrimus producitur à præcone in medium,ſenex cum
toga

Digitized by Google

A toga prætexta, bullâque aurea, quo cultu Reges ſoliti ſunt eſſe Hetruſcorum, qui Sardi ap-
pellantur, quia Hetruſca gens orta eſt Sardibus ex Lydia, &c. at Sinnius Capito ait Tit.
Gracchum Conſulem, collegam Pub. Valerij Fulconis, Sardiniam, Corſicámque ſubegiſſe,
nec prædæ quidquam aliud quàm mancipia captum, quorum viliſſima multitudo fuerit.
Legendus Plutarch. in Romaicis cap 53. vbi Sardos Veios interpretatur, & ludis Capitoli-
nis Sardos venales proclamari. Trebellius & Appian. in Scipionis triumpho hunc quaſi
ſcurram depingunt. Dionyſius libro 4. origin. ait ſeruos Romanis fuiſſe iure quod opti-
mum eſſe poteſt. ἢ γὰρ ὠνησάμενοι παρὰ τοῦ δημοσίου τῶν ὑπὸ δόρυ πωλουμένων ἐκ τῶν λαφύρων, ἢ τοῦ στρα-
τηγοῦ συγχωρήσαντος ἅμα ταῖς ἄλλαις ὠφελείαις, καὶ δοριαλώτους τοὺς λαβόντας ἔχειν, ἢ πριάμενοι παρ' ἑτέ-
ρων κατὰ τοὺς αὐτοὺς τρόπους κυρίων γενομένων ἐκέκτηντο τοὺς δούλους. *Aut enim de publico ementes eos*
B *qui de præda ſub haſta venirent, aut Imperatore concedente ſimul cum aliis vtilitatibus, vt etiam bello ca-
ptos poßiderent ij qui cepiſſent, aut cùm emiſſent à dominis ſeruos poßidebant.* libro 7. τὰ ἐκ τῶν πολεμίων
λάφυρα ὅσα ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ τυχεῖν δι' ἀρετὴν δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τούτων οὐχ ὅπως τις ἰδιώ-
της γίνεται κύριος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ τῆς δυνάμεως ἡγεμών, ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ παραλαβὼν ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς
τὸ δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα. *Spolia ex hoſtibus quanta vi ac virtute caperere potuerimus, lex iubet
publica eſſe, non vt aliquis priuatus, aut ipſe Imperator eorum ſit dominus; quæſtor autem ea vendit, &
in ærarium refert.* Quare milites ad hoc iuſiurandum adigebantur apud Gellium lib. 16. cap.
4. Extra haſtam, haſtile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam ſi quid ibi inueneris, ſu-
ſtuleríſque quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad Caium Lælium
C. filium Coſ. Luciúmve Cornelium P. filium Conſulem, ſiue ad quem eorum ius erit, pro-
feras. Apud Liuium libro 5. Fuſis Faliſcis & Capenatibus prædæ pars maxima ad quæſtorẽ
C redacta eſt, exigua portio in milites tributa. lib. 25. Beneuento capto prædam Conſules
vendidêre ac diuiſêre. & l. 37 Lamia expugnata Acilius Conſul prædam partim diuiſit, par-
tim vendidit. & lib. 38. de præda ex Gallogræcis, quam Manlius Conſul cùm milites omnes
conferre iuſſiſſet, diuiſit, aut vendidit quod eius in publicum redigendum erat. Plautus
in Captiuis, actu 1. ſcena 1.

Scis tu iſtos captiuos duos,
Heri quos emi de præda de quæſtoribus,
His indito catenas ſingularias.

Apud Valer. Maximum cap. 3. lib. 5. Camillus à Lucio Apuleio Tribuno plebis tanquam
peculator Veientanæ prædæ reus factus in exilium miſſus eſt. Apud Zonarã Lucius Scipio
victo Antiocho κατεψηφίσθη ὡς τάχα πολλὰ ἐκ τῆς λείας σφετερισάμενος, *quod prædam quæ publica
erat, ad ſe magna ex parte auertiſſet.* leg. 1. & penult. ff. ad leg. Iuliam peculatus, qua cautum
D ne quis ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve auferret, néve interciperet, neve in rem ſuam
verteret Is quoque qui prædam ab hoſtibus captam ſurripuiſſet, lege peculatus tenebatur,
& in quadruplum damnabatur. Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. Africanus maior à quæſto-
re ſuo haſtæ ſubiectos captiuos vendente, puer eximiæ formæ, &c. Minutius in Octauio.
Templa omnia Romæ de manubiis, de ruinis vrbium, de ſpoliis Deorum. Ambroſ epiſt.
29. Templa idolorum condita de manubiis & ſpoliis reliquorum hominum. Liuius lib. 28.
Vitium Capuanum cùm Romanis Capuam deditum iri exiſtimaret, ita loquentem indu-
cit. Non videbo Appium Claudium, & Quint Fuluium victoria inſolenti ſubnixos, ne-
que vinctus per vrbem Romam triumphi ſpectaculum trahar, vt deinde in carcere aut ad
palum deligatus, lacerato virgis tergo ceruicem ſecuri Romanæ ſubiiciam. Apud Tacitum
Mithridates lib. 12. non potentiam, neque Regnum precari, ſed ne triumpharetur, néve
E pœnas capite expenderet. Apud Trebellium Æmilianus Tyrannus cùm contra Indos pa-
raret expeditionem miſſo Theodoto duce, Gallieno iubente dedit pœnas: ſiquidem ſtran-
gulatus in carcere captiuorum veterum more perhibetur. Peracto triumpho captiui ſub
corona vendebantur, vt Dio lib. 52. Syneſius libro de Regno, Iſidorus lib. 3. lib. 9. origin.
Antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta venibant, & idcirco dicebantur ſub
coronis venire apud Gellium cap. 4. lib. 7. & Dionem lib. 4 de ſtatu hominum. Sic apud Li-
uium lib 5 Camillus Veiorum vrbe capta direptâque libera corpora ſub corona vendidit.
Ea ſola pecunia in publicum redacta fuit Apud eundem lib. 9. ſocij Samnitium ſub coro-
na veniêre & lib. 21. 24. Ita & apud Tacitum lib. 13. in Armeniis imbelle vulgus à Cor-
bulone ſub corona venundatum, reliqua præda victoribus ceſſit. Quintilian. declamat. 13.
Igitur quos bellorum iniquitas in prædam victoribus dederat, iiſdem legibus, eadem fortu-
na, eadem conditione natos, ij fiebant quidem occupantium, non tamen quaſi militum,
& ſin

Digitized by Google

& ſingulorum proprij, ſed Imperatorum. Certo iure gentium captiui capientium A ſerui fuêre, ſed iure ciuili Romanorum cùm prædæ loco quæ publica fuit, captiui cederent, ab Imperatore vel ſub corona vendebantur, vel militibus diuidebantur, Zonaras rom. 2. Annalium. *τῶν λαφύρων πολλὰ μὲν τοῖς στρατευομένοις διενενέμητο: ex ſpoliis multa in milites diſtribuebantur.* Apud Liuium lib. 44. victo Perſeo Paulus Conſul ſpolia militi conceſſit. Interdum ex captiuorum capite pecunia in publicum coacta eſt, vt ſcribit Polybius lib. 2. *πραθήσεσθαι μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐπεὶ κατεπολεμήθησαν. ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ τοῖς μηδὲν ἀσεβὲς ἐπιτελεσαμένοις κατὰ τοὺς τοῦ πολέμου νόμους ὑπόκειται παθεῖν. Dabunt pœnas venditi cum vxoribus & filiis vbi victi fuerint. Sed iure belli patiuntur id qui nihil impium fecerint.* Liuius lib. 38. Samæos omnes direpta vrbe ſub corona veniſſe. Gellius lib. 13. cap. 23. In faſtigiis fori Traiani ſimulacra ſunt ſita circumundique inaurata equorum, atque ſignorum militarium, ſubſcriptúmque eſt, ex manubiis, id eſt, ex præda. Pompa triumphi Galieni deſcribitur à Tre- B bellio his verbis Iam primùm inter togaros Patres, & equeſtrem ordinem, albatos milites, & omni populo præeunte, ſeruis etiam propè omnium, & mulieribus cum cereis, facibus, & lampadibus præcedentibus Capitolium petiit. Proceſſerunt etiam altrinſecus centeni albi boues cornibus auro iugatis, & dorſualibus ſericis præfulgentes. Agnæ candentes ab vtraque parte ducentæ præceſſerunt, & 10. elephanti, qui tunc erant Romæ, mille ducenti gladiatores pompaliter ornati cum auratis veſtibus matronarum, carpenta cum mimis, & omni genere histrionum, pugiles ſacculis, non veritate pugnantes. Cyclopes etiã luſerunt omnes Apinarij, &c. Omnes viæ ludis, ſtrepitúque, & plauſibus perſonabant, ipſe medius cum picta toga, & tunica palmata inter Patres, vt diximus, omnibus Sacerdotibus prætextatis Capitolium petiit. Haſtæ auratæ altrinſecus quingenæ, vexilla centena. Animaduertis boues iſtos χρυσοκέρωτας fuiſſe iugatos. Sacci pugilum, de quibus loqui- C tur, erant farcti tomento. De tauris auricornibus Seneca in Oedip.

Aureo taurus rutilante cornu.

Virgil.

Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Tibul.

Semper inaurato taurus cadit hoſtia cornu.

Ouidius lib. 11. Metamorph.

—— blandis induta cornibus aurum
Conciderant. ——

Iuuenal.

—— auratam Iunoni cæde iuuencam. D

Plinius lib. 33. cap. 3. Deorum honori in ſacris nihil aliud excogitatum eſt, quàm vt auratis cornibus hoſtiæ maiores duntaxat immolarentur. Reges autem bello captos ante currum auro vinctos præire docet Trebellius de Zenobia in Aureliani triumpho. Vincti erant præterea pedes auro, manus etiam catenis aureis, nec collo vinculum deerat; quod ſcurra Perſius præferebat. Apud Parthos Reges bello capti catenis argenteis, non aureis vincti erant. Ammianus de Arſace Rege à Supore capto; cúmque effoſſis oculis vinctum catenis argenteis, quod apud eos vanum ſuppliciorum æſtimatur eſſe ſolatium. Apud Perſas olim catenis aureis vinciiebantur. Scribit enim Quint. Curtius Darium aureis compedibus à proditoribus vinctum eſſe. Auſonius in Sapientibus.

—— Crœſum in amicis habet, E
Vinctúmque pedicis aureis ſecum iubet
Reliquum quod eſſet vitæ totum degere.

Sed vt ad tauros triumphales redeamus; omnibus aris tota vrbe in triumpho ſacrificia fiebant, ait Donatus ad Adrian. quò pertinet illud Lucilij:

Næ in arce bouem diſcerpſi magnificè.

Ouidius lib. 3. eleg. 3. de Ponto.

—— Totámque per vrbem
Omnis odoratis ignibus ara calet.

Quare Tertullianus libro de Pallio trinas Pompeij aras pro tribus Pompeij triumphis poſuit.

CAP.

Digitized by Google

A

CAPVT XXIX.

De Coronis ſociorum.

DECIMO loco prælatæ coronæ, quas ſocij Imperatori dederant. Plutarch. ἐφεξῆς δὲ τούτοις ἐκομίζοντο χρυσοῖ στέφανοι τετρακόσιοι τὸ πλῆθος, οὓς αἱ πόλεις ἀριστεῖα τῆς νίκης τῷ Αἰμιλίῳ μετὰ πρεσβειῶν ἔπεμψαν. Id eſt, *deinceps ferebantur coronæ aureæ 400. numero, quas ſocij victoriæ præmia cum legationibus ad Paulum Aemilium miſerant.* Virgil. 8. Æneid.

Ipſe ſedens niueo candentis limine Phœbi
B *Dona recognoſcit ſociorum, aptátque ſuperbis*
Poſtibus, incedunt victæ longo ordine gentes.

Liu. l. 39. coronas aureas dona ciuitatũ 45. in triumpho prælatas ſcribit. l. 34 coronæ aureæ dona ciuitatũ in triumpho tranſlatę. Plinius l. 16. c. 4. de coronis. nouiſſimę & in ſacris certaminibus vſurpatæ, in quibus hodiéque nõ victori datur, ſed patriã ab eo coronari pronũtiatur. Inde natum, vt etiam triumphaturis conferrentur in templis dicandæ. Dio lib. 51. Auguſtus περὶ δὲ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο. & Liuius lib. 39. in triumpho M. Fuluij. aureę coronæ centum 12. pondo ante currum latæ ſunt. Præferebantur coronæ omnium ciuitatum aureæ, titulis eminentibus proditæ, ait Vopiſcus in Aureliani triumpho. Liuius lib. 7. Samnitibus victis Carthaginenſes quoque legatos gratulatum miſêre, cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio, in Iouis cella poneretur. fuit pondo 25.
C Quandoque dabantur caſtella in triumpho deferenda. Cic. in Bruto. Caſtellanos triumphos, qui dantur ob caſtella victa. Coronæ ab exercitu aureæ triumphanti datæ. Appian. καὶ στέφανοι, ὅσους τῷ στρατηγῷ ἀριστείας ἕνεκα ἀναδῶσιν ἢ πόλεις, ἢ σύμμαχοι, ἢ τὰ ὑπ' αὐτῶν στρατόπεδα. vide aurum coronarium. Cic. in Piſonem. Lex Cæſaris vetat accipere aurum coronarium, niſi decreto triumpho. Suidas στεφανικὸν τέλεσμα· στεφανικὸν λέγουσι πᾶν τὸ ἐν χάριτος λόγῳ διδόμενον. Spartian. Adriano. aurũ coronarium Italiæ remiſit Adrianus. Antoninus itẽ Pius aurũ coronariũ, quod adoptionis ſuæ cauſã oblatũ fuerat, Italicis totum, mediũ prouincialibus reddidit. Sumptum id à Græcis, qui Philippo & Alexandro coronas aureas miſerunt. Diodor. pag. 357. οὐ μόνον κατ' ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶν, ἐστεφάνωσαν Philippum χρυσοῖς στεφάνοις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀξιολόγων πόλεων αἱ πλείους. pag. 574. αἱ πόλεις ἅπασαι πρεσβείας ἀποστέλλουσαι χρυσοῖς στεφάνοις ἐτίμησαν τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον. Longè diuerſum eſt ab ære coronario, de quo Plinius lib. 33. cap. 9. lib. 34. cap. 8. Hic ordo quem poſuimus in triumphi pompa ſtatus ac ſolemnis eſſe vide-
D tur, cùm Liu. lib. 34. eundem paucis immutatis habeat: ſic enim ille. Senatus extra vrbem Quintio ad res geſtas ediſſerendas datus, triumphúſque meritus ab lubentibus decretus eſt. triduum triumphauit. Die primo arma, tela, ſignáque ærea & marmorea tranſtulit. Plura Philippo adempta, quàm quæ ex ciuitatibus ceperat. Secundo die aurum, argentúmque, factum, infectúmque & ſignatum. Infecti argenti fuit decem & octo millia pondo, & 170. facti, vaſa multa omnis generis, cælata pleraque, quædam eximiæ artis, & ex ære multa fabricata. ad hoc clypea argentea decem, ſignati argenti 84. millia fuêre Atticorum. tetradrachmam vocant, trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. auri pondo fuit tria millia ſeptingenta 14. & clypeum vnum ex auro totum, & Philippei nummi aurei 14. millia quingenti 14. Tertio die coronæ aureæ, dona ciuitatum, tranſlatæ 114. & hoſtiæ ductæ, &
E ante currum multi nobiles captiui, obſidéſque, inter quos Demetrius Regis Philippi filius fuit, & Armenes, Nabidis Tyranni filius Lacedæmonius. Ipſe deinde Quintius in vrbem eſt inuectus. milites ſequuti currum frequentes, vt omni ex prouincia exercitu deportato, &c. Præbuerunt ſpeciem triumpho capitibus raſis ſequuti, qui ſeruitute exempti fuerant. Liuius lib. 45. P. Æmilij triumphum graphicè depinxerat, à quo Plutarchus mutuatus ſic ille. Summam omnis captiui auri argentíque tranſlati H. S. millies ducenties fuiſſe Valerius Antias tradit. quæ haud dubiè maior aliquanto ſumma ex numero plauſtrorum, ponderibúſque auri, argenti, generatim ab ipſo ſcriptis efficitur, &c. Plutarch. Flaminij triumphum ſic deſcribit. καλλίω δὲ καὶ τὰ λάφυρα πομπευόμενα παρεῖχεν ὄψιν, Ἑλληνικὰ κράνη, καὶ πέλται Μακεδονικαί, καὶ σάρισαι· τό τε χρημάτων πλῆθος οὐκ ὀλίγον ἦν, &c. χρυσίου μὲν συγκεχωνευμένου λίτρας τρισχιλίας ἑπτακοσίας δέκα τρεῖς, ἀργύρου δὲ τετρακισμυρίας τρισχιλίας διακοσίας ἑβδομήκοντα, Φιλιππείους δὲ χρυσοῦς μυρίους τετρακισχιλίους πεντακοσίους δεκατέσσαρας· χωρὶς δὲ τούτων, τὰ χίλια τάλαντα, ἃ Φίλιππος ὦφλε, &c. Apud Liuium lib. 38. ad Cn Manlium victis Gallogræcis miſſæ vndique

diique legationes non gratulatum modò venerunt, ſed coronas etiam aureas, pro ſuis quæque facultatibus attulerunt. Fuêre coronæ aureæ ducentæ 12. pondo, eodem auctore lib. 39. vt ſingulæ fuerint librales. In Quinti Flaminij triumpho coronæ aureæ, dona ciuitatũ, translatæ 114. In Scipionis Aſiatici aureæ coronæ 234. ait Liuius lib. 34. In Cæſaris triumpho coronæ aureæ bis mille octingentæ 22. eæque pondo 20. millium quadringentorum 14. narrante Appiano. Claudius cùm de Britannia triumpharet inter coronas aureas vna 7. pondo habuit, quam contuliſſet Hiſpania citerior; altera 9. quam Gallia Comata, ſicut titulus indicauit, narrante Plinio lib. 33. c. 3. Eæ coronæ Feſto dicuntur donaticæ, quod his victores in ludis donabantur, quæ poſtea magnificentiæ cauſâ inſtitutæ ſunt ſuper modum aptarum capitibus. A ludis ad triumphos aureæ traductæ Dictæ ſunt & triumphales, Feſto ſcribente. Triumphales coronæ ſunt quæ Imperatori victori aureæ præferuntur, quæ antiquis temporibus propter paupertatem laureæ fuerunt. Eædem dictæ prouinciales Tertulliano lib. de Corona. Sunt & prouinciales aureæ imaginum iam non virorum capita maiora quætentes. Polybius in fragmentis. *οἱ γεραῖοι ἐστεφάνωσαν τὸν Ἀντίοχον τὸν βασιλέα πεντακοσίοις ἀργυρίου ταλάντοις. Gerei Antiochum Regem quingentis argenti talentis coronarunt.* Apud Liuiũ Aſiatici Manlio ingredienti fines, vt cohiberet à populatione militem, in coronam auream 15. talenta offerunt. A B

CAPVT XXX.

De triumphante.

VNDECIMO loco triumphans aureo curru laureatus fuit, qualem ſuprà deſcripſimus. Liu. lib. 45. de P. Æmilio. Ipſe poſtremò Paulus in curru, magnam cum dignitate alia corporis, tum ſenecta ipſa maieſtatem præ ſe ferens. poſt currum inter alios illuſtres viros filij duo Q. Maximus, & P. Scipio. Ioſephus tamen lib. 7. ante currum proximè ſimulacra eburnea victoriæ ferri ſcribit. *ἐπὶ τούτοις παρῄεσαν πολλαὶ νίκης ἀγάλματα κομίζοντες· ἐξ ἐλέφαντος δὲ ἦν πάντων, καὶ χρυσοῦ ἡ κατασκευή· μεθ᾽ ἃ Οὐεσπασιανὸς ἤλαυνε καὶ Τίτος εἵπετο· Δομετιανὸς δὲ παρίππευεν, αὐτός τε διαπρεπῶς κεκοσμημένος, καὶ τὸν ἵππον παρέχων θέας ἄξιον.* Plutarchus in Paulo, coronas à ciuitatibus miſſas proximè inſequutum eſſe Imperatorem ait Simulacra victoriæ, de quibus loquitur Ioſephus, pro coronis illis fuiſſe interpretor. *εἶτ᾽ αὐτὸν ἐπέβαλλεν ἅρματι κεκοσμημένῳ διαπρεπῶς ἐπιβεβηκὼς ἀνήρ, καὶ δίχα τοσαύτης ἐξουσίας ἀξιοθέατος, ἁλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος, καὶ δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων. ἐδαφνηφόρει δὲ καὶ σύμπας ὁ στρατός.* Præibant Imperatori lictores tunicis puniceis amicti, & chorus citharistarũ & ſatyrorum, Hetruſcæ pompæ ritu, cinctorum, ornatorúmque coronis aureis, qui pariter incedunt ordine, cum cantu & tripudio. ludiones ipſi vocant opinor ideo quia Hetruſci Lydorum coloni ſunt. Horum in medio quidam talarem purpuram amictus, ornatúſque monilibus & torquibus aureis geſticulatur ad mouendum riſum, tanquam inſultans hoſtibus (is eſt de quo Feſtus in Sardi venales, & Plutarch. in Rom.) ſequuntur deinceps qui ſuffitum faciunt. mox ipſe Imperator inuehitur curru picturato, redimitur corona gemmata aurea, amicitur autem more patrio purpura ſtellis aureis diſtincta; manu geſtat ſceptrum eburneum, & virgam laureã, quæ apud Romanos ſignum eſt victoriæ. Appianus in triumpho Scipionis. *αὐτοῦ δὲ ἡγοῦνται τοῦ στρατηγοῦ ῥαβδοῦχοι φοινικοῦς χιτῶνας ἐνδεδυκότες.* Sigiſmundus Gelenius in his vertendis parum accuratus fuit. Ante currum triumphantis lictores erant & faſces, quorum numerum in Iulio inuidioſum fuiſſe ſcribit Dio lib. 43. *τὸ πλῆθος τῶν ῥαβδούχων. ὅτε γὰρ ἀριθμὸς ὁ τῶν ῥαβδούχων ἐπαχθέστατον σφίσιν ὄχλον, ἅτε μήπω πρότερον τοσούτους ἅμα ἑωρακόσι παρέσχε.* vt enim ſuprà monuimus, quiſque imperio quo vicerat vſus eſt in triumpho. Conſuli igitur 12. faces, Prætori & Proconſuli 6. Dictatori 24. faſces. Dio lib. 54. Appian. lib. 1. Ciuil. Plutarchus in Fabio. Seruus publicus (vt Zonaras in Camillo) eodem curru vehebatur, coronam gemmis auro vinctis ſupra caput eius tenens (malè Vvolfius, coronam auream gemmis interpolatam) ad eum dicebat; Reſpice, quo monebat, vt reliquæ vitæ curſum prouideret, neque præſentibus elatus ſuperbiret. & ex curru tintinnabulum flagellúmque ſuſpendebatur, vt ea res indicio eſſet eum tam aduerſa fortuna vti poſſe, vt vel flagris cæderetur, aut capitis damnaretur. qui enim extremo ſupplicio afficiebantur, tintinnabula geſtare ſolebant, ne quis inter eundum contactu illorum piaculo ſe obſtringeret. Sic autem exornati vrbem inibant. Zonar. *οἰκέτης μέν τι δημόσιος ἐπ᾽ αὐτοῦ παροχεῖτο τοῦ ἅρματος τὸν στέφανον τῶν λίθων χρυσοδέτων ὑπερανέχων αὐτοῦ,* C D E

A αὐτοῦ, &c. Ammian. lib. 16. de Conſtantio. Nam & corpus perhumile curuabat portas ingrediens celſas, & velut collo munito (lego, minuto) rectam aciem luminum tendens, &c.

CAP. XXXI.

De militibus.

POST currum proximè filij adoleſcentes aut viri, inter alios viros illuſtes, ſequebantur: deinde equites turmatim, & cohortes peditum ſuis quæque ordinibus, ait Liu. lib. 45. vnde error Zonaræ manifeſtus, qui pedites omnes fuiſſe vult, filiis exceptis. Plutarc. in Paulo. ἐστεφανηφόρει δὲ σύμπας ὁ στρατὸς, τῷ μὲν ἅρματι τοῦ στρατηγοῦ κατὰ λόχους καὶ
B τάξεις ἑπόμενος. ᾄδων δὲ τὰ μὲν, ᾠδάς τινας πατρίους ἀναμεμιγμένας γέλωτι, τὰ δὲ, παιᾶνας ἐπινικίους, καὶ τῶν διαπεπραγμένων ἐπαίνους εἰς τὸν αἰμίλιον. *Lauro coronatus erat vniuerſus exercitus currum Imperatoris per cohortes & ordines ſecutus. canens autem partim quædam carmina vernacula riſu admixta: tum verò pæanas victoriæ, & præconia Aemilij.* Sequebantur alij in equis, alij pedibus, vt Appianus, Liuius, Cicero contra Zonarã. Liu lib. 45. de triumpho Luc. Anicij. Lætior hunc triumphum eſt ſequutus miles, multíſque dux ipſe carminibus celebratus. ipſi etiam Tribuni nobiles carmine militari laudari, cùm in ſua cohorte currum ſequerentur. Liuius lib. 7. Sequente Decio inſigni cum laude, doníſque, cum incondito militari ioco, haud minus Tribuni celebre nomen quàm Conſulum eſſet. Appian. bello Mithridat. αὐτὸς δὲ ὁ πομπήιος ἐπὶ ἅρματος ἦν, καὶ τοῦδε λιθοκολλήτου, χλαμύδα ἔχων, ὡς φασὶν, ἀλεξάνδρου τοῦ μακεδόνος, &c εἵποντο δὲ αὐτῷ μετὰ τὸ ἅρμα οἱ συστρατευσάμενοι τῶν ἡγεμόνων, οἱ μὲν ἐπὶ ἵππων, οἱ δὲ πεζοί. Pomponius in Diocletiano ſcribit,
C milites Imperatori præiuiſſe canentes & ſaltantes, non autem ſecuros eſſe. malè, vt apparet. Sueton. in Iulio cap. 49. Inter cætera carmina, qualia currum proſequentes iculariter canunt, &c. Vrbani ſeruate vxores, mœchum caluum adducimus, &c. auro in Gallia ſtuprum emiſti, &c. Ad morem hunc ſequendi currum reſpexit Seneca lib. de beata vita. Non humilior ſub alieno curru, quàm in meo ſteteram. Mos eo inductus, vt milites triumphanti teſtimonium bene rei geſtæ redderent, & ipſi triumphi participes eſſent. Liu. lib. 31. maiores inſtituiſſe vt legati, tribuni militum, centuriones, milites denique triumpho adeſſent, vt veritas rerum geſtarum eius publicè videretur. ſequebantur & ſocij, apud Liuium lib 41. taciti, vt iratos eſſe ſentires, ſecuti ſunt currum ſocij, quod dimidio minus accepiſſent quàm Romani. lib. 45. milites & ipſi laureati, & quiſque donis quibus donati ſunt inſignes triumphum nomine cient, ſuáſque & Imperatoris laudes canentes per vrbem incedunt. Ordine
D ſuo quiſque gradiebatur, ſignis ac vexillis fluitantibus ac paſſis. Ammian. Marc. lib. 16. de Conſtantio. Alios purpureis ſubtegminibus texti circumdedere dracones, haſtarum aureis gemmatíſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflatiles, & ideo velut ira perciti ſibilantes, caudarúmque volumina relinquentes in ventum. ibidem ſcribit, ſigna præiuiſſe. Altrinſecus, inquit, præeuntibus ſignis, inſidebat aureo ſolus ipſe carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum; quo micante lux quædam miſceri videbatur. alternúmque poteſtatis greſſus multiplices (lego, alternabantur) alios purpureis, &c. & incedebat hinc inde ordo geminus armatorum clypeatus, atque criſtatus, coruſco lumine radians, nitidis loricis indutus, ſparſique cataphracti equites, quos clibanarios vocant, &c. Symmachus epiſt. 12. triumphantes ab equitibus Romanis, aut à plebe ducebantur. Sequutæ & mulieres ſub Cæſaribus. Meſſalina Claudij currum carpento ſequuta eſt. ſecuti & triumphalia ornamenta eo-
E dem bello adepti, ſed cæteri pedibus, & in prætexta. Sueton. in Claud. Conſules præibant triumphanti, ſequebantur Senatores. Auguſtus tamen Conſules ſequi paſſus eſt. Dio lib. 51. τῷ δὲ συνυπάτον, τούς τε λοιποὺς ἄρχοντας παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐπισπωμένους οἱ, μετὰ τῶν λοιπῶν βουλευτῶν τῶν συννενικηκότων· εἰώθεσαν γὰρ οἱ μὲν ἡγεῖσθαι, οἱ δὲ ἐφέπεσθαι. Xiphilin. in Neron. καὶ μετὰ τῶν ἱππέων, τῆς τε βουλῆς διελθὼν εἰς καπιτώλιον ἀνέβη. Milites non ſemper Imperatorem ſecuti ſunt, maximè ſi vel alienis auſpiciis, vel alieno exercitu rem geſſiſſet. Liuius lib. 31. de Furij Prætoris triumpho. Neque captiui vlli ante currum ducti, neque ſpolia prælata, neque milites ſecuti: omnia præter victoriam penes Conſulem eſſe apparebat. lib. 28. ait, Senatum decreuiſſe vt Cõſulum alter quadrigis veheretur militibus ſequentibus, alter equo ſine militibus. Notatum ea die plura carmina (id eſt, dicta) militaribus iocis in Claudium Neronem, quàm in Conſulem ſuum iactata id decretum, quia Liuij auſpicia die certaminis fuiſſent. Ei milites magis fauebant, in quem plura carmina dicerent, vt de Decio Tribuno ſuprà dictum. Signi-

Digitized by Google

feros ſigna tuliſſe indicat Claudian. Panegyr. 6. A

Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum
Colla leuant. ——

de carminibus militum Martial. lib. 7. epig. 6.

Feſta coronatus ludet conuicia miles,
Inter laurigeros cùm comes ibit equos.

lib. 4. epig. 33.

Conſueuêre iocos veſtri quoque ferre triumphi,
Materiam dictis nec pudet eſſe ducem.

Dio lib. 43. de triumpho Iulij. τούτων γε οὖν ἕνεκα καὶ ὑπερεθαύμαζον αὐτόν, καὶ ὅτι καὶ παρρησίαν τοῦ στρατοῦ πλείσταν ἤνεγκε. τούς τε γὰρ εἰς τὸ συνέδριον σφῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ καταλεχθέντας καὶ κατ᾽ ἄλλα, καὶ μάλιστα τήν γε τῆς Κλεοπάτρας αὐτοῦ ἔρωτα, καὶ τὴν παρὰ τῷ Νικομήδει τῷ τῆς Βιθυνίας βασιλεύσαντι διατριβήν, B ὅτι μειράκιόν ποτε παρ᾽ αὐτῷ ἐγεγόνει διεκερτόμησαν, &c. nec eos tantùm dictis petebant qui triumphum ducerent, ſed illuſtres alios quoſuis, vt Athenis qui plauſtro vehebantur liberalibus. Dionyſ. lib. 7. ἐφεῖται γὰρ τοῖς κατάγουσι τὰς νίκας ἰαμβίζειν τε, καὶ κατασκώπτειν σὺν ἐπιφανεστάτους ἄνδρας αὐτοῖς στρατηλάτας, ὡς Ἀθήνησι τοῖς πομπεύταις τοῖς ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν πρότερον ἅμα τοῖς σκώμμασι παρορχουμένους. Diximus olim ficulnis foliis pro perſonis milites vſos, dictis Imperatorem in triumpho proſecuiſſe. Liuius lib. 4. de C. Valerio. Itaque cùm ex S. C. vrbem ouans introiret, alternis inconditi verſus militari licentia iactati, quibus Conſul increpitus. Menenij celebre nomen laudibus fuit, cùm ad omnem mentionem Tribuni fauor circumſtantis populi plauſúque & aſſenſu cum vocibus militum certaret. lib. 5. Inter iocos militares quos inconditos iaciunt, Romulus, ac parens patriæ Camillus dictus eſt. Panegyr. Conſtant. nec deſica (lege, deſita) tota vrbe (vrbs, lege) qua ſuffixum haſta ferebatur caput id piaculare, fœdari, cùm interim vt ſunt ioci triumphales, rideretur geſtantis iniuria. C Varro lib. 4. L.L. hinc in manipulis caſtrenſibus dicta ducibus. Plin. lib. 19. cap. 8. olus ſyluestre D. Iulij carminibus, præcipuè iocis militaribus celebratum, alternis quippe verſibus exprobrauêre lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrachium. Interim & clamor populi militum carmen adiuuabat, vt Liuius lib. 4. in triumpho C. Valerij. Ammian. lib. 16. de Conſtantio. Auguſtus itaque fauſtis vocibus appellatus, vocum lituorúmque intonante fragore cohorruit, talem ſe támque immobilem, qualis in prouinciis ſuis viſebatur, oſtendens. Claudian. lib. Stilicon.

—— quantos proſcenia plauſus,
Ad cælum quoties vallis tibi Martia ducet
Nomen Auentino, Pallantæóque receſſu. D

omnes enim Imperatori acclamabant, & io triumphe canebant. lib. 2. de Ponto eleg. 1.

Quáque ierat felix adiectum plauſibus omen.

lib. 4. Triſt. eleg. 2.

Quáque ibis manibus circumplaudêre tuorum.

populus erat candidatus, aut Imperatorum ætate in veſtibus anthinis & floridis. Dio lib. 58. cæteri, inquit, erant ἐν ἐσθῆσιν αἰθερίαις. Poſt captiuos ſequi populum in Aureliano Vopiſcus ait. Iam populus ipſe Romanus, iam vexilla collegiorum, atque caſtrorum, & cataphractarij milites, & opes Regiæ, & omnis exercitus, & Senatus. Liuius lib. 3. paucis verbis omnia contexuit in Quintij triumpho. Romæ à Q. Fabio præfecto vrbis Senatus habitus, triumphantem Quintium, quo veniebat agmine, vrbem ingredi iuſſit. ducti ante currum hoſtium duces, militaria ſigna prælata, ſecutus exercitus præda onuſtus. Epulæ instructæ dicuntur fuiſſe ante omnium domos, epulantéſque cum carmine triumphali, & ſolemnibus iocis comeſſantium modo currum ſecuti ſunt. E Interim roſæ ſpargebantur per vias vrbis. lib. 2. de Ponto eleg. 1.

Saxáque iactatis erubuiſſe roſis.

lib. 4. Triſt. eleg. 2.

Vndique iactato flore tegente vias.

Hoſtiæ paſſim triumphanti cæſæ. Suetonius Nerone cap. 25. triumphanti paſſim victimæ cæſæ ſparſo per vias identidem croco, ingeſtæque aues, lemniſci, & bellaria. Ouid. lib. 1. Amor. eleg. 2.

Læta triumphanti de ſummo mater Olympo
Plaudet, & appoſitas ſparget in ora roſas.

lib. 6.

Digitized by Google

A lib. 6. Diunyſ. de P. Valerio victis Vejentibus. *καὶ αὐτὸς μὲν ὁ δῆμος περὶ πολλοῦ τῆς πόλεως ὄντι ἐστεφανωμένος ἀπαντῶντα, λιβανωτοῖς θυμιῶν τὴν πάροδον, καὶ κρατῆρσι μελικράτου κεκερασμένοις ἀποδεχόμενος τὴν στρατιάν.* Horat. lib. 4. ode 2.

Dabimúſque Diuis thura benignis.

Militibus mulſum datum. Plaut. Bacchid.

—— accipientur mulſo milites.

Liuius lib. 30. mulſum militibus datum eſſe ſcribit. Prætorem Q. Terentium Culleonem adeò amicum Corneliæ familiæ, vt Romæ mortuum, elatúmque P. Scipionem pileatus ſecutus ſit, & ad portam ſecutis mulſum dederit. militibus ficus & mulſum in triumpho dederat. Dion. lib. 2. de Romuli triumpho. *ἀπήγαγεν οἴκαδε τὴν δύναμιν ἄγων σκῦλά τε ἀπὸ τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὴν μάχην, καὶ ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς, καὶ πολλὰς ἅμα τούτοις θυσίας ἐποιήσατο· τελευταῖος δὲ τῆς
B πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, &c. ἡ δ' ἄλλη δύναμις αὐτῷ παρηκολούθει, πεζῶν τε καὶ ἱππέων κεκοσμημένη κατὰ τέλη, θεοὺς δ' ὑμνοῦσα πατρίοις ᾠδαῖς, καὶ τὸν ἡγεμόνα κυδαίνουσα ποιήμασιν αὐτοσχεδίοις· οἱ δὲ ἐκ τῆς πόλεως ἀπαντῶντες αὐτοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις, παρ' ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς ὁδοῦ, τῇ τε νίκῃ συνηδόμενοι, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην. ὡς δὲ παρῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν, κρατῆρσί τ' ἐπετύγχανον οἴνῳ κεκερασμένοις, καὶ τραπέζαις τροφῆς παντοίας γεμούσαις, αἳ παρὰ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν οἰκιῶν ἔκειντο, ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι.* Milites dictis Imperatores petiiſſe vulgò ſcitum eſt. Martial. lib. 7.

Fas audire iocos, leuioráque carmina Cæſar
Sit tibi, ſi luſus ipſe triumphus amat.

Liuius lib. 39. Multi omnium ordinum donati militaribus donis currum proſequuti ſunt, carmináque à militibus ea in Imperatorem dicta, vt facilè appareret in ducem indulgentē
C ambitioſúmque ea dici. Appianus in Libyco, *καὶ τῶν ἀρχόντων τοὺς μὲν ἐπαινοῦσι, τοὺς δὲ σκώπτουσι: & triumphantium alios laudant, alios dictis mordent.*

CAPVT XXXII.

De itinere in Capitolium.

A PORTA triumphali Impetator in vrbem ingreſſus, per ea loca quæ ſpectaculo cōmodiora eſſent, vt circos, forum, ſacram viam, in Capitolium ferebatur. Quà triumphus procederet exſtructi ſpectaculorū gradus, narrante Tacito lib. 14. Xiphilin. in Nerone. *οὕτω διά τε τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ μετὰ τῶν ἱππέων τῆς τε βουλῆς διελθὼν εἰς καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ παλάτιον.* Et quidem ante tribunitia ſubſellia tranſibat, omnéſque aſſurgere iuſ-
D ſi. Sueton. Iulio cap. 78. triumphanti, & ſubſellia tribunitia prætereuchenti ſibi vnum è collegio Pontium Aquilam non aſſurrexiſſe adeò indignatus ſit, vt proclamatit: Repete ergo à me Aquila Remp. Tribunus. de ſacra via Propett. lib. 2. eleg. 1.

Aut Regum auratis circumdata colla catenis,
Actiáque in ſacra currere roſtra via.

lib. 3. eleg. 3.

Me ſat erit ſacra plaudere poſſe via.

Horat. ode 3. lib. 4.

—— quandóque trahet feroces
Per ſacrum cliuum merita decorus
Fronde Sicambros.

E Interim pileati currum triumphantis ſequebantur ij qui ſeruitute exempti eſſent. Liuius lib. 33. Pileati currum Cornelij ſequebantur Cremonenſes. lib. 34. de triumpho Flaminij. præbuerunt ſpeciem triumpho capitibus raſis ſequuti, qui ſeruitute exempti fuerant. Plutarchus in Flaminio. *ἐν δὲ τῇ ἑλλάδι χίλιοι καὶ διακόσιοι τὸ πλῆθος ἦσαν, &c. οἱ δὲ ἀχαιοὶ λυτρωσάμενοι πέντε μνῶν ἕκαστον ἄνδρα, &c. οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις ἐλευθερωθεῖσι ξύρεσθαί τε τὰς κεφαλὰς, καὶ πίλια φορεῖν, ταῦτα δράσαντες αὐτοὶ, θριαμβεύοντι τῷ Τίτῳ παρείποντο.* Terētius Comicus pileatus currum Scipionis maioris ſequutus eſt, cui libertas dara, vt ſcribit Oroſ. lib. 4. cap. 18 In Capitolium cùm deueniſſent genibus erepentes gradus, & ſcalaria templum inibant. Dio lib. 43. de Iulio Cæſare. *καὶ τότε μὲν καὶ τοὺς ἀναβαθμοὺς τοὺς ἐν τῷ καπιτωλίῳ τοῖς γόνασιν ἀνερριχήσατο.* & lib. 48. de Claudio victis Britannis, *τὰ νικητήρια ἔπεμψε, καὶ τοὺς ἀναβασμοὺς τοὺς ἐν τῷ καπιτωλίῳ τοῖς γόνασιν ἀναβὰς, ἀναφερόντων αὐτῶν τῶν γαμβρῶν ἐκαθιέρωσεν.* Labor fuit non modicus in ea geniculatione, cùm in Capitolium non niſi per gradus 365.

aſcenderetur. ἐν τῷ καπιτωλίῳ ῥώμης βαθμοὺς ἔχοντι τετρακοσίους ἑξήκοντα πέντε, ait Cedren. at Tacitus 100. gradus tantùm lib.19. quà Tarpeia rupes 100.gradibus aditur. Genus ſupplicij illud fuit, de quo Iuuenal. ſatyr. 6. A

——inde ſuperbi
Totum Regis agrum nuda ac tremebunda cruentis
Erepet genibus.——

Seneca lib. de beata vita. Cùm ſiſtrum aliquis concutiens ex imperio mentitur, &c. cùm aliqua per viam genibus repens vlulat. Tibul. lib. 1. eleg. 1.

Non ego tellurem genibus perrepere ſupplex.

In Capitolio preces concipiebant, vota ſoluebant, Diis operabantur, vbi in captiuos lege actum audiſſent. Ioſephus lib. 7. cap.18. ἐπεὶ δὲ ἀπηγγέλθη τέλος ἔχων, καὶ πάντες εὐφήμησαν, ἤρχοντο μὲν τῶν θυσιῶν, ἃς ἐπὶ τοῖς νομιζομένοις καλλιερήσαντες εὐχαῖς ἀπῄεσαν εἰς τὸ βασίλειον. Palatium intelligit, quò re diuina peracta pergebant Imperatores. Trebellius in Aureliano. Denique vix hora nona in Capitoliũ peruenit: ſerò autem in Palatium. Priùs in Capitolio ſpolia cõſecrabant, laurum in gremio Iouis deponebant. lib.6. Dion. de Seruilio. παρῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ τὰς εὐχὰς ἀπέδωκε, καὶ τὰ σκῦλα ἀνέθηκε. Lampridius in Alexandro. Dimiſſo Senatu in Capitolium aſcendit, & tunicis Perſicis in Capitolio locatis, concionem huiuſmodi habuit, &c. poſt hoc cum ingenti gloria, & comitãte Senatu, equeſtri ordine, atque omni populo, circumfusiſque vndique mulieribus, & infantibus, maximè militum coniugibus, pedes Palatium conſcendit, cùm retrò currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur. lib.4. Triſt. eleg.2. B

Altáque velantur fortaſſe Palatia ſertis,
Thuráque in igne ſonant, inficiúntque diem.
Candidáque adducta collum percuſſa ſecuri
Victima, purpureo ſanguine tingit humum. C

Claudianus Panegyr. 4.

Quin & Clitumni ſacras victoribus vndas,
Candida quæ Latiis præbent armenta triumphis.

boues enim auricornes & cretatos, qui ad Clitumni paſcua in eam rem alebantur, in Capitolio Diis immolabant. Iuuenal. Satyr. 10.

—— duc in Capitolia magnum
Cretatúmque bouem.——

Ibi ita preces concepiſſe nonnulli tradunt. Gratias tibi Iupiter Opt. Max. Iunoníque Reginæ, & cæteris huius cuſtodibus, habitatoribúſque arcis Diis lubens, lætúſque ago, re Romana in hanc diem & horam per manus, quod voluiſtis, meas ſeruata, bene geſtáque, eandem & ſeruate, vt facitis, & protegite propitiati, ſupplex oro. Sed de cretato boue Lucret. D

Cretatúmque bouem duci in Capitolia magna.

2. Georgic.

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa Deûm duxêre triumphos.

Silius lib. 4.

——patulis Clitumnus in aruis
Candentes gelido perfundit flumine tauros.
——Maxima taurus
Victima Tarpeio fruſtra nutrita Tonanti. E

lib. 6.

Et ſedet ingentem paſcens Meuania taurum
Dona Ioui.——

Plinius monet animalia quæ aquas Clitumni potant, fœtus albos creare. auricornes Ouid. lib. 10. Metamorph. dixit,

——blandis indutas cornibus aurum.

τροφίας βοῦς vocat Plutarch. quaſi dicas altiles, qui domi aluntur, vt opponat armentariis, qui φορβάδες. Ianua per quam Capitolium inibant conqueritur apud Propertium ſe impudicis ſeruire tabellis lib. 1. eleg 16.

Quæ fueram magnis olim patefacta triumphis

Ianua,

Digitized by Google

A *Ianua, Tarpeia nota pudicitia.*
Cuius inaurati celebrarunt limina currus,
Captorum lacrymis humida ſupplicibus.
Nunc mihi non deſunt turpes pendere corolla,
Semper & excluſi ſigna iacere faces.

CAPVT XXXIII.

De triumphali epulo.

B ADDIT Ioſephus, Veſpaſianum & Titum Imperatores ſimul ac è Capitolio in Palatium tranſierunt, protinus aliquos ex viris principibus conuiuio excepiſſe: aliis autem omnibus magnificum epulum apparaſſe: illam enim diem pop. Romanus feſtam ac celebrem habuit. idque veteri conſuetudine receptum fuiſſe oſtendit in Camil. Zonaras. ἀνήλαυνεν εἰς τὸ καπιτώλιον, καὶ τινας ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ περιαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ τῇ ἐκεῖ δειπνήσας στοαῖς, πρὸς ἑσπέραν οἴκαδε μετ᾽ αὐλῶν, καὶ συρίγγων ἀπήρχετο: *vbi*, ait, *in Capitolio donaria dicaſſet & ſpolia, in porticibus templi cœnatus, veſpere cum tibiis & fiſtulis abſcedebat.* Ioſephi verba ſic habent. καὶ τοὺς μὲν αὐτοὶ πρὸς εὐωχίαν ὑπεδέχοντο, τοῖς δ᾽ ἄλλοις ἅπασιν εὐπρεπεῖς κατὰ τὸ οἰκεῖον (id eſt, *vt iis proprium erat*, ὡς εἰκὸς) αἱ τῆς ἑστιάσεως ἦσαν κατασκευαί. ταύτην γὰρ τὴν ἡμέραν ἡ ῥωμαίων πόλις ἑώρταζεν. dixerat cap. 16 priuſquàm triumphantes vrbem ſubirent, militibus ientaculum ſplendidum ab Imperatoribus inſtructum, vt moris eſt. τοὺς μὲν στρατιώτας ἀπέλυσεν ἐπὶ τὸ νενομισμένον ἄριστον αὐτοῖς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκπεμφθέν. Sed ab antiquo id eſſe

C facilè comperiet qui legerit apud Dionem lib. 43. Iulium Cæſarem τά τε γὰρ ἐπινίκια καὶ τι μηδενὸς ἀλλοτρίας κρατήσας, &c. οὐ μόνον αὐτὸς ἔπεμψε ἐν αὐτοῖς πάντα τὸν δῆμον, ὡς καὶ ἐπὶ κοινοῖς ποιν ἀγαθοῖς αὖθις εἱστίασας. pag 147. ibidem, οὕτω μὲν δὴ τὰ ἐπινίκια ἔπεμψε, καὶ ἐπ᾽ αὐτοῖς τόν τε δῆμον λαμπρῶς εἱστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τοῦ τεταγμένου, καὶ ἔλαιον προσέδωκεν αὐτῷ. καὶ τῷ μὲν σιτοδοτουμένῳ ὄχλῳ, τάς τε ἑβδομήκοντα καὶ πέντε δραχμὰς, ἃς προϋπέσχετο, καὶ ἑτέρας πέντε καὶ εἴκοσι, τοῖς δὲ στρατιώταις πεντακισχιλίας ὅλας ἔνειμεν. Appianus de Scipione, ἀφικόμενος δὲ ἐς τὸ καπιτώλιον ὁ σκιπίων, τὴν μὲν πομπὴν κατέπαυσεν, εἱστία δὲ τοὺς φίλους, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν, ἐς τὸ ἱερόν. i. *cùm autem in Capitolium veniſſet, finita eſt pompa, conuiuióque amicos excepit in porticibus templi* (ſic Zonaras interpretatur) *vt moris eſt.* Ea maximè ratio fuit cur Romæ in ornithonibus, & auiariis turdos, aliáſque altiles alerent, quòd in triumpho ſemper epulæ publicæ eſſent. Varro lib. 3. cap. 5 de re ruſt. imò ea pars non minima triumphi habita eſt, epulæ Senatus, quæ in Capitolio eduntur, ait Liuius lib. 45. adde-

D batur minium in vnguenta cœnæ triumphalis. Plin. lib. 33. cap. 7. In eo magnificentia Iulij Cæſaris apparuit, quod triumphi ſui cœna vini Falerni amphoras, Chij cados diſtribuit. Plinius lib. 14. cap. 15. Cœnatus Imperator à conuiuio domum reducebatur è Capitolio. Varro. Non vt eius qui triumpharet in Capitolio videretur eſſe proprium, vt ipſe potiùs domũ reduceretur à conuiuio. Epulum illud, non in templo Iouis Capitolini, ſed in æde Herculis datũ, dictũque Herculeum, ſi Athenæo fides. In eo mulſum datũ, & mellina potio, ingentes panes, carnes elixæ, & fumo maceratæ, & è recentibus victimis toſtę dapſiliter. Athen. l. 4. Romę ὅταν εὐωχῶνται ἐν τῷ τοῦ ἡρακλέους ἱερῷ δειπνίζοντος τοῦ κατὰ καιρὸν θριαμβεύοντος, καὶ παρασκευὴ τῆς εὐωχίας, ἡρακλεωτικὴ λέγεται· οἰνοχοεῖται μὲν γὰρ οἰνόμελι· τὰ δὲ βρώματα ἄρτοι μεγάλοι, καὶ καπνιστὰ ἑφθὰ κρέα, καὶ τῶν προσφάτων καθιερωθέντων ὀπτὰ δαψιλῆ. Videtur agere de epulo quod dederunt iis qui decumas Herculi polluxerant. Næuius. qui decumas partes, quantum alieni fuit, pol-

E luxit tibi. Plutarch. in Romaicis. δαψιλῶς ἐπιθύοντες τῷ ἡρακλεῖ εὐωχίαν, πολλοὶ τῶν πλουσίων ἐδεκάτευον ἡρακλεῖ τὰς οὐσίας. idem in Craſſo ſub initium; & in Sylla, ὃς ἀποθύων ἡρακλεῖ τῆς οὐσίας ἀπάσης τὴν δεκάτην τὸν δῆμον εἱστίασε. Plautus Sticho.

Vti decumam partem Herculi polluceam.

Moris erat ab Imperatore triumphum ducturo Conſules inuitari ad cœnam, deinde rogari vti venire ſuperſedeant, ne quis eo die, quo ille triumpharet, maioris in eodem conuiuio ſit imperij. Valer. lib. 2. cap. 8. Plutarch. Rom. cap. π θριαμβεύσαντες ἑστιῶντες ἐν δημοσίῳ, παραιτοῦνται τοὺς ὑπάτους, καὶ πέμποντες παρακαλοῦσι, μὴ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δεῖπνον. quia καὶ τόπον ἔδει τῷ θριαμβεύοντι, καὶ στάσιν ἐνδοξοτάτην ἀποδίδοσθαι, καὶ προπομπὴν μετὰ τὸ δεῖπνον. ταῦτα δὲ οὐκ ἔξεστιν ἑτέρῳ γίνεσθαι τῶν ὑπάτων παρόντων, ἀλλ᾽ ἐκείνοις. lego, σκηνήν. in eo conuiuio adeò immanis inſanúſque luxus fuit, vt annonam ſæpe, vt Varro loquitur, incenderet. Lucius quidem Paulus Æmilius, demirantibus Græcis, quod in magno ſplendidóque apparatu non diligens modò,

Digitized by Google

ſed profuſus eſſet, eiuſdem animi eſſe dixit, & aciem, & conuiuium inſtruere, illam vt formidoloſus hoſtibus, hanc vt amicis gratus eſſet, ait Plutarch. in Rom. apophtheg. Iulius Cæſar adiecit epulum, ac viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nã cùm prius parcè, neque pro liberalitate ſua præbitum iudicaret, quinto pòſt die illud largiſſimum præbuit. Suetou. in Iulio cap. 38. Liuius de Manlij triumpho bello Macedonico. Epulæ, inquit, ipſæ, & cura, & ſumptu maiori apparari cœptæ. Plin. lib. 14. cap. 15. Quid? non & Cæſar Dictator triumphi ſui cæna vini Falerni amphoras, Chij cados in conuiuia diſtribuit? Idem Hiſpaniẽſi triumpho Chium & Falernum dedit. Epulo, verò in tertio Conſulatu ſuo, Falernum, Chium, Leſbium, Mamertinum. Vno die in duobus & 20. millibus tricliniorum inſtructis, paratiſque menſis, & vini Falerni amphoras centum, & Chij cados totidem dediſſe fertur, & ſex murænarum millia, quas C. Hircus in pondo mutuò dedit. Tiberius triumpho Illyrico prandium populo mille menſis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit, ait Sueton. cap. 20. Tiberium prandium triumphale dediſſe indicat Suetonius cap. 19. Prandium dehinc populo mille menſis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit. Lucullus acto triumpho, & vrbem, & ſuburbanos vicos conuiuiis excepit; *τήν τε πόλιν εἱστίασε λαμπρῶς, καὶ τὰς περιοικίδας κώμας, ἃς οὐίκους καλοῦσι*, ait Plutarchus. Dio lib. 55. *τά τε ἐπὶ τοῦ κελτικοῦ ἐπινίκια ἔπεμψε, καὶ τὸν δῆμον τὸν μὲν ἐν τῷ καπιτωλίῳ, τὸν δ᾽ ἄλλοθι πολλαχόθι ἐδείπνισε, κἀν τούτῳ καὶ ἡ λιουία μετὰ τῆς ἰουλίας γυναῖκας εἱστίασε. Et equo vectus triumphum Tiberius duxit, & è populo alios in Capitolio, alios alibi multis locis prandio excepit, & eodem tempore Liuia, & Iulia fœminis epulum præbuerunt.* Id epulum dari ſolitũ in porticibus Capitolij oſtendit Zonaras in Camillo, qui corpore miniato triumphauit, vt ſcribit Plinius lib. 33. cap. 7. Apud Dionem lib. 51. Poſt Actiacam pugnã, quibus diebus triumphum Octauius duxit, eorũ vno ſinguli Senatores in ædium ſuarum veſtibulis epulati ſunt; *καὶ ἐν αὐταῖς οἱ βουλευταὶ μίαν τινὰ ὡς ἕκαστοι ἡμέραν ἐν τοῖς τῶν οἰκιῶν σφῶν προθύροις εἱστιάθησαν, οὐκ οἶδα ὅθεν ἐς τοῦτο προαχθέντες· οὐ γὰρ παραδέδοται. Illis triumphi diebus ſinguli Senatores vna die in ædium ſuarum veſtibulis epulati ſunt, neſcio vnde ad id impulſi; neque enim vetus inſtitutum fuit.*

CAPVT XXXIV.

De Ludis.

POST triumphum ludos, & ſpectacula dari moris fuit. Polyb. pag. 269 poſt triumphum *οἱ μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγῶνας ἦγον, καὶ πανηγύρεις.* Vopiſcus in Aureliano. Sequentibus diebus datæ ſunt populo voluptates ludorum ſcenicorum, ludorum Circenſium, venationum, gladiatorum, monomachiæ. ideo feræ in triumphum deductæ, vt Vopiſcus ibidem de triumpho Aureliani. Ludos autem ſpectabant ob triumphum decretos triumphali habitu, narrante Capitolino in M. Philoſopho. Dio lib. 58. de Claudij triumpho. *διατελέσας δὲ ταῦτα τὴν πανήγυριν τὴν τῶν νικητηρίων ἐποίησεν, ὑπάτου τινὸς ἐξουσίαν ἐς αὐτὴν λαβών, &c. καὶ ἄλλην δὲ ἴσα πανήγυριν ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ αὐτὴν οἱ περὶ τὴν σκηνὴν τεχνῖται συγχωρηθὲν σφισιν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐποίησαν.* Lamprid. de Alex. Seueri triumpho. Alia die actis Circenſibus, & item ludis ſcenicis congiarium populo Romano dedit. Ij ludi vt plurimùm fiebant ex voto, vt Liuius lib. 36. 39. 51. & vbique. Zonaras in Camillo de ſpoliis loquens; Imperatores, inquit, *ἐδαπάνων εἰς τὴν πανήγυριν.* Liuius lib. 40. Vouiſſe quo die poſtremum cum Celtiberis pugnaſſet ludos Ioui Opt. Max. & ædem equeſtri Fortunæ ſeſe facturum. in eas res ſibi pecuniam collatam eſſe ab Hiſpanis. ludi decreti. Interdum ſine voto ad triumphi ſpeciem, vt Sueton. in Iulio c. 39. Sequebatur ſæpe congiarium populo donatiuum ſeu clauarium militibus. Lampridius in Alexand. Congiarium populo dedit, donatiuum militibus, ter carnem populo addidit. Plinius in Panegyr. congiarium populo, militibus donatiuum. Claudian. lib. 2. in Ruffin.

Nunc epulas tempus ſocij, nunc larga parare
Munera, donandúmque nouum legionibus aurum.

Sueton. in Tiberio cap. 20. Triumpho acto dari ludos Romæ ſolitos docet Liuius libro 39. Anno vrbis conditæ 568. Sentio Poſthumio, & Quint. Martio Coſ. à Marco Fuluio ludos quos Ætolico bello vouerat factos refert. Sub annum 5. cap. 608 quo Luc. Mummius de Achæis & Corinthiis triumphauit. Muſici ludi Romæ acti, vt Tacitus libro 14. imò & gymnici. Sylla triũpho Mithridatico athletas dedit, vt & Pompeius in dedicatione theatri

ſui

Digitized by Google

A ſui apud Pompeium. Appianus libro 1. Ciuilium de Sylla. καὶ οὐδενὸς ἐν ὀλυμπίᾳ τότε ἀγωνίσματος πλὴν σαδίε δρόμε γινομένε· σὺν γὰρ ἀθλητὰς καὶ τὰ ἄλλα θεάματα πάντα ὁ σύλλας ἐς ῥώμην μετεκεκλήκει ἐπινικία τῶν μιθριδατικῶν ἔργων. *Cùm nullum id temporis certamen Olympiæ excepto curſu in ſtadio, datum fuiſſet, quod Sylla occaſione victoriæ Mithridaticæ athletas & alia omnia ſpectacula Romam ex Græcia retraxiſſet.* Herodianus libro 3. Hiſtor. Seuerum ſcribit Albino ſuperato gymnicos ludos Romæ dediſſe. ἐπετέλεσε δὲ καὶ ἐπινίκιον ἀγῶνα σὺν πανταχόθεν μέσης τε ἐπικελτὰς, καὶ ἀνδρείας μαθητὰς μεταπεμψάμενος. Liuius lib. 45. prodit ſub annum vrbis conditæ 586. Quinto Ælio Pæto, & M. Iunio Penno Coſ. Luc. Æmilium Paulum poſt res Macedonicas ab ipſo compoſitas Amphipoli ludos magno apparatu dediſſe. Romæ euerſa Carthagine à Scipione ludos datos Appianus in Libycis docet, ὁ δὲ σκιπίων θυσίας ἐτέλει καὶ ἀγῶνας ἐπὶ τῇ νίκῃ. Polybius in epitome lib. 16. victo Siphace οἱ μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ ἀγῶνας ἦγον, καὶ
B πανηγύρεις ἐπιφανῶς, χορηγὸν ἔχοντες εἰς ταῦτα τὴν σκιπίωνος μεγαλοψυχίαν: *qui Romæ erant ludos ediderunt, & celebritates, Scipione ſumptus ſufficiente, qua erat animi magnitudine.* Apud Athenæum libro 14. Luc. Anitius Prætor ob debellatos Illyrios acto Romæ triumpho ludicrum muſicum, & athleticum dedit, ἀγῶνας ἐπιτελῶν σὺν ἐπινικίοις ἐν τῇ ῥώμῃ.

CAPVT XXXV.

De Hercule, & triumphali domo, & ſtatuis.

HERCVLES triumphalis ab Euandro ſacratus eſt in foro boario, qui per triumphos veſtitur habitu triumphali. Plin lib. 34. cap. 7. triumphales domus fuerunt quæ publi-
C co ſumptu Imperatoribus fiunt, qualis P. Valerio Publicolæ data, adiectum decreto, vt earum fores extrà aperirentur, & ianua in publicum reiiceretur. Plinius lib. 36. cap. 15. Dionyſ. lib. 5 de domo P. Valerij Publ. ταύτης τῆς οἰκίας παρ' ἣν ὁ χαλκοῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν εἰς οἴκων τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται. Cùm vir triumphalis in rogum impoſitus die funeris crematetur, potuit quiſque os eius aliquod in vrbem inferre, & terræ mandare. Plutarch. Romaic. δι. διὰ τί τὸν θριαμβεύσαντα εἶτα ἀποθανόντα καὶ καύσαντες ἐξῆν ὀστέον λαβόντας εἰς τὴν πόλιν εἰσφέρειν, καὶ καταθεῖναι. Triumphali denas argenti libras in ſupellectile crimini dabant: Plin. lib. 18. cap. 6. Statuas tamen, quæ argento ornarentur, non negabant. lib. 33. cap. 9. tranſit inde materia (argentum) & ad triumphales ſtatuas. Iuuenal. ſatyr. 7.

Huius enim ſtat currus aheneus, albi
D *Quadriiuges in quadriniis, atque ipſe feroci*
Bellatore ſedens. ——

ſatyr. 8.

—— *pictóſque oſtendere vultus*
Maiorum, & ſtantes in curribus Aemilianos.

Serò ſtatuas currules datas eſſe Romæ ſcribit Plin. lib. 34. cap. 5. vnde & noſtris currus in his qui triumphaſſent. Serum hoc, & in his non niſi à D. Auguſto ſeiuges, ſicut & elephanti. Triumphalis ſtatua dicitur illuſtris, habitu triumphantis ſculpta. apud Tacit. lib. 18. M. Appianus triumphali ſtatua donatus eſt: item Iulio Agricolæ illuſtris ſtatuæ honor decretus. Trebellius. Statuam inter triumphales & currus quadriiugos Piſoni decreuerunt. Liu.
E lib. 8. additus triumpho honos, vt ſtatuæ equeſtres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Erant & ſtatuæ laureatæ in vrbe. Tacit. lib. 4. Annal. & lib. 17. populus cum lauro & floribus Galbæ imagines circum templa tulit. Cic. pro Murena, imaginem parentis ſui lauream. Prudent. lib. 2.

Fruſtra igitur currus ſummos miramur in arcu
Quadriiugos. ——

Erant aliæ foris, & circa limina animorum ingentium imagines, affixis hoſtium ſpoliis, quæ nec emptori refringere liceret, triumphabátque etiam dominis mutatis ipſa domus, & erat hæc ſtimulatio ingens, exprobrantibus tectis quotidie imbellem dominum intrare. legendus Valer. lib. 2. cap. 5. Plin. lib. 34. cap. 2. 5. 6. 7. triumphum Agrippa repudiauit, contentus ornamentis triumphalibus, authore Dione. Longè antè, anno vrbis 541. Cn. Fuluius Flaccus decretum ſibi à Senatu reſpuit, eóque in exilium pulſus. Valet. Max. lib. 2. cap. 5.

Digitized by Google

 A

CAPVT XXXVI.

De ſpoliis opimis.

Spolia opima nuſquam alibi, quàm Romæ commemorantur. ea dicuntur quaſi opulenta quæ duci à duce derepta ſunt. Græcis tamen fuit ζῶς νικηφόρος apud Liuium lib. 2. Belli Maced. Feſtus nomen factum autumat ab Ope Conſiua Saturni vxore, quæ in Regia colitur à populo Rom. Plutarchus in Romulo ex Varrone ab opibus, ob περιουσίαν, vel quod ὅπως ὀνομάζεται τὸ ἔργον. αὐτουργῷ δὲ ἀριστείας στρατηγῷ στρατηγὸν ἀνελόντι δίδοται καθιέρωσις ὀπιμίων. i. *ei duci qui generoſum aliquod facinus manu ediderit, & ducē hoſtiū occiderit, datur vt opima ſpolia dedicet.* dicunturque vel ab ope, vel ab opere, quod mauult Plutarchus, minus bene. Feſtus Opem Conſiuam ait in Regia coli, quia omnes opes humano generi terra tribuit. ergo & opulenti dicuntur terreſtribus rebus copioſi, & hoſtiæ opimæ præcipuè pingues, & opima, magnifica, & ampla. Vnde ſpolia quæ dux populi Romani duci hoſtium derraxit; quorum tanta raritas eſt, vt intra annos paulo minus 700. trina tantùm contigerint nomini Romano. vna, quæ Romulus de Acrone; altera, quæ Conſul Coſſus Cornelius de Tolumnio; tertia, quæ M. Marcellus Ioui Ferertio de Viridomaro fixerunt. Tria illa numerantur à Propertiu lib. 4. eleg. 10. B

Armáque de ducibus trina recepta tribus.
Tempore quo portas Caninum Acrona petentem
Victor in euerſum cuſpide fundis equum.
Nunc ſpolia in templo tria condita. —— C

Triumphator Iupiter τροπαιοῦχος. Seneca in Agamemnone.

Ad quem triumphi ſpolia victores ferunt.

Valerius Max. lib. 3. cap. 2. opima totidem numerat, Romuli, Coſſi, Marcelli, in æde Iouis Feretrij, vt & Plutarch. in Marcello. 6. Æneid.

——*inſignis ſpoliis Marcellus opimis,*
Tertiáque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Plutarchus. καὶ τρισὶ μόνοις τοῦτο τυχεῖν ὑπῆρξε Ῥωμαίοις ἡγεμόσι. Bretomartum vocat Gallorũ Regem, quem alij Viridomarum. Iulio Cæſari tamen, quaſi manu ducem aliquem hoſtiũ cecidiſſet, in æde Iouis Feretrij ſpolia opima dicata ſunt. Dio lib. 44. σκῦλά τέ τινα ὀπῖμα ἐς τὸν τοῦ Διὸς τοῦ Φερετρίου νεὼν ἀναθεῖναί οἱ, ὥσπερ τινὰ πολέμιον αὐτοστράτηγον αὐτοχειρίᾳ που πεφονευκότι. Certè & M. Craſſus Regem Scytharum Deldonem occidit, & ſpolia eius Ioui Feretrio dicaſſet, ſi dux totius exercitus ſummus fuiſſet. Dio lib. 54. καὶ τόν γε βασιλέα αὐτῶν Δέλδωνα αὐτὸς ὁ Κράσσος ἀπέκτεινε, κἂν τὰ σκῦλα αὐτοῦ τῷ Φερετρίῳ Διῒ, ὡς καὶ ὀπῖμα, ἀνέθηκεν, εἴπερ αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ἐγεγόνει. Liuius ſpolia opima vocat, quæ eques equiti detraxit lib. 23. vbi de Taurea & Aſellu agit. & apud Feſtum Varro ait, opima ſpolia eſſe etiam quæ manipularis miles detraxerit, dummodo duci hoſtium. ad ædem Iouis Feretrij poni teſtimonio eſſe libros Pontificum in quibus ſit, pro primis ſpoliis boue, pru ſecundis ſolitaurilibus, pro tertiis agno publicè ſacra fieri debere. eſſe etiam compelli Reges (lege, Pompili Regis) legem opimorum ſpoliorum talem; Cuius auſpicio claſſe procincta opima ſpolia capiuntur, Ioui Feretrio bouem cædito, ei qui cepit æris ducenta darier oporteto. (ita eruditiſſimus Scaliger.) Secunda ſpolia in Martis aram in campu, ſulitaurilia (vel maiora, vel lactentia) vtra voluerit cædito. Tertia ſpolia Iano Quirino, agnum marem cædito; centum qui ceperit (ei) ex ære dato: cuius auſpicio capta, diis piaculum dato. Plutarch. in Marcello. καίτοι φασὶν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι Νομᾶν Πομπίλιον καὶ πρώτων ὀπιμίων, καὶ δευτέρων, καὶ τρίτων μνημονεύειν· τὰ μὲν πρῶτα ληφθέντα τῷ Φερετρίῳ Διῒ κελεύοντα καθιεροῦν, τὰ δεύτερα δὲ τῷ Ἄρει, τὰ δὲ τρίτα τῷ Κυρίνῳ, καὶ λαμβάνειν γέρας ἀσσάρια. Ea ferebantur in ædem Iouis Feretrij, de quo Liuius lib. 1. & 4. de Coſſo qui Lartem Tolumnium occiderat. in eum milites carmina incondita æquantes eum Romulo canebant. Spolia in æde Iouis Feretrij prope Romuli ſpolia, quæ ſola tunc erant opima, dunu fixit. ibidem opima ſpolia interpretatur, quæ dux duci detraxerit; ducem dici vult cuius auſpiciis bellum geritur. Coſſum Conſulem fuiſſe, non Tribunum militum. Plutarch. ἐκείνων μόνων ὀπιμίων ὄντων, ὅσα καὶ παρατάξεως οὔσης, καὶ πρῶτα, καὶ στρατηγοῦ στρατηγὸν ἀνελόντος. (fortè, καὶ προσέτι, id eſt, *inſuper*, vel πρὸς τούτοις.) Ferertius autem Iupiter à Romulo vocatus à ferendis ſpoliis, cui primo omnium Romæ templum exſtruxit. Is quidem pedes in ædem Iouis Feretrij ſpolia intulit; Coſſus & Marcellus quadrigis. Plutarchus, τεθρίπ-

πεις

Digitized by Google

A τοῖς εἰσελαύνουσιν αὐτοὶ τὰ τρόπαια φέροντες. Quidam à feretro pompæ, alij à feriendo feretrum. Propert. lib. 4. eleg. 1.

—— cauſa feretri,
Omine quod certo dux ferit antè ducem.
Seu quia victa ſuis humeris hæc arma ferebant.

Silius lib. 5.

—— quis opima volenti
Dona Ioui portet feretro ſuſpenſa cruento?

lib. 12.

Marcellus ferret cùm victor opima Tonanti.

Plutarch. τὸ δὲ τρόπαιον ἀνάθημα Φερετρίου Διὸς ἐπωνομάσθη· τὸ γὰρ πλῆξαι φερίρε ῥωμαῖοι καλοῦσι. Li-
B uius lib. 1. Ioui Feretrio templum primum omnium condidit. Plutarch. de Marcello. δρυὸς γὰρ εὐκτεάνου πρέμνον ὄρθιον, καὶ μέγα τεμὼν, καὶ ἀσκήσας, ὥσπερ τρόπαιον ἀνέστησε. i. *quercus enim o ulentæ* (lego εὐκτεάνου, *opulenta*, vel εὐκτηδόνος, *quæ pectines & venarum tractus elegantes habet*: nam ad trophæum arboris rami decidebantur) *truncum montanum, & magnum abſcindens & inſtruens, vt trophæum, ex ipſo ſpolia commodè & aptè religauit. procedente pompa, trophæum manu gerens in currum aſcendit, & ſimulacrum tropæophorum ex iis quæ ibi erant pulcherrima per vrbem traducebat* (lego, τῶν ἐκεῖ καλλίστων, non ἐκείνων, vt vulgò, & intelligo ferculum vnum aliquod è pompa triumphali.) *ſequebatur exercitus pulcherrimis armis inſtructus canens carmina, & pæanas triumphales in Deum Feretrium & Imperatorem. Sic procedens, vbi venit in templum Iouis Feretrij, ſtatuit illud & dicauit. Dicitur autem Feretrius Iupiter* ἀπὸ τοῦ φερετρευομένου τροπαίου. *aut* Διός ἐστιν ἐπωνυμία κεραυνοβολοῦντος. τὸ γὰρ
C τυπτεῖν, φέρειν (lego, φερίρε) οἱ ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ παρὰ τὴν τοῦ πολεμίου πληγὴν γεγονέναι τοὔνομα λέγουσιν. καὶ γὰρ νῦν ἐν ταῖς μάχαις, ὅτ' ἂν διώκωσι τοὺς πολεμίους, πυκνὸν τὸ φέρε (lego, φερι. retinere ſolet ipſiſſimas voces Latinas, vt in Paulo Æmilio dixit κάρκερε, in Romulo φερίρε ὅστεμ, ὅπως) τύπτε παῖε, παρεγγυῶσι ἀλλήλοις. Poſt Marcellum nemo ſpolia opima tulit, vt Plutarch.

Cum hæc de triumpho ſcriberem, venit in manus meas liber commentarius ad Martialis Amph theatrum hominis maledicendi ingenio notiſſimi, cuius calumnias enotare hîc mihi libuit, vt veritati ſua ratio conſtet; abſtinebo conuiciis, ne eodem in luto, in quo ille, volutari videar. Libro quem de Venatione ſcripſi anno ƆIƆ.IƆ.IIC. cap 24. p. 107. admonueram, in venatione direptionis ſyluas ſubitarias in arena exhibitas eſſe, ſiue arbores cum natiuo ceſpite vulſæ, arte, & manu hominum deſtituerentur in humum, ſiue in automatis & pegmatis repræſentarentur. Ille hîc exclamat, ſupini erroris manifeſtum me eſſe, & inter pancarpum & venationem direptionis hoc diſcrimen ſtatuit, quod pancarpia (ſic enim ille vo-
D cat, nullo auctore, quanquam pancarpia corona veteribus dicta:) ſine automatis, & ſine ſpectaculo arenarij fuerit, venatio direptionis cum automatis, & cum ſpectaculo arenarij. vbi ſolens ſuo more allucinatur. In pancarpo enim arenarios cum beſtiis depugnaſſe teſtis eſt Caſſianus cap. 45. collatione 5. vt, inquit, fieri ſolet ab his, qui coram Regibus mundi huius omnigenis congredi beſtiis præmiorum contemplatione conſueuerunt, quod ſpectaculi genus vulgò pancarpum nuncupatur Hi, inquam, feras quaſcunque fortiores robore, vel feritatis rabie conſpexerint diriores, aduerſus eas primæ congreſſionis certamen arripiunt, quibus exſtinctis, reliquas, quæ minus terribiles, minúſque vehementes ſunt, exitio faciliori proſternunt. Quid ad iſta noſter ille muſſitabit quibus ſibi ipſi, non mihi, ſupini erroris notã inuſtam non diffitebitur? Sed de automatis, quæ nulla fuiſſe in pancarpo ſcribit, eius rei au-
E ctorem probæ notæ aliquem laudari velim. in pancarpo enim Ptolemæi apud Athenæum lib. 5. & Apuleium lib. 10. & Martial. lib. 1. epig. 21. automata fuerunt. Pancarpum ſyluam arenariam interpretor, in qua interdum nullæ feræ, vt apud Apuleium lib. 10. vetus interpres apud Cuiatium Nouella 105. pancarpum ſyluam exponit.

Libri mei cap. 7. pag. 51. hanc Lactantij lib. 6. cap. 20. lectionem probam eſſe docueram. *Primitus venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributa ſunt.* addideramque, munera pro naumachiis, ludis ſcenicis & venationibus poni. notaram locum Vitruuij procemio lib. 10. *In muneribus, inquit, quæ à Magiſtratibus foro gladiatorum, ſcenîſque ludorum dantur.* & Martialis hæc verba lib. 1. de naumachia.

Quiſquis ades longis ferus ſpectator ab oris,
Cui lux prima ſacri muneris iſta fuit.

Ille, homo minimè malus, legit eadem mecum ſententia aduersùs doctiſſimum Lipſium pag. 37. libri ad Amphitheatrum Mart. ad epig. 12. *Venationes, quæ vocantur & munera*; & hoc

poſtremum

Digitized by Google

poſtremum longè melius eſſe ait:nempe, quia de ſuo *τὸ (&)* addidit,& de meo,munus pro quolibet ludorum genere poni, qui à Magiſtratibus in foro aut Amphitheatro darentur. qua in re iterum inſultat doctiſſimo Lipſio pag. 52. libri ſui ad Amphitheatrum, cùm à me hoc quicquid eſt,mutuatus ſit,vt & penè omnia quæ de irritandis feris,de manſuetariis, reliquáque venatione addidit prioribus ſuis ſcriptis. A

Cap.7. libri mei p. 16. & 17. docueram venationem Circenſem Ioui ſacram fuiſſe, ex eo loco Tertull. in Apolog.8. *Romæ Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine. ſed beſtiarij,inquitis.* addideram Iouem illum Saturnum Babylone dictum eſſe. Ioui Latiari hominem mactari ludis ſolitum, ex Tertulliani Scorpiaco cap. 7. & Minutio in Octauio Iouem illum Latiarem à quibuſdam Ditem putari,ex Prudentij lib.1.in Symmachum.

Funditur humanus Latiari in munere ſanguis,
Confeſſúſque illic ſpectantum ſoluit ad aram B
Plutonis fera vota ſui. ——

Ille pag.37.libri ſui ad Amphitheatri epigramma 12.hîc mihi nebulam eſſe pictam in pariete ait, & Ioui Latiari homines tantùm immolatos, non autem venationes dicatas. Quid? nónne hoc ipſum à me priùs annotatũ diſertè fuerat? Quid ſibi vult apud Prudentiũ Latiare munus,niſi venationes? Quis neſcit ante gladiatorum, venationũ, & ludorum ſcenicorũ munera homines plerumque mactatos? Quid aliud voluit Tertullianus, cùm Iouem beſtiarij ſanguine prolutum eſſe dixit c.8.Apologet.quàm venatione Circenſi ſolitos mactari Ioui beſtiarios? quid aliud Cyprianus lib. de ſpectaculis c.3.in hæc verba? *Inter quæ nonnunquam & homo fit hoſtia,latrocinio Sacerdotis,dum cruor etiam de iugulo calidus exceptus patera, quaſi ſitienti idolo in faciem iactatus crudeliter propinatur.* vbi & latrocinium verè interpretatus ſum,quod ille non fecit, & veriùs legi poſſe,*patrocinio*,dixit, nec id quidem aſſeueranter, ſed cum dubitatione.quam ille meam lectionem ridiculè riſui habet. C

Cap.8.libri mei de Venatione p 19.Tertul.c.35.Apologet.lectionẽ genuinã eſſe oſtenderã, *ſchola beſtiarum*,quod inibi ferę vel ad manſuetudinẽ,vel ad crudelitatẽ erudirentur,cùm iſte *beſtiariorũ* reſcripſiſſet.tuetur ſe tamen authoritate Senecæ,qui ludũ beſtiariorũ dixit.Quid tum deinde? quaſi verò ſchola beſtiarum minus aptè Tertulliano dicatur, quàm Senecæ ludus beſtiariorum,maximè cùm Strabo lib.15. *διδασκάλους* feratum,Firmicus lib.3.ferarum præpoſitos ac magiſtros dixerit,& in actis Marcelli Papæ & martyris hæc legantur.Maxentius miſit Marcellum in Catabolum,vt beſtiarum quæ publicè alerentur curam ſuſtineret.

Cap.21.libri mei de Venatione pag. 83. legeram cum Pamelio & Iunio apud Tertul. in Valent.c.37.*cicuria Enniana*, authorem ſequutus Hieronymum lib.2. aduerſ. Ruffinum, qui cicures Ennianos dixit,ille *cicurina*,& *cicurinos* legit.Quid? an quia vox, *cicurinus*, proba eſt, vox,*cicur*,repudianda? an veterum ſcripta ita ſunt interpolanda,vt pro cicuribus Ennianis, *cicurinos* legas,& *Ennianos* deleas? maximè cùm ſola coniectura,nullo ſcripto codice nitaris. D
Cap.28.libri mei pag.127.dixeram,*ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι*,Herodiano in Commodo, & *συστάδην μάχεσθαι*,*cõtra leonem ſtare*, Spartiano in Caracal.nihil aliud eſſe, quàm in loco plano cum belluis pugnare.ille pag.36.libri ſui ad Amphitheatrum,interpretatur *ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι*, *pugnare ex oppoſito*,aitque aliud eſſe quàm pugnare *συστάδην*, *è plano.* oportuit eum qui imponere velit,dicti ſui memorem eſſe, ne falſi teneatur. ecce tibi verba eius pag 7.libri ad Amphitheatrum. *Pugnabant enim vel de ſuperiore loco,ſiue ἄνωθεν,vel ex æquo,ſiue plano.* quod Herodianus Commodo dixit,*ἐξ ἀντιστάσεως. καὶ θηρίων ἐξ ἀντιστάσεως μάχας ἐπαιδεύετο.* Quid loqueris, ô bone? *ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι*,loco illo Herodiani in Cõmodo,nihil eſt aliud,quàm ex æquo, ſiue plano pugnare cum feris,vt ipſe vis,&hanc meam interpretationem, quam pag. 7. ſequutus es,pag.36.infirmare conaris.omnino locus ille Herodiani,vt hoc non neſcias,ita accipiendus eſt, *καὶ θηρίων ἐξ ἀντιστάσεως μάχας ἐπαιδεύετο. τοῦ δὲ Κομμόδου περίδρομος κύκλῳ κατεσκεύαστο, ὡς μὴ συστάδην τοῖς θηρίοις μαχόμενος κινδυνεύοι.* Latinè; *Diſcebat Commodus in loco plano contra feras ſtare.ei ambitus in orbem extructus erat,ne cominus cum beſtiis pugnans, periclitaretur. Cum ceruis quidem,& ceteris animantibus quæ cornua gerunt,tauris exceptis,cominus ex æquo,& plano pugnabat,concurſans,perſequens,& conficiens: cum leonibus,pardis, & feris generoſis ex æquo non concurrebat, ſed ex ambitu illo ſuperiore configebat.* Docet hoc Herodianus his verbis.*ἐλάφους μὲν οὖν, καὶ δορκάδας, ὅσα τε κερασφόρα, πλὴν ταύρων συνθέων αὐτοῖς, καὶ καταδιώκων ἔβαλλε, φθάνων τε αὐτῶν τὸν δρόμον, καὶ πληγαῖς καιρίαις ἀναιρῶν. λέοντας δὲ, καὶ παρδάλεις, ὅσα τε ζῷα γενναῖα περιθέων ἄνωθεν κατηκόντιζεν.* & Xiphilin. in Commodo. *ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις τότε μὲν βοτὰ κάτω ἐς τὸ τοῦ κύκλου ἔδαφος καταβαίνων, ἄνωθεν ὅσα ἐπλησίαζε.* (puto legendum,*ἄνωθεν θηρία*) *τὰ δὲ προσαγόμενα, ἢ καὶ* E

ἐν

Digitized by Google

A *ἐν δικλύοις αὐτῷ προσφερόμενα κατέκτεινε, καὶ τίγριν ἔσφαξεν, ἵππον τε ποτάμιον, καὶ ἐλέφαντα.* i. *aliis autem diebus, nunc quidem herbatica animalia deſcendens in circuli planum conficiebat, nunc è loco ſuperiori feras quæcunque propriùs acceßiſſent, iaculo feriebat: quæ verò adducta aut allatæ eſſent, retibus incluſas concidebat, adeò vt tigrin aliquando, & equum fluuiatilem, & elephantem iugularit.*

Pag. libri mei 147. hunc Lucilij verſum,

Concurſans vt arenarius, claréque Quiritans.

de venatore arenario accipiendum cenſueram, oſtenderámque c.8. libri mei, venatores arenarios à Iulio Firmico dictos lib.8.cap.10.& gladiatoribus oppoſitos: quam ſentētiam meam noſter iſte ad Amphitheatrum pag.23. ſequutus eſt; vbi notat in verbis Lucilij *concurſare* dici tantùm de gladiatoribus. ineptiſſimè, vt ſolet, vel Herodiano teſte in Commodo, quem ait *συνθέοντα, καὶ καταδιώκοντα*, id eſt, concurrentem, & ſequentem feras conciſiſſe, *πληγαῖς
B καιρίοις ἀναιρῶν*. Vides concurriſſe arenarios cum feris, non tantùm gladiatores cum gladiatoribus.

Pag. 173. libri mei de Venatione hunc locum Suetonij cap. 4. Domitian. ita legendum pronuntiaram. *Venerationes, gladiatoréſque, & noctibus ad lychnuchos. nec virorum modò pugnas, ſed & virorum commiſit.* illud (*commiſit*) ſi non apponendum, certè ſubintelligendum eſt. Monui autem in epiſtola, hunc libellum de Venatione, me abſente excuſſum: quæ res anſam aliquot mendis dedit, cùm aduerſaria mea legi vix poſſent. eius rei typographos teſtes habeo. Lectio quam Marſilius ponit, eſt vulgata omnium codicum, quam non oppugno, imò probo, quia illud (*commiſit*) ſubauditur.

Pag.107.cap.24. libri mei dixeram, ante Gordianum venationem direptionis vſurpatam, quam Antiochus (aut, vt ipſe vult, Ptolemæus Philomelor) apud Athen. lib. 5. exhibuerit.
C Athenæi verba laudaueram, & iſtius errorem indicaueram, qui à Gordiano rem arceſſit. Ille contrà p.46. arguit, pancarpium, me cum venatione direptionis confudiſſe. homo ſtolidiſſimus, & vaniſſimus, qui vel nō viderit toto illo cap. 24. egiſſe me de venatione direptionis, ad quam pancarpium pertineat: vel ſi vidit, improbe diſſimulauerit. Hoc igitur aio, Vopiſcum in vita Probi, Calpurnium ecloga vlt. Athenæum lib.5. Martial lib.1. epig. 21. Apuleium lib. 10. quorum verba pag. 108.& 107. libri mei de venatione reperies, exaudiendos de venatione direptionis.& hos ei locos indicaueram, cùm in prioribus ſuis ſcriptis ne attigiſſet quidem. Nec vitio mihi verti debuit, quod ab illis feris, quas in direptionem Imperatores dederunt, ad miſſilia & teſſeras tranſierim, cùm maxima inter vtrumque genus conſenſio ſit. vt enim feræ, ſic & teſſeræ pro feris diripiebantur.

Pag.136. libri mei dixeram, Carpophorum bis denas feras omnes ſimul emiſſas excepiſſe,
D ac confeciſſe, apud Martial. lib. 1. epig. 27.

Herculeæ laudis numeretur gloria, plus eſt,
Bis denas pariter perdomuiſſe feras.

Iſte homo falſi manifeſtus, ſcribere auſus eſt pag.55. libri ſui, dixiſſe me, vna plaga bis denas feras confectas. Imò, *bis denas feras*, legendum putaui, vt Carpophorus numerum ferarum ab Hercule cæſarum vicerit.& illud Martial.

Bis denas pariter perdomuiſſe feras.

argumento eſt, ſimul omnes emiſſas. deinde pag.136. libri mei de Venatione, hos Claudiani verſus è Panegyrico Manlij attuleram.

Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum
Arte ligent, certóque premant venabula niſu.

E dixerámque ea verba de manſuetariis accipienda, qui feras ad iugum ligent, & vincula pati doceant; & de beſtiariis, qui venabulo eas excipiant. Ille reſcripſit,

Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum
Arte legant, certóque premant venabula niſu.

qui deſtinent, inquit, colla ad ictum. omnino inconcinna eſt verbi illius (*legere*) in vtroque carmine inculcatio, veriórque eſt vulgata lectio, quam propoſui. neque enim parum audaciæ manſuetariis eſſe oportuit, qui leonum colla arte ligarent. His ille calumniis famam meam appetiuerat, quem ſequutus Heraldus quidam ad Martialis lib. 5. epig 28. ſibi quoque licere impunè calumniari putauit, & ſcribere auſus eſt, *ſubſellia* me pro ſcamnis in cuneos & gradus illaris accipere in hoc epigrammate Martial.

Bis ſeptem tibi iam non ſunt ſubſellia tanti,
Vt ſedeas viſo pallidus Oceano.

Docue-

Docueram, ſcamna, ſellas, ſubſellia, cathedras, pro eodem poni, vt ſignificetur ipſe in anfractu ad conſeſſum locus, vt loquitur Tertullianus, idque cap. 35. libri quem de Circo ſcripſi pag. 92. 93. 94. probauerā optimis authoribus. de ſcamnis Martialis hos verſus laudaueram; A

Sedere in equitum an tibi liceat ſcamnis
Videbo, Dindyme, non licet maritorum.

de cathedris Calpurnium in venatione Catini;

Venimus ad ſedes vbi pulla ſordida veſte
Inter fœmineas ſpectabat turba cathedras.

de ſellis illud Martial. lib. 5. epig. 15.

Et inter ipſas penè tertius ſellas,
Poſt Caiúmque, Luciúmque conſedit.

de ſubſelliis Sueton. in Auguſto cap. 43. Parthorum obſides tunc primùm miſſos per arenam mediam ad ſpectaculum induxit, ſupérque ſe ſubſellio ſecundo collocauit. Martial. lib. 5. epig. 8. B

Edictum Domini Deique noſtri,
Quo ſubſellia certiora fiunt.

Addideram, non dubitare me, ſellas illatas in cuneos & gradus, id eſt, ligneas cathedras in quibus ſederent, quanquam aliud ſellam, aliud cathedram eſſe non neſcio. Laudaueram Sueton. in Nerone cap. 26. interdiu quoque clàm geſtatoria ſella delatus in theatrum ſeditionibus pantomimorum, &c. Item libri mei de Circo cap. 22. oſtenderam, ſcamna in cuneos inferri ſolita, quæ pedibus ſedentium ſubiicerentur, ex Ouid. lib. 3. eleg. 2. Amorum.

Et caua ſub tenerum ſcamna dediſſe pedem.

Ille me *ſubſellia* pro ſcamnis in cuneos illatis poſuiſſe, miris exemplis omnia turbaſſe clamat. hunc ego hominem, quia iuuenis eſt, monitum velim, vt bene dicendo ſibi nomen quærere, quàm maledicendo notam malit.

TOT

Digitized by Google

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ,

Εἰς τὸ ἱπποδρόμιον λόγος.

SANCTI IOANNIS
CHRYSOSTOMI
CONSTANTINOPOLITANI ARCHIEPISCOPI,

ORATIO DE CIRCO.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ,

Εἰς τὸ ἱπποδρόμιον λόγος.

ΣΤΑΔΙΟΝ ἡμῖν σήμερον πνευματικὸν, καὶ δρόμος οὐράνιος ἀνέῳγεν, τοὺς ἵππους πρὸς τὴν A
θεωρίαν τοῦ πνεύματος ἔχουσιν, οὐ κατὰ τὴν ἐκ γῆς χοϊκὸν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐπουράνιον αἰθέριον. ἐφ' ᾧ δεῖ τρέχειν μὲν κατὰ τὴν γῆν, σκοπεῖν δὲ κατὰ τοῦ οὐρανοῦ. τοῦτο προήχθην ἱστορῆσαι πρὸς ἔλεγχον τῶν φιλοθεαμόνων, τὸ τὸ πνευματικὸν τῆς σωτηρίας θεώρημα παρορώντων, καὶ τὸ σωματικὸν τῆς πονηρίας ἱπποδρόμιον, μᾶλλον δὲ σατανοδρόμιον * προτιμώντων θεωρεῖν. σὺ δὲ σπουδαίως ἀγάπησε μᾶλλον τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπερίεργον ἱπποδρόμιον, ἔνθα Παῦλος ἀγωνίζεται, οὐχ ὑπὸ εἴπου καὶ κάμπτων κύκλους τρέχων, ἀλλ' ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐκπληρῶν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἔνθα ὁ Ἠλίας ἡνιοχεῖ, περὶ οὗ εἴρηται, ἅρμα, ἅρμα ἡνίοχε τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἱππεὺς αὐτοῦ, οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν πυρίνου ἅρματος καταρχομῶν, ἔνθα λαὸς οὐρανοπολιτῶν ἐπὶ τὴν θεωρίαν πάρεστι, καὶ κριτὴς πνευματικὸς καθέζεται, καὶ βασιλεὺς θεωρεῖ, καὶ ἐπινίκιον οὐράνιον δῶρον τέθειται, καὶ μάστιγες φοβεραὶ κρίσεως πρόκεινται. βούλεταί σε ὁ θεὸς δι' ἑαυτοῦ ἀγωνίζεσθαι. διὸ καὶ δέδωκέν σοι τὸ τῶν εὐαγγελίων * τετράθηρον ἅρμα, ἐν ᾧ ἅρματι ἵπποι λευκοὶ κατὰ τὸν Ζαχαρίαν. ζυγαῖοι μὲν φῶς καὶ ἀθανασία, ἀκρόσειροι δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια, οἱ προερχόμενοι κατόπιθεν τοῦ ἅρματος τοῦ προερχομένου εἰς γῆν βορρᾶ, περὶ οὗ λέγει ἡ σοφία, σκληρὸς τις ἄνεμος βορρᾶς. σκληρὸν γὰρ ἀληθῶς πνεῦμα πονηρὸν ὁ διάβολος, ἐν ἅρματι αὐτοῦ ἵπποι μέλανες. ὑποζύγιοι μὲν ὁ ᾅδης, καὶ θάνατος, ἀκρόσειροι δὲ σκότος καὶ ἀπώλεια, οὓς δεῖ κατανιοχεῖν τῷ ἅρματι τοῦ Χριστοῦ. ὅτι τὸ ἅρμα, φησὶ, τοῦ θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων, οὓς δεῖ κατανιοχεῖν ἐν ταῖς τρικυμίαις τοῦ βίου, ὡς ἐν θαλάσσῃ. ἐπιβιβάσαι γὰρ εἰς θάλασσαν σὺν ἵππους αὐτοῦ ταράσσοντας ὕδατα πολλὰ, καὶ καταστρέψαντας τὰ ἅρματα τοῦ νεκροῦ Φαραὼ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θάλασσαν ἐρυθράν. ἔχει δὲ καὶ παρεμπόρων ἄγγελον τὸν καταδιώκοντα, καὶ παρασκοτοῦντα σὺν ἵππους τοῦ ἐχθροῦ σου. γενηθήτω γὰρ, φησὶν, ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος, καὶ ὀλίσθημα, καὶ ἄγγελος κυρίου καταδιώκων αὐτούς. ἔχεις ἐξ ἐναντίας σὺν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καταγγέλλοντας Χαναναίους, Φαρισαίους, Σαδδουκαίους. ἔχεις
καὶ σὺ Μωσέα, Σαμουὴλ καὶ Δαβὶδ, οἱ προκατήγγειλαν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου. ἔχει ἐκεῖνος μεταφέρας C
2. δαίμονας, Βὴλ, καὶ Δαγὼν, καὶ Βαὰλ, καὶ Χαμὼς, οἳ τὸν Ἰσραὴλ ἔβαλον ἀπὸ σκελῶν, καὶ τὰ κῶλα αὐτῶν
3. 4. ἔρριψαν ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἔχεις καὶ σὺ θυρανοίκτας Παῦλον, καὶ Σιλουανὸν, καὶ Τιμόθεον, καθὼς αὐτοί φασιν, ὅτι θύρα ἡμῖν ἀνέῳγεν μεγάλη, καὶ ἐναργὴς, καὶ ἀντικείμενοι πολλοὶ, οἳ καὶ ἐζήτησαν ἵνα δοθῇ αὐτοῖς λόγος ἐν
5. ἀνοίξει τοῦ στόματος αὐτῶν. ἔχει ἐκεῖνος Φίλητον, Ἰούδαν, Δημᾶν, καὶ Ἑρμογένην, Ὑμέναιον, καὶ Ἀλέξανδρον τὸν χαλκέα ὑποκρίσεως γέμοντας. ἔχεις καὶ σὺ θεωροῦντας τὸν τῶν ἀγγέλων δῆμον, τὰ τῶν δικαίων τάγματα ἄνωθεν καθορῶντα. πῶς μὲν πάντες τρέχουσιν. εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον, εἷς ὁ κατὰ τὴν ἀλήθειαν λαὸς τοῦ Χρι-
6. στοῦ, εἷς ἐν Χριστῷ βαπτισθεὶς, καὶ Χριστὸν ἐνδυσάμενος, καὶ μηκέτι Ἰουδαῖος, μήθ' Ἕλλην, ἄρσεν, καὶ θῆλυ, δοῦλος, ἢ ἐλεύθερος, Σκύθης, Ἄρειος, Εὐνόμιος, Μακεδόνιος, ἀλλ' εἷς ἐν Χριστῷ. ἀξίως τοῦ θεοῦ τρέχε, καὶ πολιτεύου λαὲ τοῦ θεοῦ ἐν τῷ θεωρίῳ τοῦ παναγίου πνεύματος. μὴ τερπέτω σε τὰ προϊππικὰ κομβινεύματα, ἵνα μὴ καταλάβῃ σε τὰ περὶ κρίσεως κινδυνεύματα. εἰ βούλει κομβινεύειν, καὶ διαπατεῖσθαι, δύνασαι τοῦτο ποιεῖν μᾶλλον ἐν τῷ θεωρήματι πνευματικῷ· ζεῦξον κατὰ τῶν θηλυμανῶν ἵππων τοῦ διαβόλου σὺν εὐσεβεῖς D
7. σοῦ λογισμοὺς ἀντιδιατάξαι κατ' ἰσχυρῶν μακροθυμίαν· κρείττων γάρ, φησι, μακρόθυμος ἰσχυροῦ. κατὰ ἰουδαϊσμοῦ χριστιανισμὸν, καθ' ἑλληνισμοῦ θεοσέβειαν, κατὰ πορνείας σωφροσύνην, κατὰ πλεονεξίας ἐλεημοσύνην, κατὰ ψεύδους ἀλήθειαν, κατ' ὀργῆς πραότητα καὶ ἐπιείκειαν. πάλιν κατ' ὀξέων ζεῦξον καθυπο-
8. τακτὰς, τουτέστι, κατὰ θυμοῦ καὶ λύπης πραοθυμίαν· πραόθυμος γάρ, φησιν, ἀνὴρ καρδίας ἰατρός.* κατ' ὀξέων πραοθυμίαν, κατ' ἔχθρας φιλίαν, κατὰ μίσους ἀγάπην, κατὰ θλίψεως εὐχαριστίαν, καθ' ὑπερηφανίας ταπεινοφροσύνην, κατὰ πονηρίας ἀγαθωσύνην, καὶ κατὰ παντὸς ἅπαξ ἐναντίου πράγματος τὴν ὀρθόδοξον καὶ σωτήριον πίστιν ἔχε. δεῖ δέ σε ἡνιοχοῦντα καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἔχειν ἐγκράτειαν, ἵνα μὴ ναυσιασμῷ περιπέσῃς ἀκηδιάσας. ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος, φησι, πάντα ἐγκρατεύεται. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. λάβε καὶ τὴν κασσίδα τοῦ σωτηρίου, καὶ τὸ φραγγέλλιον ἐν τῇ χειρί σου, ὃ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ποιήσας ἐκ σχοινίων ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ σὺν τοῦ διαβόλου ἐμπόρους.

ἔχει

* Putem legendũ, [illegible] θεωρεῖν, [illegible] ἀγαπητοὶ, [illegible] θεωρεῖν, ἢ [illegible] τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπερίεργον.

* Vide an verius legi possit τετρασσ[illegible] i. animalia Ezechielis tetr[illegible] petilt.

* verba illa redundãt, & delenda videtur.

Digitized by Google

D. IOANNIS CHRYSOST. CONSTANTINOPOLITANI ARCHIEPISCOPI, ORATIO DE CIRCO.

A STADIVM hodie ſpiritale, curſúſque cæleſtis nobis apertus eſt, ſi qui fortè ad ſpiritus ſpe-
ctaculum animo pulchrè comparati ſumus, non quidem illo homine, qui de terra terrenus eſt,
ſed illo cæleſti, ſpiritúſque ductum ſequente vigentes. in quo ſtadio per terram quidem decur-
rere, in cælum autem oculis ferri oportet. Equidem adductus ſum ad hunc ſermonem, vt ho-
mines arguerem ſpectaculorum amantes, qui cùm ſpiritale ſalutis ſpectaculum neglectui habeant, corporale
nequitiæ curriculum, magíſque Satanæ ſtadium pietati anteponūt. Ibi verò libentiùs ac ſtudioſiùs, cariſſime,
verſari debes, quàm in eo Eccleſiæ non inutili, nec operoſo curriculo, in quo Paulus in certamen venit, non
quidem Euripi, ſtadiorúmq; orbes decurrens, ſed ab Hieruſalem circūquaque Illyricum vſque Chriſti Euan-
gelium explens, ac diuulgans? quàm in eo curriculo, in quo Elias auriga eſt? de quo dictum eſt, currus, cur- 4. Reg.
rus auriga Iſraël, & eques eius: non à linea alba decurrens in milliario ad ſphendonem, & metam, ſed 3.
à terra cælum vſque igneo curru tendere iter audens, vbi ciuium cæleſtium populus ad ſpectaculum adeſt,
B Iudex ſpiritalis ſedet, Rex ſpectat, victoriæ premiū cæleſte poſitum eſt, & flagella tremendi iudicij proſtant.
Vult te Deus per ſeipſum certare: ideo tibi dedit Euangeliorum currum 4. animalibus tractum, ad quem equi
candidi adiugati ſunt ſecundùm Zachariam. Iugales quidem lumen & immortalitas, extremi duo iuſtitia Zachar.
& veritas, qui eunt poſt currum pergentem in terram Aquilonis, de quo Sapientia dicit; ventus horridus 6.
Boreas. Aſper quippe & horribilis ventus eſt Diabolus. in eius curru atri equi. Subiuges ſunt Orcus & mors,
extremi autem & funales caligo & pernicies, quos oportet cum curru Chriſti componere, contráque aurigari.
quia ſicut ille ait, currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium in ipſo: & quidem eos Pſal. 66.
oportet in huius vitæ procellis, vt in mari contra vim hoſtium rectis habenis tendere. Deduxerunt enim in
mare Dei equos aquas multas turbantes, & currus Pharaonis illius ſpiritalis euertentes, eiúſque copias rubri
maris fluctibus obruentes. Habet autem currus Dei equitem vicinum, & aſſeſſorem Angelum, qui tetri illius
hoſtis equites inſequitur, & tenebris inuoluit. Fiant, ait ille, viæ illorum tenebræ, & lubricū, & An- Pſal. 34.
gelus Domini perſequens eos. Habes altera ex parte Chananæos, Phereſæos, Saducæos, largitiones Dia- Phari-
C boli annuntiantes. Habes & tu Moſem, Samuelem, & Dauidem, qui iuſti aduentum prænunciarunt. Habet ſæos.
Diabolus à tergo editores Dæmonas, Bel, Dagon, Baal, & Chamos, qui ſupplantatū populum Iſraël deturba-
runt, & eorum membra in eremo diſiecerunt. Habes & tu qui tibi ianuam aperiant, Paulum, Syluanum, &
Timotheū, ſicut & ipſi dicunt; oſtium nobis apertum eſt magnū & euidens, & aduerſarij multi, 4. Cor.
qui & ipſi petierunt vt ſibi daretur ſermo in apertione oris. Habet hoſtis hominū Philetum, Iudam, Demam, 16. Epheſ. 6.
Hermogenem, Hymenæum, & Alexandrum fabrum ærarium hypocriſi plenos. Habes & tu ſpectatorem An- 1. Tim.
gelorum populum, omnéſque iuſtorum ordines intuentes, quomodo omnes decurrant. Vnus autem eſt qui 1. 2. Tim.
brauium accipit, vnus, inquam, reuera Chriſti populus, vnus ille Chriſti ſanguine ſacróque baptiſmate tin- 4.
ctus, qui Chriſtum induit. Et iam non eſt Iudæus, neque Græcus; non eſt ſeruus, neque liber; non eſt maſculus, Galat. 3.
neque fœmina; non eſt Scytha, Arius, Eunomius, Macedonius: ſed vnus eſt in Chriſto. Popule Dei, ſic curre, ſic
age in Circo ſancti Spiritus, vt Deo digna ſit tua decurſio. Ne te proluſio paribus equis euertat, ne ante iudiciū
D in periculum incidas. Si vis paribus equis currere, & deſignari, hoc magis potes in ſpiritali ſpectaculo. Iungito
contra equos Diaboli furentes libidine, pias cogitationes: inſtruito te cōtra fortes patientia; melior eſt enim Prouer.
(ait ille) patiens viro forti. Iunge contra robuſtos longanimitatem; contra Iudaiſmum, Chriſti fidē; contra 16.
Græcorum errores, Dei vnius cultum; contra ebrietatem ac proteruiā, iunge temperantiam; contra auaritiam,
eleemoſynam; contra mendacium, veritatem; cōtra iram, lenitatem, ac manſuetudinem. Rurſum contra acrio-
res impetus iunge eos motus qui contrarios ſuperent, hoc eſt, contra iram & dolorē, animi æquitatem: vir enim
lenis cordis eſt medicus. Contra inimicitias, amicitiam; contra odium caritatem; cōtra afflictionem, gra- Prou. 14.
tiarum actionem; contra ſuperbiā, humilitatem: cōtra malitiam, bonitatē: & vt vno verbo dicā, contra omnia
aduerſa, fidē orthodoxam & ſalutarem habe. Oportet autem aurigantē ſpiritus habere cōtinentiam, vt ne in
nauſeā incidēs à labore deterrearis. Omnis enim qui in agone cōtendit, ait ille, ab omnibus ſe abſti- 1. Cor. 9.
net: & illi quidē vt corruptibilē coronā accipiant, nos autem incorruptā. Accipe & galeā ſaluta-
ris, & flagellū in manu tua, quod è ſparto Chriſtus Dominus cùm feciſſet, expulit è tēplo negotiatores Diaboli.

στήκει ἑδραίως ἐπὶ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ἀνάβηθι ἐπὶ τὸ ἅρμα τοῦ εὐνούχου, ὦ Φίλιππε, ὁ ἀπηλλαγμένος A
9. τῆς ἀκαθαρσίας πάσης. ἀνάβηθι ἐπὶ τὸ ἅρμα ἀμετεωρίστως. ἀτένιζε τὸν τῷ ἀναγνώσματι τοῦ εὐαγγε-
λίου διακονοῦντα μαμπάριον. μή τίς με δόξῃ γελοιάζοντα λέγειν, οὐ ψεύδομαι. ὡς γὰρ ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ
πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τὸ μαμπάριον πεπηγότες τοῦ σημαίνοντος ἀτενίζουσι, ἐκδεχόμενοι ἐν τῇ βουλῇ
ἐκείνου τὸ ἄνοιγμα, οὕτως ἤτοι καὶ οἱ ἐπὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν θεωρίαν εἰς τὸ αὐτὸ ἀθροιζόμενοι, τοῦ διακό-
10. νου ἀνοίγειν μέλλοντος τὸ τοῦ εὐαγγελίου τετράδιον, πάντες αὐτῷ ἀτενιζόμενοι ἡσυχίαν παρέχοντες, καὶ ἡνίκα τοῦ
δρόμου τῆς ἀναγνώσεως ἄρξηται, εὐθέως διανιστάμεθα ἡμεῖς ἐπιφωνοῦντες, ἀλλὰ δόξα σοι κύριε. ἀνάβηθι ἐπὶ
τὸ ἅρμα, θηρίαζον, ἀποδέσμιζον, κατάστηλον, ἔκβαλε, ἀπόστρεψον, πίαζον (καὶ ποίησον) ἐκ τοῦ στόματος
τὴν καλὴν ὁμολογίαν, ἀποδρόμιζον κατὰ τοῦ ἐναντίου. ὁ γὰρ πορευόμενος ἁπλῶς, πορεύεται πεποιθώς.
κατάστηλον αὐτὸν ὡς ὁ Δαβὶδ τὸν Γολιάθ, ἔκβαλε αὐτὸν ὡς ὁ Ἐλισσαῖος τὸν Γιεζί, πίαζον αὐτὸν ὡς ὁ Ἠλίας
11. τὸν Ἀχαὰβ ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Ναβουθαί, ἀπόστρεψον αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ
ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. πρόσεχε σεαυτῷ. προσέχετε γάρ, φησιν, ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν ἡμῶν αἱ
καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ. πάντα βάσταζον· ἀλλήλων γάρ, φησι, τὰ βάρη βαστάζετε. αὐτὸ δὲ ἔχων B
(φυλάττου) μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. μὴ ἀποστρεφόμενος εἰς τὰ ὀπίσω, μνημονεύων
τῆς γυναικὸς Λώτ. μέσον ἔχε ὁδὸν δικαιοσύνης, μὴ ἐκκλίνῃς εἰς τὰ δεξιά, μηδὲ εἰς ἀριστερά. ἔσωθεν ζήτει
ἐκ τοῦ παραδείσου, ἔσωθεν ζήτει. ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι,
κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, καταλαλιαί, βλασφημίαι, τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. μὴ συναναβῇς αὐτῷ·
εἰς ἁμαρτίαν σε καλεῖ. αὐτός σε κάμψει· καὶ σὺ πρὸ αὐτοῦ λέγων αὐτῷ, ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ, ὅτι
οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων· ἔξω μεῖνον ὡς Ἠλίας φεύγων τὴν Ἰεζάβελ. σπεῦδε εἰς τὸ
βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, μή σε καταλάβῃ, ὡς οὐδὲ Ἀβεσσαλὼμ παῖδες τοὺς περὶ Ἰωναθὰν καὶ Ἀχιμαὰς
τοὺς ἱερεῖς τοῦ κυρίου φεύγοντας. μή σε πιάσῃ, ὡς οὐδὲ βασιλέως Ἱεριχὼ παῖδες τοὺς κατασκόπους· ἀλλ'
εἰ δυνατὸν ἀπάτησον αὐτὸν ὡς Ῥαὰβ τοὺς ἐρευνῶντας ἡ πόρνη. μή σε καθυποτάξῃ, ὡς οὐδὲ Φαραὼ τοὺς
περὶ Μωσέα, καὶ Ἀαρών. ἀλλὰ παρέκαμψον αὐτόν, ὡς οἱ μάγοι Ἡρώδην. μὴ ἀγωνιάσῃς· ἔχεις γὰρ τὸν δια-
ζεύκτην θεόν, καὶ ἰατρὸν τὸν Χριστόν. μηδὲν πτοηθῇς· ἔχεις γὰρ ἀλείπτην τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν τοῦ Σαμουήλ
μυστικῷ κέρατι χρίοντά σε τῷ μύρῳ. μηδὲ τὸ δίψος φοβηθῇς· ἔχεις γὰρ τὸ ὕδωρ ἐπί σε τῆς ἀναπαύσεως τοῦ C
βαπτίσματος διὰ τῆς κολοκύνθης, ἵνα περιερχόμενόν σοι, τουτέστι διὰ τῆς κηρυκείας τοῦ Ἰωνᾶ. ἀνάλαβε σε·
στρέψον τὸ ἅρμα τῆς τυραννίδος αὐτοῦ. βάλε αὐτὸν εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο· βάλε αὐτὸν εἰς τὴν βαθεῖαν
ἐκεῖ. ψαλμικῶς ἀνάβοησον, ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι κύριε, κύριε εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου. βάλε αὐ-
τὸν εἰς τὴν βαθεῖαν κατακάμψας μεσάτος ἐκ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ. ἆρον εἰς ὕψος ὁσίους χεῖρας πρὸς
τὸν βασιλέα, λαβὼν βραβεῖον τῶν φοινίκων κατὰ τοὺς παῖδας, καὶ σείσας προσκύνησον αὐτῷ, ὅτι ἔπεσε
Βήλ, συνετρίβη Δαγών· χάρις δὲ τῷ θεῷ τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ. ταύτῃ τῇ νίκῃ καὶ τὸν παράδεισον, εἰς λουτρὸν πάνδημον, ἀνεῖξαι δυνηθήσῃ, ἔνθα ποταμοὶ τέσσαρες·
12. ὕδωρ πολύ, ὡς ἐν λουτρῷ ἐν τῷ ἀπὸ χλόης, ὅπως καὶ σὺ εὐκαίρως λέγῃς, εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κα-
τεσκήνωσεν, ἐφ' ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με· καὶ ἐπὶ πᾶσιν τούτοις καυχώμενος λέγῃς, τὸν
καλὸν ἀγῶνα ἀγωνίωμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιο-
σύνης στέφανος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι.

Digitized by Google

A Stato firmiter ſupra vas electionis, aſcende Philippe ſuper currum eunuchi ab immunditia omni liberati:
inſcende currum animo minimè elato, oculos dirige in eum qui lectione Euangelij mappam miniſtrat. Ne
quis me putet per ludum hæc dicere, ſeriò dico, nec mentior. Vt enim in Circo omnium oculi in mappam ſigno
fixo rectà feruntur, * cùm ij qui ſunt in conſilio editoris poteſtatem eius ſigni aperiendi ac promendi ac- * accipienti in eius iactu carcerum apertionem.
ceperint, itidem & qui in vnum Eccleſiaſtici ſpectaculi cauſa conuenerunt, Diacono iamiam quatuor Euan-
gelij fores aperturo, omnes in ipſum intuemur ſilentium præbentes, & quando lectionis curriculum ingreſ-
ſus eſt, confeſtim exſurgimus & nos acclamantes, gloria tibi Domine. Aſcende in currum, venare, excurrito,
contrahito, iniicito, auertito, premito, mittito ex ore pulcram confeſſionem, excurrito in aduerſarium: qui
enim ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Compeſcito eum ſicut Dauid Goliath, eiicito eum Prou. 10.
vt Eliſæus Giezi, premito eum ſicut Elias Achab in vinea Naboth, auerte eum in tenebras exteriores, vbi
ſtridor & fletus dentium. Attende tibi. Attendite enim, inquit, vobis, ne quando grauentur corda Luc. 21.
B veſtra in crapula, & ebrietate. Omnia ſufferto. Alter alterius onera portate, ait. Vias inuias caue- Gal. 6.
to, ne offendas pedem tuum ad lapidem. Ne retrò auertaris, ſed memento vxoris Lot. Mediam iuſtitiæ viam
teneto, ne declines ad dexteram, aut læuam. Interiùs quære de paradiſo. Quære apud te quæ Dei ſunt. De cor-
de enim exeunt mala cogitationes, cædes, adulteria, furta, falſa teſtimonia, obloquutiones, blaſphemiæ, quæ
hominem inquinãt. Ne cum Diabolo in currum vnà aſcenderis, quemadmodum nec Deus cum Iſraël aſcen-
dit, quia duræ ceruicis fuit. Ne cum eo aſcenderis, ad peccatum te vocat; ipſe te flectet, eius artem & inſi-
dias anteuerte, dicens ipſi, retrò diſcede à me Satana, quia non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum.
Extrà maneto, fugitóque hominum conſortium, vt Elias fugiens Ieſabel. Curre ad brauium cæleſtis voca-
tionis. Non te comprehendet, vt neque famuli Abſalon comprehenderunt Ionathan, & Achimaas Sacerdotes
Domini fugiẽtes. Non te Diabolus opprimet, vt neque Regis Hiericho famuli exploratores Hebræos oppreſſe-
runt. Sed ſi fieri poteſt, illudito Diabolo, ſicut Raab meretrix iis qui Hebræos ad cædem quærebant. Non te
C ſuperabit, vt neque Pharao Moſem & Aaron; ſed circumuenito eum, ſicuti Magi Herodem, & alia via di-
uerte. Ne in agone deficias: habes enim deſignatorem Deum, medicum Chriſtum. Ne deterrearis: habes enim
vnctorem Spiritum ſanctum, qui te Samuelis myſtico vnguento deliniet. Neque ſitim metueris: habes enim
aquam ſuper te quietis baptiſmi per cucurbitulam, vbi deſignatur ſanctus ille fons, & tibi præit, Iona prædi-
cante. Collige te. euerte currum tyrannidis eius, deiiciens eum in foueam quam ipſe ſuffodit, deturbans eum
in profundum quod ibi eſt. Ex Pſalmo exclamato; De profundis clamaui ad te Domine, Domine
exaudi orationem meam. Deiice eum in profundum, deflectens ſolus ex eius exitio; tolle in altum ma-
nus puras ad Regem, accipiens brauium palmarum, vt à pueris olim factum eſt: & quatiens adorato eum,
quia Bel excidit, Dagon contritus eſt. Gratia Deo qui nobis victoriam dedit per Chriſtum Dominum no-
ſtrum. Hac victoria Paradiſum, vt lauacrum publicum, aperire poteris, vbi fluuij quatuor, aqua multa vt in
lauacro, in loco paſcuæ, vt & tu opportunè dicas; In loco paſcuæ ibi me collocauit, ſuper aquam Pſal. 22.
D refectionis educauit me. & ſuper hæc omnia dicas exultans; Pulcrum certamen certaui, cur- 2. Tim.
ſum confeci, fidem ſeruaui. de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ in Chriſto Ieſu Do- 4.
mino noſtro, cui gloria in ſæculorum ſæcula. Amen.

1 Subiiciam huic orationi aliquot animaduerſiones, quæ faciunt ad rem. Vbi legitur σφενδόνα, legendum puto σφενδόνην, niſi vulgarem ac plebeiam id temporis vocem fuiſſe σφενδόνα quis putet. Locus ille 4 Reg. 2. in LXX. ita concipitur. πάτερ, πάτερ, ἅρμα ἰσραὴλ, καὶ ἱππεὺς αὐτοῦ. Ambroſius tamen l. de Nabutha c. 15. ſic recitat; Pater, pater, agitator Iſraël, & eques eius.
2 Μυρεοπλάσιον lego.
3 Fortè Φερισαίους.
E 4 Repono, ὑποσκελῶντες, καὶ τὰ κῶλα αὐτῶν ἔῤῥιψαν, vel ἀποσκελῶντες, vel ὑποσκελίζοντες.
5 Fortè φιλητὰς, id eſt, fautores.
6 Repono, μακεδόνιος, non μαραθόνιος.
7 Fortè τὰ προϊππικὰ κομβινεύματα.
8 Fortè ἠπιοτάκτας, id eſt, motus eos qui lenitatem imperent.
9 Lego, ἐπὶ τὸν πρὸ ἀναγνώσματι.
10 Lego, ἐκδεχομένων ἐν τῇ βουλῇ ἐκείνου τὸ ἄνοιγμα, vel ἐκδεχομένων τῶν ἐν τῇ βουλῇ ἐκείνου τὸ ἄνοιγμα.
11 Lego, πίασον καὶ ποίησον ἐκ τοῦ στόματος.
12 Lego, ὡς ἐν λουτρῷ, ἐν τόπῳ χλόης.

VOCES AD CIRCVM PERTINENTES quibus vtitur Chryſoſtomus, ſunt hæ.

ΣΤΑΔΙΟΝ & δρόμος pro Circo. fol.72.
θεώρημα ſpectaculum vocat. ibid.
ἱπποδρόμιον pro Circo. ibid.
εὐρίπου καὶ καμπτων κύκλους vocat ſeprem ſpatia ſeu flexus ad metam. ibid.
ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν, à linea alba ad fundam in milio currens. ibid.
ἐπινίκιον οὐράνιον δῶρον τέθειται, victoriæ ptæmium cæleſte poſitum eſt, quia præter coronam victoribus pecuniæ datæ. vnde & θεματῖται ἀγῶνες dicti.
μάστιγες, quia aurigæ flagella manu tenebant.
τετράθηρον ἅρμα, ſunt quadrigæ.
ζυγαῖοι ἵπποι, equi iugales.
ἀκρωτῆρες οἱ παραδεόμενοι κατόπισθεν τοῦ ἅρματος, equi extremi qui ſequebantut eurtum, vt currentibus animos facerent.
παρίππον ἄγγελον τὸν καταδιώκοντα, καὶ σκοτοῦντα τοὺς ἵππους τοῦ ἐχθροῦ σου, Angelum equo inſidentem conſequentem, & tenebris inuoluentem equos inimici tui. intelligir ſingulatorem, qui ſolitario equo veheretur. ibid.
μισαφέται & θυρεπανοίκται ſunt ij qui demiſſis Hermulis oſtia Cirei aperiebant.
θεωρητὰς ſpectatores vocat. ibid.
εἷς λαμβάνει τὸ βραβεῖον, vnus accipit brauium. Tamen in Circo ttes præmium aecepêre, qui primus, qui ſecundus, qui tertius metam eircumflexerat. Sed primus propriè victor renuntiabarur. ibid.
θέατρον pro Circo, ſeu loco ſpectaculi ponit. ibid.
περιππικὰ κομβινεύματα vocat deſultores qui ex equo in equum inſiliebant. ibid.
θεώρημα vocat ſpectaculum. ibid.
στέφανον φθαρτὸν vocat coronam quæ ab editore capiti victotis impoſita. ibid.
διακονεῖν μαππάριον dicit eum qui mittebat mappam. ibid.
τοῦ διακόνου ἀνοίγειν μέλλοντος τὸ τοῦ εὐαγγελίου τετράθυρον, comparat Diaconum qui legebat quaruor Euangelia, eum eo qui editore ſignum dante aperiebat oſtia Circi.
διαβάκτην vocat deſignatorem.

AD

AD S. CHRYSOSTOMI ORATIONEM DE CIRCO PRÆFATIO.

A VETERES Patres ludos Circenſes ob inſaniam, Theatrales ob impudicitiam, Amphitheatrales ob ſæuitiam grauiſſimè inſectati ſunt. Omnium innocentiſſimi fuêre Circenſes, ex quibus nihil detrimenti moribus eſſe potuit, cùm neque verba obſcœna, vt in Theatris, iacerentur, neque impudicæ hiſtoriæ exhiberētur, neque laſciui, fractíque motus eſſent, neque in mutuam cædē ſæuirent, neque feris ſe lacerandos obiicerent; ſed ſolam induſtriam equis agitandis probarent. Quare & ludi Circenſes Conſtantinopoli ad Imperiū vſque Alexij Comneni viguerunt, cùm iā olim & venationes, & gladiatores, & pantomimi dari deſiiſſent. Imperatores certè iam inde à Conſtantini Magni temporibus eos ludos certis diebus ob Chriſtiani nominis reuerentiam
B exhiberi prohibuerunt. C. Theodoſ. de ſpecta. l. Dominico, qui ſeptimanæ totius primus eſt dies, & Natali, atque Epiphaniorum Chriſti, Paſchæ etiam, & quinquageſimæ diebus quamdiu cœleſtis lumen lauacri imitantia nouam ſancti baptiſmatis lucem veſtimenta teſtantur, quo tempore, & commemoratio Apoſtolicæ paſſionis totius Chriſtianitatis magiſtra à cunctis iure celebratur, omni Theatrorum, atque Circenſium voluptate per vniuerſas vrbes earumdem populis denegata, totæ Chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur. Si qui etiam nunc vel Iudææ impietatis amentia, vel ſtolidæ Paganitatis errore, atque inſania detinentur, aliud eſſe ſupplicationum nouerint tempus, aliud voluptatum. Ac ne quis exiſtimet in honorem numinis noſtri, veluti maiore quadam Imperialis officij neceſſitate compelli, & ſi diuina religione contempta ſpectaculis operam præſtat, ſubeundum forſitan ſibi noſtræ ſerenitatis offenſam, ſi minus circa nos deuotio-
C nis oſtenderit, quàm ſolebat, nemo ambigat. Quod tunc maximè manſuetudini noſtræ ab humano genere defertur, cùm virtutibus Dei omnipotentis ac meritis vniuerſis obſequiū orbis impenditur. Dat. Cal. Feb. Conſtantinop. Theod. XI. & Valentinian. Cæſ. Coſſ. Scenica certè ſpectacula, vt irritamenta vitiorum, ſtudioſè fugienda pietatis doctores admonent. Tertullianus cap. 38. Apologet. Æquè ſpectaculis veſtris in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum, quas ſcimus de ſuperſtitione conceptas, cum ipſis rebus de quibus exiguntur, prætérimus. Nihil eſt nobis dictu, viſu, auditu, cum inſania Circi, cum impudicitia Theatri, cum atrocitate arenæ, cum xyſti vanitate. Idem cap. 15. Apologet. Cætera laſciuiæ ingenia etiam voluptatibus veſtris per Deorum dedecus operantur. Diſpicite Lentulorum, & Hoſtiliorum venuſtates, vtrùm mimos, an Deos veſtros in iocis, & ſtrophis rideatis? Mœchum Anubin, & maſculum Lunam, & Dianam flagellatam, &
D Iouis mortui teſtamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irriſos. Sed & hiſtrionum literæ omnem fœditatem eorum deſignant, &c. Planè religioſiores eſtis in cauea, vbi ſuper ſanguinem humanum, ſuper inquinamenta pœnarum proinde ſaltant Dij veſtri, argumenta, & hiſtorias noxiis miniſtrantes, niſi quod & ipſos Deos veſtros ſæpe noxij induunt. Cyprianus epiſt. 2. lib. 2. Conuerte, ait, hinc vultus ad diuerſi ſpectaculi non minus pœnitenda contagia. In Theatris quoque conſpicies quod tibi & dolori ſit, & pudori. Cothurnus eſt tragicus priſca facinora carmine recenſere, de parricidis, & inceſtis horror antiquus expreſſa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne ſeculis tranſeuntibus exoleſcat, quod aliquando commiſſum eſt. Admonetur omnis ætas auditu fieri poſſe, quod aliquando factum eſt. Nunquam æui ſenio delicta moriuntur, nunquam crimen temporibus obruitur, nunquam ſcelus obliuione ſepelitur. Exempla fiunt, quæ iam eſſe facinora deſtiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinum magiſterio, vel quid domi geſſeris recognoſcere, vel quid gerere poſſis audire. Adulterium diſcitur, cùm videtur, & lenoci-

d by Google

nante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, hiſtrionicis geſtibus inquinari? videre contra fœdus, iúſque naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratam? Euirantur mares, omnis honor, & vigor ſexus eneruati corporis dedecore emollitur, plúſque illic placet quiſquis virum in fœminam magis fregerit. In laudem creſcit ex crimine, & eo peritior, quo turpior iudicatur. Spectatur hic, prô nefas! & libenter. Tertullianus lib. de ſpectaculis cap. 4. omnes ſpectaculum concilium vocant impiorum. cap. 8. Animaduerte, Chriſtiane, quot nomina immunda poſſederint Circum. Aliena eſt tibi religio quam tot diaboli ſpiritus occupauerunt, &c. Proinde ſi Capitolium, ſi Serapeum ſacrificator, & adorator intrauero, à Deo excidam, quemadmodum Circum, vel Theatrum ſpectator. cap. 10. Theatrum propriè ſacrarium Veneris eſt, &c. Nam ſæpe Cenſores renaſcentia cũ maximè Theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuia prouidebant. Arnobius lib. 4. Quid pantomimi veſtri, quid hiſtriones, quid illa mimorum, atque exoleti generis multitudo? Nónne ad vſum quæſtus ſui abutuntur Diis veſtris, & lenocinia voluptatum ex iniuriis attrahunt, contumeliiſque diuinis? Sedent & in ſpectaculis publicis Sacerdotum omnium, Magiſtratuúmque collegia, &c. Et quod nefarium eſt auditu, gentis illa genitrix Martiæ, regnatoris & populi procreatrix amans ſaltatur Venus, & per affectus omnes meretriciæ vilitatis impudica exprimitur imitatione bacchari. Saltatur & magna ſacris compta cum infulis mater, &c. Lactantius lib. 6. cap. 20. In ſcenis, ait, quoque neſcio an ſit corruptela vitioſior. Nam & Comicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur, & amoribus meretricum: & quo magis ſunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eo magis ſententiarum elegantia perſuadent, & faciliùs inhærent audientium memoriæ verſus numeroſi, & ornati. Item, Tragicæ hiſtoriæ ſubiiciunt oculis parricidia, & inceſta Regũ malorũ, & cothurnata ſcelera demonſtrant. Hiſtrionum quoque impudiciſſimi motus quid aliud niſi libidines docent, & inſtigant? quorũ eneruata corpora, & in muliebrẽ inceſſum, habitúmque mollita, impudicas fœminas inhoneſtis geſtibus mentiuntur. Quid de mimis loquar, corruptelarũ præferẽtibus diſciplinã, qui docent adulteria, dũ fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera? Quid iuuenes, aut virgines faciãt, cùm & fieri ſine pudore, & ſpectari libenter ab omnibus cernunt? Admonẽtur vtique quid facere poſſint, & inflãmantur libidine, quæ aſpectu maximè concitatur, ac ſe quiſque pro ſexu in illis imaginibus præfigurat: probántque illa dũ ridẽt, & adhærẽtibus vitiis, corruptiores ad cubicula reuertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitiis imbui nõ oportet, ſed etiã ſenes, quos peccare iam non decet, in talem vitiorum ſemitam dilabuntur, &c. Vitanda ergo ſpectacula omnia, non ſolùm ne quid vitiorum pectoribus inſideat, quæ ſedata & pacifica eſſe debent, ſed ne cuius nos voluptatis conſuetudo deliniat, & à Deo, atque à bonis operibus auertat. Nam ludorum celebrationem, Deorum feſta ſunt: ſiquidem ob natales eorũ, vel templorum nouorum dedicationes ſunt conſtituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt, ludi autem ſcenici Libero, Circenſes Neptuno. Paulatim verò & cæteris Diis idem honos tribui cœpit, ſinguliſque ludi numinibus eorum conſecrati ſunt, ſicut Siſinnius Capito in libris ſpectaculorum docet. Si quis igitur ſpectaculis intereſt, ad quæ religionis gratia conuenitur, diſceſſit à Dei cultu, & ad Deos contulit, quorum natales & feſta celebrauit. Idem cap. 6. Epitomes. Quid ſcena? num ſanctior, in qua Comœdia de ſtupris, & amoribus: Tragœdia de inceſtis, & parricidis fabulatur? Hiſtrionici etiam impudici geſtus, quibus infames fœminas imitantur, libidines, quas ſaltando exprimunt, docent. an non minus corruptela diſciplinarum eſt, in quo fiunt per imaginem, quæ non ſunt? Spectant hæc adoleſcentes, quorum lubrica ætas, quæ frenari, aut regi debet, ad vitia & peccata his imaginibus eruditur. Et mox. Fugienda igitur omnia ſpectacula, vt tranquillum mentis ſtatum tenere poſſimus, renuntiandum noxiis voluptatibus, ne deliniti ſuauitate peſtifera, in mortis laqueos incidamus. Sanctus Auguſtinus lib. 2. de Symbolo cap. 2. Alius fortaſſis Theatri amator admonendus ſit, quid fugiat, & quo delectetur, ac ſi voluntatem ſpectandi non perdat, ſed mutet in Theatris. labes morum, diſcere turpia, audire inhoneſta, videre pernicioſa. Sed vt adiuuante Domino ea ex cordibus noſtris fortiter repellamus, ſingula ſingulis comparemus. Illic intuentur ſpectatores propoſitum neſcio quem confictum Deum Iouem, & adulterantem, & tonantem. Et paulo pòſt. Chorus illic, ac cantio pantomimi, elicit auditum, ſed expugnat

ſanctum

Digitized by Google

A ſanctum aſpectum. Chryſoſtomus homil. 21. in Matth. πονηρὰς τέχνας appellat. καὶ καθάπερ
οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς πονηρὰς τέχνας εἰδότες ἐκείνας, ἐν μὲν ταύταις πολλὰ τῶν παραδόξων, καὶ ἐπικινδύνων
ὑπομένουσιν, ἐν δὲ ἑτέροις χρησίμοις καὶ ἀναγκαίοις πράγμασι πάντων εἰσὶ καταγελαστότεροι, οὕτω καὶ οὗτοι.
καὶ γὰρ οἱ ἐπὶ σχοίνου τεταμένης βαδίζοντες τοσαύτην ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενοι. *Et vt y qui ſcenæ malas artes
norunt, in illis multa ſuſtinent, ac perficiunt ſtupenda, & periculoſa, in aliis rebus vtilibus & neceſſa-
ris omnium maximè ſunt ridiculi: ita & iſti. Nam & qui in ſune extento ambulantes tantum animi ro-
bur oſtēdūt.* Hom. 69. in Matth. καὶ ἡμεῖς τίνων φέρε παρεξετάσωμεν τὸν χορὸν τὸν ἐκ τῶν πορνευομένων κορῶν,
καὶ τῶν ἡταιρηκότων νέων συνεστῶτα ἐν τῇ σκηνῇ. διὰ τούτων μὲν γὰρ στομάτων ὁ Χριστὸς, δι' ἐκείνης δὲ τῆς γλώττης ὁ
διάβολος φθέγγεται. ἀλλὰ καὶ σύριγγες συνηχοῦσιν ἐκείνοις ἀσήμῳ φωνῇ, καὶ ἀτερπεῖ τῇ ὄψει τῶν γνάθων αὐτοῖς
φυσωμένων, καὶ τῶν νεύρων διασπωμένων, &c. ἐκεῖθεν μὲν γὰρ εὐθέως πῦρ δέχεται ἔρωτος ἀτόπου ὁ ἀκροα-
της. ὡς γὰρ οὐκ ἀρκούσης τῆς ὄψεως τῆς πόρνης φλέξαι τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φωνῆς προστιθέασι λύ-
B μην, &c. οὐχ ἡ φωνὴ δὲ μόνον, οὐδὲ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια τούτων μᾶλλον θορυβεῖ τοὺς ὁρῶντας. *Et nos,
age, comparemus chorum puellarum quæ ſe proſtituunt, & iuuenum qui meretricium quæſtum faciunt in
ſcena. Per ora ſanctorum Chriſtus loquitur, per illam linguam ſcenicam Diabolus. Sed & tibiæ concinunt
cum illis voce obſcura, & aſpectu iniucundo maxillarum ipſis tumentium, & neruiarum diſtracta-
rum. Inde auditor ſtatim excipit ignem amoris abſurdi. Quaſi enim non ſufficiat aſpectus ſcorti ad cogi-
tationem incendendam, addunt perniciem ex voce. Neque vox tantùm & aſpectus, ſed ipſa etiam ve-
ſtimenta turbant ſpectantes.* πάλιν ἐν τῷ θεάτρῳ ὅταν ἴδωσι χρυσία περικειμένην τὴν πόρνην, ὁ μὲν πέ-
νης οἰμώξεται, καὶ θρηνήσει τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὐδὲν τοιοῦτον ἔχουσαν βλέπων, &c. ὅταν γὰρ καὶ σχῆμα, καὶ βλέμ-
μα, καὶ φωνὴν, καὶ βάδισιν, καὶ πάντα διακεκλασμένα ἐκείνη παρέχῃ τοῖς ὁρῶσιν. *Iterum in Theatro cùm
viderint ſcortum amictum aureis veſtibus* (lego, χρυσᾶ) *pauper lamentabitur videns vxorem ſuam nihil
C eiuſmodi habentem. Cùm enim ingerit in oculos ſpectantium formam, aſpectum, vocem, inceſſum, & reli-
qua omnia fracta in Venerem.* Idem homil. 8. de pœnitent. ὅταν εἰς τὰ θέατρα τῆς παρανομίας ἀνα-
βαίνωμεν. ποῖον κέρδος νηστεύοντας εἰς τὰ θέατρα παρανομίας ἀναβαίνειν, εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἀσελγείας δι-
δασκαλεῖον εἰσιέναι, εἰς τὸ δημόσιον τῆς ἀκολασίας γυμνάσιον; &c. καὶ γὰρ καὶ καθέδραν λοιμοῦ, καὶ ἀκολασίας
γυμνάσιον, καὶ διδασκαλεῖον ἀσελγείας, καὶ πάντα τὰ αἴσχιστα τὴν ὀρχήστραν τις προσειπὼν οὐκ ἂν ἁμάρτοι,
τὸ πονηρότατον ἐκεῖνο χωρίον, καὶ νοσημάτων γέμον παντοδαπῶν, τὴν βαβυλωνίαν κάμινον· καθάπερ γὰρ εἰς
κάμινόν τινα εἰς τὸ θέατρον τὴν πόλιν ἐμβαλὼν ὁ διάβολος, οὕτω κάτωθεν ὑποκαίει, οὐ κληματίδα ὑποτι-
θεὶς, &c. οὐ γὰρ σωμάτων καίει φύσιν, ἀλλὰ ψυχῆς ἕξιν λυμαίνεται, καὶ τὸ χαλεπώτερον ὅτι οὐδ' αἰσθάνονται οἱ
καιόμενοι· εἰ γὰρ ᾐσθάνοντο, οὐκ ἂν πλατὺν γέλωτα ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἠφίεσαν. *Quando in Theatra infide-
litatis aſcendimus. Quid lucri eſt* (νηστεύοντας lego) *ieiunātes ire in Theatra perfidiæ, ad cōmune impudicitiæ
auditoriū, ad publicū laſciuiæ gymnaſiū? Etenim & cathedram peſtilentiæ, & impudicitiæ gymnaſiū, & reci-
tabulum laſciuiæ, & orcheſtrā turpiſſimis nominibus indigetans non peccauerit, locū illum peſſimū, & omnis
D generis morbis refertum, fornacem Babyloniam. Vt enim in fornacē quandā, ita in Theatrum vrbem iniiciens
Diabolus, ita ſubiicit flammas, non ſarmenta ſupponens. Non enim corporum naturā vrit, ſed animæ bonum
habitum perdit, & quod grauius eſt, qui vruntur, vri ſe non ſentiunt. Si enim ſentirent, non in cachinnum
ob ea quæ fiunt ſoluerentur.* ὅταν ὁλημερὸν ὅλης ἐκεῖ καθήμενος βλέπων τὴν κοινὴν φύσιν ἀσχημονοῦσαν,
καὶ παραδειγματιζομένην. *Cùm totum diem ibi egeris ſedens, videns communem naturam turpiter agen-
tem, & traductam in exemplum.* γυναῖκας πορνευομένας, μοιχείας ὑποκρινομένους ἐκεῖ τοὺς τὰ ἑκάστης
οἰκίας κακὰ συλλέγοντας. καὶ γὰρ καὶ πορνείας, καὶ μοιχείας ἔστιν ἰδεῖν, καὶ βλασφημίας ἀκοῦσαι, ἵνα καὶ δι'
ὀφθαλμῶν, καὶ δι' ἀκοῆς ἡ νόσος ἐπεισίῃ τῇ ψυχῇ. μιμοῦνται τὰς ἀλλοτρίας συμφοράς, ὅθεν αὐτοῖς καὶ τὸ
ὄνομα τῆς αἰσχύνης ἐπίκειται. *Mulieres adulteratas, ſtupra ludentes ibi eos qui colligunt cuiuſque domus mala.
Nam & fornicationes videre datur, & audire blaſphemias, vt & per oculos, & per aures morbus in ani-
mum irrepat. Imitantur mimi alienas calamitates, vnde & nomen turpitudinis illis impoſitum.* Homil.
E 15. ad pop. Antioch. τὸ εἰς τὰ θέατρα ἀναβαίνειν πάλιν, καὶ ἵππων ἁμίλλας θεωρεῖν, &c. καὶ γὰρ ἡ ἐν τοῖς
θεάτροις διατριβὴ πορνείαν, ἀκολασίαν, καὶ πᾶσαν ἀσέλγειαν ἔτεκε, καὶ ἡ τῆς ἁμίλλης τῶν ἵππων θεωρία
μάχας, λοιδορίας, πληγὰς, ὕβρεις, ἀπεχθείας διηνεκεῖς ἐπήγαγε. *Aſcendere in Theatra, & equorum
certamina ſpectare. Etenim verſari in Theatris, fornicationem, impudicitiam, & omnem laſciuiam generat,
& ſpectaculum curulium equorum pugnas, conuicia, ictus, contumelias, odia perpetua inducit.* Homil. 21.
ad pop. Antioch. πομπὴ δὲ σατανικὴ ἐστὶ θέατρα, καὶ ἱπποδρομίαι. *Pompa diabolica eſt Theatrum, &
Circenſes ludi.* Homil. 17. ibidem, ὅτι τὴν ὀρχήστραν ἀνέφραξε, ὅτι τὸν ἱππόδρομον ἄβατον ἐποίησεν, ὅτι
τὰς πονηρίας πηγὰς ἀπέκλεισε, καὶ κατέχωσε, &c. ἐντεῦθεν αἱ ῥίζαι τῆς πονηρίας ἐβλάστησαν τῇ πόλει,
ἐντεῦθεν οἱ τὸ ἦθος αὐτῆς διαβάλλοντές εἰσιν, οἱ τὰς αὐτῶν φωνὰς τοῖς ὀρχουμένοις πωλοῦντες, καὶ τριῶν
ὀβολῶν τὴν ἑαυτῶν προδιδόντες ἐκείνοις σωτηρίαν. Orat. 2. aduerſus Iudæos, εἰ γὰρ εἰς θέατρον οὐκ ἐπι-
τρέπεις ἀπελθεῖν οἰκέτην, ἢ γυναῖκα. *An quod Imp. Theodoſius obſtruxit orcheſtram, & aditum in Circum
ademit, quod flagitij fontes occluſit, & obſepſit? Ex his locis radices ſcelerum vrbis pullularunt, ex his locis
quis*

qui mores eius diſiecerunt, inde ſunt qui voces ſuas ſaltantibus vendunt, & tribus obolis ſuam illis produnt A
ſalutem. Si enim non ſinis vxorem, aut ſeruum tuum ire ad Theatrum. Homil. de S. Phoca. εἰ γὰρ οἱ ἐν τῷ
θεάτρῳ καθήμενοι ἐπικύπτουσι δύο παλαιόντων, τὴν ὄψιν αὐτῶν, καὶ τὴν ἡλικίαν ἐκτείνοντες, ἵνα ἴδωσι
παλαίσματα αἰσχύνης γέμοντα. *Si enim qui in Theatro ſedent duobus certantibus, oculos ſuos, & corporis*
ſtaturam extendentes proni proſpectant, vt certamina videant probris plena. Homil. 15. ad pop. An-
tioch. συμβουλεύοντες τὰ θέατρα ἀφεῖναι, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἀκολασίας, τὰς παρανόμους τῶν ὀρχουμένων θεω-
ρίας, τὰς ἐκεῖθεν κραυγὰς μετὰ πολλῆς φερομένας τῆς σφοδρότητος. *Conſulentes vt Theatra dePereretis,*
& impudicitias quæ inde oriuntur. Spectacula perfida ſaltantium vocat, clamores qui ex eo loco cum multa
vehementia feruntur. De S. Barlaam, οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἀπὸ τῶν θεάτρων καταβαίνοντας μαλακωτέρους γινο-
μένους; &c. καὶ γὰρ ὀφθαλμῶν περιστροφάς, καὶ χειρῶν περιδονήσεις, καὶ ποδῶν κύκλους, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ
διαστροφῇ τοῦ λυγισθέντος σώματος φανέντων εἰδώλων τοὺς τύπους ἐναποθέμενοι ταῖς ψυχαῖς ἀπέρχονται. B
Non videtis eos qui veniunt ex Theatris molliores effectos? Etenim oculorum verſatiles conuerſiones, & ma-
nuum circumactus, & pedum gyros ac flexus, & omnes figuras imaginũ in diſtortione corporis flexi ac vo-
lubilis, animo perceptos referunt. Homilia de Dauide, τὴν κλίνην τὴν ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας βλέπων, ἔνθα
τὰ μυσαρὰ τελεῖται τῆς μοιχείας δράματα. πόρνης ἀκούων αἰσχρολογούσης. *Lectum in orcheſtra intuens,*
vbi exſecrandæ fiunt fornicationis fabulæ. Cùm audis meretricem turpia dicentem. De verbis Iſa. ho-
mil. 2. τὴν φωνὴν τῆς ἀταξίας, τὰς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας, τὰς εἰκῇ καὶ μάτην ἐπαιρομένας χεῖρας ἐν
τῷ ἀέρι, τοὺς ἱππαζομένους πόδας, τὰ ἄκοσμα, καὶ διακεκλασμένα ἤθη, ἅπερ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τῶν
ἱπποδρομίαις σχολαζόντων ἐστὶ παίγνια. ἐκεῖθεν αἱ τῶν χειρῶν ἀταξίαι, &c. οἱ τῶν ἐκεῖ θεαμάτων μετεωρισ-
μοί. *Vocem inordinatam, contentiones inter vos, manus temerè in aëre motas, pedes equitantes, mores fra-*
ctos & indecoros, quæ ludicra ſunt eorum qui Theatrum aut Circum frequentant. Inde ſunt manuum agita-
tiones. ἐκ τῶν μυρίων ἐκείνων φιλονεικιῶν, καὶ τῶν εἰκῇ καὶ μάτην καταβαλλομένων ὅρκων ἐπὶ κακῷ τῶν λεγόν- C
των, ἢ ἐκ τῶν ὕβρεων, καὶ βλασφημιῶν, καὶ σκωμμάτων οἷς ἀλλήλους καταντλοῦσι οἱ θεαταὶ τῶν τοιούτων. ἐκ δὲ τῶν
ἀτάκτων πάντως φωνῶν, καὶ τῆς ἀσήμου βοῆς, καὶ τῆς κόνεως ἀναπεμπομένης, καὶ τῶν ὠθούντων, καὶ βιαζομένων,
καὶ τῶν ἀκκιζομένων κατέναντι γυναικῶν. *Ex infinitis illis contentionibus, & iuramentis vanis & temerariis,*
ex contumeliis, blaſphemiis, ſcommatis, quibus inter ſe perfundunt ſe ſpectatores. Ex vocibus incompoſitis,
ex confuſo clamore, & puluere excitato, & impellentibus, & impulſis, & iis qui coram mulieribus delicias
faciunt. Ibidem homil. 1. ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις ἀκουσμάτων, καὶ θεαμάτων τὸν νοῦν συνεσκότωσας,
&c. διὰ τοῦτο ταῖς ἀσήμοις κραυγαῖς τὸ τῆς ψυχῆς ἄτακτον δημοσιεύεις, &c. οὐχὶ ταῦτα μὲν αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς
τριόδοις ἑταιριζομένων γυναικῶν, τὸ δὲ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις φωνούντων ἐστὶν ἔργα; *Mens tibi obſcurata eſt*
ſpectaculis, & acroamatis Theatri. Ideo publicas inconditis illis clamoribus mentis tuæ ſtatum incompoſi-
tum. An non iſta ſunt mulierum quæ in triuiis meretriciam vitam agunt, aut eorum qui in Theatris vociſe-
rantur? Homil. 31 in Ioan. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθημένους, καὶ ἡνιόχων, καὶ ὀρ-
χηστῶν, καὶ ὀνόματα, καὶ γένη, καὶ πόλεις, καὶ ἐνεργείας λέγειν τρόπους, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἵππων, καὶ ἀρετήν, καὶ D
κακίαν μετ' ἀκριβείας ἀπαγγέλλειν; *Quomodo abſurdum non eſt eos qui ſedent in foro & aurigarum, &*
ſaltatorum nomina, gentem, vrbem, & robur, ac induſtriam noſſe, & ipſorum equorum virtutem, aut vitium
accuratè nuntiare? Homil. 6. in cap. 2. Matth. οὐ γάρ ἐστι τὸ θέατρον γέλωτος, οὐδὲ διὰ τοῦτο συνηλθομεν
ἵνα ἀνακαγχάζωμεν, &c. οὐ τοίνυν ἡμέτερον τὸ γελᾶν διηνεκῶς, καὶ θρύπτεσθαι, καὶ τρυφᾶν, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ
σκηνῆς, τῶν πορνευομένων γυναικῶν, &c. διὰ τοῦτο καὶ (ὁ διάβολος) θέατρα ᾠκοδόμησεν ἐν ταῖς πόλεσι,
καὶ τοὺς γελωτοποιοὺς ἐκείνους ἀσκήσας διὰ τῆς ἐκείνων λύμης κατὰ τῆς πόλεως ἁπάσης τὸν τοιοῦτον ἐγείρει λοι-
μόν, &c. ὅταν μὲν γὰρ βλάσφημόν τι εἴπωσιν, ἢ αἰσχρὸν οἱ μῖμοι τῶν γελοίων ἐκείνων, τότε πολλοὶ τῶν ἀνοητέ-
ρων γελῶσι, καὶ τέρπονται ὑπὲρ ὧν αὐτοὺς λιθάζειν ἔδει. *Non enim hoc eſt Theatrum riſus; neque ideo conue-*
nimus vt rideamus. Non noſtrum eſt ridere perpetuò, & deliciari, ſed ſcenicorum & ſcortorum. Ideo Diabo-
bolus Theatra extruxit in vrbibus, & ridiculos illos cùm excitarit, per eorum contagium in omnem ciuitatem E
hanc peſtem diffundit. Cùm aliquid blaſphemum, & turpe dixerint mimi ridiculi, multi inſipientiores ri-
dent in iis ob quæ mimi illi lapidibus obrui deberent. Lege Sanctum Epiphanium ſub finem libro-
rum aduerſus hæreſes. S. Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Euangeliſt. c. 33. Theatra caueas tur-
pitudinum, & publicas profeſſiones flagitiorum vocat. Valerius Max. lib. 2. c. 6. Maſſilien-
ſium, inquit, ciuitas ſeueritatis cuſtos acerrima eſt. Nullum aditum in ſcenam mimis dan-
do, quorum argumenta maiore ex parte ſtuprorum continent actus, ne talia ſpectandi con-
ſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumat. Chryſoſt. homil. 6. in Matth. μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴπῃς,
ὅτι ὑπόκρισίς ἐστι τὰ γινόμενα. ἡ γὰρ ὑπόκρισις αὕτη πολλοὺς εἰργάσατο μοιχούς, &c. *Neque verò illud*
mihi opponas, quod iam, quicquid ibi fit, ſimulatio & fictum argumentum ſit, non etiam veritas rerum.
Etenim ſimulatio iſta plurimos adulteros fecit, & multas domos ſubuertit. Proptereáque maximè gemo, quod
tam grande malum hoc, malum eſſe non creditur: ſed quod eſt multo deterrimum, & fauor, & clamor, &
plauſus adhibetur, & riſus cùm in communem perniciem adulterium tam turpe cõmittitur. Quid ergo ais,
ſimulatio

Digitized by Google

A *ſimulatio eſt illa, non crimen? Et propterea mille illi mortibus digni ſunt: quoniam quæ fugere cunctæ prorſus*
imperant leges, ea iſti non verentur imitari. Si enim adulterium malum eſt, malum eſt ſine dubio eius imi-
tatio. Et nondum dico quantos adulteros faciant, qui huiuſmodi adulteria hiſtrionica ſimulatione repræſen-
tant, quemadmodum etiam impudentes horum ſpectatores efficiant. Nihil quippe obſcœnius illo oculo, ni-
hilque laſciuius, qui ſpectare talia patienter poteſt, ne dicam, libenter. Deinde quale illud eſt, vt cùm in
platea nudam fœminam nolis aſpicere, imò neque domi quidem; ſed etiam ſi id fortè contingat, in iniuriam
tui factum putes: cùm verò aſcendis Theatrum, vt violes vtriuſque ſexus pudorem, obtutúſque proprios pa-
riter inceſtes, nihil tibi inhoneſtum credas accidere? Non enim iſtud dicas, meretrix eſt quæ nudata eſt: ſed
quia natura ipſa eſt, idémque corpus & meretricis, & liberæ. Si enim nihil in tali re eſſe opinaris obſcœnum,
qua gratia cùm idipſum in platea videris, à cœpto reſilis inceſſu, & inuerecundiam ſeueriùs exagitas? niſi
fortè credis, eandem rem non ſimiliter eſſe turpem, cùm ſeparati ſimus, & cùm congregati omnes vnà ſe-
B *deamus. Verũ iſtud riſus eſt prorſus, ac dedecus, & extremæ omnino verba dementiæ: potiúſque eſt luto atque*
cœno omnem ſuam turpare faciem, quàm tantæ ſpectaculo fœditatis. Non enim ita cœnum oculis noxium
eſt, vt impudicus ille vultus, & nudatæ meretricis aſpectus. Conſulendus Auguſtinus lib. 1. Con-
feſſ. cap. 11. Certè Synodo Carthag. I. cap. 15. Chriſtiani ſpectaculis iſtis prophanis arcentur.
Lactantius lib. 6. cap. 20. his verbis in Circi inſaniam inuehitur. Circenſium quoque ludo-
rum ratio quid aliud habet, niſi vanitatem, nouitatem, inſaniam? Tanto namque impetu
concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur: vt iam plus ſpectaculi exhi-
beant, qui ſpectandi gratia veniunt, cùm clamore efferri, & exilire cœperint. Idem rurſus
Epitomes cap. 6. Circus non innocentior æſtimatur: ſed maior hic furor eſt. Siquidem men-
tes ſpectantium feruntur inſania, vt non modò in conuicia, ſed etiam in rixas, necnon & in
prælia & contentiones ſæpe conſurgant. S. Auguſtinus lib. 2. de Symbolo cap. 2. Amator es
C quiſpiam Circi? Quid delectat in Circo? aurigas videre certantes, populos inſana furia an-
helantes, quemlibet celerem præcedentem, aduerſarij ſui equum frangentem. Iſta eſt om-
nis delectatio, clamare, quia vicit, quem Diabolus vicit, exultare & inſultare, quod aduerſa
pars perdiderit equum, cùm is qui tali ſpectaculo delectatur iam perdiderit animum Sed ſi
te pompa illa, & figura, equorum cũpoſitio, curruum ornatus, & aurigæ ſuperſtantis, equos
regentis, vincere cupientis: ſi te hæc, vt dixi, pompa delectat, nec hanc tibi denegauit, qui
pompis Diaboli renuntiare præcipit. Habemus & nos ſpiritalem noſtrum aurigam ſanctum
Prophetam Heliam. Idem etiam lib. 6. Confeſſion. cap. 6. Circenſium ſubſannat inſaniam.
Iſidorus lib. 18. etymolog. cap. 27. Ludi, ait, Circenſes ſacrorum cauſa Deorum, ac Gentilium
celebrationibus inſtituti ſunt: vnde & qui eos ſpectant, Dæmonum cultibus inſeruire vi-
dentur. Nam res equeſtris antea ſimplex, & vtique communis, vſus huius reatus non erat.
D Sed cùm ad ludos coactus eſt naturalis vſus, ad dæmoniorum cultum tranſlatus eſt. Itaque
Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ do-
cent. Sed & Neptuni equeſtris ludus eſt, quem Græci ἵππιον vocant. Sed & Marti & Ioui in
ludis equi ſunt conſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. Iam verò gladiatorios ludos (vt omnia
Gentilium ſpectacula comprehendam) ſumma verborum atrocitate Cyprianus proſequi-
tur lib. 2. epiſt. 2. Paratur, inquit, gladiatorius ludus, vt libidinem crudelium luminum ſan-
guis oblectet. Impletur in ſuccum cibis fortioribus corpus, & aruina aſſidui nidoris mem-
brorum moles robuſta pingueſcit, vt ſaginatus in pœnam, cariùs pereat. Homo occiditur in
hominis voluptatem: & vt quis poſſit occidere, peritia eſt, vſus eſt, ars eſt. Scelus non tan-
tùm geritur, ſed docetur. Quid poteſt inhumanius, quid acerbius dici? Diſciplina eſt, vt peri-
mere quid poſſit, & gloria eſt quod peremit. Lactantius lib. 6. diuinar. Inſtitution. cap. 20.
E Nam qui hominem, quamuis ob merita damnatum, in conſpectu ſuo iugulari pro volupta-
te computat, conſcientiam ſuam polluit: tam ſcilicet, quàm ſi homicidij quod fit occultè,
ſpectator & particeps fiat. Hos tamen ludos vocant, in quibus humanus ſanguis effunditur.
Adeò longè ab hominibus ſeceſſit humanitas, vt cùm animas hominum interficiunt, lude-
re ſe opinẽtur, nocentiores iis omnibus, quorum ſanguinem voluptati habẽt. Quæro nunc,
an poſſint pij & iuſti homines eſſe, qui conſtitutos ſub ictu mortis, ac miſericordiam depre-
cantes, nõ tantùm patiũtur occidi, ſed efflagitant, nec vulneribus ſatiati, nec cruore conten-
ti. Quinetiam percuſſos iacentéſque reperi iubent, & cadauera ictibus diſſipari, ne quis illos
ſimulata morte deludat. Iraſcuntur etiam pugnantibus, niſi celeriter è duobus alter occi-
ſus eſt, & tanquam humanum ſanguinem ſitiant, oderunt moras: alios illis compares dari
poſcunt recentiores, vt quamprimùm oculos ſuos ſatient. Hac conſuetudine imbuti huma-
nitatem perdiderunt. Itaque non parcũt etiam innocentibus, ſed exercent in omnes, quod
in mal

Digitized by Google

A περιτροπὴ αἰσχρότητος, γέλωτος ὑπόθεσις, ἀσχημοσύνης παραδείγματα, &c. ὁ ἀπὸ τοῦ θεάτρου ἀναχωρεῖ ταῖς ὄψεσι τῶν ἐκεῖ γυναικῶν περιδεθεὶς, παντὸς σιδήρου χαλεπώτερα φέρων δεσμὰ τοὺς τύπους τοὺς ἐκεῖ, τὰ ῥήματα, τὰ σχήματα. ἀπὸ θεάτρου ἀηδέστερον ὄψεται τὴν γυναῖκα. *In Theatro riſus, turpitudo, pompa diabolica, diffuſio, temporis diſpendium, & dierum ſuperflua perditio, cupiditatis abſurdæ præparatio, ſtupri meditatio, gymnaſium fornicationis, impudicitiæ ſchola, exhortatio turpitudinis, riſus argumentum, exempla fœditatis. Qui redit à Theatro, redit aſpectibus mulierum quæ ibi erant obſtrictus, omni ferro duriora vincula ferens, loca Theatri, verba, ſchemata & figuras. rediens è Theatro iniquis oculis intuetur vxorem.* Conſtantinus Magnus vbi Chriſti fidem amplexus eſt, nihil prius habuit quàm vt munerũ editiones, & gladiatoria munera vetaret; quod Euſebius lib. 4. de ipſius vita ſcribit. ἔνθεν, ait, εἰκότως ἐπαλλήλοις τε νόμοις, καὶ διατάξεσι τοῖς πᾶσι διεκελεύετο, μὴ θύειν εἰδώλοις, μὴ μονομάχων μιαιφονίαις μολύνειν τὰς πόλεις, id eſt, *vnde reciprocis legibus, & conſtitutionibus omnibus inhibuit*
B *idolis ſacrificare, & gladiatorum inter ſe commiſſionibus polluere, atque inquinare ciuitates.* Sozomenus lib. 5. Hiſtor. Eccleſiaſt. c. 8. παρὰ δὲ ῥωμαίοις τότε πρῶτον ἡ τῶν μονομάχων ἐλύθη θέα. Hac de re extat l. vnica de gladiatoribus lib. 11 Codic. Conſtantini ad Maximum præfectum prætorio, conſtitutio propoſita Kalend. Octob. Paulino & Iuliano Coſſ. in hæc verba. Cruenta ſpectacula in otio ciuili, & domeſtica quiete non placent. quapropter omnino gladiatores eſſe prohibemus. Quanquam autem ſimul cum ſacrificiis gladiatoria ſpectacula interdicta fuiſſe Euſebius innuere videtur, tamen priùs ea, quàm cruenta ſpectacula prohibita fuiſſe ſciendum eſt. Nam conſtitutio ad Valerium Maximum præfectũ vrbis Criſpo II. & Conſtan II. Coſſ. data, iam antè prohibita fuiſſe ſacrificia domeſtica demonſtrat. At quadriennio demum (vt ex ſerie Coſſ. liquet) poſt eam conſtitutionem data illa eſt, qua gladiatorij ludi tolluntur. Poſt Conſtantini tamen obitum in vſum reuocata gladiatoria ſpectacula fuiſſe, argumento
C eſt. Conſtantij Aug. & Iuliani Cæſaris ad Orfitum vrbis præfectum relata in l. 11. de gladiatoribus C. Theodoſij conſtitutio, qua munerarios prohibent, auctoratos militiæ, vel palatina præditos dignitate in ludum producere, mulcta propoſita iis qui contrà tentauerint. Ex quo colligitur, ad gladiatorum ludum alias perſonas impunè vocatas fuiſſe. Quod & aliud Conſtantij reſcriptum ad Catulinum præfectum vrbis relatum in l. quanquam, de paganis, in Codice Theodoſij indicat. Habemus verò certum & indubitatum teſtimonium ex B. Auguſtini lib. 6. Confeſſion cap. 8 quo ſua ætate gladiatorios ludos exhibitos Romæ docet. Sic enim de Alypio agens, qui Romam iuris diſcendi cauſa venerat, ſcribit. Et ibi gladiatorij ſpectaculi inhiatu incredibiliter abreptus eſt. Cùm enim auerſaretur, & deteſtaretur talia, quidam eius amici, & condiſcipuli, cùm fortè de prandio redeuntibus obuius eſſet, recuſantem vehementer & reſiſtentem familiari violentia duxerunt in Amphitheatrum, cru-
D delium & funeſtorum ludorum diebus, hæc dicentem. Si corpus meum in illum locum trahitis, & ibi conſtituitis, nunquid & animum, & oculos meos in illa ſpectacula poteſtis intendere? Adero itaque abſens, & ſic, & vos & illa ſuperabo. Quibus auditis, illi nihilo ſecius eum adduxerunt ſecum, idipſum explorare cupientes vtrùm poſſet efficere. Quò vbi ventum eſt, & ſedibus quibus potuerunt, locati ſunt, feruebant omnia immaniſſimis voluptatibus: ille clauſis foribus oculorum interdicit animo, ne in tanta mala procederet; atque vtinam & aures obturaſſet. Nam quodam pugnæ caſu, cùm clamor ingens totius populi vehementer eum pulſaſſet, curioſitate victus, & quaſi paratus, quicquid illud eſſet, etiam viſum contemnere & vincere, aperuit oculos. Et percuſſus eſt grauiore vulnere in anima, quàm ille in corpore quem cernere concupiuit: cecidítque miſerabiliùs, quàm ille quo cadente factus eſt clamor. Denique Prudentius ad ea abroganda, & ex omni memoria euellenda ſpe-
E ctacula, ita Honorium cohortatur lib 2. contra Symmachum ad finem,

Arripe dilatam tua dux in tempora famam,
Quódque patri ſupereſt, laudis ſucceſſor habeto.
Ille vrbem vetuit taurorum ſanguine tingi,
Tu mortes miſerorum hominum prohibeto litari.
Nullus in vrbe cadat, cuius ſit pœna voluptas:
Nec ſua virginitas oblectet cædibus ora.
Iam ſolis contenta feris infamis arena,
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit deuota Deo, ſit tanto Principe digna,
Et virtute potens, & criminis inſcia Roma.
Quemque ducem belli ſequitur, pietate ſequatur.

Digitized by Google

IVLII CÆSARIS BVLENGERI IVLIODVNENSIS, DE CIRCO ROMANO, LVDISQVE CIRCENSIBVS,

LIBER

CAPVT PRIMVM.

De origine Circenſium, & nomine.

A CIRCI celebritas ea fuit, vt nullum eo ſplendidius, oculíſve gratius ſpectaculum in Italia, Græcia, reliquóque Imperio Romano dari potuerit. Romæ quidem ab ipſis vrbis initiis magna hominum frequentia decurſio Circenſis habita eſt, quæ dicta fuiſſe equiria id temporis videntur. Auſonius in Eclogis:

Nunc etiam veteres celebrantur equiria ludi:
Prima hæc Romanus nomina Circus habet.

Ea Marti ſacra fuerunt, & tertio Kal. Martias celebrata ſunt. Ouid.2. Faſt.

Iámque duæ reſtant noctes de menſe ſecundo,
Márſque citos iunctis curribus vrget equos.
Ex vero poſitum permanſit equiria nomen,
Quæ Deus in campo proſpicit ipſe ſuo.

B Agitabantur enim in campo Martio; vel ſi aquis occupatus eſſet, in Cælio, authore Varrone lib. 5. de lingua Latina. Equiriorum, inquit, die currunt equi in campo Martio. Feſtus; Equiria ludi, quos Romulus Marti inſtituit, per equorum curſum, qui in campo Martio exercebantur; ſi quando aquæ Martium occuparint, in Martiali monte, qui eſt in Cælio, equiria fiunt; vnde & Martialis mons dictus eſt, quod Martio campo aquis occupato, in ea Cælij montis parte ludi equeſtres Marti ſacri fierent. Ouidius 3. Faſt.

Altera graminea ſpectabis equiria campo,
Quem Tiberis curuis in latus vrget aquis.
Qui tamen eiecta ſi fortè tenebitur vnda,
Cælius accipiet pulueruleutus equos.

Ideo mons cælius dictus eſt campus minor. Catullus,

C *Te quæſiuimus in minore campo.*

Altera quippe equiria pridie Idus Martias agebantur. Sextus Rufus equiria in via Circi Flaminij ponit, in parte campi Martij, non procul à villa publica, Theatro Pompei, & Amphitheatro Tauri Statilij. Publius Victor equiriorum locum eſſe vult ad campum Martium, & ſepta trigaria in 8. regione vrbis. Priora equiria fuere vt equitatus luſtraretur: altera, vt numerus integraretur, ſi liceret augurari. Fuerunt eadem cum Conſualibus, ſi ſpectas originem; quanquam Conſualia Conſo, qui Neptunus putatur, equiria Marti ſacra erant. Certè idem penè inſtitutum in vtriſque fuit: antiquiora tamen eſſe videntur Conſualia, quæ ab Euandri comitibus agitata ſint, & ab Arcadibus petita, authore Dionyſio Halicar. equiria à Romulo inſtituta ad inſtar Conſualium, quæ 20. Auguſti habita eſſe diſcimus ex veteri Kalen. Rom. cùm equiria Feb.26. agerentur, vt ibidē notatur. Conſualibus iumenta coronata ceſſaſſe ſcribit Plutarc. Sed de Conſualibus infrà agemus. Hoc igitur

D fixum eſto, ludos Circenſes olim equiria dictos. Circus ipſe à Græcis *ἱππόδρομος*, à Baſilio dicitur *θέατρον ἱππηλασίας*, id eſt, *theatrum vbi agitantur equi*, *στάδιον*, & *κάμπτος*, id eſt, *flexus*. Sic ille in Gordio, cum darentur ludi Curules: *καὶ δούλους ἀφῆκαν, δεσπόται, καὶ παῖδες ἐκ διδασκαλείων πρὸς τὴν θέαν ἐκείνην ἔτρεχον πλήρης δ' ἦν στάδιον*, id eſt, *dimiſerūt domini ſeruos, & pueri è ſcholis ad*

ſpectaculum aurigarum currebant: plenum autem erat ſtadium. Heſychius vocem *campi* Siculis propriam fuiſſe vult, à quibus Romani deinde mutuati ſint. Ait enim, *κάμπος ἱππόδρομος σικελοῖς· κάμπειοι δρόμοι οὐκ εὐθεῖς καὶ ἁπλοῖ, ἀλλὰ καμπὰς ἔχοντες*, id eſt, *campus hippodromus Siculis. Campici curſus non recti & ſimplices, ſed flexuoſi.* Ab hoc ſignificatu non abhorret illud Chryſoſt. in Orat. de Circo; *οὐκ εὐρίπους, καὶ κάμπων κύκλους τρέχων*, id eſt, *non euripos, & flexuum orbes decurrens.* Cedrenus & Zonaras Circum vocant *ἱππικὸν καὶ θέατρον ἱππηλασίας*, Cedrenus *κερκίσιον*. Conſtantinopoli videtur dictum *ἱπποδρόμιον*, qua voce vtitur Chryſoſt. de Circo. Himerius in fragmentis manu ſcriptis *ἱπποδρόμιον* ſemper vocat: quanquam vox *hippodromi* ſignificat interdum iter quod vno die conficit eques, aut viam militarem, vt Hieronymus monet in c. 48. Geneſ. Sicuti vox ipſa *δρόμος* non ſemper *curſum*, ſed Tarentinis *ὀρχήστραν διονυσιακοῦ θεάτρου* ſignificat apud Heſychium. Dio apud Xiphilinum p. 156. Theatrum venatorium pro Circo accipere videtur his verbis; *εἰς ἱππόδρομον, καὶ θέατρον κυνηγετικὸν εἰσῆλθεν.* Auſonius Olympico ſtadio Circi nomen attribuit. ſic enim ille in Idylliis: B

Primus Olympiacæ ſacrauit feſta coronæ
Iuppiter, Argiui ſtadia ad longiſſima Circi.

Idem epiſt. 18.

Oſtia quot pro parte aperit ſtridentia Circus.

Cicero lib. 2. de legibus; Iam, inquit, ludi publici quoniam ſunt cauea, circóque diuiſi ſint corporum certationes curſu, pugilatione, luctatione, curriculiſque equorum, vſque ad certam victoriam circo conſtitutæ. Per circum, ſtadium intelligit.

CAP. II. C

Circus vnde dictus.

CIRCENSE ludicrum in inſula primùm Tiberina datum eſt, nullo ad id certo conſtituto loco; ſed ab altera parte Tiberis pro meta erat, ab altera enſes. Indicat Seruius in id Virgil. 3. Georg.

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Olim, ait, in littore fluminis Circenſes agitabantur, in altero latere poſitis gladiis, vt ab vtraque parte eſſet ignauiæ præſens periculum. vnde & Circenſes dicti ſunt, qui exhibentur in circuitu enſibus poſitis. & in id Æneid. 8.

Conſeſſu caueæ, magnis Circenſibus actis. D

Vbi nunc, ait, metæ ſunt, ibi olim gladij ponebantur. Caſſiodorus lib. 3. variarum cum Seruio ſentit, ſimúlque ortum Circenſium, ac velut incunabula ponit. Primus, inquit, Œnomaus apud Elidem Circum inſtituit, qui à circuitu dictus eſt. Circenſes quaſi circuenſes, inter enſes & flumina locis virentibus agebantur. Iſidorus lib. 17. etymolog. Vbi nunc metæ, ait, olim gladij ponebantur, quos quadrigæ circuibant in littore, circa ripas fluminum currus agitantes. Gladios ordine in ripæ littore ponebant, & erat artis equum circa pericula otrquere. Alij Circum à Circe dici volũt. Tertul. l. de ſpectacul. quod ſpectaculũ primùm à Circe habent, Soli patri ſuo editũ, nempe vt curſum Solis, quem quadrigis ferri volunt, deſignaret. Eodem accedit Iſidorus lib. 18. cap. 25. Græci verò, ait, à Circe filia Solis, quæ patri ſuo hoc genus certaminis inſtituit. Equidem Circenſes non ab enſibus qui circùm poſiti eſſent, ſed à Circo dictos autumo, vt à magna Dea, *μεγάλῃ θεᾷ*, Megalenſes. Circum ipſum à circuitione metæ, quam circum ſeptẽis orbibus ſeſe agebant quadrigarij. Nam E & in genere veteres. Grammatici *ἀγῶνα τὸν κυκλοτερῆ καὶ γωνίας οὐκ ἔχοντα τόπον*. i. *circularem locum angulis carentem* interpretantur; & circites Feſto dicuntur circuli ex ære facti, & circites anni apud Varronem, & circitores Vlpiano in Pandectis, tit. de inſtitut. act. l. 5. Circitores circuitores, quibus veſtiarij vel lintearij dant veſtem circumferendam, & diſtrahendam: & Veget. lib. 3. c. 8. circitores vigilias circuunt. Nunc militiæ factus eſt gradus. dicuntur circitores. Et circanea auis Feſto dicitur miluus in orbem volans. Et *circare* eſt *circuire* in vet. gloſſ. & circus dicitur Plauto palus, circa quem humo fixum ſe milites circumagebant per luſum. In milite glorioſo:

Iámne eſt ante ædes circus, vbi ſunt ludi faciendi mihi?

Accipitur & pro circulo. Cicero in Arato:

Vidiſti magnum candentem ſerpere circum;

Lacteus

Digitized by Google

A *Lacteus hic nimio fulgens candore notatur.*

Capella lib. 8.

Quin etiam medios quos nectit culmina circos.

Haud ſcio an vetus illa in littoribus decurſio expreſſa ſit in nummis priſcæ notæ, in quibus facies altera equitem præfert equum ad curſum incitantem ſecundùm fluminis ripam, cum hac inſcriptione, DECVRSIO. Hoc ſcio, plures Romæ equitum decurſiones, & peditum fuiſſe. In veteribus inſcriptionibus pag. 35. ponitur decurſio Tiberina, quæ & in priſcis illis nummis exprimitur. Quod ex Caſſiodoro poſuimus ludos Circenſes ab Ænomao Elidis Rege primùm inſtitutos, oſtendit Sidonius in Panegyrico Anthemij;

Græcia, ni pudor eſt, reparatis ipſa quadrigis
Suſcitet Oenomaum, natæ quem fraude carentem
B *Cerea deſtituit reſolutis axibus obex.*

Idem carmine 14.

Non hic Oenomai cruenta Circo
Audit pacta Pelops, nec inſequentem
Pallens Hippomenes ad ima metæ
Tardat Schœnida ter cadente pomo.

Fortè meliùs ſcriberetur Ænomaus, quàm Oenomaus. Item carmine 23.

Quantum auriga ſuos ſolebat ille
Raptans Oenomaum tremente Piſa,
Tantum tu rapidos teris iugales.

Varro Circenſium originem ab Hercule arceſſit, qui apud Elidem Cutuli certamine victor oleaſtro coronatus certamen inſtituerit. Auſonius Iouem auctorem facit Idyllio vltimo. Tertullianus lib. de ſpectacul. cap. 8. Circen Solis filiam. Caſſiodorus epiſt. 51. lib. 3. ludicrum Romæ à Romulo inſtitutum indicat his verbis. Primus enim hoc apud Elidem Aſiæ ciuitatem (hoc malè. fuit enim Græciæ ciuitas in Peloponeſo.) Oenomaus fertur ediDiſſe, quod poſtea Romulus in raptu Sabinarum nec dum fundatis ædificiis ruraliter oſtentauit Italiæ. Statius lib. 6. Thebaidos Herculi ludicrum tribuit.

C

—— Primus Piſæa per arua
Hunc pius Alcides Pelopi certauit honorem,
Puluereúmque fera crinem deterſit oliua.
Proxima vipereo celebrauit libera nexu
Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ.
D *Mox circum triſtes ſeruata Palæmonis aras*
Nigra ſuperſtitio. ——

De ludorum Græciæ inſtitutione Auſonius in Idyl.

Tantalidæ Pelopi mæſtum dicat Elis honorem,
Archemori Nemeæa colunt quinquennia Thebæ,
Iſthmia defuncto celebrata Palæmone notum.
Pythia placando Delphi ſtatuêre Draconi.

Idẽ putat ludos Curules primùm in Olympia inſtitutos à Ioue, tum Nemeæos ab Hercule.

Primus Olympiaca ſacrauit feſta corona
Iuppiter, Argiui ſtadia ad longiſſima Circi.
Proximus Alcides Nemeum ſacrauit honorem.
E *Hæc quoque temporibus quinquennia ſacra notandis*
Iſthmia Neptuno data ſunt, & Pythia Phœbo.

Idem,

Prima Ioui magno celebrantur Olympia Piſæ.

Phlegon Trallianus Adriani libertus libro de Olympiis narrat, intermiſſam à Peloponeſiis fuiſſe inſtituti à Pio, Pelope, atque Hercule Olympici certaminis celebritatẽ, quæ ab Iphito reſtituta ſit. Velleius Patercul. lib. 1. de Olympiis agens; Hoc ſacrum inſtituiſſe fertur abhinc annos fermè 1250. Atreus cùm Pelopi patri funebres ludos faceret, quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor extitit. Pindarus ode 1. Olymp. non ab Atreo, ſed ab Hercule ludos Olympicos Pelopi dicatos ait, vt & Hyginus fabula 273. & Diodorus Siculus lib. 4. pag. 155. & 178. Apud Phlegontem hos Pythyæ verſus leges de Piſo Circi repertore.

Digitized by Google

Ζηνὸς ὃ πρῶτος μὲν ἱδρύσατο, καὶ θῆτο τιμὴν A
Πεῖσος, καὶ μετὰ τόνδε Πέλοψ, ὅτε δημοναίαν
Ἑλλάδα, θῆκε δὲ ἐπὶ τ' ἐροτὴν, καὶ ἔπαθλα θανόντι
Οἰνομάῳ, τρίτατος δ' ἐπὶ τοῖς παῖς ἀμφιτρύωνος
Ἡρακλῆς ἔθελεσ' ἐροτὴν, καὶ ἀγῶν' ἐπὶ μήτρῳ
Πέλοπι ταντανίδῃ. ——

Piſus primus omnium Ioui poſuit honorem, & poſt eum Pelops, cùm Demonnæam Græcam curſu acquiſiſſet, is poſuit feſtiuitatem, & præmia mortuo Oenomao. Tertius poſt hos Hercules fecit ludicrum in honorem aui materni Pelopis Tantalidæ. Pro *Demonnæ* fortè legendum, *Hippodamia.* ἐροτὴν poſuit pro ἑορτήν. Oenomaus id certamen in Iſthmo Corinthiaca inſtituerat, vt ſcribit Pauſanias. Iphitus nepos Herculis certamen Olympicum, quod Hercules in honorem aui materni Pelopis ediderat, intermiſſum inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno 408. vt prodit Soli- B nus cap. 2. Diodorus Siculus lib. 4. pag. 178. ait, Herculem Olympiæ ὑποστησάμενον ἱππικὸν ἀγῶνα, καὶ γυμνικὸν, *inſtituiſſe Curule. & gymnicum certamen.* Vetuſtiſſimum Curule ludicrum apud Elidem fuiſſe indicat Nonnus lib. 19. Dionyſiac. pag. 69.

Οὐ δρόμος ἱπποσυνῆς, οὐχ ἤλιδος εἰσὶν ἀγῶνες,
Οὐ δρόμος οἰνομάου γαμβροκτόνος.

Non eſt curſus equeſtris, non Elidis certamina; non curſus Oenomai generos perdens. Ante Tarquinij Priſci ætatem Conſuales ludi appellati, non Circenſes à Conſo conſiliorum Deo, de quo Auſonius in Eclogario.

Aut duplicem cultum quem Neptunalia dicunt,
Et quem de Conſo, conſiliiſque vocant.
Feſta hæc nauigiis, aut quæ celebrata quadrigis, C
Iungunt Romanos finitimóſque duces.

Conſo poſtea in Circo vbi ludi edebantur, ſub terra iuxta primas metas ara dicata fuit, cum hac inſcriptione; CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES COMITIO POTENTES, vt ſcribit Tertullian. libro de ſpectac. Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 11. Conſum conſilij Deum fuiſſe ait, quod cum conſuluerit Romulus. Arnobius lib. 3. quod ſalutaria, & fida conſilia noſtris ſuggerat cogitationibus. Sed de Conſo pluribus agemus cap. 9. Conſualibus propter equorum inopiam alia animalia vel ſingula, vel iuncta ad curſum adhibebantur, vt ſcribit Seruius ad hæc Virgilij verba,

——*magnis Circenſibus actis.*

Muli per initia iuncti, vt docet Feſtus his verbis; Mulis celebrabantur ludi in Circo maximo Conſualibus, quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum currui, vehicu- D lóque adiungi. Sed de Circo Tertullian. audiatur lib. de ſpectac. cap. 8. Circenſium, inquit, paulo pompatior ſuggeſtus, quibus propriè hoc nomen, pompa, præcedit, quorum ſit, in ſemetipſa probans, de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de thenſis, de armamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuuiis, quanta præterea ſacra, quanta ſacrificia, præcedant, intercedant, ſuccedant, quot collegia, quot ſacerdotia, quot officia moueantur, ſciunt homines illius vrbis, &c. Circus Soli principaliter conſecratur, cuius ædes medio ſpatio, & effigies de faſtigio ſedis emicat, quod non putauerint ſub tecto conſecrandum, quem in aperto habent. Quod ſpectaculum primùm à Circe habent, Soli patri ſuo, vt volunt, editum, &c. Oua honori Caſtorum adſcribunt, qui illos ouo editos credendo de Cygno Ioue non erubeſcant. Delphinos Neptunio vouent, columnas Seſſias à ſementationibus, Meſſias à meſſibus, Tutelinas à tutelis fructuum ſuſtinent. Ante has tres aræ tri- E bus Diis parent, magnis, potentibus, valentibus; eoſdem Samothracas exiſtimant. Obeliſci enormitas Soli proſtituta, ſcriptura eius, vnde & cenſus; de Ægypto ſuperſtitio eſt. frigebat Dæmonum domicilium ſine ſua matre magna. Ea itaque illic præſidet Euripo. Conſus apud metas ſub terra deliteſcit. Murtiæ quoque idolum fecit. Murtiam enim Deam amoris volunt, cui in illa parte ædem vouere, &c. Nunc de artificio quo Circenſes exhibentur. Res equeſtris retrò ſimplex de dorſo agebatur, &c. Itaque Caſtori & Polluci deputatur hæc ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos Steſichorus docet. Hæc verba ita interpretor. Olim equos non ephippiis & ſella onerabant, ſed, vt Scythæ & Afri, dorſo nudo inſidebant, nec bigis, aut trigis vectabantur, ſed ſingulatores erant, quales Caſtor & Pollux Cyllaro equo vſi. Sed & Neptunus equeſtris eſt, ait Tertullian. quem Græci ἵππιον appellant. De iugo verò quadrigas Soli, bigas Lunæ ſanxerunt. Sed &

Primus

Digitized by Google

A *Primus Ericthonius currus, & quatuor auſus*
Iungere equos, rapidíſque rotis inſiſtere victor.

Ericthonius Mineruæ & Vulcani filius, &c. Si verò Trochilus Argiuus auctor eſt currus,
primò Iunoni id opus ſuum dedicauit. Si Romæ Romulus quadrigam primus oſtendit, &c.
Idem eſt Quirinus. poſtea de coloribus agit in hæc verba. Ab initio duo ſoli fuerunt albus,
& ruſſeus, albus hyemi ob niues candidas, ruſſeus æſtati ob Solis ruborem vori erant. Sed
poſtea tam voluptate, quàm ſuperſtitione prouecta, ruſſeum alij Marti, alij album Ze-
phyris conſecrauerunt; praſinum verò terræ matri, vel verno, venetum cælo & mari, vel
autumno. Subieci verba Tertulliani, ſubiiciam & Caſſiodori lib. 3. variat. epiſt. 51. quæ paulo
planiora ſunt. Primus, inquit, hoc apud Elidem Aſiæ ciuitatem (lego Græciæ) Oenomaus
fertur ediddiſſe, quod poſtea Romulus in raptu Sabinarum nec dum fundatis ædificiis rura-
B liter oſtentauit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam ſuam opus extollens mirandam
etiam Romanis fabricam in vallem Martiam tetendit Auguſtus (Murciam lege) vt im-
menſa moles firmiter præcincta montibus contineret vbi magnarum rerum indicia clau-
derentur. Biſſena quippe oſtia ad 12. ſigna poſuerunt. Hæc ab Hermulis funibus demiſſis
ſubita æqualitate panduntur, docentes totum illic, vt putabant, conſilio geri, vbi imago ca-
pitis cognoſcitur operari. (Hoc dicit, quia Hermulæ capita Mercurij erant collo tenus ex-
preſſa, quæ oſtia Circi funibus demiſſis aperiebant.) Colores autem in vicem temporum
quadrifaria diuiſione funduntur. Praſinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roſeus
æſtati flammeæ, albus pruinoſo autumno dicatus eſt, vt quaſi per duodecim ſigna digre-
diens annus integer ſignaretur. Biga quaſi Lunæ, quadriga Solis imitatione reperta eſt. Equi
C deſultorij per quos Circenſium miniſtri miſſus (ita lege, non miſſos) denuntiant exituros,
luciferi præcurſorias velocitates imitantur. Alba linea non longè ab oſtiis in vtrumque po-
dium quaſi regula directa producitur, vti quadrigis progredientibus inde certamen orire-
tur, ne dum ſe properè conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abroga-
re. Septem metis certamen omne peragitur (id eſt, ſepteno ſpatio, ſeu circuitu circa metam
vltimam) in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipſæ verò metæ ſecundùm zodiacos
decanos ternas obtinent ſummitates, quas ad inſtar Solis quadrigæ celeres peruagantur.
Rotæ Orientis & Occidentis terminos deſignant. Euripus maris vitrei reddit imaginem,
vnde illuc Delphini æquorei aquas interfluunt. Obeliſcorum quoque prolixitates ad cæli
altitudinem ſubleuantur, ſed potior Soli, inferior Lunæ dicatus eſt, vbi ſacra priſcorum
Chaldaicis ſignis quaſi literis indicantur. Spina infelicium captiuorum ſortem deſignat,
vbi duces Romanorum ſupra dorſa hoſtium ambulantes laborum ſuorum gaudia percepe-
D runt. Mappa verò quæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem. Cùm
Nero prandium protenderet, & celeritatem, vt aſſolet, auidus ſpectandi populus flagitaret,
ille mappam qua tergendis manibus vtebatur, iuſſit abiici per feneſtram, vt libertatem da-
ret certaminis poſtulanti. Hinc tractum eſt, vt oſtenſa mappa certa videatur eſſe promiſſio
Circenſium futurorum. Circus à circuitu dicitur, Circenſes quaſi circum enſes, propterea
quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum ſpectacula in ornatum deduxerat fabrica-
rum, inter enſes & flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat quod 24. miſſibus condi-
tio huius certaminis expeditur; profectò vt diei, noctíſque horæ tali numero clauderen-
tur. Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ouorum erectionibus exprimatur,
quando actus ipſe multis ſuperſtitionibus grauidus oui exemplo geniturum ſe aliqua pro-
fitetur. Et ideo datur intelligi volitantes, atque inconſtantiſſimos inde mores naſci, quos
E auium moribus aptauerunt, &c. quod illic ſupra cætera ſpectacula feruor animorum in-
conſulta grauitate rapiatur. Tranſit praſinus, pars populi mœret, præcedit venetus, potior
turba ciuitatis affligitur. Nihil proficientes feruenter inſultant, nihil patientes grauiter vul-
nerantur, & ad inanes contentiones ſic deſcenditur, tanquam de ſtatu periclitantis patriæ
laboretur. Lege eadem de re Corippum libro 1. cuius & hos verſus accipito.

Solis honore noui grati ſpectacula Circi
Antiqui ſanxère patres, qui quatuor eſſe
Solis equos quadam rerum ratione putabant,
Tempora continui ſignantes quatuor anni,
In quorum ſpecie ſignis, numeríſque, modíſque,
Aurigas totidem, totidem poſuère colores.
Ipſe ingens Circus plenus ceu circulus anni,

Digitized by Google

Clauditur in teretem longis anfractibus orbem, A
Amplectens geminas æquo diſcrimine metas,
Et ſpatium mediæ qua ſe via pandit arenæ.

Verba Caſſiodori de ouis Circi quæ ſuprà recitaui mendoſa ſunt. Ea ſic reſtituenda puto; Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ouorum erectionibus exprimatur, quando actus ipſe multis ſuperſtitionibus grauis,oui exemplo geniturum ſe auem aliquam profitetur.Ludi Circenſes graphicè pinguntur à Sidonio in Narbone;

Tunc cœtus iuuenum ſed aulicorum
Elæi ſimulacra torua campi
Exercet ſpatiantibus quadrigis,
Et iam te vrna petit, ciétque raucæ
Acclamatio ſibilans coronæ. B
Tunc qua eſt ianua, Conſulúmque ſedes
Ambit quam paries vtrinque ſenis
Cryptis, carceribúſque fornicatus,
Vno è quatuor axe ſortè lecto
Curuas ingrederis premens habenas.
Id collega tuus, ſimúlque vobis
Pars aduerſa facit, micant colores
Albus, vel venetus, virens, rubénſque,
Veſtra inſignia continent miniſtri.

Duodecim carceres vel potiùs cryptas, & oſtia ponit, & ianuam quâ Conſules in ſuam ſedem aſcenderent, & parietem vtrinque ſenis carceribus fornicatum, qui ſedem Conſulum ambiret. Marcellinus Comes in Chronico Indict. 6. Iuſtiniano Coſ. anno Regiæ vrbis conditæ 198. Regium veſtibulum, priſcúmque in eo ſolium ob aſpicienda, probandáque in Circo certamina ſtructum,Victor Iuſtinianus Princeps eminentius,clariúſque quàm fuerat, & vtramque Senatorum ex more ſpectantium porticum ſolita magnanimitate redintegrauit. Vnde colligas, in oppido ſupra carceres vbi Conſulibus locus, & ipſi Principi aſſignatus eſt, duas fuiſſe porticus è quibus Senatores ſpectarent. Eum locum dictum oppidum infrà oſtendemus. Varro libro 4. de ling. Latina; In Circo primo vnde mittuntur, nunc dicuntur carceres: Næuius oppidum appellat. Carceres dicti quod coërcentur, ne inde exeant, antequam Magiſtratus miſit. Feſt. Oppidum dicitur & locus in Circo vnde quadrigæ emittuntur. Primus Claudius Senatoribus propriam ſedem attribuit. Suetonius cap. 21. de Claudio; Circo maximo marmoreis carceribus, auratíſque metis exculto propria Senatoribus conſtituit loca promiſcuè ſpectare ſolitis. Circum maximum Iulius Cæſar Euripo addito ab vtraque parte produxit, narrante Sueton. cap. 39. Plinius lib. 36. cap. 15. Nam vt Circum maximum à Cæſare Dictatore exſtructum longitudine ſtadiorum trium, latitudine vnius, ſed cum ædificiis iugerum quaternum ad ſedem 260. millium inter magna opera dicamus. Eundem Circum exornauit Auguſtus. apud Caſſiodor. lib. 3. epiſt. 51. Sub Tiberio ea pars Circi quæ Auentino proxima eſt, & ipſe collis Auentinus conflagrauit. Tacitus lib. 5. Annal. Idem annus graui igne vrbem affecit, deúſta parte Circi quæ Auentino eſt contigua. Apud Sueton. cap. 5. Domitianus ex lapidibus naumachiæ maximum Circum deúſtis vtrinque lateribus exſtruxit. Apud Dionem Traianus Circum maximum collapſum ampliorem & elegantiorem reſtituit.Quare in eius nummis Circus maximus hodiéque viſitur. Circi ruinam Antoninus Pius mirificè inſtaurauit, vt prodit Capitolinus. Halgabalus Circum columnis pulcherrimis & auro illuſtrauit, & illius pauimentum chryſocolla renouauit. Alex. Seuerus lenonum, meretricum, & exoletorum vectigal ſumptibus publicis ad inſtaurationem Circi, Theatri, Amphitheatri, & Ærarij deſignauit, narrante Lampridio. Nazarius in Panegyr. Conſtantini; Circo ipſi maximo ſublimes porticus, & rutilantes columnæ tantum inuſitati ornatus dederunt, vt illuc non minus cupidè conueniatur loci gratiâ,quàm ſpectandi voluptate. Podium murus fuit in ambitum Circi ante gradus, in quo victoriæ gypſeæ cum palmis collocabantur, vt docet Spartianus in Seuero. Sidonius in Narbone;

Totas ad podium ferens habenas.

Qui accedebat ad podium, recedebat à metis. Hippodromus Græcis non tantùm dictus Circus qualis Romæ, ſed locus arboribus hinc & inde conſitus; vbi ad curſum incitarentur

A tut equi. apud Plin. lib. 5. epiſt. 6. Apud Euſebium lib. 1. Eccleſiaſt. Hiſtor. cap. 8. Herodes morti propinquus *τοὺς ἐπισήμους συναγαγὼν εἰς τὸν καλούμενον ἱππόδρομον, cùm vocaſſet in Circum nobiles viros.* Lege Balſamonem in cap. 64. Synodi Carthag. & Trullanæ cap. 24. Circus maximus ampliſſimis ædificiis, porticibus, & templis à Tarquinio Priſco, & aliis viris principibus ornatus eſt. In fragmentis antiqui Calendarij, Veneris, & Summani templa ad Circum maximum ſita fuiſſe dicuntur. De Veneris æde Liuius lib. 10. Quint Fabius Maximi filius gurges aliquot matronas ad populum ſtupri damnatas pecunia multauit, ex quo multatitio ære Veneris ædem quæ prope Circum, faciendam curauit. Idem lib. 36. Iuuentutis ædem in Circo maximo Caius Licinius Lucullus Duumuir dedicauit. Plinius lib. 29. cap. 4. Supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis, & Summani. Ad Circum maximum Cereris & Herculis Pompeiani templa fuiſſe docet Vitruuius lib. 3. cap.
B 2. Apud Plinium lib. 34. cap. 8. Hercules à Myrone factus fuit in æde Pompeij magni ad Circum maximum. Ibidem erant lupanaria. Lampridius de Halagabalo; Omnes de Circo, de Theatro, de ſtadio, & de omnibus locis, & balneis meretrices collegit. Iuuenal. ſatyr. 3.

—— & ad Circum iuſſas proſtare puellas.

Ad Circum maximum ſignum Vortumni fuit in vltimo vico turario ſub baſilicæ angulo, ait Pedianus ad lib. 3. in Verrem. prope Circum eundem erat & velabrum, vt docet Plutarch. in Romulo, qui eam partem vrbis incoluit, qua ex Circo maximo in palatium itur, iuxta quem locum ſunt quos pulcri littoris gradus vocitant. Eodem in loco ferunt ſacram Cornum fuiſſe. Prope Circum erat imago magna Apollinis Carthagine aducta, & T.
C Quinctij Flaminij, qui Philippum Regem Macedonum vicit ænea ſtatua, cum Græca inſcriptione, narrante Plutarcho in Flaminio. Sternebant Circum maximum ramentis lapidis albi, minio, aut chryſocolla. Plinius libro 36. de lapide albo. Inuenere & alium vſum eius lapidis; in ramentis quoque Circum maximum ſternendi, vt ſit in commendatione & color. Sueton. cap. 18. ſcribit, Caligulam minio, & chryſocolla ſtrauiſſe. Torrentius putat ideo factum, vt cùm ipſe praſinatus eſſet concolori panno aurigaretur. mendosè, cùm apud Plinium lib. 33. cap. 5. chryſocolla lutea ſit, minium rubeum. Apud Tacitum libro 15. ſub Nerone Circus conflagrauit. Initium in ea parte Circi ortum quæ Palatino, Cælióque montibus contigua eſt. Auſon. de Circo;

Amplificata loci ſpecies, populíque voluptas
Circus, & incluſi moles cuneata Theatri.

D In Circo naumachias editas ſcribit Dio in Domitiano, qui tamen locum alium effodit vbi naumachia fieret. De valle Martia dubitant eruditi viri, quod Claudian. lib. 2. de laudibus Stiliconis dixerit,

—— quoties vallis tibi Martia dicet
Nomen Auentino Pallantæóque receſſu.

Symmachus lib. 10. epiſt. 22. Malo fremitum Martiæ vallis exponere atque illam quadrigarum diſtributionem. Caſſiodorus lib. 3. variar. epiſt. 5. Mirandam etiam fabricam in vallem Martiam tetendit. Sed cùm Circus maximus ſitus fuerit inter Auentinum & Palatium colles, vallis Martia exaudiri apud Claudianum nequit, qui vallem Circi maximi non in campo Martio, ſed in Auentino & Pallantæo receſſu ponat. Quare & apud Symmachum, & apud Caſſiodorum, & Claudianum Murcia vallis pro Martia ſubſtituenda eſt, de qua
E Seruius; Cauea, inquit, eſt vbi populus ſpectat, vallis autem ipſa vbi Circenſes editi ſunt, ideo Murcia dicta eſt, quia quidam vicinum montem Murcium appellatum volunt. Alij quod fanum Veneris Verticordiæ ibi fuerit circa quod nemus murteris fuiſſet, inde mutata litera Murcium appellatum. Alij Murciam à Murco, quod eſt murcidum, dictam volunt. Pars à Dea Murcia dicit. Tertullianus cap. 8. de ſpectacul. metas Murtias commemorat. Plinius lib. 10. cap. 29. Romæ ara vetus Deæ Murtæ quam nunc Murciam vocant. Pub. Victor. lib. de regionibus vrbis ponit ædem Murtiæ in 11. regione. Arnobius lib. 4. Deam Murciam præſidem ſegnium eſſe ait: vt & Sanctus Auguſt. lib. de ciuitate Dei cap. 16. Varro, intimus Circus ad Murtim vocatus. Tertulliani verba ſunt lib. de ſpectac. cap. 8. Conſus apud metas ſub terra delitеſcit. Murciam quoque idolum fecit. Item, & nunc ara Conſo illi in Circo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra cum inſcriptione huiuſmodi, CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES COMITIO POTENTES. cap. 5. lib. de ſpect. Apuleius 6. Mileſ. metas Murcias memorat. De valle Circi maximi Ouid.

Ouid.lib.2. Faſtor. A

Quáque iacent valles maxime Circe tuæ.

Claudianus Panegyr.6. Honorij,

Conſenſúque cauæ ſublatus in æthera vallis
Plebis odoratæ reboat clamor. ———

Qui notas ſcripſit ad Corippum non vidit, caueam non tantùm dici vbi gladiatores depugnarent, aut in qua feræ clauderentur, ſed in ipſis etiam gradibus eſſe ſummam, imam, mediam caueam, vbicunque ſpectacula ederentur. Idem apud Claudianum, & Caſſiodorum Marciam vallem pro Murcia legit, inſcitè. Murtiæ meminit Liuius lib. 1. Latinis, vt iungeretur Palatio Auentinum, ad Murtiæ datæ ſedes. Apud Varronem vallis Murcia à proximo colle Murco nomen obtinuit. Is eſt Auentinus, qui Murcus, aliàs Murceus dictus, à ſacello Veneris Murciæ in eodem conſtructo. Feſtus Murciæ Deæ ſacellum ſub B monte Auentino ponit, qui antea Murcius vocitatus, quod è lapidibus velut muro conſtructus ſit. Varro libro 4. de lingua Latina. Intimus Circus ad Murcium (vel Murtim) vocatus, vt Procilus aiebat, ab vrceis, quod is locus eſſet inter figulos. Sanctus Auguſtinus libro 4. de ciuit. Deam Murciam quæ præter modum non moueret, ac faceret hominem, vt ait Pomponius, marcidum, id eſt, nimis deſidioſum. Apud Ammianum murci dicti qui ſibi pollices præcidunt ne militent.

CAP. III.

De forma Circi. C

CIRCVS longiori facie fuit, & in orbem aliquo modo ducta, quæ ab oui ſpecie non longè abeſſet, atque ad Amphitheatri formam accederet: quare à Dionyſio Halic.l.4.p.142. ἀμφιθέατρον ἱππόδρομος vocatur, & à Virgil.l.5. Æneid.ita deſcribitur, vt ſpatium interceptum inter duos montes accuruos, aut geminum veluti Theatrum eſſe putes. ſic ille;

Gramineum in campum, quem vallibus vndique curuis
Cingebant ſyluæ, mediáque in parte Theatri
Circus erat. ———

Geminum autem Theatrum, quod & Amphitheatrum dicitur, rotundum fuiſſe in oui ſpeciem, nemo dubitat, Calpurnio canente,

Et geminis medium ſe mollibus alligat ouum. D

Vnde & Circum pro Amphitheatri cauea poſuit Acron in Horat. his verbis; Vadem gladiator ſtans ad crepidinem Circi ſub circulo Amphitheatri, à populo petere, & impetrare ſolebat. Nam & ipſum Theatrum, ait Dio Chryſoſtomus in Euboico, eſt ad inſtar vallis cauum, non tamen vtrinque longum, ſed media ex parte rotundum. τὸ δὲ θέατρόν ἐστιν ὥσπερ φάραγξ κοῖλον, πλὴν οὐ μακρὸν ἑκατέρωθεν, ἀλλὰ στρογγύλον ἐξ ἡμίσεος. Vnde & Circum quaſi circulum appellatum notat Corippus l. 1. & teretem orbem longis anfractibus feciſſe. eius verba ſunt;

Ipſe ingens Circus plenus ceu circulus anni,
Clauditur in teretem longis anfractibus orbem.

Apollonius l.4. Argonaut. ſpatium illud vbi equi decurrerent, εὐρέα κύκλα ἀγῶνος vocat, E id eſt, *latum circulum certaminis.* ſic ille,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ θοὸν ἵππον ἐς εὐρέα κύκλον
Ἀγῶνος στέλλει. ———

Id eſt, *vt autem cùm vir celerem equum mittit in latum circulum certaminis.* Fuit igitur Circus longior quàm latior, vt ex Dionyſ. liquet l.4. κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον τῶν ἱπποδρόμων ὁ Ταρκύνιος, τὸν μεταξὺ τοῦ αὐεντίνου καὶ τοῦ παλαντίου κείμενον. μῆκος μὲν τριῶν καὶ ἡμίσεως ἐστὶν σταδίων, εὖρος δὲ τεττάρων πλέθρων. Id eſt, *extruxit autem maximum Circum Tarquinius Priſcus, qui medius eſt inter Auentinum & Palatium, longitudine trium cum ſemiſſe ſtadiorũ, latitudine 4. iugerum.* Facit à Dionyſ. Plin. lib. 36. qui Circo maximo longitudinem tribuit trium ſtadiorum, latitudinem vnius, cum ædificiis iugerum quaternûm, ad ſedem 260. millium. Quare vt ædificia numeres, haud paulo tamen longior quàm latior Circus fuit. Longitudo enim fuit pedũ 1890. latitudo 960. tantùm, vt altera parte & 30. pedibus longior quàm latior fuerit. Stadium quippe 126. paſſus & pedes

Digitized by Google

A pedes 630. iugerum 240. pedes in longum amplectitur, vt Plinius l.1 c.23.l.18.c.3. Tria ſtadia cum dimidiato efficiunt bis mille ducentos quinque pedes: quatuor iugera nongentos ſexaginta pedes continent. Sed hic mihi nota, Plinium ædificiis quatuor tantùm iugera tribuere, Dionyſium autem vni porticui 8. ſtadia: quod ſi verum eſt, latior fuit Circus quàm longior. πλέθρον autem hic pro iugero Italico accepit Dionyſius. Apud Græcos enim, Suida teſte, πλέθρον vltra centum pedes in longum non producitur, aut paulo plures cùm ſit ἕκτον τοῦ σταδίου μέρος, id eſt, *ſexta pars ſtadij*. Certè Circus latior fuit ad carceres vnde in ſpatium exibant equi, & quo longiùs procederet, eo anguſtior fiebat, vt obeliſci iacentis figuram redderet. Eius longitudo pariete interiecto in æqua vtrinque latera diuidebatur, hinc dextrum, illinc læuum, dextris & læuis oſtiis oppoſita. paries hic à prima ad vltimam metam pertinebat.

B

CAPVT IV.

De Circo maximo.

ROMÆ non vnus Circus fuit, ſed plures. Circus maximus omnium primus & nobiliſſimus, Tarquinij Priſci opus, ait Dionyſ.l.4. ſitus erat inter Auentinum & Palatium colles, vbi Tarquinius 30. tribubus ſedes diuiſit, vt iam non ſtantes, ſed ſedentes ſpectarent, ait Dionyſ. Circum maximum colli Auentino vicinum fuiſſe indicat Martial. l.6. epig.64.

Quique videt propius magni certamina Circi,
C *Laudat Auentinæ vicinus ſura Dianæ.*

Tarquinius euripo Circum hunc circumcinxit, tres addidit porticus lapideas, cum ſubſelliis & foris, ſic vt ex tribus vna fieret in ambitu Circi, quæ 150. hominum millia caperet. verba Dionyſij alio loco ponemus. Liuius l.1. foros appellat tabulata furcis iuncta 12 pedes alta, e quibus populus ſpectaret. eius verba ſic habent. Tunc primùm Circo, qui nunc maximus dicitur, locus deſignatus eſt, loca diuiſa Patribus, equitibúſque; vbi ſpectacula ſibi quiſque facerent, fori appellati: ſpectauêre furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes. ludicrum fuit equi, pugileſque ex Hetruria maximè acciti ſolemnes: deinde annui manſêre ludi, Romani magnique variè appellati. Quo loco pugiles in Circo datos obſeruabis, ſicuti & naumachias, & venationes, quod aliàs docebimus. Varro l.4. de ling. Lat. Circum maximum dictum eſſe ait, quod circùm ſpectaculis ædificatus eſt, ibi ludi
D fiunt, & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. Maximum verò, quod Deorum maximo Vortumno ſacer eſt; aut quod in eo magni Circenſes aguntur: aut, quod potius duco, quia inter Circos maximus eſt. quare vocatur à Dionyſio Halic. μέγιστος τῶν ἱπποδρόμων. Is igitur à Tarquinio exſtructus, à Iulio Cæſare ſic reſtitutus, vt Plinius totam ædificij eius fabricam ei aſcribat. Sic enim lib.36. Circum maximum à Cæſare Dictatore exſtructum longitudine ſtadiorum trium. Sueton. in Iulio c.39. Iulius euripum Circo addidit in gyrum, & ſpatium Circi ab vtraque parte produxit, opus id à Iulio reſtitutum Auguſtus & Traianus auxerunt, ornarúntque. Caſſiodorus l.3. epiſt 51. Sed mundi dominus, ait, ad potentiam ſuam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Martiam tetendit Auguſtus, vt immenſa moles firmiter præcincta montibus contineret vbi magnarum rerum indicia clauderentur. Sed vallem Murtiam eſt legendum, non Martiam,
E è Seruio manuſcripto, cuius verba hæc ſunt. Vallis vbi Circenſes, editi ſunt, ideo Murtia dicta eſt, quia quidam vicinum montem Murtim appellatum volunt. Idem eſt error apud Symmachum l.10.c.21. malo fremitum Martiæ vallis. lege Murtiæ. Varro l.4. de lingua Lat. Circum intimum vocat interiorem partem magni Circi ad Murtim, qui à murcis, id eſt, figulis dicitur. eius rudera hodie viſuntur in vineis Tiberi aſſitis Romæ, vt notat Fabricius, qui malè Circum ad murum, legit. Hic mihi nota, fuiſſe duas Circi maximi partes, Circum primum, vbi primæ metæ; intimum, vbi metæ vltimæ. Nam à probatiſſimis authoribus duæ tantùm metæ ponuntur, primæ & vltimæ, quod eæ præcipuæ ac veluti palmares eſſent. Caligula quoque Circum maximum ornauit, & chryſocolla minióque ſtrauit, authore Suet. Sed & opera Domitiani ad ornatum Circi aliquid attulêre, teſte Suetun. in Domitiano, in hæc verba: Item Flauiæ templum gentis, & ſtadium, & odeum, & naumachiam excitauit; è cuius poſtea lapide maximus Circus, deuſtis vtrinque lateribus, exſtructus

ſtructus eſt. Nero nihil addidit, ſed potiùs detraxit, authore Sueton. in Nerone c.25. Dehinc diruto Circi maximi arcu, per velabrum forúmque Palatium & Apollinem petiit, cùm è ludis Græciæ victor & ouans rediret. At verò Traianus immenſum latus Circi exſtruxit; viſenda ſedes, quæ æquatis ſit plebis ac Principis locis: ſi quidem per omne ſpatium vna facies, omnia continua & paria, nec magis proprius ſpectandi Cæſaris ſuggeſtus, quàm propria quæ ſpectat. Locorum quinque millia adieciſti, ait Plinius in Panegyr. ad Traian. Demum Heliogabalus columnas addidit auro inſignes, & pauimenta ipſa ſcobe auri & argenti ſtrauit, dolens quòd non poſſet & electri, teſte Lamprid. Plin l.36. ramentis lapidis candidi Circus maximus ſterni ſolitus. Nero chryſocolla ſparſit arenam Circi, cùm ipſe concolori panno aurigaturus eſſet. Caligula minio & chryſocolla, authore Suetonio cap.18. Videntur olim ſoli victores Principes Circum augendi, & pomerij proferendi ius habuiſſe, quod de Iulio, Auguſto, Traiano, ſuprà oſtendimus. Pompa enim victorum in Circo facta, ludicrúmque Circenſe datum. Feſtus ſic exaudiendus cùm ait; dicitur auctum ſpatium Circi, quod ſupra definitum modum victoriæ adiungitur.

CAPVT V.

De aliis Circis Romanis.

CIRCI primum authorem probatiſſimi ſcriptores Tarquinium faciunt, quidam à Romulo originem eius petunt. Cyprian. lib de ſpectaculis. Romulus Conſo quaſi conſilij Deo ob rapidiendas Sabinas Circenſes primus conſecrauit. Caſſiodorus lib. 3. variar. quod ſpectaculum poſtea Romulus in raptu Sabinarum nec dum fundatis ædificiis ruraliter oſtentauit Italiæ. Cedrenus à Romulo non modò ludicrum Circenſe datum, ſed & Circum exſtructum, inſtructúmque docet pag. 121. *ὁ ῥωμύλος κτίζει πρῶτον ἱππικὸν ἐν ῥώμῃ, ὃ κερκήσιον καλοῦσιν, εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἡλίου. τυποῖ δὲ τὰς μὲν δώδεκα θύρας τοὺς δώδεκα οἴκους τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου, τὸ δὲ πέλμα τὴν γῆν πᾶσαν εἶναι, τὸν δὲ εὔριπον τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῆς γῆς μεσαζομένης, τὸν δὲ ἐπὶ τὰς θύρας καμπτὸν* (*καμπτῆρα* legerem libenter, vt prima meta intelligatur) *τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σφενδόνῃ τὴν δύσιν.* Id eſt, *Romulus condit primum Circum Romæ in honorem Solis. per 12. oſtia 12. domos zodiaci deſignat; per ſpatium ipſum & ſolum, vniuerſam terrã; per euripũ, mare quod terram mediam amplectitur; per metam quæ eſt ad oſtia, ortum; per eam quæ eſt in funda iuxta vltimam metam, occaſum.* Xylander interpretatur *καμπτὸν* flexum qui ad fores eſt. malè, vt infrà cognoſces, cùm duas metas ortum occaſúmque deſignaſſe oſtendemus. Facit à Cedreno Georgius Monachus in Chronicis nundum editis, *ἔκτισε δὲ ῥωμύλος καὶ ἱππικὸν, θέλων διασκεδάσαι τὸ πλῆθος τοῦ δήμου τῶν ῥωμαίων, ὅτι στασιάζοντες ἐπήρχοντο αὐτῷ διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἐπετέλεσε πρῶτος ἱπποδρομίαν ἐν ῥώμῃ, εἰς ἑορτὴν φασὶ τοῦ ἡλίου, καὶ εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων.* Id eſt, *condidit Romulus Circum, volens diſsipare multitudinem populi Romani, qui ſeditione orta in eum ferebatur ob fratris necem, & dedit primus ludicrum equeſtre Romæ in feſtum Solis, & honorem quatuor elementorum.* Hoc, meo animo, vult Monachus, non Circum à Romulo exſtructum, ſed decurſionem ad ripam Tiberis habitam, quæ fortè in cauſa fuit cur Cedrenus & Monachus in errorem inducerentur. res enim Romanæ tum temporis adeò tenues fuerunt, vt ob equorum inopiam diuerſis vſi ſint animalibus ad curſum, vt Seruius 8. Æneid. nedum ea magnificentia id temporis à Romulo Circus exſtrui potuit. Primus igitur Circus à Tarquinio exſtructus eſt, maximus dictus: alter Flaminius appellatus, de quo Varro l.4. de ling. Latina. Circus, inquit, Flaminius dictus eſt, quod ædificatus eſt circum Flaminium campum, & quod ibi quoque ludis tauricis equi circum metas currunt. In Circo enim Flaminio taurici ludi facti Tarquinio regnante, cùm grauis peſtilentia in mulieres incidiſſet, fœtus infecti ex carnis putore taurorum immolatorum, ait Feſtus. ob id taurici ludi fiunt in Circo Flaminio, ne intra muros euocentur Dij manes. Sextus Rufus in Circo Flaminio ædem antiquam Apollinis cum coloſſo ponit, lauacrum Apollinis, ſtabula quatuor factionum, ſacellum Herculi magno cuſtodi, porticum Philippi, ædem Vulcani, ſi non in ipſo Circo, certè non procul à Circo. Herculis illius cuſtodis meminit Ouid. in Faſtis.

Altera pars Circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt.

Bellonæ ædes prope Circum Flaminium, qui nomen inuenit à pratis Flaminiis, ait Liuius lib.1. Prata Flaminia olim dicta, Circus Flaminius Apollinaris vocatus à vicino Apollinis templo, quod aliis magis conſpicuum fuit in nona regione vrbis. Liuius lib.3. in prata Flaminia

Digitized by Google

A minia vbi nunc ædes Apollinis eſt, Circum iam tum Apollinarem vocabant. Plutar. in Romaicis arbitratur, Circum hunc à Flaminio quodam appellatum, qui locum ad ædificium Circi dederit, & reditus Circenſibus agendis aſſignarit. Διὰ τί τῶν ἱπποδρόμων εἷς Φλαμίνιος καλεῖται; ἢ ὅτι Φλαμινίου τινὸς τῶν παλαιῶν τῇ πόλει χώραν ἐπιδόντος, ἐχρῶντο ταῖς προσόδοις εἰς τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας; ἐπεὶ δὲ περιόντων χρημάτων κατεσκεύασαν ὁδὸν, ἣν καὶ αὐτὴν Φλαμινίαν προσηγόρευσαν. Id eſt, *cur vnus è Circis Flaminius dicitur? an quia cùm Flaminius vnùs è priſcis illis locum dediſſet, vtebantur eius reditibus ad curulia certamina? Cùm autem adhuc ſupereſſent pecuniæ (Circo & ludis peractis) ſtrauerunt viam, quæ & ipſa Flaminia dicta eſt.* Sed vt vnus aliquis è veteribus Flaminiis locum huic Circo attribuerit, certè alius eſt, & recentior, qui viam Flaminiam ſtrauit, nempe Cn. Flaminius, qui per Hetruſcos Aretium viam Flaminiam duxit. Is Flaminius iterum Conſul apud lacum Thraſymenum cum quindecim Romanorum millibus bello Punico ſecundo ab Hannibale cæſus eſt, cùm ex hoſtium Gallorum (de quibus triumphauit)

B manubiis in cenſura anno vrbis 530. viam Flaminiam ſtrauiſſet, vt Liuius & Feſtus docent. Atqui Circi Flaminij nomen fuit penè ſub primis Conſulibus, vt è l. 3. Liuij conſtat. Florus tamen l. 20. Epitom. à C. Flaminio Cenſore exſtructum, & appellatum eſſe vult; idque L. Veturio & C. Lutario Coſſ. ſi Caſſiodoro fides. ſic enim ille in Chronico. L. Veturio & C. Lutatio Coſſ. Circus factus, qui Flaminius. Martialis l. 12. eius Circi meminit, in eóque vitri officinam fuiſſe ait.

Cùm tibi Niliacus portet cryſtalla cataplus,
Accipe de Circo pocula Flaminio.
Nullum ſollicitant hæc, Flacce, toreumata furem,
Et nimiùm calidis non vitiantur aquis.

C Erant ea vitra vilia, ſed quæ calidis aquis, vt cryſtallina & gemmata, non vitiarentur. De iiſdem loquitur paulo obſcuriùs l. 14.

Non ſumus audacis plebeia toreumata vitri,
Noſtra nec ardenti gemma feritur aqua.

Erant quaſi cælata punctis coloratis, & cryſtallinis ſimilia, quare toreumata vocantur. Collocatur hic Circus à Sexto Ruſo, & P. Victore in regione vrbis nona. In prima regione Circus Antonini Caracallæ fuit cum obeliſco. Dictus eſt hic Circus prætorianus, quod ibi cohortis prætoriæ ſtatio fuerit, extra portam Capenam. Eius veſtigia hodiéque extant ad S. Sebaſtiani in quinta. Circus Aureliani cum obeliſco in ſexta. duo, alter ad portam Collinam, alter Circus Floræ, vel Floralium in valle, inter collem hortulorum, & Quirinalem, de quo Ouid. 5. faſtor.

D *Circus in hunc exit, clamátaque palma Theatris,*
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.

Sextus Rufus Circum Floræ, templum Floræ, templum Salutis, & Serapeum in eadem regione ponit, in nona regione Circus Alexandri Seueri, eo in loco, vbi nunc campus agonius. Idem domum & Circum Alexandri Pij Imperatoris ſtatuit in regione Circi Flaminij, ad hortos & thermas Agrippæ. in regione vndecima Circus maximus, Circus intimus, & Circus Vaticanus, qui Circus dicitur Neronis, in valle inter Ianiculum & Vaticanum. de Vaticano Sueton. in Claudio cap. 21. Circenſes in Vaticano frequenter commiſſi. Apud Lampridium Heliogabalus quadrigas in Vaticano agitauit, diruτis ſepulchris quæ obſiſtebant. Plin. lib. 36. cap. 11. Tertius obeliſcus Romæ in Vaticano, Caij & Neronis Principum Circo. Tacitus lib. 4. clauſúmque valle Vaticani ſpatium, in quo equos

E regeret haud promiſcuo ſpectaculo. Interdum in hortis aut porticibus agitarunt equos priuatis Circenſibus. Nam & priuati & publici Circenſes fuêre, vt Lampridius in Heliogab. Sidonius in Narbone, & Sueton. in Nerone cap. 22. Sed & in Capitolio Circenſes dati Latinarum feriis, quis victor abſynthium bibit. Plin. lib. 27. cap. 7. Circus Flaminius antiquiſſimus ſecundùm Circum maximum fuit, cuius meminit Liuius lib. 3. Conſules ne criminationi locus eſſet, in prata Flaminia vbi nunc ædes Appollinis eſt, Circum iam tum Apollinarem appellabant, auocauêre Senatum, ſub annum vrbis 300. Vnde animaduertis, Circum Apollinarem, quia erat in pratis Flaminiis, Flaminium dictum. Liuius tamen lib. 20. à Caio. Flaminio Conſule ſub annum 531. Circum Flaminium exſtructum ſcribit, vt & Feſtus. Aſconius ad Catilinat ait, ædem Apollinis fuiſſe extra portam Carmentalem inter forum olitorium, & Circum Flaminium. P. Victor; Ædes antiqua Apollinis cum lauacro, & coloſſo, porta Carmentalis in radicibus Capitolij propter Circum

Digitized by Google

Flaminium fuit. Pompam in Circo Flaminio fieri ſolitam docet Valerius Maxim. lib. 1. cap. A
7. Idem lib. 4. cap. 4. Æliæ familiæ in Circo maximo, & Flaminio ſpectaculis locum fuiſſe
ait. quæ quidem loca ob virtutem publicè donata poſſidebant. Eius Circi meminit Liuius
lib. 39. & Cicero pro Seſtio. Idem lib. 1. epiſt. nundinarum panegyrim in eo Circo actam,
& conciones habitas ait. Plutarchus Lucullum triumpho ſuo Circum Flaminium trophæis
exornaſſe prodit. Auguſtus aquam in Circum Flaminium induxit in qua 36. crocodili ſunt
occiſi, ait Dio lib. 55. Ante Bellonæ ædem ad Circum Flaminium columna parua fuit, bellica
dicta, ſupra quam iaculum tranſmittebant cùm bellum indicerent. Ad alteram partem
Circi ædes Herculis pertinebat, vt Feſtus, & Ouid. ſcribunt, hic lib. 6. Faſtor.

Proſpicit à tergo ſummum breuis area Circum,
Eſt ibi non paruæ parua columna notæ.
Hic ſolet haſta manu belli prænuncia mitti, B
In Regem, & gentes cùm placet arma capi.
Altera pars Circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt,
Quod Deus Euboico carmine munus habet.

In Circo Flaminio fuêre ædes Herculis magni cuſtodis Circi Flaminij, ædes Martis, Volcani,
Bellonæ, delubrum Iouis Statoris, Pietatis, Caſtoris, Neptuni, de quibus Kalendarium
vetus. Varro lib. 8. Macrobius lib. 3. Saturnal. Iulius Obſequens lib. de prodig. Victruuius
lib. 4. cap. 7. & vet. inſcriptiones. Liuius lib. 28. Ara Neptuni multo manaſſe ſudore in Circo
Flaminio dicebatur. lib. 40. Marcus Lepidus Cenſor ædes Iunonis Reginæ, & Dianæ in
Circo Flaminio dedicauit. Conſule Plinium lib. 34. cap. 3. lib. 36. cap. 5. Tertius Circus agonalis
hodiéque eſt in media vrbe mercatu frequens, à Pub. Victore Circus Alexandri di-
ctus, quod ab eo reſtitutus ſit. Varro lib. 5. de ling. Lat. Agonales dies per quos Rex in regia C
arietē immolat, dicti ab agone, eo quod interrogetur à principe ciuitatis, & princeps gregis
immoletur. Feſtus; Agonium, id eſt, ludum ob hoc dictum, quia locus in quo ludi initio fa-
cti ſunt, fuerit ſine angulo. Hoſtiam antiqui agoniam vocabant. Gloſſæ Iſidori; Agones vi-
ctimæ. Vet. gloſſæ, ἀγὼν ἀγορὰ παρὰ τοῖς Βοιωτίοις, ἢ διὰ τὸ ἄγειν, ἢ διὰ τὸ κυκλοτερῆ εἶναι, καὶ μὴ
ἔχειν γωνίας. *Agon Bœotiis forum, quia ſit orbiculatum, & angulos non habeat.* fortè Circus ago-
nalis orbiculatus fuit. Quartus Circus Salluſtianus in hortis Salluſtij prope portam Colli-
nam, vbi hodiéque magnus obeliſcus literis Ægyptiis inſignis, de quo Ammian. lib. 17.
Obeliſcus vnus in Vaticano in hortis Salluſtij, duo in Auguſti monumento erecti ſunt. Li-
uius lib. 36. Ita inundauit Tiberis, vt ludi Apollinares Circo inundato extra portam Colli-
nam ad ædem Veneris Erycinæ parati ſint. Cęterùm ludorum ipſo die ſerenitate ſubita orta,
pompa duci cœpta, ad portam Collinam reuocata, deductáque in Circum eſt. Quintus Cir- D
cus floralis fuit in Quirinali, in quo ludi florales editi; cuius meminit Pub. Victor. Sextus
Vaticanus fuit, vbi hodiéque obeliſcus integer ſuo loco extat, cuius meminit Sueton. in
Claudio cap. 21. Circenſes frequenter in Vaticano commiſit, nonnunquam interiecta per
quinos miſſus venatione. Apud Lampridium Halagabalus elephantorum quatuor quadri-
gas in Vaticano agitauit. Conſule Plinium lib. 16. cap. 40. Septimus Circus Neronis dictus
trans Tiberim haud longè à Vaticano, prope Adriani molem in hortis Domitiæ Neronis
Principis amitæ, à Nerone conditus, ab Adriano reſtitutus, cùm Mauſoleum ſuum ad Ti-
beris ripam exſtrueret. Octauus Circus hodiéque via Appia tertio ab vrbe lapide penè in-
teger viſitur prope fanum S. Sebaſtiano ſacrum, vbi ſupereſt oſtium maius inter duodecim
minora, & binæ metæ cum ternis per ſingulas ouis. Nonus Circus extra portas Labicanam,
& Præneſtinam ſimul iunctas, non procul ab Amphitheatro caſtrenſi, & templo S. Crucis in E
Hieruſalem, militari voluptati exſtructus. In Italia per vrbes & pagos paſſim Circi olim
erant, quorum veſtigia multis locis comparent.

CAP. VI.

De Circis aliarum gentium.

CIRCENSIS omnis ratio profecta eſt ab Olympia, vnde & Acron Scholiaſtes Hora-
tij ad hæc verba;

Metáque feruidis euitata rotis.

Circenſes Olympiæ ludos vocat his verbis. Circenſes agonici in honorem Iouis Olympij
ſunt

A ſunt inuenti apud Elidem. Inde quadrigarij variis Circis, qui poſtea toto orbe exſtructi ſunt, equos agitarunt. Anagniæ in Italia Circum fuiſſe qui maritimus diceretur, indicat Liu. lib. 9. his verbis: Concilium populorum omnium habentibus Anagninis in Circo quem maritimum vocant. in Circo enim, vt & in Theatro, propter loci amplitudinem conciones habebantur. Alexandriæ Circum fuiſſe ſacræ literæ 2. Machab. docent. Dio Chryſoſt. Alexandrinum Circum clamoſum, Rhodium quietum & bene moratum vocat. Athenis Circus ἐνεχελιδῶν dictus eſt ab Echelo conditore. Heſych. ἐνεχελιδῶν ὁ ἀθηναίων ἱππόδρομος, ἀπὸ τοῦ ἐχέλου ἥρωος. vide l. nemo C. de ſpectaculis. Treueris in Gallia nobiles ab Imperatore poſt vrbis ſuæ excidium Circenſes poſtularunt, ait Saluian. lib. 6. de prouid. Antiochiæ Circum fuiſſe docet Chryſoſt. Homil. 17 ad pop. Antioch. Duumuiri Edeſſæ ludos Circenſes edebant. l. Circenſium. C. de decurionib. Circus Gazæ Palæſtinæ fuit, authore Hieronymo
B in Hilar. item Alexandriæ, vt eſt apud Philoſtr. lib. 5. de Apollonij vita. & Hieroſolymis, apud Ioſeph. lib. 15. Antiquit. Cæſareæ Auguſtæ, lib. 16. denique in cæteris matricibus vrbibus. Quid attinet oratione ſingulas orbis partes peragrare, cùm in veteribus vrbium ruinis eius rei alta veſtigia defixa hodiéque viſantur? Conſtantinopoli Circus fuit, & quidem ampliſſimus, à Seuero Imperatore factus, authore Manaſſe in Politicis, vel vt Zozimus, à Conſtantino Magno, qui templum Caſtoris & Pollucis in eo locauit, ſimulacráque eorum addidit. Verba Manaſſis hæc ſunt de Seuero:

Τοῦτον ἀκούω δείμασθαι λουτρὸν τὸ τοῦ ζευξίππου,
Τὸ μέγα καὶ περίπυστον τῆς Βυζαντίδος θαῦμα·
Καὶ τοῦτο δὴ τὸ θέατρον τῆς ψυχαγωγίας
Τὸ πόλεις ὅλας ἱκανὸν στέγειν, καὶ δημαρχίας,
C Ἐν ᾧ πρὸς τέρψιν θέουσι ἁμιλλητῆρες ἵπποι.

Id eſt, *Seuerum audio exſtruxiſſe balneas Zeuxippi, quod vnum eſt è magnis & celeberrimis Byzantij miraculis; extruxiſſe quoque hoc Theatrum oblectationis, quod integras vrbes earúmque familias, & ciues continere poteſt, in quo ad letitiam currunt equi certatores.* Iſmenius fidem aſtruit Manaſſi in ſuis fragmentis, ὁ ζεύξιππος τὸ λουτρὸν σεβήρου καλεῖται, ὃ σὺν ἱπποδρομίῳ ἔκτισε, Id eſt, *Zeuxippus lauacrum Seueri Imper. dicitur, quod ædificauit cum Circo.* Suidas in Seuero; καὶ παρέσχεν αὐτοῖς θέατρα καὶ κυνηγίων στοὰς, καὶ ἱπποδρόμιον ᾠκοδόμησεν ἱεροῖς καὶ ἐμβόλοις διακοσμήσας, ἀγοράσας οἰκήματα καὶ κήπους ἀπό τινων ἀδελφῶν ὀρφανῶν, καὶ τὰ περικείμενα τοῦ ἱπποδρομίου διακόψας δένδρα εἰς τὸ νῦν ὁρώμενον διεκόσμησε σχῆμα συζεύξας αὐτοῦ, καὶ λουτρὸν ἐν τοῦ ἱερῷ διὸς, ὅπερ ἐκάλεσε ζεύξιππον. Eius rei tantum fuit in ea vrbe ſtudium, vt Circenſium natales etiam ætate Tiberij Imperatoris (quod Cedrenus γενέθλιον ἱππικὸν vocat) celebrarentur. qua de re Himerius in ſuis fragmen-
D tis nondum editis, γενέθλια τῆς πόλεως, καὶ τοῦ μεγάλου ἱπποδρομίου ἅμα εἰς μνήμην αἰώνιον κωνσταντίνου πολλὰ καλὰ ἄστει χαρισαμένου. Id eſt, *natales vrbis, & Circi maximi ſimul in memoriam æternam Conſtantini magni, qui magna, & multa in eum locum contulit, celebrabantur.* Fuit is Circus in 3. vrbis regione, duóque in eo obeliſci, vt & in Circo maximo Romæ; quorum alter in medio hippodromo, pro meta fuit, vbi & coloſſus obeliſco altior, à Conſtantino magno ſi non exſtructus, certè auctus, & ornatus eſt. Is enim non modò tripodes Delphicos in Circo ſtatuit, ſed & tripodem illum nobilem, qui Mardonio victo à Græcis Apollini conſecratus eſt, authore Zozimo lib. 2. pag 62. καὶ τὸν ἱππόδρομον, εἰς ἅπαν ἐξήσκησε κάλλος τὸ τῶν διοσκούρων ἱερὸν μέρος αὐτοῦ ποιησάμενος, ὧν καὶ τὰ δείκηλα μέχρι νῦν ἐστιν ἐπὶ τῶν τοῦ ἱπποδρόμου στοῶν ἑστῶτα ἰδεῖν, ἔστησε δὲ κατὰ τὸ τοῦ ἱπποδρόμου μέρος, καὶ τὸν τρίποδα τοῦ ἐν δελφοῖς ἀπόλλωνος ἄγαλμα. Euſebius in vita Conſtantini ait, cum in Circo conſtituiſſe tripodem, circa quem ſerpens in
E ſpiras volueretur. De hoc loquutum arbitror Nazianzenum oratione in Arrianos pag. 167. ἱππικὰ καὶ βασίλεια κάλλη στοῶν, καὶ τὸ ἄπυστον τοῦτο ἔργον ὁ ὑποχθόνιος καὶ ἀέριος ποταμὸς, καὶ ὁ λαμπρὸς στῦλος οὗτος καὶ ἀπόβλεπτος. Id eſt, *Circus Imperatorius, & pulchritudines porticuum, & inauditum illud opus, fluuius ſubterraneus & aëreus, & illuſtris hac columna, & ſpectanda.* Circum numerat, & porticus in Circo, & euripum, quem ſub terra labi, & in aëre verſari ait, & obeliſcum. Fortè per fluuium illum ſubterraneum aliquem fluuium intelligit, qui per tubos & fiſtulas in in vrbem induceretur, quaſique in aëre penderet. hic ὕδιν ἐρίζω. Varia certè ornamenta fuêre in Circo Conſtantinopolitano, ſtatuæ Imperatorum, ſimulacra plurima, quæ Roma deportanda curauerant. lib. 4. Græc. epig.

Πῶλον ἐμοῦ, καὶ ἄνακτα, καὶ ἐλλυμένην Βαβυλῶνα
Χάλκος ἀπὸ σκύλων ἔπλασεν ἀστυρίων.
Ἐστὶ δὲ ἰουστινιανός. ——

Id eſt, *Regem equo inſidentem, & Babylonem peremptam è ſpoliis Aſſyriorum æs formauit. eſt autem Iuſtinianus.* In Circo enim Iulianus præfectus prætorio Orientis, Iuſtiniani poſuit ſtatuam equeſtrem. aliam poſuit eidem equeſtrem Euſtathius, vt eodem loco notatur. A

—— Πῶλον ὑπὲρ νίκην στεφανηφόρον ἄλλην
Εὐστάθιος. ——

Nec enim duo illa epigrammata de eadem ſtatua accipio, cùm ſint diuerſi qui poſuerunt. Illum Euſtathium fuiſſe arbitror præfectum vrbi Conſtantinopol. ait enim:

Σῆς ῥώμης γενέτης καὶ παῖς Εὐστάθιος.

Tuæ Romæ pater & filius Euſtathius. aut certè patrem & Senatorem vocat. Fuit & Minerua ephippiis aureis inſidens, & Dracontæon, quod Arcadij vultus expreſſit. Vnde in hunc diem oracula non pauca referuntur, ait Himerius Chartularius. Supra Dracontęon Hyæna Antiochia miſſa, quæ prima Conſtantinopoli viſa eſt. Verba eius ſic habent: ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ εἴδωλα πολλὰ ἐκ τῆς ῥώμης ἥκοντα γεγόνασι. καθεζομένη γυνὴ ἐν σελλίῳ χαλκῷ ἀθλών. τὸ δρακοντιαῖον ἀρκαδίου μὲν ἐκτύπωμά ἐστι, ἔνθεν καὶ χρησμοὶ ἕως τοῦ δεῦρο οὐκ ὀλίγοι γεγόνασι, αὐτόθεν τοῦ δρακοντιαίου ὕαινα ἀπ' ἀντιοχείας κωνσταντινουπόλει πρώτη ἐλήλυθεν. addidit deinde, ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ ἀναστάσιος μόναχος δι' ἀληθείας τρόπων ἀντιλέγων τῷ βασιλεῖ ἐκαύθη. Id eſt, *in Circo Anaſtaſius Monachus ob probitatem morum arguens Imperatorem, & contradicens ei viuus crematus eſt.* in Circo enim & Amphitheatro nocentes vrebantur. Zonaras tom. 3. pag. 238. ἐν τῷ τῆς ἱππηλασίας θεάτρῳ καίονται, Id eſt, *malefici Conſtantinopoli in Theatro aurigationis comburuntur.* Si antiquiora placent, lib. 2. Machab. poſt epiſtolam Ptolemæi, elephantes in hippodromum Alexandriæ ad obterendos Iudæos inducuntur. Aliud apud Nicetam habes l. 1. Andronici. de Amphitheatro exempla proſtant vbique. Euſeb. l. 3. Eccleſ. Hiſt. καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου πίνακος αὐτὸν προάγοντος ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο ῥωμαϊστί. Id eſt, *& circumductus in Amphitheatro per orbem & ambitum, præeunte tabella in qua ſcriptum erat Latinis verbis.* Ibidem ait, εἰς γύργαθον βληθεῖσα ταύρῳ παρεβλήθη. i. *in caniſtrum coniecta in Amphitheatro, obiecta eſt tauro.* Suidas clarè; ἐν τῷ κυνηγίῳ καλουμένῳ ἐρρίπτοντο οἱ βιοθάνατοι. ἦσαν δέ τινες ἐκεῖ στῆλαι, καὶ ἀπελθὼν θεόδωρος ὁ ἀναγνώστης μεθ' ἱμερίου χαρτουλαρίου. Id eſt, *in Amphitheatrum, vbi venationes dabantur, malefici quibus vis animam extorquebat, conicicbantur. Erant autem quædam ibidem columnæ, & abiens Theodorus lector cum Himerio Chartulario.* κυνήγιον autem Circus eſt, aut Amphitheatrum, nam vtrobique venationes datæ. Illud notum ex Valerio Maximo de furcifero ſeruo per Circum domini iuſſu vapulante, cùm Iupiter reſpondit, præſultorem Circenſi pompa ſibi non placuiſſe. vnde priſcum morē agnoſcas, ſeruos cruciarios ſub furca per Circum traducendi. Suidas in Valentiniano, τὸν πραιπόσιτον ῥόδανον ἐν τῷ ἱππικῷ πυρὶ παραδίδωσι. *Præpoſitum*, inquit, *Rhodanum in Circo igne cremat.* Sed in viam redeamus è diuerticulo. In Circo erat ſimulacrum hominis galea capite tecto, reliquo corpore nudo, & inter geminos Britannos ſimulacrum id tegebatur. Aſclepiodotus ſub Anaſtaſio, videns ſimulacrum maius quod eſt in Circo, manu vultum tegere, dixit; ô violentia, quia paupertas omnis humana in vnam hominis prudentiam mulctatur. Fortè meliùs vertas, ab vna hominis prudentia damnum accipit. Verba Himerij pono. ἐν ἱππικῷ ἐστὶν ἀνδρείκελον ἄγαλμα ἐπικεφάλαιον ἐπὶ κεφαλῇ περιέχον, γυμνὸν τὸ ὅλως, καὶ ἐν τοῖς διδύμοις βρεττανοῖς ἐπικεκαλυμμένον. ἀσκληπιόδωρος ἐπ' ἀναστασίου ἰδὼν τὸ ζώδιον τὸ μέγα, τὸ ἐν τῷ ἱππικῷ, τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ προσώπου κατέχον, ἔφη, ὦ βία, ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ἡ ἔνδεια εἰς μίαν ἀνθρώπου φρόνησιν ζημιωθεῖσα. Ad columnam, quæ tabula dicitur, Imperator excipiebat gentium exterarum Principes, eáque erat argentea, vt Sozomenus ait, ἐν στήλῃ τῇ λεγομένῃ ταῦλα βασιλεὺς ἐδέχετο τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν δυνάστας. ἀργυρέα δέ τις ἦν, ὡς σωζόμενος ἔφη. verba ſunt Iſmenij. In Circo in medio eius loci, qui ſeſſio dicitur, Diocletiani ſtatua eſt. ibidem & ſtatua eſt Dianæ ad quam luctatores exercentur. ἐν ἱπποδρομίῳ ἀναμέσου τοῦ λεγομένου καθίσματος, ἡ τοῦ διοκλητιανοῦ στήλη. ἡ ἀρτέμιδος στήλη ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ, ἔνθα γυμνάζονται οἱ παλαίοντες. deinde ait Iſmenius, ἡ στήλη πρὸς τῷ ζευξίππῳ ἰουστινιανοῦ ἐστὶν, ἡ καθίδρυται κράζοντος τοῦ πρασίνου μέρους, ἰουστινιανὸς καὶ κωνσταντῖνος νέοι ἀπόστολοι. Id eſt, *ſtatua ad Zeuxippum eſt Iuſtiniani, quæ poſita eſt clamante factione Praſina, Iuſtinianus & Conſtantinus noui Apoſtoli.* Ex Iconio allatæ ſunt aliquot ſtatuæ, ſimúlque Iouis ſtatua, quæ in Circo eſt. quatuor equulei aurei coloris, qui ſupra Circum feruntur, ex Chio aſportati ſunt. ἐξ ἰκονίου στῆλαι ἥκασι, καὶ ἡ τοῦ διὸς ἐν ἱπποδρομίῳ. (illud καὶ in manuſcripto deſideratur.) τέσσαρα ἱππάρια χρυσόβαφα, τὰ φερόμενα αὐτόθεν τοῦ ἱππικοῦ ἥκασι. Memorabilem habet Himerius hiſtoriam, qua te fraudari nolo: nec enim contrita eſt, quæ forte non aliàs audita noſtro ſæculo. Eudocia cùm Theodoſio nupſiſſet, fratres eius cum Philoſophis Conſtantinopolim profecti, in Circum deducti ſunt. Nomina Philoſophorum

Cranus,

Google

A Cranus, Carus, Pelops, Apelles, Nerua, Syluanus, & Curuus. Theodoſius dixit Philoſophis Circum admirantibus; ſi miramini, philoſophia excidiſtis. Apelles reſpondit; Non decet equos me mirari ob ſeſſorem, cùm ſciam certò fore, vt equi in hominum tergo ſedeant mutatis Olympiis. Nerua reſpondit; Infauſtam Imperatrici literam video, literam cum literis concurrentem. Per *βασιλίδα* fortè Conſtantinopolim aliis vrbibus imperantem intelligit. Syluanus intuens quoddam animalis ad Auſtrum ſimulacrum, in ſuperiori parte genua defeſſa & calloſa; Cameli inſtar habens, ait, hoc animal indicio eſt fore, vt tempora quædam genuum robore priuata Conſtantinopolim occupent. Curuus populum ſpectans, dixit; O plebs, per quam publici, & carnifices abundant! Pelops terminos equorum aſpiciens, infit; Cuius hoc eſt problema? reſpondit Theodoſius, Conſtantini. ſubdit Pelops: Is fuit aut Philoſophus parum probatus, aut Imperator mendax. Videbat enim Pelops ſimulacrum quod-B dam animantis fœmineum, quadripertitis zodiaci literis inſcriptum aitque; O quater finite, ex quo Conſtantinus & innumeri proficiſcentur! Cranus Athenienſium philoſophiæ ſectæ procurator, ridens cachinnauit. Cui Theodoſius; Quæ cauſa eſt riſus & cachinni tui? ait ille; ex Magiſtratuum ac Principis inopia plurimus mihi riſus obortus eſt. Verba Græca expectas. *εἰ θαυμάζετε, καὶ ἐφιλοσοφεῖτε. ὁ ἀπέλλης ἔφη, μὴ θαυμάζειν ἐμὲ τῶν ἵππους τοῦ ἐπιβάτη, εἰδὼς ἀκριβῶς, ὅτι ἵπποι ἀνθρώπων ἐπιβάται γενήσονται, ἀλλασσομένων τῶν ὀλυμπιάδων. ὁ νερβάς ἔφη, κακὸν τῇ βασιλίδι στοιχεῖον ὁρῶ, τὸ στοιχεῖον τοῖς στοιχείοις συντρέχον. ὁ σιλβανὸς ἰδὼν τὸ πρὸς μεσημβρίαν ζώδιον, ὡς τὸ αὐχένα τὸ γόνυ κάμψας* (*καμήλου* lego) *δίκην κεκμηκότα ἔφη, καιροὶ ἐπὶ τούτῳ ἀγονάτοι ἔσονται. ὁ κύρτος τὸν δῆμον ἰδών, ὦ δῆμε, φησί, δι' ὧν δήμιοι περισσεύουσι. ὁ πέλοψ τοὺς ὅρους τῶν ἵππων ὁρῶν, εἶπε, τίνος τὸ πρόβλημα; ὁ κωνσταντίνου, θεοδόσιος ἔφη. πέλοψ δὲ, ἐκεῖνος ἢ φιλόσοφος ἄκυρος, ἢ βασιλεὺς οὐκ ἀληθής. ἑώρα γὰρ θηλυμορφόν τι ζώδιον ὁ φιλόσοφος, τετραμερεῖ ζωδιακοῦ γράμματι γεγραμμένον, καὶ εἶπε, ὦ τετραπέρατε, ἐξ οὗ κωνσταντῖνος καὶ ἀπειρόχρονοι ἔσονται. ὁ κᾶρος ἔφη, δυστυχῆ μοι τὰ πάντα φαίνεται, ὅτι εἰ ταῦτα τὰ στοιχεῖα ἀληθεύουσι, να τί ἡ κωνσταντίνου πόλις συνέστηκεν;* Id eſt, *Carus* C *ait; Infauſta mihi omnia videntur, quia ſi hæ literæ vera canunt, vt quid Conſtantinopolis conſtituta eſt? κρᾶνος ὁ λογιστὴς ἀθηναίων φιλοσοφίας μεγάλως ἐπεκάγχασε. ὁ θεοδόσιος εἶπε· τίς ἡ αἰτία; κρᾶνος δὲ, ἀπὸ ναρχίας τὸ πλεῖον γέλως εἰσκώπτει.* (lego, *ἀπ' ἀναρχίας τὸ πλεῖον γέλως εἰς τὸ σκώπτειν.*) *νάρκισσος ὁ πραιπόσιτος ἔδωκε ῥάπισμα, εἰπών, τῷ ἡλίῳ ὡς ἡλίῳ ἀποκρίνου, σκότος ὑπάρχων. ὃ δὲ καὶ τὴν ἄλλην στρέψαντος, δίδωσιν ὁ νάρκισσος. κρᾶνος ἔφη, οὐ δὶς ἐλάλησα.* Id eſt, *Narciſſus præpoſitus infligit Crano alapam, dicens, Soli vt Soli reſponde, cùm ſis caligo. Cúmque Cranus alteram genam obuertiſſet, Narciſſus iterum colaphum impingit. Cui Cranus, non bis loquutus ſum.* Conqueſtæ eſſent de me literæ, ſi hoc antiquitatis monumentum domi clauſum viris eruditis inuidiſſem. Interim ex his Himerij verbis diſce, Circum non modò ſtatuis & columnis ornatum fuiſſe, ſed eas ſtatuas vt D plurimum literis exaratas, quæ aliquid ſignificarent, & à Magis, Philoſophiſque poſitas, quibus vrbis fatum contineretur.

In ſpectaculis igitur noxij traducti, vt deſultor ille apud Valerium Maximum, quem ſibi non placuiſſe Iupiter pronuntiauit. Plutarch. lib. de ſera Numinis vindicta ſcribit, *τῶν κακούργων ἐν τοῖς θεάτροις ἐν χιτῶσι διαχρύσοις, καὶ χλαμυδίοις ἁλουργοῖς ἐστεφανωμένους, καὶ πυρρίχιζοντας θεατρίζεσθαι, καὶ ἐκπλησσόμενοι τοῖς ὄχλοις, maleficos traduci in Theatro*, ſeu *Circo ſpectante populo, in tunicis inauratis, & chlamydibus purpureis coronatos, & Pyrrhicam ſaltantes.* Euſeb lib. 5. Hiſtor Eccleſ. cap. 1 *περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου, traductus in ambitum Amphitheatri.* Chriſtiani ſub Nerone pro cereis nocturno ſpectaculo in arena arſerunt, vt ait vetus Scholiaſtes Iuuenal. ad ſatyr. 1. Tacitus lib. 15. Philo Iudæus in Flaccum, & Hieronymus in Polycarpo, ſuppli-E cia in Circis & Theatris habita ſcribunt. Interdum veteres hiſtoriæ in cruciarij, & malefici ſupplicio exhibebantur, vt ſub perſona Laureoli, Orphei, Scæuolæ apud Martialem. Erant autem Romæ Circenſium ſpectacula matutina & pomeridiana. l. 2. C. Theodoſ. de ſpectacul. Sanctus Auguſtinus lib. 8. Confeſſ. cap 6. cùm Imperator pomeridiano Circenſium ſpectaculo teneretur. Tacitus l. 15. Iudicrum Circenſe apud Bouillas actum eſſe ait. Idem lib. 13. cautum ſcribit, ne Magiſtratus prouinciæ Circenſe ludicrum edat. Ea ſpectacula dicta deliciæ populi. Martialis epig. 2. Amphith.

—— Et ſunt te præſide Cæſar
Deliciæ populi. ——

Capitolin. in Gordiano; poſt hæc tamen voluptatibus & delicijs populus Rom. vacauit. Plures Circos varijs Europæ & Aſiæ locis fuiſſe veſtigia quæ hodiéque ſuperſunt, & gradus ac cunei abundè teſtantur. De Circo Mediolanenſi Auſonius,

—— Tum duplice muro

Digitized by Google

Amplificata loci ſpecies, populíque voluptas A
Circus, & incluſi moles cuneata Theatri.

Socrates Eccleſ. Hiſtor. lib. 5. cap. 26. Theodoſium Imper. Mediolani ludos Circenſes, quos victoriæ cauſa ediderat, manè ſpectaſſe ait; pomeridie filium Honorium præſidere ludis iuſſit. quod idem Sozomenus narrat lib. 7. cap. 28. Ammianus de Circenſib. Antiochiæ habitis lib. 14. Quod eſt ſtudiorum omnium maximum, ob ortu ad veſperam Sole fatiſcunt, vel pluuiis, præmia aurigarum, equorúmque velut præcipuas delicias ſcrutantes. De ludis Curulibus Arelate exhibitis, ibidem ſcribit in hæc verba; Arelate hyemem agens Conſtantinus poſt theatrales ludos, & Circenſes ambitioſo editos apparatu, inſolentia pondera grauiùs librabat. Tacitus lib. 15 Decretum à Senatu, vt ludicrum Circenſe, vt Iuliæ gentis apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. De Circenſibus B
Conſtantinopoli editis Ammianus Marcellinus l. 14. Ingreſſus Gallus Conſtantinopolim, tanquam in rebus proſperis & ſecuris editis equeſtrib. ludis, capiti Coracis aurigæ impoſuit coronam vt victoris. lib. 22. Mamertino Conſule ludos edente Circenſes, manu mittendis ex more introductis Petrus Gilius lib. 2. de Topograph. Conſtantinop. ait in medio hippodromo pro meta obeliſcum extare ſupra 4. teſſeras æneas latas quoquouerſus ſeſquipedem, altas tantumdem, ſuſtentatas baſi & ſtylobate. In latere ſtylobatæ occidentali obeliſci inciſum eſt hoc epigramma,

Κίονα τετράπλευρον ἀεὶ χθονὶ κείμενον ἄχθος
Μοῦνος ἀναστήσας Θεοδόσιος βασιλεύς,
Τολμήσας Πρόκλος ἐπεκέκλετο, καὶ τόσος ἔστη
Κίων ἠελίοις ἐν τριάκοντα δύο. C

Columnam quatuor lateribus firmam, quod pondus ſemper antea humi iacuerat, ſolus Theodoſius Imperator cùm erexiſſet, vocato Proclo qui opus aggredi auſus eſt, tanta columna triginta duobus diebus eſt erecta. In alio ſtructili coloſſo in medio Circo hi verſus inciſi ſunt,

Τετράπλευρον θαυμάτων μετάρσιον
Χρόνῳ φθαρὲν νῦν Κωνσταντῖνος
Δεσπότης ὁ Ῥωμανοῦ παῖς δόξα τῆς σκηπτουχίας,
Κρείττων νεουργὸς τῆς πάλαι θεωρίας.
Ὁ γὰρ κολοσσὸς θάμβος ἦν ἐν τῇ Ῥόδῳ,
Καὶ χαλκὸς οὗτος θάμβος ἐστὶν ἐνθάδε.

Coloſſum hunc quadrilaterum, qui inter ſublimia miracula numerandus eſt, tempore corruptum, nunc Conſtantinus Dominus Romani filius, gloria Regum ſceptrum gerentium erexit, melior eſt recens factus D
antiquo ſpectaculo. Coloſſus enim ſtupendus erat Rhodi, & areus iſte ſtupor eſt Conſtantinopoli. Vide ſi lubet Gilium noſtratem virum doctiſſimum. De Circo Conſtant. Coripinop. lib. 2. Iuſtini.

Protinus in magni ſurgit faſtigia Circi.

Seuerus Auguſtus exſtruxit Conſtantinopoli hippodromum eo loco, vbi priùs erant horti duorum fratrum, & mulieris viduæ. in Chronico Conſtantinop. τὸ δὲ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενον ἱππόδρομον ἐκτίσθη παρ' αὐτοῦ Σεβήρου κήπων ὄντων ἐκεῖσε δύο τινῶν ἀδελφῶν καὶ γυναικὸς χήρας. quod idem aſtruit Suidas in Seuero. Quod autem dixi ſuprà, fontes Conſtantinopoli in Circo traductos, aut etiam crematos, indicat Zonaras de Conſtantino Patriarcha. qui ludis Circenſibus in aſino per Circum traductus eſt, ὄνῳ ἐποχηθεὶς ἱπποδρομίας τελουμένης εἰσάγεται εἰς τὸ θέατρον ἐμπτυόμενος. Sæpe noxij ad ſtipitem ſurrecti à feris in Circo laniati. Artemidorus lib. 2. de ſomniis, ἔδοξέ τις μεταμορφωθεὶς ἀκρόχειρ γεγονέναι, καταδικασθεὶς ἐπὶ θανάτῳ E
προσδεθεὶς ξύλῳ ἐβρώθη ὑπὸ ἄρκτου. Sic & Mneſtheus apud Vopiſcum in Aureliano ad palum ſurrectus à feris laceratus eſt, & Martyres apud Euſeb. lib. 5. cap 1. Verba Artemidori Latina facio. *Quidam ſomnio ſibi viſus eſt transformatus, & ſumma manuum truncus, is cùm eſſet capite damnatus, ſurrectus ad ſtipitem ab vrſo deuoratus eſt.*

CAP. VII.

An ludi Circenſes iidem eſſent cum magnis Romanis, aut Cerealibus.

QVOD Liuius ponit lib. 1. ludos Circenſes à Tarquinio inſtitutos, Romanos & magnos eſſe dictos, adſtipulatorem habet Virgilium, qui lib. 8. Æneid. magnos Circenſes

Digitized by Google

A Circenſes vocat etiam eos qui primi à Romulo in raptu Sabinarum editi ſunt.

Nec procul hinc Romam, & captas ſine more Sabinas,
Conſeſſu caueæ, magnis Circenſibus actis.

Quare & Ouidius elegia 23. Amorum maxima ſpectacula Circi vocat;

Maxima iam vacuo Prætor ſpectacula Circo
Quadriiuges æquo carcere miſit equos.

Seruius tamen Circenſes magnos dici ait quantum ad paupertatem priſtinam. Nam ob equorum inopiam diuerſis tum vſi ſunt animalibus. Sabinæ quidem Conſualibus, id eſt, menſe Martio raptæ ſunt. Errant autem qui dicunt, Circenſibus Megaliacis, aut Romanis, qui fiunt ante Kal. Ianuarias. Hæc ille, meo iudicio, parum commodè, tum quia raptæ ſunt Sabinæ menſe Sextili,, vt ex Dionyſio patebit, & Plutarc. tum quia Conſualia 18. B Auguſti aut 20. celebrabantur. Ludos autem Romanos Nonis Septembris plus minus habitos indicat Cic. 1. in Verrem, vt infrà docebimus. Seruius falſus eſt ex ſuo æuo priſca ſæcula metiens. Seruij enim ætate Kal. Ianuariis à Coſſ. Circenſes dabantur ſplendida pompa. Sidon.

Ianus fortè ſuas bifrons Kalendas,
Anni tempora circinante Phœbo,
Sumendas referebat ad Curules.
Mos eſt Cæſaribus die bis vno,
Priuatos vocitant, parare ludos.
Tunc cœtus iuuenum, ſed aulicorum,
C *Elei ſimulacra torua campi*
Exercent ſpatiantibus quadrigis.

Quanquam ludicrum id ab Imperatoribus priuatim eſt datum, idque primùm, ſi Tacito fides lib. 15. Neronis Iuuenalibus. Sidonij tamen ætate Conſules publicum dabant, vt C. Theodoſ. tit. 4. lib. 6. Meliùs Aſconius 1. in Verrem his verbis; Romani ludi ſub Regibus inſtituti ſunt, magníque appellati, quod magnis impenſis dati ſunt. tunc enim primùm ludis impenſa ſunt ducenta millia nummûm. Alij ideo magnos ludos dictos putant, quod Conſo conſiliorum ſecretorum Deo, id eſt, Neptuno Latium regi, & rerum conditarum, & Diis magnis, id eſt, Laribus vrbis Romæ dari ſunt, quibus ludis aiunt Sabinas raptas eſſe, vt videatur propter hoc dicere Virgilius,

—— *magnis Circenſibus actis.*

D Nam magni & Circenſes iidem ſunt. Quo loco Aſconius diſertè vult magnos ludos & Circenſes eoſdem eſſe. eius verba malè vulgò leguntur, quæ proximè ad verum repoſui. Eutropius tamen in Breuiario Romanos ludos, & magnos à Tarquinio inſtitutos, theatricos eſſe vult. ſic enim: *θεάτρων τ' ἐπεσήγαγε τέρψιν, ῥωμαίων καλέσας τὴν θέαν, ἥτις ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς τόδε τελεῖται, τὴν αὐτὴν ἔχουσα προσηγορίαν.* vbi errorem eſſe animaduertis, niſi fortè *θέατρον ἱππηλασίας* intellexit Non autem eadem fuere Conſualia, & ludi magni à Tarquinio inſtituti, quæ diuerſis temporibus agerentur: ſed magni ludi à Conſualibus orti ſunt, in quo lapſus eſt Aſconius. In eo autem quod magnos & Circenſes ludos eoſdem eſſe cenſet, non planè mihi cum illo conuenit. quanquam enim primi Circenſes Romani & magni ludi vocati ſunt, auctore Liuio lib. 1. Circenſium tamen appellatio latiùs patet, & de ludis omnibus dicitur, qui in Circo agerentur, ſiue illi Romani eſſent, ſiue Apollinares, ſiue Cereales: dicuntúrque magni Circenſes, vt Cereales Circenſes, Megaleſij Circenſes, Apollinares Circen- E ſes. *κατ' ἐξοχὴν* tamen Circenſes accipi pro Romanis, & magnis non inficias iuerim, quod Romani, & magni ludi primi Circenſes fuerint. Hoc errore inductus Polirianus, quod à Tacito, aliiſque auctoribus eos ludos qui Cereri celebrantur, Circenſes appellari animaduerterat, Cereales ludos voluit eoſdem eſſe cum Circenſibus malè. quanquam enim agebantur in Circo, non tamen erant propriè Circenſes, & magni ludi. Ouid. lib. 4. Faſt.

Circus erit pompa celeber, numeróque Deorum,
Primáque ventoſis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi, non eſt opus indice cauſa,
Sponte Deæ munus, promeritúmque patet.

Fiebant enim ludi Cereales, vt eſt in veteri Kal. pridie Idus Aprilis, per dies 8. in Circo, proximo poſt Circenſes die, vt & Ouidius ibidem notat. de Cerealibus Tacitus l. 15. tandem ſtatuta Circenſium ludorum die, qui Cereri celebrabantur, vtque Circenſium Cerea-

Digitized by Google

hum ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur, &c. Certè Cereales ludi non erant Circenſes magni, & Romani. quia tamen agebantur in Circo, ſic erant Circenſes, vt Herodianus pro monſtro habitum dicat, quod ludis Cerealibus hoplomachi & gladiatores dati eſſent. lib. 1. *ἀγορανόμος ὁπλομαχίας ἀντὶ ἱπποδρομίας ἀγορανομῶν ἐπέλεσεν.* *Aedilis Cereri gladiatores pro equeſtri certamine dedit.* Dio lib. 47. Apollinaribus Circenſes datos indicat p. 253. *ἐν τῇ ἀπολλωνίων ἱπποδρομίᾳ ἄνδρες εἰς τὴν ἱππάδα τελοῦντες θηρία κατέβαλον.* Id eſt, *Circenſibus Apollinaribus viri equeſtris ordinis feras confecerunt.* Fuêre & nauales Circenſes, quibus in Circo maximo, euripo immiſſo, naues metis appoſitis curſu præcipiti currebant. A

Vt de ludis Romanis à Tarquinio Priſco inſtitutis tota res pleniùs teneatur, verba Liuij adſcribam, quæ ſic habent. Bellum primum cum Latinis geſſit, & ibi oppidum Appiolos vi cepit, prædáque inde maiore, quàm quanta belli fama fuerat reuecta, ludos opulentiùs, inſtructiúſque quàm priores Reges fecit. Tunc primùm Circo, qui nunc maximus dicitur, B deſignatus locus eſt, equitibúſque, vbi ſpectacula ſibi quiſque facerent, fori appellati. Spectauère furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſubſtinentibus pedes. ludicrum fuit equi, pugiléſque ex Hetruria acciti. Solemnes deinde annui manſêre ludi, Romani, magnique variè appellati ab eodem Rege. Verba Dionyſij lib. 4. pag. 149. ſic habent. *κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον τῶν ἱπποδρόμων Ταρκύνιος τὸν μεταξὺ τοῦ τε Αὐεντίνου καὶ τοῦ Παλατίου κείμενον πρῶτος ὑποστέγους περὶ αὐτὸν ποιήσας καθέδρας,* &c. *Exſtruxit Tarquinius Circum maximum, qui ſitus eſt inter Auentinum & Palatium, & ante omnia circa eum ſedilia tecta fecit. Ad id enim vſque tempus in tabulatis ſpectauerant, cùm furcæ ligneis ſpectaculis, & ſcenis impoſitæ eſſent, & diuiſis locis in 30. tribus ſingulis tribubus partem vnam dedit, ita vt vnuſquiſque commodo, ac proprio loco ſedens ſpectaret. Id opus tractu temporis inter pulcherrima, & maximè admiranda ædificia vrbis futurum erat. Longitudo Circi trium ſtadiorum & ſemiſſis, latitudo 4. iugerum. In ambitum eius ſecundùm maiora latera, & ſecundùm latus vnum ex minoribus Euripus ad recipiendas aquas effoſſus eſt, latus & profundus decem pedes. poſt Euripum ædificatæ ſunt tres porticus tribus contignationibus, quarum aliæ aliis impoſitæ eſſent. Harum quæ planæ ſunt, & in imo ſolo poſitæ, ſedilia habent lapidea paulum prominentia, vt in Theatris ſolet, ſuperiores lignea. conducuntur autem in idem inter ſe, & maiores minoribus contiguæ ſunt lunata forma, ita vt vna porticus ex tribus vnde ſpectari poſſit ad octo ſtadia pateat, & centum quinquaginta millia hominum capere poſſit, ἱκανὴ ὑποδέξασθαι πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνθρώπων. Alia minoribus lateribus ſub diuo poſita carceres habet arcuatos, ψαλιδωτὰς ἱππαφέσεις, qui ſimul vna molitione lineæ omnes aperiri poſſunt, διὰ μιᾶς ὕσπληγος πάσας ἀνοιγομένας. Eſt & alia porticus circa Circum extrinſecus vnius tecti, ſeu contignationis, in qua ſunt officinæ, ſeu tabernæ, & cœnacula ſuprà, per quam ad ſingulas officinas ſunt aditus, & aſcenſus iis qui ad ſpectacula veniunt, vt tot millia ineuntia & exeuntia non turbentur, aut impediantur.* Quæ autem, & cuiuſmodi eſſent decurſiones docet Dionyſius Halicarn. ſub finem lib. 7. *πρῶτος ὁ τῶν τεθρίππων, καὶ συνωρίδων, καὶ τῶν ἀζεύκτων ἵππων ἐγένετο δρόμος ὥσπερ Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον Ὀλυμπιάσι τε καὶ μέχρι τοῦ παρόντος,* &c. *Primus*, inquit, *in Circo curſus fuit quadrigarum & bigarum, & equorum ſingularium, qui iuncti non eſſent, quod olim Græci ludis Olympiis factitarunt, & hodiéque faciunt. In certaminibus autem equeſtribus fuêre vetuſtiorum duo maximè inſtituta, quæ in hoc vſque tempus à Romanis ſeruantur, alterum in trigis, περὶ τὰ τρίπωλα τῶν ἁρμάτων, quod apud Græcos exoleuit, antiquum & Heroicum inſtitutum, quo apud Homerum in prælijs Græci vſi. Duobus enim equis iunctis, quo modo iungitur biga, tertius adiungebatur funalis equus, σειραῖος, loramentis adnexus, qui veteribus παρήορος dictus eſt, quia ad duos adiugaretur, & illis eſſet quaſi quædam appendix. Alterum inſtitutum fuit, quod hodiéque in quibuſdam Græciæ vrbibus inter ſacrificia priſci moris ſeruatur, curſus deſultorum, qui inter currus ſe interiiciunt. Cùm enim certamina finem ceperint, deſilientes ex curribus ij qui cum aurigis vehuntur, quos Poëtæ parabatas, Athenienſes epibatas vocant, ipſi inter ſe in ſtadio curſu certant. Perfectis autem equeſtribus ludis, ingreſſi ſunt ij qui proprio corpore certant curſores, pugiles, luctatores, quæ tria certamina priſcis Græcis in vſu fuêre.* Subſellia quibus inſidentes ludos ſpectabant, Liuium foros appellaſſe ſuprà oſtendimus. eius verba ſunt libro 29. Cenſores Marc. Liuius & Caius Claudius omnia à foro Boario ad Veneris, & circa foros publicos facienda locauerunt. lib. 55. Licinio Conſuli ad quadrigas mittendas aſcendenti tabellarius qui ſe ex Macedonia venire diceret, laureatas literas attuliſſe dicitur. Quadrigis miſſis Conſul currum conſcendit, & cùm per Circum veheretur ad foros publicos laureatas tabellas populo oſtendit. Item, pro foris publicis denuntiauit populo. Apud Feſtum fori ſunt Circenſia ſpectacula: foruli minores, fori minora ſpectacula. Apud Nonium Marcel. fori ſunt ſpatia in nauibus, vel locus apertus, ac patens. Virgilius 4. Georg. de apibus,

Comple

A *Complebúntque foros, & floribus horrea texent.*

lib. 4. Æneid. de ſubſelliis nautarum,

Impleſſémque foros flammis. ——

lib. 6. de Charonte Æneam accipiente in nauim,

Deturbat, laxátque foros, ſimul accipit alueo.

Toto Circi ambitu, qui pyramidis iacentis forma erat ab initio latior, ſub finem anguſtior, mœniana erant tria ex vtroque latere, vt videre eſt in veterib nummis, ex quibus Magiſtratus, & Senatores ſpectabant, narrante Dionyſio. Plinius & S. Rufus Circum ducenta ſexaginta millia hominum cepiſſe aiunt. Sed de Cæſaris Dictatoris Circo loquuntur, cùm apud Dionyſium Circus Tarquinij Priſci 150. millia tantùm ceperit. In veteri nummo Memmius Ædilis Curulis Cerealia primus fecit ætate Iulij Cæſaris. Valerius Maximus libro 1. B cap. 1. ludis Circenſib. in templo Iouis Capitolini poſitum puerum hiſtrionem ſcribit ad excubias agendas. Ludorum Megalenſium & Floralium meminit Arnobius libro 7. Ludi verò quos facitis, quibus Floralibus & Megalenſibus nomen eſt, cæteríque omnes alij, quos eſſe ſacros voluiſtis, & religionum inter officia deputari. Honorantur his Dij, & ſi quas ab hominibus continent offenſionum memorias illatarum abiiciunt. Marcellus Donatus magnos ludos apud Liuium libro 22. & 36. negat ludos appellandos fuiſſe, ſed ſacrificium, & libationem ad Deorum iram arcendam. malè; quia, vt Tertullianus libro de ſpectaculis docet, non tantùm ſacrificia, & libationes, ſed maximè ludi ad Deorum iram placandam fiebant. Seruius ad librum 7. Æneid. Cùm ludi Circenſes Apollini celebrarentur, vt Hannibal nuntiatus eſt circa portam Collinam vrbi ingruere, omnes raptis armis concurrerunt. reuerſi poſtea, cùm piaculum formidarent, inuenerunt in Circo ſaltantem ſenem quem- C dam, qui cùm interrogatus dixiſſet ſe non interrupiſſe ſaltationem, dictum eſt hoc prouerbium; *Salua res eſt, ſaltat ſenex.* Legendus Feſtus in verb. *Saltat ſenex*, & S. Auguſtin. libro 2. cap. 4. de Ciuitate Dei. Marcellus Donatus exiſtimat, magnos Deos fuiſſe Deos maiorum gentium, quorum ſex mares, ſex fœminæ. malè. Oſtendimus ſuprà ex Aſconio, Deos magnos vocari Lares vrbis Romæ.

CAPVT VIII.

An magni ludi fuerint iidem cum Megaliacis.

D GOVEANVS vir eruditus eoſdem eſſe putat magnos ludos & Circenſes cum Megalenſibus, non tamen eoſdem cum Megaliacis, licèt in Circo nonnunquam haberentur, auctore Iuuenale,

Interea Megaliacæ ſpectacula mappæ

Idæum ſolemne colunt. ——

Quo argumento Megaliacos ludos eoſdem eſſe cum Romanis, & Circenſibus vult Modius in Pandectis triumphalibus, tom. 1. lib. 3. cap. 18. Vtrumque parum ex vero, meo iudicio, quod Megalenſes A. D. Nonas Aprilis, Romani & magni Circenſes A. D. Nonas Septembris celebrarentur. Sed vrget Goueanus, aítque magnos ludos dici, quod magnis Diis ſunt inſtituti, ſicut & ludi Megalenſes, auctore Donato, qui magnos Deos dici vult μεγαλησίυς, quaſi μεγάλυς σιὺς. Æoles enim σιὺς θεὺς vocant. Vnde Ariſtoteles, & Seruius lib. 6. Æneid. Sibyllam dictam volunt quaſi σιῦ βυλὼ. Magnos autem Deos hic accipit Go- E ueanus, non illos Samothracas, qui Dij potes & magni habentur; ſed Deos maiorum gentium, quos duodecim numerant. Multa hic ab homine docto peccantur. primùm quidem, quod magnos Deos eoſdem eſſe velit cum Diis maiorum gentium: deinde, quod magnos ludos faciat eoſdem cum Megalenſibus, non tamen eoſdem cum Megaliacis: cùm tamen Megalenſes & Megaliaci, ſeu Megaleſes ijdem ſint. Meliùs Aſconius 1. in Verrem Deos magnos accipit Lares vrbis Romæ. Sic enim Virgil.

Cum patribus, populóque, Penatibus, & magnis Diis.

Varro; Penates, & Dij magni iidem ſunt. Nam & in baſi ſcribitur, magnis Diis. Ab his ludos magnos Aſconius appellatos eſſe vult, quod non tantùm Ioui, Iunoni, & Mineruæ, qui Dij ſunt maiorum gentium, ſed etiam Laribus vrbis ludi magni & Romani ſacri eſſent. Et quidem magnos ludos Ioui ſacros fuiſſe oſtendit Feſt. Magnos, inquit, ludos Romanos vocant, quos in honorem Iouis agunt. Diſertiùs Cic. 5. in Ver. Mihi ludos antiquiſſimos,

Digitized by Google

mos, qui primi Romani ſunt appellati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæque eſſe faciendos. Sueton. in Octauio cap. 23. vouit & ludos magnos Ioui Opt. Max. Ludi igitur magni Ioui fiunt, Iunoni, & Mineruæ; ludi Megalenſes, ſeu Megaleſes magnæ Deûm matri, quæ μεγάλη θεὰ vocatur. Ludi Romani à Tarquinio Priſco inſtituti ſunt: ludi Megalenſes à Iunio Bruto. Ludi Romani pridie Non. Septembris; ludi Megalenſes A. D. Nonas Aprilis. Quæ ſingula grauiſſimis auctoribus probanda ſunt, vt omnis dubitatio tollatur. Ludos magnos Ioui fieri ſuprà oſtendimus, Megalenſes magnæ Deûm matri auctor eſt Varro l. 5. de ling. Lat. Megaleſia, quod Peſſinunte Megaleſium templum magnæ Deæ. Cic. de Aruſp. reſponſ. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum, in ipſo matris conſpectu Megalenſibus fieri, celebraríque voluerunt, quibus ludis primum ante populi conſeſſum Senatui locum P. Africanus iterum Conſul ille maior dedit? Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, vt ex vltimis terris acceſſiti, in hac vrbe conſederint, qui vni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipſo, & appetita religio externa, & matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt: tota denique hoc Ædile Megaleſia ſeruorum fuerunt. Vbi Goueanus ineptè ait, Megaleſia Megalenſibus, id eſt, ludis Romanis facta, & alia eſſe Megaleſia à Megalenſibus, cùm è Varrone, Feſto, Gellio, aliiſque conſtet eadem eſſe, & voci Græcæ à Romanis literam (*n*) additam, vt Megalenſes pro Megaleſibus dicerentur. Iam verò ludos Romanos à Tarquinio Priſco inſtitutos ſatis oſtenſum eſt. Megalenſes inſtituti ſunt anno vrbis conditæ I Ↄ. X L I X. M. Cornel. Cethego & P. Sempronio Tuditano Coſſ. A. D. Non. Aprilis. Liu. l. 29. in ædem Victoriæ, quæ eſt in Palatio, pertulêre Deam pridie Non. Aprilis, íſque dies feſtus fuit: populus frequens dona Deæ in Palatium tulit, lectiſterniúmque & ludi fuêre, Megaleſia appellati. Libro tamen 34. aliquot annis pòſt Megaleſia facta docet his verbis: Megaleſia ludos ſcenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi fecerunt. Eoſdem Ædiles iiſdem ludis faciendis edit Pædianus in Cornelianam. lib. 36. Liuius factos primùm Megalenſes à Iunio Bruto indicat his verbis: Per idem tempus ædes matris magnæ Ideæ dedicata eſt, tredecim annis poſtquam locata erat. Dedicauit eam M. Iunius Brutus, ludíque ob dedicationem eius facti, quos primos ſcenicos fuiſſe Valerius Antias auctor eſt, Megaleſia dictos. Appianus in Hannibaicis Megaleſia inſtituta ſignificat, quo tempore Peſſinuntius lapis Romam è Phrygia tranſlatus eſt. ſic ille. Cùm Scipio in Africam miſſus eſt ad Hannibalem ex Italia retrahendum, γιγνομένων ἐν ῥώμῃ σημείων ἐκ διὸς φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ σιβύλλεια ἐπισκεψάμενοι δέκα ἄνδρες ἔφασαν ἐξ οὐρανοῦ τι εἰς πεσινοῦντα τῆς Φρυγίας πεσεῖν τῶνδε τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ εἰς τὴν ῥώμην ἐνεχθῆναι. ἐκομίσθη δὲ τὸ βρέτας, καὶ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσι. Id eſt, *cùm Romæ ſigna, & prodigia ex æthere terribilia eſſent, decemuiri conſuluerunt Sibyllæ libros, dixerúntque è cælo aliquid in Peſſinuntem Phrygiæ decidiſſe per hos dies, ídque Romam perferendum eſſe & magnæ Deæ ſimulacrum Romam delatum eſt, quam diem feſtam habent.* Liuius l. 29. Cenſores interim Romæ M. Liuius & C. Claudius ædem matris magnæ in Palatio faciendam locarunt, Iunius Brutus dedicauit, Atilius & Libo ludos ſcenicos dederunt De ludorum die quo agebantur, nimium quantum Megaleſia à ludis magnis abſint. Magnos enim pridie Nonas Septembris habitos auctor Cicero 1. in Verrem. Nónne, inquit, ſunt hodie Kal. Sextiles? hora 9 conuenire cœpiſtis, hanc diem ne numerant quidem, decem dies ſunt ante ludos votiuos, quos Cn. Pompeius facturus eſt. Ij ludi decem dies auferent, deinde Romani continuò conſequentur. Ita propè diebus 40. interpoſitis, tum denique ſe reſponſuros aiunt. Numerato à Kal. Sextilibus ad Septembris octauum diem, penè 40. dies fluxiſſe comperies. à Kal. enim Sextilibus ad ludos votiuos Pompeij numerat decem dies; ludi Pompeij decem diebus agentur. Iam 20. dies confecti ſunt. adde alios 20. plus minus, ante quos reſpondere nefas erit, quod ante eos dies ludi Romani confecti non erunt. Vnde coniicio, ludos Romanos ætate Ciceronis duobus tantùm diebus actitatos eſſe. Si enim, vt eſt in faſtis veteribus, & poſtea celebrati ſunt, nouem continuos dies à pridie Nonas Septembres vſque ad pridie Idus acti eſſent, fluxiſſent circiter 45. dies, antequam illi qui à Verre faciebant reſpondere tenerentur. Certè ludi Romani primùm vno die facti, deinde biduo, demum per nouem dies. Liu. l. 30. ludi Romani ſcenici eo anno magnificè apparatéque facti ab Ædilibus Curulibus, biduum inſtaurati ſunt. l. 29. ludi Romani ter, plebeij ſepties inſtaurati. l. 33. ludi Romani in Circo, ſcenáque ter inſtaurati, plebeij ſepties. Megaleſia verò pridie Nonas Aprilis agebantur, vt eſt apud Ouid. l. 4. Faſt. tertio die poſt ortum Peleïadum, & Veneris Verticordiæ feſtum.

Ter

Digitized by Google

A *Ter ſine perpetuò cælum verſetur in axe,*
Ter iungat Titan, térque reſoluat equos.
Protinus inflexo Berecinthia tibia cornu
Flabit, & Idææ feſta parentis erunt.
Scena ſonat, ludíque vocant, ſpectate Quirites.

Vnde locus reſtituendus apud Liu. l. 29. in ædem Victoriæ, quæ eſt in Palatio, pertulêre Deam pridie Nonas Aprilis (malè enim legitur, Idus) iſque dies feſtus fuit. Populus frequens dona Deæ in Palatium tulit, lectiſterniúmque & ludi fuêre, Megaleſia appellata. Fiebant per nouem dies à pridie Nonas Aprilis ad 5. Idus. Ælius enim Spartianus 3. Idus Aprilis ipſis Megalenſibus interemptum Caracallam narrat. Herodian. l. 1. veris initio, ſolemníque die pompam matri Deûm Romani celebrant. Adde quod ludi Romani propriè B Circenſes fuerunt, quanquam & gymnicos interdum fuiſſe Liuius ait l. 1. & ſcenicos l. 31. Megaleſia verò propriè ſcenica, vt Ouid. ſuprà.

Scena ſonat, ludíque vocant ——

Feſtus; Romani ab initio nulla vſi artificum opera, ſed vbi primùm ludos facere cœperunt, tunc acciri artifices ab Hetruſcis ciuitatibus. primi fuêre Romani ludi. Alij ponunt primos Megalenſes: quidam populares, id eſt, plebeios Cereris. Vides alios dici Megalenſes à Romanis. Circenſes igitur ludi non modò primi fuêre, ſed & ſoli ad illud vſque tempus quo graſſante peſte ſcenicos ludos medicinæ cauſa aduocarunt. Liui. l. 7. ſcenici ludi ob peſtem dati ſunt. ante eos Circi tantùm ſpectaculum fuit. Vnde coniicere eſt, Antiam malè ſentire, qui Megalenſes primos Romæ ſcenicos ludos eſſe voluerit, cùm multis antè C annis ætate Furij Camilli ludionibus ex Hetruria accitis, ſcenici dati ſint; ſed inconditè, & ſine carmine vllo, ait Liuius. Quæret aliquis, an alij ſint ludi plebeij à Romanis magnis. De plebeiis Aſconius 2. in Ver. 40. diebus ludi votiui Romani, & plebeij Victoriæ. & Liuius lib. 29. lib. 33. Valer. lib. 1 cap. 7 pompa per Circum Flaminium Circenſibus plebeiis traducebatur. Britannicus in ſatyr. 3. Iuuenal. eoſdem eſſe vult ludos plebeios, & Romanos. parum commodè; quod Romani qui patricij fuerunt, in Circo maximo; plebeij in Circo Flaminio agerentur, vt Valer. & Romani pridie Nonas Septemb. plebeij ad 13. Kal. Nouembris per triduum, vt teſtantur veteres faſti. Aſconius 1. in Ver. plebeios vult inſtitutos exactis Regibus pro libertate plebeis, aut pro reconciliatione in monte Auentino. Ludis Romanis Attilij Serrani & Scribonij Libonis Ædilium Senatus primùm à populo ſecretus ſpectauit, ait Liu l. 5. decadis 4. Cic. Megalenſibus P. Africano auctore, vt ſuprà poſuimus. Ludi Romani ſæpe vouebantur, vt Cicero de Pompeio ponit, & Liu. l. 22 ma- D gni ludi voti æris 333. millibus triente. Iis ludis congiaria populo interdum data. Liuius l. 29. Dio in Halagabalo ludos votiuos, *ἐυχωλιμαίας θέας* vocat, Capitolinus in Marco, votos dies.

CAPVT IX.

Quibus Diis ſacer Circus fuerit.

LVdi omnes publici cauea & Circo fuêre diuiſi: vel, vt Pollux l. 3. Theatro & palæſtra. Pulcrè Cicero l. 2. de legib. Iam ludi publici, quoniam ſunt cauea Circóque diuiſi, ſint corporum certationes, curſu, & pugilatione, luctatione, curriculiſque equorum E vſque ad certam victoriam Circo conſtitutæ. In Circo naumachiæ, venationes, equorum & curruum agitationes editæ ſunt, qui omnes ludi, & à Diis profecti, & in Deorum honorem inſtituti ſunt: nonnulli funeribus adhibiti. Tertul. lib. de ſpectac. eruditè, vt omnia, ludos enumerans, qui Romæ ſolemnes, primo loco Liberalia ponit, deinde Conſualia, quæ Romulus Conſo dicauit in raptu Sabinarum: tum verò equitia Marti. Reliqui ludorum, inquit, de natalibus & ſolemnitatibus Regum, & publicis proſperitatibus, & municipalibus faſtis, ſuperſtitionis cauſa originem habent: inter quos etiam priuatorum memoriæ legatariæ editiones parentant. Olim ludi bifariam cenſebantur, ſacri & funebres, id eſt, Diis nationum & mortuis. De Diis autem quibus ludi ſacri ſunt, non inter omnes conuenit. Arnobius lib. 3 aduerſus Gentes, Mercurium in palæſtris coli & honorari, vt Mineruam in gymnaſiis, Neptunum in Circis, Martem in arenis. Tertullianus l. de ſpectaculis c. 9 Sed & gymnicas artes Caſtorum, & Herculum, & Mercuriorum diſciplina prodiderũt. Cyprianus

lib.

Digitized by Google

lib. de ſpectac. Deos, aut funera ludos genuiſſe docet his verbis. Quod ſpectaculū ſine idolo? quis ludus ſine ſacrificio? quod certamen non conſecratum mortuis? Græca illa certamina vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus, vel in viribus, præſides ſuos habent varia dæmonia. & quicquid eſt aliud quod ſpectantium aut oculos mouet, aut delinit aures, ſi cum origine ſua, aut inſtitutione quæratur, cauſam præfert aut idolum, aut dæmonium, aut mortuum. Certè ſacra certamina mortuis dicata. Auſonius Eclog. A

Tantalidæ Pelopi mæſtum dicat Elis honorem.

In Pythiæ carmine, ante Herculem Pelops Oenomao inſtituit ludos, & præmia, tertius Hercules feſtum celebrauit & agonem Pelopi.

——— Θῆκε δὲ ἔπειθ' ἑορτὴν, καὶ ἔπαθλα θανόντι
Οἰνομάῳ, τρίτατος δὲ ἐπὶ τοῖς παῖς ἀμφιτρύωνος
Ἡρακλῆς ἐτέλεσσε ἑορτὴν καὶ ἀγῶν' ἐπιμήτρῳ
Ταντᾰλίδῃ πέλοπι. ——— B

Sed omnium pulcerrimè Lactantius lib. 6. cap. 20. Ludorum, ait, celebrationes Deorum feſta ſunt: ſiquidem ob natales eorum, vel templorum nouorum dedicationes ſunt conſtituti. & primitus quidem venationes, & quæ vocantur munera, Saturno attributa ſunt, ludi ſcenici Libero, Circenſes Neptuno. Paulatim & cæteris Diis idem honor tribui cœpit, ſinguliſque ludi numinibus eorum conſecrati. Iſidor. lib. 18. cap. 24. ludi Circenſes ſacrorum cauſa, ac Deorum Gentilium celebrationibus inſtituti ſunt. Conceſſum eſt apud omnes, ipſis vrbis initiis Romulum Conſo certamen equorum inſtituiſſe. cuius rei origo ab Euandri comitibus profecta eſt, Dionyſio teſte lib. 1. ἀπέδειξαν δὲ καὶ ποσειδῶνι τέμενος ἱππίῳ, καὶ τὴν ἑορτὴν ἱπποκράτεια μὲν παρ' ἀρκάδων, κωνσουάλια δὲ ὑπὸ ῥωμαίων λεγόμενα καλεῖσθαι, ἐν ᾗ παρὰ ῥωμαίοις ἐξ ἔθους ἐλιννύουσιν ἔργων ἵπποι καὶ ὄρεις, καὶ στέφονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. Id eſt, *deſignarunt autem fanum Neptuno equeſtri, & feſtum Hippocratea dictum Arcadibus, Conſualia Romanis, inſtituerunt, in quo Romæ de more feriantur equi ab opere & iumenta, & coronantur capita floribus.* Plutarch. in Romaic. cap. 45. Conſualibus, inquit, καὶ τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ὄνους στεφανοῦσι, καὶ σχολάζειν ἐῶσι. Varro lib. 5. de ling. Latin. Conſualia dicta à Conſo, quod tum feriæ publicæ ei Deo, & in Circo ad aram eius à ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ. Conſum Liuius Neptunum facit lib. 1. Romulus, inquit, ludos ex induſtria parat Neptuno equeſtri ſolemnes, Conſualia vocat. veteres gloſſæ Conſum filium Iſidis ponunt. ſic enim, κῶνσος υἱὸς ἴσιδος, nempe Harpocrates filius Iſidis poſthumus, qui & Sigalion, vt Plutarch. in Iſide. Auſonius epiſt. 68. filium Saturni Neptunum, C

Cenea conuertit proles Saturnia Conſus.

Quibuſdam videtur Conſus vel Coſſus ab *adſtando*, quia terræ adſtat, quomodo eum γαιήοχον vocant; ſicuti & aſſæ ἀναγέτραι dicuntur, quia aſſunt obſtetrices & nutrices, auctore Nonio. Vel certè à *condo* ſeu *conſo*, vt Tertullianus notat. Attius in Bruto apud Varronem lib. 4. de lingua Latin. Qui rectè conſat (id eſt, conſulit, à Deo Conſo conſiliorum præſide) Conſul fuat. vnde & Ops conſiua, & Dij conſentes, qui Conſo adſunt. Hic igitur Conſus eſt Harpocrates, de quo Varro ibid. Harpocrates digito qui ſignificat, ſt. Auſon. ep. 25. D

Aut tua Sigalion Aegyptius oſcula ſignet.

Pingebatur enim digito ad os admoto, quæ nota ſilentij. Cic. lib. 8. familiar. cùm manum ad os appoſuit. De cauſa Conſualium & origine Plutarch. in Romulo rem ita exponit. διεδόθη λόγος ὑπ' αὐτοῦ πρῶτον ὡς θεοῦ τινὸς ἀνευρήκοι βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. ὠνόμαζον δὲ τὸν θεὸν κῶνσον, εἴτε βουλαῖον ὄντα, εἴτε ἵππιον ποσειδῶ. καὶ γὰρ ὁ βωμὸς ἐν τῷ μείζονι τῶν ἱπποδρόμων ἐστὶν ἀφανὴς τὸν ἄλλον χρόνον· ἐν δὲ τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσι ἀνακαλυπτόμενος. οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τοῦ βουλεύματος ἀπορρήτου καὶ ἀφανοῦς ὄντος, ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ θεῷ βωμὸν γενέσθαι. ἐτελέσθη μὲν οὖν ἡ ἁρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε σεξτιλίου μηνὸς, αὐγούστου δὲ νῦν, ἐν ᾗ τὴν κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσι. Id eſt, *ſparſus eſt rumor, à Romulo primùm profectus, quod aram quandam ſub terra latentem ipſe reperiſſet. Vocabant eum Deum Conſum, vel vt conſiliorum præſidem, vel equeſtrem Neptunum, etenim hodiéque ara reliquo tempore in Circo maximo defoſſa latet, cùm ludicrum in Circo datur, in lucem exit. Alij cenſent, quia tectum conſilium fuerit, ſubterraneam non immeritò aram fuiſſe. Res geſta eſt octauo circiter & decimo die Sextilis, qui nunc Auguſtus eſt, quo tempore hodiéque Conſualia celebrantur.* Ea igitur ara per Conſualia refodiebatur, vt ad eam fierent ſacra ludorum. Varro lib. 5 de ling. Latin. Conſualia dicta à Conſo, quod tum feriæ publicæ ei Deo, & in Circo, ad aram eius ab ſacerdotibus fiunt ludi illi, id eſt, ſacra ludorum cum decurſione equeſtri. Tertul. E

Sacrificant

Google

A Sacrificant apud eam Non. Iulij ſacerdotes publici, 15. Kal. Septemb. ita enim legendum, non 12. quia 18. Auguſti dies. Plutarchus Dionyſij auctoritate ductus videtur, qui libro 2. hæc habet; τὴν δὲ τότε ὑπὸ ῥωμύλου καθιερωθεῖσαν ἑορτὴν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἄγοντες ῥωμαῖοι διετέλουν κωνσουάλια καλοῦντες, ἐν ᾗ βωμός τε ὑπόγειος ἱδρυμένος παρὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ἱπποδρόμων περισκαφείσης τῆς γῆς, θυσίαις τε καὶ ὑπερπύροις ἀπαρχαῖς γεραίρεται, καὶ δρόμος ἵππων ζευκτῶν τε καὶ ἀζεύκτων ἐπιτελεῖται. κῶνσον ποσειδῶνα σεισίχθονά φασιν εἶναι. ὑπόγειος βωμός ἐστιν, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὗτος ἔχει. *Celebritatem*, inquit, *à Romulo id temporis conſecratam vſque huc Romani peragunt, & Conſualia vocant, in qua ſubterranea ara in maximo Circo foſſa humo ſacrificiis, & libamentis ad ignem adhibitis colitur, & curſus equis ſubiugis & iniugis perficitur. Conſum volunt eſſe Neptunum terræ concuſſorem. Sub terra latet ara, quia Deus hic terram poſſidet.* Cyprian. epiſt. 103. de ſpectaculis. Ro-
B mulus Conſo quaſi conſilij Deo Circenſes; reliqui dum vrbem fames occupaſſet, ad aduocationem populi acquiſiti. ſic ludi ſcenici & Cereri & Libero dicati. Conſualibus igitur non ita equi aſiniique feriabantur, vt quadrigariorum curſus & ſingulatorum non eſſet, quod & ex Varrone ſuprà poſuimus. Cyprian. de idolor. vanit. accedit ad Plutarchum, & Conſum à conſilio dictum autumat, his verbis; Conſus, quem Deum fraudis velut conſiliorum Deum Romulus coli voluit. Putem equidem Conſum, quia reconditus ac humo opertus eſſet, appellatum: more tamen Græcorum. Neptuno Circenſes attributos, cui nuſquam gentium ara ſubterranea, Dionyſius auctor. ποσειδῶνι γὰρ ἀφανὴς βωμὸς οὐδαμόθι γῆς, οὔθ' ὑφ' ἑλλήνων, οὔθ' ὑπὸ βαρβάρων καθίδρυται. Conſentit Dionyſius cum Plutarcho, vt Conſualia 18. Auguſti acta ſint. ait enim, ἡ ἁρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ σεξτιλίου ἐγένετο, ἐν ᾗ τὴν τῶν κωνσουαλίων ἑορτὴν ἄγουσι. Id eſt, *raptus factus eſt 18. die Auguſti, qua Conſualia cele-*
C *brantur.* In veteri Kalendario Conſualia 20. Auguſti ſtatuuntur. mendoſè. Seruius in 8. Æneidos vult Conſualibus, id eſt, menſe Martio, Sabinas raptas. Meliùs ſubiunxit; Conſus, conſiliorum Deus, qui ideo templum ſub tecto in Circo habet, vt oſtendatur tectum conſilium eſſe debere. Iſte Conſus & eques Neptunus dicitur. Tertullianus l. de ſpectaculis; Conſo conſiliorum Deo in raptu Sabinarum factum eſt, cui ara in Circo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra, cum inſcriptione eiuſmodi; CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES COMITIO POTENTES. Sacrificant apud eam Nonis Iunij ſacerdotes publici, 2. Kal. Septembris Flamen Quirinalis & virgines. Hic mihi nota, alia fuiſſe Neptunalia, quæ celebrabantur menſe Iulio ποσειδῶνος σεισίχθονος, alia Conſualia Neptuno equeſtri, quem ἵππιον Arcades vocant, vt eſt apud Pauſan. Pindarus Pythode 2.

> ὀρσοτρίαιναν, εὐρυβίαν καλέων θεόν,
> ὅταν ἅρματα καὶ ζεύγνυσι θεὸς ἵππους.

D Circus porrò non modò Conſo ſeu Neptuno, ſed & Soli, Caſtori, Polluci, Pollentiæ, pluribúſque aliis ſacer eſt. Iſidor. l. 18. Neptuno equeſtri, Caſtori & Polluci, ſed & Ioui, & Marti equi Circenſibus quidam conſecrantur, & maximo Deorum Vortumno, vt ex Varrone ſuprà ſubdit Iſidorus. Circus Soli ſacer, cuius ædes in medio ſpatio, & effigies de faſtigio ædis emicat. non putarunt ſub tecto conſecrandum quem in aperto habent. Iſidorus è Tertul. hæc exſcripſit. Hinc fortè eſt quod Nero deſtinauerat qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare exiſtimaretur. Vitruuius l. 1. Ioui, fulguri, cælo, Soli, Lunæ tēpla ſub diuo & in ὑπαίθρα fieri oportet. vnde & ludis Apollinaribus, qui Soli tribuuntur, Circenſes dantur. Ariſtides auctor. προσαγγέλλει μοί τις ἑορτὴν τοῦ ἀπόλλωνος εἶναι ἀπολλώνια, ἐν ᾗ τὴν ἱπποδρομίαν ῥωμαῖοι ποιοῦσι. Id eſt, *aliquis mihi denuntiat Apollonia eſſe, qua die Romani Cir-*
E *cenſe ludicrum præbent.* Veteres penè omnes Neptuno, & Soli Circum tribuunt. De Neptuno Saluianus l. 8. colitur Minerua in gymnaſiis, Venus in Theatris, Neptunus in Circis, Mars in arenis, Mercurius in palæſtris. De Sole, qui eius annuum curſum, quadripertitámque temporum varietatem hoc ſpectaculo deſignari aſſeuerant. Corip. l. 1. Iuſtin.

> *Solis honore noui, grati ſpectacula Circi*
> *Antiqui ſanxère patres, qui quattuor eſſe*
> *Solis equos quadam rerum ratione putabant,*
> *Tempora continui ſignantes quattuor anni;*
> *In quorum ſpecie, ſignis, numeríſque, modíſque*
> *Aurigas totidem, totidem poſuère colores.*

Cùm enim Circus imaginem quandam & anni, & cœli præ ſe ferret, Solémque ducem ac moderatorem cæleſtium orbium eſſe veteres exiſtimarent, ei ſpectaculum id dicarunt. Vetus Poëta;

Circus imago poli formam cui docta vetuſtas A
Condidit, & numeros limitis ætherei.
Namque duodenos oſtendunt oſtia menſes,
Quaque meat curſim aureus aſtra iubar.

Nonnulli legunt, *duo de annigenas.* viderint quàm probè. lego, *duodenos.* Ad formam Olympiæ Circum Romanum factum vel ex eo deprehendas, quod in medio fuêre Neptuni, Iunoniſque equeſtrium aræ: ad columnam autem quæ pro meta fuit, Dioſcurorum, ad carceres Martis & Palladis equeſtrium. Pauſan. in Eliacis pag. 162. *ὀλυμπίᾳ ἐν ἵππων ἀφέσει ἐν μὲν τῷ ὑπαίθρῳ τῆς ἀφέσεως κατὰ μέσον που μάλιστα ποσειδῶνος ἱππίου, καὶ ἥρας εἰσὶν ἱππίας βωμοί, πρὸς δὲ τῷ κίονι διοσκούρων, τῆς δὲ πρὸς τὸν ἔμβολον καλούμενον εἰσόδου, τῇ μὲν ἄρεως ἱππίου, τῇ δὲ ἀθηνᾶς ἱππίας βωμοί.* Quinetiam vt in Olympia Mineruæ currus fuit, item & Romæ. Dio pag. 285. *ὁ τῆς ἀθηνᾶς ὄχος πρὸς τὸ καπιτώλιον ἐξ ἱπποδρομίας τινὸς ἐπανιὼν συνετρίβη.* Id eſt, *Currus Mineruæ rediens è quadam decurſione Circenſi, ad Capitolium fractus eſt.* Idem Iouis currum ponit, vt & in Olympia, qui fractus inauſpicatus habitus eſt. pag. 285. Dio. *ὅτε ὄχος τοῦ διὸς ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων ἱπποδρομίᾳ συνετρίβη.* In Circo fuit & Pollentiæ Deæ ſignum, id eſt, Potentiæ, in quod malus inſtabilis ventorum vi decidit, ait Liuius lib. 3. Fuerunt & oua Caſtoris, & Delphini Neptuni, & columnæ Seſſiæ, Meſſiæ, Tutelinæ, tres aræ Deorum Samothracum, obeliſcus Soli, Euripus matri Deûm, Murciæ Veneri meræ. Tertul. l. de ſpectac. & P. Victor ædem Murciæ non procul ab æde Conſi ponit. Varia denique farrago Deorum in Circum venit. Nam & ad metas ara Larium, ara potentium ac valentiorum Deorum fuit. Ædes item Cereris & Proſerpinæ, templum Herculis apud P. Victorem, ædes Liberi & Liberæ, *ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις,* C
ait Dionyſ. Halicarnaſ. lib. 6. id eſt, *quæ eſt in fine Circi maximi, ſuper ipſos ſita carceres.* Feſtus ponit & ædem Mercurij ad metas Murtias. Aliud templum Mercurij, de quo Ouid.

Templa tibi poſuêre patres ſpectantia Circum,
Idibus ex illo eſt hac tibi feſta dies.

A Græcia ea res petita, vbi Mercurio, Herculi, & Amori ſtatuæ in gymnaſiis. Euſtath. ad ὀδυσσ. θ. *διὸ καὶ κατὰ τὰ γυμνάσια ἑρμῇ, καὶ ἡρακλῇ αὐτὸν (ἔρωτα) συνίδρυον. τῷ μὲν λόγου, τῷ δὲ ἀλκῆς προεστῶτι. ὧν μιχθέντων φιλία καὶ ὁμόνοια γίνεται.* *Ideo in gymnaſiis amorem cum Hercule & Mercurio ſtatuunt, quorum alter robori, alter ſermoni præeſt. è quorum copula generatur amor.* Vide Pauſan. in Eliac. lib. 1. & 2. Illa Deorum farrago nihil affert quominus Conſo ſua res apud Romanos, primúſque Circi honor conſtet. Qua de re poſtremum hoc ſubiungemus ex Hieronymo in Serapione. Hoc ſi quidem in Romanis vrbibus iam inde ſeruatur à Romulo, vt propter felicem Sabinarum raptum Conſo quaſi conſiliorum Deo quadrigæ ſepteno currant circuitu, & equos partis aduerſæ fregiſſe victoria ſit. D

Ludi omnes aut ordinarij erant, aut indictiui. Rurſus indictiui aut votiui erant, quos *εὐχωλιμαίους* Dio vocat, aut extraordinarij. Hi omnes vel in Deorum cultum fiebant, vel in Magiſtratuum, aut Imperatorum victoria parta honorem edebantur, vel in mortuorum memoriam, vt Tertullianus, & Cyprianus de ſpectacul. docent, & Lactantius libro 6. Votiui fiebant in publicis calamitatibus, ſi peſtilens annus eſſet, ſi bello clades accepta, vt Deum pacem expoſcerent, aut in publica lætitia, ſi proſperè aduerſus populi Rom. hoſtem pugnatum eſſet. Interdum, vt ſeditio vrbana, vel militaris ſedaretur, vt plebecula deliniretur, vt prodigia expiarentur, pro valetudine Principis, pro reditu Imperatoris, in dedicatiune templorum; quarum rerum exempla vbique apud Liuium, & Suetonium proſtant. Extraordinarij ludi dabantur in templorum, Theatrorum, baſilicarum, Amphitheatrorum, & curiarum dedicatione, in victoriis Principum, & natalitiis, adoptionibus, quinquenniis, decenniis, in funere Principum. Sinnius Capito apud Lactantium lib. 6. cap. 20. ludos Circenſes Neptuno dicatos eſſe ait. Minutius Felix in Octauio Conſum vernaculum Romanorum Deum vocat. Is Neptunus fuit. Auſonius in Monoſyllabis,

Tunc Iouis & Conſi germanus Tartareus Dis.

Item,

Cæca mutauit proles Saturnia Conſus.

Sanctus Auguſtinus lib. 2. cap. 17. de Ciuit. Ad memoriam raptus illius Circenſium ſpectaculum manſit. Hoc ludicrum initio certamen equeſtre, & Curule fuit. quod Romulus religione aucta, & oblectatione non modò Conſo, verùm & Marti dicauit. qui ludi dicti equiria, vt Feſtus & Tertullianus ſcribunt. Equiriorum dies ſolemnes in faſtis notati

Google

A rati ſunt 4. Kalend. Martij, & pridie Idus Martij. Numa Pompilius eos ludos Marti Gradiuo, & Robigini conſecrauit, & Robigalia 7. Kalend. Maij celebrari voluit. Tullus Hoſtilius Veneri Cluacinæ, Ancus Martius reliquorum Deorum multitudini dicarunt. In Circo plura ſigna Deorum fuêre cum columnis. Apud Liuium lib. 39. Ludis Romanis, quos Publius Cornelius Cethegus, Aul. Poſthumius Albinus faciebant, malus in Circo inſtabilis in ſignum Pollentiæ procidit, atque id deiecit. Mali deſtituebantur in Circo velis ſuſtinendis. Religione moti Patres, ait Liuius, diem vnum adiiciendum ludorum celebritati cenſuerunt, & ſigna duo pro vno reponenda, & nouum auratum faciendum. Pollentia & potentia apud Feſtum idem ſignificant.

B

CAP. X.

De Circi carceribus.

CIRCVM extitiſſe nemo ambigit, in partibus Circi controuerſia eſt. Carceres primo loco fuerunt, noménque repererunt, quod illis equi quaſi carcere clauſi tenerentur. Hanc vocem à Græco vocabulo *κάρκαρος* factam non immeritò arbitreris, quod *horribilem* ſonat, quanquam à *coërcendo* Varro ſumit. Alij à *cancro*, vel *cancere*, quæ vox cancellum ſignificat. Feſtus; Cancri dicebantur ab antiquis qui nunc per diminutionem cancelli. Apuleius; inter Orci cancros iam ipſos adhæſiſti. A Tarquinio Priſco Romæ primùm facti videntur, ad Olympiæ exemplum, quò ſæpe hominem Græcum & iaſſe, & decurriſſe conſentaneum eſt. Dionyſius lib. 3. C *ἡ δὲ λοιπὴ τῶν ἐλαττόνων πλευρῶν τῆς ἱπποδρόμου αἴθριος ἀνειμένη ψαλιδωτὰς ἱππαφέσεις ἔχει, διὰ μιᾶς ὕσπληγος ἅμα πάσας ἀνοιγομένας.* Id eſt, *reliqua pars laterum Circi minorum ſub dio poſita arcuatos carceres habet, qui per vnam tranſennam ſimul aperiuntur.* Caſſiodorus lib. 3. variar. omnia oſtia ſimul vna machinatione aperiri dixit. Erant igitur fornicati carceres, & vna tantùm tranſenna, non multis funibus ſimul aperti ſunt. Conſtantinopoli quoque fuêre arcuati, ſed in fornicum vertice 4. equi ærei auro inducti eminebant. Nicetas pag. 60. *κάτωθεν αἱ τῶν ἐπὶ σφοῖς θρόνων ἀφέσεις εἰς ἀψῖδας παραλλήλους κεχήνασι· ἄνωθεν δ᾽ ἵπποι χαλκήλατοι πίσυρες, χρυσῷ ἠλειμμένοι.* Id eſt, *inferius carceres, vnde quadrigarij mittuntur in arcus è regione collocatos, & ſibi reſpondentes hiant. Surſum autem 4. ſunt equi ære ducti, auro inducti.* Romæ carceres per initia ex topho lignóque fuerunt, quos marmoreis Claudius permurauit, auctore Suet. in Claud. cap 21. quod ita nolim accipi, quaſi nihil operis & ſtructuræ in iis fuerit. Nam & picti iam olim carceres, & turriti, & D mœnibus clauſi fuerunt. Quare Ennius pictas fauces vocat,

——— Spectant ad carceris oras
Quà mox emittant pictis è faucibus currus.

Haud ſcio an veriùs inſtitutionem carcerum primam Liuius lib. 8. quàm Dionyſius poſuerit. ait enim, anno vrbis 425. Olympiade 113. cùm tumultus Gallici fama atrox inuaſiſſet, carceres in Circo primùm exſtructos. lib. 41. Cenſores ait ſcenam Ædilibus, Prætoribúſque præbendam locaſſe anno vrbis 581. & carceres in Circo, & oua ad notas curriculis numerandas. Eo loco quædam deſiderantur, alia corrupta ſunt, quæ infrà reſtituemus. Animaduerte Dionyſ. Halicarnaſ. ponere carceres in fine Circi. ſic enim ait lib. 6. *νεὼς Δήμητρος ἐστὶν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις.* Sylburgius ita vertit. *Templum Cereris in fine magni Circi, ſuper ipſos ſitum carceres.* Quod ſi verum eſt, ſicuti in E initio & fine Circi metæ, ita & carceres fuerunt: quod abſurdum. Sylburgius lapſus eſt in voce *τέρματος*, quæ hoc loco primas metas ad carceres ſitas ſignificat, vt poſtea patebit.

CAP. XI.

De variis carcerum appellationibus.

CARCERES variis nominibus apud auctores deſignantur: repagula enim dicuntur, oppidum, alba linea, cryptæ, clauſtra, ſepta. Repagula, tabulata fuerunt oſtiis oppoſita, feris & ære deuincta, quibus equi Circo excluderentur. Tabulatis enim carceres hinc inde clauſi erant. Oppidum, locus concluſus fuit in ſpeciem oppidi, ob muros & pinnas turritas, vnde equi mittebantur, ait Feſtus. Varro lib. 4 de ling. Latin. Carceres

Digitized by Google

vocantur à Næuio oppidum, quod à muri parte pinnis turribúſque muniti ſint. Næuius, A

Dictator vbi currum inſidit, peruehitur vſque ad oppidum.

Lineam pro carceribus poſitam ſæpe reperias. vnde *à linea*, vim prouerbij habet, & ab initio ſignificat; ſicut re à ſacris ducta, *ἀπὸ τῆς ἑστίας*, *à Veſta*, eodem ſignificatu poſuerunt. Suidas, *ἀπὸ γραμμῆς, τουτέστιν ἀπ᾽ ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς δρομέων ἀφέσεως καὶ γραμμῆς, ἣν ἄφεσιν καὶ βαλβίδα καλοῦσι.* Harpocration ſub exitu viáque equorum hanc lineam ponit. ſic enim ait: *βαλβίς λέγεται ἡ ὑπὸ τὴν ὕσπληγγα γινομένη γραμμή, διὰ τὸ ἐπὶ ταύτης βεβηκέναι τοὺς δρομέας.* Id eſt, *balbis dicitur linea quæ eſt ſub repagulis, quod curſores ſuper eam gradiantur in ſtadium erumpentes.* Curſu enim patente ſuper eam egreſſi ferebantur, cùm ad terram in apertione carcerum demiſſa eſſet. Ariſtophanis interpres *βαλβῖδα* cum repagulis confundit: vult enim non funiculum, ſed lignum tranſuerſum eſſe. *βαλβὶς*, inquit, *τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ δρόμου κείμενον ἐγκαρσίως ξύλον, ὃ ἄφεσις λέγεται, ὃ ἀφαιρούμενοι σημείου δοθέντος, ἀφίεσαν τρέχειν τοὺς δρομέας.* Id B
eſt, *balbis, ſeu valua lignum eſt quod ex tranſuerſo in principio curriculi poſitum eſt, quo ſublato, vbi ſignum datum eſt, mittunt in curſum curſores.* vnde à flexione *καμπτὴρ* dicitur. veter. gloſſ. carceres, *καμπτῆρες*. Lignum igitur tranſuerſum illud erat, obéxque tollebatur cùm emitterentur currus. Super lineam curſores lentè primùm, ac pedetentim ingrediebantur, mox in curſum præcipites effundebantur. De curſoribus id accipe, non quadrigariis, ſed iis qui ſtadium pedibus emetirentur. Sic enim ait idem auctor: *βαλβὶς λέγεται ἡ ὑπὸ τὴν ὕσπληγγα γραμμή, ἐφ᾽ ἧς οἱ δρομεῖς πρῶτον εἰσέρχονται βάδην, εἶτα τοῦ δρόμου ἄρχονται. βαλβὶς ἀπὸ τοῦ εἰσβάλλειν βάδην.* balbida dici vult non à voce *βαίνω*, ſed *βάλλειν*. Curſores enim & quadrigarij oſtiis apertis, ſublatíſque repagulis curriculum protinus arripiebant, licèt non ſimul exirent, ſed ordine, prout ſors dediſſet. 1. Georg.

Vt cùm carceribus ſeſe effudêre quadrigæ, C
Addunt in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

De valua, ſeu balbide Damaſcenus 1. de imaginib. *τοῦ λόγου τὴν βαλβῖδα ἤνοιξα, καὶ τοῦτον ὥσπερ ἵππον δι᾽ χάλινον τῆς ἀφέσεως παρώρμησα.* *Sermonis repagulum aperui, & hunc ſermonem quaſi equum freno parentem carceribus emiſi.* Alligabatur funiculo *βαλβὶς*, ſeu repagulum, aut linea, qui vbi laxatus eſſet, ſtadium patebat. Lycophron in Caſſandra.

Ἐγὼ δ᾽ ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χάσας
Ἄνειμι λοξῶν εἰς διεξόδους ἐπῶν,
Πρώτην δράξας νύσσαν ὡς πτηνὸς δρομεύς.

Id eſt, *ego autem ſummum repagulum è funiculo laxans egredior ad diuerticula obliquorum verborum, primam pulſans vt alatus curſor metam.* quem locum Canterus vir doctus ita vertit. *Ego verò valuam extremam ſoluens hunc aggredior obliquorum curſum verborum, prima pulſans tanquam curſor velox repagula.* Meliùs Ioſephus Scaliger, D

Ego at ſolutis carcerum repagulis,
Verborum obibo flexuoſos tramites,
Primum propulſans oppidum vt curſor celer.

Optimè illud quidem vt in carmine. vides tamen longè aliud eſſe in Circo primum oppidum, quod vnum fuit, & primam metam. Lineam hanc à Chryſoſtomo orat. de Circo *λευκὴν* vocari arbitror cùm ait, *οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν*, & *σφενδόνην* legendum eſſe infrà indicabo: vt ſit, *à linea alba ad metam in millio decurrens*; quod initium curſus non à meta ad carceres, ſed à carceribus ad metam fieret. Euoluto enim ſeptimo ad metam vltimam ſpatio, iam nihil erat contentionis. Deinde quod linea alba in carceribus E
Romanis fuerit, Caſſiodorus lib. 3. variar. Alba linea non longè ab oſtiis in vtrumque podium quaſi directa regula producitur, vt quadrigis progredientibus inde certamen oriretur; & in Olympiis ipſis ante quadrigas pro repagulis funiculum extendi moris fuerat, narrante Pauſania lib. 2. Eliacor. tum verò quòd *λευκὴ* non minùs accommodatè ad Græci ſermonis vim & integritatem, *lineam albam*, quàm *cretam* & *calcem* ſignificet. in vet. gloſſ. ſpartum, *λευκαία ἐν θεάτροις*. Adde quod Græcorum nemo *λευκῆς* meminit, vt metas indicet, multi linearum. Pollux lib. 3. omnia penè vocabula Græcorum de metis & carceribus poſuit. *ὕσπληγξ, ἄφεσις, γραμμή, βαλβίς.* Suidas, *βαλβὶς ἀπὸ τοῦ ἅλλομαι*, id eſt, *balbis dicitur ab ἅλλομαι*, quod eſt *ſalire*, *ὥσπερ ἐκ βαλβῖδος τινὸς οἱ τὰ τέθριππα ἀφιέντες ἀλλόμενοι*, *qui currus emittunt, velut ex quodam fune ſalientes.* In veteribus gloſſis dicitur tranſenna, *βρόχος ἐν ἀφέσεσι τεταμένος*, id eſt, *funis ab vno extremo ad alterum protenſus.* Quid ſi pannus albus fuerit repagulis

A guſis & tabulatis annexus, qui tranſuerſus à podio in podium duceretur. Ea linea cùm extenderetur, ſpectatores qui erant ad ſpinam Circi in cuneos ſe cogebant: priùs enim quàm extenderetur, populus in intermetio ad phalas & delphinos fuſus diuinos & mathematicos conſulebat, aut vagus otiabatur. Ouid. lib. 3. Amor. eleg. 2.

Quid fruſtra refugis? cogit nos linea iungi.
Hæc ex lege loci commoda Circus habet.

Ioſephus Scaliger huc refert illud Martial. lib. 8.

——*nec ceſſat linea diues.*

Lineam diuitem interpretor, ordinem dierum, quo miſſilia dabantur populo ab Imperatore, de quibus agit epig. 77. lib. 8. Martialis. niſi fortè quis lineam accipiat pro ſpectaculis ipſis, quibus miſſilia dabantur, quia linea cogebantur in cuneos. Quare dicitur *ἀπαλλαγὴ*
B veter. gloſſis tranſenna, ὕσπληγξ, ἀπαλλαγή. ſic lego, non ὑπαλλαγή, quaſi dicas *miſſionem equorum. μαππαρίου σημεῖον*, non quidem quod mappa, & tranſenna idem eſſet, ſed quod mappa miſſa linea ſtatim extenderetur. Lineis dirigendis præerant lineatores, ait Diacon. lib. 17. ad quas reſpexiſſe videtur Tertul. lib. de anima cap. 43. Humani vel maximè initij ac finis lineas cottidie agere. l. aduerſus Hermogen. cap. 3. lineam extremam habet, ſi determinatur, quia ſpatiorum initium & finis lineis notabatur. De vltima linea, quæ creta & calx dicta eſt, infrà dicemus. Tertul. lib. 1. in Marcion cap. 7. lineis claudere. l. aduerſus Iudæos cap. 2. lineis certis determinare. Imò & in ipſo ſcammate lineæ interdum ducebantur, quas certantibus tranſilire nefas. Tertul. lib. 3. aduerſ. Marcion. video aliquas etiam nunc lineas præducendas, ad quas erit dimicandum. Cic. paradoxo tertio dixit lineas tranſilire. Clemens lib. 5. ſtromat. τὴν δὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα. Homer. Iliad. 3. χῶρον μὲν πρῶτον δι-
C μέτρεον, *metiebantur locum certamini.* quo excedere nefas, ait Euſtathius. Virgil. limen pro linea poſuit 5. Æneid.

——*Signóque repentè*
Corripiunt ſpatia audito, liménque relinquunt.

Sic Tertul. de pudicitia, eundem limitem liminis figimus. & Statius lib. 6. Thebaid. *liminis ordo. ἱππάφεσιν*, & carceres primus Cleœtas repetiſſe videtur in Olympia. Teſtatur epigramma vetus apud Pauſaniam in Eliacis pag. 199.

ὃς τὴν ἱππάφεσιν τῇ ὀλυμπίᾳ εὕρατο πρῶτος,
τεῦξέ με Κλοίτας υἱὸς Ἀριστοκλέους.

Id eſt, *qui primus in tua Olympia carceres reperit, Cleœtas filius Ariſtoclis me fecit.* Sidonius cryptas carceres vocat, quod vt feræ cryptis in Amphitheatro, ita & equi carceribus in Circo clau-
D derentur, & emitterentur. Cancelli fuiſſe videntur in carceribus, & tabulata quædam, quæ Calliſthenes nondum editus in vita Alexandri tribuit Olympiæ. ἐξῆλθον αἱ ταυλώσεις τῶν ἵππων, ἠνοίγησαν δὲ ἀφετῆρες τῶν καγκέλλων, προσεπήδησαν πάντες ὀξεῖ ἅρματι χρησάμενοι. Id eſt, *exierunt tabulata equorum, apertáque ſunt lora cancellos carcerum laxantia, exſilierunt omnes celeri curru vſi.* Calliſthenes hic, non fuit ille Philoſophus Alexandri comes, ſed recentior aliquis Græcus, vt ex verbis eius apparet, quæ ſæpe à Latinis mutuatur, contrà quàm ſentit Geſnerus. Non planè mihi liquet an per ταυλώσεις tabulata, an ſortitiones quæ fiebant per teſſeras & tabellas ligneas ſignificet. tabulata malim. Quæ ſequuntur & aliter accipi poſſunt, vt dicat, *aperti ſunt carceres, ante cancellos exierunt omnes.* Quidam metas pro carceribus poſuerunt. Apollon. lib. 2. excid Hieroſol.

Sic cùm frenatos aſtringit meta iugales,
E *Ordinéque emiſſos iuſſit decurrere Prætor,*
Ire volunt omnes primi, quatit vngula terram
Impatiens, & ſtare loco veſania neſcit.

Carceres vocantur & ſepta. In equorum egreſſione ſignum dabatur, quod quaſi vexillum ad curſum tolleret, vt in Olympia delphini prolapſio, aquilæque commotio in oculos aurigarum inuolantis apud Pauſan. in Eliacis. argumento eſt vetus Poëta,

Cardinibus propriis includunt ſepta quadrigas,
Ianua vexillum, quà iubet ire, leuans.
aut, *quà iuuat ire.*

In Olympia carceres ſic exſtructi erant, vt proram nauis exprimerent, cuius roſtrum ad aquas in curriculo ſulcandas obuerſum eſt. vtrumque latus carcerum ſupra quadringentos pedes longum erat. In iis ædificia quædam, in quæ ſortium caſu ingrederentur qui curri-

Digitized by Google

culum confecturi erant. Ante quadrigas pro repagulis funiculus protendebatur. ad proram A
carcerum ara luſtro quoque fit, in qua machina quædam eſt, quam mouet is qui curſui præeſt, qua mota ſignum curſui datur. Pauſan. l. 2. Eliac. *παρέχεται σχῆμα ἡ ἄφεσις κατὰ πρῶραν νεώς. τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον εἰς τὸν δρόμον. ἱππαφέσεις*, & carceres quibus equi emittebantur, à *coërcendo* dicti, vt vult Varro. *γραμμὴ* in vet. gloſſ. tranſenna. *βρόχος ἐν ἀφετηρίαις τεταμένος*. Item tranſenna *ὕσπληγξ, ἀπαλλαγὴ, μαππαρίου σημεῖον*. Ouidius,

—— Cogit nos linea iungi.

Præter duodecim oſtia in carceribus, fuit medium oſtium maius, per quod Conſules in ſuas ſedes aſcendebant. Fuit præterea in latere Circi aliud oſtium quartū decimum maius, per quod equi, bigæ, trigæ, quadrigæ, & ludicra pompæ, vt ſpectaculum ſui præberent, inibant, & exibant. Dionyſius libro 3. carceres à Tarquinio Priſco arcuato opere poſitos ait. B
Liuius lib. 8. Lucio Papyrio Craſſo ſecundùm, & Lucio Plautio Venone Coſſ. carceres in Circo primùm extructos fuiſſe prodit. Suetonius in Claudio cap. 21. Claudium air carceres ex ligneis marmoreos feciſſe, & auratas metas. Carceres Circi cancellis clauſi erant, vt ex veteribus nummis apparet. Iſidorus lib. 18. origin. In oſtiis illis Circi erant carceres, ſiue equorum emiſſiones cancellis clauſæ, quibus bigæ, & quadrigæ certantes emittebantur. Ante quas ex vtraque carcerum parte duo parua Mercurij ſimulacra fuêre, funem ſeu catenulam manibus ante carceres tenentia, quibus equi, & quadrigæ apertis iam cancellis, ne ante ſignum à Magiſtratu datum currerent, coërcebantur. Signo verò dato, ita funes compoſiti erant, vt ex Hermularum manibus miniſtrorum opera ſtatim elaberentur, & equi currerent. De equis ad repagula frementibus Lucan. lib. 1.

—— quamuis iam carcere clauſo C
Immineat foribus, pronúſque repagula laxet.

Statius libro 6.

—— Impulſi nequeunt obſiſtere poſtes,
Clauſtráque compreſſa tranſfumat anhelitus iræ;
Stare adeò miſerum eſt, pereunt veſtigia mille
Ante fugam, abſentémque ferit grauis vngula campum.

Sidonius carmine 5.

—— Multo qui caſpite Circi
Contempto præmiſſus erat, cùm carceris antro
Emicuit pernix populo trepidante virago.

Carm. 2.

—— ſpectet de carcere Circi D
Pallentes Atalanta procos. ——

Sanctus Chryſoſtom. epiſt. 7. ad Olympiad. carceres *βαλβίδας* appellat, *ἐξ αὐτῆς βαλβίδος ἁλλόμενοι καθενεχθῆναι*, *ex ipſis valuis carcerum exilientes delati ſunt.* Pauſanias lib. 2. Eliac. de carceribus Olympiæ, *παρέχεται σχῆμα ἡ ἄφεσις κατὰ πρῶραν νεώς. τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον εἰς τὸν δρόμον. Carceres forma ſimiles ſunt proræ nauis, cuius roſtrum ad curſum obuertatur. δελφὶς δὲ ἐπὶ κανόνος κατ᾽ ἄκρον μάλιστα τὸ ἔμβολον πεποίηται χαλκοῦς, Delphin æreus in regula factus eſt ad ſummum roſtrum.* Canon ille, ſeu regula, vel linea, eſt funiculus quo repagula laxantur. Statius lib. 6. Thebaid.

Vt ruit, atque æquum ſummiſit regula limen,
Corripuêre leues ſpatium. ——

Libet hic adſcribere locum Plinij lib. 8. cap. 42. difficilem. Claudij Cæſaris Secularium ludorum Circenſibus excuſſo in carceribus auriga albati equi caracem occupauêre, primatum obtinuêre, oppoſita effundentes, omnia quæ contra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtente facientes, cùm puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetêre. Pro eo quod eſt, *caracem occupauêre*, quidam legunt, *palmam occupauêre*, alij, *curſu occupato primatum obtinuêre.* Vulgatam lectionem veram cenſeo, & caracem interpretor, ſeu veriùs characem, vallum, ſeu ſpinam Circi, id eſt, murum quatuor pedes altum, qui à prima meta ad vltimam ducebatur, & Circum in duas partes æquales diuidebat. Qui proximè ad eum murum curreret, cùm ad metam vltimam ventum eſſet, interior & propior erat metæ, & celeriùs ſeptena ſpatia quàm alij circumagebat. Si cui hæc minus placent, legat licet me aſtipulatore, *curſu occupato primatum obtinuêre.* E

CAPVT

Digitized by Google

A

CAPVT XII.

De vſu repagulorum, & equis ad repagula.

REpagula, vt ex Ariſtophanis interprete monuimus, propriè tranſtra erant oſtiis oppoſita, quibus equi frenarentur in ipſis carceribus. Ante fores fuerunt, priúſque laxati oportuit quàm ad oſtia veniretur: nec enim tabulata oſtiorum ad terram complanabantur, vt egredientes equi ea calcarent, quod nonnullos velle audio, ſed cardinibus reſerabantur. Ideo Lucanus repagula laxare dicit, non complanare, & Ariſtophanis interpres vocat *κείμθρον ἐγκαρσίως ξύλον*. Manil. l. 4.

B *Vt cùm laxato ſugerunt cardine clauſtra.*

& Lucan. l. 1.

—— Quantum clamore iuuatur
Eleus ſonipes, quamuis iam carcere clauſo
Immineat foribus, pronúſque repagula laxet.

In Græcia tamen videntur alicubi tabulata ad terram complanata eſſe, vt ſtadium pateret. Lucian. libello de calumnia indicat, *ὑσπληγία καταπεσοῦσαι* vocans. Nec tamen repagula ferociores equos à foribus ita diuidebant, vt fronte & pede fores non ferirent. lib. 5. Triſtium Ouid.

Vtque fores nondum reſerati carceris acer
Nunc pede, nunc ipſa fronte laceſſit equus.

C Dum enim ſortitio fieret, equi carceribus clauſi fremebant ad repagula, ait Sidonius in Narbone:

Illi ad clauſtra fremunt, repagulíſque
Incumbunt ſimul, ac per obſeratas
Transfumant tabulas, & ante curſum
Campus flatibus occupatur abſens,
Ardeſcunt, ſaliunt, timent, timentur,
Nec greſſum cohibent, ſed inquieto
Duratum pede ſtipitem flagellant.

Obſeratas tabulas oſtia vocat, clauſtra, repagula, & duratum ſtipitem tranſtra tranſuerſa oppoſita oſtiis. Vis equos frementes ad curſum intueri? Lucret. l. 2.

D *Nónne vides etiam patefactis tempore puncto*
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam deſubitò, quàm mens auet ipſa?

Nec minus venuſtè Statius l. 6. Thebaid.

Ora ſonant morſu ſpumiſque & ſanguine ferrum
Vritur, impulſi nequeunt obſiſtere poſtes,
Clauſtráque compreſſæ transfumat anhelitus iræ.

Repagulis laxatis puncto temporis fores aperiuntur. Lucian. in calumnia. *ἀγαθὸς δρομεὺς ὑσπληγ(γ)ος ἐυθὺς καταπεσούσης*, id eſt, *bonus curſor, repagulis & tabulatis ſubitò ad terram lapſis, & complanatis*. foribus apertis quadrigæ addunt ſe in ſpatia. Virgil. 5. Æneid.

Non ſic effuſi biiugo certamine campum
E *Corripuère, ruúntque effuſi carcere currus.*

Hanc repagulorum ac forium laxationem, aurigarúmque impetum non inſcitè Manilius expreſſit l. 4.

Aut cùm laxato fugerunt cardine clauſtra,
Exagitare feros, pronúmque anteire iugales.

CAPVT XIII.

De ſortitione & ordine curſorum.

FOribus apertis ad miſſum mappæ, quadrigarij & curſores è carceribus erumpebant, & in ſpatium ſe dabant. Sed dubitatur an omnibus portis, quæ ſimul vna molitione

Digitized by Google

aperiebantur, omnes ſimul vno & pari impetu ferrentur, vt caſus & fortuna locum dederat; an alius alio prior emitteretur vno tantùm oſtio, aut pluribus, & ante mappæ coniectum loca ſortirentur. Nam in Olympia quidem, Pauſania teſte, fuêre ædiculæ in ipſis carceribus ad curſum aliæ aliis commodiores, & propriores, quas aurigæ ſortiebantur. Omnes ſimul prorupiſſe aliquis exiſtimet prima fronte, cùm audit Virgilium canentem, A

Et cùm carceribus ſeſe effudêre quadrigæ,
Addunt ſe in ſpatia. ——

& alia eius generis crebra apud Poëtas. Certum eſt tamen, non ſimul omnes emiſſos eſſe, vt arti locus eſſet, verùm ſortem primum ac ſecundum locum, & ita deinceps adiudicaſſe. 5. Æneid.

Tum loca ſorte legunt. ——

De nautis loquitur in mari quaſi in Circo currentibus. paulo pòſt addit de curſoribus peditibus, B

Hæc vbi dicta, locum capiunt, ſignóque repentè
Corripiunt ſpatia audito, liménque relinquunt.

Videntur eo loco ſimul exiſſe ad curriculum; ſed loca quæ ceperant alia aliis remotiora fuêre, vt in Olympia, ita vt ordine emitterentur trans lineam, ſeu limen. Verùm omnem ſuper ea re dubitandi anſam nobis tollit vetus Poëta:

Aſt vbi panduntur, fundúntque repagula curſus,
Vnus & ante omnes cogitur ire prior.

quia ſcilicet ſorte & ordine exibant. Apollon. lib. 2. excidij Hieroſ. non minùs clarè,

Ordinéque emiſſos iuſſit decurrere Prætor.

Totum hoc ſortitionis genus accuratè exponit Homer. lib. 23. Iliad. C

Ἂν δ' ἔβαν ἐς δίφρους, ἐν δὲ κλήρους ἐβάλοντο
Πάλλ' Ἀχιλεύς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο
Ἀντιλόχου, μετὰ τὸν δ' ἔλαχεν κρείων Εὔμηλος.

Id eſt, *inſcenderunt currus, & in vrnam aut galeam ſortes demiſerunt, quas commouit & eduxit Achilles, exſiliítque ſors Antilochi Neſtoris filij, deinde ſors Regis Eumeli.* in eam rem conſule Statium 6. Thebaidos, & Silium lib. 16. Calliſthenes manu ſcriptus in eo certamine Curuli, quod ab Alexandro habitum eſt, ſortem vſurpatam indicat his verbis: εἰσῆλθον ἁρματηλάται, ἐτέθησαν τὰ τοῦ ἀγῶνος πάντα, καὶ ἡ κάμπτη ἐκληρώθη, id eſt, *ingreſſi ſunt agitatores; omnia quæ certamini opus erant, in medio poſita ſunt, & flexio agitatióque in ſortem venit.* Idem auctor videtur indicare priùs tuba ſignum datum eſſe, quàm ſortitio fieret. ἠλάλαξεν ἡ σάλπιγξ τὸ ἐναγώνιον μέλος, ἐξῆλθον αἱ ταυλώσεις τῶν ἵππων, id eſt, *tuba cecinit bellicum, exierunt ſortitiones equorum.* Stat. lib. 6. D

Et iam ſortitus Proteus verſarat ahena
Caſſide, iámque locus cuique eſt, & liminis ordo.

Ac nequis fortè poëticam hanc fabulam eſſe putet, à Græcis, non à Romanis vſurpatam, idoneos ſententiæ meæ dabo aſtipulatores. Sidonius de Narbone:

Et iam te vrna petit, ciétque rauca
Acclamatio ſibilans coronæ.

Poëtam eſſe dices. en tibi qui auctoritatem non defugiat. Tertullian. lib. de ſpectacul. tardus illi Prætor, ſemper oculi in vrna eius cum ſortibus volutantur. Prætor enim ex vrna quadrigarum miſſus educebat; hócque editoris munus fuiſſe vel ex Homero coniicias, qui Achilli hoc tribuit. Eleganter, vt omnia, Symmachus in eam rem lib. 10. epiſt. 21. Malo fremitum Martiæ vallis exponere atque illam quadrigarũ diſtributionem, in qua ſibi cùm fortunatus videretur, cui electionem mox vrna tribuebat, par vel potior erat, quem ſors feciſſet extremum. cuius rei cauſam dabimus, cùm de flexione metæ ſermo Apud Symmachum lego, *Martiæ.* In Græcia βραβεῖς & ἑλλανοδίκαι ſortitioni præerant. Sophocles in Electra de ludis Delphicis, E

Στάντες δ' ὅτ' αὐτοὺς οἱ τεταγμένοι βραβῆς
Κλήροις ἔπηλον, καὶ καθέστησαν δίφρους
Χαλκῆς ὑπαὶ σάλπιγγος ᾖξαν.

Ibi autem Iudices eos ſorti commiſerunt, & currus conſtituerunt, agitarunt currus tuba canente. Quod genus ſortitionis in Theatro quoque locum habuit. apud Sueton. in Nerone cap. 21. Nero nomen ſuum in albo citharœdorum profitentium aſcripſit, ſorticula cum cæteris demiſſa in vrnam intrauit ordine ſuo. Vrnæ in Circenſibus adhibitæ ſunt, in quas agitatorum nomina

A mina conieċta, vt ſortis ordine equorum quadrigæ decurrerent, cuius rei Donatus cauſam reddit, ad hæc verba Virg. lib. 5.

Tum loca ſorte legunt. ——

Vt fieri conſueuit in Circo. Non eſt enim idem labor in ſingulis locis. Et inde ſors adhibetur, ne ſit in ordine contentio, aut humanum iudicium gratiâ cuiuſpiam transducatur. Sed & in cæteris certaminibus ſors ſeruata, vt ſcribit Suetonius in Nerone cap. 21. Seruius ad libr. 2. Georg. de palæſtritis loquens, Gellius lib. 5. cap. 10. Non tantùm autem ſortiebantur loca, verùm & quadrigas, de quarum electione Symmach. lib. 10. epiſt. 22. Malo fremitum Murciæ vallis exponere, atque illam quadrigarum diſtributionem, in qua ſibi cùm fortunatus videretur, cui electionem mox vrna tribuebat, par vel potior erat, quem ſors feciſſet extremum. Quadrigarum electio rarò fuit in vſu. loci ſors ſemper adhibita. Loca in Circo B erant oſtia ipſa. primus & ſecundus locus, primum & ſecundum oſtium. A primo oſtio rectum ac breuiſſimum iter ad metam, ab vltimo longiſſimum. Vetus inſcriptio; DIOCLES SVMMA QVADRIGA, ET OSTIO QVARTO MISSVS VICIT. Græci ſortiebantur non tantùm quo ordine quis decurreret, verùm qui inter aurigas eſſet. In Olympia enim decem tantùm aurigæ decurrebant, qui numerus legitimus. Illi non iudicio, ſed ſorte eligebantur. Quod improbat Apollonius apud Philoſtratum cap. vlt. lib. 5.

CAPVT XIV.

De oſtiis.

C PArs in carceribus vna ſupereſt, de carcerum oſtiis, ſed longè difficillima, de qua nihil penè certi ex auctoribus expiſcari poſſumus. Oſtia Romæ 12. fuiſſe vulgatum eſt, Conſtantinopoli 4. τετράθυρον vocat Chryſoſt. orat. de Circo. Quonam oſtio emitterentur quadrigæ adeò controuerſum eſt, vt lucem in ea diſpicere vix poſſimus. vt viam ineamus, ſi qua eſt, oſtia numeremus ſicuti ea veteres ponunt. P. Victor. de regionibus vrbis in Circo maximo 12. oſtia ſeu carceres ponit. Caſſiodor. lib. 3. variar. totidem numerat, & vna molitione ſimul omnia aperiri oſtendit. eius verba ſunt. Biſſena oſtia ad 12. ſigna poſuerunt. Hæc ab Hermulis funibus demiſſis ſubita æqualitate panduntur. Dionyſ. lib. 3. ἡ δὲ λοιπὴ τῶν ἐλαττόνων πλευρῶν αἴθριος ἀνειμένη, ψαλιδωτὰς ἱππαφέσεις ἔχει, διὰ μιᾶς ὕσπληγγος ἅμα πάσας ἀνοιγομένας. Id eſt, *reliquum è duobus minoribus latus, quod ſubdiuale eſt, habet fornicatos carceres, vnde equi mittuntur, qui omnes vno clauduntur & aperiuntur repagulo.* Auſon. epiſt. 18. ad Vrſulum:

D *Oſtia quot pro parte aperit ſtridentia Circus,*
Excepto medium quod patet ad ſtadium.

Ioſephus Scaliger ſingularis doctrinæ & ingenij vir, quinque oſtia in alteram partem concedere, ſeptem in alteram notis in eum locum eruditis aſſeuerat. Verùm Caſſiodorus cum eo pugnat. qui ſubita æqualitate fores aperiri monet. Hæc æqualitas exigit vt ſex in quamque partem diſcedant. adde quod Auſonij mens eo loco fuit vt ſenarium numerum reficeret, quod ex eius epiſtola patet ait enim:

Ergo interceptos regale numiſma Philippos
Accipe tot numero, quot duo Geryones.
Quot terni biiuges, demptóque triente Camœnæ.

E Geryon quippe duplex ſex corpora, terni biiuges ſex iugales efficiunt. quînam ille numerus ex illa apertione reficietur? Nullo negotio, ſi ponas ſex oſtia, quæ in alteram partem abeant, ſex quæ in alteram, medium excipias oſtium, quod fuit maius in mediis carceribus, quóque Magiſtratus in cuneos ſuos ac ſubſellia itirabant. Hoc enim vult cùm ait,

Excepto medium quod patet ad ſtadium.

id eſt, præter oſtium illud medium quo Magiſtratus in ſuos cuneos ibant. Supra enim medium illud oſtium editoris ſeſſio erat, & ianua per quam mittebatur mappa, quæ vulgò malè pingitur, vt ex Sidonio patebit. Ioſephus Scaliger oſtium iſtud quod patet ad medium ſtadium, quartum oſtium Circi eſſe vult, per quod emittebantur quadrigæ; quod non video quomodo defendi poſſit. Quartum enim oſtium è numero ſex oſtiorum fuit, quæ vtrinque ſubita ſigillariorum & Hermularum molitione aperiebantur; nec patuit ad medium ſpatium, cùm quartum eſſet: ſed medium illud oſtium quod fuit inter ſena oſtia, patuit ad medium. Idem Scaliger aſſerit, quarto tãtùm oſtio miſſos currus, & veteri inſcriptione nititur, qua

Digitized by Google

qua Diocles agitator dicitur miſſus oſtio quarto. ſed quid attinuit oſtium quartum notari, A
ſi moris fuit, vt quarto omnes oſtio mitterentur? Equidem cùm apud Corippum legerē l. 1.

—— Qui quattuor eſſe
Solis equos quadam rerum ratione putarunt,
Aurigas totidem, totidem poſuêre colores.

in eam ſententiam adducebar, vt quatuor tantùm currus, quatuor coloribus diſtinctos vno
miſſu mitti putarem, quatuórque ad eam rem oſtia conſtituta. quam rationem Conſtanti-
nopoli, vbi quatuor tantùm oſtia fuêre, tenuiſſe non dubito. De Circo Romano idem fuit.
omnino Romæ ſinguli miſſus quatuor quadrigis fiebant, & viginti quinque miſſus centum
currus continebant. Hoc eſt quod Virgil. dixit:

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Dicet aliquis, quorſum vna machinatione, vnóque temporis articulo duodecim oſtia ape- B
riebantur, niſi vt ſimul omnibus portis omnes currus effunderentur? Animaduerte, Cir-
cenſem rationem ab Olympiis petitam, vbi licèt vtraque pars carcerum ſimul aperiretur,
non tamen aurigæ ſimul ex duabus partibus, ſed ex vna tantùm emittebantur, per vices
ſummutatis lateribus, vt Pauſanias in Eliacis docet lib. 2. quod in Circo Romano tenuiſſe
mihi perſuadeo, vt licèt duodecim oſtia vna molitione ſimul aperirentur, non tamen ſimul
vtrinque currus emitterentur, ſed vno tantùm ex latere. Imò Romæ ſic ex vno latere de-
curriſſe arbitror, vt podium ſemper ad dextram, meta ad læuam eſſet: alioqui interior & ſi-
niſterior flexus ad metam non ita commendaretur. Initium igitur currendi fiebat primis il-
lis quatuor oſtiis, quæ in dextro latere erant, vt currentibus aurigis ad læuam ſemper eſſent
metæ, ad dexteram cunei. quare curſus ſiniſterior erat breuior, dexterior longior, & exte- C
rior, quem aurigæ cauebant. Virgil.

Quò tantum mihi dexter abis? ——

Non ideo tamen tota dubitatio ſublata eſt. ſi enim quatuor oſtiis emittebantur, cur vetus
Poeta dixit?

Vnus & ante omnes cogitur ire prior.

& Apollonius;

Ordinéque emiſſos iuſsit decurrere Prætor.

Reſpondeo, fuiſſe in carceribus tentores & moratores, qui curarent vt ſinguli ſuo ordine
currerent, vt infrà oſtendemus ex veteribus inſcriptionibus. Addo, oſtium proximum ia-
nuæ illi mediæ, qua Prætor & Magiſtratus ibant in cuneos, fuiſſe propius metæ, quàm cæte-
ra oſtia. meta enim in medio Circo fuit ſub finem Circi, reſpondebátque medio oſtio Ma-
giſtratuum. Itaque primus locus fuit oſtij proximi ianuæ Magiſtratuum; ſecundus locus ſe- D
cundi, & ſic deinceps. qui enim ſortiti erant oſtia viciniora mediæ ianuæ, meliori erant con-
ditione quàm alij, quos aliquo interuallo antecederent. Themiſtius orat. 12. ſtadiodromos
indicat diuerſis partibus emiſſos, vt non eundem curſum efficerent. eius verba ſunt. ὥσπερ
γὰρ ὑπὸ τ' αὐτὸν ἀθλοθέτην ἵενται μὲν ἅπαντες οἱ σταδιεῖς, οὐ μὴν ἅπαντες τὸν αὐτὸν δρόμον, ἀλλ' οἱ μὲν ἔν-
θεν, οἱ δ' ἔνθεν. Id eſt, *vt omnes ſtadiodromi ab eodem agonotheta mittuntur in ſtadium, ſed non omnes
eundem curſum faciunt; hi enim inde, illi inde currunt.* fortè quia ianuæ aliæ ab aliis ſemotæ eſſent.
Iam verò fuiſſe inter ſena illa oſtia quæ vtrinque erant in carceribus, oſtium quoddam quo
Magiſtratus in ſuos cuneos aſcenderent, intelligimus ex Sidonio in Narbone,

Tum qua eſt ianua, Conſulúmque ſedes,
Ambit quam paries vtrinque ſenis
Cryptis carceribúſque fornicatus. E

Audis ianuam fuiſſe qua ſedes ſuas Conſules inirent: audis eam ianuam ambiri vtrinque
ſenis cryptis & carceribus ſeu oſtiis. quæ quia prope metam primam, ideo ſellæ curuli locus
hic aſſignatur apud Feſtum. Hîc autem cryptas non accipio quales in Amphitheatro fuêre
ſub terram defoſſæ, vnde feræ mitterentur: ſed ipſas oſtiorum cameras ac deuexiones Arbi-
tror enim carceribus inædificatas, ac impoſitas porticus & cameras, aut quaſi ſolaria quæ-
dam feneſtrata, vnde Conſules & editores ſpectarent. Feneſtræ meminit Caſſiodorus lib. 3.
variar. epiſt. 51. Cedrenus conuiuium eo loco agitatum docet, quæ opera recentiora fue-
runt Dionyſius enim lib. 3. ait, latera minora vbi carceres erant ſub diuo ſita fuiſſe Conſtan-
tinopoli Veneta porta dextrouerſus Imperatorio throno reſpondet, ait Procopius lib. 1. Per-
ſic. Nam à coloribus τετράθυρον illud, id eſt, quatuor portæ Circi Conſtantinopol. appella-
bantur. ea porta dicta eſt mortua, eodem auctore. Glycas lib. 4. Annal. Conſtantinopoli,
inquit,

Google

A inquit, pars Circi dimidia ſellæ Imperatoris oppoſita, mortua dici cœpit, quod ibi ſunt repoſita cadauera eorum qui tumultu Hypatij in Iuſtinianum ad 35. millia cæſi ſunt. eius portæ mentio fit lib. 4. Græcor. epigram p. 358.

Καίκε πάλιν σταδίοις περὶ δείελον ὄρθρος ἔλθοις,
Ἔγγυθεν ἐγγὺς ἰὼν γείτονος ἐκ θανάτου.

Id eſt, *vbi prandium apud me ceperis, rurſus in tempore ſub crepuſculum redire in ſtadium poteris, è propinquo propè veniens ex vicina morte* (id eſt, ex porta Circi mortua) *quæ à meis ædibus non longè abeſt.* Cùm quatuor tantùm oſtia eſſent quibus quadrigæ mitterentur, oſtium quod proxime gradus erat, dicebatur quartum, inferius tertium, aliud metas verſus ſecundum, nouiſſimum vocatum eſt à pompa. Vetus lapis; DIOCLES MISSVS OSTIO IIII. MISSVS III. MISSVS II. MISSVS A POMPA, IIO. VICIBVS. Varro libro 4. de lingua
B Lat. Carceres dicti quod coërcentur equi ne inde exeant, antequam Magiſtratus miſit. Ariſtophanes in Ranis lampadem mittendis quadrigis ſignum ſacris certaminibus Græciæ fuiſſe oſtendit;

—— ἀφιεμένην τὴν λαμπάδα ἐντεῦθεν.

Vbi Scholiaſtes, *ὅτι ἐν τῇ ἀφέσει τῆς λαμπάδος σημεῖον ἦν τοῖς μέλλουσι δραμεῖν, ὡς δεῖ τοῦ δρόμου κατάρξασθαι.* Id eſt, *inde miſſam lampada, quia miſsio lampadis ſignum erat curſoribus, ſpatium & curſum arripiendum eſſe.* Publius Victor Circi maximi duodecim portas fuiſſe ait. Paulinus epiſt. 2. ianuas appellat. vet. gloſſ. carceres, *θύραι ἱπποδρόμου, ianuæ Circi.* Himerius, *ἐκ πυλῶν εἰς νύσσαν δρόμον ἰθύνατε, ex portis ad metam curſum dirigite.* Supra mediam portam Circi, quæ vtrinque ſenis oſtiis cincta fuit, erat Conſulum ſedes, vt loquitur Sidonius in Narbone, Prætorum ſedes & tribunal, vt Sidonius in Nerone cap. 12. & in Auguſto cap. 45.

C

CAPVT XV.

De miſsibus.

MAppa miſſa mittebantur equi. Nonnulli autem putant quatuor tantùm miſſus fuiſſe, quia Martialis lib. 8. epigr. 12. dixit,

Dum te longa ſacro venerantur gaudia Circo,
Nemo quater miſſos currere ſenſit equos.

Sed hoc voluit, ſpectatores ineunte Circum Domitiano auertiſſe oculos ab equorum curſu, vt eum ſpectarent, ſalutaréntque. Ita dum populus officium Imperatori, ac venerationem exhibet, quatuor equorũ miſſus fuerunt, ad quos populus attentus non fuit. Xiphilinus in
D Commodo ſeptem miſſus è viginti quatuor numerat. *μελλόντων δὲ τὸ ἕβδομον τῶν ἵππων ἀγωνίζεσθαι, πλῆθός τι παιδίων εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰσέδραμε.* *Cùm ſeptimus equorum miſſus futurus eſſet, turba puerorum in Circum irrupit.* Caſſiodorus lib. 3. variar. epiſt. 51. bene 24. miſſus numerat his verbis. 24. miſſibus conditio huius ſpectaculi expeditur. Idem in Chronic. Philippum Aug ſcribit natali vrbis Romæ quadraginta miſſus dediſſe, vt agon mille annorum ageretur. Sed id præter morem. Nam legitimus numerus fuit eodem die 24. miſſus. Viceſimus quintus erat ærarius, vt ſcribit Seruius in id Virg. 1. Georg.

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Id eſt, vnius diei exhibebo Circenſes ludos, quia, vt Varro dicit in libris de vita populi Rom. olim 25. miſſus exhibebant, ſed viceſimus quintus dicitur ærarius, eo quod de collatione populi exhibebatur, qui deſiit eſſe poſtquam conferendæ pecuniæ eſt conſuetudo
E ſublata: vnde hodiéque permanſit, vt vltimus miſſus appellaretur ærarius. Centum miſſus peracti ſunt ſub Domitiano, narrante Suetonio in Domitiano cap. 4. Circenſium, inquit, die, quò faciliùs centum miſſus peragerentur, ſingulos à ſeptenis ſpatiis ad quina corripuit, id eſt, non ſepties metam flectere, ſed quinquies iuſſit. quod ipſum habet Seruius in 3. Georgic. Commodus apud Xiphilin. *ἐξαίφνης ποτὲ μετὰ μεσημβρίαν ἐκ τοῦ προαστείου σπουδῇ ἐς τὴν ῥώμην ἐλάσας, τριάκοντα ἵππων ἁμίλλας ἐν δυσὶν ὥραις ἐποίησε.* Id eſt, *quodam die ſubitò è ſuburbio poſt meridiem Romam regreſſus, 30. equorum certamina dedit duarum horarum ſpatio.* Claudius per quinos miſſus interiicere ſolitus venationem. Sueton. cap. 21. Locus ille Suetonij de centum miſſibus & ſeptenis ſpatiis à nemine, quem mihi videre contigerit, eſt intellectus. Beroaldus miſſus equorum circuitiones interpretatur, dum à carceribus ad metas recurrunt. Turnebus lib. 10. cap. 16. ſpatia ſeptena curricula intelligit. lib. 5. c. 4. illud Seruij in lib. 3. Georg. affert. Centum miſſus Circenſes ſunt vnius diei. centum enim currus mittebãtur. Sic habeto, miſſus

Digitized by Google

miſſus dici equorum miſſiones & ἀφέσεις è carceribus, qui fuerunt tantùm 25. quatuor portis 4. currus ſingulis miſſibus mittebantur, & currus ſinguli ſemel tantùm currebant. Vnde apparet centum currus 25. miſſibus agitatos eſſe. Rectè igitur apud Sueton. cap. 4. lib. 8. centum miſſus interpretamur centum currus. Neque enim fieri potuit, vt centum miſſus vno die fierent, ſi pro equorum miſſione è carceribus accipiatur. Spatia autem illa non pro curriculis accipienda ſunt, vt vult doctiſſimus Turnebus: ſed pro ſeptenis ſpatiis quibus meta ſepties circumagebatur ab agitatoribus. Domitianus præcepit, vt quinquies tantùm circumageretur, quò faciliùs centum currus vno die currerent. Ouid. in Halieut. A

Seu ſeptem ſpatiis Circo meruêre coronam.

Alexander ab Alexandro lib. 5. c. 8. multa turbat in his miſſibus & ſpatiis. Exiſtimat currus ab ingenuis pueris agitatos. malè. Circenſibus illis, quos Prætor ederet, vnus fuit miſſus, qui ordinarius dictus eſt. ideo præda caballorum Prætor appellatur à Iuuenale, quia hordeum illo die à Prætore agitatores equis accipiunt. Hoc ſignificat vetus interpres Iuuenalis his verbis: quia Circenſibus illis, quos Prætores edunt, vnus eſt miſſus, qui ordinarius dicitur; quia hordeum pro illo die aurigæ tollunt equorum; aut quoniam multi equi frangebantur iiſdem Circenſibus. hæc ille. Malim Prætorem dici prędam caballorum, quia impenſi ſumptus erant illius editionis. neque vnius diei hordeum potuit Prætorem bonis euertere, ſi alij ſumptus non fuiſſent. Vide an pro *miſſu ordinario* legendum ſit *hordearius*. Hi omnes miſſus vt faciliùs explicarentur, ſtatim orto Sole carceres reſerabantur, quod & aliis ludis ſolemne fuit. Statius lib. 1. B

Vix aurora nouos mouebat ortus,
Iam bellaria adorea pluebant. C

Nero palmarum numerum ampliabat, & ſpectaculum multiplicatis miſſibus in ſerum protrahebat, cùm durum eſſet dominis factionum greges aurigarum ducere, niſi ad totius diei curſum. Sueton. in Nerone cap. 22. Caligula natali ſuo Circenſibus 24. interdum miſſus, interdum 20. dedit, vt Dio pag. 441. καὶ ἵπποι δύο ἡμέραις ἠγωνίσαντο· τῇ μὲν προτέρᾳ εἰκοσάκις, τῇ δὲ ὑστέρᾳ καὶ τετράκις, intelligo εἰκοσάκις καὶ τετράκις. Id eſt, *equi duos dies in Circo certarunt. prima quidem die vicies, altera die vicies & quater.* addit deinde, πρότερον γὰρ οὐ πλείω τῶν δώδεκα ἄθλων ἐτίθετο, id eſt, *priùs non pluſquàm 12. miſſus dabantur.* malè hoc poſtremum. p. 469. ὑπὸ πενίας πολλοὶ τὴν ὑπατείαν ἀπολείπουσι διὰ τὰ ἀναλώματα τὰ ἐν ἱπποδρομίαις. τετράκις γὰρ καὶ εἰκοσάκις ἡμιλλῶντο. Id eſt, *ob paupertatem multi abſtinent Conſulatu, quod in Circum nimij ſumptus ſint. vicies enim & quater certabant.* Ob hos ſumptus Prætor dicitur præda caballorum à Iuuenale ſatyra 11. D

C A P V T XVI.

De Mappa.

IN accipiendo ſigno magna populi, maior agitatorum expectatio fuit. Nouel. 105. Iuſtinianus iubet 7. ſpectacula dari à Conſule. Primum Kal. Ianuarij. μετ' ἐκείνην δὲ δευτέραν ἄξει θέαν τὴν τῶν ἁμιλλητηρίων ἵππων, ἣν δὴ μάππαν προσαγορεύουσι· πάλιν δὲ θέαν ἵππων ἁμιλλητηρίων ἐπιτελέσει, ἤτοι τὴν καλουμένην μάππαν. τὸ γὰρ μίαν μὲν ἄλλην μάππαν προσεπεφεύρηνται. *Alterum ſpectaculum erit Circenſium equorum, quam mappam vocant. Rurſus edet alios Circenſes, quam mappam vocant:* ἐκείνην ἄγων ταύτην πανήγυριν. *nam vnam aliam mappam adinuenêre.* Quintilianus mappam Circo vſitatam eſſe dicit. Spectaculum autem Circenſe pomeridianum fuit, interdum & matutinum, Auguſtino teſte l. 8. Confeſſionum, & Caſſiod. l. 3. epiſt. 51. & Xiphilino in Commodo. in Olympia tamen curſores manè, pentathlum media die, & grauiora certamina committebantur, vt eſt apud Pauſan. l. 2. Eliac. Quod ſignum Olympiis daretur, diſces è libro 2. Eliacor. Pauſan. p. 299. Romæ mappa deiiciebatur in Circum è ſella editoris. cuius originem à Nerone Caſſiodorus ducit l. 3. variar. Mappa, inquit, ſignum dat Circenſibus. tali caſu fluxit in morem. Nero prandens flagitante populo miſſus, mappam abiici iuſſit per feneſtrã. Ante mappæ miſſionẽ Magiſtratus ſuper fornices carcerũ eo loco vnde ſpectabant, conuiuium agitaſſe auguror, mappámque in tempore mappario mittendã dediſſe. In hanc ſententiam cum Caſſiodoro Cedrenus me veluti manu ducit p. 139. ἔθος ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τῶν θεάτρων διωχθείσης μὲν δὲ τὸ παύσασθαι τῆς διωχίας τὸ ἐν χερσὶν ἐκμαγεῖον, ὃ καὶ μάππαν καλοῦσι, ἐξ οὗ καὶ μανδύλια ἔρριπτον. ὅπερ ὑποδεχόμενος ὁ λεγόμενος μαππάριος τὸν ἀγῶνα παρεσκεύαζεν. E

Id eſt,

A Id eſt, *moris erat Conſulibus in Theatris ipſis conuiuari. ſublatis epulis, mantile, quæ mappa dicitur, iacebant. quam excipiens qui dicebatur mapparius, certamen adornabat.* Vt fuerit de epulo in carceribus, hoc ſcio, editores epulum domi viris principibus inſtruxiſſe. Imò publicè & priuatim conuiuia agitabantur per ludos. de publicis epulis in Sylla, Agrippa, Caligula, Nerone, Plutarchus, Appianus, Dio docent: de priuatis Cicero 8. in Verrem. Ludis Circenſibus (ait) L. Siſenna vir primarius cùm eſſent triclinia ſtrata, argentúmque expoſitum in ædibus, domus plena honeſtiſſimorum virorum. Si quæras quis mapparius ille fuerit, indicabo ex Suetonio, editorem & Magiſtratus mappam per ſe, vel per libertos miſiſſe. ſic ille cap. 22. in Nerone; aliquo liberto mittente mappam, vnde Magiſtratus ſolent. apud Cedrenum tamen videtur fuiſſe genus quoddam officij humilis; à quo quadrigarij ad curſum compararentur. Olim per ſe ipſos Prætores ſignum mittebant. Martial. lib. 12. epig. 29.

B *Cretatam Prætor vellet cùm mittere mappam,*
Prætori mappam ſurripit Hermogenes.

Tertul. cap. 36. in Valentin. miſſæ mappæ meminit. De mappa fueritne mos ille Nerone antiquior, haud liquidò conſtat. hoc conſtat, ſignum mitti ſolitum aliquot antè ſæculis. Ennius,

Expectant veluti Conſul cùm mittere ſignum
Vult, omnes auidi ſpectant ad carceris oras.

eò reſpexit Manilius his verbis;

—— mittunt in tempora ſignum.

Nonnulli volunt ante Neronem face accenſa ſignum datum. Ea religio mittendi ſigni fuit, vt ſi Prætor abeſſet, Dictator ſigni mittendi crearetur. lib. 8. Liuius. Dictator creatus, quia
C Prætor morbo implicitus erat, qui ſignum mittendis quadrigis daret. Idem lib. 22. Exitu anni Tit. Quinctius Conſul Dictatore comitiorum, ludorúmque faciendorum cauſâ creato. quod ſignum illud fuerit, non liquet, niſi ſi fortè tuba: quanquam miſſio ſigni amplius ſignificat. Quid ſi fuit deſcenſus editoris è curru, vt quadrigas mitteret? quadrigis miſſis currum inſcendebat, vt ad foros ac cuneos rediret: non enim à ſedente ſignum illud, quodcunque fuit, ſed de plano datum eſt ante Neronem. Auguror ex Liuio lib. 55. vbi deſcendit curru Conſul, vt quadrigas mitteret. quadrigis miſſis currum aſcendit, cùm per Circum ueheretur ad foros publicos. verba ſic habent. Caio Licinio Conſuli ad quadrigas mittendas exſcendenti, tabellarius qui ſe ex Macedonia venire diceret, reddidiſſe laureatas literas dicitur. quadrigis miſſis Conſul currum conſcendit, & cùm per Circum veheretur ad foros publicos. Admonebo infrà, curru vectum editorem in Circo. deſcende-
D bat vt quadrigas mitteret, aſcendebat cùm miſiſſet. Turnebus *eſcendenti* legit pro *aſcendenti*. miſit enim Conſul quadrigas priuſquàm currum aſcenderet, more maiorum, deinde quadrigis miſſis currum inſcendit. Non modò editor & Magiſtratus ante ſigni miſſionem epulis operabatur, ſed & quædam conſilij forma habebatur. ſedebat in ſuggeſtu Prætor in fornicatis illis cameris quæ carceribus & oſtiis impoſitæ erant; circumſtabant aſſeſſores & conſiliarij. Cuius rei quædam imago in priſcis numiſmatis expreſſa eſt. Sed vt excitaretur populi expectatio, ante miſſum mappæ ſignum aliquod exigebatur, quo fixo omnes oculum ad mappam quæ mittenda erat vertebant. Chryſoſtom. orat de Circo. ὡς γὰρ ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τὸ μαππάριον πεπηγότος τοῦ σημαίνοντος ἀτενίζουσι, ἐκδεχομένων τῶν ἐν τῇ βουλῇ ἐκείνου τὸ ἄνοιγμα. Id eſt, *vt enim in Circo omnium oculi feruntur in mappam poſtquam ſignum fixum fuit, cùm ij qui ſunt in conſilio editoris ſigni illius aperiendi poteſtatem acceperint.* Expe-
E ctatione ſigni huius ſic populus erigebatur, vt à carcerum fornicibus oculos non abducerent. Virgil. lib. 5. Æneid.

Intenti expectant ſignum, exultantiáque haurit
Corda pauor. ——————

Tertullianus lib. de ſpect. Dehinc ad ſignum anxij pendent, vnius dementiæ vna vox eſt; miſit, dicunt, & nuntiant inuicem quod ſimul ab omnibus viſum eſt. Non viſum eſt, miſſum quid ſit, mappam putant. Silius Italic. lib. 16.

Fluctuat æquoreo fremitu, rabiéque furentum,
Carceribus nondum reſeratis mobile vulgus,
Atque fores oculis, & limina ſeruat equorum.
Iámque vbi prolato ſonuère repagula ſigno,
Tollitur in cælum furiali turbine clamor.

Ennius,

Expectant veluti Conſul cùm mittere ſignum
Vult, omnes auidi ſpectant ad carceris oras,
Quâ mox emittat pictis è faucibus currus.

Per initia Romæ Conſul ſignum dabat mittendis quadrigis, aut Dictatot, ſi Conſul morbo impediretur, creabatur qui ſignum daret. Capta Republica Imperatores ipſi mappam miſerunt, aut Prætores, qui dicti ἀφέται: locus ἀφετήρια, *carceres*; κύριος τῆς ἀφέσεως, *editor*: ἀφετηρὸς τόπος, *locus vnde emitteretur.* Apud Lampridium Commodus Dalmaticus in publico proceſſit, atque ita ſignum Circenſibus quadrigis committendis dedit. Apud Liuium lib. 8. Prætore graui morbo detento Dictator Megaliacis ludis ſignum miſit. Quintilianus libro 1. cap. 5. Scholiaſtes Iuuenalis ad ſatyr. 10. ad hæc verba; *In tunica Iouis, & pictæ Sarranæ.* Mappam mittentem in Circo Conſulem deſcribit Poëta. Nam tunicam Iouis rogam palmatam dixit, Tyria purpura confectam, hoc eſt, Sarrana. Alia mappa fuit, de qua Seneca lib. 3. de Ira cap. 39. vrſos leonéſque mappa prorirat. Prætores ludos edere, & mappam mittere ſoliti, qui quia ludis coronati, Martial. lib. 8. epig. 33. dixit;

De Prætoritia folium mihi Paule corona
Mittis, & hoc fialæ nomen habere iubes.

De mappa Quintilianus libr. 1. cap. 5. Et mappam quoque vſitatum Circo nomen Pœni ſibi vendicant. Qui ſcripſit notas ad Corippum putat lucerna datum ſignum equis, quia Corippus dixit;

——— *Prænuntius antè*
Signa dedit curſor poſita de more lucerna.

Non vidit Corippum agere de lucerna quæ præferebatur Imperatori. S. Chryſoſtomus mappam vocat μαππάριον. Apud Cedrenum mapparius eſt is qui mittit mappam. Curſores ipſi non ponebant ſignum, ſed mapparius iuſſu editoris, aut ipſe editor ſignum mittebat.

CAP. XVII.

De ſigno tubæ.

AD ſignum redeo, quod non mappa modò dabatur, ſed & tuba, quam ludis omnibus præcinere Vegetius admonet. Apuleius lib. 10. At vbi diſcurſus reciproci multimodas ambages tubæ terminalis cantus explicuit, &c. Quintilianus in Gladiatore; ſonabant ferali clangore tubæ. Iuuenalis,

——— *Digniſſima prorſus*
Florali matrona tuba. ———

id eſt, quæ in ſcenam Floralibus producatur. Plinius lib. 2. epiſt. qui nunquam caſtra viderunt, nunquam tubarum ſonum niſi in ſpectaculis audierunt. Seneca epiſt. 65. cauea æneatoribus cincta eſt. Olympiæ ſignum tuba dabatur, vt ex Pauſania conſtat lib. 2. Eliacor. Sed & cæteris certaminibus. Virgil. 5. Æneid.

Inde vbi clara dedit ſonitum tuba, finibus omnes,
Haud mora, proſiluêre ſuis, ferit æthera clamor
Nauticus. ———

Vbi tuba ſignum datum erat, omnes curriculum accipiebant. Ouid. 10. Metamorph.

Signa tubæ dederant, cùm carcere pronus vterque
Emicat. ———

Tubicines in Circo arbitror intra eos parietes fuiſſe qui carceribus impoſiti erant, vnà cum editoribus, vt ſignum tuba darent eorum arbitrio. Nam & apud Virgil. in nautico certamine tubicines ponuntur in medio aggere, vnde quaſi ex carceribus ſoluebant.

Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos.

Sidon. in Narbone;

Tandem murmure buccinæ ſtrepentis
Suſpenſas tubicen vocans quadrigas,
Effudit celeres in arma currus.

Nec canebat modò tuba ante certamen, vt equi proſilirent è carceribus; verùm etiam in ipſa decurſione, vt animi equis viréſque accenderentur. Pauſanias pag. 191. Equa, inquit, Phidolæ

Digitized by Google

A Phidolæ ſeſſore lapſo περὶ τὴν νύσσαν ἐπέστρεψεν, καὶ ἐπεὶ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν, ἐπετάχυνεν τὸν δρόμον, id eſt, *circa metam ſe circumagebat, & vt audiuit tubam, curſum accelerauit.* Athenis, antequam à Tyrrhenis tuba reperta eſſet, ſignum curſui lampade dabatur. exclamabant enim ſpectatores, vt dimitterentur ad curſum. Ariſtoph. in Ranis.

Ἐπειδὰν φῶσιν οἱ θεώμενοι εἶναι.

Vbi interpres, ἐν τῇ ἀφέσει τῆς λαμπάδος σημεῖον ἦν τοῖς μέλλουσι δραμεῖν.

CAP. XVIII.

De Præconibus.

B PRÆCONES ludis omnibus, imò & concionibus adhiberi moris fuit, qui ſilentium imperarent. Plaut. Aſinaria.

—— *Face iam tu præco*

Nunc omnem auritum populum.

Polyb. de legat. pag. 19. προελθὼν ὁ κῆρυξ, καὶ σιωπησάμενος τὰ πλήθη διὰ τοῦ σαλπικτοῦ, id eſt, *procedens præco, & imperans ſilentium multitudini per tubicinem.* Præcones tamen quidam erant ad res ſacras, alij ad certamina, alij ad pompam, alij in foro prædicantes venalia. Pollux lib. 8. Athenis κῆρυξ ὁ μέν τις τῶν μυστικῶν, ὁ δὲ περὶ τοὺς ἀγῶνας, οἱ δὲ περὶ τὰς πομπάς, οἱ δὲ κατ' ἀγορὰν τὰ ὤνια προκηρύττοντες. Sed huic rei alius locus. In Græcia non tubæ modò, ſed & præcones fuêre qui ſilentium indicerent Olympiis, miſſúſque nuntiarent. Vetus auctor præ-
C conem non tantùm homines, ſed & omnia animantia, vt in ſtadium inirent, inuitaſſe ait, ὡς τὸν ἐν ὀλυμπίᾳ κήρυκα, μὴ μόνον ἀνθρώπους τοὺς ἀγωνιουμένους καλεῖν (lego, ἐᾶν) ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐπιτρέπειν τοῖς ζώοις εἰς τὸ στάδιον ἥκειν. Sophocles in Electra de præcone:

Ὅτ' ἤσθετ' ἀνδρὸς ὀρθίων κηρυγμάτων

Δρόμον προκηρύξαντος, οὗ πρώτη κρίσις.

Id eſt, *poſtquam audiuit præconem erectum prædicantem curſum, de quo prima erat diſceptatio.* P. Faber eruditè legit, ὀρθρίων κηρυγμάτων, id eſt, *matutinorum*, manè enim curſores in Græcia committebantur. Pauſan. Eliac. lib. 2. περὶ μὲν τὸν ἥλιον ἀνίσχειν συμβαλόντες δρόμους. Philoſt. lib. 6. vitæ Apol. meminit μεσημβρινοῦ κηρύγματος, id eſt, *meridianæ citationis.* Ea prædicatio fiebat paulo antè quàm currus emitterentur, vt coronæ expectatio erigeretur. Chryſoſt. orat. de ſacro baptiſmate: οὐχ ὁρᾶτε ἐπὶ τῶν ὀλυμπίων ἀγώνων, ὅταν ἀγωνοθέτης διὰ τῆς ἀγορᾶς βαδίζῃ, στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων, στολὴν ἀναβεβλημένος, ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ κατέχων, ὅση ἡ εὐταξία, τοῦ
D κήρυκος βοῶντος ἡσυχίαν εἶναι μετὰ εὐκοσμίας; πῶς οὐκ ἄτοπον, ἔνθα μὲν ὁ διάβολος πομπεύει, τοσαύτην εἶναι τὴν ἡσυχίαν; (puto legendum, στολὴν ἀναβεβλημένος πορφυρᾶν.) Is enim agonothetæ habitus fuit, vt Sueton. in Domitiano cap. 4. in ſtadio verò curſu, etiam virgines. certamini præſedit crepidatus (more Græco ſcilicet) purpuráque amictus toga Germanica, capite geſtans coronam auream. Dio lib. 68. de Claudio. ἐπεὶ ἔν γε τῇ Νεαπόλει ἑλληνικῶς διῃτᾶτο· καὶ ἐν μὲν μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας· ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε. *Neapoli Græcanicè egit: & quidem in muſicis ſpectaculis pallium & crepidas: in gymnico agone purpuram & auream coronam habuit.* Locus igitur Chryſoſtomi ita verti poteſt: *Non videtis Olympicis certaminibus, cùm agonotheta per forum ambulat, habens coronam in capite, ſtola amictus, virgam manu tenens, quanta ſit modeſtia, clamante præcone ſilentium cum honeſto modeſtóque ſtatu? quomodo non abſurdum eſt, vbi diabolus pompam agit, tantum eſſe ſilentium?* At
E quidem Græci non modò per præconem ſilentium imperabant: ſed & in Circum perinde atque in Theatrum citharœdos & tibicines inducebant. Baſil. de Gordio. ἐπεὶ δὲ διὰ τῶν κηρύκων σιωπὴ τῷ δήμῳ ἐπεσημάνθη, ἐκοιμήθησαν μὲν αὐλοί, κατεσιγάσθησαν δὲ ὄργανα πολυάρμονια ἐν τῇ θέᾳ τῶν ἡνιόχων. Id eſt, *vbi autem per præcones ſilentium populo imperatum eſt, tibiæ conquieuerunt, conticuerunt inſtrumenta ſymphoniaca in ſpectaculo quadrigarum.* Mirum certè in Græcia ſilentium imperari, quod in hoc maximè ludicro haberi non potuiſſe oſtendit Silius Italicus lib. 6. de ſpectatoribus loquens.

Tollitur in cælum furiali turbine clamor,

Proníque ac ſimiles certantibus ore ſequuntur

Quiſque ſuos currus, magnáque volantibus iidem

Voce loquuntur equis. ——

Sed hac de re infrà.

Digitized by Google

Præconis fuit vt ſacris adeſſet, concionem aduocaret, dicturos citaret. Demoſthen. de Corona, ἠρώτα μὲν ὁ κῆρυξ, τίς ἀγορεύειν βούλεται; *Interrogabat præco, quis dicere pro concione vellet.* Pollux κήρυκας ἑρμηνέας vocari ſcribit, & interpretes. In tutela Mercurij erant. Apud Sophoclem in Trachiniis Lycas præco ait; A

> Ἑρμοῦ τήνδε πομπεύω τέχνην.

Mercurij hanc artem publicè oſtendo. Præco item ἀλεκτρύων dictus, quia præconis laus in vocalitate poſita. quare Euſtath. κήρυκα ἀπὸ τοῦ γαρύειν, *à clamando*, dici putat. Probabantur præcones ſi vno ſpiritu prolixum edictum, quem πόδα vocabant, pronunciarent. Galenus in Epidemiis, καθάπερ οἱ κήρυκες ὃ τὸν πόδα λεγόμενον ἐκφράζουσι, *vt præcones edictum, cui nomen eſt pedi, pronuntiant.* Curiones Romæ præconum loco erant in ſpectaculis, qui iuſſa Principis, vel populi edicebant. Martialis libro 2. B

> *Epigrammata Curione non egent.*

Plinius libro 4. epiſt. 7. Scripſit publicè, vt è Curionibus eligeretur vocaliſſimus aliquis qui legeret eum populo. Trebellius de Gallieno; Ille per Curionem edici iuſſit, Taurum toties non ferire difficile eſt. Mirantibúſque cunctis rem tam ridiculam per Curionem edici iuſſit, impoſturam fecit & paſſus eſt. Symmach. libro 6. epiſt. 12. per Curionem præfectus vrbi ludorum Imperialium die oblationem communem populo publicauit. Sidonius libro 1. epiſt. 11. Curionem nuntium & interpretem vocat.

CAPVT XIX.

De ouis, & Delphinis.

Reliquæ Circi partes non temerè deſcriptæ ſunt, ſed ad vniuerſi huius inſtar, tum ad aurigarum curſum adiuuandum. Oua quidem Polluci & Caſtori conſecrata, quod eos ouo editos fabulentur Poëtæ. Caſtores Romanos Plinius vocat lib. 7. cap. 22. ædes Caſtorum Trebellius & Capitolinus. Euripid. in Helena; C

> ——— Ζεὺς ἐς Λήδαν ἔπτατο
> Κύκνου μορφώματ' ὄρνιθος λαβών,
> Ὃς δόλιον εὐνὴν ἐξέπραξ' ὑπ' αἰετοῦ.

Id eſt, *Iupiter ad Ledam aduolauit Cygni ſpecie, qui concubitum doloſum perfecit ſub aquilæ integumento prædam ferens.* Lucianus in dialogo Deorum pro inſignibus Dioſcuris tribuit dimidiatam oui teſtam, alba ſtella illuſtrem, iaculum in manu, equum vtrinque album. τοῦ ᾠοῦ τὸ ἡμίτομον, ait, καὶ ἀστὴρ ὑπεράνω, καὶ ἀκόντιον ἐν τῇ χειρὶ, καὶ ἵππος ἑκατέρῳ λευκός. Ipſique cùm inter homines agerent, galeis vtebantur quæ dimidiati oui figuram haberent. Lycophron in Caſſandra; D

> Ὧν ὀστράκῳ στρόβιλος ἐντεθραμμένος
> Κόρσην σκεπάζει ῥύμη φοινία δορός.

Id eſt, *quorum caput dimiduus conus teſta oui operit haſtæ cruentæ propugnaculum.* Oua igitur in Circo fuerunt Polluci & Caſtori ſacra, non procul ab vtriſque metis, imò metis ipſis impoſita. In eam rem iocus eſt elegans Varronis lib. 1. de re ruſt. cap. 2. Nam non modò illud ſublatum eſt quod ludis Circenſibus nouiſſimi curriculi finem facit quadrigis, ſed ne illud quidem tum vidimus quod in Cereali pompa ſolet eſſe primum. Hoc poſtremum de ouo cœnæ eo dictum eſt, quod confectis ludis Circenſibus epulum publicum ab Ædile qui ludos dederat, in templo Telluris præberetur feriis ſementinis. Delphinos Romæ & oua non ita fuiſſe antiqua nonnulli putant, & Agrippæ eius rei originem tribuunt, auctore Dione lib. 49. καὶ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ σφαλλομένους τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὸν τῶν διαύλων ἀριθμὸν ὁρῶν, τούς τε δελφῖνας, καὶ τὰ ᾠοειδῆ δημιουργήματα κατεστήσατο, ὅπως δι' αὐτῶν αἱ περίοδοι τῶν περιδρόμων ἀναδεικνύωνται. Id eſt, *& in Circo cùm videret homines decipi in numero curſuum ac recurſuum, Delphinos, & opera ouata conſtituit, vt per ea circuitus flexuum indicarentur.* Circus enim cùm longè latéque pateret Delphinis, variiſque columnis diſtinctus fuit, quibus ſpatia notarentur, & iter ad metas dirigeretur. Liuius l. 41. oua ait ad notas curriculis numerandas poſita. Sic accipiendus eſt Caſſiodorus l. 3. cùm ait; metarum circuitus ouorum erectionibus exprimitur. Quibus verbis innuitur, oua metis impoſita ab Agrippa, vt cùm variæ columnæ in Circo eſſent, ne erraretur in metis, indicarent oua metam vltimam, quæ & circumflectenda fuit. Liuius autem l. 41. longè ante Augusti & Agrippæ ætatem oua in Circo ponit, vt ſuprà notauimus. Tertul. l. de ſpectac. eruditè E

Digitized by Google

A in Circo ponit Solis ædem, oua Caſtorum, Delphinos Neptuni, columnas ſeſſias à ſementationibus, meſſias à meſſibus, tutelinas à tutelis fructuum. Segeſtam Plinius, Macrobius Segetiam vocat. Ante has, tres aræ tribus Diis parent, magnis, potentibus, valentibus, eoſdem Samothracas exiſtimant. De Diis Samothracibus hic agendi locus non eſt. conſule Varronem l.4. de ling. Lat. & Argonaut. l.1. p.444. Apollonium.

Νῆσον ἐς ἠλέκτρας ἀτλαντίδος, ὄφρα δαέντες
Ἀῤῥήκτους ἀγανῇσι τελεσφορίῃσι θέμιστας
Σωότεροι κρυόεσσαν ὑπὲρ ἅλα ναυτίλλοιεν.

Id eſt, *ad inſulam Electræ Atlantidis filiæ Samothraciam, vbi ſunt Dÿ Cabiri, vt ſcientes leges inuiolabiles dulci euentu ſalui nauigent in mari horrendo.* quo loco legam libens, ἀῤῥήτους θέμιστας, quia ſilentio ſeruabantur, vt myſteria Cereris. ſic & apud Orpheum in Argonauticis lego, ἄῤῥητα,
B vbi ait,

——ζαθέην σαμοθρᾴκην,
Ἔνθα καὶ ὄρκια φρικτὰ θεῶν ἄῤῥηκτα βροτοῖσι.

Id eſt, *Samothracem diuinam, vbi fœdera ſacramentáque Deorum hominibus non dicenda.* Non video cur Iunonis occulta ſacra Samothracas Deos nõnulli dici velint, à voce Hebræa *ſathar*, quæ abſcondere ſignificat, cùm veteres omnes eos in Samothracia ponant, & nominatim appellent iis nominibus, quæ in Iunonem non cadant. Ad oua redeamus, quorum meminit Iſidorus l.17. c.28. oua, inquit, Caſtori & Polluci. Quinetiam Conſtantinopoli Caſtoris & Pollucis ſimulacra in porticibus Circi viſuntur, auctore Zozimo l.2. Sed de columnis illis frumentariorum Deorum alij explicarunt. Plin. l.18 c.1. Seiam à ſerendo, Segetiam à ſegeribus
C appellatas ait, quarum ſimulacra in Circo ſunt. Tertiam ex iis nominare ſub tecto religio eſt. Illa religio quæ fuerit, oſtendit Macrob. l.1. Saturnal. c.16. Salutem, Semoniam, Segetiam, Segeſtam, Tutelinam ſiquis inauſpicatò nominaſſet, is ferias ſeruabat. Alia Tutelina fuit, cui tutela pop. Rom. vt & Turano Deo, ſiue Tutuno. Arnob. l.4. aduerſus Gentes. Huic Tutelinæ ara in Auentino, de qua Varro in Hercule: tuam fidem Tutelina inuoco. Conſulatur Auguſtinus l.4. c.8. de Ciuitat. Pro Seia in manu ſcriptis legitur Seſia, Seria, & Setia, quæ dicitur & Seſſia. Delphinos autem in Circo poſitos ab Agrippa, vel potiùs reſtitutos, indicauit ſuprà Dio. Delphinis erant cymbala ex ore pendentia vt plurimum, quorum ſono dabatur ſignum, vt eodem momento excurrerent, eodémque ſpatio, vt ex Vitruuio l.10. c.13. Quod genus ab Olympia deſumptum auguror, vbi Delphini locum habuêre, ſicuti docet Pauſanias in Eliacis. Cur autem in Circo poſiti ſint ſi quis roget, equidem Neptuni famulos domino ſuo ac Deo attributos exiſtimem. Hyginus in Delphino; qui Neptuno, inquit, ſimu-
D lacra faciunt, Delphinum aut in manu, aut ſub pede eius conſtituunt. Illis igitur in Circo columnæ aſſignatæ, ſuper quas Delphini aſculpti eſſent, niſi quis ob miram celeritatem eo loco poſitos arbitretur, de qua Ælianus de piſcibus, & Oppianus p.16. l.1. ἁλιευτικῶν.

Ἀγγελίης δ' ᾔνησεν ἑτήρας ὡς θεράποντας,
Κλήρῳ δ' ἐν σφετέρῳ πελώριον ὤπασε τιμήν.

Id eſt, *Neptunus laudauit Delphinos famulos ſuos morigeros ob hunc nuntium, & in ſuæ ſortis imperio ſupereminentem dedit eis honorem. plurimum enim hos amat.* & Nonnus l.2. Dionyſiac. Nereidas Delphinis vehi ait;

Ὡς δ' ὅτε νηρεΐδων τις ὑπερκύψασα θαλάσσης
Ἑζομένη δελφῖνι.——

Id eſt, *vt cùm aliqua Nereis emergens è mari inſidens Delphini, ſeſſorem facit.* l. 1. Thebaidos Statius
E Palæmonem,

——*Curuo Delphine vagantem*
Arripuit frenis, gremióque Palæmona preſſit.

Has columnas Iuuen. ſatyr. 6. phalas vocat.

Plebeium in Circo poſitum eſt, & in aggere fatum,
Quæ nudis longum oſtendit ceruicibus aurum,
Conſulit antè phalas, Delphinorúmque maniplos.

Phalæ, Nonio teſte, columnæ vel turres ligneæ, lapidéæve fuerunt. ſic enim ille: phalæ ſunt & in Circo, quæ apud veteres propter ſpectatores è lignis erigebantur. Ennius,

Malos defindunt, fiunt tabulata, phalaque.

Feſtus; Falæ dictæ ab altitudine à falando, quod apud Hetruſcos ſignificat cælum. Apud Plautum milites ferritribaces viri, qui trium nummorum cauſa ſubeunt ſub falas. Has

Digitized by Google

columnas in Circo priuati homines interdum ſe poſituros recipiebant. l.1. C. de Pollicitat. A
Si columnas Circenſibus promiſiſti. Iuuenalis Delphinorum maniplos vocat, quia plures erant in Circo. Iſidorus libro 18. oua, inquit, honori Caſtoris & Pollucis aſcribunt. Caſſiodorus libro 3. variar. epiſt. 51. ea imponi meris ſolita eſſe ait. Varro libro 1. cap. 2. de re ruſtica, ouum ludis Circenſibus nouiſſimi curriculi finem facere quadrigis docet. Quidam putant iuxta poſtremas Circi metas fuiſſe ſeptem columnas, quibus puluinus ſuperſtructus, & oua lapidea ſeptena impoſita. Columnæ illæ erant ipſæ metæ. Cùm Domitianus ſeptem ſpatia ad quina reuocaſſet, quinque tantùm oua poni cœpêre. Locus apud Liuium libro 41. de ouis mutilus, fortè ita ſuppleri poteſt. Et carceres in Circo, & oua ad notas curriculis numerandas, & rhedam, & metarum tranſitus, & caueas ferreas, per quas tranſmitterentur feræ.

B

CAPVT XX.

De obeliſcis.

ERant & obeliſci in Circo, & euripi. Caſſiodorus lib. 3. duos obeliſcos numerat. Obeliſcorum, inquit, prolixitates ad cœli altitudinem ſubleuantes (fortè, ad cœlum) ſed potior Soli, inferior Lunæ dicatus eſt. vbi ſacra priſcorum Chaldaicis ſignis quaſi literis indicantur. P. Victor in regione 11. vbi Circus maximus, obeliſcos duos ponit, quorum alter iacet, alter erectus eſt. omnes Soli ſacros volunt. Caſſiodorus Soli & Lunæ. Quid autem ſit obeliſcus, indicat Marcellinus l. 17. Obeliſcus eſt aſperrimus lapis in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, vtque radium imitetur, gracileſcens pauliſper, ſpecie quadrata, in verticem productus anguſtum, manu læuigatus artificis, formatum habens innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndique videmus inciſas, initialis ſapientiæ vetus inſigniuit auctoritas. Metæ ait inſtar fuiſſe, vnde & pro meta Conſtantinopoli fuit. Plin. lib. 36. cap. 9. ait obeliſcos factos è lapide ſyenite, qui πυῤῥοποίκιλος dictus. Soli ſacri ſunt, radiorum eius argumentum in effigie eſt, & ita ſignificatur nomine Ægyptio. Vnus in Circo maximo fuit, alter in campo Martio, priore 9. pedibus minor, à Seſoſtride factus, cui mirabilem vſum Auguſtus addidit ad deprehendendas Solis vmbras. Ibidem cap. 10. Primus omnium Rex Ægypti Meſeres obeliſcum fecit. Indicat Iſidor. cap. 28. lib. 18. obeliſcum Meſeres Rex Ægypti primus fecit, qui in Solis vrbe regnabat, ſomnio monitus. Plin. lib. 36. cap. 8. Cùm enim Ægyptum Nilus clauiſſet, iratus Rex ſagittam in fluuium miſit. oculis captus duos obeliſcos Soli ſacrauit. obeliſcus D
enim ſagitta dicitur. Sed ad rem. Obeliſcus quem D. Auguſtus in Circo magno poſuit, ætate Pythagoræ exciſus à Semneſerteo Rege Ægypti, ait Plinius lib. 36. cap. 9. & 10. fuit enim ſacer Soli. Tertull. de ſpectac. Obeliſci enormitas Soli proſtituta, ſcriptura eius, vnde & cenſus, de Ægypto ſuperſtitio eſt. Literas hieroglyphicas intelligit, quæ Chaldaica ſigna vocat Caſſiodorus. Plin. lib. 36. cap. 9. Scalpturæ illæ quas videmus, effigiéſque, Ægyptiæ ſunt literæ. cap 9. inſcripti ambo rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum philoſophia continent. Iulianus Imperator obeliſci cuiuſdam meminit, qui Antiochiæ fuit. ſic enim in epiſtola quadam ad Antiochen. *ὄβελον εἶναι παρ' ὑμῖν ἀκούω λίθινον εἰς ὕψος ἱκανὸν, εἰρημένον* (leg. *ἐρερεισμένον*) *ἐπὶ τῆς κίονος, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀτιμοτάτων ἐῤῥιμμένον. ἐπὶ τούτῳ ἐναυπήγησε σκάφος ὁ μακαρίτης Κωνστάντιος, ὡς μέγας ὢν εἰς τὴν ἐμὴν* (fortè, *ὡς μέγα ζηλῶν*) *πατρίδα Κωνσταντίνου πόλιν· ἐπεὶ δὲ ἐκείνῳ συνέβη θεῶν ἐθελόντων, ἔνθεν ἐκεῖσε πορευθῆναι τὴν εἱμαρμένην παροῦσαν, ἡ πόλις ἀπαιτεῖ παρ' ἐμοῦ τὸ ἀνάθημα.* E
Id eſt, *obelum apud vos eſſe audio iuſtæ magnitudinis, ſtatutum in columna, & vt aliquid vile pro derelicto habitum.* (putem abundare vocem *εἰρημένον* ſeu *ἐρερεισμένον.*) *ob eius euectionem nauem texuit Diuus Conſtantius, vt magno zelo in patriam meam Conſtantinopolim affectus. Poſtquam autem ei contigit Deo volente, vt hinc illuc abiret, fato præſenti, ciuitas à me donarium illud efflagitat.* Iſidorus lib. 18. cap. 28. obeliſcus, id eſt, ſagitta Soli in medio Circo, quia per medium mundum Sol currit. Summo obeliſco impoſita forma flammæ aurea. Vetus Poëta medium centri ſumma adire obeliſcum ait, quia in medio velut in centro ſtaret, eiúſque apicem ſuo vertice tangeret.

Namque his Euripus quaſi magnum interuenit æquor,
Et medius centri ſumma obeliſcus adit.

In medio Circi inter vtraſque metas fuit obeliſcus longitudine cum baſi ſua pedum 132.

ſacris

A ſacris Ægyptiorum literis inſcriptus. Eius vertici pyropus orbiculatus impoſitus ignes vomens, argumento Solis ignes vomentis. Pyropus autem ille non fuit lapis, ſed ſpecies aurichalci ære & auro mixti, vt docet Plinius lib. 3. cap. 8. Propert. lib. 4. eleg. 3. de Ioue Feretrio:

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo.

Ex eo metallo pyropi orbiculati obeliſcis impoſiti erant. In ſummo obeliſcorum vertice roſæ inciſæ, teſte Auſonio de roſa,

Hac aperit primi faſtigia celſa obeliſci,
Mucronem abſoluens purpurei capitis.

Alter prope metas obeliſcus minor fuit pedum 88. Lunæ dicatus, & ipſe notis hieroglyphicis inſculptus. B Apud Dionem Nero coronas, quas in Græcia curru victor obtinuerat, obeliſco in Circo impoſuit. Herodotus lib. 2. obeliſcorum inuentorem facit Seſoſtridis filium Pheronem, qui cœcus decennio cùm fuiſſet, oraculo monitus in templo Solis duos obeliſcos poſuit. Plinius libro 36. cap. 8. Circa Syenem Thebaidis lapis eſt ſyenites, quem antè pyropœcilon vocabant. Conſule cap. 9.10.11.12. ibid. & Ammianum Marcell. lib. 17. qui vnum in Vaticano, alterum in hortis Salluſtij, duos in Auguſti monumento erectos ait. In Circo iuxta maiorem obeliſcum Solis delubrum fuit, & effigies eius in tympano ædiculæ locata, de qua ſuprà ex Tertulliano diximus. Tacitus lib. 15. Tum decreta dona, & grates Diis decernuntur, propiúſque honor Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum; ab alio obeliſci latere erat Iſidis, ſiue Cybeles ſimulacrum diademate turrito, leoni inſidens, altera manu ſiſtrum, altera orbem tenens. Erant & in Circo Pollentiæ & C Victoriæ ſimulacra, auctore Liuio lib. 49. Spartianus in Seuero: Die Circenſium cùm tres Victoriæ more ſolito eſſent locatæ gypſeæ cum palmis, media, quæ Seueri nomine aſcripta orbem palmis tenebat, vento icta de podio ſtans decidit, & conſtitit. Ea, quæ Getæ nomine inſcripta erat, corruit. Illa verò quæ Baſſiani titulum præferebat, amiſſa palma, &c. Apud Liuium lib. 33. Luc. Stertinius ex vlteriore Hiſpania reuerſus de manubiis duos fornices in foro Boario, &c. vnum, alterum in Circo maximo fecit, & his fornicibus ſigna aurata impoſuit. Cuius Princeps in Circo pegma duxit, in quo fuêre argenti pondo 124. ait Plinius libro 33. cap. 3. Supra ſpinam Circi erant ſigna, aræ, tripodes, columellæ, vt videre eſt in veteribus monumentis. Ammian. libro 17. de obeliſco; vnde Chamulcis impoſitus, tractúſque leniùs per Oſtienſem portam, piſcinámque publicam, Circo illatus eſt maximo. Chamulci erant inſtrumenta rotis verſatilibus, quibus obeliſcus impoſitus poſtrema terram verrens tractus eſt, non à voce χαμὸς, vt vult Marcellus Donatus, ſed à D χαμαὶ, quia humi attrahebatur. Vetus Poëta de Conſtantio,

Hoc decus exciſa Thebis de rupe reuellit,
Sed grauior Diuum tangebat cura vehendi,
Quod nullo ingenio, niſúque, manúque moueri
Caucaſeam molem diſcurrens fama moneret.

Coloſſum enim ab Ægypto Conſtantius Romam tranſtulit. Tertius obeliſcus in Vaticano fuit, de quo Plinius lib. 36. cap. 11. Tertius obeliſcus Romæ in Vaticano Caij ac Neronis Principum Circo.

E

CAPVT XXI.

De Euripis.

AQuæ emittebantur in Circum ex Euripo qui arenam cingebat. Dio in Auguſto. θέας τε ποιῶν ἐς τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον ὕδωρ εἰσήγαγε, καὶ ἐν αὐτῷ ἓξ καὶ τριάκοντα κροκόδειλοι κατεκόπησαν, id eſt, *in campum Flaminium aquas emiſit, vbi crocodili 36. occiſi.* Plinius l. 8. cap. 28. M. Scaurus Ædilis in temporario Euripo crocodilos primus Romæ oſtendit. id autem non in Circo, ſed in Theatro. Is Euripus erat ſubitarius. Seneca epiſt. 9. Euripos ſubito aquarum impetu implet aut ſiccat. Euripus autem propriè dicitur pars illa maris Euboici quæ Plinio & Straboni ſexies reciprocat aquarum æſtum. lib. 1. Græcor. epigramm. p. 51.

Εὐβοϊκοῦ κόλποιο παλινδίνητε θάλασσα,
Πλαγκτὸν ὕδωρ, ἰδίοις ῥεύμασιν ἀντίπαλον·
Ἠελίῳ κλίνω νυκτὶ τετυγμένον, εἰς τρὶς ἄπιστον;

Ναυσὶν ὅσον πέμπεις χεῦμα δανειζόμενον; A

Id eſt, *Euboici ſinus ô mare reciprocans, aqua erratilis, propriis fluctibus contraria, die & nocte facta ter inſida & fallax, quantum fluctum fœnore acceptum in naues mittis?* Seneca ſepties reciprocare ait in Hercule Oetæo.

Euripus vndas flectit inſtabiles vagus,
Septémque curſus flectit, & totidem refert.

Liuius l.28. numerum non definit. Euripus non ſepties die temporibus ſtatis reciprocat, ſed temerè in modum venti, nunc huc, nunc illuc verſo mari, veluti monte præcipiti deuolutus torrens, rapitur. nec addit numerum. Seneca in Hercule furente.

Priúſque multo vicibus alternis fugax
Euripus vnda ſtabit Euboica piger.

Ab hoc Euripo reciprocante ſepties, lacunæ aquarum inertium ac cõcluſarum in arena vel B Circo euripi dicti ſunt. In ſtadiis Græcis non euripus, ſed foſſa fuit, quam Lucian. in Anacharſi ὄρυγμα vocat, ψάμμον ταύτην βαθεῖαν ὑποβαλλόμενοι ἐν τῷ ὀρύγματι, id eſt, *hunc altũ puluerem iacientes in foſſa.* Imò foſſæ plures vel trãſiliendæ ſaltantibus, vel limitis ergo certantibus. vnde & *ſcãma* à σκάπτω, *fodio*, pro ſtadio & arena ponitur. Hieron. ad Pammach. Cur tu omiſſis ſuper quibus pugna eſt, de ſcãmate & loco certaminis egrediens? Laudi fuit ſaltu certantibus ſcamma tranſiliiſſe. Curſu certantibus ſcamma prætergredi, eſt extra limites, extra oleas currere. Euſtath. Iliad. 6. ἐστὶ δὲ κυρίως ὑπερβασία τὸ ὑπερβαίνειν τοὺς τεταγμένους ὅρους τῆς γῆς, καὶ οἷον ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ὅρια πηδᾶν· καταχρηστικῶς καὶ ἐπὶ ἀδικίας ἡ λέξις τίθεται. Id eſt, *propriè hyperbaſia eſt, limites definitos tranſgredi, quaſi tranſilire ſcammata & foſſas: impropriè pro iniuſtitia ponitur.* In Luciani Anacharſi malim legere, ὑπεράλλεσθαι τάφρων, id eſt, *tranſilire* C *foſſas*, quàm τάφων, *tumulos.* Sed ad euripum redeamus. Euripum Circo addidit in gyrum, ait Sueton. de Iulio cap. 39. Euripus enim Circum ambibat præter carceres, vt ait Dionyſius lib. 3. Succeſſit fluminibus ad quos olim Circenſes acti. Plinius l.8. cap. 7. clatris ferreis Circum ait circumdatum, ne feræ eruptionem tentarent. ideo Cæſar Dictator venationem in Circo daturus, euripis arenam circumdedit, quos Nero Princeps ſuſtulit, equiti loca addens. Apud Spartianum Heliogabalus euripis vino plenis nauales Circenſes exhibuit. Sed in Circo noſtro curramus, aut ſi mauis, in euripo natemus. Euripus à Tarquinio omnium primo in Circum deductus eſt. Sic enim Dionyſ. l.3. περιὲξ δὲ αὐτοῦ κατά τε μείζους πλευράς, καὶ κατὰ μίαν τῶν ἐλαττόνων ὀχετὸς εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ὠρώρυκται, βάθος τε καὶ πλάτος δεκάπους. *In ambitum*, ait, *Circi ad latera maiora eius, partémque vnam anguſtiorem euripus defoſſus eſt, ad excipiendas aquas, altus & latus 10. pedes.* Fuit is magnæ matri Deûm ſacer, auctore Tertul. l. de ſpectaculis. Caſſiodorus inductum ait in Circum vnà cum Neptuno & Delphinis D eius, quia maris vitrei reddit imaginem. Nam & viridis ac gemmeus vocatur à Plinio epiſt. ad Caninium Rufum. In priuatorum ædibus erant euripi & Nili. Ipſi etiam lacus vbi naumachiæ habitæ ſunt, dicti euripi, quia longiores quàm latiores. Euripi ſitum ſic accipito. Primum à carceribus ſpatium erat patentius, ne in egreſſu concurrerent quadrigæ; inde anguſtior campus ſuccedebat, per quem euripus muro duplici circumdatus. Plinius libro 7. cap. 7. Pompeij altero Conſulatu dedicatione templi Veneris victricis pugnauêre in Circo 20. elephanti, aut, vt quidam tradunt, 17. Getulis ex aduerſo iaculantibus. Vniuerſi eruptionem tentauêre non ſine vexatione populi circumdati clatris ferreis. qua de cauſa Cæſar Dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus euripis arenam circumdedit. Suetonius in Cæſar. cap. 39. Spatium Circi in gyrum euripo addito ab vtraque parte produxit. Plin. ſcribit, E Neronem ſuſtuliſſe euripum, qui vſque ad ea tempora perdurauerat, cùm locum illum equitibus ſpectandi causâ conceſſiſſet. Sidonius carmine 22. fuſilem euripum vocat. Vide Victruuium lib. 7. cap. 5. Frontin. libro 2. de aqua virgine, Ammianum lib. 21. In Circo fuiſſe columnas Meſſiæ, & Tutelinæ diximus. Varro apud Nonium. Tuam fidem, non Tutelinam, quam ego ipſe inuoco. Plinius libro 18. cap. 2. Seiam à ſerendo, Segeſtam à ſegetibus appellabant, quarũ ſimulacra in Circo videmus. Tertiam ex iis nominare ſub tecto religio eſt, quam lib. 1. Satur. c. 16. Macrob. Tutilinam vocat. Ibidem erat & oleæ ſurculus pacis argumento. Tertullian. lib. de ſpectaculis; Nam & riuulus tenuis ex ſuo fonte, & ſurculus modicus ex ſua fronde qualitatem originis continent. Ibidem erant Fortunæ & Victoriæ ſimulacra. Erant & in Circo varia ſigna. Liuius libro 40. tempeſtas ſigna in Circo maximo cum columnis quibus ſuperſtabant, euertit. libro 49. Malus in Circo inſtabilis in ſignum Pollentiæ procidit. Sidonius in Narbone de Euripo;

Iam

Google

A *Iam vos ex oculis velut volantes*
Conſumpto ſpatio patentiore
Campus clauſerat arctus arte factus,
Per quem longo humilem, duplámque muro
Euripus ſibi machinam tetendit.

Spatium enim Circi à carceribus erat patentius, prope metas anguſtius, vbi euripus fuit. Chryſoſtomus orat. de Circo, *ἐκ δέξιῃ καὶ κάμπτων κύκλως τείχων*. Super euripum ſtatuæ fuerunt. Tertullianus in Hermogene; Statuæ ſuper euripum, & obeliſcus ſuper omnia ferebatur.

B

C A P. XXII.

De metis & creta.

META Græcis *νύσσα* dicitur, *καμπτὴρ, τέρμα, βατήρ*. Pollux lib. 3. *ἵνα δὲ παύονται τέλος, καὶ τέρμα λέγεται, καὶ βατὴρ, καὶ βαλβίς*. Id eſt, *terminus vbi finiunt curſum, dicitur bater*. Pacuuius à flexu campterem vocat;

Extremum intra campterem ipſum prætergreditur
Parthenopæum. ——

Veteres gloſſæ verſuram *τρόπιν*, *καμπτῆρα* eſſe volunt. A vetere Poëta axis, obelus, ſeu veru dicitur Cedreno: Latinis creta, & calx, quæ apta deſignandis ſpatiis, vt Iſidorus l. 17. c. 37. & Plin. l. 35. c. 17. eſt viliſſima creta qua Circum præducere ad victoriæ no-
C tam inſtituerunt maiores. Seneca epiſt. 108. in Circo cretam vocamus aut calcem, quia calce mera deſignaretur, aut quia vltima in homine eſt. Varro in Margopoli;

Nemini fortuna currum à carcere intimo miſſum leui,
Inoffenſum per æquor candidam ad calcem betit.

Metam deſignat Nonnus Heliopolitanus in Dionyſiacis p. 189. his verbis.

Στήσας τέρμα δρόμοιο ταναὸν ξύλον, ἀντιπόρου δὲ
Πῆξε τύπον βαλβῖδος ἐπ' ἠόνα θύρσον ἀείρας.

Id eſt, *conſtituens lignum oblongum vt eſſet terminus curſus; fixit autem formam oppoſitæ metæ eleuans thyrſum in littore.*

Item, ——*Σταδίῳ μεμετρημένον οὖδας ὁρίζων,*
D *Δισσὰ διχαινομένης διεμέτρεεν ἄκρα κελεύθου,*
Ὀρθώσας δεκάδωρον ἐπὶ χθονὶ σῆμα πορείας.

Id eſt, *definiens ſolum ad ſtadium dimenſum, duo extrema menſus eſt viæ quæ conficiebatur, erigens ſignum decem palmorum decurſionis in ſolo agitandæ.* *τέρμα* igitur meta eſt. Dicitur *πέρας* ab Ariſtot. lib. 1. *ἐν τῷ σταδίῳ ἀπὸ τῶν ἀθλοθετῶν ἐπὶ τὸ πέρας ἡ ὁδός ἐστι*, *in ſtadio ab editoribus ad metam via patet.* Linea enim ducebatur circum metas à calce aut creta, quæ flexionem regeret aurigæ, ne interiori gyro ad metam currus allideret, quam vltimam lineam Horat. ad Quintium vocat;

——*Mors vltima linea rerum.*

Tertul. in Hermog. cum ait non intelligere vltimam lineam. Terentius, *extrema linea amare*, id eſt, impendiò. Eurip.

E ——*ἐπ' ἄκραν ἥκομεν γραμμήν.*

Ad vltimam venimus lineam. & in Elect.

Μή μοι τὸ πρῶτον βῆμα ἐὰν δράμῃ καλῶς νικᾶν δοκείτω,
Πρὶν ἂν πέλας γραμμῆς ἵκηται, καὶ τέλος κάμψοι βίου.

Id eſt, *ne mihi quis, etſi primo ingreſſu bene decurrit, viciſſe putet, prinſquàm ad lineam venerit, & vitæ finem circum egerit.* Tertul. in Hermog. dixit, vltra lineã, ſicuti Ammian. l. 22. vltra plantã euagari, vltra calcem currere. quod Græci ab Olympicis oleis quibus ſtadium cingebatur, *ἔξω τῶν ἐλαιῶν*, id eſt, *vltra oleas*. Pindarus Pyth. ode 9. *γραμμὴν* vocat, quod priùs *τέρμα*, id eſt, *metam*, dixerat, de Danai filiabus. Hanc lineam quæ ad metas vltimas fuit, cùm ambo curſores feſſi eodem temporis articulo attingerent, hieram facere dicti ſunt, id eſt, ibi ſtare. tenebant enim ſe immobiles, donec pronuntiarentur victores ab Hellanodicis. Seneca epiſt. 83. ad Lucil. quomodo tamen hodiernum certamen ceſſerit; quod rarò curſoribus euenit, hieram fecimus. ab hac fatigatione magis quàm exercitatione in frigidam deſcendi. Metaphora

ducta

ducta eſt à ludo calculorum, in quo è quinque lineis, media hiera dicta eſt, vbi incitl calculi erant. qui ad hieram redactus erat, ad inciras redactus à Romanis dictus eſt. *κινῶ τ ἀφ' ἱερᾶς*, id eſt, res deſperata eſt. Pollux lib. 9. Alij hieram feciſſe aiunt eos quorum eſſet ex æquo victoria, quia palmam Deo alicui cõſecrabant. Euſtat. Iliad. ζ. Fuit & alba linea quæ duceretur in lapide & ligno ad diſcrimen faciendum, ſicuti & rubrica. Ariſtænetus lib. 1. epiſt. 26. *καθάπερ ἐν λευκῷ λίθῳ σάθμην λευκὴν διατείνων*, id eſt, *quaſi in albo lapide lineam albam ducens.* Sophocles, A

Οὐ μᾶλλον ἢ λευκῷ λίθῳ λευκὴ σάθμη.

Hanc ob rem Socrates in Chatmide dicitur omnes *λευκῇ σάθμῃ* & æquè amare. Lucillius ſatyr. 29.

Diſcrimen non facit, nec ſignat linea alba. B

Plutarch. *ἐστὶν ἄτεχνος ἡ λευκὴ σάθμη πρὸς τοὺς λόγους ὁ ἀδολέσχος*. ita Gellius albam lineam accipir de eo qui indiſcriminatim omnia probet. ferè enim minio aut rubrica vtuntur fabri, non creta. Socrates, *ἀτέχνως λευκὴ σάθμη εἰμὶ πρὸς τοὺς καλούς*. Zetzes à flexione ſepties iterata *καμπτῆρα* vocat. Chil. 8. cap. 160. *Equus*, inquit, *qui vehebat paraſitum ad prandium, ἐπεζεν εἰς στήλην σχήματι καμπτῆρος, καὶ δόξας ἱππικὸν τὸν τόπον πεφυκέναι, μέχρι ἑσπέρας ἐποιεῖτο τὰς καμπὰς ῥύμῃ δρόμου, incidit in columnam metæ forma, & putans Circum eſſe eum locum, vſque ad veſperam circum ſe flectebat cum impetu currens.* Fuerunt autem duæ metæ in Circo, altera ad carceres, altera ad calcem Circi, quibus ortus Solis & occaſus ſignaretur. Vetus Poëta;

Metarum cogunt circumdare curſibus orbes,
Namque axes gemini ortum obitúmque docent.

Iſidor. l. 18. metarum appellatione propriè terminum ac finem mundi deſignare volunt, ſiue ad teſtimonium orientis occidentiſque Solis. ibidem cap. 28. medio ſpatio ab vtraque meta obeliſcus conſtitutus. Erat enim meta in carceribus vna, altera ſub finem Circi; quod & Conſtantinopoli ponit Corippus lib. 1. Iuſtin. C

——Circus plenus ceu circulus anni,
Amplectens geminas æquo diſcrimine metas,
Et ſpatium mediæ qua ſe via pandit arenæ.

Sphendonem locum fuiſſe ad metam auguror in formam fundæ, & pro meta accipi. Sic enim Chryſoſtom. interpretor orat. de Circo, *οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν*, id eſt, *non à linea alba ad ſphendonem in millio decurrens.* vbi lego *σφενδόνην*, quæ vox eſt apud Cedrenum in Theophilo, *ἐν τῇ σφενδόνῃ τοῦ δρόμου*, inquit, & Nicetam lib. 1. regni Andronici Comneni, *καὶ διεχεῖτο ἡ φλὸξ κατὰ τὴν τοῦ σταδίου σφενδόνην*, id eſt, *diffundebatur flamma per fundam Circi.* Cedrenus in Valent. Valentinianus, ait, præpoſitum iuſſit cremari *ἐν σφενδόνῃ*. Meo igitur animo fuit locus qui dictus eſt *λεῖος ἱππόδρομος*, de quo Euſtachius, *λεῖος ἱππόδρομος ὁ περὶ τὸν καμπτῆρα τόπος*, id eſt, *læuis Circus eſt locus circa metam*, quia planus eſt & æquabilis, nudúſque ab omni lapide & ſalebra. De funda hominem me reperiſſe arbitror qui auctoritatem non defugiat. ſic enim Cedrenus p. 121. *ὁ Ῥωμύλος τυποῖ τὸν ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σφενδόνῃ τὴν δύσιν· τὰ δὲ ἑπτὰ σπάτια τὸν δρόμον τῶν ἑπτὰ πλανητῶν, τὸν δὲ ἀέρα οὐρανόν.* Id eſt, *Romulus per eam metam quæ eſt ad carceres, ortum deſignauit, per eam quæ eſt in funda, occaſum: per 7. ſpatia curſum 7. planetarum, aërem in quo curritur, cælum eſſe voluit.* Admonui ſuprà, verba Senecæ epiſt. 83. eſſe difficillima, quæ ſic habent. quod rarò curſoribus euenit, hieram fecimus. Muretus mediam in ſtadio lineam fuiſſe ait, ad quam ſi curſores ſibi occurrerent, neuter vicerat. Sed vnde mediam hanc in Circo lineam hauſerit, ignoro. Alij à ludo calculorum ſumunt, in quo quinta linea hiera dicta. Quidam à linea ſumi putant, qua meta prædcta erat, vbi præmium victori ceſſurum fuit. Plutarchus ſerm. an ſeni Reſpublica attingenda; *ἐπειδὴ δὲ πλεῖσται αἱ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ἀποκνήσεις, καὶ μαλακίας προφάσεις ἔχουσαι, τελευταίαν ὥσπερ τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἐπάγουσιν ἡμῖν τὸ γῆρας.* *Quia ſunt multa quæ deterreant à publicæ rei tractatione, demum nobis ſenectutem quaſi calculum à ſacra linea opponunt.* Linea autem alia fuit in carceribus, vnde ſpatium arripiebant, alia ad metam, quæ conuerſionem & ſpatia aurigarum regeret. Ariſtophan. in Acharn. D E

Πρόβαινε νῦν, ὦ θυμέ, γραμμὴ δ' αὑτηί.

Progredere nunc, ô anime, hæc eſt linea. Vbi Scholiaſtes, *ἀρχὴν ἀφετηρία ἡ λεγομένη βαλβὶς ἐκ μεταφορᾶς τῶν δρομέων. Principium intelligit, ſeu lineam in carceribus, vnde curſores emitterentur.* Pauſan. *κανόνα* vocat lineam in carceribus lib. 2. Eliac. Statius libro 6. Thebaid. regulam;

Vt ruit, atque æquum ſummiſit regula limen,

Corripuere

A *Corripuêre leues ſpatium.* ——

De linea quæ ad metam Pindarus Pyth. ode 9.

Οὕτω δ᾽ ἐδίδου λίβυς ἁρμόζων κόρᾳ
Νύμφιον ἄνδρα, ποτὶ γραμ-
μᾷ μὲν αὐτὸν στᾶσε κοσμή-
σαις τέλος ἔμμεν ἄκρον.

Sic Lybs dedit puellæ ſponſum iungens, ad lineam autem conſtituit eam ornans, vt eſſet ſummus finis. Pollux libro 3. ἵνα δὲ παύονται τέλος, καὶ τέρμα λέγεται, καὶ βατὴρ, *vbi finiunt curſum, finis dicitur, & meta.* Statius libro 6.

—— *longè ferit oſtia metæ.*

Ad eas lineas reſpexiſſe videtur Valerius Maxim. libro 1. epiſt. 7. Propioribus tamen, vt ita B dicam, lineis Aterij Rufi equitis ſomnium certo euentu admotum eſt. Seneca epiſt. 50. Nunc incredibilis curſus apparet, ſiue quia admoueri lineis ſentio, ſiue quia attendere cœpi. Fuit alia linea, de qua Caſſiodorus lib. 3. Alba linea non longè ab oſtiis in vtrumque podium quaſi regula directa perducitur: vt quadrigis progredientibus inde certamen oriretur, ne dum ſe properè conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abrogare. Prætor enim ſignum dabat mittendis equis linea alba ad vtrumque podium producta, vt ſpectatores in cuneos ſe cogerent. Ouidius,

—— *Cogit nos linea iungi.*

Gloſſæ, βρόχος ἐν ἀφετηρίαις τεταμένος, *tranſenna funis in carceribus extenſus.* Vir doctiſſimus vult, funem illum à carceribus ad metas produci; Caſſiodorus verò albam lineam non procul ab oſtiis in vtrumque podium quaſi regulam perduci ait. vtri fides habenda? Dicitur C ἀπαλλαγή, quia tunc loci capiendi causâ erat diſcedendum ad cuneos. Cedrenus dixit, ἐφ᾽ ἅρματος αὐτοῦ ἱσταμένου, καὶ τοῦ ὕσπληγος μελλούσης αἴρεσθαι, *cùm Prætor in curru eſſet, & repagula tollenda eſſent.* Eiuſmodi fuit Athenis funiculus miniatus, cùm populus in concionem veniret. Metæ igitur duæ fuêre, quarum prima ſub initium ſpinæ dorſi, vltima ſub finem eiuſdem, vtraque pari interuallo, quibus impoſita erant faſtigia, ſeu capitella ouorum ſimilitudine, triangulari forma, pari vtrinque interuallo collocata. Metæ ſæpe confecto curriculo ſublatæ ſunt, vt venatio faciliùs ederetur, narrante Sueto. in Cæſare cap. 39. Venationes, inquit, in Circo editæ per dies quinque, &c. quò lariùs dimicaretur, ſublatæ metæ, inque earum locum bina caſtra ex aduerſo conſtituta ſunt. Apud eundem Claudius Circum marmoreis carceribus, auratíſque metis, quæ vtraque & tophina, ac lignea antea fuerant, excoluit, cap. 21. Caſſiodorus lib. 3. epiſt 51. Ipſæ metæ ſecūdùm zodiacos decanos ternas obtinēt ſummitates, quas D ad inſtar Solis quadrigæ celeres peruagantur. Ad metam vltimam ſeptem ſimulacra Delphinorum ſeptem columnis impoſita erant. Metam Propertius cretam vocat, quia creta ſignabatur. libro 4. elegia 2.

—— *Hæc ſpatiis vltima creta meis.*

Seneca epiſt. 108. Quoniam ſumus ab ipſa calce eius interpellatione reuocati, hanc quam nunc in Circo cretam vocamus, antiqui calcem vocabant. A meta prima ad vltimam ſpina Circi ducebatur, id eſt, murus lateritius, latus 12. circiter pedes, 4. ferè altus, longitudine omnem Circi aream complectens, ſpatio tantùm ad vtramque metam relicto, quo equi ſepteno circuitu eam circumflecterent.

E

CAPVT XXIII.

De metis Murtiis.

Fuerunt igitur primæ metæ & vltimæ. primæ in carceribus, vltimæ ſub exitum Circi, & calces. Franciſcus Iunius exiſtimat metas quaſdam fuiſſe medianas. malè. Sueton. in Iulio cap. 38. Nouiſſimè pugna diuiſa in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus, hinc & inde commiſſis. nam quò laxiùs pugnaretur, ſublatæ metæ, inque earum loca bina caſtra ex aduerſo conſtituta erant. Sed vnde dictæ ſint metæ Murtiæ ambigitur. aliis enim Murcias, aliis Murceas, quidam Murtias, nonnulli Murtheas volunt. Primas metas Murcias dictas ex Tertulliano ſuprà oſtendimus. P. Victor in 11. regione vrbis vbi Circus maximus, ædem Murtiæ conſtituit, vel Murceæ, quam amoris Deam fuiſſe tralatitium eſt. Plin. lib. 15. cap. 29. à myrtis dictam aſſerit, quæ arbor Veneri ſacra. ſic enim ille: quin

Digitized by Google

quin & ara fuit Veneri Murteæ, quam nunc Murciám vocant. Murtiæ igitur à duabus A
myrtis, ante delubtum Quirini poſitis, nimirum patricia & plebeia. lib. 15. Liu. lib. 1. Plutarch. in problem. Varro item à murteto lib. 4. de ling. Lat. Eadem Dea videtur Verticordia dicta, cuius fanum ad metas Murtias fuit, myrteto conſitum, vt eſt in fragmentis Seruij manu ſcriptis. Procilius volebat à murcis, id eſt, figulis vrceis dici, quod is locus eſſet inter figulos, ait Varro lib. 4. de ling. Lat. Tertul. Murtiam à Murtio quodam ſtatuario. Feſtus; Murciæ Deæ ſacellum erat ſub monte Auentino, qui antea Murcus vocabatur. apud eas metas Venus colebatur, & ibi proſtitiſſe meretrices videntur. Apul. l. 6. Metamorph. Si quis à fuga retrahere, vel occultam demonſtrare poterit fugitiuā Regis filiam Veneris ancillam, nomine Pſychen, conueniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem. niſi fortè quis putet id ex eo dictum eſſe, quod præco poſt metas Murcias ſtaret, qui victores pronuntiaret. Sellæ Curuli proximè ſacellum Murciæ locus erat, vnde ſpectabant Magiſtratus, auctore Feſto. B Sed & Conſi ara ad metas Murtias fuit, apud Tertullianum. Pub. Victor; Ara Conſi ad metas ad Septemtrionem, eáſque ea defoſſa, ſicut & ipſe Conſus Deus. ædem ipſam Conſi ſubterraneam facit. Ad Septemtrionem quoque fuit Larium ara iuxta metas. Item ara potentium & valentium Deorum, ait Pub. Victor. eos Tertullianus Samothracas vocat. ibidem fuit ædes Mercurij, auctore Feſto. quare Apuleius Mercurium prædicatorem ad eas metas ponit. Meta ſudans apud Senecam epiſt. 56. Romæ ad metam ſudantem tibias & tubas experiuntur. ea fuit in decima regione vrbis, vbi templum Pacis. Fuit & alia meta ſudans in quarta regione apud Pub. Victorem.

CAPVT XXIV. C

De forma metæ.

METÆ fuerunt *κωνοειδεῖς*, id eſt, *orbiculata ad inſtar coni*, & rotundæ ad cupreſſi formam. Ouid. 10. Metamorph.

——metáſque imitata cupreſſus.

Interpres Sophoclis in hæc verba, *ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων· στῆλαι*, ait, *κυβοειδεῖς λίθοι ἐπιγράμματα τινῶν ἔχοντες. ἐσχάτην δὲ λέγει, ἐπεὶ καὶ ἄλλαι ἦσαν ἐν μέσῳ τοῦ δρόμου.* Id eſt, *metæ ſunt lapides cubi inſtar rotundi, epigrammata quorundam habentes. vltimam verò metam dicit, quia aliæ erant in medio curſu.* Erant quaſi turbines inuerſi, aut ſtrues *πυραμοειδεῖς*, vnde & pyramis, & obelus à Cedreno dicuntur: axes gemini à veteri Poëta. & in Circo Conſtantinopolitano pro meta fuit obeliſcus. Ipſæ metæ à ſolo ad verticem tribus quaſi ſulcis æquali D ſpatio diſtinguebantur vndique, vt metas tres ſimul commiſſas & arctiſſimè coniunctas arbitreris. In eam rem locus eſt Caſſiodori, meo iudicio, difficillimus; cui lucem dabo. lib. 3. variar. epiſt. 51. Ipſæ verò metæ ſecundùm zodiacos decanos ternas obtinent ſummitates, quas ad iuſtar Solis celeres quadrigæ peruagantur. Zodiaci enim ſingulis ſignis Ptolomæus tres decanos attribuit, id eſt, tres regiones, quæ ſingulæ ſunt 10. graduum, per quas Sol & reliqui planetæ feruntur. Vt igitur ſingula zodiaci ſigna tribus decanis pari ſingulis interuallo notantur; ita & ſingulæ metæ tribus quaſi ſulcis diffindebantur, qui ſinguli æquali ſpatio à ſe inuicem abeſſent, quaſi tres obeliſci arctiſſimè commiſſi ac coniuncti eſſent: & ſicuti ſingulos decanos pari ſpatio Sol decurrit; ita circum illos ſulcos aurigæ pari interuallo ferebantur. tres autem illæ ſummitates metarum erant tria ouorum ſimulacra metis impoſita, vt Iſidor. ſcribit lib. 18. Cæterùm Claudius inauratas metas, carceres E marmoreos dedit, quæ vtraque & tophiua, & lignea antea fuerant, ait Sueton. in Claudio cap. 21.

CAP. XXV.

De ſpina Circi.

TOTVM illud ſpatium, quod à primis metis ad vltimas fuit, intermetium dicitur in gloſſis veteribus, *τὸ μεταξὺ τῶν καμπτήρων*, id eſt, *illud quod intermedium eſt inter vtramque metam.* Corippus dixit,

Et ſpatium mediæ qua ſe via pandit arenæ.

πίλμα

Digitized by Google

A πέλμα Cedreno. à Latinis ſpina, quod ad inſtar ſpinæ dorſi produceretur per campum Circi, qui per initia latior, ſub finem anguſtior fuit, vt Sidon in Narbone. Caſſiodor. lib. 3. epiſt. 51. Spina, inquit, infelicium captiuorum ſortem deſignat, vbi duces Romanorum ſupra dorſum hoſtium ambulantes, laborum ſuorum gaudia perceperunt. Spina murus erat lateritius à prima meta ad vltimam. Hoc equidem eo dictum interpretor, quod expreſſæ eſſent in ſpina Circi tabulis & picturis populi Romani victoriæ: aut certè quia Conſtantinopoli & Romæ deſidente Repub. hoſtes victi in Circo triumphabantur, vt è Zonara in Iuſtiniano diſces, vbi Belliſarij triumphum in Circo deſcribit. idem in Heraclio. & Diaconus lib. 21. per dippium eos in Circo pompauit. Spina igitur totum illud ſpatium fuit inter vtramque metam (ait vetus interpres Iuuen. ſatyr. 6.) vbi ſæpe harioli ſedebant. propriè ſpina murus lateritius fuit 4. pedes altus à prima meta ad vltimam, quia erat inſtar ſpinæ dorſi. Duas

B in Circo metas fuiſſe, primam prope carceres, vltimam ſub finem Circi, docet Cedrenus his verbis pag. 121. τὸν δὲ ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὸν ἐπὶ τὴν σφενδόνην τὴν δύσιν. *metam ad carceres deſignare orientem, metam ad fundam, occaſum.* Metæ primæ ad carceres dictæ Murtiæ. Feſt. ſellæ Curuli proxime ſacellum Murciæ locum fuiſſe ait, vnde ſpectarent Magiſtratus. Varro Circum intimum vocat vbi oppidum & carceres fuêre Tertull. lib. de ſpectac. cap. 5. Nunc ara Conſo illi in Circo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra Idem cap. 8. Conſus apud metas ſub terra delitescit Murciam quoque idolum fecit. Optimè doctiſſimus Scaliger ita legit: Conſus apud metas ſub terra delitescit Murcias. has quoque idolum fecit. Malè tamen putat omnes Circi metas dici Murcias, cùm ſolæ primæ metæ dictæ ſint Murciæ. Varro lib. 4. de ling. Lat. primum Circum, & intimum Circum ad Murtim ponit, his verbis In Circo primo, vnde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres. Næuius oppidum

C appellat. Carceres dicti quod coërcentur equi, ne inde exeant antequam Magiſtratus miſit; oppidum, quod à muri parte pinnis, turribúſque carceres cincti olim fuerunt. Scripſit Poëta,

Dictator vbi currum inſidit, peruehitur vſque ad oppidum.

Intimus Circus ad Murtium vocatus, vt Procilius aiebat, ab vrceis, quod is locus eſſet inter figulos. Alij eſſe dicunt à murteto declinatum, quod ibi id fuerit, cuius veſtigium manet, quod ibi ſacellum nunc Murtiæ Veneris. Apuleius; Si quis à fuga retrahere, vel occultam demonſtrare poterit, fugitiuam Regis filiam, Veneris ancillam, nomine Pſychen, conueniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem. Ibi enim præcones fuêre, qui iuſſu Magiſtratuum victores renuntiarent. Cæterùm equi carceribus emiſſi cùm ex vno tantùm latere decurrerent ad vltimam metam, verſus eam Circi partem quæ in ſemicirculum deſine-

D bat, ferebantur, vbi metam ſepteno ſpatio circumflectebant; mox alio Circi latere ad carceres & primam metam pro carceribus poſitam recurrebant, vt is victor renuntiaretur qui ante alios ſeptimum ſpatium confeciſſet. Horatius lib. 1. ſatyr.

Vt cùm carceribus miſſos rapit vngula currus,
Inſtat equis auriga ſuos vincentibus.——

Varro apud Gellium libro 3. cap. 10. Ludorum Circenſium curricula ſolemnia ſeptem ſunt. Arnobius libro 7. Canthêrios de velocitate certantes replicantes gyros ſeptem, victor proxime primam metam curru deſiliens in ſpinam Circi inſiliebat, & gradibus quibuſdam in locum præmiis dicatum conſcendebat, vt præmium acciperet. Dum agitatores metam circumflecterent, Circenſium miniſtri ſingula oua erigebant, & ſeptem ſpatia ſeptem ouis erectis annotabant. Caſſiodorus libro 3. epiſt. 51. quod metarum circuitus ouorum erectio-

E nibus exprimatur. Liuius libro 41. oua ad notas curriculis numerandas. Dio lib. 49. Agrippa cùm videret homines decipi in numero curſuum, Delphinos & opera ouata conſtituit, vt per ea circuitus, flexúſque notaretur. Viginti autem & quinque miſſus fuiſſe, cùm ſingulis miſſibus quatuor currus emitterentur, ſuprà oſtendimus. Dio lib. 58. de Caligulæ ludis Heroum Auguſto dicatis, καὶ ἵπποι δύο ἡμέραις ἠγωνίσαντο, τῇ μὲν προτέρᾳ εἰκοσάκις, τῇ δὲ ὑστέρᾳ καὶ τετράκις διὰ τὸ τὰ γενέθλια αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶναι· ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ Αὐγούστου· καὶ τοῦτο μὲν καὶ ἐπ' ἄλλων πολλῶν, ὥς που καὶ ἔδοξεν αὐτῷ, ἐποίησε. πρότερον γὰρ οὐ πλείω τῶν δώδεκα ἄθλων ἐτίθετο. *Et equi duobus diebus certarunt, priore vicies, poſteriore Natali ipſius pridie Kalend. Septembris vicies & quater. Idque poſt hæc etiam Caius quoties voluit, fecit, cùm antea duodecies tantùm certaretur.* Fallitur Dio numero, cùm 25. miſſus eſſent. Eodem loco ſcribit, ſumptus ludorum Circenſium immodicè exercuiſſe, quia vicies quater certabatur. Domitianus centum etiam miſſus peregit, apud Suetonium cap. 4. Septem igitur gyris Circi agon peragebatur, qui ſeptimo præibat victor

Digitized by Google

renuntiabatur,quamuis prioribus ſpatiis poſterior fuiſſet. Quare equorum vires diſpenſabant,& initio moderatiùs currebant,ne ante ſeptimum ſpatium deficerent. Inde apud Auſonium Proſphorus equus A

Improperanter agens primos à carcere currus.

Sic apud Sidonium in Narbone victus quidam eſt,

Quod velocibus imperans quadrigis,
Exhauſtos ſibi ſenſerat iugales.

Ideo Chryſoſtomus epiſt.7.ad Olympiadem dixit,σὺ δὲ πολλάκις τὴν ἐσχάτην περιελθοῦσα καθ' ἕκαστον δρόμον τὸ βραβεῖον ἥρπασας. *Tu ſæpiùs vltimam circumflectens brauium in ſingulis curſibus rapuiſti.*

B

CAP. XXVI.

De forma decurſionis.

FORMA decurſionis Romæ hæc fuit. Cùm pompa ducta eſſet, primum certamen quadrigarum fuit, & bigarum,& ſingulatorum , quod & Olympiæ factum. Romæ item trigæ illæ Heroici temporis actæ ſunt,quod genus apud Græcos exoleuit. Duos enim equos iunctos, quomodo bigæ iunguntur, tertius funarius loro deninctus conſequitur, quem παρήορον veteres dixêre , id eſt, *ſuſpenſum.* Alterum in Græcia,cùm Diis priſco more faciunt,noſtro ſæculo tenet,vt aliqui ſe iniiciant,& interſerant in currus,vt confecto equeſtri certamine , pedibus ipſi currant. Cùm enim curule certamen finitum eſt,deſilientes è curribus ij qui vehuntur prope aurigas,quos Poëtæ ſeſſores & parabatas dicunt, Athenienſes apobatas, ſtadium corripiũt,curſúque pedites contendunt. Cùm autem curſus equorum C finem ceperit, in Circum curſores pedites & athletæ inducuntur. hæc è Dionyſ. lib. 7. ſub finem. λοιπὸν δ' ἐστί μοι καὶ περὶ τῶν ἀγώνων, οὓς μετὰ τὴν πομπὴν ἐπετέλουν, ὀλίγα διελθεῖν, &c. Paucula tibi annotabo. συνωρίδας vocat bigas ἀζύγους ἵππους, *equos iniuges ſingulatorum.* τὰ τρίπελα τῶν ἁρμάτων (lege , τρίπωλα) id eſt, *trigas.* παρήορον ἀπὸ τοῦ παρηωρῆσθαι καὶ συνεζεῦχθαι dici vult, quia fune tertius equus funalis ad duos alios equos recto temone iunctos adiungeretur , & quaſi ſuſpenderetur.Quod de curſoribus peditibus ſubiungit,notauit Plinius lib.7.cap.20. Nunc quidem in Circo quoſdam curſores 160.millia paſſuum tolerare non ignoramus;neque enim tantùm fuit equorum curſus,ſed & hominum , vt in Olympia.Suetonius cap. 43. in Auguſt.in Circo aurigas curſoréſque,& confectores ferarum. Addo,victos interdum populi clamore in ſtadium rediiſſe. iactatis enim togis populus eos reuocabat. Ouid. lib. 3. D Amor.eleg.2.

Iámque patent iterum reſerato carcere poſtes,
Nunc ſaltem ſupera. ——

Etiam inter oppugnandum oppida Romani ludicrum hoc vſurpabant. Liuius lib. 44.p 335. mos erat nondum hac effuſione inducta beſtiis omnium gentium complendi,varia ſpectaculorum conquirere genera , nec ſemel quadrigis , ſemel deſultore miſſo , vix vnius horæ tempus vtrumque circulum complebat. Aurigæ verò ita victoriæ ſtudioſi fuêre , vt ſæpe magicas artes aduocarent. Ammian.Marcell.lib. 18. ad aurigam confugit audentem omnia, cúmque vt veneficum curat vrgeri. Arnob.lib.1.aduerſ. Gent. magicis artibus in curriculis equos debilitare,incitare,tardare. Caſſiodor.l.3.epiſt. 51. frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconium videtur eſſe ad talia crimina peruenire. neceſſe eſt enim ad peruerſitatem magicarum referri , quando victoria equorum meritis E non poteſt applicari. Hieronym. in vita Hilarionis. Hic itaque æmulo ſuo habente maleficum,qui dæmoniacis quibuſdam imprecationibus huius impediret equos , & illius incitaret,carcerem,repagula , ſtabulum , equus ſuos , aurigas, rhedam aſperſit aqua Hilarionis,is qui Circenſes equos alebat.

CAP. XXVII.

De agitatorum induſtria.

BONIS equis vti,fortunæ erat aut gratiæ , docilibus , induſtriæ, peritis,vſus & exercitationis,quam in Olympia exigebant Hellanodicæ his verbis ; εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως

τοῦ ἐς

A τȣ̃ ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲν ῥᾴθυμον, μηδ᾽ ἀγεννὲς εἴργασθε, ἴτε θαῤῥοῦντες. Id eſt, *ſi labore veſtro conſecuti eſtis, vt meritò in Olympiam intretis, & nihil deſidioſum aut ignobile egiſtis, ite fidentes.* Iſthmiis dicebant, ἴτε ἐς τὸ ςάδιον, καὶ γίγνεσθε ἄνδρες οἷοι νικᾶν. *Ite in ſtadium, & eſtote viri, quales vincere poſſunt*, ait Philoſtrat. lib. 5. Apollonij. Boni agitatoris fuit, non effuſo impetu temerè per Circum ferri, ſed vim equorum diſpenſare, & in fructum ac commodum impendere: vbi flagello & incitatione opus erat, incitare; vbi moderandum, moderatione vti, ad metam flectere, nec offendere, naufragium ab aduerſariis, aut à meta, aut à ſe cauere. Cùm enim in omnibus certaminibus arti locus eſſet, maximè tamen in Circo, ait Euſtath. in Iliad. ψ. ἐπιστούμενος ἐπαγωγικῶς διὰ δρυτόμου, καὶ κυβερνήτου, καὶ ἡνιόχου, καὶ πάντα βουλῇ καὶ τέχνῃ κατορθοῦσθαι. *Fidem faciens Neſtor per inductionem frondatoris, magiſtri nauis, aurigæ, omnia conſilio & arte bene ſuccedere.* Artem epigrammata Græca σοφίαν vocant lib. 5. Anthol.

B

> Πρεσβὺς ὅτι σφριγόωντας ἐν ἱπποδάμῳ πλέον ἀλκᾷ
> Νικήσας, γεραρὸς δ᾽ ὢν νέος ἐν σοφίᾳ.

Quia ſenex vincens iuuenes laſciuientes magis virtute domandi equos, & glorioſos, iuuenem in hac oſtendens te eſſe.

> Τοῦ γέρας σοφίης μνῆμα καὶ ἠνορέης.

Hoc præmium eſt monumentum ſapientiæ & roboris. Ælianus lib. 2. variæ hiſtor. c. 27. Aniceris Cyrenæus voluit artis ſuæ ſpecimen Platoni dare. ζεύξας οὖν τὸ ἅρμα περιήλασεν ἐν ἀκαδημίᾳ δρόμους παμπόλλους, οὕτως ἀκριβῶς φυλάττων τȣ̃ δρόμου τὸν ςίχον, ὡς μὴ παραβαίνειν τὰς ἁρματροχιάς, ἀλλ᾽ ἀεὶ κατ᾽ αὐτῶν ἰέναι, id eſt, *iuncto curru multos curſus circumequitauit, adeò exactè ſeruans verſum curſus, vt nō diſcederet ab orbitis, ſed ſemper eodem tenore iret.* Magnum certè ſpecimen artis & non

C pœnitendum, ſi non apud Platonem. Studium agitatorum in ipſo curriculo apparebat cùm ſe attollerent, deprimerent, inflecterent, voce & flagello equos accenderent, quod expreſſit appoſitè Virgil. 3. Georg.

> *Iámque humiles, iámque elati ſublime videntur*
> *Aëra per medium ferri, atque aſſurgere in auras,*
> *Nec mora, nec requies.*——

Homer 23. Iliad.

> Οἱ δ᾽ ἅμα πάντες ἐφ᾽ ἵπποισι μάςιγας ἄειραν,
> Πέπληγόν θ᾽ ἱμᾶσιν, ὁμόκλησάν τ᾽ ἐπέεσιν.
> Ἐσσυμένως· οἱ δ᾽ ὦκα διέπρησσον πεδίοιο.

Id eſt, *illi autem omnes ſuper equos flagella ſuſtulerunt, & loris cædebant voce animantes cum impetu. Illi autem velociter per campum currebant.* Videres eos pronos & anhelantes in ipſa iuga pendere, aut

D in axes ipſos referri, vt curſum equorum adiuuent. Sidonius,

> *Inſtant verberibus ſimul regentes,*
> *Iámque & pectora prona de couino*
> *Extenſi rapiuntur, & iugales*
> *Trans armos feriunt vacante tergo,*
> *Nec cernas citò cernuos magiſtros,*
> *Temones mage ſufferant an axes.*

Statius lib. 6.

> ——*Nunc auidi prono iuga pectore tangunt,*
> *Nunc pugnante genu preſſis duplicantur habenis.*

quibus verbis indicat, eos pectore aut iugum, aut genua ſua tetigiſſe. Virgil. 5. Æneid.

E

> *Nec ſic immiſſis aurigæ vndantia lora*
> *Concuſſère iugis, pronique in verbera pendent.*

3. Georg.

> ——*Illi inſtant verbere torto,*
> *Et proni dant lora, volat vi feruidus axis.*

Qui ſine flagello agerent equos, & vincerent, eorum illuſtrior victoria fuit. In veteri lapide, Diocles cùm ſine flagello viciſſet, inter miliarios agitatores primum locum obtinuit. Apud Dionem, Caracalla flagello deorſum ſummiſſo editores venerabatur aliorum aurigarum more. Martial. lib. 14. epig. 55.

> *Proficies nihil, hoc cædas licèt vſque flagello,*
> *Si tibi purpureo de grege currit equus.*

Idem lib. 6. epig. 46.

Digitized by Google

Vapulat aſſiduo Veneti quadriga flagello, A
Nec currit, magnam rem Catiane facit.

Aurigæ nobiles apud Aſconium, Boculus, apud Plinium, Felix, in veter. inſcript. Diocles, Auilius, Terentius, Thallus, Ruſſati, Communis, Venuſtus, Pontius, Epaphroditus Venetæ factionis, Scorpus, & Muſcloſus, praſinati. De Scorpo Martialis,

Ille ego ſum Scorpus, clamoſi gloria Circi.

De Incitato idem lib. 11.

Sed cùm ſponſio, fabulæque laſſæ
De Scorpo fuerint, & Incitato.

De Paſſerino & Tigre libro 7.

Vt ipſa magni turba neſciat Circi, B
Vtrùmne currat Paſſerinus, an Tigris.

Victoriæ vſque adeò cupidi fuêre, vt ſæpe magicas artes aduocarent. l. 9. Codic. de malefic. Caſſiodorus lib. 3. epiſt. 51. Hieronymus in Hilarione. Ammianus lib. 26. ab Aproniano præfecto vrbi Romæ capite damnatum Hilarium aurigam ſcribit, conuictum, ac confeſſum, filium ſuum venefico tradidiſſe docendum artium nefariarum ſecreta legibus interdicta, vt nullo conſcio adminiculis iuuaretur internis.

CAP. XXVIII.

De ſepteno ſpatio ad metas.

C

PINDARVS in ſacris certaminibus duodeno circuitu metam circumactam eſſe oſtendit ode 3. Olymp. ſtrophe 3.

Τῶν νιν γλυκὺς ἵμερος ἔσχε
Δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα
Δρόμου ἵππων φυτεῦσαι.

Quarum arborum eam dulce deſiderium cepit, vt circa 12. flexus habentem metam curſus equorum flecteret. δρόμους lego. Controuerſum tamen eſt, an eadem meta ſepties luſtranda eſſet, an ſeptem metæ ſepties flectendæ. Dubitationi anſam dedit Caſſiodorus lib. 3. variat. cap. 51. Septem, inquit, metis omne certamen peragitur in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ. In hebdomade certè Sol idem eodem ſpatio ſeptenos dies, non eoſdem, ſed diuerſos circumagit. Adde quod in Græcia ſeptem metæ curſu ambiendæ vno ordine fuerunt, vt quidam putant, qui tamen ex Electra Sophoclis argui poſſunt, vbi de ἐσχάτῃ στήλῃ, id eſt, de extrema meta agens, ait eandem ſepteno circuitu circumactam. D

—— ἐκ δ᾽ ὑποστροφῆς
Τελοῦντες ἕκτον, ἕβδομόν τ᾽ ἐπὶ δρόμον.

Id eſt, *ex reuerſione & occurſu conficientes ſextum & ſeptimum curſum circa eandem metam.* quanquam in media arena plures metas orbiculatas fuiſſe eo loco tradit interpres vetus. Calliſthenes in Alexandro certamen Olympicum plures metas habuiſſe teſtatur, quæ flecti & circumagi deberent. ait enim, πρώτην καμπτῆρα, δεύτερον, καὶ τρίτην, καὶ τετάρτην περιέκαμπτον, id eſt, *primam metam, ſecundam, tertiam, & quartam circumflectebant.* niſi quis eo loco καμπτῆρα, non pro meta, ſed pro flexione accipiat, vt Caſſiodorus, quod malo. In Græcia igitur fortè plures metæ fuêre, Romæ vnam ſepteno circuitu flectendam demonſtrabo. Sed primùm omnium hic mihi nota, flexionem illam ſpatium vocari. Seneca epiſt. 30. quomodo manifeſtior notari ſolet agitatorum lætitia, cùm ſeptimo ſpatio metæ appropinquant. Diſertiſſimè Cedrenus p. 139. οὐ πλέον ἢ τῶν ἑπτὰ κύκλων, οὓς στάδια οἱονεὶ, στάδια καὶ μίσσους αὐτοὶ οἱ ἀθλοῦντες περὶ τὴν πυραμίδα, ἣν νῦν ὀβελὸν καλοῦσι, διεπληκτίζοντο οἱ ἀγωνισταὶ, διὰ τὸ τοσούτους εἶναι πλανητῶν πόλους. Id eſt, *non amplius quàm ſeptem circuitus, quos ſpatia velut, ſtadia & miſſus circum metam, quæ nunc obeliſcus dicitur, conficiebant aurigæ, quod totidem eſſent erronum cæli.* Cum eo ſentit Iſidorus l. 18. ſeptem ſpatia currunt quadrigæ ob ſeptem planetas, quorum finis eſt creta. Seneca lib. 4. epiſt. agitatorum lætitia, cùm ſeptimo ſpatio palmæ appropinquant. Lactant. lib. 7. Inſtit. quoniam decurſis propoſiti operis ſeptem ſpatiis, ad metam prouecti ſumus. Propertius diſertè metam eandem ſepties luſtratam oſtendit lib. 2. eleg. 15. E

Aut prius infecto depoſcit præmia curſu,
Septima quàm metam triuerit antè rota.

Auſonius

Digitized by Google

A Auſonius epitaphio equi.

Proſphore clamoſi pannoſa per æquora Circi,
Septenas ſolitus victor obire vias.

ita lege. Caue teſeras ad ſeptenum ſpatium p.379.illud Xiphilini in Commodo. μελλόντων δὲ τὸ ἕβδομον τῶν ἵππων ἀγωνίσασθαι, ſub Cleandro. Id eſt, *cùm equi ſeptimùm certaturi eſſent*, id eſt, ſeptima vice carcetibus emittendi. Ouid. in halieut.

Seu ſeptem ſpatiis Circo meruêre coronam.

Domitianus tamen quò faciliùs centum miſſus peragerentur, non ſepties metas, ſed quinquies modò flecti voluit, vt Sueton.cap.4. Domiti. vnde ſeptena illa ſpatia ad metas vltimas in funda Circi euoluta eſſe liquet. Quorſum igitur metæ primæ? ad ornatum Circi. Sido-

B nius in Narbone.

Quinto circite non volens ſequentum
Pondus ferre, prior retorquet axem,
Quod velocibus imperans quadrigis,
Exhauſtos ſibi ſenſerat iugales,
Iam ſexto reditu perexplicato,
Iámque & præmia flagitante vulgo.

Hinc eſt quod Varro apud Gellium lib.3. cap. 10. vult curricula ludorum Circenſium ſolemnia eſſe. Septimo ſpatiò ad metam confecto victòr rediit altero Circi latere ad primam metam, vbi victor renuntiabatur; vt Solinus cap.57. indicat. Ingenia equorum & Claudij Cæſaris Circenſes probarunt, cùm effuſo rectore quadrigæ curſus æmulos non minus aſtu quàm velocitate præuerterent, & poſt decurſa legitima ſpatia ad locum palmæ ſponte conſiſterent, velut victoriæ præmium poſtularent. Plinius lib. 8. cap. 42. hoc idem narrat; peracto legitimo curſu ad metam ſtetêre. Ambroſius in Pſalmum 118. ſerm.5 oſtendit, eos confectis ſeptem ſpatiis ad metas primas recurriſſe, vt illic renuntiarentur victores, & coronarentur. quod verum eſt. ait enim; Pantomimum aſpicis, vanitas eſt: luctantes aſpicis, vanitas eſt. quia cernis eos de viridi luctantes coronari: equos currentes aſpicis, vanitas eſt. recurſus ipſe te doceat quia vanè currunt, qui non directum conficiunt iter, obliuiſcentes ſuperiora, & ea quæ poſteriora ſunt appetentes. Idipſum colligi poteſt ex iis quæ Philo ſcribit p.201. ἑξῆς ἐστὶ πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό. ἄρχεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα τείνεσθαι. ψαῦσαν δὲ ἄκρας ἐπιφανείας ἀνακάμπτει πάλιν, ἄχρις ἂν αὖθις ἀφίκηται τόπον, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ὡρμήθη. Id eſt, *deinceps ſpiritus eſt rediens in idipſum. incipit enim à mediis ad fines tendere: cùm au-*

D *tem attigerit ſummam ſuperficiem, reflectit ſe iterum, donec rurſum venerit in locum, vnde primùm erupit.* Sed & apud Homerum l.23. Iliad. & Virg.l.5. Æneid. Stat.l.6. Thebaid. redeunt victores ad carceres, vt coronentur. Certè diaulodromi pauliſper ad metas quas attigerant, morabantur, vt reſpirarent, ac reſumpto ſpiritu rapidiùs recurrerent ad carceres. Iſidorus Peluſiota; ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σταδίοις στάσις ἐστὶ ἐφηρμοσμένη τὴν ἐναντίαν πικρὰν κίνησιν. εἰ μὴ γὰρ σταίη, οὐκ ἂν εἰς τοὐναντίον χωρήσειεν. De agitatoribus Olympicis clarè Pauſanias l.2. Eliac. Phidolæ equam excuſſo domino curſum continuaſſe, metam, vt decuit, circumobiiſſe, audito tubæ ſono, qui poſt vltimum flexum dabatur, ad Hellanodicas recurriſſe, ibíque conſtitiſſe. Certè in Circo Romano euoluto ad metam ſexto ſpatio, palmam victori populus flagitabat. Sidonius in Narbone.

Iam ſexto reditu perexplicato,
Iámque & præmia flagitante vulgo.

E

CAP. XXIX.

De flexione metæ.

FLEXIO ad metam à Tzetze & Calliſthene καμπὴ & καμπτηρία, à Chryſoſtomo κάμπτος, à Pacuuio καμπτὴρ dicitur; à Cicerone flexus, orat. pro Cœl. in hoc flexu ætatis. Ars autem omnis & induſtria aurigæ in eo fuit, vt tutò, ſcienter, promptè, ſiniſteriore gyro metam circumageret, in quo periculum fuit ne vel alliſæ ad metam rotæ effringerentur, ſi propiùs in ſiniſtrum flecteret; vel ne dexterior longiùs à meta ad podium recederet. quod vtrumque peccatum notat in aurigis Sidon. in Narbone.

Digitized by Google

Hic compendia flexuoſa metæ A
Vnas dum premit incitatus à te,
Elatas ſemel impetu quadrigas
Iuncto non valuit plicare gyro,
Quem tu, quod ſine lege præteriret,
Tranſiſti remanens, ab arte reſtans.

Id eſt, ille cùm inhibere curſum quadrigarum non poſſet, longiùs abductus eſt, & ſine lege præteriit metas: tu artis ſcientia manens ac reſiſtens, metam circuiſti. Deinde ſubiicit alterius peccatum alterum.

Alter dum popularitate gaudet,
Dexter ſub cuneis nimis incurrit. B

Hanc flexionis peritiam attigit Virgil. Æneid. 5.

Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit ſignum nautis pater, vnde reuerti
Poſſent, & longos vbi circumflectere curſus.

Statius 6. Thebaid.

Flectere ſi poſſet circum compendia metæ:

Ats ſub finem ſepteni ſpatij maximè ſpectabatur. Sophocl. in Electra.

Ἤλαυνε δ' ἐσχάτας μὲν, ὑστέρας δ' ἔχων πώλους
Ὀρέστης, τῷ τέλει πίστιν ἔχων.

Id eſt, *agitabat vltimus Oreſtes poſtremos habens equos, ſpem ſuam in fine curſus ponens.* Sidon in Narbone. C

Tu conamine duplicatus ipſo
Stringis quadriiugos, & arte ſumma
In gyrum bene ſeptimum reſeruas.

Et certè periti aurigatores per initia ſtadij moderabantur equis ſuis, vt in ſeptimum gyrum vim equorum integram reſeruarent: ſuſtinebántque equos, cùm ad finem venirent. Cic. l. 4. Academ. Ego enim vt agitator callidus, priuſquàm ad finem veniam, equos ſuſtinebo. Lucil.

Suſtineat curſum vt boni ſæpe agitatores, equóſque.

vnde apud Silium lib. 16.

At quis interior cura, & prudentia Circi
Altior, effuſas primo certamine voces
Damnare, & caſſis longè increpitare querelis D
Ind ſpenſato laſſantem corpora niſu.

Reſeruabant igitur ſe in ſeptimum maximè curſum. Et hinc fortaſſe eſt quod Symmachus dixit, eum qui forte extremus emitteret equos, priore potiorem eſſe, quia cæteros præ oculis habens, videret quod iter commodius eſſet, vim equorum & impetum quomodo diſpenſaret, nec in periculum frangendi currus veniret. quare identidem reſpectabant poſt tergum, ne imprudentes à ſequentibus opprimetentur. Plaut. Menæchmis:

Næ tu eſſes agitator probus,
Ne te vxor ſequatur reſpectas identidem.

Si metam axis attingeret, naufragium in Circo fiebat. Nonnus p. 611. Dionyſ.

Ἀλλὰ λίθον πεφύλαξο, μὴ ἄξονι νύσσαν ἀράξας
Εἰν ἑνὶ δηλήσαιο καὶ ἅρματα, καὶ σέθεν ἵππους.

Id eſt, *ſed caue tibi à lapide, ne axe metam ſtringens, vno ictu Ledas currus, & equos tuos.* apud Homerum l. 23. Iliad Neſtoris præcepta ad filium hæc ſunt. E

Τῷ σὺ μάλ' ἐγχρίμψας ἐλάαν σχεδὸν ἅρμα καὶ ἵππους,
Αὐτὸς δὲ κλινθῆναι ἐϋπλέκτῳ ἐνὶ δίφρῳ,
Ἦκ' ἐπ' ἀριστερὰ τοῖιν. ἀτὰρ τὸν δεξιὸν ἵππον
Κένσαι ὁμοκλήσας, εἶξαι τέ οἱ ἡνία χερσίν.
Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω,
Ὡς ἄν τοι πλήμνη γε δοάσσεται ἄκρον ἱκέσθαι
Κύκλου ποιητοῖο, λίθου δ' ἀλέασθαι ἐπαυρεῖν.

Id eſt, *cui tu appropinquans age propè currum, & equos, ipſe autem inclinare in curru affabrè facto, aut ad leuam horum Cæterùm dexteriorem equum ſtimulato, hortans voce, & ei laxato habenas. ad metam autem leuus equus tibi appropinquet, donec modiolus videatur tibi ad ſummum venire circuli affabrè facti; & lapidem*

A *Lapidem fuge attingere, ne equos vulneres, & rumpas currus.* Sophocles in Electra Oreſtem ait naufragium feciſſe, quod interior equus ad metam alliſiſſet:

> Ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν
> Κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν
> Παίσας· ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνοάς,
> Κἀξ ἀντύγων ὤλισθε.

Id eſt, *Oreſtes poſtea ſoluens habenas ſiniſteriores flectente ſe equo imprudens ferit ſummam columnam: rupit autem axis mediam fiſtulam quæ ſubit modiolum, & ex orbe cecidit.* Apud Homerum & Nonnum ſiniſterior equus erat interior, & ad metam propiùs ferebatur, ideóque dexteriores habenæ aliquantulum erant laxandæ. Nonnus p. 742.

B
> Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης
> Δεξιτερὸν κάμψειε παρειμένοιο χαλινῷ.

Id eſt, *incuruans totum equum ſiniſteriorem prope metam, flecteret dexteriorem laxatis habenis.* eodem pertinent illa Theocriti Idyl. 31.

> Ἵππως δ' ἐξελάσαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν
> Ἀσφαλέως κάμπτοντα, τρόχω σύριγγα φυλάξαι.

Equis proſpicere vt periculum vitent ſub curru, & circum metam tutò flectentem rotæ modiolum cuſtodire docebat Amphitruo Herculem filium ſuum. Huc reſpexit Cic. pro Cœlio: In hoc flexu ætatis fama adoleſcentis hæſit ad metas. In flexione igitur metæ ſiniſterior equus fuit interior, qui breuiori gyro metam circumageret; dexterior laxioribus habenis, ſpatióque remotiori ferebatur. Silius l. 16.

> *Sed læuo interior ſtringebat tramite metam.*

C hoc vult Horat ſat. 6. lib. 2.

> *Seu bruma niualem*
> *Interiore diem gyro trahit.*

5. Æneid.

> —— *Dum proram ad ſaxa ſuburget*
> *Interior, ſpatióque ſubit Sergeſtus iniquo.*

Interiorem ſiniſteriorem vocat 11. Æneid.

> —— *Magnúmque agitata per orbem*
> *Eludit gyro interior.* ——

Vides interiorem, ſiniſteriorem, ac breuem in idem incidere. Non enim cùm è carceribus erumperent, ita currebant, vt metam, quæ ſub finem Circi fuit medio in loco, & pari interuallo ad vtrumque podium, haberent ad dextram, ſed ad ſiniſtram; propiúſque in curſu accedebant ad dextrum podium quàm ad ſiniſtrum.

D Apud Ouid. 3. Amorum eleg. 2. admonet fautor aurigam ſuæ factionis, vt interiore gyro flectat.

> *Me miſerum, metam ſpatioſo circuit orbe,*
> *Quid facis? admoto protinus axe ſubi.*

& infrà;

> *Nunc ſtringam metas interiore rota.*

Item,

> *Tende precor valida lora ſiniſtra manu.*

Longior in hac flexione ſum, quia video viros eruditos in alia omnia hoc loco diſceſſiſſe. ſed audiant Senecam l. de tranquillitate.

E Non in curſu tantùm, Circíque certamine, ſed in his ſpatiis vitæ interiùs flectendum eſt. In ambulando interior eſt qui medius incedit inter exteriorem comitem & parietem, ſiue ad dextram, ſiue ad læuam. Ouidius,

> *Et medius iuuenum non indignantibus illis*
> *Ibat, & interior, ſi comes vnus erat.*

id eſt, ſi duo eſſent in comitatu, medius erat vt honoratiſſimus: ſi vnus tantùm, erat interior. qui minus honoratus erat, dignioris latus regebat, vt Horat. loquitur,

> *Viſne tegam ſpurco damæ latus?* ——

At in Circo dexteriores à meta abibant, & ad podium tendebant, quod infimos gradus coronamento quodã pinniſque murorũ vallabat, ſiniſteriores ad metã. Sidonius in Narbone.

> *Curæ eſt id mediis, vt ille primus*
> *Preſſius dexteriore concitatu,*
> *Partem ſi patefecerit ſiniſtram,*

 Totas

Digitized by Google

Totas ad podium ferens habenas,
Curru prætereatur intus acto. A

Lucanus l. 8. diſertè.

——Nec ſic moderator equorum
Dexteriore rota læuum cùm circuit orbem,
Cogit inoffenſæ currus accedere metæ.

In Circo interior læuus erat, quia metæ currentibus ad læuam erant, & in læuam ad eas flexus. Si ad dextram meta eſſet, & in dextram flexus, interior erat dexter, & ſiniſter exterior. quod accidit in illa quadriga, quam narrat Solinus cap. 46. excuſſo auriga Iouem Tarpeium terna dextratione luſtraſſe. Cicero in Arato de Felice & cynoſura,

Nam curſu interiore breui conuertitur orbe. B

Interiorem dexteriorem vocat, quia cęli motus polum perpetua dextratione circumagit. In ambulando interior dicitur is qui medius incedit inter comitem & parietem, ſiue ad dextram, ſiue ad læuam. Ouidius,

Et medius iuuenum non indignantibus illis
Ibat, & interior, ſi comes vnus erat.

Item,

—— Ne tamen illi tu comes exterior.

Horatius,

Viſne tegam ſpurci damæ latus? ——

Malè Lipſius exteriorem eſſe vult qui paulum præiret interiori, vt eruditè Iacobus Sirmundus vir doctiſſimus ad Sidonium adnotauit. Iuuenalis ſatyr. 3. C

Diuitis hic ſerui claudit latus. ——

Vetus Scholiaſtes; id eſt, in medium ſeruum mittit, aut in ſiniſtrum ambulat. Seneca epiſt. 2. Nudũ erit latus, incomitata lectica. Nudum vocat latus quod exterior nullus comes claudat. Minutius in Octauio; & cum dicto eius aſſedimus, vt me ex tribus medium lateris ambitione protegerent. Medij latera ab vtroque reguntur. Medius eſt qui inter comitem, & murum, ſiue aliud quid quod latus claudit, ambulat. Sed vt ad metæ flexionem redeamus. In Circo alij dextro latere, quod ſpina Circi quaſi pariete intergerriuo à ſiniſtro diuidebatur, quatuor oſtiis primis currebant; interdum quatuor ſiniſtri lateris oſtiis decurſio fieri potuit. Si dextro Circi latere currerent, vt moris fuit, ſiniſtro, ſeu interiori equo habenas contrahebant, dextro, ſiue exteriori laxabant; ſi verò ſiniſtro Circi latere decurſio fieret, quod rarò factum, dextro, ſeu interiori equo habenas adducebant, ſiniſtro, ſeu exteriori laxabant, quæ dextratio dicta. Nonnus lib. 37. de ſiniſtro equo, D

——Σφίγγε κυβερνητῆρι χαλινῷ.

Stringe habena gubernatrice equum. Ouidius lib. 3. Amot. elegia 2.

Tende precor valida lora ſiniſtra manu.

Nonnus libro 37. de dexteriori equo.

Ἀθλιβέος μετέποντα παρημβία κύκλα χαλινοῦ.

Sequentem laxos freni non triti circulos. Ouidius lib. 3. Amot. eleg. 2. & Propertius eleg. 15. lib. 2. ſtringere metam dixerunt. Seneca de tranquillitate cap. 9. Non in curſu tantùm, Circíque certamine, ſed in his ſpatiis vitæ interiùs flectendum eſt. Silius,

Sed læuo interior ſinuabat deuius axem.

Manilius,

—— Nunc dextros ire per orbes E
Fidentem campo, nunc meta currere acuta.

Homerus,

Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω.

Ad metam ſiniſterior equus propiùs accedat. Solinus cap. 57. excuſſo quoque auriga, Ratumenam nominabant, relicto certamine ad Capitolium quadriga proſiluit, nec antè ſubſtitit, quamlibet obuiis occurſibus impedita, quàm Tarpeium Iouem trina dextratione luſtraſſet.

Digitized by Google

A

CAP. XXX.

De naufragio Circi.

IN Circi voluptate nihil oculis gratius fuit, quàm cùm equi currúſque naufragium facerent. Demoſth. in erotico, *πολλῶν θρυλλούντων ὡς ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσι ἡδίστην παρέχεται τὰ ναυαγοῦντα*. Id eſt, *multis dicentibus quod in curulibus certaminibus pulcherrimum ſpectaculum præbent currus fracti & naufragi.* Naufragium illud aut ad metam fiebat cùm detergerentur rotæ ad ſaxum, aut in ſpina Circi, cùm currus & equi fortè inter ſe concurrerent, & quaſi arietarent. De naufragio ad metam in Oreſte Sophoclis exemplum modò B recitauimus. de incurſu equorum in equos Sil.lib.16.

Donec confiſus primæuæ flore iuuentæ
Durius obliquum conuerſus pronus habenis
Oppoſuit currum, atque euerſum propulit axem
Atlantis ſenio inualidi.

ſubiungit:

——Perfracto voluitur axe
Cernuus, ac pariter fuſi miſerabile campo
Diſcordes ſternuntur equi.——

Rem ex Calliſthene non vulgatam hoc loco ſubiiciam, vt Alexandri ſcientiam in aurigatione recognoſcas. *οἱ μὲν ὑστεροῦντες ἠτόνησαν τῶν ἵππων λειποψυχησάντων, πεσόντων τῶν πρώτων ἐλαυ-* C *νόντων ὑπ' ἀλλήλων, ἀλέξανδρος συνεχώρησε νικόλαον παρελθεῖν αὐτόν. ὁ δὲ νικόλαος ἤλαυνε πρῶτος. μετὰ δὲ δύο καμπτῆρας σκονδυλίζει ὁ δεξιὸς ἵππος τοῦ νικολάου ἐπὶ τῷ ἅρματι τῷ πρώτῳ πεσόντι, καὶ συμπεσόντων τῶν ἵππων καταπίπτει ὁ νικόλαος. στεφανοῦται δὲ ὁ ἀλέξανδρος, καὶ διαβαίνει τὸν νικητήριον ἐστεμμένος. στεφανοῖ γὰρ αὐτὸν ὀλύμπιος ὁ βραβεὺς τὸν κότινον στέφανον παρὰ τῷ ὀλυμπίῳ διΐ, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ τοῦ διὸς μάντις, ἀλέξανδρε προμηνύει σοι ὁ ὀλύμπιος τὸν κότινον στέφανον παρὰ τῷ ὀλυμπίῳ διΐ. θάρσει, ὥσπερ νικόλαον ἐνίκησας, οὕτως πολλοὺς νικήσεις ἐν πολέμοις. ὁ δὲ ἀλέξανδρος λαβὼν τὴν κληδόνα ταύτην ἔχαιρεν.* Id eſt, *illi quidem tardiores defecerunt cùm eorum equos ſpiritus deſereret, & ij qui priori loco currebant in ſe mutuò incurrentes cecidiſſent; Alexander paſſus eſt Nicolaum anteuertere: Nicolaus autem primus agitabat. poſt duo ſpatia confecta offendit dexterior equus Nicolai ad currum, & cùm prior equus cecidiſſet, aliique cum eo, cecidit & Nicolaus. Coronatur autem Alexander, & tranſit per ſtadium victorum more coronatus.* (legerem τὸ νικητήριον, niſi τὸν νικητήριον ſubaudias στέφανον.) *Coro-* D *nat autem eum Olympius iudex oleaſtri coronâ apud Iouem Olympium, & dicit ei vates Iouis: Alexander, denuntiat tibi Olympius oleaſtri coronam apud Iouem Olympium: confide* (per Olympium dantem coronam accipio cum qui Olympiis præerat, deſignator ac iudex) *vt viciſti Nicolaum, ſic multos vinces bello. Alexander hoc omine lætus abiit.* Romæ quidem cùm equorum aurigarúmve vitio currus fracti eſſent, alij clamore populi depoſcebantur. Plut. in Sylla. *ἐκκρούσαντες ἅρματα μετὰ γέλωτος ῥωμαῖοι, ἄλλα ᾔτουν, ὥσπερ εἰώθασι ἐν τοῖς θεατρικοῖς ἱπποδρομίαις.* Id eſt, *cùm euertiſſent currus Romani cum riſu, alios petebant, vt ſolent curulibus ſpectaculis.* quod vſu veniebat aurigis qui bonitate equorum freti ad tria aut quatuor præmia aſpirarent; alios enim currus quibus compararentur depoſcebant. Ex compoſito currus aduerſæ factionis aurigæ euertere conabantur, eo maximè loco vnde ſedens ſpectaret Imperator. Chryſoſt. ſermone de humanitate; Aurigæ, inquit, prætercurſo totius populi Theatro, contendunt eo loci aduer- E ſariorum currus ſubuertere, vbi Regem viderint ſedentem, & vnum oculum tot vultibus digniorem putant. In eam rem plura pete ab Homero lib.23. Statio lib.6. Silio lib.16. Virgilio lib.5. de caſu curſorum, & nauium errore, ac naufragio. Hoc interim adiuuo ex Sidonio in Narbone:

Hic te incautiùs aſſecutus hoſtis
Tranſuerſum venit impudens in axem.
Incuruantur equi, proterua crurum
Intrat turba rotas, quatérque terni
Arctantur radij, repleta donec
Interualla crepent, volubiliſque
Frangat margo pedes: ibi ipſe quintus
Curru præcipitatus obruente

Montem

Montem multiplici facit ruina, A
Turpans prociduam cruore frontem.

Arnob.lib.7.qui cantherios fruſtra, & ſine vlla ratione curtentes ſpectatum proficiſcantur è cælo, gaudéantque ex his alios tranſiri pronos, & cernuos ruere cum curribus, reſupinos vehi, trahi alios debiles, & cruribus claudicare præfractis. Siqui forrè curru excuſſi ac obtriti eſſent, fimo aprugno ſanabantur, ait Plin.lib 28.cap.17. cinerem aprugni fimi reuerentiores ex aqua bibunt, & Neronem hac potione recreari ſolitum, cùm ſic quoque ſe trigarium vellet approbare.

CAP. XXXI. B

De aſperſione equorum.

CVRSV confecto equos ſudore oblitos halantéſque ſpiritu mox requieto, ac ſedato aquæ aſperſione reficiebant. Stat.lib.4.Thebaid. Alpheum in Olympia ſudorem equis abluiſſe ait,

—— Et Eleis auriga laboribus actos
Alpheo permulcet equos.——

Spartor dicitur in vet. inſcript.qui equis aquam ſpargit. apud Callimachum Minerua puluerem excutit equis fumantibus, inde aquis Oceani eos lauat. ſic in hymno Palladis;

Οὐ πόκ' ἀθλωαία μεγάλως ἀπενίψατο πήχεις,
Πρὶν κόνιν ἱππείαν ἐξελάσαι λαγόνων. C

Id eſt, *non antè Minerua ingentes cubitos lauat, quàm puluerem ex equorum latere deterſerit.*

—— αὐχένας ἵππων
Λυσαμένη, παγαῖς ἔκλυσεν ὠκεανοῦ
ἱδρῶ καὶ ῥαθάμιγγας. ——

Id eſt, *colla equorum ſoluens, fontibus abluit Oceani ſudorem & guttas.* Oleo inunctos oſtendit Homerus poſt lotionem. Iliad.24.

—— ἵπποις πολλάκις ὑγρὸν ἔλαιον
Χαιτάων κατέχευε, λοέσας ὕδατι λευκῷ.

Id eſt, *in iubas equorum effundebat ſæpe humidum oleum, vbi abluiſſet aqua pura.* Naſiterna dictum eſt vas illud, quo equos perfunderent, auctore Feſto, quaſi vas eſſet trium naſorum. ſic enim Martialis & Iuuenal. anſas vocant. ῥέδανιον Græcis dicitur, quæ vox latiùs patet. Euſtat. ῥέδανιον ἀγγεῖον ἐν ᾧ ἄρδουσι καὶ πελίζουσι τοὺς ἵππους, καὶ τὰ θρέμματα. Cortina vas fuit aquæ D non perfundendis equis in Circo, ſed ferendæ per cuneos ac vendendæ ſitienti popello. Plautus Pœnulo,

Itaque replebo atritate, atrior multo vt ſiet
Quàm Aegyptij, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.

Cortina propriè dicitur lebes veſtibus tingendis Varroni, à forma cortis, vnde cæli cortina Ennio, & tripus Delphicus cortina dicta. Cæterùm qui aquam equis ſpargebant non erant infames. D.lib.3 leg. 4.tit.2.De his qui not.infam. S.Hieronymus ſcribit, Italicum aurigam ſtabulum & equos aqua ſparſiſſe quam à Sancto Hilarione acceperat. In Circo non tantùm fuêre qui bigis & quadrigis, verùm & qui pedum celeritate certarent, cuiuſmodi apud Virgilium libro 5.Æneid. Euryalus, & Niſus, & alij apud Homerum in funere Patrocli, & Statium libro 6.Thebaid. Curſoribus is honor habitus, vt diluculo primi omnium in arenam à E præcone ac tubicine citarentur, vt docet Sophocles in Electra de Oreſte ad ludos Delphicos progreſſo, qui curſu diaulo vicerit,

Κεῖνος γὰρ ἐλθὼν εἰς τὸ κλεινὸν Ἑλλάδος
Πρόσχημ' ἀγῶνος, Δελφικῶν ἄθλων χάριν,
Ὅτ' ᾔσθετ' ἀνδρὸς ὀρθίων κηρυγμάτων
Δρόμον προκηρύξαντος, οὗ πρώτη κρίσις.

Ille enim cùm veniſſet in illuſtrem Græciæ certaminis amplitudinem, vt præmia Delphica reportaret, vbi ſenſit matutinam (lego cum Fabro doctiſſimo, ὀρθρίων) *prædicationem præconis curſum denuntiantis, cuius prima eſt denuntiatio.* Vbi Scholiaſtes; εἰσήγετο γὰρ ὁ δρόμος πρῶτος τῶν ἄλλων ἄθλων, πυγμῆς, πάλης, δίσκου, ἁλάλματος· ὅτι δὲ ἐγίνετο διὰ τὸ παίζειν τοὺς ἀγῶνας πορείας δηλοῖ. ἔστι δὲ ὁ δρόμος οὐκ ἄλλό τι ἢ μόνον πορεία, καὶ τάχος ποδῶν. *Inducebatur enim curſus ante alia certamina, pugilatum,*

A *pugilatum, luctam, diſcum, ſaltum, quia omnes agones inceſſu egent. Curſus autem non eſt aliud quàm inceſſus, & velocitas pedum.* Curſores autem, vt pugiles, inungi ſoliti erant. Statius libro 6. de Parthenopæo,

Ipſe tamen formæ laudem aſpernatur, & arcet
Mirantes, tunc Palladios non inſcius hauſtus
Incubuit, pinguíque cutim fuſcatur oliuo.
Proximus & forma, nec multum ſegnior Idas
Curſibus, atque æuo iuxtà prior.——

In Circo & ipſi arena iniecta currebant. Lucianus in Anacharſi. τῶν γυμνασμάτων δὲ τούτων τὸ μὲν ἐν τῷ πηλῷ ἐκείνῳ πάλη καλεῖται, οἱ δὲ ἐν τῇ κόνει παλαίουσι καὶ αὐτοὶ, καὶ ὁ δρόμος οὐ πρὸς στερρὸν ἀντίτυπον, ἀλλὰ ἐν ψάμμῳ βαθείᾳ, ἔνθα οὔτε βεβαίως ἀπερεῖσαι τὴν βάσιν, οὔτε ἐπιστηρίξαι ῥᾴδιον
B ὑποσυρομένου πρὸς τὸ ὑπεῖκον τοῦ ποδός. *Harum exercitationum ea quæ eſt in luto dicitur lucta, ipſi autem in puluere luctantur, & curſus non fit ſupra ſolidum quod reſiſtat, ſed in arena alta, vbi neque firmiter pedem figere, neque firmare gradum facile eſt, ſubducto pede ad id quod cedit.* Romæ in Circo ex quatuor curſoribus vnus ex ſingulis factionibus ſumebatur, qui circum metas Circi currerent, & ille qui primus omnium certa curricula confeciſſet, palmam obtinebat, vt is qui apud Græcos primus ſtadij metam attigiſſet. In Græcia curſores ab iiſdem carceribus progreſſi non idem, ſed contrarium iter tenuerunt, vt ad metas obuiam alij aliis fierẽt, dum ad Athlothetas reuerterentur. Themiſtius orat. 11. ὥσπερ δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀθλοθέτην ἵενται μὲν ἅπαντες οἱ σταδιεῖς, οὐ μὴν ἅπαντες τὸν αὐτὸν δρόμον, ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δὲ ἔνθεν, ἀπαίτητος δὲ ἀγέραστος ὁ ἡττώμενος, &c. Id eſt, *vt omnes curſores mittuntur ab eodem Athlotheta, non tamen omnes eundem curſum conficiunt, ſed hi ex hac, illi ex illa parte currunt, & vbique qui vincitur ſine præmio eſt. Ita exi-*
C *ſtimas vnum tantùm eſſe verum Agonothetam, ad quem non vna via eatur.* Curſores item antequam feriò currerent, proluſionis gratiâ membra inflectebant, agitabant, & pedes ad curſum comparabant. quò pertinet illud Statij libro 6.

——*Tunc ritè citatos*
Explorant, acuúntque gradus, variáſque per artes
Exſtimulant docto languentia membra tumultu.

Iſidorus lib. 18. cap. 20. ait, eos nudos cucurriſſe recto ſpatio. Dionyſius libro 7. ſub finem ſcribit, curſorum Romæ duo genera fuiſſe, quorum alij parabatæ, qui cùm ab aurigis curru vecti eſſent, deſiliebant, vt pedibus currerent. Alij fuére, qui curru non veherentur, ſed ſolis pedibus fiderent, de quibus Sueton. in Auguſto cap. 43. In Circo aurigas curſores, confectoréſque ferarum nonnunquam ex nobiliſſima iuuentute produxit. Curſores Ælij Veri
D alati ad curſum ad Circenſes referri poſſunt, aut ad eos qui literas, aut mandata Principis ferrent, apud Spartianum, vt alibi oſtendimus. In veteribus inſcriptionibus annotabis, alios primas, quoſdam ſecundas, nonnullos tertias in curſu pedeſtri tuliſſe. In veteri lapide; AQVILON AQVILONIS VICIT 130. SECVNDAS TVLIT 88. TERTIAS 37. In alio lapide; HIRPINVS N. AQVILONIS VICIT 114. SECVNDAS TVLIT 56. TERTIAS TVLIT 36. Apud Græcos erant diaulodromi, & ſtadiodromi. Diaulon eſſe volunt geminum curſus ad eandem ſtadij partem retracti ſpatium. Diaulodromi, qui cùm ad metam perueniſſent, flectentes rurſus recurrebant vnde curſum inierant. Ariſtoteles libro 2. de generatione; ὥσπερ τῆς φύσεως διαυλοδρομούσης, καὶ ἀνελιττομένης ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὅθεν ἦλθεν, *vt natura recurrente, & reuoluta ad principium vnde inierat.* Domitianus apud Dionem edidit ſpectaculum quo virgines curſu decertauerunt. Alexander Seuerus curſo-
E rem nunquam niſi ſeruum ſuum dedit, dicens ingenuum currere niſi in ſacro certamine non debere. Onuphrius ſcribit, Suidam meminiſſe cuiuſdam generis curſus, quod δίαυλον, hoc eſt, *per duo ſtadia* vocat. fugit eum ratio. Verba Suidæ ſic habent. δίαυλος ὁ διπλοῦν ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ πορείᾳ τὸ πληρῶσαι τὸ στάδιον, καὶ ὑποστρέψαι. *Diaulus qui duplicem curſum habet in decurſu, vt impleat ſtadium, & recurſu.* Cucurrêre interdum in Græcia armati. libro 4. Æthiop. Hiſtor. de Theagene in agone Pythio, παρελθών τε εἰς μέσους, τοῦ δρόμου τὴν χώραν ἐκληρώσατο, καὶ τὴν πανοπλίαν ἐνδὺς, ἐφειστήκει τῇ βαλβῖδι τὸν δρόμον ἀσθμαίνων, καὶ τὸ παρὰ τῆς σάλπιγγος ἐνδόσιμον ἄκων, καὶ μόγις ἀναμένων. *Progreſſus in medio, ſortitus eſt locum curſus, & cataphractus inſtitit carceribus, curſum anhelans, & tubæ ſignum inuitus, & ægrè expectans.* Pauſan. in Corinthiacis, θύουσι Ἀργεῖοι τῷ Διὶ, καὶ ἐν τῇ Νεμέᾳ, καὶ Νεμείου Διὸς ἱερέα αἱροῦνται, καὶ δὴ καὶ δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα ἀνδράσιν ὡπλισμένοις. *Argiui ſacrificant Ioui, & in Nemea, & eligunt Nemei Iouis Sacerdotem, & curſus proponunt certamen viris armatis.* Granianum Sicyonium diaulum cum clypeo decurriſſe, ac victorem fuiſſe, ſcribit

ſcribit Pauſ.ibid. vocantur ὁπλιτόδρομοι. In Phocicis vocat ὁπλίτην δρόμον. Romæ curſores Principum nudis pedibus currebant, in Græcia calceati, vt Pollux libro 3. cap. 30. τὰ τῶν δρομέων ὑποδήματα ἐνδρομίδες ἐκαλοῦντο, *curſorum calces dicti endromides.* Pauſanias libro 2. Eliac. κνημῖδας ἐπὶ τοῖς ποσί, *ocreas in pedibus.* Stadiodromi autem cùm metas attigiſſent, ibi pauliſper conſtitiſſe videntur, vt brauium acciperent, vt & diaulodromi cùm reuerſuri ad carceres eſſent, vnde curſum inſtituerant, ad metas paululum morabantur, vt interquieſcerent. Iſidorus Peluſiota libro 1. epiſt. 144. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σταδίοις στάσις, καὶ ἠρεμία τὴν ἐναντίαν τίκτει κίνησιν. εἰ μὴ γὰρ σταίη, οὐκ ἂν εἰς τοὐναντίον χωρήσειεν. *Vt in ſtadiis ſtatio, & quies contrariam parit motionem; niſi enim ſtaret, non in contrarium iret.* Apud Græcos curſus, & leuiora certamina antemeridianis horis fiebant, quinquertio lucta, pugilatus pomeridianis, vt docet Pauſan. lib. 2. Eliac. Poſt renouatum ab Iphito agonem Olympicum curſus primùm præmia propoſita, quæ Corœbus victor reportauit. Deinde circa Olympiadem 14. additus diaulus. Plutarch. quæſt. 5. lib. 1. ſympoſiac. τοῖς δὲ ὀλυμπίοις πάντα προσθήκη πλὴν τοῦ δρόμου γέγονε. *In Olympia antiquiſſimum certamen curſus fuit, cætera ſunt eius additamenta* Strabo lib. 8. μέχρι τῆς ἕκτης καὶ εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος ἀπὸ τῆς πρώτης ἐν ᾗ Κόροιβος ἐνίκα στάδιον, *vſque ad viceſimamſextam Olympiadem à prima in qua vicit ſtadium Corœbus.* Pauſanias in Meſſenicis; τετάρτην ὀλυμπιάδα ἦγον Ἠλεῖοι, καὶ ἀγώνισμα ἦν σταδίου μόνον. *Quartam Olympiadem agebant Meſſenij, & ſolùm ſtadij, ſeu curſus certamen erat.* In Græcia tres curſus fuêre, vt ait Plato libro 8. de legib. ἓν παιδικῶν, ἓν δὲ ἀγενείων, ἓν δὲ ἀνδρῶν, *vnum puerorum, alterum impuberum, tertium virorum.* Teletias puer Cleonenſis coronatus eſt apud Plutarchum lib. de tarda Dei vindicta, idque Pythiis ludis Cùm tantus curſoribus honor ludis Græciæ haberi ſolitus eſſet, non mirum Ladam, Philippidem, Aniſtium, & alios curſores velociſſimos fuiſſe. Plinius libro 7. cap. 20. & Solinus cap. 5. Cucurriſſe mille ducenta 40. ſtadia ab Athenis Lacedæmonem biduo Philippidem magnum erat, donec Aniſtius Lacon curſor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri magni à Sicyone Elim vno die mille ducenta ſtadia cucurrerunt. Polymneſtor Mileſius puer cùm à matre locatus eſſet ad caprarios paſtus, ludicro leporem conſequutus eſt, & ob id ſtatim productus à gregis domino Olympiade 46. victor in ſtadio meruit coronam, ait Boëtius. Subiicerem hic de Athletis qui in Circo dati, niſi hanc partem Petrus Faber Toloſani Senatus princeps, & Mercurialis accuratè pertractaſſent. Adſcribam locum S. Ambroſij, qui pertinet ad naufragium Circi in Apologia Dauid. Plerique, inquit, equorum cùm ceciderint, ſe iactare conſueuerunt, & quos caſus non læſerit, iactando ſe debilitant, & frangunt. Alij, qualis Curulium equorum fertur natura, cùm in certamine Curuli eliſi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquam mouere ſe conſueuerunt, & quandam tenent quietis & patientiæ diſciplinam. His ſi caſus non nocuit, quies prodeſt certè non acerbatur offenſio.

CAP. XXXII.

De cauea & porticibus Circi.

CAVEA, auctore Seruio in 8. Æneid. dicitur vbi populus ſpectat. Plautus in Amphit.

Vt conquiſitores ſinguli in ſubſellia eant per totam caueam.

Quidam caueam ad Theatrum referunt, eámque à Circo diſtinguunt: alij etiam ad Circum. Cicero lib. 2. de legib. iam ludi publici, quoniam ſunt cauea, circóque diuiſi. Prudent. lib. 1. & 2. Statius lib. 6. Thebaid. caueam de Circo dicunt. Erant eæ caueæ fornicatæ, ne qui in ima cauea ſederent, officerent eorum lumini qui in media & ſumma. Caſſiodor. pag. 107. caueas illas Theatri ſaxis pendentibus abſidatas ita iuncturis abſconditis conueniſſe, vt cryptas montis, non arte, ſed natura. Amphitheatri cunei ſpeciem oui reddebant, Circus in ambitu porticibus extructus erat, & ædificiis ingentibus, vnde populus ſpectaret. De gradibus, cuneis, podio, ſubſelliis, hic aliquid apponerem, niſi Lipſius accuratè eam partem executus eſſet. Pauciſſima, quæ ille, in alieno ſcilicet argumento, non attigit, & ad Circum accommodata dabo. Sellæ Curuli ac Magiſtratibus locus ſpectaculo fuit ad metas Murtias: populi corona in ambitu Circi, & porticibus per ſubſellia diffundebatur: equitum ac Senatorum ſubſellia propiùs ad Circum accedebant, quàm popularia, quibus anteponebantur, ait Tac. lib. 15. quod à Nerone inſtitutum. In ambitu Circi ianuæ fuerunt frequentes, quibus in cuneos populo aditus pateret, ait Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 3. Quis autem Circum ornarit ſubſelliis, non eſt abſque controuerſia. ante

ætatem

Digitized by Google

A ætatem Tarquinij Priſci nullas ſedes vbi populus ſederet, in ſpectaculis fuiſſe Dionyſius au-
tumat, ſed in tabulatis ſtantes ſpectaſſe, cùm haſtæ oblongæ ſcenis ac tabulis ligneis im-
poſitæ eſſent, ad æſtum & pluuiam, vt interpretor, arcendam, vmbraculis extructis ſic enim
lib. 3. ὁ Ταρκύνιος ἐν ἱπποδρόμῳ πρῶτος ὑποστέγους περὶ αὐτὸν ποιήσας καθέδρας. τέως γὰρ ἑστῶτες
ἐθεώρουν ἐπ' ἰκρίων, δοράτων ξυλίναις σκηναῖς ἐπικειμένων· καὶ διελὼν τοὺς τόπους εἰς τριάκοντα φρά-
τρας, ἑκάστῃ φράτρᾳ μοῖραν ἀπέδωκε μίαν, ὥστ' ἐν τῇ προσηκούσῃ χώρᾳ καθεζόμενον ἕκαστον θεω-
ρεῖν. Id eſt, *Tarquinius Priſcus in Circo tectas in ambitum extruxit cathedras. ante id enim tempus ſtan-
tes ſpectabant in tabulatis, cùm haſtæ vmbraculis & ſcenis ligneis inſiderent; & loca diuidens in 30. tri-
bus, ſingulis tribubus partem vnam attribuit, ita vt quiſque ſuo loco ſedens ſpectaret* Liuius lib. 10. pau-
lo aliter. A Tarquinio, inquit, loca diuiſa Patribus equitibúſque, vbi ſpectacula ſibi quiſ-
que facerent, fori appellati. Spectauère furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinen-
B tibus pedes. hoc differunt Liuius & Dionyſius, quod ille ætate Scipionum populo in ſpe-
ctaculis data ſubſellia; hic cathedras populo à Tarquinio extructas ait: ille Patribus equi-
tibúſque diuiſa loca, hic 30. curiis attributas ſedes. Fori dicta ſunt ea ſubſellia. Feſtus;
fori dicuntur Circenſia ſpectacula, ex quibus etiam minores forulos dicimus. Virg. 6.
Æneid.

—— *Implétque foros.*

id eſt, vectorum ſedes. Liuius lib. 45. cùm per Circum reueheretur ad foros publicos. Poſt
euripum exædificauit Tarquinius porticus ternis tabulatis tectíſque extructas: è quibus
cùm tres eſſent aliæ aliis impoſitæ, quæ planæ fuerunt & ſolum attigerunt, lapideas habue-
runt, ſicut in Theatris cathedras, modicum à terra elatas. quæ in ſublimi contignatione
fuerunt, veluti cænacula, lignea ſubſellia habuerunt. In idem verò & vnum conuenie-
C bant, maioréſque porticus inter ſe deuinciebantur ſub minore, formámque circularem ac
concluſam efficiebant. ita vt ex tribus fieret porticus vna, inſtar amphitheatri ſtadiorum
8. quæ 15. hominum millia capere poſſet: reliqua pars laterum minorum ſub diuo ſita car-
ceres habebat. Aſſertorem huic rei dabimus Dionyſium lib. 3 μετὰ δὲ τὸν Εὔριπον ᾠκοδόμηνται
στοαὶ τρίστεγοι. τούτων δὲ αἱ μὲν ἐπίπεδοι λιθίνας ἔχουσιν ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις, ὀλίγον ὑπερανεστηκυί-
ας καθέδρας, αἱ δ' ὑπερῷοι ξυλίνας. συνάγονται δὲ εἰς τὸ αὐτό, καὶ συνάπτουσιν ἀλλήλαις αἱ μείζους ὑπὸ τῆς
ἐλάττονος, μηνοειδεῖς ἔχουσαι τὸ σχῆμα συγκλειόμενον, ὥστε μίαν ἐκ τῶν τριῶν γίνεσθαι στοάν, ἀμφιθέα-
τρον ὀκτὼ σταδίων, ἱκανὴν ὑποδέξασθαι πέντε καὶ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων· ἡ δὲ λοιπὴ τῆς ἐλαττόνων πλευ-
ρῶν αἴθριος ἀνειμένη, ψαλιδωτὰς ἱππαφέτους ἔχει. Ad ætatem tamen vſque Tarquinij Super-
bi Circus nihil extra baſim habuit proiecturæ, nullas culcitas aut thoros vbi populus ſub
tecto aſſidere poſſet. Tarquinius Superbus omnium primus cubis quibuſdam ac ſegeſtri-
D bus ab aëris imbriúmque iniuria tectis concludere aggreſſus eſt, ait idem Dionyſius lib. 4.
τὸν δὲ ἀμφιθέατρον ἱππόδρομον οὐδὲν ἔξω τῶν κρηπίδων ἔχοντα, πασῶν ὑποστέγους περιλαβεῖν ἤρξατο.
quæ verba mihi dubitationem mouent. dixerat enim lib. 3. Tarquinium Priſcum in ambi-
tum Circi ſubſellia tectà tribubus triginta poſuiſſe, dixerat tres porticus concluſas & tectas
ab eo extructas cum cathedris: quìnam igitur extra baſim & crepidinem Circi ad Super-
bi ætatem nulli thori tecti fuerunt? Hæc verba ſic audio, podium à Superbo in circuitum
Circi cum lectulis poſitum eſſe, tecto vndique comprehenſum. In ipſa enim crepidine &
baſi Circi vbi podium fuit, thorulos & ſedilia vndique tecta & clauſa extruxit Superbus.
Zozimus lib. 2. in Circo Conſtantinopolitano porticus fuiſſe commemorat. Fuit & in
ambitum Circi extrinſecus alia porticus vnius tecti, officinis referta, tabernîſque inſeriùs,
ſurſum habuit ædificia quædam & habitationes, per quam porticum patet aditus & aſcen-
E ſio ſpectatoribus ad quamque officinam, vt tot hominum millia vel ineuntia, vel decuntia
ſibi nihil moleſtiæ afferant. Sic enim Dionyſius; ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν ἑτέρα στοὰ
μονόστεγος ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ, καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά; δι' ἧς εἰσὶν εἴσοδοί τε καὶ ἀναβάσεις τοῖς ἐπὶ
τὴν θέαν ἀφικνουμένοις παρ' ἕκαστον ἐργαστήριον, ὥστε μηδὲν ἐνοχλεῖσθαι τὰς τοσάσδε μυριάδας εἰσιούσας
τε καὶ ἀπολυομένας. De his ædificiis Varro loquutus eſt lib. 4. de ling. Latin. Circus maximus
dictus, quod circùm ſpectaculis ædificatus eſt, id eſt, foris & ſubſelliis. Sedebat autem
populus in leuconio, quod & luconicum dicitur; & gnaphalium Circenſe, è conciſis a-
rundinibus. Plinius lib. 27. cap. 10. Gnaphalium, alij χαμαίζηλον vocant, cuius foliis albis
mollibúſque vtuntur pro tomento. Martial. lib. 11. epig. 22. de leuconico,

Culcita leuconico quàm viduata ſuo.

Seneca lib. de vita beata cap. 28. Circenſe tomentum vocat. Super Circenſe, inquit, to-
mentum per ſuturas veteris lintei effluens incubabo. Martial. lib. 14.

Digitized by Google

Tomentum conciſa palus Circenſe vocatur: A
Hoc pro lingonico ſtramine pauper emit.

Erant ad cuneos præcinctiones, & quem balthenm Tertullianus vocat, & cancelli, quibus ſedilia ſeparata erant, quibus pedes tranſmitti poſſent. Ouid. lib. 3. eleg. 2. Amorum:

Sed pendent tibi crura, potes, ſi fortè iuuabit,
Cancellis primos inſeruiſſe pedes.

In cuneis ita ſedebant, vt ſuperioris genua dorſum inferius ſedentis attingerent. Ouidius 1. de Arte:

—— Poſt nos quicunque ſedebit,
Ne premat oppoſito mollia terga genu.

Videntúrque in ipſis cuneis fuiſſe ſcamna quædam humilia & caua, quæ pedibus ſubiici poſſent. nec enim veroſimile eſt, viros eiuſmodi ſcamnula ſecum in Circum intuliſſe. B Ouidius ibidem:

Et caua ſub tenerum ſcamna dediſſe pedem.

niſi fortè fœminæ per ſeruos eaſcamna intulerunt. Porticus in quibus gradus & cunei, fornicatæ erant etiam Conſtantinopoli. Marcellinus Comes; Gradus, ait, Circi ſeptemtrionalis ſua cum fornice ſunt incenſi ſub Anaſtaſio. Podium, id eſt, murus in pede graduum humilior cuneos muniebat, & ſolum attingebat. Sidon. in Narbone:

Totas ad podium ferens habenas.

Ex quo loco aurigæ coronati ſpectabant. Sidonius lib. 8. epiſtol. Noſtrum puluerem ſpectans veluti coronatus auriga de podio, eóque loco ſæpe ſtatuæ, ſimulacra, & imagines Deorum ponebantur. Spartian. in Seuero: Victoria de podio ſtans decidit; id quidem maximè in pompa. C

CAP. XXXIII.

De popularibus & equeſtribus in Circo.

SED in ſeſſione quæramus quinam ordo fuerit: num vt in Theatro media cauea, ſumma, ima? num equeſtria? num popularia? de quibus agere pluribus non eſt animus, quod Lipſius vir erudítiſſimus in amphitheatro ſuo cæteris anſam ſcribendi præciderit. ea tantùm attingam quæ ad Circum. Theatra Romæ inchoata ſunt à Meſſala & Caſſio Cenſoribus; ſed auctore Scipione Naſica omnis apparatus operis ſub haſta ſubiectus eſt; Senatuſconſulto cautum nequis in vrbe, propiúſve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſe- D dénſve ludos ſpectare vellet. Per 558. annos Senatus populo mixtus ſpectaculo interfuit: ſed hunc morem Attilius Serranus, & Lucius Scribonius Ædiles ludos matri Deûm facientes, ſuperioris Africani ſententiam ſecuti, diſcretis Senatus & populi locis ſoluerunt, ait Valer. Maximus lib. 1. Quid hoc ad Circum? inquies. maximè, inquam, & propriè facit Liuius enim lib 5. decadis 4. ludis Attilij Serrani & Luc. Scribonij loca Senatus, & populi Rom. diſcreta indicat, eóſque ludos Romanos, id eſt, magnos, & Circenſes fuiſſe. Poſtea lege Othonis pleniùs diſcreta ſunt. De lege Othonis & 14. ordinibus conſule Petrum Fabrum libro 2. Semeſtr. cap. 8. Quatuordecim illi gradus equites omnes capere non poterant, vt indicat Seneca libro 4. de benefic. cap. 12. Non mentiar ſi dicam me habere in equeſtribus locum. Sed cùm in Theatrum veni, ſi plena ſunt equeſtria, & iure habeo locum illic, quia ſedere eſt mihi liberum, & non habeo, quia ab his cum quibus ius E mihi loci commune eſt, occupatus eſt. Interdum loca equitum occupantur à plebeiis, quos excitari mos fuit. Quintilianus lib. 3. cap. 6 Inſtitut. Si accuſabitur theatrali lege, depulſio erit rei. Si excitatus fuerit de ſpectaculis, & aget iniuriarum. Appianus lib. 5. Ciuilium ſcribit. Cæſarem ſuſcitaſſe militem qui in equeſtribus ſederat, καὶ ὁ καῖσαρ τὸν στρατιώτην ἀνέστησεν. Qui ius ſedendi haberent, ſi excitati eſſent, agebant iniuriarum. Erant & gratuita loca, quæ de nocte occupabantur à plebecula. Suetonius in Caligula cap 26. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fuſtibus abegit. Deſignatores, quos Græci ἀποδεικτὰς vocant, loca demonſtrabant, & populo ſeriùs venienti locabant, quos & locarios aliqui vocant. Deſignatori in ludis toga prætexta fuit, lictoribus ſagula punicea, vt vult Ioſephus Scaliger. Sed non perſuadet. quia de deſignatoribus dubitatum, an artem ludicram facerent. l. 4. D. de iis qui not. infam. Deſi-

gnatores

Digitized by Google

A gnatores autem, ait Vlpianus, quos Græci βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere Celſus prubat, quia miniſterium, non artem ludicram exerceant. Petronius equeſtria vocat gradus in quibus equites ius ſedendi habent. In equeſtribus, inquit, ſedeo. In cuneis autem viæ fuêre circa balthea quæ Theatrum cingebaur, & in popularibus per procliuum. Viri enim nobiles loca diſtincta habebant, & cardinibus obſepta, ne vulgus irrumperet: popularia verò non ita occluſa erant. Tertullianus libro de ſpectaculis cap. 3. Nam apud ſpectacula & in via ſtatur. Vias enim vocant cardines balthcorum per ambitum, & diſcrimina popularium per procliuum. Martialis libro 5. epig. 4.

Et hinc deiectus in viam.

Illis ipſis initiis Circi Liuius lib. 1. loca Patribus, equitibúſque diuiſa moner, vnde equeſtria, B ſenatoria, popularia. Nec enim cum Lipſio ſentio, qui ad ætatem Auguſti Senatum, equitem, plebem indiſcretos ſpectaſſe putat ob religionem ludorum, & antiquitatem, cùm Liuius à Tarquinio loca diuiſa Patribus equitibúſque dicat (vt ſuprà monuimus) & ludis Circenſibus Senatorum loca ſedilibus plebis antepoſita ætate Scipionis Africani. deinde mos irrepſit in Circum, vt mixti Patres plebeiis ſpectarent. quod ægrè ferens Auguſtus, Cornelio Cinna & Valerio Meſſala Coſſ. mutauit. Dio l. 55. καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταὶ, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον. ὃ καὶ νῦν γίγνεται. Scorſum vt ſpectaret Senatus & eques à plebe, edixit Auguſtus, non tamen certa loca attribuit. poſtea, teſte Suetonio in Claudio cap. 21. Claudius propria Senatoribus conſtituit loca promiſcuè ſpectare ſolitis, integrúmque fecit eis, vt quocunque loco vellent ſpectare poſſent, etiam in veſte priuata. Dio pag. 459. καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθι που, καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ στολῇ θεᾶσθαι ἐπέτρεψε. Plin. lib. 9 epiſtol. Narrabat (Cornelius ſcilicet Tacitus Senator) ſediſſe ſe Circen- C ſibus proximum equiti Rom. in veſte priuata. Ipſe Nero equitum Romanorum locos ſedilibus plebis antepoſuit apud Circum, ait Tacit. lib. 15. namque ad eam diem indiſcreti inibant, quia lex Roſcia nihil niſi de 14. ordinibus ſanxit. Roſcius enim legem tulerat, vt equitibus Rom. in Theatro 14. primi gradus aſſignarentur. De Circo cautum nihil, ait Liuius in epitome lib. 99. ſed & Iulia theatralis de ſcena tantùm cauerat. Plinius lib. 8. cap. 7. euripos Nero ſuſtulit, equiti loca addens. Claudius enim Senatui loca aſſignarat, auctore Dione his verbis. ἐν δὲ τῷ ἱπποδρομίῳ ἑώρων μὲν πρότερον ἰδίᾳ καὶ καθ' σφᾶς ὡς ἕκαστος, τό τε βουλευτικὸν, καὶ τὸ ἱππικὸν, καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' οὗπερ ἔτι ἐνομίσθη· οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδεικτο, ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τάς τε ἕδρας τὰς νῦν οὔσας τοῖς βουλευταῖς ἀπένειμε, καὶ προσέτι. Id eſt, *in Circo ſpectabant priùs ſeparatim & per ſe ſinguli ordines, Senatus, equites, plebes, iam inde ex quo id inſtitutum eſt; non tamen certæ illis ſedes conſtitutæ erant, ſed tunc Claudius ſpe-* D *ctacula quibus nunc vtitur, Senatui ſecreuit, non tamen equiti.* Nero equiti aſſignauit. Suetonius in Nerone cap. 11. Circenſibus loca equiti ſecreta à cæteris tribuit. Ante Neronem & Claudium Caligula Senatoribus puluillos decreuit, vt ne in nudis tabulatis aſſiderent. Dio lib. 57. τά τε προσκεφάλαια τοῖς βουλευταῖς, ὅπως μὴ ἐπὶ γυμνῶν σανίδων καθίζωνται. Auguſtus Circenſes ex amicorum ferè libertorúmque cœnaculis ſpectabat: interdum è puluinari. id enim temporis quiſque in Circo ſibi cœnacula exſtruebat, cùm loca certa Senatoribus & plebi nondum deſcripta, ait Sueton. cap. 45. Idem primùm ſubſelliorum ordinem Senatoribus aſſignauit. quod in Circo ſeruatum non eſt ante Claudium, niſi ſi fortè patriciis ac principibus viris locus in prima fronte ſpectaculorum nominatim daretur. Patet ex eo quod Auguſtus noluerit Claudium adoleſcentem ſtolidum, qui pòſt Imperator fuit, ſpectare Circenſes ex puluinari, ne expoſitus in prima fronte ſpectaculorum conſpiceretur. E Traianus in Circo æquauit plebis, ac Principis loca, locorum quinque millia adiecit. editores autem locum in Circo & foro dabant amicis & tribulibus. Nam & à Muræna ſpectacula ſunt tributim data, vt ſuffragia à populo eblandiretur, ait Pædianus pro Muræna: & Cicero viros primarios in Circo totas tabernas tribulium cauſa comparaſſe ſignificat.

CAP. XXXIV.

De viis, baltheis, cathedris cuneorum.

HANC partem Lipſius eruditè exequutus eſt, vt tanto viro dignum fuit. Pauca tamen hîc apponere nihil vetat, in quibus non vſquequaque cum eo nobis conuenit. Viam in cuneis triplicem fuiſſe coniicio. Vnam tranſuerſam in podiu quo arena cingeba-

Google

tur, vbi ſedebant Magiſtratus, qua per ambitum euntibus iter fuit. Alteram circum gradus ipſos & cuneos, quæ diſcrimina popularium vocat Tertullianus, vt eſſet initus ad gradus & exitus. Tertiam veluti per procliuum aſcendentibus in popularia, aut in equeſtria, orcheſtrámque deſcendentibus. Ambitus orcheſtræ baltheis & cardinibus diſtinctus fuit: balthei diſcrimina fuêre quibus ordines diſtincti erant, vt commodè ſpectare poſſent. ſingulis autem baltheis ſui erant cardines, id eſt, fores verſatiles cardinibus impactæ, ad vtramque viam bini, quibus hinc & inde inibant ſpectaturi, & ingreſſi claudebant, vt alij excluderentur. conſularur Victruuius lib. 5. cap. 6. 7. Tertullian. de ſpectac. Nam apud ſpectacula & in via ſtatut. vias enim vocant cardines baltheorum, per ambitum & diſcrimina popularium per procliuum. Cathedra quoque nominatur ipſe in anfractu ad conſeſſum ſitus. Calpurnius tamen cathedras pro ſubſelliis poſuit. A B

Inter fœmineas ſpectabat turba cathedras.

Martial. ſella, ſubſellia, ſcamna. lib. 5.

Et hinc miſer deiectus in viam tranſit,
Subſellióque ſemifultus extremo.

epig. 29.

Bis ſeptem tibi iam non ſunt ſubſellia tanti,
Vt ſedeas viſo pallidus Oceano.

Non dubito ſellas illatas in cuneos & gradus. Victruuius lib. 5. gradus vbi ſubſellia componantur. Iuuenal.

——& duo fortes
De grege Mæſorum qui me ceruice locata C
Securum iubeant clamoſo inſiſtere Circo.

Sueton. in Nerone cap. 26. geſtatotiam ſellam vocat.

CAP. XXXV.

De ſeßione & gradibus.

POPVLVS aliquandiu ſtans ludos ſpectauit, ait Liuius lib. 48. aut ſi fuêre gradus, exiſtimem cæſpititios per initia fuiſſe, vt Ouid. 1. de Arte.

In gradibus ſedit populus de cæſpite factis,
Qualibet hirſutas fronde tegente comas.

aut ſubitarios gradus. Tacit. lib. 14. Erant qui Pompeium accuſarent, quod manſuram Theatri ſedem poſuiſſet. Nam antea ſubitariis gradibus, & ſcena in tempus ſtructa ludos edi ſolitos: vel ſi vetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe. Sed conſultum parſimoniæ, quod perpetua Theatro loca ſint. Certè ante Carthaginem deletam, cùm Theatrum à Cenſoribus locatum exſtrueretur, Cornelio Naſica auctore, tanquam inutile & nociturum publicis moribus, ex Senatuſconſulto deſtructum eſt, populúſque aliquandiu ſtans ludos ſpectauit, ait Liu. lib. 48. Idem penè narrat Auguſtin. lib. 1. de Ciuit. c. 31. Naſica Pontifex maximus caueam Theatri conſtruere molientem compeſcuit, perſuaſítque ne Græcam luxuriem virilibus patriæ moribus pateretur obrepere: Senatus etiam ſubſellia quibus ad horam congeſtis in ludorum ſpectaculo iam vti ciuitas cœperat, deinceps prohiberet apponi. cap. 32. quia populo bellicoſo, & ſolis antea ludis Circenſibus aſſueto, ludorum ſcenicorum delicata ſubintrauit inſania. Cn. Pompeius ædem Victoriæ dedicauit, cuius gradus in vicem Theatri eſſent, Gellio auctore lib. 10. cap. 1. Theatro enim ſuo, ne deſtrueretur, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem populum vocans, non Theatrum, ſed Veneris templum vocauit, cui ſubiecit gradus ſpectaculorum, ait Tertul. lib. de ſpectac. Cùm igitur nulli eſſent Theatri gradus ante Pompeium, niſi fortè ſubitarij & repentini, an promiſcuè ſpectabant Senatores cum plebe, an Senatoria loca diſcreta à popularibus? Liuius lib. 34 pag. 87. auctor eſt, ludis magnis S. Ælium Pætum, & C. Cornelium Cethegum, Ædilibus curulibus imperaſſe (eos ludos poſtea Romanos vocat) vt loca Senatoria ſecernerent à populo. nam antea ſpectabant in promiſcuo. Idem Pædianus in oratione pro Cornelio pag. 91. Megaleſia ludos ſcenicos C. Attilius Serranus, & L. Scribonius Libo Ædiles primi fecerunt. Horum Ædilium ludos Romanos primùm Senatus à populo ſecretus ſpectauit. ait Liuius, ad quingenteſimum octauum annum in promiſcuo ſpectatum eſſe. Sed equitum an habita ratio? non putem ante legem Roſciam, quæ equitibus D E

Digitized by Google

A equitibus integræ famæ & fortunæ quatuordecim primos gradus attribuit. Cic. 2. Philip. Sediſti in 14. ordinib. cùm l. Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus, quamuis fortunæ vitio decoxiſſent. Plut. in Cic. Othonem narrat 14. primos gradus equitibus attribuiſſe. Verùm lex illa ſæpe neglecta, ſæpe reſtituta ab Imperatoribus. ideo frequenter in ius vocati, qui in 14. ſederent, ſæpe excitari à lictoribus. Sueton. in Iulio: ludis Decimus Laberius eques Rom. mimum ſuum egit. ſeſſum in 14. è ſcena per orcheſtram tranſiit. Lex fuit, ne ſedeat in 14. ordinibus, qui ludicram artem exercuerit: qui ſe Prætori in hortis oſtenderat, neque erat productus (in ſcenam) ſedit in 14. ordinibus. Si accuſabitur theatrali lege; ſi excitatus fuerit de ſpectaculis, & aget iniuriarum. vide Quintilianum in id argumentum. Eam legem prolapſam reſtituit Domitianus, plebe promiſcuè loca equitum occupante. Martialis l. 5. epig. 8.

B *Edictum Domini Deique noſtri,*
Quo ſubſellia certiora ſiunt,
Et puros eques ordines recepit,
Dum laudat modò Phaſis in Theatro,
Illas purpureas & arrogantes
Iuſſit ſurgere Lectius lacernas.

epig. 26.

Quadringenta tibi non ſunt Chæreſtrate, ſurge,
Lectius ecce venit, ſta, fuge, curre, late.

epig. 24.

Iura theatralis dum ſiluêre fori.

C Eadem conticuiſſe ſub Iuliano Didio videtur, etiam in Circo. Spartianus: Ad Circenſe ſpectaculum itum eſt. ſed occupatis indifferenter omnium ſubſelliis, populus geminauit conuicia in Iulianum. Mart. l. 5. epig. 15.

Sedere primo ſolitus in gradu ſemper,
Tunc cùm liceret occupare Mannejus,
Bis excitatus térque tranſtulit caſtra,
Et inter ipſas penè tertius ſellas,
Poſt Caiúmque Luciúmque conſedit.

Lictores miniſtri deſignatorum excitabant occupantes, quorum è numero fuêre Lectius & Occanus. Martial. lib. 5. epig. 29.

D *Bis ſeptem tibi iam non ſunt ſubſellia tanti,*
Vt ſedeas viſo pallidus Oceano.

Formula enim qua lictores excitarent, fuit, ſurge, vt ſuprà oſtendimus è Martiali lib. 5. epig. 8. & epig. 26. Lipſius deſignatores, lictores, locarios, eoſdem fuiſſe cenſet. pace tãti viri dixerim, hic obdormiuit aliquantulum, aut ego vigilans dormio. Honoratum enim officium deſignatorum fuit, in funeribus & ſpectaculis, qui principibus viris loca certa aſſignarent, vt diſcimus è l. 4. ff. de his qui notant. infamia. Deſignatores autem, quos Græci brabeutas appellant, artem ludicram non facere Celſus probat, quia miniſterium, non artem ludicram exerceant. & ſanè locus iſte hodie non pro modico beneficio datur. Deſignatori lictores adhibiti, vt in ordinem cogerentur, ſi qui reluctari vellent. Horat. l. 1. epiſt. 7.

—— Dum ficus prima calórque
Deſignatorem decorat lictoribus atris.

E Plautus prologo Pœnoli.

Neu lictor verbum aut virgis muttiant,
Neu deſignator præteriens obambulet.

Locarios autem eſſe putem homines paupertinos, qui loca commoda ſpectaculis in popularibus occuparent, quæ deinde locarent ditioribus. apud Varronem l. 4. de ling. Lat. locarium quod datur in ſtabulo, & taberna. Quid ſi locarij ſint ij qui redimebant à Cenſoribus officinas quæ erant in porticibus Circi, & cænacula quæ deinde ſpectatoribus locarent? Martial.

Hermes diuitiæ locariorum.

Dicas fortè, quæ igitur fuerunt gratuita in Circo loca, de quibus in Caligula Sueto. c. 26. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fuſtibus abegit? Certè equeſtria & ſenatoria gratuita fuerũt, quæ fœminis & maritis etiam gratuita.

Digitized by Google

Aliquid Romæ ſolutum deſignatoribus aut lictoribus pro locario, non memini me lege- A
re. gratuita libenter accipiam ipſa popularia, quæ primò occupanti conceſſa, vnde pretium reficere ſuliti tenuiores; ſi cederent tardè aduentantibus. Dices, quò igitur pertinet illud Plautini prologi?

Serui ne obſideant, liberis vt ſit locus,
Vel æs pro capite dent: ſi id facere non queunt,
Domum abeant. ——

Putem cùm gradus eſſent ſubitarij, æris aliquid exactum ab iis qui promiſcuè ſpectarent. tum enim & fœminæ prope viros aſſidebant, vt acciderat Syllæ apud Plutar. οὔπω δὲ τῶν τόπων διακεκριμένων, ἀλλ' ἔτι τοῦ θεάτρου συμμιγοῦς ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὄντος, ἔτυχε πλησίον τοῦ Σύλλα καθεζομένη γυνή. *Cùm loca nondum diſcreta eſſent, ſed in Theatro promiſcuè viri fœminæque ſpectarent,* B
fortè prope Syllam ſedit mulier. Maritis autem loca fuiſſe attributa oſtendit Gellius l. 11. c. 15. poſt legem Pappiam Poppæam multa quæ ſenibus honoris cauſa deferri ſolita erant, ad maritos tranſlata. Martial.

Sedere in equitum an tibi liceat ſcamnis
Videbo, Dindyme, non licet maritorum.

De fœminis ex Ouidio ſuprà oſtendimus, olim promiſcuè in Circo cum viris ſpectaſſe, quod vetuit Auguſtus. Calpurnius in venatione Carini.

Venimus ad ſedes vbi pulla ſordida veſte
Inter fœmineas ſpectabat turba cathedras.

Propert.

Colla caue inflectas ad ſummum obliqua Theatrum. C

Seneca de tranquil. verba ad ſummam caueam ſpectantia, id eſt, ad fœminas. Equites excluſi 14. ordinibus ob turbam in popularibus ſedebant, & forte locariis aliquid numerabant. Seneca de beneficiis l. 7 c. 12. Equeſtria ſi plena ſunt ab equitibus, iure locum in equitibus habeo, nec habeo ſi tardiùs veni. Orcheſtra Senatoribus aſſignata. Auſonius ludis ſapientum:

Tu qui orcheſtræ proximus,
Gradibus propinquus in 14. ſedes.

quatuordecim gradus prope orcheſtram fuêre; in orcheſtra Senatores. Sueton. in Auguſto c. 43. Parthorum obſides tunc primùm miſſos per arenam mediam ad ſpectaculum induxit, ſupérque ſe ſubſellio ſecundo collocauit. Subſellium ſecundum ſupra orcheſtram interpretor. nam in orcheſtra legatos ſedere vetuit Auguſtus, permiſit Claudius, apud Sueton. cap. 25. Germanorum legatos in orcheſtra ſedere permiſit, quod in popularia deducti D
iam animaduertiſſent Parthos & Armenios ſedentes in Senatu. Seſſionem in Senatu, & in orcheſtra, pro eodem accipit Cic. de prouinciis; nunc in orcheſtra helluatur, antea poſt ſiparium: id eſt, iam inter Senatores ſedet, qui priùs hiſtrioniam fecerat. Iuuenalis tranſcurſia patriciorum vocat, quia patricij ad orcheſtram tranſiêre. Sed audiendus Sueton. in Auguſto cap. 44. Romæ legatos liberarum ſociarúmque gentium vetuit in orcheſtra conſidere, cùm quoſdam etiam libertini generis mitti deprehendiſſet. militem ſecreuit à populo: maritis è plebe proprios ordines aſſignauit: prætextatis cuneum ſuum, & proximum pædagogis, ſanxítque ne quis pullatorum media cauea ſederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiſcuè ſpectare ſolemne olim erat, niſi è ſuperiori loco ſpectare conceſſit ſolis. Orcheſtram igitur primum ſubſelliorum ordinem accipio, ſecundum vbi legati ſupra orcheſtram. Petron. ſatyr. Ex hac nota Domina eſt mea. vſque ab orcheſtra 14. tranſilit, & in extrema parte quærit quod diligat. Sueton. in Auguſto c. 44. facto igitur decreto Patrum, vt quoties E
quid ſpectandum vſquam publicè ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret Senatoribus. Primum ordinem intelligo, in quo Imperator ipſe ſederet cum Senatoribus, vt Sueton. in Auguſto cap. 43. ſecundo enim ſupra ſe ſubſellio collocauit obſides. Imò & orcheſtram, & podium ipſum, primum ſubſellium interpretor. ſed in podio, ſeu primo ſubſellio alia aliis loca fuêre digniora, vbi ſuggeſtus Imperatoris, tribunal editoris, & ſella Veſtalium eſſet: ideo Prudentius podij meliore in parte ſedentes eas ait ſpectare. Imperator igitur in orcheſtra primo ſubſellio inter Magiſtratus & Senatores, vbi ſuggeſtus exſtructus inſtar tribunalis. Sueton. in Iulio c. 76. ſuggeſtum in orcheſtra c. 44 in Auguſto. Solis virginibus Veſtalibus locum in Theatro ſeparatim, & contra Prætoris tribunal dedit cap. 45. ipſe Circenſes ex amicorum fere libertorúmque cænaculis ſpectabat, interdum è puluinari, id eſt, è prima fronte ſubſelliorum, vt interpretatur Suetonius in Claudio cap. 4. Puluinar illud & ſuggeſtus

Digitized by Google

A geſtus Imperatoris dicitur cubiculum à Sueton. in Nerone cap. 12. Ictus, inquit, primo ſtatim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipſúmque cruore reſperſit. Plin. in panegyr. Traiani: Nec magis proprius ſpectandi Cæſaris ſuggeſtus, quàm propria quæ ſpectet. Licebit ergo ciuibus tuis in vicem contueri. dabitur non cubiculum Principis, ſed ipſum cernere in publico in populo ſedentem. Sed quid eſt apud Sueton. in Nerone, accubantem paruis foraminibus ſpectare? an cubiculum illud concluſum, feneſtris diſtinctum? Puto ſuggeſtum velo incluſum, quod retrahi aut contrahi potuit. Nero enim primùm paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto ſpectare conſueuerat. Græci vocant οὐρανίσκους & κωνώπια. Plutarch. in Alex. vita. καθίσαντος αὐτοῦ πρῶτον ὑπὸ τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ. vbi nota, ſolium ipſum non dici propriè οὐρανίσκον, ſed velum illud conuexum inſtar fornicis & cameræ, quod ipſum ſolium obtegebat, ſicuti cœlum terram tegit, & obumbrat: ideo

B cubiculum dictum exiſtimaro, quia ſit cameratum & teſtudinis ſpecie fornicatum. Tzetzes οὐρανὸν vocat in Chiliad. de Choſroë. ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῖς αὐτοῦ οὐρανὸν εἶχον τεχνηθέντα, ἐξ οὗ βρονταὶ, καὶ κεραυνοὶ μηχανικῶς, καὶ ὄμβροι ἐπιδειμένων πρέσβεων ἐρρήγνυντο πρὸς θάμβος. Id eſt, *Choſroës ſub Heraclio in regia cœlum habuit artificiosè elaboratum, vnde tonitrua, fulmina, pluuiaque machinatione quadam erumperent ad ſtuporem omnium, cùm legati exterarum gentium ad menſas accumberent.* Cœlum illud opinor conopeum fuiſſe, aut cubiculum, aut tentorium. οὐρανίσκον Plutarchus in Themiſtocle vocat σκιάδα χρυσῆν, *vmbraculum aureum.* De conopeo Propert. lib. 3.

Fœdáque Tarpeio conopea tendere ſaxo.

Fuit tentorium regium belli, domíque. Iudith c. 5. accipitur pro lecto in tricliniis, imò & pro lecto cubiculari, aut certè velo quo tegeretur. Sed ad rem, ſuggeſtus Imperatorum in ſpectaculis aureus fuit. Dio in Tiberio: δίφρους τε ἐπιχρύσους ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν εἰσέφερον, Seiano & Tiberio. Caſſaubonus, vir eruditus & iudicioſus, primam frontem ſpectaculorum, ſeu

C primum ſubſellium, quod in Theatro diximus in orcheſtra fuiſſe, in Circo euripum eſſe cenſet, qui medium ſtadium cingeret, & locus honoratiſſimus eſſet. Equidem exiſtimem euripum, vt ſuprà ex Sidonio indicaui, à medio Circo poſt metas vltimas pertinuiſſe, deinde euripum ipſum podio concluſum vndique, vnde ſpectarent Imperatores, & Magiſtratus è puluinari. nam auctore Feſto, ſellæ Curuli proxime ſacellum Murtiæ locus erat, vnde ſpectabāt Magiſtratus. Auguſtus ex amicorum cœnaculis ſpectabat, non vt Nero poſtea accubans, ſed ſedens. quod & à Tiberio factitatum eſt. Dio lib. 57. τούς γε τῶν ἵππων ἀγῶνας ἐξ οἰκίας καὶ αὐτὸς τὰ πολλὰ θεωρῶν πολλάκις ἑώρα. Cœnacula fuêre in ſuprema ædium parte, imò, vt loquitur Liuius lib. 39. ſupra ædes. fuiſſe enim docuimus ex Dionyſij lib 3. in ambitum Circi porticum alteram vnius tecti, vbi officinæ eſſent & cœnacula ſupra officinas, vnde ſpectarent ij qui conduxiſſent à locariis, quibus Cenſores locabant. Ita fortè & in Theatro, & in

D amphitheatro fuêre cœnacula, quæ cœnaculariam facientes & locatij locarent, auctoribus Cenſoribus. Sicuti autem Romæ primus ſubſelliorum gradus Magiſtratibus attributus eſt, & Senatoribus, ita & in Græcia προεδρία. Ariſtophan. in Equitib.

Νῦν δ' ἐὰν μὴ προεδρίαν φέρωσι, καὶ τὰ σιτία, οὐ μαχεῖσθαί φασι.

Id eſt, *nunc autem niſi anteſeſſio eis dabitur, & cibi, non pugnaturos ſe aiunt.* vbi Scholiaſtes. τιμῆς δὲ εἶδος τρόπος· ἐξῆν δὲ τοῖς τιμῆς ταύτης τυχοῦσι, καὶ ἐν βουλευτηρίῳ, δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν θεάτρῳ, δὲ ἐν ἄλλῳ παντὶ συλλόγῳ τοὺς προκαταλαμβάνοντας, οἵτινες ἦσαν, ἐξεγείραντας αὐτοὺς εἰς τὸν ἐκείνων τόπον καθίσαι. vbi mihi nota, vocem *excitandi* ſeu *ſuſcitandi* natam à Græcis. Appianus in Auguſto ἀνιστάναι dixit. δὲ ὁ καῖσαρ τὸν στρατηγὸν ἀνέστησε. Iuuenalis lib. 1. ſatyra 3.

——— Et de puluino ſurgat equeſtri,

E *Cuius res legi non ſufficit.———*

Adde Senatoribus puluillos ſuppoſitos in ſubſelliis, ne in nudis aſſeribus ſederent. id Romæ à Caligula primùm. Dio. τὰ προσκεφάλαια τοῖς βουλευταῖς, ὅπως μὴ ἐπὶ γυμνῶν τῶν σανίδων καθίζωνται, πρῶτον τότε ὑπετίθη, καὶ πίλους φορεῖν τὸν θεσσαλικὸν τρόπον εἰς τὰ θέατρα φορεῖν ἐπέτρεψε. quod & à Græcis mutuatos arbitror. Theophraſt. in character. κόλαξ δὲ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια, αὐτὸς ὑποστρῶσαι. Fuêre togati in ſpectaculis: ſi ruerent imbres, lacernati. Lampridius in Commod. qui contra conſuetudinem penulatos iuſſit ſpectatores, non togatos ad munus conuenire, quod funeribus ſolebat, ipſe in toga pulla præſidens. Xiphilin. in Commod. μέλλων αὖθις μονομαχῆσαι παρήγγειλεν ἡμῖν ἔν τε τῇ στολῇ τῇ ἱππάδι, καὶ ἐν τῇ μανδύαις εἰς τὸ θέατρον ἐσελθεῖν. ὁ μὲν οὐκ ἄλλως ποιοῦμεν εἰσιόντες εἰς τὸ θέατρον, εἰ μή τις αὐτοκράτορα μετηλλάχει. Vſi ludis tenuiores veſte praſina, aut viridi, lautiores conchyliatis lacernis. Martialis lib. 5. epig. 24.

Herbarum fueras indutus Baſſe colores, A
Iura theatralis dum ſiluêre fori.
Quæ poſtquam placidi Cenſoris cura renaſci
Iuſſit, & Oceanum certior audit eques:
Non niſi vel cocco madida. ——

epig. 8.

Illas purpureas & elegantes
Iuſſit ſurgere Lectius lacernas.

equites enim ſe conchyliatis lacernis mentiebantur. lib. 2. epig. 29.

——*Vides illum ſubſellia prima tenentem,*
Quaque Tyron toties epotauêre lacernæ.

lib. 5. B

Non niſi vel cocco madida, vel murice tincta
Veſte nites, & te ſic dare verba putas.

Si tamen Imperator veſtem pullam in Theatrum aut Circum inferret, non fuit integrum populo veſte conchyliata vti. Dio in Tiberio pag. 103. πολλοὶ ἐσθῆτι ἁλουργεῖ ἐχρῶντο. ὑετοῦ δ' ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου ὁ Τιβέριος φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ. κἀκ τούτου οὐκ ἔτι οὐδεὶς ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. *Multi*, inquit, *vtebantur veſte conchyliata: cùm autem quodam ſpectaculo pluuia eſſet, Tiberius nigram penulam induit. ex eo nullus alia veſte vti auſus eſt.* Ludis publicis Principes, Senatores, virgines Veſtales, ſacerdotes, aut præſidebant, aut loco illuſtri ſedebant. Arnobius lib. 4. Sedent in ſpectaculis publicis ſacerdotum omnium, Magiſtratuúmque collegia, Pontifices maximi, maximi Curiones, 15. viri laureati, Diales cum apicibus, C Flamines, Augures, interpretes diuinæ mentis, & voluntatis, caſtæ virgines, perpetui ignis nutrices, & conſeruatrices; ſed & cunctus populus, & Senatus, Conſularibus functi Patres, Diis proximi, & auguſtiſſimi Reges. Spectabant interdum coronati. Liuius lib. 10. Lucio Papyrio, & Sp. Caruilio Coſſ. coronati primùm ob res bello bene geſtas ludos Romanos ſpectauerunt. Spectabant togati, eodem auctore lib. 40. Negotium Ædilibus datum, ne quem poſt hæc paterentur in foro Circóue, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. Fœminæ pileatæ ad ludos ferebantur, apud eundem lib. 5. In re læta populus nitidis veſtibus ornatus ſpectauit, narrante Plutarcho in Paulo Æmilio. Iulio Cæſari datum vt è Tribunitio ſubſellio cum Tribunis ludos ſpectaret, ait Dio lib. 44. Auguſtus ex amicorum libertorúmque cœnaculis ferè ſpectabat, interdum è puluinari, ait Suetonius. Idem in Claudio cap. 4. ex epiſt. Auguſti ad Liuiam. Spectare Claudium Circenſes è puluinari non placet nobis. Expoſitus enim in prima ſede ſpectaculorum conſpicietur. Iuuenalis D lib. 1. ſatyra 3.

Et de puluino ſurgat equeſtri.

In Circo Conſtantinopolitano erant cancelli quibus viri principes ſpectantes incumberent. Ammianus lib. 21. Poſtridie ludis Circenſibus idem ex aduerſo Imperatoris vbi conſueuerat ſpectans, repentino clamore ſublato, cùm certamen inopinatum emitteretur, diffractis cancellis quibus vnà cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in vnum excuſſis, læſiſque leuiter paucis, interna compage diſrupta, efflaſſe ſpiritum repertus eſt ſolus. Oportuit eum ſpectaſſe è porticu quæ carceribus impoſita erat, &, vt Romæ loquebantur, Senatoribus attributa oppido incumbebat.

E

CAP. XXXVI.

De honore in Circo viris fortibus delato.

IAM pridem viris fortibus locus in Circo ſpectaculis exceptus eſt. Super cæteros enim honores locus in Circo Valerio Dictatori, poſteriſq; ad ſpectaculum datus, ſella in eo loco Curulis poſita, auctore Liuio. Feſtus ea de re; Sellæ, ait, Curuli locus datus eſt Valerio Dictatori, poſteriſq; eius honoris cauſa, vt proxime ſacellum Murtiæ ſpectarent, vnde aſpiciebant ſpectacula Magiſtratus. Pleriſque datum eſt honoris cauſa, vt corona aurea in Circo vterentur. Titus Ampius & Titus Labienus Tribuni plebis legem tulerunt, vt ludis Circenſibus corona aurea, & omni cultu triũphantium Cneus Pompeius magnus poſt bellum Mithridaticum vteretur, ſcenicis etiam prætexta, coronâq; aurea

Digitized by Google

A aurea, vt ſcribit Velleius lib.2. Dio lib. 37. ait, decretum eſſe poſt victoriam Mithridaticam, vt Pompeius omnibus ludis ſolemnibus lauream geſtaret. Apud Velleium pro *corona aurea*, legendum putem, *laurea*. quod idem datum eſſe Iulio Cæſari Dio ſcribit lib.43. vt laurea corona vteretur, & omnibus ludis veſtem triumphalem geſtaret. lib. 44. Datum Cæſari, vt ludis in Tribunitio ſubſellio cum iis qui Tribunatum id temporis gererent, ſederet. lib.51. vt in hymnis iuxta Deos immortales ipſe adſcriberetur. Lucius Piſo tradit, Papyrium Maſſonem, qui primus in monte Albano triumphauit de Corſis, myrto coronatum ludos Circenſes ſpectare ſolitum, auctore Plinio lib.15. cap.29. Statuæ illuſtrium virorum in Circo poſitæ apud Xiphilinum in Seuero pag.397. formis Commelini. & fœminarum in Theatro, vt Fauſtinæ, ibidem pag.371. Capitolinus in M. Antonino. Iuſsítque vt ſtatua rantummodo filio mortuo decerneretur, & imago aurea Circenſibus per pompam B ferenda, & vt Saliari carmine nomen eius inſcriberetur. Idem in Antonino. poſt mortem meruit & Circenſes, & flaminem, & tẽplum, & ſodales Antoninianos. Funeribus enim Circenſes dati. Feſtus, indictiua funera quibus adhibentur non ludi modò, ſed etiam deſultores. Viri etiam fortes non per interludia modò (Dionyſ. pag. 354. formis Stephani, ἐν τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις) laudabantur, eorúmque quorum beneficia in populum conſtitiſſent, coronæ oſtendebantur: ſed & coronati procedebant in Circum. Plinius de viris illuſtribus. L. Æmilio qui Perſeum Macedonum Regem vicit, datum fuit à Senatu, vt ludis Circenſibus triumphali veſte vteretur. Patercul.1.volum. Labienus Tribunus plebis legem tulit, vt ludis Circenſibus corona laurea, & omni cultu triumphantium Pompeius vteretur. *lauream* repoſuit Lipſius, ſcitè ex Dione lib. 37. δαφνοφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις μὲν αὐταῖς, τὴν δὲ ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων C ἀγῶσιν ἐνδύνειν. Id eſt, *ipſum ferre laurum in capite per omnes ludos, & togam prætextam: triumphalem autem per ludos Circenſes.* Quinetiam in Circo viris fortibus vita functis honos habebatur, eorum imaginibus aut in Circum ferendis, aut ſella Curuli ornandis. Dio pag.351. τῷ Μαρκέλλῳ δίφρον ἀρχικὸν ἐς τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι. *Marcello*, inquit, *ſellam Curulem in Theatrum Romano ſpectaculo inferri placuit.* Primo omnium Iulio Cæſari Senatus decreuit ſedem auream in curia & pro tribunali, thenſam & ferculum Circenſi pompa, auctore Suetonio. Vnde mos natus, Principum imaginis in pompa Circenſi cum ſimulacris Deorum inferendæ, in thenſa & ferculo, ſicut imagines Deorum ſolent. Germanico mortuo decreti honores, vt nomen eius Saliari carmine caneretur, ludos Circenſes eburnea effigies præiret, narrante Tacito lib.2. Sueton. in Tito: qui ſtatuam Britannico auream in palatio poſuit, & alteram ex ebore equeſtrem, quæ Circenſi pompa hodié- D que præfertur, dedicauit. Seuerus Imperator auream imaginem Pertinacis in curru elephantum in Circum induci, & in reliqua Theatra, & ſellas tres inauratas ipſi inferri iuſſit. Herodian.lib.4. προσέταξε χρυσῆν εἰκόνα Περτίνακος ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰσάγεσθαι, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θέατρα, θρόνους τε τρεῖς καταχρύσους αὐτῷ εἰσκομίζεσθαι. Die Circenſium cùm tres Victoriæ more ſolito eſſent locatæ gypſeæ cum palmis, media, quæ Seueri nomine adſcriptum orbem cum palmis tenebat, de podio ſtans cecidit, ait Spartian. in Seuero. Senatores ipſi dignitatem Probi conſecrandam vultibus, ornandam templis, celebrandam ludis Circenſibus iudicarunt, vt eſt apud Vopiſcum in Probo. Hîc addam, Conſtantinopoli duas in Circo fuiſſe porticus, vnde Senatores ſpectarent. nec enim tantùm ima cauea, ſed tota porticu à populo diſtinguebantur. Sic enim Marcellinus Comes: Regium veſtibulum, priſcúmque in eo ſolium ob aſpicienda probandáque in Circo certamina ſtru- E ctum, victor Iuſtinianus Princeps eminentius clariúſque quàm fuerat, fecit, & vtramque Senatorum ex more ſpectantium, porticum ſolita magnanimitate redintegrauit. reſpondebat ſolium Imperatoris in Circo portæ mortuæ.

CAP. XXXVII.

De reliquo ornatu Circi.

HABES vniuerſum Circum à veteribus depictum. hoc addo, auro Circum ab Imperatoribus quibuſdam, minióque conſtratum magnificentiæ cauſa. Sueton. in Caligula cap.18. Caligula minio & chryſocolla conſtrato Circo. Nero chryſocolla ſtrauit arenam Circi, cùm ipſe concolori panno aurigaturus eſſet, introducta opificum turba, teſte Plinio

Digitized by Google

Plinio lib. 33.cap.5.quod & Heliogabalus fecit,doluítque quod electri ramentis ſterni non A
poſſet,ait Lampridius. Vulgò Circus maximus ramentis lapidis candidi ſternebatur. Plin.
lib. 36.cap. 22. Inuenêre & alium vſum in ramentis quoque lapidis candidi, Circum maxi-
mum ludis Circenſibus ſternendi,vt ſit in commendatione candor.

CAP. XXXVIII.

De pompa Circi.

AD ornatum Circi pertinent imagines, victoriolæ, thenſæ, ac cætera pompæ orna-
menta,quæ ante curſum in Circum induci ſolita erant, de quibus Varro l.4. de ling. B
Lat.Circus maximus,inquit, dicitur, quod ibi circum metas pompa fertur,quæ populo in-
grata fuit,quia ludis mora.Seneca præfat. controuerſ. non ignoras quàm ſit odioſa Circen-
ſibus pompa.Quis ornatus pompæ fuerit,è Dionyſio lib.7. ſub finem pleniſſimè diſces. Hic
pauca ſummatim delibabo ex aliis auctoribus, quæ ad Circum propriè faciant. Deorum
exuuiæ thenſis,id eſt, ſacris vehiculis ferebantur ad puluinar in Circum. vehicula thenſa-
rum ex ebore & argento fuerunt. Feſtus; thenſa vehiculum eſt quo exuuiæ Deorum ludis
Circenſibus in Circum ad puluinar feruntur. Fuit ex ebore & argento. Ouid. lib. 3. Amor.
eleg. 2.

Sed iam pompa venit, linguíſque animíſque fauete,
Tempus adeſt plauſus, aurea pompa venit.
Prima loco fertur ſparſis victoria pennis. C

Plautus in Milite;

Quæ me ambæ hodie obſecrauerunt,vt te hodie quaſi pompam ducerem.

Deinde imagines aliorum numinum ponit,Neptuni,Martis, Apollinis, Dianæ, Mineruæ,
Cereris, Bacchi,Pollucis & Caſtoris.

Plaudite Neptuno nimiùm qui creditis vndis,
Plaude tuo Marti miles, nos odimus arma.
Auguribus Phœbus,Phœbe venantibus adſit,
Artifices in te verte Minerua manus.
Agricolæ Cereri, teneróque aſſurgite Baccho,
Pollucem pugiles, Caſtora placet eques.

Apud Suetonium Auguſtus è pompa Circenſium Neptuni imaginem ſuſtulit,quia naufra- D
gium fecerat.Imagines illæ Deorum ſacris vehiculis ferebantur. Cicero de Aruſpic. diſcip.
omnéſque Dij qui vehiculis thenſarum ſolemnes cœtus ludorum initis.alij legunt, *ire iuſſi-
ſtis*,minùs bene.Ouid.l.4.Faſtor.

Circus erit pompa celeber, numeróque Deorum,
Primáque ventoſis palma petetur equis.

Erant in ea pompa currus, armamaxæ,thenſæ,coronæ,ſedes, exuuiæ Deorum. Pontifices,
flamines, augures, ſacerdotes, & ſacrificuli omnes ſequebantur pompam, vt Dionyſ.l.7.
Equi Soli ſacri in pompa circumducebantur,qui πομπικοὶ, vel ἀφετήριοι, vel ἀκοπομπαῖοι di-
cti.eos Curopalates συρῶν vocat. in pompa Solis à Curtio ponuntur. apud Sueton.in Iulio
cap. 81. Tacitus lib. 3.ſed tum ſupplicia Diis ludíque magni ab Senatu decernuntur, quos
Pontifices, & augures, & quindecim viri cum ſeptemviris, & ſodalibus auguſtalibus ede- E
rent.Coronas ſumebant cum palmatis togis ad deducendas thenſas,ait Tertul.l de corona
militis,ſed eruditè lib de ſpectaculis. Circenſium paulo pomparior ſuggeſtus, quibus pro-
priè pompa præcedit,probans ipſa quorum ſit de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmi-
ne,de curribus,de thenſis,de armamaxis,de ſedibus,de coronis,de exuuiis;quanta præterea
ſacra,quanta ſacrificia præcedant,intercedant, ſuccedant, quot collegia, quot ſacerdotia,
quot officia moueantur, ſciunt ipſi.& ſi vnam thenſam trahat, Iouis tamen plauſtrum eſt.
ideóque cùm pompa veheretur,honos Diis reuerentiáque habita eſt: aut ſi quid tetri diri-
que fuiſſet,inſtaurari ludos oportuit. Valer.cap.7.lib.1. Iupiter ſignificauit,cùm ſeruus à do-
mino per Circum ſub furca ductus eſſet,ſibi non placuiſſe præſultorem illum,ludos inſtau-
rari oportuit. Macrob.lib. 1. Saturnal. cap. 11. in Circenſibus erat dies inſtauratitius ob ſer-
uum, qui à domino per Circum verberibus affectus fuit. Deorum igitur imagines pompa
Circenſi

Digitized by Google

A Circenſi thenſis vehebantur, & ferculis ferebantur. Cic. 1. de offic. ne pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur, ſi tarditatibus vtamur in ingreſſu mollioribus. In eo Deorum numero fuit & Apollo Heliopolitanus, ait Plutarch. In Circo Athenienſi equitum pompæ fiebant. Xenophon in hippiatr. ὅπως τὰς πομπὰς ἐν ταῖς ἑορταῖς ἀξιοθεάτους ποιήσῃ· ἔτι δὲ τ' ἄλλα ὅσα ἐπιδεικνύναι δεῖ τῇ πόλει, ὅπως ᾗ δυνατὸν κάλλιστα ἐπιδείξῃ· ταῦτα ἐν ἀκαδημίᾳ, καὶ τὰ ἐν λυκείῳ, καὶ τὰ ἐν Φαληροῖς, καὶ τὰ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, &c. Id eſt, *vt faciat pompas in feſtis ſpectatu dignas. præterea & alia quæ ciuitati oſtendenda ſunt, quàm fieri poſſit pulcherrima exhibeat: tum quæ in Academia, Lyceo, phaleris, ac Circo. Ac pompas quidem arbitror Diis & ſpectatoribus fore gratiſſimas, ſi ab Hermis incipientes in orbem circa forum circumequitent, quotquot Deorum templa & ſimulacra ſunt in foro.* vbi mihi nota, ætate Socratis Circum Athenis fuiſſe. Ne quid deſideretur, placet è Dionyſio pompæ ordinem hîc apponere. Priuſquàm ludorum inirentur certamina, viri penes quos ſumma erat
B poteſtas, pompam Diis à Capitolio per forum deducebant in Circum maximum. in qua præibant filij eorum pubertati proximi, qui iam per ætatem pompæ intereſſe poſſent, equiſque vehebantur ij quorum patres in equitum cenſu erant: cæteri pedites incedebant, qui aliquando in pedeſtrem militiam accenſendi eſſent, illi per alas & turmas diſtincti, hi per claſſes & ordines diſtributi, perinde ac ſi ludum literarium peterent, vt cernerent hoſpites quàm inſignis forma & numero pubes breui in virilem ætatem tranſitura eſſet. Hos ſequebantur quadrigarij, bigarij, & iniugum equorum agitatores: poſt quos athletæ grauiorum, leuiorúmque certaminum, nudi cætera, pudenda tantùm tecti ſubligaribus campeſtribus, qui mos Romæ manſit ad mea vſque tempora, ſicut olim fuit in Græcia, in qua nunc antiquatus eſt, orto à Lacedæmoniis initio. Primus autem nudauit totum corpus, nudúſque in Olympico ſtadio decurrit, Acanthus Lacedæmonius, Olympiade quintadecima. Antea
C verò turpe habebatur apud omnes Græcos, totum corpus in certaminib. nudare, ſicut colligere licet ex Homero teſtium omnium grauiſſimo & antiquiſſimo, dum ſuccinctos inducit heroas. Certè Aiacis & Vlyxis luctam ludis in Patrocli honorem funebribus narrans, ſic ait:

Hi duo ſuccincti medium in certamen iêre.

atque etiam manifeſtiùs idem indicat in Odyſſea, vbi Iri, & Vlyxis luctam exponens, ſic ait;

——Et cunctis laudantibus acer Vlyxes
Pannis præcinxit genitalia, magna venuſtáque
Enudans femora, & pectus validóſque lacertos,
Ac latos humeros.——

D Mendicum porrò metu tergiuerſantem introducens ſic canit;

His dictis Iro deferbuit ardor: at illi
Inuitum cogunt, cingúntque pauore trementem.

Hunc igitur priſcorum Græcorum morem dum hodiéque ſeruant Romani, ſatis apparet illos cum à nobis, non poſteriori tempore deſumpſiſſe, ſed ne mutaſſe quidem, vt nos progreſſu temporis. Porrò athletas ſequebantur ſaltatorum chori diuiſi trifariam, primò virorum, deinceps impuberum, poſtremò puerorum. Poſt quos tibicines inflantes antiqui moris tibias breues, quarum hucuſque permanſit vſus, citharistæque pulſantes eburneas ſeptem fidium lyras, & quæ vocantur barbyta: quorum vetus apud Græcos vſus meo tempore deſiit, apud Rom. verò adhibentur omnib. antiquis ſacris. Saltatorum habitus erat tunicæ puniceæ baltheis æreis aſtrictæ, gladiis dependentibus: geſtabántque breuiores mediocri-
E bus lanceas, viri verò etiam æreas galeas inſignib. criſtis & pinnis exornatas. Quemque chorum præcedebat vnus vir, qui præibat cæteris ſaltationis formulas, repræſentans bellicos ac concitatos motus rythmis plerumque proceleuſmaticis. Id genus exercitij apud Græcos olim cumprimis erat celebre, armata ſaltatio, quæ vocatur Pyrricha: ſiue id Mineruæ inuentum eſt, quæ poſt deletos Titanas in victoriæ lætitia fertur prima cum armis ſaltauiſſe, choreáſque duxiſſe: ſiue priùs etiam inſtitutum à Curetibus, dum Iouem quem nutriebant, mulcerent armorum ſonitu rythmicóque membrorum motu, vt habent fabulæ. Quem ipſum quoque morem priſcis Græcis vernaculum fuiſſe indicat Homerus cùm alibi ſæpe, tum in cælatura clypei Achilli à Vulcano donati. fingens enim in eo duas ciuitates, alteram pace florentem, alteram bello diuexatam, feliciorem illam deſcribit feſtos dies agentem, vacantémque nuptiis (vt fieri ſolet) atque hilaritatibus. carmen ſic habet;

In gyrum ſaltat pubes, quos flatibus inter

Digitized by Google

Tibiarum cithara modulamina dulcia fundunt.
Stant in veſtibulis nuptæ, ſpectántque choreas.

Rurſus alium chorum Creticum conſtantem ex virginibus & iuuenibus, in eodem clypeo pari elegantia cælatum indicans, ſic ait;

Atque chorum varia calarat Mulciber arte,
Formoſæ qualem celſa Minois in arce
Effinxiſſe ferunt Adriadna Dædalon olim.
Illic florentes iuuenes, nitidæque puellæ
Saltabant, alterna manu ceu vincla tenentes.

Deinde ornatum chori deſcribens, vt mares armatos ſaltaſſe intelligamus, hæc ſubiicit;

Atque has ornabant radiantia ſerta, ſed illos
Faſcia ab argentea dependens aureus enſis.

Saltationis etiam duces, qui & choreas inciperent, & ſaltandi modulos præirent cæteris, his verbis introducit;

Circumfuſa chorum ſpectabat turba, duóque
In caput atque manus lepidè ſaltare periti,
Exorſi modulos, cibant medio agmine gyros.

Nec tantùm è meditata iſta certaminibúſque apta chororum ſaltatione, qua in cæremoniis pompíſque Romani vtebantur, eorum cum Græcis perſpicitur cognatio: verùm etiam è ſcurrili & ludicra. Poſt armatos enim choros in pompa ſequebantur chori ſatyriſtarum, ſicinnem referentes Græcanicam; è quibus qui Silenos repræſentabant, amicti erant tunicis villoſis, quas quidam appellant ſcorteas, amiculíſque conſertis ex omni florum genere: qui verò ſatyrorum ſpeciem induerant, hircinis ſe pellibus incinxerant, horrentéſque in capite gerebant ſetas, & alia his ſimilia. Hi ſerios illos motus ludicra imitatione magis in riſum detorquebant. Sed & triumphorum deductio arguit, Romanis iam olim vernaculos fuiſſe ſcurriles iſtos & ſatyricos luſus. permittitur enim victores deducentibus, iambos & dicteria iacere in clariſſimos viros, & ipſos Imperatores, quemadmodum Athenis ſolebant pompam in plauſtris ducentes, & ſcommatibus obuios impetere: nunc autem extemporalia canunt poëmata. Quin & in illuſtrium virorum funebribus pompis inter cæteros feretrum præcedentes, vidi choros ſatyricos qui ſicinnem ſaltarent, maximè in diuitum exequiis. Luſus autem ſatyricos, & ſaltationes ſatyricas, non Ligurum, nec Vmbrorum, nec aliorum barbarorum Italiam habitantium, ſed Græcorum eſſe inuentum, ſi prolixiùs euincere velim, vereor ne moleſtus aliquibus eſſe videar, cùm res ſit in confeſſo. Poſt hos choros tranſibat agmen cithariſtarum ac tibicinum: poſt quos alij geſtantes acerras argenteas aureáſque, tum ſacras, tum publicas. Extremum pompæ agmen claudebant Deorum ſimulacra, quæ humeris baiulabantur à viris, eámque præferebant formam qua finguntur apud Græcos, eundem etiam habitum, eadémque inſignia: munera item, quæ ſinguli inueniſſe, atque hominibus donaſſe traduntur: nec ſolùm Iouis, Iunonis, Mineruæ, Neptuni, aliorúmque quos Græci inter 12. Deos numerant, ſed antiquiorum etiam, è quibus duodecim illos fabulantur ortos, vt Saturni, Opis, Themidis, Latonæ, Parcarum, Mnemoſynes, & cæterorum omnium quorum fana & aræ exſtant apud Græcos: tum eorum qui poſtea, ex quo ſcilicet Iupiter accepit imperium, exorti perhibentur; Proſerpinæ, Lucinæ, Nympharum, Muſarum, Horarum, Gratiarum, Liberi, ſemideorúmque, quorum animæ relictis corporib. mortalibus, in cœlos aſcendiſſe, Diíſque pares honores adeptæ eſſe perhibentur; Herculis, Æſculapij, Caſtorum, Helenæ, Panis, & aliorum innumerorum. Atqui ſi barbari fuiſſent Romæ conditores, & feſti huius inſtitutores, quorſum attinebat Græcanicos Deos genióſque omnes colere contemptis patriis? aut oſtendat nobis aliquis præter Græcos nationem aliam cui ſacra hæc ſint domeſtica, & tum demum probationem hanc vt putidam calumnietur. Certè ex iis apparet ordo pompæ, de quo Athenæus lib. 6. ſub finem, aut potiùs de ſacrificiis; ὁδούς τε γὰρ πορευόμεθα τεταγμένας καὶ ὡρισμένας, καὶ τεταγμένα φέρομεν, καὶ λέγομεν ἐν ταῖς εὐχαῖς. *Certis enim quibuſdam viis nos incedimus ac præfinitis: præſtituta quædam geſtamus, & dicimus in precibus.* De ordine pompæ Græcanicæ idem auctor lib. 5. in enarratione pompæ Philadelphi. ἐπόμπευσαν δὲ καὶ θρόνοι πολλοὶ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ κατεσκευασμένοι, ὧν ἐφ' ἑνὸς ἔκειτο στεφάνη χρυσῆ· ἐπ' ἄλλου δὲ κέρας χρυσοῦν, ἐπ' ἄλλου δὲ ἦν στέφανος χρυσοῦς, καὶ ἐπ' ἄλλου δὲ κέρας ὁλόχρυσον. ἐπὶ δὲ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ σωτῆρος θρόνου στέφανος ἐπέκειτο, ἐκ μυρίων κατεσκευασμένος χρυσῶν. *Omnium*, inquit, *quotquot apud homines vel creduntur*, vel

dicuntur

A *dicuntur eſſe Dij aut dæmones, atque adeò heroum ſimulacra geſtabantur. In Bacchica pompa ante omnes prodierunt Sileni quidam lanis purpureis induti, alij phœniceis turbam arcentes. Euectæ ſunt & in pompa ſellæ regiæ multæ ex auro & ebore compactæ: ſuper vna harum iacebat aurea corona.* Locus ille eſt locupletiſſimus. Sit mihi ſatis adnotaſſe. ſtudioſi perquirant. Arnob. lib. 4. Commiſſio contracta eſt piaculi, ſi curſu in ſolemnibus ludis curriculiſque diuinis per imprudentiam quis deerrauerit, commiſſum ſtatim in religiones clamatis ſacras. ſi ludius conſtitit, aut tibicen repentè conticuit, aut ſi patrimus ille qui dicitur puer, omiſit per ignorantiam locum, aut thenſam tenere non potuit. De ludiis Apuleius lib. 10. nam pueri puellæque, virenti florentes ætatula, forma conſpicui, veſte nitidi, inceſſu geſtuoſi, Græcanicam ſaltantes pyrrichen, diſpoſitis ordinationibus decoros ambitus inerrabant, nunc in orbe rotarum flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi, & in quadratum patorem
B cuneati, & in caterua diſſidium ſeparati. at vbi diſcurſus reciproci multimodes ambages tubæ terminalis cantus explicuit. Aliud habes de pompa lib. 11. Ecce pompæ magnæ paulatim procedunt anteludia, vocibus cuiuſque ſtudiis exornata pulcherrimè. hic incinctus baltheo militem gerebat. conſulatur. Et pompæ meminit Herodianus lib. 1. ἦρος ἀρχῇ ἑκάστου ἔτους ὡρισμένης ἡμέρας μητρὶ θεῶν πομπὴν τελοῦσι ῥωμαῖοι, καὶ πάντα ὅσα παρ' ἑκάστοις κειται σύμβολα τῆς θεοῦ προπομπεύει. Id eſt, *initio veris, ſingulis annis, die dicta Romani matri Deûm pompam ducunt, & ante pompam ex æquo ab omnibus omnia opum argumenta feruntur.* Conferebant igitur priuati ſi quid in auro, aut argento haberent, vt pompæ matris Deûm præiret. Iuuenes autem Volſci, de quibus Dionyſius loquitur, ſunt ij de quibus Ouid. 1. de Arte.

> *Dúmque rudem præbente modum tibicine Thuſco*
> C *Lydius æquatam ter pede pulſat humum,*
> *Rex populo prædæ ſigna petenda dedit.*

Ludij, adoleſcentes imberbes, impuberes, glabri, tunicis amicti inſignibus, galeas, parmas, gladios geſtantes, in pompis theatralibus ordinatim incedebant, & in numerum ſaltabant vt Salij. Nonius. Qui etiam in pompa triumphi adhiberi ſoliti, vt indicat Appia. pag. 33. in Libycis. αὐτοῦ δὲ ἡγοῦνται τοῦ στρατηγοῦ ῥαβδοῦχοι φοινικοῦς χιτῶνας ἐνδεδυκότες, καὶ χορὸς κιθαριστῶν τε καὶ τιτυριστῶν, ἐς μιμήματα τυῤῥηνικῆς πομπῆς, περιεζωσμένοι τε, καὶ στεφάνην χρυσῆν ἐπικείμενοι, ἴσα τε βαίνουσι ἐν τάξει μετ' ᾠδῆς, καὶ μετ' ὀρχήσεως. λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅτι, οἶμαι, τυῤῥηνοὶ λυδῶν ἄποικοι. τούτων δέ τις ἐν μέσῳ πορφύραν ποδήρη περικείμενος, καὶ ψέλλια, καὶ στρεπτὰ ἀπὸ χρυσοῦ, σχηματίζεται ποικίλως ἐπὶ γέλωτα, ὡς ἐπορχούμενος τοῖς πολεμίοις. *Lictores*, inquit, *in triumpho coccinati viam Imperatori præeunt, & chorus citharœdorum & tityriſtarum, in ſpeciem Tyrrhenicæ pompæ,*
D *cincti baltheis, & corona aurea tecti, æquo paſſu ingrediuntur ordine cum carmine & ſaltatione. Lydos vocant eos, opinor, quia Tyrrheni Lydorum ſunt coloni. Horum autem aliquis in medio purpuram talarem gerens, & viriolas, & torques aureas, variè ad riſum formatur, vt illudens hoſtibus.* Id genus ſaltationis quo vſi ludij, Cureticum fuit. erat enim vernacula Romanis, & valdè honorata ſaltatio Curetica, vt licet intelligere cùm ex aliis rebus multis, tum maximè è Circenſibus, atque theatralibus pompis ac ſpectaculis. In his enim omnibus pubeſcentes pueri decoris induti tuniculis, cum galeis, enſibus, & parmis incedunt ordine: ſúntque hi pompæ ductores, & ex ludicro à Lydis (vt videtur) inuento, ludiones à Romanis appellantur, referentes, mea ſententia, quandam Saliorum imaginem. nam Curetas non æquè imitantur vt Salij, nec cantu, nec ſaltatu. Et oportebat eos eſſe ingenuos atque indigenas, patrimóſque ac matrimos, cùm illi qualiſcunque fortunæ eſſent. de
E quibus quid opus eſt plura ſcribere? Dionyſ. Halicarnaſ. lib. 2. ἐπιχώριον δὲ ῥωμαίοις, καὶ πάνυ τίμιον ὁ κουρητισμὸς, ὡς ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐγὼ συμβάλλομαι, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν περὶ τὰς πομπὰς, τάς τε ἐν ἱπποδρόμῳ, καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις γινομένων. ἐν ἁπάσαις γὰρ ταύταις προηγοῦνται κοῦροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες εὐπρεπεῖς, κράνη τε καὶ ξίφη, καὶ πάρμας ἔχοντες, στοιχηδὸν πορεύονται. καὶ εἰσὶν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες, καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἀπὸ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης λυδίωνες, εἰκόνες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν σαλίων. ἐπεὶ τῶν γε κουρητικῶν οὐδὲν, ὥσπερ οἱ σάλιοι δρῶσιν, οὔτ' ἐν ὕμνοις, οὔτ' ἐν ὀρχήσει. ἐχρῆν δὲ αὐτοὺς ἐλευθέρους τε εἶναι, καὶ αὐθιγενεῖς, καὶ ἀμφιθαλεῖς· οἱ δ' εἰσὶν ἐξ ὁποιασδήποτε τύχης. Ad pompam aliqua ex parte pertinet quod ſcribit Capitolinus in M. Antonino; quo quidem tempore ſanè & Imperatoris filius ad triumphalem currum in Circo cucurrit. Quanquam autem pompa & de aliis dicitur, propriè tamen de Circo. eius ſeries à Tertul. ita enarratur. Primò Deorum ſimulacra: deinde agmen imaginum quæ ad Deorum hiſto-

Digitized by Google

riam pertinerent : tertiò currus : quartò thenſæ loto trahuntur, tenduntúrque ſine opera A
iumentorum : quintò armamaxæ manibus & humeris circumferuntur (apud Herodotum
lib.7. de eo qui ex curru in armamaxam deponebatur :) ſextò ſedes in quibus ſimulacra in-
terquieſcerent : ſeptimò coronæ victoriarum inſignia: octauò exuuiæ de hoſtibus.

Dictæ ſunt thenſæ quod ante eas tenduntur lora, auctore Aſconio tertia in Verrem, quæ
gaudent manu tenere & tangere religionis ergo qui eas deducunt ipſi, abſque iumentorum
opera. Plauſtrum vocat, quo vehuntur exuuiæ Deorum ludis Circenſibus in Circum ad
puluinar, vt Siſinnius Capito apud Feſtum exponit. De thenſis quas religioſiſſimas fuiſſe
docet Liuius p. 477. thenſæ vehicula cùm ducuntur, ornatur forum ab Ædilibus. Cic. 5. in
Verrem, qui ex thēſarum orbitis prædari ſit auſus. 3. in Verrem, à ſigno Vertumni in Circum
maximum venit. quam tu viam thenſarum atque pompæ eiuſmodi exegiſti. Tantæ religio- B
nis fuit thenſas ducere, vt Auguſtus votiuis Circenſibus correptus valetudine, lectica cu-
bans thenſas duceret. Sueton. in Auguſto cap. 43. effigies arguta & loquax ridiculi gratia in
pompa circumfertur, quæ citeria dicitur. Feſtus ex Catone; quem credo in pompa vecta-
tum in ludis pro citeria. Imò & petreia dicta quæ pompam præcedens, aut in coloniis, aut in
mancipiis imitabatur anum ebriam, ab agri vitio petra.

Monuimus è Suetonio, Cæſaris imaginem decreto Senatus in pompa Circi thēſa & fer-
culo geſtatam. adſtipulatur Dio in Iulio; *κἀν τ̃ ἱπποδρομίαις ὄχον ἐισάγεσϑ ἐψηφίσαντο*, *in
aurigationibus thenſam induci decreuerunt.* Nam & de Veſtalibus quæ in Circum curru, ſicut
imagines Deorum, vectæ, Prudentius in Symmach.

Fertur per medias vt publica pompa plateas,
Pilento reſidens molli. —— C

Sed quæ mens Tertulliani cap. 10. lib. de ſpectaculis? nam à templis & aris, & illa infelici-
tate thuris & ſanguinis, inter tibias & tubas itur, duobus inquinatiſſimis arbitris, funerum
& ſacrorum deſignatore & aruſpice. Hoc vult, meo animo, ludos non edi niſi auſpicatò, &
à templis pompam in Circum duci inter tibias, quæ ſacrorum fuerunt, & tubas, quæ ludo-
rum. Quare aderat aruſpex, vt exta inſpiceret, diſſignator, vt loca ludis aſſignaret, qui aſſi-
gnare ſolebat in funeribus. tibiam enim ad ſacra adhibitam vel ex eo apparet quod Plutar.
de poët. leg. *ϑυσίας* quaſdam *ἀχόρϰς ϰ̀ ἀναύλϰς* eſſe oſtendit. Idem 2. ſympoſ. *ϰ̃ ἱερωνία τῇ ϑυ-
σίᾳ περιαυλοῦντ@- ϰ̓ καλλιερεῖ.* Velabantur autem ea loca per quæ pompa duceretur, ne ſa-
cra profanorum oculis paterent. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 6. Circenſium die puer de cæ-
naculo pompam deſpexit, & patri retulit quo ordine ſecreta ſacrorum in arca pileati com-
poſita vidiſſet. Placuit velari ea loca per quæ pompa duceretur. Multus ſim omnino, ſi quæ
de pompa dici poſſunt, huc omnia congeram. Conſulatur Diodorus Siculus in pompa D
Philippi p. 558. libri Hērici Steph. *ἅμα ϑ̓ ἡμέρᾳ τ̃ πομπῆς γινομένης εἴδωλα τ̃ δώδεκα ϑεῶν ἐπεμ-
πέτο, τ̃ τε δημιουργίαις περιττῶς εἰργασμένα*, &c. Adeatur item Demoſthenes in Midiam, vbi
Vlpianus, *ἔϑ@- ἦν ἐν τ̃ πομπαῖς προηγεῖσϑ τῶν ἀρχόντων.* in verbis Demoſthenis, *ὑπάρχων
ὀρχεῖσϑ διὰ τ̃ ἀγορᾶς ταῖς πομπαῖς ϰ̓ δυνάμενον*, legendum *ὀχεῖσϑ.* In Græcia plauſtris fere-
bantur in pompis, vt dicteria iacerent. Dionyſius libro 7. pompæ celebritatem bello Latino
pro reſtituendis Tarquiniis victoria parta, & per Caſtorem & Pollucem, vt creditum eſt,
nuntiata, inſtitutam eſſe tradit, quæ anniuerſariis, ac ſolemnibus ſacris, ludiſque Idibus
Quintilibus celebraretur. Aliis tamen ludis pleriſque pompa in Circum inducta eſt. Li-
uius libro 30. Ita abundauit Tiberis, vt ludi Apollinares in Circo Veneris Erycinæ parati
ſint. Cæterùm ludorum ipſo die ſerenitate ſubitò orta, pompa iam cœpta ad portam Colli-
nam reuocata, deductáque in Circum eſt, cùm deceſſiſſe inde aquam nuntiatum eſſet. Fe- E
ſtus; belliˌcrepam ſaltationem dicebant quando cum armis ſaltabant, quod à Romulo in-
ſtitutum eſt, ne ſimile pateretur quod fecerat ipſe, cùm in ludis Sabinorum virgines rapuit.
Liuius libro 22. A porta Carmenta è iugario vico in forum venêre, in foro pompa conſtitit,
per manus reſte data, virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. In pom-
pa poſt ſatyricos erant manduci, de quibus Feſtus. Manducus effigies in pompa antiquo-
rum inter cæteras ridiculas, formidoloſáſque ire ſolebat, magnis malis latè dehiſcens, & in-
gentem dentibus ſonitum faciens, de qua nos libro de Theatro pluribus agimus. De fer-
culis pompæ Macrobius libro 1. Saturn. vehitur ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo,
veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium Deorum ſimulacra. De thenſis Feſtus,
Thenſam ait vocari Siſinnius Capito vehiculum quo exuuiæ Deorum ludicris Circēſibus
in

Digitized by Google

A in Circum ad puluinar vehuntur. Fuit & ex ebore, vt eſt apud Titinnium in Barbaro, & ex argento. Apud Liuium lib. 5 Per Gallorum irruptionem qui Curules geſſerant Magiſtratus, vt in fortunæ priſtinæ, honorúmque, aut virtutis inſignibus morerenrur, quæ auguſtiſſima veſtis eſt thenſas ducentibus, triumphantibúſue, & veſtiti mediis ædibus, eburneis ſellis ſedêre. Cicero de Aruſpicum reſp. Te appello, Lentule, tui ſacerdotij ſunt thenſæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæque ludorum publicorum. Auguſtus votiuis Circenſibus correptus valetudine lectica cubans thenſas deduxit, narrante Suetonio cap. 43. Dio in Caracalla; Romæ ludis Circenſibus ſimulacrum Martis quod erat habitu triumphali, decidit. lib. 47. Currus Mineruæ ad Capitolium ex Curuli quodam certamine reuectus confractus. Idem prodigij loco habitum ait, quod thenſa Iouis Curulibus ludis Romanis eſt fracta. Apud Suetonium cap. 26. lib. 1. Circenſi pompa Cæſar thenſam cum
B reliquis Deorum imaginibus obtinuit. Ibidem cap. 37. Cæſar Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, veni, vidi, vici. Acron fercula interpretatur pulpita ſuper quæ Deorum imagines reponebantur in pompa Circenſi. Cicero lib. 1. offic. Cauendum ne tarditatibus vtamur in ingreſſu mollioribus, ac ſimiles pomparum ferculis eſſe videamur. De reliquo pompæ ornatu lege Dionyſium Halicarnaſſ. ſub finem lib. 7. Circenſes Conſtantinus magnus non ſuſtulit, pompam certè ſuſtulit, quo ſuperſtitiosè Deorum ſimulacra thenſis, & vehiculis ſacris ferebantur, vt ſcribit Zozimus lib. 2. Circenſes ludi Conſtantinopoli dari vſque ad Alexium Comnenum. In pompa Circi victoria cum aliis Deûm ſimulacris præferri ſolita. Ouidius,

C *Prima loco fertur ſparſis victoria pennis.*

Ab Apuleio graphicè pingitur Mileſ. 2. Atria longè pulcherrima, columnis quadrifariam per ſingulos angulos ſtantibus attollebant ſtatuas palmaris Deæ, facies quæque pinnis explicitis ſine greſſu pilæ volubilis inſtabile veſtigium plantis roſcidis decitantes, id eſt, decorantes. Victoriæ ſimulacrum erat in Senatu. Lampridius in Seuero: pater eadem nocte in ſomnis vidit alis ſe Romanæ victoriæ, quæ eſt in Senatu, ad cælum vehi. Claudianus in 6. Conſulatu Honor.

——Quæ diuite penna
Patricij reuerenda fouet ſacraria cœtus.

Auſonius,

Hoc mihi præpetibus victoria nuntiet alis.

Claudianus lib. 3. Stiliconis,

D *——Cùm totis exſurgens ardua pennis*
Ipſa duci ſacras victoria panderet ædes.

De ſimulacris quæ in pompis Romanorum & Græcorum ferebantur, vide Gellium cap. 6. lib. 6. Demoſthenem de falſa legat. Plutarchum in Dione, Ariſtidem in exorchumenis, Dionem Chryſ. in Tharſico 2. Clement. Alexand. lib. 2. pædag. cap. 3. Vlpian. in Midiam, *οἱ πομπεύοντες τῷ Διονύσῳ κατὰ μίμησιν, τὸ περὶ αὐτὸν θεραπείας ἐπόμπευον, οἱ μὲν τὸ τῶν σατύρων σχῆμα σώζοντες.*

CAP. XXXIX.

E

De Circenſium ſtudio.

MAGNVM in populo Circenſium ſtudium fuit, maximum in Principibus. Auctor libri de cauſis corruptæ eloquentiæ; Iam verò propria & peculiaria huic vrbi vitia. Penè in vtero matris concipi mihi videtur hiſtrionalis fauor, & gladiatorum, equorúmque ſtudia. quotumquemque inueneris, qui domi quicquam aliud loquatur? Nero quidem equorum ſtudio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimúſque illi ſermo, quanquam vetaretur, de Circenſibus erat, ait Sueton. cap. 22. De illa Circi inſania & equorum ſtudio Lucianus in Nigrino. εἰ δὲ τούτων ἀποστὰς τῶν ἄλλων αὖθις ἀνθρώπων ἐμέμνητο, καὶ τὰς ἐν τῇ πόλει ταραχὰς διεξῄει, καὶ τὸν ὠθισμὸν αὐτῶν, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὸν ἱππόδρομον, καὶ τὰς τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους. Id eſt, *quod ſi inde digreſſus, aliorum hominum meminiſſet, turbas, quæ in vrbe, commemorabat, & tumultus ac impulſus, & theatra, &*

Circum, & aurigarum imagines, & equorum nomina, & ſermones de iis apud angiportus. Tantum A fuit equorum ſtudium, vt multi per ſolam Hipponam quæ præerat equis, iurarent. Iuuenalis,

——— Iurat
Solam Eponam, & facies olida ad præſepia pictas.

eo quod mirificè Circenſibus oblectarentur. quare Tertul. lib. 1. in Marcionē voluptates vocat Circi furentis, caueæ ſæuientis, ſcenæ laſciuientis. l. de pudicitia: in ſpectaculum quadrigarij furoris, & gladiatorij cruoris, & ſcenicæ fœditatis. Ad hos ludos ſi pecunia deeſſet, populus conferebat. Plin. lib. 33. cap. 10. in ludos ſtipem ſpargere cœpit populus Romanus Spurio Poſtumio, Q. Martio Coſſ. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferrent L. Scipioni, vt is ludos daret. Ex eo ſtudio multis res ad raſtrum rediit. Cyprian. lib de opere & eleemoſ. rebus ſuis vel obligatis in muneris apparatione, vel vēditis: ac niſi editio bona ſucceſſerit, conuiciis & ſibilis eiiciuntur, & furore populari nonnunquam ferè lapidantur. B Libro de ſpectacul. hanc inſaniam exaggerat his verbis. Quàm vana ſunt iſta certamina, lites in coloribus, contentiones in curribus, gaudere quod equus velocior fuerit, mœrere quod pigrior, annos pecoris computare, Conſules noſſe, ætates diſcere, proſapiam deſignare, auos ipſos atauóſque commemorare. Vide Claudian. 8. Panegyrico.

CAP. XL.

De editoribus.

HESYCHIVS, ἀθλοθέτης ὁ μόνα γυμνικὰ: ἀγωνοθέτης ὁ τὰ μουσικὰ ἀκροάματα διατιθέμενος. C propriè in Circo ἀφέται, vt eſt in vet. gloſſ. quia ſignum mittendis quadrigis darent; βραβευταὶ, deſignatores. Clemens lib. 7. ſtromat. ἀγωνοθέτης ὁ θεὸς, ὅτε βραβευτὴς υἱὸς θεοῦ, θεαταὶ δ' οἱ ἄγγελοι. Iudicem hoc loco intelligo βραβευτήν: vt & in Protreptico, ἐν τῷ σταδίῳ γνησίῳ ἀγωνιζόμεθα, βραβεύοντος μὲν τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων. *In legitimo, inquit, ſtadio certamus, iudice & cognitore verbo Dei, editore vniuerſi huius Domino.* Tertul. l. de ſpectaculis auctores & adminiſtratores ſpectaculorum vocat ἀγωνοθέτας καὶ βραβευτάς. in vet. Scholiaſte ἀφετήρια carceres dicuntur; editores, κύριοι τῆς ἀφέσεως. à quo planetæ apud Mathematicos ἀφέται, καὶ κύριοι τῆς ἀφέσεως, quaſi dominos dicas, qui ſignum dant mittendis equis. οἱ κυρίαν τῆς ἀφέσεως λαβόντες ἀστέρες, *aſtra quæ dominantur.* In Olympia ludi curabantur ab agonothetis, qui & ἀθλοθέται, quos nonnulli cum ἑλλανοδίκαις & βραβευταῖς eoſdem eſſe D volunt. Eos Pauſanias in Eliacis primùm duos, deinde nouē, tum decem conſtitutos narrat. Pollux in Onomaſtic. ἀγωνοθέται, ἀγώνων διαθέται, ἄθλων ἐπιμεληταί. Homer. Odyſ. θ. αἰσυμνήτας, quos Euſtathius ἀγῶνος ἐπισκόπους, καὶ βραβευτὰς interpretatur. Aſiatici ἀλυτάρχας, οἱ μαστιγοφόροις πεποίηνται. Suetonius curatores muneris. Editores, munerarij, brabeutæ in ſtadio humi aſſidebant: ac ſi qua paria longiùs receſſiſſent, in medium manu retrahebant. Sueton. in Nerone cap. 53. Circenſes autem dabantur natalibus Principum, quinquenniis, decenniis, vicenniis, vt & cætera lætitiæ documenta. Dio in Domitiano ſcribit, cum Titi fratris ſui natalium Circenſes ſuſtuliſſe. ἀμέλει καὶ τὴν ἱπποδρομίαν τὴν τῶν γενεσίων αὐτοῦ κατέλυσε. In August. ἀγῶνα μουσικὸν, καὶ γυμνικὸν, ἱπποδρομίας τε, πεντετηρικὸν ἱερὸν (οὕτω γὰρ σὺν τὴν σίτησιν ἔχοντας ὀνομάζουσι.) Id eſt, *Auguſtus edidit certamen muſicum, & gymnicum, Circenſes, quinquennale ſacrum. (ſic enim vocant agones quibus viſceratio præbetur.)* Quod ſi verum eſt, fallitur Suet. in Nerone cap. 12. Inſtituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, E muſicum, gymnicum, equeſtre, quod appellauit Neronia. Dio p. 400. libri Steph. docet etiam in caſtris natali Cæſaris Circenſes editos. ἐν τοῖς στρατοπέδοις τὰ τοῦ αὐγούστου γενέθλια ἑορτάσαντες, καί τινα ἱπποδρομίαν ἐν αὐτοῖς διὰ τῶν ἑκατοντάρχων ποιήσαντες, ἐπανῆλθον. Id eſt, *in exercitu cùm natales Auguſti celebraſſent, & Circenſium aliquod genus per centuriones edidiſſent, abierunt.* lib. 55. 57. 58. Auguſti natalibus Circenſes in perpetuum decreti ſunt. ἐς δὲ δὴ τὰ γενέθλια ἱπποδρομίαν ἀΐδιον ἔλαβε. Deorum feſtis edidit Circenſes, vt ludis Apollinaribus, Saturnalibus, & aliis. Dio p. 251. ἐν τῇ τῶν ἀπολλωνείων ἱπποδρομίᾳ ἄνδρες ἐς τὴν ἱππάδα τελοῦντες θηρία κατέβαλον. *Circenſibus*, inquit, *Apollinaribus equites aliquot Romani cum feris depugnarunt.* De Saturnalibus, aut potiùs de Circenſibus ante Saturnalia Xiphilin. in Seuero ἦν μὲν γὰρ ἡ τελευταία πρὸ τῶν κρονίων ἱπποδρομία, καὶ συνεδεδράμηκει ἐς αὐτὸ ἄπλετόν τι χρῆμα ἀνθρώπων. pag. 406 libri Commelini. Id eſt, *erant enim vltimi Circenſes ante Saturnalia, & eò conuenit infinita vis hominum.* Si ludi in

multam

A multam noctem protraherentur, editor abeuntibus faces præferri iubebat. Dio de Seiano,
qui vt Tiberium Caluum irrideret, per pueros caluos faces præferentes, abeuntes deduce-
bat. *φῶς τοῖς ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ θεάτρου διὰ πεντακισχιλίων παίδων ἀπεξυρημένων παρεῖχε.* Quod ſi
aquis occuparetur Circus, extra portam Collinam ad ædem Erycinæ Veneris equi curre-
bat. Liuius lib. 30. Imperatores cùm ludos ederent, epulum ſæpe populo dederunt, narran-
te Suetonio in Caligula cap. 18. Sed & libera Repub. & poſtea oppreſſa populus ſub meri-
diem ſurgebat, vt cibum caperet. Dio libro 37. in anno 697. *καὶ ὁ δῆμος ἀπαυσὶ μέχρι τότε τὰς
ὁπλομαχίας θεώμενος ἐξανέστη τε μεταξὺ τοῦ ἔργου, καὶ ἄριστον ᾔει, καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν ἀρξάμενον, καὶ νῦν
ὁσάκις ἂν ὁ τὸ κράτος ἔχων ἀγωνοθετῇ γίνεται. Et populus poſt Ciceronis Conſulatum, qui gladiatorum
certamina ad id vſque tempus ſine intermiſsione ſpectauerat, ſurrexit inter hæc, & ſumpſit ientaculum,
B qui mos ex eo cœptus ſeruatur hodie, quoties Princeps ludos edit.* Editores ludis peractis ad amicos
abſentes munuſcula mittebant, quæ Symmachus vocat apophoreta libro 2. epiſt. 81. lib. 9.
epiſt. vlt. lib. 10. epiſt. 100. Dona quæſtoria, diptycha, apophoreta, auro circumdatum dipty-
chum ad Imperatorem miſit, eburneos pugillares, caniſtellos argenteos. lib. 1. C. Theod. de
expenſ. ludor. Imperator ipſe in ſpectaculis ſæpe præſidebat, vt Auguſtus apud Suet. cap. 45.
Nero cap. 18. Claudius apud Tacit. libro 12. Herodianus in Commodo dixit *προκαθίσαι ἐν
τῇ βασιλείῳ ἕδρᾳ, præſidere in ſella Imperatoria*, quæ fuit inter duos Conſules, vt ait Dio libro
53. & 54. Editionum autem fuêre tanti ſumptus, vt pleriſque res ad raſtrum per eam magni-
ficentiam rediret; quare appetente editionum tempore vrbe abibant ob grauitatem ſump-
tuum. Nihilominus ſi Prætores, aut Quæſtores deſignati non adeſſent, quo tempore ludos
populo exhibere tenebantur, condemnatione triticaria plectebantur. lib. 1. & 2. C. Theodoſ.
C de Prætor. & Quæſtor. fiſcus eorum nomine expendebat ſumptus, quos abſentes poſtea re-
fundere cogebantur. lib. 6. ibidem. Lactantius libro 6. cap. 11. Munerum editores populari
leuitate ducti opes vel magnis vrbibus ſuffecturas impendebant. Cyprianus libro de opere,
& eleemoſ. rebus vel obligatis, vel venditis in muneris apparatione, niſi editio bona ſucce-
debat, conuiciis ac ſibilis eiiciebantur. Baſilius in Pſal. 116. *ὁ δεῖνα ἢ τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριο-
μάχοις προσαναλίσκων, καὶ ταῖς ματαίαις τῶν δήμων φωναῖς ἐπαγαλλόμενος φυσᾶται τοῖς ἐπαίνοις. Iſte
opes ſuas in beſtiarios expendens, & vanis populi vocibus exultans laudibus tumet.* Sumptus tamen
definiti l. 1. C. de ſpectac. lib. 21. C. de Prætor. & Quæſt. C. Theodoſ. lib. 2. de expenſ. ludor. C.
Theodoſ. nulli ludi minoris ſtetêre ſeptingeſies, aut millies HS. Ambroſius ſer. 81. Magiſtra-
tus in Theatris, mimis, athletis, gladiatoribus, aliiſque huiuſmodi generibus hominum, to-
tum patrimonium ſuum largitur, & prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi acquirat. Edito-
res ludorum Græci vocant *ἀγωνοθέτας, ἀθλοθέτας ἀγώνων, διαθέτας ἄθλων, ἐπιμελητὰς ἐφόρους,
D ἐπόπτας, προστάτας, ἐπισκόπους*, ait Pollux libro 3. cap. 30. quia brauia conſtituunt, certamina
inſtituunt, præmia procurant, ludorum præſides, cenſores, inſpectores, ſpeculatores. Arno-
bius libro 7. Magiſtratum appellat ludorum exhibitorem. Imperatores ludis præſidere ſo-
liti erant. Auguſtus ſæpe totos dies aberat petita venia, commendatiſque qui ſua vice præſi-
dendo fungerentur, ait Suetonius cap. 45. Neque Caligula ſpectaculis ſemper ipſe præſedit,
ſed interdum aut Magiſtratibus, aut amicis præſidendi munus iniunxit, eodem auctore
cap. 18. Claudius præſedit nonnunquam ſpectaculis in Caij vicem, auctorante populo, vt
prodit Suetonius in Claudio cap. 7. Apud Caſſiod. ſub Regibus Gutthis cura ſpectaculo-
rum ad præfectum vrbis pertinuit lib. 6. in formula præfect. vrb. Caligula edidit Circenſes
plurimos à manè ad veſperam, narrante Suetonio cap. 18. Sanctus Auguſtinus libro 8. Con-
E feſſ. ſpectaculum Circenſium pomeridianum vocat. quanquam & ſæpe matutinum fuit.
Apud Tacitum libro 1. Annalium, decretum vt Tribuni plebis ludis Auguſtalibus per
Circum triumphali veſte vterentur, curru vehi haud permiſſum. Tribuni enim plebis ludos
Auguſtales celebrabant, ait Dio libro 56. Editores è longinquis prouinciis aurigas in Ita-
liam terra marique arceſſebant, & antè ſtudioſè erudiebant, quàm publicè ſpectandos ſe
præberent, vt populi ſtudia conciliarent. Symmachus libro 6. epiſt. 42. Aurigas noſtros, &
aliquot ſcenicos naui impoſitos, & ſecundùm præceptum meum miſſos ad Campaniam
nuntiauit. longè ante ludos & ipſos iungendis equis erudire debemus, & nouitate eorum
fauorem plebis allicere. Idem libro 2. epiſt. 79. ſcribit, vt gratiam populi inirent, pleroſque
curulibus ſtabulis vrbis quina, aut plura mancipia largitos eſſe. Idem libro 7. epiſt 21. editio-
nem muneris vocat libro 9. epiſt. 123. editionem ludorum. libro 7. epiſt. 106. editionem præ-
toriam, vt & Caſſiodorus lib 5. variar. epiſt. 42. Symmachus epiſt. 61. libro 4. curule certamen.
Lampridius in Halagabalo, primo in certamine curuli ſocios habuit. Ammianus libro 21.

edito curuli certamine cum gaudio plebis. Arnobius lib. 2. quid curſores, quid pugiles, quadrigarios, deſultores, quid bigarios? Ij omnes dabantur ad fauorem populi eliciendum. Seruius ad librum 5. Æneid. In ſacris taciturnitas, in ludis neceſſarius eſt fauor. lib. 2. Cod. Theod. de expenſis ludor. admonentur cuncti Iudices, vt ludis eliciant populi fauorem. lib. 4 epiſt. 12. Symmachus vocat plauſus, & læta vocum ſuffragia. Verus Imperator frequenter prouincialibus literas cauſa Circenſium & miſit, & accepit, apud Capitolinum, vt equos curules pararet. Symmachus lib. 4. epiſt. 63. ſcribit, tanto ſtudio Circenſes actitatos Antiochiæ, vt ſæpe Antiochienſium ſummates ad mercādas quadrigas vſque in Hiſpaniam mitterentur. Editores & ipſi etiam Imperatores Circum, aut alia ſpectacula intrantes, populum adorabant. Imò & Principes eos qui ludos ederent voce & manu venerabantur. Suetonius in Claudio cap. 12. Conſules ſpectacula edentes ſurgens & ipſe cum cætera turba voce ac manu veneratus eſt. quò reſpexit Claudianus Panegyr. 6. Honorij;

Conſenſuque cauæ ſublatus in æthera vallis
Plebis adoratæ reboat fragor. ——

Adoratam plebem vocat quæ à Principe adoraretur. Tacitus lib. 16. de Nerone, hiſtrioniam faciente, alia mente dixit; & cœtum illum manu veneratus, ſententias operiebatur ficto pauore. Caracalla apud Dionem editores flagello venerabatur, & victor aureos ab iis petebat. ἀγωνοθέτην γὰρ ἢ τῶν ἐξελευθέρων τινὰ, ἢ τῶν ἄλλων τῶν πλουσίων ἐκάθιζεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἀναλίσκηται, καὶ προσεκύνει αὐτὸν κάτωθεν τῇ μάστιγι, καὶ χρυσοῦς ὥσπερ τις τῶν ταπεινοτάτων ᾔτει, καὶ ἔλεγε κατὰ τὸν ἥλιον τῇ ἁρματηλασίᾳ χρῆσθαι. *Caracalla editorem aliquem ex ſuis libertis, aut aliis qui valde diuites eſſent, faciebat, vt hos ſumptus ſuſtinerent, & adorabat eo ex loco inferiori flagello ſuo, & aureos petebat pro brauio vt aliquis infimæ ſortis, dicebátque ſe Solis exemplo aurigari.*

CAP. XLI.

De Circenſibus priuatis.

FVERE & Circenſes priuati, quos Imperatores, cæterique editores in hortis intra priuatos parietes ederent. Lampridius in Heliog. fertur in euripis vino plenis nauales Circenſes exhibuiſſe, pallia de œnanthio fudiſſe, & elephantorum quatuor quadrigas in Vaticano agitaſſe, dirutis ſepulcris quæ obſiſtebant: iunxiſſe etiam camelos quaternos ad currus in Circo priuato ſpectaculo. Sidonius in Narbone:

Mos eſt Cæſaribus die bis vno,
Priuatos vocitant, parare ludos.

Lampridius in Heliogab. quadrigas Circenſium in tricliniis, & in porticibus ſibi ſemper exhibuit, pranſitans & cænitans. Item: inde itum eſt in hortos, vbi varius inuenitur, certamen aurigandi parans. Sed & in Circo priuatum fuit interdum ſpectaculum, vt eodem loco ſcribit Lampridius. Ludis illis priuatis, non modò publicis, vt plurimum intererat Prætor, veluti curator. Quintilian. lib. 3. Inſtit. cap. 6. Qui artem ludicram exercuerit, in 14. primis ordinibus ne ſedeat. qui ſe Prætori in hortis oſtenderat, neque erat productus (in ſcenam ſcilicet, aut arenam) ſedit in 14. ordinibus. Sueton. in Nerone cap. 21. non dubitauit etiam in priuatis ſpectaculis operam inter ſcenicos dare, quodam Prætorum HS decies offerente. Item flagitantibus cunctis cæleſtem vocem, reſpondit quidem in hortis ſe copiam volentibus facturum. In hortis accipe, in priuato. Sic apud Tacit. lib. 15. Annalium. nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis. Publicos autem ludos curari à Prætore, ſcitum eſt è Plutarcho in Bruto, & l. 1. C. de Prætoribus.

CAP. XLII.

Qui Circenſes ederent.

PER initia Romæ, celebritate pompáque Deorum Circenſe ludicrum à Regibus, pòſt à Prætore curabatur, qui ſi abeſſet, Dictator, qui ſignum mittendis quadrigis daret, creabatur. Cùm Romanum nomen auguſtius iam eſſet, victores Imperatores, Conſules, Proconſules, Ædiles, cæterique viri principes, qui plebeculam emereri vellent,

A vellent, editores fuerunt. Ipſi etiam ſacerdotes apud Tertul. l. de ſpectacul. Plin. l. 7. epiſt. ludos ſacerdotales. in Auguſto Sueton. cap. 44. ludi pontificales. apud Lamprid. in Alexan. ærarij editores. Deinde lapſu temporis oppreſſa vnius dominatu Rep. Imperatorum illud munus penè ſingulare fuit, aut certè virorum illuſtrium. Corippus lib. 1.

Chriſtus vbi eſt natus, tunc munere Solis adempto,
Principibus delatus honos, munúſque Latinis,
Et iucunda nouæ Circenſia munera Romæ.

Suet. cap. 18. in Calig. commiſit & ſubitos, cùm è Gelotiana apparatum Circi proſpicientem pauci ex proximis Mænianis poſtulaſſent. Munera Circenſia vocat Corippus, vt Lactantius lib. 6. cap. 20. venationes quæ vocantur munera, cùm tamen munera de gladiatoribus B propriè dicantur. Proprium fuit Ædilium curulium ſub Conſulibus, vt ludos omnes populi Romani procurarent. Cicero 5. in Verrem: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum ceremonia Cereri, Libero, Liberæque faciendos, mihi Floram matrem populo plebíque Rom. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt appellati. Et ſub extremis penè Imperatoribus Romæ ab Ædilibus munera & ludi edebantur. Capitolinus in Gordiano: Ædilitatis ſuæ tempore 12. populo Rom. munera, id eſt, per ſingulos menſes ſingula, de ſuo exhibuit. Liuius lib. 33. ludi Romani ab Ædilibus in Circo ſcenâque. Et quidem Ædiles ludos ſuis ſumptibus faciebant; vnde multi abſtinebant petitione ædilitatis ob ſumptus ludorum; auctor Cicero lib. 2. offic. Boëtius lib 3. de conſolatione. Imperatores cùm darent ludos, non ſemper ipſi ſpectaculis præſidebant, ſed interdum aut amicis, aut Magiſtratibus præſidendi munus iniungebant. Sueton. in C Caligula cap. 18. in Auguſto cap. 45. commendaríſque, qui ſuam vicem præſidendo fungerentur. Imperatores raro ſuo nomine ludos faciebant: alieno nomine, ſi qui onus ferre non poſſent, aut abeſſent; ſæpe. Sueton. in Auguſto cap. 43. Auguſtus Cæſar feciſſe ludos ſe ait ſuo nomine quater; pro aliis Magiſtratibus, qui aut abeſſent, aut non ſufficerent, ter & vicies. Munus igitur Ædilium fuit, vt ludos darent. & quidem Varro cùm Ædilis Circenſes ageret, eximia facie puerum hiſtrionem ad excubias tenendas poſuit in Iouis Max. templo, ait Valerius Max. lib. 1. cap. 1. Sub Imperatoribus, quia Conſulum opes ludis exhauſtæ eſſent, vtvr amplæ, omnes clariſſimi, quoties Romæ ludi haberentur, confluebant, vt in ſumptum ludorum aliquid conferrent. ſi qui abeſſent, fiſcus pendebat: illi cùm rediiſſent, fiſco rependebant. Deſignabantúrque quotannis aliqui ad edendos ludos, qui ſi loco ac tempore Romæ non comparuiſſent, 50. millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis ſoluebant. lib. 6. Cod. Theodoſ. tit. 4. omnes clariſſimi, ait, qui per diœceſim tuæ ſublimitatis D degunt, Romam veniant cum impenſis ſuis, vbi ludi ſcenicorum, vel Circenſium, vel muneris ratio poſcit. Sumptus enim omnibus ludis maximi ſuſtinendi. quare Symmachus lib. 5 epiſt. 57. multum, ait, rebus omnibus addituros quas ciuium voluptati animoſo impendio præparamus. l. 1. C. de ſpectaculis, vt integra ſit voluptas quæ volentium celebratur impenſis. Martialis,

Das gladiatores ſutorum Regule cerdo,
Quódque tibi tribuit ſubula, ſica rapit.

Ab Imperatore adiuti editores apud Symmachum lib 2. epiſt. 45. lib. 4. epiſt. 12. quod enim in venatione obtinuit, & in aurigatione ſeruatum eſt, vbi non minores ſumptus. Honorio, inquit, diuinæ ſtirpis Auguſto, benefaciendi ſemper addis calorem, docéſque inuictum Principem, Senatorum mediocritatem muneribus incitare. Item; in futuros Magiſtratus E imperialem etiam prouocas largitatem. Cùm priuatorum pecuniæ non ſufficerent ad ludos edendos in Magiſtratu, prouinciæ aliquid pendebant: imò certum æs erat conſtitutum prouinciis. Cic. epiſt. ad Quint. fratrem. quanta pecunia penderetur, ſi omnium nomine qui Romæ ludos facerent, quod erat inſtitutum erogaretur? Ab amicis etiam in ludorum impenſam, ſi oneri eſſent impares, pecuniam accipiebant. Seneca lib. 2. de benefic. cap. 21. Chryſoſt. de Circo *μεζαφείας* vocat, qui ſoluant aliquid ad Circenſes, vt iuuent Prætorem. Editores vocantur iidem lib. 6. Cod. Theod. tit. 4. leg. 7. Certè ludi omnes magnorum ſumptuum fuerunt, ait Laërt. in Solone: *ἀθληταὶ δὲ καὶ ἀσκούμενοι πολυδάπανοι, καὶ νικῶντες ἐπιζήμιοι, καὶ στεφανοῦνται, κατὰ πατρίδος μᾶλλον ἢ κατ' ἀνταγωνιστῶν. Atletæ & qui exercentur magnas faciunt impenſas, & vt vincant multantur, coronantúrque magis in detrimentum patriæ quàm aduerſariorum.* Iam olim multi abſtinebant Conſulatu, ne ludorum magnificentia res iis ad raſtrum veniret. Dio pag. 469. *ὑπὸ πενίας πολλοὶ τὴν ὑπατείαν ἀπελείπουσι, διὰ τὰ ἀναλώματα*

μάτα τὰ ἐν τῇ ἱπποδρομίαις. Id eſt, *ob paupertatem multi Conſulatum omittunt, ob ſumptus Circenſium.* Iuſtinianus in nouella 105. ſumptus contraxit, ac definiuit, καὶ ἐπειδὰν καὶ τοῖς πρὸ A
ἡμῶν ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὡς τῶν ἐφ' ἑκατέρων ἄκρων κινδυνευόντων εὐθὺς εἰς ἀμετρίαν ἐκβῆναι, ᾠήθημεν καὶ ἡμεῖς περὶ τούτου διορίσασθαι τὸ πρέπον, ὥστε μηδὲ ἄμετρον, μηδὲ ἄτακτον εἶναι, μηδὲ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀνάξιον. Id eſt, *quia viſum eſt ſuperioribus Imperatoribus mediocritatem eſſe tenendam, quaſi ij qui in altero extremo eſſent, peccarent, putauimus nobis ea de re conſtituendum eſſe quod decet, vt nihil ſit immodicum, aut inordinatum, aut legibus noſtris indignum.* Voluit à Conſule ſeptem dari ſpectacula: primum Kal. Ianuariis: alterum ἁμιλλητηρίων ἵππων, ἣν δὴ μάππαν λέγουσι. Tacitus lib. 4. monet, Tiberium cauiſſe ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res. Antoninus Pius & Marcus Philoſophus ſumptibus munerariorum modum poſuerunt. Martianus cauit ne Conſules miſſilia darent. nouel. 105. Dio lib. 54. τοῖς μὲν στρατηγοῖς συμπάσας τὰς πανηγύρεις πάσας, ἔκ τε τοῦ δήμου δίδοσθαί τι αὐτοῖς κελεύσας, καὶ προσαπειπὼν μήτε εἰς ἐκείνας οἴκοθεν τινὰ πλέον τοῦ ἑτέρου ἀναλίσκειν, μήτε ὁπλομαχίαν, μήτε ἄλλως, εἰ μὴ βουλὴ ψηφίσαιτο, μήτε αὖ πλεονάκις ἢ δὶς ἐν ἑκάστῳ ἔτει. *Pretoribus*, inquit, *aſsignauit curationem omnium editionum, præcepitque, vt eis aliquid à populo daretur, vetans ne alius alio plus in ludos de ſuo impenderet: neque gladiatorium munus daretur, niſi ex decreto Senatus, neque amplius quàm bis quoque anno.* aliàs idem Auguſtus arbitratu editoris ſumptus fieri permiſit. lib. 54. καὶ τοῖς βουλομένοις τῶν στρατηγῶν τριπλάσιον τοῦ παρὰ τοῦ δημοσίου σφισὶν εἰς τὰς πανηγύρεις διδομένου προσαναλίσκειν ἐφῆκε. Id eſt, *permiſit Prætoribus ſi vellent impendere triplum de ſuo ſupra id quod de publico in ludos conferebatur.* lib. 55. τὸ ἀργύριον τοῖς στρατηγοῖς τοῖς τὰς ὁπλομαχίας ποιοῦσιν ἐκ τοῦ δημοσίου διδόμενον, ἐκέλευσε μηκέτι ἀναλίσκεσθαι. Id eſt, *vetuit, ne Prætoribus gladiatores edentibus de publico in poſterum ſumptus ſufficerentur.* Claudius legem tulit, vt vnum tantùm diem equi ſecundò currerent; re ipſa hoc ipſum, vt nimium, prohibuit. Dio p. 459. νόμῳ μὲν ἔταξε μίαν C
ἡμέραν τοὺς ἀγῶνας τῶν ἵππων δεύτερον γίγνεσθαι· ἔργῳ δὲ καὶ τοῦτο, ὡς πολὺ ἔθος, ἐπέσχεν.

CAP. XLII.

De habitu editoris.

IAM tibi magnificum Prætoris habitum cultúmque ludos edentis dabo, vt nouum in eo triumphatorem recognoſcas. Curru Prætor in Circo vehebatur, non vulgari toga, ſed picta, & tunica palmata. eburneum ſceptrum, in vertice cuius erat aquila, manu gerebat. In eodem curru ſeruus publicus capiti editoris quaſi triumphantis coronam auream imponebat, aut ſuſpenſam potiùs tenebat. Iuuenalis ſatyr. 10. D

Quid ſi vidiſſet Prætorem curribus altis
Extantem, & medio ſublimem in puluere Circi
In tunica Iouis, & picta Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ,
Tantum orbem quanto ceruix vix ſufficit vlla?
Quippe tenet ſudans hanc Publius, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſeruus portatur eodem.
Da nunc & volucrem ſceptro quæ ſurgit eburno,
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niueos ad frena Quirites.

In Olympia agonothetæ purpurea veſte inſignes erant, ait Lucian. in Anacharſi: τεκμαίρομαι δὲ τῇ πορφυρίδι τῶν ἀρχόντων τινὰ τούτων εἶναι. Chryſoſtomus coronatum editorem eſſe, virgamque manu tenere ait. veſtem purpuream, coronam auream fuiſſe ſuprà monuimus. Xiphil. in Commod. εἰσιὼν δὲ ὁλοπόρφυρον χρυσῷ καταπαστον, χλαμύδα θ' ὁμοίαν τὸν ἑλληνικὸν τρόπον λαμβάνων, καὶ στέφανον ἔκ τε λίθων ἰνδικῶν, καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον, κηρύκειόν τε τοιοῦτον φέρων ὁποῖον ὁ Ἑρμῆς. *Iniens autem tunica amictus tota purpurea, & chlamyde ſimili more Græco, ſumens coronam auream gemmis inſignem, caducéumque ferens, qualem Mercurius.* Virga enim editoris caducei inſtar erat. Plutarch. in Antonio, qui μετὰ τῶν γυμνασιάρχων ῥάβδων ἐν ἱματίῳ καὶ φαικασίοις προῄει. *Antonius cum virgis gymnaſiarchæ in pallio, & phæcaſiis præcedebat, vt moderator agonis.* Iuuenalis ſatyr. 11.

——ſimiliſque triumpho
Præda caballorum Prætor ſedet.——

ſic lege,

A ſic lege, non *prædonem*, quia ludicro Circenſi bonis eluerat. Hoc habitu cultúque curru inſidens, ſiue is Prætor eſſet, ſiue Dictator mittendis quadrigis, ſiue Ædilis, ad oppidum vſque prope metas primas perueliebatur. Varro; Dictator vbi currum inſidit, peruehitur vſque ad oppidum. Suprà ex Chryſoſtomo ludis Olympicis, ſeu Circenſibus magnifico cultu inambulantem editorem tibi notauimus. Caligula ludicro Circenſi prodiit in Circum ſeiugibus vectus, quod non antè viſum erat: vtque nulla excuſatio eſſet, qua Circo abeſſe liceret, iudicia retulit in alium diem, & luctus omnes. Dio p.442. τὸ ἅρμα τὸ ἱππικὸν ἐφ' οὗ ἤχθη ἓξ ἵπποι εἵλκυσαν, ὃ μὴ πώποτε ἐγεγόνει· ὅπως τε μηδεμία τινὶ οὐ μὴ συμφοιτᾷν εἰς τὰ θέατρα πρόφασις εἴη, τάς τε δίκας ἁπάσας ἀνεβάλετο, καὶ τὰ πένθη παῦσαι ἐπέσχεν. Motis tamen fuit, vt bigis ferretur per Circum editor, non quadrigis, aut ſeiugibus. Symmachus lib. 6. epiſt. 4. Natali vrbis, ait, Suffectum Conſulem currus quo vehebatur euoluit per ferociam bigarum
B quæ triumphum vehebant. Editori currus negatus eſt ſub Auguſto, toga palmata, tunica picta & triumphalis conceſſa. Tacitus lib. 1. Tribuni petiêre, vt proprio ſumptu ludos Auguſtales ederent, vtque per Circum triumphali veſte vterentur. curru vehi haud permiſſum. decreta pecunia ex ærario. Dio fine lib. 55. καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπινικίῳ ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ ἐχρήσαντο, οὐ μήν τι καὶ τοῦ ἅρματος ἐπέβησαν. Id eſt, *Tribuni qui præerant ludis Auguſtalibus, triumphali veſte in Circo vſi ſunt; non tamen currum inſcenderunt.* Sub aliis Imperatoribus curru vecti ſunt. Plinius panegyrico; nos auguſtior ſolito currus accipiet, nos inter ſecunda omina & vota certantia quæ præſenti tibi conferentur (ludis iis qui natali Traiani erunt) vehemur alacres, & incerti ex vtra parte maior auribus noſtris accidat clamor.

C

CAP. XLIII.

De familia quadrigaria.

EDITOREM in campum vnà cum triumpho deduximus, iam miniſtros editionis, & vniuerſam familiam quadrigariam intueamur. in veteribus inſcriptionibus ea deſcripta eſt. Familia quadrigaria Titij Capitonis, mulio, villicus, conditor, ſellarius, agitator, ſucconditor, medicus, ſutor, tentor, auriga, ſpartior (an ſtrator) morator, viator, ſarcinator, aurigator. & pag. 47. 48. Vipſanio mulioni, aurigatori, ſucconditori, vllico, conditori, ſellariu, agitatori, primo, medico, rentori, ſutori, morarori, viatori, ſulloni, ſarcinatori. Quadrigarum dominus apud Plin. lib. 10. cap. 24. Cæcinna Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus comprehenſas in vrbem ſecum afferens victoriæ nuncias amiD cis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore, de hirundinibus. Alibi, medicus factionis Venetæ. Turnebus tentores vult eſſe ἀφέτας. Malè. nam ἀφέται ſunt editores, quos & Chryſoſtomus θυρεπανοίκτας vocat. tentores fuerunt qui equos currúſque tenebant antequam vices curſus eorum veniſſent. De quibus Sidonius in Narbone:

Veſtra inſignia continent miniſtri,
Ora & lora manus iubáſque tortas
Cogunt flexilibus latere nodis,
Hortantúrque obiter, iuuántque blandis
Vltrò plauſibus, & voluptuoſum
Dictant quadrupedantibus furorem.

E De iiſdem videtur accipiendus Statius lib. 6.

Circumſtant fidi, nexúſque & torta iubarum
Expediunt, firmátque animos, & plurima monſtrant.

Mulio, ὀρεοκόμος. Seneca epiſt. 86. mulio excalceatus non propter æſtatem. Quid ad rem pertinent mulæ ſaginatæ, vnius omnes coloris? Moratores dicti ſunt, qui morabantur: agitatores ne curſum anticiparent, ſed ſuo ordine currerent: viatores erant miniſtri qui curſitabant huc illuc iuſſu agitatorum. Conditor in veteri gloſſ. dicitur ἵππων ἀλείπτης, qui inungit oleo aurigas, aut equos, ſi opus eſt. Subconditor qui conditori paret, vt ſubmulio qui eſt ſub mulione farraneo, Plin. malè Turnebus ſubconditores accipit qui ſub iugum & currum ſe conderent, ſi fortè malè iuncti eſſent equi. Conditor factionis eſt magiſter, & dominus gregis, vt alibi oſtendo. Apud Sueton. miniſtrator vnus fuit è familia quadrigaria. cap. 17. in Vitel. miniſtratorem auriganti Caio cùm exhiberet villicus, qui

qui familiæ veluti procurator præerat vice domini. Agitator, auriga, aurigator pro eodẽ accipiuntur. Equidem agitatorem quadrigatium ipſum in Circo decurtentem exaudio; aurigatorem & agitatorem facio eoſdem. Apud probatos auctores auriga, aurigator, agitator, quadrigarius, vnum & idem ſonant. Spartor is eſt qui ſparto ſellam & ephippia inſtruit, fortè an ſtrator. Deſignator, vel, vt aliubi eſt, diſſignator, à Chryſoſtomo dicitur διαθέτης. Sic enim ille in Circo: *μὴ ἀγωνιάσῃς· ἔχεις γὰρ τὸν διαθέτην θεόν, καὶ ἰατρὸν τὸν Χριστόν· ἔχεις ἀλείπτην τὸ πνεῦμα ἅγιον. μηδὲ ἱδρῶτα φοβῇς· ἔχεις γὰρ τὸ ὕδωρ ἐπὶ σε.* Id eſt, *ne animum deſpondeas: habes enim Deum deſignatorem, & medicum Chriſtum: habes conditorem & aliptam Spiritum ſanctum. ne ſudorem metuas: habes enim eum qui aquam in te ſundat.* Vt enim equis, ita & ſibi aquam dabant. Deſignatores dicuntur βραβευταὶ Græcis, nec iidem ſunt cum editoribus, ſed qui decurſionem ordinant, & cuneos, cæteráque in Circo comparant ac diſponunt. non tamen coronam & præmium victoribus addixêre Romæ, vt in Olympia, βραβευταὶ καὶ ἑλλανοδίκαι. lib. 3. ff. tit. 2. l. 4. Deſignarores autem, quos Græci βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere, quia miniſterium, non artem ludicram exerceant. Et ſanè locus iſte hodie à Principe non pro modico beneficio datur. Procuratorem dromi in veteribus inſcript. accipio curatorem & exercitorem curſus publici, aut Circenſis. Vnus erat deſignator in Circo, quatuor erant procuratores dromi. In veteribus enim inſcript. dicitur procurator dromi factionis Venetæ. ſicut & quatuor erant tribuni quatuor factionum, de quibus ſuprà attigimus, quos putem tribunos fuiſſe non quadrigariorum modò, ſed plebeculæ factioſæ quæ in partes diſceſſerat. Erant & magiſtri ac domini factionum. Suetonius in Nerone cap. 22. Domini factionum aurigarum greges ducere dicuntur in Circum. Lamprid. in Commod. Circenſes multos addidit libidine potiùs quàm religione, vt dominos factionum ditaret. In veter. inſcript. MAGISTRO ET SOCIO, DOMINO ET AGITATORI FACTIONIS VENETÆ. Putem has partes datas exercitato & veteri alicui agitatori, qui rei Circenſis peritiſſimus eſſet. Inſcriptio illa poſita eſt ab aliquo domino factionis Venetæ, & collega ac ſocio defuncti. Conſtantinopoli fuit ampliſſimus Magiſtratus procurator dromi publici, non Circi, quem & Romæ ponit Symmachus lib. 10. epiſt. 36. Zonaras p. 128. λογοθέτης τοῦ δρόμου, ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως, id eſt, *procurator curſus publici, tutor Imperatoris.* In familia quadrigaria varij miniſtri fuêre, Quæſtores, qui pecunias cuiuſque gregis adminiſtrarent. Medici, conditores, ac ſucconditores, qui curarent gregem. Procuratores dromi, qui curricula curarent. Margaritarij, qui gemmas agnoſcebant quas aurigæ ad ornatum emebant. Moratores ludi, qui equos ad finem certaminis ſiſtebant. Sellarij, ſellarum opifices. Tentores, qui currus tenerent. Spartores, qui aquam equis aſpergerent. Sutores, ſarcinatores, viatores, qui aurigas accibant, villici. quæ nomina miniſtrorum ex vet. inſcriptionibus petes. Erant & qui oua erigerent, qui controuerſias de victoria inter aurigas diiudicarent, qui curricula numerarent. In veteribus lapidibus multæ ſunt inſcriptiones quæ ad factiones, & aurigas pertineant, vbi magiſtri, domini, ſocij, agitatores, patres factionum laudantur, cuiuſmodi hæ ſunt.

A M. AVRELIO LIBERO G
R PATRI, ET MAGISTRO E
A ET SOCIO, DOMINO N
M ET AGITATORI FACTIONIS T
A PRASINÆ I
N AVRELIVS CÆCIL. PLANETA NI
T PROTOGENES OB III. PAL- C
I MAS HOC DONVM VOVIT A
NI NATIONE AFR.
CA. Id eſt, Aram antinica, gentinica, Βωμὸν αὐτῇ νίκης Aram pro victoria genti victrici poſuit. Alia. CL. AVRELIO POLYPHEMO DOMINO, ET AGITATORI FACTIONIS RVSSATÆ TOGENI (fortè DIOGENI) CÆSARIVS, SVI TEMPORIS PRIMO ET SOLO FACTIONARIO OB GLORIAM. Onuphrius has inſcriptiones habet. C. Appuleius Diocles agitator factionis Ruſſatæ Hiſpanus Luſitanus annorum 32. menſ. 7. 523. agitauit in factione Alb. Acibio Auiola, & Cornelio Panſa Coſſ. Ibidem dicitur agitaſſe ſumma quadriga, viciſſe præmia maiora, ſeiuges, ſepteiuges agitaſſe, equos centenarios feciſſe, omnium agitatorum eminentiſſimus fuiſſe, omnium factionum agitatores præceſſiſſe. Meritò annotatum eſt, quod vno anno alieno principio duobus introiugis

A introiugis Cotyno & Pompeiano vicit. Tres agitatores miliatios factionis Venetæ vicit. Nouis coactionibus, & nunquam antè titulis ſcriptis Diocles eminens, quod vna die ſeiuges LTS. XL. miſſus bis vtraque victor eminuit. Idem primus ſeptem equos agitaſſe, inter ſingulares viciſſe dicitur. In veteri lapide. C. Appuleius Diocles ſumma quadriga agitauit annis 24. Summa quadriga dicebatur, quæ ſpinæ Circi & metis propior eſſet; ima quæ remotior, ad podium & gradus magis pertineret. Summa meta erat difficilior, & minus commoda propter metæ viciniam, ad quam ſæpe naufragium factum. Curſu ſingularum vincere dicebantur, cùm ex prouocatione duo agitatores, aut tres ſimul aurigarentur. Diebus enim ſolemnibus quatuor factionum agitatores currebant: cùm ex prouocatione certarent ſæpe duo. In veteri lapide. Diocles curſu ſingularum vicit. Inde præmia maiora vicit. Præmia maiora erant 30. aut 32. millia nummorum, id eſt, nongen-
B torum aureorum noſtratium. Binarum quadrigarum certamine vicit, cùm duas quadrigas prouocaſſet. Ternarum quadrigarum certamine vicit, cùm ternas quadrigas prouocaſſet. Præmia igitur aurigarum ampliſſima fuêre; vnde & ditiſſimi euaſerunt. Iuuenalis ſatyra 7.

Si libet, hinc centum patrimonia cauſidicorum,
Parte alia ſolùm ruſſati pone Lacertæ.

Martialis lib.10.

Cùm Scorpus vna quindecim graues hora
Ferventis auri victor auferat ſaccos.

Qui gregibus aurigarum præerant, præfecti, magiſtri, domini, & conditores factionum & gregum dicebantur. Sueton. in Nerone cap. 22. Domini factionum non dignabantûr
C niſi ad totius diei curſum greges ducere. Vet. inſcriptio. D. M. C. POMPEIO EVSCENO CONDITORI FACTIONIS RVSSATÆ PATRONO BENE MERITO, OPTIMO ET PIENTISSIMO, LIBERTI ET HÆREDES FECERVNT DE SVO. Alius lapis. D. M. CLAVDIA HELICE FECIT L. AVIL. L. DIONYSIO CONDITORI GREGIS RVSSATI, CONIVGI DIGNISSIMO. Alius lapis. M. AVRELIO LIBERO, PATRI, ET MAGISTRO, ET SOCIO, ET AGITATORI FACTIONIS PRASINÆ, AVRELIVS CÆCILIVS PLANETA PROTOGENES OB III. PALMAS HOC DONVM VOVIT NATIONE AFR.

D

CAP. XLIV.

De ſpectatoribus.

CIRCENSIBVS ita capti ſunt Romani, vt tres interdum dies in eo ſpectaculo ſomni ædiúmque obliti funalibus accenſis poſuerint. Imò & ſolidum diem ſine cibo frequenter aſſedêre: anno tamen vrbis conditæ frangere diem cœperunt, diuertentes ad epulum ab editore datum. Dio lib. 37. καὶ ὁ δῆμος ἀπαυστὶ (lego ἀπαστὶ) μέχρι τότε τῆς ὁπλομαχίας θεώμενος ἐξανέστη τε μεταξὺ τοῦ ἔργου καὶ ἄριστον ᾤχετο· καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν ἀρξάμενον, καὶ νῦν ὁσάκις ἂν ὁ τὸ κράτος ἔχων ἀγωνοθετῇ, γίνεται. *Et populus ſine cibo vſque adhuc munera ſpectans exſurrexit in medio ſpectaculo, & prandium cepit; & ab eo principio, quoties Imperator editor eſt, hodiéque idipſum fieri aſſolet.* Sidon. lib. 3. epiſt. vlt. Poſtridie iuſſit Auguſtus, vt epulo ſuis Circenſi-
E bus ludis intereſſemus. Primus iacebat cornu ſiniſtro Conſul ordinarius. De frequentia Cic. pro Sext. Equidem exiſtimo nullum tempus eſſe frequentioris populi quàm illud gladiatorium, neque concionis vllius, neque verò vllorum Comitiorum. Item; Id autem ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia, atque omni genere hominum celebratur, quo multitudo maxima delectatur. Ammian. Marcellinus lib. 28. mirum in modum eum furorem exaggerat his verbis: Nunc ad otioſam plebem veniamus, in qua nitent & nominibus cultis quidam calceorum experres, Cimeſſores, Statarij, Semicupæ, & Serapini, & Cicimbricus cum Gluturino & Trulla, & Lucanicus cum Pordaca & Salſula, ſimiléſque innumeri. hi omne quod viuunt, vino & teſſeris impendunt, & luſtris, & voluptatibus & ſpectaculis: eíſque templum, & habitaculum, & concio, & ſpes omnis, Circus eſt maximus. Clamitant Remp. ſtare non poſſe ſi futura concertatione quem quiſque vindicat, carceribus non exſoluerit Princeps, & circumflexerit metam. Exoptato die equeſtrium ludorum

Digitized by Google

ludorum illuceſcente, nondum Solis puto iubare, ſuſiùs omnes feſtinant præcipites, vt velocitate currus ipſos anteeant certaturos. ſuper quorum euentu diſciſſis votorum ſtudiis anxij plurimi agunt peruigiles noctes. Item: vt in vno ſpectaculo, exodiario cænatori (forte, ſcenico, niſi exodiarius iſte cænator comedendo riſum moueat) aurigæ clametur aſſiduè, per re ille diſcat. Ob hunc populi concurſum ſicuti in Græcia conciones in Theatro habebantur; ita & Romæ in Circo, ſi fides Herodiano lib.8. qui docet, Romanos vbi de Maximi morte nuntius allatus, protinus ad aras & templa iuiſſe: ſed vt lymphati gratantes inuicem in Circum veluti futura concione concurrebant. οὔτε γὰρ ἡλικία τις ἦν μὴ πρὸς τοὺς βωμούς τε καὶ τὰ ἱερὰ ἠπείγετο, οὔτε τις ἔμενεν οἴκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἐνθουσιῶντες ἐφέροντο συνηδόμενοί τε ἀλλήλοις, καὶ ἐς τὸν ἱππόδρομον συνθέοντες ὥσπερ ἐκκλησιάζοντες, χωρίῳ (ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ.) lib. 2. enarrans militum odiū in Iulianum: ἔς τε τὸν ἱππόδρομον ἔνθα μάλιστα τὸ πλῆθος συνιὸν ἐκκλησιάζει, τὸν ἰουλιανὸν ἐβλασφήμουν. niſi forte quis ἐκκλησιάζει pro conuentu populi accipiat, licèt nulla oratio habeatur. Chryſoſtomus quoque hanc inſaniam exagitat his verbis homil. de eccleſ. καὶ ἐν μὲν ἱπποδρόμῳ οὐκ ὀροφῆς ἐπικειμένης τοῖς στέγοντος, οἱ πλείους πολλῶν ὄμβρων καταφερομένων ἑστήκασι μαινόμενοι: *& in Circo vbi tectum non eſt, & ſi ruit imber, ſtant furentes ac perdurant.* Sed hoc metu, afferebant vmbellas, lacernas, gauſapinas, quibus defenderent imbres. Martial. lib.11. B

Vmbellam luſcæ, Lygde, feras Dominæ.

aut cauſiam Macedonicam. Plautus in Perſa.

Cape tunicam, atque zonam & chlamydem afferto, & cauſiam.

Græci tholium vocant & ſciadium. Pollux l.7. θόλια (fortè θόλιον) πλέγμά τι θολοειδές, ᾧ ἀντὶ σκιαδίου ἐχρῶντο αἱ γυναῖκες. Id eſt, *tholium, reticulum quoddam faſtigatum ac fornicatum, quo pro vmbella mulieres vtuntur.* Euſtathius anthelia & paropia vocat, quæ Soli opponuntur, vt vmbra captetur. τὰ χάριν σκιᾶς προβεβλημένα τῶν προσώπων τοῖς ἡλιαζομένοις. Ariſtophanes in Equitibus. C

Τὰ δ' ὦτα νὴ δία ἐξεπετάννυτο ὥσπερ σκιάδιον.

Interpres. σκέπασμα τι ἔχουσι γυναῖκες θέουσαι, ὑπὲρ μὴ καίεσθαι τὰς ὄψεις ὑπὸ τοῦ ἡλίου. ἐκτείνεται δὲ καὶ συστέλλεται πρὸς τὸν κατεπείγοντα χρόνον. Martial. in Apophoret.

Accipe quæ nimios vincant vmbracula Soles,
Sit licèt & ventus, te tua vela tegent.

Iuuenalis ſatyr.9.

En cui tu viridem vmbellam, cui grandia mittas
Succina. ——

Illud Martial. in Apophoret. D

In Pompeiano tectus ſpectabo Theatro,
Nam populo ventus vela negare ſolet.

Lipſius eruditiſſimus de cauſia accipit. vulgata lectio verior de gauſapa, ſeu birro, id eſt, vt interpretatur Iuuenalis vetus interpres, lacerna, fimbriato pallio, ſeu penula. Vopiſcus in Carino. donati ſunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri canuſini. Ita igitur perdurabant ſpectaculis, vt qui ante alios exiret, aut ſurgeret, colaphis cæderetur. quod ætate Philippi accidiſſe legimus Eam populi inſaniam carpſit Iuuenal ſatyr.3.

Si potes auelli Circenſibus, optima Sora,
Aut Fabrateriæ domus, aut Fruſinone paratur.

Nam ne rebus quidem putidiuſculis ac pudendis, quarum neceſſitas incumbit, vt diſcederent adducebantur. aquam enim per canaliculas in oculis omnium non modò in Amphitheatro, ſed & in Circo petebant. Tertul. de ſpectacul. Sic euenit, vt qui in publico vix neceſſitate veſicæ tunicam tenet, idem in Circo aliter non exultet, niſi totum pudorem in faciem omnium intentet. Hac turpitudine furoréque offenſi aliquot Imperatores, rarò ſpectaculis interfuerunt, aut aliud inter ſpectandum egerunt. Iulius Cæſar epiſtolas ſubinde lectitabat, ait Suetonius Iulianus perfuga quidem à fide & deſultor, ſed philoſophiæ grauitatis ſtudioſus, infrequens in Circo fuit, neque totum ibi diem ponere ſuſtinuit. In miſopogon. de ſe teſtatur. ὀλιγάκις εἰς ἱπποδρομίας φοιτῶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν θεῶν, οὐδὲ διημερεύω καθάπερ εἰώθεσαν ὅ τε ἀνεψιὸς ὁ ἐμός, &c. Id eſt, *rarò in Circum venio Deorum celebritatibus, neque totum diem ago, vt ſoliti erant patruelis meus, & pater eius. vbi ſpectaui ſex miſſus, abeo.* ἐξ δὲ τοὺς παῖδας θεώμενος δρόμους, ἀπαλλάττομαι. Confluebat igitur populus ſingulari alacritate in Circum: & ſi qua re opus eſſet, illud ſumma libertate ab Imperatoribus flagitabant. Illi vt plerumque populo E

gra

A gratificabantur. Ioſephus lib. 19. cap. 1. ῥωμαῖοι συνιᾶσι προθύμως εἰς τὸ ἱππόδρομον, καὶ ἐφ' οἷς χρῄζοιεν, δέονται τῶν αὐτοκρατόρων κατὰ πλῆθος συνελθόντες· οἱ δὲ ἀναντιλέκτως τὰς δεήσεις κρίναντες οὐδαμῶς ἀχαριστοῦσι. Id eſt, *Romani conueniunt promptè in Circum, & ſi quid volunt, rogant Imperatores multi ſimul collecti. Illi autem ita de iis quæ rogantur iudicant, vt contradicere nefas ſit, nunquam tamen populo non gratificantur.* Tertullian in Marcion. Quid? non in omnem libidinem ebullis? non frequentas ſolemnes voluptates Circi furentis, & caueæ ſæuientis, & ſcenæ laſciuientis? Saluian lib. 6. Quicquid immoderationis in Circo, quicquid furoris in caueis. Illud in inſaniente populo ſtudium Circenſium mirificè expreſſit Iuuen. ſatyr. 11.

Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, euentum viridis quo colligo panni.
B *Nam ſi deficeret, mœſtam attonitámque videres*
Hanc vrbem, veluti Cannarum in puluere victis
Conſulibus: ſpectent iuuenes, quos clamor, & audax
Sponſio, quos cultæ decet aſſediſſe puellæ.

Spectatores omnes, maximè Conſtantinopoli, eo colore cui fauerent, induebantur, & hirundines ac columbas in Circum inferebant, quibus domum victoriam alligato filo, aut panno indicij cauſa denuntiarent. Cæcinna Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus, comprehenſas hirundines in Circum ſecum auferens, victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore, Plinius lib. 10. cap. 24.

C

CAP. XLV.

An pileati & diſcalceati ſpectarint.

SVB Caligula mos inductus, vt In Circo, ſicut in Theatris, pileos ferrent ad aëris, vel Solis inclementiam arcendam. Romæ quippe, & Conſtantinopoli, & vbique gentium Circi erant ſine tecto. Chryſoſtom. quod non ſit contemnenda Eccleſia. καὶ ἐν μὲν ἱπποδρόμῳ οὐκ ὀρόφου ἐπικειμένου τοῦ στέγοντος, οἱ πλείους πολλῶν ὄμβρων καταφερομένων, καὶ ἀνέμου τὸ ὕδωρ εἰς ὄψεις ῥιπίζοντος ἑστήκασι μαινόμενοι: *& quidem in Circo vbi non eſt tectum, maxima pars imbres deciduos ferunt, & ventum à quo imber in vultum ventilatur.* Omnibus certè celebritatibus pileati Romani fuerunt. vnde pileatam Romam Saturnalibus Martialis vocat libr. 11. epig. 8.

Permittis puto pileata Roma.

D De cauſiis in Theatro Dio p. 442. πίλους τὸν θετταλικὸν τρόπον εἰς τὰ θέατρα φορεῖν, ἵνα μὴ τῷ ἡλιάσει ταλαιπωρῶνται ἐπέτρεψε· καὶ εἴ γέ ποτε εἰς ὑπερβολὴν ἐπιφλέξει, τῷ διριβιτωρίῳ ἀντὶ τοῦ θεάτρου ἰκριωμένῳ ἐχρῶντο. Id eſt, *Caligula Senatoribus cauſias Theſſalicas in Theatra ferre permiſit, ne inſolatione torquerentur: & ſi quando æſtus eſſet intolerabilior, vtebantur diribitorio pro Theatro.* & p. 459. non pileati modò ſi nimius ardor eſſet, verùm & diſcalceati cùm ad aucupandum frigus, tum ad delicias in Circum ibant. Idem lib. 57. ἐξῆν καὶ ἀνυποδήτοις βουλομένοις θεᾶσθαι, νομιζόμενόν τι ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, καὶ δικάζειν τινὰς ἐν τῷ θέρει, καὶ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ αὐγούστου ἐν ταῖς θερμαῖς πανηγύρεσι γινόμενον, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τιβερίου. Id eſt, *licebat iis qui vellent diſcalceatis ſpectare, qui mos iam olim tenuerat, & iudicia exercere per æſtatem. quod ab Auguſto in celebritatibus æſtiuis ſeruatum erat, ſed à Tiberio planè omiſſum.* ἀνυποδήτες caue intelligas nudis planè pedibus, ſed more Græco ſoleatis, aut crepidatis. Sic apud Plutarchum Cato ἀνυπόδητος ambulaſſe dicitur crepidatus. Tacit. Germanicum ait intectis pedibus. Tertul. de Pallio; aut pedes nudi. magis certè virile quàm in calceis. Ex hoc loco Suetonij Franciſcus Modius
E oſtendere conatur, Circenſes per plateas & fora vulgò celebratos. malè, meo animo. Quamquam enim cœnacula propriè dicuntur ſuperiores domus contignationes, pauperum domicilia, non tamen inde efficitur, in plateis & foris vulgò Circenſes habitos, cùm varij Circi Romæ fuerint, in quibus decurſiones curules è cænaculis ædificiorum vrbis proſpici poſſent. Equidem cænacula pro foris & ſpectaculis libertorum & amicorum Cæſaris, id eſt, locis quæ ad ſpectandum ſibi extruxerant, accipio. Cænacula item pauperiorum fuêre. Prudentius,

Omnis qui celſa ſcandit cænacula vulgus.

Iuuenalis,

—— *Rarus venit in cænacula miles.*

Digitized by Google

Horatius,

Quod pauper mutat cœnacula?

Cænationes diuitum,apud Senec.epiſt.78.& 90. In Circo & Theatro quia ſine tecto fuêre, inducebant lacernas aduerſùs iniuriam frigoris aut pluuiæ. Martial. libr. 14. epigram.37.

Amphitheatrales nos commendamur ad vſus,
Cùm tegit algentes noſtra lacerna togas.

Tertullianus in Apologet. Video & Theatra nec ſingula ſatis eſſe, nec nuda. Nam ne vel hyeme voluptates impudicæ frigerent, primi Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt. Ideo Sole fatiſcere,& pluuiis Romanos in Circo ait Ammianus libro 14. Quod eſt, inquit, ſtudiorum omnium maximum,ab ortu ad veſperam Sole fatiſcunt,vel pluuiis, præmia aurigarum equorúmque velut præcipuas delicias ſcrutantes. quod idem oſtendit Chryſoſtomus homil.ad eos qui deſerunt ſynaxes, ὅταν πᾶσα ἡ πόλις πρὸς τὸν ἱππόδρομον μετασῇ, καὶ οἰκίαι, καὶ ἀγοραὶ εἰς τὴν παράνομον θεωρίαν ἐκινήθησαν ἐκείνην. ἐκεῖ δὲ οὐ τὸν ἱππόδρομον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπερῷα, καὶ οἰκίας, καὶ δώματα, καὶ κρημνοὺς, καὶ μυρίους ἑτέρους ἄνωθεν καταλαμβάνουσι τόπους. ἐκεῖ δὲ καὶ ἥλιον γυμνῇ δεχόμενοι τῇ κεφαλῇ, καὶ πατούμενοι. *Cùm omnis ciuitas tranſierit in Circum, & domus,& fora ad ſpectaculum illegitimum commota ſint. Illîc autem non tantùm Circum, ſed & cænacula,& domos,& cacumina,& infinitos alios in excelſo capiunt locos. Ibi autem Solem nudo capite excipientes,& obtriti.*

CAP. XLVI.

De Circi clamoribus.

MIRI erant in ſpectatoribus animorum motus pro varietate, caſúque certaminis. Nam & manus mouebant,& togas iactabant,& clamabant,ac tumultuabantur præmia flagitantes ante victoriam,ſi fortè aliquem iam victorem ſpe præciperent. De manuum agitatione Varro l.2.de ruſtic.manus mouere malunt in Circo & in Theatro,quàm in ſegetibus. Philoſtr.l.2. βοῶσι γοῦν ἀναπηδήσαντες τοῦ θάκου, καὶ οἱ μὲν τὼ χεῖρε ἀνασείουσι, οἱ δὲ τὴν ἐσθῆτα, οἱ δ᾽ αἴρονται ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ δὲ τοῖς πλησίον ἱλαροὶ προσπαλαίουσι. *Clamant exilientes ſedibus, & alij manus mouent, alij veſtem, alij tolluntur à terra, alij alacres luctantur cum propinquis.* Gregorius Nyſſen.lib.de vita Moſis: Vt qui certamen equorum non ſine voluptate ſpectant, etſi nihil ad curſum diligentiæ illi prætermittant quos vincere optant; oculis tamen curſum ipſorum ſolliciti proſpicientes,clamant atque hortantur, incitaréque ac efficere ſe putant, vt velociùs equi peruolent,cùm huc atque illuc vnà cum equis flectantur, & manum quaſi flagellum in ipſos extendant,atque incutiant. De iactatione togarum maximè cùm aurigam aliquem ad curſum reuocarent, Ouid.l.3.eleg.2. Amorum:

—— Sed eum reuocate Quirites,
Et date iactatis vndique ſigna togis.

De præmij flagitatione Silius lib.16.

Euolat ante omnes,ventos poſt terga relinquit:
Conclamant,plauſúque fremunt, votíque peractam
Maiorem credunt præcepto limite partem.

Plato lib.7.de legib. ait exclamaſſe ſpectatores in ipſis agonibus, & non ſine victoris laudibus, victorem appellaſſe, non expectata tubicinis aut præconis renuntiatione. ἐν ὀλυμπίᾳ θεόντων οὕτως ἵππων ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διανοούμεθα πέρι, καὶ προσηγορεύομεν τὸν μὲν τάχιστον, ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον, ὡς τάχιστον, ἐγκώμιά τε ποιοῦντες. *In Olympia cogitamus de currentibus equis,& de viris ſtadium ſexies obeuntibus,& appellamus celerrimum, vt tardiſſimum, tardiſſimum, vt celerrimum, encomia facientes.* Diſertiùs Sidonius in Narbone:

Iam ſexto reditu perexplicato,
Iámque & præmia flagitante vulgo.

Iuuenalis,

——& duo fortes
De grege Mæſorum qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoſo inſiſtere Circo.

Item,

——exultat rauco victoria Circo.

Euſtat.

Digitized by Google

A Euſtat. Iliad. ψ. παρακελεύθημα καὶ αὐτὸ ἀγῶνος ὡς τῶν θεάτρων συναγωνιώντων τοῖς τοιούτοις οἱ συνδιατιθέμενοι ἐρίζουσι, ἰάχουσι, σιωπῶσι αὖθις, ἡδὺ γελῶσι, ἄχθονται, παιανίζουσι, καὶ ὅλως παντοῖοι γίνονται. Dio Chryſ. in cynego. οἱ δὲ ἄρχοντες εἰς τὸ θέατρον ἐβάδιζον, ὃ ἐστιν ὥσπερ φάραγξ ἐξ ἡμίσεος, οὐκ αὐτόματον, ἀλλ' ᾠκοδομημένον λίθοις. ὁ ὄχλος ἐβόων ποτὲ μὲν πρᾴως καὶ ἱλαρῶς πάντες, ἐπαινοῦντες τινάς, ποτὲ δὲ σφόδρα καὶ ὀργίλως. Vide Cicer. 2. Philip. in ſtadio curſores exclamāt quàm maximè poſſunt, faciunt idem cùm exercentur athletæ. De Circi clamore qui toto curriculo frequentabatur, maximè verò inter laxandum repagula, res mira, vſque adeò vt furor & inſania, non clamor, appellaretur. Tertul. de habitu mulier. Circi furoribus, arenæ atrocitatibus, aut ſcenæ turpitudinibus. & in Apologetic. Nihil eſt nobis cum inſania Circi, cum impudicitia Theatri, cum atrocitate arenæ, cum xyſti vanitate. Vide quàm bellè &
B accommodatè ſingulis ſua tribuat. Sed eleganter ac iucundè lib. de ſpectaculis. In Circo propriè furor præſidet. aſpice populum ad id ſpectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuoſum, iam cæcum, iam de ſponſionibus concitatum; tardus eſt illi Prætor, ſemper oculi in vrna eius cum ſortibus voluntantur. Furorem igitur vocat Tertullianus, inſaniam Arnobius lib. 8. Ludis curulibus quis non horreat populi in ſe rixantis inſaniam? Lactantius lib. 6. cap. 20. tria vitia Circi ponit, inſaniam, leuitatem, vanitatem. Sic enim ait; Circenſium enim ludorum ratio quid aliud habet niſi leuitatem, vanitatem, inſaniam? tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, vt iam plus ſpectaculi exhibeant qui ſpectandi gratiâ veniunt, cùm exclamare, & efferri, & exſilire cœperint. Sponſiones, conuicia, rixæ feruebant ac ſremebant. De ſponſionibus nuper Tertullianus auditus. apud Homerum lib. 23. Iliad. Idomeneus ira percitus Aiacem ſic
C appellat:

> Αἶαν νεῖκος ἄριστε, κακοφραδές, ἄλλα τε πάντα
> Δεύεαι Ἀργείων, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής·
> Δεῦρο νῦν ἢ τρίποδος περιδώμεθον, ἠὲ λέβητος,
> Ἴστορα δ' Ἀτρείδην Ἀγαμέμνονα θείομεν ἄμφω
> Ὁππότεροι πρόσθ' ἵππον, ἵνα γνοίης ἀποτίνων.

Id eſt, *Aiax conuicio fortis, inconſulte, in aliis omnibus infimus es Græcorum, quia tibi animus eſt immoderatus; agedum certemus ſponſione aut tripodis, aut lebetis, & Atridem cognitorem & arbitrum conſtituamus, vtri equi ſint priores in curſu, vt quod eſt noris impenſa tua.* rem attigit Martialis.

> *Sed cùm ſponſio fabulaque laſſæ*
> *De Scorpo fuerint, & Incitato.*

D Sponſionibus igitur certabant, conuiciis, tumultu, rixis. Virgil. 5. Æneid.

> *Tum plauſu fremitúque virûm, ſtudiíſque fauentum*
> *Conſonat omne nemus, vocémque incluſa volutant*
> *Littora, pulſati colles clamore reſultant.*

Nazianzen. pag. 184. conqueritur de Epiſcopis. οὐ φέρω σου ἱππικὰς ἡμῶν, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὴν ἀντίρροπον ταύτην τὴν μανίαν, ἔν τε δαπανήμασι καὶ σπουδάσμασι· μεταζεύγνυμεν, ἀντιζεύγνυμεν, ἀντιφρυασσόμεθα, μικροῦ καὶ τὸν ἀέρα παίομεν, ὥσπερ ἐκεῖνοι, καὶ βάλλομεν κόνιν εἰς οὐρανόν, ὥσπερ ἐξεστηκότες, καὶ ὑπ' ἄλλοις προσώποις τὰς ἡμετέρας ἐκπληροῦμεν φιλονεικίας. *Non fero*, ait, *curules noſtros ludos, & Theatra, & furorem hunc contrà ponderantem in ſumptu & ſtudio. ſimul iungimus equos, contrà iungimus, contrà ferocimus, & parum abeſt, quin vt theatrici, aërem verberemus, & iaciamus puluerem in aërem, vt extra nos rapti, & ſub alienis perſonis noſtras explemus*
E *æmulationes.* De conuiciis Tertul. lib. de ſpectac. inde (poſt miſſam mappam) maledicti conuicia, odij ſuffragia ſine merito amoris. nam ne ab ipſis quidem Senatoribus in Circo abſtinebant. Caſſiodor. lib. 1. variar. à populo quæ vel Senatoribus in Circo dicteria fingun-tur, non vindicantur. Imò Deos ipſos conuiciis lacerabant, ait Dio Chryſoſtomus oratione ad Alexandrinos: ἀλλ' ὅταν εἰς τὸ στάδιον ἔλθητε, τίς ἂν εἰπεῖν δύναιτο τὰς ἐκεῖ κραυγάς, καὶ θόρυβον, καὶ ἀγωνίας, καὶ σχημάτων μεταβολάς, καὶ χρωμάτων, καὶ βλασφημίας; Id eſt, *cùm in ſtadium veneritis, quis dicere poſſit clamores & tumultus, contentiones, geſtuum mutationes, & colorum, & conuicia?* mox vbi Rhodios docuit ſine tumultu ac rixa ſpectare, ſubiungit. ἡμεῖς δὲ πηδῶντες, μαινόμενοι, παίοντες ἀλλήλους, ἀπόρρητα λέγοντες, καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς πολλάκις λοιδοροῦντες, καὶ γυμνοὶ βαδίζοντες ἀπὸ τῆς θέας ἐνίοτε, id eſt, *nos autem exſilientes, furentes, cadentes in vicem, fanda & infanda dicentes ore opico, & Deos ipſos ſæpe conuiciantes, nudique interdum è Circo exeuntes.* & cùm in varia ſtudia diſtracti fremerent ac digladiarentur, fauere dicebantur. Plin. lib. 9 epiſt. nunc fauent panno, ſtudium fauórque tranſiuit, & repentè agitatores relinquent illos equos

Digitized by Google

quorum clamitant nomina. Fauor is interdum pretio redimebatur. Hieronymus epiſt. 83. A
fauorem populi in aurigarum morem pretio redimere. vnde & fauorabilem aurigam Ammian. Marcellinus lib. 29. Athanaſ. fauorabilis tunc auriga ſuſpectus ei (*Valentiniano*) vulgari leuitate, vt viuus incendi iuberetur, ſi quid tentaſſet huiuſmodi, id eſt, ſi equos militares publicos mutaſſet. Fauor dicitur Martial. lib. 10. epig. 50.

Plange fauor ſæua pectora nuda manu.

Vide epig. 50. & 53. In curſu quidem fauentes regebant clamorem pro fortuna currentium. Sidon. in Narbone:

Inſtabant alij manu, atque voce
Paſſim, & deciduus in arua guttis,
Rectorum alipedúmque ſudor ibat:
Raucus corda ferit fragor fauentum. B

(ſic lege.)

Atque ipſis pariter viris equiſque
Fit curſu calor, & timore frigus.

Clamorem illum cùm repentina res, aut victoria naufragiúmve accidiſſet, mirè attollebant. Sidonius,

Miſcet cuncta fragor reſuſcitatus
Quantum non cypariſſifer Lycæus,
Quantum non nemoroſa tollit oſſa,
Crebras inrequieta per procellas.

Ita lege. Ipſi equi veniebant ad partes, & clamoribus incendebantur. Hieron. lib. 2. epiſt. 18. Equorum curſus fauore pernicior (non pernicioſior) cùm ſit, pugilum fortitudo clamoribus incitatur. Plinius lib. 8. cap. 42. nam in Circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ ſarentur equi. Seditiones in Circo frequentes fuiſſe oſtendimus ob ſtudia fautorum. Caſſiodorus lib. 1. epiſt. ad Albinum & Auienum; Partis Praſinæ inſinuatione comperimus ſeditiones turbulentas à quibuſdam ſceleſtiſſimis incitari, & cauſam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupiſſe. Item eodem lib. epiſt. 27. ad Speciofum; Mores graues ſpectaculis quis requirat? Ad Circum neſciunt conuenire Catones. quicquid illic populo gaudente dicitur, iniuria non putatur. locus eſt qui defendit exceſſum. garrulitas ſi patienter accipitur, ipſos quoque Principes ornare monſtratur. Reſpondeant nobis certè qui talibus ſtudiis occupantur, ſi tranquillos optant aduerſarios ſuos? Certè nolunt eos eſſe victores, quando ad iniurias tunc proſiliunt, cùm ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt. epiſt. 31. ſpectacula voluptatum lætitiam eſſe volumus populorum. epiſt. 32. ad Agapitum D
præfectum vrbis Circumſpicere te decet, ne qua in ſpectaculis ſeditionum cauſa naſcatur. Statius libro 5. ſyluar. ad vxorem.

——— *Nec aut rapidi mutent te prælia Circi.*

Fautorum erant factiones, *αἱρέσεις.* Pollux πράξεις vocat. *ἐφ' ἣν καταθέντες τὴν σφαῖραν ἑτέρας δύο γραμμὰς κατόπιν ἑκατέρας τῆς πράξεως καταγράψαντες. In quam lineam depoſita pila duas lineas pone vtramque factiones non deſcripſerint.* factores in ludo pilæ fuère. Plaut. in Curg.

Tum iſti qui ludunt datatim ſerui ſcurrarum in via,
Datores, & factores omnes ſubdam ſub ſolum.

Factiones dictæ & partes. Martialis epigr. 20. Amphitheatri;

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa triumphum.

Caſſiodorus epiſt. 32. lib. 1. ſpectaculorum ſtudia, partéſque. Tacitus Annal. 1. certamina. E
Veteres Eccleſiæ Patres ob impudentiam, & factionum certamina, ludos Circi, Theatríque improbarunt. Cyrillus Catecheſi 1. πομπὴ δὲ διαβόλου ἐστὶ θεατρομανίαι, καὶ ἱπποδρομίαι, κυνηγέσια, &c. μὴ περισπούδαστος σοι ἔστω ἡ θεατρομανία, ἔνθα τὰς ἀσελγείας τῶν μίμων ὄψῃ ὕβρεσι πεπραγμένας, &c. *Pompa eſt diaboli Theatri inſania, Circi curſus, venationes. Ne ſtudio tibi ſit furor Theatri, vbi conſpicias mimorum petulantias omni contumelia & impudicitia refertas, & virorum effæminatorum choreas ſecteris. Nec illos admireris qui vt ventri ſeruiant, efferatis beſtiis ſe exponunt.* φεῦγε καὶ τὰς ἱπποδρομίας τὸ ἐμμανὲς θέαμα, καὶ ψυχὰς ἐκτραχηλίζον: *fuge & equorum curricula, ſpectaculum furioſum, quod animas quaſi ruptis ceruicibus perdit.* Ad Circenſes tamen ludos quanto ſtudio Chriſtiani ipſi ferrentur, vide apud S. Baſilium in Gordio. πᾶσα ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα φιλοπολέμῳ δαίμονι, κατειλήφει θέαν ἀγῶνα ἱππικὸν θεωμένη. οὐ ἰουδαῖος ἀπῆν, οὐχ ἕλλην, οὐ χριστιανῶν δὲ πλῆθος. ἀλλὰ καὶ δοῦλοι ἀνῆκαν δεσπόταις, καὶ παῖδες ἐκ διδασκαλείων πρὸς τὴν θέαν ἔτρεχον.

pag 205.

A pag. 205. *Omnis ciuitas feſtum celebrans Marti bellatori, conuenerat ſpectatura curule certamen. Iudæus non aberat, non Græcus, & multi erant Chriſtiani. Sed & domini ſeruos remiſerant, & pueri ex ludis literariis currebant ad ſpectaculum.* Fuêre igitur fautores in Circo, à quibus clamores & rixæ. Ouidius lib. 3. Amor. eleg. 2.

Cui tamen ipſa faues, vincat vt ille precor.

libro 1. Artis,

——*Quiſquis erit cui fauet illa, faue.*

Tertullianus libro de ſpectaculis cap. 25. Ipſa in fauoribus aut conſpiratio, aut diſſenſio inter ſe de commercio ſcintillas libidinum conflabellant. Plinius libro 9. epiſt. 6. fauent panno, pannum amant, & ſi in ipſo curſu, medióque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium fauórque tranſibit. Corippus,

B ——*Studiorum iurgia ceſſent,*

——*Studiorum gaudia ſurgunt.*

Vetus inſcriptio,

Factionis Venetæ Fuſco ſacrauimus aram,
De noſtro certè ſtudioſi, & bene amantes.

Alia inſcriptio,

Fauſti viuo forſitan ipſe mihi.

Claudianus de ſexto Conſulatu Honorij,

——*Flagrans ſtudiis concordia vulgi,*
Conſenſúque caua ſublatus in æthera vallis
Plebis adoratæ reboat fragor.——

C libro 2. de laudibus Stiliconis,

——*quoties vallis tibi Murcia ducet*
Nomen Auentino, Pallantæóque receſſu.

Lucanus libro 4.

——*Vires in valle retentat.*

Ouidius libro 2. Faſtorum,

Quáque iacent valles maxime Circe tuæ.

Plinius libro 2. cap. 44. libro 15. Caſſiodor. lib. 3 epiſt. 51. Auſonius de ταῖς ἐν.

Hinc fora diſſultant clamoribus, hinc furioſi
Iurgia ſunt Circi, cuneati hinc læta Theatri
Seditio.——

D Tertullianus libro de ſpectac. cap. 21. Nunquid ergo & extra limites Circi furori ſtudemus, & extra cardines Theatri impudicitiæ intendimus, & inſolentiæ extra ſtadium? Idem, in Circo aliter non exultet, niſi totum pudorem in faciem omnium intenter. Ad comprimendas populi turbas ludis ſtatio militum excubabat, qui ſtationarij milites dicti. Prætor interdum factioſos in carcerem compingebat. Tacit. lib. 13. Vibullius Prætor immodicos fautores hiſtrionum in vincula duxerat, comprobauêre Patres. Item, fine anni ſtatio cohortis adſidere ludis ſolita demouetur, quò maior ſpecies libertatis eſſet, vtque miles theatrali licentia non permixtus incorruptior ageret. Suetonius libro 6. Sed adiuuante vulgi preces militum ſtatione quæ tunc excubabat. Vlpianus de officiis præfecti vrbis. Debet diſpoſitos milites ſtationarios habere ad tuendam popularium quietem. Popularia, loca intelligit populi in media cauea. Ammianus libro 28. Exoptato die equeſtrium ludorum illuceſcente E nondum Solis puro iubare fuſiùs omnes feſtinant præcipites, vt velocitate currus ipſos anteeant certaturos, ſuper quorum euentu diſciſſis votorum ſtudiis anxij plurimi agunt peruigiles noctes. Lactantius in Epitom. Circus innocentior æſtimatur, ſed maior hic furor eſt. Si quidem mentes ſpectantium tanta feruntur inſania, vt non modò in conuicia, ſed etiam in rixas, nec non & in prœlia, & contentiones ſæpe conſurgant. Senec. epiſt. Ecce Circenſium obſtrepit clamor, ſubita aliqua & immenſa voce feriuntur aures meæ.

CAP. XLVII.

De factionibus.

IN Circo tot factiones fuêre quot colores, id eſt, quatuor, qui quatuor anni tempeſtates ſignarent, δήμους vocant, αἱρέσεις, συναιρέτας. Quadrigarij ipſi in veteribus inſcriptionibus dicuntur boni factionarij. Sui

temporis primus, & vnus factionatius. In ludo item pilæ factiones, & factores. Latini A
partes. Ouidius de nuce,

At cùm maturas fiſſo noua cortice rimas
Nux agit, ad partes pertica ſæpe venit.

Greg. Nazianzenus pag. 192. ὁρᾶτε οὖν περὶ τὰς ἱπποδρομίας ἐπτοημένους, τούτους οἱ ἀπὸ τῶν χρωμάτων ὀνομάζονται, καὶ τῶν μερίδων αἷς συνεστήκασι. *Videte eos qui ſtudent Circo, eos, inquam, qui nominantur à coloribus, & à partibus à quibus faciunt.* Iuuenalis ſatyr. 4.

——& eſt mihi ſæpe vocandus
Ad partes.——

in veterib. gloſſis partioſus, φαῦλος, nimirum vt factioſus. Capitolinus in Pertinace, à partibus remotus eſt, id eſt, à ſocietate. Poëtæ vbique hoc frequentant. Seneca in Thebaide, B

Placidæque amantem pacis
Ad partes vocat.——

Ouid. lib. 3. de Ponto eleg. 1.

——& ad partes prima venire tuas.

παραιρέται dicuntur qui ſunt contrariæ partis. καθυποβάλλοντας vocat Chryſoſt. orat. de Circo. Ouid. 5. Metamorph.

Quandoquidem in partes (ait) abſtrahor, accipe Phineu.

Philo in Flaccum. Alexandriæ ſunt ſynodi, & κλίναι, ſeu θίασοι factioſorum, in quibus ὁ πρωτεῖα φέρων dicitur συμποσίαρχος, κλινάρχης, ταραξίπολις. pag. 676. ἀλιφόβιοι, οἱ τὰς καταβοήσεις, ὥσπερ ἐπ' ἀγορᾶς, πιπράσκοντες. Ab illis partibus factiones ac rixæ in Circo ad multum ſanguinem non ſemel exortæ ſunt, de quibus explicauit eruditè Lipſius in Amphitheatro. Hoc tamen è Manaſſis politicis haud adhuc vulgatum afferam de ſeditione Circi C
notiſſima ſub Hypatio, qua ſupra hominum millia 35. perierunt: αὐτὸν δὲ τὸν ἄνακτα μέλλοντα κινδυνεύειν, καὶ τὴν ἀρχήν, καὶ ζωὴν ἀθλίως ζημιοῦσθαι, μέσων ἀφήρπασε χειρῶν τοῦ στασιώδους ὄχλου, ἡνίκα συζευγνύουσιν ἵππους ἁρματοστρόφους, καὶ δρόμους ἐρεθίζουσι προσαμιλλητηρίους, βοὰς ἀφῆκαν κατ' αὐτοῦ τοῦ κρατοῦντος. κακοῖς κακὰ δὲ προστιθεὶς, ἐλάττοσι τὰ μείζω, καὶ κράτος προσβάλλεται, δεικνύων ἀντεπάρχην πατρίκιον Ὑπάτιον ἄνδρα τῶν ἐπισήμων ἀναστασίου προσηγῆ τοῦ προβεβασιλευκότος. ἐνταῦθα Βελλισάριος πίμπραται τὴν καρδίαν, καὶ δορυφόρων σὺν πολλοῖς ἀλκίμοις ὑπερθύμοις τοῦ μωραίνοντος λαοῦ συνέκοψε τὸ σμῆνος. τῶν γὰρ πεσόντων ἡ πληθὺς ἠρίθμη πεζευμένη εἰς πέντε πρὸς τριάκοντα χιλιάδας ὅλας. Id eſt, *ipſum autem Imperatorem periculo proximum ne Imperio & vita miſerè multaretur, Belliſarius è mediis manibus ſeditioſæ turbæ eripuit, quando coniungunt equos à quibus currus vertuntur, & curſus exercent certatores, voces emiſerunt contra ipſum Imperatorem. Populus* D
autem malis mala addens, minoribus maiora, etiam poteſtatem Imperatoris noui contrariam opponit, oſtendens patricium Hypatium virum de gente Anaſtaſij Dicori qui priùs imperarat, & eum Imperatorem ſalutant. Ibi Belliſarius vritur in corde, & cum multis protectoribus fortibus ac audacibus inſani populi examen diſſecuit. numerus eorum qui ceciderunt 35. millia hominum. Procopius lib. 1. Perſic. Mulieres, quamuis aliàs in Theatrum Conſtantinop. non ineant, maritos tamen ad factiones Praſinas & Venetas ſequuntur. tribus diebus ſignum hoc ſibi dedêre, vince. Illa grauis & atrox concertatio fuit, ioculares vt plurimum cùm inter ſe temerè ſpectatores contenderent pro coloribus & aurigis. Tertul. de ſpectacul. pacem habebit cum amico contendens pro auriga. Nemo meliùs hunc populi æſtum exponit Caſſiodoro lib. 3. epiſt. 51. Is enim (inquit de Thoma quodam) frequenter victor per diuerſorum ora volitatur, plus vectus fauore quàm curribus, ſuſcepit partem populi protinus inclinatam. Deinde ſubiungit; ſpectaculum expellens grauiſſimos mores, imitans leuiſſimas contentiones, E
euacuator honeſtatis, fons irriguus iurgiorum. Stupendum eſt quod illic ſupra cætera ſpectacula feruor animorum inconſulta grauitate rapiatur: tranſit Praſinus, pars populi mœret: præcedit Venetus, & potior turba ciuitatis affligitur; nihil proficientes feruenter inſultant, nihil patientes grauiter vulnerantur, & ad inanes contentiones ſic deſcenditur, tanquam de ſtatu periclitantis patriæ laboretur. Eas factionum commotiones ſæpe accendebant ad cædem vſque Imperatores. Ioſephus lib. 19. cap. 3. οἰκοδομὰς στάσεων τοῦ ἱππικοῦ vocat, id eſt, *ſubſtructiones ſeditionum Circi*, ad quas acuendas Caligula manum militarem adornabat. Εὔτυχος ἡνίοχος τοῦ καλουμένου πρασίνου περισπούδαστος Γαΐῳ, καὶ περὶ τὰς οἰκοδομὰς τῶν στάσεων τοῦ περὶ ἐκεῖνον ἱππικοῦ τὸ στρατιωτικὸν ἐτρίβετο ἀτίμοις ἐργασίαις ἐπικείμενον. Id eſt, *Eutychus auriga Praſinæ factionis Caio carus, & circa molitiones ſeditionum illius Circi milites tempus terebant inhoneſtis operibus occupati.* Caligula enim Praſinæ factioni ita addictus erat, vt cænaret in ſtabulo

A bulo aſſiduè, & maneret. Incitato equo equile marmoreum, præſepe eburneum inſtruxit, auctor Sueton. in Calig.cap.55. Dio aliquid amplius habet pag. 446. καὶ ἕνα γε τῶν ἵππων, ὃν ἰγκιτᾶτον ὠνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει, χρυσᾶς τε αὐτῷ κριθὰς παρέβαλλε, καὶ οἶνον ἐν χρυσοῖς ἐκπώμασι προέπινε, καὶ προσυπισχνεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν. Id eſt, *Caligula vnum è ſuis equis, quem Incitatum appellauit, ad prandium vocabat, & inauratum ei hordeum apponebat, & vinum propinabat in aureis poculis, & pollicebatur Conſulem ſe renuntiaturum.* Vitellius Venetæ factioni ſic addictus erat, vt eos qui partes alias fouereſit, aut Venetis obtrectarent, occidi iuberet. Caligula & Nero dediti Praſinæ. Caligula ſeſtertiûm vicies agitatori Euthyco contulit. Caracalla cùm in aurigam cui ſtudebat, populus cauillatus eſſet, exercitum immiſit, & pœnas exegit. Alterius fautoris inſaniam accipe, vſque eò prouectam, vt in rogum aurigæ Ruſſati cui fauebat, ſe coniiceret, Plinio teſte lib.7. cap. 57. Praſinos Imperatores
B in deliciis & amoribus penè ſemper habuêre. Nero quidem Praſino habitu aurigabatur: Caligula in ſtabulo Praſinorum cœnitabat. De Nerone Xiphilinus; ὁ νέρων ἡρμάτηλασε τήν τε στολὴν πράσινον ἐνδεδυμένος, καὶ τὸ κράνος τὸ ἡνιοχικὸν περικείμενος: id eſt, *Nero agitabat indutus veſtem viridem, & galea aurigantium tectus.* Vbi obſeruato, fuiſſe quoddam capitis tegmen aurigis ſolemne, quod galeæ inſtar eſſet. De Caligula Dio lib. 57. ἰσχυρῶς τοὺς τὴν βατραχίδα ἐνδυομένους προσέκειτο, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ χρώματος τοῦ πρασίνου λεγομένου, ὥστε καὶ νῦν γαιανὸν ἀπ' αὐτοῦ τὸ χωρίον ἐν ᾧ τὰ ἅρματα ἤσκει καλεῖσθαι. Id eſt, *Caligula bene animatus erat in eum qui viridi panno vteretur, qui & à colore Praſinus dicebatur, ita vt hodiéque locus ab ipſo dicatur Caianus vbi currus exercebat.* Verus Imperator hunc colorem ſic adamarat, vt Volucris Praſini equi aureum ſimulacrum fecerit, in cuius equi gratiam primùm cœperunt equi aurei, vel
C brauia poſtulari, ait Capitolin. in Vero. Sed à quibus poſtularentur non indicat. à populo puto, niſi ſi fortè ab aurigis. Verùm & plebecula in eo panno inſaniebat. Iuuenalis ſatyr. 11.

Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, euentum viridis quo colligo panni.

Vnde Circenſibus virides vmbellæ. Iuuenalis ſatyr. 9.

En cui tu viridem vmbellam, cui grandia mittas
Succina.———

πράσον porrum eſſe, vnde praſinus color dictus ſit viridis, vulgò ſcitum eſt. Dioni βατραχίδα ἐνδυόμενος dicitur qui praſino colore vtitur.

D

CAP. XLVIII.

De coloribus.

COLORES Diis & elementis attributi ſunt; ruſſei equi Soli (ſic legendum apud Iſidor.cap.17.non roſei) id eſt, igni, albi aëri, praſini terræ, veneti mari. Item ruſſeos æſtati currere voluerunt, albos hyemi & Zephyris, veri praſinos & floribus, venetos aquis, Marti luteos, & croceos igni & Soli, purpureos Iri, ait Iſidorus. Luteos, croceos, purpureos, pro ruſſeis accipe. nam quatuor hi tantùm in Circo fuêre colores. Si vis *roſeum* legere apud Iſidorum, vt purpureum & ruſſum intelligas, non prohibeo: maximè cùm apud Corippum & Caſſiodorum ita legatur. Tertullianus ruſſeum æſtati ob Solis ruborem. Solis equi apud Martialem & Fulgentium lib. 10. Mythol. ruſſum colorem ſonant. Hic enim qua-
E tuor ponit, Erythræû, Æthona, Lampum, & Phlogea. Cedrenus pag. 121. paulo aliter colores interpretatur. ἐπέθηκε τοῖς μέρεσι τὰ ὀνόματα ταῦτα· τῇ γῇ τὸ πράσινον ὅ ἐστι χλοῶδες, τῇ θαλάσσῃ τὸ βένετον, καθὸ εἰσι τὰ ὕδατα· τῷ πυρὶ ῥούσιον, καὶ τῷ ἀέρι τὸ λευκόν. τὸ δὲ πράσινον ἐκάλεσε ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ πεσσίνου (lego, τοῦ πράσου, quod *porrum* ſignificat, vnde πράσινος *porraceus* ac *viridis.*) ἴδιον γὰρ τῆς γῆς τὸ χλοῶδες διὰ παντός. τὸ δὲ βένετον ἀπὸ τῆς βενετίας. καὶ προσεκόλλησε τῇ γῇ τὸ λευκόν, τουτέστι τὸν ἀέρα, διότι ἑκάτερα τῆς ἀλλήλων συγκράσεως δέονται. Id eſt, *Romulus impoſuit partibus iſta nomina: terræ viride & porraceum: mari venetum, quia aquæ ſunt ceruleæ: igni ruſſeum, & aëri album. Praſinum vocauit à metaphora porri. proprium enim eſt terræ vt herbis vireat. Venetum dicitur à venetia; & coniunxit album cum viridi, id eſt, aërem cum terra, quia inter ſe miſceri ac temperari vtraque debent. itidem ruſſeum ſubiunxit ceruleo, quia igni aqua ſuppoſita eſt.* ſic enim hæc lego: ὁμοίως τὸ κύανον τῷ ῥουσίῳ ὑπέταξε, διότι τὸ ὕδωρ ὑπόκειται τῷ πυρί. Coloris purpurei meminit Cedrenus in Tiberio Iuſtini, qui vetuit factiones purpureo colore vti. ἐμέθλιε δὲ τοῦ ἱππικοῦ ἀγομένου, καὶ τῶν μερῶν φερόν-

των στολὰς συλλωμένας ἀπὸ βλαττίου ὀξέος, καὶ χλαμύδας παραπλησίας τοῦ βασιλικοῦ, ἔπαυσε ταύτας φορεῖν ὁ Τιβέριος. Id eſt, *cùm ageretur natalis Circi, & partes ferrent veſtes canaliculatas purpureas, & chlamydes Imperatoriis aſsimiles, Tiberius vetuit ne eas ferrent.* Caſſiodorus lib. 3. variar. ſuo modo colores hos interpretatur, nec vſquequaque cum aliis ſentit. Colores, ait, in vicem temporum quadrifaria diuiſione funduntur. Praſinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roſeus (ruſſeum intelligo, aut lego) æſtati flammeæ, albus pruinoſo autumno dicatus eſt, vt quaſi per duodecim ſigna digrediens annus integer ſignaretur. Quid ſi locus corruptus ſit, & legendum? Venetus nubilo autumno, roſeus æſtati flammeæ, albus pruinoſæ hyemi dicatus eſt. Vetus auctor vult rubentem dici à rubo, ruſſum à ruſſo virgulto. Vide Tertul. lib. de reſurrect. carnis cap. 12. Duobus verſiculis & colorum, & equorum, & ipſam aurigæ ſignificationem expreſſit vetus Poëta. A B

Tempora cornipedes referant, elementa colores,
Auriga vt Phœbus quattuor aptat equos.

In Dioclis inſcriptione, οἱ λευκῇ, καὶ πυῤῥῇ στολῇ χρώμενοι, καὶ τῇ πρασίνῳ, καὶ βενέτῳ. A Dione dicuntur βενέτων, πρασίνων, ῥουσίων, λευκῶν μέρη, καὶ δῆμοι. Plinius in epiſt. diuerſorum colorum tunicas, στολὰς πέπλας Græci. Corippus lib. 1. Iuſtinian.

Et fecère duas ſtudia in contraria partes,
Vt ſunt æſtiuis brumalia frigora flammis.
Nam viridis vernis campus ceu concolor herbis,
Pinguis oliua comis, luxu nemus omne vireſcit,
Aeſtatis roſeus, rubra ſic veſte refulgens,
Vt nonnulla rubent ardenti poma colore, C
Autumni venetus ferrugine diues & oſtro,
Maturas vuas, maturas ſignat oliuas,
Aequiparans candore niues, hyemiſque pruinam,
Albicolor viridi ſocia coniungitur vrna.

Olim duo colores, albus & ruſſeus hyemi & æſtati: poſtea ruſſeum Marti, ait Tertul. de ſpectaculis, album Zephyris, praſinum terræ matri vel verno, venetum cœlo & mari. Domitianus duos colores addidit, argenteum & aureum. Xiphilinus p. 219. τοῖς δὲ ἁρματηλάταις δύο γένη ἕτερα, τὸ μὲν χρυσοῦν, τὸ δὲ ἀργυροῦν ὀνομάσας προσκατέστησε. Sueton. cap. 7. Domitianus duas Circenſibus gregum factiones aurati purpureique panni ad priſtinas addidit. Non conſpirant Dio & Suetonius. hic enim purpureum, ille argenteum à Domitiano inſtitutum ait; ſed ij colores paulo pòſt interciderunt. rediit purpureus ætate Tiberij, & in reditu ipſo extinctus eſt, vt eſt apud Cedrenum. Martialis notat, in Circum à fautoribus illata coccina, quæ media quodammodo inter viridem & cæruleum eſſent, vt pro alterutro accipi poſſent. illi, ſi vinceret Venetus, ſe Venetos clamabant: ſi viridis, ſe Praſinos. Martialis, D

Si Veneto Praſinóve faues qui coccina ſumis,
Ne fias iſta transfuga veſte vide.

Capitolin. Verus Imperator Circenſium tantam curam habuit, vt frequenter prouincialibus literas causâ Circenſium & miſerit & acceperit. Denique etiam præſens, & cum Marco ſedens, multas à Venetianis eſt paſſus iniurias, quod turpiſſimè contra eos faueret. nam & Volucri equo Praſino aureum ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat. Longè ante Verum Nero Praſino fauit. Martialis lib. 11. epig. 34.

Sæpiùs ad palmam Praſinus poſt fata Neronis
Peruenit, & victor præmia plura refert. E
I nunc liuor edax: dic te ceſsiſſe Neroni.
Vicit nimirum non Nero, ſed Praſinus.

Praſini & Veneti non modò Romæ & Conſtantinopoli, ſed & per Orientem ac Ægyptum volitabant, ſeditionéſque ac tumultus ſæpe excitabant. Paulus Diacon. lib. 4. Langobard. hiſtor. huius tempore Praſini & Veneti per Orientem ciuile bellum fecerunt, ac ſe mutua cæde proſtrauerunt. Licèt autem quatuor colores eſſent, & totidem factiones, duæ tantùm vbique penè factiones notantur, aut vt palmariæ, aut quia, vt interpretor, albus cũ viridi ſæpe coniungeretur, ruſſeus cum veneto, vt ex Cedreno & Corippo ſuprà poſuimus. Antoninus Imperator in vita ſua duarum modò meminit: τὸ μήτε πράσινος, μήτε βενετιανὸς, μήτε παρμουλάριος. Et vt Romæ Principes addicti Praſinæ, ita & alij Venetæ, eò vſque vt equos principes viri in veneta veſte ſæpe fricarent. ὃν ἠπίσατο σὺν ἀγωνιστὰς ἵππους ἐν τῇ βενέτῳ ἐσθῆτι ψήχοντα.

A χοντα, ait Xiphilin. in Vitell. Ea factionum natio eò vſque proceſſerat, vt tota penè Conſtantinopolis in Venetam & Praſinam diuiſa eſſet, ait Zonar. in Iuſtin. ὡμονόησαν ἄμφω τὰ μέρη τό τε βένετον, τό τε πράσινον, καὶ τὰ ἀεὶ ἀλλήλοις ἐναντιούμενα, καὶ στάσεως ἦρξαν. Iuſtinianus in Theatrum ἱππηλατῶν concionem vocauit, vt ad populum verba faceret, & tumultum ſedaret. Id eſt, *factio Veneta & Praſina, quæ ſemper ſibi aduerſantur, tunc temporis concordarunt, & ſeditionem inchoarunt.* Eas enim partes ſibi ſemper oppoſitas fuiſſe indicat epigram. lib. 5. epig. Græcor.

οἱ βένετοι πρασίνοισιν ἐναντίοι αἰὲν ἐόντες.

Theodoretus lib. 2. cap. 7. hiſtor. duas tantùm factiones numerat Conſtantinopoli. διχῇ γὰρ διαιρεῖσθαι τοὺς θεατὰς ἀπὸ τῶν χροιῶν τὰς ἐπωνυμίας ἔχοντας, id eſt, *ſpectatores diuidi bifariam à coloribus nomina ſortitos.* quod è Græcis epigrammatis iam liquebit. Alba tamen & ruſſata
B Conſtantinopoli vigebat, ſed obſcuriùs, aut coniunctim cum duabus aliis. epigram. Græc. pag. 409.

Λευκῆς χροιῆς τέθριππον ἔλαυνε εὐστρόφως,
Λευκὰ μιτώσας ἡνία Κωνσταντῖνος,
Τοὺς τρεῖς ἐνίκα πρῶτος αἰθέρα φθάνων.

Id eſt, *quadrigas trahens peritè albi coloris, albas habenas adducens Conſtantinus, tres vicit aduerſarios primus per aërem anticipans.* Vnde manifeſtum eſt quatuor colores tum in curſu fuiſſe: nec enim minus vnquam è quatuor portis, quàm quatuor currus emittebantur ad ſeptem ſpatia. Agitatores petaſo, vel galea, alba, viridi, ruſſa, veneta diſtinguebantur alij ab aliis. petaſum vocat Athenæus lib. 5. Xiphil. in Heliogabalo κράνος. currus ipſi coloribus & pannis diſtincti erant. Ibidem ruſſati fit mentio,
C
——— μιτώσας ῥουσίου τὰς ἡνίας.

Quatuor colores diſertè ponit Cedrenus Conſtantinopoli in Michaële Theodoræ filio. ἐνεδέδυτο τὸ βένετον, καὶ πράσινος ἦν ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Κωνσταντῖνος, λευκὸς δὲ χεῖλας, καὶ ῥούσιος κέσαρος. In veteribus inſcriptionib. Diocles agitauit primò in factione praſina, poſtea albata, ruſſata. Sidonius:

Micant colores, albus, vel venetus, virens,
Rubénſque.———

Aurigæ quidam fuêre quos ab artem & peritiam vtraque factio ſibi depoſceret, quíque velut ἀλλοπρόσαλλοι, ab vtraque parte per vices facerent. lib. 5. Græc. epigr.

Πολλάκι δ' ἀμφοτέρων μερέων ἔρις ἵππιος δήμων
Τίς μιν ἔχοι.———

D Id eſt, *ſæpe contentio fuit inter vtraſque factiones de auriga illo quem ſibi quæque depoſcebat.* Duarum tantùm partium meminit ibidem.

——— κείνῳ δόσαν κεῖσιν ἐκ δύο πέπλων,
Ἀμφοτέροις εἷς μοῦνος ἀριστεύσας παρὰ δήμοις.

Id eſt, *illum indicarunt è duobus pannis, in vtraque factione ſolus vicit.* factiones illæ δημάρχους, & tribunos ſuos habebant. Zonaras in Phoca δήμαρχον βένετον vocat. Diaconus lib. 17. Demarchi vtriuſque partis Venetorum ac Praſinorum Conſtantinopoli. δήμους vocabant factiones. lib. 5. epigram. pag. 403.

Ἔνθεν ἐλευθερόπαις βενέτων σοι πῆξατο δῆμος
Δοιά, τὰ μὲν τέχνης ἆθλα, τὰ δὲ δύνεος.

Id eſt, *inde puer ingenuus cùm ſis qui ſenes viciſti, factio Veneta duo fixit tibi præmia, altera artis,*
E *altera roboris.* Non modò autem locum habuerunt in Circo hi colores, ſed & in Theatro. Caſſiodorus lib. 1. var. epiſt. 2. epiſt. 27. 33. Partis Praſinæ inſinuatione comperimus, quoniam hoc introductum eſt, vt populi de colore vocitentur, ſeditiones turbulentas à quibuſdam ſceleratiſſimis incitari, & cauſam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupiſſe. quapropter à vobis Praſini pantomimus conſtituatur. Apud Dionem lib. 59. Caius Praſina factione ſummoperè delectabatur, ita vt locus in quo aurigaretur hodiéque ab eo Caianus appelletur. ἰσχυρῶς γὰρ τῇ τὴν βατραχίδα ἐνδύνούσῃ, καὶ διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ χρώματος τῇ πρασίνῳ καλουμένῃ προσέκειτο, ὥστε καὶ νῦν ἔτι γαϊανὸν ἀπ' αὐτοῦ τὸ χωρίον ἐν ᾧ τὰ ἅρματα ἤσκει καλεῖσθαι. Commodus quoque domi praſino ornatu currus agebat, narrante Xiphilino. Halagabalus apud eundem currus agitabat praſino veſtitu domi. Iuuenalis ſatyr. 11.

Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, euentum viridis quo colligo panni.

In vete

Digitized by Google

In veteribus inſcriptionibus multa de Praſina factione, & aliis coloribus adnotabis. Pli- A
nius lib.7.cap.4. Inuenitur in actis Felicis Ruſſati aurigæ, iam igne illato in rogum eius,
vnum è fauentibus inieciſſe ſe. Vetus inſcriptio Præneſte; CAIO APPVLEIO DIOCLI
AGITATORI PRIMO FACT. RVSSAT. NATIONE HISPANO, FORTVNÆ PRIMIGE-
NIÆ D.D. CAIVS APPVLEIVS NYMPHIDIANVS ET NYMPHIDIA FILII.
Plinius libro 8.cap.42. Claudij Cæſaris ſæcularium ludorum Circenſibus excuſſo auriga
Albani equi curſu occupato primatum obtinuêre, oppoſita effundentes, omnia quæ con-
tra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtente facientes. Cùm puderet hominum ar-
tes ab equis vinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetêre. Venetus color dictus eſt cæ-
ruleus à mari Veneto; vnde & apud Lampridium in Halagabalo, piſces veneta conditura
cocti dicuntur in marina aqua cum colore ſuo, quaſi viui in aquis maris adhuc eſſent. Ver- B
ba ſic habent; Piſces ſemper quaſi in marina aqua cum colore ſuo coctos conditura vene-
ta comedit. Apud eundem Halagabalus æſtiua conuiuia coloribus exhibuit, vt hodie pra-
ſinum vitreum, alia die venetum, & ſic deinceps exhiberet. vbi venetum à vitreo, &
ὑαλοειδῆ diuerſum facit. Vegetius libro 2. nautas veſte veneta indui debere ait, & vela na-
uium exploratoria cum colore veneto eſſe pingenda, vt ſimilitudine coloris marini faci-
liùs lateant. Apud Dionem Caracalla ἡρματηλάτει τε τῇ ἑνετίῳ στολῇ χρώμενος, *currus agebat
ornatu veneto vſus.* Septemiuges equi raró adhibiti ſunt. In veteri lapid. Diocles ſeptem
equis in ſe iunctis nunquam antè hoc numero equorum certamine victor eminuit. Pur-
purei panni, quem Domitianus inſtituerat, meminit Martialis lib. 14.epigram.55.

Proficies nihil, hoc cadas licèt vſque flagello,
Si tibi purpureo de grege currit equus. C

Vulgò Romæ in Circo quatuor tantùm currus quatuor oſtiis per ſingulos miſſus emitte-
bantur; ſub Commodo ſex etiam currus miſſos eſſe docet Dio in Seuero. In veteri inſcript.
pannus Chelidonius eſt viridis ſeu praſinus, quia chelidon hirundo veris amica eſt. Quàm
addictus Nero fuerit Circenſibus ab ineunte ætate, indicat Suetonius lib.6.cap.22. Equo-
rum ſtudio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimúſque illi ſermo, quanquam
vetaretur, de Circenſibus erat, &c. Sed cùm inter initia Imperij eburneis quadrigis quoti-
die in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenſes commeabat ſeceſſu, primò
clàm, deinde propalàm, vt nemini dubium eſſet eo die vtique affuturum. Ita & Lampri-
dius Heliogabalum ſibi in triclinio quadrigas pranſitantem, & cænitantem ſemper exhi-
buiſſe. Auctor de cauſis corruptæ eloquentiæ; Iam verò propria, & peculiaria huius vr-
bis vitia penè in vtero matris concipi mihi videntur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum,
equorúmque ſtudia. Lucianus in Nigrino; ἐπὶ τὰς ἐν τῇ πόλει ταραχὰς διεξῄει, ἐπὶ τὸν ὠθισμὸν D
αὐτῶν, ἐπὶ τὰ θέατρα, καὶ τὸν ἱππόδρομον, ἐπὶ τὰς τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, ἐπὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, *& turbas
ſeditionéſque in vrbe commemorabat, & impulſus, ictúſque ſi qui fuerant, & Theatra, & Circum, &
aurigarum ſtatuas, & equorum nomina.* Nero Praſino fauiſſe dicitur cap. 22. apud Sueton. Et
quondam tractum Praſinum agitatorem inter condiſcipulos querens, id eſt, conqueſtus,
& ægrè ferens, quod Praſinus agitator tractus, & vulneratus in Circi naufragio eſſet. Ita
Plinius lib.28.cap.17. tractos quadrigis agendis, rotáve vulneratos dixit. Neque diſſimula-
bat Nero velle ſe palmarum numerum ampliare. Cùm enim tria palmarum genera Cir-
cenſibus eſſent, vt ſuprà oſtendimus, primæ, ſecundæ, tertiæ, voluit quartas addere. Vetus
lapis; Vicit CXXX. Secundas tulit LXXXVIII. Tertias tulit VII. Sextus Rufus in lib. de region.
Vrbis, in nona regione vrbis, vbi Circus Flaminius fuit, ſtabula quatuor factionum ponit.
Tacitus lib.1.hiſtor. Vitellius ſola perdendi cura, ſtabula aurigis exſtruere intentus. Aurigæ E
autem vt plurimum ſerui, aut liberti, aut aduenæ fuêre. Xiphilinus de Traiano, ἐπεὶ ἔν τινι
θέᾳ βοῶν ὁ δῆμος ἁρματηλάτην τινὰ ἐλευθερωθῆναι ἐδεῖτο, ἀντεῖπε διὰ πινακίου γραφῆς, &c. *Cùm
ſpectaculo quodam clamans populus rogaret eum, vt agitator libertate donaretur, per libellum recu-
ſauit, ſcripſítque; Non decet vos aut à me petere, vt alienum ſeruum manumittam, aut dominus
eius id facere cogatur.* Quemadmodum autem greges vænalitiorum, ſic & aurigarum dice-
bantur. Suetonius in Nerone; Domini factionum non dignabantur niſi ad totius diei cur-
ſum greges ducere. Apud Sidonium in Narbone, priuatis ludis Aulici, ſeu Auguſtales
currus agitant. Alexander Seuerus dicebat, ingenuum currere niſi in ſacro certamine non
debere, narrante Lampridio. Aurigæ non ſunt infames. D. de his qui notant. infam. l.
athletas. Apud Lampridium Alexander dicebat, & venatores, & ſcenicos, & aurigas ſic
alendos quaſi ſeruos noſtros, aut venatores, aut muliones, &c. Item, venatores dome-
ſticos,

Digitized by Google

A amphitheatrales, muliones, aurigas Circenſes. In Actis Concil. Arelat. I. de Circiſſariis agitatoribus qui fideles ſunt, placuit eos quamdiu agitant, à communione remoueri. Agitandi munus vocatur lib. 7. C. Theodoſ. de ſcenicis.

CAP. XLIX.

Aurigæ an infames.

AVRIGÆ ait Iſidorus lib. 18. dicti ſunt quaſi currigæ, ſiue quod feriant iunctos equos. nam *haurit, ferit* dicimus, vt,

—— *latus haurit apertum.*

B Malim quaſi oreigas, vel aureigas, quia aureæ & oreæ freni ſunt apud Feſtum, quibus equorum aures rediguntur. & aurea dicitur auriga, ſeu ἡνίοχος: aut quaſi ὀρείγας. ὀρεὺς enim *mulum* ſignificat. Olim infames fuêre, vt ſcenici ac gladiatores. Theophilus enim ἡνίοχον & κυνηγέτην famoſos facit in ſuis Inſtit. & Xiphilin. in Nerone. εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰσῆλθον ὥσπερ ἀλημῶται, καὶ ἵππους ἤλασαν ἱππεῖς καὶ βουλευταί. Id eſt, *in Circum inierunt vt viliſsimi quique, & equos agitarunt equites & Senatores.* lib. 11. Cod. tit. 40. l. 4. inhoneſtæ perſonæ vocantur, his verbis: Si quis publicis porticibus, vel in his ciuitatum locis in quibus noſtræ ſolent imagines conſecrari, pictura pantomimum veſte humili, & rugoſis ſinibus agitatorem, aut vilem offerat hiſtrionem, reuellantur ex honeſto loco inhoneſtæ perſonæ. In veteri Eccleſia cœtu piorum arcebantur. Clemens lib. 8. Conſtit. εἴ τις πρόσεισι ἢ κυνηγίοις, ἢ ἱπποδρομίοις, ἀποβαλλέσθω, ἢ παυσάσθω. *Qui ſpectat venationes, aut Circenſes, eiiciatur, aut ludis valedicat.* In aditu verò Cir-

C ci, vel in Theatri proſceniis imagines aurigarum poni poſſunt. Non infames modò, ſed quadruplatores aurigæ. Ammian. Marcellinus lib. 28. Alius ſi creditorem ſuum flagitare moleſtiùs aduerterit debitum, ad aurigam confugit audentem omnia prælicenter, eúmque vt veneficum curat vrgeri. vnde non niſi reddita cautione, diſpendióque afflictus graui diſcedit. Vlpianus tamen l. 4. D. de iis qui not. infam. Agitatores, inquit, non ſunt inter famoſos. Paulo pòſt athletas ait artem ludicram non facere, vt neque thymelicos, neque xyſticos, neque agitatores, neque qui aquam equis ſpargunt. Certè in iure pro infamibus non habentur, nec in eos præfectus vrbis, vt in viles perſonas, ſi quid in Circo peccauerint, animaduertere poteſt. lib. 11. Cod. tit. 41. l. 3. Præfectus vrbis eos qui agitandi munus exercent, propter Circenſe certamen nullis afficiat ſuppliciis. Eos tamen infames facit Tertull. l. de ſpectac. Quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, arenarios damnant ignominia, & capitis minutio-

D ne, arcentes curia, roſtris, Senatu, equite, cæteríſque honoribus omnibus ſimul ac ornamentis. quanta peruerſitas? amant quos mulctant, depretiant quos probant: artem magnificant, artificem notant, &c. Fabius lib. 3. cap. 6. qui artem ludicram exercuerit, in 14. primis ordinibus non ſedeat. Rebus quidem Imperatorum vitio prolapſis, equites & Senatores, ipſi etiam Principes quadrigarij fuêre, non Romæ modò, ſed & Conſtantinopoli, vltimis etiam penè temporibus. Quódque flagitioſius eſt, Patriarcha repertus eſt, ſed ex aula, qui currus in Circo ageret, & rem diuinam ad pullos equæ inuiſendos interrumperet, vt ex Zonata & Cedreno comperies. Senatores certè iam olim currus agitarunt. Aſconius in orat. contra Antonium verba Ciceronis habet ita literata. Antonium in exercitu prædonem, in introitu gladiatorem, in victoria quadrigatium. Cùm enim, ait Pędianus, Sylla victor Circenſes faceret, Antonius & honeſti homines quadrigas agitarunt. Suetonius in Auguſto cap. 43. in Cir-

E co aurigas curſoréſque, & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobiliſſima iuuentute produxit. Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licuit per legem. Nero etiam decem iugem aurigauit in Olympiis, ait Sueton. in Nerone cap. 24. & pallio Græco amictus eſt in curſu. ſic enim locum illum Xiphilini accipio p. 176. ἱμάτιον αἰέβαλλεν ἐν τοῖς δρόμοις Quàm ſtudioſi viri principes agitationis fuerint, vel ex his Iuliani Apoſtatæ diſces in encomio Euſebiæ, quod nondum in vulgus exiit. παραπλήσια ἐπεπόνθειν ἀνδρὶ σφόδρα ἀπείρως ἡνιοχικῆς ἔχοντι, εἶτα ἀναγκαζομένῳ καθάπερ καὶ γυναικὶ κομίζειν ἅρμα ἡνιόχου πολλὰς μὲν συνωρίδας, πολλὰ δ' οἶμαι τέτρωρα περιφέροντος, καὶ ἅπασι μὲν ἐπιτεθειμένου διὰ γνωριμότητα ἔχοντος οἶμαι τὰς ἡνίας πάντων ἐγκρατῶς, εἰ δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτὸς γένοιτο, οὐ μὴν ἀεί γε ἐπ' αὐτῆς μένοντος, μεταφερομένου δὲ πολλάκις ἔνθεν ἐκεῖσε, ἀμείβοντος δίφρον ἐκ δίφρου, εἰ ποτὲ τοὺς ἵππους πονουμένους ἢ καὶ ὑβρίζοντας αἴσθοιτο· ἐν δὲ τοῖς ἅρμασι τοῖσδε κεκλημένου τέτρωρον ὑπ' ἀμαθίας καὶ θράσους ὑβρίζον, πιεζόμενον τῇ συνεχεῖ ταλαιπωρίᾳ, οὐ δεχόμενον ἄλλως

ἄλλως ἐπὶ τὸν ἡνίοχον πορδᾶσαι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ αὐτὸν ὁρῴη διὰ τέλους, χαλεπαίνον ἢ τὸν ἔλαττον, A
στολὴν σὺν ἡνιοχικὴν ἄνθρωπον φέροντα· ὁ δ' οἶμαι παραμυθούμενος αὐτοῦ τὴν ἄνοιαν ἄνθρωπον ἐπεισήγαγε, δοὺς φέρειν τοιαύτην ἐσθῆτα, καὶ σχῆμα περιβαλὼν ἡνιόχου σεμνοῦ καὶ ἐπιστήμονος. Id eſt, *itidem ei accidit, atque viro artis agitandi imperito, deinde coacto regere currum boni & generoſi auriga, qui multas bigas, multas quadrigas alit; & omnes inſcendit ac inſidet, quia generoſus eſt, & omnium habenas fortiter tenet, licèt in vno tantùm orbe maneat, non tamen in eodem ſemper manentis, ſed tranſeuntis ſæpe ex hoc in illum, ſummittentis currum ex curru, ſi fortè equos feſſos aut calcitrantes ſentiat. Inter hos autem currus habet quadrigas ob indocilitatem & audaciam contumaces, & aſſidua vexatione preſſas, non ſuſtinentes aliter ire ad aurigam quàm ſi eundem ſemper videant, indignantes ſi magis aut minus videant aliquem veſte aurigæ tectum* (lego, εἰ τόγε μεῖζον ἢ ἔλαττον στολὴν ἔχοντα) *ille (opinor) peritus auriga conſolatus imperiti illius aurigæ ſtultitiam, eum in currum euehit, dans eundem veſtem vt ferat, & amiciens eum habitu aurigæ honeſti & periti.* Comparat regnum Iu- B
lianus cum quadrigis illis equorum indomitorum, Conſtantium cum veteri auriga & perito: ſe, qui miſſus in Gallias Cæſar appellatus ſit, cum rudi nouitióque agitatore. Xiphil. ἐν μὲν τῷ δημοσίῳ οὐδαμόθεν ἅρματα ἤλασεν, πλὴν εἰ μὴ ἐν ἀσελήνῳ νυκτί· ἐπιθυμήσας δὲ καὶ δημοσίᾳ ἁρματηλατῆσαι, αἰσχυνθεὶς δὲ καὶ ὀφθῆναι τοῦτο ποιῶν, οἴκοι συνεχῶς τοῦτο ἔπραττε, τῇ πρασίνῃ στολῇ χρώμενος. *Commodus in publico currus non agitabat, niſi fortè nocte illuni. cupiens autem & publicè currum agere, pudore deterritus, domi aurigabatur, praſino habitu.* Nero tamen aurigarios mercede palmarum fraudabat. Erant igitur equorum & Circenſium ſtudioſi, & ſibi belli videbantur qui eo genere quod equorum gloria viguiſſet, prognati eſſent, vt Baſilius in Iullitta, quem locum alibi recitamus.

C

CAP. L.

An equis de publico vterentur.

ANIMADVERTO equos publicos fuiſſe quibus aurigæ vterentur. Cod. lib. 11. tit. 40. l. 2. 3. qui equos Circenſes in ſuos vſus conuerterit, vnius libræ auri multam ferat. Addo & quaſdam prouincias fuiſſe quæ vectigales equos, ac quadrigas populo Romano penderent, quod vectigal non redimebant modò equites, ſed & Senatores. Aſconius in oratione contra Antonium: Antonius, inquit, redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licuit per legem. Putem equidem interdum, & vt plurimum equos ab editoribus datos eſſe, interdum ipſos quadrigarios habuiſſe equos proprios, quos ad curſum probè inſtituiſſent. in Olympiis ſuis aut alienis D
equis certabant. Pauſan. Eliac. 1. ἦν δὲ ἄρα ἐκ παλαιοῦ καθεστηκὸς ἀγωνίζεσθαι καὶ ἀλλοτρίοις ἵπποις. *Erat autem integrum ab antiquo alienis equis certare.* Hieron. in Hilar. Circenſes equos nutrire functio publica, ad quam cogitur qui nutrit. Certè ſingulis factionibus ſui erant equi, licèt de publico. De editoribus dubium non eſt, maximè cùm illi non equos modò, ſed interdum vrſos, camelos, & alias feras ad curſum darent. Dionyſ. p. 459. ἐν δὲ τῷ ἱπποδρόμῳ κάμηλοι ἅπαξ, καὶ ἵπποι δώδεκα ἠγωνίσαντο, ἄρκτοι τριακόσιαι, καὶ λιβυκὰ θηρία. Id eſt, *in Circo cameli ſemel, & equi 12. certarunt, & vrſi 300. & leones ex Libya.* Imò hæ maximè partes editorum erant, vt equos conquirerent. quam in rem euectiones à Principe petebant, quibus poſſent tutò & liberè ex Italia, Hiſpania, Cappadocia, cæteríſque regionibus præſtantes equos conuehere. Symmachus lib. 4. epiſt. 6. Euectionem impetraui, amicos in Hiſpaniam miſi ob curulium equorum coëmptionem. epiſt. 60 61. ab Hiſpania E
equos quadrigarios Quæſtores & Prætores arceſſiſſe comperies: ſed & laudicianos equos. epiſt. 64. & 105. lib. 7. impetratas dicit à comite euectiones in adminiculum prætoriæ functionis. diem proximum functionis vocat editionis. epiſt. 81. Motiua officia editionis quæſtoriæ. à Cappadocibus arceſſebantur equi à villa Pampati. Vetus Itinerarium ſub Conſtantino. In Cappadocia manſio Andauillis, vbi eſt villa Pampati, vnde veniunt equi curules prope Tyanam. Plinius equos Italicos, qui vernaculi dicti ſunt, in Circo probatiſſimos fuiſſe ait lib. vlt. cap. vlt. ne equos quidem in trigariis præferri vllos vernaculis animaduerto. Vt igitur Ædiles olim, aliíque editores ſuis ſumptibus ludos cæteros curabant: ita & Circenſes. Conſtantinopoli equos fuiſſe publicos reor ab Imperatore ad eam rem attributos. imò & Romæ. Symmach. lib. 12. epiſt. 77. quæſtor

curulibus

Digitized by Google

A curulibus ſtabulis vrbis æternæ quina mancipia largitus eſt ſponte. Cod. lib. 11. tit. 41. l. 1. qui equos Circenſes in ſuos vſus conuerterit, vnius libræ auri multam ferat. Ante quinquennium equi in Circum non inducuntur; aliàs bini ſubiugantur. à Circo poſt viceſimum annum mittuntur ad ſobolem reparandam. Proprios habuiſſe putem viros illuſtres & copioſos, quos vel ipſi agitarent, vel aurigis agitandos darent, vt conſtat ex Hieronymo in vita Hilarionis, & Plin. lib. 10. cap. 24. qui Cæcinnam Volaterranum equitem quadrigarum dominum fuiſſe ait. Item è Iuliani verbis quæ ſuprà poſui, quod Olympiis ſeruabatur, vt nemo niſi ſuis aut amicorum equis curreret. Plutarchus in Alcibiad. Aurigæ præſtantes, ne bonitati equorum victoria tribueretur, ſæpe cum aduerſa factione ſummutabant equos. lib. 5. epigram. Græcorum;

B —— ἤμειψε μὲν ἵππους ἀντιπάλοις.

Id eſt, *mutauit equos cum ſuis aduerſariis.* & pag. 398.

Ὃς καὶ τοὺς ἵππους καὶ ὁμόφρονος ἡνιοχῆος
Ἐξ ἑτέρων ἑτέρους αἰὲν ἀμειβόμενος.
Ὀλβία ἡ Βενέτων πανελεύθερός ἐστι γενέθλη,
Ἥ σε μέγας βασιλεὺς δῶρον ἔδωκεν ἔχειν.

Id eſt, *qui ſuos equos & aurigæ ſecum facientis ex aliis alios ſemper commutabat. Beata eſt Veneta natio planè ingenua, cui te magnus Imperator dono dedit.* Hîc mihi nota, bonos agitatores interdum ab Imperatore certis factionibus addictos. Ibidem;

—— Ἀμφοτέροις ἀμειβόμενος ἐπὶ πώλοις
Κυδαίνει νίκαις οὓς πόρεν, οὓς ἔλαβεν.

C Id eſt, *Porphyrius in ſuis & aduerſæ partis equis currens honoratus eſt victoria equorum ope, quos dedit, & quos accepit.*

Πολλάκι γὰρ νικήσας τοὺς πόρεν ὠκέας ἵππους,
Λάζετο δ' ἀντιπάλων, καὶ πάλιν ἐστέφετο.

Id eſt, *ſæpe victor ſuos equos celeres dedit, & accepit equos aduerſariorum, & rurſum coronabatur.* Pro equis interdum elephantos in Circum induxerunt. Sueton. in Claud. cap. 11. Lampr. in Heliogabalo. Nero commiſit camelorum quadrigas. Sueton. Plura nomina equorum Circenſium in veteri inſcriptione leges quam ex Onuphrio hîc adſcripſi.

Digitized by Google

Fragmentum veteris inſcriptionis, quæ in Baſilica Principis Apoſtolorum de Vrbe in tabula marmorea Romæ viſitur, in qua multorum equorum Circenſium nomina inſcripta ſunt ita.

NITIDO. ALB. LVP. H. TVSCO. CIN. FEST. II. DECORATO. B. PINN. II. ITEM. AFRIS. DLXXXIIII.
RAPTORE. R. IVN. I. PVGIONE. B. QVAR. I. VIRILE. R. FVL. V. I. ROMANO. R. SEN. I. PASSARINO. N. POMP. I.
SVPERBO. B. PRIM. I. BVBALO. R. ROM. I. POMPEIANO. B. HER. I. POLYNICE. N. R. APOLL. I. ROMVLO. B. | P
CRESC. I. ADSERTORE. R. ITEM. ARMATO. N. DAT. I. ADSERTORE. N. DAT. I. DRAVCO. R ꝶ. ANDRIC. I.
VASTATORE. N. ITEM. II. DERECTORE. B. QVINT. III. PVGIONE. B. THALL. III. VALENTINO. N. THAR. IIII. | R
HILARO. R. CATVLL. I. FASTIDIOSO. F. CAT. III. LIBERO. B. VICT. I. POMPEIANO. N. VICT. III. VALENTINO.
N. HEREN. N. MVRINO. M. P. EROT. I. FLORINO. R. EROT. IIII. SÆCLARE. B. ANT. VI. PETVLANTE. N. | V.
FORT. II. PECVLIARE. RK. FORT. IIII. VICTORE. R. HERM. II. TIBERE. R. HERM. IIII. FRVENDI. FELICISSIMO.
N. I. IVVENE. B. I. LVCIDO. B. I. TYRRHENO. F. III. ITEM. CELS. FRVGIFERO. B. I. CVPIDINE. R. II. EXSORIENTE.
R ꝶ. II. DELICATO. R. II. ITEM. SATVRO. B. I. SANCTO. R. I. PATRONO. R. I. GENTILE. R. II. HILARO. R. IIII.
ONES. I. MARONE. B. I. VALENTINO. N. I. FLORIDO. B. II. FELICE. B. VII. DELICATO. B. MATVR. XV.
LOLL. VIRILE. R. I. BARBARO. B. I. VICTORE. R. I. HEDERATO. B. I. PVRPVRIONE. H. II. SVPERBO. B. III.
GEMMVLA. R. VII. SVA. LYBIO. N. I. PRÆSIDIO. B. XV. IVVEN. CIRRATO. R. II. SIGNIFERO. RVFO ꝶ. XVI.
FELIC. TVRRHENO. F. I. AVNARA. B. I. PONTIFICE. B. XI. ADSERTORE. R. XII. TELESP. COTYNO. B. I.
BARBARO. B. IIII. ÆGYPTO. N. IIII. POMPEIANO. N. XVI. LICENTIOSO. R ꝶ. XI. P. XXXV. LEON. LVIII.
MVRRA. N. B. I. ARISTA. B. V. NITIDO. M. R. VI. NITIDO. M. R. VIII. OCEANO. B. VIII. COTYNO. B. XXX.
FAVST. CXXVIII. VALENTINO. N. I. CALLIDROMO. R. I. LVDIDO. B. I. CIRRATO. R. II. CENTAVRO. B. III.
MVRRA. R. XXI. EMINENTE. B. XXVIII. CALLINICO. B. LXXI. OLYMP. CLII. COTYNO. B. III. MAVRO.
N. X. VIRILE. R. XXIII. INDO. N. CXVI. ITEM. HISP. ∞ CCCLXXVIII. NOTATO. B. GAI. I.
CALLINICO. K. GAI. I. ACCEPTORE. BK. CALL. I. CHRYSIPPO. R. SEST. I. REGALE. B. SABIN. I. PALLADIO. BK.
BASILL. I. MVRINO. M. P. BASILL. III. NOBILE. B. HEBEN. I. DECORATO. R. HVMEN. I. ROMVLA. R. PRISC. II.
PARATO. K. PRISC. V. PHÆDRO. N. FVSC. VI. SIRICO. R. TYR. VII. AMORE. K. AVIT. X. ITEM. REBVR. XXV.
NORICO. R. I. MYSTICO. R. IIII. ACEREO. B. XX. IT. ACHILL. XXI. NICOLAO. K. I. GELOTE. R. I. PERDICE. R. I.
PALMATO. CIN. I. CELTIBERO. K. XVII. IT. MARC. LVI. INCLVTO. R. I. I. LICENTIA. N. I. LVPERCO. N. K. I.
DOMITIO. N. K. I. LATINO. N. K. IIII. GARRVLO. N. K. X. INGENVO. B. XXXVIII. ITEM. RELIQVOS. MAGN.
SVPPEDES. IPSIVS. PERLEGES.

Hanc tabellam, quò faciliùs percipiatur, ita deſcripſimus, vt primùm equi nomen, deinde colorem, poſtea domini aurigæ appellationem, nouiſſimè præmiorum notas adiunxerimus.

Digitized by Google

A In Circo ſingulatores fuêre & deſultores, bigarij, trigarij, quadrigarij, ſeiuges cur-
rus, ſeptemiuges, decemiuges. Apud Suetonium in Nerone cap.14. Camelos item iunxê-
re, & elephantos. Suetonius in Nerone cap. 11. Commiſit camelorum quadrigas ludis
quos pro æternitate Imperij ſuſceptos appellari maximos voluit. Lampridius in Halaga-
balo, iunxiſſe etiam ferunt camelos quaternos ad currus in Circo priuato ſpectaculo. Sue-
tonius ibidem; Notiſſimus eques Romanus elephanto ſuperſedens per catadromum de-
currit. Halagabalus fertur elephantorum quadrigas quatuor in Vaticano agitaſſe, ait Lam-
pridius. In veteribus nummis aurigarum currus ſingularis equus antecedit, vt aurigis for-
tè hortamento eſſet. De deſultorib. Liuius libro 44. Nam Circenſi ludicro ſemel quadri-
gis, ſemel deſultore miſſo, vix vnius horæ tempus vtrumque curriculum complebat. Im-
B peratores dabant equos & elephantos ad curſum. Symmachus epiſt.22. lib.10. Ergo cùm
expectari munera Principum ſoleant, nunc accita venerunt. Prætereo illum diem quo
elephantos regios per conferta agmina equorum nobilium pompa præceſſit. Malo fremi-
tum Murciæ vallis exponere, atque illam quadrigarum diſtributionem. Equos arceſſe-
bant ex Hiſpania, Sicilia, Africa, & aliis locis ad curſum, ſed non niſi bona venia Principis,
qui tractorias dabat, id eſt, diplomata quibus conceſſa facultas mouendi equos duplicis
curſus; apud Symmachum lib. 9 epiſt.23. & C.Theodoſ. de tractoriis & ſtatiuis Caſſiodo-
rus lib. 4. epiſt. 47. curſualem tractum vocat. Tractoriis illis definiebatur commeatus in
itinere præſtandus. lib 9. C.Theodoſ. de curſu publico. qua de re vide, ſi tanti eſt, quæ ſcri-
pſimus libris de Imperio Romano. Quatuor ſtabula equorum fuêre. Vetus inſcript. Hic
in quatuor ſtabulis agitauit. Equi autem quinquennes non ante certamen inibant in Circũ,
C narrante Plinio libro 8. cap 42. Idem libro vlt. cap. vlt. nullos equos in trigariis præferri ver-
naculis, id eſt, Italicis ſcribit. Alij petebantur ex Hiſpania, apud Symmachum libro 4.
epiſt. 60. & 64. Apuleius Mileſia 4. de velocitate equorum curulium; Curſu me concito
propero, vt Hercule ipſe ſentirem me non aſinum, verùm etiam equum curulem, nimia
velocitate refectum. A Phrygia equi curules plerumque petebantur. lib. 19. C.Theodoſ. de
prætor. & quæſt. Sanciunt dari maximarum editionum Prætoribus ſatos de Phrygiæ gre-
gibus equos quadrigis Circenſibus ſubiugandos. Vbi mihi nota, maximas editiones Præ-
toribus tribui. Symmachus libro 4. epiſt. 8. de equis ob natalem Domini noſtri Honorij &
inuictiſſimi Principis largiendis opinor votum meum non potuiſſe reprehendi. Equi cu-
rules dicuntur C.Theod. tit. de equis curulib. & à Symmacho lib. 4. epiſt. 61. Feſtus quadri-
gales equos appellat, alij Circenſes. epiſt. 60. quadrigarum curulium nobilitatem præpa-
randam eſſe ait. Ammian. lib. 14. 16. & 28. equeſtres ludos. Erant hordeariæ quadrigæ
D ex eo dictæ, ait Seruius, quod victori agitatori hordeum daretur. Vetus Scholiaſtes Iuue-
nalis ad ſatyr. 11. Circenſibus illis quos Prætores edunt eſt miſſus qui hordearius dicitur.

——*Infundit iumentis hordea laſſis.*

Hordearios gladiatores à cibo vocatos ſcribit Plinius lib. 18. cap. 7. Ideo præda caballorum
Prætor à Iuuenale dicitur, quia hordeum, vt ait vetus Scholiaſtes ad ſatyram. 11. pro illo
die aurigæ tollunt equorum. Suprà oſtendimus, non tantùm equos, ſed & elephantos,
& camelos agitatos. Lamprid. Halagabalum ſcribit elephantorum 4. quadrigas in Vati-
cano agitaſſe dirutis ſepulcris quæ obſtiterant; iunxiſſe etiam camelos quaternos in Circo
priuato ſpectaculo, vt ſuprà monuimus.

E

CAP. LI.

De agitatoribus miliariis.

BVæri poteſt qui ſint agitatores miliarij, de quibus in veteribus inſcriptionibus;
TRES AGITATORES MILIARII FACTIONIS VENETÆ, NOVIS
COACTIONIBVS, ET NVNQVAM ANTE TITVLIS SCRIPTIS. Equidem
eos à milio, ſeu milliario Conſtantinopolitano dictos arbitror, quorum nouæ coactiones
dicuntur, quia Conſtantinopoli Romani euocati ſunt titulis nunquam antè ſcriptis, quod
priùs Romæ miliarij agitatores viſi, aut ſcripti non eſſent. quæ res quia obſcura, & à fronte
remota, penitiùs inquirenda eſt, & è ſitu ac puluere eruenda. Video enim hac in parte viros
eruditos cæcutire, nec quid ſit μιλιοδρομεῖν apud Chryſoſtomum, ſatis intelligere. Milium

aut milliarium aureum Romæ fuiſſe nemo eſt vel è literionum plebe qui neſciat, in quod A
omnes viæ quæ per totam Italiam ferrent, conuenirent. Plutarch. in Galb. ἐν ἀγορᾷ εἱστήκει
κίων, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσι. Id eſt, *in foro Romano ſtabat columna, in*
quam omnes viæ Italiæ ſectæ definunt. Hanc columnam auream, aut, quod vero propius eſt,
inauratam Auguſtus ſtatuit, vnde viæ ducerentur. Dio p. 357. μίλιον χρυσοῦν ἔστησεν ὁ σεβα-
στὸς, id eſt, *Auguſtus ſtatuit milliarium aureum.* fuit ſub æde Saturni. Sueton. in Othone c. 6.
in foro Saturni ad milliarium aureum. Eiuſmodi milium in foro Conſtantinopolitano
fuiſſe mihi perſuadeo prope ὠρεῖον, quod horreũ eſſe aio in Baſil. cat. 7. eclog. 8. & 56. ſtatuis
ornatum, ac ludis & quadrigis accommodum. quemadmodum & Romæ ludos in foro ſæ-
pe habitos animaduertimus. Nam aliud fuiſſe milium à Circo vel è verbis Suidæ diſcas. ὅτι
ἐν τῷ μιλίῳ ἐν τετράσιν ἵπποις πυρίνοις ἅρμα ἱπτάμενον παρὰ δύο στηλῶν ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων
ὑπῆρχεν, ἔνθα εὐφημήθη κωνσταντῖνος μετὰ τὸ νικῆσαι ἀζώτιον. ἐπειδὴ καὶ εἰσελθὼν ἐκεῖσε εὐφη- B
μήθη. κατενεχθὲν δὲ τὸ ἅρμα ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ δορυφορούμενον, ἔνθα στηλίδιον καινὸν παρὰ
κωνσταντίνου παρασκευασθὲν ὑφ᾽ ἡλίου φερόμενον, τύχη πόλεως εἰς τὸ στόμα εἰσῄει, &c. Id eſt, *in milio*
erat ab antiquo currus 4. equis igneis, à duabus columnis volans, vbi Conſtantino acclamatum eſt victo
Azotio eò enim profectus vocibus bene ominatis acceptus eſt. delatus currus in Circum ſpiculatoribus
Conſtantini comitatus, vbi ſtatua parua noua à Conſtantino præparata in Sole agitata, in os Fortunæ vr-
bis ingreſſa eſt, & coronata egreſſa. Poſita eſt autem in Senatu vſque ad natales vrbis. Iulianus hanc ſta-
tuam in ſcrobem defodit, quia in eius capite Conſtantinus Crucem exſculpendam curarat Imerius Char-
tularius in ſuis fragmentis nondum vulgatis hæc ipſa verba habet, paucis immutatis, & ad-
ditis: ait enim. ἐν τῷ ὡρείῳ μιλίῳ ἡλίου, διὸς ἅρμα ἐν τετράσιν ἵπποις πυρίνοις ἱπτάμενον παρὰ δύο
στηλῶν ἐκ παλαιῶν χρόνων ὑπάρχον, ἔνθα κωνσταντῖνος ὁ μέγας εὐφημίσθη κράζοντος τοῦ βενέτου μέ- C
ρους, εἴληφας ἱμάσθλην: ὡς δὲ δὶς ἥβησας, μόνε ἐν σταδίῳ, τοῦ δὲ πρασίνου μέρους λέγοντος, οὐ χαίρομεν σα-
λοῦ, οἱ θεοὶ αἰώτεροι αὐτοῦ εἶλον. Ita lego, non vt eſt in manuſcripto, οὐ χρήσομεν σελοῦ. Id eſt, *in*
oræo miliario Solis, Iouis currus in 4. equis igneis volans à duabus columnis eſt ex antiquo, vbi Conſtanti-
no magno acclamatum eſt, clamante Veneta factione, accepiſti flagellum: vt autem bis pubeſcens mane in
ſtadio, viridi panno dicente, non dicemus, ſalue, Dij ipſo maiores ſalue noſtrum acceperunt. Contrariæ
igitur factiones contraria exclamabant, vt quibus inter ſe conuenire non poſſet. Quid fue-
rit illud oræum Conſtantinopoli diſces è Suida in voce ὡρεῖον. cuius hæc verba ſunt; ὡρεῖον
τὸ ταμεῖον. ἐν τῷ καλουμένῳ ὡρείῳ ὅ ἐστι μόδιος, ἔνθα νῦν ἵστανται κίονες πρὸ τοῦ οἴκου τοῦ κρατεροῦ, ὅς νῦν ἐστὶ
τοῦ μυρελαίου ἵστατο μόδιος χαλκοῦς. Item, μαυαίμ στρατηγὸς ὁ νικήτας σὺν σκύθαις, οὗ ἡ στήλη ἵσταται ἐν τῷ
καλουμένῳ ὡρείῳ ὅ ἐστι μόδιος. *Horreum, conditorium. propriè eſt modius, vbi nunc ſtant columnæ ante*
Crateri ædes, qui nunc eſt Myrelei. Modius erat æreus iuſta menſura triticum vendentium. ἦν δὲ δίκαιον
μέτρον, ὡς ἂν τῷ χωρήματι αὐτοῦ πωλῶσι πάντες οἱ σιτοπράται, καὶ ἀγοράζουσιν οἱ σιτῶναι. Omnino D
vox *horrei* Latina eſt, & non modium propriè ſignificat, ſed tritici conditorium. Putauit,
opinor, Suidas *oræum* dictum ab ὡρέω, *cuſtodio*, quare & ταμεῖον interpretatur ærarium, ſeu
conditorium, & modium. in Imerio lege, ἐν τῷ ὡρείῳ μιλίῳ. ærarium enim illud ὡρεῖον erat
in foro iuxtim miliarium: & fortè ὡρεῖον ab ærario dictum eſt, corrupta voce. quid ſi legas
ὡρέῳ μιλίῳ? quod Conſtantinopoli, vt Romæ, vocaretur aureum milliarium? Milium igitur
erat ornatum ſtatuis, vt & ſeptimum milliarium, cuius fit mentio l. ſancimus. C. de ſacroſ.
Eccleſ. l. 30. C. de fideicom. Id verò palatium fuit in ſuburbio Conſtantinopoleos, quod &
ſimpliciter ſeptimum dicitur lib. 34. C. de donat. à quibuſdam Septimilium. Imerius; ἄνωθεν
τῆς χαλκῆς ἐν τῷ μιλίῳ τῷ πρὸς ἀνατολὴν, κωνσταντίνου καὶ ἑλένης στῆλαι ἄνωθεν τῆς καμάρας (deerat vox
στῆλαι) ἔνθα καὶ σταυρός· ἐν τοῖς πλησίον τοῦ μιλίου ἀρκαδίου καὶ θεοδοσίου υἱοῦ αὐτοῦ στῆλαι ἔφιπποι, ὅτε καὶ σιτηρέ-
σια ἐδόθη πολλὰ, ἐξαιρέτως δὲ τῷ πρασίνῳ μέρει, κράζοντος τοῦ δήμου, ὁ γόνος θεοδοσίου κωνσταντῖνον ἐνί- E
κησεν. Id eſt, *ſupra aream portam in parte milij quæ eſt ad ortum, Conſtantini & Helenæ ſtatuæ ſunt in-*
fra fornicem, vbi & Crux: non procul à milio, Arcadij & eius filij Theodoſij ſtatuæ equeſtres, quo tempore
frumenti largitio magna facta eſt, maximè factioni Praſinæ, clamante populo; filius Theodoſij Conſtan-
tinum vicit. Meminère & alij harum ſtatuarum. Cedrenus pag. 265. ἐπάνω τοῦ μιλίου ἀψὶς
ἵστανται στῆλαι δύο, τοῦ τε μεγάλου κωνσταντίνου, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἔχουσαι σταυρόν. ὄπισθεν τραϊανὸς ἔφιππος
ἔχων συνεγγὺς τὸν αἴλιον ἀδριανὸν ἱππότην. Id eſt, *ſuper Circum milij ſtabant ſtatuæ duæ Conſtantini*
magni, & matris eius habentes Crucem: ponè erat Traianus eques habens proximè Aelium Hadrianum
equitem. Suidas, ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ μιλίου στῆλαι ἵστανται κωνσταντίνου, καὶ ἑλένης, ἔνθα καὶ ὁ σταυρὸς, καὶ ἡ τύχη
τῆς πόλεως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ σοφίας τῆς γυναικὸς τοῦ ἰουστινιανοῦ, καὶ ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, καὶ ἑλένης τῆς ἀνε-
ψιᾶς αὐτῆς, ἀρκαδίου τε καὶ θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ πλησίον θεοδοσίου στήλης, ἔφιπποι ἀμφότεροι. Id eſt, *in*
fornice milij ſtant ſtatuæ Conſtantini, & Helenæ, vbi & Crux & fortuna vrbis: ibidem Sophiæ vxoris
Iuſtini

A *Iuſtini* (lego, ἰυςίνυ) *& Arabia filia eius, & Helena conſobrina eius, Arcadij & Theodoſij filij eius prope ſtatuam* (lego, πλησίον ϛήλης ἱππικῆς) *dua, vtraque equeſtris.* In veteri manuſcripto ἀνωνύμῳ legi, ἐν ᾗ τῷ λεγομένῳ μιλίῳ θεοδοσίυ ϛήλη ἵςαται ἱππικὴ χαλκῆ, ἣν σιτηρέσια πολλὰ σιτηρέσια τῇ πόλει προσέθηκεν. Id eſt, *in milio Theodoſij ſtatua area equitis, quam cùm poſuit frumenti copioſam largitionem vrbi fecit.* Addit Imerius, in milij altero fornice fuiſſe impij Maxentij ſimulacrum, de quo cùm vilis plebecula ignoraret, opinio quaſi Dei cuiuſdam equeſtris ac Circi præſidis fuit. τὸ δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ καμάρᾳ γεγονὸς ἄθεσμον ἐ σιωπήσομεν, τὸ τῦ μοίχυ μαξεντίυ εἴδωλον ἐκεῖσε προσκυνεῖται λατρευόμενον, καὶ τοῖς πολλοῖς εἰδωλολάτραις ἀγνοούμενον θεὸς ἱππόσυνος ἱλατεύετο. Id eſt, *quod autem infandum fuit in altera camera non tacebimus, idolum mœchi Maxentij eo loco adorabatur, & à multis idololatris ignoratum vt Deus equeſtris colebatur.* In illis fragmentis plauſuum & acclamationum ſæpe fit mentio, quæ à factionibus Veneta & Praſina fiebant Imperatoribus. πρῶτος ὕπατος ἐν τῷ φόρῳ καλλίςρατος ἐτιμήθη, καὶ ἕως βασιλείας κωνςαντίνυ ὕπατοι κωδικίλλυς ἐν τῷ φόρῳ ἐλάμβανον. ὁ δὲ καλλίςρατος ὕπατος μεγάλως ἐτιμήθη ἐν τῷ φόρῳ, ὡς πρῶτος τὴν ἀξίαν ὑπάτυ δεξάμενος, τῦ πρασινῦ μέρυς βοῶντος, καλλίςρατος εὐτυχὴς, καὶ εἰς ἄλλο προκόψει· ὁ δὲ φοβηθεὶς εἰς τὸν ναὸν φεύγων γίνεται ἐπίσκοπος. Id eſt, *primus Calliſtratus in foro Conſul honoratus eſt, & vſque ad Imperium Conſtantini Conſules in foro codicillos accipiebant. Calliſtratus autem Conſul valde honoratus eſt in foro, vt qui primus Conſulis dignitatem conſequutus ſit, clamante Praſina factione, Calliſtratus felix, & aliò progredietur. ille autem territus in templum fugiens Epiſcopus factus eſt.* Verba illa, ἕως βασιλείας κωνςαντίνυ, ſic audio, vt ſignificent, *& iam inde à Conſtantini Imperio.* Hoc certè voluit Imerius: nam ante Conſtantinum magnum nulli Conſules Byzantij. Quod autem acclamationibus factionis Praſinæ territus in templum fugit, eo factum eſt, quod acclamationes iam tum, & deinceps ſolis Imperatoribus darentur. timuit autem Calliſtratus, ne affe-

C ctati Imperij aut maieſtatis reus ageretur. De acclamationibus illis alius hiſtoriæ vetus auctor nondum editus, in partibus ciuitatis recenſendis. τὰ δὲ τείχη τῆς δύσεως τῶν μεγάλων πορτῶν ἐπὶ λέοντος τῦ μεγάλυ κατέςησαν, ἐν οἷς λιτανεῖαι, καὶ τὸ κύριε ἐλέησον μ. ἐβόησαν, ἐν ὁ δῆμος τῦ πρασινῦ ἔκραξαν, λέων κωνςαντῖνον εἰς κράτος ἐνίκησεν. Id eſt, *mœnia magnarum portarum quæ ad occidentem pertinent, ſub Leone magno extructa ſunt, vbi precationes publica fuerunt, populúſque quadragies exclamauit, Kyrie eleiſon, factióque Praſina acclamauit, Leo Conſtantinum potentia vicit.* Clamor enim ille dabatur Imperatori in omnibus locis illuſtribus, & publicis, in foro, Theatro, Amphitheatro, Circo, & aliis. De Amphitheatro ſeu κυνηγίῳ, vt vocat Suidas, ſic Imerius: ὁ κτίσας ἐν τῇ κωνςαντίνυ πόλει τὸ κυνήγιον ἐςὶ μαξιμιανὸς, καὶ ἀριςείδης ὁ καταμετρήσας, ὅτι (fortè, ἔνθα) βασιλίσκος ἔςεψε τὸν ἀδελφὸν βερίνης κράζοντος τῦ πρασινῦ μέρυς, βερίνης ὀρθοδόξυ ἑλένης πολλὰ τὰ ἔτη. Id eſt, *Maximianus Conſtantinopoli, quod tunc Byzantium fuit, Amphitheatrum condidit, Ariſtides men-*

D *ſus eſt, in quo Baſiliſcus Verina Imperatricis fratrem diademate regio coronauit, Praſina factione clamante, Verina orthodoxa Helena multos annos.* Hunc clamorem Imperatores tanti fecerunt, vt in acta publica diem ac clamorem plauſúmque populi referendum curarent. hęc enim quæ adhuc ex Imerio & aliis hiſtoricis veteribus, ex actis publicis ſumpta ſunt. Factiones illæ non tantùm acclamabant Imperatoribus, aut in Circo currebant; verùm & in palatio Imperatorum ſaltationes obibant, vt Imerius docet. ἐν τῷ παλατίῳ τῷ τριβυναλίῳ εὐδοκίας γυναικὸς θεοδοσίυ τῦ ἐκγόνυ θεοδοσίυ, ἔνθα καὶ ὀρχήσεις πλεῖςαι ἕως ἡρακλείυ, τῦτο πρασινῦ καὶ βενέτυ μέρυς. Id eſt, *in palatio tribunalis Eudocia vxoris Theodoſij nepotis Theodoſij magni, vbi ſaltationes plurima Praſina & Veneta partis vſque ad Heraclium.* Hæc quidem omnia ad Circum in parte faciunt, & digna fuêre quæ in hominum manus oculóſque venirent. De foro Conſtantinopolitano idem penè fuiſſe putem, quod de milio. Imerius enim, ἐν τῷ φόρῳ μ. ἡμέρας κωνςαντῖνος ἐδο-

E ξάσθη, καὶ εὐφημίσθη παρὰ τοῖς μέρεσι καὶ τοῖς ἄρχυσι τῆς αὐτῆς πόλεως. Id eſt, *in foro 40. dies Conſtantinus laudatus eſt, & ei acclamatum à factionibus & Magiſtratibus vrbis.*

CAP. LII.

De inſignibus agitatorum.

AGITATORES habuerunt inſignia quædam & velut argumenta, quibus alij ab aliis internoſcerentur, & vterentur velut ornamentis. Sidonius in Narbone:

Veſtra inſignia continent miniſtri,
Ora & lora manu, iubáſque tortas
Cogunt flexilibus latere nodis,

Hortantúrque obiter. —— A

Inſignia puto gentis vel familiæ fuiſſe, qualia ſunt quæ noſtratibus arma dicuntur, qui mos antiquiſſimus. 12. Æneid. de Circe.

—— Cui tempora circum
Aurati bis ſex radij fulgentia cingunt,
Solis aui ſpecimen. ——

Æſchylus in 7. Thebis.

Ἔχει δ' ὑπέρφρον σῆμ' ἐπ' ἀσπίδος τόδε,
φλέγονθ' ὑπ' ἄστροις οὐρανὸν τετυγμένον.

Habet hoc inſigne ſuperbum in clypeo, cælum ſtellis ardens expreſſum. 7. Æneid. Virgil.

——Clypeóque inſigne ſuperbum,
Centum angues. —— B

Argumentum vocat ſub finem lib. 7.

At lænem clypeum ſublatis cornibus Io
Auro inſignibat, iam ſetis obſita, iam bos,
Argumentum ingens, & cuſtos virginis Argus.

CAP. LIII.

De elogiis agitatorum, & de iugis.

IN veteribus inſcriptionibus elogia agitatorum in baſi ita concepta ſunt; vicit ſeiuge, ſepteiuge, bigas, trigas, vno anno, alieno principio, duobus introiugis. Diocles præ- C cedens cum introiugis tribus. Diocles ſeptem equis in ſe iunctis nunquam antè hoc numero ſpectato equorum certamine, ſine flagello, aliis certaminibus vicit, inter ſingulares vicit. Dio tamen 12. equos decurriſſe notat pag. 459. Sed quod ſine flagello cucurrit, inſolens erat, vt ſuprà oſtendimus. Elogia illa vocantur tituli in veterib. inſcript. nouis actionibus, & nunquam antè titulis ſcriptis. In veteribus inſcriptionibus elogia præclara, quibus victorum memoria conſecrabatur in baſi lapidum & ſtatuarum, quæ in Circo. non enim victoribus modò brauia, præmia, coronæ, ſed & ſtatuæ, & tituli, ac elogia, victoriæ indicio decernebantur. De ſtatuis Martial. epig. 26. lib. 5.

Quàm non ſenſuro dare quadringenta caballo,
Aureus vt Scorpi naſus vbique micet.

Significat equites Scorpo ſtatuas equeſtres æreas poſuiſſe. lego *æreus.* de Scorpo lib. 8. D

Ille ego ſum Scorpus, clamoſi gloria Circi,
Plauſus Roma tui, deliciæque breues.

Sub Vero Imperatore primùm dari ſunt equis aurei. lib. 5. epigram. Græcor.

Ἔστησαν νίκης ἐγγύθι πορφύριον.

Vt plurimum enim prope Victoriæ ſimulacra, ſtatuæ ponebantur victorum, aut victoriolæ cum titulo.

Τοῦτό σοι ἠϊθέῳ νίκη γέρας.

Id eſt, *victoria tibi hoc præmium honoris peperit*: aut, *victoriola hæc tibi iuueni honorarium.*

Οἱ νίκης παῖδες πορφύριον Βένετοι ἀνθέσαν.

Id eſt, *filij Victoriæ Porphyrio Veneto ſtatuam poſuerunt.* Sed eæ ſtatuæ non in foro & porticibus publicis, locíſque illuſtribus, at in aditu Circi collocabantur. quod edictis Imperatorum E cautum. lib. 11. Cod. tit. 40 leg. 4. Si quis in publicis porticibus, vel in his ciuitatum locis in quibus noſtræ ſolent imagines conſecrari, pictura pantominum veſte humili, & rugoſis ſinibus agitatorem offerat, reuellatur, neque vnquam poſthac liceat inhoneſtas in loco honeſto adnotare perſonas. In aditu verò Circi, vel in Theatri proſceniis vt collocentur non vetamus. lib. 15. tit. 7. lib. 12. Cod. Theodoſ. & tit. 5. lib. 3. Hoc interim mihi nota, in veteribus inſcriptionibus tria iuga vocari tres equos tribus introiugis, id eſt, equis tribus ſubiugalibus, nullo funario. Auſonius,

Funis eat, quartum det tibi Caſtor equum.

Id eſt, ſi funali currere licet, addat Caſtor tibi Cyllarum funalem, quia erant tres ſubiugales: & ita potiùs trigæ currunt, quàm quadrigæ. ſic enim apud Auſonium legendum.

CAP.

Digitized by Google

A

CAP. LIV.

De præmiis.

AVRIGARVM induſtriæ honor propoſitus, & fructus vulgaribus aurigis ſolidus vnus vel alter menſtruus fuit iuſſu Principis, ait Caſſiodor. pag. 37. variarum. In Olympia coronabantur domini equorum, licèt abſentes, tum etiam agitatores præſentes qui alienis vſi equis. Pauſan. lib. 2. Eliac. auctor eſt, Lycham Lacedæmonium nomine Thebanorum Olympicis ludis emiſſò curru coronaſſe ipſum aurigam ſuum victorem. lib. 1. Iolaus equis Herculis victor ab Hercule coronatus. Hieron. abſens ſæpe coronatus, vt Plu-
B tarch. in Them. Cyriſca Lacæna coronata, ait Pauſan. in Lacon. item Euryleonis Lacæna, & Beliſticha Macedo, teſte Pauſan. in Eliac. Per initia tamen præmia ampla & honeſta priuſquàm inirent curſum, in carceribus exponebantur. Homer. 23. Iliad.

Ἱππεῦσιν μὲν πρῶτα ποδώκεσιν ἀγλα' ἄεθλα
Θῆκε, γυναῖκα ἄγεσθαι ἀμύμονα, ἔργ' εἰδυῖαν,
Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα δύο. ——

Id eſt, *Achilles agitatoribus primùm pernicibus illuſtria munera poſuit, mulierem inculpatam abducere, operum ſcientem, & duos tripodas auritos.* Virgilius in medio Circi proponi ait.

Munera principio ante oculos, Circóque locantur
In medio, ſacri tripodes, viridéſque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus. ——

C Statius lib. 6. Silius lib. 16. conſulantur. Statuæ ponebantur victoribus, vt ſuperiori capite monuimus & Plin. lib. 34. c. 4. in Olympia ſtatuæ fuêre equeſtres. conſule Sueton. in Nerone c. 29. Sed & ſupplicationes decretæ, teſte Philoſtr. lib. 5. c. 3. in vita Apoll. hoc tamē in Nerone ſingulare fuiſſe auguror. Poſtulabat ſæpe populus præmiū victori ſeu brauium. Capitol. in Vero. Conſtantinopoli aurigis præmia propoſita. Chryſoſt. homil. 55. in Matth. Imperatores in equorum certamine & curſu coronas, veſtes, cæteráque munera in ipſo agone ante oculos certantium ponunt. Olympiæ corona victori ornamento fuit, & honor renuntiationis in conſeſſu totius Græciæ, iuſque ſolenne triumphi cuiuſdam cùm in ſuas vrbes victoria læti redirent. muri enim diſiecti quâ curru vectus Hieronica vrbem iniret, faculæ prælatæ tubicine præeunte. Ælian. lib. 12. variar. Victruuius præfatione lib. 9. Suet. in Nerone
D cap. 9. dicebantur εἰσελαύνειν. Ælian. lib. 12. vnde Plinio εἰσελαστικὸν certamen. Sacri autem agones fuêre aut thematici, ſeu ἀργυρῖται, ait Pollux lib. 3. cap. 30. aut ſtephanitæ, imò ſimul thematici & coronarij fuerunt. Dabantur enim præmij loco ænea vaſa, argenteæ phialæ, clypei, veſtis mollicina. Pindar. Nem. ode 10.

Σικυωνόθεν δ' ἀργυρω-
θέντες σὺν οἰνηραῖς φιάλαις ἐπέβαν,
Ἐκ δὲ Πελλάνας ἐπιεσσάμενοι
Νῶτον μαλακαῖσι κρόκαις.
Ἀλλὰ χαλκὸν μυρίον οὐ δυνατὸν, &c.

E Sicyone argento donati cum vinariis phialis proceſſerunt, ex Pellene autem induti tergum mollibus filis; at infinitum æs Tegea. Apud Scirrhas calix victori in curſu datus. Athenæus lib. 11. ὁ νικήσας λαμβάνει κύλικα τὴν λεγομένην πανάθηνον. Clemens lib. 2. pædag. ἐν τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν
E ἀθλητῶν δόσις ἦν, δεύτερον δ' ὁ ἐπιγερμὸς, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος. *In certaminibus primùm largitio erat in athletas, deinde plauſus, tertiò foliorum coniectus, poſtremò corona poſt Medos in acie victos.* Chryſoſt. in orat. de Circo δόσεως meminit, item Pindarus ode 8. Pythior. & 10. Tacit. lib. 12. Annal. ſtipes vocat, vbi de ludis Iuuenalib. loquitur. dabantúrque ſtipes, quas boni neceſſitate, intemperantes gloria conſumerent. Tertull. in Scorpiaco, dotes. Nemo tamen agonis præſidem ſuggillans erit, quod homines violentiæ obiectet, iniuriarum actiones extra ſtadium. Sed quantum liuores illi, & cruores & vibices negotiantur, intendis coronas ſcilicet, & gloriam, & dotem, priuilegia, publica ſtipendia ciuica, imagines & ſtatuas. nota mihi locum illum. Heroum ætate tripus victori datus. Strabo lib. 8. Statuæ cùm ponerentur, erant æquales ſtatu & proceritate aurigis, non maiores. Lucian. de imaginib. ἰσομετρήτους vocat, & Plato in Phædro; Plin. & Sueton. iconicas vocant imagines, hic in Caligula cap. 22. ille lib. 34. cap. 4. & c. 5. Cleoſthenes primus equeſtrem ſtatuam Olympiæ

poſuit victor, ait Pauſan. lib. 2. Eliac. In baſi ſtatuæ nomen victoris & patria ſcribebantur, A
auctor Dionyſ. Halic. in Protrept. athlet. Status, habitus, cultúſque victoris ſtatua exprimebatur. Conſule lib. 4 epig. Græc. tit. ἀγωνιςῶν. Addò non homines modò coronatos, ſed & equos victores, quos Homerus ἀθλοφόρους ideo vocat. Plutarch. ſympoſ. 2. καὶ τῶν ζώων μόνω τῷ ἵππῳ μετουσία στεφάνου καὶ ἀγῶνος. quare Plato l. 6. de legib. agonoſticen hominum & equorum eſſe ait. Theocrit. Idyl. 16. equos στεφανηφόρους vocat. Pollux lib. 1. cap. 11. ἀθλητὰς ἵππους, ἀγωνιστὰς, ἁμιλλητηρίους, νικηφόρους dici ait. Honos ſepulturæ iis equis datus, qui ter Olympiis viciſſent. Ælianus lib. 12. de animantib. cap. 40. Plutarch. in M. Catone. Quinetiam ſtatuæ iconicæ poſitæ. Ælian. lib. 9. var. hiſt. cap. 32. καὶ αἱ Κίμωνος ἵπποι χαλκαῖ καὶ αὐταὶ ἀθλοῦσιν εἰκασμέναι, ὅτι μάλιστα τῶν Κίμωνος ἵπποις ἐοίκεσαν. Imò & equis nimio curſu debilibus aſſignata ex horreis fiſci alimenta. l. 1. C. Theodoſ. de equis curulibus. Ab omni ciuili B
munere immunitatem hieronicis Alexander Imperator conſtituit. Cod. lib. 10. de Athlet. leg. 1. Sed Romæ moris fuit victoribus aurigis aurum poſtulare, quod poſtea etiam equis victoribus cœptum poſtulari. Capitol. in Vero Imp. Volucri equo Praſino mortuo ſepulcrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primùm cœperunt equis aurei vel brauia poſtulari (non equi) In tanto autem equus ille honore fuit, vt & ei à populo Praſinianorum ſæpe modius aureorum poſtularetur. Suet. in Claudio cap. 21. nec vllo ſpectaculi genere communior aut remiſſor erat, adeò vt oblatos victoribus aureos prolata ſiniſtra pariter cum vulgo voce digitíſque numeraret. Scholiaſtes Iuuenalis in illud,

——*Victori populus quod poſtulat aurum.*

Vt in Theatro, inquit, ſolent petere quinque aureos: nam non licet amplius dare. Igitur editores ingentia præmia ludis omnibus dare ſoliti iis qui operas locarent. Xiphil. in Commod. C
ἐκεῖνοι μὲν ὀλίγον τι λαμβάνοντες εἰσῄεσαν. τῷ δὲ Κομμόδῳ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδες καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν μονομαχικῶν χρημάτων ἐδίδοντο. *Alij gladiatores in arenam deſcendentes exiguum aliquid accipiunt. Commodo è pecuniis gladiatoriis ſingulis diebus aureorum decem millia dabantur*, vt interpres Xiphilini. Putem tamen 25. myriades efficere tantùm 300. ſeſtertia, quæ ſumma ad ſeptem millia aureorum noſtrarium vix mihi videtur aſſurgere. Vopiſcus in Carino non tantùm aurum, ſed & veſtes datas oſtendit. Vide Caſſiodorum lib. 5. cap. 42. Sed vos quibus neceſſe eſt talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, vt hæc miſeris faciatis eſſe votiua. Conſules alloquitur, & editores de venatorum præmiis. Dabantur interdum aurigis equi ad curſum vtiles poſt alia præmia. Marcellinus Comes; Numeroſos præterea phaleratóſque in Circo caballos iam donatis quoque impertiuit aurigis, vna duntaxat, vltimáque mappa inſanienti populo denegata. Donabatur & palma. 4. Faſtor. Ouid. D

Primáque ventoſis palma petetur equis.

Plutarch. ſympoſ. 8. cap. 4. omnibus certaminibus palma data. lib. 4. ode 2. Horatius,

Quos Elea domum reducit
Palma cæleſtes.——

Lamprid. in Commod. tantùm palmarum gladiatoriarum confecerat, vt mille contingeret. Cic. pro Roſc. multas eius eſſe infames palmas, hanc primam lemniſcatam. Poſt illa munera & palmas ſi quando artem deſinerent, zonam ſoluebant. lib. 5. Græcor. epigram.

πορφύρεον λήξαντα πόνων, λήξαντά τε μίτρην.

Coronæ igitur ludis omnibus victori fuêre & palmæ, quarum mercede in Prætura aurigarios Domitius Neronis pater fraudauit, vt eſt apud Sueton. cap. 5. quo loco & de Dominis factionum agit. Coronarum mentio fit in epigram. Græcis.

—————— ἵππους E
λάζεο δ' αὐταπάλων, καὶ πάλιν ἐστέφετο.

Tertull. de ſpectac. auriga vt ſacerdos coronatus, vel coloratus vt leno. Ammianus Marcellinus p. 1434. Coracis aurigæ capiti coronam Cæſar impoſuit. Editores enim, aut in Græcia iudices & Hellanodicæ ac brabeutæ victorem renuntiabant, & coronabant; mox à præcone in concione populi renuntiabantur. Calliſthenes ſuprà docuit in Alexandro. Heſychio ῥαβδονόμος βραβευτής, qui victori præmium dabat. Imperatores alienis ludis præmia plerumque dabant & corollaria. Suetonius in Auguſto cap. 45. Itaque corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis, & crebra & grandia de ſuo offerebat. Sacris certaminibus victores è Republica perpetua vita conſtitutis vectigalibus fruuntur, ait Vitruu. præfat. lib. 6. Plin. lib. 10. epiſt. 119. ad Traian. Athletæ, Domine, ea quæ pro iſelaſticis certaminibus conſtituiſti, deberi putant ſibi ſtatim ex eo die quo ſunt coronati. nihil enim

referre

Digitized by Google

A referre quando ſint in patriam inuecti, ſed quando certamine vicerint, vt inuehi poſſint. Sidonius,

Hic mox præcipit æquus Imperator
Palmis ſerica, torquibus coronas
Coniungi, & meritum remunerari,
Victis ire iubens ſatis pudendis,
Villis verſicoloribus tapetas.

Hîc tamen aduerte, ſecundum & tertium locum in victoria honori habitos. neque enim tantùm renuntiabatur is victor qui primo loco 7. ſpatia confecerat, ſed & qui ſecundo, & tertio, vt Ariſtid. in Panath. οὐ χρὴ ϗ πρώτην, ϗ δευτέραν, ϗ τρίτην αὐτὴν ἐν τοῖς Ἕλλησι κηρύττειν, ὥσπερ ἐν ἅρμασι. *Debet prædicari prima, ſecunda, tertia apud Græcos, vt in Curuli certamine fieri ſolet.*
B Aurigis victoribus in Olympia hic honor habitus eſt, vt coronati diſiecta muri parte in ſuas vrbes redirent, qui ter viciſſet iconica ei imago ex membrorum eius ſimilitudine expreſſa poneretur, ait Plinius. Apud Philoſtratum lib. 1. de vita Apollonij Nero victor ſibi per vrbes ſupplicationes decerni voluit. Victores è Republica perpetua vita conſtitutis vectigalibus fruuntur, vt ſcribit Victruuius in præfat. lib. 6. Apud Suetonium Nero præmia quæ priùs omiſerat, contentus ſolis coronis, ſolóque honore victoriæ, pecuniis exhauſtus cœpit repetere. Iſelaſtici agones dicti, cùm Hieronicæ parte murorum deiecta in ſuas vrbes intrarent. Vetus inſcript. IMP. CÆS. D. ADRIANI FILIO, D. TRAIANI PARTHICI NEPOTI, D. NERVÆ PRONEPOTI, T. ÆLIO HADRIANO ANTONINO AVG. PIO PONTIF. MAX. TRIB. POT. V. IMPER. II. CONS. III. P. P. CONSTI-
C TVTORI SACRI CERTAMINIS ISELASTICI SOCII, LICTORES, POPVLARES, DENVNTIATORES PVTEOLANI. Plutarch. libro 2. ſympoſ. 2. quæſt. τὸ τοῖς νικηφόροις ἐλαύνουσι τῶν τειχῶν ἐφίεσθαι μέρος διελεῖν, ϗ καταβαλεῖν, *quod qui victores vrbem ſuam ineunt pars iis murorum deijcitur*, eam ſententiam habet, non opus eſſe muris vrbi quæ viros habet pugnare, & vincere ſuetos. Victruuius libro 9. Olympionicæ cùm reuertuntur in ſuas ciuitates quadrigis in mœnia inuehuntur. Suetonius de Nerone; Neapolim, quod in ea primùm artem protulerat, albis equis introiit diſiecta parte muri. Plinius lib. 10. epiſt. 119. Eiſelaſticum tunc mihi primùm videtur incipere, cùm ingreſſus quis in ſuam ciuitatem eſt. Romæ aurigis victoribus datæ coronæ, aurei nummi, veſtes ſericæ. l. 1. C. Theodoſ. vetitum ne veſtes ſericæ, oloſericæ, ſubſericæ victoribus in ludis darentur. Ammianus libro 23. Non tantùm ij qui primo loco viciſſent, ſed & qui ſecundo, aut tertio, palmam accipiebant. Vetus inſcript. Vicit 130. Secundas tulit 88. Tertias tulit VII. Nero ampliare
D voluit numerum palmarum, vt eſt apud Suetonium cap. 22. & cap. 5. de patre Neronis, qui tantæ perfidiæ fuit, vt in Prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit, id eſt, auro quod præter palmas aurigariis dabatur. Vetus inſcript. de Diocle agitatore; centum victorias conſequutus eſt victor c. III. ſingulatum vicit 83. Adhuc augens gloriam tituli ſui; præceſſit Thallum factionis ſuæ, qui primus in factione Ruſſata. Item; factionis Praſinæ victor ∞ X X V. Et Flauius Scorpus victor II. XL. VII. Martialis libro 14. epig. 147.

Prætor ait, ſcis me Scorpo, Thallóque daturum.

Statuæ equeſtres agitatoribus poſitæ. Martial lib. 4. epig. 67.

Quas non das equiti, vis dare, Prætor, equo.

E Victores aurigæ coronati manu editoris. Ammianus lib. 14. Ingreſſus Conſtantinopolim Gallus tanquam de rebus proſperis, & ſecuris, editis equeſtribus ludis capiti Coracis aurigæ impoſuit coronam vt victoris. Sidonius epiſt. 9. libro 8. aurigam coronarum vocat. l. commodis. D. de re iudicata. Commodis præmiorum quæ propter coronas ſactas præſtantur, condemnato placuit interdici. Paradoxi, id eſt, aurigæ victores de podio coronas accipiunt. Seruius ad hæc verba Virg. lib. 5. Æneid.

Puniceis ibant euincti tempora palmis.

Omnes qui vicerant ſcilicet puniceis tæniis, id eſt, vittis roſeis, euincti erant: & ſignificat lemniſcatas coronas, quæ ſunt de frondibus, & diſcoloribus faſciis. Feſtus; lemniſci, id eſt, faſciolæ coloriſſæ dependentes ex coronis. Idem; Donaticæ coronæ dictæ quod his victores in ludis donabantur. Æmil. Probus in Alcibiade coronas commemorat ſacras. Paradoxi dicebantur qui vicerant, quaſi admirabiles. Victores autem meridiano tempore à præcone renuntiabantur. Philoſtratus cap. 4. lib. 6. de vita Apoll. ἀθληταὶ παρῃρημένοι τὸ μεσημβρινὸν κήρυγμα.

Digitized by Google

κήρυγμα. *Athletæ victores meridianam præconis vocem expectant.* Virgil.lib.5.Æneid. A

Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique aduelat tempora lauro.

Vetus lapis; MARC. AVRELIVS POLYNICES NAT. VERNA QVI VIXIT ANNOS XXIX. MENSES IX. DIEBVS QVINQVE, QVI VICIT PALMAS N. 739. SIC IN RVSSEO N. 635. IN PRASINO LV. IN VENETO XII. IN ALBO XVII. PRÆMIA XXX. N. III. XX. XXVI. PVRA N. XI. OCTOIVGE N. VIII. DECEMIVGE N. VIII. SEIVGE N. III. Alter lapis.; M. AVRELIVS MOLLICIVS TATIANVS NAT. VERNA QVI VIXIT ANN. XX. MENS. VIII. DIEBVS VII. QVI VICIT PALMAS 195. SIC IN RVSSEO 89. IN PRASINO XXIII. IN VENETO N. V. IN ALBO N. VII. PRÆMIA XXX. N. II. Senatus inter alios honores Cæſari delatos decreuit vt in omnibus equeſtribus B
certaminibus præmia victoribus diſtribueret, ait Dio libro 43. qui & Neronem ſcribit præmia equis poſuiſſe ludis Circenſibus. Contrà Seuerus Alexand. apud Lampridium ſpectacula frequentauit cum ſumma donandi parſimonia, dicens ſcenicos, venatores & aurigas ſic alendos quaſi ſeruos noſtros. Nerua iam olim ludorum ſumptus imminuerat, narrante Dione. Commodus Circenſes multos addidit, vt Dominos factionum ditaret, auctore Lampridio. Dio lib. 56. ſub fin. de Auguſt. ἐψηφίσθη ὅπως αὐτοῦ τὰ γενέσια οἱ ὕπατοι ἐξ ἴσου τοῖς Ἀρηΐοις ἀγωνοθετῶσι, οἱ δήμαρχοι τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπινικίῳ ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ ἐχρήσαντο. *Senatus decreuit vt Conſules ludos, & præmia darent natali Auguſti ex æquo cum natali Romuli. Tribuni triumphali veſte Circenſibus vſi, curru abſtinuerunt.* Liuius lib. 10. Sp. Caruilio, Lucio Papyrio Coſſ. coronati primùm ob res bello bene geſtas ludos Romanos ſpectauerunt, palmæque tum primùm tranſlato è Græcia more victoribus datæ. Suetonius in Nerone cap. 22. Neque C
diſſimulabat Nero velle ſe palmatum numerum ampliare. De coronis conſule Plinium libro 21. cap. 3. apud Xiphil. Nero ἐν τοῖς ὀλυμπείοις ἅρμα ἐλάσας καὶ πεσὼν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὀλίγου δεῖν συντριβεὶς ὅμως ἐστεφανώθη, *in Olympia cùm aurigaretur cecidit, & penè obtritus, tamen ab Hellanodicis coronatus eſt.* Præconium victoriæ his verbis enuntiabatur; Nero Cæſar victor huius certaminis coronat populum Romanum, & ſuum orbem terrarum. Auguſtus apud Suetonium cap. 45. corollaria, & præmia alienis quoque muneribus, & ludis, & crebra, & grandia de ſuo offerebat. In veter. inſcriptionib. Diocli, Scorpo, & aliis aurigis victoribus ſæpe 30. 40. aut 60. millia nummorum donata, quæ præmia maiora dicta. Vidimus proxime Conſularum Furij Placidi tanto ambitu in Circo editum, vt non præmia dari aurigis, ſed patrimonia viderentur, cùm darentur tunicæ ſubſericæ, lineæ paragaudæ, darentur equi, ait Vopiſcus in Aureliano. Plutarchus in Alcibiade ait, eum viciſſe, & primum, ſecundum, & tertium cucurriſſe. D

Πρῶτα δραμεῖν, καὶ δεύτερα, καὶ τρίτα.

Iſocrates in orat. de Cur. πρῶτος, καὶ δεύτερος, καὶ τρίτος ἐγένετ' ὁ Ἀλκιβιάδης. *Primus, ſecundus & tertius fuit Alcibiades,* quia ex eius equis alij primam palmam, alij ſecundam, & tertiam reportarunt. Qui autem ſumptus in editione Circenſium fierent, oſtendunt literæ Valeriani apud Vopiſcum in Aureliano. Valerianus Auguſtus Ælio Xiphidio præfecto ærarij. Aureliano cui Conſulatum detulimus, ob paupertatem qua ille magnus eſt, cæteris maior, dabis ad editionem Circenſium aureos Antonianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia, in ære HS quinquagies, tunicas multicias viriles decem, lineas Ægyptias 20. mantelia Cypria paria duo, tapetia Afra decem, ſtragula Maura decem, porcos centum, oues centum; conuiuium autem publicum edi iubebis Senatoribus, & equitibus E
Romanis. Dubito an omnia ad Circum pertineant. fortè argentei, & ærei iſti nummi ad miſſilia in populum ſpargenda.

CAP. LV.

De miſſilibus Circi, ſcortis, mathematicis, furtis.

HOC caput pauca quædam ad Circum pertinentia ſimul infarciet. Nuces mittebantur Cerealibus, id eſt, miſſilia in Circo. nuces enim diliguntur ſupra alia miſſilia, præſertim flamma cùm ſint vſtæ quæ ſparguntur, ait Feſtus. Plaut. in Pœnol frictæ nuces populo vendebantur, ſicut & aqua, & à ſeruis circumferebantur, vt & cicer, lupini, & fabæ. Horatius lib. 2. ſatyr. ab editoribus donari innuit,

In cicere,

Digitized by Google

A *In cicere, atque faba bona tu, perdáſque lupinis,*
Lætus vt in Circo ſpatiêre, aut æneus vt ſtes.

Martialis lib. 1.

——Quod otioſæ
Vendit qui madidum cicer coronæ.

Perſ. ſatyr. 5.

——Vigila, & cicer ingere largè
Rixanti populo.——

Martialis,

Aſſe cicer tepidum conſtat; & aſſe Venus.

Horat. in Arte,

B *Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emptor.*

Satyr. 6. lib. 2.

————Neque illi
Sepoſiti ciceris, neque longæ inuidit auenæ.

Plaut. coctum ſeu toſtum cicer. Varr. ſexageſi. qui nobis miniſtrarunt pueri diebus feſtis cicer viride. frictum cicer, toſtum, coctum, madidum, tepidum, Duſa pro cocto accipit. Putem cicer viride interdum datum, ſæpe coctum, nonnunquam frictum. lib. 1. epiſt. Cic. ad Attic. epiſt. 1. locus eſt elegans in hanc rem. quæ cùm erit abſoluta, ſanè facilè tum & libens ter thermum ciceri cuſili accuderim. Reſtituit hunc locum Boſius Lemouix; cicer cuſile accipit pro Conſulatu, luditque in voce *thermi*, quæ Græcis lupinum eſt. Hoc vult: quæ via cùm erit abſoluta, mihi Conſuli facilè Thermum Conſulem adiecerim. Propiùs ad ver-
C ba loci huius corrupti accedit, ſi legas; ſanè facilè tum & libens thermum ciceri cuſili accuderim. Ludit in voce *Ciceronis* Acro in lib. 2. ſatyr. Horat. Cicer, faba, & lupini à Magiſtratibus ludis Floralibus iactabantur, vel in Circo ab Ædilibus. Excidit mihi ſuprà de aqua in Circo illud Lucian. in Peregrino. ὕδωρ ἐπήγαγέ τις ἀνὴρ πλούσιος ὀλυμπίᾳ (cùm Epictetus viueret) καὶ ἔπαυσε δίψῃ σὺν πανηγυριστὰς ἀπολλυμένους. Id eſt, *vir quidam opulentus induxit aquam in Olympiam, & ſitim corona ſedauit.* Plin. lib. 35. 33. 19. Cn. Pompeius ante omnes aquæ per ſemitas decurſu æſtiuum minuit feruorem (in Theatro) Vt autem in Theatro, ſic & in Circo proſtibula fuerunt. Vetus Poëta:

Deliciæ populi, magno notiſſima Circo
Quintia.——

Lampridius in Vero: omnes de Theatro, de Circo, de ſtadio, & omnibus locis, & bal-
D neis meretrices collegit In cellis antríſque ſubterraneis proſtabant ad metas maximè Murtias; vnde ganea quaſi γήϊνα. Hieronymus in cap. 2. Iſai. Inter ſcorta quoque in fornicibus ſpectaculorum pueri ſteterunt, publicæ libidini expoſiti, donec ſub Conſtantino Imperatore turpitudo deleta eſt. Certè ad omnia penè gymnaſia, & ſpectacula erant popinæ & ganeæ vtrique Veneri, maſculæ & fœmineæ. Ganea pathicorum ἐφηβεῖα dici videtur lib. 2. cap. 4. Mach. ἐαὶ ἐπιχωρηθῇ διὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ γυμνάσιον, καὶ ἐφηβεῖον αὐτῷ συστήσασθαι. quem locum Hieronymus ita vertit: *ſi poteſtati eius* (Iaſonis) *concederetur gymnaſium, & ephebiam ſibi conſtituere, & eos qui Hieroſolymis erant, Antiochenos ſcribere.* ἀσμένως γὰρ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν γυμνάσιον καθίδρυσε, καὶ τοὺς κρατίστους τῶν ἐφήβων ὑποτάσσων ὑπὸ πέτασον ἦγε. Hieronymus hæc ita reddit: *Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanaribus ponere.* Lyranus ἐφηβεῖον *lupanar* vertit. Heſychius πέτασον εἶναι τῶν ἐφή-
E βων φόρημα monet, vt Romæ flauus galerus in proſtibulis fuit. Iuuenalis ſatyr. 6.

Et nigrum flauo crinem abſcondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar.

Heſychius alio loco πέτασον ῥιπίδα ἐκ σχοίνων vocat. *flabellum* interpretor, aut *galerum ex viminibus.* Fortè vmbella fuit, aut cauſia Macedonica, quam recentiores Græci καμελαύκιον vocarunt, ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τὸ καῦμα, quod mollitiem cynædicam arguit. Cedrenus pag. 139. ἐστὶ δὲ καὶ ἑτέρα κατασκευὴ σιδηρᾶ(?) ... ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πηλίκιον, καλεῖται δὲ παρ' Ἰταλοῖς καμέλα, ἐξ οὗ καμελαύκιον. fortè pathicis his petaſus ob mollitiem datus. Malim tamen ἐφηβεῖον eſſe gymnaſium quò iuuenes confluerent ad palæſtram: id enim verba lib. 2. cap. 4. Machabæorum euincunt. petaſum autem palæſtritarum galerum. nam & hoc extorquet vox, κρατίστους τῶν ἐφήβων, id eſt, *fortiſſimos ephebοrum*: non enim dixit. καλλίστους τῶν ἐφήβων, quod in cynædis aptius fuit Sed & in Circo mathematici, & diuinaculi. Iuuenalis,

Conſulit

Conſulit antè phalas. —— A

Horatius l. 1. ſatyr. 6.

Aſſiſto diuinis. ——

Acro *diuinaculis* interpretatur. olim quippe ad metas Samardæ & mathematici ſtetetant. Samardicis, ait Acro, aſſiſto aut ſortilegis. Vetus interpres Iuuenalis ait, eos ſteriſſe in ſpina Circi. Cicero l. 1. de diuinat. non vicanos aruſpices, non aſtrologos de Circo, non Iſaicos coniectores, non interpretes ſomniûm. Et in Circo res furto ſubtractæ ſub crepuſculum vænibant. Acro in id Horat. ſatyr. 6. l. 1.

Fauacem Circum, veſpertinúmque pererro
Sæpe forum. ——

vnde homo de Circo vilis dicitur. Suet in Auguſt. triuiales ex Circo ludios vocat, qui, vt alij multi diobolares, quia priuato carerent, in Circo morabantur. Apud Ciceronem homo de Circo dicitur vilis & infimæ ſortis. Nicetas de Circo Conſtantinopol. *ἦν δὲ ὁ ζιντζιφίτζης ἀνδράριον εἰδεχθὲς τῶν περὶ τὸν σταδιοδρόμων ἵππων ἀμφιστρεφομένων ἄξονας. Zinziphitzes erat homuncio deformis, qui circa rotas curulium equorum verſabatur.* B

Dio lib. 37. in anno 697. ſcribit, Piſone & Meſſala Coſſ. cùm populus olim ludos ἀπαυστὶ & ſine intermiſſione ſpectaret, anno ab vrbe condita 697. morem introductum, vt ſub meridiem interquieſceret, & prandium ſumeret. Arianus in Epicteto vocat *κιρκήσια δοῦναι, καὶ σπυρίσι δειπνίζειν, Circenſes ludos dare, & ſportulis prandere.* Caligula ſparſit miſſilia variarum rerum, & panaria cum obſonio viritim diuiſit. qua epulatione equiti Romano contra ſe hilariùs, auidiúſque veſcenti, partes ſuas miſit, ait Sueton cap. 18. Apud eundem Cæſar Dictator adiecit epulum, ac viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. cap. 38. Aurelianus apud Vopiſcum; Conuiuium, inquit, publicum edi iubebis Senatoribus, & equitibus Romanis. Non fuerunt epulæ publicæ. Ita & Sidonius epiſt. 11. lib. 1. Poſtridie iuſſit Auguſtus, vt epulo ſuo Circenſibus ludis intereſſemus, quia, vt loquitur Donatus ad lib. 5. Æneid. ſpectaculorum gratiam debet etiam refectio corporum ſequi. Ludis funebribus epulum datum eſſe docet Dio lib. 37. qui Fauſtum Syllam ludicro patris funebri λαμπρῶς εἱστίασε. Item in triumphis. Sueton. in Tiberio cap. 19. prandium deinde populo mille menſis. Lucullus apud Plutarch. poſt triumphum *τήν τε πόλιν εἱστίασε λαμπρῶς, καὶ τὰς περιοικίδας κώμας, vrbi & vicis epulum ſplendidum dedit.* Apud Dionem libro 58. A Tiberio Senatus cum vxoribus, & populus εἱστιάθη, *θέαι τε παντοδαπαὶ ἐγένοντο, epulo acceptus eſt, & omnis generis ſpectacula data.* Apud Suetonium in Domitiano cap. 4. Domitianus inter ſpectacula muneris largiſſimum epulum dedit. Claudius meridie dimiſſo ad prandium populo ſpectaculis præſidebat, apud eundem cap. 34. Dio lib. 58. περὶ τὸν τοῦ ἀρίστου καιρὸν interpretatur. Athenis per ludos in Theatris edebant bellaria, vt Ariſtoteles libro 10. Ethic. cap. 5. Romæ olim, vt ait Acro ad librum Horat de Arte poët. vbi pauperiores erant Romani, nuces & cicer dabantur, & ſpargebantur in vulgus ab his qui ludos Florales exhibebant. Sicinnius Capito nuces pro omnibus miſſilibus dici ait, quia inter omnia miſſilia hæ à populo diliguntur, præſertim flamma cùm ſint vſtæ. Plautus in Pœnolo; C D

Obſecro Hercule vt mulſa loquitur?
Nihil niſi laterculos, papaue émque, triticum, & frictas nuces.

Cicer dabatur aut toſtum, aut elixum, vt ſuprà monuimus.

CAP. LVI. E

De ſingularibus equis.

IN Circo ſingulares equos cucurriſſe diximus, quos Caſtori, & Neptuno ſacros eſſe volunt, à quibus ſingulatores dicti. Seneca lib. 2. de benefic. cap. 23. paratij in beneficiis, & ſingulatores. A Græcis celetes dicti ſunt equi ſingulares, quæ vox frequens apud Pindarum. Feſto celſus equus dicitur celes, id eſt, μονάμπυξ, ſiue no vno ductus, non iugatus. *κέλης ἵππος μονάμπυξ, καὶ δρομικὸς, ὃς νῦν σελλάριος λέγεται*, ait Scholiaſtes Græcus, id eſt, *celes equus non iugatus, ſed curſor, qui nunc ſellarius dicitur.* In veteribus gloſſis, aura exſolitarius, *ἱππασίς*, lego, aureax ſolitarius. ſingulator caballarius, *κέλης ἱππεύς*. Ariſtophanis interpres in Pace, *μονάμπυκες ἵπποι κέλητες*, id eſt, *ſingulares equi celetes.* Pollux *μονίππους* vocat lib. 1. Papias in vocabulario, aureax equus ſolitarius. Tertul. de ſpectacul. res equeſtris rettò ſimplex de dorſo

A dorſo agebatur, id eſt, ſinguli ſeſſores ſingulis equis ſine ſella dorſo nudo inſidebant. ibid. Itaque Caſtori & Polluci deputatur hæc ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos Steſichorus docet. Theocr. ἄμφω ἱππῆες κιθαρισταί. Equi ſingularis domituram & agitationem aliàs poſuimus, & de Totila mira narrauimus. à Silio lib. 16. videtur depictus multis antè annis.

Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultarat equo, vel ſi reſupina citato
Proiectus dorſo ferret cùm membra, vel idem
Si nudo ſtaret tergo, cùm rapta volucri
Transfigeret curſu ſonipes certamina campi.

Fuit enim induſtriæ equeſtris in equi currentis dorſo conſiſtere immotum, aut ad terram
B manum demittere, feſtucas equo currente legere ab humo, quæ Totilas mira varietate faciebat. Manil. lib. 4.

—— & ſtabiles poterit defigere plantas
Per quos vadit equos, ludit per terga volantum,
Aut ſolo vectatur equo. ——

Firmicus lib. 8. cap. 6. Aſt erit auriga aut equorum domitor, aut qui ſaltu quadrigas tranſeat, vel qui in dorſo ſtans equorum mirifica ſe moderatione ſuſtentet, atque apprimè vectus equo militares armaturas exerceat. Equis ſingularibus in Olympia locus fuit & præmia. Plato lib. 8. de legib. μονίπποις τ' ἆθλα τιθέντες, πώλοις τ' ἀβόλοις, τοξότης δ' ἀφ' ἵππων Κρὴς οὐκ ἄχρηστος, οὐδ' ἀκοντιστής. Id eſt, *equis ſingularibus præmia ponentes, & pullis qui nondum ediderunt dentes. Sagittarius autem ex equo non inutilis eſt Creticus, neque inutilis iaculator.* Equitare an-
C tiquis fuit publicum equum mereri, ait Feſtus. Sed celetibus alius locus.

CAP. LVII.

De paribus equis.

PARES equi dicti ſunt equi duo, quibus deſultores vſi. nam pares pro duobus vſurpantur, vt notat Seruius in id Virgilij,

—— & in cælum paribus ſe ſuſtulit alis.

Vnde pararij qui paribus equis vehuntur, apud Senecam lib. 2. de benefic. & pararium æs dictum, quod equitibus duplex ſtipendium pro binis equis datur, ait Feſtus, quibus vſi Romani in prælio, vt altero deficiente tranſilirent in recentem. ἅμιπποι dicuntur Heſychio.
D ἁμίππους ἐκάλουν δύο ἵππους συνεζευγμένους, id eſt, *hamippos vocant equos pares coniunctos, ſine iugo tamen.* Suidas, ἀμφιπποι οἱ ἐπὶ δυσὶν ἀστράβων ἵππων συνδεδεμένων ὀχούμενοι, οἳ μεταπηδῶσιν ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλον ὅταν ἡ χρεία καλεῖ. Id eſt, *hamippi dicuntur, & deſultores, qui duobus equis iunctis ſella & ephippiis carentibus vehuntur, qui tranſiliunt ab alio in alium cùm res vocat.* Sueton. in Iulio cap. 39. Circenſibus ſpatio Circi ab vtraque parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigáſque, & equos deſultorios agitauerunt nobiliſſimi iuuenes. In hamippis auriga in altero equo ſedebat, in paribus equis miles. παρόχους ἵππους vocat Sozomenus lib. 5. hiſtoriæ, quaſi qui ad manum ſint & in promptu. ἐν τινὶ τῶν παρόχων ἵππων ἐπιβιβάσας τῆς μάχης ὑπεξήγαγε. Deſidente Republica combinatos equos vocarunt qui & in Circi proluſione adhibiti. Chryſoſt. de Circo. μὴ τερπέτω σε τὰ προΐππικα κομβινεύματα, ἵνα μὴ καταλάβῃ σε τὰ πρὸ κρίσεως κινδυνεύματα, εἰ θέλεις κομβινεύειν καὶ διαγωνίζεσθαι. Id eſt, *ne te proluſio paribus in equis*
E *delectet, ne ante iudicium, legitimúmque certamen in diſcrimen venias, ſi paribus equis currere vis.* Auguſt. Confeſſionum lib. 8. cap. 6. Treueris cùm Imperator pomeridiano Circenſium ſpectaculo teneretur, atque illic vt fortè combinati ſpatiabantur. combinatos dixit par ambulantium. Deſultores vocati ſunt & vertumni. Propert. lib. 4. eleg. 2.

Eſt etiam autumni ſpecies vertumnus, & eius
Traiicit alterno qui leue pondus equo.

Id genus exercitationis eo animo ſuſcipiebatur, vt milites ab equo deſilire & tranſilire in hoſtium equos aut ſuos recentiores ac ſiccos poſſent. Deſultorij & deſultores inde appellati. Liuius l. 23. Numidæ in dextro cornu collocati, ſed quibus deſultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſſultare mos erat. tanta velocitas ipſis, támque docile equorum genus eſt.

lib.30. pag. 109. equites binos ſecum trahentes equos. lib.28. armatus eques frenatos ſtratóſque teneret equos. Seneca in ſuaſor. deſultorium bellorum ciuilium Deillium vocat, qui à Dolabella ad Caſſium, à Caſſio ad Antonium, ab Antonio ad Cæſarem tranſierit. Cic. pro Muræna, tanquam deſultorius equus in quadrigarum currum incurriſti. Interdum enim deſultores qui in Circum ad nuntiandos miſſus præmiſſi erant, in quadrigarum currus incurrebant, magno ſuo & occurrentium periculo. Deſultores pileatos præmiſſos in Circum qui nuntiarent miſſus, indicat Caſſiodorus lib. 3. qui deſultatorios equos vocat (legerem libentiùs *deſultorios*) quibus non honeſtiſſimi aurigæ, ſed Circenſium miniſtri, miſſus denuntiarent exituros. Sub Iulio Cæſare equos deſultorios agitauerunt nobiliſſimi iuuenes. Sueton. in Iulio cap. 39. Caſtoribus erant ſacri deſultores, & alternis ex equo in equum tranſiliebant, vt alternis è cœlo ad inferos euntes ac redeuntes Caſtores, ſedémque per vices ſummutantes oſtenderent. Hyginus fabula 80. Pollux ſtellam quam à Ioue acceperat, cum fratre communicauit, ideóque dicitur Caſtor alterna morte redemptus. vnde etiam Romani ſeruant inſtitutum, cùm deſultorem mittunt, vnus duos equos habet, pileum in capite, ex equo in equum tranſilit, quod ille ſua & fratris vice fungatur. Id genus equitum ætate Homeri, atque adeò Heroum in vſu fuit. Iliad. *o.* A B

Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν ἐῢ εἰδώς,
Ὅς τ᾽ ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναγείρετ᾽ ἵππους,
Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ διώκῃ
Λαοφόρον καθ᾽ ὁδὸν, πολέες τέ ἑ θηήσαντο
Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες· ὁ δ᾽ ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
Θρώσκων ἄλλοτ᾽ ἐπ᾽ ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δὲ πέτονται.

Id eſt, *vt cùm vir equo celete equitare peritus, qui vbi ex vrbibus quatuor congregauit equos, agitans è campo ante magnam vrbem inſequitur per viam militarem. Ille autem firmiter vſque ſaliens ex alio in alium alternat, illi verò volant.* ait eum per conquaternatos equos volaſſe. Manil. lib. 4. C

Nec non alterno deſultor ſidere tergo
Quadrupedum. ——

Quod Heſychius ſuprà poſuit equos hamippos συνεζευγμένους, fraudi fuit nonnullis, qui iugales hamippos eſſe voluerunt eoſdem cum ſynoride & biga. Sed audiant illi Euſtathium Heſychio lucem dantem: ἅμιπποι κέλητες ἵπποι ὁμοῦ συνεζευγμένοι ἄνευ δίφρου, id eſt, *hamippi ſunt equi celetes ſimul iuncti ſine curru.* quæ ſequuntur apud Euſtathium ab aliis diſſentiunt: ait enim, ἐφ᾽ ὧν ὁ μὲν τις ἡνιοχῶν, ὁ δὲ ὡπλισμένος ἐκάθητο. οἱ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ χωρὶς ἑκάτερος ἱππεύειν, ἅμα δὲ ὅμως ἅμιπποι. Duos ſeſſores facit, vnum famulum inermem, alterum dominum armatum. Sic & Gallos olim tres equos in prælia, vel plures duxiſſe Pauſanias docet, quibus famuli inermes inſidebant. Interdum tamen vnus & idem equo inſidens alterum, aut tertium adiunctos loro trahebat. Suidas: οἱ δέ φασιν ὅτι ζεύγνυνται μέν τινες ἵπποι. καὶ ὁ ἐπελαύνων αὐτῶν, τῶν μὲν ἐποχεῖται, τῶν δὲ παρέλκεται. πεζοὺς δὲ τοὺς ἁμίππους ὁ Θουκυδίδης, καὶ Ξενοφῶν δηλοῦσι, καὶ μή ποτε πρόδρομοί τινες εἰσὶν, οἱ ἅμα τοῖς ἱππεῦσι τεταγμένοι. Id eſt, *alij dicunt iungi ſolitos aliquot equos, quorum vni ſeſſor inſidebat, alteros adiunctos loro trahebat. Thucydides tamen dixit hamippos, & Xenophon. vide an præcurſores aliqui ſint, qui ſimul cum equitibus deſcriberentur in ordines.* Quid ſi Thucydides dixerit hamippos, quia vir virum legat, & ſociatis animis in bella eant? Cum Euſtathio ſentit Calliſthenes, atque morem cum ætate ſua ſeruatum ait apud Afros zeugitas, vt famulus inermis in altero, eques armatus in altero ſederet. ſic ille in Alexand. καὶ τὸ παλαιὸν ἐλέγοντο δύο ἵπποι συνεζευγμένοι τῷ τραχήλῳ ἅμιπποι· ἦν δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ ἑτέρου ἡνίοχος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ὁπλίτης. καὶ νῦν δὲ χρῶνται περὶ ἀρχῆς οἱ Λίβυες οἱ προσαγορευόμενοι ζευγῖται. Id eſt, *& quidem olim equi duo per collum coniuncti dicebantur hamippi. erat autem in altero auriga, in altero miles armatus. & hodiéque vtuntur Libyes Zeugitæ hoc equorum genere ſtudioſè.* D E

CAP. LVII.

De funariis equis.

QVADRIGARVM currus olim duplici temone erant, perpetuóque, & quod omnibus equis iniiceretur, iugo: poſtea funarij adhibiti, qui fune per foramina iugi

A iugi tranſmiſſo in fronte cum duobus iugalibus vincirentur. Heroës trigis maximè vſi ſunt, quibus duo equi adiuncti ſub iugum mitterentur, tertius ſunarius. funes enim per foramina iugi ad vinciendos equos tranſmittebantur. Dicitur ab Homero ζυγὸς ὀμφαλοεὶς. Euſtathius vmbilicum iugi vocat vmbonem quendam ac tumorem in medio iugo, aut ſculpturam animantium vmbilico non abſimilem. ὀμφάλιον ζυγὸν ἔχοντ' ἐξοχὴν κατὰ τὸ μέσον, ἢ γλύμμα ἐμφερὲς τῷ τῶν ζώων ὀμφαλῷ. Quid ſi legas apud Euſtathium ὀμφαλόεντα ζυγὸν? vmbilicus quippe dictus eſt foramen illud. Varro lib. 6. de lingua Lat. Delphis foramen eſt theſaurum ſpecie, quem ὀμφαλὸν vocant. Equus funarius παρήορος, παράορος, παράσειρος dicitur, qui extra currum currit, ὁ ἐκ τοῦ ἅρματος (lego ἔξω) τρέχων, ait Heſychius. Dionyſius Halicarn. ſub finem libri 7. duos, inquit, equos iungunt, quomodo bigæ iunguntur, tertius funarius loro deuinctus, aut fune conſequitur, quem παρήορον veteres dixe-

B runt, quaſi dicas ſuſpenſum, ἀπὸ τοῦ παρηωρῆσθαι καὶ συνεζεῦχθαι, quia fune tertius equus funalis ad duos alios recto temone iunctos adiungeretur, & quaſi ſuſpenderetur. Funalem παρεζευγμένον τοῖς ζυγίοις interpretatur Euſtathius, id eſt, *fune alligatum ad iugales.* Funes è iugo ducti, quibus funalis equus vincitur, dicuntur παρηορίαι παρηρτημέναι τοῦ ζυγοῦ σχοινία εἰς δεσμὸν τοῦ παρηόρου ἵππου, vt loquitur Euſtath. ad παρήορον illum, & quaſi ſuſpenſum appoſitè alluſit Statius lib. 6. Thebaidos.

——Flauus Arion
Stat, ſociúmque iugi, comitéſque laboris
Secum altè ſuſpendit equos.——

Funales poſuit Auſonius in epitaphio equi Proſphori.

Pegaſus hinc dexter currat tibi, læuus Arion,
C *Funis, & ad quartum det tibi Caſtor equum.*

Lege *funis eat.* Interdum enim vnus tantùm erat funarius, duo iugales, à quibus equorum trigarios Plinius lib. 2. vocat. Interdum duo iugales, totidem funarij. τετραόρους vocat Euſtathius, id eſt, τετραστέρους ἵππους. Suidas iugales & παρασείρους opponit, id eſt, funarios. ſic enim ille, ζύγιοι ὑποβαλλόμενοι τῷ τοῦ ἅρματος ζυγῷ, τουτέστιν ὁ μέσος δεξιτερὸς, καὶ μέσος δεξιὸς, καὶ ἁπλῶς ὁ μὴ παράσειρος οὕτως λέγεται. Id eſt, *iugales ſunt qui iugo ſubiiciuntur, id eſt, medius dexterior, & medius ſiniſterior, & omnino qui non eſt funarius dicitur iugalis.* Erant currus in quibus ſub iugum equi duo venirent, pone currum equi duo ſequerentur, quomodo hodiéque in lecticis ac baſternis fœmineis, quæ antè & retrò ab equis ſuſtentantur. qui mos non nuperus & nouitius, ſed Homeri ætate frequens: ait enim Iliad. ω.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην,
D Τὰς Ἰδαῖος ἔλαυνε δαΐφρων, αὐτὰρ ὄπισθεν
Ἵπποι τοὺς ὁ γέρων ἐφέπων μάστιγι φαεινῇ.

Fieri potuit, vt hi equi quos Priamus inſederat, non ponè ad temonem iuncti eſſent, ſed ſine temone à Priamo agerentur. Tu locum expende. Verba ſonant, *in fronte quidem muli trahebant currum rotas habentem quatuor, quos Idæus prudens auriga agebat; ſed ponè erant equi quos Priamus ſenex agitabat flagello inſigni.* Vnde coniicias duos fuiſſe temones quibus equi iugarentur, duas ſedes duobus agitatoribus, quatuórque in curru rotas. Auriga tamen in temone aliquando ſedit. Claudianus,

Iungit amor, lætámque vehens per nubila matrem
Gemmato temone ſedet.——

Eques vt plurimum currum comitabatur, qui πάρεππος dictus: de quo Chryſoſtomus
E de Circo.

CAP. LVIII.

De ſtudio alendorum equorum.

IN Græcia olim in pretio erant ij qui ſtudioſi equorum eſſent. Laërtius in Empedocle: οἰκίαι ἱπποτροφοῦσαι λαμπραὶ ἦσαν, id eſt, *familiæ quæ alerent equos erant illuſtres.* Vitio vertebatur ſi quis equos nullius pretij aleret: vnde Iſæus pag. 55. οὐ γὰρ πώποτε ἐκτήσω ἵππον πλείονος ἄξιον ἢ τριῶν μνῶν, id eſt, *nunquam equum habuiſti pluris quàm trium minarum.* Talento Romæ generoſi equi emebantur. Varro, ſeſquiuliſſe nunc emunt troſſuli nardo nitidi vulgò Attico talento equum. Mille aſſibus publicus equus æſtimatus. Varro lib. 7.

de ling. Lat. equum publicum mille aſſariorum eſſe. Nec dubito alios pluris, alios mino- A
ris fuiſſe pro bonitate equorum. Equitum Romanorum equi probabantur à Cenſoribus,
vt notum eſt. hoc autem ſtudium honori fuiſſe, vel ex eo diſcas, quod iam olim non viri
modò, ſed & fœminæ nobiles Spartæ & aliis in vrbibus equos alerent, qui Olympiis cur-
rerent, qualis fuit illa Pherenice apud Ælianum lib. 10. variar. cap. 1. quæ præter morem mu-
lierum Olympiis ſpectauit. Hoc nomine illuſtris fuit Alcibiades, vt eſt apud Thucydidem
& Plutarchum: nec enim alius meliores equos aluit, aut ſepties Olympiis cucurrit, vicit-
que, ſecundúſque & quartus fuit. ἑπτὰ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς καθῆκεν ὀλυμπιάσι ἰδιώτης, οὐδὲ βα-
σιλεὺς, μόνος δ' ἐκεῖνος· καὶ τὸ νικῆσαι δὲ, καὶ δεύτερον γενέσθαι, καὶ τέταρτον. Eurip. ſic ea de re.

Κάλλιστον ὃ μηδεὶς ἄλλος ἑλλάνων,
Ἅρματι πρῶτα δραμεῖν, καὶ δεύτερα, καὶ τρίτα, B
Βῆναι δ' ἀπονητὶ δὶς στεφθέντ' ἐλαίᾳ,
Κάρυκι βοὰν παραδοῦναι. ———

Id eſt, *pulcherrimum eſt in eo, quod in nullo alio Græcorum, curru victorem eſſe, ac primo loco, ſe-
cundo, & tertio currere, ireque nullo labore, bis coronatum olea, præconi clamorem dare.* Vterque
locus difficilis. alicui enim videri poſſit, Alcibiadem ter aut quater Olympiis viciſſe.
Ego ſic interpretor, vt iiſdem ludis Olympiis equi eius primi, ſecundi, & tertij fuerint
variis curſibus. Plutarch. enim ait: αἱ ἱπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγένοντο καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁρ-
μάτων, id eſt, *aluit equos cum ſplendore & nomine, etiam ob multitudinem curruum.* Huius ſtu-
dij admiratione plurimum ei vel hoſtes ipſi detulerunt. Epheſij enim tabernaculum ei
pulchrè inſtructum adornarunt, pabula equis, & hoſtiarum copiam Chiorum vrbs, vi-
num Lesbij. Plutarch. ἔτι μὲν τι τὸ λαμπρὸν ἐπιφανέστερον ἐποίησαν ἡ τῶν πολεμίων φιλοτιμία. C
σκηνὴν μὲν γὰρ αὐτῷ κεκοσμημένην πρεπωδῶς ἔστησαν ἐφέσιοι, τροφὰς δ' ἵπποις, καὶ πλῆθος ἱερείων
παρεῖχον ἡ χίων πόλις, οἶνον δὲ λέσβιοι. Nimis efflictim deperiit equum Praſinum Verus Im-
perator, de quo Capitolin. in Vero. Nam & Volucri equo Praſino aureum ſimulacrum
fecerat, quod ſecum portabat, cui quidem paſſas vuas, & nucleos in vicem hordei in præ-
ſepe ponebat, quem ſagis fuco tinctis coopertum, in Tiberianam ad ſe adduci iubebat:
cui mortuo ſepulcrum in Vaticano fecit. Sic & Adrianus canibus & equis ſepulcra po-
ſuit. Spartian. Ipſi principes viri equilia ſedulò paſcebant, vnde equos antiquæ & gene-
roſæ notæ ac nominis, & ad Circum, & ad bella haberent. Caſſiodorus libro 1. epiſtol.
Tanta patrimonij vbertate gloriatus eſt, vt inter reliqua bona equinis gregibus Principes
vinceret. & ij cùm in Græcia, tum in Italia nobiliſſimi habebantur, quorum maiores alendis
equis famam quæſiſſent. Baſilius in Iulitta. ἀνιᾶται ὅτι μὴ εὐπατρίδης, μηδ' ἑπτὰ πάππους ἔχει
ἐξαριθμεῖν εἰς οὓς ἱπποτροφίαις ἢ μονομάχοις τὸν βίον ἐξαναλώσαντας. Id eſt, *dolet, quia non eſt pa-* D
*tricia, neque ſeptem è maioribus ſuis numerare poteſt, qui fortunas omnes alendis equis aut gladia-
toribus exhauſerint.* Nonnulli etiam greges equorum de ſuo nomine appellabant, vt ad po-
ſteros ſui memoriam equorum propagatione tranſmitterent, tantus aurigandi furor fuit.
Baſil. pag. 48. ἤδη δὲ τινὲς καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας ἐνσημηνάμενοι, ἐπὶ πολὺ συμ-
παραπαραμεῖναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην αὐτῶν ἐπενόησαν. Arbitrabantur ſe ornamento eſſe feſtiuita-
tibus, ſacris certaminibus, ac conuentibus publicis, cùm equos bene curatos producc-
rent & citos, ait Philo de Agricultione.

Deſultor eſt qui cùm ad curſum venit, deſilit, & de equo in equum tranſilit, ait Seruius.
Ouid. lib. 1. Amor. eleg. 4.

Non mihi mille placent, non ſum deſultor amoris.

Gloſſ. deſultor, μεταβάτης, ζεύξιππος. Liuius lib. 33. quibus deſultorum in modum binos tra- E
hentibus equos inter acerrimam pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſſultare
mos eſt. Varro libro 2. de re ruſtic. peritus belli alios eligit, atque alit, ac docet, aliter qua-
drigarius, ac deſultor. Vlpianus libro 32. ad edict. Apud Labeonem quæri, ſi tibi equos
venales experiendos dedero, vt ſi in triduo diſplicuiſſent redderes, túque deſultor in
his cucurreris, & viceris, deinde emere nolueris. Liuius libro 44. Nam Circenſi ludicro
ſemel quadrigis, ſemel deſultore miſſo, vix vnius horæ tempus vtrumque curriculum com-
plebat. Omnino quidam ſingulatores fuêre qui præmio currerent, alij qui nullo victo-
riæ præmio quadrigas vt miniſtri, & adhortatores comitarentur. In nummis & marmo-
ribus bigis, & quadrigis Circi præcurrit ſingulator eques palmam, aut coronam manu
elatam demonſtrans. Is autem eques non fuit deſultor, contrà quàm putat Marcellus Do-
natus, quia deſultores ipſi certabant. Singulator vno equo vtebatur, deſultor duobus.

Alij

Digitized by Google

A Alij fuêre παραβάται, & ἀποβάται apud Dionyſium Halicarn. lib. 7. qui de quadrigis deſiliebant. Vetus inſcrip. PVBLIO ÆLIO DECIMINO B. M. MIL. A. XVIII. EQVITI SINGVLATORI AVGVSTI. Alia inſcript. M. VLPIO VIATORI EQVITI SINGVLATORI AVGVSTI. Alia; TITO HORTENSIO MVCRONI NATIONE MARSO Q. V. A. 35. ÆLIVS VERNVS ARM. CVS. EQVES SINGVLATOR AVGVSTI. Alia; M. VLPIVS EQVES SINGVLATOR AVGVSTI. Videntur fuiſſe equites Auguſtales ſingulatores. Gloſſæ *combinare* ζευγνύειν eſſe volunt. προίππικα τῶν ζευξίππων, *præludia deſultorum*. Ælianus apud Iſtros deſultores ponit, τοὺς περὶ Ἴστρον βαρβάρους μεταβαίνειν ἀπὸ ἵππων εἰς ἄλλους ἵππους, *barbaros ad Iſtrum ex equo in equum inſilire*. Apud Homer. Iliad. ο.

B

——ὁ δ᾽ ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
θρώσκων ἄλλοτ᾽ ἐπ᾽ ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δὲ πέτονται.

Ille firmiter ſaliens ex equo in equum alternat, equi autem volant. Valerius Flaccus libro 6. comites equos vocat, Romani pares.

——*Comitúmque celer agitator equorum*
Marſus.——

Plinius libro 34. cap. 5. celetas commemorat ſingulares equos. verba ſic habent. Sed illi celetas (non celatas, vt vulgò legitur) tantùm dicabant in ſacris victores. Suprà monui, equos Curules mercari, feras ad venationes coëmere, ſine Imperatoris permiſſu neminem potuiſſe, vt docet Capitolinus in Gordiano. Equos Siculos cẽtum permittentibus Imperatoribus factionibus diuiſit. Symmachus lib. 7. epiſt. 122. Nobiles equos in Vaticano ſepultos docet Capitolinus in Vero. Generoſos equos in Hirpinis fuiſſe oſtendit Iuuenalis ſatyr. 8.

C verſu 60.

Quis generoſa putet niſi fortia? Nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria Circo,
Nobilis hic quocumque venit de gramine, cuius,
Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis.
Sed venale pecus Corithæ, poſteritas &
Hirpini ſi rara iugo victoria ſedit.

Denique alij equi bello vtiles fuêre, alij Circo, vt docet Varro lib. 2. de re ruſt. Horat. lib. 2. ode 17.

Tibi tollit hinnitum

D

Apta quadrigis equa.

Equi in Circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur, ait Plin. lib. 8. cap. 46. Solin. cap. 46. Voluptatem equis ineſſe Circi ſpectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam ſaltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſum prouocantur. Ingenia equorum Claudij Cæſaris Circenſes probarunt cùm effuſo rectore quadrigæ curſu æmulos non minus aſtu quàm velocitate præuerterunt, & poſt decurſa legitima ſpatia ad locum palmæ ſponte conſtiterunt velut victoriæ præmium poſtularent. Columella lib. 6. de re ruſt. Equinum pecus tripartitò diuiditur. Eſt enim generoſa materies quæ Circo, ſacriſque certaminibus equos præbet. Statius lib. 5. ſyluarum, protreptico ad Criſpinum,

——*Qualis per iugera Circi*

E

Cùm pulcher viſu, titulis generoſus auitis
Expectatur equus, cuius de ſtemmate longo
Felix demeritos habet admiſſura parentes,
Illum omnes acuunt plauſus, illum ipſe volantem
Puluis, & incurua gaudent agnoſcere metæ.

Equi Circenſes olim à Cenſoribus ſedulò proſpiciebantur. Liuius lib. 24. Cùm Cenſores M. Atilius Regulus, P. Furius Philus ob inopiam ærarij ſe iam locationibus abſtinerent, ædium ſacrarum tuendarum, curuliúmque equorum præbendorum, ac ſimilium his rerum, conuenêre ad eos frequentes qui haſtæ huius generis aſſueuerant. Principes aliquot priuatos equos habuêre, Caligula Incitatum apud Sueton. cap. 55. Verus Imperator Volucrem apud Capitolinum. Sub Commodo fuit equus nomine Pertinax Praſinæ factionis, narrante Dione. Sed equorum varia nomina ex veteri inſcriptione ſuprà poſuimus. Huic de Circo

 libello

Digitized by Google

libello viſum eſt tractatum perbreuem de equis ſubiicere, vt pleniùs tota res equeſtris ac- A
cipiatur.

CAP. I.

De equo.

GENEROSVM animal equus, & homini haud paulo vtilius, quàm oliua, à quo Scythæ potum in ſiti, & cibum in fame ſumunt; quare & iniuriam Neptuno factam putes, cuius equus infra oliuam Mineruæ habitus ſit. Equus domi, belli, ad ſeria, ad ludicra, in otio, in negotio, in Scythia, in Græcia vtilis eſt, oliua non omnium gentium, vt nec acipenſer, omnium hominum, quæ nulla in pleriſque regioni- B
bus, equus vbique, omni hominum generi propè domeſticus, & familiaris eſt, quo & ad vecturam, ad pugnam, ad cibum, potúmque pleræque gentes vtuntur.

CAP. II.

De equis marinis, & fluuiaticis.

EQVORVM autem alij ſunt marini, quos Neptuno tribuunt, alij fluuiatiles, quidam terreſtres. Equi marini dicti hippocampi, de quibus Philoſtratus in Neptuno; ἐνταῦθα δὲ ἱππόκαμποι τὸ ἅρμα ἔφυδροι τὰς ὁπλάς, καὶ νευστικοὶ, καὶ γλαυκοὶ, καὶ νὴ Δία ὅσοι δελφῖνες. C
Ibi autem hippocampi currum Neptuni trahebant, quorum vngulæ in aqua erant, ipſi natantes, & cærulei per Iouem quales Delphines. Ibidem marinos equos vocat epirotas. χαλκόποδας ὠκυπέτας, οὓς μάστιγι πλήττεσθαί φησι, *æripedes pernices, quos flagello verberari ait.* Idem in Pelope equos epirotas Neptuno tribuit. Feſtus; Campas equos marinos dicunt, & omnia cetacea. Menander hippocampum pro hippopotamo dixit, à flexu caudarum, apud Nonium Marcellum. Næuius; Citiùs Delphino iunctis vehiculis, hippocampíſque aſperis. Dioſcorides hippocampum minutum animal eſſe prodit. Apud Plinium lib. 35. cap. 5. Nereides ſupra Delphinos, & hippocampos ſedent. Statius lib. 2. Thebaidos de Neptuni equis.

Illic Aegæo Neptunus gurgite feſſos
In portum deducit equos, prior haurit habenas D
Vngula, poſtremi ſoluuntur in æquora piſces.

Aurigam Neptuni eſſe vult Palæmonem Nonnus lib. 8. Dionyſiac.

——— θαλασσαίοιο δὲ δίφρου
Δέξεται ἡνιοχῆα παλαίμονα κυανοχαίτης.

Currus marini aurigam Neptunus cærulea coma inſignis Palæmonem accipiet. Idem Melicertam Neptuno currum iungere, ἴσθμιον ἅρμα, Tritonem buccina canere, Glaucum aurigam eſſe ait lib. 43 pag. 739.

Καὶ ὑγρῇ μάστιγι θαλασσαίῃ παρὰ φάτνῃ
Ζεύξας ὠκυπόρῳ πεφορημένον ἅρμα θυέλλῃ
Γλαῦκος, ἀνικμοπέδων λοφίην ἐπεμάστιεν ἵππων.

Et humido flagello ad præſepe æquoreum iungens currum qui fertur præcipiti turbine Glaucus, iubas equorum quibus pedes madidi non ſunt, flagellauit. Apollonius lib. 4. Argon. E

Ἐξ ἁλὸς ἤπειρονδε πελώριος ἔκθορεν ἵππος
Ἀμφιλαφὴς χρυσέῃσι μετήορος αὐχένα χαίταις.

Ex mari in continentem ingens exſiluit equus vtrinque iubatus, ceruices aureis iubis attollens. Ita & Homerus Iliad. 13. de Neptuno.

Ἔνθ' ἐλθὼν ὑπ' ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω
Ὠκυπέτα χρυσέῃσιν ἐθείρῃσιν κομόωντε.

Euſtathius Eriolen, Glaucum, Enceladum, Sthenarum equos Neptuni eſſe ait. Certè in Illyrico quatuor equos in mare nono quoque anno Neptuno Hippio iacere ſoliti erant, vt ait Feſtus. Fuerunt & equi fluuiatiles quos hippopotamos vocant. Iſidorus lib. 12. origin. Hippopotamus eſt equo ſimilis dorſi iuba & hinnitu, ſed dentibus apri, cauda tortuoſa, &c. Plutarchus in χερσαίοις, equos fluuiatiles ait patres occidere, vt cum matribus

coëant,

Digitized by Google

A coëant, ἵπποι ποτάμιοι πατέρας ἀποκτιννύουσι, ὅπως μητέρας ὀχεύωσι. Equum fluuiatilem deſcribit Diodorus Sicul. lib. 1. pag. 22. τετράπους ὤν, καὶ δίχηλος σὺν χαυλιόδοντας ἔχει μείζους τῶν ἀγρίων ὑῶν, ὦτα δὲ, καὶ κέρκον, καὶ φωνὴν ἵππῳ παρεμφερῆ. *Quadrupes eſt biſulcus, ſeu vngua ſciſſa, dentes exertos maiores habet dentibus aprorum, aures, caudam, vocem equo ſimilem.* Auctor manuſcriptus, ἱπποπόταμος ἵππου μὲν σὺν πόδας ἔχει καὶ τὴν γαστέρα, τὴν δὲ ὁπλὴν σχιστὴν, τὴν διχηλὴν, οὐρὰν παχεῖαν, καὶ ψιλὴν τριχῶν, οἷα καὶ τὸ πᾶν τοῦ σώματος. οὕτως ἔχει, κεφαλὴν περιφερῆ μικρὸν τοῦ ἵππου παρειάς. ἔχει κοιλοτάτην μυκτῆρα πυρώδη κάπνον ὡς ἐκ καμίνου προχέοντα. γένυν πλατεῖαν, μέχρι γὰρ τῶν κροτάφων ἀνοίγει τὸ στόμα, ὀδοῦσι δὲ ἔνδον τριχῶς πεπύκνωται, ἔχων πρὸς τούτοις δύο ὀδόντας ἐπικαμπεῖς ὡς συὸς. ἐστὶν ἀδηφαγώτατον, ὅλον λήϊον ποιεῖται τροφήν. βοὸς ἔχει τὸ μέγεθος. ἐπιτηροῦσιν αὐτοὺς διατριβάς, καὶ ὄρυγμα ποιοῦσι, καὶ καλάμην αὐτῷ στεγάζουσι, καὶ ἐπιχωννύουσι ψάμμον, καὶ ξύλον ἰσῶσι. Nicand.

B

> Ἢ ἵππου, τὸν Νεῖλος ὑπὲρ Σάιν αἰθαλόεσσαν
> Βόσκει, ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην.

Aut equi quem Nilus ſuper Saim æſtuoſam & exuſtam alit, & falcem exitialem agris immittit. Nonnus lib. 26. Dionyſiac. de fluuio Indiæ Hydaſpi loquens pag. 453.

> Κεῖθι μελαμψήφιδι διαξύων ῥόον ὁπλῇ
> Νήχεται ὑδατόεις ποτάμιος ἵππος ἀλήτης,
> Οἷος ἐμοῦ Νείλοιο θερειγενὲς οἶδμα χαράσσων.

Ibi fluuiatilis equus ſulcans fluctum nigra vngula natat vagus, qualis equus ille qui mei Nili æſtiuam aquam findit.

C

CAP. III.

De equis Deorum.

EQVVM non oliua modò, verùm & boue vtiliorem homini eſſe Carthaginenſes exiſtimarunt, qui cùm de vrbe condenda cogitarent, & bouis caput in fundamentis iaciendis reperiſſent, augurium pacifici animalis auerſati ſunt, cùm equi caput effodiſſent, quia bellicoſum animal, auſpicatum eſſe cenſuerunt. Equi autem non tantùm Neptuno, verùm & Soli, & Marti, aliiſque Diis tribuuntur. Ouidius de Solis equis lib. 1. Metamorph.

> *Interea volucres Pyrois, Eous, & Aethon*
> *Solis equi, quartúſque Phlegon.* ——

D Vide Hyginum fab. 183. Euſtathius, ἵππος τῷ ἡλίῳ ἀνάκειται ὡς ταχυτάτῳ ταχύτατος, καὶ τοῖς ποταμοῖς ὠκείωται διὰ τὴν ταχύτητα. Ouidius,

> *Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum,*
> *Ne detur celeri victima tarda Deo.*

Virgilius Marti biiuges equos tribuit,

> *Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis*
> *Cyllarus, & quorum Graij meminere Poëtæ,*
> *Martis equi biiuges, & magni currus Achillis.*
> *Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina*
> *Coniugis aduentu pernix Saturnus.* ——

E Quare & Romani equum octobrem Marti immolarunt. Plutarchus in Romaic. Idibus Decembris Marti equum immolari ait. ἱπποδρομίας γινομένης ὁ νικήσας δεξιὸς ἱερὸς Ἄρει θύεται. qua de re conſule Feſtum in equo octobri. Sed & auroræ dantur equi λάμπων, & φαέθων. quidam Pegaſum tribuunt. Euſtathius συνωρίδα vocat, quia vt Lunæ, ſic & auroræ dant bigas. lib. 7. Æneidos,

> *Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.*

Sed & nocti bigæ dantur. lib. 5. Æneid.

> *Et nox atra polum bigis ſubuecta tenebat.*

Lunæ bigis equum alterum album, alterum nigrum adiugabant, quod de die, & de nocte appareat. Bigas à Phrygibus repertas Plinius ſcribit lib. 7. cap. 56. Iſidorus à Cyriſthene Sicyonio. Iugo, inquit, primus Cyriſthenes Sicyonius equos iugauit, eóſque ſingulos ex vtraque parte ſimplici vinculo applicauit, quos Græci ſeiraphoros, Latini ſunales vocãt, à genere vinculi quo priùs alligabantur. Dexterioris verò bigæ victor Marti immolari ſolebat.

R 4 Plinius

Google

Plinius lib. 34. cap. 5. Non vetus bigarum celebratio fuit in iis qui Prætura functi curru A vecti eſſent per Circum. Iſidorus trigas Diis inferis ſacras eſſe ait, quod ex tribus ætatibus hominum raperentur infantes, iuuenes, ſenes. Tertullianus Romulum trigas Romæ primum oſtendiſſe prodit. De Ericthonio Plinium lege lib. 7. c. 56. & lib. 8. c. 42. Seiuges Ioui ſacri fuêre. Olympiis Nero decemiugem aurigauit, narrante Suetonio c. 24. Plinius lib. 7. c. 57. equo vehi primum Bellerophontem docet, Pelethronium frenos & ſtrata equorum inueniſſe. Iſidorus lib. 18. c. 38. orig. quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas inferis, ſeiuges Ioui, deſultores Lucifero, & Heſpero ſacros eſſe ſcribit. Fulgentius de Lunæ tauris biiugis,

Aſtrigeróque nitens diademate Luna bicornis
Bullatum biiugis conſcenderat æthera tauris.

Tertullian. lib. de ſpectac. cap. 9. de iugo verò quadrigas Soli, bigas Lunæ ſanxerunt. Claudianus quadrigam Diti. Manilius, B

Quadrigis vt Phœbus equis, & Delia bigis.

Caſſiodorus lib. 3. variar. equos deſultorios Lucifero, alij iuuencas Lunæ tribuunt. Auſonius,

Iam ſuccedentes quatiebat Luna iuuencas.

Prudentius,

Nunc biiugas frenate boues. ———

Alij mulas Lunæ, quidam tauros; Claudianus ceruos,

——— *Cerui currum ſubiêre iugales.*

Lucre. l. 5. ſingulatores bigariis, & triariis priores eſſe ſcribit.

Et priùs eſt armatum in equi conſcendere coſtas, C
Et moderarier hunc frenis, dextráque ciere,
Quàm biiugo curru belli tentare pericla,
Et biiugo priùs eſt quàm bis coniungere binos,
Et quàm falciferos inuentum aſcendere currus.

Veteres ſtapedæ, ſeu ſtapedis, vſu cùm carerent, inſiliebant in equos, vel à ſtratore attollebantur. Xenophon lib. de re equeſtri, ſtapedis non meminit. Hippocrates lib. de aëre, aquis, & locis oſtendit, equites, quod tibiæ pendeant, articulorum dolores ſæpe experiri. Suetonius lib. 4. ſcribit, Germanicum vt crurum gracilitatem emendaret, à cibo ſtatim equitare ſolitum, vt pendentes tibiæ intumeſcerent. Stapedes ætate Hieronymi fuêre in vſu; ait enim in epiſtolis ſe equum conſcenſurum iam pedem habuiſſe in biſtapia. Romæ vetus eſt inſcriptio. D. M. Quiſquis lecturus accedis caue ſi amas, at ſi non amas penſicula. Miſer D qui ſine amore viuit, dulce exit nihil. Aſt ego tam dulce anhelans me incautè perdidi, & amor fuit. Equo dum aſpectui formoſiſſimæ Durmioniæ puellæ virgunculæ ſumma puluotia placere cuperem, caſu deſiliens pes hæſit ſtapiæ, tractus interij. In rem tuam iam maturè propera. Vale. Alij ſtapedem, ſtapedam, ſtapham, biſtapiam, ſtreppam, ſtapiam vocant, Græci ἀναβολεῖα optimè.

CAP. IV.

De equis terreſtribus & eorum inuentore.

NEPTVNVM è terra primum equum excitaſſe ferunt. Virgilius, E

——— *Túque ô cui prima frementem*
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti.

Quare Pamphos vetus Poëta apud Pauſaniam pag. 227. Neptunum vocat ἵππων τε δοτῆρα, νηῶν τ' ἰθυκρηδέμνων. Et qui per Neptunum iurarent, equorum iubas attingere ſoliti erant. Homerus lib. 23. Iliad.

ἵππων ἁψάμενος γαιήοχον ἐννοσίγαιον
ὄμνυθι. ———

Eum equum alij Arionem, quidam Scythium, nonnulli Schironem dictum volunt, vt Seru. ad lib. 1. Georg. quidam in Arcadia, nonnulli in Theſſalia, vnde & à Theſſalis dictus ἵππιος ποσειδῶν. Pauſanias pag. 257. Neptunus in equum mutatus è Cerere in equum mutata equum Ariona ſuſcepit. Alij Saturno equum pro Neptuno deuorandum, vt betulum lapidem pro Ioue datum ſcribunt. Antimachus,

———ἐρείσα

Digitized by Google

A ——ἀρείονα θελπουσαῖον
Τὸν ῥά τε γαῖ' ἀνέδωκε σίβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι.

Statius lib. 6. Thebaid.

——Rutilæ manifeſtus Arion
Igne iubæ, Neptunus equo, ſi certa priorum
Fama patet, primus teneris læſiſſe lupatis
Ora, & littoreo domitaſſe in puluere fertur.

Apollodorus lib. 3. de Diis, ἀρείονα ἐκ ποσειδῶνος ἐγέννησε δημήτηρ εἰκασθεῖσα ἐριννύι κατὰ τὴν συνουσίαν. Primum in Theſſalia equum extitiſſe docet Lucanus à Neptuno editum lib. 6.

B *Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis*
Theſſalicus ſonipes bellis feralibus omen
Exiliit, primus chalybem frenóſque momordit,
Spumauitque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Virgilius lib. 3. Georg.

Primus Ericthonius currus, & quattuor auſus
Iungere equos, rapidíſque rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronij Lapithæ, gyróſque dedêre
Impoſiti dorſo, atque equitem docuêre ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Seruius Centauros dictos eſſe ait quia equis vecti κεντοῦντες ταύρους, *ſtimulabant boues.* Lyſias
C orator ſcribit, primas Amazonas equis vſas, quod & docet Ammianus Marcel lib. 21. Lyſias in epitaph. Amazones πρῶται τῶν πάντων ἐφ' ἵππους ἀναβᾶσαι, οἷς ἀνελπίστως ᾕρουν τοὺς φεύγοντας, ἀπέλιπον τοὺς διώκοντας. Ariſtides in Panathenaico Palladem Athenis primam currum prodidiſſe ait; ἀθηνᾶ ἵππων ἁμιλλητηρίων, καὶ πολεμιστηρίων ἔφηνεν ὀχήματα, καὶ ζεύγνυσι ἐν τῇ γῇ πρῶτος ἀνθρώπων ὁ τῆς δὲ τῆς θεοῦ πάρεδρος ἅρμα τέλειον σὺν τῇ θεῷ, καὶ φαίνει πᾶσι τὴν τελείαν ἱππικήν. Alij Triptolemum à Cerere curru vectum per totum orbem aiunt ſementi docendæ, Heſychius Barcæos primos currum iunxiſſe à Neptuno doctos. φασὶ βαρκαίους πρώτους ἅρμα ζεῦξαι διδαχθέντας ὑπὸ ποσειδῶνος. τὸ δὲ ἡνιοχεῖν ὑπ' ἀθηνᾶς. Hyginus lib. 2. ſcribit, Triptolemum primum omnium rotam vnam currui adiunxiſſe. Theon Arati Scholiaſtes Trochilum Argiuum Callirheæ ſacerdotis Iunonis filium primum quadrigas iunxiſſe ſcribit, quem Euſebius in Chronicis Argilum, Tertul. Acrofilum, Hyginus Orſilochum, alij Argulum vocant. Theon, οἱ δὲ μυθολόγοι τὸν ἡνίοχον λέγουσιν εἶναι εἴδωλον βελλεροφόν-
D του, ἢ τροχίλου τῆς καλλιθείας παιδὸς τῆς πρώτης ἐν ἄργει γενομένης ἱερείας, ἅρμα πρώτου ζεύξαντος. Pauſan. in Atticis, ὕστερον δὲ τρόχιλον τὸν ἱεροφάντην φυγόντα ἐξ ἄργους κατ' ἔχθος ἀγήνορος ἐλθεῖν φασὶν εἰς ἀττικήν, καὶ γυναῖκα ἐξ ἐλευσῖνος γῆμαι, καὶ γενέσθαι οἱ παῖδας εὐβουλέα, καὶ τριπτόλεμον.

C A P. V.

De regionibus equorum feracibus.

MVLTÆ regiones equis generoſis nobiles fuêre, Theſſalia, Venetia, Hiſpania, Argolis. Horatius,

E *Aptum dicit equis Argos.——*

Sanctus Hieronymus tomo 5. Equitatu gaudent Perſæ, & Chaldæi. Euſtathius, νισαῖοι ἵπποι μέγιστοι, καὶ ἄριστοι, *Niſæi equi maximi, & optimi*, quibus vtitur Rex Perſarum, vt Herodotus, Arrianus, & Q. Curtius. Xenophon, πονηρὸν ἐστὶ νυκτὸς στράτευμα περσικόν. οἱ γὰρ ἵπποι αὐτοῖς δέδενται. Suidas, τοῖς πέρσαις ὡς ἐπὶ πολὺ οἱ ἵπποι πεπεδισμένοι εἰσὶ τοῦ μὴ φεύγειν. Nicetas Choniates pag 93. Arabum equi in prœliis περιηρτημένους ἔχοντες κώδωνας ἠχητικούς, &c. Strabo lib. 8. laudat equos Theſſalicos, Arcadicos, Argolicos, Epidaurios. Oppianus lib. 1. Cyneget. commendat velocitate Siculos, Armenios, Parthos.

Ὅσσοι δ' ἱππαλέοισιν ἀριστεύουσιν ὁμίλοις
Τυρσηνοὶ, σικελοὶ, κρῆτες, μάζηκες, ἀχαιοὶ,
Καππαδόκαι, μαῦροι, σκυθικοὶ, μάγνητες, ἐπειοὶ,
Ἴονες, ἀρμένιοι, λίβυες, θρήϊκες, ἐρεμβοί.

Oracu

Digitized by Google

Oraculum apud Suidam, A

ἵππον θεσσαλικὴν, λακεδαιμονίην τε γυναῖκα.

Equos Theſſalicos laudat Varro lib.2.de re ruſtic. Lucanus lib.6.Trogus lib.9. ſcribit, Philippum Macedonem deuictis Scythis ſub Rege Athea 20.millia nobilium equarum ad genus propagandum in Macedoniam è Scythia traduxiſſe. Erembi equi ſunt Arabici.De Venetis equis Heſychius, ἐνέτιδας πώλους στεφανηφόρους ἀπὸ τῶν περὶ τὸν ἀδρίαν ἐνετῶν. διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ. Euſtathius, ἔθνος ὅθεν ἐνέτιδες ἵπποι. Virgilius de Epiroticis,

Et patriam Epirum referat,fortéſque Mycenas,

Neptuníque ipſa deducat origine gentem.

Varro lib.2.de re ruſtica cap. 7. In Græcia Theſſalici equi nobiles, à terra Appuli, ab Roſea, Roſeani, Hiſpani. Plinius lib.4.cap.20.Circa Olyſſiponem, & Tagum equæ ſine vlla admiſſura à ſolo Fauonio concipiunt. Idem ſcribit Silius lib.16. de vectonibus, & Peloro equo, B

——Memorabile dictu,

Nullus erat pater,ad Zephyri noua flamina campis

Vectonum eductum genitrix effuderat Harpe.

——Genitore,Pelore,

Te Zephyro eductam nunc nunc oſtendere tempus.

Ariſtoteles dixit equas ἐξανεμοῦσθαι. Varro lib.2. de re ruſtica.In Luſitania ad Oceanum in ea regione vbi eſt oppidum Olyſippo,monte ſacro quædam è vento concipiunt certo tempore equæ.Virgilius lib.3.Georg.de equabus Luſitaniæ,

Ore omnes verſæ in Zephyros ſtant rupibus altis. C

Euſtathius, ἵπποι συλλαμβάνουσαι πρὸς βορρᾶν τετραμμέναι, ὅτι κάλλιστα τίκτουσι, διὸ καὶ τοῖς ἀνέμοις συγγίνεσθαι μυθεύονται.Alij,non ad Boream,ſed ad Fauonium, & Zephyrum concipere aiunt. Agrigenti complures equorum tumuli pyramides habent. Vniuerſus Sibaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam mouetur, ait Plinius lib.8. cap.42. Theſſali cùm tauros fugientes apprehendere non poſſent, inſilierunt in equos, & ſtimulis foderunt tauros, vnde Centauri dicti, ait Palæfatus lib.1.& Hippocentauri. Abſyttus de variis diuerſarum gentium equis hæc habet cap. ρμ. οἱ πάρθοι μεγάλοι, καὶ εὐμεγέθεις, θυμοειδεῖς τε, καὶ εὐγενεῖς τῷ εἴδει, τοῖς περὶ χρησιν διαφέροντες, οἱ μῆδοι τῷ μεγέθει ὑπερβάλλοντες, ἀρμένιοι καὶ καππάδοκες βαρυκέφαλοι, οἱ σπάνιοι δὲ μεγάλη τῇ ἕξει τοῦ σώματος, εὔρυθμοι, ὄρθιοι, εὐκέφαλοι, ἔντιμοι, οὐκ εὔιπποι, ἰσχυροὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, καὶ μὴ ἰσχναινόμενοι τῷ σώματι, εὔδρομοι, καὶ ἀκέντροι ἐν τῇ ἱππασίᾳ. εἰσὶ δὲ καὶ εὐηθεῖς ἀπὸ τῆς φύσεως, ἄχρι τοῦ χαλινισμοῦ, τὸν λοιπὸν δὲ χρόνον πονηροὶ καὶ δηκταί. ἑλλάδικοι δὲ εὔποδες, εὐμεγέθεις, εὐκέφαλοι, ὄρθιοι τὴν περτμήν, καὶ εὔρυθμοι, D οὐκ εὔιπποι, θυμοειδεῖς, καὶ δρομικοί. ἐν ὅλῃ δὲ τῇ ἑλλάδι διαφέροντες οἱ θεσσαλοί. οἱ ἠπειρωτικοὶ πονηροί, καὶ δηκταί. θρᾷκες δὲ, &c. Thraces turpes, corpore ligneo, demiſſis humeris, curui ſpina, blæſi, parum ambularioni apti, aut curſui. Cyrenaici magni ſunt, reſtrictis ilibus, & lateribus paruis,pernices, bonis pedibus, prolixo anhelitu inter equitandum. Iſtrij firmis pedibus, ingentes, turpi corpore, ſpina inſecti, & caui, curſores. Sarmatæ grati, & bene compoſiti, pernices,ſimplices, capite & collo firmo, proceri. Argolici bonis pedibus, infirmis femoribus, bono capite, ſpina inſecti, & caui, quorum alij proceri, alij breues. τοὺς δὲ αἰετηφεῖς τῶν ἵππων ἐν τοῖς ὤμοις, καὶ τῷ κόκκῳ παραλαμβάνουσιν οἱ σάρμαται, ὡς ἀγαθούς. εἰσὶ δὲ καὶ δρομικοὶ παρ᾽ αὐτοῖς. *Qui aquilas habent in humeris,& dorſo, eos Sarmatæ ſumunt, vt bonos & pernices: eos qui aquilas habent in femoribus aut cauda, reſpuunt.* pro κόκκῳ, lego, νώτῳ. Oppianus lib.1.de venatione,vbi equum generoſum deſcripſit. E

Τυρσηνοὶ τινὲς, καὶ ἀρμένιοι, καὶ ἀχαιοί,

Καππαδόκαι τε κλυτοὶ, ταύρου περιπάροιθε νέμονται.

De Cappadocibus,

Κραιπνότεροι δὲ τέλουσι ὅσω μάλα γηράσκουσι.

Ἵππων δὲ ὅσσα φῦλα τιθήνατο μυρίος αἶα,

Σικύθαι σκελοί. ———

Κραιπνότεροι σκελῶν δὲ παρ᾽ εὐφρήταο ῥεέων

Ἀρμένιοι, πάρθοι τε βαθυπλόκαμοι τελέθουσι.

Ἀλλ᾽ ἄρα καὶ πάρθοισι μέγα προφέρουσιν ἴβηρες,

Μαύρων δ᾽ αἰόλα φῦλα πολὺ προφέρουσιν ἁπάντων,

Καὶ λίβυες μετὰ τοὺς δολιχὸν δρόμον ἐκτελέουσι.

Κάλλει

Digitized by Google

A Κάλλεϊ δ' ἐν πάντεσσι πέλεται πανυπείροχος ἵππος
Νισαῖος τὸν ἄγουσιν ἐϋκλέανοι βασιλῆες.

Tales enim Tyrrheni, & Armenij, & Achiui, & Cappadoces qui ad Taurum paſcuntur, qui quo magis ſeneſcunt euadunt velociores. Siculi ad Lilybæum omnium equorum citiſſimi ſunt. Excipe Armenios ad Euphratem, & Parthos iubis prolixis, qui Siculis perniciores ſunt. Iberi Parthis velociores, & varia ſecla Maurorum omnibus præſtant, ſecundùm Mauros Libyci longum curriculum conficiunt, Nyſſæus equus omnium pulcherrimus eſt, quem Reges opulenti ducunt.

CAP. VI.

De equorum ingenio.

B EQVI matrum concubitus refugiunt, & hanc reuerentiam naturæ deſerunt. Incredibile eſt quod in agro Reatino vſu venit. Cùm equus matrem vt ſaliret adduci non poſſet, & cum capite obuoluto petoriga abduxiſſet, & coëgiſſet matrem inire, cùm deſcendenti dempſiſſet ab oculis velum; ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit, ait Varro. Equum adamatum à Semiramide vſque ad coitum Iuba auctor eſt. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria ſtrepunt. Occiſo denique ipſorum Regulo ex prouocatione dimicante, hoſtem, cùm victor ad ſpoliandum veniſſet, ab equo eius ictibus morſúque conſectum. Docilitas tanta eſt, vt vniuerſus Sibaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lacrymáſque interdum deſiderio fundunt. Interfecto Nicomede Rege, C equus eius inedia vitam finiuit. Equus Antiochi occiſi Centaretum è Galatis ouantem indignatione ſuccenſus domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta tulit, & vnà exanimatus eſt, ait Plinius lib. 8. cap. 42. Oppian.

—— αἰὲν γινώσκουσι ἑὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγακλυτὸν ἡγεμονῆα,
Καὶ πολέμοισι πεσόντα μέγα στενάχουσιν ἑταῖρον.

Semper cognoſcunt ſuum aurigam, & hinniunt eo viſo, & ſi in bello ceciderit lamentantur. Ælianus lib. 12. de animalib: cap. 44. λιβύων ἵππους ἐς τοσοῦτον αἱρεῖ ἡ αὔλησις, πραΰνονται, καὶ ἡμεροῦνται, &c. *Libycos equos tantum capit tibiarum cantus, vt ad homines manſueſcant, & inſultare, ac lædere deſinant, & quocunque eos cantiuncularum blanditiæ inuitauerint, eò paſtorem conſequantur.* Euripides ſcribit, paſtores Hymenæos ad tibiam canentes ad Venerem equos ad ſaliendas fæminas incitare. D Iulius Africanus in Ceſtis; Sibaritæ Neptuni Tæraxippo faciunt, οὗ εἰς τὸ συμπόσιον τοὺς ἵππους εἰσῆγον. οἱ δὲ ἀκούσαντες αὐλήματος ἀνίσταντο ἐπὶ τοῖν ποδοῖν, καὶ προσθίοις ὥσπερ χειρονομοῦντες ὠρχοῦντο. lib. 3. cap. 8. Ælian. Pullos equarum quos matres imbecillos deſeruerint, aliæ equæ miſeratæ cum ſobole propria alunt. Darius equas à partu recentes relictis domi pullis aduerſùs Alexandrum duxit. lib. 6. cap; 48. Equarum impetus ad Venerem iuba detonſa ſedatur. Equiſonem cum equa coëuntem pullus equæ lacerauit. lib. 4. cap. 8. Lenei equus iuſſu Serapidis oculo fomentis redintegrato ſaltans, hinniens, ante aram ſe volutans, medico ſuo gratias egit. lib. 11. cap. 31. lib. 6. cap. 10. Equus cùm freni crepitum, & ſtrata videt, fremit, vngulis ſupplaudit, & ex eorum conſpectu quaſi quodam furoris afflatu ad iter incenditur. Voce equiſonis excitatur, aures erigit, naribus anhelat. Sibaritarum equi inſtituti erant, vt inter epulas ad tibias ſaltarent. Crotoniatæ tibicines aduerſùs eos in prœlium ducunt, qui- E bus auditis equi Sibaritani ſaltant, & dominis cladi ac exitio ſunt. lib. 16. cap. 23. Lycoſpades equi roſtrum habent breue, ſimum, contortum, Græcos amant, palpantibus ſe præbent, barbaros calcibus feriunt, aut refugiunt. lib. 16. cap. 24. Equi tela humi collecta equiti porrigunt, ait Plinius lib. 8. Amiſſa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbum; quo quis acrior eſt, in bibendo profundiùs nares mergit.

CAP. VII.

De generoſis equis.

GENEROSVM equum graphicè pingit Virgilius,
Continuò pecoris generoſi pullus in aruis

Altiùs

Altiùs ingreditur, & mollia crura reponit, A
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti.
Nec vanos horret fremitus. Illi ardua ceruix
Argutúmque caput, breuis aluus, obeſaque terga,
Luxuriátque thoris animoſum pectus, honeſti
Spadices, glaucique color deterrimus albis.

Varro lib. 2. de re ruſt. cap. 7. Equi boni futuri ſigna ſunt, ſi cum gregalibus in pabulo contendit in currendo, aliáve qua re, quò potior ſit; ſi cùm flumen trauehendum eſt gregi, in primis prægreditur, ac non reſpectat alios; ſi caput habet non magnum, nec membris confuſis; ſi eſt oculis nigris, naribus non anguſtis, auribus applicatis, non anguſta iuba, crebra, fuſca, ſubcriſpa, ſubtenuibus ſetis, implicata in dexteriorem partem ceruicis, pectus latum, B & plenum, humeris latis, vẽtre modico, lumbis deorſum verſum preſſis, ſcapulis latis, ſpina maximè duplici, ſin minus non extanti, cauda ampla, ſubcriſpa, cruribus rectis, & æqualibus, genibus rotundis, nec magnis, nec introrſus ſpectantibus, vngulis duris, toto corpore, vt habeat venas quæ animaduerti poſſint. Oppianus,

Καλὸν ὑπὲρ δειρῆφι μετήορον ὕψι κάρηνον
Ἀείροι μεγάλας αὐτοῖς ἐὼν πεπυγία γυῖα,
Τῦψι κάρα, νεάτην δὲ γένυν περὶ δειράδα νεύοι,
Εὐρὺ πέλοι, φαιδρὸν ἐπὶ μεσόφρυον, &c.——

Argutum ſupra ceruices, arduum, ſublime caput erigat, magnus ipſe teretibus membris, alto capite, extremam genam ad collum inclinet, amplum ſit lætúmque intercilium, ex capite circa frontem denſæ quatiantur capronæ, oculus ſit ei toruus, flammeus, ſuperciliis truculentus, latæ nares, os amplum, breues aures, C *reflexum collum ſit hirſutis ceruicibus, equi latum pectus, oblongum corpus, latum dorſum, ex ſpina duplici in medio coxas pingueſaciens procurrat, prolixa à tergo, & piloſa cauda, femora bene compacta, muſculoſa, at infernè rectæ prolixaque pedum tibia, qualia ſunt pernicibus ceruis, & talus inclinet, currat rotunda vngula altè admodum à terra, denſa, cornea firma.* Pollux lib. 1. *ὁπλαὶ κοῖλαι ὡς εἶναι ἐν βάθει τὴν χελιδόνα, καὶ μηδὲν αὐτὴν τῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους λυπεῖν. ἡ γὰρ τοιαύτη ὁπλὴ ὥσπερ κύμβαλον πρὸς τὸ ἔδαφος ψοφεῖ. κυνήποδες κνῆμαι ἄσαρκοι, ἔγκοιλοι, γονὺ λαγαρὸν πρὸς τὴν σύγκοπην, σκέλη ὑγρά, ὀσφὺς διπλῆ, ἀμείνων ὁ ἵππος ὁ μὴ ἐνάλλαξ, ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τὰ σκέλη διαφέρων.* vide Pollucem. Virgilius lib. 3. Georg.

——*& ſolido grauiter ſonat vngula cornu.*
Carpere mox gyrum incipiat, gradibúſque ſonare
Compoſitis, ſinuétque alterna volumina crurum. D

Xenophon lib. de re equeſtri; *ἵππου πόδας καὶ ὄνυχας πρῶτον δεῖ σκοπεῖν*, &c. *Primùm inſpicere oportet pedes & vngues equi. Vngues craſſi, & ſolidi meliores ſunt tenuibus. altæ vngulæ quæ longè à terra teſtudinem habeant. Oſſa ſint ſupra vngulas, infra κυνήποδας, tibias graciles inſtar canum, clunibus latior, & profundior.* Vide Xenophontem. *χελιδὼν* Xenophontis non eſt concauitas vngulæ, ſed qui ranunculus Vegetio dicitur. Deme equo ſoleam, præſtò occurrit chelidon, ſeu ranunculus. Vult Xenophon ranunculum longè à terra extare, quod non accidit niſi vngulis altè à terra extantibus, & eminulis, quæ ſunt argumenta *κοιλότητος*, & concauitatis, quæ in vngula equi requiritur. Bonum equum Virgilius lib. 7. Æneid. vocat exſortem, egregium, eximium lib. 9. Thebaid. Statius,

Colla ſedent nodis, & caſtigata iubarum E
Libertas, nemoriſque nota ſub pectore primo
Iactantur, niueo lunata monilia dente.

Virgilius,

Denſa iuba & dextrum iactata recumbat in armum.

Propertius lib. 4.

Ille equus, ille meos in caſtra reponet amores,
Cui Tatius dextras collocat ipſe iubas.

Ouidius lib. 2. Metamorph.

——————*Crines*
In dextras abiêre iubas.——

Feſt capronæ equorum iubæ à capite pronæ.

CAP.

Digitized by Google

A

CAP. VIII.

De nomine ἵππος, caballi, feri.

VEtus gloſſa veturium κτῆνος vocat, animalia veterinaria, à vehendo dicta. ἵππος Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ ἵπτασθαι τοῖς ποσί, *quia pedibus volet*: caballus ἀπὸ τοῦ καταβάλλειν τὰς ὁπλάς, *quod deiiciat altè in terram vngulas*. Heſychio καβάλλης ἐργάτης ἵππος, *caballus equus operoſus.* Gloſſæ, cantherius, καβάλλης μηχανικός, *caballus mechanicus, piſtrinarius.* Heſychius, γάννον τὸν καβάλλην ἵππον. Achmes dixit καβαλλικεύειν, *equitare.* Gloſſæ Iſidori, caballarius alaris. Lucillius lib. 2.

Succuſſatoris tetri, tardique caballi.

B Varro in Parmenone. Alius caballum arboris ramo in humili alligatum reliquit. Virgilius lib 7. Æneid. cornipedem equum. Sil. lib. 7.

——*Iam nullis curſibus inſtat*
Prendere cornipedis.——

Virgilius ſonipedem.

Stat ſonipes, & frena ferox ſpumantia mandit.

Iuuenalis bellatorem pro equo poſuit. vet gloſſ. veredus, πῶλος, veterina beſtia, ὑποζύγιον. Iuuenalis,

——*Atque ipſe feroci*
Bellatore ſedens.——

C Dicuntur & feri. Prudentius hymno 11.

Martyris ad pœnam verbera, vincla, feros,
Inſtigant ſubitis clamoribus, atque flagellis.

Iunius Pannonius;

Nec niſi duratum lambro thoraca volebam,
Nec niſi ferrato ferreus ire fero.

Quadrupes pro equo. Ouid. lib. 1. de Arte,

Quadrupedem ferula dum malus vrget eques.

Silius l. 1.

Queis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Equitem pro equo dixit Virgilius,

D ——*Atque equitem docuêre ſub armis*
Inſultare ſolo.——

Dicitur & veredus Martial. lib. 12.

Parciùs vtaris moneo rapiente veredo.

lib. 14. *Stragula ſuccincti venator ſume veredi,*
Nam ſolet à nudo ſurge ficus equo.

Quanquam enim veredus à vehenda rheda dictus, tamen pro equo celere, & ſolitario accipitur. Varro cap. 7. lib. 2. de re ruſt. Cantherij equi caſtrati vt ſint quietiores. Cato vehebatur cantherio cum ippoperis, vt ſecum vtilia ferret. quia vt Scythæ, ita & Romani equos, vt magis dociles haberent, caſtrabant. Strabo lib. 7. ἴδιον δ' ἐστὶ Σκύθαις χάριν ἐκτέμνειν ἵππους εὐπειθεῖς.

E

CAP. IX.

De equis quibus nota inuſta.

ANacreon, ἐν ἰσχίοις μὲν πυρὸς χάραγμα ἔχουσι. *Equis generoſis in femore candenti forcipe nota inuri ſolita.* Itaque alij Bucephali, Samphoræ, Coppatiæ dicti. Heſychius, βουκέφαλος ἵππος ἐγκεχαραγμένος ἔχων τοῖς ἰσχίοις βούκρανον. *Bucephalus equus cui inuſtum eſſet bouis caput.* γλαυκοφορβίδας ἵππους εὐγενεστάτους, *glaucophorbidas equos maximè generoſos*, quaſi equos Neptuni intelligas, quos Glaucus alat. Equus Alexandri Bucephalus cùm ephippiis, & phaleris ornatus eſſet, non alium ſeſſorem admiſit, quàm Alexandrum, eos calcibus, & dentibus quos Alexander feriret, lacerabat. Eius ſimulacrum Lyſippus ære dedit. Statius lib. 1. ſyluar.

Digitized by Google

Cedat equus Latiæ qui contra templa Diones A
Cæſarei ſtat ſede fori, quem tradere es auſus
Pellæo Lyſippe duci, mox Cæſaris ora
Aurata ceruice tulit. ——

Arrianus in Alexand. Bucephalo Alexandri σημεῖον ἦν βοὸς κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη, *ſignum*
erat bouis caput inuſtum. Alij dicunt, ὅτι λευκὸν σῆμα εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μέλας ὢν αὐτὸς ἐς
βοὸς κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον, *quia cùm ipſe niger eſſet, ſignum in capite habuit capiti bouis non*
abſimile. Calliſthenes in Alexandro, ἐκλήθη δὲ Βουκέφαλος, ἐπειδὴ ἐν τῷ μηρῷ εἶχεν ἔγκαυμα
βοὸς κεφαλὴν, ὃν ὁ πατὴρ ἐνέκλεισε διὰ τὸ ἀνθρωποφάγον εἶναι. *Dictus Bucephalus, quia in femo-*
re habuit inuſtum bouis caput, quem Philippus pater eius incluſit, quia homines comedebat. Cùm do-
mari non poſſet, quia domitores eum ad Solem obuerterant, Alexander à Sole auerſum
domuit, vt ſcribit Plutarchus. Plinius lib. 8. Bucephalum eum vocarunt ſiue ab aſpectu tor- B
uo, ſiue ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Phar-
ſalij grege emptum. Neminem hic alium quàm Alexandrum regio inſtratu ornatus recepit
in ſedem, alios paſſim reiiciens. Nec Cæſaris Dictatoris quemquam alium recepiſſe dorſo
equus traditur, idémque humanis ſimiles pedes priores habuiſſe hac effigie locatus ante
Veneris genitricis ædem. Suetonius lib. 1. cap. 61. Vtebatur autem equo inſigni pedibus
propè humanis, & in modum digitorum vngulis fiſſis, quem natum apud ſe cùm aruſpices
Imperium orbis terræ ſignificare Domino pronuntiaſſent, magna cura aluit, nec patientem
ſeſſoris alterius primus adſcendit. Manaſſes in Chronico, ἵππος βοείαις ἐγγλυφαῖς τοὺς πόδας
ὡπλισμένος, μόνον δὲ αὐτὸν ἐδέχετο Γάϊον ἀναβάτην, καθάπερ τὸν Ἀλέξανδρον ἵππος ὁ Βουκέφαλος.
Equus bouis ſculptura pedes armatos habens, ſolum Caium ſeſſorem ferebat, vt Alexandrum Bucephalus.
Non video cur pedes equi Cęſaris ſculptura bouis armatos dicat, niſi pedes pro femore po- C
ſuit, & ἐγγλυφὰς ἀντὶ ἐγγλυμμάτων. Meliùs de Bucephalo Plutarchus, tu eum conſulito. Sam-
phoræ autem dicti equi quibus litera, σ, inuſta eſſet, quia, vt Heſychius, σ, σὰν dixerunt, κοπ-
πατίας quibus κόππα, vel κάππα. Scholiaſt. Ariſtoph. in Nebulis, κοππατίας ἵππους ἐκάλουν οἷς ἐγ-
κεχάρακται τὸ κάππα στοιχεῖον, σαμφόρας τοὺς ἐγκεχαραγμένους τὸ σίγμα. ἵπποι βουκέφαλοι διὰ τὸ οὕτως
κεχαράχθαι. vide Suidã in verbo κοππατίας, τὸ, σ, καὶ τὸ, ν, χαρασσόμενον σὰν ἔλεγον, καὶ συζυγούμενον
τὸ, κ, τῷ, σ, τὸ σχῆμα τοῦ ς. ἀριθμοῦ καταγεγραμμένου δίδωσι, οὗ προηγεῖται, κ, ὃ λέγεται κόππα. Heſychius,
κοππατίας ἵππος κεκαυμένος ἐντετυπωμένον ἔχων σημεῖον τὸ κόππα, ὅ ἐστι ἀπεστραμμένον ρ, καὶ σ.
Lucianus ad indoctum, ἵππος Μῆδος, ἢ κενταυρίδης, ἢ καππαφόρος. *Centaurides equus, cu-*
ius femori Centaurus aſculptus eſſet. Equi Lycoſpades fuère, alij Lycophori, de quibus Strabò
lib. 5. Euſtathius, λυκοσπάδες ἵπποι πίνοντες καλύπτουσι τὸ ἥμισυ προσώπου εἰς τὸ ὕδωρ. Lycoſpades
dictos vult Ælianus, quod cùm lupus à ruſticis captus à quodam redemptus, & liberatus eſ- D
ſet, is ad domum redemptoris gregem equorum compulerit, qui dicti Lycoſpades. Idipſum
ſcribit Strabo lib. 5. Equis illis vir ille Φιλέγχυος qui ſe vadem præbuerat, lupi καυτῆρα
inuſſit. Heſychius, ἐνδυεῖς ἵπποι ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, καὶ λυκοσπάδες, καὶ λυκοφόροι. fortè ἐνετοὶ, *Veneti*, vel
ἐνετικοί. Nonnulli exiſtimant, ſi pes lupi appendatur è collo equi, fieri citiſſimum. Iulius
Africanus in Ceſtis, περισπούδαστον ἱπποτάταις κτῆμα λύκου πόδες, καὶ ἀπαρτηθεὶς ἀστράγαλος τοῦ αὐτοῦ
θηρίου ἐπιστομίζει τρέχοντα. *Equites ſtudioſè conquirunt talum lupi qui ſuſpenſus ex equo eum curren-*
tem retinet. οἱ κυνόδοντες λύκου ζῶντος ἐξαιρεθέντες τοῖς περιδεραίοις ἐμπλέκονται, καὶ εἰς ἀμφότερα
συμβάλλονται, ἀνύποπτός τε εἶναι τάχους βοήθεια, καὶ φαλάρων κόσμος ἐναγώνιον. καλὸν μὲν οὖν εἰ τῷ
τετραγώνῳ τις παντὶ περιαρτήσειεν. *Canini dentes lupi viuentis auulſi monilibus equorum implicantur,*
& proſunt in vtramque partem, cùm ad curſum occultè iuuent, & phaleris ornatum præbeant. Pulcrum
ſi quadrangulo cuique appendantur. Plutarch. ſympoſ. ſcribit, equos à lupis laceſſitos eſſe ani- E
moſiores, ἐπιχειρηθέντας ὑπὸ τῶν λύκων, & vocari Lycoſpades.

CAP. X.

De equis bonis, aut malis.

VT quidam equi generoſi ſunt, ita & quidam timidi, ſuccuſſatores, nullius pretij. Heſych. κραυγίας ἵππος ὑπὸ κραυγῆς, καὶ ψόφου ταρασσόμενος. *Equus craugias qui ſonitu turbatur.* Virgilius,

—— *Color deterrimus albis,*
Et giluo, tum ſi qua ſonum procul arma dedère,

Stare

A *Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus,*
Collectúmque premens voluit ſub naribus ignem.

Heſychius, πεδαωρεσής ἵππος φρυγμαλίας, *equus pauidus.* ἀδδηφάγους τοὺς τελείους ἵππους ἔλεγον ἀθηναῖοι πρὸς τὴν κώλων διάκρισιν. *Addeſagos perfectos equos Athenienſes dixêre ad membra diſcernenda.* χαλάμβριοι ἵπποι ἀπὸ τοῦ τόπου λιβύης. *Chalambrij equi ex quodam loco Libyæ.* Gelani equi ex duobus generibus, qui ad bellum ſunt inutiles. εἶδος ἵππων δύο γενῶν, καὶ εἰς πόλεμον οὐκ ἐπιτήδειον. τέρυας ἵππους λέγουσι τοὺς ἀδδηφάγους. *Teryas vocant equos manducones.* προωχής ἵππος ὁ ἐκ τῶν ὄπισθεν μετέωρος, ἢ τῷ ἀνάστημα ἐν τῇ ἱππασίᾳ, *inſurgendo, & currendo.* ἵπποι ζύγιοι ὑποβαλλόμενοι τῷ τοῦ ἅρματος ζυγῷ, τουτέστι μέσος ἀριστερὸς, καὶ μέσος δεξιὸς, καὶ ἁπλῶς ὁ μὴ παρασείρος οὕτω λέγεται. Suidas; *Equi iugales qui iugo*
B *adiugantur, id eſt, medius læuus, aut dexter, & abſolutè qui non eſt funalis, dicitur iugalis.* Heſychius, παρήορος, σειραφόρος, παρασείρος ὁ ἐκ τοῦ ἅρματος τρέχων (malim, ἔξω τοῦ ἅρματος.) *Funalis qui extra currum currit.* Euſtathius, σειραῖος ἵππος ὁ τῷ σείρᾳ ἀντερείδων, τετράοροι, τετράοροι ἵπποι. Lucillius,

Hic ſtrigoſus, bouinatórque ore improbus duro.

Equus gradarius. Lucillius,

Si omne iter euadit, ſtadiúmque accline tolutim.

Totularius, qui tolutim badiſſat. Thieldones Plinius vocat, Germani Telleners; *tellen* eſt numerare: fortè Tellones. Plinius lib. 8. cap. 42. In eadem Hiſpania, Gallaica gens, & Aſturica equini generis, quos Thieldones vocamus, minori forma appellatos aſturcones gignunt, quibus non vulgaris in curſu gradus, ſed mollis, alterno crurum explicatu glo-
C meratio. vnde equis tolutim carpere incurſus traditur arte. Plautus in Aſinar. *tolutim ni badiſſas.* Varro; Nam vt equus qui ad vehendum eſt natus, tamen hic traditur magiſtro, vt equiſo doceat tolutim. Martial. lib. 14.

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues,
Venit ab auriferis gentibus Aſtur equus.

CAP. XI.

De equis victis, & piſtrinariis.

FVERE & equi pigri, aut ſenio fracti qui relegabantur in piſtrinum. Auſonius
D ep. 21.

Cui ſubiugabo de molarum ambagibus
Qui machinali ſaxa voluunt pondere,
Tripedes caballos terga ruptos verbere.

Catullus,

Et non piſtrino traditur, atque aſino.

Lucianus de iis qui docent mercede, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις οὐδὲ τὸ δέρμα ὁμοίως χρήσιμον. *Senibus equis pellis non eſt æquè vtilis.* Vetus verbum eſt;

ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κύκλ' ἐπίβαλλε.
Equo ſeneſcenti minorem circulum admoue.

Pollux lib. 7. τοῖς ἀπηγορευκόσι τῶν ἵππων βαλλόμενον σημεῖον τρύσιππον. *Equis defectis rotula è ferro*
E *candenti iniiciebatur.* Heſychius, γλαιὰς ἡ κακοήθης ἵππος, *glaas equa maligna.* Magiſtratus equis defectis notam inurebant, ne in bello peccarent. Heſychius, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις ἐχάραττον ἐπὶ τὴν γνάθον σημεῖον τροχοῦ σχῆμα ἔχον, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ τρυσίππιον. ἵπποι στομίαι ἀπειθεῖς τοῖς χαλινοῖς. *Equi ſtomiæ qui freni non parent.* qui parent dicti κεντρηνεκεῖς, πειθόμενοι τοῖς κέντροις, ait Euſtathius. Clemens Alexandrinus in Protrept. κύνες πεπλανημένοι ὀδμαῖς ῥινηλατοῦντες ἐξιχνεύουσι τὸν δεσπότην, καὶ ἵπποι τὸν ἀναβάτην ἀποσεισάμενοι ἑνί που συρίγματι ὑπακούουσι τοῦ δεσπότου. *Errabundi canes olfactu veſtigia domini ſectantur, & equi excuſſo domino vno ſibilo eum audiunt.* Heſychius, τρυσίππιον τὸν χαρακτῆρα τὸν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἐν ταῖς δοκιμασίαις, τοῖς ἀδυνάτοις, καὶ τετρυμμένοις, ἵνα μηκέτι στρατεύωνται.

 A

CAP. XII.

De deſultoribus.

DESVLTORES dicti qui ex equo in equum inſilirent. vet. gloſſ. Deſultor, *μεταβάτης, ζεύξιππος*. Seneca in ſuaſor. deſultorem bellorum ciuilium Dellium vocat, qui à Dolabella ad Caſſium, à Caſſio ad Antonium, ab Antonio ad Cæſarem tranſierat. Cicero, quaſi deſultorius in quadrigarum currum incurriſti. Habuerunt equos pares in bello, & in Circo. vet. gloſſ. Caballarius, *κέλης, ἱππεύς*, *ſingulator.* aureax, eques ſolitarius. Scholiaſtes Ariſtoph in Pace, *κέλητες ἵπποι μονάχοις*. Suidas, *ἄμιπποι οἱ ἐπὶ δύοιν ἀσρώτοιν ἵπποιν συνδεδεμένοιν ὀχούμενοι, οἱ μεταπηδῶσι ἀπ᾽ ἄλλου ἐπ᾽ ἄλλον, ὅταν ἡ χρεία καλεῖ. Hamippi deſultores qui ex equo non ſtrato* B *in alium minimè ſtratum inſilient.* Feſtus, aureax, auriga. Iſidorus in gloſſis, aureax, eques ſolitarius. vet. gloſſ. ſingulator, *ἱππαςὴς, κέλης*. Pueri Athenis *ἐκελήτιζον*. In Acropoli in ſphæriſtra ſtatua fuit Iſocratis pueri *κελητίζοντος*. Vertumnus deſultor. Feſtus, pararium æs, quod equitibus duplex pro binis ſeu paribus equis datur. Propert. lib. 4. eleg. 2.

Eſt etiam aurigæ ſpecies vertumnus, & eius
Traiicit alterno qui leue pondus equo.

Heſychius *ἀμίππους· δύο ἵππους συνεζευγμένους* interpretatur *ἀμφίππους*.

GAP. XIII.

De equorum gregibus, & de innis, mannis. C

ITALI ſub Gotthis equos ſtudioſè alebant, vt equorum greges inter diuitias non poſtremum locum tenerent. Caſſiodorus lib. 1. epiſt. Tanta patrimonij vbertate gloriatus eſt, vt inter reliqua bona equinis gregibus Principes vinceret. Sanctus Baſilius homil. 10. in Examer. *ἤδη δέ τινες καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας ἐνσημηνάμενοι ἐπὶ πολὺ συμπαραταθῆναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην ἑαυτῶν ἐπενόησαν. Iam autem & aliqui greges equorum nominibus ſuis inſignientes excogitarunt, vt memoriam ſuam diu multúmque vitæ prorogarent.* Heſych. *ἵππον ἀμφιδέξιον τὴν ἑκατέροις μέρεσι τῆς μήτρας ἄῤῥεν, καὶ θῆλυ γεννᾶν δυναμένην. Amphidexium equam vocant quæ vtraque parte vuluæ marem & fœminam generare poſſit. ἰννὸς ὁ πῶλος ὁ ἐξ ἵππου πατρὸς καὶ ἡμιόνε. Innus pulius ex equo patre & matre aſina.* Ariſtoteles vocat *ἰννὸν ἡμίονον ἄρσενα, τουτέστι ὄρεα τὸν ἐπὶ θηλείας ἀναβαίνοντα, innum aſinum qui fœminas ſalit.* D Alij innum *ἡμίονον, ἢ ἵππαρον ἀναυξῆ, mulum, aut equum puſillum.* Alij hinnulum *τὸν ἐξ ἵππου καὶ ὄνου*. Optimè Varro lib. 2. de re ruſtic. Muli & hinni bigeneri, atque inſitij non ſuopte genere ab radicibus. Ex equa enim & aſino fit mulus, contrà ex equo & aſina hinnus. Aſinos illos Latini vocant burdones. Hinnus minor quàm mulus, corpore plerumque rubicundior, auribus vt equinis, iubam, & caudam ſimilem aſini habens. Seneca epiſt. 87. partem equi ſarcinæ dependentes ab vtroque latere occupabant mannis obeſis, aſturconibus, & tolutariis. Manni, & mannuli ſunt equi puſilli, ex eo dicti quod manum ſequuntur, vt Acron ad epod. 4.

Et Appiam mannis terit.

Martialis lib. 12.

Nuſquam eſt mulio, mannuli tacebant. E

Plinius epiſt. 67 lib. 1. habebat puer mannulos multos, & iunctos, & ſolutos. Nonnulli burdones mulos eſſe volunt. Vlpianus de legatis 3. l. item legato. Iumenta, vel lectica, vel ſella, vel burdones. Græci, *τῷ λεγάτῳ τῶν βουρδονίων καὶ αἱ μοῦλαι περιέχονται. Legato burdonum & mulæ continentur.* Sanctus Hieronymus lib. 2. Reg. *vt tollam onus duorum burdonum.* Porphyrio mannos burdos, & buricos eoſdem eſſe vult. Paulinus; macro & viliore aſello burico ſedentem. Hieronym. ad Pammachium de obitu Paulinæ; feruentes buricos mannos. Vetus gloſ. mannis, *βουρίχοις*. Muſimones dicuntur Lucillio. Publius Conſentius; omne peregrinum ſi quidem id iam receptum eſt, vt Gallorum manni, vult vocem eſſe Gallicam. Euſtathius, *ἄβολος ἵππος μήπω ἐκβεβληκὼς τὸν γνώμονα ὀδόντα. Abolus equus qui nondum eiecit dentem quo ætas cognoſcitur. πρωτόβολος ἵππος ἀντίκειται τῷ λειπογνώμονι. Equus protobolus opponitur ei qui gnomonem abiecit.* Erant & equi admiſſarij. Virgil. lib. 3. Georg.

——quos in ſpem ſtatuis ſubmittere gentis.

Item,

A Item,

Quem legêre ducem, & pecori dixêre maritum.

Varro lib. 2. de re ruſtic. Equum admiſſarium, aſinum admiſſarium ampliſſimum, formoſiſſimúmque ex Reatino agro. Vetus gloſ. mannus equus breuior, quem vulgò brunitium vocamus. Suidas, *ἀστράβη ὄνος, ἢ ἡμίονος, aſtrabe aſinus, aut mulus. τάχα δὲ καὶ πᾶν ὑποζύγιον ἐφ᾽ οὗ οἱ ἄνθρωποι ὀχοῦνται, οὕτως ἐκάλουν. Fortè & omne iumentum quo vtuntur homines, dicitur aſtrabe. τὸ νωτοφόρον ὑποζύγιον, dorſuarium iumentum. οἱ δὲ τὸ σωματηγὸν ἡμίονον ἀστράβην λέγουσι. Alij mulum qui corpora fert, vocant aſtrabem.* Aſtrabe dicitur & lignum in equo, quod ſeſſores tenent, *τὸ ἐπὶ τῶν ἐφ᾽ ἵππων ξύλον ὃ κρατοῦσιν οἱ καθεζόμενοι.*

B

CAP. XIV.

De pretio equorum.

ROMANI ad Reges cum ſcipione eburneo phaleratum equum mittere ſoliti erant, vt alibi docuimus. Regis Perſarum dona quæ fuerint, oſtendit Xenophon pag. 196. *Κῦρος ἐκείνῳ δῶρα ἃ νομίζεται παρὰ βασιλεῦσι τίμια, ἵππον χρυσοχάλινον, καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν, καὶ στολὴν περσικήν. Cyrus illi dona dedit quæ pretioſiſſima habentur apud Reges, equum auro phaleratum, & torquem aureum, & veſtem Perſicam.* Equos talento emptos oſtendit Varro in ſeſquiuliſſe; Nunc emunt troſſuli nardo nitidi vulgò Attico talento equum. Idem lib. 2. de re ruſt. vnam equorum quadrigam Romæ quadringentis millibus ſcribit emptam. Iſæus C ridet eum qui equum non pluris quàm tribus minis emerat. *οὐ γὰρ πώποτε ἐκτησάμην ἵππον πλείονος ἄξιον ἢ τριῶν μνῶν.* Bucephalum equum à Philippo Macedone 16. talentis emptum ſuprà oſtendimus. Vetus gloſ. dorſuaria, *νωτοφόρα.* equus cernuus, *κατωμιστής, qui cadit in faciem.* Equus nobilis & generoſus deſcribitur lib. 1. Anthol. cap. 33.

Ὁ πρὶν ἀελλοπόδων λάμψας πλέον αἰετὸς ἵππων,
Ὁ πρὶν ὑπαὶ μίτραις κῶλα καθεψάμενος.

Equus ob velocitatem aquila dictus, qui inter volucres equos velut aquila ſplendebat, cuius membra vittis & coronis deuincta erant. Generoſos tamen illos equos, vbi ſenuiſſent, piſtrino damnabant. In Anthol.

Νῦν κλοιῷ δειρὴν πεπεδημένος οἷα χαλινῷ
Καρπὸν ἐλᾷ Δηοῦς ἐκρυόεντι λίθῳ.

D Item,

Νῦν δὲ βάρος πέτρης νισυρίτιδος ἔγκυκλον ἕλκω
Λεπτύνων Δηοῦς καρπὸν ἀπ᾽ ἀσταχύων.

Veteres habuerunt equos Diis ſacros. Sueton. lib. 1. cap. 81. Proximis diebus equorum greges quos in traiiciendo Rubicone flumine conſecrarat, ac vagos & ſine cuſtode dimiſerat, comperit pertinaciter pabulo abſtinere. Euſtathius ad lib. Odyſſ. 13. *ἀγέλας ὅλας ἡμέρων ζώων Ἕλληνες ἀφιέρουν δαίμοσι, ὧν οὐκ ἦν θεμιτὸν ἅπτεσθαί τινας.* dicebantur *ἄφετα ζῶα.* Ouid. lib. 2. Amorum eleg. 7.

Mittitur in ſaltus carcere liber equus.

Virgilius lib. 3. Æneid.

Quattuor hic, primum omen, equos in littore vidi
Tondentes campum latè, candore niuali.

E Plutarchus in Lucul. boues Dianæ Perſicæ vltra Euphratem ſacras lampadis nota inſignitas ſcribit; & apud Homerum fuêre boues Solis.

CAP. XV.

De ornatu equorum.

EQVI ſtragulis purpureis, monilibus, frenis aureis, gemmis ornabantur. Statius lib. 9. Thebaid.

——Venator equus, quem diſcolor ambit
Tigris, & auratis aduerberat vnguibus armos.

Digitized by Google

Claudianus in epigramm. A

Sanguineo virides morſu vexare ſmaragdos,
Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Item,

—— Virides ſpumis perfunde ſmaragdos,
Luxurient tumido gemmata monilia collo,
Nobilis auratos iam purpura veſtiat armos,
Et medium te zona liget, variata colorum
Floribus, & caſtæ manibus ſudata Serenæ.

Silius libro 17.

—— Nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas aſſuetus.—— B

Virgilius 7. Æneid.

Inſtratos oſtro alipedes, pictiſque tapetis,
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent,
Tecti auro fuluum mandunt ſub dentibus aurum.

Apuleius lib. 10. phaleris aureis, fucatis ephippiis, purpureis tapetis, frenis argenteis, pictilibus baltheis, tintinnabulis perarguris exornatum equum. 3. Æneid.

—— oſtróque inſignis, & auro
Stat ſonipes. ————

Iliad. 4.

Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
Μῃονὶς, ἠὲ κάειρα παρήϊον ἔμμεναι ἵππων.
Κεῖται δ' ἐν θαλάμῳ, πολέες τέ μιν ἠρήσαντο C
ἱππῆες φορέειν· βασιλῆϊ δὲ κεῖται ἄγαλμα.

Vt cùm mulier Mæonis, aut Caria ebur purpura tinxit, vt equi maxillis ornamentum eſſet. Iacet autem in thalamo, multi autem id cupierunt ferre equites. Sed Regi poſitum eſt inſigne. Dicitur παραγναθίδιον, ἢ χαλινάριον. Codicis lib. 11. tit. 12. Nemini licere in frenis equeſtribus, ſellis, & baltheis margaritas, ſmaragdos, & hyacynthos aptare. Aliis autem gemmis frena, ſellas, & baltheos ſuos priuatos exornare permittimus; de cucurmiis omnes gemmæ amoueantur. Heſychius, δειρίστηρ περιδέῤῥαιον ἵππου. Plutarchus in Gamicis, ἵππων περιδέῤῥαια.

CAP. XVI. D

De frenis.

FRENA dicuntur oreæ. Cæcilius in Ariolo, deprandi leonis obdas oreas. λύκος, *ferrum vncum.* lupi, frena. Ouidius,

—— & duros accipit ore lupos.

τρίβολος τοῖς ἵπποις ἐν τοῖς χαλινοῖς ἐντιθέμενος. *Tribulus equis in frenis appoſitus*, ait Heſychius. Feſt. Aureas dicunt frenos quibus equorum aures religantur: orias fræna quibus ora religantur. Ælian. lib. 13. ὅτι γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ἐν ἔθει χαλινῷ ἄρχειν αὐτῶν, καὶ ῥυθμίζειν αὐτοὺς, καὶ ἰθύνειν, κημοῖς δὲ ἄρα κεντρωτοῖς ἀκόλαστον ἔχουσι τὴν γλῶτταν, καὶ τὴν ὑπερῴαν ἀβασάνιστον. *Indi freno equos ſuſtinere, regere, & moderari aſſueuerunt, & quamquam nullis lupatis aculeatis os, & palatum eorum vrgeant, cogunt tamen eos vtcunque effrenes equeſtris tractationis bene periti in gyrum circumagi.* E Apud Pindarum Olymp. ode 13. Minerua dixit Perſeo cùm Pegaſum equum inſcenderet, ἄγε φίλτρον τόδ' ἱππεῖον δέκευ, καὶ δαμαίῳ μιν θύων ταῦρον ἀργὸν πατρὶ δεῖξον, *hoc philtrum & amatorium equinum accipe, & domitori Patri mactans taurum candidum oſtende.* Frenum idem vocat δαμασίφρονα χρυσὸν, *aurum domans animos.* Bellerophon ἔλαβε φάρμακον πραῢ τείνων ἀμφὶ γένυι. *Accepit pharmacum, & extendit circa genam lenem.* Vide Pollucem lib. 1. cap. 35. 36. Virgil. lib. 3. Georg.

Frena Pelethronij Lapithæ, gyróſque dedêre.

Silius l. 1.

Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

CAP.

Digitized by Google

A

CAP. XVII.

De aliis equorum inſtrumentis.

FVERVNT & alia varia inſtrumenta quibus equi procurati. Camus, proſtomis, chiloter, anthelia, ſoleæ, antella, calcaria, flagellum, pauſicape, κημὸς. De camo Heſychius, ὁ περιτιθέμενος τοῖς ἵπποις κημὸς εἰς ὃν αἱ κριθαὶ βάλλονται. *Camus qui equis circumponitur, in quo hordeum iacitur.* αὐλωτοὶ φιμοὶ οἱ κημοὶ διὰ τὸ τοῖς κημοῖς κώδωνας προσηφθαι, εἰς οὓς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι φωνὴν τῆς σάλπιγγος πεμπουσιν. *Capiſtra fiſtuloſa cami, quibus appenſa ſunt*
B *tintinnabula, in quæ inſpirantes equi vocem tubæ mittunt.* Apud Nonium proſtomis dicitur ferrum quod ad cohibendam equorum tenaciam natibus, vel morſibus imponitur. Calliſthenes in Alexandro, ὁ Φίλιππος ἐκέλευσε τοῖς ἐπὶ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ποιῆσαι σιδηροῦν κάγκελλον, καὶ Βουκέφαλον ἐγκλεῖσαι ἀχαλίνωτον. *Philippus iuſsit equorum præfectis vt clatrum ferreum facerent, & Bucephalum ſine freno includerent.* Quærendum an ferreus ille clatrus fuerit pro capiſtro, an pro præſepi. Euſtathius, αὐλωτοὶ φιμοὶ οἷς κώδωνες προσῆπτον, εἰς οὓς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι αὐλῶν ἔμφασιν ἐνεποίουν τοῖς ἀκούουσι. *Fiſtulati cami habuère adiuncta tintinnabula, quibus inſpirantes equi ſonitum tibiarum edidère.* Φιμὸς περιστόμιον. Suidas, οἱ πάρθοι στρέφουσι ὀπίσω τοὺς ἵππους περὶ τοῖς αὐτῶν αὐχέσι τὰς χάμακας ἑλίξαντες. *Parthi retrò flectunt equos circa eorum colla inuoluentes perticas.* χηλωτὴρ verò eſt τὸ τοῖς ὑποζυγίοις ἀπὸ κορυφῆς ἐξαρτώμενον, ἐν ᾧ ἡ τροφή. *Chiloter* eſt ferrum quod in os equi inditur, vt quidam volunt; ſed vt Suidas, eſt *capiſtrum à capite ſuſpenſum in*
C *quo cibus ponitur.* Φορβειά, Φορβεία, φόρβιον, *capiſtrum.* Vetus gloſ. ἀγωγεὺς, ſeu ῥυτὴρ, *ductarium*; poſtilena, ἱμὰς ὁ ἐκ τοῦ ἐφιππίου ἢ σάγματος ὑπὸ τὴν οὐρὰν εἱρόμενος, *lorum è ſella ſub caudam tractum.* Leo conſtitut. 6. pag 10. meminit ſelopuggij, quod eſt ſellæ marſupium. εἰς δὲ τὰς σέλλας τὰς δύο σιδηρᾶς σκάλας, καὶ λωρόσακκα, πεδικλον καὶ σελλοπούγγιον, ἐν ᾧ χηρὸς καλοῦντες δημωτὸν ἐστι καὶ τριῶν καὶ τεσσάρων ἡμερῶν δαπάνην χωρῆσαι καὶ τοῦφια δὲ εἰς τὰς ὀπισθελίνας τέσσαρα, καὶ κορυφάδιον τοῦ ἵππου τυρὸν καὶ ὑποζυγίων ὁμοίως. *Ad ſellas duas ferreas ſcalas, & loroſacca, & pediclum, & ſellæ marſupium,* &c. Heſychius, παρώπια τὰ τοῖς ἵπποις περιτιθέμενα δέρματα, ἃ τινες αἰθήλια λέγουσι παρὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς. *Paropia pelles quibus oculi equorum teguntur, quæ dicuntur anthelia.* Euſtathius, αἰθήλιον καὶ παρώπιον δέρμα περὶ τὰς ὄψεις τῶν ἵππων τιθέμενον. Pollux lib. 10. ἐν τοῖς μονίπποις δεῖ τις ἔχειν σάγην. *In equis ſolitariis opus ſago, ſeu ſellis,* ephippio, *fimo, freno, phaleris aureis, ocularibus, calcaribus,* ἐποχον ἐφίππιον, φιμοὺς, πηγίας, φάλαρα, παρώπια, αἰθήλια, ἐγκεντρίδας τοῖς ποσί. Strigiles, ψηκτρα, σκαρκις, ἡνία, *frenum, habenæ,* φορβειά, *capiſtrum,* κρύ-
D φαλος, ῥυταγωγεὺς, *ductarium.* Euripid. in Rheſo, χρυσῆ δὲ πλάστιγξ αὐχένα χρυσοφόρων ἵππων ἔκλῃε. *Libella aurea ceruices equorum claudebat.* Γοργὼ χαλκῆ μετώποις προσδέτη ἱππικοῖσι πολλοῖσι σὺν κώδωσι ἐκτυπεῖ φόβον. *Gorgo area alligata fronti cum multis tintinnabulis terrorem facit.* Lucillius,

——*Proſtomis huic ingens de naribus pendet.*

Pollux lib. 1. τὰ ἀπὸ τῶν ῥυμῶν ἀπηρτημένα, τὰ ὑπὸ τοὺς αὐχένας τῶν ἵππων ἐλιττόμενα, λέπαδνα, ὧν τὰ ἄκρα λεπαδνιστῆρες, τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς ὤμους τῶν ἵππων μασχαλιστῆρες. ὁ δὲ ὑπὸ κορυφῆς τοῦ ἵππου ἐκδιδόμενος ἱμὰς ἐπὶ τὸν χαλινὸν κορυφαία, ὁ δὲ περὶ τὰς γένυς, γενειαστήρ. Vide librum primum cap. 28. apud eundem cap. 27. vide de partibus curruum. Induebant ſoleas equis, ne vngulam corrumperent. Plinius lib. 33 cap. 11. Poppæa Neronis ſoleas aureas iumentis ſuis induebat. Catullus,

E ——*In graui derelinquere cano,*
Ferream vt ſoleam tenaci in voragine mula.

Artemidorus, ἔδοξε τὰς ὑποδήματα ἵππου ὑποδεδέσθαι. Xiphilinus, τὰς ἡμιόνους ἀργύρια ἐπίχρυσα ὑποδεδέσθαι. Pollux lib. 1. πέδην κρικωτὴν, *vinculum annulatum* inter inſtrumenta equi ponit. Heſychius, μακκούρα χεὶρ σιδηρᾶ ἧ χρῶνται πρὸς τοὺς ἵππους. *Maccura manus ferrea qua vtuntur ad equos deſtringendos.* Calcaria, κέντρα. Virg. ferratam calcem dixit,

——*Equum ferrata calce fatigat.*

Statius lib. 5. ſyluar.

——*Vexantémque ilia nudo*
Calce ferocis equi, vultu dextráque minacem.

Græci, πρὸς κέντρα λακτίζειν. Vſi & flagello, vel virga. Martialis,

Et Maſſylæum virga gubernat equum.

 Agathias

Digitized by Google

Agathias lib. 3. ſcribit, ducem Perſarum fugientem μάστιγι τὸν ἵππον ἐλάσαι, *flagello equum incitaſſe.* Procopius lib. 1. Perſic. Perſa flagellum quo equum impellebat, ſublatum quatiens ad certamen eum prouocabat. Ouidius 1. Artis,

Quadrupedem ferula dum malus vrget eques.

Valerius Maximus lib. 3. cap. 2. Craſſus virgam qua regebat equum in vnius barbari oculum direxit. Herodotus lib. 7. νομάδες χαλινῶν ἄνευ ῥάβδῳ μούνῃ τὸν δρόμον τῶν ἵππων κυβερνῶσι. lib. 6. Antholog.

——οἰσυΐνην ῥάβδον, τήν τ᾽ ἐπὶ νώτων
Μάστιγα ῥοίζου μητέρα θαρσαλέην.

Virgam vimineam, non συΐνην, vt vulgò legunt. Plutarchus de Sylla, ruens in hoſtes ἱπποκόμου μαστίξαντος τὸν ἵππον. Oppianus lib. 4. de venat. ait, Afros virga regere equos. Alij facibus vſi. Seneca lib. 2. de Ira; equos tardè conſurgentes ad curſum ſtimulis, facibúſque ſubditis concitamus Herodotus pag. 340. ſcribit, φάτνην τῶν ἵππων Μαρδονίου ἔσαν χαλκέην πᾶσαν, καὶ θέας ἀξίαν, τὴν περιέφερε σὺν τῇ σκηνῇ, *præſepe equorum Mardonij æreum, quod ille circumferebat cum tabernaculo.* Papias in vocabulario; Antella ornamentum equi ante ſellam, poſtella poſt ſellam. ἀναβολεὺς interdum *ſtatorem*, ſeu *ſtratorem* ſignificat, interdum *ſtapedam*, ſeu *ſtapedem, ſtapham.* Suidas, ἵππου χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινε, *equum ſine ſtratore aſcendebat.* Plutarchus in Craſſo, ἀναβολεῖς αὐτὸν δράμοντες παρεβίβασαν. *Stratores Craſſum in equum extulerunt.* Euſtathius, ἀναβολεὺς εἰς ὃν ἐντιθέντες τοὺς πόδας ἔφιπποι γινόμεθα. *Anaboleus ſtapeda, in quam poſito pede inſilimus in equum.* ἀρδάνιον ἀγγεῖον ἐν ᾧ ἄρδεται, ἢ ποτίζουσι τοὺς ἵππους, καὶ τὰ θρέμματα. *Ardanium vas quo lauant, aut potant equos, aut pecora.* Suidas, πανσικάπην μηχάνημα τροχοῖς ἐμφερὲς δι᾽ οὗ τὸν τράχηλον διεῖρον τῶν ὑποζυγίων ὥστε μὴ ἐσθίειν. *Pauſicape machina rotæ ſimilis quam inſerebant collo animalium ne comederent.* vet. gloſ. mandibulum, φάτνωμα, vbi comedunt. Xenophon de re equeſtri, ὁπλίζειν δεῖ τὸν ἵππον προμετωπιδίῳ, καὶ προστερνιδίῳ, καὶ παραπλευριδίοις. *Armare oportet equum frontali, pectorali, & munimento laterum.* ἐπόχιον ὡς τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου μὴ σινέσῃ, *ſellam impone, vt dorſo equi conſulas.* Heſychius, κύνες τοῦ ἵππου τῆς ὁπλῆς μέρος, καὶ ἧλοι. *Canes, equi vngulæ pars, & claui.* Cingula in inſtrumento equeſtri fuit, qua ſella equo ſubcingebatur. Ouidius 1. de Remed.

Aſpicis vt prenſos vrant iuga prima iuuencos,
Et noua velocem cingula lædat equum.

Claudianus,

Et medium te zona liget, variata colorum
Floribus, & caſtæ manibus ſudata Serenæ.

CAP. XVIII.

De morbis equorum, & medicis.

MEDICOS veterinariæ rei peritos Firmicus lib. 8. Aſtronom. vocat equitiarios, & mulomedicos. vet. gloſ. equitiarius, ἱπποκόμος. Varij autem equorum morbi fuère. Heſych. μαλὶς τὸ περὶ τὰ ὑποζύγια πάθος, ὅ τε βήξ. *Malia iumenti morbus, qui dicitur & tuſſis.* θερμόπλα ἵππου νόσημα περὶ τοὺς πόδας. *Thermopla equi morbus, vngularum calor.* vet. gloſ. Panrex, ἕλκος κτήνους ἐπιτραχήλιον, pantices, ἕλκη κτηνῶν ἐν τραχήλῳ. *Pantex vlcus iumenti in collo.* vulgò malè *panceps.* Petumen, κτήνους ἕλκος. Suidas, νοσοῦσι οἱ ἵπποι ποδάγρα, εἰλεῷ, τετάνῳ, ἐμπυήσει, κριθιάσει, τουτέστιν ὠμότητι μετὰ σκότου. τέτανος σπασμὸς, εἰλεώδης νόσος, κοιλιακὴ διάθεσις, ἐμπύησις ἀπόστασις ἐν ὑπογαστρίῳ. *Laborant equi podagra, ileo, quæ ventriculi affectio eſt, tetano, qui eſt ſpaſmus, & contractio neruorum, empueſi, quæ eſt ſuppuratio ſanioſa, ſeu abſceſſus in abdomine, & crithiaſi, quæ eſt cruditas cum vertigine.* Pollux lib. 1. ἔστω καθαιρέτω τὴν χελιδόνα, καὶ τὴν κοιλότητα τῆς ὁπλῆς θεραπευέτω, καὶ τὴν κνήμην τριβέτω κατὰ τὴν φύσιν τῆς τριχός. Vide longè pulcherrima apud Pollucem lib. 1. cap. 37. 38. 39 40. & Abſyrtum Baſileæ Græcis typis excuſſum anno 1536.

CAP.

Digitized by Google

A

CAP. XIX.

De coloribus equorum.

EQVORVM varij colores, quorum alij probantur, alij damnantur. Virgil.

——————Honeſti
Spadices glaucique, color deterrimus albis,
Et giluo.———

Palladius lib. 4. de re ruſt. Colores equorum præcipui, badius, aureus, albineus, ruſſeus, mureus, ceruius, giluus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger preſſus, ſequentis
B meriti varius cum pulcritudine, nigro, vel albineo, vel badio miſtus, canus cum quouis colore, ſpumeus, maculoſus, mureus obſcurior. Iſidorus lib. 12. origin. Ceruinus, giluus, glaucus, ſcutulatus, canus, candidus, albus, guttatus, niger. Varius dicitur ex nigro, badióque, badius, id eſt, ſpadix, giluus, melinus color ſubalbidus. Scutulatus propter orbes quos habet candidas inter purpuras. Ceruinus vulgò gauraneus, æraneus, id eſt, æreus, myrteus preſſus in purpura, doſinus, id eſt, cinereus. Equi badij quaſi balij varij, vel ἀπὸ τῶν βαΐων, *à ramis palmarum* qui colorem ſpadiceum referunt. Aureus, roſeus, myrteus. Heſych. ἰερκαὶ, ἵππος οἰνωπὸς χρώματι. παρωαὶ, ἵπποι τινὲς τὸ χρῶμα πυῤῥοὶ, γαλοὺς χρῶμα ἵππων τὸ ὀνοειδές. Albis equis triumphauit Camillus apud Plutarch. Plautus Aſinar.

Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis.

Propertius lib. 4. eleg. 1.

C *Quattuor hinc albos Romulus egit equos.*

Horatius ſatyr. 7. lib. 1.

——Barros vt equis præcurreret albis.

CAP. XX.

De hinnitu, equili, & aliis.

HINNITVM Heſychius μιμιγμὸν vocat, φωνὴν ἵππου, hippitare, hippicare. Feſt. anhelitum vehementem edere; ilia ducere Horatio. In equili Hippona Dea picta. Apu-
D leius Mileſia 3. Reſpicio pilæ mediæ quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat in ipſo ferè meditullio Hipponæ Deæ ſimulacrum reſidens ædiculæ, vel, vt vult Lipſius, ſediculæ. Arnobius lib. 4. quod ſi haberent in ſedibus ſuis proprios præſides. Tertullian. lib. de ſpectac. Cæterùm & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſæ domus noſtræ ſine idolis non ſunt. Iuuenalis ſatyr. 8.

—— Facies olida ad præſepia pictas.

CAP. XXI.

De equitibus, & equorum domitoribus.

E EPOREDICAS Galli bonos equorum domitores vocant, ait Plinius lib. 3. cap. 17. Xenophon lib. de re equeſtri, πωλοδάμνον, ἱπποκόμον. Heſychius, apud Lacones ὠιοχαρέτης διδάσκαλος ἱππικῆς τῶν νέων. Virgilius lib. 3. Georg.

Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere iam domitis ſinito, namque ante domandum
Ingentes tollent animos, prenſíque negabunt
Verbera lenta pati, & duris parêre lupatis.
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituóſque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantes:
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſæ ſonitum ceruicis amare.

Vet.

Vet. gloſ. aureax, eques ſolitarius; ſingulator, ἱππαςὴς, μεταβάτης, ζεύξιππος, deſultor. He- A
ſychius Regum filios ait olim impoſitos arietibus equitare ſolitos, ἐπιβῆναι, ἐφιππεῦσαι. οἱ γὰρ τῶν βασιλέων υἱοὶ πρῶτον ἐπὶ τῶν κριῶν ἱππεύειν ἐμάνθανον. Xenophon lib. de Hippice, πρῶτον μὲν τοίνυν φυλαγωγία χρὴ ἐκ τῆς ὑποχαλινιδίας, ἢ ἐκ τοῦ ψαλίου ἠρτημένον εὐτρεπῆ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαβεῖν. ἱππασίαν δὲ ἐπαινοῦμεν τὴν πέδην καλουμένην. ἐπ' ἀμφότερα γὰρ τὰς γνάθους στρέφεσθαι ἐθίζει. ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἑτερομήκη πέδην μᾶλλον τῆς κυκλοτεροῦς. πέρσαι καὶ ὀδρύσαι ἅπαντες τὰ κατάντη ἁμιλλώμενοι, οὐδὲν ἧττον τῶν ἑλλήνων ὑγιεῖς ἵππους ἔχουσι, &c. *Primùm quidem oportet habenas ſub freno aptatas, vel ex armilla manu læua commodas, & verſatiles apprehendere. laudamus autem equitationem quæ dicitur pede, quæ in vtramque partem maxillas flectere equum aſſueſacit. Nobis autem magis probatur ea pede, quæ in longum ducitur, quàm quæ in circulum. Perſæ, & Odryſæ omnes agitantes equos in decliuia, & prona non minus ſanos, & integros equos habent, quàm Græci. Hippaſtices primum caput eſt, vt eques ſpatium arripere, & velut in circo, aut ſtadio directum curſum decurrere ſciat,* B
deinde vt facilè, quoties lubet, equum ſiſtat, & in vtramque partem leui freno flectat, tum in gyrum leuum agere ſciat; denique vt erigere priores pedes aduersùs hoſtem, aut ſaltu in hoſtem erectis pedibus inuolare equum doceat. Nam illæ ſuccuſſationes, & ſubſultationes quas hodie polodamni vſurpant, frangunt equum, & ſunt inutiles. χρὴ οὐ μεῖον δυοῖν χαλινοῖν κεκτῆσθαι, τούτων δὲ ἔστω ὁ μὲν λεῖος τοὺς τροχοὺς εὐμεγέθεις ἔχων, ὁ δὲ ἕτερος τοὺς μὲν τροχοὺς καὶ βαρεῖς, καὶ ταπεινούς, τοὺς δὲ ἐχίνους ὀξεῖς, ἵνα ὁπόταν μὲν τοῦτον λάβῃ ἀσχάλλων τῇ τραχύτητι διὰ τὸ ἀφίῃ, ὅταν δὲ τὸν λεῖον μεταλάβῃ τῇ μὲν λειότητι αὐτοῦ ἥδηται, ἃ δὲ ὑπὸ τοῦ τραχέος πεπαίδευται, ταῦτα καὶ ἐν τῷ λείῳ ποιῇ, &c. *Oportet non minus duobus habere frenis, quorum aliud leue ſit, rotas ingentes habens, alterum rotas graues, & humiles, & erinaceos, ſeu aculeos acutos, vt quoties illud ceperit offenſus aſperitate dimittat, cùm autem leue apprehenderit, eius lenitate oblectetur, & in eo faciat quæ in aſpero didicit. Quod ſi crebrò ſpreta lenitate illud commanducabit, leui freno magnas rotas addimus, vt hiare coactus di-* C
mittat lupatum. Vide Xenophontem. Idem ait, ἵππον ποππυσμῷ ἐγείρειν, καὶ κλωσμῷ πραΰνειν, *poppyſmate excitare equum, & mitigare ſibilo, aut ſclopo.* Pollux lib. 1. dixit, κλωγμῷ ἐξεγείρειν τὸν ἵππον, καὶ ῥοίζῳ, ποππυσμῷ παραστῆναι καὶ καθιστάναι. Vide ibidem cap. 37. 38. 39. lib. 1. quomodo ſit formandus equus. Suidas, ποππύσματα εἰς τοὺς ἀδαμάστους ἵππους κολακείᾳ. Xenophon pag. 367. ἱππονώμοι ψήχοντες τοὺς ἵππους ψόφον ἐποίουν. Auſonius in gratiarum act. Cùm idem arcum intenderes, & habenas remitteres, aut equum ſegniùs euntem verbere concitares, vel eodem verbere intemperantiam coërceres. Suidas, καὶ τοὺς ἵππους προσελαύνειν προσέταξεν ὡς διαλύοιτο αὐτοῖς τὸ ὑπὸ τοῦ περιπάτου νεναρκηκὸς ὑπ' ἀκινησίας. Heſychius, κάλπις ἵππος βαδιστής, καὶ εἶδος δρόμου. Dicitur & κάλπη, quæ vox *motum temperatum & compoſitum* ſignificat. Leo Conſti. 7. §. 37. ἐπελαύνειν εὐτάκτως κινήματι συμμέτρῳ τῷ λεγομένῳ κάλπα, καὶ μὴ βιαίως τρέχειν, *procedere compoſito gradu, qui dicitur calpe, & non violenter currere.* Suidas, D
καλπάζειν τὸ ἁβρῶς βαδίζειν, *molliter & ſuſpenſo pede incedere.* Interdum παρακαλπάζειν, eſt *ad latus equi procurrere.* Plutarchus in Alexandro, μικρὰ δὲ οὕτω παρακαλπάσας, καὶ καταψήσας, ὡς ἑώρα πληρούμενον θυμοῦ, καὶ πνεύματος ἀπορρίψας ἡσυχῇ τὴν χλαμύδα. *Alexander ſtatim accurrens ad equum Bucephalum accepta habena conuertit ad Solem, & ita paulum à latere equi procurrens, & palpans ceruices, vt vidit plenum ardore, & ſpiritus, abiecta ſenſim clamyde, & ſeipſum attollens inſiluit.* Pelagonius Mulomedicus, δρόμῳ τῷ διὰ κάλπης γύμναζε, ἤτοι τῷ λεγομένῳ τελπήδῳ. *Seſſore in equum impoſito eum curſu calpes, aut tripedo exerce.* Pauſanias in Eliacis, μήτε κάλπης τοῦ λοιποῦ, μήτε ἀπήνης ἔσεσθαι δρόμον, *neque calpes, neque vehiculi curſum fore.* In eo curſu eques deſiliebat ex equo, & apprehenſo freno pariter cum eo currebat. Agathias lib. 2. Decurrere Narſes milites ſuos iubebat, & in equos agiliter inſilire, armatóſque tripudiis agitari. Procopius lib. 3. Gotthic. Totilas in orbem equum agiliter agebat, obequitando telum in auras ſurſum versùs aptè diuerberans, & ad terram delatum impigrè exci- E
piens, momentóque exceptum vibrans ſupinando ſe ſuper equum, & vtrinque inclinando ad terram, & viciſſim in latera. Silius lib. 10.

Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultarat equo, vel ſi reſupina citato
Proiectus dorſo ferret cùm membra, vel idem
Si nudo ſtaret tergo, cùm rapta volucris
Transfigeret curſu ſonipes certamina campi.

Virgilius 7. Æneid.

Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis. ——

Pollux

Digitized by Google

A Pollux lib.1. αὐθιππόδιαν ἑτέροις ἀκοντίοις ἐσφαιρωμένοις κέχρηστο, καὶ δόρατι ὁμοίως πεπραγματευμένῳ σφαιρωτῷ, ὥστε εἶναι τὴν πληγὴν ἀσινῆ. *Contrà equitans aliis iaculis præpilatis vtere, & haſta præpilata, vt ictus ſit ſine vulnere.* Xenophon in Hippic. de iaculis præpilatis agit. Fuit quoddam prœlij genus datis, & acceptis tergis, de quo Silius lib.4.

Nunc Itali in tergum verſis referuntur habenis,
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos ſinuant in cornua gyros,
Ac cædem refugam cedentes arte reſoluunt.

De puerorum exercitatione, quod Troianum ludicrum dicitur, Virgilius lib.5. Æneid. Dio pag.148. παῖδες τὴν ἱππασίαν τὴν Τροίαν καλουμένην οἱ εὐπατρίδαι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐποίησαν, καὶ ἐφ' ἁρμάτων οἱ νεανίσκοι ὁμότιμοι αὐτοῖς ἡμιλλήσαντο. *Sub Iulio Cæſare pueri nobiles veteri more Troiam*
B *in equis decurrerunt, & iuuenes patricij curribus certarunt.* Sueton. lib.1.cap 39. lib.2. cap. 43. Dio lib.48. & 51. Erant & equeſtres decurſiones in caſtris, de quibus Suetonius in Tiberio cap. 72. Claudianus de ſexto Conſ. Honorij.

Hic & belligeros exercuit alea luſus,
Armatos hic ſæpe choros, certáque vagandi
Textas lege fugas, inconfuſóſque recurſus,
Et pulcras errorum artes, iucundáque Martis
Cernimus. ——

Fuit & Mæander genus equitationis apud equorum domitores. Heſychius, μαίανδρος· εἶδος ἱππασίας παρὰ ἱπποδαμασταῖς. In campo Martio exercebantur equis. Horatius,

Cur neque militaris inter æquales equitet
C *Patiens pulueris atque Solis.*

Virgil. 7. Æneid.

Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis, domitántque in puluere currus,
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent. ——

Fæminæ equitabant olim, non vt viri diuaricatis tibiis amplexæ ſellam equi, ſed inſidentes ſellæ, ſubiecto aſſere ſuppedaneo pedibus ſuſtinendis. Nicetas pagin.31. θήλειαι οὐ συμβάδην τῆς ἐφεστρίδι τὼ πόδε διαχαλῶσαι, ἀλλὰ περιβάδην ἀναιδῶς ἐποχούμεναι. *Fæminæ ſellis inſidentes non coniungebant ſimul pedem vtrumque, ſed impudenter diuaricatis feminibus amplectebantur equum.* In Italia alterum pedem ligno ſuppedaneo committunt, alterum in ceruice equi reponunt.
D Ita Gubazes apud Agathiam lib. 2. appoſito pede ceruicibus equi inſidebat. Apud Homerum equi vino procurantur. Iliad.9.

Οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν ὅτε θυμὸς ἀνώγοι
ἵπποις. ——

Diodorus Siculus lib.6.cap.15. ſcribit, à Neptuno, qui ἱλάτης Athenienſibus dictus, omnium primo equum domitatum, & artem equitandi traditam; vnde Equiria Romæ in campo Martio celebrata, vt nos lib. de Circo oſtendimus. Plato in Menone; Themiſtocles Cleophantum filium ἱππέα μὲν ἐδιδάξατο ἀγαθόν. ἐπεὶ μὲν γοῦν ἐπὶ τῶν ἵππων ὀρθὸς ἑστηκὼς καὶ ἠκόντιζεν ἀπὸ τῶν ἵππων ὀρθός. De exercitatione cum contis præpilatis vide Platonem lib.8. de legib. & Xenophontem de Hippice. Ericthonius ad pedum deformitatem velandam primus quadrigam inuenit, vt ſcribit Plinius lib. 7. cap.56. Iſidorus lib. 18. cap. 34. Hyginus in Auriga.

IVLII

A

DESCRIPTIO THEATRI ROMANI, ET GRÆCI.

DVæ præcipuæ ſunt Theatri partes, ſcena & cunei. ſcena triplex eſt, Tragica, Comica, Satyrica. In ſcena tres portæ, media, vbi regiæ aulæ, ſiniſtra, & dextera, vbi humiliora ædificia. Vtrinque ad mediam portam aliæ duæ portæ fuêre, quarum valuis affixæ machinæ περίακτοι. In ima ſcena aditus & ſcalaria, quibus in ſuperiorem ſcenam aſcenderetur. Poſt ſcenam porticus, vbi choragia laxamentum haberent ad chorum parandum. In ſcena item Epiſcenia, Paraſcenia, Hypoſcenia, Proſce-
B nium, Pulpitum, Machinæ, Aræ, ἠχεῖα, Columnæ, & alia pleraque. Epiſcenium Heſychio fuit τὸ ἐπὶ σκηνῆς καταγώγιον, id eſt, *domicilium ſuper ſcena*. Paraſcenia, αἱ εἰς τὴν σκηνὴν ἄγουσαι εἴσοδοι, id eſt, *aditus ad ſcenam*. Didymus aditus eſſe vult vtrinque in orcheſtram, τὰς ἑκατέρωθεν τῆς ὀρχήστρας εἰσόδους. vel vt Harpocratio, ὁ περὶ τὴν σκηνὴν ἀποδεδειγμένος τόπος τοῖς εἰς τὸν ἀγῶνα παρασκευαῖς, id eſt, *locus circa ſcenam vbi ludi præparantur*. Hypoſcenium in Græco Theatro ſub thymele ſeu pulpito orcheſtræ fuit, de quo Athen lib. 14. Aſopodorus Phliaſius tibicine magno plauſu laudato, moratus adhuc in hypoſcenio, quid hoc rei? inquit. διατρίβων αὐτὸς ἔτι ἐν τῷ ὑποσκηνίῳ. Scenam Iſidorus eſſe vult infra Theatrum, meo animo minus bene, cùm Victruuius lib. 5. cap. 7. ſcribat, tectum porticus quod eſt in ſumma gradatione, cum ſcenæ altitudine libratum perfici oportere, id eſt, ſcenæ altitudini exæquandum eſſe. Ita au-
C tem interdum ſcena exaggerata fuit, vt tres ſcenæ aliæ aliis impoſitæ eſſent, quam tertiam ἐπίσκηνον Victruuius vocat, parietibus ſuffultæ, & in imo, medio, ſummo, variis ornatæ columnis, nonnunquam vſque ad trecentas. Longitudo ſcenæ eſt, vt ab vno cuneorum cornu ad alterum cum coopertura ducatur, & dimidia parte longitudinem orcheſtræ ſuperet. Proſcenium locus patens & liber fuit in fronte ſcenæ, ait Iſid. in quo actores hiſtrioniam agebant, quorum etiam imagines in proſcenio poſitæ. C. Theod lib. 15. tit. 7. Diomedes lib. 3. Mimi Latinè Planipedes dicti quod actores planis pedibus, id eſt, nudis proſcenium introirent, non vt Tragici actores cum cothurnis, neque vt Comici cum ſoccis. Olim non in ſuggeſtu ſcenæ, ſed in plano orcheſtræ poſitis inſtrumentis muſicis agitabant Suggeſtus ille ſcenæ vocatur à Victruuio pulpitum proſcenij, quia infra ſcenam proſcenium fuit; pulpitum autem quinque pedes altum ſupra proſcenium. Itaque ſcena pulpito eſt altior, pulpi-
D tum proſcenio, proſcenium orcheſtra. Seruius lib. 2. Georgic. ait, proſcenia fuiſſe pulpita ante ſcenam vbi ludicra exercentur. Per proſcenium in ſcenam aſcenſum fuiſſe docet Syneſ. lib. 2. de Prouident. εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο διὰ προσκηνίου, &c. Certè in Græcia ſcena proſcenio altior fuit, proſcenium pulpito, quod in orcheſtra decem pedes altum: pulpitum ipſum orcheſtra altius, quæ cum imis gradibus exæquabatur, & ſcena breuior fuit longitudinis dimidia parte. In proſcenio fuerunt aræ, vt Plaut. indicat in Amphit. Prologo,

> *Etiam hiſtriones anno cùm in proſcenio hic*
> *Iouem inuocauerunt, venit.* ——

Item ædificia, eodem teſte in Trucul. Prologo,

> *Athenæ iſtæ ſunt ita vt hoc eſt proſcenium,*
> *Tantiſperdum tranſigimus hanc Comœdiam.*

E E proſcenij faſtigio actores qui in pulpito erant, ſpectati poterant, vt Sueton. in Nerone cap. 12. Tragœdi igitur & Comici in pulpito proſcenij Romæ agebant, Thymelici, in proſcenio aut pulpito ipſo, vt ſcribit Seneca epiſt. 84. & ex pulpito, inquit, omne tibiarum genus organorúmque conſonuit. Pulpitum ideo Romæ latius quàm in Græcia fuit, quod omnes Romæ artifices in ſcenam dant operam, vt Victruu. lib. 5 cap. 6. Athen. lib. 14. Ludis, inquit, quos Luc. Anicius Rom. exercitus Imperator edidit in Circo ampliſſima ſcena exſtructa, tibicines omnes in proſcenio conſtituit, vt vnà cum choro canerent. Apud Græcos verò, vt Victruu. lib. 5. cap. 8. Tragici & Comici in ſcena peragunt, reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones. Orcheſtra autem in qua Senatorum ſunt ſedibus deſignata loca, Romæ inter cuneos & ſcenam interiecta erat, præducta muro pedem vnum alto, quod podium dicitur, qui columnis tres pedes altis ornabatur, quibus ſpecta-

Google

tores inniti poſſent. Ea erat graduum quatuor, aut quinque, alta pedes duodecim, longa dimidiam ſcenæ partem. Gradus orcheſtræ digniſſimus imus fuit, podio proximus & A
ſcenæ. Inter podium & gradus orcheſtræ fuit ſpatium aliquod latius, in quo ſellæ curules Magiſtratuum, tribunalia editorum, ſedes Veſtalium, ſuggeſtus & cubilia Imperatorum, ſellæ abſentibus repoſitæ, lictoribuſque Magiſtratuum, & viatoribus locus. Hi orcheſtræ gradus Suetonio primi ſubſelliorum gradus dicuntur, quos proximè ſequuntur equeſtria. Græcis amplior orcheſtra fuit, ſcena receſſior, minoréque latitudine pulpitum, quod logæum appellant, in quo Thymelici canebant, chorus ſtabat, hiſtriones ſaltabant. Logæi altitudo pedum decem apud Græcos, cùm Romæ pulpitum proſcenij altum ſit pedes quinque. Orcheſtra ipſa primis gradibus altitudine exæquabatur. Ab ea erant gradationes, quibus in ſcenam aſcenderetur, aut deſcenderetur. Quare & Suetonius ſcribit in Iulio, Decimum Laberium ſeſſum in quatuordecim ſcena per orcheſtram tranſiiſſe. In Græcia orcheſtra licèt extra ſcenam procurrerit, cum ſcena tamen coniuncta fuit, nec podio incluſa, vt Romæ, ſed obuerſa imis gradibus vnde ſpectabant, cùm orcheſtra Romæ initium B
graduum & cuneorum fuerit, ſcenæ obuerſa, vt à Senatoribus omnium agentium geſtus ſpectari poſſent. Gradus autem alij fuêre humiliores ad aſcenſum & deſcenſum, quas gradationes, & ſcalaria, ſeu ſcalas, & ſcalarum gradus Victruuius vocat, alij altiores in quibus ſpectatoribus locus & in anfractu quaſi cathedræ, ait Tertul. lib. de ſpectaculis. Gradus illi alti palmo pede & digitis ſex, lati duos pedes & ſemis, ita collocari, vt in imo acuti, ſurſum latiores cunei formam redderent, vnde & cunei vocantur. Doctiſſimus Lipſius vult ſcalas ipſas cuneos vocari, quia, inquit, ſcalarum directio talis, vt ab imo ordiens magis diffunderetur in altum, redderéntque cunei formam. malè, meo animo, cùm Victruuius lib. 5 cap. 7. dicat, gradationes ſcalarum inter cuneos & ſedes dirigantur ad primam præcinctionem; & ſpectatores in cuneis ſediſſe certum ſit. Sueton. Auguſto cap. 44. Adſignauit C
prætextatis cuneum ſuum, proximum pædagogis. Graduum initium Romæ à podio & orcheſtra, in qua tres primi ſubſelliorum ordines Senatoribus attributi. Gradus autem diſtincti erant tribus præcinctionibus, quæ graduum interualla & diuiſiones quædam in orbem fuerunt, vnde & tres caueæ dictæ, quia fornicata graduum ſtructura erat in ima, media, ſumma cauea. In ſingulis gradationibus, & ſcalaribus erant aditus, ſeu portæ & vomitoria, per quæ ab exterioribus porticibus venientes in ſedilia ſe funderent. Aſcenſu ſcalæque, ait Victru. inter cuneos ad primam præcinctionem. Item, aditus in cornibus orcheſtræ ad inferiores ſedes, vbi itinerum ſupercilia. Gradus ſcalarium ad aſcenſum, erant alti ſemipedem, & vnciam, lati duos pedes. Quas via fuiſſe arbitror, directas ab orcheſtra ad equeſtria vbi deſinebant. Nam ab equeſtribus ad popularia erant aliæ viæ quæ ibi deſinerent. Inde etiam aliæ viæ, à popularibus ad ſuperiorem porticum, & tectum, quæ ſumma cauea fuit. Calpurnius, D

Nam quæcunque patent ſub aperto libera cælo,
Aut eques, aut niuei loca denſauêre Tribuni.

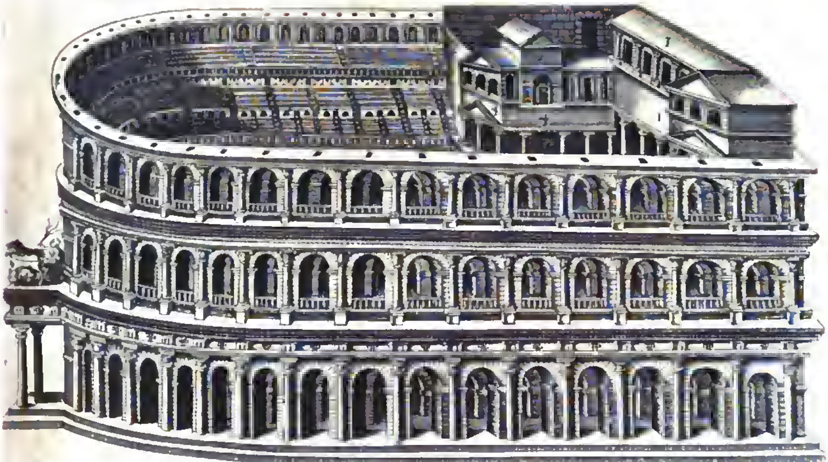
In ſingulis præcinctionibus cunei ſecabantur lateralibus viis, & diuidebantur præcinctionum itineribus. E porticibus ſuperioribus tenuiores ſpectabant, quam τὴν ἀνωτάτω θεάτρου ἀψῖδα Dio vocat. Eæ porticus fuêre cum tecto, vt Solis ardorem defenderent, ideóque dicuntur Tertul. lib. de ſpectac. apuliæ, ἀπὸ τοῦ ἡλίου, quaſi à Sole auerſas dicas, vt ſolaria & heliocamini Soli exponuntur. Hæc mea mens de tota Theatri conformatione. Si quid ſecus ſcriptum à nobis, dictúmve eſt, inſcriptum, indictúmque eſto.

IVLII

Digitized by Google

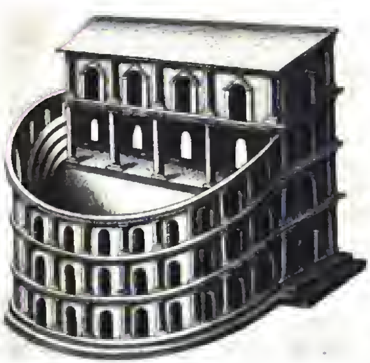
1. ſcæna
2. pulpitum
3. Chorus
4. proſcenium
5. Orcheſtra
6. caueæ et cunei

THEATRVM

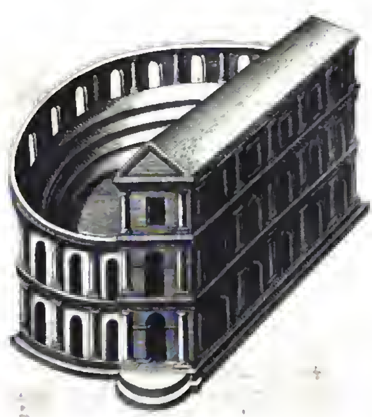
Scenam pulpito, pulpitum proſcenio ſuperius Romano more excludi.

THE. LAPIDEVM.

Pars Theatri quæ à latere cernitur.

THE. MARCELLI.

Pars Theatri quæ pone cernitur.

Digitized by Google

IVLII CÆSARIS BVLENGERI IVLIODVNENSIS DE THEATRO,

LIBER I.

CAP. I.

De ludorum theatralium & ſcenicorum origine.

LVDI ſcenici humilia initia, ſicuti pleræque aliæ res, habuêre. A ruſti- A
cis enim profecti ſunt, qui per dies feſtos in honorem Deorum cùm ad aras ſine arte ſaltarent, & ab ortu in occaſum, ab occaſu in ortum vltrò citróque in chori formam mouerentur, incondita carmina canebant, aut in pratis bene poti, & fæcibus inuncti in vtres inſiliebant, ludóſque cernui ſibi faciebant. Sic enim Varro lib. 1. de vita Pop. Rom. Etiam pelles bubulas oleo perfuſas percurrebant, ibíque cernuabant. A quo ille verſus vetus eſt in carmine;

Sibi paſtores ludos faciunt cernui Conſualia.

Virgil. 2. Georg.

Præmiáque ingentes pagos, & compita circum
Theſeidæ poſuêre, atque inter pocula læti B
Mollibus in pratis vnctos ſaliere per vtres.

Iidem minio vultus obliti choros ducere inſtituerunt. Tibul. lib. 2. eleg. 1.

Agricola & minio ſuffuſus Bacche rubenti
Primus inexperta duxit ab arte choros.

Imò & certis pedibus omnium primi cantilenas ſuas aſtrinxerunt, alternísque canentes per eam ludorum licentiam feſcennina dicta iacere cœperunt. Tibul. l. 2. eleg. 1.

Agricola aſsiduo primùm laſſatus aratro,
Cantauit certo ruſtica verba pede.

Horatius lib. 2. ep. 1.

Feſcennina per hunc inuenta licentia morem C
Verſibus incomptis opprobria ruſtica fudit.

Hæc verba præmiſerat.

Agricolæ priſci fortes, paruóque beati
Condita poſt frumenta, leuantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum.——

qui locus quia elegans adeundus. Siue in compito ludi fierent, ſiue in pratis. Calpurnius Buc. 3.

Vt quoque turba ſuo plaudat ſaginata magiſtro,
Qui facit egregios ad peruia compita ludos. D

In Attica res primùm vſurpata, auctore Virgilio, & ab agris in vrbem traducta, vt Caſſiodorus lib. 4. variar. epiſt. 51. Cùm, inquit, agricultores feriatis diebus ſacra diuerſis numinibus per lucos, vicóſque celebrarent, Athenienſes primùm agreſte principium in vrbanum ſpectaculum collegerunt, Theatrum Græco vocabulo viſorium nominantes, quod eminus à ſtantibus turba conueniens ſine aliquo impedimento videatur. Regio Atticæ vbi primùm hi ludi acti, Icarium dicta eſt, cui nomen ab Icario Erigones patre, qui primus vini vſum docuit. Athen. lib. 2. ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις ἐν ἰκαρίῳ τῆς ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρυγῆς καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τρυγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη κωμῳδία. Id eſt, *à crapula & ebrietate Comœdia & Tragœdia repertæ ſunt, eo ipſo tempore quo vindemia fiebat. Vnde & Comœdia primùm dicta eſt Trygodia.*

Digitized by Google

A *Trygodia.* Vinum enim olim τρὺξ dictum eſt, à quo τρύγητος, *vindemia.* Ariſtoph. Scholiaſt. in Nub. ſcribit, olim fabularum actores τρυγοδαίμονας dictos, quia τὴν τρύγα χριόμενοι ἵνα μὴ γνώριμοι γένωνται, οὕτω τὰ αὐτῶν ᾖδον ποιήματα κατὰ τὰς ὁδοὺς ἁμάξαις ἐπικαθήμενοι. Id eſt, *quia fæcibus obliti ne agnoſcantur per vias in plauſtris ſedentes canunt.* Icario autem propter iuſtitiam & pietatem exiſtimatur Liber Pater vinum, & vitem, & vuam tradidiſſe, vt oſtenderet hominibus quomodo ſereretur, & quod ex eo naſceretur, & cùm eſſet natum id, quomodo vti oporteret. Qui cùm ſeuiſſet vitem, & diligentiſſimè adminiſtrando floridam falce feciſſet, dicitur hircus in vineam ſe conieciſſe, & quæ ibi tenerrima folia videret, decerpſiſſe. Quod factum Icarium animo irato tuliſſe, cúmque interfeciſſe, & ex pelle eius vtrem feciſſe, ac vento plenum præligaſſe, & in medium proieciſſe, ſuóſque ſodales circa eum ſaltare coëgiſſe. Qua de re Eratoſthenes,

B Ἰκαριῆς τόθι πρῶτα περὶ τράγον ὠρχήσαντο.

Legendus Hyginus lib. 2. Aſtron. in Arctophyl. Alij Dionyſio, qui liber Pater eſt, ludos ſcenicos attribuunt, cúmque volunt Theatra primum inueniſſe, & muſicum certamen inſtituiſſe. Idem immunes eos eſſe voluit in exercitu, qui muſicam attigiſſent. Vnde & poſteri muſicos conuentus artificum Dionyſij fecerunt, eóſque immunes eſſe voluerunt. Diodorus Siculus lib. 4. τὸν διόνυσον θυμελικῶν ἀγώνων φασὶν εὑρετὴν γενέσθαι, καὶ θέατρα καταδεῖξαι, καὶ μουσικῶν ἀκροαμάτων σύστημα ποιῆσαι. πρὸς δὲ τούτοις ἀλειτουργήτους ποιῆσαι τοὺς ἐν ταῖς στρατείαις μεταχειριζομένους τι τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης, ὅθεν μεταγενέστεροι μουσικὰς συνόδους συστήσαντο τῶν περὶ τὸν διόνυσον τεχνιτῶν. καὶ ἀτελεῖς ἐποίησαν τοὺς ταῦτα ἐπιτηδεύοντας. Tertul. l. de ſpectacul. Cùm promiſcuè ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi Patris manifeſtè ſonabant, Libero enim à ruſti-

C cis primò fiebant ob beneficium quod ei aſcribunt pro demonſtrata gratia vini. Dionyſia quidem Athenis bis quoque anno fiebant in honorem Liberi Patris. Prima in aſtu vere cùm vectigalia in vrbem inferrentur. Altera in agris, quæ in Lenæo dicta, quando peregrini iam Athenis non aderant, quod hyems aduentaret. ὁ τῶν διονυσίων ἀγὼν ἐτελεῖτο δὶς τοῦ ἔτους. τὸ μὲν πρῶτον ἔαρος ἐν ἄστει, ὅτε οἱ φόροι Ἀθήνησι ἐφέροντο. τὸ δεύτερον ἐν ἀγροῖς, ὁ ἐπὶ Ληναίῳ λεγόμενος, ὅτε ξένοι οὐ παρῆσαν, χειμὼν γὰρ λοιπὸν ἦν. Ariſtoph. interpres in Acharn. in id,

ὁ ἐπὶ Ληναίῳ ἀγών, κοὔπω ξένοι πάρεισι.
Οὔτε γὰρ φόροι ἥκουσι, οὔτε ἐκ τῶν πολέμων οἱ σύμμαχοι.

Id eſt, *certamen eſt ſuper Lenæo, & nondum hoſpites adſunt: neque enim adhuc vectigalia veniunt, neque ex bellis ſocij.* Per eos dies in pratis ſaliebant myſtæ, clamabántque; *Bacche veni per pratum ſaltaturus, coronam myrteam copia fructuum refertam capite quatiens.* Ariſtophan. in Ranis, Ἴακχ᾽ ὦ Ἴακχε, ἐλθὲ τὸν ἀνὰ λειμῶνα χορεύσων, πολύκαρπον μὲν τινάσσων ἀμφὶ κρατὶ σῷ βρύοντα

D στέφανον μύρτων. *Excita flammeas lampades, venis enim manibus Bacche quatiens.*

Ἔγειρε φλογέας λαμπάδας. ἐν χερσὶ γὰρ ἥκεις
Τινάσσων Ἴακχε. ———

Vbi Scholiaſtes, ἐν τῷ λειμῶνι τὰς χορείας ἐποιοῦντο διὰ τὰ ἄνθη. μυρσίνης στεφάνῳ ἐστεφανοῦντο οἱ μεμυημένοι, οὐχ ὥς τινες νομίζονται κισσινῷ. τῆς τελετῆς δὲ οὐ μόνον χορευτής, ἀλλὰ καὶ ἔξαρχος ἦν ὁ διόνυσος. καὶ μὲν δὴ διονύσου ἐν Ἐλευσῖνι ἱερόν ἐστι καὶ ἐν διονυσίοις ἐτελεῖτο τὰ μυστήρια. Id eſt, *in prato florido choreas ducebant myſteriis, & myrtea corona coronabantur myſtæ, non autem hederacea, vt quidam malè autumant. Myſteriorum autem non modò choreuta Liber Pater erat, ſed etiam dux ac princeps. Eleuſi Dionyſij templum, & per Dionyſia celebrari myſteria moris fuit.* Athenis id temporis comici Poëtæ, & tragici, tibicines & hiſtriones certabant, qui & Dionyſiaci τεχνῖται, ſeu artifices dicti ſunt. Plutarchus in Alexandro ſcribit, Athenodorum hiſtrionem ab Athe-

E nienſibus mulctatum, quod Dionyſiaco certamini non interfuerat, ζημιωθεὶς ὑπ᾽ ἀθηναίων, ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν διονυσίων οὐκ ἀπήντησε. Ea celebritas olim fiebat populariter & hilariter. Amphora vini, & flagellum vitis in medio ponebatur: deinde vnus aliquis trahebat hircum, alius ſequebatur ficuum arculam ferens. ſuper omnia fallus. Quæ cuncta exoleuerunt, & in eorum locum ſucceſſerunt auro diſtinctæ veſtes magnificæ, iugis agitatis, & perſonis. Plutarch. de Auaritia. ἡ πάτριος τῶν διονυσίων ἑορτὴ τὸ παλαιὸν ἐπέμπετο δημοτικῶς, καὶ ἱλαρῶς· ἀμφορεὺς οἴνου, καὶ κληματίς· εἶτα τράγον τις εἷλκεν, ἄλλος ἰσχάδων ἄρριχον ἠκολούθει κομίζων. Lenæum autem Bacchi feſtum in agris celebratum, κατ᾽ ἀγροὺς διονύσια dicuntur Ariſtoph. quia eo primùm loco torcularis, ſeu præli lacus poſitus ſit, auctore Scholiaſte Ariſtoph. τοῦτο διὰ τὸ πρῶτον ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ληνὸν τεθῆναι. Eo certamine qui Dionyſij laucus, ſeu daduchus erat, manu lampadem tenens, dicebat, vocate Deum. quo audito clamant, Semeleie Bacche, opum dator. Scholiaſtes Ariſtophan. ἐν τοῖς ληναικοῖς ἀγῶσι τοῦ διονύσου ὁ δᾳ-

ἀρχὸς κατέχων λαμπάδα λέγει, καλεῖτε θεόν. Addidi è Plutarcho Dionyſiis ſallum geri ſo- A
litum pone virgines canephoras, & ſallicum cani. Erat autem ſallus lignum oblongum, in cuius vertice faſcinum ſcorteum fuit. Suidas, φαλλικὰ τὰ ἐπὶ τῷ φάλλῳ ᾀδόμενα μέλη. φάλλον δὲ μόρια δερμάτινα, ἢ ξύλον ἐπιμηκὲς ἔχον ἐν τῷ ἄκρῳ σκύτινον αἰδοῖον. Id eſt, *phallica ſunt carmina quæ ad phallum canuntur.* Canephoræ, virgines erant ingenuæ, quæ caniſtra capite gererent, in quibus omnes primitiæ repoſitæ eſſent. Ariſtoph. in Acharn.

> Πρόϊθ' ὡς τὸ πρόσθεν ὀλίγον ἡ κανηφόρος.
> ὁ ξανθίας τὸν φάλλον ὀρθὸν στησάτω,
> Ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν ᾄσομαι τὸ φαλλικόν.

Vbi Scholiaſtes, ἐν ἀθήναις αἱ εὐγενεῖς παρθένοι ἐκανηφόρουν τοῖς διονυσίοις. ἦν δὲ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα τὰ κανᾶ, ἐφ' ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἁπάντων ἐτίθεσαν. A Phallicis ortæ Comœdiæ, vt Ariſtoteles agnoſcit l. de Poët. cap. 2. & 3. ſicut à Dithyrambis Tragœdiæ profluxerunt. Athenis B
certè maximus Magiſtratus fuit, cui cura Dionyſiaci certaminis, vſque adeò, vt Adrianus, qui poſtea Imperator, hoc munus adminiſtrare non detrectauerit. Xiphilin. in Adriano, τά τε διονύσια, τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν, ἄρξας ἐν τῇ ἐσθῆτι ἐπιχωρίῳ λαμπρῶς ἐπετέλεσε. Ea non Athenis modò, verùm & in Ægypto celebrabantur magna hominum frequentia, qui muſica certamina obirent. Theocr. Idyl. 17.

> Οὐδὲ διονύσου τις ἀνὴρ ἱεροὺς κατ' ἀγῶνας
> ἵκετ' ἐπιστάμενος λιγυρὰν ἀναμέλψαι ἀοιδὰν,
> ᾧ οὐ δωτίναν ἀντάξιον ὤπασε τέχνης.

Neque aliquis per ſacros agonas Dionyſij venit canendi peritus, cui munus arte ſua dignum non dederit. Sed Dionyſia propriè Athenienſium fuêre, qui olim in pagis habitarunt, in quibus Liberalia celebrabant, vt ſcribit Thucydid. Quò reſpexit Virgilius, C

> *Præmiáque ingentes pagos, & compita circum*
> *Theſeidæ poſuêre, atque inter pocula læti*
> *Mollibus in pratis vnctos ſaliêre per vtres.*

Theſeus ex agris in vrbem eos retraxit, vt prodit Thucydides lib. 2. cùm tota Attica in pagos & vicos frequentes diuiſa eſſet, διονύσια ἀρχαιότερα, *Liberalia vetuſtiora decimo quoque anno celebrata menſe Antheſterione.* Alia fuêre recentiora, vt notat Scholiaſtes Thucydidis. Libanius Rhetor contra Midiam; ἑορτὴν ἦγον οἱ ἀθηναῖοι τῷ διονύσῳ ἣν ἐκάλουν ἀπὸ τοῦ θεοῦ διονύσια. ἐν δὲ ταύτῃ τραγικοὶ, καὶ αὐλητικοὶ, καὶ κωμικοὶ χοροὶ διηγωνίζοντο, καθίστασαν δὲ χοροὺς αἱ φυλαὶ δέκα τυγχάνουσαι· χορηγὸς δὲ ἑκάστης φυλῆς ὁ τὰ ἀναλώματα παρέχων τὰ περὶ τὸν χορόν. *Feſtum agebant Athenienſes in honorem Bacchi Dionyſia, quo Tragici, Comici, tibicinum chori certabant. Choros conſtituebant decem tribus, & choragos totidem, qui ſumptus ſuppeditarent in chorum.* Apud Laërtium Diogenes Cynicus τοὺς διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωροῖς ἔλεγε, καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους, *Dionyſiaca certamina dicebat magna eſſe ſtultorum miracula, oratores autem turbæ miniſtros.* D

CAP. II.

De auctore Tragœdiæ, & Comœdiæ.

LVDI ſcenici à paruis initiis ad eam magnificentiam, quæ hodiéque eſt, aſcenderunt. Primus omnium Theſpis è ſitu & puluere Tragœdiam in lucem hominum eduxit, & ſcenicos fæcibus oblitos in plauſtra inuexit, vnde dicta iacerent in obuios, & cantilenas E
ſuas decantarent. Alij volunt Theomin quendam qui ætate Oreſtis floruerit, Tragœdiam reperiſſe, quem Minos, & Auleas ſecuti ſint. vetus Scholiaſtes, ἐν τοῖς χρόνοις ὀρέστου ἐθαυμάζετο παρ' ἕλλησι θέομις, ὃς πρῶτος ἐξεῦρε τραγωδικὰς μελῳδίας, καὶ ἐξέθετο πρῶτος δράματα, καὶ μετ' αὐτοῦ μίνως, καὶ μετὰ μίνωα αὐλέας χοροὺς τραγικοὺς συνεστήσατο. Auleas choros tragicos inſtituit, Theſpis expoliuit. Suidas tamen primum Tragœdiæ auctorem facit Epigenem Sicyonium, à quo Theſpis decimusſextus tragicus Poëta fuerit. ὁ θέσπις ἑκκαιδέκατος ἀπὸ πρώτου γενομένου τραγωδοποιοῦ ἐπιγένους σικυωνίου. De Theſpi Horat. in Arte,

> *Ignotum tragicæ genus inueniſſe Camœnæ*
> *Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,*
> *Quæ canerent, agerentue peruncti fæcibus ora.*

Suidas ſcribit, eum ante alios omnes ceruſſa & minio vultum obduxiſſe, deinde portulacæ

foliis

A foliis texiſſe in agendo, poſtea ſola tunica vſum perſonas reperiſſe. πρῶτος χρίσας τὸ πρόσωπον ψιμμυθίῳ, εἶτα ἀνδράχνῃ ἐσκέπασεν ἐν τῷ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήνεγκε καὶ τὴν τῶν προσωπείων χρῆσιν, ἐν μόνῃ ὀθόνῃ κατασκευάσας. Plauſtris autem vtebantur Dionyſiis quæ Lenæa dicuntur, ait Ariſtophanis Scholiaſtes, quibus Poëtæ ridiculi causâ poëmata ſedentes è plauſtro canebant. ποιήματα ἐπ' ἁμαξῶν ἄδοντες καθήμενοι. Demoſthenes ἐξ ἁμάξης ἄδοντας vocat. Sidonius paneg. 4.

Pictum fæcibus Aeſchilon ſequutus,
Aut plauſtris ſolitum ſonare Theſpin,
Qui poſt pulpita trina ſub cothurno,
Ducebat olidæ marem capellæ.

B Dicebantur μορμογύειν, qui fabulas plauſtro ferrent. Pollux l. 7. μορμογύειν, δράματά ἐστιν ἐπ' αὐτοῦ μόρμω φέρειν. ὁ δὲ μόρμος καλεῖται περίφραγμα ὑπὲρ τὴν ἅμαξαν, ὃ περιλαμβάνεται διὰ δικτύων. Id eſt, *mormogeuein, eſt fabulas in mormo gerere. eſt autem mormus ſeptum quoddam ſuper plauſtro, quod retibus includitur.* Inde μορμολυκεῖα, *terricula*; & apud Theocritum mater, vt filiolo terrorem iniiciat, dicit ei, μορμὼ δάκνει ἵππος. Igitur è plauſtro dicta iaciebant; quò reſpexit Lucian in Eunucho, καὶ ὅλας ἁμάξας βλασφημιῶν κατεσκέδασαν ἀλλήλων. In Ioue Tragœdo, δαιμόνων οὐδενὸς φείδεται, ἀλλ' ἐξ ἁμάξης παρρησιάζεται, καὶ μάρτυς ἐξάγεις ὅστις αἴτιος, ὅστις καὶ οὐχί. Qui veteris mos Comœdiæ fuit, quem attingit Hieronymus ad Ruſticum. Ego, inquit, neminem nominabo, nec veteris Comœdiæ licentia certas perſonas eligam, atque perſtringam. Palàm enim & liberè veteris Comœdiæ Poëtæ quemque lacerabant, maximè per Dionyſia, quibus inter ſe certabant, vt Scholiaſtes Ariſtoph. ἐν τῇ Διονυσίων ἑορτῇ ἠγωνίζοντο οἱ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιηταί. Tragœdiam igitur Thcomis, Minos, Auleas, & Theſpis in cu-
C nis aluerunt, Æſchylus eduxit in aſpectum hominum, cultu decoro ac ſplendido, & numeris omnibus propemodum expleuit. Nam & eam ſyrmate ornauit, & cothurnis ac pulpito excelſo, & Heroum formis, nuntiis, internuntiis, & iis omnibus, quæ in ſcena aut ſub ſcena vulgò adhibentur. Philoſtratus in Sophiſtis, ὁ Αἰσχύλος τραγῳδίαν ἐσθῆτι κατασκευάσας, καὶ ὀκρίβαντι ὑψηλῷ, καὶ ἡρώων εἴδεσι, ἀγγέλοις τε, καὶ ἐξαγγέλοις, καὶ οἷς ἐπὶ σκηνῆς τε καὶ ὑπὸ σκηνῆς τε χρὴ πράττειν. Idem primus inſtituit, vt tragici fæcibus aut minio inunctas perſonas gererent, & cothurnis aut embatis vterentur, cùm à Theſpi vultus quidem fæcibus inuncti eſſent, ſed nullæ perſonæ inductæ. Quintil. l. 10. Inſtit. c. 1. Succeſſit Æſchylus, rudémque ac impolitam Tragœdiam aliquantulum illuſtrauit, &c. Suidas, πρῶτος εὗρε προσωπεῖα δεινὰ κεχρισμένα ἔχειν τοὺς τραγικοὺς, καὶ ταῖς ἀρβύλαις ταῖς καλουμέναις ἐμβάταις κεχρῆσθαι. Idem contraxit choros nimiùm productos, & hiſtrionum diuerbia, refugiens monodias illas prolixas, & cæ-
D des ſub ſcena, non in omnium oculis patrari inſtituit. Et cothurnos hiſtrionibus addidit, vt gradientes Heroas repræſentarent, & veſtes Heroibus idoneas attribuit; vnde & Athenienſes eum patrem Tragœdiæ putarunt, & mortuum ad Dionyſia vocarunt. Philoſtratus lib. 6. Apollon. ξυνέστειλε τοὺς χοροὺς ἀποχρῶντας ὄντας, καὶ τὰς τῶν ὑποκριτῶν ἀντιλέξεις εὗρε, παραιτησάμενος τὸ τῶν μονῳδιῶν μῆκος, καὶ τὸ ὑπὸ σκηνῆς ἀποθνήσκειν ἐπενόησεν, ὡς μὴ ἐν φανερῷ σφάττοιεν. ὀκρίβαντας δὲ τοὺς ὑποκριτὰς ἐνεβίβασεν, ὡς ἴσα ἥρωσι βαίνοιεν, ἐσθήμασί τε πρῶτος ἐκόσμησεν, ἃ πρόσφορον ἥρωσι. ὅθεν Ἀθηναῖοι πατέρα μὲν τραγῳδίας αὐτὸν ἡγοῦντο, ἐκάλουν δὲ καὶ τεθνεῶτα ἐς Διονύσια. Ea autem fuit Athenienſis Tragœdiæ gloria, vt nemo niſi qui Athenis probatus eſſet, Poëtæ nomine dignus cenſeretur. Plato in Lachete. ὃς ἂν οἴηται τραγῳδίαν καλῶς ποιεῖν οὐκ ἔξωθεν κύκλῳ περὶ τὴν Ἀττικὴν κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις ἐπιδεικνύμενος περιέρχεται, ἀλλ' εὐθὺς δεῦρο φέρεται. Iam verò Comœdiam alij à Sicilia profectam, vbi primùm inuenta ſit, autumant, ait
E Solinus cap. 11. Fortè, quia Syracuſis Epicharmus eam excoluerit, qui & ipſe ſportam repererit. Ἐπίχαρμος εὗρε κωμῳδίαν ἐν Συρακούσαις ἅμα Φόρμῳ, vt loquitur Suidas. Nonnulli ſcribunt, eundem Epicharmum in inſula Co exulantem primum Comœdiam docuiſſe, & à Co Comœdiam vocaſſe; auctor Diomed. l. 3. Romæ primus Liuius Andronicus Latino ſermone Comœdiam ſcripſit. Vetus Scholiaſtes Ariſtophanis exiſtimat, Sannyriona primum in Attica Comœdiam dediſſe, & perſonas induxiſſe, ita vt præter riſum nihil quæreretur. καὶ τὰ πρόσωπα εἰσῆγεν ἀτάκτως, καὶ μόνος ἦν γέλως τὸ κατασκευαζόμενον. Sunt qui Suſationem quendam auctorem eſſe velint. τὴν κωμῳδίαν εὑρῆσθαι ὑπὸ Σουσαρίωνος, ait vetus Scholiaſtes. Diomedes ſcribit l. 3. primos Comicos fuiſſe Suſarionem, Rullum, Magnetem, vnde iſta olim canebantur. ἀκούετε λεῴ, Σουσαρίων λέγει τάδε, κακὸν γυναῖκες. Id eſt *audite ſermonem, hæc dicet Suſirion; malum mulieres.* Varro ſcribit, iuuentutē Atticam circum vicos ire ſolitam, quæſtus ſui causâ hoc genus carminis pronuntiaſſe. Vt vt ſit, haud dubium eſt, è ruſtico-

T 4 rum

Digitized by Google

tum laſciuia ludos Theatrales eſſe natos,ſiue illi per ignes ſe traiicerent, quod Romæ ſo- A
lemne fuit Palilibus. Tribull.lib.2.eleg.5.

Ille leuis ſtipulæ ſolemnes potus aceruos
Accendet, flammas tranſiliétque ſacras.

Siue in vtres inſilirent cernui, caneréntque incondita carmina, & agreſtia lenæis aut chois
in Attica,tuba canente. Ariſtophan.in Acharnan.

Κατὰ τὰ πάτρια τὰς χοὰς πίνειν ὑπὸ σάλπιγγος.
Ὅς δ᾽ ἂν ἐκπίῃ πρώτιστος, ἀσκὸν κτησιφῶντος λήψεται.

Heſychius, λύσια τελεταὶ λυσέως διονύσου. ἀσκὸς νικητήριον ἐτίθετο, ὑπὸ σάλπιγγος ἔπινον νικητή-
ριον στέφανον. *Lyſia*, inquit, *myſteria erant liberi Dionyſij; victori brauium vter, bibebant autem ad tu-
bam poculum, cui victrix corona addita erat.* Qui primus poculum obduxerat, vtrem in quem B
inſilierat accipiebat,ait Scholiaſtes Ariſtoph. βασιλεὺς ἐπιμελητὴς τοῦ χοὸς τὸν ἀσκὸν δίδωσι τῷ
νικήσαντι, τήνελλα καλλίνικε ᾄδοντές σε, καὶ τὸν ἀσκόν. τήνελλα, μίμημά ἐστι ἐπιφθέγματος αὐλοῦ. *Rex
Chytris curator congij dabat vtrem victori, canebant autem; Tenella victor canimus te, & vtrem. Tenella
eſt imitamentum modi tibiæ.* Chois ponebatur vter inflatus,ait idem, in quo ſtabant ad certa-
men qui biberant. Qui prior ebiberat, vtrem victor accipiebat. ἔπινον δὲ μέτρον οἷον χόα, *bibe-
bant congium.* Dies Baccho ſacer,vt Chytri,quæ vtraque celebritas eodem die fuit.Scholiaſt.
Ariſtoph. ἑορτὴ χύτρων ἤγαγεν ἀθήνῃσιν ἀνθεστηριῶνι τρίτῃ ἐπὶ δέκα ἑρμῇ χθονίῳ, καὶ διονύσῳ. τὰς δὲ χύτρας
οὐδεῖνα γεύσασθαι ἔδει. *Eo die ſemina omne genus in olla coquebant, & Baccho, Mercurióque ſacrificabant;
vetitum autem ne quis deguſtaret ea quæ in olla.* Sed de auctore Tragœdiæ. Plato cum Horatio
non ſentit,& ante Phrynicum, Theſpim, Æſchylum,eam Athenis viguiſſe ait. ἡ δὲ τραγῳδία
ἐστὶ παλαιὸν ἐνθάδε, οὐχ ὥσπερ οἴονται ἀπὸ θέσπιδος ἀρξαμένη, οὐδὲ ἀπὸ φρυνίχου, ἀλλ᾽ εἰ θέλεις ἐν- C
νοῆσαι πάλαι παλαιὸν αὐτὸ εὑρήσεις ὂν τόδε τῆς πόλεως εὕρημα. Per initia chorus tantùm in ho-
norem Deorum hymnos canebat. Diogenes Laërtius in Platone, ὥσπερ δὲ τὸ παλαιὸν ἐν τῇ
τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν ὑπὲρ τοῦ
διαναπαύεσθαι τὸν χορόν, καὶ δεύτερον αἰσχύλος, τὸν δὲ τρίτον σοφοκλῆς, καὶ συνεπλήρωσαν τὴν τραγῳδίαν.
Donatus cum Ariſtotele ab Homero rem arceſſit his verbis. Quamuis autem retrò priſca
voluminibus reperiatur Theſpis Tragœdiæ primus inuentor,& Comœdiæ veteris pater Eu-
polis cum Cratino, Ariſtophanéque eſſe dicatur; Homerus tamen, qui ferè omnis poëticæ
largiſſimus fons eſt,etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam ſuorum ope-
rum lege præſcripſit,qui Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem Comœdiæ fe-
ciſſe monſtratur.Poſtremum hoc falſum,quia Comœdiæ exitus lætus eſt,Odyſſeæ triſtis &
cruentus.Comœdiæ autem principium fuit, auctore Donato, chorus circa aras fumantes D
nunc ambulans,nunc reuoluens gyros,& cum tibicine canens. A veteri Comœdia, eodem
teſte,aliud fabulæ genus,id eſt,ſatyra ſumpſit exordium,quæ à Satyris,quos illotos ſemper,
& petulantes Deos ſcimus eſſe,vocitata eſt, etſi aliunde nomen traxiſſe prauè putent alij.
Hæc eiuſmodi fuit,vt in ea quamuis duro, & veluti agreſti modo de vitiis ciuium, tamen
ſine vllo proprij nominis titulo carmen eſſet. In ſatyra Demetrium Tharſenſem floruiſſe,
qui ex eo ſatyricus dictus ſit, docet Laërtius,& Menippum Varro. Apud Romanos ſatyra
noua Lucillium patrem habuit.Horat.

——Quid cùm Lucillius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Sed de toto hoc genere nihil doctius audiri poteſt quàm quod ab Ariſtotele ſcriptum eſt
cap. 4. de Poët. ἐοίκασι δὲ γεννῆσαι μὲν ὅλως τὴν ποιητικὴν αἰτίαι δύο τινές, καὶ αὗται φυσικαί, &c. E
Poëticen duæ primùm cauſæ naturales produxiſſe videntur imitatio, & ex imitatione voluptas. Nam &
imitatio à teneris inſita eſt hominibus,& hoc ipſo à reliquis homo differt, quod ad imitan-
dum maximè aptus eſt, & primas ex imitatione percipit diſciplinas, & quod omnes imita-
tione delectentur. Argumento huic rei ſunt ea,quæ in artificum operibus cnringuur.Quæ
enim non niſi cum dolore videmus,eorum imagines graphicè expreſſas libenter videmus,
vt formas ferarum maximè truculentarum. Quia non Philoſophis tantùm, verùm & aliis
diſcere aliquid iucundum eſt, quanquam hi ad breue tempus gaudio illo fruuntur. Ideo
enim imagines ſpectantes gaudent quod intuentes diſcere, & ratiocinari contingit quid
quidque ſit,vt,verbi causâ,hunc eſſe Achillem aut Vlyſſem. Cùm autem naturalis imitatio
ſit nobis,ſicut harmonia,& rythmi,quorum metra ſunt particulæ, naturales ſunt, initio qui
ad harmoniam,& rythmos maximè nati erant,paulatim progrediendo ex rudi verſu poëti-
cen fecerunt. Ita ſecundùm ingenium, & mores cuiuſque poëſis in varia diſtracta eſt. Nam
qui

Digitized by Google

A qui nati ad grandia erant, præclaras illuſtrium virorum actiones imitabantur, qui verò ad humiliora, vilium & improborum. Primò enim vituperia ſcripſerunt, ſicut illi grandiores hymnos, & encomia. Ante Homerum neminem habemus qui eiuſmodi ſcripſerit. Is Margitem edidit, cui metrum Iambicum commodiſſimũ viſum. Vnde & ἰαμβεῖον dicitur, quod hoc carminis genere ſe mutuò mordere ſolerẽt. malim, ἰαμβίζειν. Quare ex antiquis alij Heroicis, alij Iambis ſunt vſi. Vt autem in re grandi Homerus princeps fuit, ita & proprias Comœdiæ primus oſtendit formas in Margite ridicula repræſentans. Quã enim Ilias, & Odyſſea proportionem ad Tragœdiam, eandem ad Comœdiam habebat Margites. Cùm igitur quiſque pro ingenio, hoc aut illud Poëſeos genus amplecteretur, alij pro Iambis comicam, nõnulli pro epico carmine tragicam Poëſim ſequuti ſunt, vt quæ grandior eſſet, quam ab iis qui Dithyrambum canebant mutuati ſunt, vt Comœdiam à Phallicis quæ hodie variis B locis canuntur, & tandem omnibus numeris expleuerunt. Mox hiſtrionum numerum auxit Æſchylus, pro vno enim duobus vti cœpit, chorica contraxit, ac prologum, ſeu protagoniſtem introduxit. Tres hiſtriones, ac pingendæ ſcenæ rationem Sophocles. ἔτι δὲ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων, καὶ λέξεως γελοίας διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. *Tandem iuſta illa magnitudo ex paruis fabulis, & ad riſum facto ſermone, quod è ſatyrico mutationem hanc acceperat, ad ſplendorem ſuum peruenit.* Sed & metrum ex tetrametro Iambicum eſt factum. Priùs enim tetrametro vtebantur, quod ſatyrica ſit iſta, & magis ſaltationibus conueniens poëſis. imò Iambicum metrum à natura eſt, cùm multos in mutuo ſermone Iambos vulgò profundamus. Ex his apparet, ex Ariſtotelis ſententia Tragœdiam à Dithyrambico, & ſatyrico profectam, vt Comœdiam à Phallico, & Margite Homeri. Idem Ariſtoteles cap.1. Quemadmodum, inquit, coloribus ac figuris multum imitantur homines, cùm ali- C quid exprimere conantur, alij ex arte, alij ex conſuetudine, quidam & arte ſimul, & conſuetudine; ita in Epica, Tragica, Comica, & iis artibus quæ tibiis ac cithara vtuntur, omnes imitantur, aut rythmo, aut oratione, aut harmonia, & his quidem, vel ſeorſim, vel commixtis. Ita harmonia & rythmo ſolùm vtuntur tibicines, & citharœdi. Solo rythmo ſiue harmonia plerique ſaltatores, qui mores, affectus, actiones geſtibus, & rythmo exprimunt. Epica vel ſermonibus nudis, vel metris, ſeorſim vel coniunctim. Quædam artes rythmo, concentu, ſeu μέλει, & metro, vt Dithyrambica, Mimica, Tragica, & Comica Poëſis. Vbi animaduerte, Epicam non tantùm accipi de Poëſi quæ fit heroico carmine: ſed etiam de ſoluta oratione. Vetus Scholiaſtes, νεωτέρων δὲ ἡ τοῦ ἔπους χρῆσις ἐπὶ τῶν ποιητικῶν μέτρων. οἱ παλαιοὶ τὰ ἑξάμετρα οὐ πάνυ ἠξίουν ἔπη καλεῖσθαι. *Recentiorum eſt vocem epes pro metro poëtico accipere. Veteres exametra non omnino vocabunt epe.* Homerus ipſe *epos* pro *verbo* poſuit;

D ——ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

CAP. IV.

De harmonia, rythmo, metro.

QVæ ex Ariſtotele poſuimus ſatis intelligi non poſſunt, niſi quid ſit harmonia, rythmus, metrum intelligatur. Suidas, ἁρμονία λόγος ἐστὶ τῶν μιχθέντων, ἢ σύνθεσις. *Harmonia ratio eſt, aut compoſitio mixtorum,* quæ dicitur duobus modis. propriè, cùm corpora inter ſe ita iuncta ſunt, vt nihil interſeri poſſit; deinde in iis quæ miſcentur inter ſe, vt ſi vinum cum aqua miſcetur, aut cùm in muſica ex pluribus & diuerſis ſonis fit concentus. Harmonia E enim eſt plurium quæ mixta ſint, & diuerſa ſentiant, coniunctio. Ideo fieri non poteſt ex vno ſolo ſonus. Cùm canimus, lingua dentes impellimus, cùm chelym pulſamus, digitis, vel pectine neruos impellimus. ἡ γὰρ ἁρμονία πολυμιγέων ἐστὶ, καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις. διὸ καὶ ἀδυνάτου ἑνὸς ὄντος γενέσθαι ψόφον. Rythmus eſt ordo melodicus conſentaneæ harmoniæ, concentus vocalis, τάξις ἔμμελος ἀκολούθου ἁρμονίας, μέλος σύμφωνος, ait Suidas. Rythmus eſt pater metri, à quo differt vt genus à ſpecie, διαφέρει ῥυθμὸς μέτρου τῷ τὸν μὲν γενικώτερον εἶναι, τὸ δὲ μέτρον ὑπάρχειν εἶδος τοῦ ῥυθμοῦ. Ariſtoteles cap.4. de Poëtica metrũ partem eſſe rythmi dixit. ὁ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἄλλων ῥυθμὸς κατὰ τὸ βραχὺ, καὶ βραδὺ χαρακτηρίζεται, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου κατὰ τὸ μακρὸν καὶ βραχὺ, ὥσπερ μόνος καὶ μέτρον λέγεται. *Rythmus in aliis per breue, & tardum exprimitur, in ſermone qui profertur per longum, & breue, qui ſermo ſolus metrũ dicitur.* Spectatur autem rythmus in iis maximè qui manibus, aut pedibus plaudunt, quoties cita, aut tarda pedũ elatione inter ſe reſpõdent, & proportionem habent, vnde per metaphoram ſyllabarũ contextus quem ſu-

Digitized by Google

mimus ad metra facienda pedes vocati ſunt. Et in tibiis, & aliis eiuſmodi rythmus dicitur, A
quæ eſt dimenſio temporis in quo motio ſit. Etenim digiti foramina quædam tibiarum diu-
tiùs claudunt, quædam breuiori tempore, & ita ſonos alios longiores, alios breuiores fa-
ciunt, & foraminum alia maiora ſunt, alia minora, alia propiora linguIæ, ſiue epiglottidi, alia
remotiora. quæ anguſtiora, latioribus acutiora ſunt. Ideo mulierum, & puerorum voces
acutiores. Latiora ſonum grauiorem efficiunt, ſic propiora remotioribus, quorum propor-
tione harmonica fit melos, rythmus verò per tardiorem aut velociorem ſonum. Denique
metrum rythmi pars eſt pedibus & numeris conſtans, qui verſus, & carmen dicitur. Tragi-
ca, Comica, Satyrica, Dithyrambica conſtant harmonia, rythmo, metro.

CAP. V.

B

De poëmatum, & canticorum appellatione.

POEMATA Græcis dicuntur odæ, ἄσματα, μέτρα, λόγοι ἔμμετροι, ἔπη, cantica,
metra, heroica, ἡρῷα, exametra, rapſodia, elegia, pentametra, trimetra, epigramma,
iambi, iābæa, anapæſta, mele, chorica, tetrametra, ſtrophe, antiſtrophe, epodos, hymni, proſo-
dia, pæanes, daphnephorica, Tripodiſoria, Dithyrambi, Ithyphallica, Oſchoſoria, Parœmia,
Hyporchemata, Triambi, Epilenia, Epilœmia, quæ canuntur cùm peſtis ſæuit, aut ſedatur,
τὰ ἐπὶ λοιμῷ ἀδόμενα, ἢ ἀφέσει λοιμοῦ, Parthenæa, epithalamia, encomia, epinicia, ſcholia,
Threni, Sulli, Paredus, Staſimon, Emmelia, Comaticum, Exodus, Euctica, embateria, hyme-
næus, Nomi, procœmia, Proauliæ, Pronomia, Iuli, vlami, oſpingi, Linus, Epimyrios, Imerus,
Imadus, ait Pollux. Canticum autem apud Ægyptios Maneros agriculturæ inuentor, Mu- C
ſarum diſcipulus, Lityerſes Phrygum Midæ filius, qui prouocatus in certamen à metenti-
bus eos flagellis cædebat qui deficerent, aut remitterent; is cùm incidiſſet in tempus me-
tendi violentiùs mortuus eſt, βιαιοτέρῳ δὲ ἀμητῇ περιπεσόντα θάνατον παθεῖν. Alij cum ab Her-
cule occiſum ferunt. Adonimaœdus, & Borimus cantica Mariandenorum. Borimus Iollæ,
& Mariandeni frater, qui ob æſtum in venatu periit. Erat & canticum Horis ſacrum poëma
Theodori Colophonij Erat & epilenium alterum, quod canebatur ad tibiam, alterum pti-
ſticum. Phrynicus, τερετίσω πτιστικόν, *ſaltabo ptiſticum*. Erant & remigum, ac paſtorum cantica
ad tibiam, ἐρετικὰ αὐλήματα, καὶ ποιμενικά. Epicharmus canticum bubulcorum, & ſubulco-
rum ad tibiam cani ait, βουκολικὸν μέλος (malè ποιητικόν) αὐλεῖσθαι φασὶ καὶ συβωτικόν. Phallica
in Bacchum, Ityphallica in Priapum canebantur, ait Ariſtophanis Scholiaſtes. lege Athe-
næum lib. 14. D

CAP. VI.

De ſcriptoribus hiſtoriæ Dramaticæ.

HISTORIA Dramatica ferè nobis ignota eſt, quod eorum ſcripta qui eam expoſue-
rant, perierunt. Suidas in voce *Herodianus* auctor eſt, Dionyſium Halicarnaſſeum
ſcripſiſſe 36. libros de Muſica hiſtoria, in quibus tibicinum, citharœdorum, & Poëtarum
omnium meminit. Apud Photium in Bibliotheca Rufus ſcripſerat Dramaticam hiſtoriam,
& Muſicam, in qua de Tragicis, Comicis, Dithyrambicis, tibicinibus, & aliis omnibus qui in
Theatris certarant explicuerat. Scholiaſtes Ariſtophanis in Veſpis laudat Demarchum de E
Dionyſiacis certaminibus: Athenæus lib. 14. Dicæarchum de Muſicis certaminibus. Idem
lib. 10. auctor eſt, Amaranthum ſcripſiſſe de Scena, Neſtorem commentarios de Theatro.
libro 3 commemorat Protagoridis libros de comicis hiſtoriis. lib. 6. & 12. prodit Theophra-
ſtum, & Chamæleontem Heracleotem, & Lycophronem ſcripſiſſe de Comœdia. Galenus
in interpretatione gloſſarum, ſeu verborum Hippocratis citat Eratoſthenem de veteri Co-
mœdia. Vlpianus ad orationem Demoſthenis de ſalſa Legat. laudat anonymi cuiuſdam
Theatricas hiſtorias. Athenæus lib. 14. citat Menæchmi Sicyonij de artificibus, in quibus
hiſtoriam Theatralem tradiderat. Laudat & Iubæ Theatricam hiſtoriam, & Hieronymum
de citharœdis. Apud Suidam Philochorus ſcripſit de agonibus qui Athenis fuerunt. Varro
ſcripſit de ſcenicis originibus. apud Cenſorin. cap. 17. de die natali Chariſius laudat librum
Varronis de Poëtis Latinis, & actionibus ſcenicis. Gellius lib. 3. c. 11. citat Attij didaſcalica,
in quibus

Digitized by Google

A in quibus agitur de generibus poëmatum, & ſabularum. Attius didaſcalica vocauerat, quia Poëtæ qui fabulam populo ſpectandam darent, *διδάσκειν δρᾶμα* dicebantur. Plutarchus, *ἀντιοχὶς ἐνίκα, ἀριστείδης ἐχορήγει, ἀρχέστρατος ἐδίδασκε. Antiochus tribus vincebat, Ariſtides choragus erat, Archeſtratus fabulam docebat.* Idem in Cimone, *πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ σοφοκλέους ἔτι νέου, primam fabulæ exhibitionem Sophoclis iuuenis.* Victruuius lib. 7. Primùm Agatharchus Athenis Æſchylo docente Tragœdiam ſcenam fecit. Ariſtophanes Grammaticus in hypotheſi Antigonæ Sophoclis; Aiunt, inquit, Sophoclem honeſtatum eſſe adminiſtratione Sami, *εὐδοκιμήσαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἀντιγόνης, quod in docenda Antigone operam ſuam probaſſet.* Scholiaſtes Ariſtophanis in Pluto; Euphronium Tragicum Poëtam fuerunt *διδάξαι τοὺς ἡρακλείδας, docuiſſe fabulam Heraclidas.* Harpocration ſcribit, Poëtas Dithyrambicos, Comicos, Tragicos vocari *διδασκάλους, doctores.* Scholiaſtes Ariſtoph. *τῶν γὰρ κυκλίων χορῶν εἰσὶ διθυ-*
B *ραμβοποιοὶ διδάσκαλοι.* Comici delectant, & docent, ideo dicuntur *κωμωδιδάσκαλοι.*

CAP. VII.

De fabulis Græcis & Latinis.

POEMATIS Dramatici quatuor apud Græcos genera ſunt, Tragicum, Comicum, Satyricum, Mimicum: apud Romanos fabulæ prætextatæ, togatæ, tabernariæ, planipediæ. Comœdiæ dicebantur togatæ, Tragœdiæ prætextatæ. Afranius & Titinnius togatarum Poëtæ dicuntur, Ennius, Pacuuius, Attius prætextatarum. Ennius enim Scipionem, Pa-
C cuuius Paulum, Attius Brutum, & Æneadas, ſeu Decium Tragœdias docuerunt. Quare non audiendi ſunt, qui togatas de viris togatis, prætextatas de pueris, ac puellis prætextatis compoſitas fuiſſe autumant. Diomedes libro 3. Togatas tabernarias in ſcenam dederunt præcipuè duo Afranius, & C. Quinctius. Quinctius Atta primus togatarum ſcriptor fuit. Horatius lib. 2. epiſt. 1.

Rectè necne crocum, floréſque perambulet Attæ,
Fabula ſi dubitem.——

Atta ſcripſit Conciliatricem, & Ædilitiam. Diomedes lib. 3. Cuius planipedis Atta togatarum ſcriptor ita in Ædilitia fabula meminit,

Daturin' eſtis aurum? exultat planipes.

Aſconius Latinas fabulas per pauciores perſonas agi ſcribit, vt Atellanas, & togatas. Cur
D autem ludi ſcenici Romæ inſtituti ſint oſtendit Liuius lib. 5. Cùm vis morbi nec humanis conſiliis, nec ope diuina leuaretur, victis ſuperſtitione animis, ludi quoque ſcenici noua res bellicoſo populo inter alia cæleſtis iræ placamenta inſtituti ſunt. Feſt. Scenici antiquitus appellabantur, qui Megalenſes nunc ludi. Scenicos verò ludos primum feciſſe C. Atilium, M. Popilium Ædiles memoriæ prodiderunt hiſtorici. Solebant autem prodire in orcheſtra, dum intus actus fabulæ componerentur, cum verſibus obſcœnis. Sed vt ad Græcos redeamus, olim verſus Homericos in Theatralibus circulis cum baculo, id eſt, virga pronuntiabant, qui ab eo dicuntur Homeriſtæ. Initium autem Tragœdiæ, & Comœdiæ à rebus diuinis ductum eſt, quibus pro fructibus vota ſoluentes operabantur antiqui. Nam incenſis altaribus, & admoto hirco id genus carminis quod ſacer chorus reddebat Libero Patri, Tragœdia dicebatur, vel *ἀπὸ τοῦ τράγου*, hoc eſt, *ab hirco* hoſte vinearum, & à cantilena, cuius rei
E meminit Virgilius Georg. lib. 2.

Ergo ritè ſuum Baccho dicemus honorem,
Carminibus patriis, lancéſque, & liba feremus,
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Vel quod hirco donaretur Poëta; vel quod vter muſti plenus ſolemne præmium cantoribus fuerat; vel quod ora fæcibus perlinerent ſcenici, ante vſum perſonarum ab Æſchylo repertum. Fæces enim dicuntur *τρύγες*, vel quod chori tragici *τετραγώνου* formam obtinerent: vel quod Satyri qui tragi vocantur, ob libidinem choris adiungerentur: vel quaſi *τραχεῖα ᾠδὴ* ob vocis aſperitatem.

Eam autem iam olim in pretio fuiſſe vel ex eo conſtat, quod ad Theſei ſepulcrum Tragici certabant. Legendus Plato in Minoë, *ἡ δὲ τραγῳδία ἐστὶ παλαιὸν ἐνθάδε*, &c. At verò nondum coactis in vrbem Athenienſibus, cùm Apollini Nomio, id eſt, paſtorum, vicinorúmque præſidi Deo, conſtructis aris in honorem diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas,

Digitized by Google

villas, pagos, & compita feſtum carmen ſolemniter canerent, orta eſt Comœdia, A
ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν, quod eſt, *comeſſatum ire cantantes.* Tragœdia igitur prior Comœdia, quia paulatim ab incultis & feris moribus ad manſuetudinem, qua vrbes conditæ ſunt, peruentum eſt. Comœdia autem vetus, vt ipſa quoque olim Tragœdia, ſimplex carmen fuit, quod chorus circa aras fumantes, nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros cum tibicine concinebat. Sed primò, vna perſona ſubſtituta eſt cantoribus, quæ reſpondens alternis choro, locupletauit, variauitque rem muſicam, tum altera, tum tertia: & ad poſtremum creſcente numero per actores diuerſos, perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & cæteri ornatus, atque inſignia ſceniorum reperta; & ad hæc, vnicuique ſuus habitus, & ad vltimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum actores eſſent. Vnde & in quinque actus tota fabula diſtributa eſt. In veteri Comœdia non ficta vt nunc B
argumenta, ſed res geſtæ à ciuibus, palàm & nominatim exponebantur. Cùm autem Poetæ abuterentur licentiùs ſtylo, lege lata, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, Comœdia vetus ſiluit. Ex hoc deinde Satyra nata eſt, quæ tacito nomine vitia ciuium carperet. Quæ cùm exoleuiſſet, exorta eſt noua Comœdia, concinna argumento, conſuetudine congrua, vtilis ſententiis, grata ſalibus, apta metro. Comœdia vetus ab initio chorus fuit, paulatim in quinque actus proceſſit. In noua Comœdia choro nullus locus eſt, quod canente choro ſpectatores faſtidioſi abirent. Tragicus chorus dicit aut quæ ab actione remota ſunt, aut quæ ex ipſa actione petuntur, qui ab Ariſtotele συναγωνίζεσθαι τῷ ποιητῇ dicitur, id eſt, *facere cum Poëta, & eius partes tueri.* Horatius,

Actoris partes chorus, officiúmque virile
Defendat. ———

Sophocles chorum ſemper ex re, Euripides ſæpe extra rem inducit. Ariſtoteles chorum C
vnum eſſe debere ait ex hiſtrionibus, vt loquatur ad rem quaſi hiſtrio, καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ εἶναι τῶν ὑποκριτῶν, καὶ μόριον εἶναι τοῦ ὅλου, καὶ συναγωνίζεσθαι μὴ ὥσπερ παρ' Εὐριπίδῃ, ἀλλ' ὥσπερ παρὰ Σοφοκλεῖ. Quod autem veteres Grammatici aiunt Tragœdiam priorem eſſe Comœdia, eo dicunt quod priùs omnibus numeris abſoluta ſit, quàm Comœdia, quæ tamen origine apud agricolas & villaticos prior fuit. Fabularum autem, ſicuti ſuprà dictum eſt, aliæ dicuntur togatæ à ſcenicis, atque argumentis Latinis: aliæ prætextatæ à dignitate perſonarum, & Latina hiſtoria: aliæ Atellanæ à ciuitate Campaniæ, vbi actitatæ ſunt plurimæ: aliæ Rhintonicæ ab actoris nomine, cuius meminit Stephanus lib. de vrbibus, ἔγραψε καὶ ἐνδόξων Ταραντῖνος φλύαξ, τὰ τραγικὰ μεταρρυθμίζων εἰς τὸ γελοῖον. aliæ tabernariæ ab humilitate argumenti, & ſtyli. Mimi à diuturna imitatione vilium rerum, & leuium perſonarum. Paulo aliter Diomedes lib 3. Togatarum, inquit, prima ſpecies prætextatæ, in quibus Imperatorum negotia agebantur, & publica. Altera ſpecies tabernariæ, humilitate perſonarum, argumentorum ſimilitudine Comœdiis pares, ex eo quod olìm tabulis tegerentur tabernariæ dictæ. Tertia ſpecies fabularum Latinarum, quæ à ciuitate Oſcorum Atella Atellanæ, argumentis dictíſque iocularibus, ſimiles ſatyricis fabulis Græcis. Quarta ſpecies planipedis, cuius Atta togatarum ſcriptor in Ædilitia fabula meminit, D

Daturin' eſtis aurum? exultat planipes.

Si quas tamen ex ſoccis fecerant, palliati pronuntiabant. Togata prætextata à Tragœdia differt, in qua Heroës, cùm in illa Brutus, Decius, Marcellus. Tabernarias togatas in ſcenam duxerunt præcipuè duo Afranius, & Q. Ennius. In Comœdia ritus Græci inducuntur, perſonæque Græcæ. Latina Atellana à Græca Satyrica differt, quod in Satyrica E
ſatyricæ perſonæ, ſimiléſque inducuntur, vt Autolycus Burris: in Atellana obſcœnæ perſonæ, vt Maccus. Mimus eſt ſermonis cuiuſlibet motus ſine reuerentia, vel factorum cum laſciuia imitatio. Horatius,

Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.

Cornutus & Feſtus paulo aliter. Comœdia, inquit ille, aut palliata eſt, aut togata, aut tabernaria, aut Atellana, aut mimus, aut Rhintonica, aut planipedia. Comœdiæ togatæ priuatum argumentum habent, prætextatæ publicum, quod togis prætextis Remp. adminiſtrant, ait Feſt. tabernariæ mixtum è tenuibus, & excellentibus. Vet. gloſſæ σοιχελόγοι interpretantur *palliatum.* Planipedes dicti, quia non cothurno, ſocco, aut pulpito, ſed plano pede agerent. Palliatæ Græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias vocant, initio togatæ Comœdiæ dicebantur, quod omnia in publico honore confuſa cernebantur, ait ille, id eſt, vt interpretor, quod plebis, Senatus, & omnium penè Magiſtratuum togæ eſſent
in

Digitized by Google

A indiſtinctæ. Togatæ poſtea in prætextatas, & tabernarias diuidebantur. Horatius tamen togatas prætextatis opponit;

Vel qui prætextas, vel qui docuère togatas.

Comœdiam, & Tragœdiam togatam primus Liuius Andronicus reperit, aiúntque Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum quæ à Græcis Romam traducta ſit. Athenienſes namque in vicos & compita læti conuenientes, eorum qui grauiùs offendiſſent nomina publicè notabant, idque primùm in pratis mollibus in honorem Liberi. Nec deerant victori præmia: caper namque pro dono his dabatur, quia viribus noxium animal habebatur, à quo *Tragœdia* nomen exortum eſt, aut ab amurca olei fæce, quæ eſt humor aquatilis. Horatius in Arte, vbi egit de Theſpi,

B
Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Aeſchylus, & modicis inſtrauit pulpita tignis,
Et docuit magnúmque loqui, nitique cothurno.
Succeſſit vetus his Comœdia, non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi, lex eſt accepta, chorúſque
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.

Hæc nos è Donato, Cornuto, Diomede, Aſpero, & Feſto collegimus, quibus è Græcis alia ſubiungimus. Plato libro 3. de Rep. tria maximè poëmatum genera, quò cætera referantur, enumerat. Dramaticum, quod varietate perſonarum ea quæ *δρῶνται*, id eſt, *aguntur*, oratione imitatur. Exegematicum, in quo nulla perſonarum eſt varietas, ſed auctoris perpetuus C ſermo, cuiuſmodi ſunt elegiæ, hymni, Epithalamium, quas monodias vocant. Tertium ex vtroque mixtum, cuiuſmodi eſt Homeri Odyſſea. Mixtum illud vocatur ab aliis *κοινόν*. alia duo dicuntur mimetica Diomedes lib. 3. Poëmatis genera ſunt tria, actiuum, vel imitatiuum, quod Græci dramaticum vel mimeticum; enarratiuum vel enunciatiuum, quod Græci exegeticon vel apologeticon dicunt; aut commune, ſiue mixtum, quod Græci *κοινὸν, μικτὸν* appellant. Ariſtot. lib. 2. Poët cap. 1. & 2. de dramatico genere, *ὅθεν καὶ δράματα καλεῖσθαί τινες αὐτά φασιν ὅτι μιμοῦνται δρῶντας.* Certè tota poëſis in imitatione eſt. Nam & ſcriptio heroici carminis, quam epopœam vocant, & Tragœdiæ, & Comœdiæ, & Dithyramborum, & ars ipſa tibicinum, & citharœdorum in imitatione verſantur. cap. 1. Ariſtot. *ἐποποιία δὴ καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις, ἔτι δὲ κωμῳδία, καὶ ἡ διθυραμβοποιητικὴ, καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη, καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσαι τυγχάνουσιν οὖσαι μιμήσεις τὸ σύνολον.* Vnde & Dores, auctore Ariſtotele, Tragœdiam ac Comœdiam apud ſe natas eſſe dicunt, & Siculi ac Megarenſes, quod Rei- D publicæ ſtatu populari vtuntur, Comœdiam ſibi vindicãt. Inde enim oriundus eſt Epicharmus Chonnida & Magnete antiquior: & Peloponneſij Tragœdiam ſibi aſcribunt. Megarenſes quidem & Siculi, quod *comas* vocent pagos, & vicos (*περιοικίδας*) Athenienſes verò *comas* populos, aut tribus (*δήμους*) Comœdos dici aiunt, non à comeſſatione per vicos, ſed quod eiecti ex vrbe per ignominiam in pagis vagarentur, & vicis. Adde quod Athenienſes *facere* *ποιεῖν* dicunt, Dores *δρᾶν*, ait Ariſtoteles; vnde veroſimilius eſt à Doribus *δράματα* originem ſumpſiſſe. Tragœdia autem, ſi Caſſiodoro fides, ex vocis vaſtitate nominatur (quaſi *τραχεῖα ᾠδή*) quæ concauis repercuſſionibus roborata talem ſonum videtur efficere, vt penè ab homine non credatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes, quia ſi quis inter paſtores tali voce placuiſſet, capri munere donabatur. Comœdia à pagis dicta eſt; comos enim pagus vocatur, vbi ruſtici geſtientes humanos actus lætiſſimis car- E minibus irridebant. Hæc ille à Græcis mutuatus eſt, & *κῶμον* pro *κώμη* poſuit. Græci ſic. *τὸ παλαιὸν οἱ ἐν ταῖς κώμαις ἀδικούμενοι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, νυκτὸς ἀπήρχοντο παρὰ τὸν δῆμον ἐκεῖνον ἔνθα ὁ ἀδικήσας ἦν, καὶ ἔλεγον, ὅτι ἐστί τις ἐνταῦθα ποιῶν εἰς τοὺς γεωργοὺς τάδε. καὶ οὕτω ποιοῦντες ὑπεχώρουν λέγοντες καὶ τοὔνομα. μεθ' ἡμέραν δὲ ὁ δράσας ἐξητάζετο, καὶ οὕτως αἰσχυνόμενος ἀνεστέλλετο τοῦ ἀδικεῖν. ὁρῶντες οἱ πολῖται τοῦτο χρήσιμον τῇ πόλει, καὶ ἀδικίας ἀποτρεπτικὸν, ἐκέλευσαν τοὺς ἀδικουμένους ἐπὶ μέσης ἀγορᾶς τοὺς ἀδικήσαντας κωμῳδεῖν. οἱ δεδιότες αὐτοὺς τότε πλουσίους, πηλῷ χρίοντες καὶ τρυγίᾳ, ἐπὶ μέσης ἀγορᾶς τοὺς ἀδικοῦντας ἐκωμῴδουν. ἐπεὶ δὲ μεγάλα ἡ πόλις ὠφελεῖτο, ἐκ τούτου ποιητὰς ἔταξαν ἐπὶ τοῦτο κωμῳδεῖν, ὃν ἂν βούλοιντο ἀκωλύτως.* *Olim* (inquit) *ij qui iniuria in vicis affecti erant à ciuibus, noctu ventitabant in eum pagum, vbi morabatur is qui læſerat, dicebántque, in hoc pago quidam eſt, qui agricolas vexat: hoc facto diſcedebant eius nomine citato qui iniuriam intulerat. Vbi illuxiſſet, qui læſerat in quæſtionem vocabatur, & ſic pudore affectus ab inferenda vi deterrebatur. Cùm igitur ciues viderent hoc vtile oppidis, quod prohiberet iniuriam, iuſſerunt eos*

Digitized by Google

qui læſi eſſent traducere vexatorum nomina in foro medio. Sed tamen cùm metu potentiorum terrerentur, fæcibus inuncti ne agnoſci poſſent, in foro eos traducebant. Quod quia vtile & fructuoſum vrbibus viſum eſt, Poëtis id dederunt, vt impunè quemlibet in publico irriderent. Alius ſic habet. Vocabant angiportus comas, in quibus hi luſus, vnde Comœdia, aut quia reperta ſit eo tempore quo Libero comeſſantur, aut à comate, quæ vox ſomnum ſignificat, quia noctu ibant obuagulatum ad ædes Tyrannorum. Canebantur autem Comœdiæ Dionyſiacis initio veris. κώμας ἐκάλουν στενωπὰς, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ κωμάζειν τοῦ Διονύσου πρῶτον ἐπινοηθῆναι ταῦτα, ἢ παρὰ τὸ κῶμα ὕπνου. ᾔδετο δὲ αἱ κωμῳδίαι ἐν τοῖς Διονυσιακοῖς ἔαρος ὥρᾳ. Comœdia, quia quaſi è comis & vicis congregati hoc genere carminis vterentur. κωμῳδία, ὅτι εἶα ἀπὸ κωμῶν συναγόμενοι ᾖδον ταῦτα. ἢ ὅτι ἐν καιρῷ κώματος ᾖδον. Comœdiæ partes ab Ariſtophane Grammatico primùm diſtinctas fuiſſe docet Athenæus lib. 6. Suidas auctor eſt, Hephæſtionem ſcripſiſſe κωμικῶν καὶ τραγικῶν ἀπορημάτων λύσεις, *ſolutiones dubitationum comicarum & tragicarum*, & Ptolemæum τὰ ὁμοίως εἰρημένα τοῖς τραγικοῖς, *ea quæ ſimiliter Tragicis dicta ſunt.* Apud Athenæum lib. 13. Herodicus Cratetius ſcripſerat περὶ τῶν κωμῳδουμένων, Antiochus Alexandrinus περὶ τῶν ἐν τῇ μέσῃ κωμῳδίᾳ κωμῳδουμένων ποιητῶν. Apud Clementem in Protrept. Demaratus ſcripſerat τραγῳδούμενα. Apud Diog. Laërtium Heraclides plurimos libros reliquerat, quibus vetus Comœdia illuſtraretur. Habuerunt autem Comœdiæ, & Tragœdiæ ſuas hypotheſes. Sextus Philoſophus aduerſùs mathematicos; hypotheſis vno modo dicitur dramaticum argumentum, vt Tragicam & Comicam dicimus hypotheſim, & quaſdam Dicæarchi hypotheſes fabularum Euripidis, & Sophoclis. Epirrhema fuit pars Comœdiæ, in qua chorus ad ſpectatores reſpiciens, vtilia quædam ſuadet, aut improbos reprehendit, ac notat. Scholiaſt. Ariſtophanis, ἔθος ἦν ἐν τῷ ἐπιρρήματι χρηστὰ συμβουλεύειν τῇ πόλει, ἢ ἐλέγχειν τοὺς πονηρευομένους. in Nubibus, & in Ranis. διὰ τὸ ἐπιρρεῖν αὐτὸ τὸν χορὸν πρὸς τοὺς θεατὰς, καὶ παραβάσεως μέρος ἐστὶ, καὶ ἐν τετραμέτροις ἐπάγεται, ait Pollux lib. 4. *Epirrhema dicitur quod loquatur iterum* (malim ἐπιρρεῖν) *chorus ad ſpectatores, & pars eſt parabaſeos, & in tetrametris inducitur.* Pollux lib. 4. Inter cantica chori eſt parabaſis, quoties ea Poëta dicit, quæ chorus dicere debuit. Parabaſeos comicæ ſeptem ſunt partes, commation, parabaſis, macrum, ſtrophe, epirrhema, antiſtrophe, antepirrhema. Commation eſt propoſitio breuiſſimæ partis, parabaſis fit anapæſto, macrum eſt breue carmen vno ſpiritu cantatum. Epirrhema fit tetrametris, ſtrophe, & antepiſtrophe ſibi reſpondent; vltimum eſt antepirrhema. Sed de his pleniùs infrà agemus.

A B C

CAP. VIII.

Quid ſit Tragœdia.

D

NIHIL doctius, aut verius de Tragœdia ſcribi poteſt, quàm quod ab Ariſtotele ſcriptum eſt cap. 6. de Poëtica. τραγῳδία μίμησις ἐστὶ πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης ἡδυσμένῳ λόγῳ, &c. *Tragœdia eſt imitatio actionis ſeriæ, & perfectæ magnitudinem habentis ſermone conſtans ad voluptatem facto, ita vt ſingula genera ſeorſim in ſingulis partibus habeant locum, vtque non enarrando, ſed per miſericordiam & metum inducat ſimilium perturbationum expiationem. Per ſermonem factum ad voluptatem eum intelligo, qui rythmo conſtat, harmonia, & numeris. Addidi, vt ſingula genera ſeorſim in ſingulis partibus habeant locum, quia quædam numeris tantùm, alia cantu perficiuntur. Neceſſe autem eſt vt Tragœdiæ ſint ſex partes: fabula quæ eſt actionis imitatio, & rerum conſtitutio; mores eorum qui agunt, quia tales ſunt actiones, quales agentium mores; tertiò, ſententiæ quibus in dicendo mentem noſtram declaramus; quartò, dictio, id eſt ipſa numerorum compoſitio; quintò, apparatus externus; ſextò, modulatio. Eſt autem Tragœdia imitatio non hominum, ſed actionum, & vitæ proſperæ, aduerſæque. Ratione morum homines boni, aut mali, ratione actionum fortunati, aut infortunati dicuntur. Felicitas enim in actione eſt. Non igitur agimus vt mores exprimamus, ſed agendo mores complectimur. Quapropter res, & fabula finis Tragœdiæ eſſe dicuntur. omnium autem maximum eſt finis. Sine actionibus fieri Tragœdia non poteſt, ſine moribus poteſt. His accedit, quod ea quibus maximè oblectat Tragœdia, ſunt mutationes in contrarium, agnitiones, & aliæ fabulæ partes. Præcipuum igitur Tragœdiæ eſt fabula, quæ eſt actionis imitatio, & eorum qui agunt. Secundum eſt mores, tertium ſententia, quæ dicendo res explicat. Mores vocamus qui voluntatem eius qui loquitur explicant. Dictio eſt interpretatio mentis quæ fit per appellationes rerum. Apparatus externus eſt potius choragi, quàm Tragœdiæ; modulatio omnium maximè oblectat. Et hæ quidem Tragœdiæ partes ſunt qualitatis. Partes verò quantitatis ſunt prolegus, epiſodium, chorus. Chori pars altera dicitur parodus, altera ſtaſimon. Prologus eſt tota* E

pars

Digitized by Google

A *pars Tragœdiæ ante primum chori ingreſſum. Epiſodium tota pars Tragœdiæ quæ eſt inter choricos cantus.*
Exodus tota pars Tragœdiæ, poſt quam nullus chori cantus extat. Chori parodus eſt id quod primum à toto
dicitur choro. Staſimon eſt carmen chori quod ſine anapæſto & trochæo canitur. Commus eſt communis chori,
& ſcenicorum queſtus. Sufficiens fabulæ magnitudo erit ſi tanta ſit quantam vel ſecundùm veriſimile,
vel ſecundùm neceſſitatem partibus actionis ordine procedentibus ex infelicitate in felicitatem, vel ex fe-
licitate in infelicitatem, actionis mutatio requirit. Cùm autem Tragœdia ſit imitatio vnius actionis, vna
actio ita intelligenda eſt, cuius partes ita inter ſe cohærent, vt ſublata, aut mutata vna totum mutari ne-
ceſſe ſit. Capite 10. Ariſtoteles hoc intereſſe ait inter Poëtas, & hiſtoricos, quod hi deſcri-
bunt illa quæ ſunt, illi quæ fieri debent, aut poſſunt. Quare magis graue eſt, & philoſo-
phicum Poëtæ munus, quàm hiſtorici, quia hiſtoricus in ſingularibus, Poëta in vniuerſali-
bus verſatur Conſiderat enim quæ, & à quo dicenda, aut facienda ſint. Poëta autem non eſt
B ob numeros ſed ob ipſam rerum conſtitutionem, quæ abſoluta eſt, ſi epiſodium rectè cohæ-
ret. Si enim malè cohæret, dicitur ἐπεισοδιώδης μῦθος, *fabula epiſodica*, aut ſi ſeries rerum
peruertitur. Et quia non modò abſolutæ actionis ſed & eorum quæ terrorem, ac miſeratio-
nem mouere poſſunt, Tragœdia imitatio eſt, hæc ipſa maximè admirationem mouent, ſi
præter expectationem alterum alterius cauſa eſt. Sicut autem actiones humanæ aut ſunt
ſimplices, & ſui ſimiles procedunt vſque ad finem, aut mutationem aliquam illuſtrem ha-
bent; ita fabula eſt aut ſimplex, aut implexa. Implexæ partes ſunt duæ, quarum alteram
περιπέτειαν, quæ eſt manifeſta in contrarium mutatio; alteram agnitionem vocant. Quæ
vtraque ex ipſis rebus naſci oportet, vt vel neceſſariò, vel veriſimiliter eueniant Certè omnes
Tragœdiæ, & Comœdiæ fabulæ ſunt implexæ, quarum tres præcipuæ partes, peripetea,
agnitio, perturbatio, quæ eſt actio cum cruciatu animi, & dolore coniuncta, vt mortes quæ
C palàm exhibentur, acres dolores, & vulnera Hæc Ariſtoteles, quem tu conſulito. Diome-
des verò lib. 3. Tragœdiam heroicæ fortunæ in aduerſis comprehenſionem, vel, vt Theo-
phraſtus loquitur, ἡρωικῆς τύχης περίστασιν eſſe ait. Quatuor autem Tragœdiæ genera ponun-
tur à quibuſdam, vt alia ſit πεπλεγμένη, ἧς τὸ ὅλον ἐστὶ περιπέτεια καὶ ἀναγνώρισις, id eſt, *implica-*
ta quæ tota eſt in fortuitis euentibus & agnitione. Alia παθητικὴ, *plena affectibus*, vt Aiaces, Ixio-
nes. Tertia ethica & moralis, cuiuſmodi ſunt Philoctetæ & Peleus. Quarta Theologica,
quales ſunt Phorcides, & Prometheus. Quamquam autem Comœdia videtur antiquior
Tragico dramate, priùs tamen hoc excultum eſt quàm Comœdia, quæ διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι
ἐξ ἀρχῆς ἔλαθε, αἱ δὲ τῆς τραγῳδίας μεταβάσεις, καὶ δι᾽ ὧν ἐγένοντο οὐ λελήθασι, id eſt, *quæ per initia la-*
tuit, quia minori in pretio, ſtudióque fuit. Notum autem eſt per quos Tragœdia ſuos progreſſus habuit. Sui-
das, Φόρμος συρακούσιος κωμικὸς σύγχρονος Ἐπιχάρμῳ, οἰκεῖος Γέλωνι τῷ Σικελίας τυράννῳ, καὶ
D τροφεὺς τῶν παίδων αὐτοῦ ἐχρήσατο πρῶτος ἐνδύματι ποδήρει, καὶ σκηνῇ φοινίκων δερμάτων. *Phormus*
Epicharmi ætate Geloni Siciliæ Tyranno familiaris fuit, & educator filiorum eius, primus veſte telari vſus
eſt, & ſcena pellibus Phœniceis tecta. De reliquis Tragœdiæ auctoribus ac excultoribus ſuprà
abundè diximus. Hoc addo, diſcrimen id eſſe inter Tragœdiam & Comœdiam, quod Tra-
gœdia vitam ſoluit, Comœdia conſtituit. ἡ μὲν τραγῳδία λύει τὸν βίον, ἡ δὲ κωμῳδία συνίστησι.
λέγονται κωμῳδίαι, ὅτι ἀπὸ τὰς κώμας περιιόντες ᾖδον, καὶ ἐπεδείκνυντο, μήπω πόλεων οὐσῶν. *Co-*
mœdiæ dicuntur quod in villis & vicis agebantur, cùm nondum vrbes eſſent conditæ, aut quia in viis co-
meſſabantur, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, & ὁδὸς, ἐπεὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον. Tragœdia dicitur, quod iis qui
Lenæis laudem conſequuti eſſent mulſum dabatur, quod τρύγα vocant. τρυγῳδίαι διὰ τὸ τοῖς
εὐδοκιμοῦσι ἐπὶ τῷ Ληναίῳ γλεῦκος δίδοσθαι, ὅπερ ἐκάλουν τρύγα. aut quia, cùm nondum perſo-
næ repertæ eſſent, fæce vultum inungerent. ἔτι μήπω προσωπείων εὑρημένων τρυγὶ διαχρίοντες
E τὰ πρόσωπα ὑπεκρίνοντο. Ariſtophanes Acharnan. τρυγῳδίαν ποιῶν. Scholiaſtes Comœdiam
interpretatur. τρὺξ γάρ ἐστι νέος οἶνος ἔπαθλον τοῖς κωμῳδοποιοῖς. Eſt autem Tragœdia rei
grauis & perfectæ imitatio, quæ ſit magni ponderis, grata oratione, ita vt ſingulæ partes con-
uenientem habeant actionem deſinentibus vniuerſis in miſericordiam aut terrorem. Ora-
tionem gratam voco quæ habeat rythmum, & harmoniam, & melos: ita vt ſingulæ partes
congruentem ſibi habeant actionem, eo quod quædam ſolo metro fiant, quædam per me-
los. Ariſtot. cap. 6. Poët. ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης
ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ οὐ δι᾽ ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι᾽ ἐλέου
καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. λέγω δὲ ἡδυσμένον μὲν λόγον ἔχοντα ῥυθμὸν καὶ
ἁρμονίαν, καὶ μέλος. τὸ δὲ χωρὶς τῶν εἰδῶν, τὸ διὰ μέτρου ἔνια μόνον περαίνεσθαι, καὶ πάλιν ἕτερα διὰ μέ-
λους. Plutarchus ſympoſ. 7. τραγῳδίαν σεμνότερον βοῶσαν, καὶ σκυθρωπευομένων πραγμάτων ὑποκρί-
σεις πάθος ἐχόντων καὶ οἶκτον, πρέπειν ἥκιστα ἀκροαμάτων συμποτικῶν. *Tragœdiam grauiùs ac dignius*

exclamantem, & in iis rebus, quæ affectibus plenæ ſunt imitandis occupatam, & omnia quæ nos ad cõmiſera- A
tionem commouent reſcindere oportet à conuiuio. Vt vt ſit, nemini obſcurum eſſe poteſt poëticam in genere imitari aut res grandes, cuiuſmodi ſunt ea quæ Iliade Homerica continentur, aut tenues, quas idem auctor in Margite Iambico carmine depingit, cui reſpondet Comœdia, vt Iliadi & Odyſſeæ Tragœdia, quæ olim αὐτοσχεδιαστικὴ fuit, & à Dithyrambis orta eſt, ſicuti Comœdia à Phallicis. Comœdia caſus priuatorum hominum exequitur, Tragœdia Regum, illa verbis humilioribus, & ridiculis, hæc grandioribus. Horatius,

Verſibus ornari Tragicis res comica non vult.
Indignatur item priuatis ac propè ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſtæ.

Epopœa igitur cum Tragœdia conuenit in eo, vt ſit tetum ſeriarum verſu & ſermone imitatio. Differt autem à Tragœdia, quod verſum habeat Epopœa ſimplicem, & narra- B
tionem, nec tempore definita ſit; Tragœdia diei vnius ſpatium non excedat. Ariſtoteles, ἡ μὲν ἐποποιΐα τῇ τραγῳδίᾳ μέχρι μόνου μέτρου μετὰ λόγου μίμησις εἶναι σπουδαίων ἠκολούθησεν. τῷ δὲ τὸ μέτρον ἔχειν ἁπλοῦν καὶ ἀπαγγελίαν εἶναι διαφέρουσι. Quemadmodum autem in Tragœdiis res agebantur grandes, ita & grandi, ac contenta voce ab hiſtrionibus exhibebantur, quæ grandi cothurno à Poëta expreſſa erant. Ideo Horatius dixit lib. 1. epiſt. 3.

An Tragica deſæuit, & ampullatur in arte?

Perſius ſatyr. 3.

Fabula ſeu mœſto ponatur hianda Tragœdo.

Athenæus dixit actores Tragicos ἐνθουσιᾶν, Tatianus δαιμονᾶν. Vox Tragica clamoſa, de qua Horatius in Arte,

——Et populares C
Vincentem ſtrepitus.——

Dio Chryſoſtomus orat. 4. de Regno, hiſtriones ait ὀξὺ, καὶ διάτορον βοᾶν, *acutum & contentum, penetránſque clamare.* Lucian. in Anacharſi, μεγάλα κεκραγέναι, *magnum clangere.* Philoſtrat. lib. 5. de vita Apollonij, γεγωνὸν φθέγγεσθαι. Comœdus ἧττον βοᾷ, *minus vociferatur.* Crantor apud Diogenem Laërtium dicebat, ἀπελέκητον φωνὴν ἔχειν, καὶ φλοιοῦ μεστήν, *vocem habere ſecuri minimè reſciſſam, & cortice plenam.* Arnobius lib. 7. ait, ſcenicos fruſtra vociferari. Demoſthenes Æſchini vt hiſtrioni φωνασκίας ἐπίδειξιν obiicit. Tertull. lib. de ſpectac. ſed Tragœdo vociferante. Iuuenalis ſatyr. 6.

Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu.

Prudent. lib 1. in Symmachum,

Vt Tragicus cantor ligno tegit ora cauato, D
Grande aliquid cuius per hiatum carmen anhelet.

Quia perſonæ ore hianti, & cauo erant. Ideo Lucianus Tragœdos vocat μέγα κεχηνότας, *magnum hiantes.* lib. de gymnaſiis, κράνη κεχηνότα παμμεγέθες, *galea magnum hiantes.* Philoſtratus lib. 5. βαδίζοντα μέγα, κεχηνότα πρόσωπον. Symmachus epiſt. 47. lib. 3. Sic ſe habet ratio, vt res maximæ magnos hiatus oris requirant. Fuerunt & Tragicorum verboſæ complorationes, quas irridet Plato lib. 10. de Repub. μακρὰν ῥῆσιν ἀποτείνειν ἐν τοῖς ὀδυρμοῖς, *verboſum eſſe in complorationibus,* qualis eſt apud Sophoclem in Trachiniis, & plus iuſto apud Senecam. Accuſatur & Euripides διὰ τὸ μακρὰς ἐπάγειν ῥήσεις τῶν συμφορῶν, ἤγουν διηγήσεις. Ideo Tragœdos per riſum vocabant τενωδοὺς, καὶ θρηνωδούς. Tragici Poëtæ ſeptem nobiles fuère ſub Ptolemæo Philadelphi filio, quos ob claritudinem pleiadas dixerunt. Sunt autem hi, Homerus filius Myrus Byzantinæ Poëtriæ, Soſitheus, Lycophron, Alexander, Æanthides, So- E
ſiphanes, Philiſcus, vt ſcribit Scholiaſtes Hephæſtionis, οὓς πλειάδας ἐκάλεσαν διὰ τὸ λαμπροὺς εἶναι ἐν τραγικῇ. Dioſcorides lib. 14 ſub finem, ἦν δὲ ἀγαθὸς ποιητὴς εἴπερ ἄλλος τῶν μετὰ τῶν ἑπτά. Strabo lib. 14. ποιητὴς δὲ τραγῳδίας ἄριστος τῶν τῆς πλειάδος καταριθμουμένων. Meminit Tzetzes ad Lycophronem, & Euſtathius. In Tragœdiis autem quæ fas non erat intueri, narrabantur, non exhibebantur. Nuntij qui quaſcunque res nuntiant, dicuntur ἄγγελοι, qui voce ſupplent quod in ſcena fieri non poteſt, ἐξάγγελοι. Æſchylus primus reperit nuntios. Philoſtratus in Gorgia, εἰ τὸν Αἰσχύλον ἐνθυμηθείημεν ὡς πολλὰ τῇ τραγῳδίᾳ συνεβάλλετο, ἐσθῆτι αὐτὴν κατασκευάσας, καὶ ὀκρίβαντι ὑψηλῷ, καὶ ἡρώων εἴδεσιν, ἀγγέλοις τε, καὶ ἐξαγγέλοις. Quæ ὑπὸ σκηνῆς, id eſt, *intra ſcenam* fiunt, ea δι' ἐπαγγελίας, & narratione nuda exponenda ſunt. Aiax tamen apud Sophoclem ſuam ipſius calamitatem exponit, vbi Scholiaſtes; μετάκειται ἡ σκηνὴ ἐπὶ ἐρήμου τινὸς χωρίου, ἔνθα ὁ Αἴας διαπηξάμενος τὸ ξίφος ῥῆσίν τινα πρὸ τοῦ θανάτου προφέρεται·

ἐπεὶ

A ἐπεὶ γελοῖον ἦν κωφὸν πρόσωπον εἰσελθόντα περιπεσεῖν τῷ ξίφει. ἔστι δὲ τὰ τοιαῦτα παρὰ τοῖς παλαιοῖς σπάνια. εἰώθασι γὰρ τὰ πεπραγμένα δι' ἀγγέλων ἀπαγγέλλειν. Æſchylus in Threſſis Aiacis necem per nuntium expoſuerat. Id eſt, *trans ſita eſt ſcena in deſerto quodam loco, deinde Aiax cùm adornaſſet enſem, narrationem quandam, & complorationem ante mortem profert; quia ridiculum erat mutam perſonam inductam in enſem incumbere. Talia autem apud veteres rara ſunt. Solent enim res geſtas per nuntios renuntiare.* Porrò agebantur Romæ fabulæ ludis Megalenſibus, qui magnis Diis conſecrati ſunt. Funebribus item ad retinendum populum inſtitutis, dum pompa funeris decreta in honorem patricij viri plenè inſtruitur, plebeiis & Apollinaribus. Sulpitius Galius, vt Santra ſcribit, Conſualibus ludis initium fecit fabularum dandarum. Primus Æſchylus actores duos in Scena exhibuit, cùm priùs vnus tantùm eſſet, & chori partes imminuit, & ſermonem apparauit. καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον παρεσκεύασε,
B ait Ariſtoteles lib de Poëtica. Sophocles tres perſonas induxit, & σκηνογραφίαν, *Scenæ picturam & deſcriptionem*, ac cùm antea poëſis eſſet Satyræ proprior, & ad ſaltationem accommodata, eam grauitate condiuit, & à tetrametro quo olim vſi, ad Iambum traduxit. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖον, *Iambicum enim carmen omnium accommodatiſſimum eſt ad ſermonem*, vt Ariſt. ait. Suidas de Sophocle, οὗτος πρῶτος τρισὶν ἐχρήσατο ὑποκριταῖς, καὶ τῷ καλουμένῳ τριταγωνιστῇ, καὶ πρῶτος τὸν χορὸν ἐκ πεντεκαίδεκα εἰσήγαγε νέων, πρότερον δύο καὶ δέκα εἰσιόντων. Id eſt, *Sophocles primus tribus vſus eſt actoribus, & eo qui dicitur tritagoniſtes; & primus chorum ex quindecim induxit, cùm priùs duodecim introducerentur.* Laërtius lib. 3 in Plat. ὥσπερ δὲ τὸ παλαιὸν ἐν τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν, ὑπὲρ τοῦ διαναπαύεσθαι τὸν χορόν, καὶ δεύτερον Αἰσχύλος, τὸν δὲ τρίτον Σοφοκλῆς, καὶ συνεπλήρωσαν τὴν τραγῳδίαν, εἰσ ἐκεῖνοι τέτρασι δράμασιν ἠγωνίζοντο, Διονυσίοις, Ληναίοις, Παναθηναίοις, Χύ-
C τροις, ὧν τὸ τέταρτον ἦν σατυρικόν. τὰ δὲ τέτταρα δράματα ἦν τετραλογία. Id eſt, *vt olim in Tragœdia*, inquit, *primùm quidem chorus fabulam peragebat, poſtea Theſpis vnum actorem induxit, vt conquieſceret chorus, Aeſchylus alterum, Sophocles tertium, & Tragœdiam expleuerunt, quemadmodum & illi quatuor fabulis certabant, Dionyſiis, Lenæis, Panathenæis, Chytris, quarum quarta ſatyrica fuit. Quatuor illæ fabulæ tetralogia dicebatur.* Exemplum ſatyricæ fabulæ habemus in Euripidis Cyclopibus. Tres tantùm perſonæ exiguntur ad abſolutionem fabulæ. Quod ab Horatio probatum eſt in Arte,

Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit, nec quarta loqui perſona laboret.

Quod tamen ex Donato non ſemper obſeruatum eſſe docuimus, cùm quarta & quinta perſona introductæ ſint. Vnde factum, vt Tritagoniſtes vltimas fabulæ partes ageret in vita
D Æſchinis, γενόμενον δὲ μειράκιόν φασιν ὑποκρίνασθαι τραγῳδίαν, ὥστε τριταγωνιστεῖν. quod ei probro obiicit Demoſthenes pro Corona, qui τριταγωνιστὴν vocat. Quamquam Vlpianus ἐτριταγωνίστεις interpretatur, πολλάκις ἠγώνιζες. Idem in falſa Legatione ait, τριταγωνισταῖς fuiſſe tamquam γέρας ἦν ἐξαίρετον πρὸς τοὺς τυράννους, καὶ σὺν τὰ σκῆπτρα ἔχοντας εἰσιέναι, *Tritagoniſtis fuiſſe hoc quaſi ſingulare & proprium, vt ad Reges eis pateret aditus.* Optimè Suidas ait Tritagoniſten Æſchinem vocari à Demoſthene quaſi hiſtrionem infimum, qui tertio tantùm loco diceret, ὡς ἀδοκιμώτατον τῶν ὑποκριτῶν ἐν τρίτῃ τάξει καταριθμουμένων. Demoſthenes de falſa Legat. τρίτα λέγειν dixit, pro τριταγωνιστεῖν, *tertiarum eſſe partium.* ἔτι δὲ τὸ δρᾶμα ὑπεκρίναντο, οἷς οὗτος τὰ τρίτα λέγων διετέλεσεν. Id eſt, *hanc autem fabulam agebant, quibus iſte tertio loco dicere perſeuerauit.* Erant enim actores primarum partium laudatiſſimi, tum verò ſecundarum. Euripid. in Andromach.

E Τὰ δεύτερα ἀεὶ τὴν γυναῖκα δεῖ λέγειν.

Mulierem ſecundo loco par eſt loqui. Cicero 2. in Verrem; Vt in Græcis actoribus videmus ſæpe illum qui eſt ſecundarum, aut tertiarum partium, cùm poſſit aliquanto clariùs dicere, quàm ipſe primarum, multum ſummittere. Terentius in Phormione,

Primas partes qui aget is erit Phormio.

Secundarum partium, qui ſecundo loco in ſcenam procedit. Horatius epiſt. lib. 1.

——Mimum partes tractare ſecundas.

Vbi Porphyrio; ſecundarum partium actores omnia ſubmiſsè agunt. Feſtus Iambos eſſe ait, qui ſinguli ex proſcenio loquuntur, triambos qui terni. Valerius Maxim. lib. 9. cap. 14. hiſtriones ſecundarum & tertiarum partium commemorat. Lentulus, inquit, Spintheris cognomen ex quodam hiſtrione ſecundarum traxit. Metello ſimilis Pamphilus tertiarum. Aſconius ad illa Ciceronis verba, *ſæpe illum qui eſt ſecundarum*, &c. Comœdia, inquit, quin-

que actus habet. Eſt ergo perſona primarum partium, quæ ſæpiùs de actis regreditur, & quæ ſubnectit. In vet. gloſſ. qui ſecundas agit in ſcena dicitur ſubdiga. Secundas agere eſt ſupparaſitari. Seneca lib. 3. de Ira; optimum iudicauit quicquid dixiſſet ſequi, & ſecundas agere. Sueton. in Caligula cap. 57. Et cùm in Laureolo mimo in quo actor proripiens ſe ruina ſanguinem vomuit, vt plures ſecundarum certatim experimentum artis darent, cruore ſcena abundauit. Horat lib. 1. epiſt. 18. A

Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum diuitis horret,
Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.

Eum qui primas partes agebat, cæteri obſeruabant, quos ſecundarios, tertiarióſque dixêre. Cicero in Bruto; Quod idem faciebat Q. Arrius, qui M. Craſſi quaſi ſecundarius. Secundas igitur hic agere, non eſt proximum à primo locum tueri, ſeu poſt primum cæteris frequentiùs in ſcenam prodire; quod vult Aſconius, vt ſi in Andria Terentij primas Dauo, ſecundas Simoni, tertias Pamphilo tribuamus: neque enim hi inuicem imitantur, cùm ſuo quiſque loco agat, ſed ſecundas agunt, qui verè vocantur hypocritæ, & cùm certam nullam ea in fabula perſonam gerant, alios exprimunt, & ſola imitatione oblectant. Quò pertinet illud Horat. ſat. 3. lib. 2. B

——Catienis mille ducentis
Mater te appello clamantibus.——

Iſti enim Catieno ſecundas agebant. Atque ita Neroni in actu quodam Tragico adſtat hypocrita apud Suetonium cap. 24. Plaut. in Captiuis;

Iam nunc ſecundas agis mihi. C

In Mimis paraſiti ferè ſecundarum erant partium. Alij ſunt πρωτολόγοι, ὑστερολόγοι. Bion, καὶ γὰρ ἡ τύχη ὥσπερ ποιήτρια ὅτε μὲν πρωτολόγου, ὅτε δὲ ὑστερολόγου περιτίθησι πρόσωπον. *Etenim fortuna vt poëtria interdum primum dicendi locum, interdum ſecundum tribuit.* Erant enim qui primo loco dicerent, qui ſecundo, quæ primæ, & ſecundæ partes dicebantur. Horatius,

Hinc vos mutatis diſcedite partibus.——

Mutat partes qui protologo dat ſecundas, deuterologo primas, vel adoleſcenti partes ſenis, ſeni partes adoleſcentis. Terentius,

Ne cui ſit mirum cur partes ſeni
Poëta dederit, quæ ſunt adoleſcentum.

Græci dicunt περιθεῖναι πρόσωπον. Ariſtoteles in Poët. καὶ τό τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε· τρεῖς δὲ καὶ σκηνογραφίαν ὁ Σοφοκλῆς. Per initia vnus tantùm fuit Tragicus hiſtrio, qui idem tribus rebus imitaretur, cantu, harmonia, & ſaltu, vt docet Ariſtoteles de Dithyrambicis; deinde Æſchylum tibicinem ab eo qui caneret, & ſaltaret, ſeiunxiſſe, poſtremò Sophoclem à ſaltatore. Lucianus, πάλαι μὲν γὰρ αὐτοὶ καὶ ᾖδον, καὶ ὠρχοῦντο. εἶτα ἐπειδὴ κινουμένων τὸ ἆσθμα τὴν ᾠδὴν ἐπετάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπᾴδειν. αἱ δὲ ὑποθέσεις κοιναὶ ἀμφοτέραις, καὶ οὐδέν τι διακεκριμμέναι τῶν τραγικῶν αἱ ὀρχηστικαὶ, πλὴν ὅτι ποικιλώτεραι αὗται, καὶ πολυμαθέστεραι, καὶ μυρίας ἔχουσαι μεταβολάς. Athenæus lib. 14. συνέστηκε δὲ καὶ ἡ σατυρικὴ πᾶσα ποίησις τὸ παλαιὸν ἐκ χορῶν, ὡς καὶ ἡ τότε τραγῳδία. διόπερ οὐδὲ ὑποκριτὰς εἶχον. Igitur Sophocles inuenit τριταγωνιστὴν, id eſt, *tertium hiſtrionem*. Protagoniſtes dictus prologus. Ariſtoteles, τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἠγνόηται. δευτεραγωνιστὴς ſecundò loquebatur, τριταγωνιστὴς tertiò. Quod verò attinet ad illas τετραλογίας de quibus Diogenes Laërtius ſuprà egit, legendus eſt Suidas in voce τετραλογία. vbi admonebo plurimum laudis reportaſſe, qui τετραλογίᾳ vicerant, deinde qui τριλογίᾳ. Æſchyli Trilogia, Agamemnon, Eumenides, Cœphori. legendus Varro lib. 6. Cæterùm non vſquequaque conſtat, quis primus & perſonas, & prologos, & multitudinem actuum exhibuerit. Hoc conſtat, Epicharmum & Phormium primos omnium fabulas, μύθους feciſſe, cùm priùs res geſtæ eſſent, vnde & è Sicilia primùm id genus fluxiſſe certum eſt. Athenis Crates eius rei auctor fuit, vt ſcribit Ariſtot. lib. de Poetic. c. 5. μῦθος eſt σύνθεσις τῶν πραγμάτων, *conſtructio rerum quæ aguntur.* Dictio, ſeu lexis eſt verſuum compoſitio, ἡ τῶν μέτρων σύνθεσις. Melopœa eſt quæ vim omnem manifeſtam habet, & omnium oculis expoſitam, ἡ τὴν δύναμιν φανερὰν ἔχει πᾶσαν. Partes Tragœdiæ ſunt, prologus, epiſodion, exodus, choricum, commos. πρόλογος μὲν μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου, ait Ariſtoteles. *Prologus eſt ea pars quæ viam præit choro.* Epiſodion pars eſt quæ D E

interiici

A interiicitur choricis canticis, quæ μέλη dicuntur. Exodus eſt ea pars quam nullum chori canticum conſequitur. Initus chori dicitur prima chori dictio. Chori pars immobilis, & cõſiſtens eſt canticum chori ſine anapæſto & trochæo. Commus à voce κόπτω, eſt luctus communis chori & Scenæ, μέλος cõcentum vocamus; quomodo exaudiendus eſt Ariſt. lib. Poët. c. 1 ἡ τῆς διθυραμβικῶν ποίησις, καὶ ἡ τῶν μίμων, καὶ ἥτε τραγωδία, καὶ ἡ κωμωδία χρῶνται ῥυθμῷ, μέλει, καὶ μέτρῳ, αἱ μὲν ἅμα πᾶσι, αἱ δὲ κατὰ μέρος. Id eſt, *Poëſis dithyrambica, mimica, tragica, comica, vtitur rythmo, concentu, & verſu, aut ſimul, aut per partes.* ἐπεισόδιον, ait Ariſtot. μέρος ὅλον ἐστὶ τραγωδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν, &c. in Comœdia, prologus prima pars eſt antequam in orcheſtram chorus prodeat. τὸ μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ χοροῦ μέρος. Altera pars canticum chori. δεύτερον χορικὸν τὸ τοῦ χοροῦ διδόμενον μέλος. τρίτον ἐπεισόδιον τὸ μεταξὺ δύο χορικῶν μελῶν. *Tertia epiſodium quæ pars inter duo cantica chori interiicitur.* Quarta exitus eſt, ea ſcilicet pars quæ ſub exitum chori ad finem fabulæ dicitur, vel agitur, ἔξοδος τὸ ἐπὶ τέλει λεγόμενον τοῦ χοροῦ, vt vetus Scholiaſtes ſcribit. In noua Comœdia choro nullus locus eſt, quod cauente choro ſpectatores faſtidioſi abitent. Græci prologos non habent. Græci & Latini Deos ἀπὸ μηχανῆς habent argumentis explicandis, Terentius non habet. Adhæc προτατικὰ πρόσωπα, id eſt, perſonas extra argumentum accerſitas non facilè cæteri habent, quibus Terentius ſæpe vtitur, vt per harum inductiones facilè pateat argumentum. Comœdias autem Latini per quatuor partes diuidunt, prologum, protaſin, epitaſin, cataſtrophen. Prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ. Protaſis primus actus eſt, initiúmque dramatis. Epitaſis incrementum turbarum, ac totius erroris motus. Cataſtrophe conuerſio rerum eſt ad iucundos exitus. Seruius protaſin diuerbium eſſe vult. Quanquam alij diuerbia eſſe volunt partes Comœdiarum vbi plures perſonæ verſantur, à perſonarum varietate dicta, quas
C ἀντιλέξεις Philoſtratus vocat, quæque quia ſententiis illuſtribus refertæ ſunt, pro γνώμαις ponuntur. Liuius lib. 7. inde ad manum cantari hiſtrionibus cœptum, diuerbiáque tantùm ipſorum voci relicta. Auſonius,

Tu quoque qui Latium lecto ſermone Terenti
Comis, & aſtricto percurris pulpita ſocco,
Ad noua vix memorem diuerbia coge ſenectam.

Diomedes paulo aliter. Membra, inquit, Comœdiarum tria ſunt, diuerbium, canticum, chorus. In canticis vna tantùm eſt perſona, aut altera later. In choro iunctim omnes loqui debent, quaſi voce confuſa, & concentum in vnam perſonam reformantes. Latinæ Comœdiæ chorum non habent; olim omnia quæ in ſcena verſabantur in Comœdia agebantur. Nam & pantomimus, & choraules in Comœdia canebant. Verùm actores Comœdiarum pro facultate & arte potiores principatum ſibi artificij vindicabant. Sic factum eſt vt
D nolentibus cedere mimis cum artificio ſuo cæteris, ſeparatio fieret reliquorum. Indicio ſunt, quod tibiis paribus, imparibus, ſerranis agebantur Comœdiæ. Quando enim chorus canebat, choricis tibiis, id eſt, choraulicis artifex concinebat. In canticis autem choraulici reſponſabant, quod paribus, aut imparibus tibiis dicitur. Si quando monodio agebat, vnam tibiam inflabat, ſi quando ſynodio, duas tibias. Denique in Tragœdiis & Comœdiis quinque ſunt actus. Horat. in Arte,

Neue minor quinto, neue ſit productior actu.

CAP. IX.

De vetere Comœdia.

E COMOEDIA, definientibus Græcis, eſt perioche periculi expers, rerum priuatarum & publicarum, ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Dicta eſt à vicis in quibus agebatur rudi & incondito carmine, admiſſo pronuntiationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Comœdiæ autem aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ turbulentæ, ſtatariæ quietiores. Terent. in Heautontim.

Vt mihi ſtatariam agere liceat per ſilentium.

Miſtæ ex vtroque conſtant. Comœdia autem variè ſummutata eſt. Nam ætate Ariſtophanis, Cratini, & Eupolidis populus Athenienſis plurimum poterat, & eorum qui vitia publicè ac nominatim carperent ἐλευθεροστομίαν alebat. Populi ſtatu imminuto, cùm Eupolis Baptas docuiſſet, & in mare merſus eſſet ab iis quos perſtrinxerat, vetus Comœdia deſiit

Digitized by Google

vnà cum choragiis, ἐπὶ τῷ διδάξαι τοὺς βασιλέας τὴν πόλιν, καὶ ἀποπνιγῆναι εἰς τὴν θάλασσαν ὑπ' ἐκείνων εἰς οὓς καθῆκε τοὺς βασιλέας. A Nec enim Athenienſes cùm 30. Tyranni dominatu ſuo omnia tenerent, choragos creare ſuffragiis ſuis, qui choricis ſumptus ſuppeditarent, iam ſuſtinebant, προθυμίαν εἶχον τοὺς χορηγοὺς τὰς δαπάνας τοῖς χορευταῖς παρέχοντας χειροτονεῖν. Quare & Ariſtophanes τὸν αἰολοσίκωνα ἐδίδαξεν, ὃς οὐκ ἔχει τὰ χορικὰ μέλη, οὐδὲ τὰς παραβάσεις. Eſt autem parabaſis excurſio quædam, & quaſi digreſſio, qua, vbi hiſtriones è ſcena diſceſſerant, chorus apoſtrophen habebat ad populum, vel de ſe, vel de Repub. vel certè de ſingulorum peccatis. ἡ δὲ παράβασις ἐπληροῦτο ὑπὸ μελυδρίου, καὶ κομματίου, καὶ στροφῆς, καὶ ἀντιστροφῆς, καὶ ἐπιρρήματος, καὶ ἀντεπιρρήματος, καὶ ἀναπαίστων. *Parabaſis autem implebatur breui concentu, & inciſo, & ſtropha, & antiſtrophe, & epirrhemate, & antepirrhemate, & anapæſto.* Heſychius, ἀνάπαιστα τὰ ἐν τῇ παραβάσει τοῦ χορῶν ἄσματα. Parabaſis, ait Scholiaſtes Ariſtoph. dicitur anapæſtus, quia fit anapæſtis verſibus. B Perfecta parabaſis quaſdam habet verſuum cæſuras, cuius pars dicitur commation. Parabaſes Comœdorum, ait ille, multa vtilia præcepta habent, quod ſcilicet ſententiis grauibus condiantur, & vitia ciuium carpant. Olim ſex parabaſes adhibebantur quo tempore populus dominabatur. Vbi populus oppreſſus eſt, chorus intercidit, & à peccatis ciuium arguendis ad veteres hiſtorias irridendas deuentum eſt, ἐπὶ τὸ σκώπτειν ἱστορίας ἐνθέντας ποιητὰς ἦλθον. Comœdiarum, ait Plutarchus ſympoſ. 7. cap. 8. vetus quidem, quod ſit inæqualis, non eſt apta potantibus. Nam & parabaſes grauitate conditæ, & libertas loquendi valde effrenis, & contenta eſt, facilitáſque ad ſcommata, & ſcurrilitates faſtidioſa, & prolixa, & plena verbis inhoneſtis, & nominibus laſciuis. τῶν κωμῳδιῶν ἡ μὲν ἀρχαία διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνάρμοστος ἀνθρώποις πίνουσι. ἥ τε γὰρ ἐν ταῖς λεγομέναις παραβάσεσιν αὐτῶν σπουδὴ, καὶ παρρησία λίαν ἄκρατός ἐστι, καὶ σύντονος. ἥ τε πρὸς τὰ σκώμματα καὶ βωμολοχίας εὐχέρεια δεινῶς κατάκορος, καὶ ἀναπεπταμένη, καὶ γέμουσα ῥημάτων ἀκόσμων, καὶ ἀκολάστων C ὀνομάτων. Comœdia autem noua conuiuiis interſeritur, quæ faciliùs vino quàm Menandri fabulis carere poſſunt. Dictio enim ipſa ſuauis, & pedeſtris rebus interſeritur, vt neque à ſobriis repudietur, neque madidis moleſta ſit; ſententiæ pulcræ & ſimplices affluunt, & auſteritatem morum, quaſi ferrum igne, ſic vino mitigant, flectúntque ad humanitatem, ait Plutarchus ibidem. Dictionem tamen mimicam improbat Phalereus his verbis, ἐναγώνιος ἴσως μᾶλλον, ἡ διαλελυμένη λέξις. ἣ δὲ αὐτὴ καὶ ὑποκριτικὴ καλεῖται. διὸ ὅτι καὶ μένανδρον ὑποκρίνονται λελυμένον ἐν τοῖς πλείστοις. Φιλήμονα δὲ ἀναγινώσκουσι διὰ τοὺς συνδέσμους. ὅτι δὲ ὑποκριτικὴ ἡ λύσις, παράδειγμα καὶ τόδε· ἐδεξάμην, ἔτικτον, ἐκτρέφω φίλε. εἰ δὲ συνδήσαις ἀπαθής ἐστι. Id eſt, *magis apta eſt certaminibus, quàm diſſoluta dictio, quæ & hiſtrionica dicitur. Quare & Menander hiſtrioniam agens in pleriſque diſſolutus eſt. Philemona autem legunt ob copulas. Hiſtrionum autem ſolutum eſſe ſermonem vel hoc argumento ſit: Suſcepi, peperi, alo amice. Sed hoc genus dicendi ſolutum* D *conuiuiis aptum eſt. Noua Comœdia ſub Alexandro Macedone orta eſt, vetus Peloponneſiaco bello viguit.* ἡ νέα κωμῳδία ἐπὶ ἀλεξάνδρου, ἡ δὲ παλαιὰ ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ εἶχε ἀκμήν. Sannytion primus in Attica Comœdiam dedit, Cratinus omnium primus tres perſonas inſtituit, ait vetus Scholiaſt. Vetus Comœdia & Baiis olim vſurpata. Silius lib. 14.

Littera Thermarum priſca dotata Camæna.

Apud Græcos maximè in pretio fuit. Liuius lib. 24. *Ariſton Tragicus actor genere honeſto, nec ea res, quia apud Græcos pudori eſt, deformabat.* Victores ἐπινίκια ſacrificabant. Plato ſympoſio, παίδων ἡμῶν ὄντων, ὅτε τῇ πρώτῃ τραγῳδίᾳ ἐνίκησεν ἀγάθων, τῇ ὑστεραίᾳ, ᾗ ἡ τὰ ἐπινίκια ἔθυεν αὐτός τε καὶ οἱ χορευταί. Id eſt, *cùm pueri eſſemus, quo tempore prima Tragœdia vicit Agathon, poſtridie quàm epinicia ſacrificauit ipſe, & eius actores.*

E

CAP. X.

De Satyra; Sillis, & Atellanis.

DIOMEDES lib. 3. duo genera Satyrarum facit, quorum alterum Latinum mordax, alterum Græcanicum ridiculum à Tragicis repertum ad detergendam mœſtitiam ex rebus Tragicis conceptam. Ille igitur Satyram eſſe ait carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos maledicum, & ad carpenda hominum vitia archææ Comœdiæ charactere compoſitum, quale ſcripſerunt Lucillius, & Horatius, & Perſius. Sed olim carmen quod ex variis poëmatibus conſtabat, Satyra dicebatur, quale ſcripſerunt Pacuuius, & Ennius. Idem, Satyra eſt apud Græcos fabula, in qua item Tragici Poëtæ non Reges,

Google

A aut Heroas, ſed Satyros induxerunt, ludendi cauſâ, iocandíque ſimul, vt ſpectator inter res tragicas, ſeriáſque Satyrorum quoque iocis, & luſibus delectaretur. Horatius lib. de Arte Poët.

Carmine qui Tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſtes Satyros nudauit, & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit, eo quod
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator. ———

Ita Euripides in Cyclope inducit Satyros ſaltantes, dicta dicentes, bibiturientes. Philoſtratus in Mida; σατύρων ἢ ἡδὺ μὲν τὸ σφοδρὸν ὅτε ὀρχῶνται, ἡδὺ τὸ βωμολόχον ὅτε μειδιῶσι, καὶ ἐρῶσι ἐν γυναῖοι, καὶ ὑποποιοῦνται τὰς λυδὰς αἰκάλλοντες. *Satyrorum iucunda eſt vehementia cùm ſaltant, iucun-*
B *da eſt ſcurrilitas cùm rident, & amant generoſi illi, & arte blandientes ſibi Lydias conciliant.* De habitu eorum legendus Dionyſius lib. 7. in deſcriptione pompæ Romanæ. Finguntur ὀξεῖς τὰ ὦτα, φαλακροὶ, κεραστοὶ, Φρύγες, οὐρὰς ἔχοντες, ait Lucianus in concione Deor. *acutis auribus, calui, cornigeri, Phryges, caudati.* Dicuntur à voce, σάθη, quæ *ſalacem putum* ſignificat, quia λυττῶσι εἰς τὰ γύναια, *depereunt mulierculas*, vt loquitur Philoſtratus in vita Apollonij. Quintilianus Satyram Latinam à Græca Satyra petitam negat. Satyra, inquit, tota noſtra eſt in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucillius. Scripſit quidem Ennius ante Lucillium Satyram, ſed ridiculam, & edentulam, Lucillius dentatam, & mordacem. Horatius,

——— *Eſt Lucillius auſus*
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem nitidus qua quiſque per ora
C *Cederet introrſum turpis.* ———

Item,

——— *Secuit Lucillius vrbem,*
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

Imitatus eſt Eupolin, Cratinum, Ariſtophanem veteris Comœdiæ ſcriptores, vt Horatius monet. Plinius ſcribit, primum Lucillium condidiſſe ſtyli naſum. Sed ſtylus humilis fuit à Comœdiæ ſocco non alienus, quam pedeſtrem Muſam, & ſermonem Horatius vocat. Apuleius in Floridis; Mimus hallucinatur, Comœdus ſermocinatur, Tragœdus vociferatur. Ideo Iſidorus lib. 8. Satyricos à quibus vitia carpuntur ad Comœdiam pertinere ait. Quanquam Comœdia tota dramatica eſt, Satyra ferè διηγηματικὴ, vel dramatico, & diegematico mixta, vt & Silli ad quos propiùs accedit. σιλλαίνειν enim *ſubſannare* eſt Strabo lib. 14.
D Ξενοφάνης ὁ φυσικὸς ὁ τοὺς σίλλους ποιήσας διὰ ποιημάτων, *Xenophanes Phyſicus qui Sillos verſibus, & poëmatis ſcripſit.* Apuleius Sillos Satyras interpretatur in Floridis. Canit Empedocles carmina, Plato Dialogos, Socrates hymnos, Epicharmus modos, Xenophon hiſtorias, Xenophanes Satyras. Atellanæ fabulæ à Græcorum ſatyricis fabulis non longiùs abfuiſſe videntur. Diomedes; Tertia ſpecies eſt fabularum Latinarum, quæ à ciuitate Oſcorum Atella in qua primùm cœptæ Atellanæ dictæ ſunt, argumentis, dictíſque iocularibus ſimiles ſatyricis fabulis Græcis. Marius Victorinus lib. 2. de Græcorum ſatyricis metris loquens; quod genus noſtri in Atellanis habent. Et lib. 3. Hoc metrum Atellanarum ſcriptores appetiuerunt. Eſt enim iocoſis motibus emollitum, geſtibus agentium ſatis accommodatum. Valerius Max. Atellani ludi ab Oſcis acciti ſunt, quod genus delectationis Italica ſeueritate temperatum, ideóque vacuum nota eſt: nam neque tribu mouetur, neque à militaribus ſtipendiis
E repellitur. Liuius lib. 7. Satyras appellat. Cæterùm parua hæc quoque, vt fermè principia omnia, & ea ipſa peregrina res fuit, ſine carmine vllo, ſine imitandorum carminum actu, ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes haud indecoros motus more Thuſco dabant. Imitari deinde eos iuuentus ſimul, inconditis inter ſe iocularia fundentes verſibus cœpêre, nec abſoni à voce motus erant. Accepta itaque res, ſæpiúſque vſurpando excitata. Vernaculis artificibus, quia hiſter Tuſco verbo ludio vocabatur, nomen hiſtrionibus inditum, qui non ſicut antè feſcennino ſimilem compoſitum temerè ac rudem alternis iaciebant, ſed impletas modis Satyras deſcripto iam ad tibicinem cantu, motúque congruenti peragebant. Omnino Satyræ illæ Græcanicis fuêre ſimiles, quæ in Tragœdiis ad detergendam ex triſtiori ſpectaculo nauſeam adhibebantur, cuiuſmodi ſunt Satyri illi muti quos ſcripſit Sophocles, laudante Scholiaſte Apollonij lib. 1. Argonaut. ἐν κωφοῖς σατύροις. Vnde & apud Vitruuium cap. 8. lib. 5 ſcenam triplicem eſſe monuimus, Tragicam, Comicam, Satyricam.

Digitized by Google

Satyricam. Satyrica δράματα Origenes vocat lib. 7. contra Celſum. τὰ σατυρικὰ δράματα ἐμποιεῖ γέλωτας, *ſatyricæ fabulæ riſum mouent.* Tzetzes ad Lycophron. ἡ μὲν τραγωδία θρήνους μόνον ἔχει καὶ οἰμωγάς, ἡ δὲ σατυρικὴ συγκιρνᾷ τὰ ὀλοφύρσεσι ἱλαρότητα, καὶ ἀπὸ δακρύων εἰς χαρὰν καταλήγει. *Tragædia lamentationes tantùm & fletus habet, Satyrica hilaritate temperat complorationes, & à lacrymis in gaudium occurrere ſolet.* A Satyris primus omnium Poëta Liuius ad fabularum argumenta ſpectantium animos tranſtulit, ait Valerius Max. A quo facit Liuius his verbis; Liuius poſt aliquot annos ab Satyris auſus eſt primus argumento fabulam ſerere. Poſtea exodia dicta quæ priùs Satyræ. Liuius ibidem; Poſtquam lege hac fabularum ab riſu ac ſolutu ioco res auocabatur, & ludus paulatim in artem verterat, iuuentus hiſtrionibus fabellarum actu relicto, ipſa inter ſe more antiquo ridicula intexta verſibus iactitare cœpit, quæ inde exodia poſtea appellata, conſertáque fabellis potiſſimùm Atellanis ſunt. Exodia & Satyræ ad diluendam mœſtitiam poſt Tragœdias productæ. Scholiaſtes Iuuenalis; Exodiarius apud veteres in fine ludorum intrabat, quod ridiculus foret, vt quicquid lacrymarum atque triſtitiæ coëgiſſent ex tragicis affectibus, huius ſpectaculi riſus detergeret. Atellanicum exodium Suetonius vocat in Tiberio cap. 45. In Atellanis ſatyrica Græcorum metra vſurpata ſunt. Victorinus lib. 3. Hoc metrum Atellanatum ſcriptores appetiuerunt: eſt enim iocoſis moribus emollitum, geſtibus agentium ſatis accommodatum. Sed vt Diomedes ſcribit, Latinis Atellana à Græca Satyra differt, quod in Satyrica ferè Satyrorum perſonæ inducũtur, aut ſi quæ ſunt ridiculæ ſimiles Satyris, Autolicus, Buſiris, in Atellana obſcœnæ perſonæ, vt Maccus. in qua tamen ioci Romana ſeueritate condiebantur, vt ex Valerio ſuprà oſtendimus. Athenæus lib. 6. Atellanas vocat Comœdiam ſatyricam de Sylla loquens, quem ridiculis delectatum eſſe prodit. ἐμφανίζουσι δὲ αὐτοῦ τὸ περὶ ταῦτα ἱλαρὸν αἱ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσαι σατυρικαὶ κωμωδίαι τῇ πατρίῳ φωνῇ. *Indicant hilaritatem eius in iſtis Comœdiæ ſatyricæ quas lingua patria ſcripſit.* Interdum adhibiti Satyri in Latinis fabulis, vt ex hoc verſu apparet apud Marium Victorinum,

Agite, fugite, quatite Satyri.

In pompa triumphi Satyri iocularia dicta funditabant, quam Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 7. κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδιὰν vocat, *mordacem & ſatyricum luſum.* μετὰ δὲ τοὺς ἐνόπλιους χοροὺς οἱ τῶν σατυριστῶν ἐπόμπευον χοροί, τὴν ἑλληνικὴν εἰσφέροντες σίκιννιν. *Poſt choros armatos chori ſatyrici tranſibant in pompa, ſpeciem ſicinnæ Græcanicæ exhibentes.* νῦν δὲ ποιήματα ἄδουσιν αὐτοσχέδια, *nunc autem rudia, & incondita poëmata canunt.* Diomedes Ennij Satyram varietate carminis, Lucillij Satyram iocis & dicacitate conſtitiſſe ſcribit. vnde inter vtramque diſcrimen. Vtrique originem à Græcis eſſe putes. σατύραι enim, vt docet Heſychius, σκάφαι βοτρύων παρὰ Λάκωσιν, *Satyræ ſunt ſcaphæ racemorum apud Lacones.* Varro, *Satyra eſt vua paſſa, & polenta, & nuclei pinei mulſo conſperſi: adhæc alij addunt, & de malo punico grana,* vt refert Diomedes. Laconibus σατυρίσδεν τὸ παίζειν, *ludere.* Heſychius, διασατυρίσδειν, διαπαίζειν Λάκωνες. Gloſſæ veteres, σατυριστής, *ludio.* Tzetzes Pratinam Poëtam Satyricum vocat. σατύραι fœminæ elegantes & dictioſæ. Eluidius σατυρώματα ſcenicos luſus ſuos dixit, à voce σατυρεῖν, quod eſt σατυρίζειν. Aliis dicitur Elpidius, qui in carmine de Chriſti beneficiis ait,

Hinc etiam noſtro nugata eſt Scena dolori,
Garrula mendoſis fingens ſatyromata Muſis.

Satyram Perſius ingenuum ludum interpretatur.

——*Ingenuo culpam defigere ludo.*

Horatius de Satyris ſuis,

——*Hæc ego ludo*
Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.

Quamquam *ludere* de quocunque amœno carmine ſumitur. Catullus,

Multum luſimus in meis tabellis.

Seneca Satyram cui nomen ἀποκολοκύντωσις fecit, ludum in Claudium indigetauit. Ariſtoteles ſatyricum poëma in grauitatem Tragicam ſerò vertiſſe ait, ἡ δὲ τραγωδία, διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. Vnde colligas ſatyricos luſus Tragœdia priores. Fuêre αὐτοσχεδιάσματα tetrametris ſcripta. Ariſtoteles, τό τε μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο, διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν. *Metrum ex tetrametro iambicum factum eſt. Primò enim tetrametro vſi, quod poëſis eſſet ſatyrica & ſaltatoria.* In pompa triumphi Satyros & Sillenos fuiſſe qui dicta dicerent, indicat Dionyſius lib. 7. Quem morem Romanos ait neque à Liguribus, neque ab Vmbris, neque ab aliis Italiæ populis,

A populis, ſed à Græcis mutuatos. σατυρικὴ παιδιὰ καὶ ὄρχησις εὕρημα Ἑλλήνων, οὐ Λιγύων, οὐτ' Ὀμβρικῶν. Vnde liquidò apparet, Satyram Romanam, vt à Græcis orta eſt, ſic & ab iiſdem appellatam; quanquam choro adempto ad aliud genus traducta eſt, quod Latinis peculiare eſt. Diomedes; Satyra dicta ſiue à Satyris, quod ſimiliter in hoc carmine ridiculæ res pudendæque dicantur, quæ velut à Satyris proferuntur, vel à Satura lance, quæ referta variis multiſque primitiis in ſacris Cereris inferebatur, & à copia & ſaturitate rei Satura vocabatur, cuius generis lancium & Virgilius in Georg. meminit;

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Siue à quodam genere farciminis, quod multis rebus refertum *Saturam* Varro vocat. Doctiſſimus Caſaubonus Saturam illam defendit, eámque Latinum vocabulum, non Græcum eſſe aſſeuerat. Nihil definit Diomedes, nec ego. Veroſimilius eſt, & rem, & vocem
B Græcæ originis eſſe. Quærit Caſaubonus, ſi à Satyris *Satyræ* vox deriuata eſt, cur Græca formatio non ſit retenta. Debuit enim à Satyro dici Satyrica, ſicut à Rhetore Rhetorica. Et ego de Caſaubono quæro, cur à Satyris non modò ſatyricus, ſed etiam ſatyrus ludio dicatur. Cur à Salluſtio terra Gallia, ab Horatio Sulpitia horrea vocentur, cùm terra Gallica, horrea Sulpitiana dici debuerint. Cur Satyra dicatur Græcis meretricula elegans & faceta. Cur non eodem modo Satyra dici poſſit poëſis elegans & dictioſa. Dicet libros plutearios, & veternoſos *Saturam* dicere, & *Satiram*, quomodo *maxumus* & *maximus*, *optumus* & *optimus*, *citumus* & *citimus*, *ſupare*, *ſipare*, *genuclare*, *geniclare*. Admitto, Saturam lancem in ſacris miſcellis fuiſſe, quæ Græcis πανσπερμία dicta, πάγκαρπος θυσία, πυανία, πυανεψία, aut εἰρεσιώνη. Porphyrio ad Horatium; Lanx plena diuerſis frugibus in templo Cereris infer-
C tur, quæ Saturæ nomine appellatur. Satur color βαθύχροος. Verrius Flaccus; Satura cibi genus ex variis rebus conditum; vt κυκεὼν potio miſcella Græcis, Arnobio cinnus. Feſtus, Satura eſt lex multis aliis legibus conferta. vet. gloſ. Satura, νόμος πολλὰ περιέχων. *Lex multa continens.* Prouerbium, *per Saturam legem ferre*, cùm raptim, neque viritim dictis ſententiis aliquid Senatores decernebant, & vt apud Feſtum loquitur Lælius, quaſi per Saturam exquiſitis ſententiis. Salluſtius in Iugurtha; Deinde quaſi per Saturam ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Lucillius in primo;

Per Saturam Aedilem factum qui legibus ſoluat.

Lactantius lib. 1. cap. 21. Peſcennius Feſtus in libris hiſtoriarum per Satyram. Vt Græci ποικίλης ἱστορίας, ἀμαλθείας κέρας, τῶν σποράδην λεγομένων libros ſuos inſcribebant, πανδέκτας ἱστοριῶν, alij πίνακας, *lances*, πινακίδια. Porphyrio; Ergo, & hoc carmen propterea Saturam appellauerunt, quia multis & variis rebus refertum eſt. Iſidorus; Aut à Saturis nomen *Sa-*
D *turæ* dictum, qui multa habent, vel ob ea quæ per vinolentiam dicunt vt ebrij. Hæc ego non improbo quæ à Diomede, Porphyrione, & aliis probantur; ſed à Satyris ſatyricum carmen ortum, & appellatum exiſtimo, quemadmodum & Sillos qui proximè ad Satyram Romanam accedunt. Euſtathius ad Odyſſ. σ. λογιστέον δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς ὀδυσσειακῆς μεθόδου σιλλογραφίας, ὅπη παρήκει παραμιγνύουσα ἀστεῖα τοῖς σπουδαίοις εἰκὸς ἐπινοηθῆναι τοῖς ὕστερον τὴν σατυρικὴν ποίησιν ἧς τὴν μέθοδον παραδηλοῖ ὁ μέχρι νῦν σωζόμενος Εὐριπίδου κύκλωψ. *Conſiderandum eſt quomodo ex ſcribendi ratione qua in Odyſſea vtitur Poëta, & quæ ad Sillorum naturam propiùs accedit, ſummáque eam arte exprimit, ſi quidem vrbanitatem rebus grauibus admiſcet ſubinde, veriſimile eſt excogitatam à poſterioribus ſatyricam Poëſin, cuius methodum Cyclops Euripidis qui hodiéque exſtat, oſtendit.* Silli autem ſæpe ſcribebantur verſu Heroico, cuiuſmodi ſunt
E Silli Timonis Phliaſij,

Ἔσπετε νῦν μοι ὅσοι πολυπράγμονές ἐστε σοφιστεῖ.

Qui cùm ſectam Pyrrhonicam profiteretur, ſcripſit Sillos, ſeu Philoſophorum vituperationes. Suidas, τίμων ὁ Φλιάσιος φιλόσοφος τῆς πυῤῥωνικῆς ἀγωγῆς ὁ γράψας τοὺς καλουμένους σίλλους, ἤτοι ψόγους τῶν φιλοσόφων. Heſychius lib. περὶ σοφῶν, in Arceſilao, τίμων δὲ ὡς φιλόχλον παίζει λέγων.

Ὣς εἰπὼν ὄχλοιο περίστασιν εἰσκατέδυνεν,
Οἱ δέ μιν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι τεθηπότες
Ἠλέματον δεικνύντες, ὅθ' οὕνεκα ὄχλω ἀρέσκεις,
Οὐ μέγα πρᾶγμα; τάλας τί πλατύνεαι ἠλίθιος ὥς;

Timon Sillographus ludit in eum, vt popularis auræ captatorem his verſibus.

Sic fatus medium turbæ ſeſe intulit, illi
Ceu fringillæ vlulam circumgarrire loquaces,

Et mon

Et monſtrare leuem; ſed quæ cauſa impulit auram
Captares populi non magni ponderis auctor?
Quid magnos ſumendo animos veſane ferocis?

Verſus iſti ſunt meri ſatyrici. Stephanus in Φλιοῦς, καὶ Τίμων ὁ περὶ σίλλων γεγραφὼς Φλιάσιος ἐχρημάτιζε. Suidas, σιλλαίνει, μυλλαίνει, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν σκώπτει, καὶ μυλλίζει· σίλλος γὰρ ὁ μῖμος ἢ ὁ μῶμος, καὶ ἡ κακολογία, καὶ ὁ χλευασμὸς, καὶ ὁ ταῦτα γράφων σιλλογράφος. σιλλωὸς ὁ σαλὸς, καὶ φλυαρὸς ἐκ τοῦ σιλλαίνω τὸ φλυαρῶ. Vnde Silli apud Græcos pro Satyra Romana fuêre. Apud Laërtium Bion Satyricus fuit, Βίων ποιητὴς τραγῳδίας τῶν σατυρικῶν λεγομένων. Horatius,

Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.

Fuit & Satyricus Poëta Lycophron Chalcidenſis, qui ſatyrico carmine Menedemum Philoſophum lacerauit. Athenæus lib. 2. Λυκόφρων δ' ὁ Χαλκιδεὺς ἐν σατυρικῷ δράματι ὃ ἐπὶ καταμωκήσει ἔγραψεν εἰς Μενέδημον τὸν φιλόσοφον. Laërtius lib. 2. ὁ Λυκόφρων ἐν τοῖς πεποιημένοις σατύροις αὐτῷ. Apud Appianum in Libyco τιτυρισταὶ ſunt geſticulatores Satyri, καὶ χορὸς κιθαριστῶν, καὶ τιτυριστῶν ἐς μίμημα τῆς Τυῤῥηνικῆς πομπῆς. Ælianus, οἱ συγχορευταὶ Διονύσου σάτυροι ἦσαν, οἱ ὑπὸ ἐνίων τίτυροι ὀνομαζόμενοι. Scholiaſtes Theocriti, τίτυρος πίθηκος ὁ μικρὰν ἔχων οὐράν, *Tityrus Simius paruam habens caudam.* Ariſtoteles Satyros ante Tragœdiam fuiſſe ait, & à Satyrico Tragœdiam abſolutam. Poëſeos ſatyricæ inuentionem alij Theſpidi, alij Pratinæ aſcriſunt. κωμῳδεῖν & σατυρίζειν, *mordere.* Dionyſ. Halicarn. lib. 7. δηλοῦσι δ' αἱ τῶν θριάμβων εἴσοδοι παλαιαὶ, καὶ ἐπιχώριον οὖσαν Ῥωμαίοις τὴν κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδιάν. Romani quoque in triumphis ſuis choros Silenorum, & ſatyriſtarum inducebant, vt in Satyris Græci, & poëmata tumultuaria, ſeu αὐτοσχεδιάσματα canebant, quale illud fuit.

Galliam Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem.

Luſus erat ſimilis τοῖς πομπεύσασιν ἀθλῶσι τοῖς ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν πρότερον ἅμα τοῖς σκώμμασι παρορχουμένοις. Certè Cratinus Satyros Ariſtophanis equitibus oppoſuit. Satyricos autem mordaces eſſe neminem fugit. Sidonius lib. 8. epiſt. 11. in Satyra mordax. epiſt. vlt. lib. 1. verſuum plena mordacium. epiſt. 8. lib. 5. piperatam facundiam vocat. epiſt. 11. lib. 8. In materia ſollicitus & mordax; in tragica ſæuus & flebilis, in comica vrbanus multiformíſque, in feſcennina vernans verbis, æſtuans votis, non pauca piperata, mellea multa, omnia tamen ſalſa. Arnobius lib. 1. Illos omnes qui conſcriptione voluminum multiformi maledictis mordacibus carpunt publicos mores, qui luxurias ac vitas veſtras ſecant, vrunt, dilacerant, qui ſui temporis poſteris notas ſcriptorum perpetuitate prolatant, ad cæli ſuſtollitis ſydera. Lactantius lib. 1. cap. 9. Non enim iſta Lucillius narrat, aut Lucianus, qui Diis aut hominibus non pepercit. lib. 2. cap. 4. Flaccus vt ſatyrici carminis ſcriptor deriſit hominum vanitatem. Iuuenalis ſatyr. 1.

Enſe velut ſtricto quoties Lucillius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens eſt,
Criminibus tacita ſudant præcordia culpa.

Iulius Firmic. lib. 8. cap. 7. Alienas vitas amari ſermonis licentia pulſent. Horatius,

Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt,
Iudiciúmque. ———

Cicero lib. 4 de Rep. Noſtræ contrà XII. Tabulæ cùm perpaucas res capite ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putauerunt, ſi quis actitauiſſet, ſiue carmen condidiſſet, quod infamiam afferret, flagitiúmve alteri. Iidem probris & iniuriis Poëtarum ſubiectam vitam, famámque habere noluerunt, capite etiam puniri ſancientes, tale carmen condere ſi quis auderet. Apud Auguſtin. lib. 2. de Ciuit. cap. 9. & 12. Horat. epiſt. ad Auguſtum,

——— *etiam lex,*
Pœnáque lata malo quo nollet carmine quenquam
Deſcribi. ———

Arnobius l. 4. carmen malũ conſcribere, quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemuiralibus ſcitis euadere noluiſtis impune. Romæ iã olim feſcennini verſus, & ante feſcenninos Saturnij ad Satyrã Græcam accedebãt. Erant enim feſtiui feſcenninos cantaturi prætextam ponebant, vt pudorem exuerent. Dicti ſunt à Feſcennino vetuſto Hetruriæ oppido. Saturnij erãt verſus Iambici trimetri hypercatalectici, hoc eſt, vnica ſyllaba ſenarij legem ſuperãtes, quos ab Hipponacte maledicentiſſimo Poëta Hipponacteos vocant. Feſtus verſus antiquiſſimos eſſe ait quibus Fauni fata hominibus cecinêre, quo genere verſuũ Lucius Poëta bellũ Punicum ſcripſerit. Varro l. 6. de ling. Lat. Ita vt Faunus & Fauna ſit in his verſibus quos vocant Saturnios. Ennius, ———*Scripſere*

Digitized by Google

A *——Scripſère alij rem*
Verſibus quos olim Fauni vateſque canebant,
Cùm neque Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat,
Nec dicti ſtudioſus erat.——

Aſconius hoc Næuij carmen refert.

Fato Metelli Romæ fiunt Conſules.

Cui Metellus Conſul iratus ſenario reſpondit hypercatalecto, qui & Saturnius dicitur,

Dabunt malum Metelli Næuio Poëtæ.

Horatius epiſt. 1. lib. 2.

Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agreſti Latio. Sic horridus ille
B *Defluxit numerus Saturnius, & graue virus*
Munditiæ pepulère.——

Terentianus veteres exiſtimaſſe ait Saturnium dictum verſum tanquam ab Italis repertum; Græcam tamen originem cenſeri debere. Feſcennini verſus Saturniis poſteriores à pueris canebantur in nuptiis, quos à Feſcennino oppido Sabinorum, vel, vt alij volunt, Hetruriæ dictos autumant. Seruius ad hæc Virgilij lib. 7. Æneid.

Hic Feſcenninas acies.——

Feſcenninum oppidum eſt, vbi nuptialia inuenta ſunt carmina. Catullus feſcenninam loquutionem vocat, quam intellexit Lucanus lib. 2. de nuptiis Catonis & Marciæ,

Non ſoliti luſère ſales, nec more Sabino
Excepit triſtis conuicia feſta maritus.

C Alij feſcenninum dici putant, quia cùm pronuba ſponſum laudaſſet, ſtatim ſubdebat, præfiſcini. Titinnius,

Paula mea amabo pol tu ad laudem addito præfiſcini.

Seneca in Medea,

Feſta dicax fundat conuicia feſcenninus.

Cuiuſmodi eſt illud apud Catullum,

Diceris malè te à tuis vnguentate glabris marite
Abſtinere, ſed abſtine.

Auſonius epiſt. ad Paulum laudat quendam Anianum feſcenninorum ſcriptorem. Claud.

Permiſſiſque iocis turba licentior
Exultet tetricis libera legibus.

D Liuius lib. 7. & Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. ab Hetruſcorum ludicro motu corporum ac geſtu Satyram Romanam profectam eſſe volunt. Liuij verba ſuprà poſuimus, Valerij verba hæc ſunt, de Hetruſcis loquentis; & quia ludius apud eos hiſtrio appellabatur, Scenico nomen hiſtrionis inditum eſt. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrorum modos perrepſit, à quibus primus omnium Poëta Liuius ad fabularum argumenta ſpectantium animos tranſtulit. Vterque Satyras intelligit non Lucillij mordaces, ſed Græcorum ludicras & ridiculas, à quibus & Satyra mordax poſtea orta eſt.

CAP. XI.

De ludis.

LVDI, ſi originem ſpectas, ad voluptatem, & animi, corporiſque remiſſionem reperti
E ſunt, neque ruſticos & agricolas quibus eorum origo debetur, mores, aut inſtitutionem reſpexiſſe putem, ſed hilaritatem. Poſtea in Theatris aliquid quod ad mores faceret, aſpergi cœpit. Ariſtophanes omnia ad voluptatem, & apud Latinos Plautus dirigunt. Ideo Ariſtides aduersùs eloquentiæ corruptores, σκεψώμεθα δὴ καὶ τόδε, ὅτι οὔτε οἱ δῆμοι τὰ δράματα ταῦτα ὧν μάλιστά τις αὐτῶν ἡττᾶσθαι φησὶν, πάντῃ τῷ θυμῷ φιλοῦσιν, οὐδ᾽ ἀσπάζονται. ἀλλὰ ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα γαργαλίζονται, ἀπελθόντες δὲ αὖθις καταγελῶσι. *Hoc item conſideremus, neque plebeculam ſpectacula iſta, quibus maximè capitur, penitus amare; ſed dum aguntur, titillatur, abeuntes irrident.* Ita ludi ludicra res, & voluptuaria. Aſpice Romam, & Theatra, & amphitheatra, & Circi ad populi voluptatem pertinebant. Hodie vbique gentium vbi ludi ſenici, & curules aguntur, ſola voluptas ſpectatur. Ideo l. 5. C. Theodoſ. de ſpect. Theatrorum, & Circenſium voluptates vocantur. Symmachus lib. 10. epiſt. 10. ſcenicas voluptates. Caſſiodorus lib. 1. epiſt. 31. ſpectaculorum gaudia. Athanaſius homil. de ſemente, θεατρομανεῖς ἡδονάς.

Digitized by Google

Minutius in Octauio ; Vos verò ſuſpenſi iterum , atque ſolliciti honeſtis voluptatibus ab- A
ſtinetis,non ſpectacula viſitis , non pompis intereſtis, conuiuia publica abſque vobis. Ari-
ſtoteles lib. de Poët. fabulam ſine moribus eſſe poſſe fatetur ; & verò per initia fuit. Non
neſcio *τὸ γελοῖον μόριον εἶναι τοῦ αἰσχροῦ*, *ridiculum partem eſſe turpis*, & ea maximè riſum mo-
uere,quæ in dictis hominum , & factis turpiſſima ſunt. Negem tamen ſermonem omnem
ad riſum compoſitum pugnare cum recta ratione , quia recta ratio ſæpe imperat , vt ægroti,
defeſſi , afflicti dicto aliquo ridiculo recreentur. De origine autem ludorum ſcenicorum
Romæ Tertull. lib. de ſpect. ſcribit , Lydos ex Aſia tranſuenas in Hetruria conſediſſe duce
Tyrrheno, qui fratri ſuo ceſſerat regni contentione. Igitur in Hetruria inter cæteros
ritus ſuperſtitionum ſuarum ſpectacula quoque religionis nomine inſtituunt.Inde Roma-
ni accerſitos artifices mutuantur,tempus,enuntiationem,vt ludi à Lydis vocarentur.Varro
ludos à ludo,id eſt,à luſu interpretatur,ſicut & lupercos ludos appellabant, quod ludendo B
diſcurrant.Nam & cùm promiſcuè ludi Liberalia vocarentur , honorem Liberi Patris ma-
nifeſtè ſonabant. Libero enim à ruſticis primò fiebant ob beneficium , quod ei aſcribunt
pro demonſtrata gratia vini.Hoc igitur modo etiam à Theatro ſeparantur, quod eſt priua-
tum conſiſtorium impudicitiæ.Ludi Romæ dati cùm dedicaretur Theatrum, vt Suetonius
in Claudio cap.21.Ludos dedicationis Pompeiani Theatri , quod ambuſtum reſtituerat , è
tribunali poſito in orcheſtra commiſit , cùm priùs apud ſuperiores ædes ſupplicaſſet. Ede-
bantur autem ludi libera Republica , vel ab Ædilibus,& Prætoribus , vel etiam à Conſuli-
bus,demum ab Imperatoribus.Ædiles noui prætextati ludis Theatralibus præſederunt, vt
eſt apud Ciceronem act.7.in Verrem,curabántque ludos ſuis impenſis, eodem auctore pro
Muræna.Oppreſſa,& capta Rep.Imperator præſidere ſolitus,vt Auguſtus apud Suetonium
cap. 45. Nero cap. 12. Domitianus cap. 4. Claudius apud Tacitum lib. 12. Herodianus in C
Commodo dixit *προκαθίζεσθαι ἐν τῇ βασιλείῳ ἕδρᾳ* , *præſidere in regia ſella* , quæ inter duos Con-
ſules vt plerumque ponebatur , vt Dio lib. 53. 54. Interdum in podio habuêre cubiculum,
ſeu vraniſcum , vnde ſpectarent. Plutarchus in Phocione , *ἐνταῦθα δὲ θεὶς ὁ πολυτέχων τὸν
χρυσοῦν οὐρανίσκον , καὶ ἐκάθισεν ὑπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα*. Horatius conopeum vocat , Nicetas *βασι-
λικὸν ἑδρίασμα*. Tanti autem ſumptus in ludos fiebant , vt vix ab alio quàm ab Imperatore
ſuſtineri poſſent.Conſules interdum ludos dabant. Nouella 105. Prætores maximè ex offi-
cio ludos edere cogebantur. C. Theodoſ. tit. de Prætor. & Quæſt. Conſtantius A.ad Sena-
tum ; Primæ præturæ , quæ Flauiali nuncupatione ſignatur, viginti & quinque follium,
& quinquaginta librarum argenti erogationem , ſumptúſque præſcripſimus; in ſecunda
verò Conſtantiniana 20 millia follium , & 40. libras argenti largiendas eſſe cenſemus ; ter-
tiæ triumphalis 15.millia follium, & 30. argenti libras ſine incommodo editoris expendat. D
Idem ad Mecilium PP. Omnes clariſſimi qui per diœceſim ſublimitatis tuæ degunt noſtri
auctoritate præcepti ad vrbem Romam redire cum impenſis ſuis,vbi ludorũ ſcenicorũ,vel
Circenſium,vel muneris ratio poſcit , cogantur. Editores ſi tempore ſtato ſui copiam non
feciſſent,quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferebant. Pro abſen-
te expendebat fiſcus,cui cùm Romam veniſſet editor prærogata exſoluebat. Boëtius lib. 3.
de conſolat. Philoſ. Atqui prætura olim magna poteſtas , nunc inane nomen , & Senatorij
cenſus grauis ſarcina. Theodoſius , & Valentinianus in Nouella ; Ne Decurio ad Senato-
riam dignitatem adſpiret,ſcribunt patrimonia curialium exhauriri ſolita eſſe,ſi quando Se-
natores facti præturæ munus gererent. Lege Valentiniani , & Marciani Nouel. ad Tacia-
num. Baſilius ad Pſal.61. *ὁ δὲ εἶτα τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριομάχοις προσαναλίσκων* , *eſſe in gladiatores opes
ſuas conſumens*. Ambroſius lib.2.offic.cap.21.Prodigium eſt popularis fauoris gratiâ exinani-
re proprias opes,quod faciunt qui ludis Circenſibus,vel etiam Theatralibus, & muneribus E
gladiatoriis, vel etiam venationibus patrimonium dilapidant ſuum,vt vincant ſuperiorum
celebritates.Lampridius de Alexandro Seuero ; Pretioſas veſtes quas Heliogabalus Scen-
cis dederat,ſuſtulit.Vopiſcus in Carino ; Donatum eſt & Græcis artificibus, & gymnicis,&
hiſtrionibus,& Muſicis,aurum & argentum,donata & veſtis ſerica.Iulius Meſſala patrimo-
nium ſuum Scenicis dedit , hæredibus abnegauit. Matris tunicam dedit Mimæ , lacernam
patris Mimo,& rectè , ſi auiæ pallio aurato , atque purpurato pro ſyrmate Tragœdus vtere-
tur.Inſcriptum eſt adhuc in choraulæ pallio Tyrianthino , quo ille velut ſpolio nobilitatis
exultat,Meſſalæ nomẽ,& vxoris.Iam quid lineas petitas Ægypto loquar?quid Tyro,&Sido-
ne tenuitate perlucidas,micantes purpura,plumandi difficultate pernobiles?Donati ſunt ab
Atrebaticis birri petiti,donati birri canuſini,Africanæ opes in Scena nõ priùs viſæ.Gordiani
diuitiæ

Digitized by Google

A diuitiæ ex eo innotuêre quod in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Hetruriæ, Vmbriæ, Flaminiæ, Piceni, de proprio per quatriduū ludos ſcenicos, & Iuuenalia edidit, ait Capitolinus. Iuuenalia illa Nero inſtituerat. Suetonius in Nerone c. 12. Inſtituit & quinquennale certamen primus omniū Romæ more Græco triplex, muſicum, gymnicū, equeſtre, quod appellauit Neronia. Tacit. Annali 16. Senatus propinquo iam luſtrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam. Inſtitutum eſt Romæ Nerone quartùm, Cornelio Coſſo Coſ. (vt Tacitus Annali 4.) Neapoli quinquennale illud certamen iam erat, vt Sueton. in Auguſto c. 98. Strabo l. 5 Neapoli quinquennale ludicrum, πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν μουσικὸς, ϗ γυμνικός. fuit & in Iudæa in honorem Auguſti, apud Suet. lib. 2. cap. 11. & 98. Ioſephus lib. 15. Philoſtratus in Præfat. ad Iconas. Statius lib. 2. Syl. in Surrentino Pollij, & lib 3. in Hercule Surrent.

Huc me poſt patrij lætum quinquennia luſtri.

B Sueton. in Claudio cap. 10. in Nerone c. 40. Statius l. 5. Syl. in Epicedio patris. Vide Plutarchū in Lyſandro de agone muſico Sami, quæ Lyſandria dicta. In omnibus penè Græciæ oppidis erāt eiuſmodi agones. Gordianus egit Neronia, & vt in poſterū quinto quoque anno agerētur, ſicut Nero inſtituerat, ſanxit. Aurelius Victor; Gordianus ſolus Regnū obtinuit, eóque anno luſtri certamine, quod Nero Romā inuexerat, acto firmatóque in Perſas profectus eſt. Zozimus eadem de re, ὁ βασιλέως σκηνικοῖς τε, ϗ γυμνικοῖς ἀγῶσι τοὺς πολίτας ἀπαγαγόντες. Vnde Neronia coniicias ludos ſcenicos, & gymnicos fuiſſe. Capitolinus in Maximo, & Balbino ait, eos periiſſe die illo, quo ludis Capitolinis Muſici, & ſcenæ artifices certabant. Capitolini enim ludi, vt ſcribit Suetonius, erant muſici, equeſtres, gymnici. Apud Suetonium cap. 4. Domitianus inſtituit & quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, muſicū, equeſtre, C gymnicū, quod durauit vſque ad Conſtantini tēpora, quia ab eo magnus annus, ſeu luſtrum obſeruari cœpit, vt ait Cenſorinus. Vide Pliniū l. 4. epiſt. 22. De ludis Capitolinis Auſonius,

Sertum coronæ præferens Olympiæ
Puer celebraſti Iouem.

Hanc coronam Poëtæ victores Capitolino agone merebant. Ludi Capitolini à Domitiano primùm inſtituti, in quibus omne genus artifices certabant. Iuuenalis,

An Capitolinam ſperaret Pollio quercum.

Martialis,

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

Vet. inſcript. L. SVRRED. L. FIL. C. I. V. FELICIS PROCVRATORI AB SCENIC. THEATR. IMPERAT. CÆSAR. DOMITIA. PRINCIPI CORONATO CONTRA OMNES D SCENICOS. Alius fuit Albanus agon à Domitiano inſtitutus. Magnum annum numerabant non per luſtra, vt antea, ſed per agonas Capitolinos vſque ad Cenſorinum, ipſo teſte libro de die natali. Corona, & ramo lemniſcatis, aut torque inuolutis donabantur qui primo loco renuntiati erant: qui ſecundo, coronis, & palmis ſine lemniſcis. Auſonius,

Et quæ iam dudum tibi palma poëtica pollet,
Lemniſco ornata eſt, qua mea palma caret.

Sidonius; Hic mox præcipit æquus Imperator palmis ſerica, torquibus coronas coniungi, & meritum remunerari. Sub Imperatoribus, vt diximus, Prætores ludos curabant publicos. lib. 1. Cod. de Prætor. l. 7. D. de manum. ff. vindicta. Priuata quoque ſpectacula interdū in conſpectu Prætoris actitata. Quintilian. lib. 3. Inſtitut. Qui artem ludicram exercuerit in 14. ordinibus ne ſedeat. Qui ſe Prætori in hortis oſtenderat, neque erat productus, ſedit in 14. ordinibus. Quia qui in hortis, & priuatis ſpectaculis operam inter Scenicos dedit, E lege theatrali de infamibus non tenetur. l. 2. §. vlt. D. de iis qui notantur infamia. Sueton. in Nerone cap. 21. Non dubitauit in priuatis ſpectaculis operam inter Scenicos dare, quodam Prætore HS decies offerente. Flagitantibus cunctis cœleſtem vocem, reſpondit quidem in hortis ſe copiam volentibus facturum. Tacit. lib. 15. Ca. Lexanio, M. Licinio Conſulibus acriore in dies cupiditate adigebatur Nero, promiſcuas Scenas frequentandi. Nam adhuc per domum, aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres, & tantæ voci anguſtos ſpernebat. Iuuenales enim ludi priuati erant. lib. 14. Ne tamen adhuc publico Theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo in quos paſſim nomina data. Iuuenalium, ac priuatorum ludorum Sidonius meminit in Narbone,

Mos eſt Cæſaribus die bis vno,
Priuatos vocitant, parare ludos.

Digitized by Google

Igitur qui priuatæ ſcenæ operam exhiberet infamis non fuit, qui publico Theatro, & promiſcuo ſpectaculo, infamis. Atellanarum actores infames non ſunt, vt Valerius Maximus lib.2.cap.1. Liuius lib.7. Suetonius in Nerone cap.39. Propter ſeditiones ſtatio cohortis ludis aſſidere ſolita erat, ait Tacitus lib.13. Vlpianus lib.1. de offic. præf. vrbi. Et ſanè debet etiam diſpoſitos milites ſtationarios habere ad tuendam popularium quietem, & ad referendum ſibi quid vbi agatur. lib.6. Sueton. Sed adiuuante vulgi preces ſtatione militum quæ tunc excubabat, repræſentaturum ſe pollicitus eſt, ac ſine mora nomen ſuum in albo profitentium citharœdorum inſcribi iuſſit. Vlpianus popularia vocauit loca è quibus populus ſpectabat. Cæterùm moris fuit vt ludos pingerent ad tradendam poſteris magnifici apparatus memoriam. Vopiſcus in Carino; Ludos Romanos nouis ornatos ſpectaculis dederunt, quos in Palatio circa porticum ſtabuli pictos vidimus. Baſilius homil. in Pſalm.61. *ὁ δεῖνα τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριομάχοις προσαναλίσκων, καὶ τῶν ματαίαις τῶν δήμων φωναῖς ἐπαγαλλόμενος*, &c. *ὃς καὶ ἔγραφεν ἐν τοῖς περιφανέσι τόποις τῆς πόλεως τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν ἐπὶ τῶν πινάκων δείκνυσι. Iſte opes ſuas in gladiatores impendens, & inanibus populi clamoribus tumens*, &c. *qui & pictum in locis oculatiſſimis vrbis peccatum ſuum in tabulis oſtendit.* Hæc verba intelligi poſſunt de libello munerario, qui publicè proponebatur. Hoc amplius ludorum causâ Romæ epulum Ioui dabatur, auctore Liuio. Lucillius, A B

Idem epulo cibus, atque epulæ Iouis omnipotentis.

Erant autem in ludis iſtis ſcenicis Romæ mirum in modum ſuperſtitioſi, vt ait Arnobius lib.4. Nam ſi ludius conſtitit, aut tibicen repentè conticuit, commiſſum omnes ſtatim in religiones clamatis ſacras. Cicero de Aruſpic. reſponſis; ſi ludius conſtitit, & tibicen repentè conticuit, aut puer ille patrimus matrimus ſi thenſam non tenuit, aut lorum amiſit, aut ſi Ædilis verbo, aut ſi nutu aberrauerit, ludi ſunt non ritè facti, eáque errata expiantur, & ludorum inſtauratione placantur. Ita hunc locum lege. C

CAP. XII.

De Theatro.

AB agris demum, & pratis ludicra ſpectacula in vrbes deducta ſunt, frequenti hominum conſeſſu cùm Theatra exſtrui cœpiſſent. Theatrũ autem propriè dicitur locus tabulatis, aut lapidibus ſtructus, vnde ludi ſpectari poſſunt, à voce Græca *θεάομαι*, vt vult Iſidorus, Caſſiodorum ſequutus lib.4. epiſt.5. qui *viſorium* interpretatur. Seruius lib.5. Æneid. omne ſpectaculum Theatrum dici poſſe ait, *ἀπὸ τῆς θεωρίας.* nec enim ſpeciale nomen eſſe. Quanquam Plutarchus lib. de Muſica ducit etymon à voce *θεὸς*, quia ludi agerentur in honorem Deorum. minus bene. Sed audiendus Iſidorus lib.18. c.42. Theatrum à ſpectando nuncupatum, *ἀπὸ τοῦ θεάω*, quod in eo populus ſtans deſuper, atque ſpectans ludos contemplaretur. Donatus in prolog. Hecyræ. Ideo Theatrum, ideo ſpectatores, ideo actores, quia maior pars in geſtu eſt, quàm in verbis. Quò referri poteſt illud Plauti in Milite; D

Spectacula ibi ruunt. ——

niſi pro foris, & tabulatis accipias. Certè ipſum Theatrum pro ſpectatoribus ſæpe ponitur. Cic. lib.13. epiſt ad famil. Magnum Theatrum habet iſta prouincia, non vt hæc noſtra, adoleſcentis nobilis, ingenioſi, abſtinentis commendationem, atque gloriam. Pro Rabirio Poſthumo; Multas quidem C. Cæſaris virtutes magnas, incredibiles cognoui, ſed ſunt cæteræ maioribus quaſi Theatris propoſitæ. Ab eadem voce dicti *θεαταὶ*, vt ab *ἀκροατήριον ἀκροαταί*, de quibus Syneſ. lib. 2. de Prouident. *θεατὴς ἐκεῖνος ὅστις ἐν τῇ χώρᾳ περιμένει τὰ δεικνύμενα, θεᾶται καθ' ἕκαστον ἐν τάξει προκύπτοντα τοῦ παραπετάσματος. εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο, καὶ τὸ λεγόμενον, εἰς τὸ κοινοφθαλμίζοιτο διὰ τοῦ προσκηνίου, τὴν παρασκευὴν ἀθρόαν ἅπασαν ἀξιῶν ἐποπτεῦσαι, ἐπὶ τοῦτον ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Spectator qui ſuo loco manet, omnia quæ aguntur, prout extra ſiparium prodeunt, diſtinctè perſpicit. Quod ſi velit irrumpere in Scenam per proſcenium, omnia ſimul conferta cupiens intueri, in hunc Iudices maſtigophoros armant.* Clemens lib.6. ſtromat. *καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν θεάτρων γίνεται, καὶ ἐπὶ τῶν ἑκάστου μέρων, κατὰ τὴν ἐνόρασιν, καὶ περιόρασιν, καὶ συνόρασιν*, &c. Id eſt, *& quod in Theatris fieri ſolet, & in ſingulis eius partibus inſpiciendo, circumſpiciendo, conſpiciendo, hoc in Deo aliter euenit, qui omnia vno obtutu intuetur.* ab eadem voce Ariſtides *κύκλου διθυραμβικοῦ θέαμα* vocat. E

CAP.

Digitized by Google

A

CAP. XIII.

De Theatris Athenienſ. & Roman.

THEATRA erant Athenis Draconis ætate, qui Athenienſibus plures petaſos & tunicas iniicientibus in Theatro ſuffocatus eſt. Suidas in voce πῖλος, ἐπιῤῥιψάντων ἄρχοντι τῷ νομοθέτῃ τῶν ἀθηναίων πίλους πλείονας, καὶ χιτῶνας, ὡς ἀποπνιγῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ. In Theatro cunei fornicati erant, & curui, quare Ouidius dixit,

Sed tu præcipuè curuis venare Theatris.

& Seuerus in Ætna,

B —— *Magni cortina Theatri.*

Erant autem Thearta Athenis tumultuaria, & lignea, quæ ſolui poſſent, vbi ſpectaculorum dies exiſſet, dicebantúrque ἴκρια. Heſychius, τὰ ξύλινα ἐφ' ὧν ἐθεῶντο ἀθηναῖοι, πρὸ τοῦ τὸ ἐν διονύσῳ (legendum, ἐν διονύσου) θέατρον γενέσθαι, ἐλέγοντο ἴκρια. Id eſt, *tabulata lignea, in quibus ſpectabant Athenis priuſquàm Dionyſi Theatrum exſtructum eſſet, dicebantur* ἴκρια. Qua voce vtitur Ariſtoph. in Theſmophor.

ὥσθ' εὐθὺς εἰσιόντες ἀπὸ τῶν ἰκρίων ὑποβλέπουσι.

Vbi vetus Scholiaſtes id ipſum notat iiſdem penè verbis, & Euſtath. l. 3. Odyſſ. ἴκρια προπαροξυτόνως ἐλέγοντο καὶ τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀφ' ὧν ἐθεῶντο τὸ παλαιὸν τοὺς διονυσιακοὺς ἀγῶνας πρὶν ἢ σκευασθῆναι τὸ ἐν διονυσίου θέατρον. ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα θέατρα θάλασσαι κοῖλαι ἐλέγοντο παυσανίας δηλοῖ. Vide an Theatrum illud ſit, quod ædificatum eſt in Lenæo, vbi Dionyſi Lenæi erat C templum, & ludi acti ſunt olim, vt oſtendimus cap. de Odeo. Euſtat. ἐκ ξυλίνων, inquit, ἰκρίων θέατρα, πρὶν σκευασθῆναι τὰ λίθινα. Quo loco ait Theatrum vocari & mare cauum, θάλασσαν κοίλην, ob cuneorum, & cauearum altitudinem. Athenis verò vocabatur ἑκατόμπεδον, quod centum pedibus fortè definiretur, auctore Heſychio. Valerius Maximus lib. 2. c. 1. caſtra vrbana vocat, quia in Theatrum velut in caſtra pop. Rom. conflueret. Erant & Romæ ſubitaria, & lignea Theatra, quæ Magiſtratus darent. Victruuius initio l. 10. In muneribus quæ à Magiſtratibus foro gladiatorum, ſcenſque ludorum dantur, quibus mora non datur, ſed tempore definito perficiuntur, vt ſint ſedes ſpectaculorum, velorum inductiones, quotannis prætores & ædiles ludorum cauſâ machinationes præparare debent. Imò omnia olim erant ſubitaria, nulla perpetua. Auguſt. lib. 1. cap. 6. de Ciuit. Naſica Pontifex maximus caueam Theatri Senatum conſtruere molientem compeſcuit, perſuaſítque, ne Græcam Lu-D xuriam virilibus patriæ moribus paterentur obrepere, & id egit, vt Senatus ſubſellia quibus ad horam congeſtis in ludorum ſpectaculo iam olim vti ciuitas cœperat, deinceps prohiberet apponi. Hoc idem paulo planiùs narratur à Valerio Maximo lib. 2. cap. 1. vbi & ſcenicorum originem exponit. Romæ, inquit, Theatra inchoata ſunt à Meſſala, & Caſſio Cenſoribus, ſed auctore P. Scipione Naſica omnem apparatum operis eorum ſubiectum haſtæ vænire placuit. Atque adeò Senatuſconſulto cautum eſt, ne quis in vrbe, propiúſve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedénſve ludos ſpectare vellet, vt ſcilicet remiſſioni animorum iuncta ſtandi virilitas propria Romanæ gentis nota eſſet. Per quingentos autem, & quinquaginta annos Senatus populo miſtus ſpectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Serranus, & L. Scribonius Ædiles ludos matri Deûm facientes, ſuperioris Africani ſententiam ſecuti, diſcretis Senatus & populi locis ſoluerunt. Eáque res auertit vulgi animum, & fauo-E rem Scipionis magnopere quaſſauit. In veteribus faſtis M. Valerius Meſſala, & Caius Caſſius Cenſores fuerunt anno vrbis Romæ 599. qui Theatrum in vrbe incheauerunt. Deinde hæc ſubiungit Valerius Nunc cauſam ludorum ab origine ſua repetam. C. Sulpitio Petico, C. Licinio Stolone Coſſ. intoleranda vis orta peſtilentiæ, ciuitatem noſtram à bellicis operibus reuocatam, domeſtici, atque inteſtini mali cura afflixerat. Iámque plus in exquiſito & nouo cultu religionis, quàm in vllo humano conſilio poſitum videbatur. Itaque placandi cæleſtis numinis gratiâ, compoſitis carminibus vacuas aures præbuit, vſque ad id tempus Circenſi ſpectaculo contenta, quod primus Romulus raptis virginibus Sabinis Conſualium nomine celebrauit. Verùm, vt eſt mos hominum, paruula initia pertinaci ſtudio proſequendi, venerabilibus erga Deos verbis iuuentus rudi atque incompoſito motu corporum iocabunda geſtus adiecit, eáque res ludium ex Hetruria accerſendi cauſam præbuit, cuius decora pernicitas, vetuſto ex more Curetum, Lydorúmque, à quibus Hetruſci origi-

Digitized by Google

nem traxerunt, nouitate gratiæ Romanorum oculos permulſit. Et quia ludius apud eos hiſtrio appellabatur, Scenico nomen hiſtrionis inditum eſt. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarum modos perrepſit, à quibus primus omnium Poëta Liuius ad fabularum argumenta ſpectantium animos tranſtulit. Iſque ſui operis actor, cùm ſæpiùs à populo reuocatus vocem obtudiſſet, adhibito pueri, & tibicinis concentu geſticulationem tacitus peregit; Atellani autem ab Oſcis acciti ſunt. Quod genus delectationis Italica ſeueritate temperatum, ideóque vacuum nota eſt. Nam neque tribu mouetur, neque à militaribus ſtipendiis repellitur. Quod de Scipione Naſica ſcribit, adſtipulatorem habet Appianum lib. 1. bel. ciuil. qui Scipionem Conſulem ſuſtuliſſe Theatrum ait, quod Caius Caſſius inchoatat, iámque abſolutum erat, quaſi ſeditionibus nouis ea res originem daret, aut veriùs, quia populum Romanum Græcis voluptatibus aſſueſcere parum commodum eſſet. τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, οὗ Λούκιος Κάσσιος ἦρχε, καὶ ἤδη που τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τόδε στάσεων ἄρξων ἑτέρων, ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως ἑλληνικῆς ἡδυπαθείας ῥωμαίους ἐθίζεσθαι. Reſtitue, Γάϊος Κάσσιος ex Plinio & Paterculo. Liuius lib. 48. in Epitome. Ante Carthaginem delectam, inquit, cùm Theatrum à Cenſoribus locatum exſtrueretur, Corn. Naſica auctore, tanquam inutile & nociturum publicis moribus deſtructum eſt, populúſque aliquandiu ſtans ludos ſpectauit. Quod licet euerſum fuerit, ſæpe tamen reſtructum eſt, ac denuò deſtructum. Tertullian. lib. de ſpectac. cap. 10. Sæpe, inquit, Cenſores renaſcentia cùm maximè Theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuiâ prouidebant. & in Apologet. Quonam illæ leges abierunt, quæ Theatra ſtuprandis moribus orientia ſtatim deſtruebant? Primi omnium M. Valerius Meſſala, & C. Caſſius Longinus Cenſores, quinquennio ante cenſuram L. Cornelij Lentuli Lupi, & L. Mattij Cenſorini Theatrum lapideum inchoauerant à lupercali palatium verſùs, cui moliendo eximia ciuitatis ſeueritas, & Conſul Scipio reſtitère, inquit Velleius. Conſule Plinium lib. 17. cap. 25. L. Mummij triumpho primùm id genus ſpectaculi datum eſt, ait Tacit. lib. 14 intellige apparatu Græcanico. Nam T. Sulpitio Patico, & C. Licinio Stolone Coſſ. ludi primùm ſcenici inſtituti, vt ex Liuij lib. 7. probauimus; ſed Mummius diruto Theatro Corinthiorum eius ænea vaſa Romam deportauit, auctore Victruuio lib. 5. cap. 5.

A B C (margin letters)

CAP. XIV.

De Theatris perpetuis Romæ.

VICTRVVIVS lib. 5. cap. 5. ſcribit, ætate ſua multa quotannis Romæ Theatra exſtructa è ligno, quæ mox deſtruerentur. Primus omnium Q. Gallio, vel, vt Auſonius vocat, Q. Gallus, cùm præturæ candidatus eſſet, vt monet Ioſephus Scaliger, quia in Ædilitate ſua, quam ante annum geſſerat, beſtias non habuiſſet, gladiatorium munus dedit, cùm hoc titulo, ſe patriæ hoc dare. Is Theatrum ſaxeum in Ædilitate ſua exſtruxit. Auſonius in ludo Sapientum, D

Ædilis olim Scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nulla mole ſaxea.
Muræna ſic, & Gallius; nota eloquar,
Poſtquam potentes, nec verentes ſumptuum
Nomen perenne crediderunt, ſi ſemel
Conſtructa moles ſaxeo fundamine E
In omne tempus conderet ludis locum,
Cuneata creuit hæc Theatri immanitas.

Imò lex propoſita fuit, vt tumultuaria Theatra eſſent, non perpetua, apud Tertull. in Apologet. Pub. Scipio Naſica S. Conſulto vetuit Theatrum perpetuum ædificari. Valer. Maximus lib. 2. cap. 3. Liuius lib. 48. Auguſtin. lib. 1. cap. 3. de Ciuitate Dei In verbis Auſonij quæ ſuprà poſuimus non parum eſt dubitationis. Ita enim concepta ſunt,

Ædilis olim Scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nulla mole ſaxea.
Muræna ſic, & Gallius; nota eloquar.

Videtur Auſonius velle Murænam & Gallium Scenam tabulatam dediſſe ſine mole ſaxea. Doctiſſimus Scaliger verba quæ ſequuntur,

Poſtquam

Digitized by Google

A *Poſtquam potentes, nec verentes ſumptuum.*
de Muræna, & Gallio accipit, quaſi ipſi primi lapideum Theatrum exſtruxerint. Non perſuadet, niſi veterem auctorem adſtipulatorem afferat. Omnino Pompeius, vt monet Tacitus lib.14. primum perpetuum Theatrum, &, vt ipſe loquitur, manſuram Theatri ſedem primus poſuit. Verius eſt, primum Romæ Theatrum perpetuum in Circo Flaminio nona vrbis regione à Pompeio magno anno ab vrbe condita 699. conditum eſſe, vt ſcribit Plutarchus in Pompeio, & Plin.lib.8.cap.7. Deinde in eodem Circo Flaminio quatuor Theatra poſita ſunt. Primum Theatrum Pompeij ad Pantheon, Cn. Pompeio magno ſecundùm, & M.Licinio Craſſo Coſſ. Alterum Marcelli ſub Auguſto, P.Fabio Max. & Q. Ælio Tuberone Coſſ. Tertium Theatrum Balbi, quod Claudius Cæſar dedicauit, à vicinitate dictum, quod crypta Balbi in propinquo eſſet. Quartum Trajani in campo Martio, quod Adria-
B nus paulo pòſt contra omnium vota deſtruxit, auctore Lampridio: deinde ſumma cura redintegratum eſt. Strabo lib.5. in campo Flaminio tria tantùm Theatra ponit, *πλησίον δὲ τοῦ πεδίου τούτου καὶ ἄλλο πεδίον, καὶ θέατρα τρία, καὶ ἀμφιθέατρον.* Prope campum Martium eſt & alius cãpus (Flaminiũ intelligo) in quo tria Theatra, & amphiteatrũ. Theatrum Balbi ante Marcelli ætatem viguit, narrante Plinio lib.36.cap.7. In eo quatuor columnæ ex ophite lapide pro miraculo fuêre. Primus omnium L.Mummius exacto Achaico triumpho Theatrum temporaneum more Græco, & ſcenam lignea compage poſuiſſe fertur. Cúmque apud Fidenas Theatrum memorabili caſu cum magna hominum pernicie, & ingenti ſtrage corruiſſet, S.C. cautum fuit, ne quis in poſterum Theatra niſi ſolidæ firmitatis efficeret. Theatrum à Pompeio cœptum Caligula perfecit, Nero in aduentu Tiridatis Armeniorum Regis inaurauit, iuxta quod Iouis ſtatua viſenda magnitudine. Claudius ludos dedicationis Pompeia-
C ni Theatri quod ambuſtum reſtituerat, è tribunali poſito in orcheſtra commiſit, cùm priùs apud ſuperiorem ædem ſupplicaſſet, pérque mediam caueam ſedentibus ac ſilentibus cunctis deſcendiſſet, ait Sueton. in Claudio cap.21. Dio de Claudio, *ἀπέδωκε τῷ Πομπηΐῳ τὴν τοῦ θεάτρου μνήμην καὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ τοῦ Τιβερίου ὄνομα ἐν τῇ σκηνῇ προσθεὶς ἔγραψεν, ἐπειδὴ καυθεῖσαν αὐτὴν ἀνῳκοδομήκει. τὸ γὰρ ἑαυτοῦ ἐκείνῃ μὲν οὐκ ἐπὶ κατασκευάσει, ἀλλ' ἐπὶ καθιερώσει αὐτήν, ἄλλως δ' οὐδὲν ἐνεκόλαψεν.* *Claudius*, inquit, *Pompeio ipſi memoriam Theatri reſtituit, & Tiberij nomen Scenæ aſcripſit, quod eam cùm exuſta eſſet, reſtruxerit. Nomen enim ſuum Scenæ incidit, non quaſi eam conſtruxiſſet, ſed quia dedicaſſet.* Certum tamen eſt, Claudium eandem Scenam, quam Tiberius, refeciſſe, & dedicaſſe. Fuit & Iulij Cæſaris Theatrum lapideum iuxta Capitolium, cuius hodiéque ſemiruta veſtigia extant. item Marcelli Theatrum magnificentiſſimum ad infimum Argiletum iuxta templum Pietatis. Fuit & Theatrum lapideum
D iuxta ædem equeſtris Fortunæ. Erant qui Pompeium incuſarent quod manſuram Theatri ſedem poſuiſſet. Nam antea ſubitariis gradibus, & ſcena in tempus ſtructa ludi edebantur, vel ſi vetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe, neque quenquam Romæ honeſto loco ortum ad theatrales artes degeneraſſe ducentis iam annis à L. Mummij triumpho, qui primus id genus ſpectaculi in vrbe dedit. Sed conſultum parſimoniæ, quod perpetua Theatro loca ſint, ait Tacitus lib.14. Theatrum Pompeij Plinius Veneri victrici, Tiro Tullius Victoriæ dedicatum eſſe volunt. Plinij verba lib.8.cap.7. ſic habent; Pompeij quoque altero Conſulatu dedicatione templi Veneris victricis. Tironis verba lib.10. cap.1. apud Gellium; Cùm Pompeius ædem Victoriæ dedicaturus foret, cuius gradus vicem Theatri eſſent, noménque eius & honores inſcriberentur, quæri cœptum eſt, vtrùm Conſul tertiò inſcribendum eſſet, an tertiùm. In eodem nunc Theatro non eſt ita ſcri-
E ptum. Nam cùm multis annis poſtea Scena quæ prociderat refecta eſſet, &c. Tertullianus cum Plinio, & Plutarcho in Pompeio, Veneris ædem eſſe vult, ſed victricis. l. de ſpectacul.cap.11. Itaque, inquit, Pompeius magnus ſolo Theatro ſuo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exſtruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non Theatrum, ſed Veneris templum nuncupauit, cui ſubiecimus, inquit, gradus ſpectaculorum. Id ædificium Demetrij liberti eius pecuniis exſtructum eſt, quas ille per cauſam bellorum correferat. Dio pag.68. Pompeius, inquit, Theatrum, quo hodiéque nobilitamur, dedicauit: *τὸ θέατρον ᾧ καὶ νῦν λαμπρυνόμεθα, καθιέρωσε. θέατρον γὰρ οὐχ ὁ Πομπήϊος ἐποίησεν; ἀλλὰ καὶ ὁ Δημήτριός τις ἀπελεύθερος αὐτοῦ, ἐκ τῶν χρημάτων, ὧν συστρατευόμενος οἱ ἐπεπόριστο.* Theatrum verò quod Marcelli nomine dedicatum eſt ab Auguſto Cæſare, Iulius Cæſar inchoauerat, teſte Dione p.157. *ὁ Ἰούλιος θέατρον προκαταβαλέσθαι μὲν, οὐκ ἐξετέλεσε δέ, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ Αὔγουστος*

μετὰ ταῦτα ἐκποιήσας ἀπὸ μάρκου μαρκέλλου τοῦ ἀδελφιδοῦ ἐπωνόμασε. Sueton. lib. 2. cap. 29. A
Auguſtus Theatrum Marcelli exſtruxit, Tarpeio monti accubans, eo loco quo Cęſar Dictator illud deſtinauerat. Id Theatrum marmoreum ab Ouidio dictum eſt, ſiue quod marmore exædificatum eſt, ſiue quod eò quatuor columnæ inſigni magnitudine, quæ fuerant in atrio domus Scauri, quem Cicero defendit, tranſlatæ ſunt. Auctor Aſconius Pædianus in oratione pro M. Scauro, qui ex eo regiam Theatri Marcelli vocat. Ouidius lib. 2. Amor. eleg. 7.

Siue ego marmorei reſpexi ſumma Theatri.

Martialis meminit Eſquilini Theatri, Tacitus C. Cæſaris, Auſonius Balbi, & Gallij, Spartianus Traiani, S. Aurelius Neronis. Ætate Auguſti Cæſaris terna Theatra in pretio erant. Ouid. lib. 3. Amor. eleg. 12. B

Scena viget, ſtudiiſque fauor diſtantibus ardet,
Cúmque tribus reſonant terna Theatra foris.

Seneca lib. 1. de Clement. In hac ciuitate tribus eodem tempore Theatris viæ poſtulantur. Cic. 3. in Verr. Ludis forum & comitium ſignis, & tabulis ornatur. De Theatris Scauri, & Curionis hoc loco nihil pono, quod è Plinij lib. 35. cap. 15. res nota ſit, tum verò quia ſolutilia fuêre, & exemptilia, ſicut & illud de quo Ioſephus lib. 9. cap. 1. origin. quod in palatio quotannis fiebat ludis Auguſtalibus, cui fuêre oſtia duo, quorum alterum exeuntibus ſub diuum, alterum in porticum euntibus, aut egredientibus patebat, ne turbarentur qui intus concluſi erant, & vt actores ex eodem tugurio exeuntes liberum regreſſum haberent. θέατρον ἐγίγνετο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, θύρας ἔχον δύο, φερούσας, τὴν μὲν εἰς αἴθριον, τὴν δὲ εἰς στοὰν, εἰσόδοις καὶ ἀποχωρήσεσι, ὅπως μὴ ταράσσοιντο οἱ ἔνδον ἀπειλημμένοι. ἐκ δὲ αὐτῆς τῆς καλύβης ἐνδοτέρω διαφράγμασιν ἑτέραν ἀπειληφυίας ἐπαναστρέφειν τοῖς ἀγωνισταῖς, καὶ ὁπόσα ἀκροάματα. Certè in C
ſeptis perpetuum fuiſſe Theatrum autumo, quod à Caligula exſtructum ſit. Dio lib. 58. In ſeptis, inquit, plurima, & maxima ædificia defigens, Tauri Theatrum neglectui habuit. πλεῖστα καὶ μέγιστα οἰκοδομήματα πηξάμενος, ταύρου θέατρον ὑπερεφρόνησεν.

CAP. XV.

De forma Theatri.

THEATRA vt plurimum fuêre foro, & gymnaſiis contigua. Strabo lib. 14. τῷ δὲ θεάτρῳ νύσης δύο ἄκραι, ὧν τῇ μὲν ὑπόκειται τὸ γυμνάσιον τῶν νέων, τῇ δὲ ἀγορὰ, καὶ τὸ γεροντικόν. Id eſt, *Theatro Nyſæ duo ſunt vertices, quorum vni gymnaſium ſubeſt, alteri forum & ſenaculum.* D
Theatrum autem eſt, quo ſcena includitur, ſemicirculi figuram habens, ait Iſidor. lib. 18. cap. 42. Cuius forma primùm rotunda erat, ſicut & amphitheatri, poſtea ex medio amphitheatro Theatrum factum eſt, ait ille. Seneca in Troade,

——& cliuo leuis
Erecta medium vallis includens locum
Creſcit Theatri more.——

Caſſiodorus lib. 5. epiſt. 42. Cùm, inquit, Theatrum, quod eſt hemiſphærium, Græcè dicatur amphitheatrum, quaſi in vnum iuncta duo viſoria, rectè conſtat eſſe nominatum. Virgilius lib. 5. Æneid. videtur velle mediam partem Theatri Circum efficere, quaſi Theatrum, vt ſuprà Iſidorus adnotauit, olim rotundum fuerit, & Circus ſemicirculi, aut Lunæ diuiduæ formam expleuerit. ſic enim ille; E

Gramineum in campum, quem vallibus vndique curuis
Cingebant ſyluæ, mediâque in parte Theatri
Circus erat.——

Niſi quis putet enallagen eſſe caſuum, quæ frequens eſt apud Poëtam, quaſi dixerit, mediâque in parte Circi Theatrum erat, quia Circus rotundus fuit, Theatrum ſemicirculum expleuit, amphitheatrum circulum. Seruius circum Theatri, ſpatium ſpectaculi interpretatur. Enallage caſuum fuit cùm dixit,

——quem vallibus vndique curuis
Cingebant ſyluæ.——

pro, quem valles curuæ vndique cingebant ſyluis, vt notat Seruius. Ideo caueas vocat Caſſiodorus, quia fornicati cunei, vt Lunæ diuiduæ formam reddant. Ita Virgilius Æneid. 5.

Hic

Digitized by Google

A *Hic totum caueæ conceſſum ingentis.* ———

libro 8.

Conſeſſu caueæ magnis Circenſibus actis.

& Lucretius initio l.4. Tacit. l.13. κύκλον vocat Dio in Commodo, circum Virgil. l.5. Æneid.

——— *mediáque in parte Theatri*
Circus erat. ———

Ammian. Marcellin. circulum. Cauea prima, ſeu ima Senatui & equitibus, media plebi, ſumma & vltima fœminis attributa, vt Seneca l.1. de tranquil. Verba Lucretij ſic habent;

Namque ibi conceſſum caueai ſubter & omnem
Scenai ſpeciem. ———

Cicero lib. de Senect. Vt Turpione Ambiuio magis delectatur qui in prima cauea ſpectat, B delectatur etiam tamen qui in vltima. Tertullian. in Apologet. caueam pro arena amphitheatri poſuit. Planè religioſiores eſtis in cauea, vbi ſuper ſanguinem humanum. lib. de ſpectacul. Credo Circo, & vtraque cauea, & omni ſtadio gratiora. caueam pro Theatro & amphitheatro ponit. Cauea pro cuneorum parte apud Plinium epiſt. ad Traian. Huic in Theatro multa debentur ex priuatorum collationibus, vt baſilicæ circa, vt porticus ſupra caueam. Vnde & diſcas quod docuimus, baſilicas circa caueam fuiſſe. Plaut. Amphytr.

Vt his in cauea pignus capiatur togæ.

Statius lib. 1. Syluar.

——— *Caueas ſubit per omnes*
Inſignis ſpecie, decora cultu
Plebes altera non minor ſedente.

C Dio Chryſoſtomus in Cyneg. Theatrum deſcribit cauum, ac depreſſum inſtar vallis, ſed media parte rotundum, non natura, ſed arte & manu hominum. οἱ δ' ἄρχοντες εἰς τὸ θέατρον ἐβάδιζον, ὅ ἐστιν ὥσπερ φάραγξ κοῖλον, πλὴν οὐ μακρὸν ἑκατέρωθεν, ἀλλὰ στρογγύλον ἐξ ἡμίσεος, οὐκ αὐτόματον, ἀλλ' ᾠκοδομημένον λίθοις. Calpurn. Bucol. 7.

Qualiter hæc patulum vallis contendit in orbem,
Et ſinuata latus, reſupinis vndique ſyluis,
Inter continuos curuatur concaua montes,
Sic tibi planitiem curua ſinus ambit arena.

Quare Caſſiodorus lib. 4. cap. 51. Caueas illas ſaxis pendentibus apſidatas, ita iuncturis abſconditis in formas ait pulcerrimas conueniſſe, vt cryptas magis excelſi montis crederes, quàm aliquid fabricarum eſſe iudicares. Theatrum tamen non conſtitiſſe ſolo hemicyclo D figura eius quod Romæ eſt M. Marcelli oſtendit. Cùm enim flexis poſt ſemicirculum lineis vterentur, ex integro circuli ambitu quartam partem adimentes, quod reliquum erat Theatro dabant. Si verò hemicycli cornua rectis & æqualibus lineis producerentur, Theatrum erat ſemicirculi pars dimidia, & eo amplius diametri quarta pars.

CAP. XVI.

An Theatra tecta fuerint.

FVERE Theatra vt plurimum nuda, & ſine tecto. Quare velis & carbaſis tegi neceſſe fuit, vt æſtus defenderetur. Chryſoſt. homil. 4. in id Iſaiæ; *Vidi Dominum.* Sudant, E inquit, in Theatro, nudo capite Solis ardorem excipiunt, vt fiant captiui mortis, & ſcorti mancipia. Vnde & Maximus Tyrius ſerm. 38. Atlantem montem apertum eſſe ſcribit mare versùs, ſicuti Theatra in aërem aperta ſunt. ἄτλας ὄρος αἰγιαλὸς πρὸς τὸ πέλαγος, ὥσπερ τὸ θέατρον πρὸς τὸν ἀέρα. Quare ſæpe factum, vt imbri maderent, gauſapináſque, aut lacernas arcendæ aëris iniuriæ, aut penulas in Theatra inferrent. Tertul. in Apologet. Video & Theatra, nec ſingula ſatis eſſe, nec nuda. nam ne vel hyeme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt. Dio de Domitiano; ὑετοῦ ἐξαίφνης γενομένου μανδύας ἀλλασσόμενος. Martialis lib. 2.

——— ——— *Spectabat*
Nigris munus Horatius lacernis,
Toto nix cecidit repentè cælo,
Albis ſpectat Horatius lacernis.

Item

Digitized by Google

Item lib.14 epig.137.de Amphitheatro. A

Amphitheatrales nos commendamur ad vſus,
Cùm tegit algentes noſtra lacerna togas.

Nam & è Theatro columbæ, & hirundines emiſſæ liberè patente cælo reuolabant, domúmque redibant, quia nudum, & ſine tecto erat. Fuêre tamen alicubi Theatra cum fornice, & tecto. Philoſtratus in Herode; *ὅδε ἀνέθηκε καὶ τὸ ἐπὶ Ῥηγίλλῳ θέατρον, κέδρου συνθεὶς τὸν ὄροφον. ἀλλὰ καὶ τοῖς Κορινθίοις θέατρον ὑπωρόφιον ἐδείματο.* Id eſt, *Herodes Athenis dedicauit Theatrum in Regillo, & è cedro faſtigium, tectúmque fecit. Aedificauit quoque Corinthiis Theatrum tectum.* Romæ Valerius Oſtienſis architectus ludis Libonis primus Theatrum texit, auctore Plinio lib.36. cap.15. Statius lib.3. Syluar.

Et geminam molem nudi, tectique Theatri.

Cùm tecto carerent vela intendebantur aut carbaſina, & linea, aut ſerica, magnificentiæ cauſâ. Quod à Cæſare Romæ factitatum eſt, qui defendendo ardori Solis *παραπετάσματα σηρικὰ ὑπερεπέτασε*, ait Dio lib. 43. Catulus in Ædilitate ſua vela primus ſuſpendit, auctore Plinio. Quam laſciuiam à Campanis profectam ſcribit Ammianus Marcell. lib. 14. Plebeij, inquit, multi velabris vmbraculorum theatralium latent, quæ Campanam imitantur laſciuiam. Vela nauium ad eam rem ſæpe adhibita. Lampridius in Commodo; A militibus claſſiariis qui vela ducebant, populum in amphiteatro interimi. Ea vela lutea, ruſſa, ferruginea fuerunt, malis nauium, trabibúſque alligata. Lucret. lib.4. B

Et vulgò faciunt id lutea, ruſſáque vela,
Et ferrugina, cùm magnis intenta Theatris
Per malos volgata, trabéſque trementia flutant.

& lib. 6. C

Carbaſus vt quondam magnis intenta Theatris
Dat crepitum, malos circum iactata, trabéſque.

Lentulus Spinther primus in Theatro carbaſina vela dedit, narrante Plinio lib.19. cap.1. cuius verba ſic habent. Poſtea in Theatris tantùm vmbram fecêre, quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cùm Capitolium dedicaret. Carbaſina deinde vela primus in Theatro duxiſſe traditur Lentulus Spinther Apollinaribus ludis. Mox Cæſar Dictator totum forum Romanum intexit, viámque ſacram ab domo ſua ad cliuum vſque Capitolinum, quod munere ipſo gladiatorio mirabilius viſum eſt. Plura petere potes ex eodem loco. Per initia tamen nullus velorum vſus fuit, ſed nudo capite Solis ardorem excipiebant. Propert. lib. 4. eleg 1.

Nec ſinuoſa vago pendebant vela Theatro, D
Pulpita ſolemnes non oluêre crocos.

Si vela ventus auerteret, cauſia, gauſape, & lacerna tegebantur. Martial. lib.14.

In Pompeiano tectus ſpectabo Theatro,
Nam ventus populo vela negare ſolet.

lib. 11. & 11.

——— tam laxus
Quàm Pompeiano vela negata Noto.

Alia erant aulæa, & ſiparia, de quibus Iuuenalis ſatyra 6.

——— Quoties aulæa recondita ceſſant,
Et vacuo, clauſóque ſonant fora ſola Theatro.

E

CAP. XVII.

Quibus Diis ſacrum Theatrum.

THEATRA reperta ſunt, ait Valerius Maximus lib.2.cap.1. vt Diis cultus, & hominibus oblectatio quæreretur. Colitur autem Minerua in gymnaſiis, Venus in Theatris, auctore Saluiano lib.6. Quicquid eſt immunditiarum, hoc exercetur in Theatris, quicquid luxuriarum, in palæſtris, ait idem. Tertul. lib. de ſpectac. Veneri & Libero ſacrum eſſe cenſet, quia ſedes impudicitiæ. Theatrum, inquit, priuatum eſt conſiſtorium impudicitiæ. Ariſtides orat. de Baccho; *ὁ Βάκχος Ἀφροδίτῃ κοινωνήσας θέατρά τε αὔξει, καὶ συμποσίων, καὶ θιάσων ἔξαρχος γίγνεται.* Tertullian. Spurcitiam Atellanus geſticulator, quam mimus etiam

Digitized by Google

A etiam per mulieres repræſentat, ſexum pudoris exterminans, vt faciliùs domi, quàm in ſcena erubeſcant, quam pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex eſſe poſſit. Ipſa etiam proſtibula, publicæ libidinis hoſtiæ, in ſcena proferuntur, locus, ſtipes, elogium, etiam quibus opus non eſt, prædicantur. Ipſæ illæ pudoris ſui interemptrices, de geſtibus ſuis ad lucem, & populum expaueſcentes, ſemel anno erubeſcunt. Vt enim Iſidorus lib.18.origin. Poſt ludos exactos meretrices proſtant, ideo lupanar dicitur, quia floralibus, & cæteris ludis à lupanaribus in Theatra migraretur, teſte Arnob. lib. 7. Quare Iuſtinianus Nouel. 105. Scenam vocat πορνας. De proſtibulis nudis hiſtrioniam agentibus ludis floralibus legendus Seneca epiſt.98. Martial.lib.2. Valerius Maximus lib.2. Marco Porcio Catone ludos florales, quos Meſſius Ædilis faciebat, ſpectanre, populus vt mimæ nudarantur poſtulare erubuit. Cyprianus epiſt.103. Cereri & Libero ſacrum eſſe Theatrum autumat. Romulus, inquit, Conſo quaſi conſilij Deo Circenſes, &c. Reliqui, dum vrbem fames
B occupaſſet, ad aduocationem populi adquiſiti ludi ſcenici, & Cereri, & Libero dicari poſtmodum, &c. Lactantius à Tertulliano facit, qui Dionyſio ludos ſcenicos ſacros eſſe velit, locum ipſum Veneri. Ludi, inquit lib.6. cap.20. amphitheatri ſacri Saturno, locus Veneri. Ideo Pompeius Theatrum Veneri victrici inſcripſit. Theatrum, vt loquitur Tertul. lib. de ſpectacul. propriè ſacrarium Veneris eſt. Sed & Veneri, & Libero conuenit: nam & alios ludos ſcenicos Liberalia propriè vocabant. Et eſt planè in artibus ſcenicis Veneri, & Libero patrocinium, quæ propria ſunt Scenæ de geſtu, & corporis fluxu. Nam mollitiem Veneri & Libero immolant, illi per ſexum, iſti per fluxum diſſoluti. Quæ voce, & modis, & organis tranſiguntur, Apollines, Muſas, Mineruas, & Mercurios mancipes habent. Vnde & in Theatris Apollini, Dianæ, Mineruæ, & Muſis locus fuit, Ariſtide te-
C ſte in hæc verba. ἔτι μὲν ἀπόλλων, καὶ ἄρτεμις, καὶ μουσῶν χορὸς οὐ πώποτε διαλείπει σὺν ὑπηρεσίαις ἐν τοῖς θεάτροις καθορῶν. Idem in Mineruam. αὐλῳδίαν τοίνυν καὶ λυρῳδίαν, καὶ κιθαρῳδίαν ἐξευροῦσα, τὴν μὲν τῶν μουσῶν μιᾷ δωρεῖται, τὴν δὲ τῷ ἑρμῇ, τὴν δὲ τῷ ἀπόλλωνι. διόσκουροι δὲ ὑπ' αὐτῇ πυῤῥιχίζουσι, ἴακχος δὲ καὶ ἐλευσίνιαι τὸ θεῶ χορὸς διώκουσι. Id eſt, *chorus Apollinis, & Dianæ, & Muſarum nunquam deſicit, famulos in Theatris ſpectans.* Item, *Minerua cùm inueniſſet tibiæ, lyræ, & citharæ cantum, hunc quidem vni ex Muſis largitur, illum Mercurio, iſtum Apollini. Dioſcuri autem ſub Minerua pyrrichen ſaltant, Bacchus & Eleuſiniæ, Deæ choros ſequuntur.*

CAP. XVIII.

De partibus Theatri.

D DE Theatro diximus ἐν πλάτει. Iam de eodem preſſiùs & per partes agamus. Deorum immortalium diebus feſtis, vt commodè ludi ſpectari poſſint, eligendus eſt locus Theatro quàm ſaluberrimus, ait Vitruuius. Per ludos enim cum coniugibus, & liberis perſedentes delectationibus detinentur, & corpora propter voluptatem immora patentes habent venas, in quas inſidunt aurarum flatus. Primùm omnium ſuper fundamenta lapideis & marmoreis copiis gradationes ab ſubſtructione creſcunt in ſemicirculum. Graduum ſuperiorum ab inferioribus diuiſiones dicuntur præcinctiones, totáque gradatione in tres partes diuiſa, tria cuneorum genera ſunt, ſicuti tres præcinctiones. Cuneos verò graduum, & ſubſelliorum ordines vocant. In ſingulis diuiſionibus fit gradus duplo cæteris latior quo cæteri gradus præcinguntur. Sed quàm latum eſt iter præcinctionis, tam alta eſt ipſa præ-
E cinctio: quia ſi eſſet altior, repelleret vocem in ſuperiorem partem, quæ ad eorum aures qui in ſummis ſedibus ſupra præcinctiones ſunt, certa ſignificatione non accederet. Gradus igitur ita ſtructi ſunt, vti funiculus cùm ad imum gradum, & ad ſummum extentus fuerit, omnia cacumina graduum, angulóſque tangat, ne vox impediatur. Aditus complures, & ſpatioſi ſunt ad gradus, nec coniuncti ſuperiores inferioribus, ſed ex omnibus locis perpetui, & directi, ſine verſu & inflexuris, ne in angulis, dum diuertendum & flectendum eſt, quando è ſpectaculis deſcendit populus, confluentes ſe comprimant. Aditus ad gradus amphitheatri iidem omnino erant. Sed aditus ad amphitheatrum erat tenebricoſus. Herodianus lib. 1. ἀμφιθεάτρου εἰσόδῳ. ζοφώδης δὲ αὕτη. Lege Lipſium in Amphiteatri deſcriptione de cuneis. Illi aditus ad gradus vomitoria dicuntur Macrobio lib. 5. Saturnal. Vomitoria, inquit, in ſpectaculis dicimus, vnde homines glomeratim ingredientes in ſedilia ſe fundunt. Scandentes autem ſunt Theatrorum gradationes, vt quæcunque vox

Digitized by Google

vox eſt in Scena, clarior & ſuauior ad ſpectantium perueniat aures. Caueæ ſunt apſidatæ A
ſaxis pendentibus, ita iuncturis abſconditis, vt cryptæ montis videantur non arte, ſed natura, vt loquitur Caſſiodorus lib. 4. cap. 51. Tectum porticus quod eſt in ſumma gradatione, reſpondet Scenæ altitudini, vt vox creſcens æqualiter ad ſummas gradationes, & tectum perueniat. Orcheſtra cum imis gradibus exæquatur, ne altior aut inferior ſit. In cornibus orcheſtræ, circúmque aditus inferiores ſedes conſtituuntur, quæ ſextam diametri partem occupant. Ibi conſtituuntur itinerum ſupercilia. Scenæ longitudo ad orcheſtræ diametrum duplex eſt. Podij altitudo, in quo ſitæ ſunt primæ columnæ, reſpondet altitudini pulpiti, cum corona, & lyſi, id eſt, non altior quàm duodecima pars diametri orcheſtræ. Supra podium columnæ ſunt cum capitulis & ſpiris, altæ quarta parte orcheſtræ diametri. Epiſtylia, & ornamenta earum columnarum, altitudinis quinta parte. Pluteum inſuper cum vnda, & corona inferioris plutei dimidia parte, id eſt, exiguus murus ſecun- B
di ordinis columnarum, qui ſupra podium eſt, altus dimidiam partem podij. Supra id pluteum columnæ quarta parte minore altitudine inferiores. Epiſtylia, & ornamenta earum quarta parte. Item, ſi tertia epiſcenos, id eſt, tertius columnarum ordo eſt, mediani plutei ſummum dimidia parte inferius eſt eo pluteo de quo ſuprà egimus. Columnæ ſummæ medianarum minus altæ ſunt quarta parte. Epiſtylia cum coronis earum columnarum item habent altitudinis quintam partem. In puſillo, & magno Theatro gradus, diazomata, plutei, itinera, aſcenſus, pulpita, tribunalia ſemper fiunt eadem magnitudine propter vſum, ob tertiam epiſcenon. Videſis an tertia illa epiſcenos triplex altitudine ſcena ſit in M. Scauri Theatro, quam Plinius commemorat lib. 36. cap. 1. De Theatri columnis Tertul. lib. de ſpectac. Ipſæ exſtructiones locorum quod ſaxa, quod cæmenta, quod marmora, quod columnæ Dei res ſunt. Trecentas 60. columnas M. Scauri Ædilitate ad Sce- C
nam Theatri temporarij, & vix vno menſe futuri in vſu viderunt portari ſilentio legum. lib. 35. Plin. cap. 2. lib. 34. cap. 7. M. Scauri Ædilitate tria millia ſignorum in Scena tantùm fuêre temporaria. cap. 6. lib. 35. Marmoreos parietes habuit Scena M. Scauri non facilè dixerim ſectos, an ſolidis glebis politos, ſicuti eſt hodie Iouis tonantis in Capitolio. Nondum enim ſecti marmoris veſtigium erat in Italia. Statius lib. 6. Thebaid.

——— & opaca Theatri
Culmina.———

Tacit. lib. 12. Montium edita in modum Theatri. Plinius lib. 4. cap. 8. Montes Theatri modo inflexi. Strabo lib. 9. Parnaſſi latus vbi oraculum Apollinis, vocat θεατροειδῆ. Calpurnius eclog 7.

Qualiter hæc patulum contendit vallis in orbem, D
Et ſinuata latus reſupinis vndique ſyluis,
Inter continuos curuatur concaua montes.

In Theatra Athenis ferebant ceruicalia. Theophraſt. in charact. καὶ τοῦ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια αὐτὸς ὑποστρῶσαι. Nero apud Dionem Theatrum totum, non ſcenam eius tantùm auro illeuit & obtexit. Sed & quicquid illatum fuit, & omne inſtrumentum, ac choragium aureum, itémque vela quæ ſupernè contra Solem obumbrabant, purpurea tota, & aureis ſtellis interſtincta, ex quo & dies ille aureus appellatus. Plinius lib. 33. cap. vlt. Nero Pompeij Theatrum operuit auro in vnum diem, quo Tiridati Regi Armeniæ oſtenderet. Mox, quod etiam in municipiis æmulantur, C. Antonius ludos ſcena argentea fecit Iunius Meſſala patrimonium ſuum Scenicis dedit, hæredibus abnegauit; apud Vopiſcum in Carino. Matris tunicam dedit Mimæ, lacernam patris Mimo, & rectè, ſi auiæ E
pallio aurato atque purpurato pro ſyrmate Tragœdus vteretur. Iam quid lineas petitas Ægypto loquar? quid Tyro & Sidone tenuitate perlucidas micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles? Donati ſunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri canuſini, Africanæ opes in Scena non priùs viſæ. Et hæc quidem idcirco ego in literas miſi, vt futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia ſua proſcriptis legitimis hæredibus, mimis & balatronibus deputarent. Quia autem Theatra erant ſine tecto, Caligula apud Dionem populo Rom. dedit πίλους θετταλικοὺς πρέπειν εἰς τὰ θέατρα φορεῖν, *pileos Theſſalicos quos in Theatra ferrent*, ne Solis æſtu offenderentur. Olympiæ certè cùm neque tectum, neque vela eſſent defendendo Soli, nudo capite ſpectabant. Chryſoſtomus orat. 2. ἄτοπον ἐν Ὀλυμπιακοῖς μὲν καθημένους θεάτροις ἐκ μέσων νυκτῶν εἰς μεσημβρίαν μέσην καρτερεῖν, ἀναμένοντας ἰδεῖν εἴς τινα ὁ στέφανος πεσεῖται. Lege Lucianum περὶ γυμνασίων.

CAP.

Digitized by Google

A

CAP. XIX.

De Scenæ ſignificatione.

SCENA frons Theatri, ſeu locus actorum obſtructus peripetaſmatis (id eſt, aulæis, & ſipariis) vnde in proſcenium prodibant hiſtriones acturi, vt ſcribit Caſſiod. vel vt Iſidorus lib. 18. orig. cap. 43. Scena locus erat infra Theatrum, in modum domus inſtructa cum pulpito, qui pulpitus orciſtra vocabatur, vbi cantabant Comici, Tragici, atque ſaltabant hiſtriones. Dicta autem Scena Græca appellatione, eo quod in ſpeciem domus erat inſtructa, vnde & apud Hebræos tabernaculorum dedicatio à ſimilitudine domiciliorum
B σκηνοπηγία appellabatur. Vbi parum commodè pulpitum idem eſſe vult cum orcheſtra, quam ille vocat aſpiratione ſublata orciſtram, cùm è Victruuio conſtet, pulpitum orcheſtra fuiſſe altius, & ipſo proſcenio, in quo pulpitum Romæ fuit, quinque pedes altum, quod Græci θυμέλην, & λογεῖον vocant. Scena interdum faciem & ſpeciem alicuius rei ſignificat. Sidonius lib. 7. epiſt. 1. Scena mœnium publicorum. Tertull. lib. de anima, cùm ipſam corporis ſcenam tempus aboleuerit. Apuleius Mileſ. 5. ſcenam quam ſponte ſumpſerat. Scena autem propriè fuit tabernaculum frondibus & ramis tectum, cuiuſmodi fuêre olim cubæ militares ante vſum pellium. Virg. 1. Æneid.

—— Tum ſyluis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentique atrum nemus incubat vmbra.

Per initia enim ludiones ex eiuſmodi vmbraculis in proſcenium prodibant. Heſychius
C σκηνὴν exponit ἀπὸ ξύλων περιβολαίων οἰκίαν, id eſt, *domum è lignis, aut tegetibus circumtectis.* Apud Athenæum lib. 2. σκηνὴ οὐρανοφόρος αἰθὴν, *tentorium floridum*, ſeu *viride cælum ferens.* lib. 5. σκηναὶ λευκῆς κιττοῦ, καὶ ἀμπελίνων, *vmbracula ex hedera alba, & vitibus.* Labeo apud Vlpianum in Pandect. lib. 3. tit. de iis qui notantur infamia. Scena, inquit, eſt ea, quæ ludorum faciendorum causâ, quolibet loco, vbi quis conſiſtat, moueatúrque ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſit, in publico, priuatóque, vel in vico, quò tandem paſſim homines ſpectaculi causâ admittantur. Placidus Grammaticus ait, cameram hinc inde compoſitam eſſe, quæ vmbræ loco in Theatro erat, in quo ludi actitabantur. Item, ſcenam vocari arborum in ſe incubantium quaſi concameratam denſationem, vt ſubter poſitos tegere poſſit. Igitur è ramis ac frondibus cum racemis ac corymbis per initia ſcenæ fiebant, ſeu vmbracula, quæ parietes non haberent. Ouid.

D *Illic quas tulerant nemoroſa palatia frondes*
Simpliciter poſitæ ſcena ſine arte fuit.

Poſtea caſæ cum cellis & gradibus factæ ſunt ex tabulatis, quæ ſtatim deſtruebantur. Papias in vocabular. Anabathra, pulpita vel gradus ſcenæ. Ariſtides in Paraphthegmate. Scenâ, inquit, admiratus appendices eius incuſaſti. Legendus Athenæus lib. 14. Scena certè olim parietem non habuit, ſed de frondibus vmbracula quærebant, poſtea tabulata componere cœperunt in modum parietis. Auſonius ludo Sapientum,

Aedilis olim Scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nulla mole ſaxea,
Muræna ſic, & Gallius. ——

Is eſt Quintus Gallius Ædilis, quem reum ambitus Cicero defendit, vt ait Aſconius orat.
E contra Anton. & Catilin. quique præturæ candidatus cùm eſſet, quia in Ædilitate ſua quam ante annum geſſerat, beſtias non dederat, gladiatorium munus edidit, cum hoc titulo, ſe patriæ hoc dare. Ab hoc Gallio Ioſephus Scaliger ſaxeum Theatrum primo omnium ſtructum eſſe ex hoc loco arguit. Eodem argumento à Muræna lapideum excitatum dici poſſet, quem tamen tumultuarium & ligneum cum ſcena argenteâ dediſſe certum eſt. Imò ex hoc Auſonij loco Murænam & Gallium tabulatam ſcenam dediſſe contendo. Verba Auſonij euincunt, ſic enim ille.

Muræna ſic & Gallius; nota eloquar,
Poſtquam potentes, nec verentes ſumptuum
Nomen perenne crediderunt, ſi ſemel
Conſtructa moles ſaxeo fundamine,
In omne tempus conderet ludis locum,

Digitized by Google

Cunctata creuit hæc Theatri immanitas.
Pompeius hanc, & Balbus, & Cæſar dedit
Octauianus, concertantes ſumptibus.

Agatarchus Æſchylo docente primus Tragœdiam ſcenam fecit, vt ſcribit Victruuius lib. 7. Quæ per initia ſimplex, & ſine ornatu exquiſito fuit, poſtea aucta eſt ad magnificentiam palatiis, turribus, & prætoriis, Comica proiectis & mœnianis. Cùm enim tria Scenarum ſint genera, Comicæ, Tragicæ, Satyricæ, Tragicæ deformantur columnis, faſtigiis, & ſignis, reliquíſque regalibus rebus. Comicæ, ædificiorum priuatorum, & mœnianorum habent ſpeciem, perſpectúſque feneſtris diſpoſitos imitatione communium ædium rationibus. Satyricæ ornantur arboribus, ſpeluncis, montibus, reliquíſque agreſtibus in topiarij operis ſpeciem deformatis, vt Victruuius ſcribit. Adduntur Comicis aræ duæ, dextra Liberi, ſiniſtra eius Dei cui ludi fiebant, auctore Donato. Quia autem in Scena non res geſta, vt olim, ſed fictæ vt plurimum aguntur, obtinuit vt Scena pro figmento interdum ponatur. Sic Apul. l. 8. noui ſceleris ſcenam vocat, Tertul. ſcenam erroris. Poſt Scenam erant porticus quò populus ſe reciperet è Theatro cùm imbres repentini ludos interpellarent, & vbi choragia laxamentum haberent ad chorum inſtruendum, & ornandum, cuiuſmodi fuit porticus Pompeiana, & Odeum Athenis, quod Pericles lapideis columnis ornauit. Lege Victruuium l. 5. cap 8. & lib. 5. cap. 9. Circa Theatra ſunt porticus, & ambulationes hypæthræ, ornatæ viridibus inter ſpatia porticuum.

CAP. XX.

De Scenæ partibus.

SCENA frons eſt Theatri, id eſt, ea Theatri pars quæ ab vno eius cornu ad alterum cum coopertura ducitur. Ea aut verſatilis fuit, cùm ſubitò tota machinis quibuſdam verteretur, & aliam picturæ faciem oſtenderet, aut ductilis, cùm tractis tabulatis hàc atque illàc ſpecies picturæ nudaretur interior, vt Seruius lib 3. Georg. ad hæc,

Vel ſcena vt verſis diſcedat frontibus, vtque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

Animaduerte Victruuium in deſcriptione Scenæ, atque adeò totius Theatri, non ſemper diſtinguere ea quæ Romanæ Scenæ erant, à Græcanica Scena; ſed interdum vtraque confundere. Scena eſt altior pulpito, pulpitum orcheſtra. Extenditur autem Scena inter duo Theatri cornua, cùm orcheſtra interiecta ſit inter cuneos & Scenam, in eáque pulpitum quinque pedes altum exſtruatur, in quo & citharœdi, & tragœdi, & chorus ſaltant. Eſt enim pulpitum pars orcheſtræ: vnde & ab Iſidoro cum orcheſtra confunditur, quaſi vna & eadem Theatri pars ſit. Fuit idem cum proſcenio, quod Romæ latius quàm in Græcia, quia omnes artifices Romæ in ſcenam dabant operam, cùm in orcheſtra Senatorum ſedibus loca deſignata eſſent. Pulpiti altitudo pedum eſt quinque, non amplius, vt ij qui ſedent in orcheſtra ſpectare poſſint omnium agentium geſtus. Certè Romæ pulpitum proſcenij ad eoſdem vſus fuit, ad quos orcheſtra Græcorum. Ipſum proſcenium locus erat liber ante Scenam aulæis tectam, in quo hiſtrioniam agebant. Liuius lib. 4. Cenſor Lepidus Theatrum & proſcenium ad Apollinis ædem exſtruxit. Heſychio λόγιον, ſeu λογεῖον, idem eſt cum pulpito, τὸ σκηνῆς τόπος ἐφ' ᾧ ὑποκριταὶ λέγουσι. Oſtia ſunt in Scena hinc inde à læua & dextra ſimili ratione facta, ait Varro lib. 8. L. L. Aſcenſus & ſcalæ inter cuneos ad primam præcinctionem, alterna item itinera quibus medij cunei diriguntur. Cunei qui ſunt in imo, & dirigunt ſcalaria, ſunt numero ſeptem. Scenæ compoſitio deſignatur è quinque cuneis, quorum medius contra ſe valuas regias habet, qui ſunt dextra & ſiniſtra hoſpitalium deſignant compoſitionem. Extremi duo ſpectant itinera verſurarum & flexuum. Gradus ſpectaculorum vbi ſubſellia componuntur alti ſunt non minus palmo pede, non plus pede, & digitis ſex, lati non plus duos pedes ſemis, non minus pedes duos. Hæc è Victruuio, quibus de meo addam, Scenæ duas partes fuiſſe, aliam aulæis tectam, vbi Scenici, & totus apparatus fuit; alteram apertam, quæ proſcenium fuit, vbi agebant hiſtriones. in proſcenio Romæ pulpitum fuit quinque pedes altum. nam in orcheſtra ſedebat Senatus. Addam è Plutarcho, in Scena fuiſſe aditus, vnde ex alto Tragœdi in pulpitum deſcenderent. Sic ille in Demetrio; κελεύσας εἰς τὸ θέατρον πάντας, ὅπλοις μὲν συνέφραξε τὴν σκηνὴν, καὶ δορυφόροις τὸ λογεῖον περιέλαβεν,

Digitized by Google

A λαβεῖν. αὐτὸς δὲ καταβὰς ὥσπερ οἱ τραγῳδοὶ διὰ τῶν ἄνω παρόδων. Id eſt, *cùm iuſsiſſet omnes congre-
gari in Theatrum, armis circumſepſit Scenam, & ſpiculatoribus logeum ſeu pulpitum complexus eſt.
Ipſe autem deſcendens, quemadmodum Tragœdi, per aditus ſuperiores.* Sed vt vnde egreſſa eſt,
eò redeat oratio, Scenæ per initia è ramis & frondibus, cum racemis ac corymbis fuerunt,
quaſi vmbracula quædam quæ parietes non haberent, ait Seruius Ouidium ſequutus,

Illic quas tulerant nemoroſa palatia frondes
Simpliciter poſitæ Scena ſine arte fuit.

Poſtea caſæ cum cellis effectæ, poſtremò magnificè exornatæ ſunt regiis, & tentoriis. In re-
giis erant διστεγίαι, & δίστεγος δωμάτιον, ait Pollux lib. 4. cap. 19. *domicilium duobus tectis, & diuiſæ
ædes.* Patentibus enim locis, Scenarum frontes exedris, propter amplitudinem parietum,
tragico more, aut comico, aut ſatyrico deſignabant. Victruuius lib. 7. cap. 5. In ſatyrica
B Scena fontes, ſpeluncæ, ambulacra, viridaria, ſyluæ, receſſus, topiaria erant. In Comœ-
dia, ſcenæ tres erant partes, quarum media ſuperbas potentiorum ædes complectitur. Sa-
tyricæ medius locus ſpelunca eſt. In media ſcena iaret ὁ πρωταγωνιστής, in dextero diuer-
ſorio ὁ δευτεραγωνιστής. Siniſtra humillimam quamque perſonam capit, aut fanum deſertum,
aut omnino vacua eſt. In Tragœdia, dextra porta peregrinum, aut hoſpitem emittebat, in
ſiniſtra carcer. Media, regia, auctore Polluce. Victruuius paulo aliter. Mediæ valuæ orna-
tus habent aulæ regiæ, dextra ac ſiniſtra hoſpitalia. In Græca Comœdia ſæpe κλισία, ſeu
tentorium ponebatur, vbi iumentorum ſtatio deſignaretur. Idcirco aditus erant oſtio la-
tiore, quæ oſtia ex eo dicuntur κλισιάδες. per ea tranſmittebant carros & iumenta. Alij
eiuſmodi partem ad officinæ vſum tranſtulêre, ſicut Antipho in Aceſtriis. Victruuius aba-
cum in podiis vocat planitiem quæ ſedilis vicem præbet. Baſilius Seleuciæ in Thecla, κα-
C ταφέρεται ὁ πατὴρ παρὰ τοὺς ἄβακας. vet. gloſ. ἄβαξ ὁ τόπος ἐν ᾧ τὰ καλλύματα.

CAP. XXI.

De Scenæ ornatu.

SCENÆ varius ornatus fuit, auro enim, argento, columnis, ſignis, Centauris, epi-
ſtyliis, & cæteris eius generis rebus ornabatur: collatitia tamen, & ad dominum
reditura ornamenta erant, vt ait Seneca epiſt. ad Martiam. Religionem enim lu-
dorum creſcentibus opibus ſecuta eſt lautitia. Muræna Scenam argenteam dedit, apud
Cic. Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam primus ſpectantium conſeſſum velorum
D vmbraculis texit. Cn. Pompeius ante omnes aquæ per ſemitas decurſu æſtiuum minuit
feruorem. C. Pulcher Scenam varietate columnarum adumbrauit, vacuis antè pictura ta-
bulis extentam, quam totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus præte-
xuit. Verſatilem fecerunt Luculli. argenteis choragiis P. Lentulus Spinther adornauit.
Tranſlatum antè Phœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquiſito genere veſtis cultum
induxit, vt eſt apud Valer. lib. 2. cap 1. Picturæ magnus ornatus, auctore Victruuio lib. 7.
cap. 5. Ex eo, inquit, moniti Democritus & Anaxagoras de eadem re ſcripſerunt, quemad-
modum oporteat ad aciem oculorum, radiorúmque extenſionem, certo loco, centro con-
ſtituto, ad lineas ratione naturali reſpondere, vti de incerta re certæ imagines ædificiorum
in Scenarum picturis redderent ſpeciem, & quæ in directis, planiſque frontibus ſint fi-
gurata, alia abſcedentia, alia prominentia eſſe videantur. Sed erat in Scena plerumque
mira ſignorum varietas. Temporario Theatro Ædilitate M. Scauri tria millia ſignorum
E fuſilium in Scena fuêre, trecentæ ſexaginta columnæ marmoreæ ad Scenam, vix vno
menſe futuræ, marmoreos parietes Scena habuit. Legendus Plinius lib. 34. cap. 7. l. 36. c. 2.
5. 6. 15. M. Scauri, qui Sullæ gener fuit, Theatro Scena triplex fuit 360. columnarum. Ima
pars Scenæ è marmore, media è vitro, ſummæ tabulis inauratis columnæ, imæ duode-
quadraginta pedum. Signa ærea inter columnas fuerunt tria millia numero. Cauea ipſa ce-
pit hominum 80. millia. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veſte, tabulis pictis, cæte-
róque choragio fuit, vt in Tuſculanam villam reportatis quę ſuperfluebant quotidiani vſus
deliciis, incenſa villa ab iratis ſeruis, concremarentur ad ſeſtertium millies. Pro miracu-
lo inſigni quatuor modicas ex onyche columnas in Theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit.
Nos ampliores triginta vidimus in Scena quam Calliſtus Cæſaris Claudij libertorum po-
tentiſſimus exædificauerat. C. Curio qui bello ciuili in Cæſarianis partibus obiit, funebri

Digitized by Google

patris munere cùm opibus, apparatúque non poſſet ſuperare Scaurum, Theatra duo A
iuxtà fecit ampliſſima è ligno, cardinum ſingulorum verſatili ſuſpenſa libramento, in quibus vtriſque antemeridiano ludorum ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis, ne inuicem obſtreperent Scenæ, & repentè circumactis, vt contrà ſtarent, poſtremo iam die deſcendentibus tabulis, & cornibus inter ſe coëuntibus faciebat amphitheatrum. Sed ad ornatum Scenæ redeamus. Scenam columnis, & imaginibus ornatam fuiſſe diximus. Martian. Capella l.9. Læua harmoniæ virgines quamplures, auro aſſimilatæ, paruæque effigies theatralium voluptatum, religatæque pendebant. Liuius l.40. Theatrum, inquit, & proſcenium ad Apollinis ædem, Iouis in Capitolio, columnas circà poliendas curauit. Trallibus cùm Apaturius Alabandeus eleganti manu finxiſſet Scenam in minuſculo Theatro, quod ἐκκλησιαστήριον apud eos vocitatur, in cóque feciſſet pro columnis ſigna, Centauróſque ſuſtinentes epiſtylia, tholorum rotunda tecta, faſtigiorum prominentes verſuras, coronáſque B
capitibus Leoninis arcuatas, quæ omnia ſtillicidiorum habent rationem, præterea ſupra eam nihilo minus epiſcenium, in quo tholi pronai ſemifaſtigia, omníſque tecti varius picturis fuerat ornatus. Illa Scenæ conformatio minus probata eſt, auctore Victruuio lib.7. cap. 5.

CAP. XXII.

De machinis Theatri.

SCENA tragica très vt plurimum portas habuit, dextram, ſiniſtram, mediam. Vtrinque aliæ interdum portæ, quarum poſtibus affixæ machinæ περίακτοι dictæ, quia pro C
re ac tempore circumagebantur, vt ſubitò nuntij, peregrini, ciues peregrè reuertentes comparerent. Itaque dextra machina afferebantur ea quæ extra vrbem acta eſſent, aut agenda intus forent ex præſcripto, propter iura ſuburbiorum, oppidorum, coloniarum. A læua machina reddebantur, quæ in vrbe iuſſu, permiſſúque populi, aut Principum, vel iis inuitis geſta eſſent. Id quod factum eſt ab Euripide in Oreſte. Item ſi qua è portu afferrentur, cuiuſmodi eſt in Amphitruone, & Mercatore Plauti. Priſci Tragici Deos aquaticos per eam introduxêre, Acheloum, Thetin, Proteum, Arethuſam. Si quæ perſonæ machinis non circumagebantur, ſed pedibus accedebant, per alteram introducebantur. Duo hæc machinarum genera. Tertium ἐγκύκλωμα nominabant, alij ἐξώστραι. Erat hæc ſedes ſublicis elata, ſtrata longuriis, ſuper quibus ſella. Deſtinabatur locus is ad ea recitanda, quæ ſecretò patrata eſſent in ædibus. Qualia in Oedipode Sophoclis, Amphitruone, & Caſina Plauti, & aliis. Pollux, ἐγκύκλημα ἐπὶ ξύλων ὑψηλὸν βάθρον, ᾧ ἐπίκειται θρόνος. δείκνυσι D
δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν σκηνὴν ἐν τῇ οἰκίαις ἀπόρρητα πραχθέντα, καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἔργου καλεῖται ἐγκυκλεῖν. Quartum genus quod in ſumma trepidatione remedia arceſſebat humanis maiora. Demiſſa namque machina Deos oſtendebat ex improuiſo. Id quod etiam ad prouerbium rerum deſperatarum traxêre, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Alterum eiuſdem machinæ officium, cùm veheret per aërem Heroas, veluti Tlepolemum, Medeam, Perſeum. Ideo Pollux lib.4. cap.19. ponit θεολογεῖον, vnde Dij è ſublimi ſuper Scenam apparebant, κεραυνοσκοπεῖον, verſatilem machinam altam ex qua fulmina Iupiter eiaculabatur, & βροντεῖον, locum poſt Scenam in quo vtribus calculis conſertis & per aëra verſatis tonitru fiebat.

CAP. XXIII. E

Iterum de partibus Theatri.

THEATRI partes ex Polluce lib.4. cap.19. ſunt oſtiolum, arcus, caratome, ſeu ſectio, pectines, ſeu kerkides, ſcena, orcheſtra, logeum, proſcenium, paraſcenia, hypoſcenia. Scena quidem hiſtrionibus propriè attributa eſt. Orcheſtra choro, in quo & thymele, ſiue ſuggeſtus quidam ſit, ſiue ara. Latini certè Comœdi aram in proſcenio conſtituunt in Apollinis honorem, cui ſacra faciunt, vt Libero Patri Tragœdi. Terent. in Andria actu 4 ſcena 4.

Ex ara hinc ſume verbenas tibi.

Vetus Scholiaſtes: ex ara ſcilicet Apollinis, quem Delium Menander vocat. Græci artifices in Scena

Digitized by Google

A in Scena ſtatuebant aram quæ dicta eſt *ἀγυιεὺς*, ſtantem pro foribus, Apollini Viali ſacram, & menſam placentas & bellaria habentem, quæ *θεωρὶς*, aut *θυωρὶς* appellata. Eleos menſa erat antiqua, in quam vnus aliquis aſcendens ante ætatem Theſpidis reſpondebat iis qui chorum agebant. Hypoſcenium columnis & ſigillis ornatum erat, obuerſum ad Theatrum, ſub logio ſitum. Cùm autem tres eſſent in Scena ianuæ, media quidem erat regia, aut ſpelæum, aut domus magnifica, vbi verſarentur omnes ij qui primas fabulæ partes agerent. Dextera cella eiûs qui ſecundas ageret. Læua aut perſonam habet tenuiſſimam, aut fanum deſertum, aut ſine domo eſt. In Tragœdia autem dextera ianua hoſpitale eſt (*ξενὼν*, *metatorium*, *ædes hoſpitibus excipiendis*) læua carcer. In Comœdia autem tabernaculum (*τὸ δὲ κλίσιον*) ædibus adſitum eſt, quod velo cognoſcitur, aut vmbraculo. Et eſt ſtatio iumentorum, & oſtia eius maiora videntur, *κλισιάδες* dicta. per ea tranſmittebant carros & iumenta. Alij
B eiuſmodi partem ad officinæ vſum tranſtulêre, ſicut Antipho in Aceſtriis. Media duas alias habebat portas: vnam vtrinque, quibus affixæ erant machinæ verſatiles *περίακτοι* dictæ. Dextera quidem ea quæ extra vrbem erant demonſtrabat: læua ea quæ intra vrbem, maximè quæ à portu erant, & Deos æquoreos inducebat; ſed ea quæ maioris oneris erant machina ferendo non eſt. Si autem conuertantur verſatiles periacti, dextera quidem mutat locum, ambæ regionem ſummutant Machinæ verſatiles periacti, cùm aut mutationes fabularum ſunt futuræ, ſeu Deorum aduentus, cùm tonitruis repentinis verſentur, muténtque ſpecies ornationis in frontes, vt apud Plautum;

Sed quid hoc? quàm valde tonuit!
Dij obſecro veſtram fidem.

Plutarch. lib. de gloria Athenienſ. *μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους*, id eſt, *machinas verſatiles à*
C *Scena.* Adituum autem dexter ex agro, portu, aut vrbe ducit. Qui aliunde pedites veniunt, alia via meant. Ingredientes per orcheſtram in Scenam per ſcalas aſcendunt. ſcalæ gradus climacteres dicuntur. Sunt etiam partes Theatri encyclema, & machina, & exuſtra, & ſpecula, ſeu ſcope, & murus, & turris, & phryctorium, & diſtegia, & ceraunoſcopeon, & bronteum, & theologeum, & geranos, & coræ, & catablemata, & ſemicirculus, & ſtropheum, & hemiſtropheum, & charoniæ ſcalæ, & anapeſmata. Et quidem encyclema ſedes excelſa eſt, lignis impoſita, cui thronus inſidet. Oſtendit autem ea quæ ſub Scena occultè in ædibus fiunt. Verbum quo res ipſa ſignificatur eſt *ἐγκυκλεῖν*, id eſt, *in circulum agere*, de quo ſuprà egimus. Id autem in quod agitur encyclema, dicitur *εἰσκύκλημα*. Quod in qualibet ianua debet intelligi, ſicuti in qualibet domo. machina quæ dicitur, Deos oſtendit, & Heroas in aëre, Bellerophontem, aut Perſeum. Et ea machina ad læuum aditum vocatur Scenæ faſti-
D gium, aut ſupra Scenam altitudo. Quod autem eſt machina in Tragœdia, id eſt crade in Comœdia, quia ficus imitatio eſt, & ficum Attici cradem vocant. Heſych. *κράδη κλάδος καὶ ἀγυιεὺς, ἐξ ἧς ἐκκρέμαντο* (lege, *ἐκύπτοντο*) *οἱ ἐν τ. τραγικαῖς μηχαναῖς ἐπιφαινόμενοι.* Id eſt, *crade ramale eſt & argyris, vnde emergebant qui ſubitò in machinis tragicis apparebant.* Crade pegmatis ſpecies, ad ficulneæ arboris imaginem, quam Heſychius Tragicis, Pollux Comicis ſolis attribuit. Exoſtra eadem eſt cum encyclemate. Specula fit ſpeculatoribus, aut aliis qui proſpectant. Murus, & turris ideo ſunt, vt ex alto deſpectus ſit. Phrycterium ſpecula eſt, vnde ignis ſublatus hoſtium aduentum ſignificat. Diſtegia interdum in regia domuncula eſt, quæ duas contignationes habet, aut duo tecta. Qualis eſt illa in Phœniſſis, vnde Antigone exercitum proſpectat. Interdum diſtegia eſt terra figularis, vnde & feriunt terra figulari. In Comœdia è diſtegia leones quidam deſpectant. Ceraunoſcopeon eſt machina verſa-
E tilis excelſa, vnde fulgura, tonitrua, fulmina exiſtunt. Bronteum ſub Scena, receſſim & ponè vtres calculis pleni feruntur agitati contra ærea vaſa. Ex theologeo verò quod eſt ſupra Scenam, in alto apparent Dij, vt Iupiter, & aſſeſſores eius in diſceptatione. Grus ſeu *γέρανος*, machina quædam eſt ex alto delata ad raptum corporis, qua vtitur Aurora in Memnone. Grus fuit de qua Martialis lib. I.

Raptus abit media quod ad æthera taurus arena,
Non fuit hoc artis, ſed pietatis opus.

Aerobatica machina eſt è tignis, & tranſuerſariis compacta, quibus in altum aſcendant qui tutiùs ſpectare volunt. Eoras dixeris rudentes qui ex alto ſuſpenſi ſunt, vt ſuſtineant eos qui aëre ferri videntur, Heroas aut Deos. Catablemata erant texta; aut tabulæ, habentes ſcripturas accommodatas vſui fabularum. Deiicitur autem in machinas verſatiles mons oſtendens aut mare, aut fluuium, aut aliquid eiuſmodi. Hemicyclio figura nomen dedit; conſti-

tuitur ad orcheſtram, eius vſus eſt, vt oſtendat à longè locum aliquem vrbis, aut eos qui in A
mari natant, ſicuti & ſtropheum, quod Heroas habet in Deos tranſlatos, aut eos qui in mari
aut bello moriuntur. Charoniæ ſcalæ, *κλίμακες*, ad graduum aditus ſitæ ſimulacra & vm-
bras emittebant. Funium quæ dicuntur anapeſmata, alius eſt in Scena vt fluuius aſcendat,
aut aliqua eiuſmodi perſona, alius ad gradus imos, vnde furiæ aſcendebant. Hæc nos è Pol-
luce, quibus addemus alia è Victruuio lib. 5. cap. 6. Quinque cunei in imo, Scenæ compoſi-
tionem deſignant, & vnus medius contra ſe valuas regias habere debet, & qui erunt dextra
ac ſiniſtra, hoſpitalium deſignabunt compoſitionem. Extremi duo ſpectabunt itinera ver-
ſurarum, id eſt, flexionum. Vbi aduerte in media Scena regiam fuiſſe, quia medius locus
honoratior eſt, dextra læuâque minuſculas ædes & hoſpitalia. c. 7. Ipſæ, inquit, Scenæ ſuas
habeant rationes explicatas, ita vti mediæ valuæ ornatus habeant aulæ regiæ, dextra ac ſini-
ſtrà hoſpitalia. Secundùm autem ea ſpatia ad ornatus comparata, quæ loca Græci *περιάκτους* B
dicunt, ab eo quod machinæ ſunt in iis verſatiles trigonos habentes, &c. Secundùm ea loca
verſuræ ſunt procurrentes, quæ efficiunt vna à foro, altera à peregrè, aditus in Scenam.
Apud Athenæum *περίακτοι δίφροι* ſunt verſatiles. Suidas de Scena paulo aliter agit. Scena,
inquit, media eſt ianua Theatri. Paraſcenia vtrinque mediam ianuam Scenæ attingunt, &,
vt clariùs dicam, poſt Scenam & paraſcenia ſtatim orcheſtra exiſtit (*μετὰ τὴν σκηνὴν* lego, non
autem *σκηνήν*.) Orcheſtra autem locus eſt è tabulatis, habens ſolum, vnde Mimi agunt.
Poſt orcheſtram eſt ara Dionyſi quæ dicitur à ſacrificando thymele. *θύειν* enim eſt *ſacrificare.*
Poſt thymelen eſt coniſtra, id eſt, infimum ſolum Theatri; dicitur arena & cauea. Scenetes
dicitur, qui præeſt Scenæ. Hæc ille. Fuêre machinæ quædam in Scena, in quibus noxij tra-
gicam pœnam ſuſtinerent, qualem Poëtæ fabulantur Ixiona, Tityon, Siſiphum. Diodorus
Siculus p. 453. lib. 14. *ἔδησε Διονύσιος Φίλωνα πρὸς τὰς ὑψηλοτάτας μηχανὰς, οἱονεὶ τραγικὴν τιμω-* C
ρίαν λαμβάνων. Id eſt, *obligauit Dionyſius Philonem ad machinas altiſſimas, veluti tragicum ſuppli-
cium ſumens.* Fuêre aliæ machinæ præſtigioſæ, *μάγγανα* dictæ, vnde in medium homines de-
iicerentur. Euſebius lib. 6. hiſt. Eccleſ. *ὥσπερ ἐκ μαγγάνου τινὸς ἐς τὸ μέσον ῥιφείς*, id eſt, *quaſi ex
machina quadam præſtigioſa in medium deiectus.* *ἐγκύκλημα* illud de quo Pollux ſuprà, dicitur
ab aliis *ἐκκύκλημα, ἐγκύκλωμα, ἐκκύκλωμα. μηχάνημα ξύλινον* apud Suidam, *τροχοὺς ἔχον, ὅπερ
περιστρεφόμενον τὰ δοκοῦντα ἔνδον ὡς ἐν οἰκίᾳ πράττεσθαι, τοῖς θεαταῖς ἐδείκνυεν. Machina eſt lignea rotas
habens, quibus conuerſa, quæ intus agi videntur, ea ſpectatoribus ſubitò oſtendit.* Heſychius *ἐξώστραν, τὸ
ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐκκύκλημα* eſſe vult. Euſtath. *τὸ ἐγκύκλημα, ὃ καὶ ἐγκύκληθρον λέγεται, μηχάνημα
ἦν ὑπότροχον, ὑφ' οὗ ἐδείκνυτο τὰ ἐν τῇ σκηνῇ. Pegma ſcenicum ſubiectis rotis, quo circumacto, ea quæ
ſunt in ſcena oſtenduntur.* De exoſtra Polybius, *τῆς τύχης ὥσπερ ἐπίτηδες ἐπὶ τὴν ἐξώστραν ἀναβι-
βαζούσης τὴν ὑμετέραν ἄγνοιαν. Fortuna*, inquit, *veluti conſultò in exoſtram producente veſtram inſci-
tiam.* De machina qua Heroës per aërem vecti, Euripides apud Suidam; D

Ἄγε ὦ φίλον μοι πηγάσου ταχὺ πτερόν.
Μετέωρος δὲ αἴρεται ἐπὶ μηχανῆς.

*Τοῦτο δὲ καλεῖται ἐώρημα. ἐν αὐτῇ δὲ κατῆγον τοὺς θεοὺς, καὶ τοὺς ἐν ἀέρι πλανῶντας. Age ô penna mihi
cara Pegaſi. fertur autem ſublimis in machina. Hoc verò vocatur eorema. in ea machina deducebant Deos,
& eos qui in aëre verſantur*; vt Medeam, Perſeum, Bellerophontem *ἐῶραι* ſunt funes quibus
alligantur qui auolant. Sophocl. in Oedipo Tyranno,

——*πλεκταῖς ἐώραις ἐμπεπλεγμένην.*

Reſte implicitam cùm ſe ſuſpenderet. De gerano vet. etymolog. *γέρανος ὁ ἐν τῇ σκηνῇ ἅρπαξ.
Grus eſt machina in Scena, qua rapitur aliquis in altum.* Sed non abs re quæri poteſt an per
exoſtram & encyclema Scena verſatilis eſſet, an tota ipſa conſtitutione. Seruius enim lib. 3.
Georg. in id Virgilij, E

*Vt Scena inuerſis diſcedat frontibus, vtque
Purpurea intexti tollant aulæá Britanni.*

docet duo fuiſſe Scenarum genera: verſatilem & ductilem. Verſatilis fuit, cùm ſubitò to-
ta machinis quibuſdam verteretur, & aliam picturæ faciem oſtenderet. Ductilis, cùm tra-
ctis tabulatis hàc atque illàc ſpecies picturæ nudaretur interior. Hoc certè ad exoſtram ni-
hil pertinere arbitror. Picturæ autem in Scena fuêre frequentes, & aulæa picturata belluatis
Babylonicis, de quibus ſuo loco. Vt ad machinas redeamus, machina propriè dicitur, qua
Dij veniunt in Theatrum, quoties argumenti exitum explicare non poſſunt, ait Cic. l. 10.
de nat. Deor. ex ea Dij effata ſæpe ſabantur, reſponſa dabant, homines ad virtutem excita-
bant, à vitio deterrebant. vnde machina *θεολογεῖον* Polluci. Iulian. encomio Conſtantini.

οἱ δὲ

Digitized by Google

A οἱ δὲ ὥσπερ ἐκ τινὸς μηχανῆς φασὶ χρῆναι προσαγορεύειν τοὺς ἐγκωμιάζοντας, ἀποδιδόναι μὲν πρὸς ἀρετὴν, ἀποφεύγειν δὲ τὴν πονηρίαν. Id eſt, *illi autem quaſi ex quadam machina dicunt oportere admonere obuios quoſque, vt properent ad virtutem, & fugiant vitium.* Plato Clitoph. ἐπιτιμῶν τοῖς ἀνθρώποις, ὥσπερ ἐπὶ μηχανῆς τραγικῆς ὁ θεὸς λέγων, ποῖ φέρεσθε ὦ ἄνθρωποι; (malim ἀπὸ μηχανῆς.) Id eſt, *increpans homines vt è machina Deus, & dicens, quò ruitis homines?* In rebus autem quæ præter opinionem, & rationem acciderent, vſurpati ſolitum eſt vetus verbum, ἀπὸ μηχανῆς, ait Suidas. Tragici enim Poëtæ cùm in Scenam inducerent tam inſignem audaciam, vt ſpectatores ad ea quæ dicerentur exhorreſcerent, ac confunderentur in eorum caſu qui præter meritum aliquid paterentur, aut odiſſent mali auctores, ſoliti erant Deos inducere, non ex eadem Scena prodeuntes ſed ex alto è quadam machina, quam priùs videbant ſpectatores, ſed eo tempore conuerſa oſtendebat Dei vultum; idque dicebatur καταστροφὴ fabulæ, ait Suidas, ἀπὸ μηχανῆς ἐπὶ τῶν παραδόξων καὶ παραλόγων. οἱ γὰρ τῶν τραγῳδιῶν ποιηταὶ ὅταν εἰσήγαγον εἰς
B τὴν σκηνὴν ἢ τόλμαν (deeſt aliquid, fortè, ἢ θεὸν, ἢ τόλμαν, &c.) Ariſtoteles exiſtimat exitum fabularum ex ipſis rei viſceribus petendum eſſe, & non de machina, vt in Medea. Sed machina vtendum ad ea quæ ſunt extra fabulam, aut ante, quæ ab homine ſciri nequeunt, aut quæ cùm futura ſint, egent prædictione, & nuntio. lib. de Poët. cap. 15. φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, &c. Horatius,

Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit. ———

Eius maximè vſus fuit cùm aliter exitus fabulæ expediri non poſſet, vt apud Euripidem in morbo Philoctetis aduentus Herculis. Plato in Cratylo; ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοί, ἐπειδάν τι ἀπορῶσι, ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι θεοὺς αἴροντες.

C

CAP. XXIV.

De vaſis Theatri.

ROMÆ Vitruuij ætate multa Theatra quotannis fiebant publica, in quibus nulla vaſa ſonitum facientia erant, quia cùm lignea eſſent, tabulationes habebant complures, quas neceſſe eſt ſonare. Hoc verò licet animaduertere à citharœdis, qui ſuperiore tono cùm volunt canere, aduertunt ſe ad Scenæ valuas, & ita recipiunt ab earum auxilio conſonantiam vocis. Cùm autem ex ſolidis rebus Theatra conſtituuntur, id eſt, ex ſtructura cæmentorum, lapide, marmore, quæ ſonare non poſſunt, vaſa ſonitum edentia curari neceſſe eſt. Auctorem habemus L. Mummium, qui diruto Theatro Corinthiorum,
D eius ænea Romam deportauit, & de manubiis ad ædem Lunæ dedicauit. Multi etiam ſolertes architecti, qui in oppidis non magnis Theatra conſtituerunt propter inopiam, fictilibus doliis ita ſonantibus magna præſtiterunt, ait Victruuius lib. 6. cap. 6. Fiunt autem vaſa ærea mathematicis rationibus, vt cùm tanguntur ſonitum facere poſſint inter ſe διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, ex ordine ad dis diapaſon. Poſtea inter ſedes Theatri conſtitutis cellis ratione muſica ibi collocantur, ita vti nullum parietem tangant, circáque habent locum vacuum, & à ſummo capite ſpatium, ponuntúrque inuerſa, & habent in parte quæ ſpectat ad Scenam ſuppoſitos cuneos ferreos altos ſemipede, quibus ſuſtineantur, contráque eas cellas relinquuntur aperturæ inferiorum graduum cubilibus, longæ pedes duos, altæ ſemipedem. Ea vaſa dicuntur ἠχεῖα, aut potiùs ſonituum diſcrimina, de quibus Victruuius lib. 1. cap. 1. his verbis. Item Theatris vaſa ærea, quæ in cellis ſub gradibus mathematica ratione collocan-
E tur, & ſonituum diſcrimina, quæ Græci ἠχεῖα vocant, ad ſymphonias muſicas, ſiue concentus componuntur, vti vox ſcenici ſonitus conueniens in diſpoſitionibus tactu cùm offenderit aucta cum incremento, clarior & ſuauior ad ſpectatorum perueniat aures. Vox enim ab Scena vti à centro profuſa ſe circumagens, tactúque feriens ſingulorum vaſorum caua, excitat auctam claritatem, & concentu conuenientem ſibi conſonantiam. Conſule Victruuium l. 5. Græci habuère tonitrua ſua in Theatris; βροντὴν, & βροντεῖον vocant. Amphora ſtatuebatur ſub Scena calculos littoreos habens. Erat lebes æreus in quem calculi demittebantur, & volutati ſonum efficiebant tonitrua imitantem, ait Suidas, ὑπὸ τὴν σκηνὴν δὲ ἦν ἀμφορεὺς, ψηφίδας ἔχων θαλαττίας. ἦν δὲ λέβης χαλκοῦς εἰς ὃν αἱ ψῆφοι κατήγοντο, καὶ κυλιόμεναι ἦχον ἀπετέλουν ἐοικότα βροντῇ. Pollux, τὸ δὲ βροντεῖον ὑπὸ τὴν σκηνὴν ὄπισθεν, ἀσκοὶ ψήφων ἔμπλεοι διωκόμενοι φέρονται κατὰ χαλκωμάτων. Ponebatur Triton in Theatris cum ἠχείοις,

vt & apud Virgil. in Ætna Triton ponitur inter hydraulica, qui aquarum aſſultu conceptas A
voces edit vt buccina.

Nam veluti reſonante diu Tritone canoro,
Pellit opes collectus aquæ, victúſque mouere
Spiritus, & longas emugit buccina voces,
Carminéque irriguo magni cortina Theatri
Imparibus numeroſa modis canit arte regentis.

Doctiſſimus Scaliger legit,

Nam veluti ſonit aura diu.——

De doliis illis fictilibus egit Ariſtoteles in problem ſect. 10. Si quis, inquit, dolium, & fictilia vacua defoderit, & operculum appoſuerit, magis ſonant ædes, & ſi puteus, aut lacus ſit in ædibus. Quia tunc echo ſit repulſus aëris, oportet aërem conceptum eſſe denſum & confertum, & habere aliquid læue ac politum, ad quod accidens reſtingatur. B *διὰ περιειλημμένον ἀθρόον εἶναι τὸν ἀέρα, καὶ ἰσχὺν πρὸς ὃ ἀνακλᾶται περιφερῆ καὶ λεῖον.* Ideo cellæ frequentes in Theatris, vnde aër repulſus maiorem ſonitum efficeret. quanquam & ad alios vſus eæ cellæ fuerunt. Marcellinus Comes in Anaſtaſio; Conſtantino, inquit, præfecto vrbis ludos theatrales meridiano tempore ſpectante, pars in eodem ſpectaculo cerealis ſub diuerſis cellulis occultas præparauit inſidias. Nam enſes & ſaxa vaſis incluſa fictilibus, eadémque arma, diuerſis pomis deſuper cumulatis ſub theatrali porta ritu vendentium poſuit. Cellæ eæ, an cryptæ? Sueton. in Caligul. Cùm in crypta per quam tranſeundum erat, pueri nobiles ex Aſia ad edendas in Scena operas euocati præpararentur. Romæ fuêre *βροντεῖα*, Claudiana tonitrua; quia Claudius Pulcher inſtituit, vt ludis poſt Scenam collectus lapidum ita fieret, vt verum tonitru imitaretur. Nam antea leues admodum & parui ſonitus fiebant, cùm C claui & lapides in labrum æneum coniicerentur, ait Feſtus. Ariſtophanis interpres in Nebulis; *βροντεῖον ἐν σκηνῇ μηχάνημά τι. ἀμφιφορεῖς μεστοὺς ψηφίδων ἀποβαλλομένων εἰς λέβητα.*

CAP. XXV.

De Græcorum Theatris.

ROMÆ pulpitum pro orcheſtra Græcorum fuit, in quo canebant chorici, & thymelici. In Græcia pulpitum ſeu thymele & logeum orcheſtræ impoſitum fuit. Quare Græcis amplior eſt orcheſtra, Scena receſſior, minoréque latitudine pulpitum, quod logeum appellant, ideóque apud eos tragici, & comici actores in Scena peragũt, D reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones. Itaque ex eo ſcenici, & thymelici Græcè ſeparatim nominantur. Logei altitudo non minus eſt pedum decem, non plus duodecim. gradationes ſcalarum inter cuneos & ſedes dirigantur ad primam præcinctionem. Ab ea præcinctione inter eas ſedes iterum mediæ gradationes dirigantur: denique quot ſunt præcinctiones, tot ſunt gradationes ſcalarum quibus ad cuneos eatur. Poſt Scenam ſunt porticus, vti cùm imbres repentini ludos interpellauerint, habeat populus quò ſe recipiat è Theatro, choragiáque laxamentum habeant ad chorum parandum, vti ſunt porticus Pompeianæ, itémque Athenis porticus Eumenici, Patríſque Liberi fanum. Choragia dicuntur ij qui ludorum inſtrumentum ſuppeditant; interdum locus, vnde totum inſtrumentum promitur. Solebant indumenta à choragis ſumi, quæ Ædiles præbenda locabant. Plaut. in Perſa;

Πόθεν ornamenta? abs chorago ſumito. E
Dare debet, præbenda Aediles locauêre.

Exeuntibus è Theatro ſiniſtra parte eſt Odeum, quod Athenis Pericles columnis lapideis diſpoſuit, nauiúmque malis & antemnis è ſpoliis Perſicis pertexit. Idem etiam incenſum Mithridatico bello Rex Ariobarzanes reſtituit. Circa Theatra ſunt porticus, & ambulationes ita collocatæ, vt duos ordines columnarum habeant, quarum exteriores doricæ ſunt, cum epiſtyliis & ornamentis. Duo illi ordines columnarum tantum à ſe diſtant, quantum altæ ſunt exteriores columnæ, quæ quidem à muro cingente porticum eodem illo ſpatio diſtant. Media ſpatia quæ ſub diuo, inter porticus adornantur viridibus, quod hypæthræ ambulationes habent magnam ſalubritatem, ait Victruuius.

CAP.

A

CAP. XXVI.

De Odeo.

CERTAMEN muſicum vel in Odeo, vel in Scena Theatri præſertim Pythici, vel Iſthmici, aut in Gymnaſiorum exedris committebatur. Theatrum Pauſanias Athenis vocari Odeum ſcribit. Erat enim minuſculum Theatrum (θεατρίδιον) gradatim ſtructum, vnde ſpectabantur certamina muſica. Plutarchus in Pericle auctor eſt, in Odeo muſicos agonas celebratos eſſe. ἐθεῶντο δὲ ἐν ᾠδείῳ μουσικοὺς ἀγῶνας. Fuit forma regij tabernaculi, eodem auctore, τῇ ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον, καὶ πολύστυλον. Intus multæ ſedes collocatæ, multa tecta, multæ columnæ. Theoph. in character. πόσοι εἰσὶ κίονες τοῦ ᾠδείου. Artificum Dionyſi
B ſenaculum vocatur ab eodem in Philargyr. παρελθεῖν εἰς τὸ τῶν τεχνιτῶν βουλευτήριον, ὃ δὴ ᾠκοδόμηται παρὰ τὰς τοῦ κεραμεικοῦ πύλας οὐ πόρρω τῶν ἱππέων. In Odeo, vt & in Theatro, diſputationes interdum à Philoſophis habitæ, Ariſtide narrante Ægyptium in Odeum veniſſe, vt ibi diſputaret, Hierico 3. Certè olim antequam Athenis perpetuum eſſet Theatrum, in Odeo rapſodos, & citharœdos certare inter ſe moris fuit. Heſych. ᾠδεῖον τόπος ἐν ᾧ πρὶν τὸ θέατρον κατασκευασθῆναι οἱ ῥαψῳδοὶ, καὶ οἱ κιθαρῳδοὶ ἠγωνίζοντο. In eo tribunal fuit Prætoris. Sed & farinas ibidem admetiebantur, & per annonæ caritatem frumenta vendebant, & Philoſophi diſputabant, auctore Suida, qui & Odeum à Pericle exædificatum ſcribit. ᾠδεῖον ὥσπερ θέατρον, ὃ πεποίηκεν, ὥς φασι, Περικλῆς, εἰς τὸ ἐπιδείκνυσθαι τοὺς μουσικούς. διὰ τοῦτο καὶ ᾠδεῖον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ καὶ δικαστήριον τοῦ ἄρχοντος. διεμετρεῖτο δὲ καὶ ἄλφιτα ἐκεῖ. Demoſthenes δίκην σίτου εἰς ᾠδεῖον δικάσασθαι
C dixit. tamen Ciceroni odeum & pulpitum pro eodem ponuntur, vt ſit locus in Scena vbi caneretur. lib. 4. ad Atticum oſtendit, odeum partem ædificij eſſe laxam, quæ longè latéque explicaretur. Pro Odeo fuit Athenis ingens quædam & magnifica domus in tribu Meliteorum, vbi Tragœdi exercitationes, & ſcholas habebant. Eidem vſui fuit lenæum, locus amplo ambitu, cum Dionyſi Lenæi delubro, vbi certabant Muſici antequam Theatrum exſtructum eſſet. λήναιον περίβολον ἔχον μέγα, καὶ ἐν αὐτῷ διονύσου ληναίου ἱερὸν, ἐν ᾧ ἐπετελοῦντο οἱ ἀγῶνες πρὸ τοῦ τὸ θέατρον οἰκοδομηθῆναι. Ariſtid. in oratione, ὅτι μὴ μελετᾷ. ἀλλὰ ἐν ἐλάττοσι, ἢ ἐπὶ ληναίῳ τὰ τῆς παῤῥησίας ἐστι. Id eſt, *ſed aut inter paucos, aut in lenæo quidlibet dicere integrum erit.* Romæ Odea quatuor fuêre: vnum in Auentino, alterum inter Palatium & Cœlium ad metam ſudantem, tertium prope Theatrum Pompeij, quartum Domitiani, de quo Sueton. cap. 5. & Ammian. lib. 16. Horti Cæſaris prope Tiberim fuêre
D pro Odeo, vbi exercitationes ſuas habebant, priuſquàm in Theatro Pompeij recitarent, vt ſcribit Plin. lib 37. cap. 2. Horatius,

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæſaris hortos.

Romæ quoque pueri in cryptis ad edendas in Scena operas inſtituebantur, vt Athenis in Odeo, ait Sueton. in Caligula.

CAP. XXVII.

De proſcenio & pulpito.

IN Theatro Scena inter duo Theatri cornua extenſa erat, aulæis & peripetaſmatis hinc & inde tecta, ne ea quæ intus latebant, oculis hominum exponerentur, ante-
E quam in proſcenium prodirent, ait Iſidorus lib. 18. Proſcenium fuit locus patens & liber in fronte Scenæ in quem exibant actores, & hiſtrioniam agebant. In proſcenio fuit pulpitum, quod altius orcheſtra, è quo tibicines & citharœdi muſica actione populum detinebant: vel, vt Vitruuius ait, orcheſtra inter cuneos & Scenam fuit, in qua pulpitum quinque pedes altum, quod Græci θυμέλην dicunt, & logeum, in quo & chorus Tragœdorum ſaltabat. Vitruuius lib. 5. cap. 6. Ab eo, inquit, loco per centrum parallelos linea ducatur, quæ diſiungat proſcenij pulpitum, & orcheſtræ regionem. Plutarchus in Lycurg. προσκήνια θεάτρων. Idem ferè eſt cum paraſcenio, qui locus fuit ab vtraque parte Scenæ ante ipſam Scenam, in cuius medio θυμέλη erecta erat, vt Suidas. Harpocrationi παρασκήνιον ὁ περὶ τὴν σκηνὴν ἀποδεδειγμένος τόπος τῇ εἰς τὸν ἀγῶνα παρασκευῇ. *Paraſcenium locus circa Scenam præparando certamini deſtinatus.* Virgil. lib. 2. Georg. de proſcenio,

—— *& veteres*

Digitized by Google

——& veteres ineunt proſcenia ludi. A

Liuius lib. 10. belli Macedon. Theatrum & proſcenium ad Apollinis ædem. De pulpito Iuuenalis ſatyr. 14.

——— Prætoris pulpita lauti.

θυμέλην Victruuius lib. 5. eſſe vult αὐλητικήν. Pollux in orcheſtra *βῆμά τι εἴτε βωμὸν, ſuggeſtum aut aram.* Vnde & Thymelici artifices ab aris, quod ibi aræ Apollini & Baccho exſtructæ erant. Alij autem erant Thymelici, alij Scenici. Thymelici enim non erant infames, teſte Vlpiano l. 4. de his qui notantur infamia. Omnes tamen erant infames qui quæſtus causâ in Scenam prodibant. l. 2. eod. titulo. Apuleius Apolog. thymelicum choragium, & ſcenicum vocat. In thymele chorus fuit, cæteríque perſonam non habentes, vt fabulæ ſubſeruirent, hiſtrionibúſque in Scenam abditis populum geſticulatione retinerent. Suidas, μετὰ τὴν ὀρχήστραν βωμὸς ἐστι τοῦ Διονύσου, ὃς καλεῖται θυμέλη. μετὰ δὲ τὴν θυμέλην κονίστρα. Etymologicon, B θυμέλη ἡ τοῦ θεάτρου μέχρι νῦν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὠνόμασται, παρὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς τὰ θύη μερίζεσθαι, τουτέστι τὰ θύματα ἱερεῖα. τράπεζα δὲ ἦν ἐφ' ἧς ἑστῶτες ἐν τοῖς ἀγροῖς ᾖδον μήπω τάξιν λαβούσης τραγῳδίας. Id eſt, *Thymele menſa eſt in qua ſtantes in agris canebant, cùm in ordinem quo nunc eſt, Tragœdia nondum digeſta eſſet. Ab ea menſa thymele Theatri dicta eſt, quod in ea ſacrificia diuiderentur.* Martialis l. 1. ad Domitianum,

Qua thymelem ſpectas, deriſorémque Latinum,
Illa fronte precor carmina noſtra legas.

Logium, ait Heſychius, τῆς σκηνῆς τόπος ἐφ' ᾧ ὑποκριταὶ λέγουσι, *locus in proſcenio vbi dicunt hiſtriones.* Vet. gloſſæ pulpitum, θυμέλην, tabulatum planum, σανίδωμα ἐπίπεδον interpretantur. Thymelica Phornuto acroamata dicuntur, quæ Baccho adhiberi conſueuerant, διὰ τὴν πρὸς τὰς θαλίας αὐτῶν οἰκειότητα. γυμνικοὺς ἀγῶνας παρασκευάζουσι ἠλεῖοι, θυμελικοὺς κορίνθιοι, C σκηνικοὺς ἀθηναῖοι, id eſt, *quod conuiuiis & feſtiuitatibus ea conſentanea ſint. Elei autem gymnicos agonas preparant, Corinthij thymelicos, Athenienſes ſcenicos.* ὀκρίβας pro *logio* ponitur. Suidas, ὀκρίβας τὸ λογεῖον ἐφ' οὗ ἵστανται οἱ τραγῳδοὶ, ἢ ὑποκριταὶ, καὶ ἐκ μετεώρου ἔλεγον. *Ocribas logeum eſt, in quo ſtant Tragœdi, aut hiſtriones, & ex alto loquuntur.* Heſych. ὀκρίβας λογεῖον, ἐφ' οὗ οἱ τραγῳδοὶ ἠγωνίζοντο. τινὲς δὲ, κιλλίβας τρισκελὲς, ἐφ' οὗ ἵσταντο οἱ ὑποκριταὶ, καὶ τὰ ἐκ μετεώρου λέγουσι. *Quibuſdam*, inquit, *ocribas dicitur lignum tribus tibiis ſuffultum, in quo ſtant actores, & loquuntur ex alto.* Pollux lib. 7. cap. 28. ocribanta & cillibanta vult eſſe lignum tribus tibiis, quo fulciuntur tabulæ cùm pinguntur. ξύλον τρισκελὲς, ἐφ' οὗ αἱ πίνακες ἐρείδονται, ὅταν γράφωνται. Eius meminit Plato in ſympoſio, vbi Socrates ad Agathonem Poëtam ait; Videns tuam magnificentiam, cùm in pulpitum aſcendis, vnà cum actoribus, & intueris tantum Theatrum. ἰδὼν τὴν σὴν μεγαλοφροσύνην, ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὸν ὀκρίβαντα μετὰ τῶν ὑποκριτῶν, καὶ D βλέψαντος ἐναντίον τοσούτου θεάτρου, μέλλοντος ἐπιδείξεσθαι σαυτοῦ λόγους. Martialis lib. 1. epig. 71. pulpitum vocat ſuggeſtum, vnde Poëtæ & Oratores recitarent.

Illic æra ſonant; at circum pulpita noſtra,
Et ſteriles cathedras baſia ſola crepant.

Iuuenalis ſatyr. 6.

Longa per anguſtos figamus pulpita vicos.

Epictetus lib. 3. cap. 23. puluinum vocat. δεῖ τεθῆναι χίλια βάθρα, καὶ παρακληθῆναι τοὺς ἀκουσομένους, καί σε ἐν κόμψῳ στολίῳ ἀναβαίνοντα ἐπὶ πουλβῖνον διαγράφειν.

CAP. XXVIII.

E

De orcheſtra.

ORCHESTRA dicitur ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως, *à ſaltatione*, quod in ea Thymelici Athenis ſaltarent. Iſidorus lib. 18. cap. 44. Orcheſtra pulpitus erat Scenæ, vbi ſaltator agere poſſet, aut duo inter ſe diſputare. Ibi enim Poëtæ, Comœdi, & Tragœdi ad certamen conſcendebant, iiſque canentibus alij geſtus edebant. Suidas; orcheſtra τόπος ἐκ σανίδων ἔχων τὸ ἔδαφος, ἀφ' οὗ θεατρίζουσιν οἱ μῖμοι. Id eſt, *locus eſt ex tabulatis ſolum habens, vnde Mimi agunt.* malim, ἐφ' οὗ, *in quo.* Ita προσκήνιον interpretatur vetus Scholiaſtes Ariſtoph. ἐν ᾧ θεατρίζουσιν οἱ μῖμοι. Victruuio locus eſt orcheſtra inter Scenam, & cuneos Senatoribus ad ſpectandum aſſignatus. ſic ille lib. 5. cap. 6. In orcheſtra autem Senatorum ſunt ſedibus loca deſignata, & eius pulpiti altitudo ne ſit plus pedum quinque, vt qui in

orcheſtra

A orcheſtra ſederint, ſpectare poſſint omnium agentium geſtus. Ampliorem habent orcheſtram Græci, & Scenam receſſiorem, minoréque latitudine pulpitum, quod logeum appellant. Ideóque apud eos tragici & comici actores in Scena peragunt, reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones. Romæ tamen ipſi etiam planipedes in orcheſtram deſcendebant, ſi Feſto fides. Orcheſtra, inquit, locus in Scena, quò antea qui nunc planipedes, non admittebantur hiſtriones, niſi tantùm interim dum fabulæ explicarentur, quæ ſine ipſis explicari non poterant. In Græcia lineæ ducebantur in orcheſtra, vt chorus ordine ſtaret. Heſych. χαμμαὶ ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἦσαν, ὡς τὸν χορὸν ἐν στίχῳ ἱστᾶσθαι. Orcheſtræ genus fuit, cùm Oratores & Poëtæ apud amicos recitarent ſcripta ſua. Tum enim cathedræ in tabularis, quæ pro orcheſtra erant, reponebantur. Iuuenalis ſatyr. 7.

—— Quanti ſubſellia conſtent,
Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
B *Quæque reportandis poſita eſt orcheſtra cathedris.*

Vbi vetus Scholiaſt. orcheſtram ſpatium in Theatro dicit eſſe, quod pantomimo ſaltanti vacat. Eiuſmodi autem & Poëtæ legitur, in quo ſtans recitet; id eſt, eiuſmodi ſpatium Poëta ſibi legit, in quo ſtans recitet. Tarentinis orcheſtra Theatri Dionyſiaci dromos dicta eſt, à curſu, & ſaltatione. Heſych. δρόμος ἡ ὀρχήστρα διονυσιακοῦ θεάτρου παρὰ Ταραντίνοις. Græci tripodes Baccho ſacros in orcheſtra poſuêre, vbi ſtaret chorus. Ariſtid. orat. de concord. ad Rhod. ἀποβλέψατε δὲ καὶ πρὸς τοὺς τρίποδας τοὺς διονύσου τουτουσί, πάντως δὲ χαίρετε αὐτοὺς προσορῶντες. ἆρ' οὖν ποτε ἂν ἔτι στῆναι δοκοῦσιν ὑμῖν τῶν χορῶν ἐν αὐτοῖς μαχομένων; Id eſt, *aſpicite hos tripodas Libero ſacros, omnino gaudetis eos aſpicientes. An vobis illi conſtitui poſſe videntur, ſi chori inter ſe pugnent?* Cauebant ne orcheſtris ſcobs, aut arena ſuperiiceretur, quod ea ſuper-
C iecta vox deuoraretur, & in rudi parietum circumiectu doliis etiam inanibus. Currit autem, auctore Plinio, vox concauo, vel recto parietum ſpatio. lib. 11. cap. 51. Admonui Romæ Senatores ſediſſe in orcheſtra. Cic. de Prouinc. Conſul Piſo nunc in orcheſtra helluatur, antea poſt ſipatium. Auſon. ludo Sapientum,

—— Tu qui orcheſtræ proximus
Gradibus propinquus in quatuordecim ſedes.

Sueton. in Iulio cap. 39. Decimus Laberius ſeſſum in quatuordecim ſcena per orcheſtram tranſiit. Caligula etiam equites, & equitum vxores in orcheſtram induxit, quod deinde Claudius fecit, vt factum Caligulæ argueret. Dio l. 58. p. 495. de Claudio. εἰσήγαγε δὲ ἐς τὴν ὀρχήστραν ἄλλους τε ἱππέας, καὶ γυναῖκας τῶν ὁμοίων, οἷάπερ πω καὶ ἐπὶ τοῦ Γαΐου πρόσθεν ποιεῖν εἰώθεσαν. Nero in orcheſtra poëmata ſua legere ſolitus erat. Xiphilin. in Nerone; ἐπὶ τὴν τοῦ θεάτρου ὀρχήστραν ἐν πανδήμῳ τινὶ θέᾳ καθίσας, καὶ ἀνέγνω Τρωϊκά τινα ἑαυτοῦ ποιήματα. Hoc addo ex Suida de
D Scena quod exciderat, Scenam dici Suidæ medianam Theatri portam, paraſcenia ab vtroque latere ſpatia, proſcenium locum ante Scenam expoſitum, velis & peripetaſmatis ornatum; vnde & res exteriùs ornatæ, interiùs fœdæ vocantur proſcenia. Sic enim apud Athen. Nannium meretrix appellata eſt. σκηνή ἐστιν ἡ μέση θύρα τοῦ θεάτρου. παρασκήνια δὲ τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς μέσης θύρας, ait Suidas. μετὰ τὴν σκηνὴν εὐθὺς καὶ τὰ παρασκήνια. *Poſt Scenam*, inquit, *ſtatim erant paraſcenia.*

CAP. XXIX.

De Aulæis.

E AVLÆVM propriè tragicum eſt, ſipatium ſcenicum ac comicum, vt Apuleius lib. 1. Metamorph. acceptio tamen ſæpe confunditur. Aulæum eſt περιπέτασμα quo regiæ ſternuntur, ἀπὸ τῆς αὐλῆς. Siparium quaſi ſeparium dicitur, velum quod in Theatro obducebatur, deducebatúrque, pro commodo actuum, ne ſpectatoribus omnia paterent. Iuuenalis ſatyr. 8.

Conſumptis opibus vocem Damaſippe locaſti
Sipario; clamoſum ageres vt ſaſma Catulli.

Mimicum enim & comicum erat. Seneca lib. de tranquillit. cap. 11. de Publij mimo. Inter multa alia cothurno, non tantùm ſipatio fortiora. Donatus ſipatium eſſe vult velum ſub quo latent paradoxi cùm exeunt. Aulæa, inquit, in Scena intexta ſternuntur, quod pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vſque perlatus, pro quibus ætas poſterior ſipatia accepit.

Digitized by Google

accepit. Eſt autem mimicum velum quod populo obſiſtit dum fabularum actus commutantur. Feſtus; Sipario Mimi in Scenis vtuntur, id eſt, aulæo. Donati verba ex manu ſcripto exemplari ita reſtituenda ſunt vt poſui, quia in vulgaris ſunt corrupta. In veteri gloſſario, oppanſum velum eſt in Scena, quia vndique panditur. Singula è Scenæ vmbraculis in proſcenium ordine prodibant, vt ſpectarentur, nec fuit integrum in Scenam irrumpere trans aulæa, vt retegerentur qui laterent. Syneſius 2. de Pronœa. θεατὴς ἐκεῖνος ὅστις ἐν τῇ χώρᾳ περιμένει τὰ δεικνύμενα, θεᾶται καθ' ἕκαστον ἐν τάξει προκύπτοντα τοῦ παραπετάσματος. εἰ δέ τις τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο, καὶ τὸ λεγόμενον, εἰς ὃ τὸ κυνοφθαλμίζοιτο διὰ τοῦ προσκηνίου, τὴν παρασκευὴν ἀθρόαν ἅπασαν ἀξιῶν ἐποπτεῦσαι, ἐπὶ τοῦτον οἱ ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. *Spectator*, inquit ille, *qui ſuo loco expectat ea quæ oſtenduntur, ſingulatim ordine prodeuntia ex vmbraculis, modeſtus eſt. Quod ſi per vim irrumpat in Scenam, & quod dicitur, in id quod latet oculos emiſſitios inſerat, poſtulans confertim apparatum omnem per proſcenium intueri, in hunc Hellanodicæ maſtigophoros armant.* Fortè legendum, καθ' ἕκαστον ὁρᾷ, id eſt, *ſpectator qui ſuo loco manet, ſingillatim ea cernit.* Putem tamen, quod hodiéque fit, omnes actores antequam ſinguli agerent, confertim, & in turba in proſcenium prodiiſſe, vt ſui expectationem commouerent. Quod voluiſſe videtur Clemens Alexand. lib. 6. ſtrom. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν θεάτρων γίνεται, καὶ ἐπὶ τῶν ἑκάστου μερῶν, κατὰ τὴν ἐνόρασιν, καὶ περιόρασιν, καὶ συνόρασιν, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ γίνεται. ἀθρόως γὰρ πάντα καὶ ἕκαστα ἐν μέρει μιᾷ προσβολῇ προσβλέπει. Id eſt, *& quod in Theatris fieri ſolet, & in ſingulis cuiuſque partibus intuendo, contuendo, circumſpiciendo, vt omnia in oculos incurrant, idem & in Deo fit. Confertim enim omnia, & ſingula vno obtutu cernit.* Quæ verba poſſunt de Thearri ſtructura accipi. Sipario igitur Mimi in ſcenis vtuntur, id eſt, aulæo, vt interpretatur Feſtus, quod ideo tragicum & comicum eſſe dicitur. Iuuenalis ſatyr. 6.

——Quoties aulæa recondita ceſſant,
Et vacuo, clauſóque ſonant fora ſola Theatro.

Idem ſatyr. 14.

——Omnia Floræ
Et Cereris licèt, & Cybeles aulæa relinquas.

Horatius lib. 2. epiſt. 1.

Quattuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditúmque caterua.

lib. de Arte,

Si plauſoris eges aulæa manentis, & vſque
Seſſuri, donec cantor vos plaudite dicat.

Cæterùm aulæa ducebantur, reducebantur, deponebantur, vt Scenæ interioris picturæ apparerent. Ammianus Marcell. Aulæo, inquit, depoſito Scenæ. Ouidius lib. 3. Metamorph.

Sic vbi tolluntur feſtis aulæa Theatris,
Surgere ſigna ſolent, priméſque oſtendere vultus,
Cætera paulatim, placidóque educta tenore
Tota patent, imóſque pedes in margine ponunt.

Erant enim picturæ & imagunculæ in Scena frequentes ad ornatum, & aulæa ipſa acu picta. Virgilius,

Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

Imagunculârum meminit Martianus Capella lib 9. de nuptiis. Læua, inquit, harmoniæ virgines quamplures, auro aſſimilatæ, paruæque effigies theatralium voluptatum religatæ pendebant.

CAP. XXX.

De foris & ſpectaculis.

LOCA in quibus ſedent ſpectatores in cauea Theatri dicuntur ἴκριοι, fori, ſpectacula, ſedes, tabulata, ſubſellia, ἴκρια, θεωρεῖα, cunei, κερκίδες vet. gloſſ. Calpurnius Bucol. 7.

Vidimus in cælum trabibus ſpectacula textis
Surgere, Tarpeium propè deſpectantia culmen,
Immenſóſque gradus, & cliuos lene iacentes.

Venimus

A *Venimus ad ſedes vbi pulla ſordida veſte*
Inter fœmineas ſpectabat turba cathedras.
Nam quæcunque patent ſub aperto libera cælo,
Aut eques, aut niuei loca denſauêre Tribuni.

Ariſtoph. Scholiaſtes in Nebulis. θῶκος καλεῖται ὁ τόπος ἀθλικῶς, ἔνθα πολλοὶ συνέρχονται σκεψόμενοι. Id eſt, θῶκος *locus dicitur in quem multi conueniunt ſpectaturi.* Ponitur pro Theatro, quemadmodum & ἔλαιον pro loco vbi vænale oleum. In ſumma cauea mulieres, & capite cenſi. Dio Chryſoſt. orat. 32. δῆμος γάρ ἐστιν ἄκρον τὸ θέατρον. Olim promiſcuè ſpectabant plebeij cum Senatoribus, viri cum mulieribus, vt eſt apud Valerium Maxim. lib. 4. cap. 5. & quidem ſtantes. Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. cap. 31. Senatus etiam ſubſellia, quibus ad horam congeſtis in ludorum ſpectacula iam olim vti ciuitas cœperat, deinceps prohiberet apponi.
B Oroſius lib. 4. cap. 20. Senatus auctore Naſica ſubſellia ludis poni vetuit. Cùm vulgò per cuneos in ſedilia ſe cogerent, arbitror funem album duci ſolitum, vt in Circo, quæ λευκὴ vet. gloſſ. dicitur. Vide quæ in eam rem diximus libello de Circo. Vet. gloſſ. ſpartum, λευκὴ ἐν θεάτροις, tranſenna, βρόχος ἐν ἀφετηρίοις τεταμένος, *funis in carceribus extentus.* Ouid. lib. 3. Amor. eleg. 2.

Quid fruſtra refugis? cogit nos linea iungi.

Athenis mulieres & hoſpites ſpectabant ex loco qui dicitur κερκίδες, id eſt, *radij*, ſeu *arbores ſtipite oblongo inſtar radij.* Etymologicon κερκίδα εἶδος φυτοῦ eſſe vult, id eſt, *ſpeciem plantæ.* Heſychius κερκίδα τὴν τῆς πίτυος κορυφὴν, ἢ αἰγείρου, id eſt, *cacumen pinus, aut populi*, ſeu *alni.* Polluci lib. 4. cap. 19. κερκὶς ἡ παρ' αἴγειρον θέα. Id eſt, *cercis eſt ſpectaculum ad alnum vbi hoſpites ſedebant.* Sphyromachus enim legem tulerat, vt mulieres, & hoſpites ad cercidas
C ſederent. Quò reſpexit Alexis in Gynæcocratia his verbis, δεῖ ἐνταῦθα περὶ τὴν κερκίδα ὑμᾶς καθιζούσας θεωρεῖν ὡς ξένας. Id eſt, *oportet hîc vos circa alnum ſedentes ſpectare vt hoſpites ac peregrinas.* legendus Ariſtoph. Scholiaſtes in Concionatr. Alnus autem erat ſupra Theatrum in ſumma cauea, vnde qui excuneati erant ſpectabant. Spectaculúmque ab alno remotiſſimum erat à Scena. Suidas, ἀπ' αἰγείρου θέα, ἡ ἀπὸ τῶν ἐσχάτων. αἴγειρος γὰρ ἐπάνω ἦν τοῦ θεάτρου, ἀφ' ἧς οἱ μὴ ἔχοντες τόπον ἐθεώρουν. Erat & Athenis alnus prope delubrum, vbi foros & tabulata ludis figebant, priuſquàm Theatra eſſent, ait Heſych. αἴγειρος ἦν Ἀθήνησι πλησίον τοῦ ἱεροῦ, ἔνθα πρὶν γενέσθαι θέατρον τὰ ἴκρια ἐπήγνυον. ἴκρια τὰ ἐπὶ τοῖς ξύλοις καταϲκευαζόμενα θεωρεῖα, καὶ τὰ ξύλινα ἃ τοῖς ἔλεγον Ἀθήνησιν ἐφ' οὗ ἐθεώρουν πρὸ τοῦ τὸ ἐν Διονύσου θέατρον γενέσθαι. Ariſtoph. Scholiaſtes in Nub θῶκος καλεῖται ὁ τόπος ἔνθα πολλοὶ συνέρχονται σκεψόμενοι. Athenis nemo gratis ſpectabat niſi teſſeram ab artificibus accepiſſet. Theophraſt. in charact. καὶ μάχεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι, καὶ προῖκα θεωρεῖν ἀξιοῦσι. Item, καὶ ξένοις δὲ αὐτοῦ θέαν ἀγοράσας μὴ δοὺς τὸ μέρος
D θεωρεῖν. Plutarchus in Gracchis dixit θεωρητήρια ἐκμισθοῦν, θέαν ἀγοράζειν, θέαν καταλαμβάνειν. Theophraſt. καὶ ἐπὶ θέαν ἡνίκα ἂν δέῃ πορεύεσθαι οὐκ ἐῶν τοὺς υἱεῖς, ἡνίκα δὲ προῖκα ἀφιᾶσιν οἱ θεατρῶναι. Lucar Athenis pendi ſolitum ab iis qui locum in Theatro habere vellent. Pericles primus fecit τοὺς τόπους ὠνητοὺς, *loca vænalia.* Propterea viritim accipiebant de ærario certam pecuniam, vt pauperes ſpectarent. Lucar illud pendebatur θεατρώνῃ, qui Ariſtophani dicitur θεατροπώλης. θεατρῶναι, *redemptores qui exſtruenda ſubitaria Theatra conducebant*, θεατροπῶλαι οἱ θέαν ἀπομισθοῦντες, ait Pollux. Duobus obolis ſpectabant, vt Demoſt pro Corona. Eum qui exigebat Lucar, Demoſthenes pro Corona vocat architectum. Scholiaſtes Ariſtoph. in Veſp. ἰκρίοις θεωροῦντες τοὺς δύο ὀβολοὺς παρεῖχον. Heſychius ſub Diophanta Lucar drachmam fuiſſe ait in voce δραχμὴ χαλαζῶσα. Romæ merces vulgaris actoris denarij
E quinque. Seneca epiſt. 81. Ille qui in Scena elatus incedit, ſeruus eſt, 5. modios accipit, & 5. denarios. Septem denarios attribuit Icaro Menippus Luciani, ἑπτὰ δραχμῶν εἰς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον. Tiberius ludorum ac munerum impenſas corripuit mercedibus Scenicorum reſciſſis. Marcus Antoninus temperauit Scenicas donationes, iubens vt qui nos aureos Scenici acciperent Sed vnde Æſopo, & Roſcio ex hiſtrionia diuitiæ? Lucar erat vel ab editoribus, vel à fiſco. Gloſſæ, Lucar, μισθὸς ἀπὸ φίσκου.

CAP. XXXI.

De iure ſedendi ac præſidendi.

REPVBLICA Romæ conſtituta, ne turbæ eſſent in Theatro, ſuus cuique locus attributus eſt, orcheſtra Senatoribus, quatuordecim ordines equitibus, media cauea

Digitized by Google

viris, ſumma fœminis, viatoribus quoque tribunitiis ſuus locus, auctore Tacito lib. 16. A
Liberto, inquit, accuſatori præmium operæ locus in Theatro inter viatores tribunitios datur. Diſſignator viros illuſtres ſeſſum ducebat, priuſquàm hiſtriones in Scena ſtarent. Plaut. in Pœnolo;

Ne deſignator præter os obambulet,
Ne ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scena ſtet.

Athenis quidem erant νεμέσεις, καὶ προεδρίαι, id eſt, *priuilegia, & præſidendi iura.* Heſychius, νεμέσεις τὰς ἐν τῷ θεάτρῳ καθέδρας, ψηφίσματι νενεμισμένας προεδρίας ἱερεῦσι, &c. Id eſt, *nemeſes vocant ſeſsiones in Theatro, iúſque præſidendi plebiſcito Sacerdotibus datum, & iis qui de Rep. bene meriti eſſent.* Ariſtoph. in Equitib.

Νῦν δ' ἐὰν μὴ προεδρίαν φέρωσι,
Καὶ τὰ σιτία, οὐ μαχεῖσθαί φασι. B

Id eſt, *nunc autem niſi ius præſidendi ferant, & cibum, dicunt ſe non pugnaturos.* Licuit autem iis qui hunc honorem adepti eſſent, in Senatu, concionibus, Theatro, & alio quolibet conuentu eos qui anticipaſſent excitare, & eorum loco ſedere. Martialis lib. 6.

In Pompeiano dormis Leuine Theatro,
Et quereris ſi te ſuſcitat Oceanus.

Scholiaſtes Ariſtoph. in Equitib. τιμῆς καὶ οὗτος τρόπος. ἐξῆν δὲ τοῖς τιμῆς ταύτης τυχοῦσι καὶ ἐν βουλευτηρίῳ, καὶ ἐν ἐκκλησίαις, καὶ ἐν θεάτρῳ, καὶ ἐν ἄλλῳ παντὶ συλλόγῳ τοὺς προλαμβάνοντας, εἴ τινες ἦσαν, ἐξεγείραντας αὐτοὺς εἰς τὸν ἐκείνων τόπον καθίσαι. Suidas paulo aliter hæc verba habet; τοὺς προλαμβάνοντας μεταθέσθαι, καὶ ἐξεγείραντας αὐτοὺς εἰς τὸν ἐκείνων καθίζεσθαι τόπον, id eſt, *eos qui antè occupaſſent aliò traducere licuit, & excitare eos, ac eorum loco ſedere.* Ariſtides in Miltiade, μιλτιάδην δὲ τῆς χώρας ταξόμενον, ἢ τάξιν τινὰ δώσομεν, ἢ δηλονότι τὴν πρὸ τοῦ θεάτρου, καὶ οὐ πᾶσιν ἐν καλῷ τῆς θέας C
ἔσται. πλὴν γε ὅσον οὐκ ἀριστοβάτης ἀνὴρ μᾶλλον, ἢ τοῦ δεξιοῦ τοῖς ἄλλοις κέρως. Theophraſt. de Areſcia, καθῆσθαι πλησίον τῶν στρατηγῶν. Ius προεδρίας Athenis hæreditarium fuit, tranſibátque ad maximum natu. Plutarchus in Demoſthene pſephiſma Demochatis laudat, quo actum eſt, vt id ius Demoſtheni darent. Fuit & Athenis ſuus cuique locus attributus, buleuticus Senatoribus, ephebicus ephebis. Ariſtophanes in Auibus,

ὅρα ἄνδρα τῆς γυναικὸς ἐν βουλευτικῷ.

Id eſt, *vide virum mulieris in buleutico.* vbi Scholiaſtes, οὗτος τόπος τοῦ θεάτρου ὁ ἀνειμένος τοῖς βουλευταῖς, ὡς καὶ τοῖς ἐφήβοις ἐφηβικός. Id eſt, *hic locus in Theatro Senatoribus conceſſus, vt ephebis ephebicus.* Pollux lib. 1. cap. 19. id ipſum notat. Mulierum & virorum ſedes diuiſæ erant, cuius rei auctor Sphyromachus. Impudicæ ſeorſum ſpectabant à pudicis, vt ſcribit vetus Scholiaſtes Ariſtoph. Prima ſeſſio dicitur primum lignum, vbi Iudices ſedebant. Epicrates Comœdodidaſcalus eum qui primus ſedet inter Iudices vocat πρωτόβαθρον. Pollux, πρῶτον δὲ ξύλον ἡ D
προεδρία, μάλιστα τῶν δικαστῶν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸν πρῶτον καθίζοντα πρωτόβαθρον Ἐπικράτης λέγει. Quia ſcilicet prima illa ſeſſio πρῶτον βάθρον in concione, & foro dicta eſt. Heſych. ξύλον πρῶτον. πρῶτον βάθρον ἡ προεδρία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῷ δικαστηρίῳ. Haud ſcio an proëdriam quinque Iudices qui ius Comicis reddebant, habuerint. Heſych. πέντε κριταί, τοσοῦτοι τοῖς κωμικοῖς ἔκρινον οὐ μόνον Ἀθήνησι, ἀλλὰ καὶ ἐν Σικελίᾳ. ἐν πέντε κριτῶν, τουτέστιν ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐξουσίᾳ. Romæ Imperatoris προεδρίαν deſcribit Sueton. in Nerone cap. 12. Icarius primo ſtatim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipſúmque cruore reſperſit. Nam perrarò præſidere, cæterùm accubans primùm paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto ſpectare cõſueuerat. Cubiculum illud fuit ἀρχικὸς, vnde ſpectabant viri principes. Tacit. lib. 4. Decretum & quoties Auguſta Theatrum introiſſet, vt ſedes inter Veſtalium conſideret. Auguſtus, Auguſta, Editor, Veſtales in podio ſedebant. Senatus in orcheſtra ſeu in duobus primis ſubſelliis, equites in 14. ordini- E
bus populus in popularibus. Spectabant olim Romæ in foro è mænianis. Mænius enim, auctore Iſidoro, collega Craſſi in foro proiecit materias, vt eſſent loca in quibus ſpectantes inſiſterent, quæ ex eo nomine mæniana appellata. In Græcia diuites penè omnes in Theatro cùm ſederent ſibi puluillos ſubſternebant. Theophraſtus in charact. de adulat. κόλαξ τοῦ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια, αὐτὸς ὑποστρῶσαι. Dio ſcribit, Caligulam puluillos Senatoribus indulſiſſe; qua de re & nos libello de Circo egimus. Honori fuit apud Græcos in Theatro prædicari, dedecori in foro, in quo qui prædicantur, dicuntur ἀποκηρύττεσθαι, qui in Theatro, κηρύττεσθαι. Dio Chryſoſt. de gloria. τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κηρυττομένους ἀθλίους ἅπαντας νομίζουσι, τοὺς δὲ ἐν θεάτρῳ μακαρίους. καὶ τούτους μὲν κηρύττεσθαί φασι, ἐκείνους δὲ ἀποκηρύττεσθαι. Romæ mortuis ſella in Theatrum inferebatur. Dio in Auguſto, μαρκέλλῳ δίφρον

ἀρχικὸν

Digitized by Google

A ἀρχικὸν εἰς τὸ θέατρον ἐν τῇ Ῥωμαίων πανηγύρει εἰσφέρεσθαι. Id eſt, *Senatus cenſuit vt Marcello celebritate ludorum ſella curulis in Theatrum inferretur.* Iulius Cæſar ſibi ſuggeſtum in orcheſtra poſuit, apud Suetonium in Iulio cap. 76. Seiano & Tiberio ſellas inauratas (non vt vir doctus, aureas) in Theatra inferebant. Dio, δίφρους τε ἐπιχρύσους εἰς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερον. Item lib. 44. Cæſari mortuo ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον εἰς τὰ θέατρα, καὶ τὸν στέφανον τὸν διάλιθον, καὶ διάχρυσον εἰσάγεσθαι. Xiphilin. in Pertinace, καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰσάγεσθαι, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα. Id eſt, *decreuerunt vt Iulij Cæſaris ſella inaurata in Theatra, & corona lapillis diſtincta & inaurata inferretur.* Item, *& auream imaginem Pertinacis in curru elephantino in Circum inuehi, & in reliqua Theatra iuſſit.*

B

CAP. XXXII.

De concionibus in Theatro.

THEATRVM in Græcia non modò ludis vſui fuit, ſed & concionibus & ſupplicijs, atque adeò factionibus, quod nullus eſſet locus frequentioris populi. Quare Theatra Valerius Maxim. vocat vrbana caſtra. Auſon. ludo Sapientum,

—— Et Atticis quoque,
Quibus Theatrum curiæ præbet vicem,
Vna eſt Athenis atque in omni Græcia
Ad conſulendum publici ſedes loci.

Apuleius Florid. 1. Bono enim ſtudio in Theatrum conueniſtis, vt qui ſciatis non locum au-
C ctoritatem derogare orationi, ſed cum primis hoc ſpectandum eſſe, quid in Theatro deprehendas. Nam ſi mimus eſt, riſeris, ſi funerepus, timueris, ſi Comœdia eſt, faueris, ſi Philoſophus, didiceris. Cicero pro Flacc. Cùm in Theatro Græci conſederant, rum bella ciuilia ſuſcipiebant. Tacit. lib. 18. Antiochenſes in Theatro de rebus maximis conſultare ſolent. Liu. lib. 24. omnes Græcorum conciones in Theatro. Iuuenalis ſatyr. 10.

—— & pleni moderantem frena Theatri.

Dio de legatione. Tarentini legatos in Theatro audiunt. Actus Apoſtol. cap. 19. τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. *Quidam ex Aſiarchis conſulebant Paulo ne ſe daret in Theatrum.* Philoſtratus in Phylargo; Athenis in Theatro dicebant αὐτοσχεδιάζοντες concione conuocata. Varro apud Nonium; Vos ex Theatro qui voluptatem auribus huc occupatum concurriſtis domo, adeſte, & à me quæ feram cognoſcite, domum vt feratis è
D Theatro literas. Dio Chryſoſt. orat. 32. δεῦρ' ἀγελῶ τὸ θέατρον. Denique paſſim apud optimæ notæ auctores eius rei luculenta teſtimonia proſtant. Supplicia in Theatro habita indicat Philo in Flaccum p. 671. ἐν μέσῳ θεάτρῳ πληγαῖς αἰκίσαι, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ βασανίζειν. *In medio,* inquit, *Theatro plagis deturpare, & igne, ferróque torquere.* Hoc addo, quo die ſpectacula in Theatro Pompeij eduntur, Senatum in Curia Pompeij habitum. Appian. θέαι δὲ ἦσαν ἐν τῷ Πομπηΐου θεάτρῳ, καὶ βουλευτήριον ἔμελλε τῶν πρὸς περὶ αὐτὸ εἰκῶν ἔσεσθαι, εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς θέαις ὧδε γίνεσθαι. Suet. in Iulio cap 8. Poſtquam Senatus Idibus Martiis in Pompeij Curiam indictus eſt, facilè locum & tempus prætulerunt. Is dies propter Annæ Perannæ feſtum ſolitus.

CAP. XXXIII.

E

De factionibus Theatri.

DE factionibus quæ in Amphiteatro, copioſè & doctè Iuſtus Lipſius, de iis quæ in Circo, & nos plenè diximus libello de Circo. De factionibus quæ in Theatro, ne ſæpius eandem incudem verſem, hoc tantùm dico, fuiſſe & in Theatro factiones, partiúmque duces qui cœtus hiſtrionali ſtudio miſcerent. Tacitus lib. 1. Percennius quidam dux olim theatralium operarum, miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Sueton. in Nerone cap. 26. legendus, & Tacit. lib. 13. Nero fautores hiſtrionum velut in prælium conuertit impunitate & præmiis. Ioſephus lib. 19. cap. 1. χαρᾷ φερόμενος τῇ γαίᾳ τὴν ἐπὶ θεωρίαις τῶν πολλῶν σπουδήν. παρὰ καὶ διακέκριτο οὐδὲν οὔτε τῇ συγκλήτῳ χώρων, οὔτε τοῖς ἱππεῦσι, φύρδην ἵζοντο καὶ τοῖς ἀνδράσιν ὁμοῦ αἱ γυναῖκες, καὶ τῷ δούλῳ ἀναμεμιγμένον ἦν τὸ ἐλεύθερον. *Studium,* inquit, *plebeculæ*

in ſpectacula voluptati erat Caio, quare neque Senatui, neque equitibus ſedes diuiſæ erant: omnes verò promiſcuè ſedebant viri cum fœminis, ſerui cum liberis. A

CAP. XXXIV.

De miſſilibus Theatri.

DE largitione quæ in publico fiebat ab Imperatoribus, & alij dixerunt, & nos nonnihil libello de Circo attigimus. Miſſilia enim è loco edito dabantur, teſſeræ ſpargebantur in populum, pecuniæ, aues, cariotides, & cætera id genus, de quibus Statius l. 1. Syluar. ſyl. vltim. Martialis lib. 11. epig. 32. l. 8. epig. 57. & 77. Xiphilin. in Caligul. Sueton. in Nerone cap. 11. 41. 43. 78. in Caligula cap. 17. 18. 36. Perſius ſatyr. 6. B

——Oleum, artocreáſque popello
Largitur.——

Sueton. in Domit. cap. 4. Septimontiali ſacrorum die Senatui equitique panaria. E Theatri ſuperiori parte miſſilia iactata. Dio de Tito, σφαιρία ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐῤῥίπτει. Item è baſilica ſiue regia quæ foro imminebat. Ioſephus lib. 19. c. 1. καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς ἱστάμενον, καὶ δραχμὰς χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς χρήματα διαῤῥίπτοντα ὥσαι κατὰ κεφαλῆς παρῆν. ὑψηλὸν δ᾽ ἐστὶ τὸ στέγος εἰς τὴν ἀγορὰν φέρον. Corippus l. 4. Iuſtini,

——Medióque fori quo diuite dextra
Egrediens Princeps ſacra trabeatus ab aula
Diuitias vulgo ſolemni munere donans,
More niuis ſparſurus erat, noua fabrica ſurgit, C
Turbatur tota lignorum venditor vrbe.

Quod iam olim factitatum eſſe apparet ex Liuio, qui ſcribit, Attilium Glabrionem qui Antiochum vicerat, multa congiaria dediſſe quibus gratiam populi emeritus ſit. In ſpargendis miſſilibus verbera frequentia, & cædes erant. Ideóque prudentiſſimus quiſque, ait Seneca, cùm induci videt munera, fugit à Theatro, & ſcit magno parua conſtare. Nemo ſerit exeuntem. Nouel. Iuſtiniani 105. In ſparſionibus iſtis plebeij factioſi πληγὰς διὰ ῥοπάλων, καὶ ξύλων, καὶ λίθων εἰσέφερον. Dicebantur operæ theatrales. Tacitus lib. 1. Annalium. Percennius quidam dux olim theatralium operarum, miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Aliæ fuerunt operæ ſcenicæ, de quibus vet. inſcriptio. MAR. SEPTIMIO MAR. FILIO HORATIO SEPTIMIANO EQVO PVBLICO IIII. VIR. I. DEC. PRÆFEC. FABR. ROMÆ DECVR. IIII. SCAMIL. LAR. OPERÆ VETERES A SCENA PATRONO OB MERITA EIVS L. D. D. D. Operas à Scena Scenicos vocat. Sagatorum munus aliquod fuit in Theatro, vt indicat vet. inſcriptio. IMP. CÆSARI D. NERVÆ F. NERVÆ TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONT. MAX. TRIBVNIT. POTEST. OCTAV. IMPER. IIII. COS. P. P. OPTVMO PRINCIPI SAGARI THEATRI MARCELLI CVLTORES DOMVS AVGVSTÆ. Item, C. TERENTIO C. L. PAMPHILO SAGARIO POST ÆDEM CASTORIS. Martialis lib. 8. epig. 58. D

Cùm tibi tam craſſæ ſint Artemidore lacernæ,
Poſſum te ſagarum iure vocare meum.

Sagaria negotiatio l. 52. §. quidam. D. pro ſocio. non de Theatri miniſteriis accipienda eſt, ſed de ſagorum negotiatione.

E

CAP. XXXV.

Qui præter Scenicos, & hiſtriones in Scena, aut orcheſtra agerent.

SCENAM propriè hiſtrionibus & ludiis, orcheſtram choro, & thymelicis addictam fuiſſe vulgò notum eſt. Paulo ignotius, quinam alij vel in Scenam aſcenderint, vel in orcheſtram deſcenderint, vt voluptati populo eſſent per interludia, ſi fabula daretur; vel in ipſo fabulæ decurſu, ſi eorum opera vſui eſſet actoribus. Ingens vtique huiuſmodi hominum ſylua fuit, quorum alij miracula patrarent, Græci vocant θαυματοποιοὺς, Latini præſtigiatores, acetabularios; alij per caradromum decurrerent, cernuarent, petauriſtæ eſſent, petaminarij, grallatores, phonaſci, pantomimi, crotochoraulæ, citharœdi,

A citharœdi, ſatyri, Lentuli, tibicines, paraſiri, Atellani, dictioſi, ridiculi, rapſodi, vrbicatij, pſaltriæ, ſabulones, planipedes, mimi, maſtigophori, apinatij, moriones, miriones, ſanniones, choreutæ, Iambi, ſalij, Muſici, Poëtæ, curiones, præcones, agonarchæ, de quibus ſingulatim agendum, vt res appareat.

CAP. XXXVI.

De voce miraculi, *& miraculorum patratoribus.*

MIRACVLA Romæ olim in rebus turpibus fuêre. Miraculæ meretrices Plauto in Neruolaria dicuntur, diobolares, ſchœnicolæ, miraculæ. Varro Marcipore, eodem B conicit miracula neſcio quæ. Arnobius l. 5. ſtatuit exhilarare miraculis. Græci *θαύματα* vocant, quaſi *θεάματα*, à voce *θεάομαι*, *ſpectacula ſtupenda*. Ariſtoteles l. 2. de generat. *τὰ αὐτόματα τῶν θαυμάτων*, id eſt, *αὐτόματα θαύματα*, & *ſpontanea miracula*: vnde & *θαύμακτρον* merces quæ datur quaſi Lucar præſtigiatori. Sophron, *φέρε τὸ θαύμακτρον*. & thaumatopœi, ſeu mirifici dicti homines proiectæ audaciæ, qui ſummo vitæ periculo ſtupendâ in vulgus patrarent, per rotas & ignes ſe traiicerent, tenuiſſimis & aduerſis funibus currerent, ingentia onera ſupra hominis vires portarent, in immenſam altitudinem mergerentur, & ſine vlla reſpirandi vice maria perpeterentur, vt ſcribit Seneca l. 2. de Ira. Dio Chryſoſtomus in Diogene, Corinthi Iſthmiis *πολλῶν θαυματοποιῶν θαύματα ἐπιδεικνύντων, πολλῶν δὲ τερατοσκόπων τέρατα κρινόντων*, *cùm multi miraculorum editores miracula patrarent, multi miraculorum ſpectatores de miraculis iudicarent, multi prodigiorum interpretes portenta interpreta-*
C *rentur.* Erant qui è loco ſuperiori machina lignea deſcenderent, vnde flammam ſpargerent in Scenam, quæ varios orbes efficeret, ac tabulata comprehenderet. Alij rotabantur in chori ſpeciem flammas ore, vel manu iactantes, ſibi & aliis innoxij. Claudianus Panegeric. 8.

Mobile ponderibus deſcendat pegma reductis,
Inque chori ſpeciem ſpargentes ardua flammas
Scena rotet, varióſque effingat Mulciber orbes
Per tabulas impunè vagus. ———

Erant qui contum in fronte, quaſi arborem radicibus humi defixam, immotam gererent, aut puerulos in ſumma pertica luctantes inter ſe exhiberent. Chryſoſtom. de iureiuran. *τί ἄν τις εἴποι περὶ ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν, οἳ κοντὸν μετώπῳ βαστάζοντες, καθάπερ δένδρον ἐρριζωμένον ἐπὶ*
D *τῆς γῆς, οὕτως ἀκίνητον διατηροῦσιν, παιδία μικρὰ ἐπ' ἄκρου τοῦ ξύλου παλαίειν ἀλλήλοις παρασκευάζουσι; τὸ μέτωπον μόνον δεσμοῦ παντὸς ἀσφαλέστερον.* *Frons*, inquit, *ſola quolibet vinculo tutior eſt.* Athenæus l. 1 pag. 10. meminit Cratiſthenis cuiuſdam Phliaſij mira patrātis, qui ignem ſponte ſua exoriri, ac exiſtere faciebat, & multa alia oculis omnium ſubiiciebat, quibus homines obſtupeſcerent, & quodam modo externarentur. *ὃς πῦρ τ' αὐτόματον ἐποίει ἀναφύεσθαι, καὶ ἄλλα πολλὰ φάσματα ἐτεχνᾶτο, ἀφ' ὧν ἐξίστη τῶν ἀνθρώπων τὴν διάνοιαν.* Legendus Ælian. lib. 9. cap. 62. variæ hiſtor. & Athen. l. 1. qui & Nymphodori cuiuſdam thaumatopœi meminit. Nicephorus Gregoras lib. 8. *τερατοποιοὺς* vocat. Alius, inquit, equo inſidens ad curſum illum incitabat, eóque currente nunc erectus in ſella ſtabat, nunc in equi iuba, in fronte, clunibus, pedibus ſemper aptè, & concinnè commutatis. *εὐφυῶς ἀεὶ παραλλάττων τοὺς πόδας, καὶ ὥσπερ ἱπτάμενος δίκην πτηνοῦ.* Erant qui per flammas illæſi ſe traiicerent, Delphinum imitarentur
E natando in arido, & ſine alis in aëre volarent. Manil. l. 5.

Membráque per flammas, orbéſque emiſſa flagrantes,
Delphinúmque ſuo per inane imitantia motu,
Et viduata volant pennis, & in aëre ludunt.

Æſchylus in ipſo ingreſſu fabularum ſuarum eiuſmodi miracula patrabat, vt ſcribit Suidas, *σεμνότητος ἕνεκα ἐπὶ πολὺ ἐσιώπα ὁ Αἰσχύλος ἐν τοῖς θεάτροις εἰσιών, καὶ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν δραμάτων ἐτερατεύετο.* Foêre qui pede tela vibrarent, ſcriberent, cibos caperent, nares emungerent, manus abſtergerent, pilam pede quaſi manu exciperent, quod hodiéque à pleriſque fieri ſcimus. Manil. l. 5. vt legit doctiſſimus Scaliger.

Ille pilam celeri fugientem reddere planta,
Et pedibus prenſare manus, & ludere ſaltu,
Mobilibúſque citos ictus glomerare lacertis.

Digitized by Google

Ille potens turbam perfundere membra pilarum, A
Per totúmque vagas corpus diſponere palmas,
Vt teneat tantos orbes, ſibíque ipſe reludat,
Et velut edoctos iubeat volitare per ipſum.

Apud Homerum pila ludunt ſaltantes & pedibus pilam reddunt. Ille potens fundere per membra turbam pilarum, correptas vtraque manu pilas, quot poterat, à tergo altera manu capiebat, quas ab antè altera proiecerat, contrà ab antè accipiebat quas à tergo proiecerat, & ita per totum corpus pilis ludebat, quaſi duo eſſent qui daratim pila luderent, ait Scaliger. Ariſtides in Minerua ſcribit, in aula thaumatopœon Deos induci ſolitos qui armis decernant, Iouem & Mineruam iiſdem vti. οἷα δὴ ἐν αὐλῇ θαυματοποιῶν ἅμα αὐτοῖς ὅπλοις ὅτε Ζεὺς, καὶ ἡ θεὸς χρῆται. Id eſt, Iouem & Mineruam eadem Ægide vti. Theophraſtus θαύματα vocat ludicrarum artium artifices miraculorum; καὶ ἐν θαύμασι χαλκᾶς ἐκάλει. Præſtigiatores Athenæus lib. 12. inter Dionyſij artifices recenſet. Eius generis archimimi, cubiſteræ, neurospaſtæ, machinatores. Dio Chryſoſtomus, πολλῶν θαυματοποιῶν θαύματα ἐπιδεικνύντων. B
Erant vrinatores qui maris ima ſcrutarentur, quos Firmicus Orciſcopularios vocat, vt legit Scaliger, quaſi Orci ſcopuli ſint ὕφαλοι, petræ & latentes quos deſcribit Manilius lib. 5.

Illis in ponto iucundum eſt quærere pontum
Corpora qui mergunt vndis, ipſúmque ſub antris
Nerea, & æquoreas conantur viſere Nymphas.

Erant & cleropæctæ, & thaumaturgæ mulieres, quæ in enſes inſilirent, & ignem ex ore eiicerent. Pro *Orciſcopulariis* fortè meliùs legas *Orchiſtopalarios*, qui in palis & ſudibus præacutis tranſiliant. ὀρχησταὶ enim *ſaltatores*, quos Caſſiodorus orciſtas vocat. Athen. lib. 4. In conuiuium, inquit, poſtea ingreſſi ἰθύφαλλοι, κληροπαῖκται, θαυματουργοὶ γυναῖκες εἰς ξίφη κυβιστῶσαι, καὶ πῦρ ἐκ τοῦ στόματος ἐκρίπτουσαι. κληροπαίκτας, ψηφοπαίκτας, vocat acetabularios. Alij è machina tonitrua excitabant. Plutarch. ſymp. 4. cap. 2. ἐμοῦ δὲ παρακελευομένου, καὶ λέγοντος καιρὸν εἶναι, καθάπερ ἡ κωμῳδία, μηχανὰς αἴροντας, καὶ βροντὰς ἐμβάλλοντας, παρὰ ποτὸν διαλέγεσθαι περὶ κεραυνῶν. *Me autem*, inquit, *exhortante, & dicente, tempus eſſe, quod ſolet Comœdia, vt machinas ſumentes, & tonitrua iniicientes, in vino & ioco de fulminibus ageremus.* Alij, quod hodiéque fit, in enſes inſiliebant, & in rota verſabantur illæſi. Plato in Eutydemo, εἰς μαχαίρας κυβιστᾶν, καὶ ἐπὶ τροχοῦ δινεῖσθαι, id eſt, *ſaltu ſupra enſes in caput præcipitem ferri, & in rota verſari.* Clemens Alex. lib. 7. ſtromat. τοὺς θαυματοποιοὺς ἄνδρας εἰς τὰς μαχαίρας κυβιστῶντας ἐξ ἐμπειρίας τινός. Id eſt, *miraculorum patratores, qui capite prono, ac præcipiti ſupra enſes tranſiliunt, vſu & exercitatione docti.* κυβιστᾶν enim eſt *præcipitem ſe in caput deuoluere*, ſicuti hodiéque cernuatores corpore ſinuato, & in ſpiram contracto in caput ſe prouoluunt. Hanc vocem Etymologicum ἀπὸ τοῦ κύβης, id eſt, *à capite* deriuari ait, vt ſit ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πηδᾶν, *in caput inſilire*, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν κύπτοντα κυλίεσθαι, id eſt, *pronum in caput deuolui.* Xenophon in ſympoſ. κύκλος εἰσηνέχθη περίμεστος ξιφῶν ὀρθῶν. εἰς μὲν οὖν ταῦτα ἡ ὀρχηστὶς ἐκυβίστα τε, καὶ ἐξεκυβίστα ὑπὲρ αὐτῶν. Id eſt, *circulus illatus eſt plenus enſibus directis, ſupra quos ſaltatrix præcipiti capite tranſiliebat, & reſiliebat.* D
Pilarij, & ventilatores vſu docti miracula in Scena patrabant, vt ea quæ emitterent, vltrò venire in manus credas, & quà iuberent decurrere. Conſule Quintilianum lib. 10. Inſtit. cap. 7. Rota certè vſitata fuit in miraculis, ſiue per eam ſe traiicerent, ſiue in ea ſe verſarent. Xenophon in ſympoſ. εἰσεφέρετο τῇ ὀρχηστρίδι τροχὸς τῶν κεραμικῶν, ἐφ' οὗ ἔμελλε θαυματουργήσειν. Id eſt, *illata eſt ſaltatrici ſigularis rota, per quam ſe traiiceret, & miracula patraret.* Cùm autem in rota verſarentur thaumatopœi, legebant, ſcribebãt, ludebant cum admiratione ſpectantium, interdúmque ita corpus contorquebant, vt rotam imitarentur. Ibidem Xenophon; τὸ ἐπὶ τοῦ τροχοῦ ἅμα περιδινουμένου γράφειν, καὶ ἀναγινώσκειν, θαῦμά ἐστι. τό γε διαστρέφοντας τὰ σώματα, καὶ τροχοὺς μιμουμένους. Id eſt, *ſcribere, & legere in rota quæ ſimul verſatur, monſtri loco eſt. contorquentes autem corpora, & rotas imitantes.* Ibidem hæc habet; ὅτι δὲ ἡ παῖς εἰς τοὔπισθεν καμπτομένη τροχοὺς ἐμιμεῖτο, ἐκεῖνος ταῦτα εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐπικύπτων μιμεῖσθαι τροχοὺς ἐπειρᾶτο. Id eſt, *quia puella in dorſum curuata rotas imitabatur, ille prono capite ſe flectens rotas imitari conabatur.* Athenæus lib. 1. meminit cuiuſdam Xenophontis, qui emicantem ſponte ignem eliciebat, & aliis id genus multis ſpectris, quæ ingenioſè machinabatur, hominum obſtupentium animos externabat: Ξενοφῶν θαυματοποιὸς, ὃς πῦρ τ' αὐτόματον ἐποίει ἀναφύεσθαι, &c. Idem penè de Cratiſthene Phliaſio commemorat Euſtathius lib. 4. Odyſſ. in hæc verba ex veteri auctore. E

Πάντα δὲ γιγνόμενος πειρήσεται ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν,

Digitized by Google

A ἑρπετὰ γίνονται, καὶ ὕδωρ, καὶ θεσπιδαὲς πῦρ.

Id eſt, *omnia exiſtens tentabit ſe conuertere in omnia reptilia, vel aquam, vel ignem.* Nonnulli, ait Euſtathius, Proteum præſtigiatorem fuiſſe autumant, & artem factitaſſe quam factitauit Cratiſthenes Phliaſius, ὃς πῦρ τέ φασιν αὐτόματον ἀνέφαινε, καὶ ἄλλα ἐτεχνᾶτο φάσματα, δι' ὧν ἀνθρώπων ἐξίστη διανοίας. ἦν δὲ τοιοῦτος καί τις Ξενοφῶν, καὶ σκύμνος ὁ Ταραντῖνος, καὶ Φιλιππίδης ὁ συρακούσιος, καὶ νυμφόδωρος, id eſt, *qui ſpontaneum ignem exiſtere faciebat, aliáque monſtra per artem procudebat, quibus hominum animi extra ſe raperentur. Erat & talis Xenophon quidam, & Scyminus Tarentinus, & Philippides Syracuſius, & Nymphodorus.* Erant & nobiles apud Alexandrum thaumatopœi, ait Athenæus lib. 1. qui Philiſtidem Syracuſium, non Philippidem vocat, & Heraclitum Mitylenæum apud Alexandrum miracula patraſſe ait. Idem Philippidem ridiculum ſcurram fuiſſe ſcribit. Apud Xenophontem verò ſaltatrix mulier miracula B patrat. Ei ſubminiſtranrur duodecim orbes, quos illa ſumens ſimul ſaltabat, & iactabat furſum volutabundos facilè conieĉtans in quantam altitudinem iacere oporteret, vt decenter eos exciperet. ὁρῶ γὰρ ἐγώ γε τήν δὲ τὴν ὀρχηστρίδα ἐφεστηκυῖαν, &c. Hunc orbem eſſe putem de quo Cyprianus epiſt. 103. Ecce tibi alter nudus ſalit, alter orbem æneum contentis in aërem viribus iactat. Quidam reperti ſunt qui enſes deglutirent. Plutarchus in Apophtheg. τὰ ξίφη καταπίνουσι οἱ θαυματοποιοὶ, id eſt, *præſtigiatores enſes deglutiunt.* Quid ſi tibi canes ipſos, & elephantas miracula patraſſe commemorem? Apud Diaconum certè lib. 16. Andreas habuit canem ruſum, & cœcũ, qui cùm ſtaret in turba, ſuos cuique annulos reddebat, & adulteros prægnantéſque indicabat. Legendus ea de re Zonaras in Iuſtinian. & Cedrenus in eodem. ἀνεφάνη τὶς χαλκεὺς, ἀνδρέας ὄνομα, ἔχων μετ' ἑαυτοῦ κύνα ξανθὸν καὶ τυφλὸν, ὃς ἐποίει τέρατα. Id eſt, *viſus eſt faber quidam nomine Andreas, habens ſecum canem ruſum & cæcum, qui miracula* C *patrabat.* Cùm autẽ ea fierent, moris fuit, vt in Theatro & foro præſtigiatores includerent ſe ſeptis quibuſdam, ne à turba obruerentur. Plato lib. 7. de Rep. ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δείκνυσι. Id eſt, *quemadmodum thaumatopœi ſeptis ſe includunt, ſupra quæ miracula oſtentant.* Ex eo igitur loco à longè miracula ſua populo exhibebant, ne ars deprehenderetur, miniſtríſque ad eam rem vtebantur vafris, & exercitatis, qui rem in maius tollerent. Ariſtides in puteo Æſculapij, ὥσπερ γὰρ οἱ παῖδες οἱ τῶν ἰατρῶν, ἢ τῶν θαυματοποιῶν γεγυμνασμένοι πρὸς τὰς διακονίας εἰσὶ, καὶ συμπράττοντες ἐκπλήττουσι τοὺς θεωμένους. Id eſt, *quemadmodum famuli Medicorum, & præſtigiatorum exercitati ſunt vt dominis ſuis ſubſeruiant, & adiuuantes in ſtuporem rapiunt ſpectatores.*

D

CAP. XXXVII.

De Petauriſtis.

PETAVRISTÆ in eorum numero fuerunt, qui miracula patrarent, dicuntúrque πρὸς τὰς αὔρας πετόμενοι, quaſi *qui per aërem volant.* Ariſtophanes μηχανοποιοὺς vocat, Lucillius mechanicos, Seneca machinatores.

Sicut mechanici cùm alto exſiluere petauro.

Lucianus πετόμενον volantem hominem vocat in Toxari; πετόμενον, ἢ λιθούμενον ἄνθρωπον τῇ μαγγανείᾳ, id eſt, *hominem magum volantem, aut in lapidem verſum.* Suidas πέταυρον εἶναι πέτευδον dici vult, παρὰ τὸ πετεινὰ ἐν αὐτῷ εὕδειν, *petaurum quaſi petеudon, quod volatilia in eo dormiunt.* A quo facit Varro lib. 3. de re ruſt. Petaurum, inquit, mutuli, id eſt, pali affixi quibus E incubent aues Nicander,

ὄρνιθα ἐξ ὕπνοιο καθαρπάξασα πετεύρων.

Id eſt, *Gallinam ſomno conſopitam è petauro abripiens.* Gallinæ autem quia in petaurum, ſeu palum parieti affixum veſpere ad quietem inuolant, & ex eo deuolant, inde eſt vt petauriſtæ dicantur, qui ligno oblongo, quod ſtipiti tranſuerſo impoſitum eſſet, inequitantes, vel vt gallinæ incubantes, ſe iam in altum efferrent alternis, iam deorſum demitterent. Fuerunt qui per aërem rotarum pulſu iactarentur. Alij per rotas & circulos ſe tranſmittebant, vt ſcribit Iulius Firmicus in Aſtronomicis. Turnebus lib. 8. Aduerſ. c. 4. ait, petauriſtas tignum altius aliquando ſuſpendiſſe, & inde ſaltus ad ſtuporem ſpectantium dediſſe. Nonius optimè petauriſtas eſſe ait, qui ſaltibus & ſchemis leuioribus mouerentur. Ælius Stilo eos dici vult, ὅτι πρὸς ἀέρα πέτονται, apud Feſtum, id eſt, *quod in aëre volant.* Varro; Nec minus in

Z 4 alio

Digitized by Google

alio genere ſunt ludi velitis, Galli, Germani, petauriſtæ. Iuuenalis petauriſtas cum funambulis coniunxit ſatyr. 14. A

An magis oblectant animum iactata petauro
Corpora, quique ſolet rectum deſcendere funem?
Hic tamen ancipiti figens veſtigia planta.

Martialis lib. 2. epig. 88.

Quid ſi per graciles vias petauri
Inuitum iubeas ſubire Ladan?

Vias petauri graciles vocat ſpatium anguſtum rotæ, per quod petaurum traiiciebatur, id eſt, tignum. Exiſtimen enim petauriſtas è loco ſuperiore tignum, ſéque ipſos per totam traiecisſe. Martialis lib. 11. epig. 22.

Quàm rota tranſmiſſo toties impacta petauro.

Similis huic ludus fuit, qui Polluci dicitur *Scaperda*, cùm in fune per atrectatium tignum B traiecto ipſi ſe tranſmitterent. Vel certè exſiluiſſe è machina ſublime ſuſpenſa, ita vt ferè ex ipſo aëre deuolare viderentur. Manil. lib. 5.

Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quæ valido ſaliunt excuſſa petauro,
Alternóſque cient motus, elatus & ille
Nunc iacet, atque huius caſu ſuſpenditur ille.

Videtur rota in ſublimi poſita fuiſſe, quæ à duobus verſaretur, altérque ſupernè, alter infernè niteretur. Ita fiebat, vt alternis deiecti nunc penderent, nunc erecti ſederent. Aliud genus eſt de quo Claudianus Paneg. 8.

Vel qui more auium ſeſe iaculantur in auras, C
Corporáque ædificant celeri creſcentia nexu,
Quorum compoſitam puer augmentatus in artem
Emicet, & vinctus plantæ, vel cruribus hærens,
Pendula librato figat veſtigia ſaltu.

Videntur alij aliorum humeris recti inſtitiſſe, donec ex multis hominibus quaſi arx fieret, puérque in humeros inſiliret. Sæpe autem factum vt petauriſtæ in rota ſe traiicerent deſperata audacia; vnde Ariſtophanes in Dædalo,

Ὁ μηχανοποιὸς, ὁπότε βούλη τὸν τροχὸν
Ἐᾶν ἀνεκὰς, λέγε, χαῖρε φέγγος ἡλίου.

Id eſt, *ô petauriſta* (*ὦ μηχανοποιὲς* lego vocandi ſenſu) *quoties voles vertere rotam, dic, vale lumen Solis.* Varro epiſt. ad Cæſarem vocat Ptolemæum cinædum petauriſtam, id eſt, ſaltatorem. Verba Var. apud Non. ſic habent. Conuocat Ptolemæum cinædologum, Nicona D petauriſten, Diona *αὐλοποιόν*. Eodem pertinent petaminarij, ephalmatores, & alij id genus, de quibus Firmicus lib. 8 cap 15. petaminarius, ephalmator (non ephelmator, ab *ἅλμαι*) orciſcopalarius (doctiſſimus Scaliger legit, *orciſcopularius*, ab Orci ſcopulis qui ſunt in mari, id eſt, occultis) petauriſtarius. Saluianus l. 6. de Prouid. Longum eſt nunc dicere de omnibus, amphitheatris ſcilicet, odeis, luſoriis, pompis, athletis, petaminariis. *ἀεροβάτας*, & petaminarios eoſdem eſſe puto. Salomon in Prouerb. *ἐπὶ πέταυρον ἀδὺ σωματα, ἀλλ' ἀποπάδησον.* Neurobatas quidam dici volunt quaſi *νεβροβάτας* ab hinnulorum agilitate, quos Græci *νεβροὺς* vocant. Voſpiſcus in Carino; Nam & neurobaten qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit. Alij erant tichobatæ. Vopiſcus, & tichobaten qui per parietem vrſo eluſo cucurrit, & vrſos mimum agentes, & item centum ſalpiſtas vno crepitu concinentes, & centum campraulas, choraulas centum, etiam pithaulas centum. E *τειχοβάτης, qui per parietem incedit*, *σαλπιστὴς*, *buccinator*, *τοιχοβάτης*, *qui muros inſcendit*; neurobatæ, oreibatæ, anemobatæ, qui per aërem volarent, aut in ſumma rupium, domuúmque aſcenſu euaderent. Stat. lib. 2. Achilleid.

Nunc caput aërij ſcandentem prendere montis
Quo fugitur per plana grada. ——

Firmic. aërobatem, qui per aërem volaret. Vopiſcus; nam & neurobaten (fortè meliùs anemobaten) qui velut in ventis cothurnatus ferretur. Iuſtinus Martyr, *κεχηνέναι πρὸς τὸν σχοινοβάτην, ἐπὶ τοῦ σχοινίου βαδίζειν*, *hiare ad funambulum, in fune ambulare.* Exiſtimem neurobatas eoſdem eſſe ſchœnobatis. In pegmatis ignes accendebant per quos petauriſtæ membra ſtrenuè tranſmittebant. Pegmata autem quid eſſent indicat Seneca epiſt. 89. His annumeres

licet

Digitized by Google

A licet machinatores, qui pegmata per ſe ſurgentia excogitant,& tabulata tacitè in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato voluptates, aut dehiſcentibus quæ cohærebant, aut his quæ diſtabant ſua ſponte coëuntibus, aut his quæ eminebant paulatim in ſe reſidentibus. Phædrus,

Dum pegma rapitur, concidit caſu graui.

Claudianus,

Inque chori ſpeciem ſpargentes ardua flammas
Scena rotet. ——

Vopiſcus in Carino; pegma cuius flammis Scena conflagrauit. Hos vocant parabolos. Firmicus lib.4. cap.15. faciet auctores audaces, periculoſos, παρακεκινδυνευμένους. Pegma igitur erat contabulatio quæ ſponte ſenſim ſurgebat, & diſſoluebatur, ideo Claudianus dixit deſcendere pegma ponderibus reductis, quia diſſolui poteſt. Vnde & pegmares gladiatores Suetonio qui in eo pegmate depugnabant, & ſi ad ferrum damnati eſſent, in caueam ferarum præcipites dehiſcente machina ferebantur. Strabo de Seleuco latrone; Hunc, inquit, in foro cùm gladiatorium certamen eſſet, vidimus à feris laceratum. ἐπὶ πήγματός γὰρ ὑψηλοῦ τεθεὶς ὡς ἂν ἐπὶ τῆς αἴτνης, διαλυθέντος αἰφνιδίως καὶ συμπεσόντος κατηνέχθη, καὶ αὐτὸς εἰς γαλεάγρας θηρίων εὐδιαλύτους ἐπίτηδες παρεσκευασμένας ὑπὸ τῷ πήγματι. *Cùm poſitus eſſet in tabulato alto inſtar Aetnæ, cùm id derepentè diſſolutum concidiſſet, Seleucus ipſe in caueas ferarum ſolutiles de induſtria paratas ſub pegmate abſorptus eſt.*

CAP. XXXVIII.

De cernuatoribus & aſcoliaſtis.

CERNVARE & κυβιστᾶν dicuntur, qui prono ac cernuo capite ſaltant. Apuleius Mileſ. 1. In flumen, inquit, penè cernuat. Prudent. l.1. in Symmachum,

Cernuat ora ſenex barbatus, & oſcula figit.

Sidonius Panegyr. Auiti,

——*Curuato cernua collo*
Ora gerens. ——

Vnde cernuatores, & aſcoliaſtæ, qui vno pede in vtrem inflatum, & inunctum, vt lubricus eſſet, inſilirent, quibus ſæpe accidebat vt laberentur & caderent, non ſine riſu ſpectantium. Eius rei vſum ab Icario Erigones patre arceſſit Hyginus l.2. Aſtro. in Arctophylace; Cui propter iuſtitiam & pietatem exiſtimatur Liber Pater vinum, & vitem, & vuam tradidiſſe, vt oſtenderet hominibus quomodo ſereretur, & quid ex eo naſceretur, & cùm natum eſſet id, quomodo vti oporteret, qui cùm ſeuiſſet vitem, & diligentiſſimè adminiſtrando floridam feciſſet, dicitur hircus in vineam ſe conieciſſe, & quæ ibi tenerrima folia videret decerpſiſſe. Quod factum Icarium animo irato tuliſſe, & ex pelle eius vtrem feciſſe, ac vento plenum præligaſſe, & in medium proieciſſe, ſuóſque ſodales circa eum ſaltare coëgiſſe. Ex eo fluxiſſe aſcoliaſtæ videntur, de quibus Tzetzes in Heſiodum his verbis. ἀσκοὺς πεφυσημένους, καὶ πνεύματος πεπληρωμένους τιθέντες κατὰ γῆς, ἑνὶ ποδὶ ἐφαλλόμενοι ἄνωθεν τούτων ἐφέροντο, καὶ πολλάκις κατολισθαίνοντες εἰς γῆν ἔπιπτον. τοῦτο δὲ ἐποίουν τιμῶντες διόνυσον. ὁ δὲ ἀσκὸς δέρμα τράγου ἐστί. ὁ δὲ τράγος διότι τράγους τοῦ ἀμπέλου τρώγων λυμαίνεται. Id eſt, *vtres inflatos, & ſpiritu plenos humi deponentes, & vno pede inſilientes ſuper iis feruntur, & ſæpe labentes in terram cadunt. Hoc autem faciunt in honorem Dionyſi. Vter autem eſt pellis hirci, quia hircus vitis germina comedens eam lædit.* Ariſtophanis interpres paulo aliter, ἐν μέσῳ θεάτρῳ ἀσκοὺς πεφυσημένους καὶ ἠλειμμένους τιθέντες, &c. id eſt, *in medio Theatro vtres inflatos, & oleo inunctos ponentes,* &c. vt in Tzetze. Euſtathius l.15. Odyſſ. in id,

—— οἶνος γὰρ ἀνώγει
Ἠλεός, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι.

Id eſt, *vinum lene iubebat, quo impelluntur etiam viri prudentes canere*; hæc habet. Veteres vitis repertorem honorantes morem canendi, & per vicos dicta dicendi induxerunt, vnde Comœdia dicta. Capram præmium victori poſuère, quod ea viribus noceret, vnde Tragœdi appellati. Victores in vtrem inſiliebant, quod dicitur ἀσκωλιάζειν. Qui victi erant, alium hircum in hunc vſum excoriabant. Choragus mercedem iis numerabat, qui in vtrem inſiliiſſent. Sed victores hoc onere leuabantur.

Digitized by Google

leuabantur. καὶ οἱ νικήσαντες ἔλαβον τὸν ἀσκόν, καὶ ἦν τοῦτο ἀσκωλιάζειν. Hæc ille à Pauſania mutuatus eſt. Idem in lib. 11. Odyſſ. ἀσκωλιάζειν κατὰ κυριολεξίαν ἐν ἀσκῷ ἅλλεσθαι, ᾧ πεφυσημένῳ ἐμπηδῶντες οἱ βουλόμενοι, ἐν τῇ ἑορτῇ, οὐκ ἀμφοῖν ποδοῖν, ἀλλ' ἑνὶ, καὶ ὡς εἰκὸς οὐκ ὀλισθαίνοντες, ἀλλά που καταπίπτοντες ἐκίνουν γέλωτα τοῖς θεωμένοις. *Aſcoliazein*, inquit, *eſt in vtre ſe curuare, ac flectere, in quem inflatum inſilientes, quibus id cordi fuit, die feſto, non vtroque pede, ſed altero, & parum ſibi cauentes, cadentéſque riſum ſpectatoribus concitabant.* Aliud fuit κυβιστᾶν, vt ſuprà monuimus. Athen. lib. 4. θαυματουργοὶ γυναῖκες εἰς ξίφη κυβιστῶσαι, id eſt, *mulieres mirificæ prono capite ſupra enſes tranſilientes.* Hom. Iliad. π. A

Ἦ ῥα, καὶ ἐν Τρώεσσι κυβιστητῆρες ἔασι.

Certè, inquit, *& apud Troianos ſunt cernuatores, qui ſe in caput præcipites conuoluere ſciant vrinatorum more.* Iliad. σ.

——δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτοὺς B
Μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνευον κατὰ μέσσους.

Duo, inquit, *cernuatores inter ipſos cantum incipientes per medios ſe verſabant.* Artemidor. lib. 1. cap. 68. τροχοπαικτεῖν, ἢ μαχαίρας περιδινεῖν, ἢ ἐκκυβιστᾶν. Id eſt, *in rota ludere, circum enſes volui, aut ſupra enſes capite præcipiti tranſilire.* Apud Heſychium lege, κυβιστίνδα παίζειν, ἐπὶ κεφαλὴν κυβιστᾶν. Id eſt, *cubiſtinda ludere, eſt in caput ſe præcipitem deuoluere.* Sic & apud Pollucem cubiſtinda intelligitur. Plato in ſympoſio, ὥσπερ οἱ κυβιστῶντες, καὶ εἰς ὀρθὸν τὰ σκέλη περιφερόμενοι κυβιστῶσι κύκλῳ. Item, ἐφ' ἑνὸς παρατείνοντας σκέλους ἀσκωλιάζοντες. Id eſt, *vt qui in caput ſaltant, & in altum crura, & tibias circumferunt, in circulum ſaltant.* Hoc pueri noſtrates factitant, capite prono, tibiis erectis, manibus aut ipſi capiti inſiſtentes. Item, *vno crure ingrediuntur cernuantes.* Aliud item eſſe *amburuare*, vel vt alij legunt, *amtruare*, certum eſt. Lucillius, C

Præſul vt amburuat, ſic volgu redamtruat olli.

Doctiſſimus Scaliger ita legit,

Præſul vt amptruat, inde & vulgu redamptruat olli.

Feſtus; Redamtruare dicitur in Saliorum exultationibus, cùm Præſul amptruauit, quod eſt motus edidit, & referuntur inuicem iidem motus. Pacuuius,

——*promerenda gratia*
Simul cùm videam Graios nihil mediocriter
Redamptruare, opibúſque ſummis perſequi.

Qui *amburuare* legunt, ab vruo deducunt, quæ pars aratri ſurſum verſus reflexa. vruum, τὸ ἀνάστημον. *Amptruare* à trua deriuant, qua confutatur olla feruens, apud Feſtum. Lucillius,

Modò ſurſum, modò deorſum, tanquam collus cernui. D

Vel vt Plautus in Aſtraba;

Quaſi tolleno, vel pilum Græcum reciproces.

Certè *amptruare, cernuare, cernitare*, κυβιστᾶν, penè eandem vim habent. In vet. gloſ. κυβιστηταὶ, *cernui ludij*, κυβιστᾷ, *cernulat.* Seneca epiſtol. 8. Non vertit fortuna, ſed cernulat, & allidit. Cernui, & cernuli, petauriſtæ, in vet. gloſ. Varro; etiam pelles bubulas oleo perfuſas percurrebant, ibique cernuabant. Idem lib. 1. de vita populi Rom. Sibi paſtores ludos faciunt coriis cernualia, vel vt vulgò legitur, cernui Conſualia. Virg. lib. 2. Georg.

——*Atque inter pocula læti*
Mollibus in pratis vnctos ſaliêre per vtres.

vbi Seruius; Libero vtrique caper immolatur, quia vites quæ in honore ipſius fuerant, ab eo comeſtæ ſunt. Icarus Liber Pater eum occidi fecit, & ei tolli vtrem, in quo mitti vinum fecit pro eius vindicta. Primi ludi theatrales ex Liberalibus nati ſunt apud Athenienſes, qui primi ludos inſtituêre Liberales. Vtres verò fiebant ad inſultationem etiam mortuorum captorum, ne quid ex his eſſet, quod non ſentiret iniuriam. Virgil. lib. 2. Georg. E

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi.

Ariſtophanis Scholiaſtes ludum hunc ἀσκώλια vocat. Heſychius, ἀγκυλιάζων, ἀλλόμενος τῷ ἑτέρῳ ποδὶ. lege, ἀσκωλιάζων, *qui vno pede ſaltat.* Pollux lib. 9. ἀσκωλιασμὸν ἑορτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἦγον τὰ ἀσκώλια. *Athenienſes*, inquit, *aſcoliaſmum feſtum agitabant. ea dicta aſcolia.* Eubulus, καὶ πρός γε τοῦτο ἀσκὸν εἰς μέσον καταθέντες εἰσάλλεσθε, καὶ καγχάζετε ἐπὶ τοῖς καταρρέουσι. Id eſt, *inſuper vtrem in medio ponentes inſiliebant, & cachinnabantur ſi caderent in armos.* Eum vtrem alij ſpiritu inflarunt, alij vino repleruut. Ariſtoph. Scholiaſt. ἀσκὸν οἴνου πληροῦντες ἐνὶ ποδὶ

τοῦτον

Digitized by Google

A ἀσκὸν εἰσεπήδων. ὁ πηδήσας ἆθλον εἶχε τὸν οἶνον. Id eſt, *vtrem vino replentes in eum altero pede inſiliebant. qui inſilierat vinum pro præmio habuit.* Ariſtoph. in Pluto,

Ἀσκωλίαζ᾽ ἐνταῦθα πρὸς τὴν αἰθρίαν.

Addo ex Feſto, cernuum eſſe calceamenti genus, de quo Lucillius,

Cernuus extemplo plantas conueſtit honeſtas.

Quid ſi de cernuatore accipias, & legas?

Cernuus extemplo plantas conuertit honeſtas.

Quia capiti prono inſiſtentes plantas pedum in altum conuertebant. De coruitoribus habes apud Feſtum. Simplitudearia, inquit, funera ſunt, quibus adhibentur duntaxat ludij, coruitoréſque. Quidam ea dixerunt eſſe, quibus neutrum genus intereſſet ludorum, cùm indictiua ſunt, quibus adhibeatur non ludi modò, ſed etiam deſultores, quæ ſunt ampliſſima. B Simpliludiaria igitur, cùm ſimpli ludi adhibentur, id eſt, ſaltatores, vel coruitores, quia vt corui, & cornices, modò ſurſum, modò deorſum ſaliunt. Inde Plauti iocus in Caſina;

Ego noui illas eſtrices, cornitant vbi comiſſe poſſunt.

Corbitores fortè dicti à ſodalibus naualibus qui ad corbes inſignia nauium repebant funibus, vt vela legerent. Ammianus lib. 14.

CAP. XXXIX.

De Oſcillis.

C FESTVS oſcilla eſſe ait feſta in honorem Bacchi, in quibus homines ſe per funes iacerent. Alij putant Erigones & Icari feſta eſſe, de quorum origine Hyginus lib. 2. Aſtron. in Arctophyl. Cùm in finibus, inquit, Athenienſium multæ virgines ſine cauſa ſuſpendio ſibi mortem conſciſcerēt, quod Erigone moriens erat precata, vt eodem letho filiæ Athenienſium afficerentur, quo ipſa foret obitura, niſi Icari mortem perſecuti, & eum forent vlti. Itaque cùm id euenisset, petentibus eis Apollo reſponſum dedit, ſi vellent euentu liberari, Erigonæ ſatisfacerent. Qui quod ea ſe ſuſpenderat, inſtituerunt, vti tabula interpoſita pendentes funibus ſe iactarent, vt qui penderent, vento mouerentur. Oſcilla facta Liberalibus Oſcilla ſantra dici vult, quod os cillent, id eſt, inclinent, præcipitéſque in os ferantur. *Cillere* mouere ſignificat, & ciere. Oſcillantes, ait Cornificius, ab eo quod os cillere ſint ſoliti perſonis propter verecundiam qui eo genere luſus vtebantur. Cauſa autem eius iaD ctationis proditur Rex Latinus, quod prælio quod ei fuit aduerſus Mezentium Cæritum Regem nuſquam apparuerit iudicatúſque ſit Iupiter factus Latiaris. Itaque per ſex eos dies feriatos liberos, ſeruóſque requirere eum, non ſolùm in terris, ſed etiam quia videretur cælum poſſe adiri, per oſcillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altiſſima ad infimum, interdum infima ad ſummum efferuntur, atque ideo memoriam quoque redintegrari initio acceptæ vitæ per motus cunarum, lactiſque alimentum, quia per eos dies feriarum & oſcillis moueantur, & lactata potione vtantur. Oſcilla igitur interdum dicuntur αἰώραι, & penſiles geſtationes de arboribus per ſex feriarum Latinarum dies, quibus lac in ſacrificiis adhibetur. Virgil. lib 2. Georg.

Nec non Auſonij Troia gens miſſa coloni
Verſibus incomptis ludunt, riſuque ſoluto,
E *Oráque corticibus ſumunt horrenda cauatis,*
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibíque
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia quercu.

Vbi Seruius cum Hygino penè eadem habet, ſed paulo immutata. ſic enim ille. Reſponditque oraculum ſedari poſſe illam peſtilentiam, ſi Erigones, & Icari cadauera requirerentur. Quæ cùm diu quæſita nuſquam inuenirentur, ad oſtendendam deuotionem ſuam Athenienſes, vt etiam in alieno ea viderentur quærere elemento, ſuſpenderunt de arboribus funem, ad quem ſe tenentes homines hàc atque illàc agitabantur, vt etiam quaſi in aëre illorum cadauera quærere viderentur. Sed cùm inde plerique caderent, inuentum eſt, vt formas, vel perſonas ad oris ſui ſimilitudinem facerent, & eas pro ſe ſuſpenderent, & mouerent, vnde & oſcilla dicta ſunt, ab eo quod in illis cillerentur, id eſt, mouerentur ora. Nam cillere,

Digitized by Google

cillere, eſt mouere; vnde furcillæ dictæ ſunt, quibus frumenta cillentur. Alij dicunt oſcilla A eſſe membra virilia de floribus facta, quæ ſuſpendebantur per intercolumnia: ita vt in ea homines acceptis clauſis perſonis impingerentur, & ea ore cillerent, id eſt, mouerent, ad riſum populo commouendum. Et hoc in Orpheo lectum eſt. Probus ſcribit, oſcillorum ritum in Italia ab Atticis quoque ſumptum eſſe, qui ritus celebrabatur feriis ſementiuis. Propriè oſcilla dicuntur parua ora. nam Columella oſcilla lupinorum dixit. in veter. gloſſ. oſcillum, σχημάτιον. ſunt enim laruæ & perſonæ, ait Macrobius, quas in æoris & cernuationibus ludicris ruſtici ori apponebant, vt eſſent magis ridiculi. Erant & oſcilla ſigillariola ſic apta & coagmentata, vt articuli, vertibulæque quibus commiſſa erant, in omnem partem flecterentur, & figuras omne genus exprimerent. Ea in conuiuia inferebantur, quibus breuitatis vitæ monerētur. Petronius in Satyr. Potantibus ergo, & accuratiſſimè lautitias nobis mirantibus, laruam argenteam attulit nobis ſeruus ſic aptam, vt articuli eius, vertebræque locatæ, in omnem partem flecterentur. Hanc cùm ſuper menſam ſimul iterúmque abieciſſet, B & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit:

Heu, heu, nos miſeros, quàm totus homuncio nil eſt!
Sic erimus cuncti poſtquàm nos auferet Orcus,
Ergo viuamus dum licet eſſe bene.

Oſcillorum meminit Auſonius Idyl. 13. Simile vt dicas ludicro, quod Græci σχημάτιον vocauêre. Oſcilla ea ſunt. Ad ſummam quatuordecim figuras Geometricas habent. Sunt enim æquilatera, vel triquetra, extentis lineis, aut rectis angulis, vel obliquis, iſoſcele, vel iſopleura: orthogona quoque, vel ſcalena. Harum vertibularum variis coagmentis ſimulantur ſpecies mille formarum, elephantus, belua, aut aper beſtia, anſer volans, & mirmilio in armis ſubſidens, venator, & latrans canis. Quin & turris, & cantharus, & alia huiuſmodi C innumerabilium figuratum, quæ alius alio ſcientiùs variegat. Sed peritorum concinnatio miraculum eſt, imperitorum iunctura ridiculum. Tertullianus l. de pal. oſcillum penduli impetus vocat. lib. de anima, vniuerſitatis oſcillum de animi axe ſuſpendens. Æoræ oſcillis ſunt eædem, ſi rem ipſam inrueris. Oſcillum Ennodius σχημάτιον eburnum vocauit epiſt. 133. Erat capſa virginum in qua varia oſcilla, quibus elephas, aper, anſer, & alia finguntur. Ennodius,

Anguſta norunt res mille includere capſa,
Omne ebur, hic mulier pectoris arca tui eſt.
Frangunt marmaricis elephas quod miſit ab arnis,
Per micas ſparſum mox ſolidatur opus.

Athenæus de æoris lib. 14. ᾠδή τις ἐπὶ ἠριγόνῃ, ἣν καὶ ἀλῆτιν λέγουσιν ᾠδήν. *Carmen quoddam* D *erat ob Erigonem quam vocant Aletin.* Ariſtoteles in Colophoniorum Republica ſcribit de Theodoto, καὶ νῦν αἱ γυναῖκες ᾄδουσιν αὐτοῦ μέλη περὶ τὰς αἰώρας, *& nunc mulieres canunt eius carmina circum æoras.* Fauorinus in voce αἰώρα vocat hos ludos εὔδειπνον. Pollux, ἦν δὲ καὶ ἄλλο τι ᾆσμα ταῖς αἰώραις προσαδόμενον Θεοδώρου ποίημα τοῦ κολοφωνίου. Germanicus in Aratum; Cùm Athenas peſtilentia opprimeret, ex oraculo reſponſum eſt, ceſſaturam peſtilentiam, ſi per annos ſingulos de frugibus & vindemia Icaro, & Erigonæ primum delibaretur. Oſcillationem Petronius vocat mobilem catenationem. lege Ariſtot. de mundo, Senecam epiſt. 89. Æoræ igitur erant penſiles iactationes quibus ſuſpenſo fune ex arbore homines ſe iactabant. Heſychius, αἰώρα ἑορτὴ Ἀθήνησι, ἣν οἱ μὲν ἐπὶ τιμῇ λέω τυράννου θύειν φασί, οἱ δὲ ἐπὶ κλυταιμνήστρας, καὶ αἰγίσθου, οἱ καὶ ἐπὶ ἠριγόνῃ ἀλήτιδι τοῦ ἰκάρου. Id eſt, *Aeora feſtum Athenis, quod in honorem Lei Tyranni, aut Clytæmneſtræ, & Aegiſthi, aut Erigones ancillæ Icari piſtrici ſacrificio celebrari aiunt.* Germanicus hæc addit. Quod factum ab Athenienſibus, qui die- E bus feſtis inſtitutis æoras conſtituerunt, ideo quia illam pendentem aſpexerunt. Ex quo factum, vt ſoli oſcillo iactarentur homines. Mica Martialis oſcilli aliquid habuiſſe videtur. Fuit cænatio Domitiani, quam micam auream vocat, quia mortui cranium è tholo ſuſpenſum eſſet. Martialis lib. 2. epig. 59.

Mica vocor, quid ſim cernis, cænatio parua:
Et me Cæſaribus proſpicis eſſe tholum.
Frange thoros, pete vina, roſas cape, tingere nardo;
Ipſe iubet mortis te meminiſſe Deus.

lib. 2. Græcor. epigram.

Καί ἔτι φθιμένοιο πεδάσπεν ἱερὸν ἐστιῶν,

Ἐγκεφά

Digitized by Google

A Ἐγκέφαλον ψυχῆς φρέαρον ἀκρόβατον.
Πῖνε λέγει τὸ γλύμμα, καὶ ἔσθιε, καὶ περίκεισο
Ἄνθεα, τοῖος γὰρ γινόμεθα ἐξαπίνης.

Qui mos profectus ab Ægyptiis apud Herod. l. 2. In conuiuiis, inquit, περιφέρει ἀνὴρ νεκρὸν ἐν σορῷ ξύλινον πεποιημένον, μεμιμημένον ἐς τὰ μάλιστα καὶ γραφῇ, καὶ ἔργῳ, μέγα δὲ ἴσον πηχυαῖον· πῖνε καὶ τέρπεο, ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. Id eſt, *vnus aliquis inter epulas circumfert cadauer ligneum in arca, pictura, & arte graphicè expreſſum, cubiti magnitudine, dicitque; bibe & oblectare, vbi enim mortuus fueris, eiuſmodi eris.* Meminit Plutarch. in ſympoſ. σκελετὸν ἐπεικῶς εἰσφέροντες αἰγύπτιοι.

CAP. XL.

B
De grallatoribus.

GRALLATORES καλοβάται Græcis dicuntur, & calobathrarij, qui ligneis pedibus ingrediuntur, vt grandiores appareant. Pollux, οἱ δὲ γύπωνες ξυλίνων κώλων ἐπιβαίνοντες ὠρχοῦντο διαφανῆ ταραντινίδια ἀμπεχόμενοι. Id eſt, *gypones, ſeu grallatores, qui ligneis pedibus ingrediebantur, ſaltabant pellucida veſte Tarentina amicti.* Nonius *grallas* interpretatur fuſtes quibus innituntur. Varro, grallatores qui gradiuntur. Grallæ perticæ ſunt ligneæ. Ab hominis quoque vi iſtæ agitantur. Romæ grallatores dicti pantomimi, qui vt in ſaltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus, atque in his ſuperſtantes ad ſimilitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem conC ſiſtendi. Plautus,

Vinceretis curſu ceruas, & grallatorem gradu.

Feſtum adi. vet. gloſ. grallatores, πανικὰ φοροῦντες. Imò vt Heroas exprimerent, aut ligneis pedibus, aut cothurnis altis incedebant. Iuſtinus Martyr. epiſt. ad Zenam; σκλωοβατοῦντας ἄνω καὶ κάτω καθάπερ ὁ λίαν μεγαλοφώνως τὸν ὀρέστην ὑποκρινόμενος φοβερὸς εἶναι, καὶ μέγας παρὰ τοῖς ἀνοήτοις διὰ τῶν ξυλίνων ποδῶν, καὶ κοιλίας ἐπιπλάστου, καὶ στολῆς ἀλλοκότου, καὶ προσώπου τερατώδους ὑπείληπται. Id eſt, *vt qui clamore ingenti Oreſtis perſonam agens terribilis, & maximus ab inſipientibus eſſe putatur, ob pedes ligneos, & ventrem factitium, & veſtem peregrinam, & faciem monſtroſam.*

CAP. XLI.

D
De acetabulariis, præſtigiatoribus, circulatoribus.

ACETABVLARIOS Græci ψηφοπαίκτας vocant, qui celeritate, ac dexteritate manuum è pluribus acetabulis quæ in menſa exponunt, efficiunt, vt quos calculos ſub vno acetabulo conditos putes, ſub altero reperias. Seneca epiſt. 45. Præſtigiatorum acetabula, & calculi, in quibus fallacia ipſa delectat. Plinius lib. 28. acetabula pyxidas vocat. Idem Polipi acetabula & calyculos dixit. Sicuti in argutis Logicorum cauillationibus, quas ob eam cauſam Arceſilaus τοῖς ψηφοπαίκταις comparat, vt eſt apud Stobæum ſermone 70. Sextus Empyric. καθάπερ οἱ ψηφοπαῖκται τὰς τῶν θεωμένων ὄψεις δι' εὐχειρείας κλέπτουσι, οὕτως οἱ ῥήτορες διὰ πανουργίαν τὰς τῶν δικαστῶν διανοίας ἀμαυρώσαντες τὸν νόμον συγκλέπτουσι. *Sicuti*, inquit, *acetabularij ſpectantium oculos agilitate manuum ſuffurantur ac illudunt, ita & Rhetores ſuis cauillationi-*
E *bus Iudicum animis tenebras offundentes ſuffurantur legi calculos ſuos.* In vet. gloſſ. præſtigiator ψηφοπαίκτης dicitur, qui Suidæ ψηφολόγος, ψηφοκλέπτης, κληροπαίκτης, id eſt, *ludens calculis, legens calculos, calcularius, circulator, ſuffurans calculos, ſorte ludens.* Athenæus lib. 1. cap. 15. Θεοδώρου, inquit, ψηφοκλέπτου ἐν τῷ θεάτρῳ χαλκοῦν εἰκόνα ἀνέθηκαν ψήφου κρατοῦσαν. Id eſt, *Theodori acetabularij in Theatro æreum ſimulacrum populi decreto dedicarunt.* Suidas, ψηφολόγοι εἰσὶν οἱ ψηφοπαῖκται, ψηφολογικοὶ γοῦν οἱ πλανοῦντες, καὶ ἀπατῶντες, ὥσπερ οἱ ψηφολόγοι τῶν ὀφθαλμοὺς τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως τῶν ψήφων ἀπατῶντες συναρπάζουσι. Id eſt, *pſephologi ſunt acetabularij, pſephologici qui decipiunt, plani, quemadmodum acetabularij oculos celeritate tranſpoſitionis calculorum decipientes ſuffurantur.* vet. gloſſ. ψηφοπαίγνια, *præſtigiæ.* Pollux de Lyſia, ψηφοπαικτεῖν, τὸ δίκαιον, id eſt, *quaſi calculis, ita cauillationibus ius fruſtrari.* Artemidorus l. 1 θαυματοποιοὺς pro pſephologis & calculariis poſuiſſe videtur, his verbis. ναύταις, ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς μὴ ἔχειν τὰς χεῖρας ἐστὶν ἀγαθόν,

Digitized by Google

ἀγαθὸν, ἐπεὶ μὴ ἄνευ τούτων οὐκ οἷοί τε εἰσὶ ἐργάζεσθαι. Id eſt, *nautis, ſaltatoribus, pantomimis, & miraculorum patratoribus carere manibus, in quiete ſibi fortè ſi viſi fuerint, inauſpicatum eſt, quia ſine manibus operari non poſſunt.* Manibus enim acetabula verſant pſephologi, & calcularij, cùm cæteri thaumatopœi ore, pede, reliquóque corpore frequentiùs vtantur. Artemidor. lib. 3 c. 6. *ψηφοπαικτεῖν παραλογιζόμενοι, καὶ ψευδόμενοι διὰ τὸ πολλὰς ψήφους κλέπτειν, καὶ ταύτας ἄλλοτε ἄλλας δεικνύειν, οὐ κατά τινα ἁπλοῦν λόγον, ἀλλὰ πανούργως.* Id eſt, *acetabularium agere paralogiſmis vtentem, & mentientem, eo quod multos calculos ſuffuretur, & iam hunc, iam illum oſtendat, non ſecundùm vnum aliquem ſimplicem ſermonem, ſed ſubdolè.* Athenæus lib. 12. *κυβιστητὰς, νευροσπαστὰς, ψηφοπαίκτας* penè eodem loco ponit, *acetabularios, machinatores, qui præſtigias, & offucias faciunt.* iidem fortè & circulatores, qui propriè *ἀγύρται*, & *μητραγύρται*. vet. gloſſ. circulator, *ὀχλαγωγὸς, ἀγύρτης*. Tertullian. de præſcr. circulatores, & aſtrologos. Greg. Nazian. in Athanaſ. *ἀλλὰ ταυτὸν ἦν ψήφοις τε παίζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως, ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν παντοίοις καὶ ἀνδρογυνώδεσι λυγίσμασι, καὶ περὶ θεοῦ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον.* Id eſt, *ſed idem erat calculis ludere decipientibus oculos celeritate tranſpoſitionis, aut omni genere effœminatarum rationum inſultare auditoribus, & de Deo aliquid nouum dicere, & audire.* Apuleius lib. 1. de Aſino; Circulatorem aſpexi equeſtrem ſpatham præacutam mucrone infeſto deuoraſſe. Paulus Iuriſconſult. de extraordinariis criminib. In circulatores qui ſerpentem circumferunt, & proponunt, ſi cui ob eorũ metum damnũ datum eſt, pro modo admiſſi actio dabitur. Martial. l. 10.

Et fœda linguæ probra circulatricis.

Victorinus Afer; circulatores qui animos hominum, ſenſúſque quadam ſpecie veritatis illudunt. Lege Celſum lib. 5. de Medic. cap. 26. Porphyr. lib. 1. Horat. ſatyr. 2. Prudentium in Romano martyre, Hieronymum epiſt. ad Paulin.

CAP. LXII.

De Funambulis.

INTER eos qui miracula patrarent non poſtremum locum tenuerunt funambuli, qui longa exercitatione docti, & agilitate corporis ſubnixi ſuſpenſo veſtigio in funibus currerent. Tertullianus lib. de pudicitia ſcribit, eos filum tenuiſſimum ſuſpenſo veſtigio aggredi. cap. 10. Iuſtinus ad Zenam, *ἐπὶ τῶν σχοινίων βαδίζειν.* Item, *σχοινοβατεῖν ἄνω καὶ κάτω.* niſi quis legere malit *σχοινοβατεῖν.* *Surſum, deorſumque per funem ire.* Nicephor. Greg. *ἔπειτα μύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ λαμβάνων ἐπὶ τῶν ὤμων παιδίον, ὥσπερ δι' αἰθέρος τινα βαδίζειν ἐπὶ τοῦ σχοίνου ἐξ ἑνὸς ἱστοῦ πρὸς τὸν ἕτερον.* Id eſt, *deinde clauſis oculis, aſſumpto in humeros puero, per aërem quaſi ingrediebatur in fune ex altero ad alterum malum.* Manil. lib. 5.

Aut tenues auſus ſine limite figere greſſus,
Certa per extentos ponit veſtigia funes,
Et cæli meditatus iter veſtigia perdit,
Et penè vt pendens populum ſuſpendit ab ipſo.

Arnobius lib. 2. Quid pantominos? quid mimulos, hiſtriones, cantores tuba, tibia, calamóque flatantes, curſores? quid pugiles, quadrigarios, grallarores, funabulos, præſtigiatores? Apul. lib. 4. Floridor. Funerepus periclitatur. Meſſala Coruinus orator primus duxit funambulos, vt Acro in Horat. ſatyr. 10. lib. 1. vet. gloſſ. *καλοβάται, σχοινοβάται.* Firmicus lib. 8. cap. 15. 17. Ephalmatores, oreiſtopalarij, oribatæ, neurobatæ, ſchœnobatæ, de quibus egiſſe videtur Chryſoſt. his verbis in oratione de iureiurando, *τοὺς δὲ ἐπὶ ὀρχήστρας πάλιν καὶ ἐπισυρομένους, καὶ καθάπερ πτεροῖς τοῖς κώλοις κεχρημένους τοῦ σώματος, τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη;* Id eſt, *eos autem qui in orcheſtra trahuntur, & membris quaſi alis vtuntur, quis non admiretur?* Sed paulò pòſt diſertiùs de iiſdem agit. *ἕτερον πάλιν ἐπὶ σχοίνου στενοτάτης μετὰ τοσαύτης ἀδείας βαδίζειν μεθ' ὅσης οἱ τὰ ὕπτια παιδία κατατρέχοντες.* *Alium rurſum in anguſtiſſimo fune ingredi eadem ſecuritate, qua ij qui per ſupinos pueros currunt.* fortè legendum *πεδία*. A ſchœnis illis Cœlius epiſt. ad Cic. ſchœnobaticam facere ait. Petron.

Stuppea ſuppoſitis tenduntur vincula lignis,
Quæ ſuper aërius prætendit crura viator,
Brachia diſtendens greſſum per inane gubernat,
Ne lapſa è gracili planta rudente cadat.
Ecce hominis curſus funis & aura regunt.

Artis

Digitized by Google

A Artis enim fuit ſuſpendere, ac librare veſtigia, ne alteram in partem flecterent. Quod vt facilius, tutiúſque fieret, pondera manibus apprehenſa exæquabant, vt pari libramento ingrederentur. Nazianzen. in Apologet. *καθάπερ τοῖς ἐπὶ κάλω μετεώρου, καὶ ὑψηλοῦ βαίνουσι, τῇ ἢ τῇ ἀποκλῖναι οὐκ ἀσφαλὲς, οὐδὲ εἰς μικρὸν φέρουσα ἡ ῥοπὴ, κἂν μικρὰ φαίνηται, ἀσφάλεια δὲ αὐτοῖς ἡ ἰσοῤῥοπία καθίσταται.* Id eſt, *vt iis qui in ligno alto, & ſuſpenſo ambulant, non tutum eſt in hanc, vel illam partem propendere vel leuiter, ſecuritatem autem affert iis æquale libramentum.* In hoc periculo tardè ingredi funambulos neceſſe fuit. Quintil. lib. 2. cap. 3. Patiantur neceſſe eſt illam per funes ingredientium tarditatem. Cyprianus de ieiunio Chriſti funambulum in excelſo pendulum vocat. verba ſic habent. Quaſi nouus funambulus in excelſo pendulus ſe deorſum ad ſpectaculum vulgi iactet intrepidus. Epictetus apud Arrian. lib. 3. cap. 12. *ἐπὶ σχοινίου περιπατεῖν.* Symphoſius in ænigmatis,

B *Inter luciferum cœlum, terráſque iacentes*
Aëra per medium docta meat arte viator.
Semita ſed breuis eſt, pedibus nec ſufficit ipſis.

Hæc ad *ἀεροβάτας* pertinent. vet. gloſſ. *καλοβάτην*, *funambulum*, Heſych. *κρημνοβάτην* interpretatur *νευροβάτην*, *qui funibus arreptis in alta & prærupta nititur.* Interdum populus ſtudio ſtupidus in funambulo, vt loquitur Terent. in Hecyra, ita occupabat animum, vt fabula neque ſpectari poſſet, neque cognoſci. Illos cremnobatas, & neurobatas eoſdem eſſe putem cum iis quos Lucianus in Dea Syria *φοινικοβατέοντας* indigetat, qui palmas pedibus manibúſque tenentes quaſi *ἡνιοχεῦντες* inſcenderent. *ἡ δὲ ἄνοδος τοιήδε. σειρῇ μακρῇ ἑωυτόν τε ἅμα, καὶ τὸν φαλλὸν περιβάλλει, μετὰ δὲ ἐπιβαίνει ξύλων προσφυῶν τῷ φαλλῷ, ὁκόσον ἐς χώρην ἄκρου ποδός. ἀνιὼν δὲ ἅμα ἀναβάλλει τὴν σειρὴν ἀμφοτέρωθεν, ὅκως ὥσπερ ἡνιοχέων. εἰ δέ τις τάδε μὲν οὐκ ὄπωπε, ὄπωπε*
C *δὲ φοινικοβατέοντας ἢ ἐν Ἀραβίῃ.* *Aſcenſus*, inquit, *talis eſt. Catena longa ſe ipſum pariter & fallum circumdat, deinde aſcendit in ligna quædam ipſi fallo adnata & adſita, ſpatio quantum ad ſummum pedem capiendum ſufficit. Aſcendens autem pariter catenam vtrinque attollit, quaſi auriga habenam moderans* (malim vertere, *pariter vtrinque attollit catenam, pedibus, cruribúſque eam inequitans.*) *Si quis autem hoc non vidit, vidit verò eos qui palmas aſcendunt in Arabia.* Auienus Erembos omnes *κρημνοβάτας* facit his verbis,

Barbara montiuagos tellus extendit Erembos,
Hi vitam duris agitant in montibus omnes,
Intectique artus crepunt ardua ſemper
Culmina ſaxorum. ——

Cremnobatæ igitur ſunt qui in prærupta nituntur, & per præcipitia ingrediuntur. Na-
D zianzenus,

—— *τερπόμενός τε, καὶ ἐν θεάτροισι χορεύων,*
Κρημνοβάτης ἐπέων ἀλληλοφαγουμένων.

Id eſt, *voluptati deditus, & ſaltans in Theatris, inſcenſor arduus verborum pugnantium.* Ariſtoph. in Pace *ἀναῤῥιχᾶσθαι* vocat. vbi Scholiaſtes, *ἀναῤῥιχᾶσθαι τὸ πρὸς τοίχους ἀναβαίνειν χερσὶ καὶ ποσί.* Id eſt, *anarrhichaſthai, eſt muros inſcēdere pedibus & manibus.* Suidas, *ἀναῤῥιχᾶσθαι τὸ πρὸς ἄναντες ἀναβαίνειν, ἅμα ταῖς χερσὶ ἀντιλαμβανόμενον, καὶ στηριζόμενον.* Id eſt, *anarrhichaſthai, eſt in prærupta, & ardua aſcendere manibus apprehendentem, & ſubnixum.* Quod factitatum ætate ſua ſcribit Nicephorus Gregoras lib. 8. p. 198. funambuli enim ex Ægypto venêre Conſtantinopolim, qui malos tres nauis onerariæ, ſeu corbitæ ſumentes, & rectos in ſolo ſtatuentes, funibus firmabant. *ὁλκάδος ἱστοὺς τρεῖς λαμβάνοντες, καὶ ὀρθοὺς ἐπὶ δαπέδου ἱστῶντες, καλωδίοις ὑπήρειδον.* Deinde alte-
E rum funem ex vnius mali culmine in alterius culmen extendebant, inſuper alium funem à ſolo ad verticem mali circumplicantes gradus aliquot ad aſcenſum faciebant, per quos vnus cùm in altum euaſiſſet, nudo mali vertici inſiſtebat, nunc alterum pedem, nunc vtrumque in altum erigens capite prono, deinde exſiliens derepentè, & manu funem apprehendens ex eo pendebat, ſéque ſubinde rotabat turbinis inſtar ſurſum, & deorſum, mox erecto ſtatu in medio fune ſtans arcum arripiebat, & ad ſcopum longè poſitum collimabat. Haud ſcio an apud Arrian lib. 3. cap. 12. Epictet. *φοίνικας ἱστάναι* ſit, *deſtituere*, ac *erigere palmas*, vbi liceat *φοινικοβατεῖν*. Id eſſe arbitror, ligna præcelſa erigere, ad quorum culmen fune arrepto pedibus manibúſque eniti & euadere poſſis. verba ſic habent; *ἐπὶ σχοινίου περιπατεῖν οὐ μόνον δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνόν ἐστι, φοίνικας ἱστάναι, ἀνδριάντας περιλαμβάνειν. τί οὖν οὐδὲ ποιεῖ τὸ φοίνικα στῆσαι, ἢ στήλην διημαλίζειν, καὶ ὅλμον, καὶ ὕπερον περιφέρειν;* *In fune ambulare non ſolùm difficile eſt, ſed etiam periculoſum palmas erigere, ſtatuas complecti. Quid igitur ſic efficit palmam erigere,*

aut tectum coriaceum, & mortarium circumferre? Chryſoſt. orat. de humilitate. Vt ſchœnobatæ, inquit, qui in funibus ſurſum, deorſúmque ferri ſolent, ſi tantillum deſpexerint, præcipites in orcheſtram decidunt. Plinius l.9. epiſt. Vides qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores cùm iam iam caſuri videantur. Prudentius in Symmachum, A

Inde per aërium pendens audacia funem
Ardua ſecuris ſcandit proſcenia plantis,
Inde feras volucri temeraria corpora ſaltu
Tranſiliunt, mortíſque inter diſcrimina ludunt.

Horatius lib. 2. epiſt. 1.

Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire Poëta.————

Id eſt, arduum quiduis audere. Elephantes quoque funambuli dati ſunt. Plinius lib. 8 cap. 2. Poſtea & per funes inceſsêre lecticas etiam ferentes. Suetonius in Galba cap. 6. in Nerone cap. 11. catadromum vocat funem per quem elephas decurrit. Dio in Nerone. *ἐπὶ σχοινίων κατέδραμε ἀναβάτην φέρων. Elephas per funem decurrit ſeſſorem ferens.* Nicetas pag. 145. *οἱ διὰ μηρινθίου εἰς ὕψος ἀναῤῥιχώμενοι, καὶ ὑπὸ μικρῷ, καὶ λεπτῷ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχούμενοι διάεριοι, ἔτι δὲ οἱ πτηνόποδες λαγλωαί. Qui per funem*, inquit, *in altum erepunt, & ſub paruo, & tenui fune continente ſaltant per aërem meantes, alipedes aues.* *λαγωινὸς* Heſychio *ὄρνις ποιός. λαγλωὴς* quid ſit neſcio; malim, *λαγωινοί.* B

CAP. XLIII.

De apinariis & ridiculis. C

APINARII dicti ſunt ab Apina magnæ Græciæ vrbe prope Argyrippum, quam deleuit Diomedes, auctore Plinio lib. 3. cap. 11. Diomedes, inquit, deleuit Apinam, & Tricam, quæ anſam prouerbio dederunt, ſcilicet vt tricæ, & apinæ dicerentur nugæ, affanniæ. Apud Manil. lib. 5. Vergiliarum exortu generantur vinoſi, mulieroſi, apinarij, vt ait Iulius Firmicus in Aſtronomicis. Aut apinæ ſunt gerræ, nugæ, quaſi afannæ, aut afauiæ. Stephanus, *ἀφάνναι χωρίον σικελίας ἄσημον, ἀφ' οὗ, οἱ εἰς ἀφάννας, ἐπὶ τῶν ἀδήλων, καὶ ἐκτετοπισμένων.* Heſychius Afannas ponit in Attica; *ἀφάνναι χωρίον τῆς ἀμαρυσίδος φυλῆς.* vet. gloſ. Apinæ, *ἀφάνναι.* Apuleius lib. 9. Hæc, & ſimiles affanias. lib. 10. ore ſemiclauſo effutiens neſcio quas affanias. Stephanus; Afannæ locus Siciliæ obſcurus, vnde vulgò dicitur; abi ad Afannas, de rebus incertis, & extra locum poſitis. Heſychius Afannas locum eſſe ait Amartidis tribus in Attica. Manilius, D

In lucem eduntur Bacchi, Veneríſque ſequaces,
Perque dapes, menſáſque ſuper petulantia corda,
Et ſale mordaci dulces quærentia riſus.

Capitolinus in Vero ſcurras mimarios vocat, qui dicteria funditabant, qualia ſcurræ, hoc eſt, vrbicarij in mimis: fuerunt enim duo genera mimorum, *γελοῖοι, ridiculi*, & *σπουδαῖοι, graues, & honeſti.* Demoſten. 2. Olynthi. *οὓς γὰρ οὓς ἐνθένδε πάντες ἀπήλαυνον, ὡς πολὺ τῶν θαυματοποιῶν ἀσελγεστέρους ὄντας, καλλίαν ἐκεῖνον τὸν δημόσιον, καὶ τοιούτους ἀνθρώπους μίμους τῶν γελοίων, καὶ ποιητὰς αἰσχρῶν ᾀσμάτων, ὧν εἰς τοὺς συνόντας ποιοῦσιν ἕνεκα τοῦ γελασθῆναι, τούτους ἀγαπᾷ.* Id eſt, *etenim eos amat, quos hinc omnes abegerunt, quaſi præſtigiatoribus multo procaciores, Calliam illum vulgò notum, & eiuſmodi homines mimos ridicula ſcribentes in eos, cum quibus verſantur, vt riſui ſint.* Vbi Vlpianus, *μίμους γελοίων. ἀναγκαῖον τὸ τῆς προσθήκης. οὐχ ἅπασα γὰρ μίμησις γελοῖα τυγχάνει, ἀλλ' ἔστι καὶ σπουδαία. ἡ γὰρ τραγῳδία μίμησίς ἐστιν ἠθῶν, καὶ παθῶν, καὶ ἡ κωμῳδία μίμησις, καὶ οἱ μῖμοι σώφρονος.* Id eſt, *neceſſariò dixit mimos ridiculorum, quia non omnis imitatio ridicula eſt, ſed & ſtudioſa. Tragœdia enim imitatio eſt morum, & affectuum, & Comœdia imitatio eſt, & mimi Sophronis.* Sophron Mimus, vt Publius Mimus apud Rom. ſententiis grauibus plenus. Ariſt. l. Poët. cap. 5. ait, Comœdiam in ridiculo verſari. *γελοῖον δὲ ἐστιν ἁμάρτημά τι, καὶ αἶσχος ἀνώδυνον, καὶ οὐ φθαρτικόν, οἷον εὐθὺς τὸ γελοῖον πρόσωπον, αἰσχρόν τι, καὶ διεστραμμένον ἄνευ ὀδύνης. Ridiculum*, inquit, *eſt peccatum quoddam, & turpitudo doloris expers, & innoxia, veluti ridicula perſona turpe aliquid, & diſtortum habens ſine dolore.* Ridiculi Græcis dicuntur *γελοιάζειν, παρῳδεῖν, σκώπτειν.* Iulianus in Cæſaribus, *πέφυκα γὰρ οὐδαμῶς ἐπιτήδειος σκώπτειν, οὔτε παρῳδεῖν, οὐδὲ γελοιάζειν.* E

A *λοιδάζειν, Non enim ita natura comparatus ſum, vt commodè dicta iaciam, ridicula ſundam, parodiis vtar.* Demetrius Phalereus, *πλατέα μὲν λαλοῦσι πάντα οἱ Δωριεῖς, διὸ οὐδὲ ἐκωμῴδουν δωρίζοντες, ἀλλὰ πικρῶς ἠττίκιζον. ἡ γὰρ ἀττικὴ γλῶσσα συνεστραμμένον τι ἔχει, καὶ δημοτικόν.* Id eſt, *Dores omnia pingui & lata pronuntiatione efferunt, quare & ij qui carpebant alios in Comœdia non Doricè loquebantur, ſed Atticè, & acerbè.* Latini dictioſos vocant, mordaces, vrbicos, vrbicarios, vrbanos, Apollinis paraſitos, ridiculos, ſcurras, ioculatores, coprias, qui dente Theonino quemque roderent. Perſ. ſatyr. 1.

——& genuinum fregit in illis.

Dens genuinus, ait Feſtus, qui à genis pendet, *ὀδοὺς σωφρονιστήρ.* Sidon. Appollinar. Si genuinum & molarem inuidia non fixerit. Horat. epod. ode 6.

Aut ſi quis atro dente me petiuerit,
Inultus vt flebo puer.

B Hieronym. l. 2. epiſt. 19. Tabido ore ſæuire, & tincta facie viperinis orbibus, dentibus pumicaris carpere. Horat. lib. 1. epiſt. 2.

Dente Theonino cùm circumroditur.——

Theon enim Poëta fuit maledicentiſſimus. ſatyr. 4. lib. 1.

——Abſentem qui rodit amicum.

Cic. pro Balbo, dente maledico carpere, quod faciunt *φιλόμωμοι* & *λοιδορηταί.* Sed alia ſunt dicta iocularia, & mimica, quæ riſum excitant, & ab iis dicuntur, quos Græci *εὐτραπέλους*, *facetos* vocant, & *ſalſos*, aut ſi effuſè & impudenter ridiculi ſint, *βωμολόχους*, *ſcurras.* Ariſtot. Nicomach. l. 2. *οἱ μὲν οὖν ἐν τῷ γελοίῳ ὑπερβάλλοντες βωμολόχοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ φορτικοί, γλιχόμενοι πάντως τοῦ γελοίου, καὶ μᾶλλον στοχαζόμενοι τοῦ γέλωτα ποιῆσαι, ἢ τοῦ λέγειν εὐσχήμονα. οἱ δὲ*
C *ἐμμελῶς παίζοντες εὐτράπελοι προσαγορεύονται, οἷον εὔτροποι. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τῶν παλαιῶν, καὶ τῶν καινῶν. τοῖς μὲν γὰρ ἦν γελοῖον ἡ αἰσχρολογία, τοῖς δὲ μᾶλλον ἡ ὑπόνοια.* Id eſt, *qui nimij ſunt in ridiculis, paraſiti videntur eſſe, & moleſti, appetentes cuiuſuis ridiculi, & magis ſtudentes riſum efficere, quàm apta & honeſta dicere. Qui autem concinnè iocantur, dicuntur faceti, & elegantes. Hoc videre eſt ex antiquis Comœdiis, in quibus turpia dictu riſum mouebant, in nouis autem ſuſpicio turpium riſum excitat.* Fulgentius l. 2. Mytholog. vrbicarium mimologum vocat. Vrbium honores ſimiliter peraguntur vrbicario mimologo. Firmicus l. 2. Aſtrolog. ioculatores viros. Alij paraſitos Apollinis. Martialis l. 9. epig. 30. de Latino hiſtrione,

Vos me laurigeri paraſitum dicite Phœbi.

In Aureliano Volcatius ſcurras mimicos, qui dicta dicunt ſcurrilis dicacitatis, vt loquitur Cic. 2. de Orat. Plaut.

Dico vnum dictum de dictis melioribus
D *Quæ ſolebant menſtruales epulas antè adipiſcier.*

Depinguntur à Claudiano.

Qui lætis riſum ſalibus mouiſſe facetus.

Artemidor. l. 3. ridiculos ad læuam amictos ait, *ἐπ' ἀριστερὰ περιβεβλημένους, ὡς οἱ γελωτοποιοί.* Heſychius Itymbos vocat *γελοιαστάς. ἴτυμβος*, inquit, *γελοιαστής, ἀπὸ τῶν ἰθύμβων, ἅπερ ποιήματα ἦν ἐπὶ χλεύῃ καὶ γέλωτι συγκείμενα, καὶ ᾠδὴ μακρὰ καὶ ὑπόκενος.* Id eſt, *Itymbus ridiculus, ab itymbis, quæ poëmata erant ad ſubſannandum, & irridendum, & cantilena longa & vacua.* Eoſdem putem vocari *διονυσοκόλακας, μυστοκόλακας*, à veteri Scholiaſte. Vrbanos & vrbicos Horatius lib. 1. epiſt. 5.

——Vrbanus cœpit haberi
Scurra vagus.——

E & lib. 1. epiſt. 9.

Frontis ad vrbanæ deſcendit præmia.——

Martialis,

Quod non optimus vrbicus Poëta.

Iuuenalis,

——Mimum agit ille,
Vrbani qualem fugitiuus ſcurra Catulli.
Vrbicus exodio riſum mouet Atellanæ.

Catullus hic Mimographus fuit, apud quem ſeruus fugitiuus. Xiphilin. pag. 347. *κωμάζων. ὅτι γὰρ τοὔνομα ἐκεῖ μῖμον, καὶ γελωτοποιὰς εἶχε.* Id eſt, *dictus eſt comazon, quod mimus eſſet, & ridiculus.* Dicuntur & vrbicarij. Damaſſius de Iſidoro; *ὁ δὲ ἐπίχαρις ἦν, εὐτραπελίας μὲν καὶ*

βωμολοχίας ὅπ περρῶτατω. vbi animaduerris lepidos & ſalſos, quos vocat ἐπιχάρεις, in laude A
eſſe, eutrapelos, ſcurras, paraſitos in vitio. Heſychius γελοιαςὰς interpretatur σὺν παίζοντας:
Legendus Demetrius Phalereus de γελοίῳ ᾗ εὐχάρει, & Cicero lib. 2. de Oratore. Euſtathius
ſcribit ex Laërtio, cùm ridiculi in conuiuium inducti eſſent, Anacharſim riſu abſtinuiſſe,
ſimio introducto riſiſſe, cum his verbis; hoc quidem natura ridiculum, homo ſtudio, non natura. ἐν συμποσίῳ γελωτοποιῶν εἰσαχθέντων, ἀγέλαστος αὐτὸς διέμεινε, πιθήκου δὲ εἰσαχθέντος ἐγέλασε, εἰπὼν ὅτι μὲν φύσει γελοῖον εἶναι ζῶον, ἄνθρωπον δὲ ἐξ ἐπιτηδεύσεως. Plautus in Captiuis,

Ita iuuentus ridiculos plagipatidas abs ſe abſgregat.

Arnobius lib. 4. Et vt ſpectatoribus vacuis riſus poſſit atque hilaritas excitari, iocularibus feriuntur cauillationibus numina, conclamant, & aſſurgunt Theatra. Gelotopœi, paraſiti Apollinis, qualis fuit Eraſinus apud Auſonium. Vetus inſcriptio. M. AVRELII AVG. LIBERTO AGILIO SEPTEMTRIONI, PANTOMIMO SVI TEMPORIS PRIMO, SACERDOTI B
SYNODI APOLLINIS, PARASITO. Item, L. ACILIO L. FILIO POM. CATICLÆ, NOBILI ARCHIMIMO, COMMVNI MVNERE ADLECTO DIVRNO PARASITO APOLLINIS, TRAGICO COMICO. μυκτηρίζειν, *irridere, naſo ſuſpendere adunco.* Martialis,

Naſutus ſis vſque licèt, ſis denique naſus.

Gregor. Nazianz. μυκτὴρ ὕβριν πνέων, ᾗ περιφρόνησιν. Lucian. μυκτῆρα ἀστικόν. Pollux, ᾗ τὸν εἰρωνά τινες μυκτῆρα καλοῦσι. Simplicius, μῶμος δέ ἐστιν ὁ μυκτηρισμός. Athenæus lib. 4. μυκτηρας ἀλλήλους τωθάζοντας. Pollux, χλευάζειν, λοιδορεῖν. Ariſtophanes in Pluto, χλευάζειν με ποιεῖς. Artemidor. lib. 2. cap. 8. χλευάζειν, ἐλέγχειν. Plaut. Ciſtell.

Frigidam ſubdolè ſuffundunt.——

Horat. ſatyr. 4.

E quibus vnus auet quauis aſpergere inunctos C
Præter eum qui præbet, aqua.——

Seneca epiſt. 123. Varus eques Romanus cœnarũ bonarum aſſectator, quas improbitate linguæ merebatur. Iſidorus in gloſſis, ſcurra, paraſitus, aſſecula buccellarius. Iuuenalis ſatyr. 3.

Perpetui comites, notæque per oppida buccæ.

Heſychius, τερθαλλει. Clemens lib. 2. Pædag. cap. 6. ᾗ γὰρ αὐτῇ τῇ φωνῇ δικαιοσύνης μεταδοτέον, τοὺς τε κικεριχῶντας ἐπιστομιστέον. ταύτῃ γὰρ αὖ θερσίτην πληγαῖς ἤκιζεν ὁ σώφρων Ὀδυσσεύς. *Etenim ipſa hac voce communicanda iuſtitia eſt, & os occludendum clamatoribus. Hac enim Therſiten prudens Vlyſſes inhibuit, & verberibus affecit.* Conuicia & dicta paraſitorum dicuntur & fatigationes. Sidonius epiſt. 8. lib. 1. facetè, & fatigationum ſalibus admixtis. Acron lib. 1. ſat. 7. Solent vindemiatores cum viatoribus ſalſa fatigatione contendere. Victor in Caro; condiſcipulis qui taxauerant cum verbi fatigatione pernicioſus fuit. Sulpicius Seuerus dialogo 1. D
cap. 1. dum fatigationem accepit. quia nos edacitatis fatiges. Euripides,

Ἀνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος ἕνεκα
Ἀσκοῦσι χάριτας κερτόμους, ἐγὼ δέ πως
Μισῶ γελοίους, οἵτινες μὲν ἐπὶ σοφῶν
Ἀχάλιν' ἔχουσι στόματα.——

Martialis ridiculum vocat lib. 2.

Mimos ridiculi Philiſtionis.

χαριεντίζεσθαι, *carinari* vet. gloſ. Plutarchus in Epitome τῆς συναγ. αἱ μὲν Μενάνδρου κωμῳδίαι ἀφθόνων ἁλῶν ᾗ ἱερῶν μετέχουσι, ὥσπερ ἐξ ἐκείνης γεγονότων τῆς θαλάττης, ἐξ ἧς ἀφροδίτη γέγονεν. οἱ δὲ ἀριστοφάνους ἅλες πικροί, καὶ τραχεῖς ὄντες ἑλκωτικὴν δριμύτητα, ᾗ δηκτικὴν ἔχουσι. Martial. lib. 1.

Vrbanus tibi Cæcili videris. E
Non es, crede mihi, quid ergo? verna es.

Vernaculi dicaces erant; vnde & *vernilitas* pro dicacitate. Martial. lib. 10.

Vernaculorum dicta ſordidum dentem,
Et fœda linguæ probra circulatricis.

Seneca lib. 2. de tranquil. Quidam in hoc mercabantur procaces pueros, & eorum impudentiam acuebant, & ſub magiſtro habebant, qui probra meditatè effunderent. lib. 6. de benefic. Alter apud proximum circulatorem reſedit, & dum vagus, atque erro vernaculis congregatur, & ludit. Athenæus lib. 14. ἐν τῷ Διομείῳ, ἢ Ἡρακλείῳ συνελέγοντο ἑξήκοντα ὄντες τὸν ἀριθμόν. *Athenis ridiculi numero 60. congregabantur in Diomeo, aut Heracleo.* Feſtus Comœdiam iocoſam ex Plauto vocat. Sidonius epiſt. 1. lib. 4. Comicus iocoſus. Fulgentius in Procemio Mythologic. Comœdica ſolitus vernulitate mulcere. Comœdico faſmate delectabant.

Apud

Google

A Apud Iuuenalem, *ſaſma Catulli.* δεικηλιςὴς, *irriſor.* Tarrhæus in Apollonium, δίκηλον κυρίως τὸ διὰ ἐοικὸς ἄγαλμα. καταχρηστικῶς ἢ παῦ ὁμοίωμα, καὶ δικηλιςὰς ἢ τὸν σκωπτικὸς τὸν ἐν τῷ σκώπτειν ἄλλον τινὰ μιμυμένυς. Suidas, δικηλιςῶν, καὶ μιμηλῶν εἶδός ἐςι κωμωδίας. Latini dicta, & dicteria dixêre. Macrob. lib. 2. Satur. cap. 2. Mihi ex libro Furij Bibaculi notus eſt, & inter alia eius dicta celebratur. loquitur de ioco. Macrobius; Iocos enim veteres noſtri dicta appellabant. Cic. lib. 2. de Orat. dicta illa breuia non habuit. Liuius lib. 7. In dictis non minus libertatis, quàm ſuæ dignitatis memor. lib. 2. ad Cornel. Nepot. Itaque noſtri cùm omnia quæ dixiſſemus dicta eſſent, quæ facetè, & breuiter, & acutè locuti eſſemus, ea proprio nomine appellari dicta voluerunt. vnde dictioſus. Plautus in Pſeudolo, *dictis dapſilis.* De ſcommatis, & dictis mordacibus lege Macrobium lib. 7. cap. 3. Saturnal. Saliſber. in Polycrat. lib. 1. cap. 6. lib. 7. cap. vlt. lib. 8. cap. 10. Iulium Firmicum lib. 8. c. 7. Matheſ. Coprologi dicti ſcurræ, ac ridiculi,
B quaſi ſtercoracei, à *copros*, quæ vox de rebus viliſſimis dicitur. Sidonius car. 23.

Mimos, ſabbanabatas, Gelaſianos,
Cannas, plectra, iocos, palen, rudentem,
Coram te trepidanter explicare.
Hic cùm Amphioneæ ſtudebat arti,
Plectro, pollice, voce, tibiáque
Thrax vates, Deus Arcas, atque Phœbus
Omni carmine poſterant.
Hic ſi ſyrmate cultus, & cothurno
Intraſſet ſemel Atticum Theatrum,
Ceſſiſſent Sophocles, & Euripides.
C *Et ſi pulpita perſonare ſocco*
Comœdus voluiſſet, huic leuato
Palmam tu digito dares Menander.

Plautus Rudente;

Nequeo leno quin tibi ſaltim dem ſtaticulum.

Apud Macrobium, voces demutat, ſtaticulos dat. Cato, ſtaticulos dare, ridicularia fundere. De ridiculis Sidonius lib. 2. epiſt. 2. abſunt ridiculi veſtitu, & vultibus hiſtriones. Apuleius l. 4. Mileſ. Nec quod hic aliàs mimus hallucinatur, funerepus periclitatur, Comœdus ſermocinatur, Tragœdus vociferatur, hiſtrio geſticulatur, cæterique omnes ludiones oſtentant populo quod cuiuſque artis eſt. Vopiſcus in Carin. mimos, & balatrones coniungit. Apud Apuleium mimi centunculi, quibus vtuntur ad mouendum riſum. Anaxandrides in
D Gerontomania Radamanthum, & Palamedem ſcribit ridiculorum repertores fuiſſe. Xenophon in conuiuio γελωτοποιῦ, ſeu ridiculi Philippi meminit. Mandrogenes, & Straton Atticus in eo numero fuerunt. Athenis ſexaginta ridiculi in Diomeum, aut Herculis templum conuenire ſoliti erant, narrante Athenæo; cuiuſmodi fuit apud eundem Cephiſodorus Athenis dictus planus, τὴν χολὴν εἰς ὅσον τὸ μέρος τῦ βίυ καταχρώμενος. ὅταν ἐντυχεῖν πρὸς τὸ σιμὸν ἀνατρέχειν, ἢ συγκαθεῖναι τῇ ἐπὶ τῇ βακτηρίᾳ, *otium in eo vitæ genere ſectando abuſus, ac ſolitus vbi cliuus eſſet ſurſum curſu contendere, baculo verò ſubnixus deſcendere.* Legendus Athenæus lib. 14. de Simodis, Ilarodis, Cinædologis, Magodis, Diceliſtis, Phallophoris, Ityphallis, Autocabdalis agit. Plaut. in Sticho,

Vides ridiculos nihili fieri.

Pollux lib. 6. cap. 28. εἴρων χλευαςικὸς, θὼψ, ὑποκριτὴς, id eſt, *Iron ſubſannator, adulator, ſimulator.* Ridiculi & mimi propriè dicteria funditare dicebantur, & cata dicta dicere apud
E Varron. lib. 6. L. L. & lib. 5. Dictum in mimo, & dictioſus. Cicero, delectant me dicta mimorum. Dicterium verbum ſcenæ eſt. Varro, ὄνος λύρας.

Et orthopallica attullit pſalteria,
Quibus ſonant in Græcia dicteria
Qui fabularum collocant exordia,
Vt comici, cinædici, ſcenatici.

Cùm enim ſcurra vrbicarius prodiret in ſcenam, citharam aut pſalterium afferebat, aliquid proludij loco præcentutus ad colligendum ſtudia ſpectatorum. Volcatius; ſcurra vrbicarius cum cithara exilinit. Vnde & *pſalterium* pro dicterio, & probro accipitur. Paulus lib. 5. ſentent. de iniuriis. Pſalterium quod vulgò dicitur canticum in alterius infamiam compoſitum, & publicè cantatum. Hinc & *cantor* pro mimo. Horatius,

 ——*Donec*

Digitized by Google

——*Donec cantor vos plaudite dicat.* A

Illa cantica ſi ante ſabulam erant, dicebantur exodia, εἰσόδια, εἰσθέσεις, ἀναβολαὶ, ἐνδόσιμα. Dicteria quaſi δείγματα, vt in arte fidicina προκιθαρίσματα, *probationes*, πρόχορδα ἄσματα. Ammian. Marcell. *exodiarium.* Suid. ἐπεισόδιον τὸ εἰς τὰ δράματα εἰσαγόμενον, κατὰ προσθήκην καὶ αὔξησίν τινα τοῦ δράματος. vel, τὸ εἰσφερόμενον τῷ δράματι γέλωτος χάριν ἔξω τῆς ὑποθέσεως ὄν. Heſych. προαύλιον, *præcentio tibicinis*, προοίμιον, εἰσόδιον. at ἐξόδιον poſt fabulam totam ἐπικιθάρισμα. Tertullianus in Valentinian. cap. 33. Producam itaque velut ἐπικιθάρισμα poſt fabulam totam. Si in media fabula, dicebantur ἔμβολα. vnde l. 48. mulier embolaria Plinio, ἡ θυμελικὴ, vt vult doctiſſimus Scaliger. Meliùs tamen embolaria copa eſt, quæ tranſuehendis annonis operam dat. Embola enim tranſuectionem publicarum ſpecierum, copiarum, annonarum ſignificat. l. 10. de ſacroſanctis Eccleſ. l. vlt. C. de nauib. non excuſ. Iuſtinian. in Edicto 13. ἐμβολὴν σιτοπομπείαν vocat. Cantica mimorum. Horatius, B

——*Donec cantor vos plaudite dicat.*

Gloſſæ, cantator, τραγῳδητής. Firmicus cantores vocat calliopicos, odicos, muſicarios. vetus lapis, CALOCASIO VERNÆ DVLCISSIMO, ET MVSICARIO INGENIOSISSIMO. Si dicteria in fine adhiberentur, dicebantur exodia. Iuuenalis,

Vrbicus exodio riſum mouet Atellanæ.

Firmicus l. 6 exitus fabularum vocat. Cum effæminatis, inquit, corporis mollitie, cinædos efficient, & qui veterum fabularum exitus in ſcenis ſæpe ſaltantes imitentur. Iuuenalis perſonam manduci pro exodio ponit ſatyr. 3.

——*magno manducus hiatu.*

Varro *exodium* pro exitu; quæ ſeruitutis, inquit, ab origine ad exodium ductæ. C

CAP. XLIV.

De paraſitis.

AD ridiculos proximè accedunt paraſiti, quos & βωμολόχους, & γελοίους Græci appellant. Heſychius βώμακας, vnde & βωμάκευμα, & βωμολόχευμα. & paraſiti Apollinis, vt è Martiali oſtendimus, à quo facit vetus Poëta,

Laudatus populo, ſolitus mandata referre,
Adlectus ſcenæ, paraſitus Apollinis idem,
Multarum in mimis ſaltantibus vtilis actor. D

Vet. inſcriptio. AGILIO PANTOMIMO SACERDOTI SYNODI, APOLLINIS PARASITO. Paraſiti Apollinis in ſcena dicebant; *Salua res eſt, dum cantat ſenex*, ait Feſtus. Verrius exiſtimat Apollinis paraſitos appellari, quod C. Volumnius qui ad tibicinem ſaltarit (cùm redeuntes è victoria dixêre; *Salua res eſt, ſenex cantat*) ſecundarum partium fuerit, quia ferè omnibus mimis paraſitus inducatur. Cùm autem inducerentur in ſcenam, habebant στλεγγίδα, καὶ λήκυθον, καὶ λαγωβόλον, *ſtrigilem, lecythum & pedum.* Dicuntur ἐγερσιγέλωτες, κέρκωπες. Nicetas lib. 3. Iſaaci. Plutarchus de audiendo vocat eos αὐτολυκύθους, καὶ τραπεζέας, καὶ μετὰ τὸ καταχεῖσθαι ὕδωρ ἀκουομένους, *autolecythos qui guttum olearium ſemper gererent, menſarios, qui audiuntur vbi manus lotæ ſunt vt accumbatur.* Adulatrices, Cypriæ climacides dictæ ſunt, quod ſe ſubiicerent fœminis principibus, vt dorſo ſuo inſidentes in plauſtra inferrent; τὰς Κύπρῳ κολακίδας, κλιμακίδας προσαγορευθείσας, ὅτι ταῖς γυναιξὶ τῶν βασιλέων ἀναβαίνειν εἰς τὰς ἁμάξας δι᾽ αὐτῶν παρεῖχον. Paraſitum Ariſtophanes in Nebulis στωμύλλεσθαι κατὰ τὴν ἀγορὰν, τρυβολεκτράπελον. in Ranis βωμολόχον, δημοπίθηκον. Vox Græca βώμακος & βωμολόχου ab aris ducta eſt. βώμαξ ὁ ἀπὸ τῶν βωμῶν πρὶν καρπωθῆναι αἴρων. βωμολόχοι κυρίως ἐλέγοντο οἱ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐπὶ τοὺς βωμοὺς καθίζοντες, καὶ μετὰ κολακείας προσαιτοῦντες. ἔτι δὲ καὶ οἱ παραλαμβανόμενοι ταῖς θυσίαις αὐληταὶ καὶ μάντεις. Vetus Scholiaſt. βωμολόχοι, *ſcenatici homines.* Clemens l. 2. Pædag. c. 5. μιμηλοὺς ἀνθρώπους τῶν γελοίων. Id eſt, *qui ab aris ſumit priuſquàm ſacrificatum ſit. Bomolochi propriè qui in ſacrificiis ſuper aras conſidentes, & cum adulatione petentes; item y qui aſſumebantur ad ſacrificia, tibicines & vates.* Clemens homines vocat ridicula imitantes. Martial. l. 9. epig. 30. de Latino hiſtrione, E

Vos me laurigeri paraſitum dicite Phœbi.

Certè in mimis ferè ſecundarum partium fuêre paraſiti, vnde apud Senecam l. 3 de Ira.

Opti

A Optimum iudicauit quicquid dixiſſet ſequi, & ſecundas agere, id eſt, aſſentari, ſupparaſitari. Horatius,

——Mimum partes tractare ſecundas.

Cicero in Bruto ſecundarium. Sueton. in Auguſto togatarium. vet. gloſſ. ſecundarius, ſubdiga, ὑποκρίτης. Paraſitorum erat in conuiuiis canere & aſſentari. Iuuenal. ſatyr. 14.

—— & cantus pernoctantis paraſiti.

lib. 2. Græcor. epigram.

Ὦ γαστὴρ κυνόμυια δι᾽ ἣν κόλακες παράσιτοι
Ζωμοῦ πωλοῦσι θεσμὸν ἐλευθερίης.

Id eſt, *ô venter impudens per quem paraſiti adulatores iuſculo vendunt leges libertatis.* Eos Plautus in Captiuis coeleis comparat. *Paraſiti* nomen nunc ſordidum & infame eſt, apud antiquos
B ſanctum. perinde autem erat ac ſi dixiſſent coëpulonem. Sacerdos Athenis quoque menſe cum paraſitis ſacris operabatur. Athen. l. 6. τὸ δὲ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα, καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Caduceatores duo ex caduceatorum ſtirpe per annum Deli paraſiti erant Athenis miſſi. Paraſiti Herculis duodecim viri nobiles eligebantur cùm ei epulum fieret. In Pallenide, τοῖς ἀναθήμασι ἐπιγέγραπται τάδε. ἄρχοντες καὶ παράσιτοι ἀνέθεσαν στεφανωθέντες χρυσῷ στεφάνῳ. ἀρχεῖον τὸ παρασίτιον. παράσιτοι οἱ ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ σίτου ἐκλογὴν αἱρούμενοι. Id eſt, *donariis inſcriptum eſt; hæc Prætores & paraſiti dedicarunt aurea corona coronati. Prætorium erat paraſition. paraſiti, qui electi ſunt ad eligendum ſacrum frumentum.* Idem auctor hæc habet, ἐν ᾧ τὰς ἀπαρχὰς ἐτίθεσαν τοῦ ἱεροῦ σίτου οἱ παράσιτοι, τὸ παρασίτιον προσαγορεύεται. παράσιτα τοῖς μὲν ἄρχουσι δύο καθ᾽ ἕκαστον ἦσαν, τοῖς δὲ πολεμάρχοις εἷς. Id eſt, *locus is in quo paraſiti primitias ſacri frumenti ponebant, dicebatur*
C *paraſition. Singulis Prætoribus duo erant paraſitia, polemarchis vnus.* Poſtea viluit nomen, ex eo, vt opinor, quia certum accipiebant ab aliis quibuſdam, tum verò à piſcatoribus obſonium, quod poſtea impudentiùs exegerunt. τεταγμένον ἐλάμβανον παρ᾽ ἄλλων τέ τινων, καὶ τῶν ἁλιέων ὄψον. vnde muſcæ dicti veteri verbo. Vetus Poëta,

Δειπνεῖν ἄκλητος εἰμι μυῖα.

Id eſt, *vt non vocatus prandeam muſca ſum.* Iidem dicti ſunt τρεχέδειπνοι, *currentes ad conuiuia,* κόλακες, *adulatores*, Homero φίλοι εἰλαπιναστοί, *amici epulones.* Alexis de paraſitis,

Συνδειπνεῖν τῷ λέγῃ, καλέσαι δεῖ μόνον,
Καὶ τῷ γαμηλιῶντι. τῷ γὰρ κ᾽ οὐδὲν δεῖ καλεῖν.
Τηνικα δὲ χαρίεις τ᾽ εἰμί, καὶ ποιῶ πολὺν
Γέλωτα, καὶ τὸν ἑστιῶντ᾽ ἐπαινῶ.

D Id eſt, *vt ſimul prandeam cum eo qui velit, vocet me modò oportet, & qui nuptiale epulum celebrat. Illi enim non eſt neceſſe vt me vocet, inuocatus adero. Tunc autem facetus ſum, & multum riſum excito, & eum qui conuiuium præbet laudo.* legendus Athen. l. 6. Muſcæ igitur dicti paraſiti, quia non vocati alienas cænas captant, vmbræ, copriæ. Lactant. lib. 5. cap. 2. Cyprianum copriam vocatum ab hoſtibus Chriſtiani nominis ait. Sueton. in Tiberio; adſtante, inquit, menſæ inter coprias. In Claudio, interdum ferula, flagróue, velut per ludum excitabatur à copriis. Dio in Pertin. κοπρίας τινάς, καὶ γελωτοποιούς, αἴσχιστα μὲν εἴδη, αἰσχίω δὲ τὰ ὀνόματα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἔχοντας. Id eſt, *coprias quoſdam, & ridiculos, quod genus turpiſſimum, nomina ipſa etiam turpiora, & ſtudia habentes.* Iſidori gloſ. ſcurrula qui incopriat. veteres gloſſæ σπανιστὴν *ſcurram* interpretantur, σπανίζειν, ſcurrari. Scurræ alij fuère quibus vnum præſepe. apud Arrian. lib. 1. Epict. c. 26. φάτνη, id eſt, *Regis culina.* Alij vagi quibus multæ cu-
E linæ. Martial. lib. 5. epig. 45.

Quem maior rapuit canem culina.

Prioris modi fuit Curculio apud Plautum ſcena 5. qui

Tormento non retineri potuit ferreo
Quin reciperet ſe huc ceſſim ad præſepiam ſuam.

Idem in Captiuis,

Prolatis rebus paraſiti venatici
Sumus, quando res redierunt Moloſſici.

Diogenes rogatus qualis canis eſſet; πεινῶν, ἔφη, μελιταῖος, χορτασθεὶς δὲ μολοττικός. *Famelicus canis ſum, inquit, Melitæus, ſatur Moloſſicus.* Scenatici homines βωμολόχοι ἀρχαιολόγοι. Paraſitorum nomina apud Comicos, Gnatho, Gelaſinus, Saturio, Artorrogus, Peniculus, Curgulio, Colax. Tria autem paraſitorum genera fuère, quorum alij adulatores, alij dictioſi,

dictioſi, quidam qui verberum patientia cibum emerent, quos flagriones vocant, & Laco- A
nes, quod Laconica animi fortitudine plagas concoquerent. De alapis Scenicorum Tertul-
lianus libro de ſpectac. cap. 23. Qui vultus ſuos nouacula mutat, infidelis erga faciem ſuam,
quam non contentus Saturno, & Iſidi, & Libero proximam facere, inſuper contumeliis ala-
parum ſic obiicit, quaſi de præcepto Domini ludat. Sidonius l. 3. epiſt. 13. Hoc ſolùm come-
dens domi, ſi quid è raptis inter alaparum procellas præmiſit obſoniis. Plautus in Captiuis,

Et hic quidem Hercle niſi qui colaphos perpeti
Poteſt paraſitus, frangique aulas in caput.

Terentius Eunucho,

At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati poſſum.

Sidonius lib. 3. epiſt. 13. paraſitum vocat fractorem ſcutularum. Tertullian. in Apologet. flagra
rumpentes. Plagipatidas vocat Plautus. Apud Suidam κοπρολόγοι dicti, quos Suetonius co- B
prias vocat. ἀστυνόμοι οἷς ἔμελλε περί τε τῶν αὐλητρίδων, καὶ ψαλτριῶν, καὶ κοπρολόγων. Id eſt, *aſty-
nomi dicti ſunt, quibus cura erat de tibicinis, pſaltriis, & coprologis.* Heraclius apud Strabonem, &
Plutarchus, νέκυες κοπρίων ἐκβλητότεροι, id eſt, *mortui viliores ſunt, & magis reiiciendi quàm ſterquili-
nium.* Varro in Menip. Omnes videmur nobis eſſe belli, feſtiui, ſaperdæ, cùm ſimus copros,
id eſt, cùm ſimus ſterquilinium. De vmbris (quo nomine dicti ſunt ij qui alios in conuiuia
ſequerentur, quemadmodum vmbra ſequitur corpus) Horat. lib. 1. epiſt. 5. dixit,

—— *Locus eſt & pluribus vmbris.*

Plutarchus lib. 7. ſympoſ. σκιὰς vocat. τὸ δὲ τῶν ἐπικλήτων ἔθος, οὓς νῦν σκιὰς καλοῦσιν, οὐ κεκλημένους
αὐτοὺς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν κεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἀγομένους, ἐζητεῖτο πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχήν. ἐδόκει δὲ
ἀπὸ Σωκράτους, &c. Id eſt, *conſuetudo eorum qui ſupra numerum vocantur, quos nunc vmbras vocant,
non quod vocati ſint, ſed quod ſint adducti ad cœnam ab iis qui vocati ſunt, quærebatur vnde originem C
duxiſſet. Opinio fuit à Socrate hoc inductum, qui Ariſtodemum non vocatum perſuaſit ſecum in domum
Agathonis ad cœnam ire, vbi dicto facetorum acceptus eſt.* Hac mente Horat. ſatyr. 8. lib. 2. dixit,

—— *Quos Mecænas adduxerat vmbras.*

Iidem vocantur ſcurræ, vt diximus. Iſidorus lib. 10. orig. ſcurras dici vult, quia currant ad
eſcas, quaſi eſcuras. malim ἀπὸ τοῦ συγκυρεῖν, id eſt, *occurrere, & forte fortuna reperire.* Nonnulli
quaſi ſuccurras, aut ſecuras, quos Græci δρακιστάς Phocylides vocat eos τραπεζοκόρους κόρα-
κας, id eſt, *coruos qui è menſa ſaturantur.* Pollux lib. 6. cap. 28. λιχνοτένθης, τενθεύων, τραπέζης φί-
λος, μῖμος, γελοίων ποιητής, αἰσχρολόγος, κορδακίζων, μώθων, τωθαστής, κύων περὶ τραπέζαν ἐπισί-
τιος, *cupes, catillo, amicus menſarius, mimus, ridiculorum Poëta, turpiloquus, ſaltator infamis, deriſor, adu-
lator, canis menſarius adulans.* ἀσύμβολος, *qui ſymbolam non confert.* πάντα παθών, τὸν γέλωτα πάντα
εἰπών, id eſt, *qui Panem patitur, riſum vocans Panem.* vet. gloſſ. aſſecula rolubcrna, εὐτράπελος.
vetus auctor apud Suidam ἐφελκίδας. ὁ γοῦν Βλαισὸς ἐπὶ τὴν θοίνην κληθεὶς, οἷον ἐφελκίδα D
ἄκλητον ἐπάγεται Ἀσκώνιον τὸν παιδίον. Id eſt, *Blæſus igitur ad epulùm vocatus Aſconium adducit non
vocatum quaſi epholcida, & attractitium.* Vocati ſunt & lari. Euſtath. τοῖς λάροις εἰκάζετο διὰ τὴν
κατὰ λιχνείαν ὁμοιότητα πρὸς τὸ ὄρνεον. λάρος οἰκείωται Ἡρακλεῖ διὰ τὸ πολύφαγον. Id eſt, *laris aſſi-
milis erat ob ſimilitudinem edacitatis cum aue. Larus ſacer eſt Herculi ob voracitatem.* Iidem dicun-
tur viuere de magdalia, id eſt, iuſculo quodam, vel fruſtulo, ad quod inter comedendum
extergentes manus ſuas, obiiciebant canibus. Aſinus piſcis in ventre cor habens vocatur
ectrapelogaſter, & voraces homines ectrapelogaſtri, id eſt, facetiis ventrem alentes. ἀπὸ
μαγδαλιᾶς ζῶν. μαγδαλιὰ ζώμωμά τι, ᾧ διὰ τὸ δεῖπνον ἀποματτόμενοι τὰς χεῖρας ἔρριπτον τοῖς κυ-
σίν. Dicti ſunt & feles, & muſcæ. Clemens lib. 2. cap. 1. Pædagog. λιχνείαν, λαιμαργίαν, ὀψο-
φαγίαν, ἀπληστίαν, ἀδηφαγίαν. μυῖαι ταύτης οἰκεῖαι τοῖς ὀνόμασι, καὶ γαλαῖ, καὶ κόλακες, καὶ μονομά-
χοι, καὶ τὰ ἄγρια τῶν παρασίτων. quia mulieres ob cibum in conuiuiis digladiatæ. Dicti iidem E
ἐκτραπελογάστροι. Ita Epicharmus vocat ὄνον, ἰχθὺν ἐν τῇ γαστρὶ τὴν καρδίαν ἔχοντα. Id eſt,
muſcæ his nominibus conueniunt, & muſtellæ, & adulatores, & gladiatores, & agreſtes paraſiti.

CAP. XLV.

De morionibus & ſannionibus.

NON in Theatro modò moriones, ſanniones, miriones, & cætera eiuſmodi homi-
num propudia in ſcenam inducebantur, ſed etiam in diuitum ædibus alebantur ad
riſum & ludibrium. Clemens Alex. lib. 3. cap 4. Pædag. conqueritur, mulieres faſti-
dioſas

Digitized by Google

A dioſas *συνανακλίνεσθαι τοῖς φοξοῖς, παίζοντας, σικύνοις τέρασι γανυμένας, καὶ τὸν μὲν Θερσίτην ἀκούσαντας γελᾶν*, id eſt, *accumbere iiſdem in lectulis cum morionibus capite acuto, ludentes cum iis, & ſe oblectantes ſicinnis illis portentoſis, & Therſiten audientes ridere.* Eaſdem ait Arnobius lib. 7. delectari ſtupidorum capitibus raſis. Sanniones nonnulli dictos putant à Sannis Aſiæ populis. Auguſtus pumilos, atque diſtortos, & omnes generis eiuſdem, vt ludibria naturæ, malíque ominis abhorrebat. Iuriſconſulti eos eſſe liberos negant, qui contra formam humani generis conuerſo more procreantur, putà monſtroſa, aut prodigioſa. l. non ſunt. D. dé ſtatu homin. Meliùs hodie Theologi exiſtimant, ſi eiuſmodi forma ſit in qua mens, & ratio vigeat, hominum numero eiuſmodi fœtum accenſendum. Androgyni verè homines ſunt, & ij quibus caput humanum, licèt pedes, digiti, manus, brachia plura aut pauciora ſint, quia in capite *ἡγεμονικὸν*, in cerebro mens animi. Olim in malam ſcæuam acceptum quod Claudus ferret legem. Cicero lib. 1. ad Atticum, de quodam Tribuno plebis qui legem de ambitu
B promulgarat, ironicè dixit; Lurco autem Tribunus plebis, qui Magiſtratum ſimul cum lege Ælia iniit, ſolutus eſt & Ælia, & Fuſia, vt legem de ambitu ferret, quam bono auſpicio claudus homo promulgauit. Claudus tamen erat Ageſilaus qui Rempublicam fortiſſimè geſſit. Sed vt ad ſanniones, & moriones redeamus, apud Tertullianum miriones ſunt qui ad ſingula velut attoniti obſtupeſcunt. Solent, inquit, iſti miriones de quibuſdam perſonis ab hæreſi captis ædificari in ruinam. Plinius, epiſt. 17. lib. 7. moriones fatuos vocat. Græcis *μωρὸς*, *ſtultus*. Macci dicti ſanniones, & fatui. Apul. in Apolog. Macci prorſus, & buccones. Titulus veteris Comœdiæ Macci, ab anu Macco delira. *μακκοᾷ, deſipit*. Diomedes lib. 3. maccum pro fatuo. In Atellanis maccos inſeri. Apud Photium *μακκοᾶν, μὴ ἀκούειν, ἢ τὸ μὴ νοεῖν, ὑπὸ τὸ νοῦν ἰδιώτα*. Pomponius bucconem auctoratum vocat; maccos geminos. Plautus,

Fungi, bardi, blenni, buccones.

C Nouius maccum exulem. In Atellanis macci, & buccones ſordidæ perſonæ. Lampridius de Alexandro Seuero; Nanos, & nanas, & moriones, & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos (quos Halagabalus in deliciis habuerat) populo donauit. Sidonius lib. 1. epiſt. 1. Illic non organa hidraulica ſonant, nec ſub phonaſco vocalium concentus meditatum acroama ſimul intonat. Sanniones nonnulli dictos putant à Sannis Aſiæ populis. Ariſtophanes Grammaticus notat, Cratinum Comicum ex omnibus Græcis ſcriptoribus *σαννὰς* vocem poſuiſſe pro ſtulto. Theodoretus lib. 9. de curand. Græcorum affectib. Lazi, inquit, Sanni, Abaſgi, populi *γελοῖοι*. Euſtath. Sannæ *ἔθνος ἀπαίδευτον ἀσαλικόν*. alibi putat Euſtathius Sannam proprium nomen hominis eſſe fatui. Odyſſ. lib. 10. lib. 16. lib. 18 Putem verius ſanniones à ſanna dictos. Sanna enim os eſt diſtortum cum vultu, auctore Probo. Iuuenalis ſatyr. 6.

D *—— Quæ ſorbeat aëra ſanna*
Iulia. ——

Martian. Capella lib. 5. de nuptiis,

Seu ſanna typhinaris imum torſerit.

Cic. 2. de Orat. *Quid poteſt eſſe tam ridiculum quàm ſannio eſt? Sed ore, vultu, imitandis moribus, voce denique, corpore ridetur ipſo.* vet. gloſſ. *μῶκος*, *hæc ſanna*. Sanna, ſubſannator, *μῶκος*. Dicuntur & moriones, & miriones. Martialis lib. 6. epig. 41.

Hunc verò acuto capite, & auribus longis,
Quæ ſic mouentur, vt ſolent aſellorum,
Quis morionis filium neſcit Cyrtæ?

lib. 8. epig. 13.

E *Morio dictus erat viginti millibus emptus.*

lib. 14.

Non mendax ſtupor eſt, nec fingitur arte doloſa.

Miriones eoſdem eſſe arbitror cum morionibus. Varro lib. 5. L. L. à miris, id eſt, monſtris appellatos eſſe vult, vnde miraculæ meretrices nam miracula, auctore Feſto, in rebus pudendis ponuntur. Tertullianus mirionem diſtorti oris vocat. Sidonius in Narbone Gelaſianos, qui de induſtria ridiculi erant, cuiuſmodi eſt apud Plautum Gelaſinus ridiculus. Sed moriones & fatui à Græcis dicuntur *βλιτομάμμαι*, *ἐκ τοῦ βλίτου εὐτελοῦς λαχάνου καὶ τοῦ μάμμαν. τὸν ἄρτον ὃ οὕτω φασὶ τὰ βρέφη*, ait Tzetzes in Chiliad. & *μαμμάκυθοι*, id eſt, *blitomamantes, à blito vili olere, & mammam, id eſt, pane, quæ vox infantium eſt.* dicuntur & *mammacythi.* Fatui celebres ac vulgò noti Morychus, Melitides, Corœbus, Margites, Mammacythus, Sannas, Amphietides,

tides, Polyotus, Butilio, vt Suidas docet ex Scholiaſte Ariſtoph. in Ranis, in hæc verba. κεχλωότες μαμμάκυθοι, καὶ μελιτίδαι κάθλωτ. Euſtathius ſcribit quemlibet ſatuum vocari Corœbum, & Sannam. ἐκεῖθεν τὸν μωρὸν εἰδαμὲν σάνναν καλεῖσθαι, ὡς ἀπὸ κυρίου ὀνόματος, καὶ παρ᾽ ἀρχίλῳ κρατῖνος κωμῳδεῖ τινὰ τὸν θεοδότην σάνναν. De Corœbo legendus ibidem Euſtat. μαθόντες τινὰ κόροιβον εὐήθη μυγδόνα, φρύγα τὸ γένος ὕστατον τῶν ἐπικούρων ἀφικόμενον πεπύσμεθα δὲ εὐήθειαν. Id eſt, *cùm didiciſſent Corœbum quendam Mygdonium ſtolidum, qui ob ſtoliditatem vltimus vt Troianis opem ferret venerat.* Virgil. 2. Æneid. A

> *Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Corœbus.*

Item,

> *——Iuueniſque Corœbus*
> *Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus*
> *Venerat, inſano Caſſandræ incenſus amore.*

Morologi ſunt penè iidem cum morionibus, ſed latiùs patent, vt omnes ſtulta dicentes ſignificent. Plaut. Pſeud. ſermones morologos vocat. Athen. lib. 6. τέτλαθι δὴ πενίη, καὶ ἀνάσχεο μωρολογεῦντα. Id eſt, *ſufferto paupertas, & tolerato ſtulta dicentem.* B

CAP. XLVI.

De variis hiſtrionum generibus.

QVæ origo ludis ſcenicis fuit, eadem & hiſtrionibus, ſiue ab agricolis res nata ſit, ſiue ab iis qui è plauſtro dicta iacerent. Romæ certè ab Hetruſcis accerſiti artifices motus inconditos dederunt. Liuius l. 7. T. Sulpicio Pætico, & C. Licinio Stolone Coſſ. ludi ſcenici inſtituti. Legendum, *Caio Sulpicio*, ex Diodoro, Caſſiodoro, Plutarcho, Valerio Maximo. Sine carmine vllo, ſine imitandorum carminum actu ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus more Tuſco dabant. Imitari deinde eos iuuentus, ſimul inconditis inter ſe iocularia fundentes verſibus cœpêre, nec abſoni à voce motus erant. Accepta itaque res, ſæpiúſque vſurpando excitata vernaculis artificibus, quia hiſter Thuſco verbo ludio vocabatur, nomen hiſtrionibus inditum, qui non ſicut antè, feſcennino ſimilem verſum, compoſitum temerè ac rudem alternis iaciebant, ſed impletas modis ſatyras, deſcripto iam ad tibicinem cantu, motúque congruenti peragebant. Liuius poſt aliquot annos, qui ab ſatyris auſus eſt primus argumento fabulam ſerere, idem ſcilicet (id quod omnes tum erant) ſuorum carminum actor dicitur, cùm ſæpiùs reuocatus vocem obtudiſſet, venia petita puerum ad canendum ante tibicinem cùm ſtatuiſſet, canticum egiſſe, aliquanto magis vigenti motu, quia nihil vocis vſus impediebat; inde ad manum cantari hiſtrionibus cœptum, diuerbiáque tantùm ipſorum voci relicta. Poſtquam lege fabularum ab riſu ac ſoluto ioco res auocabatur, & ludus in artem paulatim verterat, iuuentus hiſtrionibus fabellarum actu relicto, ipſa inter ſe more antiquo ridicula intexta verſibus iactitare cœpit, quæ inde exodia poſtea appellata, conſertaque fabellis potiſſimùm Atellanis ſunt. Quod genus ludorum ab Oſcis acceptum tenuit iuuentus, nec ab hiſtrionibus pollui paſſa eſt. Eo inſtitutum manet, vt actores Atellanarum nec tribu moueantur, & ſtipendia tanquam expertes artis ludicræ faciant. Admonui apud Liuium legendum Caium Sulpicium. ſic enim Plutarch. in Romaic. c. ξζ. φησὶ γὰρ ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς χρόνοις γαΐου τε σολπικίου, καὶ λικιννίου στόλωνος ὑπατευόντων λοιμώδη νόσον ἐν ῥώμῃ γενομένην πάντας ὁμαλῶς διαφθεῖραι τοὺς ἐπὶ σκηνὴν προερχομένους. δεηθεῖσιν οὖν αὐτοῖς ἐκ τυῤῥηνίας ἐλθεῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς τεχνίτας, ὧν τὸν πρωτεύοντα δόξῃ καὶ χρόνῳ πλεῖστον ἐνδημεροῦντα τοῖς θεάτροις ἴστρον ὀνομάζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο πάντας ἱστρίωνας ἀπ᾽ ἐκείνου προσαγορεύεσθαι. Id eſt, *dicunt enim iam olim C. Sulpicio, & Licinnio Stolone Coſſ. peſtilentem annum Romæ omnes eos qui in ſcenam aſcenderent corrupiſſe. Cùm autem precibus id contenderent, ex Tyrrhenia multi artifices venêre, quorum princeps, qui feliciſſimè omnium in Theatris verſatus erat, ac diutiſſimè, dicebatur Iſter, à quo cæteri dicti hiſtriones.* Vult ille Iſtrum fuiſſe nomen proprium artificis eximij à quo cæteri dicti ſint hiſtriones, cùm Liuius Iſtrum à Thuſcis dici velit quemlibet ludionem. Deinde antiquiores ætate Sulpicij Pætici artifices Dionyſi Romæ fuiſſe exiſtimat Plutarchus, cùm Liuius id temporis Romam accitos putet. Feſtus hiſtriones appellatos eſſe vult, quia profecti ſint ex Iſtria. Valerius Maximus à Liuio facit, ſed Caium Sulpicium Pætum, non Pæticum vocat. Caio, inquit, Sulpicio Pæto, C. Licinio Stolone Coſſ. C D E

Digitized by Google

A Coſſ. orta peſtilentia carmina compoſita. Iuuentus rudi atque incompoſito motu corpo-
rum geſtus adiecit. Ludius ex Hetruria accerſitus, cuius decora pernicitas vetuſto ex mo-
re Curetum Lydorúmque, à quibus Hetruſci orti, nouitate aures permulſit. Dein ad ſa-
tyras deuentum. Liuius autem ſecum ipſe, & cum cæteris pugnat lib. 36. in hæc verba. Per
idem ferè tempus (quo bellum cum Philippo Macedone gerebatur) ædes matris magnæ
Idææ dedicata eſt, &c. ludíque ob dedicationem eius facti, quos primos ſcenicos fuiſſe
Valerias Antias eſt auctor, Megaleſia appellatos. Appianus in Hannib. Megaleſia inſtitu-
ta ſcribit, quo tempore Peſſinuntius lapis Romam è Phrygia tranſlatus eſt. ſic enim ille.
Quo tempore Scipio in Africam miſſus eſt ad Hannibalem ex Italia retrahendam, *γιγνο-
μένων ἐκ διος σημείων φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες ἔφασαν, ἐξ οὐρανοῦ τι
εἰς πεσινοῦντα τῆς Φρυγίας πεσεῖσθαι αὐτῶν ἐν ταῖς ἡμέραις, καὶ δεῖν αὐτὸ εἰς τὴν ῥώμην ἐνεχθῆναι. ἐκομίσθη
δὲ τὸ βρέτας, καὶ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσι*, *cùm de cælo ſigna triſtia eſſent, decem viri, qui libros Sibyllinos*
B *inſpiciebant, è cælo aliquid Peſſinuntem Phrygiæ cecidiſſe dixerunt illis diebus, idque in vrbem deferen-
dum. ſimulacrum autem illatum eſt, & diem feriantur.* Iterum à ſeipſo diſcedit Liuius lib. 34.
Megaleſia ludos ſcenicos C. Attilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi
fecerunt. Tertiò ſecum pugnat lib. 29. Populus frequens dona Deæ in palatium tulit, lecti-
ſterniúmque & ludi fuêre Megaleſia appellati. Feſtus; Romani ab initio nulla vſi ſunt arti-
ficum opera, ſed vbi primùm ludos facere cœperunt, tunc aſciti artifices ab Hetruſcis ciui-
tatibus. Primi fuêre ludi Romani, auctore Liuio l. 7. & l. 33. Ludi Romani ab Ædilibus Cir-
co, Scenáque. l. 24. Ludos ſcenicos per quatriduum eo anno primùm habitos ab Ædilibus
Curulibus. Vopiſcus in Philippo Imperat. Scenicos ludos in Pompeij Theatro tribus die-
bus, & totidem noctibus populus peruigil ſpectauit, funalibus atque lychnis tenebras vin-
C centibus. Vnde ſcenici artifices, & ſimpliciter ſcenici vocantur, & ſcenatici. Cic. 1. of-
ficior. *Scenicorum quidem mos tantam habet verecundiam, vt in Scenam ſine ſubligaculo prodeat
nemo.* Varro; *vt comici, cinædici, ſcenatici, quibus ſuam delectet ipſe amiſſam, & auiditatem ſpe-
bus lactet ſuis.* Artimedor. l. 2. fine, *θεατροκόπας*, & *λογομιμήρους* ſcenicos vocat. Quanquam
& eæ voces de circulatoribus, declamatoribus, & iis qui tumultum & turbas in Theatro
faciunt, accipi poſſunt. Artifices, & *τεχνῖται* hiſtriones, & thymelici vocantur. Plutarchus
in Alexandro, *πάλιν δὲ ἦν ἐν θεάτροις, καὶ πανηγύρεσι, ὅτε δὴ τρισχιλίων αὐτῷ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς ἑλ-
λάδος αὐτῷ ἀφιγμένων. Rurſum erat in Theatris, & panegyribus, quo tempore cùm tria millia artificum
è Græcia veniſſent.* Ariſt. lib. 8. Politic. Thymelicos vocat *τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν μεταχειριζο-
μένους*. Cicero pro Archia, ſcenicos artifices. Liuius l. 39. multi artifices è Græcia venerunt ho-
noris eius causâ. Pollux l. 3. *τεχνίτας τοὺς περὶ τὸν διόνυσον, τεχνίτας διονυσιακούς, διονυσιακοὺς ἀγωνίας
D ἀθλητάς*, ſiue Scenici eſſent, ſiue Thymelici. Plato lib. 6. *τοὺς περὶ τὴν μουσικὴν ἀθλητάς*. Athenæus
l. 13. *τεχνιτῶν ἐπισημοτάτων χορῷ μεγάλῳ, καὶ παντίοις ὀργάνοις, καὶ διφωνίαις παρέπεμπε τὸ σῶμα.* Id eſt,
commiſit corpus choro maximo, & organis omnis generis artificum nobiliſſimorum. Gellius lib. 20.
cap. 4. Tragœdos, Comœdos, tibicines vocari ait artifices Dionyſiacos. Hiſtriones autem
dicuntur Clementi Alex. lib. 3. ſtromat. *θεατρικοὶ ἀοχηταί.* Dicuntur & artifices. Seneca
epiſt. 11. Artifices ſcenici qui imitantur affectus, qui motum & trepidationem exprimunt,
qui triſtitiam repræſentant, hoc indicio imitantur verecundiam. Deiiciunt enim vul-
tum, verba ſummittunt, figunt in terram oculos, & deprimunt, ruborem ſibi expri-
mere non poſſunt. Plutarch. in Romaic. quærit, cur *οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται* vocentur
hiſtriones. Athen. l. 14. per artifices, Thymelicos & hiſtriones intelligit, quos omnes Ro-
mæ in proſcenium deſcendiſſe ait, cùm in Græcia Thymelici canerent in orcheſtra tantùm.
*μεταπεμψάμενος τοὺς ἐκ τῆς ἑλλάδος ἐπιφανεστάτους τεχνίτας, καὶ σκηνὴν κατασκευάσας μεγίστην ἐν
E τῷ κίρκῳ.* Id eſt, *cùm euocaſſet è Græcia nobiliſſimos artifices, & in Circo maximam Scenam extruxiſ-
ſet.* Imò propriè *οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται* dicuntur Thymelici, ſi Diodoro Siculo fides
l. 4. *ὅθεν μεταγενέστεροι μουσικὰς συνόδους συνεστήσαντο τῶν περὶ τὸν διόνυσον τεχνιτῶν.* Id eſt, *vnde poſteri
conuentus muſicos artificum Dionyſi conſtituerunt.* De iſtis talibus dicitur grex hiſtrionum Te-
rentio in Heautontimor. & Plauto in Prologo Aſinar. Macrobius lib. 2. cap. 10. gregales
vocat hiſtriones eiuſdem gregis. Hiſtriones egregios Symmachus edecumatos actores
lib. 10. epiſt. 12. Magnis enim negotiis itidem vt magnis Comœdiis edecumati apponuntur
actores. Non idem honor in pronuntiandis fabulis Publio Pollioni qui Ambiuio fuit, ne-
que par Æſopo, & Roſcio fama proceſſit. Plautus in Bacchidib.

Quam fabulam æquè ac me ipſum amo,
Nullam æquè inuitus ſpecto, ſi eam agit Pollio.

Digitized by Google

Luc. Ambiuius actor Comœdiarum celebris egit Terentij Andriam, Eunuchum, & Hecy- A
ram. Auctor libri de Orator. Si quis in Scena Roſcij, aut Turpionis, aut Ambiuij exprimere geſtus velit. Actores Tragici Comicis grauiores fuêre. Quintilianus lib. 11. cap. 3. Roſcius citatior, Æſopus grauior fuit, quod ille Comœdias, hic Tragœdias egit. Athenis ipſi Poëtæ ſæpe actores erant. Diogenes Laërtius in Eudoxo, *εὔδοξος σικελιώτης ποιητὴς κωμῳδίας νίκας ἑλὼν ἀστικὰς μὲν τρεῖς, ληναϊκὰς πέντε.* Excidere dicebantur victi. Horatius,

Securus cadat, an recto ſtet fabula talo.

Ariſtoteles lib. de Poët. *ἐπὶ δὲ τῶν σκηνῶν ἐξέπεσε δύσχερέστερον ἐπὶ τῶν θεάτρων.* Item, *ἐκπίπτει, ἢ κακῶς ἀγωνίζονται.* Terentius fabulam ſtare dixit. Erant & hiſtriones publici aut priuati. Apud Spartianum Adrianus hiſtriones publicos poſtulauit. Ariſtot. problem. 30. cap. 10. *διὰ τί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσι; ἢ ὅτι ἥκιστα λόγου κοινωνοῦσι.* Id eſt, *quare Dionyſiaci artifices vt plurimum mali ſunt? an quia minimum ratione vtuntur.* Plutarchus lib. de vtilitate B
quam ex hoſtibus percipere licet, *τῶν περὶ τὸν διόνυσον τεχνιτῶν, χορδολογοῦντας, καταυλοῦντας,* id eſt, *artifices Dionyſi, fidicines, tibicines.* ita & Athen. l. 9. *τῶν περὶ τὸν διόνυσον τεχνίτας* dixit. Quod genus Romæ tenue fuit, & ſine honore. Philoſtrat. in Herodiano. Herodianus, inquit, Romæ *ἐπιταχθεὶς καὶ τοῖς ἀμφὶ διόνυσον τεχνίταις· τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο ἀγέρωχον, καὶ λεπτῶς ἄρχεσθαι.* Tertul. lib. de idololat. hiſtriones non manibus ſolis, ſed totis membris victum elaborare ait. Scenicorum autem alij dicuntur ludiones, ſeu ludij, ſatyriſtæ, ethologi, mimi, alij planipedes, *δεικηλισταί*, Lentuli, Atellani, *ὑποκριταί*, ſatyri, morologi.

CAP. XLVII.

De ludiis, ſeu ludionibus. C

LVDII, ſicut & ludi ipſi, à Lydis profecti, & appellati ſunt, auctore Herodoto lib. 1. quos graphicè deſcribit Appianus his verbis. *χορὸς κιθαριστῶν, καὶ τιτυριστῶν ἐς μίμημα τυρρηνικῆς πομπῆς, περιεζωσμένοι τε, καὶ στεφάνην χρυσῆν ἐπικείμενοι, ἴσα τε βαίνουσιν ἐν τάξει μετ᾽ ᾠδῆς, καὶ μετ᾽ ὀρχήσεως. λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσι, ὅτι οἶμαι τυρρηνικοὶ λυδῶν ἄποικοι. Chorus,* inquit, *erat citharistarum, & ſatyrorum ad inſtar pompæ Tyrrhenicæ. Omnes baltheo accincti, coronam auream capite gerebant, & æquo gradu gradiebantur ordine, cum cantu & ſaltatione. Ludios eos vocant, quia Tyrrheni Lydorum coloni ſunt.* De rudi eorum ſaltatione, & tibiæ cantu Ouidius lib. 1. Artis,

Dúmque rudem præbente modum tibicine Thuſco
Lydius æquatam ter pede pulſat humum.

Erant igitur ludij adoleſcentes imberbes, impuberes, glabri, tunicis amicti inſignibus, ga- D
leas, parmas, gladios geſtantes, qui in pompis theatralibus ordinatim incedebant, & in numerum ſaltabant vt Salij: vel, vt ait Nonius, ludij, quod ludis pueri præſules eſſent glabri, ac depiles propter ætatem, quos antiqui lydios appellabant, vt eſt in lib. 1. Varronis de vita pop. Rom. Plautus Aulul.

Glabriorem reddes mihi quàm volſus lydius eſt.

Fuêre & ludiæ. Statius lib. 1. Syluar.

Hoc plaudunt grege ludiæ tumentes,
Illic cymbala, tinnulæque Gades,
Illic agmina confremunt Syrorum.

Martialis lib. 5. epig. 15. E

Hermes cura, labórque ludiarum.

Erant vt plerumque Gaditanæ. Martialis,

Ludiam quandam Gaditanam
Saltantem vidimus ſemicinctam.

Ludiorum meminit Cicero pro Sextio. Ipſe ille maximè ludius, non ſolùm ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit. Dionyſius Halicar. l. 2. origin. *κουρητισμὸν*, id eſt, morem Curetum in ludicris ſaltationibus à Romanis obſeruatum indicat his verbis. *ἐν ἀπάσαις γὰρ αὐταῖς προέρχονται κοῦροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς, κράνη τε, καὶ ξίφη, καὶ πάρμας ἔχοντες στοιχηδὸν πορευόμενοι, καὶ εἰσὶν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ . . . παιδιᾶς τῆς ὑπὸ λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης λυδίωνες.* Eoſdem puto intelligi lib. 7. in deſcriptione pompæ. *ἐνδυταὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι, ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη παρηρτημένα,*

A μῆρα, ϰ λόγχας βραχύτερας τῶν μετρίων. Id eſt, *in omnibus pompis inueſtes pueri tunicas excellentes induti, galeáſque & enſes, & parmas habentes ordine ingrediuntur, iidémque ſunt pompæ duces à Lydis auctoribus ludiones appellati.* lib. 7. *ornatus ſaltatorum erant tunicæ puniceæ baltheis æreis accinctæ, & enſes ſuſpenſi è balthe is, & haſtæ modicis breuiores.* Vnde & inſulæ ludianorum, de quibus Varro lib. 3. de re ruſt. cap. vlt. quas ſaltaturias inſulas Plin. lib. 2. vocat. Martian. Capella lib. 9. In Lydia Nympharum inſulas dici, quas Varro ſe vidiſſe teſtatur, quæ in medium ſtagnum à continenti procedentes cantu tibiarum primò in circulum motæ, dehinc ad littora reuertuntur. Ludij pro hiſtrionibus, & ludiones ſæpe ponuntur. Feſt. Piaculum erat non tantùm ſi cœpti ludi alicuius rei interuentu interpellarentur, ſed & ſi ludius ſubitò conſtitiſſet. Heſych. λυδίζων, χορεύων, διὰ τοὺς λυδοὺς, οἱ σώζονται μὲν, διεσκεδασμένοι δ᾽ εἰσί. *Lydizon, ſaltans, propter Lydos, qui ſeruantur adhuc, ſed huc illuc ſparſi ſunt.*

B

CAP. XLVIII.

De planipedibus.

PLANIPEDES dicti ſunt, quia non in podio, ſed de plano agerent, pedibus tamen nudis; & vt pedaneus curuli opponitur, ſic planipes mimo. Riciniati autem in Scenam prodibant planipedes. Feſt. Orcheſtra locus in Scena, quò antea qui nunc planipedes appellantur, non admittebantur hiſtriones, niſi tantùm interim dum fabulæ explicarentur, quæ ſine ipſis explicari non poterant. Ricinia portabant qui æquiori habitu prodirent, atque vt inde nomen ducerent. Ricinium autem muliebre fuit pallium breue, quo in luctu mulie-
C res vſæ. Varro lib. 1. de vita pop. Rom. Et quod mulieres in aduerſis rebus ac luctibus, cùm omnem veſtitum delicatiorem, ac luxurioſum poſtea inſtitutum ponunt, ricinia ſumunt. Diomedes lib. 3. fabulas planipedias in genere togatarum reponit, & ex Attio hæc refert;

Daturin' eſtis aurum? exultat planipes.

Vúltque eundem eſſe mimum cum planipede. Quarta, inquit, eſt ſpecies planipedis, qui Græcè dicitur μῖμος, ideo Latinis planipes dictus, quod actores planis pedibus, id eſt, nudis in proſcenium introirent (ſine cothurnis ſcilicet aut ſoccis) quod olim non in ſuggeſtu Scenæ, ſed in planu orcheſtræ poſitis inſtrumentis muſicis actitabant. Planos pedes pro nudis pedibus Latinè dici poſſe non dubito; quanquam aliud viro docto videtur, quod *planus* interdum apertum ſignificet. Plaut. in Perſa,

Satin' hæc tibi ſunt plana & certa?

D Cicero 3. in Verrem; niſi vobis planum fecero. Plani etiam dicuntur Græcis impoſtores, qua voce vtitur Cic. pro Cluentio, Gellius lib. 16. cap. 7. Athenæus lib. 1. γεγόνασι δὲ ϰ πλάνοι ἔνδοξοι, ὧν Κηφισόδωρος, ϰ Πανταλέων. Id eſt, *fuère & plani nobiles, è quorum numero Cephiſidorus, & Pantaleon.* Excalceatos pedes planipedis intelligit Seneca lib. 1. epiſt. 8. Planipedia autem fabula, inquit Donatus, dicta eſt ob humilitatem argumenti eius, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut ſocco vtuntur in Scena, aut pulpito, ſed plano pede. Vel ideo quod non ea negotia continet, quæ perſonarum in turribus, aut cœnaculis habitantium ſunt, ſed in plano & humili loco. Planipedes enim ipſis etiam mimis inferiores. Auſon. ep. 11.

Nec de mimo planipedem, nec de Comœdis hiſtrionem.

Quia mimi erant digniores planipedibus, & Comœdi hiſtrionibus. Erant autem planipedes diſtorta facie. Fab. lib. 5. cap. 11. Vt Caſſius quis iſtam faciem planipedis ſenis torquens. Saltabántque ad tibicinem. Gellius lib. 1. cap. 11. Quid enim foret iſta re ineptius, ſi vt plani-
E pedi ſaltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quædam varia tibicen incineret? Et verba obſcœna iaciebant. Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 1. Vicem planipedis, & ſabulonis impudica, & prætexta verba iacientis.

CAP. XLIX.

De Mimis.

MIMI honeſtiori loco fuère quàm planipedes (quamquam & ipſi plerumque obſcœni) quibus ἠθολόγων Græci appellationem attribuerunt, quia dicta & facta hominum ita imitarentur, vt actionem ſuam grauitate ſententiarũ iocis interpoſitis condirent.

Digitized by Google

Cic.2. de Orat. Mimorum eſt ethologorum, ſi nimia eſt imitatio, ſicut obſcœnitas. Mimorum igitur alij fuêre ridiculi & obſcœni, alij graues ethologi. Vlpian.2.Olynth. οἱ μῖμοι σώφρονος ποιητοῦ σπουδαῖοί εἰσι· ἄλλοι δὲ μῖμοι γελοίων. Id eſt, *mimi Sophronis Poëtæ graues ſunt; alij mimi ridiculi.* Demoſth.tales homines mimos ridiculos,& Poëtas turpium carminum vocat. τοιούτους ἀνθρώπους μίμους γελοίων, καὶ ποιητὰς αἰσχρῶν ᾀσμάτων. Propriè tamen mimi ridiculi. Diomedes l.3.Mimus eſt ſermonis cuiuſlibet motus ſine reuerentia, vel factorum cum laſciuia imitatio.Ouidius, A

Scribere ſi fas eſt imitantes turpia mimos.
Quid ſi ſcripſiſſes mimos obſcœna iocantes?

Vnde & mimus interdum pro fabula ponitur quæ res obſcœnas repræſentet. Ariſtoteles l.1. c.1. Poët.ait, Sophronem & Xenarchum μίμους ſcripſiſſe. Iuuenalis ſatyr.13.

————Mimum agit ille, B
Vrbani qualem fugitiuus ſcurra Catulli.

Alterius mimi Ioſephus meminit l.19.c.1. καὶ γὰρ μῖμος εἰσάγεται καθ' ὃν σταυροῦται λῃστὴς ἡγεμών. Ineptè Iunius in c.14.Tertul. in Valentinian. vult Laureolum illum Iudicem fuiſſe, quia vocatur latro princeps à Ioſepho. Legendus Martialis l.1. de pœna Laureoli. Iuuenalis ſatyr.8.

Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Iudice me dignus vera cruce.————

Martialis lib.2. epig.7.

Componis bellè mimos.————

Mimi ſæpe inter homines diobolares reponuntur. Herodot. lib. 5. ἡνιόχοις τε, καὶ κωμῳδοῖς, καὶ μίμων, ὑποκριτῶν. Plutarchus pro circulatore poſuit, cui canis fabulæ partem peregerit. lib.de animant. ſolett. παρὼν γὰρ κύων μίμῳ πλοκὴν ἔχοντι δραματικὴν, καὶ πολυπρόσωπον, ἄλλας τε μιμήσεις ἀπεδίδου τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι προσφόρους, καὶ ὅμοιος ἦν ὑποτρέμοντι, καὶ σφαλλομένῳ, καὶ καρηβαροῦντι, τέλος δὲ προτείνας ἑαυτὸν ὥσπερ νεκρὸς ἔκειτο, καὶ παρεῖχε ἕλκειν, καὶ μεταφέρειν. *Cum*, inquit, *adeſſet canis mimo fabulam agenti pluribus perſonis conſtantem, & alios geſtus agebat rebus idoneos, & ſimilis erat trementi, lapſanti, & ebrio pharmaco ſumpto; denique ſeipſum extendens, quaſi mortuus iacebat, præbebátque ſe trahendum, & circumferendum.* Plutarchus ſympoſ. 7.c.8. μῖμοι τινές εἰσι, ὧν τοὺς μὲν ὑποθέσεις, τοὺς δὲ παίγνια καλοῦσι. ἁρμόζει δὲ οὐδέτερον εἶναι συμποσίῳ γένος. τὰς μὲν ὑποθέσεις τὰ μήκη τῶν δραμάτων, καὶ τὸ δυσχορήγητον, τὰ δὲ παίγνια πολλῆς γέμοντα βωμολοχίας, καὶ σπερμολογίας, &c. *Mimi*, inquit, *alij ſunt, qui vocantur argumenta, alij ludicra. Quorum neutrum conuiuiis idoneum eſt; argumenta quidem, ſeu hypotheſes, ob prolixitatem fabularum, quæ vix expediri poſſunt; ludicra autem quia ſcurrilitate abundant, & dictis ridiculis.* De hoc poſtremo genere Diomedes lib. 3. Mimus effictor, quia vel intra, vel extra ſcenam geſticulationes exercet, imitatúrque dicta, factáque, moréſque hominum,& naturas cum laſciuia. Mimi etiam, ait ille, dicuntur poëmata ſine reuerentia laſciuiam imitantia. Nam cùm & alia poëmata idem faciant, ſolus tamen Laberius, quaſi quodam priuilegio, poſſedit. Erant & archimimi. Sueton. in Veſpaſiano c. 19. Fauo archimimus perſonam eius ferens, ſuſtinénſque, vt mos eſt, facta ac dicta viri, interrogaris palàm procuratoribus, quanti funus,& pompa conſtaret. Viri patricij Romæ mimos egêre. Iuuenalis ſatyr.8. C D

Conſumptis opibus vocem Damaſippe locaſti
Sipario, clamoſum ageres vt faſma Catulli.
Laureolum velox etiam bene Lentulus egit, E
Iudice me dignus vera cruce; nec tamen ipſi
Ignoſcas populo, populi frons durior huius
Qui ſedet, & ſpectat triſcurria patriciorum,
Planipedes audit Fabios.———

Vetus interpres *triſcurria* dici vult, quia tres ſimul mimi exeant, aut quia tribus locis diſcurrant, fortè in pulpito,in orcheſtra, in Scena. Malim, vt vulgati habent, *tranſcurria.* De mimicis autem actoribus Petronius,

Grex agit in Scena mimum, pater ille vocatur,
Filius hic, nomen diuitis ille tenet.
Mox vbi ridendas incluſit pagina partes,
Vera redit facies, diſſimulata perit.

vbi

Digitized by Google

A vbi malim cum Duza, *aſſimulata perit.* Mimi autem Laconibus dicuntur δεικηλισταί, auctore Euſtathio. Suidas δείκελα interpretatur διὸς εἴκελα, μιμήματα διός, id eſt, *quaſi ſimulacra, & imitamenta Iouis.* Suetonio c.75. Auguſt. vocantur aretalogi. niſi quis aretalogos viles Philoſophos eſſe velit, qui viros principes inter cænandum oblectarent philoſophicis ſermonibus, qui Græcis epigram. vocantur δειπνοσοφισταί, ζητηματοπαῖδαι ab Hegeſandro vetere Poëta. Calui erant vt plurimum. Nonius; calui mimi capite raſo. Habebántque ſuum auctorem, ait Iſidorus, qui antequam agerent, fabulam pronuntiaret. Erant multi in riſu, & iocis ſcurrilibus, vnde mimici vocantur ludicri, proterui, obſcœni. Cic. lib. 2. de Orat. Vitandum eſt oratori vtrumque, ne aut ſcurrilis iocus ſit, aut mimicus. Mimorum, & γελωτοποιῶν raſa capita fuêre. Arnob. lib. 7. delectantur ſtupidorum capitibus raſis. Artemidorus lib. 1. Oniroc. cap. 23. ξυρᾶσθαι ἢ δοκεῖν τὴν κεφαλὴν ὅλην πλὴν αἰγυπτίων θεῶν ἱερεῦσι, καὶ γελωτοποιοῖς ἀγαθόν. Iuuenalis ſatyr. 5.

B
> ——— *Omnia ferre*
> *Si potes, & debes, pulſandum vertice raſo,*
> *Præbebis quandoque caput, nec dura timebis*
> *Flagra pati.* ———

In epigramm. Græcis μωρὸς φαλακρός. Capitolinus in M. Antonino; Cùm Tertullum etiam prandentem cum vxore deprehenderit, de quo mimus in Scena præſente Antonino dixit, cùm ſtupidus nomen adulteri vxoris à ſeruo quæreret, & ille diceret ter Tullus, & adhuc ſtupidus quæreret, reſpondit ille; iam dixi ter, Tullus dicitur. Stupidi illi ſalaputis obiurgabantur. Arnob. delectantur ſtupidorum capitibus raſis, ſalaputatum ſonitu. Tertul. lib. de ſpectac. c. 23. Placebit & ille qui vultus ſuos nouacula mutat, infidelis erga faciem ſuam, quam non contentus Saturno, & Iſidi, & Libero proximam facere, inſuper contumeliis alaparum ſic obiicit, quaſi de præcepto Domini ludat. Vet. gloſſ. ſalapitta, ῥάπισμα. Mimus metaphoricè ponitur apud Saliſberienſem; mundus mimum implet, exercet hiſtrioniam. Palladas, σκηνὴ πᾶς ὁ βίος. Fulgentius, honores ſomnialiter peragi vrbicario mimologo. μῖμος ὁ βίος. In mimis poſtremus erat exodiarius, de quo Perſij Scholiaſtes; Exodiarius apud veteres in fine ludorum intrabat, qui ridiculus foret, vt quicquid lacrymarum, ac triſtitiæ collegiſſent ex Tragicis affectibus, huius ſpectaculi riſus detergeret. Mimos muliebres, & viriles Sophron Syracuſius ſcripſit Dorica Dialecto. Heſychius lib. de ſapient. σώφρων συρακούσιος ἀγαθοκλέους ἔγραψε καταλογάδην δωρίδι διαλέκτῳ μίμους ἀνδρείους καὶ γυναικείους. Et Platonem aiunt Philoſophum ſemper illis dum agerentur, interfuiſſe. Statius lib. 5. Syluar.

C

> ———*Sophronáque implicitum, tenuíſque arcana Corinnæ.*

D Nicandri Scholiaſtes in Theriacis; σώφρων ἐν μίμοις, παιδικὰ ποιφύξας. Ariſtot. lib. de Poët. c. 1. σώφρονος καὶ ξενάρχου μίμους. Generalis omnium inſcriptio erat, *Mimi viriles, Mimi fæminei.* Specialis apud Pollucem lib. 10. c. 24. νυμφοπόνος σώφρονος. Athenæus lib. 8. σώφρων ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ νυμφοπόνῳ. Etymologicon, σώφρων ἐν θυνοθήρᾳ. Germanicus in Arati Phænomena, Sophron in Mimo qui nuntius inſcribitur. Quintilianus lib. 1. cap. 10. Sophron Mimorum ſcriptor, quem Plato adeò probauit, vt ſuppoſitos capiti libros eius cùm moreretur habuiſſe credatur. Valerius Maxim. lib. 8. cap. 7. Diogenes Laërt. lib. 4. Videtur Plato libros Sophronis Mimographi neglectos primus Athenas intuliſſe, ἐν ἠθοποιῆσαι πρὸς αὐτῶν, *& mores ex iis finxiſſe*, qui ſub capite eius reperti. Tzetzes Chiliad. 10. cap. 355. Athenæus lib. 11. Fuerunt & Mimi Philiſtionis quorum meminit Martialis lib. 2. epig. 41.

E
> *Mimos ridiculi Philiſtionis.*

Caſſiodorus lib. 4 epiſt. 51. Mimus etiam qui nunc tantummodo deriſui habetur, tanta Philiſtionis cautela repertus eſt, vt eius actus poneretur in literis. Epiphanius lib. 1. Panar. ἐπὶ τοῦ φιλιστίωνος μιμολογίας. Scripſit φιλόγελων, vt Tzetzes Chiliad. 8. cap. 250. Epiphan. lib. 2. hæreſ. 66. Sidonius lib. 2. epiſt. 2. Philiſtionis ſupellectilem mentientes. Ammianus lib. 30. Et In hæc patiuntur interdum doctos ex Philiſtionis, & Æſopi cauillationibus. Hieronymus in Apologia contra Rufinum; & quaſi mimum Philiſtionis, vel Lentuli, ac Marulli ſtropham eleganti ſermone confictam. Euſebius in Chronico; Philiſtion Mimographus natione Magneſianus Romæ clarus habetur ſub Tiberio. Symmachus lib. 1. epiſt. mimicam technam. Tertul. in Apologet. iocos & ſtrophas mimorum. Lamprid. in Heliogab. In mimicis adulteriis ea quæ ſolent ſimulatò fieri, effici ad verum iuſſit. Catullus,

Digitized by Google

Turpe incedere mimicè, ac moleſtè. A

Mimos & pantomimos cinædos appellarunt à corporis motu. Nonius ex Plauti Milite, vt eſt in ſcripto codice; Tum ad ſaltandum non cinædus malacus æquè eſt. Quia cinædorum exoſſis, & enetuata in inceſſu mollitia, quam in embaſicœta expreſſit Petronius. In Scena Mimi & Mimæ Gaditanæ aſſiduo motu caudæ motacillam imitatæ, cinædos expreſsêre. Galenus autem κίναιδον vocat. Ethologi, & ethopœi Mimi erant morum imitatores. Suidas, ἠθολόγος ἠθοποιός, ἠθοποιΐα μίμησις ἠθῶν ὑποκειμένων προσώπων. Ethologi dicti non ſunt quia de virtute ethica, & morali agerent, ſed quia mores hominum, & facta repræſentarent, vt plerumque obſcœni. Quintilian. lib. 9. Inſtit. Ethos vno verbo Latinè dici non poteſt: hoc enim omnes mentis habitus continentur. Apud eundem Ethopœa eſt morum alienorum imitatio, quam depingit Cicero lib. 2. de Orat. Hæc eſt enim huius generis virtus, vt ita facta demonſtres, vt mores eius de quo narres, vt ſermo, vt vultus omnis exprimatur, vt his qui B audiunt tum geri illa, fieríque videantur. Seneca epiſt. 11. Artifices Scenici qui imitantur affectus, qui motum & trepidationem exprimunt, qui triſtitiam repræſentant, hoc indicio imitantur verecundiam. Deiiciunt enim vultum, verba ſummittunt, figunt in terram oculos, & deprimunt. Lactantius lib. 6. cap. 20. Quid de Mimis loquar corruptelarum præferentibus diſciplinam, qui docent adulteria, dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera? Minutius in Octauio; Mimi comicia digna iſta ſententia. Lactantius lib. 7. cap. 12. ſententia deliri hominis ridicula, Mimo dignior quàm ſchola fuit. Prudentius in Laurent.

Impunè tantas furcifer
Strophas cauillo mimico
Te nexuiſſe exiſtimas.

Mimi & hiſtriones varias perſonas inducebant. Lucianus in Necromant. οἶμαι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς πολλάκις ἑωρακέναι σε τοὺς τραγικοὺς ὑποκριτὰς, τούτους πρὸς τὰς χρείας τῶν δραμάτων ἄρτι μὲν Κρέοντας, ἐνίοτε Πριάμους γιγνομένους, ἢ Ἀγαμέμνονας. καὶ ὁ αὐτὸς εἰ τύχοι μικρὸν ἔμπροσθεν μάλα σεμνῶς τὸ τοῦ Κέκροπος, ἢ Ἐρεχθέως σχῆμα μιμησάμενος, μετ' ὀλίγον οἰκέτης προῆλθεν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κεκελευσμένος. ἤδη δὲ πέρας ἔχοντος τοῦ δράματος, ἀποδυσάμενος ἕκαστος αὐτῶν τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην, καὶ τὸ προσωπεῖον ἀποθέμενος, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν πένης, καὶ ταπεινὸς περιέρχεται, οὐκ ἔτ' Ἀγαμέμνων ὁ Ἀτρέως, οὐδὲ Κρέων ὁ Μενοικέως, ἀλλὰ Πῶλος Χαρικλέους Σουνιεὺς ὀνομαζόμενος, ἢ Σάτυρος ὁ Θεογείτονος Μαραθώνιος. *Vidiſti ſæpe in Scena Tragicos iſtos actores, qui vt res poſtulat, iam Creontes ſunt, Priami, aut Agamemnones. Idem paulo pòſt Cecropē, aut Erectheum agens, iuſſu Poëtæ mendicus procedit. Fabula autem finita, exuta veſte auro intexta, & perſona depoſita, & cothurnis pauper ac humilis errat, non iam Agamemnon, aut Creon, ſed Paulus Sunienſis filius Charicleis, aut Satyrus Marathonius filius Theogitonis.* Caſſiodorus lib. 4. var. Mimorum inuentorem facit Philiſtionem. Malè. Sophron eo eſt antiquior. Epiphan. de Manich. τὰ δὲ ἄλλα εἰπεῖν τίς οὐκ ἂν D γελάσῃ, ὡς ταχὺ τὰ τοῦ Φιλιστίωνος εἶναι ἀναγκαιότερα, ἢ τὰ τούτου μυθολογίας; Suidas Philiſtionem in ipſo riſu mortuum ait. Sidonius lib. 2. epiſt. 2. Philiſtionis meminit. Seneca in fragmentis; Docimus Archimimus ſenex iam decrepitus quotidie in Capitolio mimum agebat, quaſi Dij libenter ſpectarent, quem homines deſierant. Inter Mimos maximi nominis fuit Sophrnn, qui ſcripſerat Mimiambos, ſed proſa oratione. Eius imitatione Mimiambns ſcripſit Herodotus, vel Herodes quidam vetus ſcriptor verſibus Hipponacteis, quem ſequutus Mattius Romanus Poëta. Maurus Terentianus,

Hoc Mimiambos Mattius dedit metro,
Nam vatem eundem eſt Attico thymo tinctum
Pari lepore conſequutus vt metro.

Mattius in Mimiambis citatur à Gellin. Stobæus feazontas Herodoti citat, apud quem pro E ἡμιάμβους, lege μιμιάμβους. Sidonius epiſt. 2. lib. 2. mimicos ſales vocat. Sanè inter cænandum intromittuntur mimici ſales, ita vt nullus conuiua mordacis linguæ felle feriatur. In Mimis interdum crudelia exempla fuêre, vt de Laureolo docet Martialis lib. 1. epig. 7.

Nuda Caledonio ſic pectora præbuit vrſo,
Non falſa pendens in cruce Laureolus.

De eo legendus Suetonius in Caligula cap. 57. Vetus Scholiaſtes Iuuenal. In ipſo Mimo Laureolo figitur crux. Meminit Laureoli Tertullian. cap. 14. aduersùs Valentinian. Hieronym. epiſt. ad Sabinianum Mimos, & Lentulos coniungit, quia Lentulus Laureolum egerat. Ioſephus orig. lib. 19. cap. 1. ὅτε ὀρχηστὴς δρᾶμα εἰσάγει Κινύραν, ἐν ᾧ αὐτός τε ἐκτείνεται, καὶ ἡ θυγάτηρ Μύρρας, αἷμά τε ἦν τεχνητὸν πολὺ, καὶ περὶ τὸν σταυρωθέντα ἐκκεχυμένον, καὶ τὸ περὶ τὸν Κινύραν.

Saltatur

A *Saltator inducit fabulam Cinyram, in qua ipſe occidebatur,& filia Myrrha,& multus ſanguis arte factus erat,& circum latronem cruci affixum effuſus,& circa Cinyram.* Cùm enim cædes fieret in Scena, ſæpe noxij adhibiti in quorum corpora ſæuiretur. Sæpe ſanguis erat fictitius. Horatius Mimum balatronem vocat ſat.2.lib.1.

> *Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne*
> *Mæſtum ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigelli.*

Item,

> *Ridetur fictis rerum balatrone ſecundo.*

Balatronem vocat mimum, qui riſus causâ geſtum alicuius exprimit;

> —— *Mimum partes tractare ſecundas.*

non eas quæ ſunt δευτερολόγου, aut δευτεραγωνιστοῦ, ſed ipſius Mimi, cùm alicuius exprimit
B verba. Cicero in Brut. deuteragoniſtas vocat ſecundarios. Q. Arrius id faciebat M. Craſſi ſecundarius. Qui imitatur, ſecundus eſt ab eo quem imitatur. Plato Homerum vocat τρίτον ἀπὸ ἀληθείας, quia primò eſt idea, ſecundò Deus, tertiò Homerus. Mimi autem, vt diximus, planipedes erant excalceati, auctore Seneca, qui Publium ipſum excalceatum, & planipedem fuiſſe oſtendit epiſt.8. Quantum diſertiſſimorum inter Mimos iacet, quàm multa Publij non excalceatis, ſed cothurnatis dicenda ſunt. Hieronymus in Sabinianum Diaconum, & epiſt.75. Repertum eſt facinus quod nec Mimus fingere, nec ſcurra ludere, nec Atellanus poſſit effari. Tertullianus in Apologet. Lentulos, & Hoſtilios vocat. Cætera laſciuiæ ingenia etiam voluptatibus veſtris per Deorum dedecus operantur. Diſpicite Lentulorum, & Hoſtiliorum venuſtates, vtrùm Mimos, an Deos veſtros in iocis, & ſtrophis ridentes, mœchum Anubim, & maſculum Lunam, & Dianam flagellatam. Mimicos iocos, quia
C obſcœni ſunt, vitandos oratori docet Demetrius Phalereus, μιμικώτερα τὰ γελοῖά ἐστιν αἰσχρά. Vnde & Eutychiano cuidam nomen fuit κωμάζοντι. Xiphilin. p.347. κωμάζων. καὶ τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἔκ τε μίμων, καὶ γελωτοποιίας ἔσχε. Id eſt, *comeſſans. hoc enim ei nomen ex mimis, & ridiculis.* Minutius in Octauio; Mimus vel exponit adulteria, vel monſtrat. Mimus interdum pro figmento ponitur. Sueton.cap.3.Othon. Et ſatis viſum, ne pœna acrior omnem mimum diuulgaret. Cic. pro Cœlio; Mimi ergo eſt iam exitus nõn fabulæ. Quia mimi per interludia tantùm prodibant in orcheſtram, dum intus actus fabulæ componerentur. Legendus Sueton. in Veſpaſ.cap.19. Caſſiodorus epiſt.20.lib.1.epiſt.51.l.4. Zozimus l.1. Manil.lib.5. Tatian. in Apolog. Tertul. de ſpectacul. Erant & mimauli qui mimum agerent ad tibiam; vnde & Heſychius μιμαυλεῖν interpretatur μιμεῖσθαι, ὑποκρίνεσθαι, id eſt, *imitari, repræſentare in ſcena, & agere.* Athen.lib.10. Κλέων ὁ μιμαυλὸς ἐπικαλούμενος, ὅσπερ καὶ τῶν Ἰταλικῶν μίμων ἄριστος γέγονεν, αὐτοπρόσωπος ὑποκριτής. Id eſt, *Cleon mimaulus vocatus, qui Italicorum mimorum optimus*
D *fuit, hiſtrio per ſeipſum perſonatus.*

CAP. L.

De Scenæ & orcheſtræ obſcœnitate.

MIMI, pantomimi, & ludij turpitudine, & flagitio Scenam fœdarunt. Nihil enim fermè flagitiorum eſt, ait Saluianus lib. 6. quod in ſpectaculis non fit. Illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obſcœnitates, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates, &c. Quo factum eſt, vt cùm artem ludicram, Scenámque totam in probro ducerent Romani, genus id hominum non modò honore ciuium reliquorum carere,
E ſed etiam tribu moueri notatione cenſoria voluerint, ait Auguſtin.lib.2 de Ciuit. cap.17. Iidem & communione ac cœtu piorum in fide Catholica expulſi ſunt, auctore Cypriano epiſt.37. Hiſtrionem qui in artis ſuæ dedecore perſeueraret, & magiſter perdendorum puerorum, id quod malè didicit, cæteris inſinuat, non debere cũm cæteris communicare: cùm in lege prohibeantur viri induere muliebrem veſtem, docent quemadmodum maſculus frangatur in fœminam. Hoc dicendi genus imitatus eſt Hieronym. in epiſt. ad Marcel. & in Hilarione. In Scenis theatralibus, inquit, vnus atque idem hiſtrio nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem. Arena ſæuiat, Circus inſaniat, Theatra luxurient. Quod luxuriæ genus notat Auguſtin.l.2.de Ciuit.cap.2. Nonnullæ pudentiores auertebant faciem ab impuris moribus Scenicorum, & artem flagitij videre erubeſcentes furtiua intentione diſcebant. Tertul.lib.1.in Marcionem. Voluptates Circi furentis, caueæ inſanientis,

ſcenæ laſciuientis. Aug. lib. 6. cap. 7. & lib. 2. cap. 6. de Ciuit. Quales nec rhymelica in ſe A
admittit obſcœnitas. Loca vbi ludi agerentur obſcœnis vocibus ac moribus hiſtrionum perſtrepebant, vbi Floralia celebrarentur effuſa omni licentia turpitudinum. Lactant. lib. 6. c. 20. Docent adulteros cùm fingunt mimi. Arnob lib. 7. Delectantur, vt res eſt, Diis ſtupidorum capitibus raſis, ſalaputtarum ſonitu, atque plauſu, factis & dictis turpibus, facinorum ingentium rubore. Iam verò ſi videtur in fœmineas mollitudines eneruantes ſe viros. Item, facinorum ingentium ruborem clunibus fluctuare criſpatis. Item, exiſtimatur tractari ſe honorificè Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum ab lupanaribus in Theatra. Cyprian. epiſt. 103. Agentium in ſcena ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles iocos, paraſitos ſordidos, ipſos quoque patresfamilias togatos, modò ſtupidos, modò obſcœnos, in omnibus ſtolidos, certis nominibus inuerecundos. Superinducetur homo fractus omnibus membris, ac vir vltra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit verba manibus expedire, vt deſaltentur fabuloſæ antiquitatis libidines. Quid multa? Auctores omnes cùm ſacri, tum prophani ſpurcitiam Scenæ exagitant, non modò quod fabulæ obſcœnæ in Scena agerentur, ſed etiam quod motus, geſtúſque eſſent impudici, atque adeò proſtibula ipſa in Scenam ſæpe venirent, & ſub Scena proſtarent. Vnde & obſcœnum ait Varro, quod non niſi in Scena palàm dicitur. Tacit. l. 14. Ne adhuc publico Theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo. Non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quominus Græci, Latiníque hiſtriones artem exercerent, vſque ad geſtus motúſque haud viriles. Quin & fœminæ illuſtres deformia meditatæ. Auguſt. lib. 2. de Ciuit. cap. 8. & 9. Comœdiæ nunquam probare ſua flagitia Theatris potuiſſent. Statius l. 1. Syluarum, B C

Huc intrant faciles emi puellæ.

Tertullian. in Apologet. Diſpicite Lentulorum & Hoſtiliorum venuſtates, vtrùm mimos, an Deos veſtros in iocis & ſtrophis rideatis, mœchum Anubim, & maſculum Lunam, & Dianam flagellatam, & Iouis mortui recitatum teſtamentum, & tres Hercules famelicos irriſos. Sed & hiſtrionum literæ omnem fœditatem eorum deſignant. Item, nihil eſt nobis dictu, viſu, auditu cum inſania Circi, cum impudicitia Theatri, cum atrocitate arenarum, xiſti vanitate. Hieronymus in epiſt. ad Marcel. & Hilar. Non Circi furoribus, non arenæ ſanguine, non Theatri luxuria delectabatur. Auguſtin. epiſt. 119. ad Ianuar. theatricas affectare luxurias. Caſſiodor. l. 6. epiſt. 19. l. 7. epiſt. 10. proſtitutas vocat, quæ hiſtrioniam agunt. Iure igitur populus Rom. notauit turpes, fecit infames hiſtriones, ait Auguſtin. l. 2. c. 13. 14. 17. de Ciuit. Lactantius l. 1. c. 20. Præter verborum licentiam quibus obſcœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam veſtibus populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum funguntur officio, & in conſpectu populi, vſque ad ſatietatem impudicorum luminum, cum pudendis moribus detinentur. Flora illa genitrix, & ſancta, obſcœnitate ludorum bene curat, vt arua floreſcant. Non igitur de nihilo eſt, quod Iuſtinianus voluit, vt qui adigerent mulieres ſacramento perpetuo ſe facturas hiſtrioniam in Scena, decem auri libris plecterentur, illæ iureiurando non obligarentur, vt eſt Nouel. 51. Certè apud Græcos in ſcenam prodire, & populo eſſe ſpectaculo, nemini fuit turpitudini, apud Romanos infame, & ab honeſtate remotum, ait Probus in præfatione de viris excellen. & leg. Prætoris verba, in Pandectis, tit. de iis qui notantur infam. & Tacit. dial. de Orator. Auguſt. l. 2. c. 10. de Ciuit. Arnob. l. 7. aduerſus gentes. Cod. lib. 3. tit. 41. l. 3. Scenici dicuntur Thymelici, vt mimi, hiſtriones, ludiones, qui famoſi, & tribu mouentur. Thymelici tamen, & cantores, qui modos faciunt, & ſaltationes, non ſunt famoſi. Ariſtides ἐξορχεῖμ. τίς γὰρ ἐστὶν ὅστις οὐκ ἄξιος βελτίων ὀρχηστοῦ παντὸς εἶναι; ἢ τίς αὖ τῷ μίμῳ συγχωρήσειεν ἔξω φθέγξεσθαι; Id eſt, *quis eſt qui non dignus ſit, vt ſaltatore quolibet ſit melior? aut quis mimo concedat vt extra Scenam loquatur?* Legendus Philo in Cain. Demetrius Phalereus tibicinas, ſcorta, tibicines, cantores, ſaltatores eodem omnes numero habet, vt ſint dira nomina. Τὰς ἐν τῷ πειραιεῖ αὐλητρίδας, καὶ τὰ πορνεῖα, καὶ τοὺς αὐλητὰς, καὶ ᾄδοντας, καὶ ὀρχηστὰς, ταῦτα πάντα δεινὰ ὀνόματα. Cod. tit. 41. l. 11. l. 4. Pantomimum veſte humili, & rugoſa agitatorem, aut vilem offerat hiſtrionem. Auſon. in ludo Sapientum, D E

Nobis pudendum, non & Atticis quoque,
Quibus Theatrum curiæ præbet vicem.

Sed illud de proſtibulis in Theatro videtur fuiſſe antiquiſſimum, cùm Liuius l. 2. ita loquatur.

A quatur. Eo anno Romæ cùm per ludos ab Sabinorum iuuentute per laſciuiam ſcorta raperentur. Iſidor.l.18 Idem verò Theatrum, idem & proſtibulum, eo quod poſt ludos exactos meretrices ibi proſtituerentur. Caſſinæ Prolog.

Tranſacta, inquit, *fabula, argentum ſi quis dederit,*
Vt ego ſuſpicor, vltrò ibit nuptum, non manebit auſpices.

Pœnoli Prolog.

Scortum exoletum nequis in proſcenio ſedeat.

Pompeius ideo Theatro ſuo Veneris ædem ſuperpoſuit. Tertull. de ſpectac. quod Venus in Theatris coleretur, vt ait Saluianus l.6. Legendus in eam rem Victruuius l.5. cap 3. Seneca epiſt.7.& 84. Columella præfat. ad Syluin. Cyprian.l.2. epiſt.2. ad Donatum, Minutius in Octauio ſub finem, Arnobius ſub finem lib.4. Clemens pædag. lib.3.c.11. Chryſoſt. homil.
B de ſpectacul. Dauid. homil. 7.& 74. in Matth. Auguſt. epiſt. 119. ad Ianuar. Quæ cùm ita habeant, minus mirum videri debet, ſi Apoſtolorum interdicto ludis ſcenicis Chriſtiani arceantur. Verba ſic habent apud S.Clementem l.8. conſtit. c. 32. τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις προσίῃ ἀνὴρ ἢ γυνὴ, ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λυδεμπιστὴς, ἢ ὀλυμπικὸς, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστὴς, ἢ λυριστὴς, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. Id eſt, *Si quis ſcenicus ad Eccleſiam aggregatus ſit, vir mulierve ſuat, aut ſi quis agitator, aut gladiator, aut curſor, aut ludo præfectus, aut athleta, aut choraules, aut cithariſta, aut lyriſtes, aut ſaltare doctus, aut caupo, deſinant artem ſuam, aut cœtu piorum pellantur.* Itaque ludi Theatri ob impudicitiam à Chriſtianis adeò damnati ſunt, vt vir vxorem repudiare poſſet, quæ præter eius voluntatem ſcenicas voluptates aucuparetur. Nouella Iuſtin. 22. γυναῖκα ἀποπέμπειν παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἱπποδρομίαις χαίρουσάν τε, καὶ παραγινομένην, ἢ θεάτροις παρα-
C βάλλουσαν, φαμὲν δὲ τὰς ἔνθα σκηναὶ, καὶ τὰ τοιαῦτά ἐστι, ἢ καὶ ὅπου θηρίοις πρὸς ἀνθρώπους ἡ μάχη. *Vir dimittere vxorem poteſt, ſi præter voluntatem ſuam circenſes, & theatricas voluptates captet, vbi ſcenici ludi ſunt, aut vbi feræ cum hominibus pugnant.* l. conſenſu. C. de repud. mulier quæ contra vetitum viri ſcenicos ludos frequentat, repudiari poteſt. Nouella 117. ἐὰν ἱππικοῖς, ἢ θεάτροις, ἢ κυνηγίοις παραγίνηται, ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι ἀγνοοῦντος, ἢ καὶ κωλύσαντος τοῦ ἀνδρὸς, ἀποπέμπεται γυνή. Iulianus in Miſopogone, ὡς οὐκ ἔστιν ἰδίᾳ σωφρονεῖν οἴκοι καὶ λάθρα, τὸν δημοσίᾳ, καὶ φανερῶς ἀκόλαστον εἶναι θέλοντα, καὶ τερπόμενον τοῖς θεάτροις. *Non poteſt domi temperans eſſe, & caſtus, qui publicè incontinens, & impudicus eſſe vult, è Theatris voluptatem captans.* Auguſtinus lib. 2. de Ciuit. Dei cap.27. hanc talium numinum placationem petulantiſſimam, impuriſſimam, nequiſſimam, immundiſſimam fuiſſe ait. Arnobius lib.4. Quid pantomimi veſtri? quid hiſtriones? Nónne ad vſum quæſtus ſui abutuntur Diis veſtris, & lenocinia volu-
D ptatum ex iniuriis attrahunt, contumeliiſque diuinis? Tertullianus in Apologet. cap.15. ſed & hiſtrionum literæ omnem fœditatem eorum deſignant. Luget Sol filium iactatum de cælo lætantibus vobis, & Cybele paſtorem ſuſpirat faſtidioſum, non erubeſcentibus vobis. Theophilus ad Autolycum lib. 3. Nec cætera ſpectacula ſpectare audemus, ne oculi noſtri inquinentur, & aures noſtræ hauriant, aut prophana quæ ibi decantantur carmina, nempe dum Thyeſtæ Tragica facinora commemorant, & Terei liberos deuoratos recitant, nec fas nobis eſt audire adulteria Deorum, quæ ſuaui cantu modulantur. Martialis lib. 1. epig.3.

Noſſes iocoſæ dulce cùm ſacrum Floræ,
Feſtóſque luſus, & licentiam vulgi,
Cur in Theatrum Cato Seuere veniſti?

Auſonius,

E *Nec non laſciui Floralia læta Theatri,*
Quæ ſpectaſſe volunt qui voluiſſe negant.

Minucius in Octauio; Nam in ludis curulibus quis non horreat populi in ſe rixantis inſaniam? in gladiatoriis homicidij diſciplinam? In ſcenicis etiam non minor furor, turpitudo prolixior. Nunc enim mimus vel exponit adulteria, vel monſtrat. Nunc eneruis hiſtrio amorem dum fingit, infligit. Idem Deos veſtros, inducendo ſtupra, ſuſpiria, odia, dedecorat. Idem ſimulatis doloribus lacrymas veſtras, vanis geſtibus, & nutibus prouocat. Lactant. Epitom. c.4. Quid Scena? in qua Comœdia de ſtupris, & amoribus, Tragœdia de mœſtis, & parricidiis fabulatur. lib. 6.c.20. In Scenis Comicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur, & amoribus meretricum, & quo magis ſunt eloquentes qui iſta flagitia finxerũt, eo magis ſententiarum elegantia perſuadent. Impudicitia igitur Theatri damnata. Sidonius lib.3. epiſt. 13. ſermones proſtitutos, & theatrales vocat. Chryſoſt. homil. de Saüle, Theatra

παρὰ

Digitized by Google

παρανομίας. καὶ τῇ ὄψει τῶν ἀτιμασμένων γυναικῶν ἐκείνων προσηλώμενοι, καὶ διημερεύσαντες ἐκεῖ, ὅπου A
καὶ ῥήματα διακεκλασμένα, καὶ ᾄσματα πορνικά, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαί, καὶ ἐπιτρίμματα παρειῶν,
καὶ στολὴ περιεργότερον συγκειμένη, καὶ σχῆμα γοητείας γέμον, καὶ ἕτεραι πολλαὶ μαγγανεῖαι, καὶ ἡ παρὰ
τοῦ τόπου πρὸς ἀσέλγειαν παράκλησις, καὶ ἡ τῶν θεασαμένων, καὶ ἡ τῶν μετὰ ταῦτα ἀκουσμάτων, καὶ ἡ διὰ συρίγγων, καὶ ἡ διὰ τῶν αὐλῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων μελῳδία καταγοητεύουσα. Item, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν κλίνην τῶν ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας βλέπων, ἔνθα τὰ μυσαρὰ τελεῖται τῆς μοιχείας δράματα, καὶ τὴν τράπεζαν ταύτην ἱεράν. τῶν αὐταῖς ἀκοαῖς πόρνης ἀκούων αἰσχρολογούσης, καὶ προφήτου. Saluianus lib. 6. In Theatris nihil niſi obſcœnum, & inuerecundum à Scenicis profertur. Tertullian. in Marcionem lib. 1. ſolemnes voluptates Circi furentis, & caueæ ſæuientis, & ſcenæ laſciuientis. Hieronym. epiſt. ad Marcell. Theatra luxuriantur. In Hilarione; non Circi furoribus, non arenæ ſanguine, non Theatri luxuria delectabatur. Tertull. de ſpectac. Nam ſæpe Cenſores renaſcentia tum maximè Theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuia prouidebant. Quonam leges illæ abierunt, quæ Theatra ſtuprandis moribus orientia deſtruebant? Hoc igitur modo etiam à Theatro ſeparantur, quod eſt priuatum conſiſtorium impudicitiæ, vbi nihil probatur, quàm quod alibi non probatur. Ita ſumma gratia eius de ſpurcitia plurimum concinnata eſt, quam Arellanus geſticulator, quam Mimus etiam per mulieres repræſentat, ſexum pudoris exterminans, vt faciliùs domi, quàm in Scena erubeſcant: quam denique pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex eſſe poſſit. Ipſa etiam proſtibula, publicæ libidinis hoſtiæ, in Scena proferuntur, locus, ſtipes, elogium etiam quibus opus non eſt prædicatur. Ipſæ illæ pudoris ſui interemptrices de geſtibus ſuis ad lucem, & populum expaueſcentes, ſemel anno erubeſcunt. Vide cap. 17. 18. de impudicitia Theatri; vide Cyprianum epiſt. 2. & lib. de ſpectac. cap. 50. Lactant. lib. 6. cap. 20. August. lib. 2. de Ciuit. cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Ludi ſcenici vocantur πόρναι Nouella 105. C
Iuſtiniani, καὶ πέμπτην τε ποιεῖσθαι πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσι, &c. *Quintum quoque proceſſum in Theatrum faciet, quas ſanè pornas, ſeu ſcorta appellant, vbi & ridiculis in ſcena locus eſt, tragiciſque & thymelicis choris, & ſpectaculis omnis generis, & auditionibus Theatrum apertum eſt*, ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἐστι χώρα, τραγῳδοῖς τε, καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασί γε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασι ἀνεῳγμένον ἐστὶ τὸ θέατρον. Eadem verba habentur Nouella 98. Procopius in Anecdotis, ἐπειδὴ δὲ τάχιστα εἴς τε τὴν ἥβην ἀφίκετο, καὶ ὡραία ἦν ἤδη, ἐς τὰς ἐπὶ σκηνῆς καθῆκεν αὐτὴν· ἑταίρα δὲ εὐθὺς ἐγεγόνει, οἵαν περ οἱ πάλαι ἄνθρωποι ἐκάλουν πεζήν. οὐ γὰρ αὐλητρία, οὔτε ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ εἰς τὴν ὀρχήστραν αὐτῇ ἤσκητο, ἀλλὰ τὴν ὥραν τοῖς ἀεὶ περιτυχοῦσιν ἀπεδίδοτο μόνον, ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος. εἶτα τοῖς μίμοις τὰ ἐς τὸ θέατρον πάντα ὡμίλει, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπιτηδευμάτων μετεῖχεν αὐτοῖς γελωτοποιοῖς περὶ βωμολοχίας ὑπηρετοῦσα. Id eſt, *vbi primùm pubes facta eſt, & forma erat ingenua, ſe ipſam in earum numero quæ in Scena proſtabant cenſeri voluit. Meretrix itaque illicò fuit, ex earum numero quæ olim pedeſtres, aut pedaneæ dictæ ſunt, quia pedibus ſine muſicis inſtrumentis in conuiuia ventitarent, aut potiùs, quia ad terram ſe ſubigendas mœchis ſubſternerent. Non enim erat tibicina, aut pſaltria, neque in orcheſtra ſaltare didicerat, ſed formam omnibus in quos incidiſſet vendebat modò, ex omni corpore quæſtum faciens. Deinde Mimis ad ea quæ in Theatro fiunt operam dedit, & eum ridiculis ac ſcurris particeps facta eſt eorum ſtudiorum quæ in Scena, iocis dictiſque ſcenicorum ſeruiens.* πολλάκις δὲ ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ θεατῇ παντὶ τῷ δήμῳ ἀποδῦσά τε, καὶ γυμνὴ διὰ μέσου ἐγένετο, ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα, καὶ τοὺς βουβῶνας διάζωμα ἔχουσα μόνον, vt ex notis doctiſſimi viri, ac integerrimi Franciſci Pithoëi exſcripſimus. Id eſt, *ſæpe autem in oculis totius populi nudabatur, & nuda erat in medio, cùm tamen ſubligaculo pudenda eius & inguina tegerentur.* Seneca Florales ludos nudandarum meretricum vocat. nudabantur enim dato tubæ ſigno, ait Lactant. lib. 1. Inſtit. Iuuenalis ſatyr. 6. E

> —— *Digniſſima prorſus*
> *Florali matrona tuba.* ——

Perſius,

> —— *Noſtra vt Floralia poſſint*
> *Aprici meminiſſe ſenes.* ——

Legendus Varro lib. 1. de re ruſt. cap. 13. Plin. lib. 18. cap. 29. Ouid. 4. Faſtor. Gellius lib. 10. cap. 13. Nonius, & Fortunarianus lib. 2. artis Rhetoricæ, qui monet, Catonem librum ſcripſiſſe de re floria, conciſa oratione, vt indignationem Magiſtratuum in Florales excitaret, vt Lactantius lib. 1. de falſa relig. cap. 20. Chryſoſt. homil. 12. in Epiſt. 1. ad Corinth. θέατρα συνάγουσι, καὶ πορνῶν ἐκεῖ γυναικῶν χοροὺς εἰσάγοντες, καὶ παῖδας πεπορνευμένους, καὶ εἰς τὴν

φύσιν

Digitized by Google

A φύσιν αὐτὴν ἐνυβρίζοντας. *Theatra congregant, & meretricum choros illic inducentes, & pueros pathicos qui iniuria ipſam naturam afficiunt.* καὶ μετ' ὀρχηστῶν, καὶ μαλακῶν, καὶ μίμων, καὶ πορνῶν γυναικῶν εὐφημίας ἀπολαύειν θέλεις, *& cum ſaltatoribus, mollibus, & mimis, & meretricibus vis acclamationibus, & plauſu frui.* Cyrillus catech. 1. μὴ περισπούδαστος σοὶ ἔστω ἡ θεατρομανία, ἔνθα τὰς ἀσελγείας τῶν μίμων ὄψῃ, ὕβρεσι πεπραγμένας, καὶ πάσῃ ἀσχημοσύνῃ, ἐκτεθηλυσμένων τε ἀνδρῶν ἐμμανεῖς ὀρχήσεις. *Non ergo ſtudioſus eſto furoris theatrici, vbi conſpicias mimorum impudicitias contumelia patratas, & omni fœditate, & hominum mollium & effeminatorum ſaltationes.* Chryſoſtom. in Epiſt. 1. ad Corinth. homil. 12. τί οὖν ἡταιρηκότας ἐκείνους εἰσάγεις; καὶ οὐκ εἰσάγεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμᾷς μυρίαις καὶ ἀφάτοις δωρεαῖς, καὶ ὡς εὐεργέτας κοινοὺς τῆς πόλεως, καὶ χρήματα ἀναλίσκεις, καὶ ἐκ τῶν δημοσίων αὐτοὺς τρέφεις δαπανημάτων. *Quid ergo illos inducis cinædos, & exoletos? Neque ſolùm inducis, ſed etiam infinitis & ineffabilibus muneribus honoras, & vt in benefactores communes vr-*
B *bis, in eos pecunias impendis, & publicis ſumptibus ipſos alis.* Baſilius homil. 4. in Examer. εἰσί τινες πόλεις παντοδαποῖς θεάμασι θαυματοποιῶν ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρις ἑσπέρας αὐτῆς ἑστιῶσαι τὰς ὄψεις, καὶ μὴν γε καὶ μελῶν τινὲς κεκλασμένων, καὶ διεφθαρμένων, καὶ πάντα πάσι πολλὴν ἀκολασίαν ταῖς ψυχαῖς ἐντικτόντων, &c. ὀρχήστρα εὐθηνουμένη θεάμασιν ἀκολάστοις, κοινὸν, καὶ δημόσιον διδασκαλεῖον ἀσελγείας τοῖς συγκαθημένοις ἐστὶ, καὶ τὰ παναρμόνια τῶν αὐλῶν μέλη, καὶ ᾄσματα πορνικὰ ἐγκαθεζόμενα ταῖς τῶν ἀκουσάντων ψυχαῖς, οὐδὲν ἕτερον ἢ πάντας ἀσχημονεῖν ἀναπείθει. *Quædam vrbes ab orto Sole ad occaſum ſpectaculis præſtigiatorum omne genus paſcunt oculos, & canticorum fractorum, ac corruptorum, quæ intemperantiam animis ingenerant. Orcheſtra quæ abundat ſpectaculis impudicis publica eſt, & communis ſchola impudicitiæ iis qui aſſident, & tibiarum cantus, & cantica meretricia inſidentia audientium animis, nihil aliud perſuadent, quàm vt omnes fœdiùs ſtudeant, & imitentur cithariſtarum, aut tibicinum pulſus.* Chryſoſtomus in Epiſt. 1. ad Corinth. homil.
C 12. ἀλλ' ἄτιμοί εἰσι· τί οὖν διὰ τῶν ἀτίμων τὸν βασιλέα τιμᾷς; τί δὲ εἰς αὐτοὺς τοσαῦτα δαπανᾷς; εἰ γὰρ ἄτιμοί εἰσιν, ἀπελαύνεσθαι ἐχρῆν τοὺς ἀτίμους. *Sed ſunt infames. Quid ergo per infames honoras Regem? cur in eos tot ſumptus facis? Si enim ſunt infames, oportuit eos vrbe exigi, non de publico ali.* Arnobius lib. 7. Ludi quos facitis, quibus Floralibus, & Megalenſibus nomen eſt, quam rationem habent? Ponit animos Iupiter, ſi Amphitruo fuerit actus, pronuntiatúſque Plautinus, aut ſi Europa, ſi Læda, Ganymedes fuerit ſaltatus, aut Danae motum compeſcit irarum, tranquillior, lenior mater magna efficitur, ſi Attyadis conſpexerit priſcam refricari ab hiſtrionibus fabulam. Obliterabit offenſam Venus, ſi Adonis in habitu geſtum agere viderit ſaltatoriis in motibus pantomimum. Exiſtimatur tractari ſe honorificè Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum ab lupanaribus in Theatra.

D

CAP. LI.

De infamia Theatri.

OMNES ſcenicos infames eſſe oſtendit Tertullianus lib. de ſpectac. cap. 22. Ipſi auctores, & adminiſtratores ſpectaculorum quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, arenarios illos amantiſſimos, quibus viles animas fœminæ, aut illi etiam corpora ſua ſubſternunt, propter quos in ea committunt, quæ reprehendunt, ex eadem parte quam magni faciunt, deponunt, & deminuunt, imò manifeſtè damnant ignominia, & capitis minutione arcentes curia, roſtris, Senatu, equite, cæteriſque honoribus omnibus ſimul, ac ornamentis. D. de his qui notantur infamia. l. 1. Infamia notatur qui artis ludicræ, pronun-
E tiandíve cauſâ in Scenam aſcenderit. l. 2. §. vltimo. Vlpianus; Eos enim qui quæſtus causâ in certamina deſcendunt, & omnes propter præmium in Scenam prodeuntes, famoſos eſſe Pegaſus, & Nerua filius reſponderunt. Sueton. in Cæſare cap. 39. Munere in foro dimicauit A. Calpenus Senator quondam. lib. 2. cap. 43. Ad ſcenicas & gladiatorias operas, & equitibus Romanis aliquando vſus eſt, verùm priùs quàm Senatuſconſulto interdiceretur. Nouella 51. Fœminæ quæ in Scenam deſcendunt impudicitiæ damnantur. ἀσεβῆ ἐργασίαν ἣν πληροῦσιν αἱ γυναῖκες κατιοῦσαι εἰς σκηνήν. Scenici ab iis quos in Scenam admitterent exigebant iuſiurandum nunquam eos infamem hanc artem eiuraturos. ὅρκον ἀπαιτοῦσιν ὡς οὐδέποτε παύσονται τῆς ἀσεβοῦς ἐκείνης καὶ ἀσχήμονος ἐργασίας. Valerius Maxim. lib. 2. cap. 6. Maſſilia ſeueritatis cuſtos acerrima eſt, nullum aditum in Scenam mimis dando, quorum argumenta maiori ex parte ſtuprorum continent actus, ne

talia

talia ſpectandi conſuetudo etiam imitandi licentiam ſumat. cap. vlt. Catone ludos Flora- A
les quos Meſſius Ædilis faciebat, ſpectante populus vt mimæ nudarentur, poſtulare eru-
buit. Scenici maximè immodeſti erant. Tacit.lib.4. Cæſar de immodeſtia hiſtrionum re-
tulit. lib.11. At Claudius munia cenſoria vſurpans theatralem populi laſciuiam ſeueris di-
ctis increpuit. Tacit. lib.14. Ne publico Theatro dehoneſtaretur, Nero inſtituit ludos Iu-
uenalium vocabulo. Ratúſque dedecus amoliri ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum
poſteros egeſtate venales in Scenam deduxit. Non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti
honores impedimento, quo minus Græci, Latiníve hiſtrionis artem exercerent vſque ad
geſtus, modóſque haud viriles. Poſtremò ipſe Scenam inſcendit multa cura tentans citha-
ram, & præmeditans. Item; Maiores quoque non abhorruiſſe ſpectaculorum oblecta-
menta, pro fortuna quæ tum erat, eóque à Thuſcis accitos hiſtriones, &c. Neque quen-
quam Romæ honeſto loco ortum ad theatrales artes degenerauiſſe ducentis iam annis à B
L. Mummij triumpho, qui primus id genus ſpectaculi in vrbe præbuerit. leg. tamen 4. D.
de iis qui notantur infam. Vlpianus ait; Vtile videtur, vt neque Thymelici, neque xyſtici,
nec agitatores, &c. ignominioſi habeantur. Arnobius tamen lib. 7. Scenicos fuiſſe infames
oſtendit his verbis; quarum fabularum actores inhoneſtos eſſe ius veſtrum, & inter ca-
pita computari iudicauit infamia. Auguſtinus lib.2. de Ciuit. cap.14. Romani ab honoribus
omnibus repellunt Scenicos. cap.27. Cuius actores laudanda Romanæ virtutis indoles ho-
nore priuauit, tribu mouit, agnouit turpes, fecit infames. Tertullianus in Apolog. cap.
51. Mimos capita ignominioſa, & famoſa appellat. Idem lib. de ſpectac. manifeſtè damnant
ignominia, & capitis minutione, &c. Æmilius Probus; In Scenam verò prodire, & populo
eſſe ſpectaculo, nemini in iiſdem gentibus fuit turpitudini, quæ omnia partim humilia,
atque ab honeſtate remota ponuntur. Agitatores dicuntur inhoneſtæ perſonæ l. 4. C. de C
ſpectac. & tamen non ſunt infames l. 4. D. de his qui notantur infamia. Qui quæſtus cauſâ
in Scenam prodeunt famoſos eſſe, & pro ſe tantùm, non pro aliis poſtulare poſſe dicitur l. 1.
D. de poſtulando. l. 1. D. de iis qui notantur infamia. Qui operas ſuas locauerit vt prodiret
artis ludicræ cauſâ, neque prodierit, non eſt infamis, quia non eſt ea res adeò infamis, vt
etiam conſilium puniri debeat. l. 3. D. de iis qui notantur infamia. Ij qui ludicras artes exer-
cent, interdum ſeruis, aut libertinis comparantur. Nec enim Senatoris filia, neptis, vel pro-
neptis libertino, vel ei qui artem ludicram exercuit, legitimè nubere poteſt. Senatoris filia
quæ artem ludicram fecit, impunè liberto nubit. l. 42. l. 47. D. de ritu nuptiar. Miles æquè
puniendus eſt capite, ſi artem ludicram fecerit, ac ſi in ſeruitutem ſe venire paſſus ſit. l. quæ-
dam delicta. D. de pœnis. Præterea ad accuſationem ex lege Iulia Maieſtatis, vt hiſtriones,
& reliqui famoſi, qui ius accuſandi propter delictum proprium non habent, ita ſerui quó- D
que ac liberti admittuntur. l. famoſi ad l. Iuliam Maieſtatis. Scenicæ mulieris macula re-
ſcripto Principis tolli poteſt, vt ſeruilis macula, ſi ſeruus natalibus reſtitutus fuerit. l. Im-
perialis C. de nuptiis. Quintilianus Declamatione 302. Qui artem, inquit, ludicram exer-
cuerit, in 14. primis ordinibus non ſedeat. Vitellius cauit nec Senatores, equitéſque gladia-
toriam, aut ludicram artem exercerent. Zonaras, ἀπηγόρευσε ἢ ἐκ τῆς βουλῆς, ἢ ἐκ τῆς ἱππάδος
μονομαχεῖν, ἢ ἐν ὀρχήστρᾳ θέαν τινὰ παρέχειν. Scenicas, & ex Scenicis natas, quæ fidem Chri-
ſtianam complexæ fuerint, ſi pudicè vixerint, ad Scenam reuocari non potuiſſe docetur C.
Thodoſ. de Scenicis. l. 2. & 4. vbi tamen mulieres quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectacu-
lorum debentur obſequiis, ſi ſcenica officia declinarint, ludicris miniſteriis deputantur. l.
11. Mimæ quibus interdictum gemmis, ſericis vti, textis auratis, cruſtis veſtibus, quibus
puri muricis rubor alij colori admixtus inardeſcit. Vti ſanè cruſtis ſcutulatis & verſicolo-
ribus ſericis, auróque ſine gemmis collo, brachiis, cingulo non vetantur. Cruſtas veſtes E
χρυσοῦς Græco nomine dici ait. l. 12. fidicinam nulli liceat vel emere, vel docere, vel vende-
re, vel conuiuiis, aut ſpectaculis adhibere. Hiſtriones Romæ ſæpe coërciti. Tacit. lib. 1. An-
nal. Theatri licentia proximo priore anno cœpta grauiùs tum erupit, occiſis non modò è
plebe, ſed militibus, & Centurione, vulnerato Tribuno Prætoriæ cohortis, dum probra in
Magiſtratus, & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de ea ſeditione apud Patres, dicebán-
túrque ſententiæ, vt Prætoribus ius virgarum in hiſtriones eſſet. Interceſſit Haterius Agrip-
pa. valuit tamen interceſſio, quia D. Auguſtus immunes verberum hiſtriones quondam
reſponderat. Sueton. cap. 45. Coërcitionem in hiſtriones Magiſtratibus omni loco, & tem-
pore lege veteri permiſſam ademit, prærerquàm ludis & Scena. Aduersùs hiſtriones ſeli-
cta exilium, & carcer. lib. 4. pulſi tum hiſtriones Italia, lib. 13. in vincla ductos fautores
hiſtrionum.

A hiſtrionum. Imò ius virgarum ſelatum apud Paulum lib. 5. ſentent. tit. 26. Tacitus lib. 1. de modo Lucaris, & aduersùs laſciuiam fautorum multa decernuntur, ex quîs maximè inſignia; ne domos pantomimorum Senator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quàm in Theatro ſpectarentur, & ſpectantium immodeſtiam exilio multandi poteſtas Prætoribus fieret. Ante id Senatuſconſultum nobiliſſimi iuuenes pantomimorum mancipia erant, ait Seneca epiſt. 47. lib. 1. nat. quæſt. ſub finem. mares inter ſe, vxoréſque contendunt vter det illis latus. Tertullian. lib. de ſpectacul. Etenim ipſi actores, & adminiſtratores ſpectaculorum quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, arenarios illos amentiſſimos, quibus viri animas, fœminæ autem illis corpora ſua ſubſternunt. Tacit. lib. 13. Inter Vibullium Prætorem, & Tribunum Antiſtium ortum certamen, quod immodeſtos fautores hiſtrionum à Prætore in vincla ductos omitti iuſſiſſet. comprobauêre Patres.
B Vide l. 28. D. de pœnis. Legendus Auguſtinus l. 1. de Ciuit. c. 32. l. 2. c. 8. Quintilian. l. 3. Inſtitut. c. 8. Plutarch. ſympoſ. 5. problem. 3. Plato lib. de Repub.

CAP. LII.

De pantomimicis, & aliis ſaltationibus.

SALTATIO cùm in rebus ſacris ad aras Deorum vſurpata ſit, vt curſum Lunæ ac Solis ab ortu in occaſum imitaretur, extra res ſacras certè nunquam probata eſt. Artemidorus l. 1. ἐπεὶ δ' πρότερον ὀρχοῦνται, εἰ μὴ ὥσπερ δεσπότῃ ἀπηνεῖ τῇ ἀρχῇ (lego, τῇ γαστρὶ) τὴν ἀποφορὰν ἀποδῶσι. τότε δὲ ὀρχοῦνται, καὶ ἀπολύονται τὰ σώματα. Id eſt, *quoniam non prius ſaltant, quàm ventri exactori, & domino præfracto, atque indomito reditum exſoluerint.*
C *Tunc enim ſaltant, & corpora conſternunt.* Has præſtigias Scipio Æmilianus vocat oratione in Tiber. Virgines, inquit, docentur præſtigias inhoneſtas, cum cinædis & ſambuca, pſalterióque eunt in ludum hiſtrionum. Imprimis inhoneſta fuit ſaltatio Ionica. Horatius,

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo. ——

Plautus in Pſeudolo;

Qui probè Ionica perdidici, ſed palliolatus.

Dicitur βαυκισμὸς, ἰωνικὴ ὄρχησις Heſych. Legendus Pollux l. 4 τὸ δὲ ἰωνικὸν, &c. Molles habebantur ὀρχηστρίδες omnes, & αὐλητρίδες, ait Ælian. var. l. 6. quique iis frequens vſi, ſicut & γυναῖκες μυσουργοί. Sed vt ad Theatrum propiùs accedamus, variæ ſaltationes in Theatro vſurpatæ ſunt; tragica quæ dicitur ἐμμέλεια, comica quæ cordax, ſatyrica quæ ſicin-
D nis, armatæ quoque ſaltationes, pyrriche & teleſias, à Pyrrhico & Teleſia repertoribus. Sueton. l. 1. c. 39. Pyrricham ſaltauerunt Aſiæ, Bithyniæque Principum liberi. Dio de ludis Claudi. πυῤῥίχην ἀσιανοὶ παῖδες μεταπεμφθέντες ὠρχήσαντο. *Pyrricham Aſiani pueri euocati ſaltarunt.* Ioſephus l. 7. excidij ἔνιοι δὲ κατὰ πυῤῥιχισμοὺς, οἱ ἐν τοῖς θεάτροις. id eſt, *nonnulli ſecundùm pyrricham ſaltationem, quæ fit in Theatro.* Solin. c. 16. Pyrrichen Pyrrhus docuit, vel, vt vult Pollux l. 4. c. 14. Pyrrhicus. ἐνόπλιοι, inquit, ὀρχήσεις πυῤῥίχη, καὶ τελεσιάς, &c. Plato lib. 7. de legib. ſcribit κουρήτων ἐνόπλια παίγνια χρήσιμα εἶναι τοῖς κρησὶ, κατὰ λακεδαίμονα τῶν διοσκούρων. Athenis κόρη καὶ δέσποινα εὐφρανθεῖσα τῇ τῆς χορείας παιδιᾷ, πανοπλίᾳ παντελεῖ κοσμηθεῖσα, οὕτω τὴν ὄρχησιν διαπεραίνει. Conſule Athenæum l. 14. Lucian. lib. de ſaltatione. Hoc addo ex Platone in ſympoſio, curſoribus in ſtadio crura craſſiora fieri, humeros extenuari, pugilibus contrà humeros augeri mole, crura exilia fieri, ſaltatoribus autem omnia ex
E æquo euenire, quod toto corpore laborent. ὀρχηστὴς δὲ παντὶ διαπονῶν τῷ σώματι πᾶν ἰσόῤῥοπον ποιεῖ. Verba Pollucis & Platonis quæ ſuprà poſuimus, ita Latinè reddi poſſunt. *Armatæ ſaltationes pyrriche & teleſias. Curetum luſus armati vtiles ſunt Cretibus, Lacedæmone Dioſcurorum ſaltatio. Athenis Proſerpina & domina Ceres oblectatæ ſaltatione, omnibus armis ornata, ſaltationem perſiciunt.* Sed cùm variæ & celebres ſaltationes fuerint, nulla illuſtrior aut gratior fuit ſaltatione pantomimica, quam licèt Suidas ſub Auguſto natam velit, multo tamen antè fuiſſe conſtat, cùm Lesbonax auctor vetuſtiſſimus ὀρχηστὰς χειροσόφους appellarit eos qui manuum agitatione res geſtas imitantur: & Ariſtoteles lib. 1. cap. 1. Poëtic. dixerit, ipſo rythmo ſine vocum, ac cantus modulatione res geſtas ſaltatores imitari. Rythmum ſcilicet vocat dimenſionem motionum manuum, ac pedum. αὐτῷ δὲ τῷ ῥυθμῷ μιμοῦνται χωρὶς ἁρμονίας οἱ τῶν ὀρχηστῶν. καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τῶν σχηματιζομένων ῥυθμῶν μιμοῦνται καὶ ἤθη, καὶ πάθη, καὶ πράξεις.

Digitized by Google

Saltatores, inquit, *ipſo geſtu, ſine concentu & harmonia imitantur. Quia per geſtus & motus imitantur* A
& mores, & affectus, & actiones. Plutarch. cap. vlt. lib. 9 ſymp. ex Simonide; Pictura, inquit, eſt ſaltatio muta, & ſaltatio loquens eſt pictura tacens. Saltatio eſt poëſis tacens, & loquens. *ζωγραφία ὄρχησις σιωπῶσα, ἡ φθεγγομένη ὄρχησις ζωγραφία σιωπῶσα. ὄρχησις ποίησις σιωπῶσα, καὶ φθεγγομένη. ποίησις καὶ ὄρχησις μιμοῦνται περὶ τῶν ὑπορχημάτων. γένος ἐνεργὸν, τὴν διὰ τῶν σχημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων μίμησιν ἀποτελοῦσι. Poëſis & ſaltatio genus*, inquit, *efficaciſſimum in moribus per geſtus ac cantica imitandis, perficiunt imitationem per figuras, & nomina.* Lucianus de ſaltatione, auctor eſt Deli puerorum choros, ac choreas fuiſſe, in quibus optimi quique, Iudicum arbitratu, ſaltatione res imitabantur. Cantica autem quæ à ſaltatoribus corporis ac motuum agitatione depingebantur, dicta ſunt *ὑπορχήματα*, id eſt, ſaltationes quæ voci ſubſeruiunt. *σικινιστής* dicta eſt *σκίρτησις σατυρική, ἢ τῶν ἐντεταμένων τὰ αἰδοῖα*, ait Heſychius. *Comſalus eſt ſaltatio ſatyrica, aut eorum qui pudenda intendunt.* Emicuit ea ars ſub Auguſto, vt diximus; Ba- B
thyllo & Pylade ducibus, quos Paris, Hylas, Caramallus, ſequuti ſunt. Pyladis ſaltatio fuit tumens, incitata, & turbulenta, varios vultus ac perſonas exhibens, Bathylli comica, aut ſatyrica, luſus Panis, aut Satyri comeſſantis repræſentans. Plutarchus ſympoſ. 7. cap. 8. *ἀποπέμπων δὲ τῆς ὀρχήσεως τὴν πυλάδειον, ὀγκώδη, καὶ παθητικὴν, καὶ πολυπρόσωπον οὖσαν, δέχομαι τὴν βαθύλλειον αὐτόθι πίζαν τοῦ κόρδακος, ἀπτομένην ἠχοῦς, ἢ πανός τινος, ἢ σατύρου, σὺν ἔρωτι κωμάζοντος, ὑπορχήματος ἀντιποιουμένην.* Id eſt, *amittens conuiuiis ſaltationem Pyladis, tumentem, & vehementem, & multas facies habentem, amplector ſaltationem Bathylli, quæ fundamen eſt cordacis, attingentem Echo, aut Panem, aut Satyrum cum amore comeſſantem, & ſibi vendicantem canticum quod geſtu ſaltantis repræſentetur.* Pylades, ait Seneca lib. 3. controuerſ. in Comœdia, & Bathyllus in Tragœdia multum à ſe aberant, quia ſcilicet Bathylli proprium fuit, vt comicam ſaltationem venuſtè peragerer, Pylades tragicam; ſic enim locum illum ex Plutarcho interpretor. Dio C
lib. 54. ſcribit, Pyladem *διὰ στάσιν ἐξεληλαμένον, ob ſeditionem in exilium pulſum*, ab Auguſto reuocatum, & Bathyllum *ὁμότεχνον*, id eſt, *eiuſdem artis*, in deliciis Mæcenatis & Pyladæ fuiſſe; quod paulo ſecus à Suetonio narratur in Auguſto cap. 42. Qui, inquit, vrbe & Italia Pyladem ſummouerit, quod ſpectatorem, à quo exſibilabatur, digito demonſtraſſet, Hylam quoque pantomimum flagellis verberarit. Sed audiendus Macrobius l. 2. Satur. c. 7. Pylades, inquit, clarus in opere fuit temporibus Auguſti, & Hylam diſcipulum vſque ad æqualitatis contentionem eruditione prouexit, &c. Et cùm canticum quoddam ſaltaret Hylas, cuius clauſula erat, *τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα, magnum Agamemnonem*, ſublimem, ingentémque Hylas velut metiebatur. Non tulit Pylades, & exclamauit è cauea, *σὺ μακρὸν, οὐ μέγαν ποιεῖς*, id eſt, *tu procerum, non magnum facis.* Pylades, quia ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum, quæ apud maiores viguit, & venuſtam induxiſſe nouitatem, interrogatus ab Auguſto, quæ D
ſaltationi contuliſſet, reſpondit;

Αὐλῶν, συρίγγων τ' ἐνοπὴν, ὅμαδόν τ' ἀνθρώπων.

Id eſt, *tibiarum, & fiſtularum ſtrepitum, & hominum fragorem.* In vet. inſcript. hæc habentur. P. ÆLIVS AVGVSTI LIBERTVS PYLADES, PANTOMIMVS, HIERONICA, INSTITVIT. Item, VLPIVS AVGVSTI LIBERTVS, MAXIMVS PANTOMIMORVM, CORONATVS ADVERSVS HISTRIONES OMNES SCENICOS ARTIFICES HIERONICA. Thebis Ægypriis profectus eſt. Epigram. Græc. p. 363. lib. 4.

—— βάκχας
Ἐκ Θηβῶν ἰταλὴν ἤγαγε πρὸς θυμέλην
Ἀνθρώποις πυλάδης. ——

Id eſt, *quando Bacchas ex Thebis ad pulpitum Italicum hominibus Pylades adduxit.* Bathyllus autem E
Alexandrinus fuit, Mæcenatis libertus, vt notat Scholiaſtes ad Perſ. ſatyr. 5.

Tres tantùm ad numeros ſatyri mouerare Bathylli.

Iuuenalis,

Chironomon Ledam molli ſaltante Bathyllo.

lib. 1. Zozimus genus hoc ſaltationis à Pylade & Bathyllo profectum putat, quia ſcilicet numeris omnibus abſolutum eſt iiſdem ducibus, & expolitum. *ἥ τε γὰρ παντόμιμος ὄρχησις ἐν ἐκείνοις εἰσήχθη τοῖς χρόνοις οὔπω πρότερον οὖσα, πυλάδου καὶ βαθύλλου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων.* Id eſt, *ſaltatio pantomimica illis temporibus inducta eſt cùm nondum antea fuiſſet, Pylade & Bathyllo auctoribus.* Suidas, *τὴν παντόμιμον ὄρχησιν ὁ αὔγουστος ἐφεῦρε, πυλάδου καὶ βαθύλλου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων.* Id eſt, *ſaltationem pantomimicam Auguſtus inuenit, cùm eam artem Pylades & Bathyllus*

primi

Digitized by Google

A *primi factitaſſent*. Ea ſaltatio fuit tumens, affectibus & planctu plena, vt Athenæus lib. 1. cap. 17 qui eam vocat ὀγκώδη, παθητικήν τε, καὶ πολύκοπον, ob κοπετὸν & planctus plangentium. Meminit Tacit. lib. 1. Seneca lib. 1. quæſt. natural. Stat per ſucceſſores Pyladis & Bathylli domus. Harum artium multi diſcipuli ſunt, multíque doctores, priuatim vrbe tota ſonat pulpitum. in hoc viri, in hoc fœminæ tripudiant. Mares inter ſe, vxoréſque contendunt, vter det illis latus. Bathylli ſaltationem ſatyticam expreſſit Horat. lib. 2. epiſt. 2.

Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur, vt qui
Nunc Satyrum, nunc agreſtem Cyclopa mouetur.

Pyladis ſaltationem ſignificat Artemidorus lib. 1. cap. 78. *βασιλικὰ μὲν πρόσωπα μιμεῖται, καὶ πολλοὺς ὑπηρέτας ἔχει ὁ ὀρχηστής.* Id eſt, *regias perſonas imitatur, & multos habet qui ſubſeruiant ſaltator.* Fuerunt & alij plures, íique celebres pantomimi, Caramallus, Phabaton, Mneſter, Oreſtes, Helladius, Theodorus, & alij. Sidonius in Narbone,

B *Coram te Caramallus, aut Phabaton,*
Clauſis faucibus, eloquente geſtu,
Nutu, crure, genu, manu, rotatu,
Toto in ſchemate vel ſemel latebit.

Ariſtænetus lib. 1. epiſt. 25. ἕνα δὲ μόνον περιφυῶς μεμιμημένη τὸν Καράμαλλον τὸν πάνυ ἁπάντων τὴν μίμησιν ἀκριβῆ. Id eſt, *vnum autem obnixè Caramallum, qui maximè omnium in imitando exactus fuit, imitata.* eius mentio fit in veteribus inſcriptionibus. Videtur vixiſſe ſub Iuliano defectore, aut paulo infrà, quam nonnulli puellam, non virum, ſaltatricem, non ſaltatorem fuiſſe volunt. Ita enim ſentit Leontius Scholaſticus lib. 4. Græc. epigr.

Μουσάων δεκάτη, Χαρίτων Καράμαλλε τετάρτη,
C Τερπωλὴ μερόπων, ἄστεος ἀγλαΐη,
Ὄμματά σοι, καὶ ταρσὰ ποδηνέμια, καὶ σοφὰ χειρῶν
Δάκτυλα, καὶ μουσῶν κρέσσονα, καὶ χαρίτων.

Id eſt, *Caramalle Muſarum decima, Charitum quarta, oblectatio hominum, vrbis lætitia, oculi tibi & plantæ ſunt vento agiliores, & digiti manuum arguti, doctiores Muſarum & Charitum digitis.* Lemma epigrammati eſt, εἰς εἰκόνα ὀρχηστρίδος, *in ſimulacrum ſaltatricis.* Puellæ enim plures in hoc ſaltationis genere nobiles fuerunt, cuiuſmodi & Helladia Byzantina, de qua lib. 4. Anthologiæ,

Εἰμὶ μὲν Ἑλλαδίη Βυζαντιάς, ἐνθάδε δ' ἔστην
Ἧχι χορεστασίην ἔαρι δῆμος ἄγει.

Id eſt, *ſum Helladia Byzantina, hic autem ſteti, vbi populus vere choros agitat.* Eidem & ſtatua poſita, ſicut & inaurata Anthuſæ ſaltatrici Byzantij, ad quam auri ſpecie adueniſſe Iupiter di-
D citur lib. 4 Anthologiæ, abſtinuiſſe tamen eius congreſſu,

——ἐπεὶ νέον ἔλλαβεν αἰδὼς
Μή τινι μουσάων μίγνυσθαι οὐκ ἐθέλων.

Quandoquidem veritus eſt, ne cum vna aliqua ex Muſis imprudens, inuitúſque miſceretur. Ipſæque puellæ ſaltationem armatam deſaltabant, vt de Helladia proditur Hectorem ſaltante,

Ἦν δὲ πόθος, καὶ δεῖμα παρ' ὀρχηθμοῖσιν Ἐνυοῦς.
Ἄρσενι γὰρ ῥώμῃ θῆλυν ἔμιξε χάριν.

Id eſt, *erat autem amor, & terror in ſaltatione Enyus. Miſcuerat enim Helladia fœmineam gratiam robori virili.* In eo item genere nobilis fuit Xenophon Smyrnæus, de quo lib. 4. Anthologiæ,

Αὐτὸν ὁρᾶν Ἰόβακχον ἐδέξαμεν, ἡνίκα λευκὸς
Ὁ πρέσβυς νεαρῆς ἦρχε χοροιμανίης.

E Id eſt, *ipſum Iobacchum videre nobis viſi ſumus, cùm lenis ſenex Xenophon iuueniles choreas inſtituit.* Caſſiodorus Helladij & Theodori ſaltatorum meminit lib. 1. epiſt. 20. Conuocatis ergo ſpectatoribus, de Helladio & Theodoro qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æſtimatus, conſtituatur à vobis (Praſinos alloquitur) pantomimus. Vnum tantùm in orcheſtra ſaltaſſe indicat hoc loco Caſſiodorus, cùm olim paria pantomimorum proditent, vt Seneca docet lib. 3. controuerſ. Macrob. tamen lib. 2. Satur. cap. 7. vnum Hylam in pulpito ſaltaſſe ſcribit, deinde ſolum Pyladem, de quo hoc adiuuo ex Euſebij Chronico; Pylades Cylix pantomimus, cùm veteres ipſi canerent atque ſaltarent, primus Romæ chorum & fiſtulam ſibi præcinere fecit. Itaque Cylix fuit Pylades. Quanquam Ægyptiis Thebis profectus eſſe dicitur lib. 4. Anthologiæ. Et ſi autem ex Plutarcho docuimus Pyladis ſaltationem fuiſſe tragicam, Bathylli ſatyticam & comicam; exiſtimo tamen vtrumque hanc & illam ſæpe ſaltationem peregiſſe,

ſed alterum in altera excelluiſſe, Pyladem tragica, Bathyllum ſatyrica. De Pyladis ſaltatione ſatyrica ſimul & tragica lib. 1. Anthologiæ. A

Εἰ τοῖος διόνυσος ἐς ἱερὸν ἦλθεν ὄλυμπον,
Κωμάζων λήναις σὺν ποτὲ καὶ σατύροις,
Οἷον ὁ τεχνήεις πυλάδης ὠρχήσατο κεῖνον
Ὀρθὰ κατὰ τραγικῶν τέθμια μουσοπόλων.

Id eſt, *ſi talis Bacchus aſcendit in ſacrum Olympum, comeſſans cum Bacchis & Satyris, qualem Pylades artificioſus eum ſaltauit, ſecundùm leges rectas Poëtarum tragicorum.* Inter veteres pantomimos non poſtremum locum tenuerunt Paris, & Mneſter, de quo Dio lib. 58. Is cum Meſſalina conſueuiſſe putatus eſt, populo propter artificium gratus. Vſque adeò autem peritus ſaltandi artifex fuit; vt quadam fabula cùm populus magno ſtudio eum depoſceret, vt ſaltaret, ex Scena ſe oſtenderit, dixeritque; iam ſaltare commodè non poſſum, quod cum B
Oreſte concubuerim. *τὸν δῆμον διὰ τὴν τέχνην ἤρεσκεν. οὕτω γάρ που δεινὸς σοφιστὴς ἐν τῇ ὀρχήσει ἦν, ὥστε τοῦ ὁμίλου μεγάλῃ ποτὲ σπουδῇ δράματί τινι αὐτὸν ἐπιβοῶντι ὀρχήσασθαι δεόμενοι, παρακύψαι τε ἐκ τῆς σκηνῆς, καὶ εἰπεῖν, ὅτι οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι, τῷ γὰρ ὀρέστῃ συγκέκοιμαι.* Hunc Caligula etiam inter ſpectacula oſculabatur, ac ſi quis ſaltante eo vel leuiter obſtreperet, detrahi iuſſum manu ſua flagellabat, ait Sueton. in Caligula c. 55. Sequuti ſunt duo Parides, quorum alterum vt æmulum ſuæ artis Nero ſuſtulit, ait Sueton. alterius amore captam Domitiam Domitianus repudiauit, apud Sueton. Iuuenalis ſatyr.6.

——*Paridem, ludóſque relinquit.*

ſatyr.7. de Statio Papinio,

Eſurit intactam Paridi niſi vendat Agauen.

Martial.l.11.epig.14. C

Vrbis deliciæ, ſaléſque Nili,
Ars, & gratia, luſus, & voluptas,
Romani decus, & dolor Theatri,
Hoc ſunt condita quo Paris ſepulcro.

Vetus eſt inſcriptio in Quirinali. L. THENODORVS XYSTICVS PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT. Huic hominum generi tantum corrupto ſæculo honoris habitum eſt, vt equites, & Senatores, atque adeò fœminæ primæ nobilitatis latus iis darent. Quod ne in poſterum fieret edicto cautum eſt, ne domum pantomimorum Senator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, ait Tacit.l.13. Saltabant cum palla, & tunica talari, non cum toga. Martial.epiſt.l.2. noli togam ſaltanti inducere perſonæ. Sueton. in Calig. c. 54. Cum palla, tunicáque talari proſiluit, & deſaltato cantico abiit. Aut certè D
cum eo genere veſtis quod fabulæ opportunum eſſet. l.4. Anthologiæ,

Ἕκτορα μέν τις ἄειδε νέον μέλος, ἑλλαδίη δὲ
Ἑσσαμένη χλαῖναν πρὸς μέλος ἠντίασεν.

Id eſt, *Hectorem aliquis canebat nouum canticum, Helladia autem induta lænam ſeu chlamydem ad canticum occurrit, illúdque geſtibus expreſſit.* Alio enim canente, alius geſticulabatur, oculis, pedibus, manibúſque fabulas exprimens, ac repræſentans, vt eſt in Epigram. Leontij de Caramallo, quod ſuprà poſuimus. Vnde & Antipater in Antholog. de Pylade ait.

Οὗτος ὁ παμφώνοις χερσὶ λοχευόμενος.

Id eſt, *hic Pylades manibus omnia loquentibus veluti à quadam obſtetrice in lucem eductus eſt.* Duo enim in ea ſaltatione palmaria fuêre, motus & geſtus. Prout enim res poſceret, oculos rotabant, nictabant, nutum capite dabant, tibias, crura, genua, totum denique corpus variè E
flectebant, manibus loquebantur. Oportuit autem alium voce canere, aut recitare poëma tragicum, aut epicum, & alterum geſticulari. Ouid. l. 3. Triſtium epiſt. 8.

Carmina quod pleno ſaltari noſtra Theatro,
Verſibus & plaudi ſcribis amice meis:

Certè ſaltatio omnis è geſtu, & motu conſtat. *Φορὰς τὰς κινήσεις ὀνομάζουσι, σχήματα δὲ σχέσεις καὶ διαθέσεις, εἰς ἃς φερόμεναι τελευτῶσιν αἱ κινήσεις, ὅταν ἀπόλλωνος, ἢ πανὸς, ἢ τινος βάκχης σχῆμα διαθέντες, ἐπὶ τοῦ σώματος γραφικῶς τοῖς εἴδεσιν ἐπιμένωσι.* *Moueri*, ait Plutarchus, *vocant ferri, ſchemata ſeu geſtus vocant habitus & ſtatus, in quos deſinunt motus, quoties Apollinis, aut Panis, aut Mænadis alicuius habitum & ſchema diſponentes, in corporis formis graphicè permanſerint.* Schema quidem imitatur formam & ideam, & rurſum motus ac impetus affectuum aliquem indicat, aut actionem, aut virtutem. Demonſtrationibus autem propriè ipſas res demonſtrant,

A ſtrant, terram, cælum, eos qui propè ſunt, vicinos; quod ordine quidem & numero cùm fit, ſimile eſt propriis nominibus quæ ſunt in Poëtica. Tres igitur ſaltationis ſunt partes, φορὰ, σχῆμα, δεῖξις, *motio, geſtus, oſtenſio*, vt Plutarchus docet ſympoſ. vlt. cap. vlt. τὸ μὲν σχῆμα μιμητικόν ἐστι μορφῆς, καὶ ἰδέας, καὶ πάλιν ἡ φορὰ πάθους τινὸς ἐμφαντικὸν, ἢ πράξεως, ἢ δυνάμεως. τῇ δὲ δείξει κυρίως αὐτὰ δηλοῦσι πράγματα, τὴν γῆν, τὸν οὐρανὸν, αὑτοὺς τοὺς πλησίον, ὃ δὴ τάξει μὲν καὶ ἀριθμῷ γινόμενον, ἔοικε τοῖς ἐν ποιητικῇ κυρίοις ὀνόμασι. Ita & Athenæus lib.14. καὶ ἐχρῶντο τοῖς σχήμασι σημείοις μόνον τῶν ᾀδομένων, *& vtebantur*, inquit, *ſchematis quæ ſigna ſunt eorum quæ canuntur.* Canebant enim alij, & alij geſticulabantur, vt diximus. διατιθέναι τὴν σχηματοποιίαν apud eundem, id eſt, *diſponere geſticulationem.* Sidon. Apollin.

Toto in ſchemate vel ſemel latebit,
Clauſis faucibus, & loquente geſtu.

B Athen. λέγειν κατὰ τὴν ὄρχησιν, id eſt, *loqui per ſaltationem.* Deſcribitur hoc ſchema eleganter à Nonno Panopol. pag. 231. Dionyſiac.

ὀφθαλμοὺς δ' ἐλέλιξεν ἀλήμονας, εἰκόνα μύθων,
Νεύματι τεχνήεντι νοήμονα ῥυθμὸν ὑφαίνων,
Καὶ κεφαλὴν ἐτίναξε. ——

Rotabat oculos vagos, texens geſtum intelligentem, verborum imaginem, nutu artificioſo, & caput mouit.
Item,

Ἔγραφε φωνήεντι τύπῳ Τιτῆνιδα φύτλην.
—— γανυμήδεος ἔγραφε μορφὴν,
Χερσὶν ἀφωνήτοισι πολύτροπα δάκτυλα πάλλων.

Depingebat gentem Titanum geſtu loquaci. Ganymedis pingebat formam, mouens digitos verſatiles manu
C *muta.* Alij vocant manum loquacem. Petronius,

Tinctus colore noctis,
Manu puer loquaci,
Anus recocta vino,
Trementibus labellis.

Totam hanc corporis conformationem delineat Claudian. in Eutropium l.2.

Quis meliùs vibrata puer vertigine molli
Membra rotet, verrat quis marmora crine ſupino?
Quis magis enodes laterum detorqueat artus?
Quis voci digitos, oculos quis moribus aptet?

Hanc partem muſicæ diſciplinæ mutam nominauêre maiores, ſcilicet quæ ore clauſo ma-
D nibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrare lingua, aut ſcripturæ textu poſſit agnoſci, ait Caſſiodorus. Iuuenalis,

Geſtibus Autonoës. ——

Fuêre olim, quos hodiéque frequenter in publico ſpectauimus, iuuenes & viri, quorum corpora ita mollia, flexilia, lenta eſſent, vt reſupinato dorſo, & capite ponè decliui, ac propendulo terram lamberent, & rotæ inſtar flecterentur, de quibus egit Chryſoſt. orat. de iureiurando. ὅταν τις νέος τοῖς βουλομένοις καταμαλάττειν αὐτὸν, καὶ λυγίζειν αὐτοῦ τὰ μέλη παραδοὺς ἑαυτὸν φιλονεικοίη πρὸς ἀκρίβειαν τροχοῦ δίκην τὸ σῶμα ἅπαν κάμπτειν, καὶ στρέφεσθαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ διὰ τῆς τῶν χειρῶν περιαγωγῆς, καὶ τῆς ἄλλης δινήσεως εἰς τὸ θῆλυ γένος ἐκβῆναι βιάζηται. Id eſt, *cùm iuuenis aliquis ſeipſum tradiderit iis qui corpus eius mollire ac frangere, membráque inflectere voluerint, certaueritque accuratè corpus omne conuoluere rotæ inſtar, & volu-*
E *tare in terra, & coëgerit per oculorum manuúmque motum ac circulationem, aliámque volubilitatem in ſexum muliebrem abire.* τοὺς δὲ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας πάλιν καὶ ἐπισυρομένους, καὶ καθάπερ ἑτέροις τισὶ κώλοις κεχρημένους τοῦ σώματος, τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; οἱ δὲ μαχαίρας ἐναλλὰξ εἰς τὸν ἀέρα ἀκοντίζοντες, καὶ πάσας ἀπὸ τῆς λαβῆς δεχόμενοι, τίνα οὐκ ἂν καταισχύνειεν; Id eſt, *eos quis non admiretur qui in orcheſtra attrahuntur, & membris quaſi alis vtuntur? Qui autem alternis enſes in aërem iaculantur, & omnes manibus excipiunt, cui pudorem ſuffundere non poſſint?* Theodoret. l.4.c.22. Eunuchum ſaltantem ἐν κύκλῳ τῇ στροφῇ, ὧδε κἀκεῖσε τὼ χεῖρε σχηματιζόμενον, id eſt, *in circulo, conuertendo ſe, huc & illuc manus conformantem.* Schema igitur, & rythmus pro geſtu ſaltantis accipitur. Suidas, καθενόπλιον εἶδος ῥυθμοῦ, πρὸς ὃν ὠρχοῦντο σείοντες τὰ ὅπλα. Heſychius, πανὸς σκῶλον, ὄνομα σχήματος, ὅταν ὁ ἀπὸ σκώλου ἢ πεπληγώς. Id eſt, *cathenoplion genus eſt rythmi, ad quem ſaltabant commouentes arma. Panis ſcolon eſt nomen ſchematis, & geſtus, cùm ab offendiculo, aut ligno præacuto fuerit læſus.* Ariſtænetus l.1. epiſt.25. Et res depingis, & omne

genus ſermones indicas,& vniuerſæ naturæ euidens imago exiſtis,manu multiformi,& variis geſtibus pro coloribus & lingua vtens, & quaſi quidam Proteus Pharius aliàs ad alia mutatus eſſe videris, ad canticum elegans, ac conſonum hyporchematum. καὶ πράγματα γράφεις, καὶ λόγους παντοδαποὺς ὑποφαίνεις, καὶ φύσεως ἁπάσης ἐναργὴς ὑπάρχεις εἰκὼν, ἀντὶ χρωμάτων, καὶ γλώττης χειρὶ πολυσχήμῳ, καὶ ποικίλοις ἤθεσι κεχρημένη, καὶ οἷά τις Φάριος πρωτεὺς, ἄλλοτε πρὸς ἄλλα μεταβεβλῆσθαι δοκεῖς, πρὸς τὴν σύμμετρον τῶν ὑπορχημάτων ᾠδήν. ὑπορχήματα cantica erant quæ geſtibus & motibus ſaltantis repræſentabantur. Athenæus lib 4. κρητικὰ καλοῦσι τὰ ὑπορχήματα. Id eſt, *Cretica vocant hyporchemata.* Vetus epigram.

O quoties imitata meo ſe fœmina geſtu
Vidit, & erubuit, totáque mota fuit!
Motibus ac dictis, tragica quoque voce placebam,
Fingebam vultus, habitus, ac verba loquentum,
Et plures vno crederet ore loqui.

Geſtum vocat σχῆμα, & ῥυθμὸν. Arnob. lib. 7. ſi Adonis in habitu geſtum agere viderit. Erant eo habitu,& geſtu quem repræſentarent, vt Apud Velleium Plancus, cùm cæruleatus & nudus,capútque redimitus arundine,& caudam trahens, genibus innixus Glaucum ſaltaret in conuiuio. Iulius Firmicus lib. Aſtrolog. ſaturum geſtum pantomimi vocat, vt & Manil. lib. 5. id eſt, πολύσχημον, *varium.*

Nunc ſaturo geſtu, referétque affatibus ora,
Et ſua dicendo faciet, ſolúſque per omnes
Ibit perſonas, & turbam reddet in vno,
Iam magnos Heroas aget, ſceniſque togatas,
Omnes fortunæ vultus per membra reducet.

Ea dicitur chironomia, id eſt, manuum ac corporis agitatio ad veteres fabulas exprimendas. vel vt Fabius loquitur lib. 1. cap. 11. chironomia lex geſtus ab Heroicis profecta temporibus, à Socrate probata. Heſychius χειρονομίαν eſſe vult ὄρχησιν κωμικὴν, κόρδακα, κορδακισμὸν, *chironomiam ſaltationem comicam, quæ dicitur cordax, & cordaciſmus.* Euſtathius χειρονομίαν πυῤῥίχην interpretatur, quæ penè eadem fuit cum ſaltatione pantomimorum, vt indicat Sueton. in Nerone cap. 12. Inter pyrricharum argumenta, taurus Paſiphaën ligneo iuuencæ ſimulacro abditam iniit, vt multi ſpectantium crediderunt. Icarus primo ſtatim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipſúmque cruore reſperſit. Euſtathius dixit ὀρχεῖσθαι χερσὶ, χειρονομεῖν σκέλεσι, id eſt, *ſaltare manibus, geſtum agere cruribus.* Plutarch. in Herot. ἱπποκλείδης ὁ τοῖς σκέλεσι χειρονομῶν. & lib. 9. ſympoſ. cap. 15. ὠρχήσατο γὰρ πιθανῶς τὴν πυῤῥίχην καὶ χειρονομῶν ἐν τῶν παλαίστραις ἐδόκει διαφέρειν τῶν παίδων. Id eſt, *Hippoclides cruribus ſaltans.* Item, *ſaltauit induſtriè pyrrichen, & arte pantomimum agens in palæſtris, pueris ſuperior videbatur.* Paulo aliter vocem *chironomias* vſurpat Ariſtænetus lib. 1. αἱ δὲ τῆς παιδὸς ἡλικιώτιδες ἐνεργὸν ὑμέναιον ᾖδον, οὐκ ἀναβαλλόμενον ἔτι, οὐδὲ διακοπτόμενον νόσῳ, καὶ ἡ διδάσκαλος ἐπέβλεπε τὴν ἐπάδουσαν (lego, ἀπάδουσαν) καὶ εἰς τὸ μέλος ἱκανῶς ἐνεβίβαζε χειρονομοῦσα τὸν τρόπον. Id eſt, *puellæ æquales hymenæum efficacem canebant, qui non amplius differretur, aut morbo diſcinderetur, & magiſtra oculos ad diſcordantem ſubinde adiiciebat, & in melos deducebat manu tonum aſſignans.* Merceerus ita vertit. *Spectabátque chori magiſtra incinentem, & ſaltatricis in modum ad verſus cantici greſſum accommodabat.* Malè, meo animo, quia non hîc agit de ſaltatione pantomimi, ſed de hymenæi cantico. Verùm ad pantomimos Achilles Tatius reſpexit lib. 3. ἱκετεύειν με χρὴ τοῖς νεύμασι, καὶ τὴν δέησιν δηλοῦν τῆς χειρονομίας. Id eſt, *ſupplicare nutu me oportet, & geſticulatione poſtulata mea indicare.* Quas partes ſibi vendicare dicitur inter Muſas Polyhymnia. Caſſiod. lib. 4. epiſt. 5. Polyhymnia orciſtarum artem reſpexit.

Signans cuncta manu loquitur Polyhymnia geſtu.

Epigram. Græc. pag. 363. lib. 4.

Θῆλυς ἐν ὀρχηθμοῖς κρατεῖ φύσις, εἴξατε κοῦροι,
Μοῦσα καὶ ἑλλαδίη τοῦτον ἔθεντο νόμον.
Μοῦσα ὅτι πρώτη κινήσιος εὗρατο ῥυθμούς.

Fœminea natura in ſaltationibus potior eſt, cedite pueri. Muſa & Helladie hanc legem poſuerunt. Muſa quidem quia geſtus motionum reperit. Hos geſtus graphicè depinxit vetus Poëta;

Maſcula fœmineo deriuans pectora geſtu,
Atque aptans lentum ſexum ad vtrumque latus,
Ingreſſus ſcenam populum ſaltator adorat:

Solerti

A *Solerti pendet (tendit,*fortè) *prodere geſta manu.*

Nam cùm grata cohors diffundere cantica dulcis,
Quæ reſonat cantor motibus ipſe probat.
Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, aſtat,
Illuſtrat verum, cuncta decore replet.
Tot linguæ quot membra viro, mirabilis eſt ars,
Quæ facit articulos ore ſilente loqui.

Claudianus in Mallio;

Qui latis riſum ſalibus mouiſſe facetus,
Qui nutu manibúſque loquax, cui tibia flatu,
Cui plectro pulſanda chelys, qui pulpita ſocco
B *Perſonat, aut altè graditur maiore cothurno.*

Interiùs alius eſt, exteriùs alium ſe præbet, ac quod non eſt ſimulat, omnino mollis, delicatus, ac fractus, & hoc quidem oculis, illud manibus indicans, geſticulans, inflectens ſe, & vatio aſpectu cerritum ac fanaticum agens. & modò Venerem, modò Apollinem imitatus, cædium actor, ſtuprorum commentator, cinædorum doctor, ait Tatianus ad Græcos. Tibia & naribus ſonant turpia, mouentur autem motibus, quibus moueri non oportuit. ἔσωθεν μέν ἐστιν ἄλλος, ἔξωθεν δ' ὅπερ οὐκ ἔστι ψεύδεται, ἁβρυνόμενος σφόδρα, καὶ παντοίως διακλώμενος, καὶ ὅτε μὲν τοῖς ὀφθαλμοῖς μαρμαίροσων, ὅτε δὲ τὼ χεῖρε λυγίζων, καὶ διὰ πηλινῆς ὄψεως δαιμονιῶν. καὶ ποτὲ μὲν ὡς ἀφροδίτη, ποτὲ δὲ ὡς ἀπόλλων γενόμενος, φόνων ὑποκριτὴς, μοιχειῶν ὑπομνηματιστὴς, κιναίδων παιδευτής. Item, ῥιναυλοῦσι τὰ αἰσχρὰ, κινοῦνται δὲ κινήσεις ἃς οὐκ ἐχρῆν. lego, ποικίλης ὄψεως. niſi πηλινὴν eſſe putes *facibus inunctam*, aut *vinoſam*, quia πηλὸς *vinum* eſſe Tzerzes Chiliade 6.
C docet. Arnobius lib. 7. ſaltatoriis in motibus Adonim. Voce λυγιζομένου vtitur & Nazianzenus in Arrianos, ὑμῶν ποῖον καλωρχήσατο μειράκιον ἀσελγὲς, αἰσχρὰ λυγιζόμενον, καὶ καμπτόμενον; Id eſt, *quis adoleſcens intemperans vos deſaltauit, turpiter ſe mouens, ac inflectens?* id eſt, ridicula ſaltatione expreſſit. Hoc enim proprium ſaltationis rythmicæ fuit. Plato lib. 2. de legib. ἐπειδὴ μιμήματα τρόπων ἐστὶ τὰ περὶ τὰς χορείας ἐν πράξεσί τε παντοδαπαῖς γιγνόμενα, καὶ τύχαις, καὶ ἤθεσι, καὶ μιμήμασι διεξιόντων ἑκάστων. *Quia ſaltationes*, inquit, *imitamenta ſunt, quæ in actionibus omnis generis occupantur, & fortunis, & moribus, ſingulis percurrentibus.* Tale illud eſt Auſonij epig. 83.

Hiſtrio ſaltabat qui Capanea ruit.

Iuuenalis ſatyr. 8. de Nerone,

Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita ſaltu
Proſtitui, Graiæque apium meruiſſe coronæ.

D Interualla motuum & geſtus ipſos diximus à Græcis appellari ῥυθμούς. Plato lib. 2. de legib. μέλος δὲ καὶ ῥυθμοὺς, αὖ ῥημάτων, ψιλῇ κιθαρίσει, καὶ αὐλήσει προσχρώμενοι. *Aſſa cithara*, inquit, *& tibia canentes ſine verbis, melos & geſtus edunt.* Ita & Plutarch. in Theſeo; γέρανος dicitur Deliis χορεία, μίμημα τῶν ἐν τῷ λαβυρίνθῳ περιόδων, καὶ ἐξόδων ἔν τινι ῥυθμῷ παραλλάξεις, καὶ ἀνελίξεις ἔχοντι. Id eſt, *geranus*, ſiue malis, *grus, dicitur Deliis ſaltatio, imitamentum exituum & ambagum Labyrinthi, quodam geſtu mutationes & inuolucra habenti.* Hi rythmi & geſtus erant vt plurimum obſcœni. Saluianus lib. 6. Longum eſt dicere de amphitheatris, &c. pantomimis; illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obſcœnitates, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates. Cyprianus epiſt. 103. Superinducitur homo fractus omnibus membris, & vir vltra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit verba manibus expedire, vt deſaltentur fabuloſæ antiquitatis libidines. Clemens lib. 2. Pædag. cap. 10. τῶν κατεαγότων τούτων διὰ τὴν κιναιδίαν τὴν ἄφωνον ἐπὶ τὰς σκηνὰς μετιόντων ὀρχηστῶν ἀπορρέουσαν εἰς πίστιν ὕβρεως τὴν
E ἐσθῆτα, εἰς οἱ ἐπιμελεῖς στολισμοὶ, καὶ τῶν κρασπέδων ἀναπαιωρήσεις, καὶ τῶν σχημάτων οἱ περίεργοι ῥυθμοὶ, βλακείας μικρολόγου ἐπίσημον ἐμφαίνουσι. Id eſt, *ſaltatorum illorum mollium & fractorum, qui cinædicam mutam artem in pulpita inducunt, veſtem tam contumelioſè defluentem, quibus ſtudioſi veſtitus, & fimbriæ ſublatæ, & geſtus curioſi ſchematum, deſidiæ puſillanimæ attractionem oſtendunt.* Idem lib. 3. Pædag. vocat τὰς κατεαγυίας τῶν ὀρχηστῶν κινήσεις, id eſt, *fractos motus ſaltatorum.* Fuêre qui nudi ſaltarent. Cyprianus epiſt. 103. Ecce tibi alter nudus ſaltat, alter orbem æneum contentis in aërem viribus iactat. Hanc, de qua dixi, verborum ac motuum turpitudinem deſignauit Iuuenalis ſatyr. 11.

——— *Ille fruatur*
Vocibus obſcœnis, omníque libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pityſmate lubricat orbem.

Cc 4 Id eſt,

Id eſt, vir diues & luxu perditus, qui menſas marmoreas, aut teſſellas ac emblemata Lacedæmonij marmoris in pauimento muſiui operis pityſmate & ſputo inficit. Prudentius eadem de re, A

Cygnus ſtuprator peccat inter pulpita,
Saltat tonantem tauricomem ludius.

Conſulendi Athenæus l.1. Plutarchus l.6. ſympoſ. Apuleius Apolog. & l. 10. Metamorphoſ. vbi Paridis iudicium in Scena bellè expreſſum eſt. Plato l. 2. de legib. Lucianus de ſaltat. ἀκούω ἄνθρωπε ἃ ποιεῖς, οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς τ͂ χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν. Id eſt, *audio, ô homo, quæ facis, non cerno tantùm, ſed mihi videris manibus ipſis loqui.* Elegans eſt epigramma Palladæ l. 2. Anthol. in pantomimum ineptum, & artis ſuæ ignarum.

Δάφνην καὶ Νιόβην ὠρχήσατο Μέμφις ὁ σιμός,
ὡς ξύλινος Δάφνην, ὡς λίθινος Νιόβην.

Id eſt, *Memphis ſimus ſaltauit Nioben & Daphnen, vt ligneus Daphnen, vt ſaxeus Nioben.* Cinædi dicti ſunt apud veteres ſaltatores vel pantomimi, ἀπὸ τ͂ κινεῖν τὸ σῶμα, vt vult Nonius, vel vt ego malim, ἀπὸ τ͂ κινεῖν τὴν αἰδῶ, vel τὰ αἰδοῖα, id eſt, *quod pudenda commouerent.* Plautus in Milite, B

Tum ad ſaltandum non cinædus malacus æquè eſt quàm ego.

vt ex veteri manuſcripto reſtituit doctiſſimus P. Pirhoeus. In Aulularia,

Ita fuſtibus ſum mollior magis quàm vllus cinædus.

Idem in Sticho,

Lepidam & ſuauem cantionem aliquam occipito cinædicam.

Id eſt, quæ ad ſaltandum mouere poſſit. Lucillius lib. 2.

Stulte ſaltatum te interueniſſe cinædos.

Vat. ὄνος λύρας. Mœror quietus, ac demiſſior probandus ἀχιλλέως ἡρωϊκῶς, ἰωνικῶς κιναίδε. *Achillis Heroicè, cinædi Ionicè.* Ita lege, quia Ionici motus infames. Arnobius l. 7. Si viderint in fæmineas mollitudines eneruantes ſe viros. Hieronymus ad Marcel. epiſt. 8. In theatralibus Scenis idem hiſtrio nunc Herculem robuſtus oſtendit, nunc mollis in Venerem frangitur. Lactan. in Epitome cap. 14. Hiſtrionici etiam impudici geſtus, quibus infames fæminas imitantur, libidines quas ſaltando exprimunt, docent. lib. 6. cap. 20. Hiſtrionum quoque impudiciſſimi motus quid aliud niſi libidines docent, & inſtigant, quorum eneruata corpora, & in muliebrem habitum, inceſſúmque mollita, impudicas fæminas inhoneſtis motibus mentiuntur? Columella libro 1. de re ruſt. Attonitíque miramur geſtus effæminatorum, quod à natura ſexum viris denegatum muliebri motu mentiuntur, decipiúntque oculos ſpectantium. Pantomimi ergo repræſentabant nobilem aliquam perſonam in quam ſcriptum erat à Poëta canticum, quod dicitur ὑπόρχημα, quámque veſte, habitu ac manuum geſtu referebant. Quæ ſaltatio à Scena traducta eſt ad cænas Principum. Iuuenalis, C D

Structorem interea, nequa indignatio deſit,
Saltantem videas, & chironomonta volanti
Cultello. ————

Quintilian. Dial. de Orator. Plerique iactant cantari, ſaltaríque commentarios ſuos; vt oratores noſtri tenerè dicere, hiſtriones diſertè ſaltare dicantur. Propert. lib. 2. eleg. 22.

Siue aliquis molli deducit candida geſtu
Brachia, ſeu varios incinit ore modos.

Stephanio togatarius primus togatam ſaltationem reperit ludis ſæcularibus Auguſti. Plin. lib. 7. c. 48. Sueton. in Calig. c. 57. Pantomimus Mneſter Tragœdiam ſaltauit, quam olim Neoptolemus Tragœdus ludis quibus Rex Macedonum Philippus occiſus eſt, egerat. Interdum & in cauea Amphitheatri huiuſmodi hiſtoriæ deſaltatæ, in quibus ſi cædes facienda eſſet, noxij adhibiti in quorum corpora ſæuiretur. Tertullianus in Apologet. cap. 15. Planè religioſiores eſtis in cauea, vbi ſuper ſanguinem humanum, ſuper inquinamenta pœnarum perinde ſaltant Dij veſtri, argumenta, & hiſtorias noxiis miniſtrantes, niſi quod & ipſos Deos veſtros noxij ſæpe induunt. Vidimus aliquando caſtratum Atym, & qui viuus ardebat, Herculem induerat. Lege Tatianum oratione pro Chriſt. Tertull. cap. 10. de ſpectacul. Zozimum lib. 1. Item pantomimi chorum ſuum habebant, cuius carmen apto, & compoſito geſtu exponebant. Sidonius epiſt. 8. lib. 8. choros pantomimorum vocat. Manilius lib. 5. E

Omnes fortunæ vultus per membra reducet,

Aequa

Digitized by Google

A *Aequabitque choros cantu.*———

Caſſiodorus lib. 4. epiſt. vlt. Pantomimo cùm primùm in ſcenam aduenerit, aſſiſtunt conſoni chori diuerſis organis eruditi. Vetus lapis. MARCI AVR. AVG. LIBERTO AGILIO SEPTEMTRIONI, PANTOMIMO SVI TEMPORIS PRIMO, SACERDOTI SYNODI APOLLINIS, PARASITO, ALVMNO FAVSTINÆ, AVGVSTANO, PRODVCTO AB IMPER. MARCO AVREL. COMMOD. ANTONINO PIO, FELICE, AVGVSTO, ORNAMENTIS DECVRIONATVS DECRETO ORDINIS EXORNATO, ET ALLECTO INTER IVVENES S. P. Q. LANVVINVS. Arnobius pantomimos cum præſtigiatoribus coniungit lib. 2. Quid pantomimos? quid mimulos, hiſtriones, cantores tuba, tibia, calamóque flatantes, grallatores, funambulos, præſtigiatores? Feſtus, flator, tibicen. gloſſæ, flator, αὐλητής. Veteres canebant ſimul, & ſaltabant. Pylades, & Bathyllus chorum, & fiſtulam ſibi
B præcinere voluerunt. Zozimus lib. 1. Euſeb. in Chron. Cyprianus de ſpectac. nulla enim obſcœnis motibus membra diſtorquens deſaltauit Græcæ libidinis fabulam. Meſochorus pertinebat ad pantomimos cordaciſtas, qui turpem ſaltationem deſaltabant. Is enim qui crotalis, vel manuum plauſu ſigna dabat, quia in medio choro erat, meſochorus dictus. Vetus Scholiaſt. ad ſatyr. Iuuenalis 11. Plinius lib. 2. epiſt. meſochorum vocat eum qui in auditorum corona cæteris ad laudandum oratorem conductis plaudendi dat ſignum. Choraules in choro tibia canebat. Sidonius epiſt. 13. lib 9. Date rauulos choraulas. Cyprianus de ſpectac. tibiarum foramina modulans. Tertull. lib. de ſpectacul. quid de pantomimo iudicabit, qui etiam muliebribus curat? Cyprianus epiſt. 61. ad Euchratium de hiſtrione; ſed & geſtus quoque turpes, & molles, & muliebres, magiſterio impudicæ artis exprimere. Saltationem pantomimicam eleganter expreſſit Non. lib. 2. Dio-
C nyſiac.

———— ἀχορεύτω δὲ
Ὄμματα μοῦνον ἔθελγεν, ὅτε στροφάδεσσιν ἑλιγμοῖς
Ὀρχηστὴρ πολύκυκλος ἑλίσσετο λαίλαπι ταρσῶν,
Νεύματα μῦθον ἔχων, παλάμην στόμα, δάκτυλα φωνήν.

Solos oculos demulcebat congregatis, quando volubili impetu ſaltator multos orbes voluens agitabatur celeri planta, habens nutum pro ſermone, manum pro ore, digitos pro voce. Saltabant vt plerumque veteres Deorum fabulas. Arnobius lib. 4. Et quod nefarium eſt auditu, gentis illa genitrix Martiæ, regnatoris & populi procreatrix amans ſaltatur Venus, & per affectus omnes meretriciæ vilitatis impudica exprimitur imitatione bacchari. Saltatur & magna ſacris comta cum infulis mater, & contra decus ætatis illa Peſſinuntia Dindimene in bubulci vnius amplexu flagitioſa fingitur appetitione geſtire, &c. Etiam mimis, & ſcurrilibus
D ludicris ſanctiſſimorum perſonæ interponuntur Deorum. Auguſtinus lib. 7. cap. 26. de Ciuit. Dei; Veneris laſciuiam, ſtupra, & turpitudines, cæterorúmque profetremus de libris, niſi cottidie cantarentur, & ſaltárentur in Theatris. Quanquam autem pleræque ſaltationes in Theatris exhibitæ, maximè impudicæ; & ſalaces, quædam tamen & in conuiuiis, & in nuptiis vſurpatæ, in quibus minus fœditatis eſſet. Aliæ in rebus ſacris. Euripides in Troadib.

Νύχιον ἐπὶ κνέφας παρῆν,
Λιβὺς τε λωτὸς ἐκτύπει,
Φρύγιά τε μέλεα. παρθένοι
Δ' ἀείρον ἀνὰ κρότον ποδῶν
Βοάν τ' ἔμελπον εὔφρονα.

E *Nocturnum crepuſculum aderat, Lybicáque tibia ſonabat, & Phrygia modulationes. Virgines autem aërio cum plauſu pedum lætam cantionem canebant.*

Ἐγὼ δὲ τὴν ὀρεστέραν
Τότ' ἀμφὶ μέλαθρα παρθένον
Διὸς κόραν ἄρτεμιν
Ἐμελπόμαν χοροῖσι.

Ego autem monticolam tunc in domo virginem Iouis filiam Dianam celebrabam choreis. Item,

Μόλπαν σκήπτρῳ πριάμου διερειδομένα
Ποδὸς ἀρχεχόρου πληγαῖς Φρυγίαις
Εὐκόμποις ἐξῆρχον θεούς.

Incepi cantum innixa ſceptro Priami ictu Phrygio decenti pedis chorum ducentis in honorem Deorum.

Salta

Digitized by Google

Saltationis modum luculenter expingit Lucretius lib. 1. A

—— In numerum procedere, membra mouere.
Mollia mobiliter cùm alternis brachia mittunt,
Et repetunt oculis geſtum pede conuenienti.

lib. 5.

—— Agreſtis enim tum Muſa vigebat,
Atque extra numerum procedere, membra mouere
Duriter, & duro terram pede pellere matrem.

Arbitratur Lucretius & ſaltationem, & ludorum voluptates ab agricolis ortas.

At liquidas auium voces imitarier ore
Antè fuit multo, quàm lenia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, auréſque iuuare, B
Et Zephyri caua per calamorum ſibila primùm
Agreſtes docuêre cauas inſlare cicutas,
Inde minutatim dulces didicêre querelas
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Auia per nemora, ac ſyluas ſaltúſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia.
Sic vnum quicquid paulatim protrahit ætas
In medium, ratióque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant, atque iuuabant,
Cum ſatiate cibi; nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli C
Propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ
Non magnis opibus iucundè corpora habebant,
Præſertim cùm tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridantes floribus herbas,
Tum ioca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerunt, &c. ————

Homerus Odyſſeæ 8. *βητάρμονας* vocat eos qui ſolemni epulo ſaltarent, quibus Iudices præmia pro merito decernebant.

Αἰσυμνῆται δὲ κριτοὶ ἐννέα πάντες ἀνέσταν
Δήμιοι, οἳ κατ' ἀγῶνας ἐϋ πρήσσεσκον ἕκαστα.
Λείηναν δὲ χορὸν, καλὸν δ' εὔρυναν ἀγῶνα, D
Πέπληγόν τε χορὸν θεῖον ποσί. ——

Iudices electi nouem omnes ſurrexerunt publici, qui in certaminibus omnia bene ordinabant. Lauigarunt autem chorum, & pulcrum locum certaminis dilatarunt, & diuinum chorum pedibus percuſſerunt. Pedum ex ſilientium motus vocat *μαρμαρυγὰς ποδῶν*. Ibidem Homerus ſaltationis genus quoddam commemorat, in quo alius orbem purpureum in altum euibrabat, alius ſaltabat in ſublime, & orbem recidentem manu excipiebat, priùs quàm ipſe ex ſaltu terræ ſe redderet.

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν σφαῖραν καλὴν μετὰ χερσὶν ἕλοντο
Πορφυρέην. ————
Τὴν ἕτερος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω, ὁ δ' ἀπὸ χθονὸς ὑψόθ' ἀερθεὶς
Ῥηϊδίως μεθέλεσκε πάρος ποσὶν οὖδας ἱκέσθ. E

Illi poſtquam ſphæram pulcram purpuream inter manus ceperunt, alter iecit ſphæram ad nubes vmbroſas retrò ſe reflectens, alter autem à terra in ſublime ſe tollens facilè ſphæram apprehendebat priùs quàm pedibus in terram recidiſſet. Inter res igitur ſacras, aut in vino, ſaltationes adhibitæ. Homerus ibidem,

Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε.

Semper nobis epulæ cordi, & cithara, & chorea.

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδήν.

Alij dedit Deus bellicam virtutem, alij ſaltationem, & cantiunculam amabilem. Odyſſeæ 1.

Μολπή τ' ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός.

Cantúſque

Digitized by Google

A *Cantúſque & ſaltatio. Hæc enim ſunt ſolemnia, & donaria conuiuij.*

Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν
Τρεψάμενοι τέρποντο.———

Illi autem ad ſaltationem, & cantum amabilem conuerſi delectabantur. Locus eſt elegans apud Nonnum Dionyſiac. lib. 10.

Εἰ θρασὺ αὐλὸς ἄειρε Λιβυστίδος ὄργανον ἠχοῦς
Οἰδαλέῃ φύσημα παρηίδι λεπτὸν ἰάλλων,
Μυγδόνος αὐλητῆρος οἴετο Βάκχος ἀκούειν,
Ὃν τέκε θεῖος Ὕαγνις, ὃς εἰς κακὸν ἤρισε Φοίβῳ
Τρητὸν ἀποθλίβων διδυμόθροον αὐλὸν Ἀθήνης.

Si tibia ſuſtulerat audax organum Libycæ Echus tumenti maxilla flatum tenuem emittens, Bacchus
B *putabat ſe audire tibicinem Mygdonium, quem genuit Hyagnis, qui in perniciem ſuam certauit cum Apolline, foratilem duplici ſonitu tibiam Mineruæ terens,* &c. *vbi verò profundæ ſaltationis deſiderio impulſus furenti Ampelus ſaltatrice pedum voluebatur vibratione.*

Εἰ δὲ βαθυσκάρθμοιο πόθου πεφορημένος οἴστρῳ.
Ἄμπελος ὀρχηστῆρι, ποδῶν ἐλελίζετο παλμῷ,
Καὶ σατύρῳ παίζοντι συνέπλεκε χεῖρα χορεύων
Δόχμιον ἐκ ταρσοῖο μετήλυδα ταρσὸν ἀμείβων.

Et cùm Satyro ludente ſaltans manus implicaret tranſuerſam ex planta plantam aduenam alternans. Plato χορὸν dici vult ἀπὸ τῆς χαρᾶς, *à lætitia.* χορείαν veteres appellarunt τὴν μετ' ᾠδῆς ὄρχησιν, ait Suid. χοροβατεῖν, *ire ad choreas.* κορυφαῖος ἡγεῖται χοροῦ, *præſultor choreas ducit.* χορεδέκτης ὁ τοῦ χοροῦ ἐξάρχων, χοροστάτης, χοροποιός, *præſultor.* Heſychius, χορηγὸς ὁ τοῦ χοροῦ ἡγεμὼν καὶ δοτήρ,
C *dux chori,* χορικὸς ὁ τοῦ χοροῦ ἐξάρχων. χοροτύπης, χοροδιδάσκαλος, χοροκιθαριστής, χοραύλης, apud Suidam, Heſych. Pollucem, *qui in choro terram pede pellit, chori doctor, qui in choro cithara, vel tibia canit.* Nonnus Dionyſiac. lib. 18.

Κύμβαλα δὲ πλατάγησε, παρ' εὐκελάδῳ δὲ τραπέζῃ
Πανιάδες σύριγγες ἐβόμβεον, ἔβρεμον αὐλοὶ
Συμπλεκέες, καὶ κύκλος ἐριγδούποιο βοείης,
Διχθαδίοις πατάγοισιν ἐπεσμαράγησε μελάθρῳ,
Καὶ κτύπος ἦν κροτάλων ἐπιδόρπιος. ἐν δ' ἄρα μέσσῳ
Οἰνοβαρὴς τρομεροῖο φέρων ποδὸς ἄστατον ὁρμὴν
Ἤιεν ἔνθα καὶ ἔνθα μάρων δεδονημένος οἴστρῳ.

Cymbala ſonabant, fiſtulæ autem Panicæ ad menſam bene ſonantem bombum edebant, tibiæ freme-
D *bant implexæ, & circulus grauiter ſonantis tympani duplici ſtrepitu tinniebat in ædibus, & ſonus erat crotalorum ad cœnam. In medio autem vino grauis Maro ferens inſtabilem impetum tremuli pedis ibat huc & illuc æſtro agitatus.*

Ὄρθιον ἐκ δαπέδοιο παλίσσυτον ἴχνος ἑλίσσων
Χεῖρας ἑὰς διδύμων σατύρων ὑπὲρ ὦμον ἐρείσας
Μεσσοφανής. ἑτέρου δὲ ποδὸς κουφίζετο παλμῷ
Ἀλλοτρίου ξανθωπὸν ἔχων χρόα, μεσσόθι πέμπων
Πορφυρέας ἀκτῖνας ὅλῳ στίλβοντι καρήνῳ,
Ἀντίτυπον μίμημα σεληναίῃσι κεραίαις.

Volutans veſtigium rectum reciprocum à terra, manus ſuas ſuper humeros duorum Satyrorum firmans ipſe in medio apparens: & alterius pedis vibratione alleuabatur flauum colorem habens, medio mittens purpureos radios toto capite ſplendenti, quod ſimulacrum erat oppoſitum lunaribus cornibus. De-
E ſcribit ſaltationem ſatyricam quæ in Tragœdiis per interludia vſurpabatur.

Καὶ στάφυλος σκίρτησε ποδῶν βητάρμονι παλμῷ
Βότρυος ὀρχηστῆρος ἐπ' αὐχένι πῆχυν ἐρείσας.

Et Staphylus ſaltauit vibratione pedum agili cubito nixus ſupra collum Botryis ſaltatoris.

——— Χόρευε καὶ αὐτὴ
Πῆχυν ἐπικλίνουσα καὶ υἱέϊ, καὶ παρακοίτῃ,
Μεσσατίη σταφύλου καὶ βότρυος. ———

Ipſa etiam ſaltabat inclinans cubitum ad filium, & virum ſuum, media inter Staphylum & Botryem. Conſule librum 19. vbi pantomimorum ſaltationes graphicè deſcribuntur.

——— ἐχόρευε μάρων ἑλικώδεϊ
Δεξιὸν ἐκ λαιοῖο μετήλυδα ταρσὸν ἀμείβων,

Σιγὴν

Digitized by Google

Σιγὴν πουλύμυθον αἰαυδεῖ χειρὶ χαράσσων. A
Ὀφθαλμοὺς δ' ἐλέλιζεν ἀλήμονας εἰκόνα μύθων,
Νεύματι τεχνήεντι νοήμονα ῥυθμὸν ὑφαίνων,
Καὶ κεφαλὴν ἐτίνασσε.——

Saltabat Maro planta errabunda & volubili dextrum pedem aduenam ex ſiniſtro alternans, ſilentiúmque variè loquax manu muta ſignans. Oculos autem rotabat errones imaginem verborum, nutu artificioſo ſubtexens rithmum intelligentem, & caput motabat.

Τοῦτο σοφῇ παλάμῃ κεράεις σιλλωὸς ὑφαίνων
Δεξιτερὴν μὲν ἔπαυσε, &c. ——

Hoc corniger Silenus manu erudita texens, dextram quidem ceſſare fecit, multum autem ſaltante pede ex terra tollebatur, & in aëra mittebat oculos, interdum pedes pedibus innectens, interdum ſeparans, alterna arte vibrabatur, interdum multum volubilis ſolo inſultans rectus in pectus vibrabatur volubiliter. Pes dexter firmus ſtabat, neque flectebatur alterius pedis ſummum digitum tenens, aut genu flectens collatis manibus, aut femora complicata extendens Silenus genibus grauis, pedis rectum impetum habens, ſiniſtrum pedem ſuſtulit à latere & humero eleuans volutim. Cætera require ex libro 19. vbi iucunda ſaltatio pantomimica deſcribitur. ὄρχησιν & ὀρχεῖσθαι Euſtathius dici vult ἀπὸ τοῦ ἐρέγειν, vt ſignificet κίνησίν τινα χειρῶν καὶ ποδῶν, *motum manuum pedúmque*. Alij ἀπὸ τῶν ὄρχων, *à vinearum ordinibus*, in quibus inter vindemiam primitias Baccho offerentes choreas agebant. Alij παρὰ τὸ ὁρμὴν ἔχειν, aut ὀρύειν, *moueri*, σκιρτᾶν, κινεῖσθαι. Xenophon. ὀρχεῖσθαι ἐν ῥυθμῷ, *ad numerum ſaltare*. ὀρχεῖσθαι πρὸς αὐλὸν, *ad tibiam ſaltare* Athenæus l.4. in cœna πρὸς ὅπλα ὠρχοῦντο, *in armis ſaltabant*. ἔνοπλοι ὀρχήσεις, *ſaltationes armatæ*. Plato in Cratylo, ὀρχεῖν καὶ ὀρχεῖσθαι, μετεωρίζειν ἢ ἀπὸ τῆς γῆς, ἢ ἐν ταῖς χερσὶ πάλλειν τε καὶ πάλλεσθαι, *attollere ſe à terra, aut in manibus vibrare, aut vibrari*; vnde dicta ſit Pallas. χορεύειν, *ſaltare cum cantu*, ὀρχεῖσθαι, *rythmicè moueri etiam ſine cantu*. Plato lib.2. de legib. χορεία γε μὴν ὄρχησίς τε καὶ ᾠδὴ ξυνολόν ἐστι. *Chorea, & ſaltatio, & cantus ſimul.* ἅλλεσθαι, βαλλίζειν, κωμάζειν, *ſaltare*. Athenæus lib. 8. ὅτι βαλλίζουσιν οἱ κατὰ τὴν πόλιν ἅπαντες τῷ θεῷ. *Omnes per vrbem Deo ſaltant*. Athenæo βαλλισμὸς, *ſaltatio ad cymbala*. Suidas, βαλλίζειν, τὰ κύμβαλα κτυπεῖν, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων κτύπον ὀρχεῖσθαι. *Cymbala pulſare, & ad eorum ſonum ſaltare*. Horatius od. 18. lib. 3. B C

Gaudet inuiſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

Ouid. lib. 6. Faſtor.

Pars viridem celeri ter pede pulſat humum.

Euſebius in Chronico; Phidamon vir nobilis Delphis apud Pythium delubrum primus choreas inſtituit, tempore Gedeonis. Pyrricham Curetes, & Corybantes, qui Cnoſſum condiderunt ætate Moſis. Romæ Romulus bellicrepam ſaltationem in armis inſtituit. Vide Iſidorum lib. 18. c. 47. Liuium lib. 7. qui ab Hetruſcis ſaltationes & modos Romam influxiſſe ait; Lucianum lib. de ſaltat. Galen. lib. 2. de conſeru. ſanit. ὀρχηστῶν αἱ σύντονοι κινήσεις, ἐν αἷς ἅλλονται μέγιστα καὶ περιδινοῦνται στρεφόμενοι τάχιστα, καὶ ὀκλάσαντες ἐξανίστανται, καὶ προσύρουσι, καὶ διαδιαχίζουσι ἐπιπλεῖστον τὰ σκέλη. *Saltatorum motiones contentæ, quibus ſaltant maximè & circumuertuntur celerrimè, & inflectentes ſe exſurgunt, & protrahunt, & diuaricant crura.* Saltatio fune apprehenſo ſignificatur ab Horatio lib. 1. epiſt. 10. D

Tortum digna ſequi potiùs quàm ducere funem.

Terentius Adelphis,

Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis.

Lucretius lib. 2.

Hic armata manus inter ſe fortè catenas E
Ludunt. ——

Choroaca eſſe volunt, in qua funem ſeu chordam præſultor ducebat. Armatam ſaltationem deſcribit Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 7. ſub finem, his verbis; Virorum chorus galeas æreas criſtis inſignibus, penníſque ornatas ferebat, præcedebant autem ſingulos choros ſinguli viri, qui ſequentibus ſaltandi rationem præirent, & bellicos motus agitarent. Vnus ex ſingulis choris militares, ac concitatos modulos præcinebat rythmis plerunque proceleumaticis, qui in ſacris Mineruæ adhibiti, & in celeumate nautico à portiſculis vſurpati. Pyrricham ſaltationem vocant, quam alij à Pallade repertam parta de Titanis victoria, quidam à Curetibus Creticis, quos & Corybantas vocant, ait Dionyſius. Plinius lib. 7. cap. 7. à Pyrrho quodam in Creta primùm repertam ait; Strabo lib. 10. à Pyrrhico,

Digitized by Google

A à Pyrrhico, à quo & pyrricha dicta. Eiuſmodi ſaltationes Homerus in clypeo Achillis expoſuit, & puellis coronas, iuuenibus gladios tribuit.

Καὶ ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας
Εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.
——δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτοὺς
Μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνευον κατὰ μέσσους.

Feſt. Bellicrepam ſaltationem dicebant, quando cum armis ſaltabant, quod à Romulo inſtitutum eſt, ne ſimile pateretur, quod fecerat ipſe, cùm in ludis Sabinorum virgines rapuit. Apuleius lib. 10. ſub finem. Nam puelli, puellæque florenti virentes ætatula, forma conſpicui, veſte nitidi, inceſſu geſtuoſi Græcanicam ſaltantes pyrricham, diſpoſitis ordinationibus decoros ambitus inerrabant, nunc in orbe rotatum flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi, & in quadratum patorem cuneati, & in catervæ diſſidium ſeparati. Plato
B lib. 7. de legib. Pyrricha eſt quæ motiones corporis imitatur, ictus, iactúſque declinantis, & vitabundi, omnifariámque cedentis, in altum etiam ſubſilientis, & ſeſe ſucciduo poplite demittentis; rurſus contrarios his motus pyrricha imitatur, eos ſcilicet qui in habitus corporis actuoſos feruntur, quales eius ſunt, qui ſagittarum, miſſiliúmque iaculationes effingere motu corporis, plagarúmque & petitionum multiplicium imitamenta aſſequi, implereque contendit, quibus tela, plagæque vitantur. Apud Dionem lib. 58. pueri quos ad pyrricham ſaltationem ex Aſia Caius euocauerat, ſemel duntaxat ea ſaltata, ciuitate donati dimiſſi ſunt. Ammianus lib. 16. Cùm exercere præludia diſciplinæ caſtrenſis Philoſophus cogeretur, vt princeps, artémque modulatiùs incedendi per pyrricham concinentibus diſceret fiſtulis. Solinus cap. 16. Pyrrho repertore equeſtres turmas Creta primùm
C docuit, & laſciuas veſtigines implicare, ex qua diſciplina bellicæ rei ratio, & vſus eſt datus. Impudicam ſaltationem cordacem fuiſſe diximus. *κορδακίζειν, αἰσχρῶς κινεῖν τὴν ὀσφὺν, mouere turpiter lumbos criſpantes, & fluctuantes.* Heſychius, *κορδακισμοὶ τὰ τῶν μίμων γελοῖα, καὶ παίγνια.* Apud Martianum cordaciſtæ ſaltatores quaſi *χορδικισταί*. Ariſtophanes in Nubibus dixit, *κόρδακα ἐλαύνειν, κόρδακα ἕλκειν.* Theophraſtus in charact. *νήφων τὸν κόρδακα ἐν κωμικῷ χορῷ.* *Saltare ad reſtim.* Liuius lib. 27. Et per manus reſte data virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. Comica enim cordax ſaltabatur ad reſtim, vt ſcribit Scholiaſtes Ariſtoph. ad Nubes. Apuleius in Apolog. In iuuentute ſaltandis fabulis exoſſis, & eneruis negatur quidquam hiſtrionis habuiſſe præter impudicitiam. Seneca lib. 1. nat. quæſt. cap. 16. obſcœnitatis vſque in ſcenam productæ. Suetonius in Tito, quoſdam è gratiſſimis delicatorum ſaltationis artifices. In Aſia, & Græcia ſaltatio probro non fuit. Æmil. Probus
D in Epaminonda; Scimus enim Muſicen noſtris moribus abeſſe à Principis perſona: ſaltare enim in vitio poni, quæ omnia apud Græcos, & grata, & laude digna ducuntur. Homerus ſaltare, & canere vocat *ἀναθήματα δαιτός*. Saltabant & in conuiuiis nudi. Cicero pro Muræna, Deiotarum elatum vino ſe obruiſſe, in conuiuióque nudum ſaltaſſe. In Piſonem; Cùm collegæ tui domus cantu, & cymbalis perſonaret, cúmque ipſe nudus in conuiuio ſaltaret. Idem Apronio obiicit, quod accubante prætextato Prætoris filio in conuiuio ſaltare nudus cœperat, lib. 7. in Verrem. Horatius,

Nunc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus.——

Apud Velleium Plancus nudus cæruleatus atque arundine redimitus ſaltauit. Saltatio impudica, & turpis fuit cùm fallos, & faſcinos ex pellibus rubris ex collo ſibi appenderent, aut inter femora ponerent, ſaltaréntque. Suidas, *φαλλὸς αἰδοῖον συκινὸν, ὕστερον δὲ ἐκ δερμάτων*
E *ἐρυθρῶν, σχῆμα αἰδοίου ἔχον ἀνδρὸς, ὃ, ἑαυτοῖς περιθέμενοι ἐνὶ τοῖς τραχήλοις, καὶ μέσοις τοῖς μηροῖς ἐξωρχοῦντο τιμὴν τῷ Διονύσῳ ἐν τοῖς Διονυσίοις ἀγῶσι.* Phallica ſaltatio in honorem Bacchi. Pollux lib. 4 cap. 14. *φαλλικὸν ὄρχημα ἐπὶ Διονύσῳ.* Heſychius, *φαλλικὸν ὄρχημά τι, οἱ δὲ μέλος, ἄλλοι ᾠδὴν αὐτοσχέδιον ἐπὶ τοῦ φαλλοῦ ᾀδομένην.* Seneca in Hercule furente,

Permiſtæ maribus nurus
Solemnes agitent choros,
Pingues cædite victimas.

Baſſarides, ſeu Bacchæ nebride amictæ ſaltitabant, de quibus Seneca in Oedipo,

Te Baſſaridum comitata cohors
Nunc Edoni pede pulſant ſola.

Saltabant & ſicinnidem, de qua Athenæus lib. 14. cap. 12. Virgil. lib. 11. Æneid.

Aut vbi curua choros inducit tibia Bacchi. A

Ennius,

—— Bacchico inſultans modo.

Plato ſub finem lib.2.de legib. *ὀρχήσεως ἢ ἄλλην μὲν μούσης λέξιν μιμουμένων, τὸ ἢ μεγαλοπρεπὲς φυλάττοντας ἅμα, καὶ ἐλεύθερον, ἄλλην δὲ εὐεξίας ἐλαφρότητος ἕνεκα, ſaltationem aliam eſſe eorum qui Muſæ dictionem imitantur, grauitatem, & libertatem ſimul ſeruantes, aliam eorum qui valetudini, & agilitati conſulunt.* Galenus lib.de Diæta 2. & lib. 1. de curandis chronic. cap.1. ſaltatorum contentos motus eſſe ait, quibus ſaltant maximè, & circumuoluuntur celerrimè, & in genua procumbentes exſurgunt, & protrahunt, & diuaricant genua. Apud Xenophontem Socrates ait in ſympoſio, *οὐδὲν ἀργὸν τοῦ σώματος ἐν τῇ ὀρχήσει ἦν, ἀλλ' ἅμα καὶ τράχηλος, καὶ σκέλη, καὶ χεῖρες ἐγυμνάζοντο, ὥσπερ χρὴ ὀρχεῖσθαι τὸν μέλλοντα εὐφορώτερον τὸ σῶμα ἕξειν*, &c. *In ſaltatione nulla pars corporis eſt otioſa, ſed ſimul ceruix, crura, & manus exercentur, itáque ſaltandum ei eſt qui corpus agilius, & firmius habere velit.* Pantomimica ſaltatio iam olim à Teleſide, ſeu Teleſta ſub Æſchylo factitata erat, de qua Nonnus lib. 19. B

——ἡμετέρη γάρ
Νύσσα χορὸς, βαλβίδες ἐπὶ σκιρτήματα ταρσῶν,
Χεὶρ τροχαλὴ, καὶ σκαρθμὸς ἕλιξ, καὶ νεῦμα προσώπου,
Ἄστατα κινυμένοιο, καὶ αὐδήεσσα σιωπὴ
Δάκτυλα δινεύοντα, καὶ ὀρχηστῆρος ὀπωπή.

Vide pag. 341. Item de iis qui in capita cernuant, quos cybiſteteras vocant.

Καὶ κεφαλὴ περιφέρετο παρήορος, οἷάπερ αἰεὶ
Ἀπτομένη δαπέδοιο, καὶ οὐ ψαύοντα κονίης,
——πτασσομένου ἢ καρήνου
Ὑψηλὸς αὐτοκύλιστος, ἐπαλινδίνησεν ἀέρθη. C

Sophocles poſt nauale prœlium ad Salaminem circa trophæum cum lyra ſaltauit nudus, & vnctus, narrante Athenæo lib. 1. Inter ſaltandum autem ſeruabant numeros, & in numerum, ad numerum ſaltabant. Virgil. ecloga 6.

Tum verò in numerum Faunóſque, feráſque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.

Numeri enim dicebantur & de pantomimica ſaltatione, & de luctatoribus. Seneca epiſt. 98. Omnes exequi numeros non poteſt. epiſt. 71. habet numeros ſuos, plena eſt. Marcus lib. 3. de vita ſua, *πάντας τοὺς τοῦ καθήκοντος ἀριθμοὺς ἀπαρτίζειν*, *numeros decori ex arte implere.* Stobæus, *καθῆκον πάντας ἐπέχον τοὺς ἀριθμοὺς*, *decorum quod omnes numeros habet*, vt Cicero lib. 3. de offic. Omnes ludij qui ad cantum, & tibiam in ſacris ludunt, Salij, & Saliſubſuli dicuntur. Virgil. D

Tum Salij ad cantus incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Qui primi in Italia armatam ſaltationem ſaltarunt Salij dicti. ver. gloſſ. Salius, *ὑμνῳδός*. Pacuuius, pro imperio ſic ſaliſubſulus veſtro excubet Mars. Ludij luperci dicti. Vetus Poëta,

Saluete vóſque ludiæ lacus vndæ.

Ouidius,

Ludius æquatam ter pede pulſat humum.

Statius ludias rumentes. Tertullian. lupercos ludios. Plautus,

Fite cauſa mea, ludij barbari ſubſilite.

Varro lib. 2. de re ruſt. Cùm inſulas ludiano ritu *χορεύσας* vidiſſes. *ὀρχηστὴς, χορευτὴς, σατυριστὴς, σκηνικὸς, ludio.* Stellæ in cauda Cynoſuræ *χορευταὶ* Græcis, ludentes Germanico dicuntur. Ouidius, E

Si vox eſt, canta, ſi mollia brachia, ſalta.

Pollux lib. 4. *βιβασμὸς εἶδος λακωνικῆς ὀρχήσεως ἐν ᾗ ἔδει καὶ ἅλλεσθαι, καὶ ψαύειν τοῖς ποσὶ πρὸς τὰς πυγάς.* Oribaſius lib. collect. 6. cap. 31. *πιτυλίζειν* eſt ſummis pedibus ingredi tenſis in ſublime manibus, hanc quidem antrorſum, illam retrorſum celerrimè mouendo. Cicero in Piſonem; cúmque ipſe nudus in conuiuio ſaltaret, cùm illum ſuum ſaltatorium orbem verſaret. Idem Paradoxo 2. ſaltare mimicè dixit. Seruius ad hæc,

Tum verò in numerum Faunóſque, feráſque videres
Ludere. ——

In numerum ludere, hoc eſt, ſaltare in modum rythmi, & cantilenæ. Perſius ſatyr. 5.

Tres

A *Tres tamen ad numeros ſatyri moueate Bathylli.*

Cicero Paradoxo 2. extra numerum ſe mouere. De Bathyllo Seneca in procemio lib. 1. controu. Recitabit reſcriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenati, in quo ſuſpicietis adoleſcentis animum illos dentes ad mordendum prouocantis. Mæcenas enim ſcripſerat pro Bathyllo, Labienus reſponderat illi ſcripto. Bathyllus Alexandrinus libertus, & delicium Mæcenatis, vt ſcribunt Athenæus lib. 1. Plutarchus ſympoſ. 6. cap. 8. Seneca initio lib. 3. controu. & vet. gloſſæ ad Perſium. Suidas in voce ὄρχησις παντόμιμος. ταύτην ὁ αὔγουστος καῖσαρ ἐφεῦρε πυλάδου καὶ βαχχυλίδου (lege, βαθύλλου) πρώτων αὐτὴν μετελθόντων. Anagallis Corcyræa Grammatica ſaltationem cum orbe repertam à Nauſicaë Alcinoi filia tradit. τὴν τῆς σφαίρας εὕρεσιν ναυσικάᾳ ἀνάπτει. Balimachiæ ſaltationes Concilio Tolet. III. cap. vltimo vetantur, vt & balationes Concil. Bracar. cap. 8. Balliſtea dicuntur cantiunculæ ad quas B pueri ſaltant. Vopiſcus de Aureliano; adeò vt etiam balliſtea pueri, & ſaltatiunculas in Aurelianum tales componerent. Athenæus lib. 8. βαλλίζειν, *ſaltare*, βαλλισμὸς, *ſaltationis genus*: quæ vox hodie frequens in Italia, & Gallia. Photius in Nomocanone tit. 13. περὶ τοῦ μὴ βαλλίζειν ἢ ὀρχεῖσθαι ἐν γάμοις, *de non ſaltando in nuptiis*. Concil. Laodiceno cap. 53. οὐ δεῖ χριστιανοὺς εἰς γάμους ἀπερχομένους βαλλίζειν, ἢ ὀρχεῖσθαι. Vetus interpres, *non oportet Chriſtianos ad nuptias euntes vel ballare, vel ſaltare.* Paulus Roman. 13. ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις, καὶ μέθαις, *vt in die honeſtè ambulemus, non in comeſſationibus, & ebrietatibus.* Gloſſæ Cyrilli, κῶμος ὄρχησις μετ' ᾠδῆς, καὶ μέθης. *Comus ſaltatio cum cantu & ebrietate.* Suidas, κῶμος ἡ μέθη, καὶ ὀρχησμός. *Comus ebrietas & ſaltatio.* κῶμός ἐστι μεθυστικὸς αὐλὸς ἐγχρονίζοντος τοῦ οἴνου ἐρεθίζων τὴν ἡδυπάθειαν, καὶ θέατρον, ἄσχημον ποιῶν τὸ συμπόσιον κυμβάλοις ποσὶ, καὶ ὀργάνοις καταθέλγον τοὺς δαιτυμόνας. *Comus eſt tibia inter ebrios vino diutiùs durante irritans libidi-*
C *nem, & theatrum, inhoneſtum faciens conuiuium, cymbalis, & aliis organis conuiuas demulcens.* Cæterùm ſaltatorem plauſu & crepitu Meſochorus iuuabat. Lucianus in Etæric. ἤδη δὲ προχωροῦντος τοῦ πότου ἐγὼ μὲν ὑπέκρεκόν τι τῶν λυδίων, ὁ γεωργὸς δὲ ἤδη ἀνίστατο ὀρχησόμενος, ἡ κροκάλη δὲ ἐκρότει, καὶ πάντα ἦν ἡδέα, ἐν τούτῳ δὲ κτύπος ἠκούετο, καὶ αὔλιον ἐκόπτετο. *Iam autem procedente epulo ego inſonui aliquid Lydium, agricola autem iam ſurrexit ſaltaturus, Crocale plaudebat, & omnia iucunda erant, interea ſonitus auditus, & ſtabulum pulſatum eſt.* Martial. lib. 4. epig. 5.

Plaudere nec Cano, plaudere nec Glaphyro.

Ferreis item calceis terram pulſabant. Lucianus de ſaltat. ἑνὸς γὰρ τῶν τὸ σιδηροῦν ὑπόδημα κτυπούντων τὴν ἐσθῆτα κατέρρηξε. *Veſtem vnius qui ferrea ſolea crepabat, rupit.* Caligula ſaltabat nonnunquam etiam noctu, & quondam tres conſulares ſecunda vigilia in palatium accitos, multáque, & extrema metuentes ſuper pulpitum collocauit, deinde
D repentè magno tibiarum, & ſcabillorum crepitu, cum palla, tunicáque talari proſiluit, ac deſaltato cantico abiit; apud Sueton. cap. 54. Spectatores ſæpe plauſum dabant. Ouidius lib. 1. de Arte,

Dúmque rudem præbente modum tibicine Thuſco
Ludius æquatam ter pede pulſat humum,
In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat.

Lucianus lib. de ſaltat. *Iſta barba & canitie ſedere inter mulierculas & furentes ſpectatores,* κροτοῦντα τε προσέτι, καὶ ἐπαίνους ἀπρεπεστάτους ἐπιβοῶντα ὀλεθρίῳ τινὶ ἀνθρώπῳ εἰς οὐδὲν δέον κατακλωμένῳ, *plauſum dantem, & indecora præconia acclamantem perdito cuidam homuncioni ad impudicitiam fracto.* De pyrrhica ſaltatione Athenæus lib. 1. & lib. 14. Plato lib. 7. de legib. Plin. cap. 56. lib. 7. à Pyrricho vno ex Curetibus dicta, vt Pauſan. Dionyſius Halicar. lib. 7. Eu-
E ſtathius interdum Pyrricho Laconi Creticam iſtam ſaltationem, interdum Pyrrho Achillis filio tribuit. Militares pyrrichas vocat Spartianus; Princeps habuit gladiatores fiſcales, & poſtulatitios, militares pyrrichas populo frequenter exhibuit. Ammianus lib. 16. Artem modulatiùs incedendi per pyrricham concinentibus didicit fiſtulis. Pyrricharij dicti qui pyrricham ſaltabat. Vlpianus l. damnum. §. quicunque. D. de pœnis. Inſtituuntur venatores, aut pyrricharij, aut in aliam quoque voluptatem geſticulandi, vel aliter ſe mouendi gratiâ. Sunt motus ὀρχηστῶν pantomimorum. Caſſiodorus lib. 4. epiſt. vlt. His ſunt additæ orcheſtarũ loquaciſſimæ manus (orciſtarum vulgò legitur, & bene, pro vt Caſſiodori tempora ferebant) linguoſi digiti, ſilentium clamoſum. Saluianus, in Theatris nihil bonũ, nihil reatu vacat, quia & cõcupiſcentiis animus, & auditu aures, & aſpectu oculi polluuntur. Quæ quidem omnia tam flagitioſa ſunt, vt etiam explicare ea quiſpiã, aut eloqui ſaluo pudore non valeat. Quis

Digitized by Google

enim integro verecūdiæ ſtatu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac A
verborum obſcœnitates, illas morum turpitudines, illas geſtuum fœditates, quæ quanti ſint
criminis vel hinc intelligi poteſt, quod relationem ſui interdicunt? Cyprian. lib. 2. epiſt. 2.
Morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum hiſtrionicis ge-
ſtibus inquinatur. Videre contra fœdus, iúſque naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis
elaboratam. Eneruantur mares, honor omnis, & vigor ſexus eneruati corporis dedecore mol-
litur, plúſque illic placet, quiſquis virum in fœminam magis fregerit. in laudem creſcit ex
crimine, & peritior quo turpior iudicatur. Arnobius lib. 2. Ideo vt res ſanctiſſimi, atque
auguſtiſſimi numinis ſymphonias agerent, & fiſtulatorias hic artes vt inflandis bucculas
intenderent tibiis, cantionibus vt præirent obſcœnis numeroſiter, & ſcabillorum concrepa-
tionibus ſonoris, quibus animarum alia laſciuiens multitudo incompoſitos corporum diſ-
ſolueretur in motus, ſaltitaret, & cantaret, orbes ſaltatorios verteret, & ad vltimum lum- B
bis & coxendicibus ſubleuatis, lumborum criſpitudine fluctuaret. In fœminis fierent mere-
trices, ſambuciſtriæ, pſaltriæ, venalia vt proſternerent corpora, vilitatem ſui populo publi-
carent, in lupanaribus promptæ, in fornicibus obuiæ, nihil pati renuentes, ad oris ſtuprum
paratæ. Heliodorus de Thisbe pſaltria, ἡ δὲ θίσβη τὴν ἀσχολίαν τὴν ἐκείνου σχολὴν ἑαυτῆς ἐποιεῖτο,
καὶ τοῖς συμποσίοις ἑαυτήν τε καὶ τὴν τέχνην ἐξεμίσθου. *Negotium eius ſuum otium faciebat, & conuiuiis
ſe ipſam & artem locabat.* Artemido. lib. 1. cap. 8. οὐδὲν ἀρνησάμεναι παρέχουσιν ἑαυτὰς, *nihil recuſantes
ſeipſas præbent.* Apud Homerum variæ ſunt ſaltationes, vna eorum qui ſe in caput prouolue-
rent, altera pilariorum, quam Ariſtonicus Caryſtius cum Alexandro magno ſaltauit, vt do-
cet Euſtathius ad lib. 9. Odyſſeæ, ὅτι δὲ τὸ σφαιρίζειν οὐκ ὀλίγη μοῖρα ἐνομίζετο γυμναστικῆς, καὶ
συμβάλλειν ἔστι καὶ ἐκ τῆς Ἡροφίλου τοῦ ἰατροῦ εἰκόνος· παράκειται γὰρ αὐτῇ σὺν ἑτέροις τοῖς γυμναστικοῖς
ὀργάνοις καὶ σφαῖρα. παιδιὰ ὀρχηστικὴ καὶ τὸ καλούμενον διὰ τῆς σφαίρας ἁρπαστὸν, ὡς ἡ εἰρημένη φαι- C
νίνδα, ἄφεσιν εἶχε, καὶ φυγὴν, ἔμελεν εὐρυθμίας τοῖς σφαιρίζουσι. *Pila ludere non minima pars gym-
naſticæ eſſe cenſebatur, quod conicere licet ex imagine Erophili Medici. Aſſita enim eſt ei & pila inter alia
inſtrumenta gymnaſtica. Sed & harpaſtum in pila fuit exercitatio ſaltatrix, vt & phaninda, quæ habuit
miſſionem & fugam. Pila ludentes curam habuerunt rythmi, & numeri elegantis.* Apud Athenæum
lib. 12. Sophocles Thamyrim fabulam agens cithara cecinit, & cùm Nauſicaam exhiberet,
egregiè aſſumpta pila ſaltauit. Athenæus lib. 14. tres ſaltationes ponit, pyrrichen, gymno-
pædicen, hyporchematicen. Pyrrichen apud ſolos Lacedæmonios perſeueraſſe ait, quam ab
anno ætatis quinto omnes diſcerent. ἐκμανθάνουσι δὲ πάντες ἐν τῇ Σπάρτῃ ἀπὸ πέντε ἐτῶν
πυρριχίζειν. ἰστέον δὲ ἐπὶ τῆς πυρρίχης τὰ κάλλιστα μέλη καὶ τοὺς ὀρθίους ῥυθμούς. Lacedæmonij item
gymnopædicen ſaltabant nudi geſticulantes manibus ad numerum, ait Athenæus. πυρρίχη
καλεῖται χειρονομία. ἡ δὲ ὑπορχηματικὴ ἐστιν ἐν ᾗ ᾄδων ὁ χορὸς ὀρχεῖται. ἐστὶ δὲ ὄρχησις ἀνδρῶν καὶ
γυναικῶν. Saltationis comicæ Bathyllum Romæ auctorem fuiſſe diximus. Italica ſaltatio D
conflata erat è cordace, emmelia, & ſicinnide, apud Plutarchum ſympoſ. 7. q. 8. & Athe-
næum lib. 1. Socrates Memphiticam ſaltationem adamauit, in qua deprehenſus ab amicis,
dixit omnium corporis membrorum exercitationem eſſe, τὸ δὲ μέμφεως ὀρχήσεως ἧττα καὶ
Σωκράτης. Pollux duas ſaltationis partes fuiſſe ait, τὸ μὲν χειρῶν κίνησιν ἀσκοῦν, τὸ δὲ πηδητικὸν,
alteram quæ moueret manus, alteram quæ ſaltaret. Pilarios certis rythmis adhibitis inter ſaltandum
prehenſa manibus pila, & iacta in aërem, atque inuicem tranſmiſſa certaſſe nudos, & ſolo
campeſtri, aut ſubligaculo tectos diſcimus ex nummis Gordiani. III. in quibus ita expreſſi
ſunt. Certum eſt illos pilicrepos ſubſultim pedes in altum extuliſſe, πηδῶντας ἐξαίρειν τοὺς
πόδας, vt docet Euſtat. ad lib. 9. Odyſſ. qui eiuſmodi ſphæromachiam Lacedæmone vſur-
patam oſtendit. οὕτω ἀναπηδήσαντες εἰς ὕψος πρὸ τοῦ κατενεχθῆναι ἐπὶ γῆν παραλλαγὰς πολλὰς
τοῖς ποσὶν ἐποίουν, ὃ δὴ θερμαυστρίζειν ἔλεγον. *Ita ſaltantes in altum priùs quàm in terram relaberentur
varias pedum tranſmutationes faciebant, quod dixêre thermauſtrizare.* Idem ſcribit, hyporche- E
mata ſub Xenophonte viguiſſe, id eſt, ſaltationem pantomimicam, quæ ſit imitatio rerum
quæ dictione explicantur, de qua ille in expeditione Cyri commemorans ſaltationes in
armis, & ſaltus ſublimes, & leues, inter, aut ſupra enſes ponit. ἐναρμόνια δηλαδὴ καὶ αὐτὰ
ὁποῖα καὶ τὰ τῶν ἐνταῦθα βητταρμόνων. *Illæ ſaltationes fiebant ad rythmum, & numerum, vt ſaltatorum
qui dicuntur Betarmones*; quorum artis exemplum fuit Teleſtes ſaltator Æſchyli tam accu-
ratus artifex, vt ſaltans 7. duces ad Thebas res ipſas per ſaltationem expreſſerit. Athenæus
lib. 1. Teleſin, ſeu Teleſten ſaltatorum doctorem, ὀρχηστοδιδάσκαλον, multa ſcribit inueniſſe
ſchemata, quæ manibus exprimerent ea quæ dicebantur. Fuêre autem ſaltationes propriæ
certis gentibus, Lacedæmoniæ, Trœzeniæ, Epizophyriæ, Cretenſes, Ionicæ, Mantiniacæ,
eodem

d by Google

A eodem libro, in quibus erat manuum motio. Erat & Athenienſis ſaltatio; per quam cubiſteteres, ſeu cernuatores in caput ſe prouoluebant, vt indicat Herodotus lib. 6. de Hippoclide, qui defixo capite ſuper menſam erectis in altum pedibus *σκέλεσι ἐχειρονόμησε*, *cruribus ſaltauit, & geſtum egit.* Plato lib. 7. de legib. Curetum ludicra armata vtilia eſſe Cretibus ait, Laconibus Dioſcurorum pyrrichen, Athenis Proſerpinam & Dominam armis omnibus ornatam ludicro ſaltationis oblectari, & ita ſaltationem peragere. Pyrriches genus vſurparunt Salij, qui armati per vicos ſaltabant. Plutarch. in Numa dictos Salios eſſe vult, non ex nomine Salij viri Samothracis, vel Mantinæi, qui armatam ſaltationem docuerit; ſed ab ipſo potiùs tripudio quod ſaltando obeunt, cùm menſe Martio ſacras peltas per vrbem ferunt trabeati, baltheis latis ſuccincti, æneis galeati, ære ac minutis pugionibus ad peltas concrepantes. ὅταν τὰς ἱερὰς πέλτας ἀναλάβωσι ἐν τῷ μαρτίῳ μηνὶ φοινικᾶς μὲν ἐνδεδυ-
B μένοι χιτωνίσκους, μίτραις δὲ χαλκαῖς ἐπεζωσμένοι πλατείαις, καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες, ἐγχειριδίοις δὲ μικροῖς τὰ ὅπλα κρούοντες. ῥικνοῦν τὴν ὀσφὺν, φορτικῶς περιάγειν Polluci, *lumbis criſpantibus fluctuare* Arnobio. Bactriaſmus, Apocinus, Strobilus, apoſeiſis, ſaltationes ἀσελγεῖς ἐν τῇ τῆς ὀσφύος περιφορᾷ, *lumbis fluctuantibus.* Grus dicta ſaltatio cùm multi ſaltant, quiſque apud ſe ordinem ſeruans, ductoribus extrema vtrinque habentibus, & quæ Theſeo contigerunt repræſentantibus, primùm circum aram Deliam, imitantibus exitum ex labyrintho, ait Pollux lib. 4 cap. 14. Leo ſaltationis genus fuit terribile, & formidoloſum. Fuit & Laconibus ſaltatio terribilis, in qua Sileni, & Silenis Satyri impoſiti ſubtus in orbem ſaltabant, ὑπότροχα ὀρχούμενοι. Itymbi ſaltatio fuit Baccho ſacra, Cariatidis Dianæ, Baryllichica à Barylliche dicta repertore, in qua ſaltabant mulieres, Apollini, & Dianæ. Suidas voce ὄρχησις meminit Baryllici aut Bathylli potiùs. Apud Pollucem dicitur Baryllica, malè.
C Hypogypones ſcipionibus ſenes imitabantur. Gypones grallatores ſaltabant ligneis tibiis pellucida Tarentina amicti. vet. gloſſæ, gypones, πανικὰ φοροῦντες. *Armaturæ dicuntur cùm armati currunt, ἐνοπλοχορευταὶ, οὓς καλοῦσι ἀρματικὰς, εἰσὶ περ εἰσι οἱ μετ' ὅπλων ὀρχούμενοι, quales ſunt qui cum armis ſaltant.* Artemidorus, τὸ λεγόμενον ὅπλον τελευταῖον τῶν ἀγωνισμάτων, *armata ſaltatio eſt vltima in certaminibus.* Apud Pollucem καλλίνικος ſaltatio in honorem Herculis; vnde cantilenæ ad tibiam callinici dictæ apud Athenæum lib. 14. Pollux ſaltationem partem Muſicæ eſſe ait, μέρος μουσικῆς. ὀρχηστοδιδάσκαλον, σχηματοποιῆσαι, σχηματίσασθαι, *geſticulari.* In ſaltando ſeruari debet εὐρυθμία, νεῦσαι, συναπονεῦσαι, τὴν κεφαλὴν περιενεγκεῖν, τῶν χειρῶν περιαγωγὴν, ὀρχηστὴν ὑγρομελῆ, εὐκαμπῆ, ἐπικλώμενον, ἐξυγρασμένον, ταχύχειρα, ταχύπουν, ὀξύφαλον λυγιστικὸν, λυγισμὸν, περιαγωγὴν, κάμψιν, περιφορὰν, ait Pollux lib. 4. ἐξυχειρίαν, εὐποδίαν ἐπίδειξιν, παρενδείξασθαι, παρεπιδείξασθαι. Chorus Suidæ, οἱ χορευταὶ, καὶ ὁ τόπος, *ſaltatores, & locus in quo ſaltatur.* Homer. Odyſſ 9.

D Πέπληγον δὲ χορὸν θεῖον ποσί.———

Horatius,

Nympharumque leues cum Satyris chori.
Iam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna.
Iunctæque Nymphis gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede.

Virgil. lib. 6. Æneid.

Et pedibus plaudunt choreas.———

Pollux lib. 4 cap. 15. locum in quo choreæ ducuntur, χορηγεῖον, χορεῖον, χορήγιον, χοραγεῖον vocat. Saltationum autem genera apud Pollucem Emmelea tragica, Cordaces comicæ, Sicynnis ſatyrica, armatæ ſaltationes Pyrriche, & Teleſias à Pyrrhico & Teleſia ludicibus ſal-
E tatorum dictæ, Xiphiſmus ab enſibus, & podiſmus. Comus eſt genus ſaltationis, terracomus ſaltatio militaris Herculi ſacra. Comaſtice pugnam & verbera habet. Hedycomus, Cniſmus, oclaſma ſaltatio Perſica vehemens, & humida per Theſmophoria, σύντονος καὶ ὑγρά. Colabriſmus Thracica ſaltatio, & Carica armata. Baucismus delicata ſaltatio, τὸ σῶμα ἐξυγραίνουσα, à Bauco ſaltatore. Moton nautica, & moleſta ſaltatio. Dipodia ſaltatio Laconica. Gingras ſaltatio ad tibiam. Ecaterides, & Thermauſtrides contentæ ſaltationes, quarum Ecateris manus mouebat, Thermauſtris pedes. Eclactiſmata fœminarum tripudia in quibus oportuit ſupra humerum calces iacere, ὑπὲρ τὸν ὦμον ἐκλακτίσαι. Pinacidas ſaltabant in tabulis, & aſſeribus; aut aſſeres ferentes. Cernoforum ſaltatio fuit quam ſaltabant crateras tenentes, ἱερὰ φέρουσαι καὶ κέρνα. Ionicum Siculi ſaltabant in honorem Dianæ. Angelicum imitabatur ſchema nunciorum. Morphaſmus erat imitatio omne genus

Digitized by Google

animantium. Scops,& ſcopia ſaltatio habuit quandam ceruicis circumductionem ſimilem aui ſcopi,quæ obſtupeſcens ad homines ſaltantes capitur.Charinon ſaltatio fuit. Turbaſia, ſaltatio dithyrambica.Mimitice, ſaltatio in qua imitantur eos qui deprehenſi ſunt in furto rancidarum partium, ἑώλων μερῶν. Lamproteram ſaltabant nudi cum turpibus verbis. χιςὶς ἕλκειν, erat ſaltatio chorica in qua ſaltantes alternabant crura.Tragicæ ſaltationis ſchemata fuêre Sima,Chirocalathiſcus,manus deorſum,errans, καταπλανὴς,ligni apprehenſio duplex; cubiſteſis,tranſcendere quatuor. Pollux, χεὶρ καταπλανὴς, ξύλου παράληψις διπλῆ, θερμαστρὶς, κυβίστησις, παραβῆναι τέτταρα. Tetracomus ſaltatio fortè pertinuit ad quatuor pagos Athenienſium,Piræenſes,Phalerenſes,Oxypeteonas, Thymœtiadas. Lucianus lib. de ſaltatione exiſtimat, ſaltationem ortam ab obſeruatione diuerſi motus ſtellarum errantium, & fixarum. Alij à ſacris in quibus ad aras ſaltabatur, aut grauiter ſe mouebant ambulantes. Quò reſpexit Virgil.lib.4.Æneid.

Aut ante ora Deûm pingues ſpatiatur ad aras.

Ariſtoteles lib. Poëtic. c. 4. à natura eſſe harmoniam, rythmum,metrum,& ipſum corporis motum rectè putat. Saltationis auctorem quidam Orpheum,alij Muſarum faciunt,nonnulli Erato Muſam,quidam ad Hieronem referunt Siciliæ Tyrannum, qui cùm populo mutuis colloquiis interdixiſſet,motibus,& geſtibus corporis cœperunt Siculi ſenſus ſuos exprimere. Molles ſaltationes, & impudicos motus Iones reperêre. Sumuntur autem ſaltationum genera vel à cantu,vel à motu,vel à regionibus,vel ab inuentoribus,vel ab argumento, vel à partibus corporis;vel ab imitatione,vel ab inſtrumentis, vel ab habitu, vel à ſexu, vel ab ætate,vel ab vſu. Vetuſtiſſima ſaltatio ſine cantu fuit,quæ κωφὴ ὄρχησις, *muta* dicta: altera vocalis, quæ propriè χορεία, ἡ μετ' ᾠδῆς ὄρχησις. A motu ſunt duæ ſaltationes,ſtataria,quæ tam leniter mouetur vt ſtare videatur; motoria, quæ vehementiùs.Motum Ariſtoteles fieri ait ἐξ ἕλξεως καὶ ὤσεως, *ex impulſu & tractu*, quæ ſunt ſummæ motus differentiæ. Appellabant hos motus σχηματισμούς. Plato libris de Repub.ſaltationem aliam militarem & armatam eſſe ait,aliam pacificam,quæ dicitur emmelea,ad quam reuocat gelaſticen,& ſatyricam, ſeu comicam. Nonnulli quatuor ſaltationum genera ponũt,religioſum,militare,theatricum,conuiuale. Religioſum Lucianus vocat exercitium diuinum, ac myſticum, quod in Deorum honorem celebraretur. Nulla enim ſacra olim,nulla initia ſine ſaltatione peracta. Ideo Corybantes in Phrygia,Curetes in Creta ſaltationibus vſi,ait Lucian.lib.de ſalt. Deli puerorum chori ad tibiam, & citharam ſaltabant, quos optimi quique facto delectu choreis excipiebant. Itaque cantica choris conſcripta ὑπορχήματα vocabant, quod inter aras deſaltarentur. vnde ἐξορχήσασθαι dicti qui myſteria enunciabant,vt Demoſthénes in Androtion. Manè cùm euigilaſſent precibus functi ad Solis ortum ſaltabant Indi maximè,& Brachmanes. Ducebant autem Græci choreas in ſacris ſuis à læua aræ ad dextram, vt motum cæli ab ortu in occaſum imitarentur; poſtea redibant à dextra in ſiniſtram,vt errantium ſtellarum curſum exprimerent,ait Lucianus; Virgil.4. Æneid.

Inſtaurátque choros, miſtique altaria circum
Cretéſque, Dryopéſque fremunt, pictíque Agathyrſi.

Vide Platonem lib.7. de legibus. Certè in ſacris literis Pharaone mari merſo Maria, & virguneulæ,Goliathe interempto puellæ, ipſe Dauid ante Arcam lætitia geſtiens ſaltat. Militari ſaltationis genere vſi Lacedæmonij à Caſtoribus docti καρυατίζειν. quæ vox facta à Caryis Laconum vrbe,vt Lucianus ſcribit. Tertium genus ſaltationum fuit theatricum,de quo ſuprà diximus. Apud Theſſalos viri fortes dicti προορχηστῆρες. Antiochus magnus in vino cum amicis pyrrichen deſaltauit. Æthiopes in hoſtes euntes armatæ ſaltationis lege incedebant, nec quiſquam ſagittam capite auulſam, quo pro pharetra vtebantur, in hoſtem mittebat, niſi priùs ſaltatione hoſti terrorem inieciſſet. Plato lib. 7. de legib. Palladem ſaltatione armata vſam ait. Athenæus lib.14.ſaltationis,inquit, in choris fuit genus ὅσχημον, καὶ μεγαλοπρεπὲς, καὶ ὥσπερ τὰς ἐν τοῖς ὅπλοις κινήσεις ἀπομιμούμενον. Idem ſaltationem quandam fuiſſe ait ἐξοπλισίαν, *armorum instructionem*. Staticuli ſaltatores è genere pantomimorum fuiſſe videntur,quieti tamen geſtu & ſaltu. Vetus Poëta,

Cinædus contra ſtaticulos ſtare nobis
Non magis potis eſt, quàm fungus imbri.

Propriè tamen ſtaticuli ſaltatores ſunt, qui iam conſiſtunt,iam proſiliunt. Cato apud Macrob.lib.3.Saturnal. Deſcendit de cantherio,inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere. Item iocos dicit,voces demutat,ſtaticulos dat. Plaut.in Perſa,

Nequeo

A *Nequeo leno quin tibi ſaltem ſtaticulum dem*
Quem Hegea faciebat. ——

Plinius Panegyrico ſcribit Domitianum pantomimos ſuſtuliſſe, quos deinde Nerua reſtituerit, Traianus iterum ſuſtulerit.

CAP. LIII.

De præſide ludorum theatralium.

LVDI theatrales primùm ab Ædilibus dati, mox & à Conſulibus, Imperatoribus, aliiſque, qui ludos darent. Ædiles autem noui prætextati ludis theatralibus præſederunt, vt eſt apud Cicer. 7. in Verr. curabántque ludos ſuis impenſis, eodem auctore pro
B Muræna, & lib. 2. de offic. eorum arbitratu mimi ac hiſtriones vapulabant, vt Plaut. in Trinum. ſcen. 13. & Apul. Flor. 1. Olim Ædilibus coërcitio in hiſtriones fuit omni tempore, & loco, Auguſtus hanc eis poteſtatem ademit, præterquàm in ludis & ſcena. Sueton. in Auguſt. cap. 45. Iidem palmam dabant mimis qui excelluiſſent. Tertull. lib. 4. in Marcion. Pœna hiſtrionum duplex, ornamenta enim conciduntur, virgis cæduntur. Plaut. in Prolog. Amphit. Tacitus tamen lib. 1. ſcribit, D. Auguſtum immunes verberum hiſtriones quondam reſpondiſſe. Erant apud Græcos ἀγωνάρχαι, ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται. Xiphilinus ſcribit, Neronem agonothetas timuiſſe, & Lucianus in Necricis monet, hiſtriones qui aliquid peccarint, ab agonothetis flagellis cædi. Sophocl. in Aiace Maſtigoph.

Καὶ τἀμὰ τεύχη μήτ᾽ ἀγωνάρχαι τινὲς
C *Θήσουσ᾽ Ἀχαιοῖς.* ——

Id eſt, *mea arma neque vlli certaminis præſides Achiuis proponent.* ἀγωνοδίκης Heſychio βραβευτὴς dicitur, quaſi *iudex certaminis.* munerarij, ſeu editores, Græcis ἑλλανοδίκαι. Xiphil. in Nerone, qui ἑλλανοδίκαις δὲ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἔδωκεν, id eſt, *decem & quinque myriadas nummorum ſextertium dedit editoribus.* Lucian. in Nigrino, ληφθέντα γάρ τινα τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἱμάτιον ἐθεώρει. Id eſt, *ciuem quendam captum duci ad agonothetam, quia tincta veſte ſpectaret.* Sed de his infrà pluribus agetur.

CAP. LIV.

De perſonis.

D PERSONÆ dictæ ſunt à perſonando. Nam caput, & os cooperimento perſonæ tectum vndique, vnáque tantùm vocis emittendæ via peruium, quoniam non vaga, neque diffuſa eſt, in vnum tantummodo exitum collectam, coactámque vocem, & magis claros, canoróſque ſonitus facit, ait Gellius lib. 5. c. 7. Columella lib. 7. c. 18. & Plin. lib. 21. cap. 15. ſcribunt, perſonam herbam eſſe paſtinacæ ſimilem (hodie lappa maior dicitur) quæ foliis latis faciem tegat. Zonaras herbæ nomen mutat, ſcribitque, θρῖα ficus folia fuiſſe, quibus triumphum ſecuti vultum tegerent, vnde etiam triumphus nomen inuenerit. Græci προσωπεῖα vocant, quia πρόσωπον tegunt. Vnde & Athenis προσωπεῖα, ἀγγεῖον χαλκοῦν, ἐχίνῳ παραπλήσιον, περὶ τὸ στόμα πρόσωπα ἔχον λεόντων, καὶ βοῶν, id eſt, *proſoputia vas æneum eſt, echino aſſimile, cui ad os affixi vultus leonum, & boum*, vt ſcribit Pollux. lib. 2. Perſonas autem repertas volunt ab Æſchylo. Horat in Arte,

E *Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ*
Aeſchylus. ——

Quas autem perſonas repererit, Suidas indicat. Αἰσχύλος πρῶτος εὗρε προσωπεῖα δεινὰ καὶ χρώμασι κεχρισμένα ἔχειν τοὺς τραγικούς, καὶ ταῖς ἀρβύλαις ταῖς καλουμέναις ἐμβάταις κεχρῆσθαι. Id eſt, *Aeſchylus primus reperit perſonas horrificas oblitas, quibus Tragici, ſicut & calceis embatis, ſeu cothurnis, vterentur.* Nam ante eum perſonis abſtinuêre, contenti minio vultus, aut fæcibus oblinere, auctore Theſpi. Horatius,

—— *Et plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,*
Quæ canerent, agerentve peruncti fæcibus ora.

Suidas, Θέσπις πρῶτος χρίσας τὸ πρόσωπον ψιμυθίῳ ἐτραγῴδησεν, εἶτα ἀνδράχνῃ ἐσκέπασεν ἐν τῷ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήνεγκε καὶ τὴν τῶν προσωπείων χρῆσιν ἐν μόνῃ ὀθόνῃ κατασκευάσας.

Digitized by Google

Theſpis, inquit, *primus minio vultum inunxit, deinde portulaca texit in ſcena cùm ageret, poſtea & perſonis vti inſtituit, tunica ſola vtens.* Certè Ariſtoteles eius rei auctorem ignorare ſe fatetur lib. Poët. c. 5. τίς ᾗ πρόσωπα ἀπέδωκε, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, ἠγνόηται. Id eſt, *ignoratur quis perſonas repererit, aut prologos, aut plures hiſtriones.* Romæ ante Liuium Andronicum galeris, non perſonis vtebantur, vt qualitas corporis indicium faceret ætatis, cùm eſſent aut albi, aut nigri, aut ruffi. Perſonis primus vti cœpit Roſcius Gallus, oculis peruerſis, nec ſatis decorus in perſonis, niſi paraſitos pronuntiaret, vt ſcribit Diomed. l. 3. Perſonati primi egêre Comœdiam Cincius & Faliſcus, Tragœdiam Minutius, & Prothonius, auctore Donato. Vlyſſes ſemper palliatus inducebatur, quia Ithacenſes & Locri palliati; Priamus raſus. Heſychius, πριαμωθήσομαι, ξυρήσομαι, ἐπειδὴ τὸ τραγικὸν τοῦ πριάμου πρόσωπον ξυρίας ἐστί. *Priamoteſomai*, id eſt, *radar, quia tragica perſona Priami raſa eſt.* Achilles & Neoptolemus diademata habent, quamuis regalia ſceptra nunquam tenuerint. Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, adoleſcentibus diſcolor, ſerui comici amictu exiguo teguntur, paraſiti cum intortis palliis veniunt. Læto veſtitus candidus, ærumnoſo obſoletus, purpureus diuiti, pauperi Phœniceus, militi chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus. Leno pallio varij coloris tegitur, meretrix lutea veſte, ait Donatus. Dabantur & ſcortis ſyrmata, veſtes oblongæ more Græcanico, quæ terram verrerent; nam vulgò Romæ proſtibula togata, non ſtolata, aut cum veſte breuiori, quæ infra genua non demitteretur. Terentij ætate hiſtriones perſonati agebant. Donatus in Adelph. Hæc ſanè acta eſt ludis ſcenicis funebribus L. Æmilij Pauli, agentibus L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum ſuis gregibus etiam tunc perſonati agebant. In veteri quidem Comœdia perſonæ ſimiles erant iis quos in Scena traducebant, vt agnoſci poſſent primo aſpectu, priuſquàm actores aliquid dicerent. In media autem, & noua Comœdia de induſtria perſonas ludicras, & ad riſum accommodatas finxerunt, metu Macedonum, ne vni alicui è Principibus perſonæ aſſimiles eſſent, vnde Poëta in diſcrimen capitis veniret. Videmus igitur apud Menandrum qualia ſupercilia, quantáque perſonæ habeant, quàm abſono, peruerſo, ac diſtorto ſint corpore, & à natura hominum alieno. Crates Athenienſis primus ebrios in Comœdiam induxit. Ariſtophanis Scholiaſtes in hæc verba; μὴ δέδιθι, οὐ γάρ ἐστιν ἐξεικασμένος. εἴκαζον γὰρ τὰ προσωπεῖα τοῖς κωμῳδουμένοις, ἵνα πρὶν τι καὶ τῶν ὑποκριτῶν λέγειν ὁ κωμῳδούμενος ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ὄψεως κατάδηλος ᾖ. ἐν δὲ τῇ μέσῃ καὶ νέᾳ κωμῳδίᾳ ἐπίτηδες τὰ προσωπεῖα πρὸς τὸ γελοιότερον ἐδημιούργησαν, δεδοικότες τοὺς μακεδόνας, καὶ τοὺς ἐπηρτημένους ἐξ αὐτῶν φόβους, ἵνα μὴ ἐκ τύχης τινὸς ὁμοιότης προσώπου συμπέσῃ τινὶ μακεδόνων ἄρχοντι, καὶ δόξας ὁ ποιητὴς ἐκ προαιρέσεως κωμῳδεῖν, δίκας ὑπόσχῃ. ὁρῶμεν οὖν τὰ ὀφρῦς ἐν τοῖς προσώποις τοῖς μενάνδρου κωμῳδίας ὁποίας ἔχει, καὶ ὅπως ἐξεστραμμένον τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ καθ' ἀνθρώπων φύσιν. κράτης ἀθηναῖος πρῶτος μεθύοντας ἐν τῇ κωμῳδίᾳ κατήγαγε. Eiuſmodi perſonæ terrificæ dicuntur à Græcis μορμολυκεῖα, γοργεῖα (γοργονεῖα melius, quàm γοργεῖα) ὀξυόδοντες, à Latinis manduci, gumiæ. Pollux l. 10. μορμολυκεῖον, γοργεῖον πρόσωπις, ὀθόνιον πρόσωπον. Illud poſtremum quid ſit non ſatis capio, niſi quis ἐθνεῖον legendum putet, id eſt, *peregrinum*, aut fuerit Otho aliquis vultu diſtorto. Scholiaſtes Ariſtophan. in Pace, μορμώ, μορμολυκεῖον κωμῳδικόν. Theocritus,

Μορμὼ δάκνει ἵππος. ——

Id eſt, *mormo equus mordet*, ait mater puellulo. Dio Chryſoſt. de gloria. καθάπερ τῶν παιδαρίων ἕκαστον ἰδιότερόν τινα μορμὼ δέδοικε. Id eſt, *quemadmodum ſinguli pueri timent ſingulare aliquod terriculum.* Docet autem Feſtus, manias quas nutrices minitantur paruulis, eſſe laruas, id eſt, manes, quos Deos, Deáſque putabant. Idem manias interpretatur turpes, deforméſque perſonas, vt ſint ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alij maniolas vocant. Erant ore hianti μορμολυκεῖα. Ariſtophanes in Nebulis,

Ἄπολλον ἀποτρόπαιε τοῦ χάσματος.

Id eſt, *Apollo auerrunce, quantus eſt oris hiatus.* Iuuenalis ſatyr. 3.

—— Ipſa dierum
Feſtorum herboſo colitur ſi quando Theatro
Maieſtas, tandémque redit ad pulpita notum
Exodium, cùm perſona pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans.

Item,

—— magno manducus hiatu.

Pruden

Digitized by Google

A Prudentius in Symmachum,

Vt tragicus cantor ligno tegit ora cauato,
Grande aliquid cuius per hiatum crimen anhelet.

Ita deſcribitur à Luciano de ſaltat. εἰς μῆκος ἄῤῥυθμον ἐσκευασμένος ἄνθρωπος, ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχούμενος, πρόσωπον ὑπὲρ κεφαλῆς ἀνατεινόμενον ἐπικείμενος, καὶ στόμα κεχηνὸς παμμέγα, προστερνίδια, καὶ προγαστρίδια παντελῆ παχύτητα προσποιούμενος. Id eſt, *homo quidam exſtructus in proceritatem abſonam, & abſurdam, qui calceis altis quaſi quodam equo inueheretur, perſonam faciémve habens ſupra caput ſublatam, & os hians maximum, faſcia ante pectus, & ventrem, pinguitudinem exuberantem aſſimulant.* De iiſdem Feſtus, manducus inter cæteras ridiculus, formidoloſúſque ire ſolebat, magnis malis latè dehiſcens, & ingentem ſonitum dentibus faciens. Pollux l.4.c.20.in perſonis ὄγκος ἐστὶ τὸ ὑπὲρ πρόσωπον, id eſt, *tumor dicitur ſupra vultum.* Suidas, ἀναπολεκεῖν τὸ εἴδωλον κρούειν τοῖς δακτύλοις. ἀνακροτάλειν, ὥσπερ ἀπολεκεῖν δακτύ-
B λοις. & in voce Sardanapalos, τὸ γὰρ ἐφεξῆς τῷ μνήματι ἄγαλμα, ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἔχον τὰς χεῖρας πεποίηται, ὥσπερ ἀπολεκοῦν τοῖς δακτύλοις. Id eſt, *apolecon, aut anapolecon, eſt ſimulacrum ſtrepitum edens digitis* (pollice nimirum & medio.) Item, *ſimulacrum quod in monumento ſitum eſt, ita factum, vt ſupra caput manus habeat, quaſi digitis crepans.* In perſonis ſæpe Bataui, Æthiopes, Germani, quaſi abſurdæ & horrificæ perſonæ repræſentabantur. Perſonata fabula quædam Næuij inſcribitur, quam putant quidam primùm actam à perſonatis hiſtrionibus. Sed cùm poſt multos annos Comœdi & Tragœdi perſonis vti cœperint, veriſimilius eſt eam fabulam propter inopiam Comœdorum actam nouam per Atellanos, qui propriè vocantur perſonati, quia ius eſt iis non cogi in ſcena ponere perſonam, quod cæteris hiſtrionibus pati neceſſe eſt, quoties exſibilarentur, neque placerent. Vnde Macrobius
C loquens de Pylade hiſtrione, cùm in Herculem furentem prodiiſſet, & nonnullis inceſſum hiſtrioni conuenientem non ſeruare videretur, depoſita perſona ridentes increpuit, μωροί, μαινόμενον ὀρχούμεθα, id eſt, *ſtulti, furentem ſaltamus.* Feſtus; Mæſon perſona comica appellatur, aut coci, aut nautæ, aut eius generis, ab inuentore eius Mæſone Comœdo, ait Ariſtophan. Grammaticus. Athenæus, ἐκάλουν δὲ οἱ παλαιοὶ τὸν μὲν πολιτικὸν μάγειρον μαίσωνα, &c. μαίσωνα ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι, οἷον τὸν ἀμαθῆ καὶ πρὸς γαστέρα νενευκότα, &c. μαίσων γέγονε κωμῳδίας ὑποκριτὴς μεγαρεὺς τὸ γένος, ὃς καὶ τὸ προσωπεῖον εὗρε τὸ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενον μαίσωνα, &c. εὗρε δὲ καὶ τὸ τοῦ θεράποντος πρόσωπον, καὶ τὸ τοῦ μαγείρου. *Veteres*, inquit, *vocarunt politicum cocum Mæſona, à μασᾶσθαι, quaſi indoctum, & ventri deditum. Mæſon fuit Comœdiæ actor Megarenſis genere, qui perſonam inuenit Mæſona dictam, & perſonam famuli & coci.* De perſonis Tertull. lib. de ſpectac c.23. Iam verò ipſum opus perſonarum quæro an Deo placeat, qui omnem ſimilitudinem vetat fieri, quanto magis imaginis ſuæ? Non amat falſum auctor veritatis.
D Adulterium eſt apud illum omne quod fingitur. Proinde vocem ſexus, ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lacrymas adſeuerantem non probabit, qui omnem hypocriſim damnat. Pollux lib. 4. cap.18. πρόσωπον, προσωπεῖον, προσωπὶς, μορμολυκεῖον, γοργόνειον. Demoſthenes in orat. προοιμίων. Cerybio ἐν ταῖς πομπαῖς αὐτοῦ προσωπεῖα κωμάζει, quod erat impudentiæ. Romæ hiſtriones, ſi minus placerent, cogebantur in Scena ponere perſonam. Pollux lib. 4. cap.20. ὁ δὲ ξυρίας ἀνὴρ, πρεσβύτατος τῶν γερόντων, λευκότατος τὴν κόμην, προσκειμέναις τῷ ὄγκῳ αἱ τρίχες. ὄγκος δὲ ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τὸ πρόσωπον ἀνέχον εἰς ὕψος λαμβδοειδεῖ τῷ σχήματι· τὸ δὲ γένειον ἐν χρῷ κουρίας ἐστὶν ὁ ξυρίας ἐπιμήκης ὢν τὰς παρειάς. λακερύζομοι, *qui magna crepant.* Vide apud Pollucem omnes perſonas tragicas, comicas, ſatyricas. λαβδοειδὲς σχῆμα figura eſt quæ λ literam exprimit, quam vocem apud Pollucem retineo. De perſonis quibus Bataui expreſſi, Martialis,

E *Sum figuli luſus, ruffi perſona Bataui,*
Quæ tu derides, hæc timet ora pater.

Dixi vocari manducos, gumias, oxyodontas, lamias. Manduci dicuntur mattici; μαστίκας enim σιαγόνας vocant. Plautus in Rudente,

Quid ſi aliquando me pro manduco locem?
Quia pol clarè crepit dentibus. ——

Pomponius, magnus manducus, camelus, cantherius, Lucillius,

Illo quid fiat lamia & pytho.
Oxyodontes qui veniunt illæ gumiæ.

Feſtus, degumiare, deuorare. Accius manducos illos, & gumias vocat perſonas diſtortas, oribus deformes. Eiuſmodi autem perſonatum multa ſunt nomina apud Græcos, κώδειον, μορμολυ-

Digitized by Google

μομβρώ, σιλλὸς, σιμὴ χείρ, κύριθρα, βρυδαλίχα, βρυλλοχισταί. κιώθιον Heſychio perſona eſt li- A
gnea, προσωπεῖον ξύλινον. μομβρώ terriculum eſt, φόβητρον. σιλλὸς ἀναφάλαντος, μωμὸς, id eſt, *ſillus caluus, irriſor* Heſychio, licèt hanc vocem in ſingulari numero reperiri quidam negent. Propriè ἴλλος *oculum* ſignificat. vnde & Pollux, οἱ δὲ καὶ ἴλλους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰωνικῶς ὠνόμασαν. σιλλαίνειν δὲ τὸ ἐπὶ χλευασμῷ σείειν τοὺς ὀφθαλμούς. Id eſt, *ſillainein eſt ſuggillare, ſiue per riſum oculos mouere.* σιλλὸς, τὸ χλευαστικὸν ποίημα, *eſt poëma ludicrum quo aliqui riſui habentur.* σιμὴ χείρ, σχῆμα τραγικὸν, *geſtus eſt tragicus.* Pollux σιμὴν refert inter geſtus tragicæ ſaltationis. σιμὴ σχῆμά ἐστι τραγικῆς ὀρχήσεως. κύριθρα dicuntur πρόσωπα ξύλινα. κύριττοι οἱ ἔχοντες τὰ ξύλινα πρόσωπα κατ' Ἰταλίαν, καὶ ἑορτάζοντες τῇ κορυθαλλίᾳ γελοιασταί. Id eſt, *curithra ſunt perſonæ ligneæ. Curitthi ſunt qui habent ligneas perſonas in Italia, & ridiculi qui corythelia celebrant.* βρυδαλίχα perſona eſt muliebris ridicula & turpis, πρόσωπον γυναικεῖον, παρὰ τὸ γελοῖον καὶ αἰσχρόν. vnde & Lacones mœchas vocant brudalichas. ὅθεν καὶ τὰς μοιχαλίδας βρυδαλίχας καλοῦσι λάκωνες. βρυλλοχισταί, οἱ αἰσχρὰ B
πρόσωπα περιτιθέμενοι, γυναικείους ὕμνους ᾄδοντες. Id eſt, *bryllochiſtæ, qui perſonas turpes aſſumunt, & canunt hymnos muliebres.* Nonnulli putant legendum apud Heſychium βρυλίχα, βρυλλιχισταί, non βρυδαλίχα, βρυλλοχισταί. Heſychius certè βρυαλίγμον ſonitum, ἦχον interpretatur, βρυαλίκτας ſaltatores militares ex Ibyco & Steſichoro. Quid ſi βρυλλοχιστὰς ebrioſos meribibones intelligas? nam βρύλλω, id eſt, *pitiſſo, bibo.* βρύλλας Heſychius interpretatur μυρήματα, id eſt, *ſonitus,* aut *gemitus.* μυρεῖν, nihil eſt aliud quàm ὕδωρ ῥεῖν, aut κλαίειν. Sunt & aliæ perſonæ de quibus Heſych. ἐκσκευα τὰ παρεπόμενα πρόσωπα ἐπὶ σκηνῆς. Id eſt, *ecſceua dicuntur perſonæ aſſeclæ, vel ſequentes in ſcenis.* fortè legendum, ἐκσκηνα. in vet. gloſſ. ἰαχινὸς, *micus*, à quo mica appellata, quas nugas gloſſarium Arabicolatinum interpretatur. Martialis,

Mica vocor, quid ſim cernis, cænatio parua.

Erat, vt videtur, cænaculum, vbi teſta mortui foco incubans, aut lectulo, quam laruam C
argenteam vocat Petronius, quæ vertebris, & articulis variè flecteretur, & in menſa proponeretur conuiuis, cum hoc diſticho;

Sic erimus cuncti poſtquam nos ceperit Orcus,
Ergo viuamus dum licet eſſe bene.

Fuerunt perſonæ quæ vultum illuſtrium virorum, aut fæminarum repræſentarent. Sueton. in Nerone cap. 21. Tragœdias quoque cantauit perſonatus, Heroum, Deorúmque, item Heroidum, ac Dearum perſonis effictis ad ſimilitudinem oris ſui, & fæminæ, prout quamque diligeret. & Xiphilin. in Nerone; ὁπότε καὶ ἐπὶ τὰς ἐμβάτας ἀναβαίνων ὁ Νέρων, καὶ ἐκπεσὼν τοῦ κράτους, καὶ τὸ προσωπεῖον ὑποδύων τὰ τῶν γυναικῶν πρόσωπα πάντα πρὸς τὴν Σαβίναν ἐσκεύαστο. Id eſt, *quando & cothurnis ſumptis, & excidit imperio, & perſonas induens, omnes perſonæ ad vultum Sabinæ erant expreſſæ.* Eiuſmodi perſonæ erant ex ligno, fæce, foliis, cortice, teſtis, & cæteris
eius generis rebus. Virgilius, D

Oráque corticibus ſumunt horrenda cauatis.

Arrianus in Epicteto lib. 3. cap. 22. προσωπεῖα ὀστράκινα, *perſonas teſtaceas.* Tzetzes Chiliade 6. πηλὸς, τουτέστιν οἶνος, ὅθεν προπηλακισμὸς ἀπὸ τοῦ τρυγὸς τοῦ τοῦ πηλοῦ, ᾗ κατάρχῆς οἱ κωμῳδοὶ τὰ πρόσωπα χρισθέντες πολλοὺς κατεκωμῴδησαν ἐν μέσαις ταῖς Ἀθήναις. *Pelus, id eſt, vinum, vnde propelaciſmus, ſeu conculcatio, à fæce vini, qua Comœdi ora inungebant, vt traducerent Athenis eos qui peccaſſent.* Perſonas, & cætera hiſtrionum ornamenta deſcribit Lucianus lib. de ſaltatione, & in Ioue Tragœdo. προσωπεῖα, ὑποδήματα, ἐμβάδας, ποδήρεις χιτῶνας, χλαμύδας, χειρίδας, προγαστρίδια, σωματεῖα, *perſonas, calceos, cothurnos, tunicas talares, chlamydas, manuum, ventris, & corporis integumenta;* quæ ſubligaria lata ſignificatione vocauit Iuuenalis ſatyr. 6.

Perſonam, thyrſúmque gerens, & ſubligar Acne.

Indignè acceptum eſt quod Nero viros nobiles perſonas deponere iuſſerit, cùm tibia in Sce- E
na canerent, apud Xiphilinum. Idem vetuit ne perſonati hiſtriones in Scenam prodirent: καὶ ἐπειδή τινες αὐτῶν προσωπεῖα ὑπ' αἰσχύνης ἵνα μὴ γνωρίζωνται περιέθεντο. Legendus eſt pag. 157. 176. libri typis excuſſi Henrici Stephani. Certè apud Græcos qui in Theatro aliquid vile obirent, perſonati erant. Theophraſt. in charact. ἀπόνους προσωπεῖον ἔχων ἐν κωμικῷ χορῷ, καὶ ἐν θαύμασι δὲ τοὺς χαλκοὺς ἐκλέγειν καθ' ἕκαστον παριών, καὶ μάχεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι, καὶ προῖκα θεωρεῖν. Id eſt, *à ſpectatoribus perſonatus æs exigit in ſpectaculis vnumquemque conueniens, & cum iis concertat qui teſſeram afferunt, & gratis ſpectare volunt.*

CAP.

A

C A P. L V.

De monitoribus, curionibus, lictoribus in Scena.

ERANT in Scena monitores, qui actoribus verba ſuggererent, ſi fortè memoria la-
berentur. Feſtus, hiſtriones in Scena ſuos habent monitores. Plutarchus in Poli-
tic. μιμεῖσθαι καὶ τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ ὑποβολέως ἀκούοντας, καὶ μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ῥυθ-
μοὺς, καὶ τὰ μέτρα τῆς δεδομένης ἐξουσίας. Id eſt, *imitari oportet hiſtriones qui monitorem audiunt, &*
tenorem ac modum datæ ſibi poteſtatis non egrediuntur. Curiones dicti ſunt ſerui publici, qui cùm
manumitterentur, magiſtratus nomen & prænomen ſumebant. Martialis epiſt. lib. 2. Video
quare Tragœdi epiſtolam accipiant, quibus pro ſe loqui non licet, epigrammata curione
B non egent, & contenta ſunt ſua, id eſt, mala lingua. Omnia enim quæ in Amphitheatro ma-
giſtratuum edicto pronuntiantur, per curionem dicuntur. Imò & ipſi Imperatores in Thea-
tro, vel Amphitheatro non niſi per curionem populo quid velint ſignificant. Pollio in Gal-
lieno. Ille per curionem dici iuſſit; Taurum toties non ferire difficile eſt. Curio recitat in
Theatro epiſtolam, qua ſe ſcenici commendant ſpectatoribus. Iidem dicti curiales, id eſt,
ſerui curiarum. Sic apud Terentium dicitur curialis vernula. Erant & præcones qui audien-
tiam imperarent populo, & voluntatem Imperatoris ac iuſſa ſignificarent, actoreſque po-
pulo oſtentarent. Plaut. in Pœnolo;

Exſurge præco, fac populo audientiam.

in Aſinaria;

Face iam tu præco nunc omnem auritum populum.
Age nunc, reſide, caue ne gratiis.

C Dio lib. 58. de Claudio, κήρυξι μὲν ἐλάχιστα ἐχρῆτο, τὰ δὲ δὴ πλείω ἐς σανίδας γράφων διεδήλου.
Præconibus rarò vtebatur, ſed vt plurimum in tabellis ſcribebat quid animi haberet, ac populo indicabat.
Ariſtides de non agendis Comœdiis. Præcones, inquit, ἐν ταῖς πανηγύρεσι primo quoque ver-
bo nos εὐφημεῖν iubent, id eſt, *paſcere linguam, malè nominatis parcere verbis.* Chryſoſtomus orat.
ad Neophyros, εἰ γὰρ μέλλοντες εἰς τὸ θέατρον ἕλκεσθαι ἐκεῖνο; οὐ πρότερον καθιᾶσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας,
ἕως ἂν αὐτοὺς ὁ κήρυξ λαβὼν ὑπὸ τοὺς ἁπάντων ὀφθαλμοὺς περιαγαγῇ βοῶν καὶ λέγων, μή τις τού-
του κατηγορεῖ; *Qui enim trahendi ſunt in Theatrum eiuſmodi* (ludos Græcanicos intelligere vide-
tur) *non priùs deſcendunt in certamen, quàm eos præco in omnium oculis circumquaque deduxerit cla-*
mans, quis hunc hominem accuſat? Erant qui populo ſignificarent quid agendum mox eſſet in
Scena. Syneſius lib. 2. de Prouid. καὶ δεῖ τινὰ προεξελθόντα διαλεχθῆναι τῷ δήμῳ, τί μὲν μικρὸν
ὄψεται. οὗτος οὐ πλημμελεῖ. τῷ γὰρ ἀγωνοθέτῃ διακονεῖται. ὅτε γε οὐδ᾽ ἀεὶ τοὺς ἀγωνιστὰς εἰδέναι τὸν και-
D ρὸν τῆς ἀγωνίας νόμος ἀφίησι, ἀλλὰ περιμένειν δεῖ καταπεμπόμενον τῆς προόδου τὸ σύνθημα. Id eſt, *opor-*
tet aliquem antequam ludi committantur prodire, qui populo renuntiet, quid iam ſpectaturus ſit. hic
non peccat, cùm agenothetæ miniſtret. Quando neque lex ſemper permittit agoniſtas ſcire tempus certa-
minis, ſed expectare oportet eum qui prodeundi ſignum mittat. Erant item conquiſitores qui con-
quirerent ſi cui fautores delegati eſſent. Plaut. Prolog. Amphitt.

Vt conquiſitores ſinguli in ſubſellia eant
Per totam caueam ſpectatoribus,
Si cui fautores delegatos viderint,
Vt his in cauea pignus capiatur togæ.

Erant quoque deſignatores. Plautus in Pœnolo;

Ne deſignator præter os obambulet,
E *Ne ſeſſum ducat dum hiſtrio in ſcena ſiet.*

Tertullianus lib. de ſpectac. *Ab aris & templis, inter tibias & tubas, itur ad Circum & Theatrum,*
duobus inquinatiſſimis arbitris funerum & ſacrorum, deſignatore, & haruſpice. Nonnulli volunt eos
qui apud Græcos βραβευταὶ dicuntur, eoſdem fuiſſe deſignatoribus, quos ἀποδέκτας gloſſæ
vocant. Erant & maſtigophori, & agonothetæ. Xiphilinus in Nerone, quem ait τοὺς ἀγωνοθέ-
τας, τούς τε μαστιγοφόρους φοβούμενον, καὶ χρήματα αὐτοῖς ἀναλίσκοντα, μὴ ἐλεγχθεὶς μαστιγωθῇ, *ago-*
nothetas, & maſtigophoros timuiſſe, & pecunias illis numeraſſe, ne ſi fortè peccaſſet, verberibus cæderetur.
Lucianus in Necricis, ἀθλοθέται μαστιγοῦσι, ἦν τις ὑποκριτὴς τὸν Δία ὑποδεδυκὼς, μὴ κατ᾽ ἀξίαν
θεοῦ ὑποκρίνοιτο. Id eſt, *athlothetæ flagellis cædunt hiſtrionem, qui Iouis perſonam ſuſtinens, non ex di-*
gnitate Dei egerit. Erant & qui noctu faces ſpectatoribus in Thearto accenderent, & abeun-
tibus è Theatro prælucerent. Xiphilinus in Tiberio ſcribit, Seianum per 500. pueros
caluos

Digitized by Google

caluos abeuntibus è Theatro faces prætuliſſe. Statius lib. 1. Syluar. ſyl. vlt. A

Vix dum cærula nox ſubibat orbem,

Deſcendis media nitens arena.

Vopiſcus in Philip. Scenicos ludos in Pompeij Theatro tribus diebus, & totidem noctibus populus peruigil ſpectauit, funalibus atque lychnis tenebras vincentibus.

CAP. LVI.

De ornatu hiſtrionum.

HISTRIONVM ornatus varius fuit, pro varietate fabulæ quam agerent, & perſonarum quas ſuſtinerent. Alius enim comici ſenis, alius tragici Regis, alius mimi, planipedis, pantomimi habitus, cultúſque corporis fuit. Varro Eumenidib. Tragici prodeunt capite gibbero, cum antiqua lege ad frontis ſuperficias. Gibberum caput perſonatum vocat. Epictetus cap. 39. τραγικὰ πρόσωπα, ἐμβάδας, καὶ τὸ σύρμα, ὡς καὶ γελωτοποιός. κοινὰ γὰρ ἔχουσι ἄλλα ἀμφότεροι. *Tragici*, inquit, *perſonas gerunt, cothurnos, veſtem talarem, vt & ridiculus ſcurra. Vtrique enim reliqua omnia communia habent.* Calcei Tragœdorum deſcribuntur à Luciano in Anacharſi. τραγῳδοὶ ὑποδήματα ἔχουσι βαρέα, καὶ ὑψηλά, χρυσαῖς δὲ ταινίαις τὴν ἐσθῆτα ποικίλλονται. κράνη ἔχουσι παμμεγέθη, κεχηνότα, παμμεγέθη. Id eſt, *Tragœdi calceos habent graues & altos, aureis tæniis veſtem diſtinguunt. Galeas gerunt abſurdas, ridiculas, hiantes, magnas.* Legendus Pollux lib. 4. cap. 16. & 18. κόθορνοι τραγικὰ ὑποδήματα. *Cothurni tragici ſunt calcei.* Lucianus in Gallo. καὶ τῶν ἐμβάδων τὴν ὑπόδεσιν ἀμορφοτάτην, καὶ οὐχὶ κατὰ λόγον τοῦ ποδός. Id eſt, *& cothurnorum deuinctionem abſurdam, & non ad rationem & modum pedis.* Polluci ἐμβάται, τὰ κωμικὰ ὑποδήματα, ſunt *ſocci comici.* Lucianus tamen ἐμβάτας pro cothurnis poſuit lib. de ſaltatione, ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχούμενον, *cothurnis altis inuectum.* Item, καὶ προσωπεῖον ἀποθέμενος, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν. Id eſt, *perſona depoſita cùm deſcendiſſet è cothurnis*, quos & ἐμβάδας vocat. Idem in Pſeud. οὐδεὶς πρὸς σὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ θέατρον, οὐδ᾽ αὖ ἐμήνυσεν, ὅ τι τοὔνομα τῷ δράματι, ἀλλὰ σὺ χρυσᾶς χρυσίας ἐμβάδας ἔχων, καὶ ἐσθῆτα τυραννικήν, εὔνοιαν αἰτήσων παρὰ τοῦ θεάτρου, στεφάνους κομίζων, καὶ κρότῳ εἰσιών, ἤδη τιμώμενος πρὸς αὐτῶν. Id eſt, *nemo à te ingreſſus eſt Theatrum, neque nomen fabulæ indicauit, ſed tu ipſe aureos cothurnos ornatos habens, & veſtem regiam, beneuolentiam flagitaturus à ſpectatoribus, coronas gerens, & cum plauſu ingrediens, iámque ab iis honoratus.* Cothurnos etiam Latini vocant. Horatius in Arte poët. B C

Hunc ſocci cepêre pedem, grandéſque cothurni.

Ouid. lib. 2. Amor. eleg. 17. D

Riſit amor palláamque meam, pictóſque cothurnos.

lib. 3. eleg. 1.

Lydius apta pedum vincla cothurnus erat.

Lydium cothurnum vocat, vel quod à Lydis ludi profecti, vel quia ludij cothurnati. Cothurnus autem vtrique pedi & ſexui vtilis: vnde & Theramenes vnus è 30. Athenienſium Tyrannis dictus eſt cothurnus, quod vtrique parti ſtuderet, auctore Plutarcho, διὰ τὸ περὶ τὴν πολιτείαν ἀμφοτερισμόν. Heſychius, κόθορνος ὑπόδημα ἀμφοτέροις τοῖς ποσὶ πεποιημένον. τινὲς δὲ καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἐφαρμόζειν φασὶ τὸ ὑπόδημα τὸν κόθορνον. Id eſt, *cothurnus calceus vtrique pedi ſeruiens; mulieri item & viro aptus.* Item, me vocat cothurnum, vt qui vtrique ſtudere cupiam. Xenophon Hellenic. lib. 2. ἀποκαλεῖ δὲ κόθορνον με, ὡς ἀμφοτέροις πειρώμενοι ἁρμόττειν. Multa ſuprà de embatis ex Suida, Dione, & Luciano diximus. Nonnulli volunt ὀκριβάντας eſſe cothurnos. Plato in ſympoſio, ἰδὼν τὴν σὴν μεγαλοφροσύνην ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὸν ὀκρίβαντα μετὰ τῶν ὑποκριτῶν, καὶ βλέψαντος ἐναντίον τοσούτῳ θεάτρῳ. Id eſt, *videns te magnificum aſcendentem in pulpitum cum hiſtrionibus, & intuentem tot ſpectatores.* malo enim *pulpitum* vertere quàm *cothurnos.* Heſychius, ὀκρίβας, κιλλίβας τρισκελὴς ἐφ᾽ οὗ ἵσταντο οἱ ὑποκριταί, καὶ τὰ ἐκ μετεώρου ἔλεγον: vel vt alij, τὸ λογεῖον ἐφ᾽ οὗ οἱ τραγῳδοὶ ἠγωνίζοντο. Id eſt, *ocribas eſt lignum tripes in quo ſtabant hiſtriones, & quæ ex alto dicenda erant, dicebant*: vel vt alij, *legium in quo Tragœdi certabant.* Heſychius etiam ὀκρίβαντας, ἐμβάτας & *cothurnos* interpretatur. Quomodo & Philoſtratus accepit lib. 6. Apollon. ὀκρίβαντας δὲ σὺν ὑποκριταῖς ἐνεβίβασεν, ὡς ἰσα ἥρωσι βαίνειεν. Id eſt, *in ocribantas induxit hiſtriones, vt ingreſſu pares Heroibus eſſent.* κιλλίβας eſt lignum tripes in quo firmiter tabulæ compinguntur. Vſi ſunt in ſcena nonnulli calceis fœmineis. Libanius, βάταλος, inquit, ἐφίετο αὐλητής, ὃς πρῶτος ὑποδήμασι γυναικείοις E

Digitized by Google

A ἐπὶ τῆ σκηνῆς ἐχρήσατο, καὶ μέλεσι κατεαγόσι. vnde βαταλίζειν. *Batalus Epheſius tibicen primus vſus eſt muliebribus calceis in ſcena, & cantu fracto & molli.* A cothurnis Tertullianus in Valentinianos c. 13. dixit; hæc prima Tragœdiæ ſcena eſt, alia autem trans ſiparium cothurnatio eſt. Habuerunt & in ſcena veſtem talarem, quæ ſyrma dicta eſt. Martial. l. 12. epig. 91.

Aptaſti longum tu quoque ſyrma tibi.

Iuuenalis ſatyr. 15.

——Quanquam omnia ſyrmata voluas,
Nullus apud Tragicos populus facit.——

Horat. in Arte,

——Traxítque vagus per pulpita veſtem.

Apuleius Apol. 1. Tragœdos ſyrma hiſtrionis, mimos centunculum gerere ait. Ea ſyrmata
B purpura, & auro intertexta fuêre apud Græcos, quemadmodum & purpura prætexta apud Rom in prætextatis fabulis, dicuntúrque Tragœdorum ſyrmata, ὀρθαὶ ξυςίδες, id eſt, *veſtes tragicæ rectæ*, quomodo Latinis recta tunica, quæ ab erectis & ſtantibus texitur, ὀρθοςάδιος χιτὼν, cuiuſmodi deſcribitur in Euangelio, χιτὼν ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου. Id eſt, *tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum*, vt eſt apud Ioannem cap. 19. vel, *ex ſummo contexta tota.* Plutarchus in Alcibiade ὀρθὴν pro rectis illis pallis poſuit, ὀρθὴν καὶ ξυςίδας καὶ τὸν ἄλλον ἐναγώνιον ἀμπεχόμενος κόσμον, id eſt, *rectas pallas aut tunicas, & xyſtidas, & alium ornatum qui in certamine adhiberi ſolet, indutus.* Athenæus lib. 12. χρυσόπαςα vocat veſtes auro intertextas. Dionyſius, inquit, ξυςίδα, καὶ χρυσοῦν ςέφανον ἐπὶ πόρπῃ μετελάμβανε τραγικόν. Id eſt, *xyſtidem, & auream coronam cum fibula ſumpſit.* Heſychius chlanidas comicas, xyſtida tragicam veſtem eſſe vult ξυςὶς τραγικὸν ἔνδυμα. Suidas xyſtide vti ait Reges tragicos, ξυςίδι χρῶνται οἱ τραγικοὶ βασιλεῖς. τραγικὸν ἔνδυμα ἰσοδιοποιημένον, καὶ ἔχον ἐπιπόρπημα ξυςίς. *Tragica veſtis elaborata, & fibulata xyſtis.* Plutarch. l. de tarda Dei vindict. παιδάρια τῶν κακούργων ἐν τοῖς θεάτροις θεώμενα πολλάκις ἐν χιτῶσι διαχρύσοις, καὶ χλαμυδίοις ἁλουργοῖς ἐςεφανωμένους, καὶ πυῤῥιχίζοντας, ἄγανται καὶ τέθηπεν ὡς μακαρίους, ἄχρις οὗ κεντούμενοι, καὶ μαςιγούμενοι, καὶ πῦρ ἀνιέντες ἐκ τῆς ἀνθινῆς ἐσθῆτος ὀφθῶσι. Id eſt, *puerulí maleficos in Theatris veſtibus inauratis, & chlamyde purpurea amictos, coronatos ſæpe intuentes, pyrrichā ſaltantes admirantur vt beatos, & obſtupeſcunt, donec ſtimulis confoſſi, flagellis cæſi, & ignem è florida veſte eiectare videantur.* Hiſtrionum ornatum Pollux lib. 4. his verbis deſcribit. Calcei comici dicuntur ἐμβάδες, ἐμβάται, ποικίλον tunica tragica, pallium, xyſtis, batrachis, chlanis, chlamys purpurea auro intexta, tiara, mitra. Agrenum erat textum reticulatum ex lana circa omne corpus, quod Tireſias induebat. Colpoma varius amictus Regum. Ephaptis purpureum volumen, quo venatores, aut bellatores manum inuoluebant.
D Crocotus, maſchaliſter floridus, ſeu epomis, & thyrſus ornamenta ſunt Dionyſij. Maſchaliſter eſt epomis, vel cincticulum ſubalare. Veſtis ſatyrica fuit pellis hinnulei, vel capræ, quam Iſalen vocant, & tragen, & pardalem textam, & venabulum Dionyſiacum, & chlamys florida, & purpureum pallium, & tunica ex fœno denſa, quam Sileni ferunt. Comica veſtis exomis, tunica alba, non inſignita, ſutura carens à læuo latere. Vide Polluc. lib. 4. cap. 18. Veſtes hiſtrionum multicoloriæ erant, apud Sidonium lib. 2. epiſt. 2. Artemidor. lib. 2. cap. 3. διάχρυσος, χρυσόπαςος, φοινικὶς, ποικίλον Polluci. Palla veſtis Liberi Patris fuit, & Apollinis, vt Tibul. lib. 3. eleg. 4. Solin. cap. 4. Athenæus lib. 1. Philoſtratus in Gorgia Æſchylum pallæ inuentorem facit. Horatius,

——Pallæque repertor honeſtæ
Aeſchylus.——

Lucianus εἰς ἀπαίδευτον, ſcribit Euangelum peſſimum citharœdum ὅλον περιλαμπόμενον τῷ
E χρυσῷ καὶ ταῖς σμαράγδοις, καὶ βηρύλλοις, καὶ ὑακίνθοις, *fuiſſe totum circumfulgentem auro & ſmaragdis, beryllis, & hyacinthis.* In ſyrmate propter amplitudinem erant rugæ, & contabulationes, vt vocat Tertul. lib. de Pallio. Sidonius carm. 15.

Criſpato rigidæ crepitant in ſyrmate rugæ.

Valerius in Phormione,

Quid hîc cum tragicis veſtibus, & ſyrma facis?

Vopiſc. in Carino; pallio aurato, atque purpurato pro ſyrmate Tragœdus vteretur. Sidon. epiſt. 11. lib. 8.

Et rugas tibi ſyrmatis profundi
Succingunt hederæ expeditiores.

Prudent. in Pſychomach.

Digitized by Google

Vt tener inceſſus veſtigia ſyrmate verrat. A

Apuleius in Bathylli ſtatua pantomimi habitum depinxit. Adoleſcens eſt viſenda pulcritudine, crinibus, fronte parili ſeparata, per malas reuulſus; ponè autem coma prolixior interlucentem ceruicem ſcapularum finibus obumbrat. ceruix ſucci plena, malæ vberes, genæ teretes, ac modico mento laculatur, eique prorſus citharœdicus ſtatus Deam conſpiciens canenti ſimilis, tunicam picturis variegatam deorſus ad pedes deiectus, &c. Plutarchus in ſympoſio ſeptem Sapientum ſcribit, Arionem citharœdum τῇ στολῇ καταφανῆ γενόμενον, τὸν γὰρ ἐναγώνιον ἐτύγχανεν ἀμπεχόμενος κόσμον, ᾧ κιθαρῳδῶν ἠγωνίσατο, *fuiſſe ornatu ſplendidum, amictus enim erat cultu quo in certaminibus canens vtebatur.* Lucianus de Euangelo, ἐσθῆτα χρυσόπαστον ποιησάμενος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον, ὡς ἀντὶ καρποῦ τῆς δάφνης σμαράγδους εἶναι ἰσομεγέθεις τῷ καρπῷ, καὶ ἡ πορφύρα δὲ ἐνέπρεπε τῆς ἐσθῆτος ἡ μεταξὺ τοῦ χρυσοῦ διεφαίνετο. Coronati enim citharœdi in pulpitum procedebant. Nonnus in Dionyſ. lib. 19. de Oeagro, & B Erectheo pag. 336.

> Ἄμφω δ' εἰς μέσον ἦλθον ἀεθλητῆρες ἀγῶνος
> φορμίγγων ἐλατῆρες, ἐμιτρώσαντο δὲ χαίτας
> Δαφναίοις πετάλοισι, ἀνεζώννυντο δὲ πέπλους,
> Ἀρχόμενοι δ' ἐλέλιζον ἐθήμονι δάκτυλα παλμῷ.

Ambo pares in medium proceſſerunt citharœdi, & cinxerunt laurea comas, induxerunt pallam, & incipientes mouerunt digitos ſolito motu. Hiſtrionum veſtes intrinſecus pannoſæ, & è centunculis conflatæ erant. Lucian. ep. ſaturnalit. ὀλιγόχρυσον μὲν τὰ ἔξω, κατάρραφον δὲ τὰ ἔνδον, ὥσπερ αἱ τραγικαὶ ἐσθῆτες, ἐκ ῥακῶν πάνυ εὐτελῶν συγκεκομμέναι. Id eſt, *extrinſecus aureum, intrinſecus pannoſum, cuiuſmodi ſunt veſtes tragicæ, ex centonibus omnino vilibus conſciſſæ.* Ea autem veſtimenta ſumebantur à chorago, qui ſæpe ſuis ſumptibus ludos edebat, vt Plutarchus docet in Andocide. Plaut. in Perſa; C

> *Veſtimenta abs chorago ſumito, dare debet.*

in Trinummo;

> *Ipſe à chorago hæc veſtimenta ſumpſit ſuo periculo.*

Tragicam pallam Valerius in Phormione *ſyrmam* fœminino genere vocat, ſicut & alij *ſchemam* pro *ſchemate* dixêre.

> *Quid hic cum tragicis veſtibus, & ſyrma facis?*

Comicis alia veſtis fuit, pro perſona quam agerent. Certè intrabant vt plurimum præcincti, aut veterida coriacea & ſcortea, ridiculi causâ, ſupra femora obtendebant, quæ dicuntur ſcutina. Heſychius, διεζωσμένοι εἰσίεσαν οἱ κωμικοὶ ὑποκριταί, οἱ δὲ αἰδοῖα δερμάτινα τοῦ γελοίου χάριν ἀνωτέρω τῶν ἰσχίων, καὶ τῶν αἰδοίων περικείμενοι, ἃ λέγεται σκύτινα. Soracum autem, vel D ſarracum vehiculum erat quo ſcenicorum ornamenta portabantur, veſtes, baculi, cludines. Scenici enim cùm agerent, virgas, aut baculos incuruos in manu habuerunt, de quibus Plutarchus lib. περὶ τῆς τῶν παίδων ἀγω. τὰς τῶν ὑποκριτῶν καμπύλας βακτηρίας ἀπευθύνειν ἀμήχανον. Id eſt, *curui baculi Scenicorum dirigi non poſſunt.* Sueton. in Nerone cap. 24. Atque etiam in tragico actu cùm elapſum baculum citò reſumpſiſſet, pauidus, & metuens ne ob delictum certamine ſummoueretur, &c. Heſychius notat Comicorum baculum dictum ἄρεσκον. ἄρεσκος, inquit, ἡ διδομένη ῥάβδος τοῖς κωμικοῖς. Vide an apud Sueton. baculus ille de ſceptro exaudiendus ſit, maximè cùm Philoſtrat. lib. 5. Apollon. de Nerone Oedipodem agente loquens στολῆς καὶ σκήπτρου meminerit. Scenici geſſerunt & cludinem, quem gladium eſſe volunt, quo mimi, & ſcenici vterentur, ſi quando in ſcena cædes facienda eſſet. Apuleius in Apolog. de fabulis quæ ſaltabantur à pantomimis, quas tu cùm ſaltas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri eſt, ſine cludine ſaltas. Cludinem deſcribit Achilles Tatius in Leucippe E lib. 3. ξίφος τὴν μὲν κώπην ἔχον παλαιστῶν τεσσάρων, τὸν δὲ σίδηρον ἐπὶ τῇ κώπῃ βραχύτατον δακτύλων ὅσον οὐ πλείω τριῶν πρὸς τὰς κιβδήλους σφαγάς. *Gladius cæcus & incluſus manubrio longo palmas 4. ferro extante digitos tres, ſed quod leui motu in longitudinem exiret, quanta ipſius manubrij,* ſimilis doloni de quo Seruius ad lib. 7. Æneid. Dolonem eſſe ait flagellum intra cuius virgam latet pugio. Apud Apuleium quidam legunt *clunaculum*, quod inter ſpecies gladiorum refert Gellius. Apud Feſt. clunaculum gladius eſt ad clunes appendi ſolitus, quales laniorum & coquorum. Dio in Caracalla ſaltatores ſcenicos gladium geſtaſſe oſtendit, de Theocrito loquens olim ſcenico, quem cùm Titianus procurator Alexandriæ offendiſſet diſco, is in Titianum ſtricto ferro proſiluit; cui Titianus, ὡς ὀρχηστὴς ἐποίησας, quia mimi ferrum gerebant, & pantomimi. Eos qui carmina Homeri recitarent laureum ramum, δαφνίνην, geſtaſſe

A geſtaſſe ſuprà oſtendimus. Pindar. de Homero loquens Aiacis laudatore ode 4. Iſthm.

Ἀλλ᾽ Ὅμηρος, inquit, τοι τέτιμα
κε δι᾽ ἀνθρώπων, ὃς αὐτοῦ
Πᾶσαν ὀρθώσαις ἀρετὰν,
Κατὰ ῥάβδον ἔφρασε
Θεσπεσίων ἐπέων λοιποῖς ἀθύρειν.

Sed Homerus Aiacem inter homines honorauit, qui omnem virtutem eius in rapſodia cecinit diuinis verſibus, & aliis canendam reliquit. Igitur pantomimi, ſi fabula exigeret, ferro vſi. Auſon. in Canace,

——*Viſus multo felicior ipſa,*
Quod non hic ferro viſcera diſſecuit.

Quod ille mutuatus eſt à Lucillio lib. 2. Græc. Anthol.

B Πάντα καθ᾽ ἱστορίην ὀρχούμενος, ἓν τὸ μέγιστον
Τῶν ἔργων παριδὼν, ἠνίασας μεγάλως.
Τὴν μὲν γὰρ Νιόβην ὀρχούμενος, ὡς λίθος ἔστης,
Καὶ πάλιν ὡς Καπανεὺς ἐξαπίνης ἔπεσες.
Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς Κανάκης ἀφυῶς, ὅτι καὶ ξίφος ἦν σοι,
Καὶ ζῶν ἐξῆλθες, τοῦτο παρ᾽ ἱστορίην.

Id eſt, *omnia ex hiſtoria deſaltans magno dolore ſpectatores affeciſti, cùm vnum modò quod maximi momenti fuit, omiſeris. Nioben enim ſaltans, vt lapis conſtitiſti, & Capanea agens, rurſum vt Capaneus citò excidiſti. Sed in Canace ſupinus fuiſti, quia enſis tibi in manu fuit, & viuus exiiſti, hoc eſt, præter hiſtoriam.* Scenici enim omnes, & pantomimi eo cultu fuerunt, quo vſum eſſe veriſimile eſt eum quem agerent. Alius tamen eſt baculus ille curuus, cuius meminit Plutarchus, & ſce-
C ptrum Regis tragici, & enſis, & cluden Apuleij. Philoſtrat. lib. 5. Apollon. καὶ τὰ μὲν Κρέοντος, καὶ Οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν, ὡς δεδιέναι μήπου λάθοι ἁμαρτὼν θύρας, ἢ στολῆς, ἢ σκήπτρου. Id eſt, *fabulam Creontis, & Oedipodis ita exactè agebat, vt timeret, ne imprudens erraret in ianua, ornatu, aut ſceptro.* Lucianus in Anacharſi; Dionyſio, inquit, qui Liber Pater eſt, Comœdi ſunt breuiores, & pedites, & minus clamant, habéntque galeas ridiculas. βραχύτεροι, καὶ πεζοὶ, καὶ ἧττον βοῶν, κράνη πάνυ γελοιότερα ἔχουσι.

CAP. LVII.

De caluis ſcenicis.

D MIMI calui, auctore Nonio, omnibus erant fruſtratui. Item, calui mimi, capite raſo planipedes. Feſtus & Pollux ſcribunt, eos qui lenonem agerent, recaluaſtros fuiſſe, à quibus facit Cicero pro Roſcio Comœdo. Qui idcirco capillo & ſuperciliis ſemper eſt raſis, ne vllum pilum viri boni habeat. Nam Gallionem illum periuriſſimum lenonem cùm agit, agit Chæream. vnde & calui contemptui fuêre. Perſius ſatyr. 1.

——*Cùm tibi calue*
Pinguis aqualiculus pro penſo ſeſquipede extet.

Depugnabant calui in ſcena. Syneſius de caluitio. σκύθης κομήτης εἴ τις ἐντείνει κόνδυλον ἀπολώλεκεν. τὸν ἐν θεάτρῳ ἤδη ἄνθρωπον, ὃς πολλὴν καὶ καλὴν παρέχει τῷ δήμῳ τὴν διατριβὴν, ἔξεστι καθ᾽ ἑκάστην ἱερομηνίαν τῷ καταλαβόντι θέαν θεᾶσθαι. οὗτός ἐστι μὲν τῶν τέχνῃ φαλακρῶν, οὐ τῶν φύσει, βαδίζων εἰς τὰ κουρεῖα τῆς ἡμέρας πολλάκις. πάρεισι δὲ εἰς τὸν δῆμον ἐπ᾽ αὐτῷ τοῦτο τῆς κεφαλῆς τὴν ῥώμην ἐπιδειξόμενος, ᾗ μηδὲν ἐστι δεινὸν τῶν δεινῶν, &c. *Scythæ*, inquit, *comato ſi quis alapam*
E *incuſſerit, occidet. Videre autem eſt ei qui ſpectaculo quibuſque Kalendis frui voluerit, hominem in Theatro, qui multam & gratam populo præbet exercitationem. Hic eſt ex eorum numero, qui non naturæ ſponte, ſed data opera calui ſunt, qui ſæpe tonſtrinas adit, & in populi oculis verſatur eo animo, vt capitis robur oſtendat, cui nihil eorum quæ difficilia ſunt difficile eſt; verùm & cum pice feruenti componitur, & arietat cum ariete ad id docto, à longè ſpumam ebullienti. deficiunt autem fictilia vaſa Megarenſium hoc capite confracta, ſecantur ac conſcinduntur.* Deinde addit, licere caluis qui pudorem tantillum exuerint, eſſe miraculorum patratoribus. θαυματοποιοῖς εἶναι ἔξεστι τοῖς φαλακροῖς μικρὸν ἀπερυθριάσασι. Dixi ſuprà ex Dione Seianum φῶς τοῖς ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ θεάτρου διὰ πεντακισχιλίων παίδων ἀπεξυρημένων παρεσχηκέναι, vt caluitiem Tiberij rideret, *lumen abeuntibus è Theatro, per quinque millia puerorum qui raſo capite eſſent prætuliſſe.* Calui item erant qui libertate donabantur. Plaut. in Amphitru.

Caluus raſo capite pileum accipiam. A

Exiſtimem caluos iſtos ridiculos in eorum ordine fuiſſe qui per riſum inter ſe alapas incutiebant & excipiebant. Iuuenalis ſatyr. 8.

——— *Irridere poteſt qui*

Mamercorum alapas. ———

Martialis lib. 2.

Os tibi præciſum eſt, quantum non ipſe Latinus

Vilia Panniculi percutit ora ſone.

Cæterùm caluorum duo genera, quorum aliis pili defluxêre, qui Græcis σιλλώια, & παυσίλωοι, aut ἥλιοι dicti apud Nicetam Choniatem, & Syneſium in encomio caluitij: alij raſi ſunt, vt ſerui qui ad libertatem vocarentur. Soſia apud Plautum,

Raſo capite caluus fiam. B

Vnde & Venus calua. Mimi calui erant, ne pilum boni viri haberent. Artemidorus lib. 1. cap. 23. ξυρᾶσθαι δὲ δοκεῖν τὴν κεφαλὴν ὅλην πλὴν αἰγυπτίων θεῶν ἱερεῦσι, καὶ γελωτοποιοῖς, καὶ τοῖς ἐξ ἔθους ἔχουσι ξυρᾶσθαι ἀγαθόν. Moriones item raſi. lib 2. Antholog. tit. 3. μωρὸν ὁρᾷς φαλακρόν. Profluuio calui fuêre Iulius Cæſar, & Otho Imperatores. Raro fœminæ caluæ ſunt, rarius qui à mulierum conſuetudine ſemper abſtinuerunt. De alapis mimorum Martialis lib. 5. epig. 64.

O quàm dignus eras alapis Mariane Latini,

Te ſucceſſurum credo ego Panniculo.

Cyprianus epiſt. 103. Ictibus infelix facies locatur, vt infelicior venter ſaginetur. Salaputas alapas vocat Arnobius l. 7. *ſalaputarum ſonitu & plauſu.* vetus gloſſarium, ſalapitta, ῥάπισμα. Tertullian. l. de ſpectacul. Inſuper contumeliis alaparum ſic os obiicit. C

CAP. LVIII.

An nominatim appellare aliquem in Scena licuerit.

IN veteri Comœdia perſonæ ſimiles erant iis qui publicè irriſi, quorum nomina palàm recitabantur. In media & noua mos exoleuit. Romæ tamen C. Cælius Iudex abſoluit iniuriarum eum qui Lucillium Poëtam nominatim læſerat. P. Mucius eum qui L. Accium Poëtam nominauerat, condemnauit. Mimus quidam nominatim Accium Poëtam compellauit in Scena. Cum eo Accius agit iniuriarum. hic nihil aliud defendit, niſi licere nominare cuius nomine ſcripta dentur agenda. Legendus Cornificius l. 2. ad Herennium.

D

CAP. LIX.

De mercede, quæ ſcenicis data.

CVM pecunias Athenienſes de publico haberent militares, eas viritim populo diuidendas in Theatra cenſuerunt, vt ſinguli duos obolos acciperent, & altero vitam tolerare, alterum præbere magiſtro & diſpenſatori Theatri poſſent. nec enim id temporis Theatrum è lapidibus exædificatum. Pericles autem, vt plebeculæ gratiam iniret, cùm tenuiores non haberent vnde loca emerent, quæ à diuitibus numerata pecunia obſidebantur, publicas omnes pecunias theoricas eſſe voluit. Vlpianus 1. Olynth. χρήματα ἔχοντες οἱ ἀθηναῖοι ἐγγχος αὐτὰ πεποιήκασι θεωρικὰ, ὥστε λαμβάνειν ἐν τῷ θεωρείῳ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ πόλει δύο ὀβολοὺς, ἵνα τὸν μὲν ἕνα καθάγειν εἰς τὴν ἰδίαν τροφὴν, τὸν δ᾽ ἄλλον παρέχειν ἔχωσι τῷ ἀρχιτέκτονι τοῦ θεάτρου. οὐδὲ γὰρ εἶχον τότε θέατρον ἐκ λίθων κατεσκευασμένον. τὰ χρήματα ταῦτα τὰ δημόσια θεωρικὰ ἐποίησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ περικλῆς, &c. Apollodorus quidam iterum militares pecunias efficere conatus eſt; quæ ab Vlpiano petenda ſunt. Theoricas Kalendis, quas ieronoumenias vocat, tantùm accipiebant. Decreuit Demoſthenes (vt habetur oratione pro Corona) ne architecton locum daret legatis in Theatro, quem alioqui habuiſſent duobus obolis ſolutis. Architecton dicitur ἄρχων τοῦ θεάτρου, *magiſter Theatri.* ſpectaculum emere, locare, dicuntur θέαν ἀγοράζειν. Plutarch. θεωρητήρια ἐκμισθῶν. Theophraſtus in character. καὶ ξένοις δ᾽ αὐτοῦ θέαν ἀγοράσας, μὴ δοὺς τὸ μέρος θεωρεῖν. Id eſt, *hoſpitibus ſuis cùm emerit ſpectandi locum, non dat eis partem graduum, in qua conſideant.* Theatronæ ſunt redemptores, & mancipes Theatrorum. iidem Lucar exigebant. θεατρώνης ὁ θέαν ἀπομισθῶν. Pollux ex Ariſtoph. ὁ διοικητὴς τοῦ θεάτρου, id eſt, *adminiſtrator Theatri.* Theophraſtus de impunitate, καὶ ἐπὶ θέαν

λείνα

Digitized by Google

A *ἵνα καὶ δὴν προβόλεσθ' σὺκ ἐῶν ἐϊ υἱεῖς, ἵνα δὲ πρῶτα ἀφιᾶσιν οἱ θεατρῶναι. Non patitur vt filij
eant in ſpectacula cùm eundum eſt, cùm autem theatronæ Lucar non exigunt.* Dicitur & Polluci
θεατροπώλης. ἀρχιτέκτων vocatur Demoſth. pro Corona. Demoſthenes enim decreuit θέαν μὴ
κατανεῖμαι τὸν ἀρχιτέκτονα τοῖς πρέσβεσι κελεύων, ἀλλὰ ἐν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώρουν, *ne architecton
& magiſter Theatri locum daret legatis in Theatro, quem alioqui habuiſſent duobus obolis ſolutis.*
duos enim obolos ſoluebant. Ariſtoph. in Veſpis,

——τεθεώρηκα δύο ὀβολὼ φέρων.

Spectaui duos obolos ferens. vbi Scholiaſtes, ἰκρίοις θεωροῦντες δύο ὀβολοὺς παρεῖχον. Id eſt, *qui
è tabulatis, & foris ſpectabant, duos obolos præbebant.* Eas pecunias adnumerabant Kalendis
cuiuſque menſis. Vlpian. in 3. Olynth. τὰ θεωρικὰ τῇ ἱερομηνίαις μόνον ἐλάμβανον. Qui autem
exigebant à populo theoricon, dicti ſunt χαλκολόγοι, *æruſcatores.* Sub Diophanto tamen
B drachma Lucar fuit. ἐπὶ Διοφάντου τὸ θεωρητικὸν (malim θεωρικὸν) ἐγένετο δραχμή, ait Heſy-
chius. θεωρικὸν appellat Ariſtides in Apologia, καὶ κατ' ἄνδρα ὥσπερ θεωρικὸν τὴν ἐπιστήμην διανείμαντες.
Id eſt, *viritim quaſi theoricam ſcientiam diuidentes.* Solon olim legem tulerat, vt
ſpectaculis ludorum tres drachmæ ſoluerentur priuato cuique, & duæ aliæ in publicum
conferrentur. καὶ θεωρίας ὅσης ἀγώνων τρεῖς δραχμὰς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δὲ ἄλλας ἀποτίσαι εἰς τὸ δη-
μόσιον ἔταξε, ait Plutarch. in Solone. Heſychius θεωρικὰ χρήματα, θεωρικὸν ἀργύριον vocat.
Plutarchus in Romaic. c. πθ. Lucar τὸ τελούμενον εἰς θέας. vet. gloſſ. Lucar, θεατρικὸς μισθὸς ἀπὸ
φίσκου. Id eſt, *Lucar eſt quod ſoluitur in ſpectacula*: vel, *merces theatrica de fiſco.* Id quod Lucaris no-
mine pantomimis datum eſt, vocatur menſtruum à Caſſiodoro lib. 1. variar. pantomimi
praſinis menſtruum. De Lucare Tacit. l. 1. Auguſtus immunes verberum hiſtriones quon-
dam reſponderat. De modo Lucaris, & aduersùs laſciuiam fautorum multa decernuntur:
C nequis domos pantomimorum Senator introiret, ne egredientes in publicum equites Ro-
mani cingerent. Lucar quod à *luco* Latinis dictum eſt, Græcis dicitur κωλεὴρ, auctore He-
ſychio. κωλεὴρ τὸ προτεθειμένον ἆθλον τῶν ἀγωνιζομένων. Id eſt, *Lucar præmium eſt propoſitum cer-
tantibus.* malim τὸ προτιθέμενον ἆθλον. Idem oſtendit mercedem Comicorum propriè μισθὸν di-
ctam, & quinque modò fuiſſe qui mercedem hanc conſequerentur. μισθὸς τὸ ἔπαθλον τῶν
κωμικῶν. ἐμισθοῦντο δὲ πέντε ἦσαν. Varia autẽ à variis Imperatoribus merces hiſtrionibus conſtitu-
ta eſt. Antoninus enim Philoſophus temperauit ſcenicas donationes, iubens vt quinos
aureos ſcenici acciperent, ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur, vt
ait Capitolin in Antonino. Philo & Lamprid. in Alexand. Alexander Imperator arcarios in-
ſtituit, qui de arca fiſci ederent munera, eáque parciora, vt eſt in manuſcripto codice Pe-
tri Pithoei. vnde arcæ theatralis præfecti vrbis mentio fit Nouella 57. Sex aurei daban-
tur priùs, vt notat Scholiaſtes Iuuenalis in hæc verba,
D ——*Victori populus quod poſtulat aurum.*
So lent, inquit, petere ſex aureos. Nam non licebat amplius dare. Roſcius tamen merce-
dem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus accipiebat, vt ſcribit Ma-
crobius lib. 3. Saturn. cap. 14. & Cicero pro Roſcio. Certè Eunuchus Terentij bis acta eſt,
meruitque pretium quantum nulla alia cuiuſquam Comœdia, id eſt, octo millia nummûm,
propterea ſumma quoque titulo aſcribitur, ait Donatus. Actores emebant à Poëtis fabu-
las. Terent. in Hecyra,

Vt libeat ſcribere aliis, mihi vt diſcere,
Nouas expediam poſthac pretio emptas.

Olim Poëtis tragicis victoribus hircus datus, agnus Homericis rapſodis, qui ex eo ἀρνῳδοὶ
vocati. Euſtathius initio Iliad. ἀρνῳδοί, ῥαψῳδοί, ῥαβδῳδοί, ἐπειδὴ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ᾠδῇ
E ὁμηρικῇ, οἱ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἔπαθλον. Id eſt, *arnodi, rapſodi, rabdodi, quia qui cantu Ho-
merico certabant, victores agnum accipiebant mercedem.* Nonnulli putant ſcenicis in diem tribus
obolis Lucar definitum, quod D. Chryſoſtomus dixerit orat. de ſtatuis; ἐντεῦθεν τὸ ἦθος
αὐτῆς πόλεως διαβάλλοντές εἰσιν οἱ τὰς αὐτῶν φωνὰς τοῖς ἀρχομένοις πωλοῦντες, καὶ τριῶν ὀβολῶν τὴν
ἑαυτῶν προδιδόντες σωτηρίαν. Id eſt, *inde ſunt ij qui mores vrbis incuſant, qui voces ſuas Magiſtrati-
bus vendunt, & ob tres obolos ſuam ipſorum ſalutem produnt.* lego, τοῖς ἄρχουσι. Scenicis autem ho-
nor habitus in Græcia, vt ſuprà oſtendimus, & docet Auguſtinus lib. 2. de Ciuit. cap. 10.
Nam interdum & ciuitate donati, & corona, & pecunia. De ciuitate, & libertate Plutarch.
in Lycurgo oratore, qui legem tulit, vt Chytris agon Comœdorum ederetur in Theatro, &
qui viciſſet in ciuitatem allegeretur, cùm id olim nefas eſſet. εἰσήνεγκε δὲ νόμους, τὸν περὶ τῶν
κωμῳδῶν ἀγῶνα τοῖς Χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλον ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τὸν νικήσαντα εἰς τὸ ἄστυ κατα-
λέγεσθαι,

λέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξόν. l. Diuo. C. qui manumitti non poſſ. l. ſi priuatus. in Pandect. tit. A
qui & à quibus libert.& ciuit.Coronatos fuiſſe victores vulgò notum eſt. Syneſius in Ægy-
ptio. καὶ γὰρ ἐν τῷ τῆς γραὸς εὐδοκιμῶν στεφανοῦται, καὶ κηρύττεται, καὶ ἐν τῷ τοῦ βασιλέως ἀσχημονῶν κλώ-
ζεται, καὶ συρίττεται. Id eſt, *etenim in vetulæ perſona agenda coronatur & prædicatur, in Regis perſona
peccans exploditur, & ſibilatur.* Sueton. in Nerone cap. 53. Exiit opinio poſt ſcenicas coronas
proximo luſtro deſcenſurum eum ad Olympia inter athletas. Varro lib. 4. de ling. Lat. Co-
rollarium quod additur, vox ficta eſt à corollis, quod hæc, cùm placuerint actores in ſcena,
dari ſolitæ ſint. Iul. Firmic. lib. 8. Aſtron. cap. 20. & 24. coronatos hiſtriones eſſe ait. Scholia-
ſtes Ariſtoph. ἐστεφανώθη θαλλῷ τῆς ἐλαίας ἱερᾶς, ὃς νενόμισται ἰσότιμος χρυσῷ στεφάνῳ. *Coronatus
eſt ramo ſacræ oleæ, qui aureæ coronæ pretio exæquatur.* Agones illi dicti ſunt ſtephanitæ, de qui-
bus Demoſthenes in Leptinem, μεγίστας δέδωκε ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου δωρεὰς τοῖς τοὺς γυμνικοὺς
ἀγῶνας νικῶσι τοὺς στεφανίτας. Id eſt, *maxima dona in eos poſt hominum memoriam contuliſtis, qui lu-* B
dis gymnicis coronariis victores eſſent. vbi Vlpianus. τοὺς ἐπῳδικοὺς καλουμένους λέγει. οἱ μὲν γὰρ τῶν
ἀγώνων εἰσὶ στεφανῖται, οἱ δὲ ἀργυρῖται. δίδονται οὖν μέγισται δωρεαὶ καὶ μετὰ στεφάνων. Id eſt, *ludos in-
telligit epodicos in quibus cantu certatur. Certaminum enim alia coronis, alia argento donantur. Dantur
autem & maxima dona cum coronis.* Gnathæna meretrix dicebat ἀγῶνα ſuum non eſſe στεφανίτην,
ἀλλ' ἀργυρίτην. Tertullianus de anima; præ gloria moritur, vt Cleodemus Athenienſis, dum
ab hiſtrionibus ob præſtantiam auro coronatur. Scenicæ autem coronæ Romæ ex ære Cy-
prio factæ auri ſpeciem præbente, vt Plin. lib. 34. cap. 8. Sueton. in Claudio cap. 11. Comœ-
diam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de ſententia Iudicum coronauit.
Dictæ ſunt coronæ donaticæ, auctore Feſto, quod his victores in ludis donabantur, quæ
poſtea magnificentiæ causâ inſtitutæ ſunt ſuper modum aptatum capitibus, quali amplitu-
dine fiunt cùm Lares ornantur; id eſt, maiores quàm vt hominis capiti congruant. Plutar- C
chus lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. Φιλήμονα τὸν κωμικὸν, καὶ Ἄλεξιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζομένους,
καὶ στεφανουμένους ὁ θάνατος κατέλαβεν. Id eſt, *Philemona comicum, & Alexin in ſcena certantes, &
coronatos mors comprehendit.* Sed Poëtæ, non hiſtriones fuerunt, qui & ludis Capitolinis coro-
nati, vt eſt in veteribus inſcriptionib. L. VALERIO L. F. PVDENTI: HIC CVM
ESSET ANNORVM TREDECIM ROMÆ CERTAMINE IOVIS CAPI-
TOLINI, LVSTRO SEXTO, CLARITATE INGENII CORONATVS IN-
TER POETAS LATINOS, OMNIBVS SENTENTIIS IVDICVM. HVIC
PLEBS VNIVERSA HISCONIENSIVM STATVAM ÆRE COLLATO
DECREVIT. Eiuſmodi agones dicti coronarij, στεφανῖται. Plutarch. 2. ſympoſ. quæſt. 5. ſcri-
bit, Lacedæmone eos qui coronarium certamen viciſſent, in acie prope Regem ſtare ſolitos.
ἐν δὲ Λακεδαίμονι τοῖς νενικηκόσι στεφανίτας ἀγῶνας ἐξαίρετος ἦν ἐν ταῖς παρατάξεσι χώρα περὶ αὐ-
τὸν τὸν βασιλέα τεταγμένους μάχεσθαι. Idem ſympoſ. 5. quæſt. 2. poëticen in ſacris certaminibus D
olim coronatam ſcribit, ποιητικὴν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας πάλαι στεφάνων ἐπινικίων τυγχάνου-
σαν. Per initia igitur agones fuêre coronarij, poſtea ἀργυρῖται, & pecuniarij, denuò facti co-
ronarij, vt ſcribit Pollux lib. 3. cap. 30. Thematici dicti in quibus pecuniæ, vel res aliæ pro
præmio poſitæ, qui ſicuti coronarij agones ſacri fuêre. τοὺς μὲν καλουμένους ἱεροὺς ἀγῶνας, ὧν τὰ
ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ στεφανίτας ἐκάλεσαν, καὶ φυλλίνας, τοὺς δὲ ὀνομαζομένους θεματικοὺς ἀργυρίτας. θέ-
μα *præmium* ſignificat. Sibylla,

> Ἁγνὸς γὰρ χειρὸς τούτοις τὰ δίκαια βραβεύσει,
> Καὶ δοκίμους στέψει, αὐτοῖς θέμα μάρτυσι δώσει
> Ἀθάνατον. ——

Thema tamen videtur & de coronis dici. Plutarchus in ſympoſ. πεντάθλοις στέφανον τεθεῖσθαι.
Vetus inſcriptio, χρυσάνθινα ἐν σάρδεσι, καὶ θεματῖται πλείονες, agonas Thematitas cum Chry-
ſanthinis coniungit. In baſi ſtephanitas velut diuerſos ponit. In certaminibus muſicis dice- E
bantur miniſtrare Deo, ait Pollux, in quibus ſedebant Iudices, ſicut in gymnicis brabeutæ,
& præpoſiti. Pindarus, *à Sicyone*, inquit, *venerunt argento donati cum phialis vinoſis.* Suidas ſcribit,
initio præmia propoſita certantibus. Poſtquam cœperunt certare ſine præmio, amici, aut aſ-
fines coronis victores cingebant, & pretioſis muneribus donabant, alij floribus, & foliis cir-
cumeuntes ſpargebant: vt hodie iaciunt zonas, petaſos, tunicas. Moris item fuit, vt amici vi-
ctorem ludis muſicis cæna exciperent. Plutarchus ſympoſio 1. Σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν Πύθια
νενικηκότα ποιητὰς εἱστιῶμεν τὰ ἐπινίκια. *Soſicli qui Pythiis vicerat Poëtas, ob victoriam cænam præbe-
mus.* Athenæus ſcribit lib. 9. epulum Agathoni datum eſſe ob victoriam, qui Lenæis
Bacchi ludis vicerat. Sed & Plato initio ſympoſij eius epuli meminit, addítque, Agathonem
ſequenti

Digitized by Google

A ſequenti poſt victoriam die cum chori ſociis rem diuinam Diis feciſſe. τῇ ὑστεραίᾳ ἡ ἦν τὰ ἐπινίκια ἔθυεν αὐτός τε, καὶ οἱ χορευταί. Merces vocatur, ſeu brauium, ἔπαθλα, ἆθλα, νικητήρια, ἐπιχείρια, γέρα. ἐπὶ τῶν μουσικῶν ἴδιον λειτουργεῖν τῷ θεῷ διονυσιακῆς ἀγωνίας ἀθληταί, διονυσιακοὶ τεχνῖται, ἀθληταὶ μουσικοί. τοῖς μουσικοῖς κριταὶ κάθηνται, τοῖς γυμνικοῖς βραβευταί, καὶ βραβεῖς, καὶ ἐπιστάται. *In muſicis propriè artifices dicuntur miniſtrare Deo, qui vocantur Dionyſiaci certaminis athletæ. Muſicis Iudices ſedent, gymnicis brabeutæ.* De muſicis dicitur συμπλέκεσθαι περὶ τοῦ στεφάνου, ἐπὶ στεφάνῳ, περὶ φοίνικος, ἐπὶ φοίνικι, *certare de corona, de palma,* vt Pollux ſcribit lib. 3. cap. 30. Thematicos agonas fuiſſe pecuniarios diximus, de quibus Pindarus Nemeon ode 10.

> Σικυωνόθεν δ' ἀργυρωθέντες
> Σὺν οἰνηραῖς φιάλαις ἐπέβαν.

Virgil. lib. 5. Æneid.

B
> *Et palmæ pretium victoribus, armáque, & oſtro*
> *Perfuſæ veſtes.* ——————

Homerus in funere Patrocli, Athenæus lib. 11. de iis ludis qui fiebant in Scirrhis prope Athenas. Suidas in voce περιαγειρόμενοι. λέγεται γὰρ ἔτι ἐξ ἀρχῆς ἆθλα προτεθῆναι τοῖς ἀγωνιζομένοις. ἐπεὶ δὲ ἤρξαντο χωρὶς ἄθλων ἀγωνίζεσθαι τοὺς νικήσαντας οἱ μὲν κατὰ φιλίαν ἢ συγγένειαν προσήκοντες στεφάνοις ἀνέδουν. τῶν δὲ ἄλλων οἱ μὲν συγγενεῖς καθήμενοι πλησιάζοντες παντὸς ἄξια ἀπεδίδοσαν, οἱ δὲ πορρώτερον ἄνθεσι καὶ φύλλοις ἔβαλλον περιερχομένους. ὡς καὶ νῦν τοῖς ἐπιφανῶς ἀγωνισαμένοις ἐπιβάλλουσι πετάσους, καὶ ζώνας, οἱ δὲ χιτῶνας. ἐκ τούτου συνήθεις ἐγένετο κύκλῳ περιπορευομένους τοὺς ἀθλητὰς ἐπαγείρειν, καὶ λαμβάνειν τὰ διδόμενα. Pauſanias lib. 2. Eliacon ſcribit, Diagoram ab Acuſilao & Damageto Olympionicis filiis ſuis arena media circumlatum iniectis floribus, fauſtiſque vocibus cohoneſtatum. In certamine ſi æqua manu vterque diſceſſit, an-

C tagoniſtæ ἀϊέρεῖ, & inuicti præmium Deo conſecrant, cuius eſt id feſtum, narrante Gellio lib. 18. cap. 2. Seneca vocat hieram facere. Si χρηματίτης ἀγών, *pecuniarium certamen* erat, præmium æquis partibus vtrique cedebat. Si ſtephanites fuit agon, & coronarius, vel forte litem diremerunt, vel arbitrio Iudicis. Plutarchus in libro de Stoicor. contrad. ἐν τῷ περὶ τοῦ δικάζειν, ἀποθέμενος δύο δρομεῖς ὁμοῦ συμπίπτειν ἀλλήλοις διαπορεῖ, *in diſſertatione de iudicando, ſubiiciens duos curſores ſimul vno tempore in eundem locum inter ſe concurriſſe, dubitat*, quid brabreutæ faciendum ſit. An Iudex poteſt palmam cui vult reddere, ſi fuerint ipſi familiares, quaſi aliquid ſuum aliquo modo vtri velit gratificetur. An æquius eſt, quaſi palma ambobus vt quædam hæreditas ſit communis, vt variè det palmam prout fors tulit ſecundùm inclinationem. In certaminibus pecuniariis primò victoribus brauium donabatur, deinde erat collectio, tertiò à ſpectatoribus folia iniiciebantur: tandem erat corona, cùm poſt bellum Me-

D dicum Græciæ luxus in maius auctus eſſet. Clemens Alexandrin. lib. 2. Pædagog. ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρώτη ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν (lego, ἄθλων,) δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμός, τρίτη ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς ἑλλάδος μετὰ τὰ μηδικά. Cato præter mercedem dabat ſcenicis dona vilia, Græcis quidem betas, lactucas, raphanos, pyra, Romanis vini teſtas, carnes ſuillas, ficus, cucumeres, & lignorum faſces. Plutarch. in Catone, διῶρα ἀντὶ τῶν πολυτελῶν τοῖς μὲν ἕλλησι τεῦτλα, καὶ θρίδακας, καὶ ῥαφανίδας, καὶ ἀπίους, τοῖς δὲ ῥωμαίοις οἴνου κεράμια, καὶ κρέα ὕεια, καὶ σῦκα, καὶ σικύους, καὶ ξύλων ἀγκαλίδας. Corollarium Varroni eſt omnis additio, & acceſſio lucroſa. Cic. in Verrem; Hic quaſi feſtiuum acroama ne ſine corollario de conuiuio decederet, ibidem conuiuis inſpectantibus emblemata auellenda curauit. Plin. lib. 21. Paulatim Romæ ſubrepſit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollariis, poſtquam è lamina ærea tenui, & aurata, aut inargentata dabatur. Philo de legat. ſcenicis laudes, honores, præmia, coronas, prædicationes dari

E ait. εἰ τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα τὸν ἄνθρωπον ἐκπονοῦσιν οὕτω τινὲς ὡς ἐπαινεῖσθαί τι, καὶ θαυμάζεσθαι, καὶ γέρα, καὶ τιμάς, καὶ στεφάνους μετὰ κηρυγμάτων λαμβάνειν. Firmicus lib. 8. cap. 20. Celebres faciet ſcenicos, qui in ſacris certaminibus conſtituti pulcerrima conſequantur inſignia coronarum. Sed vt ad ſcenicos qui Romæ agebant, redeamus, theatralis arca fuit, in quam mulctæ inferrentur, & vnde ſumptus ludis fierent, ab Alexandro Seuero Imperatore inſtituta, de quo Lampridius; Arcarios inſtituit, vt de arca fiſci ludos ederent. Nouel. 63. ἡ θεατραλία vocatur arca theatralis. Decem, inquit, librarum auri illatarum in arcam theatralem tuæ eminentiæ, εἰσκομιζομένων τῇ θεατραλίᾳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς. Præfectū vrbis Conſtantinopolitanæ alloquitur. De mercede hiſtrionum Arnob. l. 4. Et quod nullis poſſit expiari ſatisfactionibus, exoletis, atque irriſoribus numinum dona inſtituuntur, & munera, ab officiis otium publicis, immunitas, & vacatio cum coronis. Lactantius l. 5. cap. 20. Qualis hæc religio, aut quanta maieſtas

Digitized by Google

putanda eſt, quæ adoratur in templis, illuditur in Theatris, & qui hæc fecerint, non pœnas A violati numinis pendunt, ſed honorati etiam, laudatíque diſcedunt? Theodoret. de prouident. καὶ τραγῳδίας μὲν, καὶ κωμῳδίας ὑποκρίνεται ἔχουσιν εἰς ὃ βλέποντες τὴν τέχνην μετιᾶσι, καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι τῶν πόνων ἀνέχονται. Inſcriptio vetus. M. VLPIVS AVG. LIB. APOLAVSTVS MAXIMVS PANTOMIMORVM, CORONATVS ADVERSVS HISTRIONES, ET OMNES SCENICOS ARTIFICES. Plautus in Trinummo;

——Euge, euge Luſiteles,
Facilè palmam habes; hic victus vicit tua Comœdia,
Hic agit magis ex argumento, & verſus meliores facit,
Etiam ob ſtultitiam tuam te tuêris, mulctam abomina.

Suetonius in Veſpaſiano; Ludis per quos ſcena Marcelliani Theatri reſtituta dedicabatur, vetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari Tragœdo quadringenta, Terpno, Dio- B dotóque citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimum quadragena ſeſtertia ſuper plurimas coronas aureas dedit. lib. 2. c. 45. Auguſtus corollaria, & præmia alienis quoque muneribus, ac ludis, & crebra, & grandia de ſuo offerebat. Non modò autem coronis, ſed & ſtatuis in Græcia victores donati, vt docet Clemens Alex. in Protreptico, de Eunomo citharœdo, cui cùm cicada accinuiſſet, ei ſtatua ærea poſita, in qua cicada expreſſa. Pauſanias in Phocicis ſcribit, cithariſtis qui ſine voce, ſolis fidibus canerent, octaua Pythiade coronæ præmium ſtatutum. Idem auctor eſt, ſecunda Pythiade muſicum agonem coronarium factum, qui priùs fuerat χρηματίτης, ſeu ἀργυρίτης, vt ait Strabo. Capitolinus de Marco Philoſopho; temperauit ſcenicas donationes, iubens vt quinos aureos ſcenici acciperent. De corollariis hiſtrionis agit, aut de omnibus quæ accipere ſoliti hiſtriones. Lamprid. de Alex. Seuero; ſcenicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam C donauit. ſpectacula frequentauit cum ſumma donandi parſimonia. Dabantur ſcenicis præter certam mercedem lege definitam coronæ, quas ob vilitatem Cicero corollaria vocat. Sed poſtea ex auro & argento coronæ hiſtrionibus datæ, auctore eius moris Craſſo diuite, vt ſcribit Plinius lib. 21. cap. 3. Sed vt victoribus coronæ & pecuniæ datæ ſunt, ita iis qui aliquid in Scena peccaſſent verbera impoſita. Hiſtrio ſi ſeriùs quàm oporteret proſcenium ingrederetur, vapulabat. Plaut. in Trinummo;

Enimuerò ſerò quoniam aduenis,
Vapulabis arbitratu meo & nouorum Aedilium.

in Ciſtellar. epilogo;

——Ornamenta ponent poſtidea loci,
Qui deliquit, vapulabit, qui non deliquit, bibet.

Coronas autem non Olympionicis tantùm, ſed & vel maximè Regibus ac Conſulibus vi- D ctoribus dati ſolitas oſtendimus libro de Triumpho; vnde & aurum Romæ coronarium. Certè aureæ coronæ ab vrbibus Græciæ Philippo datæ ſunt ob ludos muſicos, qui nuptiis filiæ eius Cleopatræ celebrati. Diodorus Siculus, τέλος δὲ πολλῶν πανταχόθεν πρὸς τὴν πανήγυριν συῤῥεόντων, καὶ τῶν ἀγώνων, καὶ γάμων συντελουμένων ἐν αἰγαῖς τῆς μακεδονίας, οὐ μόνον κατ' ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶν ἐστεφάνωσαν αὐτὸν χρυσοῖς στεφάνοις, &c. Id eſt, *denique multis vndique ad panegyrim confluentibus, & ludis ac nuptiis celebratis apud Aegas Macedoniæ vrbem, non modò ſingulatim viri illuſtres eum coronarunt aureis coronis, ſed etiam ipſæ vrbes.* Strabo lib. 9. ſcribit, tibicines victores Pythiis præmia cum coronis conſequutos. Item Plutarchus ſympoſ. lib. 5. q. 2. & Athen. lib. 14. δίδοται δὲ ὁ στέφανος τῷ ἱλαρῳδῷ, καὶ τῷ αὐλῳδῷ, οὐ τῷ ψάλτῃ, οὐδὲ τῷ αὐλητῇ. Id eſt, *datur corona hilarodo, & aulœdo, non pſalti, aut auletæ.* Quod eſt contra Strabonem, & Pindar. ode 12. Pyth. qui Midæ Agrigentino auletæ victori 24. Pythiade coro- E nam datam ait.

Νικάσαντα τέχνᾳ τὰν ποτὲ Παλλὰς ἐφεῦρε.

Id eſt, *vincentem in arte tibiæ quam Pallas inuenit.* Horatius,

Arbiter pugnæ poſuit Nearchus
Sub pede nudo palmam.

Id eſt, neutri fauit, ſed palmam ſubiecit pedibus, contra morem brabeutarum, qui brabeon in manu promptum habent, vt victori porrigant. Palmam hiſtrioni victori datam oſtendit Plautus in Amphitru.

Siue ambiſſent qui palmam hiſtrionibus,
Siue cuiquam artifici.——

Datum

Digitized by Google

A Datum eſt & illis argentum cum encomio. Plutarchus in Lycurgo Rhetore ſcribit, eum legem tuliſſe Athenis ad populum, vt Neptuni certamen non minus tribus anniuerſariis choris, pompiſque in Piræo fieret, victoréſque decem minis donarentur, qui primo loco viciſſent, qui autem ſecundo, octo, qui tertio, non minus ſex minis. Eius præterea qui muſico certamine viciſſet laudes publicè decantatæ, vt Lucian. lib. de Herodoto. In Græcia χορηγοὶ dicti videntur, qui Romæ ludorum editores. Plutarchus in Themiſtocle, ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν, καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα, Θεμιστοκλῆς Φρεάῤῥιος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν. Id eſt, *vicit autem cùm ſumptus ſufficeret Tragœdis, & hoc certamen in pretio iam eſſet, & tabulam victoriæ dedicauit cum hac inſcriptione, Themiſtocles Phrearius ſumptus ſuppeditauit, Phrynichus docuit, Adimantus præfuit.* Idem in Andocide ait, Andocidem choro cycli-
B co, ſiue annuo certanti dithyrambico tribui ſuæ ſumptus ſubminiſtraſſe. Editorum Romæ ingentes fuêre ſumptus, vt ſæpe in impenſam ludorum ab amicis pecuniam acciperent. Seneca l. 2. de beneficiis c. 21. Cyprianus de opere & eleemoſyn. Rebus, inquit, ſuis vel obligatis in muneris apparatione, vel venditis, ac niſi editio bona ſucceſſerit, conuiciis ac ſibilis eiiciuntur, & furore populari nonnunquam lapidantur. Sed hoc propriè ad gladiatores pertinet. Iam verò moris Romæ fuit, vt gratis ſpectarent. Neque enim à populo quicquam theatralis pecuniæ exactum, populus tamen ſponte in ludos ſtipem ſpargere ſolitus. Quod inſtitutum eſt S. Poſthumio, Q. Martio Coſſ. tanta abundantiæ pecuniæ erat, vt eam populus conferret, ait Plinius l. 33. c. 10. In Græcia minutum æs dari ſolitum, vt diximus, purà duo oboli, pro theorico. Theophraſtus in character. ἀπονοίας, προσωπεῖον ἔχων ἐν κωμικῷ χορῷ, καὶ θεάμασι δὲ τοὺς χαλκοῦς ἐκλέγειν καθ' ἕκαστον παριὼν, καὶ μά-
C χεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι. Id eſt, *vecors perſonatus in comico choro, & in ſpectaculis æra legit, vnumquemque adiens, & pugnat cum iis qui ſymbolum ferunt.* Gratis enim ſpectabant qui ſymbolum ſeu teſſeram ferebant. χαλκοῦς vocat æra minimi pretij, æſculum. vet. gloſ. æſculator, & χαλκολόγος.

CAP. LX.

De plauſu & ſibilo.

PLAVSVS penè ludis omnibus, ſi placuiſſent, datus eſt, & ab hiſtrionibus expetitus. Quintilianus l. 5. Et cùm ſit maxima pars epilogi, amplificatis verbis, atque ſententiis vti licet, magnificis atque ornatis; tunc eſt commouendum Theatrum, cùm ventum eſt ad illud ipſum quo veteres Tragœdiæ, Comœdiæque clauduntur, Plaudite. Plaut. Truculento;

D *Spectatores bene valete, plaudite, exſurgite.*

Item in Epidico, Curculione, Amphitruone, *clarè plaudite.* Captiuis, *plauſum date,* & in omnibus fabulis. Horatius in Arte,

——*Donec cantor vos plaudite dicat.*

Apuleius l. 2. Flor. Tertul. l. 1. in Valentin. Cic. in Catone maiore. Suetoni. in Aug. ſub finem. Seneca l. 3. nat. quæſt. quod vel à grege, vel à perſona quæ vltimas partes agebat, dici ſolitum. Manaſſes in Politic. de Auguſto; μεθιστάμενος τῆς τύρβης τῶν πραγμάτων κροτῆσαι βούλεμαι τελλεῖς ἐπὶ τελευτῇ μου, καὶ κροταλῆσαι χεῖρας. Interdum etiam exſibilati ſunt hiſtriones ſi parum probarentur. Cic. in Paradox. Hiſtrio ſi paulũ ſe mouit extra numerum, aut ſi verſus pronuntiatus eſt ſyllaba breuior, aut longior, exſibilatur, exploditur. lib. 3. de Oratore. Quotus quiſque eſt, qui teneat artem numerorum ac modorum? At in his ſi paulum modò
E offenſum eſt, vt aut cõtractione breuius fuerit, aut productione longius, Theatra tota reclamant. κλωσμὸς vocatur à Græcis. Harpocration, κλωσμὸν ἔλεγον τὸν γινόμενον ἐν τοῖς στόμασι ψόφον, ᾧ πρὸς τὰς ἐκβολὰς ἐχρῶντο τῶν ἀκροαμάτων, ὡς οὐχ ἡδέως ἀκούοντες. Ariſtid. orat. περὶ τῶν ἐξορχουμένων. ὥσπερ αὖ τῶν ὑποκριτῶν οἱ ἐκπίπτοντες, καὶ μὴ δυνάμενοι τὸ δρᾶμα περαίνειν κατὰ φύσιν. Id eſt, *vt hiſtriones qui excidunt, nec poſſunt fabulam ad finem, vt natura rei expoſcit, deducere.* Poſtea συρίττεσθαι eos ait, καὶ κλώζεσθαι ὑπ' αὐτῶν θεατῶν. qua voce vſus Demoſth. in Æſch. ἐτέλεις, ἐγὼ δὲ ἐτελούμην, ἐδίδασκες, ἐγὼ δὲ ἐφοίτων, ἐτριταγωνίστεις, ἐγὼ δὲ ἐθεώμην, ἐξέπιπτες, ἐγὼ δὲ ἐσύριττον. Id eſt, *luſtrabas, & ego circumferebar, docebas, ego ibam vt audirem, tertias in fabula partes agebas, & ego ſpectabam, excidebas, ego ſibilabam.* Pollux l. 4. c. 19. ἐδώλια τῇ πτέρναις καλαράττειν, πτερνοκοπεῖν, *tabulata plantis pedum verberare,* quod faciebant cùm aliquem ſibilo eiicerent. Idem l. 2. πτερνοκοπεῖν, τῇ πτέρναις κτυπεῖν πρὸς τὰ ἐδώλια ἐν τοῖς θεάτροις. Euſtath. κλώζειν, ποιὸν ἦχον ἀποτελεῖν τῷ στόματι ἐν τῷ ὑποσυρίττειν τινά.

Id eſt,

Id eſt, *certum ſonum ore edere in aliquo exſibilando.* Demoſthenes de falſa legat. ὅτε μὲν ὁ αἰσχίνης τὸ A
Θυέστου ἠγωνίζετο, ἐξεβάλλετε αὐτὸν, καὶ ἐξεσυρίττετε ἐκ τῶν θεάτρων, καὶ μονονοὺ κατελεύετε. *Quando*, inquit, *Aeſchines certabat, eieciſtis eum, & exſibilaſtis è Theatro, & penè eum lapidaſtis.* De plauſu Tacit. lib. 14. tunc primùm conſcripti ſunt equites Romani cognomento Auguſtanorum, ætate ac robore conſpicui. hi dies ac noctes plauſibus perſonare. lib. 16. Et plebs quidem vrbis hiſtrionũ quoque geſtus iuuare ſolita perſonabat certis modis, plauſúque cõpoſito. Iuuenalis vetus Scholiaſt. Nam antea teſtis percutiebant ſaltãtibus pantomimis. Has mos erat vt meſochori percuterent manibus. lib. de cauſis corruptæ eloquentiæ. Populus auditis in Theatro verſibus Virgilij ſurrexit vniuerſus, & fortè præſentem, ſpectantémque Virgilium ſic veneratus eſt, quaſi Auguſtum. Seneca epiſt. 29. ſi intrante te clamor, plauſus, & pantomimica ornamenta obſtrepuerint. Quintilianus Dialogo de oratoribus, ſiue quis alius auctor eſt, & Valerius Maximus l. 6. c. 2. hiſtrionalem fauorem penè in vtero cõcipi aiunt. Diphilus cùm Apollinaribus ludis inter actum ad eum verſum veniſſet; *miſeria noſtra magna eſt*, directis in Põpeium manibus, reuocatúſq; aliquoties à populo. De acclamationibus quæ datæ hiſtrionibus, Tertull. lib. de ſpectac. Sed Tragœdo vociferãte inter effæminationis modos. Illas manus in laudando hiſtrionem fatigare, ex ore quo Amen ſanctum protuleris, gladiatori teſtimoniũ reddere, εἰς αἰῶνας, alij omnino dicere quàm Deo Chriſto. Non modò autem hiſtrionibus, ſed maximè Principibus plauſum dabant, ad eámque rem habuêre oraria, id eſt, ſudaria, quæ iactabant, vt fauere ſe oſtenderent. Euſebius lib. 7. dixit καὶ σείειν ὀθόνας, *iactare oraria.* Ea Aurelianus Aug. primus populo donauit, quibus vteretur ad fauorem, narrante Vopiſco. Non ſoli hiſtriones qui excidiſſent, & Poëtæ, ſed etiam Magiſtratus, & alij qui populo ingrati eſſent, ſibilo explodebantur. Seneca epiſt. 14. Cato cùm modò per populi leuatus manus, & obrutus ſputis extra forum traheretur. Cicero pro Sextio; qui rumore populi ducuntur, eis ſibilus C
mors eſt. Cœlius lib. 8. epiſt ad familiares. In Theatro Curionis, cùm Hortẽſius ingreſſus eſt, hic tibi ſtrepitus, fremitus, clamor tonitruũ, & rudentium ſibilus. Intactus à ſibilo peruenerat ad ſenectutem Hortenſius. Sidonius l. 4. epiſt. in Theatris paſtoritiæ fiſtulæ. Philo in Cain. ἐν θεάτρῳ κλωσμῷ συρ(ι)ττόντων καταμωκώμενον, *irriſum ſtrepitu oris ſibilantium.* Sed vt viri illuſtres, ſi populo ingrati eſſent, ſibilo excepti ſunt, ita & ſi grati, plauſus eis datus. Horat. lib. 1. ode 29.

—— Datus in Theatro
Cùm tibi plauſus,
Care Mecænas eques, vt iocoſa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

Claudianus imitatus eſt lib. 2. in Stilicon. D

—— Quantos proſcenia plauſus
Ad cælum, quoties vallis tibi Martia ducet
Nomen Auentino, Pallantæóque receſſu.

Panegyr. 4.

Conſenſu caueæ ſublatus in æthera clamor,
Plebis adoratæ reboat fragor. ——

Doctiſſimus Lipſius plebem adoratam dici vult, quod ori oraria admouerent, vt modulatus eſſet plauſus. Non equidem repugno, ſed tamen veriùs ea verba ſic exaudiri poſſe puto, vt plebs à viris principibus adorati dicatur. Claudianus de ſexto Conſulatu Honorij,

—— Cùm regia Circi
Connexum gradibus veneratur purpura vulgus.

Suetonius in Claudio; Conſules ſpectacula edentes voce ac manu veneratus eſt. κρότους Græ- E
ci vocant *plauſus*, qui viris tãtùm principibus dari. Auguſtus enim ægrè accepit, ὅτι γάϊον κρότοις καὶ ἐπαίνοις ἐτίμησαν in Theatro, ait Dio, id eſt, *quod Caium plauſu, & laudibus honoraſſent.* Alij bombũ vocant, & βομβήσεις. Philoſtratus in Alexãdro Seleucienſi, ἀσπαλὴς δ' οὕτως τοῖς ἀθηναίοις ἔδοξεν, ὡς καὶ βόμβον διελθεῖν αὐτοῦ ἔτι σιωπῶντος. *Vſque adeò compoſitus Athenienſibus viſus eſt, vt bombus diſcurreret ipſo adhuc tacente.* Themiſtius in orat. Sophiſt. ἀπαιδεύτως ἔχοντα κρότου τε, καὶ ἐκβομβήσεων. Suetonius in Nerone, bõbos, imbrices, & teſtas vocat c. 20. Qui plauſuũ genera cõdiſcerent, bõbos, & imbrices, & teſtas nominabãt. Bombi grauiore ſono, quales illi de quibus Perſius,

Torua mimalloneis implerunt cornua bombis.

Martianus Capella l. 2. tympani bombũ vocat. Imbrices leniore, quaſi crepitãtis ſuper tegulas pluuiæ, aut colliſis imbricibus: teſtæ acuto, vt teſtarũ crepitus, de quibus Iuuenalis ſat. 11.

—— Audiat

A —— *Audiat ille*
Teſtarum crepitus. ——

Cymbala dicuntur Plinio lib.2.epiſt.14.plauſus, inquit, tantùm, ac potiùs cymbala. Fiebat is plauſus cùm dextera digitis iunctis, & demiſſis in manus læuæ cauum pulſaret, & complo-ſiones illæ dulciſonæ manus erant inſtar cymbalorum. Ariſtænetus epiſt. 10.l.1. ἡ δεξιὰ τοῖς δακτύλοις ὑπεσταλμένοις, ὑποκειμένην τὴν ἀριστερὰν ἐπλήττεν εἰς τὸ κοῖλον, ἵνα ὥσπερ αἱ χεῖρες εὔφωνοι συμπληττόμεναι τρόπον κυμβάλων. Corippus lib.2.

Emittunt dextras pariter, paritérque remittunt,
Ingeminántque cauos dulci modulamine plauſus.

Martialis lib.6.epig.35.

Quæque ſonant pleno vocéſque, manúſque Theatro,
B *Cùm populus ſubiti Cæſaris ora videt.*

Crepare dixit Horat.lib.2.ode 17.

—— *Cùm populus frequens*
Lætum Theatris ter crepuit ſonum.

Plutarchus in Sertorio, ὃν εἰσελθόντα εἰς τὸ θέατρον ὁ δῆμος ἐξεδέξατό τε κρότῳ, καὶ κατευφήμισεν, ὧν οὐδὲ τοῖς πάνυ προήκουσι ἡλικίᾳ, καὶ δόξῃ τυχεῖν ἦν ῥᾴδιον. *Sertorium*, inquit, *in Theatrum ingredientem populus excepit plauſu, & acclamatione, quæ rarò viri illuſtres & grandæui conſequuti ſunt.* Libanius in legatione ad Iulianum, ἤκουσαν οἱ θεοὶ βοῆς ἡλίκης οὐ πρόσθεν, τῶν μὲν ἀνδρῶν ἐμπεπληκότων οὐ μόνον τὸ θέατρον, ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ ὄρους λαγόνας. Id eſt, *audierunt Dij clamorem quantus antea non auditus eſt, hominibus non ſolùm Theatrum implentibus,* &c. Cicero lib.1.ad Atticum, ludis & gladiatoribus mirandas ἐπισημασίας auferebamus, ſine vlla paſtoritia fiſtula. Tacitus lib.16. plebs perſonabat
C certis modis, plauſúque compoſito, ne quod temporis momētum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriretur. Proferebant enim voces organo dulciores, & ſub quadam harmonia citharæ concauum Theatrum per eos reſonabat, vt toni potiùs, quàm clamores eſſent, vt loquitur Caſſiodorus l. 1. variar. A Græcis mos ille plauſuum petitus. Plato in Axiocho, πρὸς ὄχλον ζῶν εἰ ποππυσθείη, καὶ κροτηθείη, δήμου παίγνιον ἐκβαλλόμενος, συριττόμενος, ζημιούμενος. Id eſt, *ad plebeculæ ſtudium viuens, ſi plauſu accipiatur, populi ludibrium, eiectus, exſibilatus, mulctatus.* Plauſus autem à ſtantibus datus: exſurgebant enim & exſiliebant, vt plauderent. Cicero l.2. ad Atticum: Curioni ſtantes plauſerunt. Philoſtratus in Arrichione, βοῶσι γοῦν ἀναπηδήσαντες τῶν θάκων, καὶ οἱ μὲν τὼ χεῖρε ἀνασείουσι, οἱ δὲ τὴν ἐσθῆτα, οἱ δὲ αἴρονται ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ δὲ τοῖς πλησίον ἱλαρὸν προσπαλαίουσι. Id eſt, *clamant igitur exſilientes è ſedibus, & hi quidem mouent manus, illi veſtem, iſti tolluntur à terra, nonnulli cum vicinis hilariter luctantur.* Ariſtænetus l.1.epiſt.26. ὁ δὲ δῆμος ἀνέστηκεν ὀρ-
D θὸς ὑπὸ θαύματος, καὶ φωνὰς ἀμοιβαίας ἀφίησιν ἐμμελῶς, καὶ τὼ χεῖρε κινεῖ, καὶ τὴν ἐσθῆτα σοβεῖ, ἔπειτα συγκαθήμενος διηγεῖται καθ' ἕκαστον ἄλλος ἄλλῳ κινήματα πολυτρόπου σιγῆς. *Populus*, inquit, *exſurrexit erectus præ admiratione, & voces alternis modulatas mittit, & manus mouet, poſtea conſidentes inter ſe narrant motus ſilentij multorum mores effingentis.* Arnobius lib.4. Conclamant & aſſurgunt Theatra, caueæ omnes concrepant fragoribus atque plauſu. Propertius,

Stantiáque in plauſum tota Theatra iuuent.

Apud Sueton. Galba ſolemni ſpectaculo plaudentes milites inhibuit datis teſſeris, vt manus penulis cohiberent. Mulieres etiam plauſum dedêre, apud Libanium in legatione ad Iulianum. Antiochiæ, inquit, γυναικῶν κατὰ τὸν αὐτῶν νόμον οἴκοθεν ἑκάστης συνεκπεμπούσης εὐφημίαν, ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα πεπραγμένων. Id eſt, *cùm mulieres de more ex ædibus ſuis acclamarēt ob ea quæ illic geſta erant.* De plauſu Cicero ad Atticum lib.14.epiſt.3. Tu ſi quid πραγματικὸν habes. Sin minus populi ἐπισημασίαν, & mimorum dicta perſcribito. In plauſu aſſurgere, & ſubſilire populus ſolebat.
E Quintilian. lib. 2. Inſtit. aſſurgendi, exſultandíque velut in Theatro licentia. Suetonius in Auguſt. & vniuerſi quaſi de ipſo dictum exſultantes comprobaſſent. Arrianus lib.3. Epicteti cap.4. ὅρα πῶς ὁ ἐπίτροπος τοῦ Καίσαρος θεωρεῖ; κέκραγε, κἀγὼ τίνω προσκραυγάσω. ἀναπηδᾷ, κἀγὼ ἀναπηδήσω. *Vide quomodo procurator Cæſaris ſpectat? Si exclamauit, & ego acclamabo, ſi exſultauit, & ego exſultabo.* Euſebius Samoſatenus, τοῖς μὴ ἐπαινοῦσι, μηδὲ ὡς ἐν θεάτροις κατασείουσι τὰς ὀθόνας, μηδὲ ἐκβοῶσί τε, καὶ ἀναπηδῶσι κατὰ ταὐτὰ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν σωματοφύλαξιν ἐπιτιμῶν. *Iis qui ſe non laudarent, nec vt in Theatro iactarent oraria, nec exclamarent, nec exſultarent, vt ij qui latus eius cingentes ab eo faciebant, opprobrans & coarguens.* Vt autem Romæ & Athenis viri probi plauſu excipiebantur, ita & improbi explodebantur ſibilis. Theophraſt. in character. καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ κροτεῖν ὅταν οἱ ἄλλοι παύωνται, καὶ συρίττειν οὓς ἡδέως θεωροῦσιν οἱ λοιποί. Ariſtoph. in Veſpis,

Οἱ δ' αἰνεκρότησαν πολλῷ γε θορύβῳ μόνου.

οὗτος δὲ διεμύλλαινεν ὡς δὴ δεξιός. A

Alij plauſum dederunt, excepto ſolo Theophraſto. ille ſibilabat ore contracto in rictum. Διαμυλλαίνειν eſt *ſibilare rictu oris.* dicebant & κλώζειν, κλωσμοσυρίζειν. Verba Theophraſt. ſic Latinè ſonant. *In Theatro plauſum dare cùm alij deſierint, & eos exſibilare quos alij libenter ſpectant.* Iſocrates in Panathenaico, καὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν τῶν ἀκούοντας ἐπισημαίνεσθαι καὶ θορυβεῖν ἀναγκαζουσῶν. *Cùm alia ſpecies cogerent audientes plaudere, & tumultuari.* Plato l. 3. de leg. τὸ δὲ κῦρος τούτων γνῶναι οὐ σύριγξ ἦν, οὐδέ τινες ἄμουσοι βοαὶ πλήθους καθάπερ τὰ νῦν, οὐδ' αὖ κρότοι ἐπαίνους ἀποδιδόντες. *Cognoſcere robur ac firmitatem harum non erat ſiſtula, neque aliqui clamores abſurdi, quod nunc fit, neque plauſus qui laudes redderent.* Plauſus illi ſæpe empti erant, Martiali teſte lib. 7. epig. 73.

Vendere nec linguam Siculis, plauſúmque Theatris.

Viri enim ambitione perditi pecuniæ non parcebant, vt hos plauſus extorquerent. Cicero pro Sextio. Emptos plauſus, & exiles, & raros leuitate nonnullorum theatrales & gladiatorij B conſeſſus exhibent. Videtur hic mos ætate Ciceronis in Rempublicam irrepſiſſe, ſic enim lib. 4 ad Atticum. cùm concio more hoc inſulſo, & nouo plauſum meo nomine recitando daret. Ouidius tamen ab antiquo morem hunc repetit 1. Artis,

In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat.

Poſtea fuit artificioſus & modulatus, qui non tantùm in Theatro, ſed etiam in exercitu à militibus datus eſt. Plutarchus in Mario, οἱ στρατιῶται ἐνοπλίῳ τινὶ κρότῳ, καὶ πατάγῳ συνηλάλαξαν ὑφ' ἡδονῆς. *Milites ſtrepitu quodam, & ſonitu armato præ voluptate ſimul acclamarunt.*

CAP. LXI.

De clamoribus & acclamationibus Theatri. C

Dictum eſt ea de re à Lipſio eruditè, dictum & à nobis in Circo noſtro, hîc tamen pauca adnotamus. Quoties in Scena aliquid ageretur quod omnes probarent, exclamabat cauea, lętitiæ & approbationis argumẽto. Cicero de Amicitia; qui clamores ſẽper tota cauea in M. Pacuuij noua fabula, cùm ignorante Rege, vter eſſet Oreſtes, ſtantes plaudebant in re ficta. Xiphilin. Nerone canẽte ἦν ἀκούειν πῶς αὐτῶν λεγόντων, ὁ καλὸς Καῖσαρ, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Αὔγουστος. πολλάκις καὶ μέχρις ἑσπέρας ἐξ ἑωθινοῦ παρεκείνοντο ἐκβοῶντες, *audire erat quodãmodo ipſos dicentes, pulcer Ceſar, Apollo, Auguſtus. Sæpe à manè ad veſperam clamare pertendebãt.* Plutarch. in Galba, θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις συνήθης εὐτυχίαν ἐπεύχομένων τῷ αὐτοκράτορι. *Cùm ſpectaculũ eſſet, & tribuni ac centuriones morẽ ſolemnẽ retinerẽt, vt bona omnia precarentur Imperatori.* Quod & vſurpatum in concione populi & in Senatu. Cicero in Verrem; factus eſt ſtrepitus, & grata con- D cionis admurmuratio. Cùm autem iudiciis ſe conſulturũ dixiſſet, non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Roman. ſignificauit volũtatem. Idem & in Gręcia obtinuit. Plutarch. in Flaminio, κραυγὴ μὲν ἄπιστος τὸ μέγεθος διὰ χαρὰν. κόρακες συμπεσόντες ἔπεσον. *Cùm à Flaminio libertas Græciæ renuntiata eſt, clamor incredibilis magnitudine fuit ob voluptatẽ,* &c. Legendi Suet. in Auguſt. c. 99. Volcatius in Auidio, Spartianus in Antonino Pio, Dio p. 429. Seiano, cùm in Senatum ingreſſus eſſet, ἐπιβοήματα Senatorum data. Quod tanti fuit, vt eæ acclamationes in acta publica mitterentur, & in æs inciderentur. Plinius Panegyrico Traiani. Illas acclamationes P. C. in acta publica mittendas & incidendas in ære cenſuit. Suet. in Claudio c. 7. præſedit ſpectaculis in Caij vicem acclamante populo felicitatem. Lampridius in Diadumeno; Acclamatum Macrino, Imperator Dij te ſeruent. Antoninum Diuum omnes rogamus. Iupiter Opt. Max. Macrino & Antonino vitam. Lege Arrianũ in Epictet. l. 3. c. 4. Dio Chryſoſt. E in Cyneg. ὁ ὄχλος ἐβόων ποτὲ μὲν πράως καὶ ἱλαρῶς πάντες ἐπαινοῦντές τινας, ποτὲ δὲ σφόδρα, καὶ ὀργίλως. Id eſt, *turba exclamabat interdum leniter & hilariter, cùm omnes aliquos laudarent; interdum vehementer & iracundè.* Lege, ſi tanti tibi eſt, Circum noſtrum ſub finem. Marcellinus lib. 28. Pro acclamatione dicitur hodie, per te ille diſcat, nec viris tãtùm, ſed etiam matronis. Zonaras in Commodo, ζήσαις ἐξεβόων, καὶ κύριος εἶ. Sueton. in Calig. c. 13. ſuperflua nomina, ſydus, & puppum, & pullum (vocantes.) Mos hic etiam apud Chriſti cultores. Auguſt. epiſt. 110. Presbyterum Erodium mihi ſucceſſorem volo. A populo acclamatum eſt, Deo gratias, Chriſto laudes. dictum eſt vicies ter, exaudi Chriſte. In vita Auguſtini; Dictum eſt ſexies decies, te patrem,, te Epiſcopum. dictum eſt octies. Legendus eſt locus.

IVLII

IVLII CÆSARIS BVLENGERI IVLIODVNENSIS DE THEATRO,

LIBER II.

CAP. I.

De ludis muſicis, & ſcenicis.

A ADHVC ea quæ motu, geſtúque corporis ſiue organis & flexione vocis in Theatro actitata ſunt, vt breuiſſimè perſequuti ſumus. Proximum eſt vt ad ea deueniamus, quæ cantu ac modulatione vocis, reliquóque muſicæ rei apparatu continentur. Quod priuſquàm perficimus, hoc imprimis fixum eſto, ludos omnes in Græcia aut gymnicos fuiſſe, aut muſicos, aut ſcenicos. à Græcis vocantur *ἀγῶνες*, à Latinis ludi, quæ vox à Lydis facta eſt, quos in Hetruriam delatos eſſe Timæus ſcribit, vbi deinde ludi vſurpati. Polybius admonet, Arcadas, vt feros ciuium ſuorum animos mitigarent, ludos repperiſſe. Auguſtinus ludos ſcenicos, ſpectacula turpitudinum, & licentiam vanitatum non hominum vitiis, ſed Deorum iuſſis Romæ inſtitutos ait. Lege Iſidor. lib. 18. cap. 16. Ab Hetruſcis Romani acceſſitos artifices mutuati ſunt, ait Tertullianus lib. de ſpectaculis cap. 5. Nam & cùm promiſcuè ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi Patris manifeſtè ſonabant. Libero enim à ruſticis primo fiebant, ob beneficium
B quod ei aſcribunt, pro demonſtranda gratia vini. Tzetzes Chiliade 3. c. 475. ludos alios eſſe vult coronarios, alios donaticos. *στεφανῖται ἀγῶνες, ἢ δωρῖται.* Cauſam cur donarici dicerentur hanc affert; *οἱ ἀθληταὶ λαμβάνειν τι χρῄζοντες τοῖς ἀγῶσι, μὴ λείρια, ἢ ἄνθη δὲ, καὶ βοτάνων στεφάνους, νικήσαντες διέτρεχον τὴν ἀγορὰν τοῦ πλήθους, ὅθεν καὶ ἀγύρται* dicti. Id eſt, *athletæ conſequi aliquid muneris cupientes ſacris certaminibus, non lilia, & flores, & herbarum coronas, victores per coronam populi in foro diſcurrebant, vnde & Agyrtæ dicti.* Certè meliùs eos donaticos, & munerarios vocamus, quibus victores auro, argento, bubus, & cæteris id genus muneribus afficerentur, cuiuſmodi ſunt agones apud Virgilium lib. 5. Æneid. Statium lib. 6. Thebaidos, & ante alios omnes apud Homerum lib. 23. Iliad. Plutarchus politicis præcep. *ἀργυρίτην ἀγῶνα* videtur alium facere à dorite. *οὐκ ἀργυρίτην, οὐδὲ δωρίτην ἀγῶνα πολιτείας ἀγωνιζόμενος, ἀλλ' ἱερὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ στεφανίτην, non certans certamen Reipublicæ argentarium, aut munerarium, ſed ſacrum re vera, & coronarium,* id eſt, qui non argento, & muneribus
C corrumpi ſe ſinat, ſed laudes tantùm, & coronam expectet. Vt argentarij ludi ſint, quibus pecuniæ, munerarij, quibus alia munera donantur. Pollux l. 3. docet, *φυλλίνας*, & *στεφανίτας*, *foliaceos*, & *coronarios* vocari agonas, ſi fuerint *τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ.* Heſych. *φυλλίναι ἀγῶνες ἐν οἷς μὴ ἐτίθετο ἀργύριον, ἀλλὰ στέφανοι μόνοι, καὶ εἶδός τι κυκεῶν.* Id eſt, *phullinæ ſeu foliacei ludi ſunt, in quibus argentum non in præmium proponebatur, ſed coronæ tantùm, & potio quædam Cyceon dicta.* fortè foliacei ludi, quibus victores foliaceis coronis donarentur, aut foliis ab aſtantibus ſpargerentur. Clemens lib. 2. cap. 8. *ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἄθλων δόσις ἦν. δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμὸς, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος, ἐπειδὰν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά.* Id eſt, *in certaminibus prima fuerunt præmia, & munera, deinde ſtipes quæ à victoribus colligerentur, tertia foliorum ſparſio, vltima corona, cùm rebus ad victum pertinentibus abundaret Græcia exacto bello Medico.* Hoc ſuprà voluit Tzetzes, qui *ἀγύρτας*, eos dictos autumat. *φυλλοβολίαν* Tertullianus lib. de reſurrect. carnis vocat florum aſperginem Apuleius iacula floris, ſerti & ſoluti Athenæus lib. 13. *οὐ γὰρ στεφανίτης ὁ ἀγών ἐστιν,*

ἀλλ' ἀργυρίτης. Munera, dona, præmia, brauia, dicuntur ἆθλα, καὶ ἔπαθλα, non tantùm in A gymnicis agonibus, ſed & muſicis, auctore Polluce lib. 3. cap. 30. Quanquam propriè ἀγωνοθέτης dicitur, qui edit muſicos agonas, ἀθλοθέτης, qui gymnicos. Heſychius, ἀθλοθέτης ὁ μόνα γυμνικά, ἀγωνοθέτης ὁ τὰ μουσικὰ ἀκροάματα παρατιθέμενος. & Suidas, ἀγωνοθέτης ὁ ἐν τοῖς μουσικοῖς, ἀθλοθέτης ὁ ἐν τοῖς γυμνικοῖς. Philo Iudæus pag. 550. ἀθλοθέτης τῶν γυμνικῶν ἀγώνων τῆς θέας ἀνεῖρξεν γυναῖκας. *Athlotheta gymnicorum certaminum ſpectaculo fœminas excluſit.* Promiſcuè tamen athlotheta pro agonarcha, & agonotheta ponitur, & contrà apud Pauſan. in Eliacis, vbi primùm duos ἀγωνοθέτας fuiſſe, deinde nouem Hellanodicas, denique decem ἀθλοθέτας ſcribit. Ita & Themiſtius orat. 2. quem priùs dixerat ἀθλοθέτην in ſtadio, eundem poſtea vocat ἀγωνοθέτην. Quod & cæteri auctores plerumque faciunt, vt pluribus locis qui paſſim in his noſtris libellis ſparſi ſunt, videre eſt. Vnde & Plato τὸν περὶ τὴν μουσικὴν ἀθλητὴν vocat, quia ἆθλα etiam de muſicis dicuntur. Ludi muſici erant, quos Ptolemæus Muſis & Apollini dedica- B uit, & quemadmodum athletarum, ſic communium ſcriptorum victoribus præmia & honores conſtituit, ait Vitruuius proœmio lib. 7. Propriè muſici agones Pythiis, Nemeis, Iſthmiis celebrabantur, atque adeò Olympicis, vt Plinius ſcribit. Fortè poſt Neronē, qui primus agona muſicum Olympiæ celebrauit, vt docet Suetonius cap 23. l. 6. his verbis, Olympiæ quoque præter conſuetudinem muſicum agona commiſit; & Philoſtrat. l. 4. Apollon. dicebantúrque muſici agones, cùm aut Poëtæ inter ſe committerentur, aut fidicines, tibicines, citharœdi, quorum nullus vſus ludis Olympicis. Philoſtratus lib. 8. ἐκέλευσε τοὺς ἠλείους ἐν νέρωνι τραγῳδίαν ἀπαγγεῖλαι, καὶ κιθαρῳδίαν, οἷς μήτε θέατρόν ἐστι, μήτε σκηνὴ πρὸς τὰ τοιαῦτα, στάδιον δὲ αὐτοφυὲς, καὶ γυμνὰ πάντα. Id eſt, *iuſſit Nero Eleos Tragœdiam renuntiare, & citharœdorum certamen, quibus neque Theatrum eſt, neque ſcena eſt, vt hi agones edantur, ſed ſtadiū ſpontaneum, ac natiuum, & nuda iſta.* In Elide tamen apud Lalichmium agones muſici celebrati. Pauſanias lib. 2. Eliac. C ἐν τούτῳ τῷ γυμνασίῳ καὶ βουλευτήριόν ἐστιν ἠλείοις, καὶ ἀποδείξεις ἐνταῦθα λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων. καλεῖται δὲ λαλίχμιον τοῦ ἀναθέντος ἐπώνυμον. *In hoc,* inquit, *gymnaſio ſenaculum eſt Eleis, & declamationes ibi fiunt orationum ex tempore, & ſcriptorum omnis generis. vocatur autem Lalichmium ab auctore.* Pythiis erant nobiles Muſicæ agones, quibus victores coronati. Plutarchus lib. de Muſica. Terpander τὰ πύθια τετράκις ἑξῆς νενικηκὼς ἀναγέγραπται. Item, σακάδας τὰ πύθια νενικηκὼς ἀναγέγραπται. Id eſt, *Terpander, & Sacadas quater vno ordine Pythiis vicerunt.* Apud Ælianum in varia hiſt. Pindarus Poëta certamine Thebis ſuſcepto, cùm in auditores indoctos incidiſſet, quinquies à Corinna victus eſt. πίνδαρος ὁ ποιητὴς ἀγωνιζόμενος θήβαις, ἀμαθέσι περιπεσὼν ἀκροαταῖς ἡττήθη κορίννης πεντάκις. Neapoli certamen fuit muſicum & gymnicum. Strabo lib. 1. νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς μουσικός τε, καὶ γυμνικός. Rapſodis etiam certaminibus illis locus fuit. Plato lib. 3. de Republ. κεκοσμημένος ἐσθῆτι ποικίλῃ, καὶ χρυσοῖς στεφάνοις κλαίει τε ἐν θυσίαις, καὶ ἑορταῖς ῥαψῳδός. *Ornatus,* inquit, *veſte* D *varia, & aureis coronis, flet in ſacrificiis, & feſtis celebritatibus rapſodus.* Erant & muſici agones, à Nerone, & Domitiano, ceteriſque Imperatoribus variis locis inſtituti. Suetonius Nerone c. 12. Inſtituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more Græco triplex, muſicum, gymnicum, equeſtre, quod appellauit Neronia. Philoſtratus Præfat. ad Iconas. Statius Surrentin. Sueton. cap. 20. Neron. Prodire in Scenam concupiuit, & prodiit Neapoli primùm, ac ne concuſſo quidem repentè motu terræ Theatro, antè cantare deſtitit, quàm inchoatum abſolueret νόμον. Cùm magni æſtimaret cantare etiam Romæ Neroneum agona, ante præſtitutam diem reuocauit. Philoſtratus lib. 4. de vita Apollonij cap. 4. Athenæus lib. 14. Ludos item Capitolinos Domitianus inſtituit, quibus victores quercu coronarentur. Iuuenalis ſatyr. 5.

An Capitolinas deberet Pollio quercus
Sperare, & fidibus promittere. —— E

Albæ quoque certamen muſicum, & poëticum fuit. Statius lib. 4. Syluarum,

—— *Troianæ qualis ſub collibus Albæ,*
Cùm modò germanas acies, modò Daca ſonantem
Prælia, Palladio tua me manus induit auro.

De Capitolinis Martialis lib. 4. epig. 55.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus!

lib. 11. epig. 10.

Clarus fronde Iouis, Romani fama cothurni

Adrianus

Digitized by Google

A Adrianus Smyrnæ Muſicum certamen inſtituit. Artemidor. lib. 7. c. 67. οἶδα δέ τινα κιθαρῳδὸν ἐν σμύρνῃ μέλλοντα ἀγῶνα τὸν ἀδριανοῦ ἀγωνιεῖσθαι. Id eſt, *noui Smyrnæ quendam citharœdum, qui cùm certamen Adriani certaturus eſſet.* Sacris autem Græciæ certaminibus, etiam Olympicis, muſicæ & poëticæ agonas editos eſſe teſtantur è veteribus multi. Acro lib. 4. ode 2. carm. Horat. de ludis Olympiis agens; In eodem agone, inquit, Poëtæ Heroum laudibus decantandis, & accepto themate certabant, & palma coronabantur. Dio Chryſoſt. Diogen. p. 96. Iſthmiis, ait, circa templum Neptuni multis quidem Sophiſtis clamantibus, & inter ſe conuiciantibus, multis item ſcriptoribus legentibus ſua ſcripta, multis Poëtis ſua poëmata canentibus. περὶ τὸν νεὼν τοῦ ποσειδῶνος πολλῶν μὲν σοφιστῶν βοώντων, καὶ λοιδορουμένων ἀλλήλοις, πολλῶν δὲ συγγραφέων ἀναγινωσκόντων τὰ συγγράμματα, πολλῶν δὲ ποιητῶν ποιήματα ᾀδόντων. Vnde diſcas, Poëtas eiuſmodi certaminibus poëmata ſua cantillando recitaſſe: imò & hiſtoricos, apud Lucia-
B num, qui Herodotum Olympiis hiſtorias ſuas ſummo omnium conſenſu canentem pronuntiaſſe commemorat. Legendus Plutarchus lib. 2. ſympoſ. & Diodorus lib. 14. ἔπεμψε δὲ καὶ ῥαψῳδοὺς τοὺς κρατίστους, ὅπως ἐν τῇ πανηγύρει τὰ ποιήματα αὐτοῦ προφερόμενοι ποιήσωσι ἔνδοξον τὸν διονύσιον. *Miſit*, inquit, *Dionyſius rapſodos optimos, vt in panegyri poëmata eius proferentes, eum clarum efficerent.* Ita & Romæ Nero in orcheſtram, ait Sueton. c. 12. Senarúmque deſcendit, & orationis quidem, carminíſque Latini coronam, de qua honeſtiſſimus quiſque contenderat, ipſorum conſenſu conceſſam ſibi recepit, citharam autem à Iudicibus ad ſe delatam adorauit, ferríque ad Auguſti ianuam iuſſit. Olim rapſodi dicti Homeriſtæ. Demetrius Phalereus primus in Theatro dedit τοὺς νῦν ὁμηριστάς, ait Athen. lib. 14. & lib. 1. pag. 19. 20. 21. Dio Chryſoſtomus de ſympoſ. multos ait εἰς τὰς πανηγύρεις ἐλθόντας ποιήματα ἐπιδεικνύντας, id eſt, *in panegyri poemata recitaſſe.* Plato lib. 2. de Repub. Tunc, inquit, oportet expectare vt muſici
C agones diuiſim ac diſtinctè edantur. τότε καὶ τοὺς μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνιεῖσθαι. quibus qui vicerunt, ſuæ artis ſocios conuiuio excipiunt. Plutarchus l. 1. ſympoſ. q. 4. σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἱστιώμενον τὰ ἐπινίκια, id eſt, *Soticlem Coronenſem victorem Pythiis Poëtis victoria epulum celebraſſe.* lib. 5. q. 2. τὴν δὲ ποιητικὴν ἀποφαίνομεν οὐκ ὄψιμον, οὐδὲ νεαρὰν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας, πάλαι δὲ στεφάνων ἐπινικίων τυγχάνουσαν. Id eſt, *poëticam oſtendimus non nuper in ſacra certamina deductam eſſe, coronáque donatam, ſed ab antiquo.* τὰ μὲν γε πύθια τρεῖς μουσικῶν ἔσχε τρεῖς, ἢ τέτταρας εἰσοδίους ἀγῶνας. *Pythia*, inquit, *Muſicorum habuerunt tres, aut quatuor agonas, qui initium certandi facerent.* Viſa item eſſe ait ἀναθήματα τῆς ἐρυθραίας ποιητρίας ἴσθμια νενικηκυίας, id eſt, *donaria Erythreæ Poëtriæ quæ Iſthmia vicerit.* Plato in Axiocho, muſicas auditiones, Theatra Poëtarum, & cyclios choros eodem numero ponit, μουσικὰ ἀκούσματα, θέατρα ποιητῶν, κυκλίους χορούς. Sueton. in Auguſto vocat acroama c. 74. aut acroama & hi-
D ſtriones, aut etiam triuiales ex Circo ludios interponebat. Athenæus lib. 12. περὶ τῶν θεωρημάτων, καὶ ἀκροαμάτων, *de ſpectaculis, & auditionibus.* Cic. pro Sextio; Ille ipſe ludius non ſolùm ſpectator, ſed actor & acroama. Ita & Plutarchus in Galba canum tibicinem ἀκρόαμα εὐδοκιμώτατον vocat. Idem in Fabio θέας μουσικάς, καὶ θυμελικάς, muſicum agonem appellat, qui graphicè deſcribitur à Nonno Heliopolit. lib. 19 Dionyſiac.

Καὶ πρῶτον κλήροιο τυχὼν τεχνήμονι ῥυθμῷ
Κεκροπίης ναέτης κιθάρην ἐλέλιξεν ἐρεχθεύς,
Μέλπων πάτριον ὕμνον. ————
Δεύτερον αἴολον αἶαξ οἴαγρος ὕφαινων.

Primus, inquit, *Erectheus ſorte hoc dante citharam percuſſit canens hymnum patrium. Secundo loco Rex Oeager hymnum texens*, &c. Lucian. aduerſùs indoctum hiſtoriam amœnam de muſico certamine quod Pythiis agi ſolitum, refert: Euangelus quidam, inquit, Tarentinus non obſcuro
E loco natus venit Delphos, τά τ' ἄλλα λαμπρός, ἐσθῆτι καὶ ἰσθῆτα χρυσόπαστον ποιησάμενος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον, *& rebus aliis ſplendidus, & veſtem auro diſtinctam gerens, & coronam pulcerrimam ex aurea lauro*, quæ ſmaragdis lauri fructus magnitudine exæquantibus ornata eſſet. At cithara, res viſu mirabilis, apparatu diues ex puriſſimo auro fabricata, annulis, ſigillis, & variis lapillis diſtincta, Muſarúmque, Apollinis, & Orphei imaginibus ſculpta, ſpectatores animi ſuſpenſos tenebat. Cùm autem certaminis dies veniſſet, tres in ſcenam deſcenderunt, obtigítque ſors Euangelo, vt ſecundo loco caneret. Procedit ille poſt Theſpin Thebanum, qui non malè certauerat, auro, ſmaragdis, beryllis, hyacynthis totus collucens. Ipſa purpura quæ auro contexta viſebatur, mirificè hunc cultum commendabat. Sed cùm iam citharam pulſare & canere neceſſe eſſet, perſonat agreſte quiddam, inérſque ac incompoſitum, cantus autem planè ineptus erat ac ſolutus, ita vt omnibus riſui fuerit. Athlothetæ

aurem itari, τοὺς ἀθλοθέτας δὲ ἀγανακτήσαντας ἐπὶ τῇ τόλμῃ μαστιγώσαντας αὐτὸν ἐκβαλεῖν τοῦ θεάτρου, A
&c. καὶ ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων συρόμενος διὰ μέσης τῆς σκηνῆς, καὶ τὰ σκέλη καθῃματωμένος ἐκ τῶν μαστίγων, *hominis temeritate, cùm eum loris cecidiſſent, eiecerunt è Theatro. Ille tractus & raptatus per ſcenam à maſtigophoris, & crura verberibus cruentata habens*, &c. Paulo pòſt ſubiit Eumelus quidam Eleus, peruetuſtam citharam afferens, cuius lignei erant clauuli (κόλλοπες, de quibus infrà agemus) veſte amictus, quæ cum corona vix decem drachmis ſeu denariis æſtimaretur, bellè canens, commodè fides feriens, ἐκράτει, καὶ ἀνεκηρύχθη, *victor renuntiatus eſt*. Vbi mihi notes velim, citharœdos coronatos in Theatrum aſcendiſſe, deinde victores Delphica aut Pythia corona inſuper donatos. Addit enim, ἐγὼ δὲ ὁ πένης τὴν δελφικήν. *Aurea*, inquit, *corona redimitus es, quia diues, ego pauper Delphica.* Legendus Athen. lib. 14. Plutarch. in Philopœm. qui Nemeis citharœdos in Theatro decertaſſe narrat, Dio Chryſoſt. orat. ad Alexandrinos, quos ad citharæ modos ſæpe pugnaſſe ſcribit, cùm in factiones diſtraherentur. Tacit. lib. 14. Sueton. cap. 23. Neronis certamen muſicum commemorant. B

CAP. II.

De Muſica theatrali.

MVSICAM quæ in Theatris vſurpata eſt, non longè à muſicis certaminibus quæ Pythiis, Nemeis, Iſthmiis, Olympiæ, Smyrnæ, Neapoli, atque adeò Romæ habita ſunt, abfuiſſe certum eſt. Nam vtrobique certabant ſub Iudice, & frequenti hominum corona in Scenam ſorte prodibant. Sueton. in Nerone cap. 21. ac ſine mora nomen ſuum in albo profitentium iuſſit aſcribi, ſorticulâque in vrnam cum cæteris demiſſa, intrauit ordine ſuo, ſimúlque præfecti prætorio citharam ſuſtinentes. Ariſtor. lib. 8. Politic. vocat eos theatricæ Muſicæ artifices, σὺν τὴν θεατρικὴν μουσικὴν μεταχειριζομένους. dicuntur actuarij thymeles C. Theodoſ. l. 21. l. 22. tit. de diuerſ. appatit. Victruu. lib. 5. θυμελικοὺς καὶ ὀρχηστάς. Iuſtinian. Nouel. 105. σὺν ἐπὶ τῆς θυμέλης χορούς. Cicero ludos Theatri ſcenicos vocat, quos Pompeius edidit, & in Clytæmneſtra ſexcentos mulos induxit, lib. 7. epiſt. ad familiar. Ad ſcenicos referuntur oſci ludi, qui lingua Oſcorum veteri peregrina & abſurda ſunt acti. Strabo lib. 5. τῶν μὲν ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. *Cùm*, inquit, *defecerint Oſci, lingua tamen manet apud Romanos, ita vt poëmata quædam, & mimi Oſca lingua in pulpito certis ludis agantur.* Vnde apparet Oſcorum dialecton aliam fuiſſe à Romana. Titinnius apud Feſt. Qui Oſcè & Volſcè fabulantur; nam Latinè neſciunt. Oſcorum ludorum meminit Cic. lib. 7. epiſt. 1. ad famil. & Tacitus lib. 4. oſcum quoddam ludicrum leuiſſimæ apud vulgum oblectationis cò virium veniſſe. Ab oſcis oſcedo, putor oris, quod Oſci opici lingua ad res obſcœnas, à quibus honeſtæ aures abhorrent, abuterentur. Sammonicus cap. 14. C D

Hinc oſcedo fugit, linguæ quoque vulnera cedunt.

Iuuenalis ſatyr. 6.

Nec curanda viris opicæ caſtigat amicæ
Verba. ——

Iſidor lib. 4. etymol. c. 8. oſcedo eſt qua infantium ora violantur. Gellio tamen lib. 4. cap. 10. oſcedo vitium eſt quo ſæpe oſcitamus, quaſi ab ore, non ab oſcis oſcedo dicta ſit. Feſtus: Opicum quoque inuenimus pro oſco. Oſcis enim frequentiſſimus fuit vſus libidinum ſpurcarum. Vnde & verba impudentia appellantur obſcœna. Iuuenalis ſatyr. 3. E

Et diuina opici rodebant carmina mures.

Sidon. turba & præceps, & opica. Auſonio opicus magiſter, id eſt, ἀμαθής τις. Oſci, ſeu Opici Straboni populi Campaniæ, & Thucydidi lib. 3. Dionyſ Halic. l. 1. Catonis verba ſunt, nos ſpurios dicunt, & opicorum cognomento dedecorant. Vt vt ſit, ludi ſcenici vbique in Græcia nobiles fuerunt, vſque adeò vt ne Alexander quidem ab iis abhorruerit, cùm gymnicos auerſaretur. Plutarchus in Alexand. χοροὺς ἐγκυκλίους καὶ τραγικῶν ἀγῶνας Alexander dedit. Et Hieroſolymis ab Herode dati ſunt, vt Ioſephus ſcribit lib. 15. origin. cap. 11. Cæterùm theatralis Muſica mollis fuit & effœminata, cùm in muſicis agonibus virilis fuerit, ii Deorum ac Heroum laudibus occupata. Plutarch. lib. de Muſica. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀρχαίων οὐδ᾽ εἰδέναι φασὶ τοὺς ἕλληνας τὴν θεατρικὴν μοῦσαν. ὅλην δὲ αὐτῆς ἐπιστήμην πρός τε θεῶν τιμὴν

Digitized by Google

A ἐ τὴν τῶν νέων παίδευσιν παραλαμβάνεσθαι. *Per initia, inquit, ſi vetuſtiora replices, ne Græcis quidem in vſu fuiſſe theatralem Muſicam comperies, cuius omnis ſcientia vel ad Deorum honores, vel ad iuuentutis inſtitutionem referretur, cùm apud eos nulla dum Theatra eſſent, ſed templorum cancellis Muſica contineretur, in quibus honorem Deorum, & virorum fortium laudes prædicabant.* μηδὲ τὸ παράπαν ἤδη θεάτρου παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις κατεσκευασμένου, ἀλλ' ἔτι τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναστρεφομένης, ἐν οἷς τιμήν τε τοῦ θείου διὰ ταύτης ἐποιοῦντο, ἐ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπαίνους. *Veroſimile eſt autem & Theatrum, & ipſum θεωρεῖν à Deo appellata eſſe.* εἰκὸς δὲ, ὅτι εἶναι (deleo τὸ εἶναι) τὸ θέατρον ὕστερον, ἢ τὸ θεωρεῖν πολὺ πρότερον ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὴν προσηγορίαν ἔλαβεν. Plato lib. 3. de legib. διῃρημένη γὰρ τότε ἦν ἡ μουσικὴ κατὰ εἴδη τε ἑαυτῆς ἄττα, ἢ σχήματα, καί τι ἦν εἶδος ᾠδῆς εὐχαὶ πρὸς θεούς. ὄνομα δὲ ὕμνοι ἐπεκαλοῦντο. ἢ τούτῳ δὴ τὸ ἐναντίον ἦν ᾠδῆς ἕτερον εἶδος. θρήνους δέ τις αὐτοὺς μάλιστα ἐκάλεσε, ἢ παιῶνας ἕτερον. ἢ ἄλλο διονύσου γένεσις, οἶμαι, διθύραμβος λεγόμενος.

B legendus eſt eo loco ſub finem lib. 3. Id eſt, *diuiſa enim tunc erat Muſica in ſpecies quaſdam, & figuras ſeu geſtus, & preces ad Deos erant ſpecies aliqua cantilenæ. hymnos vocant. Aliud genus fuit planè contrarium, threnos dicunt, & pæanas. aliud fuit in honorem Bacchi, & dithyrambum vocant.* Conqueritur ea de re D. Baſilius l. 4. in Examer. Sunt, inquit, vrbes quædam, quæ à prima luce ad veſperam oculos ſpectatorum ſpectaculis præſtigiatorum omne genus paſcunt, & modos quoſdam fractos, corruptos, ac impudicos audientes non ſatiantur. orcheſtra ſpectaculis laſciuis abundans, publica ſchola impudicitiæ. εἰσί τινες πόλεις παντοδαποῖς θεάμασι θαυματοποιῶν ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρις ἑσπέρας αὐτῆς ἐπῶσαι τὰς ὄψεις, ἐ μελῶν τινῶν κεκλασμένων, ἐ διεφθαρμένων ἀκούοντες οὐκ ἐμπλήονται. paulo infrà. ὀρχήστρα ἀθυρμάτων θεάμασι ἀκολάστοις, δημόσιον διδασκαλεῖον ἀσελγείας. Sed ante Baſilium Seneca epiſt. 84. quaſi rem indignam exaggerat. Noſtris plus cantorum eſt, quàm in Theatris olim ſpectatorum fuit.

C iam omnes vias ordo canentium impleuit, & cauea æneatoribus cincta eſt, & ex pulpito omne tibiarum genus, organorúmque conſonuit, fit concentus ex diſſonis. Vetus autem Muſica Græcorum licèt in odeis, foris, aut Theatris haberetur, nihil tamen habuit effæminati, ſed planè virilis ac robuſta fuit, οἱ δὲ νῦν τὰ σεμνὰ αὐτῆς παραιτησάμενοι ἀντὶ τῆς ἀνδρώδους ἐκείνης, ἢ θεσπεσίας, ἐ θεοῖς φίλης κατεαγυῖαν, ἢ κωτίλην εἰς τὰ θέατρα εἰσάγουσιν, ait Plutarchus l. de Muſica. Id eſt, *qui nunc in Theatris Muſicam exercent, veterem honeſtatem auerſati, pro virili illa, & diuina, Diiſque amica fractam & garrulam in Theatra induxerunt.* Hoc addo, ſcenicos artifices à citharœdis Theatri, & muſicis agonibus alios eſſe. Illos artifices ſimpliciter vocat Liuius libro 39. Multi, inquit, artifices ex Græcia venerunt eius honoris cauſâ,qui ſcilicet in ſcenam prodibant, cùm thymelici, & muſici non in Scenam, ſed in orcheſtram, aut pulpitum aſcenderent. Cic. pro Archia ſcenicos artifices appellat. Ariſt. probl. ſect. 30. q. 10. τεχνίτας τοὺς περὶ Διόνυσον, alij τοὺς διονυσιακοὺς τεχνίτας. à Clemente l. 8. conſtit. c. 32

D vocantur οἱ ἐπὶ σκηνῆς, à quorum conſuetudine Chriſtiani deterrentur. τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις προσίῃ ἀνὴρ ἢ γυνή, ἢ ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λουδεμπιστής, ἢ ὀλυμπικός, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστής, ἢ λυριστής, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. Artifices tamen & de Scenicis, & de Thymelicis ſæpe dicuntur.

CAP. III.

De Muſica.

CVM nos inſtitutus de Theatro ſermo ad muſicos agonas deduxerit, non alienum videbitur, ſi paucula quædam de Muſicæ inuentoribus, & patribus delibemus, & digitum ad fontes intendamus, vnde cætera peti poſſint. Muſica eſt bene modulandi ſolertia,

E quæ melicis & rythmicis aſtructionibus continetur, ait Martianus Capella; vel vt Iſidor. Muſica eſt peritia modulationis, ſono cantúque conſiſtens, cuius primordia Pythagoras repetit ex malleorum ſonitu, & chordarum extenſione percuſſa, vt Caſſiodorus lib. de Muſica docet, cùm Clemens Alexand. Protreptico ſuo velit à Muſis Muſicam repertam, quæ ipſæ vel à μαίειν, vel μαστεύειν, vel μῶσθαι, id eſt, *inquirendo* dictæ ſint. Veriùs certè magnus ille Moſes θεοδίδακτος à Tubal ante vniuerſam aquarum eluuionem Muſicam repertam eſſe ſcribit. Nonnulli Linum Thebanum, Zethum, & Amphiona eius artis ante alios omnes laude viguiſſe contendunt. Clemens Alexand. lib. 1. ſtromat. Idæos Dactylos muſicos rythmos repetiſſe auctor eſt. Solinus autem cap. 17. Muſica à Cretenſibus reperta eſt, cùm Idæi Dactyli modulos crepitu ac tinnitu æris deprehenſos in ordinem verſuum tranſtuliſſent. Strabo libro 7. Muſicam à Dardanis repertam aſſerit. ἄγριοι δὲ οἱ Δαρδάνιοι τελέως, ὥστε ὑπὸ τῇ

Digitized by Google

κοπρέμοις ὀρύξαντες σπήλαια, ἐνταῦθα διάγοντες ποιῶσι, μουσικῆς δ' ὅμως ἐπιμελήθησαν, μουσικοῖς ἀεὶ χρώμενοι καὶ αὐλοῖς, καὶ τοῖς ἐντατοῖς ὀργάνοις. *Dardani cùm eſſent oppidò agreſtes, ita vt ſpelæa ſub fimo, & ſterquilinio fodientes, ibi verſarentur, Muſicæ tamen ſtudioſi fuerunt, muſicis ſemper vſi & tibiis, & inſtrumentis quæ fidibus intenderentur.* Plutachus lib. de Muſica putat Apollinem omnis Muſicæ repertorem quæ tibia, & fidibus conſtet. οὐ μόνον δὲ κιθάρα Ἀπόλλωνος, ἀλλὰ καὶ αὐλητικῆς, καὶ κιθαριστικῆς εὑρετὴς ὁ θεός. δῆλον δ' ἐκ τῶν χορῶν, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς προσῆγον μετ' αὐλῶν τῷ θεῷ. Alij Laſum quendam Hermionea vrbe oriundum Muſicæ parentem faciunt. Martianus Capella lib. 9. primò quippe cùm Laſus exorſus harmoniæ vim mortalibus diuulgaret. vbi Ioſephus Scaliger legit, Laſus ex vrbe Hermionea. Coniecturam eius adiuuat Plutarchus lib. de Muſica. Λάσος δ' ὁ Ἑρμιονεὺς εἰς τὴν διθυραμβικὴν ἀγωγὴν μεταστήσας τοὺς ῥυθμούς, καὶ τῇ τῶν αὐλῶν πολυφωνίᾳ κατακολουθήσας, πλείοσί τε φθόγγοις, καὶ διερριμμένοις χρησάμενος εἰς μετάθεσιν τὴν προϋπάρχουσαν ἤγαγε μουσικήν. Id eſt, *Laſus Hermioneus rythmos transferens ad dithyrambicam inſtitutionem,* B
& varios tibiarum ſonos adiungens, pluribúſque phtongis, & diſſipatis vtens (malim διῃρημένοις, *diuiſis*) *ad mutationem quæ priùs fuerat, Muſicam deduxit.* malim, εἰς κατάστασιν οὐ πρότερον ὑπάρχουσαν, id eſt, *in ſtatum qui priùs non fuerat.* Varij ſcilicet fuêre variarum Muſicę partium repertores. Ἡρακλείδης ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἐν μουσικῇ, τὴν κιθαρῳδίαν, καὶ τὴν κιθαρῳδικὴν ποίησιν πρῶτόν φησιν Ἀμφίονα ἐπινοῆσαι, τὸν Διὸς καὶ Ἀντιόπης, τοῦ πατρὸς δηλονότι διδαξαμένου αὐτόν, ait Plutarchus. *Heraclides in iis recenſendis qui Muſicæ laude viguerunt, ſcribit primum Amphionem artem cithara canendi, & poëſim quæ ad citharam caneretur, inueniſſe, cùm à Ioue patre, qui ex Antiopa eum ſuſceperat, didiciſſet.* Olympus Marſyæ diſcipulus enarmonicam Muſicam inuenit. Antè eum omnia erant diatona, & chromata. Ὄλυμπος δὲ ἐναρμονίου γένους εὑρετὴς γεγένηται. τὰ γὰρ πρὸ ἐκείνου πάντα διάτονα, καὶ χρωματικὰ ἦν. Enarmonium Dorio tono cecinit. Muſica autem omnis tribus principiis oriunda eſt, dolore, voluptate, enthuſiaſmo, quæ ſingula mentem immutant, C
& vocem inflectunt. Dolores enim flebilem facilè ſonum in cantum ducunt. Quare hiſtriones in lamentatione & queſtu ſenſim videmus in cantum delabi (εἰς τὸ μελῳδεῖν) vocémque intendere, & ingentes lætitiæ eorum qui leuioris ſunt ingenij corpus omne attollunt, & reuocant ad motum ἔνρυθμον ſaltantium & ſtrepentium (κροτούντων.) maximè enthuſiaſmus ponit extra ſe, & à conſueto vocem & corpus abducit. Vnde & Bacchationes rythmis vtuntur. Plutarch. ſympoſ. 1. cap. 5. λέγει δὲ Θεόφραστος μουσικῆς ἀρχὰς τρεῖς εἶναι, λύπην, ἡδονήν, ἐνθουσιασμόν, ὡς ἑκάστου τῶν αὐτῶν παρατρέποντος ἐκ τοῦ συνήθους τὴν ψυχήν, καὶ ἐγκλίνοντος τὴν φωνήν. αἵ τε γὰρ λῦπαι τὸ γοερὸν καὶ θρηνητικὸν ὀλισθηρὸν εἰς ᾠδὴν ἔχουσι. Quidam putant aſtra Muſicos efficere. Firmicus lib. 6. cap. 31. Muſicos faciunt, vel ære neruos dulci modulatione percutiunt.

D

CAP. IV.

De Muſicæ partibus.

MVSICÆ natales expoſuimus, iam ad eius partes deueniamus. Modulatio eſt ſoni multiplicis expreſſio. Melos eſt actus acuti, aut grauioris ſoni, id eſt, ipſe ſonus acutus, aut grauis feriens aures. Plutarch. cap. vlt. lib. vlt. ſympoſ. τὸ μέλος ἐκ τῶν φθόγγων, καὶ τῶν διαστημάτων ἐστί. Id eſt, *melos eſt è phtongis, & diaſtematis.* Apud Athenæum lib. 14. c. 8. melos propriè carmen modificatum, & μεμελοποιημένον, in quo habita eſt ratio harmoniæ, vt cani poſſit. talia ſunt lyrica. Ideo omnes Poëtæ ſua carmina odas vocant & mela, vt loquitur Martianus. Melopœæ, ait Capella, differunt genere, aut ſpecie. Genere quidem, vt alia ſit enarmonica, alia chromatica, alia diatonos: ſpecie verò quæ grauioribus ſonis conſtat. dicitur ὑπατοειδής, & tragica. Meſoides dithyrambica eſt, quæ tonos æquales, medióſque cuſtodit. Netoides dicitur, & nomice, quia plures ſonos ex vltimis recipit. Melopœpæ differunt tropis, E
vt Dorio, Lydio, Phrygio. Symphonia Caſſiodoro eſt ſonitus grauis cum acuto temperatus modulationem efficiens, ſiue in voce, ſiue in organis quæ percutiuntur, ſiue quæ inflantur. Enarmonicum genus ob difficultatem exoleuit, ait Macrob. lib. 2. cap. 4. de Somno Scipion. Chromaticum eſt infame mollitie. Diatonicum mundanæ Muſicæ aſcribitur. Plutarchus tamen lib. de Muſica ſcribit, veteres enarmonicum ſolum attigiſſe. nam neque chroma, neque diatonum attingebant. Idem ait χρῶμα πρεσβύτερον εἶναι τῆς ἁρμονίας. τὸ δὲ χρωματικὸν γένος, καὶ τὸ ῥυθμικὸν τραγῳδία μὲν οὐδέπω καὶ τήμερον κέχρηται. Enarmonium eſt, ait Capella, quod pluribus ſpatiis, & anguſtioribus ſeparatur. Diatonon, quod tonis copioſum eſt. Chroma, quod

hemitoniis

Digitized by Google

A hemitoniis componitur.Sicut enim quod inter album nigrúmque eſt,color dicitur: ita hoc
chroma quia inter vtrumque eſt,nominatur.Harmonicum eſt modulatio ab arte concepta,
& ea re cantio eius maximè grauem & egregiam habet auctoritatem.Chroma ſubtili ſolertia,ac crebitate modulorum,ſuauiorem habet delectationem:diatonon verò,quia naturalis,
facilior eſt interuallorum diſtantia,ait Victruuius lib.5.c.4. vbi vides harmonicum , & enarmonium genus pro eodem poni. niſi fortè reponendum ſit enarmonicum, quod verius puro,cùm harmonica Muſica de cantu vocali propriè accipiatur,ſi audiendus eſt Iſidorus.Philo Iudæus lib.περὶ τῆς γεωργίας Muſicam diuidit in rythmum,in meros,ſeu partem , in melos.
& quidem meros eſſe vult chromaticum,enarmonicum,diatonicum,& diateſſaron,diapente,diapaſon,& diſiunctorum ac coniugatorum modulationes. εἰς ῥυθμὸν, εἰς μέρος, εἰς μέλος. καὶ τὸ μέρος εἴς τε τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμονικὸν, καὶ διατονικὸν εἶδος, καὶ διὰ τεσσάρων, καὶ διὰ
B πέντε, καὶ διὰ πασῶν, συνημμένων τε, καὶ διεζευγμένων μελῳδίας. Pappus & Cleonides mixtum ex enarmonico,diatono , & chromate repererunt. Vulgò Muſicam in tres partes diuidunt, harmonicam , rythmicam , & metricam. Harmonica eſt quæ diſcernit in ſonis acutum,& grauem,vt Caſſiodorus loquitur. ſic enim apud eum legendum eſt ex Iſidoro lib.2. origin. Rythmica,quæ requiritur in concurſione verborum , vtrùm bene ſonus an malè cohæreat. Metrica eſt quæ menſuras diuerſorum metrorum probabili ratione cognoſcit , vt Heroicum,Iambicum,Elegiacum.Martianus Capella exiſtimat, ea quæ ad melos pertinent , harmonica eſſe,quæ ad numeros,rythmica,quæ ad verba,metrica. Harmonica Muſica conſtat ex vocum cantibus, ait Iſidor. organica ex flatu conſiſtit : rythmica impulſu digitorum numeros recipit.Nam aut voce editur ſonus,ſicut per fauces,aut flatu,ſicut per tubam , aut tibiam,aut impulſu,ſicut per citharam.Cicero pro Roſcio Comœdo cantum vocum , neruo-
C rum,& tibiarum nominat,vt Muſica ſit triplex,ore,manu,ſpiritu edita. Accedit & illud Platonis apud Laërtium , μουσικῆς τὸ μὲν ἀπὸ στόματος μόνου, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ στόματος, καὶ τῶν χειρῶν, οἷον ἡ κιθαρῳδία, τρίτον ἀπὸ τῶν χειρῶν μόνον, οἷον ἡ κιθαριστική.Nec diſcedit longiùs Cyprianus lib.de ſpectac.Græca illa certamina vel in cantibus,vel in fidibus,vel in vocibus. Vir eruditus delenda eſſe putat hæc verba (vel in cantibus) quaſi ſuperuacanea , cùm poſtea de vocibus agat.Equidem proba eſſe,nec reſpuenda puto,quod cantus ad tibias,neruos, & organa muſica pertineat.Quintilian.lib.1.cap.12.tibiarum cantus vocat. Cicero 1.Tuſcul. Epaminondas præclarè cecini ſſe fidibus dicitur. Item , ſummam eruditionem Græci ſitam cenſebant in neruorum,vocúmque cantibus.Eodem pertinet illud Ciceronis lib.2.de leg.ludis publicis,quod ſine curriculo , & ſine corporum certatione fiat, populi lætitiam in cantu , & fidibus,& tibiis moderantor , eámque cum Diuûm honore iungunto. Meliùs fortaſſe dixeris Muſicam omnem aut aſſa voce contineri,aut aſſis organis,aut mixtam eſſe ex organis & vo-
D ce. ſic enim Cato. Melos autem in cantibus eſt bipertitum : vnum quod eſt in aſſa voce, alterum organicum.Feſtus,aſſa tibia cantus eſt tibiarum ſine voce. Seruius,aſſæ tibiæ quibus canitur ſine chori voce. Aſſum,id eſt,merum. Aſconius,cani Regibus per ſymphoniacos ſolebat,ac per aſſam vocem,id eſt,ore prolatam. Nonius,aſſa,id eſt,voce ſola. Varro de vita populi Rom. In conuiuiis pueri modeſti vt cantarent carmina antiqua , in quibus laudes erant maiorum,& aſſa voce,& cum tibicine. Aſſam vocem à Platone μονῳδίαν dici quidam putant. ſic enim lib. 6. de legib. μουσικῆς ἀθλοθέτας τοὺς περὶ μονῳδίαν τε, καὶ μιμητικὴν, οἷον ῥαψῳδῶν καὶ κιθαρῳδῶν, καὶ αὐλητῶν, τῶν δὲ περὶ χορῳδίαν. Aſſa vox autem dicitur metaphora petita ab obſoniis,in quibus aſſæ carnes ſine pigmento ſaporis alieni viſuntur , ait Nonius. Sic axamenta quæ aſſa voce canuntur, carmina Saliorum apud Feſtum , aut quia in axibus ſcripta ſunt. Mixtus è voce & organo cantus dicitur pſalmus , auctore Baſilio in Pſal. 29. ὁ ψαλμὸς λό-
E γος ἐστὶ μουσικὸς, ὅταν εὐρύθμως κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρέκηται. Aſſa vox dicitur ᾠδή. ſic ille. ᾠδὴ δὲ φωνὴ ἐμμελὴς ἀποδιδομένη ἐναρμονίως χωρὶς συνηχήσεως τοῦ ὀργάνου. *Pſalmus*,inquit,*eſt ſermo muſicus , qui conſonus harmonica ratione ad inſtrumentum adiungitur. Ode autem vox eſt modulata ſine organi concentu.* Cicero lib.2.de Repub.cantum ac voces vocat.In fidibus, inquit , ac tibiis , atque cantu ipſo ac vocibus concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis.Aſſam cytharam ſonitum ex fidibus vocat Martianus lib.2.Nec tibiarum mela, nec ex fidibus ſonitus , nec hydraularum harmonica decrat plenitudo. Qui aſſis organis vtuntur Græcis dicuntur κιθαρισταὶ, αὐληταὶ, ψιλοκιθαρισταί. Cicero pro Muræna; In Græcis artificibus aiunt eos auletas eſſe,qui citharœdi eſſe non potuerint. Aſſam tibiam Plutarchus vocat ψιλὸν μέλος ſympoſ.7. cap. 8. οἶμαι δὲ καὶ τὸν μαρσύαν ἐκεῖνον ὑπὸ τοῦ θεοῦ κολασθῆναι, ὅτι φορβειὰν καὶ αὐλοὺς ἐπιστομίσας ἑαυτὸν ἐτόλμησε ψιλῷ μέλει διαγωνίζεσθαι πρὸς ᾠδὴν καὶ κιθάραν. Id eſt,*puto autem*

Marſyam illum à Deo caſtigatum, quia phorbæa & tibiis cùm os ſibi præcluſiſſet, auſus eſt aſſa tibia A *certare cum cithara.* Tibicines ὑπ' αὐλὸν ᾄδειν dicuntur. Plutarchus de audiendo, τῶν ὑπ' αὐλῷ ᾀδόντων αἱ πολλαὶ ἁμαρτίαι τοὺς ἀκούοντας διαφεύγουσι. Id eſt, *multa peccata eorum qui ad tibiam canunt, fugiunt audientes*, Cicero 1. Tuſculan. dixit fundere ad tibiam ſeptenarios. Virgilius Eclog. 8.

Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.

αὐλῳδοὶ canunt ad tibiam. Athenæus lib. 12. αὐλῳδοὶ δὲ παρῆλθον, Διονύσιος ὁ Ἡρακλεώτης, παρῆλθεν δὲ καὶ αὐληταὶ, οἱ πρῶτοι τὸ πυθικὸν ηὔλησαν, Id eſt, *tibicines aduenerunt, Dionyſius Heracleotes, adfuerant & auletæ, qui primi Pythius cecinerunt.* Apud eundem συναυλία dicitur cytharæ cantus cum tibia coniunctus. περὶ δὲ τῆς αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίας, ἐπεὶ πολλάκις καὶ αὐτὴ ἡμᾶς συναυλία ἔθελγεν. *De coniunctione autem tibiarum cum lyra, quia ſæpe nos & ipſa vtriuſque coniunctio demulſit.* Euſtathius tamen lib. 16. Iliad. συναυλία ἐκαλεῖτο συμφωνίας ἀγὼν ἀμοιβαῖος B αὐλοῦ καὶ ῥυθμοῦ, χωρὶς λόγου τοῦ προσμελῳδοῦντος. *Synaulia vocabatur ſymphoniæ certamen alternis tibiæ & geſtuum, ſine ſermone eius qui caneret.* In Græcis epigram. monaulos dicitur auletes, qui aſſa tibia canit. ᾄσματα & ᾠδαὶ propriè humana voce fiunt. Dio Chryſoſtomus ad Alexandrinos, ᾄσματα γυναικῶν, κρούματα ὀρχηστῶν, παίγνια τερετισμάτων. *Cantica mulierum, crumata & pulſus ſaltatorum, ludicra teretiſmatum* τερετίσματα ſunt crumata & pulſus citharæ, vel odæ ἀπατηλαὶ, ait Heſychius. cantica vocat Quintilianus l. 1. cap. 3. Omne conuiuium obſcœnis canticis ſtrepit, pudenda dicta ſpectantur.

CAP. V.

De cantico aſſæ vocis. C

A Vocis definitione exordiendum eſt, vt via & ratione ingrediamur. Vox igitur eſt aër ſpiritu verberatus, vnde & verba ſunt nuncupata, vt putat Iſidorus: vel vt Plutarchus lib. de Muſica, φωνὴν ἀέρα πεπληγμένον εἶναι αἰσθητὸν ἀκοῇ, *vocem aërem eſſe percuſſum, qui auribus percipi poſſit.* Vox autem acuta eſt, aut grauis. ſonus grauis eſt cùm ex intimo ſpiritus trahitur, acutus, cùm ex ſuperficie oris emittitur, ait Martian. Capella. Vox item aut continua eſt, vt colloquium: aut diuiſa, & diaſtematica, quam in modulationibus ſectamus: aut mixta, qua carmina recitantur. Diaſtemata ſunt interualla, id eſt, vocis ſpatia, quibus acuta & grauis includitur. ex diaſtematis fiunt ſyſtemata. Tetrachordum eſt quatuor ſonorum in ordine poſitorum congruens & fida concordia. Pthongi Ptolemæo ſunt ſoni vnum & eumdem tenorem tenentes, de quibus legendus Victruuius lib. 5. cap. 4. D vbi pthongorum ponit 18. tropos. Antiqui in lyra eptachordo ſeptem pthongos ſtatuerunt, hypaten & ſummam, parypaten, hyperypaten, quæ dicitur lichanus, mediam, parameſen, quæ mediæ proxima, paraneten, neten, ſeu infimam. lichanus ſupra mediam eſt in tetrachordo quatuor. Iulianus Cæſar, τούτῳ δὲ τῷ παναρμονίῳ τετραχόρδῳ προσφύεται δεινὸν, καὶ τραχὺ, καὶ ταραχῶδες σύστημα. Id eſt, *aſſitum eſt dirum & turbulentum ſyſtema huic concordi, & ſonoro tetrachordo.* Cantum autem harmonicum qui voce conſtat (hanc enim harmonicam Muſicam vocat Iſidorus lib. 2. cap. 14.) ad Comœdos, Tragœdos, choros, cæteróſque omnes qui voce canunt, pertinere arbitramur. Vox propriè ab homine proficiſcitur. cantus eſt inflexio vocis. Nam ſonus directus eſt; præcedit autem ſonus cantum. Modulationem Capella μελοποιίαν interpretatur, & ſoni multiplicis expreſſionem. Harmonia eſt modulatio plurium vocum inter ſe concinentium, vel vt Iſidorus ait, coaptatio plurimorum ſonorum. Symphonia eſt moderationis temperamentum ex graui & acuto concordantibus ſo- E nis, ſiue in voce, ſiue in flatu, ſiue in pulſu. Arſis eſt vocis eleuatio, & initium. Theſis vocis eſt poſitio, hoc eſt, finis. Suaues voces ſunt ſubtiles & ſpiſſæ, claræ & acutæ. Perſpicuæ ſunt quæ longiùs protrahuntur, ita vt omnem impleant continuò locum, ſicut clangor tubarum. Vinnolata vox eſt leuis, & mollis, atque flexibilis, dicta à vinno, hoc eſt, cincinno molliter flexo. Vet. Annal. Caroli magni. Tremulas, vel viunulas, ſiue colliſibiles, vel ſecabiles voces in cantu non poterant perfectè exprimere Franci, frangentes in gutture voces potiùs quàm exprimentes. Cœca vox eſt quæ mox vt emiſſa fuerit, conticeſcit, atque ſuffocata nequanquam longiùs producitur, ſicut eſt in fictilibus. Legendus eſt Iſidorus l. 2 c. 19. Pæan cantio eſt quæ clara exſultantíque voce citatur. Minuritio minorum auium cantus, auctore Feſto. Ariſtophani μινυρίζειν eſt *exiliter canere*, Heſych.

Digitized by Google

A Heſych. *μίνυρεν ὀλίγον*. vet. gloſ. minurit, *μινυρίζει*. Spartian. in Geta, palumbes minuriunt, id eſt, querulo & flebili ſono cantillant. Cic. 1. de Orat. Pæanem aut minuritionem citare. Euripides Pæanem ad tibias tranſtulit in Troadibus.

——*αὐλῶν παιᾶνι συνῳδῷ,*
Συρίγγων, τε δίφθογγῳ φωνᾷ.

Id eſt, *tibiarum Pæane triſti, & voce conſona & modulata tibiarum.* Pæan hilaritatis cantus eſt & lætitiæ Virgilio 6. Æneid.

——*Lætúmque choro Pæana canentes.*

Pro militari barritu Æſchylo in ſeptem Thebis,

—— *παιᾶνα ἁλώσιμον ἐξιακχάσας.*

Id eſt, *ἐπινίκιον. Pæanem captæ vrbis victorem cum ſurore Bacchico exclamans.* Ouidius lib. 2.
B Artis,

Dicite Io Pæan, & Io bis dicite Pæan.

Euſtathius, *παιὰν ὕμνος εἰς ἀπόλλωνα ἐπὶ καταπαύσει κακῶν*. Id eſt, *hymnus eſt in Apollinem vt mala ſedet.* Olim erant præmia iis qui hymno canendo viciſſent. Pauſanias in Phocicis, *ᾆσαι εἰς τὸν θεὸν ἀρχαιότατον, ἀγώνισμα ἐφ' ᾧ ἆθλα ἔθεσαν*. Id eſt, *canere hymnum in Deum antiquiſſimum, eſt certamen in quo præmia poſuerunt.* Athenæus lib. 11. *ψιλοκιθαριστῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἀφώνων κρουμάτων* vocat qui aſſa cithara canerent. In minuritione fuit ſonus vibrans, de quo Plinius lib. 9. hiſt. natur. A luſcinia modulatus editur ſonus, & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, diſtinguitur conciſo, promittitur reuocato, infuſcatur inopinato, plenus, grauis, ſummus, vibrans. A *vibranti* factum vocabulum *vibriſſare*, id eſt, vocem in cantando criſpare. Titinnius,

C *Si erit tibi cantandum, facito vſque exuibriſſes.*

Frequentamenta vocis alij vocant.

CAP. V.

De fibula.

DIXI cantum & cantica propriè vocis humanæ fuiſſe, vt & Ouidius indicat lib. 5. Metamorph.

Tunc ſine ſorte prior, quæ ſe certare profeſſa eſt
Bella canit ſuperûm. ——

Vt ſuauiùs canerent fibula ſæpe cantoribus addita. Iuuenalis,

D *Soluitur his magno Comœdi fibula ſumptu.*
Sunt quæ chryſogonum cantare vetent. ——
—— *Nullius fibula durat*
Vocem vendentis Prætoribus. ——

Celſus lib. 7. cap. 25. Galenus lib. 7. c. 1. *κατὰ τόπους* ſcribit vocales frequentibus balneis, & laxantibus eduliis vſos. Martialis,

Dic mihi ſimpliciter, Comœdis, atque Tragœdis
Fibula quid confert? ——

Tertullianus de coron. milit. fibulam laxare dixit, lib. de monog. ſupremam fibulam carni imponere. Cornelius Celſus lib. 7. ſcribit moris fuiſſe, vt adoleſcentibus in Venerem ruentibus pudenda fibula traiicerentur. Martialis lib. 7. epig. 81.

Menophili penem tam grandis fibula veſtit,
E *Dum ludit media populo ſpectante palæſtra,*
Sollicitum voci parcere velle ſuæ.

Clemens lib. 3. ſtromat. *ἐκτέμνουσι ἐξ ἀνάγκης οἱ θεατρικοὶ ἀσκηταί, οἵ τινες διὰ τὴν ἀκόλαστον τῆς εὐδοξίας κρατοῦσιν ἑαυτῶν*. Id eſt, *actores ſcenici exſcindunt ſibi virum, qui ambitione illecti ſeipſos edomant.*

CAP. VI.

De phonaſcis.

HABVERVNT & phonaſcos qui vocem ad cantum flecterent, & formarent, quos *ἀρμονικοὺς* vocat Plutarchus lib. *περὶ ἀοργησίας*. in vet. gloſ. *Φωνασκητής* dicitur *vociferarius*, *vocalis*,

Digitized by Google

vocalis, artifex vocis, edomator vocis Sidonio Apollinari lib. 1. epiſt. 2. *præcentor in choris* Apuleio in A
Apologet. à quibuſdam χορῦ κορυφαῖος, quem tamen alium eſſe à phonaſco alibi oſtendimus. Alius item eſt vocalis Gregorio Turonenſi lib. de vita Patrum c. 3. Valentinianus diaconus preſbyter, atque vocalis. Tertull. l. de Pal. muſicus monitor. Cælio Aurel. lib. 2. cap. 6. muſicus artifex. lib. 4. c. 7. muſicus præceptor. lib. 2. cap. 13. magiſter cantus, & vocis modulator. Sidon. Apoll. lib. 1. non ſub phonaſco vocalium meditatum acroama intonat. Eorum erat præparare ab imis ſonis vocem ad ſummas. Quintilian. lib. 11. cap. 3. Præparet ab imis ſonis vocem ad ſummas, nec ſemper à contentione conquieſcere licet. Varro in ſat. ὄνος πρὸς λύρ.

> *Phonaſcus adſum vocis ſuſcitabulum,*
> *Cantantiúmque gallus gallinaceus.*

Heſychius, τράμις λέγεται φωνή τις ὑπὸ τῶν φωνασκῶν. Id eſt, *tramis vox quædam eſt ſub phonaſcis.* B
erant φωνῆς ἀσκηταί, *vocis exercitores.* Ad eam rem vtebantur phonaſcico inſtrumento, quo vocem vel attollerent, vel ſummitterent, & tonos moderarentur. Plutarchus περὶ ἀοργησίας, ἡρμοσμένον συρίγγιον vocat, id eſt, *fiſtulam apparatam, & aptam ad eum vſum.* Cic. lib. 3. de Oratore. Quintilian. lib. 2. cap. 10. & Plutarchus in Caio Graccho, qui cùm impetu orationis ſæpe raperetur extra ſe, & voce vteretur aſperiori, vſus eſt famulo quodam Licinnio, qui phonaſcico inſtrumento voci eius moderaretur. ὃς ἔχων φωνασκικὸν ὄργανον, ᾧ τὰς φθόγγους ἀναβιβάζουσι, ὄπισθεν ἑστὼς τοῦ γαίου λέγοντος, ἡνίκα τραχυνόμενον αἴσθοιτο τῇ φωνῇ, καὶ παραρρηγνύμενον δι' ὀργὴν ἐνεδίδου τόνον μαλακὸν ᾧ τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνος εὐθὺς ἅμα τοῦ πάθους, καὶ τῆς φωνῆς ἀνιεὶς ἐπραΰνετο. Nero certè nihil ſeriò, vel ioco egit niſi aſtante phonaſco, qui moneret, parceret arteriis, ac ſudarium ad os applicaret. Ipſe etiam Auguſtus aſſiduè operam dabat phonaſco. Legendus Sueton. in Auguſto, & in Nerone cap. 20. Phonaſcus mollit arterias, vt vox commodè C
attolli poſſit. Alexander Aphrodiſ. in problem. οἱ φωνασκοὶ ἢ παιωνίζοντες προμαλακύνουσι τὰ ἀρτηριακὰ, καὶ τὰς ἀναφωνήσεις παραλαμβάνουσι.

CAP. VII.

De mollienda voce.

FVERE qui vt vocem mollirent, clyſtere, & vomitu ſe purgarent, & plumbeam chartam ſupino pectore ſuſtinerent. Suetonius in Nerone cap. 20. Nero plumbeam chartam ſupinus pectore ſuſtinere, & clyſtere vomitúque purgari, & abſtinere pomis, aliiſque officientibus, vt vox ſuauior eſſet. Idem porrò vocem præparabat, vt Plinius lib. 19. cap. 6. Ma- D
nè autem vocem exercitatione fingebant, & acuebant, Ariſtotele auctore ſectione 10. probl. τίς μετὰ τὰ σιτία κεκραγόσι ἡ φωνὴ διαφθείρεται, καὶ πάντας ἂν ἴδοιμεν τοὺς φωνασκοῦντας, οἷον ὑποκριτὰς, καὶ χορευτὰς ἕωθεν καὶ νήστεις ὄντας τὰς μελέτας ποιουμένους. Id eſt, *Iis qui clamant poſt cibum vox corrumpitur, quare videmus omnes eos qui vocem exercent, vt hiſtriones, & qui in choro agunt, manè ieiunos vocem exercitatione formare.* Fuit & potio ad molliendam vocem, de qua Plinius lib. 19. cap. 6.

CAP. VIII.

De plaſmate.

A PHONASCIS profecta eſt fictio illa vocis quæ plaſma dicitur Perſio, & Quintilia- E
no. Perſius ſatyr. 1.

> —— *Liquido cùm plaſmate guttur*
> *Mobile colluerit.* ——

Quintilianus lib. 1. cap. 8. Pronuntiatio plaſmate, vt nunc fit, pleriſque effæminata. Theophraſtus de tibiis, ἔστι δ' ἀναγκαῖον τοῖς μετὰ πλάσματος αὐλοῦσι. *Hoc autem,* inquit, *eſt neceſſarium iis qui cum plaſmate canunt.* πρὸ ἀντιγενίδου μὲν ἡνίκα ηὔλουν ἀπλάστως. Plin. ita vertit, *vſque ad Antigenidem cùm adhuc ſimplici Muſica vterentur.* ἐπεὶ δ' εἰς τὴν πλάσιν μετέβησαν. *Poſtquam ad fictionem vocis ventum eſt.* Plin. lib. 16. cap. 37. tertia arundo eſt tibialis calami apertioribus ligulis ad flectendos ſonos. Cicero ipſe flexiones vocis vocat lib. 3. de Oratore. Quanto, inquit, meliores ſunt, & delicatiores in cantu flexiones, & falſæ voculæ, quàm certæ & ſeueræ. Heſychius

καμπαι

Digitized by Google

A *κάμπτειν* interpretatur, *τὸ ἐν τῇ ᾠδῇ καμπὰς ποιεῖν*, id eſt, *in cantu flexiones facere.* Vnde Ariſtophan. in Nubibus *ἀσματοκάμπτας* vocat. vet. gloſ. *καμπταύλης*. Vopiſ. qui flexo tibiarum cantu vtitur camptaules, in Carino. Nam & neurobaten qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit, & teicholaten qui per parietem vrſo eluſo cucurrit, & vrſos mimum agentes, & item centum ſalpiſtas vno crepitu concinentes, & centum camptaulas, choraulas centum, etiam pithaulas centum, pantomimos, & gymnicos multos. Plutarchus in ſympoſ. 2. cap. 11. *Φωνῆς πλάσμα, καὶ σχῆμα, καὶ διαθέσεις ἑπόμεναι τοῖς λεγομένοις.* Id eſt, *vocis fictio, & geſtus, & affectus verbis congruentes.* Hoc genus vocis expreſſit Perſius ſatyr. 1.

——Tenerum, & laxa ceruice legendum.
————— ſumma delumbe ſaliua
Hoc natat in labris, & in vdo eſt Mænas, & Atys.
B *Rancidulum quiddam balba de nare locutus*
Phyllidas, Hypſipylas, vatum & plorabile ſi quid
Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato.

Ariſtoteles lib. *περὶ ἀκουστῶν*, vocem fractam vocat *σαθρὰν*, *παρεῤῥυηκυῖαν*, id eſt, *putrem, diffluentem.* Heſychio *φωνὴ σχοινίνη*, vel *σχοινία*, *σαθρά*, *διεῤῥυηκυῖα*, *vox iuncea*, vel *iuncida, putris, fracta.* Lege Athenæum lib. 15. Theophraſtus in characterib. ait, linguam in humido eſſe, quæ fluit inani verborum colluuione, & molli pronuntiatione colliqueſcit. *ὡς ἐν ὑγρῷ ἐστὶν ἡ γλῶσσα.* Hoſtius Poëta apud Macrobium lib. 6. Saturnal. cap. 3. voces liquatas dixit. Apuleius Florid. 2. canticum ore tereti ſemihiantibus in conatu labellis eliquare. Appianus lib. 1. *ὑγρὰ μελῳδεῖν.* Varro apud Nonium, Quinctiporis Clodiani forias, ac poëmata gargaridians. *γαργαρίζειν* eſt colluere guttur aqua, vel medicamento, apud Dioſcorid. lib. 2.

C

CAP. IX.

De Cantu in ſcena.

CANTVM diximus aut aſſum fuiſſe, aut cum organo coniunctum, cuiuſmodi eſt apud veterem Poëtam,

Muſica contingens ſublimi ſtamina pulſu,
Ingreditur vulgus auribus vt placeat.
Stat tactu, cantúque potens, cui brachia linguæ
Concordant ſenſu conciliata pari.

& apud Cyprianum epiſt. 103. Alter cum choris, & cum hominis canora voce ſpiritu ſuo
D quem de viſceribus trahit, &c. Aſſa voce canebant non tantùm cantiunculas vulgares, ſed etiam poëmata & hiſtorias; quod Herodotum feciſſe ludis Olympicis cum omnium admiratione ſcribit Lucianus in Herodoto. Ouidius lib. 5. Metamorph.

Tunc ſine ſorte prior quæ ſe certare profeſſa eſt
Bella canit ſuperûm. ————

Et carmina quidem Æſchyli myrthi ramum tenentes canebant, Homeri laurum. Scholiaſtes Ariſtoph. in Nebulis, *μυῤῥίνης κλάδον κατέχοντες ᾖδον τὰ αἰσχύλου, δάφνης τὰ ὁμήρου.* Ariſtophanes,

Ἀλλὰ μυῤῥίνην λαβόντα τῶν αἰσχύλου λέξαι τί μοι.

Euſtathius lib. 1. Iliadis. *εἴ τε δὲ παρὰ τὴν ῥάβδον οἱονεὶ ῥαβδῳδίαι τινὲς ἦσαν, ἀκολούθως καλλιμάχῳ εἰπόντι, τὸ ἐπὶ ῥάβδῳ μῦθον ὑφαινόμενον. δαφνίνη δὲ ἦν ῥάβδος, ἣν κατέχοντες ἐποιοῦντο τὰς τοιαύτας ᾠδάς. διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ στιχῳδοὺς. στίχοι γὰρ ὑπό τινων αἱ ῥάβδοι ἐλέγοντο.* *Siue,* inquit, *à vir-*
E *ga rapſodiæ dictæ ſunt, quaſi rabdodiæ, quomodo dixit Callimachus, fabulam quæ texitur ad baculum. Laurea autem erat virga, quam manu tenentes eiuſmodi cantus canebant. Ab eadem cauſa dicti & Stichodi. Stichi enim virgæ à quibuſdam dictæ.* Iidem & Arnodi vocati. In conuiuiis Scolion canebant myrthum tenentes Erat autem Scolion conuiuale carmen quod in vino canebatur, dictum ex eo quod vino mens obliqua eſſet, vt Orus Grammaticus; vel vt Suidas, quia facillimum erat, & *μέλος ἐλλόγιμον*, vel vt Heſychius, quia à doctis tantùm canebatur. Dicæarchus de Muſica; Triplex odarum genus fuit. Vnum, quod omnes pariter vno concentu: alterum, quod viritim ſinguli per ordinem canebant; & tertium Scolium, quod à peritiſſimo quoque, vt res in ordine cadebat, ſuccinebatur. Ariſtoxenus ſcribit, in nuptiis cùm varij circa menſam lecti diſpoſiti eſſent, accumbentes myrtheis per vices ſertis redimitos amatoria cantillaſſe,

Digitized by Google

cantillaſſe, & canendi vices ob lectorum poſitum obliquo modu peractas. Ariſtoph. Scholiaſt. qui cantum auſpicabatur, laureum ramum manu tenens, Simonidis, aut Steſichori odas canebat: deinde cui vellet tradebat, hic tertio, tertius quarto cui vellet, non ſeruato accumbendi ordine, & ſic deinceps; vnde ſcholia & obliqua dicta. Idem penè Plutarch. lib. 1. ſympoſ. διὰ τὸ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου. Quintilianus poſt cænam lyram circumferri ſolitam. Dicæarchus lib. de muſicis certaminib. οἱ γὰρ ᾄδοντες ἐν τοῖς συμποσίοις ἐκ παλαιᾶς τῆς παραδόσεως κλῶνα δάφνης ἢ μυῤῥίνης λαβόντες ᾖδον. Qui verſus Æſchyli canebant, myrtheum ramum, qui Homeri laureum tenebant, ait Euſtath. ad lib. 1. Iliad. Plutarch. lib. de Muſica Terpandro inuentionem Scolij carminis tribuit. Euſtathius Scolion de Admeto Theſſalo Athenis decantatum ait, cuius initium ἀδμήτου λόγον, ὦ ἑταῖρε μαθὼν τοὺς ἀγαθοὺς φίλει, τῶν δειλῶν δ᾽ ἀπέχου, γνοὺς ὅτι δειλοῖς ὀλίγα χάρις. Scholiis enim iſtis clarorum virorum laudes canebant. Ariſtoph. in Veſpis, B

ὁ μὲν ᾖδεν ἀδμήτου λόγον πρὸς μυῤῥίνην.

Aliud Scolium de Harmodio, φίλταθ᾽ ἁρμόδιε οὔ τί πω τέθνηκας. Ariſtophanes in Acharn. huius Scolij meminit,

οὐδὲ παρ᾽ ἐμοί ποτε τὸν ἁρμόδιον ᾄσεται συγκατακλινείς.

Aliud de Telamone Euſtath.

Παῖ τελαμῶνος αἶαν αἰχμητὰ λέγουσί σ᾽ ἐς
Τροίαν ἄριστον ἐλθεῖν ἀχαιῶν μετ᾽ ἀχιλλέα.

Plato in Gorgia; οἶομαι γάρ σε ἀκηκοέναι ἐν τοῖς συμποσίοις ᾀδόντων ἀνθρώπων &c. τὸ σκόλιον, ἐν ᾧ καταριθμοῦνται ᾄδοντες ὅτι ὑγιαίνειν μὲν ἄριστόν ἐστι, τὸ δὲ δεύτερον καλὸν γενέσθαι, τρίτον δ᾽ ὡς φησὶν ὁ ποιητὴς τοῦ σκολιοῦ τὸ πλουτεῖν ἀδόλως. Nonnulli putant Orthium nomon Scholio planè contrarium fuiſſe, qui toto genere differunt. Iam verò Arnodi dicti ἐπειδὴ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ᾠδῇ ὁμηρικῇ, οἱ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἐπαθλον, *quod ij qui viciſſent Homerico carmine recitando, agnum in præmium acciperent.* Eoſdem dictos Homeriſtas ſcribit Diomedes lib. 3. & Feſtus. Legendus Athenæus lib. 14. Plato lib. 3. de Repub. & lib. 8. de legib. τὰ δὲ τῶν ῥαψῳδῶν, καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ἅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι ταχθέντων τοῖς θεοῖς. Id eſt, *quod attinet ad rapſodos, & alios eius generis, cæteráque certamina inter choros qui Diis inſtituti ſunt.* Erant & vulgares cantiunculæ quæ aſſa voce canerentur, cuiuſmodi fuit ἱμαῖος de quo Ariſtoph. interpres in Ranis. καὶ τὸ ᾆσμα ὃ ᾄδουσιν οἱ ἀθληταὶ ἱμαῖον. Ariſtoph. C

Πόθεν συνέλεξεν ἱμονιοστρόφου μέλη.

Callimachus,

Ἀείδει καὶ πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Dicitur & ἐπιμύλιος, & mylothros, quæ à molentibus canitur, ἣν παρὰ τὸν ἀλετὸν ᾖδον. ἱμαλὶς Doribus ὁ νόστος, καὶ τὰ ἐπιμέτρα τῶν ἀλετῶν. Euſtathius Iliad. τ. & φ. ἐλέγετο καὶ μυλωθρὸς ἐπωνύμως ἀνδρὶ, ἢ γυναικὶ ἀθρέοντι τὴν μύλην. λέγει δὲ νόστον ἐνταῦθα ἵνα δαίμονα ἐπιμύλιον τῶν ἀλετρῶν, ὃς καὶ εὔνοστος ἐλέγετο. Id eſt, *hæc cantilena dicta mylothros eodem nomine cum eo qui molam aſpiciat.* ἐπαντλαῖος, vel vt Caſaubonus, ἐπαντλαῖος, εὔνοστος dæmon. eius cantiunculæ initium fuit, ἄλει μύλα ἄλει, vt Ælianus lib. 7. cap. 4. var. Pollux libr. 7. Plutarch. ſympoſ. ſeptem Sapient. vide Ariſtotel. problemat. 19. cap. 20. Maximum Tyrium ſer. 21. Pollucem lib. 4. c. 9. Alia cantiuncula Calyce dicta, cuius auctor Steſichorus, de quadam Calyce quæ ſe vi amoris præcipitauit. ᾠδὴ καλύκη στησιχόρου ποίημα, ἐπὶ τῇ καλύκῃ καταχρημνισθείσῃ εἰς ἔρωτα. Harpalice quoque dicta eſt alia cantilena, ἐπὶ ὁμοίῳ πάθει, cùm & hæc ſe præcipitem è rupe dediſſet. Aliud canticum eodem auctore, quod in plebem maximè probaretur, fuit, σιδώνιον ποτὲ ἄστυ κάδμος ἐκλιπὼν ἀγλωσσος παῖς, apud Heſych. διεβέβοητο δὲ τὸ μέλος &c. vnde prouerbium γλυκύτερον σιδωνίου. Lege apud Damaſcen. pag. 404. 405. cantica Græcorum varij generis. Eiuſmodi cantica interponebantur non modò ad voluptatem populi, ſed vel maximè ad leuandos actores. Victruuius l. 5. præfat. Græci quoque Poëtæ comici interponentes è choro canticum diuiſerunt ſpatia fabularum. Legendus Athenæus l. 14. de canticis eiuſcemodi. Cæterùm in Theatro cantica temperabantur modis, non à Poëta, ſed à perito artis muſicæ factis. Neque enim omnia iiſdem modis agebantur in vno cantico, ſed ſæpe mutatis, cùm tres ſint numeri, qui tres cantici mutatos modos continent, ait Donatus. Symphoniaci pueri videntur iidem fuiſſe cum iis qui mera voce canerent, quanquam omnis concentus ſiue voce, ſiue fidibus, & flatu fiat, ſymphonia dici poteſt. Lampridius in Alexandro vocat eos vocales. Vocalium concentus apud Sidonium lib. 1. epiſt. 2. & vetus interpres Iuuenalis ſatyr. 6. Omnes pueri vocales fibulas habent in naturis ne coëant. vet. gloſſ. D E

Digitized by Google

A gloſſ. vocalis, ſabarius, cantor. Iſidorus lib. 2. de diuinis officiis, cur ſabatius dicatur cantor, oſtendit. Tibiarum cantum Plinius lib. 8. cap. 42. ſymphoniæ cantum vocauit. Equorum, inquit, docilitas tanta eſt, vt vniuerſus Sybaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri videatur. Lampridius in Alexandro nanos, & nanas, vocales, & exoleros. Symphoniaci ſerui Aſconio Pædiano dicuntur per quos remigibus celeuma canitur, & per aſſam vocem, id eſt, ore prolatam, & vt in Argo naui interdum per citharam. Cicero 1. in Verrem: Ab hac muliere præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe vti velle dicebat. vbi Pædianus; Poſſumus, inquit, intelligere ad hoc ſymphoniacos ſeruos capi ſolere, vt in claſſe claſſicum pugnantibus canant. Quod minus probo. Græci συμφωνίαν vocant conſonantiam, vt Victruuius loquitur, & plurium vocum ſuauem concentum. Plato in ſympoſio, ἡ γὰρ ἁρμονία συμφωνία ἐστι. συμφωνία δὲ ὁμολογία τις. Auguſtinus lib. 2. de
B Ciuit. cap. 4. Veniebamus nos etiam ad ſpectacula, ſpectabamus arreptitios, audiebamus ſymphoniacos ludis turpiſſimis, qui Diis Deabúſque exhibentur. Caſſiodoro ſymphonia eſt ſonitus grauis cum acuto temperatus modulationem efficiens in voce, vel in organis quæ percutiuntur, aut inflantur. Non autem cantica tantùm in Theatra, verùm & in conuiuia cum mimis & pſaltriis introducebantur, quod mox indicabimus, vbi pauca de muſicis certaminibus ſubiecerimus. De muſico certamine Tacit. libro 14. Sub Nerone quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum eſt ad morem Græci certaminis. lib. 15. luſtrale certamen vocat. Sub Auguſto Neapolitani quinquennale certamen inſtituerant, muſicum, & gymnicum. Sueton. lib. 2. cap. 8. lib. 5. cap. 11. lib. 1. Græcorum epigramm. tit. 25. *Clio citharam, Euterpe Tragœdiam, Melpomene barbitum, Terpſichore*
C *tibias, Polyhymnia ſaltationem, Thalia Comœdiam.*

Κλειὼ καλλιχόρου κιθάρης μελῳδία μολπήν,
Εὐτέρπη τραγικοῖο χοροῦ πολυηχέα φωνήν.

Amphioni tribuitur cithara ſeptichordis.

Σῆς χειρὸς Ἀμφίων ἄπονος χάρις, ἑπτάπυλον γὰρ
Πάτρην ἑπταμίτῳ τεῖχισας ἐν κιθάρῃ.

Citharæ leges fuerunt, ne feſſus reſideret, ne ſudorem niſi ea quam indutui gerebat, veſte detergeret, vt nulla oris, aut narium excrementa viſerentur; poſtremò flexus genu, & cœtum illum manu veneratus, ſententias Iudicum opperiebatur ficto pauore, ait Tacit. lib. 16. de Nerone. Cantus Comœdiæ, & Tragœdiæ Philoſtratus lib. 6. de vita Apollonij vocat ψάλσιν κωμῳδίας, καὶ τὴν πυθοῖ σὺν εἰς αὐτὴν ἥκοντας, αὐλῷ τε περιέπειν,
D καὶ ᾠδαῖς, καὶ ψάλσει κωμῳδίας, καὶ τραγῳδίας ἀξιοῦν, *& Pythonem quidem dignari eos qui eò veniſſent, tibia, carminibus, & cantibus fidium Comœdiæ, & Tragœdiæ, poſtea dare gymnicos ludos.* De ſymphonia Seneca lib. 9. controuerſ. 2. Si tribunal conſcenderit conuiuali veſte, ſi cùm claſſicum canere deber., ſymphoniam canere iuſſit. Arnobius lib. 2. & ſymphoniacas agerent, & fiſtulatorias artes, cantionibus vt præirent obſcœnis numeroſiter, & ſcabillorum concrepationibus ſonoris, quibus animarum alia laſciuiens multitudo incompoſitos corporum diſſolueretur in motus, & ad vltimum clunibus, & coxendicibus ſubleuatis lumborum criſpitudine fluctuaret. De mimis Petronius; cùm intrans cymbaliſtria, & concrepans æra, omnes excitauit. Intrat cinædus homo, qui vt infractis manibus congemuit, eiuſmodi carmina effudit,

Huc, huc conuenite nunc ſpatalocinædi,
E *Femore facili, clune agili, & manu procaces;*
Molles, veteres Deliaci manu reciſi.

Iuuenalis ſatyr. 11.

——— Vt Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plauſúque probatæ
Ad terram tremulo deſcendant clune puellæ.

Arnobius lib. 2. laſciuia deinde luxutiantis aſſumpta huc atque illuc clunes torquet. ſat. 2. Iuuenalis,

——— & de virtute loquuti
Clunem agitant. ———

Erant cantiunculæ in Theatris ſæpe laſciuæ, & ſcurriles. Gloſſæ Iſidori. Exodium can-

tio in Theatris ludicra, & ſcurrilis. Aliæ fuêre graues, cuiuſmodi Tetraconus, de quo Heſychius, τετράκωμος μέλος τι πεποιημένον εἰς ἡρακλέα ἐπινίκιον. ἐκαλεῖτο ἢ τέσσαρες κῶμαι. A Polluce inter ſaltationes recenſetur. Apud Macrobium Scipio Æmilianus conqueritur puellas ingenuas doceri præſtigias inhoneſtas, cum cinædulis, & ſambuca, pſalterióque ire in ludum hiſtrionum, diſcere cantare, quæ maiores, inquit, noſtri ingenuis probro duci voluerunt. Genus cantilenæ fuit callinicus apud Euripidem in Medea, A

Δεινὴ γάρ. οὔ τι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν
Ἐχθρόν τις αὐτῇ, καλλίνικον ᾄσεται.

Canebatur victoribus callinicus, vt Io triumphe, ait Athenæus lib. 14. Euripid. in Hercule furente,

Τὸ καλλίνικον μετὰ θεῶν ἐκώμασεν. B
Ἔπ τὰν ἡρακλέους
Καλλίνικον ἀείσω.

Idem in Electra,

Ἐπάειδε καλλίνικον ᾠδὰν ἐμῷ χορῷ.

Id eſt, *terribilis eſt. Non facilè aliquis cum ea inimicum committens, callinicum cecinerit. Callinicum cum Diis decantauit. Herculis callinicum canam. Accine meo choro callinicum.* Vocales autem pueri dicti qui phonaſco dant operam. Victor Vticenſis lib. 3. quos ille nouerat vocales ſtrenuos, & aptos modulis cantilenæ. Iſidorus lib. 2. de diuinis officiis cap. 12. cur cantores dicti ſint fabarij, oſtendit. Antiqui, inquit, pridie quàm cantandum erat, cibis abſtinebant, pſallentes tamen legumine in cauſa vocis aſſiduè vtebantur. Vnde & cantores apud Gentiles fabarij dicti ſunt. Veteres lamina pectori impoſita ſibi ad cantica exclamanda pſallendis vocibus rationem demonſtrauêre. Sidonius epiſt. 9. lib. 8. pſalten vocat, Quintilianus lib. 1. cap. 14. pſaltam. vet. gloſ. Pſaltes, nablio, pſalta. Vetus inſcriptio. DECVRIONVM COCCEI L. CVRAT. STRATONE COMOEDO, IBVCO PSALTE CHRESTO. Scholiaſtes Iuuenalis ſatyr. 11. Pſaltria, quæ ad molles corporis geſticulationes effracta eſt, quam olim ſympoſiis intromitti ſolemne erat, vſque adeò, vt ne emendatioris vitæ Philoſophi abſtinerent. Macrobius libro 2. Saturn. cap. 1. Quia ſub illorum ſupercilio non defuit qui pſaltriam intromitti peteret, vt puella ex induſtria ſupra naturam mollior canora dulcedine, & ſaltationis lubrico exerceat illecebris philoſophantes. Scholiaſtes Iuuenalis ad hæc, C

Forſitan expectes vt Gaditana canoro
Incipiat prurire ſono. —— D

Quæ ſuo motu faciunt barbatos pati pruriginem. Gellius lib. 1. cap. 11. fiſtulatores, tibicinas, fidicinos laſciuientium delicias conuiuiorum. Puellam ſalticam vocat Tertul. aduerſùs Gnoſticos. Theodoſius pſaltrias edicto prohibuit, vt Aurelius Victor in Theodoſ. & C. Theodoſ. tit. de Scenicis lib. 10. Fidicinam nulli liceat vel emere, vel docere, vel vendere, vel conuiuiis, aut ſpectaculis adhibere. Claudianus in Panegyr. Stiliconis,

—— Nullo citharæ conuiuia cantu,
Non pueri laſciua ſonant. ——

Lex tamen illa non diu tenuit, vt ex iis quæ ſubiiciemus apparebit. Varro in Eumenidib. cum pſaltria, & cum Flora lurcare adſtrepit. Quintilianus libro 1. cap. 3. Omne conuiuium obſcœnis canticis ſtrepit, pudenda dicta ſpectantur. Ammianus libro 30. Cúmque apponerentur exquiſitæ cupediæ, & ædes amplæ neruorum articulato, ſtatiliquefonitu reſultarent. Spartianus in Adrian. In conuiuio Comœdias, Tragœdias, Atellanas, lectores, Poëtas pro re ſemper exhibuit. In conuiuia enim intromittebantur Mimi, Comœdi, Lyriſtæ. Sidonius lib. 1. epiſt. 2. Theodericus Rex inter cœnandum citharœdum intromiſit. Item, introducuntur mimici ſales, ita vt nullus conuiua mordacis linguæ ſelle feriatur. Caſſiodorus lib. 2. epiſt. 40. Cùm Rex Francorum conuiuij noſtri fama pellectus à nobis citharœdum magnis precibus expetiiſſet. Quid enim Muſica præſtantius, quæ cœli machinam ſonora dulcedine modulatur, & naturæ conuenientiam vbique diſperſam virtutis ſuæ gratia comprehendit? Plinius libro 3. epiſt. 1. Frequenter Comœdis cœna diſtinguitur, vt voluptates quoque ſtudiis condiantur. Seneca epiſt. 84. in comeſſationibus E

noſtris

Digitized by Google

A noſtris plus cantorum eſt, quàm olim in Theatris fuit. Lege Gregorium Nyſſenum orat. de pauperibus. De cantandi ſaltandíque ſtudio Seneca lib. 1. controu. Cantandi ſaltandique nunc obſcœna ſtudia effæminatos tenent animos, & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, mollitie corporis certare cum fœminis, noſtrorum adoleſcentium ſpecimen eſt. In conuiuia cantores canticorum turpium inducebantur. Perſius ſatyr. 1.

—— Cùm carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur vbi intima verſu,
Tunc neque more probo videas, neque voce ſerena
Ingentes trepidare Titos. ——

B Ex Corintho fidicines arceſſiti. Sidonius lib. 9. epiſt. 13.

Bimari remittat vrbe
Thymelen, paléńque doctas
Tepidas ad officinas,
Citbariſtrias Corinthus,
Digiti quibus ſonantes
Pariter ſonante lingua
Vice pectinis fatigent
Animata fila pulſu.
Date & ara fiſtulata
Satyris amica nudis.

C Pocillatores cantillantes præbebant pocula. Horat. epiſt. 2. lib. 2.

Quin etiam canet indictum, ſed dulce bibenti.

Petronius; Potionem popoſci, paratiſſimus puer non minus me acido cantico excepit. De Gaditanis puellis Martialis lib. 14. epig. 203.

Tam tremulum criſſat, tam blandum prurit, vt ipſum
Maſturbatorem fecerit Hippolytum.

lib. 3. epig. 63.

Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat.

lib. 6. epigr. 71.

Edere laſciuos ad Betica crumata geſtus.

Ex Gadibus enim, ex Hiſpania, Syria, Ægypto crotaliſtriæ, pſaltriæ, & pueri dicaces petebantur. Virgilius,

D *Copa Syriſca caput Graia redimita mitella,*
Criſpum ſub crotalo docta mouere latus.

Statius lib. 1. Syluar.

Hoc plaudunt grege ludiæ trementes,
Illic cymbala tinnuláque Gades,
Illic agmina confremunt Syrorum.

Idem lib. 5.

Non ego mercatus Pharia de puppe loquaces
Delicias, doctúmve ſui conuitia Nili,
Infantem linguáque ſimul, ſalibúſque proteruum.

Quintilian. libro 1. Inſtit. cap. 2. verba ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis, riſu, & oſculo excipimus. Seneca in conſolat. ad Albinam. Itaque loquax, & ingenioſa in
E contumelias Præfectorum prouincia, in qua etiam hi qui vitauerunt culpam, non effugerunt infamiam. De Ægypto loquitur. Herodianus lib. 4. ſcribit, Alexandrinos eſſe φιλοσκώμμονας, καὶ λέγειν εὐστόχως, ὑπογραφάς, ἢ παιδιάς ἀπορρίπτοντας εἰς τοὺς ὑπερέχοντας, πολλὰ χαρίεντα μὲν αὐτοῖς δοκοῦντα, λυπηρὰ δὲ τοῖς σκωφθεῖσι. quod idem docet Dio libro 39. Ex ea vrbe, vt & ex Syria, pantomimi, pſaltriæ, cantores, pueri dicaces. Iuuenalis,

Iam dudum Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad circum iuſſas proſtare puellas.
Ite quibus grata eſt picta lupa barbara mitra.

Cantica & pſalteria in cœnis adhibita docet Plutarchus ſympoſ. 4. quæſt. 8. Suidas pſalteria A naula vocari ait. Sophocles apud Plutarchum,

Οὐ ναῦλα κωκυτοῖσι, οὐ λύρα φίλα.

Strabo lib. 10. Nablia pſalteria quæ vtraque manu pulſantur. Ouidius,

Diſce etiam duplici genialia nablia palma
Vertere, conueniunt dulcibus illa modis.

Ambroſius libro 3. de vtilitate ieiunij pſalteria docet adhiberi conuiuiis, vt libidines incitentur. S. Hieronymus epiſt. ad Dardan. pſalterium interpretatur laudatorium, quod formatum fuerit in clypei quadrati modum chordarum decem. De cantico conuiuali Manilius,

Ille dabit cantus inter conuiuia lætos.

Seneca de beata vita cap. 11. de Apicio, & Nomentano; vides hos è ſuis lectis ſpectantes B popinam ſuam, aures vocum ſono, ſpectaculis oculos oblectantes. Macrobius lib. 2. c. 4. delectatus inter cœnam pueris ſymphoniacis. Capitolinus de Vero; Adduxerat ſecum & fidicines, & tibicines, hiſtriones, ſcurráſque mimarios, & præſtigiatores, & omnia mancipiorum genera, quorum Syria & Alexandria paſcitur voluptate.

CAP. X.

De vocibus Iuleis.

VIdeo dubitari quæ ſint Iuleæ voces apud Lactantium in Phœnice,

Quam nec Iuleæ voces, nec tibia poſſit C
Muſica cyrrhæis aſſimilare modis.

Nonnulli arbitrantur fuiſſe cantus ſolemnes haberi ſolitos ludis quinquennalibus inſtitutis à Nerone & Domitiano. Tzetzes Chiliade 13. cantum eſſe vult. Meminit & Clemens Alexandrinus lib. 6. ſtromat. p. 279. & ex Eratoſthene citat hunc locum,

Χερνῆτις στίχουσα καλὰς ᾔειδεν ἰούλους.

Athenæus lib. 14. ſcribit, manipulos in cumulum congeſtos vocari iulos, & hymnos in Cererem iulos. *τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς ὕμνους τοὺς εἰς τὴν θεὸν οὔλους καλοῦσι καὶ ἰούλους.* Euſtathius Iliad. *σ. δημήτριος ἴουλος καὶ συνθέτως δημητρίουλοι ὕμνοι εἰς δήμητραν, οἱ καὶ καλλίουλοι, καὶ ἐπιφώνημα ἐμμελές τὸ,*

Πλεῖστον οὖλον οὖλον, ἴουλον ἵει.

Fructus, inquit Athen. *& hymnos in Cererem vocant vlos, & iulos.* Euſtath. *Cereris iuli, & de-* D *metriuli vna voce hymni ſunt in Cererem, qui & calliuli dicuntur, & acclamatio fuit conſona; Plurimum fructum iulum mitte.* Polluci libro 1. dicitur Demetrulus aut Demetriulus. Monet item Athenæus ἴουλον dici cantilenam lanificarum, *τὴν τῶν ταλασιουργῶν ᾠδήν. αἱ δὲ ἴουλοι καλούμεναι ᾠδαὶ δήμητρι καὶ φερσεφόνῃ πρέπουσι.* *Iulei cantus Cereri, & Proſerpinæ canuntur.* Euſtathius Iliad. *σ. ἡ μὲν τι ἐξ ἐπιχάρμου χρῆσις ἐθέλουσα τὸν αἴλινον ᾠδὴν ἐριουργούντων εἶναι, οὐ τὸν λῖνον τὸ κύριον ἐγκεῖσθαι τῷ αἰλίνῳ βούλεται, ἀλλὰ τὸ λίνον.* *Epicharmus cùm ælinon cantiunculam lanificarum eſſe vult, linus in voce ælinus non eſt nomen proprium viri, ſed linum ſignificat.* Ibidem oſtendit Euſtathius lityerſen *τὴν τῶν θεριστῶν ᾠδὴν εἶναι*, *meſſorum* : *βουκολισμὸν τὴν τῶν βοσκόντων.* Lityerſes Midæ nothus, meſſor inſignis laudari ſolitus. Bucoliſmus, cantiuncula paſtorum. Imæus quibuſdam cantio quam concinunt *ἀντληταί*, id eſt, *aquarum hauſtores.* Callimachus,

Ἄειδε καί πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον. E

Canit aliquis aquam hauriens Imæum. *τήνελλος* Ariſtophanis Scholiaſtæ eſt *κρουμάτιον*, id eſt, pulſatiuncula, quæ in victoria editur, vel lyræ harmonia. Ariſtoph.

Ἀλλ' ἐὰν μὲν τύγε νικᾷς τῇ βοῇ τήνελλος εἶ.

Si ſuperas voce tenellus es, id eſt, victor. Cantilena *ἐπινίκιος*, *τήνελλα καλλίνικε.* Pindar. ode 9. Olymp.

τὸ μὲν ἀρχιλόχου μέλος
φωνᾶεν ὀλυμπίᾳ,
καλλίνικος ὁ τρίπλοος κεχλαδώς,
ἄρκεσε κρόνιον παρ' ὄ-
χθον ἡγεμονεῦσαι

κωμά

Digitized by Google

A κωμάζοντι φίλοις Ἐφαρ-
μόστῳ σὺν ἑταίροις.

vbi Scholiaſt. τὸ Ἀρχιλόχου μέλος τοῖς νικῶσι τὰ ὀλύμπια ᾔδετο. ἦν τρίστροφον, κοινῶς δυνάμενον ἁρμόζειν ἐπὶ παντὸς νικηφόρου, διὰ τὸ τῆς πράξεως αὐτῆς ψιλὸν ἔχειν τὸν λόγον, μήτε δὲ ὄνομα, μήτε ἰδίωμα ἀγωνίσματος. *Archilochi vocale melos in Olympia, callinicus triplex ſonans ſatis fuit, vt ad collem Saturnium Epharmoſto comeſſanti cum caris ſociis viam praeiret. Archilochi melos tribus ſtrophis conſtat, cuilibet victori poteſt aptari qui rem tangit, non nomen certaminis.* Tenellum volunt eſſe filium Apollinis ex Melia Oceani filia, vatem apud Iſmenum, vbi μαντεῖον eius Iſmenium. ἐπιλήνιος ᾠδή, ad torcular Baccho ſacta cantilena. Lege Athenæum lib. 14. cap. 3. vbi Caſaubonus multa & præclara.

B

CAP. XI.

De Meſochoro, Hilarodo, Magodo, & aliis.

IN Theatro fuere meſochori, lyriſtæ, choraulæ, tympaniſtriæ, pſaltriæ, hilarodi, ſimnodi, magodi. Sidonius lib. 1. c. 2. Nec ſub phonaſco vocalium meditarum acroama ſimul intonat, nullus ibi lyriſtes, choraules, meſochorus, tympaniſtria, pſaltria. Lyriſten intelligo qui aſſa & mera lyra canat ſine voce. Choraulen, qui in choro tibiam inflet. Apuleius lib. de Deo Socratis. Sidonius in Narbone,

C *Quid dicam citharistrias, choraulas?*

Meſochorus in medio choro ſtetit, vt ſignum canendi daret. Plinius lib. 2. epiſt. 14. Hoc infiniti clamores commouentur, cùm meſochorus dedit ſignum. Meſochorus item ſaltatorem plauſu & crepitu iuuabat. Vet. Scholiaſtes Iuuenalis ad ſatyr. 6. Antea teſtis percutiebant ſaltantibus pantomimis. Mos erat vt meſochori percuterent manibus. Pſaltriæ & tympaniſtriæ puellæ ſalticæ fuerunt, vt loquitur Ioannes Saliſberienſis Polycrat. lib. 8. cap. 12. vel potiùs ſaltatrices, quæ nudæ fluctuantibus lumbis ac criſpantibus obſcœno motu in conuiuiis pruriginem ſpectantibus conciliarent. Hilarodi erant qui ludum grauitate temperant, & hilaritate carmina ſua condiunt. Athenæus lib. 14. ex Ariſtotel. σεμνότερος δὲ τῶν τοιούτων ἐστὶ ποιητῶν ὁ ἱλαρῳδὸς καλούμενος. οὐδὲν γὰρ σχινίζεται, χρῆται δὲ ἐσθῆτι λευκῇ ἀνδρείᾳ, καὶ στεφανοῦται χρυσῷ στεφάνῳ, καὶ τὸ μὲν παλαιὸν ὑποδήμασιν ἐχρῆτο, νῦν δὲ κρηπῖσι. ψάλλει

D δ᾽ αὐτῷ ἄρρην καὶ θήλεια, ὡς καὶ τῷ αὐλῳδῷ. *Hilarodus plus grauitatis habet quàm ij quos ſuprà poſui. Non enim frangitur in motus parum viriles. vtitur veſte virili, corona aurea coronatur; olim calceo vſus eſt, nunc crepida. pſallit ei mas & fœmina, vt & tibicini.* Dicti ſunt & ſimodi à Simo Magnete Poeta hilarodo elegante, ait Ariſtoteles. Magodus dicitur qui muliebres & viriles perſonas ſumit, minúſque grauis eſt quàm hilarodus. Athenæus lib. 14. cap. 4. μαγῳδὸν τὸν ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα πρόσωπα ὑποκρινόμενον. Frangebatur in motus & voces effœminatas. Hilarodi Tragœdiæ ſeruiunt, magodi Comœdiæ. τὴν μὲν ἱλαρῳδίαν σεμνὴν οὖσαν παρὰ τὴν τραγῳδίαν εἶναι, τὴν δὲ μαγῳδίαν παρὰ τὴν κωμῳδίαν.

CAP. XII.

E

De Chori Canticis.

IN Theatro proprium choro fuit, vt aſſa voce caneret, ac è multis vocibus concentum vnum efficeret, quanquam & alicubi tibiæ interpoſitæ ſunt. Seneca epiſt. 84. Non vides, quàm multorum vocibus chorus conſtet, vnus tamen ex omnibus ſonus redditur. Aliqua illic acuta eſt, aliqua grauis, aliqua media. Accedunt viris fœminæ, interponuntur tibiæ. Singulorum ibi latent voces, omnium apparent. Vnus ex omnibus fuit, qui tonum præiret cuique, ne deerrarent, & diſcordes fierent. Ariſtoteles de mundo, καθάπερ δὲ ἐν χορῷ κορυφαίου κατάρξαντος συνεπηχεῖ πᾶς ὁ χορὸς ἀνδρῶν, ἔσθ᾽ ὅτε καὶ γυναικῶν, ἐν διαφόροις φωναῖς ὀξυτέραις καὶ βαρυτέραις μίαν ἁρμονίαν ἐμμελῆ κεραννύντων. κατὰ τὸ ἐνδόσιμον ὑπὸ τοῦ κορυφαίου προσαγορευθέντος. *Vt in choro Coryphæo incipiente vniuerſus chorus*

ſimul accinit virorum, & mulierum, in diuerſis vocibus acutis & grauibus vnum concentum miſcentibus. Secundùm rythmum à Corypbæo præſcriptum. Philoſtratus in Venere. καὶ ἡ διδάσκαλος ἀποβλέπει τὴν ἀπᾴδουσαν κροτοῦσα τὰς χεῖρας, καὶ εἰς τὸ μέλος ἱκανῶς ἐμβιβάζουσα. Id eſt, *& magiſtra reſpicit eam quæ in cantu diſcordat plaudens manus, & in melos ſufficienter deducens.* Quæ verba imitatus eſt Ariſtænetus lib. 1. καὶ ἡ διδάσκαλος ἐπέβλεπε τὴν ἀπᾴδουσαν, καὶ εἰς τὸ μέλος ἱκανῶς ἐνεβίβαζε χειρονομοῦσα τὸν τρόπον. Id eſt, *& magiſtra chori reſpiciebat eam quæ in cantu diſcordaret, & in melos commodè deducebat manu tonum aſſignans.* Quam interpretationem veram eſſe locus Philoſtrati docet, legendúmque ἀπᾴδουσαν, non ἐπᾴδουσαν, vt vulgò. Olim chorus in Tragœdiis totam fabulam peragebat, ait Ariſtoteles lib. de poëtica, διεδραμάτιζον. Poſtea Theſpis vnum actorem induxit, Æſchylus alterum. Idem contraxit choros nimiùm extenſos refugiens prolixas illas monodias, vt ſuprà oſtendimus. Chorus autem primùm repertus eſt à Philammone Delphico, circa templum Delphicum inſtitutus, auctore Plutarcho lib. de Muſica. Φιλάμμωνα χοροὺς πρῶτον περὶ τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν στῆσαι. Is partes ſuas non modò cantu, ſed etiam certo genere ſaltationis peragebat; cuius rei originem ab agricolis arceſſit Tibullus, A B

Agricola & minio perfuſus Bacche rubenti
Primus inexperta duxit ab arte choros.

Poſtea chorus cùm in ſcenam inductus eſſet, per initia totam fabulam peregit: vbi res longiùs progreſſa eſt, pro auctore & reliquis pauca præfatus eſt. Iſocrates Panathen. καὶ περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὥσπερ χορὸς πρὸ τοῦ ἀγῶνος, προαναβαλέσθαι ταῦτα ἐβουλήθην. Id eſt, *& de me ipſo, & de aliis, quaſi chorus ante certamen, præmittere iſta volui.* Horat. in Arte,

Auctoris partes chorus, officiúmque virile
Defendat.——— C

Tandem ita res deſcripta eſt, vt duæ partes Tragœdiæ præcipuæ eſſent; ſcenica, quæ ab hiſtrionibus peragitur in ſcena, ſeriémque rei geſtæ exhibet; chorica, quæ ornatus ferè causâ è viris & fœminis in Tragœdiis interponitur, & res ab hiſtrionibus expoſitas aut querelis, aut hymnis proſequitur. Horatius de choro loquens,

——*Nec quid medios intercidat actus*
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faueat & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.

Moris autem erat, vt in viis tibicen perſonis choricis præiret; vt vetus Scholiaſtes. ἐν ταῖς τῆς τραγῳδίας χορικῶν προσώπων αὐλητὴς προηγεῖτο, ὥστε αὐλοῦντα προπέμπειν. In Comœdiis quoque chorus fuit viginti & quatuor perſonis conſtans. vetus Scholiaſtes, ὁ κωμικὸς χορὸς συνειστήκει ἐξ ἀνδρῶν κδ. καὶ εἰ μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως ἤρχετο ἐπὶ τὸ θέατρον, διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀψῖδος εἰσῄει, εἰ δὲ ὡς ἀπ' ἀγροῦ, διὰ τῆς δεξιᾶς ἐν τετραγώνῳ σχήματι ἀφορῶν εἰς τοὺς ὑποκριτάς. *Et ſi quidem chorus ex vrbe veniret in Theatrum, intrabat per fornicem ſiniſtrum, ſi autem ab agro, per dextrum forma quadrata procedens, & ſpectans actores, qui cùm diſceſſiſſent ſepties chorus vertebatur, in vtramque Theatri partem ſe flectens. Vocabatur autem prima conuerſio parabaſis; ſecunda fuit idem nomen; tertia dicta eſt longa, ſeu πνῖγος: quarta ſtrophe aut ode: quinta epirrhema: ſexta antiſtrophos, aut antode: ſeptima antepirrhema.* ἀναχωρούντων δὲ τῶν ὑποκριτῶν ἑπτάκις ἐστρέφετο ὁ χορὸς προσέχων ἐφ' ἑκάτερα μέρη τοῦ θεάτρου. ἐκαλεῖτο δὲ τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα τῆς ὀρχήσεως παράβασις. ὁμωνύμως τῷ γένει (puto legendum, δεύτερον δὲ ὁμωνύμως τῷ γένει) τὸ τρίτον μακρὸν, τὸ καὶ πνῖγος: τέταρτον στροφὴ ἢ ᾠδή: τὸ πέμπτον ἐπίρρημα: τὸ ἕκτον ἀντίστροφος ἢ ἀντῳδή: τὸ ἕβδομον ἀντεπίρρημα. Paulo aliter, & meo animo meliùs, alius Scholiaſtes. Parabaſis, inquit, eſt excurſio quædam & quaſi digreſſio, qua, vbi hiſtriones è ſcena diſceſſiſſent, chorus apoſtrophen habebat ad populum, vel de ſe ipſo, vel de Rep. vel de ſingulorum vitiis. Ea implebatur melydrio, commatio, ſtropha, antiſtropha, epirrhemate, antepirrhemate, & anapæſto. Chorus autem comicus introducebatur in orcheſtram, cui logio nomen: & quoties ſermonem haberet ad hiſtriones, ſcenam ſpectabat, quoties autem abiiſſent hiſtriones, anapæſtos ſuos percurrebat, populúmque intuebatur, quæ dicitur ſtrophe. Erant autem Iambica tetrametra. Deinde antiſtrophon accinentes, iterum tetrametra canebant, quorum erat vnus ordo qui 18. verſibus conſtabat. Vocabantur autem epirrhemata. Chori vniuerſa actio dicebatur parabaſis. ὁ χορὸς ὁ κωμικὸς εἰσήγετο ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τῷ νῦν λεγομένῳ λογείῳ. καὶ ὅτε πρὸς τοὺς ὑποκριτὰς διελέγετο πρὸς τὴν σκηνὴν ἀφεώρα, ὅτε δὲ ἀπελθόντων τῶν ὑποκριτῶν τοὺς ἀναπαίστους διεξῄει πρὸς τὸν δῆμον ἀπεστρέφετο, καὶ τοῦτο ἐκαλεῖτο στροφή. ἦν D E

δὲ τὰ

A ἢ τὰ ἰαμβεῖα τετράμετρα. εἶτα τὴν ἀντίστροφον προσάδοντες πάλιν τετράμετρα ἐπέλεγον, εἰς ὧν (ὧν
lege) στίχος. ἦν ἢ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ις. ἐκαλεῖτο δὲ ταῦτα ἐπιῤῥήματα. ἡ δὲ ὅλη πάροδος τοῦ χοροῦ
ἐκαλεῖτο παράβασις. Chorus autem tragicus perſonis 15.conſtabat, quinis in longum, ternis
in latum diſpoſitis. Quorum hoc ζυγὸν, illud στιχὸν vocant. κατὰ ζυγὸν ingrediuntur terni,
κατὰ στιχὸν quini. In Comœdiis quatuor erant in iugo, ſeni in ſtœcho. Primus ingreſſus
chori in Theatrum dicitur parodus. Alter epiparodos. Medius digreſſus, quando in medio
fabulæ in vtramuis partem digrediebatur chorus, μετάστασις. Chorus in orcheſtra ſe primùm
ad dexteram ſeu ad ortum conuertebat, quæ ſtrophe dicta eſt, deinde ſiniſtrorſum in oc-
caſum, quæ antiſtrophe. ipſa cantio ode, & antode vocatur. Tertiò conſiſtebant in medio
quaſi in conſpectu Deorum, & canticum quod cæteris accinitur, & dicitur epodos, abſol-
uebant, quod aras circumobeuntes Deorum præconia verſibus canebant. Quem morem à
B Theſeo inſtitutum volunt, cùm è Creta redux ac vota ſoluens labyrinthi ambages imitare-
tur. Alij ſumptum putant à conuerſione cæli in occaſum, & erronum in ortum, & ſicuti
terra in medio conſiſtit immobilis, ita ἐπῳδὸν in medio conſiſtere voluerunt. Legendi
Scholiaſtes Ariſtophanis, Victorinus & Didymus in Pindarum. Aliquando chorus in
duas partes diſcedebat, quam rem διχορίαν vocant. Ipſæ partes ſeu cantica dicuntur ἡμι-
χόρια, ſeu ἀντιχόρια Polluci. Canticorum autem erant alia parodica, alia quæ aſtantibus
canerentur, nonnulla quæ præcinerentur, quædam quæ in medio, alia quæ in fine fabulæ.
Ariſtoph in Veſpis Scholiaſt. τῶν χορικῶν μελῶν τὰ μέν ἐστι παρῳδικά, τὰ ἢ στάσιμα, τὰ δὲ προῳδικά,
τὰ δὲ ἐπῳδικά, τὰ ἢ ἐξωδικά, καὶ ἀποχωρητικά, ἅπερ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος ᾄδεται. Epodici
exemplum eſt apud Euripid. in Hecuba. ἐμοὶ χρὴ συμφοράν. τὰ τοιαῦτα εἴδη τῶν χορῶν καλεῖται
ἐπῳδικά, ἐν οἷς ὁμοίοις ἀνόμοιόν τι ἐπιφέρεται. Vide interpretem Euripid. fol. 27. 28. f. 30. 31.
C p. 1. Erant in choro qui ſoli canerent, ij nempe quibus vox eſſet gratiſſima & præ cæteris ſua-
uis. Nec enim chorodidaſcalus eum qui cæteris nitidiùs caneret, miſtum aliis in turba ca-
nere ſinebat. Ariſt. 3. Polit. οὐδὲ δὴ χοροδιδάσκαλος τὸν μεῖζον καὶ κάλλιον τοῦ παντὸς χοροῦ φθεγγό-
μενον ἐάσει συγχορεύειν. Paregoremata dicebantur, vbi quid ageret chorus quod in Theatro
exaudiretur. Sicuti ranarum chorus apud Ariſtophanem. Olim alij canebant in turba, nu-
meriſque præcinentis magiſtri conſentiebant. Columel. lib. 12. cap. 2. Vbi chorus canentium
non ad certos modos, neque numeris præeuntis magiſtri conſenſit, diſſonum, contrà ſi
conſenſit. nefas enim fuit ἐν χορῷ χορευτὴν ὄντα μὴ προσέχειν τῷ κορυφαίῳ, id eſt, *in choro cho-
ricum exiſtentem non attendere Corypheo*, ait Dio Chryſoſt. de libertat. Quemadmodum autem
inducebatur chorus à tibicine in Scenam, ita & reuocabatur ac emittebatur, vnde modi ti-
bicinum quibus receptui canitur, dicuntur ἔξοδοι. Suidas, οἱ ἔξοδοι, νόμοι αὐλικοί, δι' ὧν ἐξῄεσαν οἱ
χοροί, καὶ οἱ αὐληταί. Cratinus,

D τὰς ἐξόδους ὑμῖν ἵν' αὐλῶ τοὺς νόμους.

Heſychius ait, ἀλλ' ἄναξ, ἐξόδιον εἶναι κιθαρῳδοῦ τὸ καθαπτάδον καὶ τὸ νῦν. Id eſt, *hæc verba, ἀλλ' ἄναξ,
exodium & egreſſio erat citharœdi, quod hodiéque accinitur.* Exodij illius initium, ἀλλ' ἄναξ, *ſed ô
Rex.* Atellanis nouiſſimum canticum fuit, *venit io ſimus à villa*. Sueton. in Galba cap. 13. vel
venit noſter ſimus à villa. Erant & chori ſaltatorum dicti βυλλίχαι χοροί τινες ὀρχηστῶν παρὰ
Λάκωσι. Mutus enim chori in orcheſtra ſaltationis genus fuit, vnde prouerbium, ἀπροσδιό-
νυσον ἐκτὸς χοροῦ ὀρχεῖσθαι, id eſt, *abſurdum eſt extra chorum ſaltare*, quod dicitur ἐξορχεῖσθαι, ἀπορ-
χεῖσθαι. Apud Athenæum lib. 14 Praſinas Fliaſius cùm tibicines & chorici mercenarij orche-
ſtras obtinerent, ἀγανακτεῖ ἐπὶ τῷ τοὺς αὐλητὰς μὴ συναυλεῖν τοῖς χοροῖς, καθάπερ ἦν πάτριον,
ἀλλὰ τὸν χορὸν συνᾴδειν τοῖς αὐληταῖς. De choro Pollux lib. 4. hæc habet. Choregium locus vbi
eſt apparatus choragi. Coryphæus chori, chorolectes, choropœus, doctor chori, ſubdoctor,
E chorodidaſcalus, qui ſtat à dextra parte, qui ſtat à læua, λαυροστάτης, qui in medio choro la-
tet, quia eſt deterior, τριτοστάτης, qui ſtat tertius. Erant varij chori, chorus puerorum, vi-
rorum, comicus, tragicus, ſemichorus, contrarij chori, ἀντιχορία. Cùm chorus in duo diuidi-
tur, dicitur dichoria, vtraque pars, ſemichorus, cùm canunt contrarij, ἀντιχορία. Tres chori
Laconum, puerorum, iuuenum, ſenum, τριχορία. Ingreſſus chori dicitur parodus, exitus
metaſtaſis, alter ingreſſus ἐπιπάροδος, perfectus exitus ἄφοδος. Epiſodium in fabula res
quædam eſt coniuncta & cohærens. Exodium canticum eſt quod exeuntes canunt. Partes
autem chori ſunt ſtœchus, id eſt, ordo à fronte ad tergum; iugum, ordo ab vno cornu ad
alterum. Tragici chori iuga ſunt quinque, quorum ſingula tribus choricis conſtant, ſtœ-
chi tres, quorum ſinguli quinque choricis conſtabant. In choro enim tragico quindecim
chorici erant. Si per iuga intrarent, tres ſimul intrabant, interdum ſinguli. Comicus

chorus conſtabat 14. choreutis, ſeu choricis, & iugis ſex. Singula iuga quatuor choricis continebantur. Stœchi erant 4. in quibus ſingulis ſex chorici erant. Paraſcenium dicitur cùm pro quarto hiſtrione choricum aliquem aliquid dicere canentem oportet. Si quartus hiſtrio aliquid diceret, vocabatur parachoregenia, quia præter chorum loqueretur. Olim tragicus chorus quinquaginta choricis continebatur, vſque ad Eumenides Æſchyli, qui numerum contraxit. Chori mulierum meminit S. Chryſoſt. lib. contra eos qui ſubintroduct. *καθάπερ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἐν τῷ χορῷ τῶν γυναικῶν ὁ τοῖς ὑπορχουμένοις ὑπάδων χοραύλης, vt choraules in orcheſtra, qui in choro mulierum ſaltantium canit.* Chori autem cantica interponebantur ad voluptatem populi, tum verò ad leuandos actores. Victruuius lib. 5. præfat. Græci quoque Poëtæ comici interponentes è choro canticum, diuiſerunt ſpatia fabularum. ita partes cubica ratione facientes intercapedinibus leuant actorum pronuntiationes. Vt autem minueretur faſtidium audientium, quemadmodum hiſtrionum diuerbia inter ſe pugnabant, ita & chori cantica, non vnum & idem, eodémque modo, ſed variè varia ingerebant, & inter ſe verbis velitari videbantur ad tripodes orcheſtræ. Ariſtides in Rhodio de concordia. Aſpicite hos tripodas, inquit, ſcenicos (fortè legendum, *ἀπεβλέψατε, aſpexiſtis.*) omnes autem gaudetis eorum aſpectu. An iſti diutiùs ſtarent, ſi chori in tripodibus pugnarent? An hoc apparet, niſi contraria, & alius aliud diceret, aut eadem diuerſo modo, neceſſariò iis ſugiendum, & abſiſtendum eſſe? *ἢ τοῦτό γε εὔδηλον, ὅτι κἂν εἰ μὴ τἀναντία, μηδὲ ἄλλος ἄλλο τι, ταὐτὰ δὲ ῥήματα μὴ κατὰ ταὐτὸν ἀπαιτεῖς ᾖδον, φεύγειν λοιπὸν ἦν αὐτοῖς.* A B

CAP. XIV.

De choris cyclicis. C

DICEBANTVR chori cyclici non modò qui in orbem formarentur in orcheſtra, ſed & anniuerſarij, qui in orbem anno confecto redirent. Plutarch. in Andocide, *καὶ αὐτὸς δὲ ἐχορήγησε κυκλίῳ χορῷ τῇ αὑτοῦ φυλῇ ἀγωνιζομένῳ διθυράμβῳ.* in vita Lycurgi Rhetoris, *Ποσειδῶνος ἀγῶνα ποιεῖν ἐν Πειραιεῖ, κυκλίων χορῶν οὐκ ἔλαττον τριῶν.* Id eſt, *Andocides ſumptus ſuffecit cyclico choro ſuæ tribui certanti dithyrambo.* Item, *in Piræo Neptuni certamen facere, cùm cyclici chori tribus pauciores non eſſent.* Cyclicæ tibiæ, quæ choro ſeruirent. Cyclicus magiſter, qui chorum doceret. Heſych. *κύκλιοι χοροί*, & *κυκλικοί, κύκλιοι αὐλοί, χορικοί. κύκλιον, διδάσκαλον κύκλιον, καὶ χορὸν διδάσκοντα.* Encycliæ diſciplinæ propriè lyricæ, ait Tzetzes, quod chorus è viris quinquaginta in circulum ſtans melodias caneret. Chiliade 11. cap. 377. *ἐγκύκλια μαθήματα τὰ λυρικὰ κυρίως, ἀπὸ τοῦ κύκλῳ τὸν χορὸν τὸν ἱστῶντα ἀνδρῶν ὄντα πεντήκοντα λέγειν τὰς μελῳδίας.* Xenophon in Occumenico, *ὥσπερ κυκλικὸς χορὸς οὐ μόνον αὐτὸς καλὸν θέαμά ἐστι, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ καλὸν, καὶ καθαρὸν φαίνεται. Vt cyclicus chorus,* inquit, *non tantùm aſpectu gratus, ſed media eius pars pulcra, & pura cernitur.* Ariſtoph. in Auibus Scholiaſt. *μέλη κύκλια* interpretatur *ἐκτεταμένα. τοὺς δὲ κυκλίους χοροὺς στῆσαι πρῶτον Λᾶσον Ἑρμιονέα, ἄλλοι δὲ Ἀρίονα Μηθυμναῖον. Cantus, ſeu modos circulares interpretatur extenſos. Laſum Hermioneum, alij Arionem Methymnæum ferunt primum omnium choros cyclicos inſtituiſſe.* Philoxenus verò primus carmen modificatum in cyclios choros intulit, vt ſcribit Plutarch. lib. de Muſica, *εἰς τοὺς κυκλίους χοροὺς μέλη εἰσηνέγκατο.* In vita Alexandri *χοροὺς ἐγκυκλίους* vocat, non annuos, ſed lyricos, qui ſtantes in orbem canebant, vt ait Tzetzes. Athenis chori cyclij Dionyſiis certabant, & victori Iudices præmium adiudicabant. Æſchines contra Cteſiphont. *τοὺς μὲν κριτὰς τοὺς ἐκ Διονυσίων, ἐὰν μὴ δικαίως τοὺς κυκλίους χοροὺς κρίνωσι, ζημιοῦτε. Mulctatis Iudices Dionyſiis, niſi iuſtè cyclios choros iudicarint.* Meminit Plato in Axiocho, *διατριβαὶ φιλοσόφων, καὶ θέατρα ποιητῶν, καὶ κύκλιοι χοροὶ, μουσικὰ ἀκούσματα.* Ariſtophan. in Nubibus, D E

—— *Κυκλίων τε χορῶν ᾀσματοκάμπτας.*

Id eſt, *qui flectit cantica in choris cyclicis.* Ariſtophani *κύκλια μέλη, κυκλιοδιδάσκαλος*, id eſt, vt Scholiaſtes in Auibus interpretatur, *διθυραμβοποιός*, quia *διθυραμβοποιοὶ τὰ ἐγκύκλια διδάσκειν* ſolebant. Cyclici & dithyrambici iidem fuêre, vt Ariſtoph. Scholiaſtes in Auibus. Iſaac. Tzetzes in Lycoph. Cyclia illa, ſiue dithyrambica canebantur ad lyram, quæ communis melicis, & dithyrambicis. Non tamen omnes cyclici erant dithyrambici. Erant enim & cyclici epici. Galenus lib. 1. Therapeut. *τοὺς μελοποιοὺς κατὰ Πίνδαρον ᾄσαντες ὑψηλῶς ἐν διθυράμβοις πάλαι τὸν Διόνυσον.* Suidas, *διθυραμβοδιδάσκαλοι περὶ μετεώρων καὶ τῶν νεφελῶν λέγουσι πολλά.* Eorum ſunt *πολύστροφοι ὕμνοι.* Tzetzes ad Lycophr. *πρὸς Διόνυσον πολυστρόφους ὕμνους.* Scholiaſt.

Ariſto

Digitized by Google

A Ariſtophan. ad Nubes, πολυπλόκους λέξεις, καὶ συνθέτους τῶν διθυραμβοποιῶν. Demetrius Phalereus lib. de interpretat. iuncturam verbi audacem vocat διθυραμβώδη διπλωσιν. Suidas, διθύραμβος λέξις φλεγμαίνουσα ποιητικοῖς ὀνόμασι. Pindarus ode 3. Olymp. dithyrambum vocat βοηλάταν & clamoſum. Epicharmus apud Athenæum lib. 14. οὐκ ἐστὶ διθύραμβος αἴ ὕδωρ πίνῃ. Nonnulli putant choros encyclios dictos, qui in triuiis, & circulis canebant, πρὸς διαστολὴν τῶν θυμελικῶν, καὶ σκηνικῶν, *ad differentiam chori thymelici, & ſcenici*, quorum imaginem retinebant Romæ mimi planipedes, qui non in ſcena, vel in orcheſtra, ſed in circulis de plano nudis pedibus agebant. Ariſtoteles problemate 15. ſect. 19. διθυραμβοποιῶν χοροὺς κυκλικοὺς dictos ait, quia nullis ſtrophis, aut antiſtrophis vterentur. Plutarchus in vitis 10. Rhetorum ſcribit, Andocidem choro cyclico, ſiue annuo certanti dithyrambico tribui ſuæ miniſtraſſe ſumptus, victorémque dicaſſe tripodem, excelsóque in loco ſtatuiſſe. Philo-
B xenus dithyrambicus Poëta erat in Sicilia apud Doras. Aiunt autem eum rem habuiſſe cum Galatea quadam Dionyſij Tyranni concubina, quare & in latomias relegatus eſt, vnde fugiens venit Cythera, vbi fabulam Galateam fecit, in qua Cyclopem Galateæ amore captum introducit, Dionyſium obſcurè ſignificans. Ariſtophanis Scholiaſtes in Pluto, Φιλόξενος ὁ διθυραμβοποιὸς ἐν σικελίᾳ ἦν παρὰ δωριεῦσι. λέγουσι δὲ ὅτι περὶ γαλάτειαν τινὶ παλλακίδι διονυσίου περιέβαλε, &c. Ælianus lib. 12. var. κύκλωπα τὸν Φιλοξένου μελῶν κάλλιστον, *pulcerrimum carminum Philoxeni* vocat. Sed vt ad patulum orbem Horatij, & cyclos poëticos veniamus; nonnulli exiſtimant orbes Poëtarum fuiſſe tres, antiquum, nouum, Homericum. Horatius,

Nec circa vilem, patulúmque moraberis orbem.

Proclus in Chreſtomathia; Vetus, inquit, orbis à chao exorſus in reditum Vlyſſis in pa-
C triam deſinit. Noui principium ab ortu belli Thebani, aut Trojani. Primus orbis fuit in Thebaide Antimachi, cuius principium; *Fortunam Priami cantabo.* Tertius cyclus eſt Homeri, qui à medio incipit, de quo circulo Ariſtoteles cap. 9. lib. 1. de Reprehenſ. Sophiſt. ὁ δὲ ἔπη ὁμήρου ποίησις σχῆμα διὰ κύκλου. vbi Alexander Aphrodiſæus ita arguit; τὰ ἔπη κύκλος, ὁ κύκλος σχῆμα, τὰ ἔπη σχῆμα. *Verſus ſunt circulus, ſed circulus eſt figura, igitur verſus ſunt figura.* Photius in Biblioth. de Proclo loquens, διαλαμβάνει δὲ καὶ περὶ λεγομένου ἐπικοῦ κύκλου, ὃς ἄρχεται ἐκ τῆς οὐρανοῦ, καὶ γῆς μυθολογουμένης μίξεως, διεξέρχεται δὲ περὶ θεῶν τὰ τ᾽ ἄλλα τοῖς ἕλλησι μυθολογούμενα. *Differit autem de epico orbe, qui incipit à cæli, & terræ fictitia mixtione, diſcurrit autem & de Diis ea quæ vulgò fabulantur.* Quod ab Heſiodo factum in Theogonia. Circulum vocat perpetuum carmen, poëma perpetua ſerie contextum. τοῦ ἐπικοῦ κύκλου τὰ ποιήματα διασώζεται, καὶ σπουδάζεται, οὐκ οὕτω διὰ τὴν ἀρετὴν, ὡς διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων, vt ait Proclus. *Orbis epici poëmata ſeruantur ſtudioſè non tam adeò propter virtutem, quàm ob perpetuam,*
D *& connexam ſeriem rerum quæ in eo ſunt.* Quæcunque circulo fiunt, generaliter fiunt, vt κύκλῳ διδάσκειν παῖδα, τουτέστι καθολικῶς, *circulo puerum docere, eſt à prima literatura totum artium orbem tradere.* Vegetius de re veterinaria dixit, circulo curate. Syneſius in encomio caluitiei, τοὺς καλουμένους κύκλους ὑπὸ τῶν ἰατρῶν. Suidas ſcribit, Dionyſium Mileſium ſcripſiſſe circulum hiſtoricum. Item τὰ κύκλῳ ea omnia dicuntur quæ ſunt extra rem. Ariſtoteles lib. 3. Rhetor. opponit τὰ κύκλῳ, καὶ τὰ ἐν τῷ πράγματι, *quæ dicuntur circulo cum ambagibus, & quæ dicuntur ad rem.* Quare ſerui non ad interrogata reſpondent, ſed τὰ κύκλῳ, *extra rem per ambages*, καὶ προοιμιάζονται, *vtuntur procemiis.* vbi interpres, τὰ κύκλῳ, τὰ ἐκτὸς πράγματος, καὶ τῆς ὑποθέσεως, *ea quæ ſunt extra rem.* Sed vt ad epicum circulum redeamus, is triplex fuit, vt ex Proclo oſtendimus, aut certè duplex, quorum alter omnes Poëtarum fabulas perpetua ſerie continebat, qualem circulum Ouidius dedit, & carmen perpetuum vocauit,

E *—— Primáque ab origine mundi*
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Ariſtoteles in Poſterior. τὴν κύκλῳ δεῖξιν vocat *demonſtrationem, quæ circulo fit*, in qua priora ſequentium cauſæ ſunt, quod Themiſtius κύκλῳ περιέχειν, *circulo comprehendere* dixit. Alius circulus eſt carmen perpetuum, quod vnum argumentum libris aliquot complectitur, vt Homeri Ilias, & Odyſſea, qui tamen non vt Antimachus ab ouo rem repetiit, ſed à medio, vt & Virgilius, quem orbem Homericum ſuprà vocauimus. Omnes epici Poëtæ fuêre cyclici; quare Ariſtophanis Scholiaſtes κύκλια vocat τὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχοντα, *circularia quæ idem argumentum exſequuntur.* Cycliis iſtis opponuntur ij qui vel epigrammata, vel breue aliquod opus tractant. Pollianus lib. 3. Antholog.

Τοὺς κυκλίους τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας

Μισῶ,

Μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων. A
οἱ δ' οὕτω τὸν Ὅμηρον ἀναιδῶς λωποδυτοῦσι,
ὥστε γράφειν ἤδη μῆνιν ἄειδε θεά.

Odi ego cyclios iſtos Poëtas qui verba Homeri furantur, alienorum carminum fures, qui omnia penè Homeri verba exſcribunt, & pro ſuis obtrudunt. Lucanus altiùs in perpetuo carmine rem arceſſit, & hiſtoriam texit, non poëma, in quem expetit illud Horatij,

Nec ſic incipies vt ſcriptor cyclicus olim.

Euſebius lib. 1. Præparat. Euangel. Heſiodum cyclicum Poëtam vocat, ἡσίοδος, οἵ τε κυκλικοὶ περιηχημένοι (lego, τὴν περιοικουμένην) θεογονίας ἔπλησαν. *Heſiodus, & Poëtæ cyclici terrarum orbem Deorum generatione repleruut.* Monuimus ſuprà ex Tzetze, encyclias diſciplinas à cyclio choro propriè dici lyricas. Quintilianus encyclopædian vocauit omnium ſcientiarum orbem. Ineptit Ramires ad Martialem, qui cyclicas diſciplinas putat dici triuiales, quod in circulis & compitis traderentur. Viri eruditi non ſunt circulatores. Quintilianus lib. 1. vt efficiatur orbis ille doctrinæ, quem Græci encyclopædian vocant. Victruuius lib. 1. cap. 1. Cùm autem animaduerterint omnes diſciplinas inter ſe coniunctionem rerum, & communicationem habere, fieri poſſe facilè credent. Encyclios enim diſciplina, vt corpus vnum, ex his membris eſt compoſita. B

CAP. XV.

De chorago, & chorodidaſcalo. C

CHORAGI olim dicti chori ductores, quibus id erat negotij, vt priſcas rectæ Muſicæ leges obſeruarent. Athenæus lib. 14. τοὺς χορηγοὺς οὐχ ὥσπερ νῦν τοὺς μισθωμένους τοὺς χορούς, ἀλλὰ τοὺς καθηγουμένους τοῦ χοροῦ, καθάπερ αὐτὸ τοὔνομα σημαίνει, καὶ τὸ χρηστομαθεῖν, καὶ μὴ παραβαίνειν τοὺς ἀρχαίους τῆς μουσικῆς νόμους. Id eſt, *choragos dicebant non eos qui choros conducunt, iiſque mercedem ſoluunt, ſed eos qui chori ductores ſunt, quemadmodum nomen ipſum ſignificat, & bene Muſicam tractare, nec tranſgredi antiquas Muſicæ leges.* Poſtea choragi dicti qui ſumptus choro ſuppeditarent, iique ſortitò legebantur. Demoſthen. in Midiam, ἔδει (Midiam) ὅτ' ἐγὼ τῆς Πανδιονίδος χορηγὸς ὑπέστην, ἐν τῷ δήμῳ τῆς Ἐρεχθηΐδος ἀναστάντα τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς ἀντιποιεῖσθαι, καὶ καταστάντα ἑαυτὸν ἐξ ἴσου, καὶ τὰ ἴσα ἀναλίσκοντα, ὥσπερ ἐγώ, οὕτω με ἀφαιρεῖσθαι τὴν νίκην. *Oportebat Midiam, quo tempore choragus Pandionidis fui, in tribu Erecthide ſurgentem pro ſua tribu ſe mihi opponere, & ex æquo ſe ipſum conſtituentem, & ſua inſumentem, vt ego, ita mihi præripere victoriam.* Plutarchus in Alexandro, καὶ πομπὰς ἐπετέλει, καὶ χορῶν ἐγκυκλίων, καὶ τραγικῶν ἀγῶνας, &c. ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, ὥσπερ Ἀθήνησιν οἱ κληρούμενοι ταῖς φυλαῖς, &c. ἔτι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν. Ariſtides in Minerua. ἡ ἀθλῶν ἐναγωνίῳ Ἑρμῇ ἀντὶ χορηγοῦ καθίστηκεν. Id eſt, *& pompas celebrabat Alexander, & certamina chororum encycliorum, & tragicorum.* Item, *Reges Cypriorum ſumptus ſufficiebant, & chori ductores erant, vt Athenis qui ſortiebantur tribus. Illi enim ſortiebantur, vt ſumptus ſufficerent hiſtrionibus clariſſimis.* Item, *Minerua Mercurio enagonio & certaminum præſidi pro chorago conſtituta eſt.* Choragium, totum ſcenicum apparatum ſignificat. Victruuius lib. 5. poſt ſcenam porticus ſunt conſtituendæ, vti cùm imbres repentini ludos interpellauerint, habeat populus, quò ſe recipiat ex Theatro, choragiáque laxamentum habeant ad comparendum, vt ſunt porticus Pompeianæ. Prætores & Ædiles cùm ludos ederent, choragium, ſeu inſtrumentum ſcenicum ſcenicis præbendum locabant. Plaut. in Perſa; D E

πόθεν ornamenta? ab chorago ſumito,
Præbenda Aediles locauêre. ———

Choragus omnia præbenda ſcenicis redimebat, & conducebat ab Ædilibus. Athenis potentiores vltronea liberalitate ſæpe redempturam illam ſubibant. Iſocrates in Panegyr. χορηγίαν vocat. Choragus eſt dux chori, & ſuppeditator inſtrumenti ludicri, & expenſarum: Victruuius choragium poſuit pro loco vnde omnia promuntur ad ludos neceſſaria. Apuleius in Apolog. choragium thymelicum. Plaut. in Trinummo;

Ipſe ornamenta à chorago hæc ſumpſit ſuo periculo.

Choragi ipſi coronis donati ſunt, quia tibias choro inflabant. Ariſtotel. lib. 8. Polit. καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ. *Nam & Lacedæmone choragus quidam ipſe cecinit choro.*

Digitized by Google

A *choro.* Plutarchus de Nicocreonte Salaminio, & Paſicrate Solio, ἔλαχον τῆς ἐν δοξοτάτοις ὑποκρίταις χορηγεῖν. Chorodidaſcali fuerunt qui chorum docerent & regerent. Diogenes Cynicus apud Laërtium ait, imitari ſe chorodidaſcalos. καὶ γὰρ ἐκείνους ὑπὲρ τόνον ἐνδιδόναι, ἕνεκα τοῦ λοιποὺς ἅψασθαι τοῦ προσήκοντος τόνου. *Illi enim ſupra tonum attolluntur, vt cæteri tonum idoneum & commodum accipiant.* Demoſthenes in Midiam, διδάσκαλον τοῦ χοροῦ vocat. ibidem συγκροτεῖν καὶ διδάσκειν τὸν χορὸν dicitur. ὁ μετὰ ῥυθμοῦ, καὶ προσήκοντος μέλους ᾄδειν διδάσκων, ait Vlpianus, quem κορυφαῖον, καὶ ἡγεμόνα τῶν χορευτῶν vocat. Id eſt, *Coryphæus & ductor choreutarum, qui dicitur conſonare, & docere chorum, docens eum cum rythmo, & idonea modulatione canere.* Ariſtoteles de mundo, ἐν χορῷ κορυφαίου κατάρξαντος συνεπηχεῖ πᾶς ὁ χορὸς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐν διαφόροις φωναῖς. Præcentor à Latinis dicitur. Id eſt, *in choro vbi coryphæus inchoauit, accinit omnis chorus virorum, & mulierum in variis vocibus.* Ariſtides 1.
B Ièricho, οὐ δουλεύει ταῖς τῶν χορευτῶν ἐπιθυμίαις ὁ κορυφαῖος, ἀλλ' εἴ τι που καὶ χαρίζεται, τὸ μηδὲν ἐπᾶσαι συμπαρακελευόμενος τοῦ χαρίζεσθαι, ἀλλ' οὐχ ὑποβάλλουσι γ' αὐτῷ τὸ ἐνδόσιμον οἱ χορευταί, οὐδ' ὅπως ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσι, οὕτω προσάγει τὸ μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν, οὐδ' ἄν τι χρὴ διδάσκειν αὐτοὺς, παρ' ἐκείνων μανθάνει. Id eſt, *coryphæus non ſeruit libidini eorum qui in choro canunt, ſed vt eis gratificetur, aliquid canit dum eis gratificatur, ne accinat eorum cantui, non tamen ei ſubiiciunt, ac ſuggerunt toni modum, ac tenorem, neque ita modulationem ac geſtum, vt illi iuſſerint, format, neque ſi quid eos docere oportet, ab iis diſcit.*

CAP. XVI.

De Choro.

C OLIM Tragœdiæ & Satyræ partes ſuas ſolo choro peragebant ſine hiſtrionibus. Athenæus lib.14. συνέστηκεν ἡ σατυρικὴ ποίησις ἐκ χορῶν μόνον, ὡς καὶ ἡ τότε τραγῳδία, οὐδ' ἔσχε γὰρ ὑποκριτὰς εἶχε lege Pollucem lib.4.cap.15. Id eſt, *ſatyrica poeſis conſtat è ſolis choris, vt vetus Tragœdia, quæ actores & hiſtriones non habuit.* Moris autem fuit, vt Poëta ab archonte chorum peteret, quem cùm accepiſſet docebat, vt Plato lib. 7. de legib. & Athen. lib.14. ὃς οὐκ ἔδωκε αἰτοῦντι Σοφοκλεῖ χορόν. Id eſt, *qui non dedit Sophocli petenti chorum.* Cæterùm chorus tragicus nunquam hypodoria modulatione, aut hypophrygia vſus eſt, quod hypophrygia rebus gerendis accommodata ſit, hypodoria ingenio expetat magnanimo, & conſtanti, vnde & citharæ maximè congruit. Res autem gerendæ, & animi excelſi, & conſtantes, alieni ſunt à partibus chori, non ab actoribus qui perſonas Heroum gerunt, cùm chorus populi partes agat. Quare & ei luctus, & eiulatus conuenit, & mores tranquilli, & modulatio ipſa.
D Quæ cæteris harmoniis inſunt, non autem hypophrygiæ, quæ eſt furori & Baccho accommodata. Lydia autem modulatione valde afficimur. Imbecilli enim affici magis ſolent, quàm fortes. quare & Lydia modulatio conuenit choris. Agimus autem, non patimur modulatione hypodoria, & hypophrygia. quod alienum eſt à choro. Eſt enim otioſus chorus & funebris. beneuolentiam enim ei tantùm præbet cui adeſt. In Græco contextu Ariſtotelis ſect.19.cap.48. problemat. hæc verba corrupta eſſe arbitror, εἰ δὲ λαοὶ ἄνθρωποι ὧν ἐστὶν ὁ χορὸς, διὸ καὶ ἁρμόζει αὐτῷ τὸ γοερὸν, καὶ ἡσύχιον ἦθος, καὶ μέλος. ταῦτα δ' ἔχουσι αἱ ἄλλαι ἁρμονίαι, ἥκιστα δὲ αὐτῶν ἡ ὑποφρυγιστί. ἐνθουσιαστικὴ γὰρ καὶ βακχική. κατὰ μὲν οὖν ταύτην πάσχομέν τι. παθητικοὶ γὰρ οἱ ἀσθενεῖς μᾶλλον τῶν δυνατῶν εἰσι (lego, κατὰ μὲν οὖν τὴν ὑπολυδιστὶ) διὸ καὶ αὐτὴ ἁρμόττει τοῖς χοροῖς. κατὰ δὲ τὴν ὑποδωριστὶ, καὶ ὑποφρυγιστὶ πράττομεν, ὃ οὐκ οἰκεῖόν ἐστι χορῷ (aut fortè legendum eſſet, κατὰ μὲν οὖν τὰς ἄλλας πάσχομέν τι, &c. διὸ καὶ αὐταὶ ἁρμόττουσι τοῖς χοροῖς.
E

CAP. XVII.

De tropis Muſicæ.

MARTIANVS Capella quindecim tropos Muſicæ conſtituit, ſed quinque palmarios, quibus bini cohærent; Lydium, cui adhæret hyperlydius, & hypolydius. Secundus Iaſtius eſt, cui ſociatur hypoiaſtius, & hyperiaſtius. Tertius Æolius cum hypoæolio, & hyperæolio. Quartus Phrygius cum hypophrygio, & hyperphrygio. Quintus Dorius cum hypodorio & hyperdorio. Tres olim tantùm toni erant ſecundùm Polymnaſtum & Sacadam, Dorius, Phrygius, & Lydius; in ſingulis Sacadas ſtrophen efficiens docuit chorum canere

Digitized by Google

canere, Dorium quidem primum, Phrygium ſecundum, Lydium tertium; & hunc nomum vocatum tripertitum ob mutationem ait Plutarchus lib. de Muſica. τόνων γὰρ τριῶν ὄντων κατὰ Πολύμναστον καὶ Σακάδαν, τοῦ τε δωρίου, καὶ φρυγίου, καὶ λυδίου, ἑκάστων εἰρημένων τόνων στροφὰς πεποιηκέναι φασί. Hyperdorius ſonus omnium grauiſſimè ſonat, propter quod inferior nuncupatur. Hyperlydius nouiſſimus & acutiſſimus omnium, ſeptem tonis ſuperat hyperdorium omnium grauiſſimum. Modulationum autem, ait Ariſtoteles lib. 3. Politic. cap. vlt. aliæ faciunt ad mores, aliæ ad res gerendas, nonnullæ furorem quemdam animis iniiciunt. Dorica mores iuuat, perturbationes ſedat, purgat, voluptatem innoxiam animo affert cum eruditione coniunctam. Qui motu furente extra ſe rapiuntur, ſi quis modulatione vtatur Doria, quæ animos ſedat, illicò videas eos ſedari ac conquieſcere. Phrygia vim habet candem quam tibiæ in organis. vtræque enim furorem quemdam iniiciunt, & animum concitant. Quod apparet è genere poëſeos quæ tota furens eſt, ac Bacchica. hic autem motus maximè in tibiis reperitur. Apparet item in modis Phrygiis, vbi ea vis maximè elucet. Quemadmodum in dithyrambo, quem à Phrygibus exortum volunt. Philoxenus enim cum Dorica modulatione dithyrambum ſcribere aggreſſus eſt, non potuit, ſed ab ipſa rei natura in harmoniam Phrygiam incidit. Harmonia Doria maximè conſtans eſt, habétque mores viriles, & inter cæteras harmonias eſt intermedia. Lydia maximè conuenit pueritiæ, quod ornatum habeat, & inſtitutionem. Ariſtot. lib. 3. Polit. c. vltim. μέλη τὰ μὲν ἠθικά, τὰ δὲ πρακτικά, τὰ δὲ ἐνθουσιαστικά oſtendit totidem eſſe harmonias; deinde ait, ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ κινήσεως κατακώχιμοί τινές εἰσι. ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν μελῶν ὁρῶμεν τούτους, ὅταν χρήσωνται τοῖς ἐξοργιάζουσι, τὴν ψυχὴν μέλεσι καθισταμένους, ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας, καὶ καθάρσεως. τὰ μέλη τὰ καθαρτικὰ παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις πρὸς παιδείαν τοῖς ἠθικοῖς τῶν μελῶν χρηστέον. τοιαύτη δὲ ἡ δωριστί. ἡ φρυγιστὶ τῶν ἁρμονιῶν ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν ὥσπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις, &c. Phrygij modulatio ſuauiſſima eſt, vnde apud Athenæum l. 14. φρύγιος ἡδύς, *ſuauis.* Agias Muſicus ait ſtoraca qui adoletur in orcheſtris per Dionyſia, Phrygium facere odorem iis qui odorantur. Grauis fuit rythmus Phrygius, quare & ei cornu tribuunt, quod reſpondet tubarum clangori: Ἀγίας ὁ μουσικὸς ἔφη τὸν στύρακα τὸν ἐν ταῖς ὀρχήστραις θυμιώμενον τοῖς Διονυσίοις, φρύγιον ποιεῖν ὀδμὴν τοῖς αἰσθανομένοις. Item, φρύγιος ῥυθμὸς βαρύς, παρ' ὃ καὶ τὸ κέρας αὐτῷ προστάττουσι, ἀναλογοῦν τῷ τῶν σαλπίγγων κλάδῳ. Idem Muſicam vehementiſſimam ait eſſe Phrygiam, & multos Iſchiacos conualuiſſe à morbo Phrygiæ harmoniæ cantu ſobleuatos. Eadem ad furorem concitat, & Bacchica dicitur, qua Lacones & Cretes vſi in bello, quia conſtat anapæſto. Eadem Timotheus Alexandrum ad arma incitauit, & apud Boëtium iuuenis Taurominitanus domum in qua ſcortum latebat, Phrygio ſono excitus comburere feſtinauit. Dorium vt grauem amplectuntur Cretes, Lacones, Arcades. Ptolemæus ponit hypermixolidium omnium acutiſſimum. Apuleius Florid. 1. Æolium ſimplex, Aſium varium, Lydium querulum, Phrygium bellicoſum, Dorium religioſum, Ionium iucundum & floridum. Seneca epiſt. 108. Phrygij tibicinis ſono ſemiuiri concitantur, & ex imperio furentes. Quintilian. lib. 9. c. 4. Inſtit. In ſacris certaminibus non eadem ratione incitant animos, ac remittunt. Ad eam rem adhibita & Carica Muſica apud Athenæum, μελῶν γάρ τι κατεαγότων, καὶ ῥυθμῶν γοερῶν τῆς μούσης τῆς καρικῆς αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι. *Variæ,* inquit, *medicinæ ſunt Muſæ Caricæ modulorum fractorum & lugubrium.* Dorius tropus moribus honeſtis ac ſeueris accommodatus fuit, verbiſque grauibus. Syneſius περὶ προνοίας. καὶ πρὸς λύραν ᾖδε τὸν τρόπον τὸν δώριον, ὃν μόνον ᾤετο χωρεῖν βάρος ἤθους, καὶ λέξεως. οὐ μὴν ἐξέφερεν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' εἴ τις ἀκοὴ λόγων ἀρρένων συνιεῖσα. *Ad lyram canebat tropum Dorium, quem vnum indicabat capacem eſſe ponderis morum, & verborum. Non tamen in vulgus efferebat, ſed ſi quæ aures eſſent virilem & fortem ſermonem intelligentes.* Plutarchus lib. de Muſica, πολὺ τὸ σεμνόν ἐστιν ἐν τῇ δωριστί, διόπερ ταύτην προετίμησεν ὁ Πλάτων. *Plurimum eſt honeſtatis in Dorio; quare Plato eam cæteris prætulit.* Lucianus ἐν Ἁρμονίδῃ. τῆς ἁρμονίας φρυγίου τὸ ἔνθεον, τοῦ λυδίου τὸ βακχικόν, τοῦ δωρίου τὸ σεμνόν, τοῦ ἰωνικοῦ τὸ γλαφυρόν. *Harmoniæ Phrygij tropi diuinum, Lydij Bacchicum, Dorij honeſtum & graue, Ionici elegans & politum.* Lydium certè Plato auerſatur vt luctuoſum & funeſtum. lib. 3. Politicon. τὴν λύδιον ἁρμονίαν παραιτεῖται ἐπιτήδειον πρὸς θρήνους, ἣ καὶ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτῆς φασὶ θρηνώδη τινὰ γενέσθαι. Olympus primus ἐν τῷ Πύθωνι λέγεται ἐπικήδειον αὐλῆσαι λυδιστί, *epicedion in Pythone ſono cecinit Lydio, qui diſſolutus & effeminatus eſt,* τὴν λυδιστὶ ἐπανειμένην οὖσαν καὶ ἐκλελυμένην. Diſſolutior etiam fuit hypolydius à Polymnaſto repertus. Πολυμνάστῳ δὲ τόν θ' ὑπολύδιον νῦν ὀνομαζόμενον τόνον ἀνατιθέασι, καὶ τὴν ἔκλυσιν, καὶ τὴν ἐκβολὴν πολὺ μείζω πεποιηκέναι φασί. Mixolydius affectibus aptus eſt, & Tragœdiis. Quare & Tragœdi mixolydium miſcuerunt Dorio grandiori, & dignio-

by Google

A & digniori. ἡ μιξολύδιος παθητική τίς ἐστι τραγῳδίαις ἁρμόζουσα. τραγῳδοποιοὶ τὴν μιξολυδιστὶ συνέζευξαν τῇ δωριστί. ἐπεὶ ἡ μὲν τὸ μεγαλοπρεπὲς, καὶ ἀξιωματικὸν ἀποδίδωσι, ἡ δὲ τὸ παθητικόν. Terpandro Plutarchus Dorium & mixolydium tribuit, quem Argiui reſpuerunt, & ei mulctam indixerunt, qui aliquid in Muſica innouaret, aut plus ſeptem chordis adhiberet, aut mixolydio vteretur. ἀργείους μὲν γὰρ καὶ κόλασιν ἐπιθεῖναί ποτέ φασι τῇ εἰς τὴν μουσικὴν παρανομίᾳ, ζημιῶσαί τε τὸν ἐπιχειρήσαντα πρῶτον τοῖς πλείοσι τῶν ἑπτὰ χρήσασθαι παρ' αὐτοῖς χορδῶν, καὶ παραμιξολυδιάζειν ἐπιχειρήσαντα. Sappho reperit mixolydium, vt alij, Pitoclides tibicen, vt Lyſias putat, Lamprocles Athenienſis. Lucianus ἐν ἁρμονίδῃ, Phrygio modo tribuit ſonum ἔνθεον, Lydio Bacchicum, Dorio σεμνὸν, Ionio γλαφυρὸν, & ſcitum. Seneca in Troade de Phrygio:

Non inter aras mobili velox pede,
B *Reuocante flexo concitos cornu modos,*
Barbarica priſco templa ſaltatu coles.

Vide Ariſtotelem lib. 8. Politicon. Teleſtes Selinuntius.

Πρῶτοι παρὰ κρητῆρας ἑλλήνων ἐν αὐλοῖς
Συνοπαδοὶ πέλοπος ματρὸς ὀρείας
Φρύγιον ἄεισαν νόμον. τοὶ δὲ ὀξυφώνοις
Πηκτίδων ψαλμοῖς κρέκον λύδιον ὕμνον.

Euripides in Troadib.

λιβὺς τε λωτὸς ἐκτύπει Φρύγιά τε μέλεα.

Catullus,

Barbaráque horribili ſtridebat tibia cantu.

C Cantum tibiæ quo equi ad Venerem excitantur, vocant ἱππόθορον. Tibullus lib. 2. eleg. 1.

Obſtrepit, & Phrygio tibia curua ſono.

Propertius lib. 2.

Et Phrygis inſanos cæditur ad numeros.

Morbos leuari tibia creditum eſt. Gellius cap. 13. lib. 4. Iſchiaci cùm maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrimè in libro Theophraſti ſcriptum inueni, viperarum morſibus tibicinem ſcitè modulatéque adhibitum mederi. Theophraſtus harmonia Phrygia leuari Iſchiacos ſcripſit. Ariſtoteles tibiam adhibendam ait ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. Athenæus lib. 14. ὅτι δὲ καὶ νόσους ἰᾶται μουσικὴ θεόφραστος ἱστόρησε ἐν τῷ περὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἰσχιακοὺς φάσκων ἀνόσους διατελεῖν, εἰ καταυλήσοι τις τοῦ τόπου τῇ φρυγιστὶ ἁρμονίᾳ. Eundem conſule lib. 12. cap. 4. Gellius lib. 4. cap. 13. Ex libro
D Democriti qui inſcriptus erat περὶ λοιμικῶν, ἢ λοιμικῶν κακῶν, plurimis hominum morbis cantum tibiarum medicinam fuiſſe ait. Plutarchus ex Pratina commemorat, Thaletem Cretenſem ope muſica Lacedæmonios peſte liberaſſe. Galenus lib. 1. de ſanitate tuenda, ſe plures ſanaſſe ſcribit ſolis animi moribus ad debitum modum reuocatis. Apud Martianum Capellam Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Thaletem Cretenſem citharæ cantu compertum eſt morbos ac peſtilentiam fugauiſſe. Hæc veteres illi de Muſicæ vi & efficacitate, & de modis muſicis, quos alij ſeptem, alij quindecim numerant. Porphyrio in lib. epod. ode 10. Notandum eſt modos muſicos eſſe ſeptem, Dorium, hypodorium, Phrygium, hypophrygium, Lydium, hypolydium, mixolydium. Martianus Capella quindecim quos ſuprà poſuimus: Cenſorinus tredecim in fragmentis cap. 12. Species carminum tredecim, ex quibus primæ ſunt, Phrygium, Dorium, Lydium. His acceſſerunt grauiſſimum hypodorium, mox duo hypophrygij grauior, & acutior, deinde hypolydij totidem.
E Lyra Doria fuit, tibia Phrygia. Horatius epod. 10.

Sonante miſtum tibiis carmen lyra;
Hac Dorium, illis barbarum.

Id eſt, Phrygium, quem Theocritus Idyllio 19. vocat αὐλὸν μυγδόνιον. Alcman,

φρύγιον ἤυλησε μέλος τὸ κερβήσιον.

Pindarus ode 1. Olymp. de Doria lyra,

Ἀλλὰ δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου
λάμβανε. ——

Id eſt, *ſed Doriam citharam è clauo exime.* vbi Scholiaſtes, ὅτι δωρικῇ ἁρμονίᾳ κέχρηται ὁ πίνδαρος ἡ λύρα. Dorios modos à Thamyra repertos volunt. Plin. l. 8. c. 56. Muſicam inuenit Amphion, fiſtulam & monaulon Pan Mercurij, obliquam tibiã Midas in Phrygia, geminas tibias Mar-

Digitized by Google

ſyas in eadem gente, Lydios modulos Amphion, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios A Marſyas Phryx, citharam Amphion,vt alij,Orpheus, vt alij,Linus. Septem chordis additis Terpander, (forte, ſeptem chordas addidit) octauam Simonides addidit,(deleo, τὸ addidit) nonam Timotheus. Cithara ſine voce cecinit Thamyras primus, cum cantu Amphion, vt alij, Linus. Citharœdica carmina compoſuit Terpander. Cum tibiis canere voce Trœzenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Curetes docuêre, pyrricham Pyrrhus, vtramque in Creta. Plutarch. l. de Muſica de Terpandro, πρῶτος ἀπέφηνε ὀνόματα τοῖς κιθαρῳδικοῖς νόμοις. κλωνᾶς ὁ πρῶτος συστησάμενος τοὺς αὐλῳδικοὺς νόμους, καὶ τὰ προσωπεῖα· ὄλυμπος παιδικὰ γενόμενος τοῦ μαρσύου, καὶ τὴν αὔλησιν μαθὼν παρ' αὐτοῦ τοὺς νόμους ἁρμονικοὺς ἐξήνεγκεν εἰς τὴν ἑλλάδα. ὁ τέρπανδρος κρούματα πρῶτος εἰς τοὺς ἕλληνας ἐκόμισε. *Terpander primus nomis citharœdicis nomina indidit,* βοιώτιον τινὰ, καὶ αἰόλιον, τροχαῖον τε, καὶ ὀξὺν, καὶ τερπάνδρειον καλῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τετράοιδον, *vt alius diceretur Bœotius, alter Aeolius, trochæus, acutus, Terpandrius, tetraœdus. Clonas primus tibiarum nomos conſtituit, & perſonas. Olympus Marſyæ puer pathicus ab eo Muſicam didicit, & nomos harmonicos in Græciam intulit. Terpander crumata primus in Græciam induxit, & Idæi Dactyli.* B Primus Hiagnis tibia cecinit: deinde filius eius, tum Olympus, Polymnaſtus Poëta, filius Meleris Colophonij, qui polymnaſtum & polymneſtem nomos fecit, & quæ polymnaſtia dicuntur, ait Plutarchus lib. de Muſica. Plato lib. 3. Politic. μιξολυδιστὶ, καὶ συντονολυδιστὶ θρηνώδεις ἁρμονίαι. ἰαστὶ καὶ λυδιστὶ αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται μαλακαὶ, καὶ συμποτικαί. *Mixolydia, ſyntonolydia lugubres harmoniæ. Ias & Lydia molles, conuiuales, agiles.* De his eruditè diſſerit Athenæus lib. 14. aitque ex Theophraſto, eam eſſe vim Muſicæ, vt qui vexantur coxendice, eo cruciatu liberentur, ſi quis dum vrget dolor, Phrygium modum canat. ὁ δὲ ἐρεθίζων τὴν ὄρεξιν αὐτῆς ἰάγνιδι τῷ Φρυγὶ ἀνατίθησι. *Ariſtoxenus modum hunc ab Hiagnide repertum putat.* Heraclides Ponticus tres tantùm modulationes & harmonias C agnoſcit, Doricam, Ionicam, Æolicam, quod tria tantùm illa ſint Græcorum genera; Phrygiam & Lydiam modulationem loco & ordine excludit. ἡ μὲν οὖν δώριος ἁρμονία τὸ ἀνδρῶδες ἐμφαίνει, καὶ τὸ μεγαλοπρεπές, &c. *Doricus modus virilem præ ſe fert grauitatem, & magnificentiam, non diffuſus, aut hilarior, non varius, aut multiplex, ſed vehemens, ſeuerus, ac tetricus. Aeolum cantus ſuperbus eſt, tumidus, ſubinanis & laxus.* τὸ δὲ τῶν αἰολέων ἦθος ἔχει τὸ γαῦρον, καὶ ὀγκῶδες, ἔτι δὲ ὑπόχαυνον. Duo verò illa genera complectitur hypodorici concentus lex, quem, vt ſcribit Heraclides, Æolicum etiam vocarunt, ὡς καὶ λᾶσος ὁ ἑρμιονεύς, *vt & Laſus Hermioneus vocat.* Ionicus modus, neque floridus, neque lætus eſt, ſed auſterus & durus, in quo tamen aliquid eſt elatum & generoſum. Quare & modus hic aptus Tragœdiæ. τὰ δὲ τῶν νῦν ἰώνων ἤθη τρυφερώτερα, *noſtra ætate Ionum mores deliciis perditi ſunt*, corúmque cantus ab illo vetuſto multum diuerſus. Phrygia, Lydiáque modulationes barbaræ Græcis innotuerunt, D ex quo Lydia & Phryges in Peloponneſum vnà cum Pelope deſcenderunt. Modus Ionicus dicitur lib. 4. ode vlt. & epod. 9. Horat. Porphyrioni, in hæc verba;

> *Motus doceri gaudet Ionicos*
> *Matura virgo.* ———

ἡ τραγῳδία ἰαστὶ μελοποιίᾳ κέχρηται, ait Plato. *Tragœdia vtitur Ionica modulatione. Lydia remiſſa contraria mixolidiæ, ſimillima Ionicæ,* ἡ ἐπανειμένη λυδιστὶ ἐναντία ἐστὶ τῇ μιξολυδιστὶ, παραπλησία τῇ ἰαστί. Heſychio Lesbius nomus κεκωμῴδηται ὡς διαφθείρων τὴν μουσικὴν, καὶ πρὸς τὸ βωμολοχεύειν τρέπων, *traducitur & improbatur quaſi Muſicam corrumpat, & ad paraſitandum vergat.* Prima citharæ ſpecies ſecundùm Cepionem Terpādri diſcipulum facta eſt, quæ dicitur Aſiatica, vel Aſias, quod Leſbij ea vterentur Aſiæ proximi. ἐποιήθη δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῆς κιθάρας πρῶτον κατὰ κηπίωνα, ἐκλήθη δὲ ἀσιάς. Doria & Phrygia ſunt viriles. δωριστὶ καὶ φρυγιστὶ ἀνδρειότεραι. Suidas, βοιώτιον οὕτω καλούμενον εὗρε τέρπανδρος, ὥσπερ καὶ τὸ φρύγιον. νόμος ᾠδῶν βοιώτιον. *Terpander reperit Bœoticum* E *nomon & Phrygium.* νόμοι dicti, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν παραβῆναι καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τῆς τάσεως. ἐν τοῖς νόμοις ἑκάστῳ διετήρουν τὴν οἰκείαν τάξιν. *Nomi dicti, quia nefas fuit tranſilire ſolitam ſpeciem intenſionis. Singulis nomis proprius ordo ſeruatus.*

CAP. XVIII.

De Muſica Pythagorica.

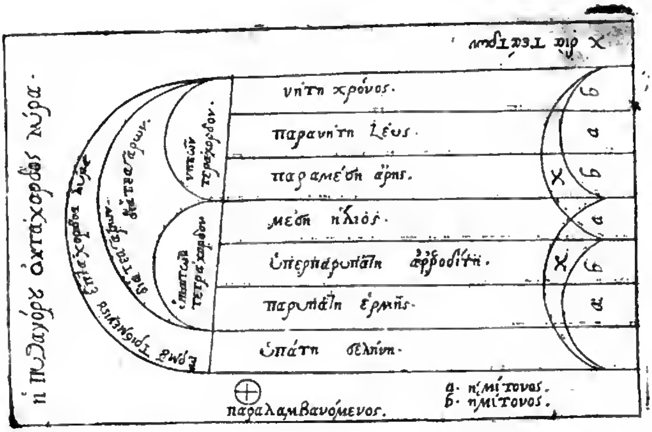
PLINIVS lib. 2. cap. 22. erronibus ſeptem tonos attribuit, quam diapaſon harmoniam vocat. in ea Saturnum Dorio moueri, Iouem Phrygio. legendus Macrobius in Somnium Scipionis lib. 2. Plato ait ſingulas ſirenas ſingulis orbibus inſidere. Sirenas quaſi

σιῷ

Digitized by Google

σιῶ εἰρέσας, id eſt, θεῶ, dici volunt, nouémque Muſas octo ſphærarum muſicos cantus, & vnam maximam conuenientiam eſſe quæ conſtet ex omnibus. Hic addere libet quæ in eam rem ex manuſcripto anonymo didici. *οἱ πυθαγόρειοι τὰ μὲν ὀνόματα τῶν φθόγγων ἀπὸ τῶν κατ' οὐρανὸν φαινομένων ἀστέρων ὑπέθεντο, κόμψως λέγοντες ῥιζοῦν τοὺς ἀστέρας, ἢ παρὰ τὸν ἑαυτῶν ὄγκους, ἢ παρὰ τὰς ἰδίας ταχύτητας, ἢ ἐποχάς. ἀπὸ μὲν οὖν τοῦ κρονικοῦ κινήματος βαρύτατος ἐν τῇ διαπασῶν ἐκλήθη ὑπάτη, ἀπὸ δὲ τοῦ σεληνιακοῦ νεάτη, ἀπὸ δὲ τοῦ διὸς παρυπάτη, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑπὲρ τὴν σελήνην τοῦ τῆς ἀφροδίτης παρανήτη, ἀπὸ δὲ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ μεσαιτάτου μέση, καὶ διὰ τεσσάρων πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ἀπὸ δὲ τῶν παρ' ἑκάτερα τοῦ ἡλίου, ἄνω μὲν τοῦ ἄρεως ὑπερμέση, κάτω δὲ τοῦ ἑρμοῦ παραμέση. τὴν δ' ὑπερμέσην καὶ λιχανὸν φασι.* Id eſt, *Pythagorei nomina tonorum ab aſtris quæ in cælo apparent impoſuerunt, magnificè dicentes fundare ſe radicitus ſtellas, aut pro earum magnitudine, aut pro celeritate, aut tarditate ſingularum. Grauiſſimus igitur tonus in harmonia* B *diapaſon à motu Saturni vocatur ſumma, hypate, à motu Lunæ neate, nouiſſima, à motu Iouis parupate, proxima ſummæ, à motu Veneris quæ ſupra Lunam eſt, paranete, à motu Solis, qui medius eſt, media, & diateſſaron ab vtraque ſumma, à motu erronum, qui vtrinque ſtipant Solem, ſupra quidem Martem hupermeſe, infra Mercurium perameſe. Hupermeſen vocant & lichanon.* Quoniam verò ſeptem erant errones, lyra ſeptem fidibus apta eſt, cùm media chorda ſupremæ & infimæ ſeruiat, vt duo tettachorda fiant. Alij contrà, hupaten & ſummam Lunæ tribuunt, Veneri parupaten, lichanon ſeu hyperupaten Mercurio, mediã Soli, perameſen Marti, paraneten Ioui, netem Saturno, vt acutiſſimam & altiſſimam. *ἐπεὶ δὲ ἑπτὰ εἰσὶν οἱ πλανῆτες ἑπτάχορδος λύρα ἦν, τοῦ μέσου κατ' ἑκατέραν λαμβανομένου, ὡς γίνεσθαι δύο τετράχορδα. ἕτεροι δὲ τὸ ἀνάπαλιν λέγουσι, ὑπάτην μὲν ὡς βαρυτάτην σεληνιακήν, τὴν δὲ τῆς ἀφροδίτης παρυπάτην, ὑπερυπάτην δὲ καὶ λιχανὸν τὴν τοῦ ἑρμοῦ, μέσην ἡλίου, τὴν δὲ τοῦ ἄρεως παραμέσην, διὸς παρανήτην, καὶ νήτην τὴν τοῦ κρόνου, ὡς ὀξυτάτην καὶ* C *ὑψηλοτάτην.* Longior chorda ad breuiorem, habet tonum grauiorem, ideo meritò maiores chordæ tribuuntur erronibus, quorum tardior motus eſt, minores fides incitatioribus; ideo Sol, Mercurius, Venus, & Luna faciunt ex quatuor chordis ſecundùm tria diaſtemata tetrachordum ſummarum; Sol autem, Mars, Iupiter, & Saturnus faciunt ex quatuor chordis ſecundùm tria diaſtemata tetrachordum infimarum, cùm Sol, qui eſt intermedius, vtrique ſeruiat, in ſummis vt infima chorda, in imis vt ſumma. *ἡ μακροτέρα χορδὴ πρὸς τὴν βραχυτέραν βαρύτερον φθόγγον ἔχει. διὰ τοῦτο εἰκότως τοῖς βραδυκινήτοις τῶν πλανωμένων καὶ μείζους χορδαὶ ἀποδίδονται, τοῖς δὲ ταχυκινήτοις αἱ ἐλάττους, καὶ γοῦν καὶ ἥλιος, καὶ ἑρμῆς, καὶ ἀφροδίτη, καὶ σελήνη ποιοῦσιν ἐκ χορδῶν δ. κατὰ τρία διαστήματα τετράχορδον ὑπατῶν, ἥλιος δὲ καὶ ἄρης, καὶ ζεὺς, καὶ κρόνος ἐκ δὲ χορδῶν δ. κατὰ τρία διαστήματα τετράχορδον νητῶν. τοῦ μέσου ἡλίου δὶς καὶ ἐν ἀμφοτέροις λαμβανομένου ἐν μὲν τῷ τῶν ὑπατῶν ὡς νήτη, ἐν δὲ τῷ τῶν νητῶν ὡς ὑπάτη.* Pythagoras interpoſuit octauum D quemdam tonum inter mediam & parameſen, coniungens & auellons à media integrum tonum, à parameſe hemitonium, ita vt prior in eptachordo parameſe exiſtens, etiam & hic tertia ab infima ſit; chorda autem quæ interiecta eſt, quarta ſit ab infima, & concinat cum ea concentu diateſſaron, qui concentus priùs fuerat mediæ ad ſummam. tonus autem intermedius inter mediam & eam quæ interiecta eſt, quæque nominata eſt pro priore parameſe, vtri tetrachordo addita ſit, ſi quidem tetrachordo ſummarum addatur fidium, *νητοδιέστερος*, ſi autem tetrachordo infimarum, *ὑπατοδιέστερος*, efficiet harmoniam diapente, quæ eſt vtrinque conſtitutio ipſius tetrachordi, & toni qui additur. Sicuti & ratio hemiolica toni diapente ſyſtema inuenitur epitriti ſimul & epogdoi. Tonus qui inde fit epogdoos, id eſt, ſuperoctauus dicitur. Et ſic eptachordum, octachordum factum eſt in dupla ratione ſummarum. *ὁ πυθαγόρας παρενέθηκεν ὄγδοόν τινα φθόγγον μεταξὺ μέσης, καὶ παραμέσης συνάψας, καὶ ἀποστήσας ἀπὸ μὲν τῆς μέσης ὅλον τόνον, ἀπὸ δὲ τῆς μέσης ἡμιτόνιον. ὥστε τὴν μὲν προτέραν ἐν τῷ* E *ἑπταχόρδῳ παραμέσην οὖσαν, καὶ ἔτι τρίτην εἶναι ἀπὸ τῆς νήτης, τὴν δὲ παρενετεθεῖσαν τετάρτην μὲν ἀπὸ τῆς νήτης ὑπάρχειν, συμφωνεῖν δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, ἥνπερ καὶ ἡ ἐξ ἀρχῆς μέση πρὸς τὴν ὑπάτην εἶχεν. ὁ δὲ μεταξὺ ἀμφοτέρων τόνος μέσης τε καὶ παρεντεθείσης, ὀνομασθείσης δὲ ἀντὶ τῆς προτέρας παραμέσης, ὁποτέρῳ ἂν τετραχόρδῳ προστεθῇ, εἴτε τῷ πρὸς τῇ ὑπάτῃ νητοδιέστερος, εἴτε τῷ πρὸς τῇ νήτῃ βοββοβιέστερος* (lego, *ὑπατοδιέστερος*, quaſi quæ à ſummis aliquantum abſit, & ſummarum ſit infima, vt *νητοδιέστερος*, quæ ab imis parum abſit, & imarum ſit ſumma) *τὴν διὰ πέντε συμφωνίαν ἀποδείξει, σύστημα ἑκατέρωσε ὑπάρχουσαν αὐτοῦ τοῦ τετραχόρδου, καὶ τοῦ προστιθεμένου τόνου. ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ διὰ πέντε λόγος ἡμιόλιος σύστημα εὑρίσκεται ἐπιτρίτου ἅμα καὶ ἐπογδόου. ὁ ἄρα τόνος ἐστὶν ἐπόγδοος. καὶ οὕτω τὸ ἑπτάχορδον ὀκτάχορδον γέγονεν ἐν λόγῳ διπλασίῳ τῶν ἄκρων.*

Digitized by Google

B

C

CAP. XIX.

De Muſica quæ fit flatu, pulſu, aut tactu, & de crumatis.

DE cantu qui voce fit egimus, iam de eo qui pulſu, & flatu exiſtit, agendum eſt. Organorum alia ſunt ἐμφυσώμενα, & πνευματικὰ, vt loquitur Athenæus, ἔμπνευσα Plutarcho, vt cornua, litui, tibiæ, quæ inflatæ ab hominibus ſonum edunt. Alia ſunt ἔγχορδα, Plutarcho ἔντατα, quæ conſtant neruis, & fidibus, vt cithara, pſalteria. Nonnulla κρουστὰ, quæ pulſantur, vt tympana, ſiſtra, cymbala, & campana, vt docet Chryſoſtomus protheoria in Pſalmos, à quo facit Caſſiodorus lib. de Muſica. Organorum, inquit, aliud percutitur, aliud intenditur, aliud inflatur. Percutiuntur acerabula ænea, vel argentea, vnde κρούματα dicta. Tenduntur fides, quæ plectro percuſſæ mulcent aurium ſenſum, inflantur tubæ, calami, organa, pandura, & cætera quæ ſpiritu agitata in ſonum vocis animantur. Legendus Iſidorus lib. 2. origin. cap. 14. qui panduriam vocat. Martianus Capella in ermeneutico, ſeu ἐξαγγελτικῷ Muſicæ genere, quod ad expoſitionem pertineat, tres eſſe partes ait, ὀργανικὸν, εἰδικὸν, ὑποκριτικόν. Organicum Iſidorus interpretatur quod flatu conſiſtit. τὰ ἔντατα ὄργανα Protagoridas apud Athenæum vocat καθαπτὰ, lib. 4. ψηλαφητὰ χερσὶ μόνον. Cruſta quæ vocantur E Chryſoſt. dicuntur ἔνηχα. lib. 14. Athen. ψόφου μόνου παρασκευαστικὰ, cuiuſmodi fuerunt ſcabilli, teſtæ, κρέμβαλα. Heſychius, κρεμβαλιάζειν, κογχύλια καὶ ὀστᾶ ἅμα συγκρούοντας ἄρρυθμόν τινα ἦχον ἀποτελεῖν τοῖς ὀρχουμένοις. Id eſt, *crembaliazein, eſt teſtas, conchylia, & oſſa ſimul impellentes in ſaltatione ſonitum quendam geſtu, ac rythmo carentem reddere.* Athenæus lib. 14. κογχύλια καὶ ὀστᾶ συγκρούειν. idem lib. 14. τὰ μὲν ἔγχορδα, τὰ δὲ ἔνηχα καλεῖσθαι λέγων, ἃ δή τινα καὶ χωρὶς τῶν ἐμφυσωμένων, &c. Id eſt, *partim fidibus adiunctis ſonora, partim quæ ad ſonum inflantur ſpiritu.* Quin & alia diuerſa ſunt tum ab iis quæ animantur flatu, tum ab iis quæ protenduntur fidibus, ψόφου μόνον παρασκευαστικὰ, *crepitu ſolùm obſtrepentia*, καθάπερ τὰ κρέμβαλα, *vt crepitacula.* Dicuntur in cantu Dianæ χρυσοφαῆ κρέμβαλα χαλκοπάρηα, id eſt, *crepitacula inaurata area;* vnde κρεμβαλίζειν. Iuuenalis ſatyr. 11.

—— Audiſt

A —— *Audiat ille*
Teſtarum crepitus cum verbis.——

Gaditanæ mulieres crotaliſtriæ hunc ſonitum edebant. Petronius crotaliſtrias vocat. Iuuenalis,

——*Expectes vt Gaditana canoro*
Incipiat prurire choro.——

Martialis lib.6.epig.76.

Edere laſciuos ad Betica crumata geſtus,
Et Gaditanis ludere docta modis.

lib.6.epig.4.crotochaurolem vocat.lib.3. epig.62.

B *Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat.*

Cum eiuſmodi enim crumatis & tibiæ, & cantica coniungebantur. Dicuntur cordiciſtæ. Scholiaſtes Iuuenal.ſatyr.11.& eſt in medio choro cordiciſta. Martianus cordiciſtas à Cretibus repertos ait lib.9.Crumata item vocat Dio Chryſoſtomus Tharſico 1. ἡ τῶν Ἀραδίων νῦν κρατεῖ μουσικὴ κατὰ Φοινίκων κρούματα. *Muſica Aradiorũm ſecundùm Phœnicum crumata nunc viget.* De ſcabillis Sueton.in Caligula cap.54.Deinde,ait,repentè magno tibiarum & ſcabillorum crepitu, cum palla tunicáque talari proſiluit,ac deſaltato cantico abiit. Scabillos eruditi viri crepitacula interpretantur,cuiuſmodi ſunt teſtarum crepitus, acetabulorum tinnitus, ſiue ὀξυβάφων μουσική. Arnobius lib. 2. ſcabillorum concrepationibus ſonoris. Eorum vſus etiam in ſacris fuit. lib.7. Quid efficiunt ſtrepitus ſcabillorum, vt cùm eos audierint numina, honorificè ſecum exiſtiment actum? Luctatius ſcabillos interpretatur tibiam,
C quam in ſacris pede ſonant. lib.7. in id Statij,

——*Ad inſpirata rotari*
Buxa.——

Id eſt, ſcabillum vel tibiam, quam in ſacris tibicines pede ſonant. Cic.pro Cælio; ſcabilla concrepant, aulæum tollitur. Non longè videntur abfuiſſe à cymbalis.vet.gloſſ.æneatores, κυμβαλοκρουσταί. Lucianus de Muſica, αὐλοὶ μελιχρότεροι κυμβάλων, *tibia dulciores cymbalis.*lib.1. c.13.Paralipom. κύμβαλα χαλκᾶ. Saliſberienſis crotum muſicum ſcribit eſſe inſtrumentum, quod in ſono vocem Ciconiæ imitatur. Nam apud Ægyptios Ciconia crotalus dicitur. Petron.cùm intrans cymbaliſtria, & concrepans æra. Propertius,

Cymbala Thebano concrepuère modo.

Siſtra,cymbala,crotala, erant ærea. Ouidius,

—— *Temeſæáque concrepat æra.*

D Martialis lib.11. epig.17.

Et tarteſiaca concrepat æra manu.

Cymbala erant quaſi duo catini ærei caui, quos digitis cùm impellerent, dicebantur περιῤῥίζειν. Pollux libro 4.τὰ ὄργανα τὰ κρουόμενα εἴποις ἂν καὶ πληττόμενα, ἐπιπληττόμενα, ἐπιψαλλόμενα ἔγχορδα, πολύχορδα. Sunt autem hæc quæ digitis, aut pectine feriuntur, lyra, cithara, barbiton, quod & βαρύμιτον dicitur, chelys, pſalterium, trigona, ſambucæ, pyctides, forminges, phœnix, ſpadix, lyrophœnicium,clepſiambus,pariambus, iambuce,ſyndapſus,epigoneum, quod dictum ab Epigono Ambraciote, qui primus ſine plectro pulſauit. Epigoneum habet 40. chordas,Simicum 35. Monochordum eſt Arabum inuentum. Trichordum eſt pandura Aſſyriis. Pentachordum Scytharum loris è crudo corio bubulo aptum erat, καθηπτο ἱμᾶσι ὠμοβοεοις. Capratum chelæ, ſeu vngulæ pro plectro erant. Pſithyra fuit qua-
E drangularis Troglodytarum, aut Lybum. Quidam pſithyram eandem faciunt cum aſcaro, qui latercùlus erat cubitalis canens δι' ἑλκυσμένα πτιλα, *per attractas pinnas*, quæ circumuerſæ ſonum efficiebant crotalo ſimilem. Magadis Thracum eſt. Pelyx eſt inſtrumentum quod pſallitur, ὄργανον ψαλτήριον.

CAP. XX.

De organis empneuſtis.

ORGANA ἐμπνεόμενα, πνευματικά, ἐμπνευστικά, ἐμφυσώμενα, ἐπιπνεόμενα, καταπνεόμενα, πνευστικά, tibia fiſtulæ, σύριγγες,ait Pollux. καλάμων ἐστὶ συνθήκη λινῷ, καὶ κηρῷ συνδεθεῖσα, ἤγε αὐτοχέδιος, αὐλοὶ πολλοὶ, ἕκαστος κατὰ μικρὸν ὑφ' ἑκάστῳ ἀπολήγοντες εἰς τὸν ἐλάχιστον ἀπὸ τοῦ μεγάλου,

κατὰ μὲν τὸ στόμα τῶν αὐλῶν ἀφιστάμενοι, ἐκ δὲ θατέρου μέρους ὑπ' ἀλλήλοις δι' ἀνισότητος ὑφεστηκότες, ὡς A
ὄρνιθος πτέρυγι τὸ σχῆμα προσεοικέναι, &c. Huic contraria eſt tibia Tyrrhenica inuerſæ fiſtulæ ſimilis. Calamus eſt æreus qui per imum inſpiratur: minor eſt ſimilis follibus, maior aquæ preſſæ emittenti auram ſpiritus. Huius tibiæ ſonus eſt vibrantior, vocalior, & violentior. Verba Pollucis Latinè ſonant. *Fiſtula eſt calamorum compoſitio lino & cera coniuncta, aut tumultuario, & rudi opere, tibiæ multæ, ſingulæ paulatim ſub ſingulis deſinentes à maxima ad minimam arundinem, diſtantes quidem ſecundum os à tibiis, ex altera parte ſibi inuicem propter inæqualitatem ſuppoſiti, vt res non ſit abſimilis alæ auis. Quemadmodum enim in ala auis pennæ ſuperiores ſunt longiores, quæ ſequuntur, earum ordo ſemper decreſcit vſque ad minimam pennam, ita & in fiſtula plures ſunt calami impares cera iuncti, qui per ordinem ſenſim decreſcunt, vt inferiores ſemper breuiores ſint.* Quod in noſtratibus organis obſeruari poteſt. Verba Græca faciliora eſſent ſi ita legeres, ὑπολήγοντες εἰς τὸν ἐλάχιστον ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἀνισότητα ἔχοντες ὡς ὄρνιθος πτέρυγι ἐοικέναι. Cera B
iungi oſtendit Theocritus,

——Καὶ τὰν δὲ φέρε Ὠπάκριο μελίπνουν
Ἐκ κήρω σύριγγα καλὰν περὶ χεῖλος ἑλίκταν.

C A P. X X I.

De Tibia.

ORGANORVM quædã diximus eſſe πνευματικὰ, cuiuſmodi ſunt cornua, litui, tubæ, quæ ſpiritu animantur, & tibiæ de quibus hîc agemus cæteris omiſſis, quia locus in C
orcheſtra tibiis fuit vel maximus. Tibias alij reſpuendas eſſe cenſuerunt, quod ore detorto, & buccis tumentibus indecoram, ac turpem ſpeciem obiicerent, moróſque haberent furentes, & expiationi magis idoneæ eſſent, quàm doctrinæ. Ariſtotel. lib. 9. Politic. cap. 6. ὁ αὐλὸς οὐκ ἔστιν ἠθικὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικὸν, ὥστε πρὸς τοὺς τοιούτους αὐτῷ καιροὺς χρηστέον ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται (ποιεῖν fortè) ἢ μάθησιν. Alij retinendas, quod ſuauem animis afferant motum. Plutarchus ſympoſ. 7. cap. 8. εἶτα ἀπαλύνει ὁ αὐλὸς, καὶ διεξελθεῖ τῶν ὤτων καταχεόμενος φωνὴν ἡδεῖαν ἄχρι τῆς ψυχῆς πείθειν γαλήνην. ἄν γε δὴ καὶ αὐλὸς τὸ μέτριον διαφυλάττῃ μὴ παθαινόμενος, μηδὲ ἀναστρέφων, καὶ περὶ ἐξίστας βόμβυξι, καὶ πολυχορδίαις. Id eſt, *deinde tibia lenit animos, & in aures ſe inſinuat infundens vocem iucundam vſque ad animam, quæ tranquillum afferat, ſi modum tenuerit, non in affectus diſſoluta, & concutiens, ac externans animos ſonis fiſtularum ſtridulis multis.* βομβύκες Heſychio γένος αὐλῶν. Putem tibias fuiſſe Phrygias, quæ furorem animis iniicerent. πολυχορδία hic, cùm de tibia loquatur, *multitudinem, ac* D
varietatem ſonorum interpretor. Vſurpata eſt tamen tibia in templis, Theatris, funeribus, orgiis, omnium penè gentium conſenſu. Vide Athenæum lib. 14. Tibiam cum Alcibiades repudiaſſet, eandem omnes Athenis repudiarunt.

C A P. X X I I.

De Tibiæ auctore.

TIBIÆ vel fiſtulæ auctorem vulgò Pana eſſe volunt, Virgilio teſte.

Panáque qui primus calamos non paſſus inertes.
Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit. ——— E

Ouidius 1. Metamorph. Syringa Nympham in fiſtulam mutatam eſſe ait, ne vim à Pane pateretur.

Dúmque ibi ſuſpirat, motos in arundine ventos
Effeciſſe ſonum tenuem, ſimilémque querenti,
Arte noua, vocíſque Deum dulcedine captum.

Lucretius lib. 4.

——————*Cùm Pan*
Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans
Vnco ſæpe labro calamos percurrit hiantes,
Fiſtula ſylueſtrem ne ceſſet fundere muſam.

Conſu

by Google

A Conſule Plinium lib. 7. cap. 56. Cic. lib. 3. de Orat. Alij Mineruæ tribuunt, quæ tamen aſpernata, quod oris elegantiam imminueret, abiecerit. Euſtathius Iliad. 6. in id, αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον. φασὶν οἱ παλαιοὶ ὡς οὐδαμοῦ αὐλοὶ παρ' ἕλλησιν. εἰ δὲ ϗ ἀθηνᾶς εὕρημα ὁ αὐλὸς, ἀλλ' αὐτὴ πάλιν κατὰ τὸν φιλοστράτου λόγον χρησαμένη κατέρριψε τὸ εὑρεθὲν, ἐπειδὴ φυσήματι συγχεῖν εἶχε τὸ τοῦ προσώπου κάλλος αὐτῇ, ϗ ἀπαγορεύει. Id eſt, *veteres dicunt, quod nullæ olim in Græcia tibiæ. Etſi autem Palladis eſt inuentum tibia, ipſa tamen vt vſa eſt, teſte Philoſtrato, reiecit repertum, quia buccas inflans vultum deturpabat.* Menalippides in Marſya; ἁ μὲν ἀθηναία ὄργανα ἔρριψε τ' ἱερᾶς ἀπὸ χειρὸς, εἶπέ τε, ἔρρετ' αἴσχεα σώματι λύμα. Id eſt, *Minerua de manu ſacra organa reiecit, dixítque, abite in malam rem corporis probra turpia.* Teleſtes Selinuntius ἃν σοφῶν σοφωτάταν βρομίῳ παρέδωκε σεμνᾶς δαίμονος ἀερθὲν πνεῦμα. Id eſt, *hanc artem diuiniſſimam Bromio dedit venerandæ Deæ ſublimis ſpiritus.* Eandem tamen ob cauſam, auctore Alcibiade, primùm
B à pueris, deinde & à viris, maximè verò ſacris certaminibus repudiata eſt. Plutarchus Alcibiade, ὅθεν ἐξέπεσε κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν, ϗ προεπηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός. Id eſt, *vnde & excidit valde liberalibus exercitationibus, & proculcata eſt omnino tibia.* Conſule Platonem in Alcibiade, Gellium lib. 9. c. 15. Pauſaniam Phocicis, δευτέρᾳ δὲ πυθιάδι αὐλῳδίαν κατέλυσαν καταγνόντες οὐκ εἶναι τὸ ἄκουσμα εὔφημον. *Secundis*, inquit, *Pythiis tibiarum cantum reſpuerunt, condemnarúntque quaſi non eſſet auditu fauſtum & auſpicatum.* Ariſtides orat. in Mineruam exiſtimat tibiarum, lyræ, & citharæ cantum à Minerua repertum, quæ tibiam vni ex Muſis dederit, lyram Mercurio, citharam Apollini. Dioſcuri autem eius auſpicijs pyrrichen ſaltant. αὐλῳδίαν γοῦν, ϗ λυρῳδίαν, ϗ κιθαρῳδίαν ἐξευροῦσα ἡ ἀθηνᾶ, τὴν μὲν τῶν μουσῶν μιᾷ δωρεῖται, τὴν δὲ τῷ ἑρμῇ, τὴν δὲ τῷ ἀπόλλωνι. διόσκουροι δὲ ὑπ' αὐτῇ πυρριχίζουσι. Martian. lib. 9. Fides apud
C Delphos per Deliacam citharam demonſtraui, tibiæ per Tritonidem noſtri comitem ſonuerunt, calamos Mariandeni, & Aones in laudem inflauêre cæleſtium Panduram Ægyptij. vnde & Nonnus Dionyſiaris vocat διδυμόχροον αὐλὸν ἀθήνης. Ouid. 6. Faſtor.

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Vt daret effeci tibia longa ſonos.

Idque in Libya, vt eſt in Græcis Epigram.

Ἡ πόθι γοργείων βλοσυρὸν μύκημα καρήνων
φθεγγομένων λιβύην ὁμοζυγέων τύπον αὐλῶν.

Bion à Pane plagiaulon, id eſt, curuam tibiam repertam eſſe ait, tibiam à Minerua.

Ὡς εὗρεν πλαγίαυλον ὁ πὰν, ὡς αὐλὸν ἀθηνή,
Ὡς χέλυν ἑρμάων, κιθάραν δ' ὡς ἡδὺς ἀπόλλων.

Id eſt, *quæ aliquando mugitum terribilem inuenit Gorgonei capitis ſonum edentis ſimilem tibiis Libycis*
D *paribus, & coniunctis.* Item, *quod inuenit Pan curuam tibiam, Minerua tibiam rectam, vt chelyn Mercurius, citharam Apollo.* Lege Athenæum lib. 14. p. 616. formis Commelini. Libycam tibiam vocat Euripides in Herc. furente.

Παρά τε χέλυος ἑπτατόνου μολπὰν, ϗ λίβυν αὐλόν.

Marſyas & Olympus Phryges tibiam inuenerunt, Sirites expoliuit, vt Pollux lib. 4. & Athenæus lib. 14. ἐπειδὴ σειρίτης, ὃς δοκεῖ πρῶτον εὑρεῖν τὴν αὐλητικὴν λίβυς ἦν τῶν νομάδων, ὃς ϗ κατηύλησε τὰ μητρῷα πρῶτος. Id eſt, *quia Sirites qui primus videtur auleticam artem & tibicinam reperiſſe, Libs erat è Nomadum gente, qui primus matroa* (id eſt; Cybeles hymnos) *tibia cecinit.* Dalechampius μητρῷα vertit *Cereales hymnos.* Quàm bene viderint alij, maximè in Phrygia, vbi matroa Cybeles. Euripides in Aulide,

Τίς ἄρ' ὑμέναιος διὰ λωτοῦ λίβυος,
Μετά τε φιλοχόρου κιθάρας;

E Id eſt, *quis hymenæus per lotum & tibiam Libycam, & cum cithara choros amante?* Tibias Phryges inuenerunt Olympus, & Marſyas. Sirites non tibias reperit, ſed viam excogitauit inflandi arte tibias. Pollux lib. 4. cap. 10. Sirites κατηύλησε τὰ μητρῷα πρῶτος, *primus ad matris Deûm ſacra tibiam adhibuit.* αὐλήσεις ſunt modi tibiarum. Iſidorus; Tibias excogitatas in Phrygia ferunt, dictas quod primùm de ceruinis tibiis, cruribúſque hinnulorum fierent. Buxeas tibias Phryges inuenêre, apud Athenæum lib. 4. cap. 24. In Phrygia Pallas tibiam inuenit prope Tritonida paludem. Propert. lib. 2.

Hic locus eſt in quo tibia docta ſones,
Quæ non iure vado Mæandri iacta nataſti,
Turpia cùm faceret Palladis ora tumor.

Apud Vopiſcum in Carino camptaulæ tibicines, qui flexione cantus inter modulandum

Digitized by Google

vterentur. Heſychius, καμπῆλιν τὸ ἐν τῇ ᾠδῇ καμπὰς ποιεῖν. Vopiſcus, centum camptaulas, A choraulas centum, &c. Mimos præterea vndique aduocauit. Exhibuit & ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil eſt. Exhibuit Cyclopem. Donatum eſt & Græcis artificibus, & gymnicis, & hiſtrionibus, & muſicis aurum, & argentum. Donata & veſtis ſerica. Alij tibiam à Pallade repertam volunt, vt diximus. Pindarus ode vlt. Pyth.

> Αὐλὸν παλλὰς ἐφεῦρε γοργόνων
> Οὔλιον θρῆνον διαπλέξασα.

Pallas, inquit, *componens pernicioſum, ac luctiferum carmen Gorgonum tibiam inuenit.* Quidam ab Oſiri tibiam ſingularem, quam monaulon vocant, repertam aſſerunt. Athen. lib. 4. μόναυλος ὀσίριδος εὕρημα, ὡς καὶ ἡ φῶτιγξ πλαγίαυλος. Iſidorus lib. 2. exiſtimat fiſtulam à Mercurio repertam, alij à Fauno, qui & Pan dicitur; vnde & fiſtula Pandoria. Quidam ab Idi paſtore Agrigentino in Sicilia. Pauſanias p. 73. Ardalum Vulcani filium αὐλὸν εὑρεῖν. Euſtathius Libyn quendam paſtorem, αὐλὸς λίβυς, inquit, ὅτι λίβυς τις νόμος (lege, νόμιος vel νομὰς) αὐλητικὴν πρῶτος εὗρε. Heſychius, λίβυς ὁ αὐλὸς ἐκαλεῖτο, ἐπεὶ λίβυς νομάς τις τὴν αὐλητικὴν πρῶτος εὗρε. Tibia Cretæ primùm reperta eſt, ait Euſtat. Iliad. lib. 1. ἐν κρήτῃ εὑρέθη αὐλὸς, καὶ τύμπανον, ὃ βυρσότονον κύκλωμα Εὐριπίδης καλεῖ. Iſidorus tamen lib. 2. origin. in Phrygia tibias natas eſſe vult, quæ primùm funeribus, mox & ſacrificiis adhibitæ ſint. Tzetzes Chiliad. 13. μαρσύας φρὺξ φιλόσοφος εὗρεν αὐλοὺς τὸ πρῶτον. ἄλλοι φασὶ τὴν ἀθηνᾶν εὑρεῖν τὴν αὐλῳδίαν, à qua Marſyas eam deterruerit. Sed de Marſya patum conſtat, cùm primus Hiagnis pater Marſyæ duas tibias vno ſpiritu animarit, ait Apuleius Florid. 1. Vbi vbi repertæ ſint, variæ gentes tibiis vſæ ſunt. Syri tibicines à Iuuenale memorantur ſatyr. 3.

> *Iam pridem in Tiberim Syrus defluxit Orontes,* C
> *Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas*
> *Obliquas, nec non gentilia tympana.* ———

Papias in Onomaſtico, Ambubaiæ mulieres tibicines Syriacæ. Horatius,

> *Ambubaiarum collegia.* ———

Sueton. in Ner cap. 27. Ambubaiarúmq; miniſteria. Quæ vox Chaldaica & Hebraica eſt, vt doctiſſimus Ioſephus Scaliger, tibicinémque ſignificat. In Arabia quoque tibiæ viguerunt: vnde prouerbium, ἀράβιος αὐλητὴς, ἐπὶ τῶν ἀκαταπαύστων, *de iis qui aliquid deſinere nequeunt.* τὸ παλαιὸν γὰρ φασὶ τοὺς ἐλευθέρους μὴ μανθάνειν αὐλεῖν διὰ τὸ βάναυσον, τῶν δὲ ἀνδραπόδων πολλὰ ἀράβικα, inquit Suidas. *Olim enim aiunt liberos homines non didiciſſe fidibus, quod ſit ars vilis & ſordida, mancipiorum autem pleraque Arabica.* vnde prouerbium, δραχμῆς μὲν αὐλεῖ, τεττάρων δὲ παύεται. Id eſt, *vt tibia canat, drachma vna ei datur, vt deſinat, quatuor numerari oportet.* A barbaris tibias profectas eſſe volunt, apud Athenæum lib. 14. maximè à Thebis Ægyptiis, Euſtathius D Iliad. 17.

> Αὐλοὶ θηβαίων ἦσαν εὕρημα τῶν κατ' αἴγυπτον.

Id eſt, *tibiæ Thebanorum erant repertum in Aegypto.* Dio Chryſoſt. in Cyneg. ait Thebanos in Græcia tibiarum laudem reliquæ Græciæ præripuiſſe. οἱ θηβαῖοι νίκην πεπίκρανται ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος νικᾶν ἐπ' αὐλητικῇ. vnde verſus,

> Ἄλλας μὲν θήβας πόλεις νικᾶν πέκρικεν αὐλοῖς.

lege, πάλλας. Id eſt, *præiudicauit Thebas tibiâ cantu cæteras vrbes ſuperare.* Dardani ipſi tibiarum gloriam ſibi vindicant. Ariſtophanis Scholiaſt. in hæc verba, αὐλητρὶς δαρδανίς. ἐκ τῆς δαρδανίας αὐλητρίδες εὐδοκιμοῦσιν. Id eſt, *tibicina Dardanis, quia è Dardania tibicinæ commendantur.* Romæ frequentes fuere, maximè in Comœdiis, vnde & tibicinum collegium. Valer. Max. lib. 2. cap. 5. Tibicinum collegium ſolet in foro vulgi oculos in ſe conuertere, &c. Plutarchus in E Romaic. Ianuariis Idibus auletas veſtibus fœmineis amictos ſcribit. Fab. lib. 7. cap. 1. Tranſeat tibicinis Latini modo ad deſertum, vt ait Cic. pro Muræn. Seneca epiſt. 56. Donatus in Andriam Terent. Cantica temperabantur modis non à Poëta, ſed à perito artis muſicæ factis. Neque enim omnia iiſdem modis in vno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis. Modos tibiarum accipe, qui ad fabulæ ingenium temperabantur, vſque adeò vt auditis tibiis populus ſciret quæ fabula danda eſſet. Cic. Academ. quæſt. 6. qui primo inflatu tibicinis Antiopam eſſe aiunt. Agebantur autem paribus, aut imparibus tibiis, dextris, aut ſiniſtris. Dextræ ſua grauitate ſeriam Comœdiæ dictionem pronuntiabant, ſiniſtræ & ſerranæ acuminis leuitate iocum in Comœdia oſtendebant. Si dextris & ſiniſtris vterentur, mixtum genus fuit. Item in Eunuchum Donatus; acta eſt ludis Megalenſibus L. Numidio Poſthumio, L. Ambiuio Turpione perſonatis. Item, modulante Flacco Claudio tibia dextra & ſiniſtra ob iocularia

Digitized by Google

A iocularia multa permiſta grauitate. in Hecyram, modulatus eſt eam Claudius tibiis paribus, Phormionem tibiis ſerranis. in Adelph. modulata eſt tibiis dextris, id eſt, Lydiis, ob ſeriam grauitatem. ſæpe tamen per ſcenam mutatis modis cantica mutauit, quod ſignificat titulus perſonæ habens ſubiectas perſonis literas. M.M.C. Cicero 1. Tuſcul. Hæc cum preſſis, & flebilibus modis, qui totis Theatris mœſtitiam inferant, dixêre. Tibicen dari ſolitus in fine cuiuſque actus. Fab. lib. 1. c. 11. Plaut. Pſeud. *Tibicen hic interea vos oblectauerit.* Non modò in Comœdiis vſus tibiarum fuit, ſed propriè in funeribus, deinde in ſacris. Luctarius in Thebaid. Iubet religio, vt maioribus mortuis tuba, minoribus tibia caneretur. Ouid. 6. Faſt.

Temporibus veterum tibicinis vſus auorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
B *Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,*
Cantabat mæſtis tibia funeribus.

1. Triſtium.

Tibia funeribus conuenit iſta meis.

Apuleius Florid. 1. monumentarios ceraulas vocat, Dio Chryſoſtomus τυμβαύλας. orat. 49. ἔφη δέ τις τῶν ὀλίγον πρότερον φιλοσόφων οὐ φαύλως, τὸν Ἰσμηνίαν ἔτι μάλιστα ἀγανακτεῖν, τὸ καλεῖσθαι αὐλητὰς τοὺς τυμβαύλας. *Ait autem aliquis ex iis qui nudius tertius philoſophati ſunt, Iſmeniam ægrè ferre ſolitum, quod monumentarij ceraulæ vocarentur tibicines.* Apuleius Florid. 1. Antigenidæ id ipſum tribuit, non Iſmeniæ. is autem eſt Iſmenias, qui tibias Corinthi ſeptem talentis emit. Lucian. in ἀπαιδεύτῳ. αὐλοὺς ἐπτὰ ταλάντων ἐν Κορίνθῳ ἐπρίατο, qui ſibi ſuiſque canere ſolitus erat, vt ait D. Hieronymus, vel vt Cicero lib. de clar. Orat. ſibi & Muſis. Funeribus igitur

C adhibitæ tibiæ. Sueton. in Iulio; Tibicines & ſcenici artifices veſtem diſciſſam iniecêre flammæ, in funere Cæſaris. Midas omnium primus à funeribus ad ſacrificia tranſtulit, cùm matrem ſuam inter Deos reponeret, cæteri ſequuti, vt perlitari poſſet. Plutarchus de dæmonio Socratis, τῆς Ἰσμηνίου τῇ θυσίᾳ προσαυλοῦντος, οὐ καλλιερεῖ. μισθωτοὺς τοὺς αὐλοὺς παρελόμενος ηὔλησε γελοίως. *Perlitatum eſt ridiculo illo mercenarij tibicinis cantu.* Religioni fuit ſine tibia rem diuinam facere. Plutarch. in Romaic. καὶ τίς ἦν ἡ τῆς δεισιδαιμονία τῶν ἱερῶν ἄνευ αὐλοῦ θύειν. Oſtendit tamen θυσίας interdum ἀπύρους, & ἀναύλους. In conuiuiis locus tibiæ fuit. Plutarchus Sympoſ. 6. non licet, inquit, etiamſi voluetis, tibiam menſis excludere. Libationes enim eam deſiderant cum corona, & cum Pæane accinit diuinum aliquid. τὸν δ᾽ αὐλὸν οὐδ᾽ ἂν βουλομένοις ἀπώσασθαι τῆς τραπέζης ἐστίν. αἱ γὰρ σπονδαὶ ποθοῦσιν αὐτὸν ἅμα τῷ στεφάνῳ, καὶ συνεπιφθέγγεται τῷ παιᾶνι τὸ θεῖον. Ibi tum ad tibicinem laudes clarorum virorum proſequebantur, ait Cicero lib. 2. de legibus. Et in nuptiis quoque tibiæ adhibitæ ſunt. Auctor ad Herennium; non

D illæ te nuptiales tibiæ eius matrimonij commouebant. vt & in cæteris rebus lætioribus. Horat. lib. 2. epiſt.

Nunc tibicinibus, nunc eſt grauiſa Tragœdis.

Cùm autem exeundum eſſet è Theatro, funere, aut ſacrificio, ἐξόδιοι νόμοι canebantur. Heſych. ἐξόδιοι νόμοι δι᾽ ὧν πάντες ἐξελαύνονται. ipſis etiam Iudicibus exeuntibus tibicen cecinit. Ariſtophanes in Veſpis,

Αὐλητὴς ἐν φορβειᾷ τοῖς δικασταῖς ἔξοδον ηὔλησε ἀπιοῦσιν.

Hoc addo, tibicines interdum inter canendum geſticulatos eſſe, vt more pantomimorum res quaſque imitarentur. Ariſtoteles probl. 9. c. 48. οἷον οἱ φαῦλοι αὐληταὶ κυλιόμενοι, ἂν δίσκον δέῃ μιμεῖσθαι, καὶ ἕλκοντες τὸν κορυφαῖον ἂν σκύλλαν αὐλῶσι. *Vt mali auletæ ſe volutantes, ſi diſcum imitari voluerint, & trahentes coryphæum, ſi ſcillum cecinerint.* quod eſt carminis genus ſalax, &

E protetuum.

CAP. XXIII.

Quid interſit inter tibiam & fiſtulam.

EVSTATHIVS Iliad. lib. 17. in hæc verba,

—— αὐλοί, φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον.

notat, αὐλὸν dici ab αὔω, vel ἄω, id eſt, *clamo.* γίνεται δὲ αὐλὸς παρὰ τὸ αὔειν, ὅ ἐστι βοᾶν. Tibiæ Latinis ab animantium tibiis, ex quibus factæ; fiſtulæ, quſa fiſſi calami à χαλάω, id eſt, à fundendis vocibus, vt vult Iſidorus, vel vt ego malim, à κλάω, *frango*, quia calami

fragiles.

Digitized by Google

fragiles. Tibiæ à Suida vocantur φυσαλίδες quod ſpiritu inflentur. in vet. gloſſ. auletæ & ti- A
bicines flatores. Iidem & ſabulones dicti, vt nonnulli apud Macrob lib. 2. Saturn. cap. 1. Certè ſabulones prætexta & impudica verba iaciebant. Apuleius lib. 2. Florid. dextera pſallentis geſtu ſuum ſabulum citharæ admouet. Alij ſabulum eſſe volunt inſtrumentum grande vaſtitare ſoni, quod fidibus rendi, & plectro pinſi ſolet. Curopalatæ dicitur σάβυλον, σαβυλισταὶ, ſabulones. Fiſtula, quæ propriè σύριγξ dicitur, calami, auena paſtoribus tribuuntur. Tibia funeribus adhibita, epulis, ſacrificiis; ideo ſuperſtitioſa vocatur à Clemente Alex. lib. 2. Pædag. σύριγξ μὲν ποιμέσι ἀπονεμηθήτω, αὐλὸς δὲ ἀνθρώποις δεισιδαίμοσι. Capellæ dicitur ſibilatrix enodis fiſtula. Tibiam ipſam olim è calamo factam oſtendit Euſtathius Iliad. lib. 7. παλαιὸν δὲ ὁ αὐλὸς καὶ πολυειδής, καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ καλαμίνης. παρὰ γοῦν Ἀλεξανδρεῦσιν ἦν μόναυλος κάλαμος, Ὀσίριδος φασὶν εὕρημα. *Olim*, inquit, *tibia multiformis, & vt plurimum arundinea. Apud Alexandrinos erat calamus monaulos, Oſiridis inuentum.* Heſych. ἴυγξ σύριγξ μονοκάλαμος. *Fiſtula* B
vnius calami dicitur Iynx. ὀλεσιαυλοκάλαμος ὁ φαύλως ᾄδων. Euſtat. lib. Iliad. σ. vt ego interpretor, ὅλον κάλαμον πάλιν μολύνων. Eſt qui lib. 14. Athen. cap. 2. legendum putet ὀλεσιαυλοκάλαμον, *qui perdat tibiam & fiſtulam.* malim vt eſt, ὀλεσιαλοκάλαμον. Athen. lib. 4. μόναυλον deſcribit καλαμαύλην, *calamotibicinem*, de quo Martialis lib. 14.

Ebria nos madidis rumpit tibicina buccis,
Sæpe duas pariter, ſæpe monaulon habet.

ῥαπταῦλαι οἱ τῇ καλάμῃ αὐλοῦντες, ait Athen. *raptaulæ, qui calamo canunt.* vel potiùs, ῥαπαῦλαι, quia ῥαπάλη καλάμη, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ αὐλοῦντες ῥάπαυλοι, vt Heſychius, qui πίτυρον κάλαμον eſſe vult. vnde & Euſtat. μόναυλος κάλαμος καλούμενος τιτυρινὸς τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσιν, εἴτ' οὖν σατυρικός. ὁ δὲ μόναυλος, καὶ καλαμαύλης φασί, καὶ ῥαπταύλης ἐλέγετο. *Monaulus calamus tityrinus,* C
ſiue ſatyrinus dictus. item monaulus qui calamo canit, & calamaules, raptaules dicitur. Heſych. τυρίκυλοι dicuntur αὐλοὶ καλάμινοι. lego, τιτυρινοί. Calami primùm videntur fuiſſe, quales ab Ariſtotele deſcribuntur lib. de reſpiratione cap. 9. καὶ τῇ τρίψει τῇ πρὸς τὸν ὑμένα ποιοῦσι τὸν βόμβον τέττιγες, οἷον διὰ τῶν καλάμων τῶν τετρυπημένων τὰ παιδία, ὅταν ἐπιθῶσιν ὑμένα λεπτόν. *Cicadæ attritu qui fit ad pelliculam bombum edunt, qualem pueri per calamos perforatos, cùm tenuem pelliculam impoſuerint.* A Mariandenis & Aonibus reperti ſunt, & in laudem cæleſtium inflati, vt Martianus Capella. Athenæus lib. 4. cap. 14. probat, μόναυλον inſtrumentum fuiſſe καλαμαύλην, vnde vox καλαμαυλήτης in Græcis epigramm. p. 521. libri excuſſi formis Henrici Stephani. Poſſidippus,

Τὸν Θέων ὁ μόναυλος ὑπ' ἠρίον ὁ γλυκὺς οἰκεῖ,
Αὐλητὴς μίμων κἠν θυμέλῃσι χάρις.

Id eſt, *Theon ſola tibia canens ſub hoc tumulo ſitus eſt, tibicen mimo & orcheſtræ voluptati ſeruiens. Di-* D
cite de calamotibicine, ſalue Theon. μόναυλον pro μοναυλήτῃ poſuit.

Τὸν καλαμαυλήτην εἴπατε, χαῖρε Θέων.

Fuit autem plurimum diſcriminis inter calamos, & ſyringa, ſeu fiſtulam. Calami planè rudes & agreſtes fuêre, in fiſtula paulo amplius artis fuit. Virgilius,

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula. ——

Theocrit. Idyl. 6.

—— τύ γάρ ποκα ἐκτάσω σύριγγα;
Οὐκ ἔρχεῖ τι καλάμας αὐλὸν ποππύσδεν ἔχοισα;

An vnquam fiſtulã poſſediſti? non ſatis eſt tibi culmo, qua tua tibia eſt, ſibilare? Virgil. ita vertit Eclog. 3.

—— *Aut vnquam tibi fiſtula cera*
Iuncta fuit? non tu in triuiis indocte ſolebas E
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

Græci aliquid intereſſe volunt inter δόνακα, & κάλαμον, vt λεπτότατος ſit ὁ δόναξ, *tenuiſſimus*, calamus confertus, & denſus, ἀδρὸς δὲ ὁ κάλαμος. δόναξ μὲν συρίγξιν χρήσιμος, κάλαμος δὲ αὐλοῖς, ait Euſtathius ſub finẽ lib. σ. Iliad. *δόναξ vtilis fiſtulis, calamus tibiis.* Euripid. in Oreſte.

Ἁ ἁ σύριγγος ὅπως πνοὰ λεπτοῦ δόνακος
Ὦ φίλα φώνει μοι. ——

Id eſt, *ſpiritus quaſi tenuis arundinis, ô amica, mihi inſonat.* Ariſtophanes in Ranis vocat ὑπολύριον δόνακα, quia olim in lyra calamum pro cornu ſubiiciebant. τὸ παλαιὸν ἀντὶ τοῦ κέρατος ὑπετίθεσαν κάλαμον, ait Scholiaſtes. Theocrit. Idyl. 20.

—— κἠν σύριγγι μελίσδω,

Κἠν

Digitized by Google

A Κἀν αὐλῷ λαλέω, κἀν δόνακι, κἀν πλαγιαύλῳ.

Id eſt, *& ſi fiſtula canam, aut tibia, aut calamo, aut tibia curua.* vbi vides aliquid eſſe diſcriminis inter hæc omnia. & Idyl. 6.

Αὔλει Δαμοίτας, σύρισδε δ' ὁ Δάφνις ὁ βούτας.

Tibia Dametas, fiſtula Daphnis bubulcus canebat. Fiſtulam elegantem deſcribit Idyl. 8.

Σύριγγ' ἂν γ' ἐποίησα καλὰν ἐγὼ ἐννεάφωνον,
Λευκὸν κηρὸν ἔχοισαν, ἴσον κάτω, ἶσον ἄνωθεν.

Fiſtulam feci pulcram, nouem vocum, alba cera coniunctam, æqualem ſuprà, & infrà. Cera enim coniungebantur calami, vt fiſtula plures voces redderet. Ouidius,

—— *Diſpar ſeptenis fiſtula cannis.*

Virgilius,

Pan primus calamos cera coniungere plures
B *Inſtituit.* ——

Calamos, arundinem, auenam pro eodem ponunt. Virgilius,

Syluestrem tenui muſam meditaris auena.

Quia è culmo & ſtipula ſibi fiſtulam rudem formabant paſtores, vt Seruius 1. Eclog. Tibul. lib. 3. eleg. 15.

Sed perlucenti cantus meditabor auena.

Ouidius 1. Metamorph.

—— *Vt paſtor per deuia rura capellas*
Dum vehit adductas, & ſtructis cantat auenis.

libro 8.

Fiſtula diſparibus paulatim ſurgit auenis.

C Ariſtophani dicitur σῦριγξ καλαμίνη. Polluci lib. 4. σῦριγξ ἐκ καλάμων. Fiebat è calamo concauo, quem ſyringiam Theophraſtus vocat. Plinius lib. 16. cap. 37. Tertia arundo eſt tibialis calami. cap. 26. Calamus verò alius totus concauus, quem ſyringiam vocant, vtiliſſimus fiſtulis, quoniam nihil eſt cartilaginis atque carnis. Quod ſumptum eſt è Theophraſt. lib. 4. cap. 12. hiſtor. plant. καὶ ὁ μὲν κοῖλος, ὃν καλοῦσί τινες συριγγίαν, οὐδὲν γὰρ ἔχει ξύλου καὶ σαρκός. Fiſtula igitur propriè facta è calamis, tibia è tibiis aſini, gruum, hinnulorum; aut, vt ait Iſidorus, quia de ceruinis tibiis, crurıbúſque hinnulorum fierent. Callimachus in hymno Dianæ,

Οὐ γάρ πω νέβρεια δι' ὀστέα τετρήναντο,
Ἔργον Ἀθηναίης ἐλάφῳ κακόν. ——

Id eſt, *nondum hinnulorum oſſa perforata erant, opus Mineruæ, ex quo ceruis pernicies.* Fiebant enim,
D vt dictum eſt, ex oſſibus hinnulorum & ceruorum. Heſych. κάκτος ἄκανθα, ὑφ' ἧς ἐὰν πλήγῃ νεβρὸς, ἄχρεια ἔχει τὰ ὀστᾶ εἰς αὐλούς. Id eſt, *cactus ſpina, qua hinnulus confixus, eius oſſa vtilia tibiis non ſunt.* Phileras,

Χαρύσαιτο δ' ὁ νεβρὸς ἀπὸ ψυχὴν ὀλέσασα
Ὀξείης κάκτου, τύμμα φυλαξαμένη.

Id eſt, *hinnulus mortuus qui acuta cacto confixus non fuerit, ſonitum in tibia edat.* Item è tibiis gruum fiebant, vt Plinius lib. 16. cap. 37. & ceruorum, aſinorúmque. Philoſtrat. lib. 8. Apollon. αὐλὸς τὸν φιλοθύτην ἐνθεώτερον ἐργάζεται, οὐ διὰ χρυσοῦ τε καὶ ὀρειχάλκου, καὶ ἐλάφων κνήμης συγκείμενος, ἤδη καὶ ὄνων. Id eſt, *tibia eum qui libenter ſacris operatur facit diuiniorem, non quod ex auro, orichalco, tibia ceruorum, aut aſinorum fiat.* In Græcis epigramm.

Νεβρείων ὁπόσον σάλπιγξ ὑπερίαχεν αὐλῶν.

E Id eſt, *quantum tuba tibiæ hinnuli ſonum ſuperat.* Huc alluſit Ariſtoph in Acharnan.

Τοῖς ὀστίνοις φυσᾶτε τὸν πρωκτὸν κυνός.

Id eſt, *oſſeis tibiis inſpirate podicem canis.* Ex aſini oſſibus tibiæ magis probari videntur quàm è ceruinis. Plutarch. in ſympoſ. ἀπορρίψαντες τὰ νέβρεια, χρῶνται τοῖς ὀνείοις. Id eſt, *abiectis hinnuleorum tibiis, vſi ſunt aſininis.* Quia ſcilicet ὄνος λεπτότατον καὶ μουσικώτατον ὀστέον παρέχεται, *aſinus tenuiſſimum & maximè ſonorum os prabet.* Apud eundem, ἡ πρὸς τὸν Φρύγιον αὐλὸν νεβρογόνος κνήμη κερασφόρων ὦτας θαυμάζειν ἔχει. Id eſt, *tibia hinnulei ad Phrygiam tibiam aptata in admirationem rapit aures cornu ferentes*; ſiue malis, *aures animantium cornibus inſignium.* Thebani docuerunt Græcos ex oſſibus hinnuleorum tibias efficere, auctore Athen. lib. 14. Elegantiores tibiæ factæ ex orichalco, deuinctæ auro. Horatius in Arte,

Tibia non vt nunc orichalco vincta, tubæque

Aemula.

by Google

Aemula. ——— A

Item è loto, buxo, cornu fiebant. lib. 3. Græcorum epigram.

> *Ἡ κροτάλοις ὀρχηστρὶς Ἀρίστιον, ἡ περὶ πεύκαις*
> *Καὶ Κυβέλῃ πλοκάμους ῥίψαι ἐπισταμένη,*
> *Ἡ λωτῷ κερόεντι φορευμένη.* ———

Id eſt, *Ariſtium ſaltatrix ad crotala docta iactare cincinnos crinium circa tædas piceas, & cybelen, quæ ferebatur ad lotum & tibiam cornu inſtructam.* Plin. lib. 16. cap. 37. nunc ſacrificæ tibiæ Thuſcorum è buxo, ludicra è loto, oſſibúſque aſininis & argento fiunt. Lotus in Libya fiſtulis vtilis fuit. ὅτι δὲ λώτινοι αὐλοὶ ἀπὸ ξύλου ἦσαν λιβυκοῦ καλουμένου λώτου, λεγόμενοι φώτιγγες ὑπ' ἀλεξανδρέων, ait Euſtathius. Id eſt, *lotinæ tibiæ fiebant è ligno Libyco, cui loto nomen, dictæ photinges Alexandrinis. vnde photingia, & monaulia, comeſſationum inſtrumenta, non belli. Eburneæ tibiæ Phœnicibus perforatæ ſunt; Thebani quoque Aegyptij ex hinnulorum membris tibias fecerunt, vt ſcribit Iuba Rex,* B *qui fortè hoc eis aſcribit, quia Lybs erat.* ὅθεν καὶ τὰ φωτίγγια, καὶ μοναύλια, κώμων, οὐ πολέμων ὄργανα, καὶ ὅτι ἀνετρήτησαν, καὶ ἐλεφάντινοι αὐλοὶ παρὰ Φοίνιξι, καὶ ὅτι καὶ νεβρῶν κῶλα ἐποίουν αὐλούς, οἱ Θηβαίων ἦσαν εὕρημα τῶν κατ' αἴγυπτον, ἴσως ἐπεὶ καὶ Ἰόβας ὁ τοῦτο ἱστορῶν λίβυς ἦν. Mutuatus eſt hæc ab Athenæo lib. 4. tibiam è buxo Seneca in Agamemnone,

> *Tibi multiſora tibia buxo ſolemne canit.*

Cornu tibiis adiungebatur. Heſychius, ἐγκέρατον αὐλῆσαι, ὅθεν καὶ ὁ ἐγκεραύλης. προσκειμένου γὰρ κέρατος τῷ αὐλῷ ᾖδεν. *Cornu ad tibiam adiuncto canebant, ſed ſiniſtram tantùm.* Pollux lib. 4. κεραύλης, *qui cornea tibia canit.* Florid. 1. Apul. monumentarij ceraulæ. lib. 3. Metamorph.

> ——— *& adunco tibia cornu.*

Iungebantur in fiſtula calami cera, vt diximus. Calpurn. Bucol. 4.

> ———*Calamos, & odora vincula ceræ* C
> *Iungere.* ———

Tibul. lib. 2. eleg. 5.

> *Fiſtula cui ſemper decreſit arundinis ordo,*
> *Cùm calamus cera iungitur vſque minor*

Theocrit.

> ——— *εὐπηκτοιο μελίσδεν*
> *Ἐκ κηρῶ σύριγγα καλάν.* ———

Id eſt, *dulcem tibiam pulcram è cera bene compactã.* Ariſtot. de Poëtica cap. 26. οἱ τὰς σύριγγας ἁρμοττόμενοι, εἰς μὲν τὴν ὑπάτην ἄκραν τὸν κηρὸν ἐμπλάττουσι, τὴν δὲ νήτην μέχρι τοῦ ἡμίσεος ἀναπληροῦσι. vide cap. 25. Plutarch. περὶ ἀοργησίας. ὥσπερ ὁ τῶν βουκόλων κηρόπλαστος ὀτοβεῖ δόναξ ἀχέτας ὑπνοδόταν νόμον ἐπιθέλγων. Id eſt, *qui tibias aptant, in ſumma hypate ceram affigunt, netem ad me-* D *dium vſque implent. Vt bubulcorum ſonat tibia cera iuncta ſonora demulcens nomon ſomni conciliatorem.* Vno ordine diſpares calami collocabãtur, vt ab imo ad ſummum creſcerent. lib. 8. Metamorphoſ. Ouid.

> ——— *Nam ponit in ordine pennas*
> *A minima captans longam breuiore ſequente.*
> ———*ſic ruſtica quondam*
> *Fiſtula diſparibus paulatim ſurgit auenis.*

Catullus,

> *Tibicen vbi canit Phryx curuo graue calamo.*

CAP. XXIV. E

De rebus quibus vſi tibicines.

TIBICINES circumligabant ori pelles, vt moderatus ſpiritus exiens ſuauem ſonum efficeret. vocabatur χειλωτὴρ, καὶ φορβειά. Plutarchus de Ira. Marſyas φορβειᾷ τινι, καὶ περιστομίοις βίᾳ τοῦ πνεύματος τὸ ῥαγδαῖον ἐγκαθεῖρξε, καὶ τοῦ προσώπου ἀπέκρυψε τὴν ἀνωμαλίαν. Id eſt, *phorbia quadam, & integumento circa os ſpiritum qui rapide & violenter prorumpebat coërcuit, & vultus inæqualitatem abſcondit.* Sumpta phorbia videtur à capiſtro quo iumentorum ora includuntur, vbi cibum capere poſſint. eo capiſtro tibicines buccas tumentes abſcondebant, ne res oculis ingrata eſſet. Idem ſympoſ. 7. cap. 8. Marſyas capiſtro, & tibiis os ſibi præcludens, φορβειᾷ καὶ αὐλοῖς ἐπιστομίζας ἑαυτόν. Heſychius, φορβεία ἡ αὐλητικὴ στομίς. *Tibicinum eſt capiſtrum,*

Digitized by Google

A *capiſtrum, vel oris integumentum.* Ariſtophan. in Veſpis,

Αὐλητὴς ἐν φορβειᾷ τοῖς δικασταῖς ἔξοδον ηὔλησε ἀπιοῦσιν.

Id eſt, *tibicen in capiſtro exitum cecinit Iudicibus abeuntibus.* vbi vet. Scholiaſt. Phorbeiæ, inquit, ſunt pelles circumligatæ ori tibicinum, vt moderatus ſpiritus exeat, ſuauémque tibiæ cantum efficiat. verba ſic habent. *φορβειαί εἰσι τὰ δέρματα τὰ περὶ τὸ στόμα τῶν αὐλητῶν περιδεσμούμενα, ὅπως σύμμετρον τὸ πνεῦμα πεμπόμενον ἡδίαν τὴν φωνὴν τοῦ αὐλοῦ ποιῇ.* Heſych. *γλωττίδες* erant lingulæ in ore tibiæ, quæ flatu canentis agitabantur. Plin. lib. 36. arundo apertioribus lingulis ad flectendos ſonos. Ciſtella in qua reponebantur lingulæ, *γλωσσοκόμιον* dicta eſt, *ἐν ᾧ οἱ αὐληταὶ ἀπετίθεσαν τὰς γλωττίδας. γλωσσοποιὸς ὁ τὰς αὐλητικὰς γλωσσίδας ποιῶν.* Heſychius, *γλωσσίδες αἱ ἐν τοῖς αὐλοῖς κατατετρημέναι.* Varro in Menip. tibias bilingues. Id eſt, *gloſſides lingulæ ſunt in tibiis foratæ, quas qui facit, dicitur gloſſopœus.* Cranaë dictæ ſunt

B minutæ fiſtulæ, in quas pennas iniiciebant. *ὑφόλμιον* pars tibiæ quæ admouebatur ad os, aut ipſæ lingulæ. elymi prima pars tibiæ, vnde lingula pendet. *καλαστομὶς* pars tibiæ, quæ ad os admouetur. dicitur & *ἐνόλβιον*, fortè, *ὑφόλμιον.* Heſychius, *κεραναὶ τὰ προσκεκολλημένα συρίγγια, εἰς ἃ τὰ πτερὰ ἐμβάλλεται. ὑφόλμιον μέρος τι τοῦ αὐλοῦ πρὸς τῷ στόματι, ἢ αἱ γλωττίδες. ἔλυμοι τὰ πρῶτα τῶν αὐλῶν ἀφ' ὧν ἡ γλωσσίς. καλαστομὶς μέρος τι τοῦ αὐλοῦ τὸ ἐνόλβιον.* Athen. lib. 4. elymos tibias dici vult. Suidas *φόρβιον*, non *φορβειὰν* vocat *τὸ περικείμενον τῷ στόματι τοῦ αὐλητοῦ δέρμα, ἵνα μὴ σχισθῇ τὸ χεῖλος αὐτοῦ.* *Phorbion, non phorbian vocat pellem circa os tibicinis poſitam, vt non ſcindatur labrum eius.* Epichalchum dicitur os tibiæ, quod apparet per phorbæam ori appoſitam. Os tibiæ dicitur *ἐπίχαλκον διὰ τὴν φορβειὰν, οἱονεὶ ἐπιστομίδα.* Heſych. theca tibiis ſeruandis *αὐλητηρία* dicitur, & *σύριγξ αὐλοθήκη.* vnde *συβηνώδης αὐλητής.* Heſychius tamen alio loco *σιβύνην αὐλοθήκην.*

C

CAP. XXV.

De foraminibus tibiæ.

PER initia tria tantùm, vel quatuor foramina tibiis fuêre, vt Acro in Art. Poët. Horat. tales ſe in templo vidiſſe Varro teſtatur. Poſtea ſex, decem, & plura ſunt addita. vnde & multiforatilis tibia dicitur Apuleio Florid. 1. & à Seneca multifora in Agamennone, *πολύτρητος* à Græcis, ſeptiforis à Sidonio lib. 1. epiſt. Auienus,

Quódque foraminibus tibia mille ſonat.

Rara olim fuiſſe foramina docet Ouid. Sidonius lib. 2. epiſt. 2. ſeptiforem fiſtulam. Carm. 12.

Iam ſectus recalet Corybas, cui gutture rauco
D *Ignem per biſores regemunt caua buxa cauernas.*

Carm. 5.

——*Et ad biforem reboat nec tibia flatum.*

Ouid. 6. Faſtor.

Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret effeci tibia longa ſonos.

Sibylla *πολύτρητον αὐλόν.* Sidon. epiſt. 8. lib. 9. multiforatilem. vt & Apuleius Mileſ. 10. multiforatilis tibiæ cantus. Ouid. 12. Metamorph. multiforam. Plin. lib. 8. c. 55. 56. cuiuſmodi ſunt vaſcæ, quæ præcentorias foraminum numeri antecedunt.

Tibia non vt nunc orichalco vincta, tubæque
Aemula, ſed tenuis, ſimpléxque foramine pauco.

E Diodorus Thebanis fecit tibiam *πολύτρητον*, obliquas aperiens ſpiritus vias. Per foramina vicina ori ſonus acutus editur, de longinquis & remotioribus grauior, acutior item per patentiora foramina, grauior per anguſta. Quia ſpiritus vbi incipit fortior eſt, vbi deſinit defectior. Foramina autem læua erant, aut dextra. Apuleius Florid. 1. læuis & dextra foraminibus.

CAP. XXVI.

De tibiarum varietate.

TIBIÆ aliæ breuiores, aliæ longiores, quædam mediæ. Heſychius, *μεσόκοποι αὐλοὶ οἱ ὑποδεέστεροι τῶν τελείων, μέσοι.* Id eſt, *tibiæ mediæ breuiores perfectis & longis.* Breues, vt

Digitized by Google

puellatoriæ, pueriles, gingriæ. Athen. l. 4. παιδικοὶ αὐλοὶ ἡμίοπαι, οἷς οὐκ ἔστιν ἐναγώνιος πρὸς A
τὰς ὀρχήσεις χρῶνται. διὸ καὶ τερένας αὐτοὺς κέκληκεν Ἀνακρέων. *Pueriles tibiæ hemioliæ, quibus cùm idoneæ non ſint certaminibus, vtuntur in conuiuiis.* Anacreon, τίς ἔρασμίη σ' ὦ θέρα, θυμὸν ἐσεῖν, τερένων ἡμιόπων ὑπ' αὐλῶν ὀρχεῖσθαι; Id eſt, *quæ libido, ô ſerue, te inuaſit ſaltandi ad teneras hemiolias?* id eſt, ſemiplenas tibias. εἰσὶ δὲ οἱ αὐλοὶ οὗτοι ἐλάσσονες τῶν τελείων. *Semiplenæ tibiæ minores ſunt plenis, quas longas vocant.* Heſych. ἡμίοπαι αὐλοὶ, οἱ μὴ τέλειοι ὑποδεέστεροι τῶν τελείων.
Callimachus vocat eas graciles in Diana,

—— ὑπήχησαν τε λίγειαι
λεπταλέαι σύριγγες. ——

Succinuerunt, inquit, *dulces graciles fiſtulæ.* Hic monebo alias eſſe puellatorias, & pueriles tibias, παρθενίους, καὶ παιδικούς, ex Athen. lib. 14. Longæ, cuiuſmodi ſunt rurariæ, præcentoriæ.
Ouidius, B

Vt daret effeci tibia longa ſonos.

Præcentoriæ, quibus ad puluinaria præcinerent. Xiphilinus in Othone, τί γάρ με ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; *quid opus erat me longis tibiis canere?* λέγεται δὲ ἐπὶ τῶν ἔξω τι τοῦ προσφόρου σφίσι ποιούντων. *Dicitur id in eos qui aliquid parum ad rem faciunt.* ex eo nimirum, quod tibias paruas tractare aliquis commodè cùm poſſit, longas ſumat, ad quas minus eſt idoneus. In vet. gloſſ. vaſca μελετητικὸς αὐλὸς, id eſt, *tibia qua tyrocinia artis tibicinæ periclitantur;* de quibus Solinus cap. 11. Quibuſdam videntur eſſe phonaſcæ vel phonaſcicæ, quibus phonaſci modos vocis regunt. Tonorium vocat Fabius lib. 1. cap. 10. Hero in pneumaticis pthongarium. Tibiæ Serranæ acutæ ab acuto ſerræ ſtridore, etiã ſiniſtræ erant, aut ſiniſtris ſimiles, quas Donatus Lydias eſſe ait ob grauitatem ſoni. quod tamen à Serranis alienum, quæ acutiorem ſonum edunt. Legendus Ariſt. lib. 8. Polit. Theophraſt. l. 4. de cauſis plantar. Pollux l. 14. Athen. l. 14. C
Tibiæ pares dicuntur & Serranæ, quod paria foramina habent, & æqualia, Phrygiæ inæqualia. Varro; Phrygiæ dextra vnum habent foramen, ſiniſtra duo, quorum vnum acutum habet ſonum, alterum grauem. Zygiæ tibiæ dicuntur Ciceroni nuptiales, quomodo Iuno Zygia. Apuleius lib. 4. Metamorph. Sonus Zygiæ tibiæ mutatur in querulum Lydij modum. Alector genus eſt tibiæ apud Euſtathium in lib. 4. Odyſſ. Ἴων δὲ ὁ τραγικὸς ἀλέκτορα τὸν αὐλὸν εἶπε, διὰ τὸ ἡδὺ, οὗ χάριν οὐκ εὔδει ὁ ἀκροάτης λέγεσθαι, ἤγουν κοιμᾶσθαι. Id eſt, *Ion tragicus Alectora vocauit tibiam, quæ ob ſuauitatem cantus audienti ſomnum eripiat.* Ita lego hunc locum, διὰ τὸ ἡδὺ λέγεσθαι, οὗ χάριν οὐκ εὔδει ὁ ἀκροάτης, ἤγουν κοιμᾶται. Equidem apud Græcos fuiſſe tibiam non putem quæ alector vocaretur; ſed ab Ione tibia vocata eſt gallus gallinaceus, quod ſicut ille cantu ſuo matutino ſomnum interrumpit, ita & tibia. Apertæ tibiæ Quintiliano ſunt, quæ apertis foraminibus clariùs ſonant. clauſis enim redditur ſonus obſcurior. Puellatoriis à ſono clariori nomen eſt. Gingriæ breuiores, licèt ſubtilioribus modis ſonent. D
Euſtathius in lib. 17. Iliad. ξενοφῶν δὲ ἱστορεῖ γιγγραΐνους αὐλοὺς σπιθαμιαίους εἶναι παρὰ Φοίνιξι, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένους, οἷς καὶ Κᾶρες ἐχρῶντο. ἡ δὲ χρῆσις τῆς γίγγρας ἐκ τῶν περὶ Ἄδωνιν θρήνων, ὃν γίγγραν ἐκάλουν οἱ Φοίνικες. *Xenophon ait gingrinas tibias palmi longitudine eſſe, ſeu dodrantis apud Phœnices, acutum & luctuoſum ſonantes, quibus Cares vtebantur. Vſus autem gingrinarum à luctu Adonidis fluxit, quem Gingrin Phœnices vocant.* Pollux, ἡ Φοινίκων γλῶττα γίγγραν τὸν Ἄδωνιν καλεῖ, καὶ τούτῳ ὁ αὐλὸς ἐπωνόμασται. in vet. gloſſ. γίγγρον φωνὴ χηνὸς, id eſt, *gingron vox anſeris.* gingriunt, χῆνες ἐκβοῶσι. Feſt. gingriunt anſeres. gingrina εἶδος φωνῆς σάλπιγγος, id eſt, *ſpecies vocis tubæ.* in veteri gloſſ. Heſych. γιγγρίαι αὐλοὶ μικροὶ, ἐν οἷς πρῶτον μανθάνουσι. γίγγρι, ἐπιφώνημά τι καθ' κωμικὸν λεγόμενον. Athen. lib. 4. γιγγραΐνοις γὰρ οἱ Φοίνικες, ὥς φησι ξενοφῶν, ἐχρῶντο αὐλοῖς σπιθαμιαίοις τὸ μέγεθος, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένοις. vide quæ ſequuntur ibidem. Inde apud veteres tibicen gingriator & ſabulo. Apud Varr. lib. 6. de ling. Lat. Ennius ſabulo finitimas propter adſtabat aquas. Alij legunt *ſubulones.* malè. *Gingriæ tibiæ paruæ, quibus primùm diſcunt. gingri, exclamatio quædam comica dicitur. Phœnices vſi gingranis dodrantis longitudine, acutis & lugubribus.* Athenæo lib. 4. tibia eſt è buxo Idæo. Tibia Phrygia ſimilis tubæ Tyrrhenicæ, de qua Athen. lib. 4. & Euſtathius Iliad. lib. σ. σάλπιγξ τυρσηνικὴ ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ. δρακαυλος videtur tibia fuiſſe apud Lacones, qua Draconem Minerua cantu deliniuit; ſic enim Heſychius. δράκαυλος ἰδίᾳ τὸ συναυλίζεσθαι λάκωνες. ἐπειδὴ δοκεῖ ἀθηνᾶ παρ' αὐτοῖς αὐλῆσαι τὸν δράκοντα. locus corruptus eſt. Vetus Etymologicum magis mihi probatur, quod δράκαυλον dici vult Mineruam, quod Draconem cum filiabus Cecropis commorari, ſimúlque cubare voluerit, ἐπεὶ ἡ ἀθηνᾶ δοκεῖ συναυλίζεσθαι τὸν δράκοντα τῶν κέκροπος θυγατέρων. ſic enim locum illum lego. Fuerunt αὐλοὶ τραγικοὶ, καὶ λυσιῳδοὶ, καὶ κιθαριστήριοι, tibiæ

tragicæ

Digitized by Google

A *tragicæ, & cantum ſoluentes, & citharœdica, quæ cum citharis ſimul canunt.* Athenæus lib. 4. & 14. Magadis, & Palæomagadis tibia eſt quæ acutum & grauem ſonum efficit. μάγαδις, παλαιομάγαδις ὀξὺν καὶ βαρύφθογγον ἐπιδείκνυται. Vnde & vetus verbum, μάγαδιν λαλήσω μικρὸν ἅμα σοι, καὶ μέγα. Id eſt, *loquar vt Magadis, acuta & graui voce.* Heſych. μαγάδις αὐλοὶ κιθαριστήριοι, *tibiæ quæ cum cithara canunt.* μαγάδιζειν, ψάλλειν. Erant autem tibiæ olim vnicuique harmoniæ propriæ ac peculiares, omnéſque tibicines tibias habebant ſingulis tropis ac modis accommodatas. Pronomus Thebanus primus pro varietate tibiarum modos diſtinxit. De Magadi autem dubitatum eſt, cytharáne fuerit an tibia. Anacreon enim dixit, ψάλλω δ' εἴκοσι χορδαῖσι μάγαδιν ἔχων. Id eſt, *Magadin habens viginti fidibus cano.* Ion verò Chius in Omphale, quaſi de tibiis ſic ait, Λυδός τε μάγαδις αὐλὸς ἡγείσθω βοῆς. Id eſt, *Lydia Magadis tibia voci præeat.* Ea de re legatur Athen. lib. 14. & Euſtath. in lib. 17. Iliad. qui penè omnia quæ habet, ex Athenæo
B deſumpſit. Bombyces, aut Bembyces eædem ſunt cum longis tibiis apud Ariſtot. lib. de mir. audit. πάντες γὰρ χαλεπῶς πληροῦσι τοὺς βόμβυκας, καὶ μετὰ συντονίας πολλῆς διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως. Id eſt, *omnes enim difficilè implent bombycas, idque cum magna intenſione ob longitudinem.* Miluinæ tibiæ, quæ in acentus exeunt acutiſſimos. Aliæ ſunt Lydiæ ſeu tutariæ. item Corinthiæ vel Ægyptiæ. Conſulatur Solinus cap. 11. Dextra tibia anguſtior fuit, ait Feſtus, ſiniſtra latior. Siniſtræ tonus acutus, dextræ grauis. Plin. lib. 16. cap. 36. ſiniſtræ grauiorem eſſe ſonum, dextræ acutiorem. cum quo Varronem ſentire iam oſtendemus. Apul. Florid. 1. læua & dextra foramina ponit. Plin. lib. 16. cap. 37. ſcribit, eam arundinem quæ radicem attingat, læuæ tibiæ conuenire, quæ cacumen, dextræ. Ea enim pars quæ in ſummo, anguſtior eſt, quæ in imo, latior. Ideo Varro tibiam ſiniſtram ait ſuccinere dextræ foraminibus, quia ſit inferior, & grauiorem tonum edat. lib. 1. cap. 2. de re ruſt. Dextra, inquit, tibia alia eſt quàm ſini-
C ſtra. altera enim eſt eiuſdem carminis modorum incentiua, altera ſuccentiua. Sic paſtorum vita eſt incentiua, agricolarum ſuccentiua; ſuccinit enim paſtorali, quod eſt inferior, vt tibia ſiniſtra dextræ foraminibus. Spondiales tibiæ, quod ſpondæo carmine vterentur in libamentis Deorum, ait Iſidor. Inde σπονδαυλοὶ, & σπονδαϊκοὶ αὐλοὶ, Polluci lib. 4. cap. 10. dicuntur & tibiæ ſacrificæ, quas ex buxo fieri ſcribit Plinius, ludicras ex loto, oſſibus aſininis, & argento. Marius Victorinus ſpondulas ex eo dictos, qui ſpondiali tibia vterentur. Cic. lib. 2. de Orat. ſpondialia carmina. Erat enim ſpondæus grauitate conditus. Fabius lib. 1. epiſt. 10. Pythagoras iuſſit tibicinam canere ſpondæum, vt æſtuantes iuuenum motus retunderet. Tibicen primùm fuit Philiſcus Mileſius, deinde Rhetor, ait Heſychius lib. de ſapient. quare & Iſocrates vocat cum αὐλοτρύπην, vt Suidas. Manilius lib. 5.

Hinc venient voces doctè, belléque ſonantes,
D *Garrula quas modulis diuersè tibia formet.*

Scaliger ex Gemblacenſi repoſuit,

Hinc venient vocis dotes, boreæque ſonantis,
Garrula quæ modulis diuersè tibia formet,
Et quodcunque manu loquitur, flatúque mouetur.

Sunt enim organa quædam quæ vento animantur, tibiæ, hydraulica. organice ex flatu conſiſtit, rythmicéque impulſu digitorum, armonice voce. Iulianus,

Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς
ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφραδμονας αὐλῶν.

Apuleius Mileſia 5. Iubet citharam loqui, pſallitur, tibias ingere, ſonatur, choros canere, cantatur. Miluorum eſt ingere, γιγγρίζειν, γιγγραίνειν, vnde tibiæ Miluinæ Solino. πτυγμὸς αὐλὸς, σαλπιγκτὸς πλαγίαυλος. Valer. Max. lib. 2. cap. 5. Tibicinum quoque collegium ſolet in foro
E vulgi oculos in ſe conuertere, cùm inter publicas, priuatáſque ferias, actiones, perſonis, tecto capite, variáque veſte velatis, concentúſque edit. lib. 1. Antholog.

Ἱμερον αὐλήσαντι πολυτρήτων διὰ λωτῶν
εἴτε λιγυφθόγγῳ φοῖβος ἐπὶ γλαφυρᾷ.

pag. 14. ibidem,

——— ἔχει ἀθλῶν
Ἔῤῥιψεν λωτοῦ τὰ μελιζομένα.
Κρῦμα διὰ τρητῶν φθεγγόμενος δονάκων.
Οὐδ' ἔτι ταῖς παλάμαις τετρανὸς ἐργον ἀθλεύεις;
Ὡς πρὶν ἀπαυθεσθ. ———
Λωτοὶ δ' οἱ κλάζοντες ἴσον φόρμιγγι μελισχρὸν

Digitized by Google

Dorotheus ſummus tibicen & cithariſta deſinens artem, in templo Apollinis citharam po- A
ſuit & calamos.

——ἐν ᾗ λυαίῳ
Κηῷ φόρμιγγα θῆκατο, καὶ καλάμους.

Ælianus, Eumenes *πατρὸς τυμβαύλου. τυμβαῦλαι, ſiticines, τριηραῦλαι, qui in triremibus tibia canebant*, apud Demoſthen. pro Corona. Ariſtoteles in problem. ὁ αὐλὸς ἡδίων τῆς λύρας. tamen citharœdi honeſtiori loco. Cicero pro Murena; vt aiunt in Græcis artificibus eos aulœdos eſſe, qui citharœdi fieri non potuerint. Gellius lib. 20. cap. 2. Siticines qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt, vita functos, & ſepultos. Eóſque habuiſſe proprium genus tubæ, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens, quos ſiciniſtas vulgus dicit. Tubæ illæ aliis latiores, & longiores veterum ſepulcris aſculpuntur, vt grauiori ſono canerent. Ouid lib. 2. Amor. de morte Pſittaci, B

Pro longa reſonent carmina veſtra tuba.

Galen. lib. 3. de ſymptom. cauſis, de flatibus in ventre inferiori. Porrò ſunt alij bombis latiſſimarum tibiarum non abſimiles, quales habere ſolent ij qui tymbaulæ dicuntur. *βομβώδεις δὲ εἰσιν ἕτεροί τινες ἐξ εὐρυτάτων αὐλῶν ἐοικότες, ὁποίους ἔχουσιν οἱ τυμβαῦλαι καλούμενοι*, quæ ob materiam ex qua conſtant, purum ſonum reddere non poſſunt, & viæ latitudo qua ſpiritus tranſit, ſonum facit grauiorem. Ariſtot. lib. 5. de generat. anim. Spiritus calidus craſſitudine ſua grauitatem efficit vocis, frigidus præ ſua tenuitate contrarium facit, quod vel in tibiis patet: qui enim calido vtuntur ſpiritu, & talem emittunt qualem ſiticines, & lamentantes, grauiorem ſonum inſpirant tibiis. Plutarchus lib. de Muſica ſcribit primum Olympum funebre tibia carmen in funere Pythonis Lydio modo cecinisse, qui acutus, C ſtridens, vehemens, & aptus comploratiónibus. Idem in Politic. Lydium modum lugubrem eſſe ait. Pollux lib. 4. c. 10. *παράγεται θρηνώδεις ἡρμοσμένον ὀξὺ καὶ νωθὲς πνέοντες, acutum, & lentum ſpirantes.* Idem ait, Phryges lugubrem tibiam reperiſſe, quam ab ipſis Cares accepêre. Luctatius ad Thebaid. Statij, Pelopem Phrygium modum inueniſſe, quo euocantur animæ. Pollux, *οἱ πρὸς τὸν αὐλὸν ᾀδόμενοι θρῆνοι. ὁ γὰρ αὐλὸς πένθιμος.* Stat. lib. 6. Theb.

Cùm ſignum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia. ———

Propertius,

Tibia Mygdoniis luget eburna ſenis.

Alexander Aphrodiſ. l. 1. problem. 76. in luctu tibias ponit, nõ tubas. Propertius tamen tubas;

Tibia funeſta triſtior illa tuba.

Perſius, D

Hinc tuba candelæ. ———

In principum virorum funeribus tubæ, in plebeiis tibiæ adhibitæ. fiſtulæ cicutæ dictæ; Sidonius car. 2.

Alta cicuticines liquerunt Mænala Panes.

Fortunat. lib. 3 ad Auitum, ſtridentem cicutam vocat. Fiſtula erat ita coniuncta, vt calamorum ordo ſemper decreſceret, cùm primus ſublimior eſſet, alter paulum imminueretur, tertius magis, quod hodiéque in pneumaticis organis obſeruatur. Tibullus lib. 2. eleg. 5.

Fiſtula cui ſemper decreſcit arundinis ordo,

Virgilius,

Nam calamus cera iungitur vſque minor.
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula. ——— E

Ariſtot. probl. 37. ſect. 19. ſonum acutum in fiſtulis, & tibiis fieri putat, quia exiguus aër citò feratur, tibia incluſus. Galen. c. 69. artis Medic. grauem ſonum ſine latitudine, acutum ſine anguſtia fieri poſſe negat. & com. 23. in lib. 3. Hippocrat. de morb. vulgar. vocem acutam, & ſonoram à ſiccitate fieri dicit. Certè cùm aër arcta permeat via, tenuis prodit, cùm lata grauis. Claudianus lib. 2. in Eutrop. Mineruam tibiam reperiſſe ait.

Hic cecidit Libycis iactata paludibus olim
Tibia, fœdatam cùm reddidit vmbra Mineruam.

Vide Plutarchum περὶ ἀοργησίας. Ouid. lib. 6. Metamorph.

Quẽm Tritoniaca Latonis arundine victum
Affecit pœna. ———

Ouidius

Digitized by Google

A Ouidius lib. 3. Artis,

I procul hinc, dixit, non eſt mihi tibia tanti,
Vt videat vultus Pallas in amne ſuos.

Marſyas, vt fœditatem oris tegeret, tibia canens laruam ſumpſit, auctore Plutarcho lib. περὶ ἀοργησίας. Pindarus in Pythis ſcribit, cùm colubri circa exſectum Meduſæ caput ſibilum ederent, Mineruam vt ſibilum imitaretur, inueniſſe tibiarum πολυκέφαλον νόμον. Vide Athenæum lib. 14. lib 1. Anthol. de Glaphyra tibicine,

Μαρσύη ἐψεύσω τεὸν εὕρεμα, σὺν γὰρ ἀεθλων
Αὐλὰς ἐκ Φρυγίης ἔτ⊙ ἐλήσατο.

Suidas ſcribit, Marſyam tibias ex calamis & ære primum confeciſſe. Quia Marſyas Celænæ natus vrbe Phrygiæ. Stat. lib. 1. Thebaid. ſub finem dixit,

Fœda Celænæa committere prælia buxo.

B Claudian. lib. 2. in Eutrop.

Rauca Celænæos ad tympana diſce furores.

Feſtus impares tibias numero foraminum diſcernit. Plinius lib. 16. cap. 26. tibias ſiniſtras grauem ſonum edere, dextras acutum. eius verba ſic habent, Cannam quæ proxima, & atrigua eſt radici, congruere ad tibias ſiniſtras conficiendas, quæ ad acumen aſſurgit, ad dextras. Arundo ſub radicem capacior eſt, ac proinde grauioris ſoni. Diomedes lib. 3. Cuius rei indicia produnt nobis antiquæ Comœdiæ, in quibus inuenimus, acta tibiis paribus, aut imparibus, aut ſertanis. Quando enim chorus canebat, choricis tibiis, id eſt, choraulicis, artifex concinebat, in canticis autem pithaulicis reſponſabat. Sed quod paribus tibiis, vel imparibus inuenimus ſcriptum, hoc ſignificat, quod ſi quando monodio agebat, vnam tibiam inflabat,

C ſi quando ſynodio, vtramque. Feſtus dextras ait tibias eſſe quæ dextra teneantur, ſiniſtras, quæ ſiniſtra. Pollux lib. 4. Tibiarum genera λώτιν⊙ πλάγι⊙ λιβύων. Tibiam ex lotō Libyes vocant πλαγίαυλον. Elymus è buxo eſt Phrygum, tibia ἱπποφορβ⊙ Libyum ſcenitarum ex lauro, cui cortex ademptus, & medulla, vt acuto ſono equos exciter; Monaulus Ægyptiorum, quo gamelium canunt; Threneticum Phrygum & Carum. Theria tibia ad feras, ex hinnuli oſſibus vel tibiis à Thebanis facta ære inducta, χαλκήλατ⊙ ἐω τὴν ἔξωθεν ὄψιν. Tyrrheni cornu canunt, Scythæ Androphagi ex aquilarum & vulturum oſſibus tibias faciunt. Fiſtula arundinea Celtarum eſt. Apud Ægyptios tibia multiuocalis ex culmo hordeaceo Oſiridis inuentum, tibiæ chariſticæ, mediæ, denſæ, biſoratiles, ſemiforatiles. Item, tibiæ aliæ fuére breues, aliæ longæ. Cicero lib. 2. ad Attic. φυσᾷ γὰρ ὐ σμικροῖσι αὐλίσκοις ἔτι, ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ. Apud Dionyſium Longinum, φλοιώδης γὰρ ἀνὴρ, καὶ φυσῶν. κατὰ τὸν Σοφοκλέα μικροῖς μὲν αὐλίσκοισι, φορβειᾶς δ' ἄτερ. Partes tibiæ ſunt γλωττίς, ſeu

D lingua, foramina, bombyces, ſeu bombyciæ, arundinis fœminæ ſpecies, ex qua fiunt tibiarum ligulæ. Alij bombycas volunt eſſe longiores tibias quæ difficiliùs inflantur. Olmi, ſeu caua tibiarum, aut ὑφολμίαι, quod ſubeſt cauo. Materia tibiarum æs, os, cerui, ramus δάφνης χαμαιζήλε, *lauri humi ſerpentis*, cui medulla exempta ſit, ait Pollux lib. 4. Gameliæ duæ tibiæ fuére, quarum altera maior. Parœniæ tibiæ paruæ, ſed pares. Ad hymnos ſpondaicæ tibiæ, ad Pæanas Pythicæ, quæ dictæ perfectæ ſine choro. Choricæ tibiæ accinebant Dithyrambis. Ad virginales tibias virgines ſaltabant, ad pueriles pueri accinebant. Tibiæ adultæ, ὑπερτέλειοι, concinunt virorum choro, citharistæ tibiæ citharæ accinunt, Paratreti lugubres acutum, & tardum ſpirantes, Embateriæ in proſodiis, Dactylicæ in hyporchematis. Syriæ tibiæ audaciam inſpirant, Ginglarus minuta tibia Ægyptiaca monodiæ commoda, & Scytalia breuis tibia. Cùm Comœdiæ in ſcenam reducerentur, modi & tibiæ variabantur. Ex ſono enim cantici, antequam hiſtrio prodiret, admonebatur ſpectator, quid læti, aut triſtis, concitati, aut

E placidi in argumento contineretur. Choros autem inductos fuiſſe poſt ſingulos actus, ac tum adhibitum fuiſſe canticum nemo dubitat. Tres autem fuiſſe diximus Comœdiæ partes; canticum, quod duabus tibiis, vna perſona, aut duabus conſtabat: chorum, qui incerto numero perſonarum, ſed omnium vocibus in vnum confuſis vrgebatur: diuerbium, quod colloquio trium, aut quatuor perſonarum conſertum erat. Nunc verò in Comœdiis Plauti & Terentij præter diuerbia nihil habemus. Lex Comœdiæ fuit, vt dramata tres ſolæ perſonæ agerent. Quarta erat muta, κωφὸν πρόσωπον, de quo Martialis,

Comœdi tres ſunt, ſed amat tua Paula Luperce
Quattuor, & cophon Paula proſopon amat.

De ſpōdæo in tibiis Martianus Capella lib. 9. Damon ebrios iuuenes modulorum grauitate perdo-

Digitized by Google

perdomuit, ſpondæum canere iubens. Damoni tribuit, quod alij Pythagoræ. παραιάμβιδες tibiæ, περὶ ὧν ἰάμβους αὐλοῖς φασὶ πεποιηκέναι, ὡς οἱ κιθαρῳδοὶ ᾄδουσι. *Ad iambos factæ ſunt, quos citharœdi canunt.* Heſychius, & Athenæus lib. 4. Epicharmus, Σεμέλα δὲ χορεύει ὑπ' αὐλῶν, καὶ κιθάρα, καὶ παραιαμβίδοισι. *Semele ſaltat ad tibiam, & citharam, & pariambidas.* A

CAP. XXVII.

De variis tibiarum modis.

TIBICINES non modò varios percuſſionum modos habent, vt loquitur Cicero 1. de Orat. ſed etiam varios cantus, pluréſque nomos. Euſtathius has αὐλήσεων περιηγορίας habet. κῶμος, quo vſi cùm comeſſatum irent. ἐπιφαλλος, cùm ſallum circumferrent. τετράκωμος, χορεῖος καλλίνικος, πολεμικὸν, ἡδύκωμος, σικιννότυρβη, θυροκοπικὸν, κρουσίθυρον, κνισμὸς, μόθων, ἃ μετ' ὀρχήσεως ηὐλεῖτο. Athen. lib. 14. θυροκοπικὸν τὸ αὐτὸ καὶ κρουσίθυρον, *thyrocopicon idem eſſe* vult *cum cruſithyro.* Cantiuncularum nomina, de quibus ſuprà egimus, hæc habet. Imalis piſtrinariorum ſeruorum. Elinos textrinarum, τῶν ἱστουργούντων. Iulus ἐριουργῶν, *lanificarum.* Catabaucaleſes nutricum, τῶν τιθηνουσῶν. Lytierſas meſſorum, τῶν θεριστῶν. Bucoliaſmus cantio eorum qui armenta ducebant ad pabula. funebres ὀλοφυρμοὶ, Ialemi, Næniæ Latinis. Philelias Apollini, οὔπιγγοι Dianæ, Athenis χαρώνδου νόμοι. Lege Athen. lib. 14. Ariſtophanis Scholiaſtes in hæc verba, B

εἰς μόθων εἶ φύσει, καὶ κόβαλος.

μόθων, inquit, εἶδος αἰσχρᾶς καὶ δουλοπρεποῦς ὀρχήσεως, ἀπὸ μόθωνός τινος αἰσχροποιοῦντος, καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς πότοις ὀρχουμένου. *Mothon genus ſaltationis turpis, & ſeruilis, à Mothone quodam turpia faciente, & ſemper in conuiuiis ſaltante.* Heſychius, δάκτυλος ῥυθμοῦ εἶδος, καὶ κρούματος ᾧ χρῶνται οἱ αὐληταί. *Dactylus ſpecies rythmi, aut pulſationis qua vtuntur tibicines.* κραδίης eſt nomus quem tibia canunt veneficis, qui vapulant ferulis ficulneis, & feris quæ virgis cæduntur. νόμος ὃν ἐπαυλοῦσι τοῖς ἐκτυπτομένοις φαρμάκοις κράδαις, καὶ θηρίοις ἐπιρραβδιζομένοις. Cradeſites dicitur venenarius, qui ficubus lapidatur. κραδησίτης γὰρ λέγεται φαρμακὸς ταῖς κράδαις βαλλόμενος. Heſychius, γίγγρων τῶν αὐλητικῶν νόμων τις. Agathonius tibiæ cantus mollis. ἀγαθώνιος αὔλησις μαλακή. Agathon tragicus mollis & effæminatus, ἐπὶ μαλακίᾳ διεβάλλετο. Sphеciſmus tibiæ cantus à ſimilitudine bombi veſparum. σφηκισμὸς εἶδος αὐλήσεως ἀπὸ τῆς ἐμφερείας τῶν βόμβων. ὀδοντισμὸς εἶδος αὐλήσεως, ὅτι ἡ γλῶττα προσβάλλεται πρὸς τοὺς ὀδόντας. *Odontiſmus cantus tibiæ, quia lingua ad dentem adducitur.* Sphiſimolus diuerſitas motionis, διαφορὰ τῆς κινήσεως. Anapera rythmus tibiæ, ἀνάπειρα ῥυθμὸς αὐλητικός. πολυκέφαλος νόμος αὐλητικὸς εἰς Ἀπόλλωνα, vt Plutarchus lib. de Muſica. Hunc nomon Olympus reperit. Fuit & nomus hypporhorus, vt Plutarchus ſympoſ. 7. ἵπποις δὲ μιγνυμέναις ἐπαυλεῖται νόμος, ὃν ἱππόθορον ὀνομάζουσι. Id eſt, *equabus cùm admittuntur canitur nomus hippothorus.* Præcentio, προαύλιον. Plato Cratylo, ὥσπερ οἱ τῆς Ἀθηνάας νόμου προαύλιον προαυλήσαι, *vt canere præcentionem nomi Mineruæ.* Ariſtoteles lib. 3. Rhetor. τὸ μὲν οὖν προοίμιον ἐστὶν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον. *Proœmium eſt initium ſermonis, qui in poëſi prologus, in tibiæ cantu proaulion dicitur,* & κατὰ δάκτυλον. Suidas, κατὰ δάκτυλον εἶδος ῥυθμοῦ, ἢ κρούματος, ᾧ ἐχρῶντο οἱ αὐληταὶ πρὸ τοῦ νόμου. *Ad digitum genus rythmi, aut pulſationis, quo vſi auletæ ante nomum.* Ariſtot. lib. 3. Rhetor. καὶ γὰρ οἱ αὐληταὶ ὅτι ἂν ἔχωσιν αὐλῆσαι, τοῦτο προαυλήσαντες συνῆψαν τῷ ἐνδοσίμῳ. *Etenim tibicines quicquid canendum habent, hoc antè in præcentione canentes coniungunt cum endoſimo,* quod eſt præſcriptum à chorodidaſcalo datum, cui cæteri accinunt, vel exordium ipſum. De generibus αὐλήσεων lege Athenæum lib. 14. & quæ ab eruditiſſimo Caſaubono adnotata ſunt. Heſychio τετράκωμος μέλος (ſeu αὔλησις Athenæo) σὺν ὀρχήσει πεποιημένον εἰς Ἡρακλέα ἐπινίκιον. ἐκαλεῖτο δὲ τέσσαρες κῶμοι. *Tetracomus quaſi quatuor comeſſationes, cantus erat tibiæ cum ſaltatione in Herculis victorias.* Lege Pollucem l. 4. Heſychio χορεῖος αὔλημά τι. καλλίνικος εἶδος ὀρχήσεως ἐπὶ τῇ τοῦ κερβέρου ἀναγωγῇ. *Callinicus ſaltatio de Cerbero ab Hercule in auras educto.* Sicinnis ſaltatio σύντονος καὶ αὔλησις, *vehemens & continua.* tibiæ cantus non abſimilis. Pyrriche alia eſt à ſicinnotyrbe. Paraclauſithyron cantus tibiæ amantium, quæſtum ad fores amicarum habens. Exemplum παρακλαυσιθύρου eſt apud Theocritum Idyllio 5. & 24. cuius index δύσερως, vbi Poëta hæc habet. C D E

Ἀλλ' ἐλθὼν ἔκλαιε περὶ συγγενεῖς μελάθροις,
Καὶ κύσε τὰν φλιὰν, οὕτω δ' ἀνενείκατο φωνάν.

Id eſt,

A Id eſt, *ſed veniens flebat ad triſtes ædes, & oſculabatur limen, ſic autem vocem extulit.* Heſychius, κνισμὸς μέλος τι κνισμῷ αὐλούμενον, *cantus in dolore quo vtuntur amantes.* Recenſentur & ab Athenæo lib. 14. inter genera αὐλήσεων βεκελιασμὸς, γίγγρας. Pollux l. 4. c. 14. μόθων φορτικὸν ὄρχημα, καὶ ναυτικόν. Ariſtophanis Schol. μόθωνες οἱ παρεπόμενοι τοῖς ἐλευθέροις. Olim tria tantùm fuêre αὐλημάτων genera, ait Pauſanias p. 291. Lydium, Phrygium, Dorium tibiis ſingularibus. Pronomus primus tibias quæ commodè ad omnem harmoniam ſe haberent, inuenit ἐπενόησεν αὐλοὺς εἰς ἅπαν ἁρμονίας ἔχοντας ἐπιτηδείως, cùm priùs aliis tibiis vterentur ad Lydium, aliis ad Dorium, aliis ad Phrygium.

CAP. XXVIII.

B

De nomis tibicinum.

PLVTARCHVS lib. de Muſica, nomos dictos eſſe ait, quod ſicuti leges infringere ac violare nefas eſt, ita & legitimam modulationum formam in quoque genere tranſilire nefas ſit. in ſingulis enim nomis propriam contentionem ſeruabant. νόμοι ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν παραβῆναι καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τῆς τάσεως. ἐν τοῖς νόμοις ἑκάστῳ διετήρουν τὴν οἰκείαν τάσιν. Nomi igitur modi muſici, & carminis certa quædam modulatio, quæ legibus deuincta eſt, ita vt de alia in aliam tranſilire nefas ſit. Quod Plato docet lib. 3. de legib. Muſica, inquit, in hymnos, threnos ſeu funebres complorationes, Pæanes, & Dithyrambos diſtributa erat. Nomos autem vocabant oden, & cantilenam quamlibet, addebant autem citharœdicos, aut tibicinos. quæ cùm rata & conſtituta eſſent, non licebat alio modulationis ge- C nere abuti. Nomi igitur aut citharœdici, aut tibicini ſunt. Plato lib. 3. de legib. νόμους τ' ἂν αὐτὸ τοὔνομα ἐκάλουν ᾠδὴν ὥσπερ τινὰ ἑτέραν, ἐπέλεγον δὲ κιθαρῳδικούς. τούτων δὲ διατεταγμένων καὶ ἄλλων τινῶν, οὐκ ἐξῆν ἄλλο εἰς ἄλλο καταχρῆσθαι μέλους εἶδος. Suidas nomos eſſe vult modos ſecundùm quos canimus. νόμοι, μουσικοὶ τρόποι καθ' οὕστινας ᾄδομεν. Item, nomus citharœdicus, modus melodiæ harmoniam habens ſtatam, & rythmum definitum. νόμος κιθαρῳδικὸς τρόπος τῆς μελῳδίας ἁρμονίαν ἔχων τακτὴν, καὶ ῥυθμὸν ὡρισμένον. Eſt igitur propriè nomus modulatio, quæ in vocis flexione, intenſioneque, & remiſſione eſt. Pollux l. 4. tit. περὶ ἁρμονιῶν. Plutarchus ſymp. 7. Ariſtot. problemat. ſect. 19. q. 28. quærit cur nomi vocentur οὓς ᾄδουσι, *quos canunt.* Quia, inquit, antequam leges ſcirent, leges cantabant, ne eas obliuioni traderent. Qui mos hodiéque tenet apud Agathyrſos. ibidem nomos interpretatur odas, cantilenas, ſeu carmina Erant autem 7. nomi, ait Suidas, à Terpandro reperti, orthius, tetradius, acutus, Dorius, Ionius, Phrygius, Lydius. ἦσαν δὲ ἑπτὰ νόμοι, οἱ ὑπὸ Τερπάνδρου, ὄρθιος, τετράδιος, ὀξὺς, &c. D Tzetzes Chiliad. 15. ἑπτὰ δὲ ἦσαν οἱ σύμπαντες κιθαρῳδικοὶ νόμοι. Orthius nomus dictus qui voce maximè ſublata caneretur. Herodotus lib. 1. de Arione, στάντα ἐν τοῖς ἑδωλίοισι διεξελθεῖν νόμον τὸν ὄρθιον, *ſtantem in tranſtris nomon orthium percurriſſe.* Quem locum Gellius lib. 16. c. 19. ita reddidit; *ſtánſque in ſummæ puppis foro carmen quod orthium vocatur, voce ſublatiſſima cantauit.* Hanc enim habet vim vox ὀρθία. Iliad. lib. 11.

> Ἔνθα στᾶσ' ἤϋσε θεὰ μέγα τε, δεινόν τε
> ὄρθι' ἀχαιοῖσι. ———

Id eſt, *ibi ſtans exclamauit Dea magnum, & horrendum orthia Græcis.* vbi Euſtathius, τίθεται γὰρ ὁ παρὰ τοῖς μουσικοῖς ὄρθιος νόμος, ὁ γοῦν τρόπος ἐκεῖνος ᾠδῆς εἰς πόλεμον ἐρεθιστικός. *Eſt enim apud Muſicos orthius nomus, aut modus ille carminis ad prælium excitans.* Timotheus igitur orthion canens ita Marte impleuit Alexandrum, vt ſtatim ad arma proſiliret. Τιμόθεος οὖν ὄρθιον ᾄσας τοῦτον Ἀλέξανδρον ἄρεως ἔπλησεν, ὡς εἰς τὰ ὅπλα εὐθὺς ἐκεῖνον ἀναπηδῆσαι. E Scholiaſtes Ariſtoph. Orthius, inquit, nomus tibicinum ita dictus, quia ſit contentus & ſublatus. νόμος αὐλητικὸς οὕτω καλούμενος, διὰ τὸ εἶναι εὔτονον, καὶ ἀνάτασιν ἔχειν. Suidas, ὄρθιον νόμον καὶ τροχαῖον ἀπὸ ῥυθμῶν ὠνόμασε Τέρπανδρος. ἀνατεταμένοι δὲ ἦσαν καὶ εὔτονοι. Maximus Tyrius ſerm. 7. Pulcer quidem eſt orthius in bello, pulcer autem in conuiuio parœnius nomus vinoſus, pulcer eſt Lacedæmoniis embaterius ad impreſſionem in hoſtes faciendam, Athenienſibus pulcer eſt cyclicus, pulcer eſt in fuga hoſtium enceleuticus milites ad inſequendum concitans, in fuga ſuorum anacleticus nomus receptui canens. καλὸν μὲν ἐν πολέμῳ τὸ ὄρθιον, καλὸν δὲ ἐν συμποσίῳ τὸ παροίνιον, καὶ καλὸν μὲν τοῖς Λακεδαιμονίοις τὸ ἐμβατήριον, Ἀθηναίοις τὸ κύκλιον, καὶ καλὸν μὲν ἐν διώξει τὸ ἐγκελευστικὸν, ἐν φυγῇ τὸ ἀνακλητικόν. Terpandro Neten, ſeu imam Doriam tribuũt, & mixolydium tonum, & orthij carminis modum, & trochæum inſignem,

qui eſt ſecundùm orthios ad orthium. Plutarchus lib. de Muſica, τετραίδιον μὲν τοίνυν ἀνέλεον A
τὴν πεποιῆσθαι, &c. καὶ τὸν μιξολύδιον δὲ τόνον ὅλον πεποιηκέναι λέγεται, καὶ τὸν τῆς ὀρθίας μελῳδίας τρόπον τὸν κατὰ τοὺς ὀρθίους πρὸς τὸν ὄρθιον σημαντὸν τροχαῖον. Trochæus, ſeu concitatus, idem eſt cum orthio. Pollux lib 4. ἀπὸ δὲ ῥυθμῶν ὄρθιος νόμος, καὶ τροχαῖος, ἀπὸ δὲ τρόπων ὀξύς. Suidas, οἱ δὲ σαλπιγκταὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ὄντες τροχαῖον τι συμβοήσαντες. Id eſt, *tubicines qui cum iis erant nomum orthium & concitatum acclamantes*. Plato in Minoë; orthij nomi ſunt tibicinis & citharistæ. Excellit in nomis tibicinum Marſyas, & puer eius pathicus Olympus Phryx. Horum cantus diuiniores ſunt, & ſoli mouent, & oſtendunt eos qui Deorum auxilio egeant. ὄρθιοι νόμοι οἱ τοῦ αὐλητοῦ, καὶ οἱ κιθαριστοῦ. ἀγαθὸς ἐν τοῖς αὐλητικοῖς νόμοις ὁ μαρσύας, καὶ τὰ παιδικὰ αὐτοῦ ὄλυμπος ὁ Φρύξ. τούτου δὲ τὰ αὐλήματα θειότατά ἐστι, καὶ μόνα κινεῖ, καὶ ἐμφαίνει τοὺς τῶν θεῶν ἐν χρείᾳ ὄντας. Pollux lib. 4 Nomi Olympi Lydij fuêre, Marſyæ Phrygij, nomi cyclij Bacchi, ſeu Euij, Olympi ſepulcrales. Nomus Ieracius Ieracis diſcipuli Olympi. Socodo, nomus Pythius, B
Cloca tibiæ nomus, ἀπειθεσμὸς, καὶ σχοινίων ſunt itē nomi tibiæ. τὸ σπονδεῖον μέλος ἄλλο ἐπιτεύμιον, ἄλλο τελεστήριον, ἄλλο χορικόν. Nenyatus eſt Phrygū, Odontiſmus εἶδος αὐλήσεως. In Gamelio duæ tibiæ fuêre, quarum altera minor, altera maior. Bombycū cantus fanaticus, & furioſus orthiis conueniens. Mele ſeu concentus tibiarū crumata dicuntur, ſyrigmata, teretiſmata, niglari. Synaulia fuit concentus tibicinum, qui panathenæis canerent. τὰ δὲ πρῶτα τῶν αὐλητῶν μαθήματα πᾶσα, καὶ χελιδὼν, ait Pollux. Heſychius, χελιδὼν ἀναφύσησις ἣν πρώτην μανθάνουσιν αὐληταὶ, καὶ κιθαρισταί. Melos Caſtorium Laconum in pugna, ὑπὸ τὸν ἐμβατήριον ῥυθμόν. Theracium fuit Argolicon, quod vere Antheſmophoris canebant. Lydiam harmoniam Anthippus inuenit, ait Pollux. De orthio nomo Suidas, τιμόθεος ὁ αὐλητὴς ηὔλει ποτὲ τῆς ἀθηνᾶς τὸν ὄρθιον νόμον καλούμενον, καὶ ἐς τοσόνδε ἐξέπληττεν ἀλέξανδρον τοῖς μέλεσι, ὡς μεταξὺ καὶ ἀκούσαντα ἀΐξαι ἐπὶ τὰ ὅπλα. *Timotheus tibicen canebat Mineruæ orthium nomum, & in tantùm perculſit Alexandrum modulatione, vt is audiens ad arma exſilierit*. Orthius item nomus citharœdicus. erant C
autem ſeptem, orthius nomus, trochæus; duos orthios nomos rythmorum Terpander vocauit. Erant contenti, & vehementes. vnde orthiaſmata. Athenæus lib. 14. ταχεῖον δὲ ἐπὶ τῆς πυρρίχης τὰ κάλλιστα μέλη, καὶ τοὺς ὀρθίους ῥυθμούς. Nonnus lib. 19. pag. 336. de Oeagro, & Erectheo cithara certantibus,

> Ἀρχομένοι δ' ἐλέλιζον ἐθήμονι δάκτυλα παλμῷ
> Ἐκ ταδίων θλίβοντες ἀμοιβαίην στίχα νεύρης,
> Ἄκρα περισφίγγοντες, ὅπως μετ' ὄρθιος εἴη.

Orthius nomus Mineruæ dictus eſt, imò & omnes nomi propriè Palladi tribuuntur. Dio Chryſoſt. λεγόμενος ὄρθιος, ὁ τῆς ἀθηνᾶς ἐπικαλούμενος νόμος. Pindarus Pyth. vlt Pallas, inquit, inuenit

> ——— κεφαλῶν πολλῶν νόμον, D
> Εὐκλεᾶ λαοσσόων μναστῆρ' ἀγώνων,
> Λεπτοῦ διανισόμενον
> Χαλκοῦ θ' ἅμα καὶ δονάκων.

Id eſt *multorum capitum nobilem nomum, qui prouocat & indicit certamina populum ſeruantia, & transitur per tenue æs & calamos*. Heſych. ἁρμάτειον μέλος τῆς ἀθηνᾶς νόμος, καὶ τὸ ταχύ. *Armateum & curule melos, Mineruæ nomus, aut celeritas*. Fuit modus ad equorum admiſſiones, hyppothorus Plutarchus in Gamicis, ἕνα τῶν αὐλητικῶν νόμων, ἱππόθορον ἐκάλουν, μέλος τι τοῖς ἵπποις ὁρμὰς ἐπεγερτικὸν ἐνδιδόντα περὶ τὰς ὀχείας. Clemens Alexandrin. in Protrept. nomos Capitonis & Terpandri laudatiſſimos fuiſſe ſignificat. In nomis illis cauebatur in primis ne diſſonum eſſet, aut fieret colonomus, cuius meminit Auſon. epiſt. 11. ad Paulum. Denique diſſonum, quem colonomon exiſtimo propriè à Philoſophis appellatum, adercui. Martianus διαφώνους E
tonos vocat, id eſt, *diſſentientes*, qui cùm percuſſi fuerint, inuicem diſcrepant. κόλος νόμος, id eſt, mutilus, vt doctiſſimus Scaliger in Auſonium.

CAP. XXIX.

De tibiæ cantu.

TIBICINES ſpiritu & digitis artis ſuæ munus omne expleuerunt, & non vnam modò tibiam, verùm & duas inſpirarunt. Auguſtinus tractatu 19. in Ioan. Si vnus flatus inflat duas tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda, ſi vno flatu duæ tibiæ conſonant.

Digitized by Google

A nant. Primus Hiagnis pater Marſyę duas tibias vno ſpiritu animauit, primus læuis & dextris foraminibus acuto finitu (cecinit.) Quidam legunt (acuto tinnitu.) Sed non video cur *finitum*, vocem merè Apuleianam Florid. 1. reſpuant. Plinius tamen lib. 8. cap. 56. non ab Hiagni, ſed à Marſya tibias geminas inuenras ſcribit. Tibicines ſpiritum è ſummis viſceribus trahebant, nunc effundebant, nunc reprimebant, iam certis foraminibus emittebant, atque in aërem profundebant. Cyprianus lib. de ſpectaculis. Alter lugubres ſonos ſpiritu tibiam inſlante moderatur, alter cum choris, & cum hominis canora voce contendens, ſpiritu ſuo, quem de viſceribus ſuis ſuperioribus nitens hauſerat, tibiarum foramina modulans, nunc effuſo, & nunc intus recluſo, ac repreſſo, nunc certis foraminibus emiſſo, atque in aërem profuſo. Modulari dixit, quomodo & Apuleius Florid. 1. Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator, ſeu tu velB les Æolium ſimplex, ſeu Aſium varium, ſeu Lydium querulum, ſeu Phrygium religioſum, ſeu Dorium bellicoſum. Tibiæ certè eodem ſpiritu accepto alium clauſis, alium apertis foraminibus, alium non ſatis purgatæ, alium quaſſæ ſonum reddunt. Plin. lib. 11. cap. 3.

Adde & diſtinctum, quem Muſica tibia flatum
Concipit, aut ille eſt preſſo modulamine parcus,
Aut raucos frangit modulos. ——

Prudentius in Symmachum. Spiritus quo inflatur tibia, iuuatur lingua, & labro. Lucret. lib. 4.

Vnco ſæpe labro calamos percurrit hiantes.

Paulin. Natali.

—— *Vel qui perflantia textis*
C *Labra terit calamis, licèt vnum carmen ab vno*
Ore fluat, non vna ſonat, varióſque magiſtra
Temperat arte ſonos, arguta foramina flatu,
Mobilibúſque regit digitis, clauditque, aperítque,
Vt rapida vice dulcis eat, redeátque, cauernis
Currens Aeolios modulabilis aura meatus
Explicet. ——

Arnobius lib 2. ait tibicines inflandis bucculas diſtendere tibiis. Idcirco inquit; animas miſit, vt res ſancti, atque auguſtiſſimi nominis ſymphonicas agerent, & fiſtulatorias hic artes, vt inflandis bucculas diſtenderent tibiis. Agreſtes ac ruſtici hanc primi artem docuêre, ait Lucret. lib. 5.

D *Et ſupera calamos vnco percurrere labro,*
Et Zephyri caua per calamorum ſibila primùm
Agreſtes docuêre cauas inflare cicutas.

Ita vt diſparibus calamis melos vnum efficerent, ait Caſſiodor. lib. 9. Cùm autem tibia vna inſerebatur, monodium dicebatur, & μόναυλος, cùm duæ pares, ſynodium, ait Diomed. lib. 3. cap. 4. & lib. 2. cap. 1.

CAP. XXX.

De Pythaule & Pithaule.

PYTHAVLES è tibicinum numero fuit, dicitúrque qui ludis Pythiis tibia canit;
E Pithaules verò qui ἐν πίθῳ, *cado ligneo* tibiam inſpirat. Horat. in Arte,

—— *Qui Pythia cantat*
Tibicen, didicit priùs, extimuítque magiſtrum.

Ita & Artemidorus lib. 1. cap. 58. αὐλεῖν ἢ πυθικοῖς αὐλοῖς πένθος σημαίνει. Id eſt, *canere Pythicis tibiis ſignificat luctum.* Calamis canere, eſt luctum canere, quia tibia per initia luctifica erat. Midas adhibuit ad aras, volens matrem ſuam inter Deos reponere. καλάμοις αὐλεῖν, πενθαυλεῖν. Vt enim ait Euſtathius lib. 17. Iliad. αὐλὸς πένθιμος ἦν κατ' ἀρχάς. μίδας προσβώμιον ἐποίησεν ἀποθεῶσαι τὴν μητέρα θελήσας. veteri gloſſ. καμπταύλης, Vopiſco, qui flexo tibiarum cantu vtitur. Ad tibicinem Pythium quidam referunt illud Varronis in Triodite; inflet priuſquàm tibias in orcheſtra, domi ſuæ Pythaula ramices rumpit. Certè Pithaules cùm inſpiratam in cado ligneo, aut eberneo concepiſſet animam, per fiſtulam vocalem forami-

nibus

Digitized by Google

nibus in ea diſpoſitis ita modulationes & frequentamenta efficiebat. In cadis enim impares A
tibiæ animatæ hominis ſpiritu foraminum varietate, aut regulatum motu ſonitum edunt. Seneca; Quomodo in dolio cantantis vox per totum cum quadam diſcuſſione percurrit ac reſonat, & tam leuiter mota, tamen circuit non ſine tactu eius, tumultúque quo incluſa eſt. Propert. lib. 4. eleg. 6.

—— Carménque recentibus aris
Tibia Mygdonus libet eburna cadis.

CAP. XXXI.

De Panduria. B

FVERE & alia tibiarum genera quibus canerent in orcheſtra. Caſſiodorus lib. de Muſica. Inflantur tubæ, calami, organa, pandura, & cætera, quæ ſpiritu completa in ſonum vocis animantur. Pollux pandurum ὄργανον τρίχορδον fuiſſe ait. Lampridius de Heliogabalo, *panduriſauit*. Vet. Scholiaſtes Horat. A Pane & fiſtula, & τὸ πανδούριον reperta. πάνδουρα, πάνδωρα, πάνδορος, πανδορὶς quaſi πανδηρὶς, quia paſtores de gloria canendi contendebant. Fortè meliùs à nomo Dorio diceretur πανδωρὶς Pandura igitur ſpiritu animata eſt, tenuítque inter tibias locum. Vocatur pandoron à Protagorida, pandurion ab Heſychio, & Iſidoro. Protagoridas, πάντα δὲ ὀργάνα καθ᾽ ἕνα ἥπτατο, καὶ κρόταλον, ἡδυφώνους πανδόρους, apud Athenæum. Id eſt, *omne organum quod fidibus pulſatur attigit, & crotala, & dulciſonam panduram*. Iſidorus à Pane nomen ei factum eſſe vult, à quo inuenta ſit. Martianus Capella lib. 9. ab Ægyptiis repertam ait. Fiebat è lauro quæ ad mare naſcitur. Euſtathius, πάνδουρα μελικὸν ὄργανον, ὃ ἐκ τῆς κατὰ θάλατταν φυομένης δάφνης κατεσκεύαζον. Quod ille mutuatus eſt ab Athenæo lib. 4. πυθαγόρας δὲ ὁ γεγραφὼς περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης τοὺς τρωγλοδύτας φησὶ κατασκευάζειν τὴν πάνδουραν ἐκ τῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ φυομένης δάφνης. Pollux lib. 4. panduram Aſſyriorum eſſe ait. Ea inflabatur ſpiritu, vt Varro docet lib. 7. de ling. Lat. Heſychius pandurium interpretatur pſalterium, & σύριγγα. Alio loco vult panduria eſſe fiſtulas è calamis, aut foramina in ſeſe incidentia. σύριγγες ἐκ καλάμων πάνδουρα, ἢ κατατρήσεις εἰς ἀλλήλας ἐμπίπτουσαι. A pandura *panduriſare* dixit Lamprid. ad tibias dixit, panduriſauit.

CAP. XXXII.

De Hydraule. D

HYDRAVLES in vet. gloſſ. dicitur organarius. Hydraulica autem in genere tibiarum reponuntur, quæ aquæ aſſultu aërem incitante quaſi ſpiritum voces edunt. Ea primùm reperta ſunt à Cteſibio tonſore Alexandrino, vt ſcribit Euſtathius lib. 17. Iliad. ὑδραύλεως εὕρημα κτησιβίου κουρέως ἀλεξανδρέως. τὸ ὑδραυλικὸν ὄργανον κατὰ κλέψυδραν. *Hydraulicum organum fit ad clepſydræ inſtar*. vt enim in clepſydra defluit aqua ſenſim, ita & in hydraulicis, in quibus tamen agitatur per axes torno ſubactos, vt Victruuius lib. 9. cap. 9. Vel, vt loquitur Athenæus lib. 4. cap. 23. διηκνουμένων ἀξόνων διὰ τοῦ ὀργάνου, *axibus per organum traiectis*. Simile autem eſt organum aræ rotundæ, vel, vt Victruuius, arulæ. ἔοικε δὲ τὸ ὄργανον βωμῷ στρογγύλῳ. Sueton. in Nerone cap. 54 Sub exitu quidem vitæ Palam vouerat, ſi ſibi incolumis ſtatus permanſiſſet, proditurum ſe partæ Victoriæ ludis etiam hydraulam, & choraulam, & vtricularium, & nouiſſimo die hiſtrionem, ſaltaturúmque Virgilij Turnum. In iis organis tibiæ E
erant æneæ, quæ ſpiritu implerentur, cùm aquæ vectibus aut axibus agitatæ eſſent. Claudian. in Mallio.

Vel qui magna leui detrudens murmura tactu
Innumeras voces ſegetis modulatur ahenæ,
Intonat erranti digito, penitúſque trabali
Vecte laborantes in carmina concitat vndas.

Pneumaticam rationem Plinius lib. 7. cap. 37. vocat. Cteſibius, inquit, pneumatica ratione, & hydraulicis organis repertis. Vt enim Seruius lib. 7. Æneid. motu aquæ ventus creatur, vt videmus in bombis organicis, idque voluit Virg. lib. 7. Æneid.

Neptunus ventis impleuit vela ſecundis.

Et in

Digitized by Google

A Et in Ætna,

Nam veluti reſonante diu Tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ, victúſque mouetur
Spiritus, & longas emugit buccina voces.

Vetus Scholiaſt. ὑδραύλαι εἰσὶν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οὐκ ἀπ' ἀσκῶν, ἀλλ' ἀφ' ὕδατος κατά τινα μηχανὴν τὸ πνεῦμα δεχομένοις. Id eſt, *hydraulæ ſunt qui tibia canunt organis non ex vtribus factis, ſed aqua machina quadam ſpiritum recipiente.* In vet. gloſſ. organarius ὕδραυλος dicitur, qua voce vtitur Athenæus lib. 4. ὕδραυλος ἀλεξανδρέων ἐστὶν εὕρημα. (fortè legendum eſt vt eſt apud Euſtathium, κτησιβίου κουρέως ἀλεξανδρέως ἐστὶν εὕρημα.) Cæteri dicunt hydraulas. Martianus Capella lib. 9. Pſaltas, cordaciſtas, ſambucas (fortè, ſambuciſtas) hydranlas per totum orbem iuueni. Item, nec tibiarum mela, nec ex fidibus ſonitus, nec hydraularum harmonica deerat plenitudo. Lege Victruuium l. 9. c. vlt. Marcellinum l. 14 Athenæum l. 4.
B & 9. Sueton. in Nerone c. 41. Tertull. l. de Anima. Specta potentiſſimam Archimedis munificentiam, hydraulicum organum voco, tot membra, tot partes, tot compendia ſonorum, tot commercia modorum, tot acies tubarum, & vna moles erant omnia. Spiritus ille qui de tormento aquæ anhelat, per partes adminiſtratur, ſubſtantia ſolidus, opera diuiſus. Huius inſtrumenti Plinius Cteſibium, Tertullianus Archimedem laudat auctorem. Victruuius lib. 9. c. vlt. & Athenæus lib. 4. Cteſibium hydraulicas machinas primum inſtituiſſe volunt. De hydraulicis Iſidorus lib. 8. c. vlt. Ipſas autem dicunt & Muſas, quas & Nymphas, nec immeritò; nam aquæ motus Muſicem efficit. Ammianus Marcel. lib. 14. Denique pro Philoſopho cantor, & in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur, & in Bibliothecis ſepulcrorum ritu in perpetuum clauſis organa fabricantur hydraulica,
C & lyræ ad ſpeciem carpentorum ingentes, & tibiæ. Victruuius l. 10. c. 1. & 13. hydraulica dicta, quod vento qui aquæ motu creatur, inflata perſonant. Motione vectiũ vehementiore ſpiritus frequens compreſſus epiſtomiorũ aperturis influit, & replet anima canales. Cùm pinnæ manibus tactæ propellunt, & reducunt continenter regulas, multiplicibus modulorum varietatibus ſonantes excitant voces. Tertull. lib. de Baptiſmo cap. 8. Sanè humano ingenio licebit ſpiritus in aquam arceſſere, & concorporationem eorum accommodatis deſuper manibus alio ſpiritu tantæ claritatis animare. Deo autem in ſuo organo non licebit per manus ſanctas ſublimitatem modulari ſpiritalem?

CAP. XXXIII.

De organis.

D

ORGANA nupera ſunt ætate Iuliani Apoſtatæ nata, in quibus variæ, & impares tibiæ follibus inſpiratæ, digitis percurrentibus varium ſonum edunt. Caſſiodor. lib. 1. Organa extraneis vocibus intonant, & peregrinis flatibus calamos complent, vt inuncta poſſint arte iactare, Diomedis in ære grues buccinant, æneus anguis inſibilat, aues ſimulatæ fritinniunt. Venantius ad Pariſin.

Hinc puer exiguus attemperat organa cannis,
Inde ſenex largam ructat ab ore tubam.
Cymbalicæ voces calamis miſcentur acutis,
Diſparibúſque modis fiſtula dulce ſonat.
Tympana rauca ſenum puerilis tibia mulcet,
Atque hominum reparant verba canora lyram.

E Organa noſtra pneumatica ſunt, non hydraulica, in quibus olim tibiæ variis animantium formis. legendus Diomed. c. 1. lib. 2. De his elegans eſt epigramma Iuliani deſertoris in Antholog.

Ἀλλοίην δονάκων ὁρόω φύσιν, &c.
Ἀλλ' ἀπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης
Νέρθεν ἐϋτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει.
Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς
Ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν,
Οἱ δ' ἁπαλὸν σκιρτῶντες ἀποθλίβουσιν ἀοιδόν.

Id eſt, *aliam video calamorum naturam. Sed ventus ex ſpecu taurino exſiliens ſub radice foratorum calamo*

calamorum graditur. Et vir aliquis honoratus habens leues manuum digitos conſiſtit, attingens regulas cum tibiis concinentes, illæ exſilientes exprimunt tenerum concentum. A

CAP. XXXIV.

De ſorte tibicinum & citharœdorum.

LVDOS muſicos ſorte inibant, & cui ſors faueret, is primus in Theatro, vel odeo canebat. Suet. in Nerone. c.25. Ac ſine mora nomen ſuum in albo profitentium iuſſit aſcribi, ſorticuláque in vrnam cum cæteris demiſſa, intrauit ordine ſuo, ſimúlque præfecti Prætorij citharam ſuſtinentes. Ouid lib.5. Metamorph.

> *Tunc ſine ſorte prior quæ ſe certare profeſſa eſt*
> *Bella canit ſuperûm.* ———— B

Ariſtides orat. περὶ ἐγκεχ…ῆς. τοὺς τραγῳδοὺς, καὶ κιθαριστὰς, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τῆς μουσικῆς, μὴ ταυτὸν φέρεσθαι τό τε ἀξίας ὄνομα, καὶ τῆς τάξεως, ἢ κληροῦν γε ἂν ἀρκεῖν μόνον, ἀλλ' ὅστις ἂν κάλλιστα ἀγωνίσηται, τοῦτον στεφανοῦν, καὶ πρῶτον ἀναγορεύειν, κἂν ὕστατος εἰσελθὼν τύχῃ. Id eſt, *tragœdos, & cithariſtas, & cæteros qui muſicam tractant, non idem ferre nomen dignitatis, & ordinis, nec ſatis eſſe vt ſortiantur tantùm, ſed qui pulcerrimè certauerit, hunc coronare ſolent, & primum renuntiare, etiamſi vltimus ingreſſus ſit.* Nonnus lib. 19. Dionyſiac. ſuprà. Plutarch. lib. 9. q 3. ſympoſ. ἔθους δὲ ὄντος ἐν τοῖς μουσικοῖς κλήρους περιφέρεσθαι. *Cùm autem moris fuerit in muſicis certaminibus ſortes circumferri.*

CAP. XXXV. C

De vtriculariis.

VTRICVLARIOS Græci ἀσκαύλους vocant, noſtri, *Ioüeurs de cornemuſe.* Eorum fuit inflare vtrem, & retinere manu calamos, & preſſum vtrem, & inſtigatum examinantes cubito quatere, ita vt calami vibrarentur ex iactatione aſſidua. Virgilius,

> *Copa Syriſca caput Graia redimita mitella,*
> *Criſpum ſub crotalo docta mouere latus,*
> *Ebria famoſa ſaltat laſciua taberna,*
> *Ad cubitum raucos excutiens calamos.*

Hydraulus, choraulus, vtricularius. ἀσκαυλοι, ἀσκαῦλαι. Lege doctiſſimum Scaligerum in Copam Virgil. D

CAP. XXXVI.

De cithara.

CVM de tibia dixerimus, cuius in Theatris vſus fuit, non alienum erit de cithara nonnihil ſubiungere, quæ in Theatris ac conuiuiis ſolemnis, eóque in pretio ludis Græciæ, vt victori ſtatuæ ponerentur. Xiphilinus in Nerone, τὸν Παμμένην ἐπὶ τοῦ Γαΐου ἀκμάσαντα κατηνάγκασεν ἀγωνίσασθαι, ἵνα αὐτοῦ ἀνδριάντας κρατήσας αἰκίσηται. Id eſt, *Pammenam qui ſub Caio floruerat, coëgit certare, vt ipſius ſtatuas obtineret, cúmque ignominiis afficeret.* In Theatris vſurpatam fuiſſe oſtendit Dio Chryſoſt. Tharſ. 1. ἐν στενωποῖς, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγορᾷ, παρὰ τὸ θέατρον, ἐν τῷ γυμνασίῳ δυναστεύει τὸ πρᾶγμα κιθαρῳδῶν. καὶ αὐλοῦντος μὲν ἕωθεν οὐδενὸς ἀκήκοα ἐγὼ μέχρι νῦν ἐν τῇ πόλει· τοῦτο δὲ θαυμαστὸν μέλος εὐθὺς ἅμα τῇ ἡμέρᾳ κινεῖται. Id eſt, *in angiportis, in priuatis ædibus, in foro, in Theatro, in gymnaſio dominatur res citharœdica. Equidem neminem adhuc in vrbe primo mane tibia canentem audiui: hic autem admirabilis cantus ſtatim vnà cum ipſo diei ortu commouetur.* Nec minor ei locus in conuiuiis, auctore Plutarcho ſympoſio 7. cap. 8. ἀλλ' ἥγε κιθάρα πάλαι τε καὶ καθ' Ὅμηρον ἔτι τοῖς χρόνοις γνωρίμη τῆς δαιτός ἐστι, καὶ μακρὰν οὕτως φιλίαν, καὶ συνήθειαν οὐ πρέπει διαλύειν, ἀλλὰ δεῖσθαι τῶν κιθαρῳδῶν μόνον, ὅπως τὸν πολὺν θρῆνον καὶ γόον ἐξαίρωσι τῶν ᾠδῶν, εὔφημα πρέποντα θαλιάζουσιν ἀνθρώποις ᾄδοντες. Id eſt, *cithara iam olim ætate Homeri adhibita eſt in conuiuiis, & amicitiam, conſuetudinémque adeò antiquam non licet diſſoluere, ſed citharœdis ſolis vtendum eſt, vt luctum & funebrem complorationem è cantilenis ſummoueant,* E

canentes

Digitized by Google

A *canentes bene nominata, quæq́; hominibus epulantibus accommodata ſint.* Citharam ab Amphione inuentam nonnulli prodiderunt, alij à Lino; ſeptem chordis additis à Terpandro, Simonides octauam addidit, nonam Timotheus, vt Plinius l. 6. c. 4. Plutarchus de Muſica. Horat. lib. 3. ode 2.

Mercuri nam te docilis magiſtro
Mouit Amphion lapides canendo.

Vnde & cithara Amphione, ἀμφίονη dicitur Heſychio, quod ab Amphione reperta ſit. Bion certè Apollinem auctorem citharæ facit, chelyos Mercurium.

Ὡς χέλυν ἑρμάων, κιθάραν δ' ὡς ἡδὺς ἀπόλλων.

Iſidorus putat citharam ſignificare pectus, & ita dictam quod ad formam pectoris facta ſit. in Hippiatricis, αἵτε κιθάραι παρ' ἑκάτερα τῦ νώτυ, *ſuperiores ſunt thoracis partes vſque ad iugu-*
B *lum.* Malim citharam dictam, quaſi κινῦσαν ἔρωτα, vel κέδνυσαν, ait Euſtathius, qui κίθαρον & κιθάραν pro eodem accipit. quanquam Ariſtoxenus apud Ammonium κίθαρον ait lyram eſſe, κιθαρισὴν, qui aſſa lyra canit, λυρῳδὸν interpretatur. Citharœdi autem ſunt fidicines. Plin. lib. 7. cap. 56. Cithara ſine voce cecinit Thamyras primus, cum cantu Amphion, vt alij, Linus. Athenæus lib. 14. ψιλοκιθαριστὰς vocat, qui ſimplicem & nudum citharæ cantum adhibent, ſine coloribus muſicis, quæ χρώματα εὔχροα vocant. Athenæus lib. 14. μετέστησε τὴν ψιλοκιθαριστικὴν, μακρὰς τῦ τινὰς τείνας, καὶ τὴν φωνὴν ὄγκον ποιήσας, καὶ τὴν ἔναυλον κιθάρισιν, καὶ ὑφελὼν τὴν συντονίαν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς ψιλοῖς κιθαρισταῖς, χρώματά τε εὔχροα ἐκιθάρισε. Id eſt, *mutauit pſilocithariſticen ſimplicem, & nudum citharæ cantum, longos tonos intendens, & vocem grauem efficiens, & citharæ ſonum cum tibia coniunctum, & ſummouens contentionem quæ eſt in aſſa cithara, coloréſque ſuauiſſimos cecinit.* idem ψιλὴν κιθάρισιν vocat. Hieronymus
C exiſtimat citharam effici in modum Δ. literæ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnuliſque ictibus in diuerſis modis concitari. eadem dicitur φόρμιγξ. Demetrius Phalereus citharam non abſimilem eſſe ait arcui lunato. ὁ Θέογνις, inquit, παραλαμβάνει τὸν τοξοφόρμιγγα ἄχορδον, ἐπὶ τῦ τόξῳ βάλλοντος. ἡ μὲν γὰρ φόρμιγξ κινδυνώδης ἐπὶ τῦ τόξυ, τὸ δ' ἀχόρδω ἀσφαλές. Id eſt, *Theognis in medium affert citharam curuam chorda carentem, in eo qui arcu iaculatur. cithara enim periculoſa eſt in arcu, ſed ſi chorda abeſt ſine periculo eſt.*

CAP. XXXVII.

De Cithara, Lyra, Chely.

D PARTES inſtrumentorum quæ plectro, digitiſve pulſantur, has ponit Pollux lib. 4 cap. 10. neruias, chordas, λίνα, μίτυς, fides, tonos, πήχεις, ἀγκῶνας, κέρατα, cubita, manubria, cornua, κόλλοπας, clauiculos, ſeu verticillos fidium quibus fides intenduntur, κολλάβυς, ἠχεῖα, plectra, chordotonum, quod eſt epitonium inſtar vmbilici è quo omnes chordæ vinciuntur. δόναξ ὑπολύριος, calamus ſub lyra olim fuit, αὐλὶ κεράτιος, pro cornu. Ita lege, non αὐλὶ κεράτων. quia κέρατα, *cornua*, ſunt manubria. Nonnulli autem putant citharam, lyram, chelym, teſtudinem, idem eſſe, eo fortè quod Xenophon ſympoſ. dixerit, συνηρμοσμένη τῇ λύρᾳ πρὸς τὸν αὐλὸν ἐκιθάρισεν ὁ παῖς, καὶ ᾖσεν. *Puer*, inquit, *cithara cecinit, lyra cum tibia conſonante, & cantauit.* Ariſtoteles. Polit. 7. ὥσπερ εἰ τῦ κιθαρίζειν λαμπρῶς, καὶ καλῶς αἰτιῷτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. Id eſt, *vt ſi quis lyram in cauſa eſſe dicat potiùs quàm artem, cur ſplendidè, & pulcrè cithara canat.* Athenæus lib. 14. ἀναλαμβάνων τὴν λύραν ἐκιθάριζε. Id eſt, *accipiens lyram cithara cecinit.* quomodo Euſtathius ſcribit chelyn vocatam fuiſſe
E citharam omnem, quia χελώνης ὄστρακον μέγα, πήχεως πεῖρας, καὶ χορδῶν ἐντανύσας λύραν ἀπηρτησεν ἑρμῆς, ἣν ἀπόλλωνι ἐχαρίσατο εἰς λύτρον ἀνθ' ὧν ἔκλεψεν ἐκείνυ βοῶν. vnde & lyram appellatam quaſi λύτραν, id eſt, pretium quo redemptus ſit. *Quia*, inquit, *teſtam teſtudinis ingentem, cubito ſeu manubrio addito, & chordis intentis Mercurius lyram aptauit, quam Apollini domo dedit, vt ſe redimeret, cùm aliquot ex eius bubus furatus eſſet.* Bion tamen citharam ab Apolline, lyram à Mercurio repertam eſſe vult.

Ὡς χέλυν ἑρμάων, κιθάραν δ' ὡς ἡδὺς ἀπόλλων.

Teſtudinem Mercurius in littore Nili decreſcentis repererat, vnde chelyn fecit. Philoſtratus in Amphione; τὴν λύραν πρῶτος ἑρμῆς ἐπήξε κεράτοιν δυοῖν, καὶ ζυγῦ, καὶ χέλυος. τὸ μὲν κέρας αἰγὸς ἅλλου, ξύλα δὲ ὅσων δεῖ τῇ λύρᾳ πύξυ, ἐκ ἐλέφαντος. *Primus*, inquit, *Mercurius lyram texuit è duobus cornibus, & iugo, & chely. cornu fuit capræ ſaltatricis, ligna quæ lyræ vſui ſunt è buxo,*

Digitized by Google

buxo, non ex elephanto. cornua ſunt manubriæ camuræ. Nerui autem alij poſiti ſunt ſuper hemiſphærio A *ſeu lamina repanda, & in medio eis occurrunt, alij ſub iugo caui videntur.* νεῦρα δὲ τὰ μὲν ἐπὶ τῇ μαγάδι τέταται, καὶ τοῖς ἐπιτόνοις ἀπαντᾷ, τὰ δὲ ὑπὸ τῷ ζυγῷ κοῖλα δείκνυσι. Magas eſt cornu quod ſubijcitur fidibus, vt clariæ ſonum edant. Gallicè dicitur *cheualet*. Heſych. μαγάς, σανὶς ἐστι τετράγωνος ὑπόκυφος δεχομένη ἐφ' ἑαυτῇ τῆς κιθάρας τὰς νευράς, ἣ ἀποτελοῦσα τὸν φθόγγον. Suidas vocat καβάλλην τὴν τὰς νευρὰς βαστάζουσαν. Boëtius hemiſphærium, alij canonem, fulcrum, pontem. Ζυγὸς apud Homerum & Ariſtotelem in mechan. eſt iugum citharæ quod tenent citharœdi manu ſiniſtra. ζυγὸς ὁ πῆχυς τῆς κιθάρας ᾧ ἐγκεῖνται οἱ κόλλαβοι, ait Scholiaſt. Homer. & pars citharæ quæ verticillos continet, quibus fides contenduntur & laxantur. Heſych. κιθάρας ζυγὸς ὁ ἀγκών. idem eſt cum iugo. ὀμφαλοί, αἱ ἐν τῷ ζυγῷ τρώγλαι, ἐφ' ὧν αἱ χορδαί. *Vmbilici ſunt iugi foramina, in quibus fides vertuntur.* Anchones ſunt forma literæ S, vt Vitruu. lib. 4. cap. 6. Sed ad lyræ auctorem redeamus, de quo Auienus de lyra ſydere. B

> *Eſt etiam illa dehinc teſtudo quam leuis in aruo*
> *Mercurius, curua religans teſtudine chordas,*
> *Et Parnaſſæo numinis memorabile Phœbo*
> *Formaret neruis citharæ opus.* ——

Lege Manilium, & Firmicum lib. 8. cap. 11. Aratus in Phænom.

> —— χέλυς ἡ δ' ὀλίγη περ
> Ἑρμείας ἐτόρησε, λύρην δέ μιν εἶπε λέγεσθαι.

Horat. lib. 1. ode 10.

> *Curuæque lyræ parentem*
> *Mercurium.* ——

Scholiaſtes Arati, χέλυς ἣν χελώνην ὁ Ἑρμῆς εὑρὼν αὐτὴν κατεσκεύασε. Homerus in hymno Mercurij. Alij citharam volunt, quod cum Mercurius ex Apollinis boum cornibus ad inſtar teſtudinis formarit, cui Mercurius ab Atlantidum numero ſeptem chordas, Orpheus nouem addidit. Horat. lib. 3. ode 2. C

> *Tuque teſtudo reſonare ſeptem*
> *Callida neruis.*

Teſtudinem vocat φόρμιγγα ... Euripides in Alceſt. ἑπτάτονον ὀρείαν χέλυν. Plectro feriebatur. Seneca in Troad.

> *... cantum citharis ... fides*

Teſtudinem vocat Horatius, quod ex tortuoſis locis, & incluſis ſoni referuntur amplioreſ. Quod iam à teſtudinibus teſtudine reſonatur, aut cornu, vt Cic. loquitur lib. 1. de diuinat. Horat. epiſt. 14.

> *... cauâ teſtudine fleuit amorem.* D

Iſque ibidem oſtendit, teſtudinem teſtudinis animalis formam habuiſſe, Amphionem Pacuuianum ita loquentem inducens; quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera, capite breui, ceruice anguina, aſpectu truci, euiſcerata, inanima, cum animali ſono. Legendus Pollux lib. 1. Plin. lib. 9. cap. 11. meminit lyræ Plato lib. 7. de legib. p. 578. δεῖ τοῖς φθόγγοις τῆς λύρας προσχρῆσθαι σαφηνείας ἕνεκα τῶν χορδῶν, τόν τε κιθαριστήν, καὶ τὸν παιδευόμενον ἀποδιδόντας πρόσχορδα τὰ φθέγματα τοῖς φθέγμασι. τὴν δὲ ἑτεροφωνίαν, καὶ ποικιλίαν τῆς λύρας, &c. *Oportet*, inquit, *phtongis vti lyræ, vt fides clarè ſonent, citharistam, & diſcipulum, reddentes voces fidium ſonis concordes. diuerſas autem voces, & varietatem lyræ*, &c. Interdum enim lyræ & citharæ vocem hominis adiunxêre, dicunturque citharœdi, vt lyrodi, qui lyræ cantum cum voce maritant: qui verò ſola cithara vtuntur, vocantur citharistæ, lyriſtæ, fœminæ, citharistriæ, lyriſtriæ, pſaltriæ, ſambuciſtriæ, αὐλητρίδες, tibicinæ, fidicinæ, κιθαρωδοί, ᾠδικοί, ὀρχηστικοί Dioni Chryſoſtomo Tharſic. 1. Sidonius; Nullus ibi lyriſtes, choraules, meſochorus, tympaniſtria, pſalteria, lyriſtria. Suetonius in Domitiano cap. 3. pſilocithariſtas, chorocithariſtas commemorat. Heſych. κιθαρισταὶ οἱ ἀπὸ τῶν κρουμάτων· τερετίσματα τὰ τῆς κιθάρας κρούματα. Id eſt, *cithariſtæ qui crumata & pulſationes edunt; teretiſmata citharæ crumata.* Crumatum, teretiſmatum, ac fidicinæ artis mentio fit lib. 1. Anthol. cap. 46. E

> Τὸν σοφὸν ἐν κιθάρῃ, τὸν μουσικὸν αἰθερίωνα
> Πέτρος τις τούτῳ χρυσαλέην σοφίην.
> Αἰξίθερην ἐπάτων ὁπότε πλήκτροισι δονεῖτο,
> Ἡ λαιὴ ὑπὸ παλλέτ' αὐτόματος.
> Λεπτὸν ἐπιτρέξασα, καὶ αἰνιγμὸν τερέτισμα
> Πάσχει, τῆς ἰδίης πληθομένης ἐπάτης.

Id eſt,

A Id eſt, *quidam de Androtione perito citharæ artifice, & muſico quærebat diſciplinam hanc in pulſationibus crumaticam. Inquiebat enim, quoties dexteriorem ſummam fidem, quæ dicitur hypate, plectro ſollicito, læua nete in imo poſita ſua ſponte commouetur, tenuiter ſtridens, & contrà repulſum ſonitum patitur, cùm ea quæ ſumma propria eſt pulſata ſit.* Id fieri ex innata conſenſione quæ eſt inter inteſtina ouium, vnde fides fiunt, oſtendit.

—— τὰ νεῦρα πάντα τέτυκ]

ἐξ οἶός χολάδων ἄμμιγα τερσομένων.

Id eſt, *fides omnes fiunt ex ouis inteſtinis mixtim ſiccatis.* Phormigen autem cum cithara eandem eſſe oſtendit Homer. Iliad. 18.

τοῖσι δ' ἐν μέσσοισι πάϊς φόρμιγγι λιγείῃ

ἱμερόεν κιθάριζε. —— ——

B Id eſt, *in medio eorum perdulci phormige ſuauiter cithara canebat.* Heſychius vult phormigen citharam eſſe quæ humeris feratur. φόρμιγξ κιθάρα ἡ τοῖς ὤμοις φερομένη. Citharæ & lyræ pars inferior ex ære fuit, & plectro percutiebatur, cùm pſalterij pars ſuperior plectro percuſſa ſit. Baſilius in Pſalmos, agens de pſalterio, ὅτι μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὴν αἰτίαν τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει· τῇ κιθάρᾳ μὲν καὶ λύρᾳ κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πλῆκτρον· τὸ ψαλτήριον δὲ ὅτι τῶν ἁρμονικῶν ῥυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν. Id eſt, *pſalterium ſolum ex organis muſicis è ſuperiori parte cauſam phtongorum ac concentuum habet; citharæ autem & lyræ in imo æs ad plectrum ſubſonat, cùm pſalterium hoc concentuum & tonorum cauſas ſurſum habeat, vt & nos ſupera quærere meditemur.* Heſychius ſcribit, Cretenſibus ametoridas, ἀμητορίδας, dictos κιθαριστάς.

C

CAP. XXXVIII.

De partibus citharæ.

MVLTÆ partes citharæ fuere. κόλλοπες οἱ κόλλαβοι περὶ οὓς αἱ χορδαί, id eſt, *verticilli & clauiculæ citharæ quibus fides intenduntur.* οἱ ἐκ τῶν αὐχενίων δερμάτων γινόμενοι πασσαλίσκοι, οἷς δεσμεύουσι τὰς νευράς, id eſt, *clauiculæ factæ è corio colli bouis, ad quas fides alligantur.* κόλλοψ enim propriè eſt corium durius in ceruicibus & dorſis boum, & ouium. Apud Euſtathium Pauſanias ait, κόλλοπα ᾧ ἐπιτείνουσι τὰς χορδὰς δερμάτινον, id eſt, *verticillum quo intendunt fides coriaceum fuiſſe.* τὸ γὰρ νωτιαῖον ἢ τὸ τραχηλιαῖον τοῦ βοὸς κόλλοψ. Heſychius, κόλλα τὰ νωτιαῖα μέρη τῶν βοῶν ἐξ ὧν γίγνονται οἱ κόλλοπες, οἷς ἐπιτείνουσι τὰς χορδάς, διὰ τὸ δερματίνοις τὸ παλαιὸν χρῆσθαι. Id eſt, *collops eſt pars dorſi aut ceruicum boum. Colla ſunt partes dorſi bouis, è quibus fiunt collopes,*
D *quibus intendunt chordas. Olim enim coriaceis vtebantur.* κόλλαβος idem eſt cum collope. Euſtathius, κόλλοψ ὁ τοῖς ὕστερον κόλλαβος, δι' οὗ τείνονται αἱ χορδαί. *Collops*, inquit, *poſtea dictus collabus, per quem intenduntur chordæ.* Plato lib. 7. de Rep. τοὺς ταῖς χορδαῖς πράγματα παρέχοντας, καὶ στρεβλοῦντας, καὶ βασανίζοντας τῶν κολλόπων, πλήκτρῳ τε πληγῶν γιγνομένων. Id eſt, *eos qui negotia faceſſunt chordis, & torquent clauiculas, cùm plectro ictus illati fuerint.* Crenia ſunt cubiti extantes citharis. κτένια τῶν κιθαρῶν οἱ ὑπερέχοντες ἀγκῶνες. Temo ſeu pedalion eſt medium iugi citharæ. πηδάλιον τοῦ ζυγοῦ τῆς κιθάρας τὸ μέσον. Iugum eſt lignum oblongum in quo fides extenduntur, quod quaſi capulum & manubrium tenent citharœdi. Ita Homerus φόρμιγγος ἀργύρεον ζυγὸν vocat. Aſtelephos dicitur corium quo cithara veſtitur. τὸ περὶ τὴν κιθάραν δέρμα. Keraſbola ſunt verticilli in antiquis lyris. κεράσβολα οἱ ἐν ταῖς ἀρχαίαις λύραις κόλλαβοι, quia ex cornu adiicerentur, non tantùm è tergore bouis. κεραλκεργὸς ὁ ταῖς κιθάραις κερατοποιός,
E *qui citharis cornua efficeret.* Pallas lyris calamum pro cornu ſubiecit, vnde & calamum hypolyrium vocant, δόνακα ὑπολύριον. πάλλας γὰρ ταῖς λύραις καλάμους ἀντὶ κέρατος ὑπέθηκε, ait Heſyc. Subiectum erat ſupra fundum teſtæ in imo partis ſupinæ, lignum aut calamus quo chordæ veherentur, aliuqui chordæ nullum ſonum redderent. corneum erat, cùm primùm fuiſſet ex arundine. Dicitur μαγάδιον, Gallicè *cheualet*. Magadin pro cithara poni alicubi oſtendi. Certè æs quod ad magadem adhibetur, echeum muſicum vocant, quia illud plectro feritur, vt ſonum edat. ἠχεῖον μουσικὸν τὸ πρὸς τῇ μαγάδι χάλκωμα. Theophraſtus lib. 5. ſcribit ilicem vtilem eſſe, vt iuga & capuli lyris & pſalteriis fiant. πρὸς ζυγὰ λύραις καὶ ψαλτηρίοις. Batrachiſmus pars eſt citharæ quæ ranæ cantum imitatur. βατραχισμὸς μέρος κιθάρας.

Digitized by Google

CAP. XXXIX.

Quomodo cithara pulſaretur.

CITHARISTÆ dextra plectrum tenebant, læua digitos mouebant, vt chordæ plectro percuſſæ varium ſonum ederent. Apuleius Florid. 2. Cithara baltheo cælato apta ſtructim ſuſtinetur, manus eius teneræ, procterulæ, læua diſtantibus digitis neruos molitur, dextra pſallentis geſtu ſabulum citharæ admouet, ceu parata percutere. Aſcon. 3. in Verrem. Cùm canunt citharíſtæ, vtriuſque manus funguntur officio, dextra plectro vtitur, & hoc eſt foris canere; ſiniſtra digitis chordas carpit, & hoc eſt intus canere. Difficile autem eſt quod Aſpendius citharíſta faciebat, vt non vteretur cantu vtraque manu, ſed omnia, id eſt, vniuerſam cantionem intus, & ſiniſtra tantùm manu complecteretur. B Vnde omnes quotquot fures erant, à Græcis Aſpendij citharíſtæ dicebantur, quod vt ille carminis, ita iſti furtorum occultatores erant. Cic. 3. in Verr. At etiam illum Aſpendium citharíſtam, de quo ſæpe audiſtis id quod eſt Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, ſuſtulit. Onoſander in Strateg. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων, οἱ μὲν ἀρχὴν ἔχοντες τοῦ μανθάνειν ἐπιτιθέντες τοὺς δακτύλους ἐπί τε τὰ τρήματα τῶν αὐλῶν καὶ διαστήματα τῶν χορδῶν, πολλάκις ἄλλον ἐθεσαν ἐπ' ἄλλῃ, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἁρμονικὴν διάστασιν. εἶτα μόλις ἐπεκτείνουσι, βραδὺ μὲν αἴρουσι τοὺς δακτύλους, βραδὺ δὲ πιέζουσι. οἱ δὲ ἐν μελέτῃ τῆς μουσικῆς ἀνεπιτηδεύτως ἤδη ἐρρυθμισμένῃ τῇ χειρὶ δι' ὀξύτητος μεταφέρουσι ὅπῃ τε βούλονται, παραθλίψαι τὴν ἀναπαυστῆς, καὶ ἀνοῖξαι, καὶ παραψῆλαι χορδῆς. *Vt enim in muſicis organis, qui diſcere incipiunt, digitos ad foramina tibiarum admouentes, & interualla fidium, ſæpe alium alio quàm oportuit ponunt, & non ex legibus harmonicæ diſtantiæ. Deinde vix digitos extendunt, tardè tollunt, & mouent. qui verò exercitati ſunt in muſicis, ſine ſtudio & labore manu iam præparata & habili, celerrimè transferunt digitos quò volunt, vt atterant fidem quæ quienit, & muta eſt* (τῆς ἀναπαυσάσης legendum videtur) *& aperiant, & perſtringant.* C Philoſtratus in Orpheo, ὁ μὲν λαιὸς ἀπερείδων εἰς τὴν γῆν ἀνέχει τὴν κιθάραν ὑπὲρ μηροῦ κειμένην, ὁ δεξιὸς δὲ ἀναβάλλεται τὸν ῥυθμὸν ἐπικροτῶν τοὔδαφος τῷ πεδίλῳ. Id eſt, *ſiniſter pes quidem adnixus terræ ſuſtinet citharam ſuper femore poſitam, dexter autem geſtum & rythmum prodit, ſolum calceo feriens. manus autem, dextera quidem plectrum firmiter tenens extenditur ad phongos & tonos, cubito inſidens, & vola manus intus ſpectante, læua autem fides rectis digitis ferit.* αἱ χεῖρες δὲ, ἡ μὲν δεξιὰ συνέχουσα ἀπρὶξ τὸ πλῆκτρον ἐπιτείνεται τοῖς φθόγγοις, ἐγκειμένη τῷ ἀγκῶνι, ὁ καρπὸς εἴσω ἰδὼν, ἡ λαιὰ δὲ ὀρθοῖς πλήττει τοῖς δακτύλοις τοὺς μίτους. Deſcribit graphicè eos qui Gallicè dicuntur, *Ioueurs de viole.* Ex iis quæ ſuprà poſui, ita rem definio cum Ioſepho Scaligero. Poëtæ citharam, lyram, teſtudinem, κίθαριν, φόρμιγγα, ſæpe pro eodem organo ponunt. D Sed omnino lyra, & cithara diuerſæ ſunt, quia lyræ Mercurius auctor, citharæ Apollo. Sunt tamen cognata inter ſe inſtrumenta quæ fidibus intenta pulſentur. Lyram deſcribit Homerus in Mercurio,

> Πῆξε δ' ἄρ' ἐν μέτροισι ταμὼν δόνακας καλάμοιο,
> Πειρήνας διὰ νῶτα διὰ ῥινοῖο χελώνης, &c.

Mercurius ſectos calamos per oras teſtæ ſupinæ traiecit, quibus tergum bubulum tanquam operculum adglutinauit, ita vt calami ipſi corio pro fulcris eſſent. deinde brachiola duo in ſumma teſtæ fixit, ea parte vbi erant anteriores pedes beſtiæ, quæ brachia tranſtillo tranſuerſo cacuminibus coniunxit. Manubria, ſeu brachia, πήχεις vocat Homerus, Ptolemæus κέρατα, quia erant flexuoſa & camura. tranſtillum tranſuerſum eſt iugum, ζυγός. Paulo ſupra fundum teſtæ à parte prona epitonium inſtar vmbilici panxit, è quo omnes chordæ vinciebantur, quod dicitur Polluci χορδότονον, clauus, fundus, ſeu ima pars teſtæ, βάτριον. E Igitur chordæ omnes in vno vmbilico reuinctæ per βάτριον in partem ſupinam traductæ in ipſo iugo deſinebant, in quo ſuis ſummitatibus intenſæ erant. Subiectum eſt præterea illis ſupra batera in imo partis ſupinæ lignum, aut calamus, quo chordæ veherentur. alioqui chordæ nullum ſonum redderent. μαγάδιον vocat Lucianus, Galli equuleum, quod eo chordæ vectētur. corneum erat, cùm primùm fuiſſet ex arundine, id eſt, ſemitubulo arundinis, vnde Ariſtophanes vocauit δόνακα ὑπολύριον ὡς πάλαι ἀντὶ κέρατος ὑποτιθέμενον ταῖς λύραις, ait Pollux. (vbi malè legitur, ἀντὶ κεράτων. nam κέρατα ſunt manubria. κέρας eſt magadium.) Euſtathius, τὸ γὰρ παλαιὸν ἀντὶ τοῦ κέρατος ὑπετίθετο κάλαμον. magadium eſt τὸ λύριον. Heſychius, μαγὰς σανὶς τετράγωνος ὑπόκυφος δεχομένη τὰς νευράς. Lucianus lyram ita deſcribit, χελώνην που νεκρὰν εὑρὼν ὄργανον ἀπ' αὐτῆς συνεπήξατο, *ex teſtudine*

mortua

A *mortua organũ fecit brachia aptans*,& iugum,& infigẽs calamos, magadio ſubiecto intenſis ſeptem chordis cecinit ſuauiter. omiſit corium bubulum,quod impoſitũ erat calamis, vt fides ſupra corium per baterẽ & brachia ab vmbilico ad iugum ducerentur ſubiecto magadio, vt fides elatæ corium non attingerent. alioqui nullus ſonus editus eſſet. Hæc fuit lyra Mercurij. Lyra recentior dicta φόρμιγξ, habet teſtudinem, vt lyra Mercurij, ſed pro brachiis, ſeu cornibus manubrium ſingulare,erectum,in cuius cacumine paxilli traiecti ſunt ad fides tendendas,vel remittendas. dicuntur κόλλοπες πασσαλίσκοι. Mauri vocant *laud*: Itali *liento*. quæ chelys,cithara,teſtudo dicitur,nata ex veteri lyra Mercurij.Sed ex lyræ Mercurij parte nata eſt lyra poſterior Apollinis,& Arionis, quæ penè ſimilis fuit harpæ noſtræ, quanquam Venantius diſtinguit,

Romanúſque lyra plaudat tibi barbarus harpa.

B Primus omnium Epigonus poſito plectro digitis modulatus eſt,quod dicitur ἐπιχρέκειν, vel ἐπικρέκειν apud Pollucem.Statius lib.6.

——Citharæque manus inſertat Apollo.

lib. 10.

——Digitos inter ſua fila trementes.

lib.1.Achill.

——ducítque manum, digitóſque ſonanti
Infringit citharæ.——

Aſpendius cithariſta ſola ſiniſtra in manubrio modulabatur. Et noſtra ætate fuêre qui ſola læua bellè in manubrio fides impellerent. Homerus in hymno Mercurij,

C Πῆξεν δ' ἐν μέτροισι ταμὼν δόνακας καλάμοιο,
Πειρήνας δὴ νῶτα διὰ ῥινοῖο χελώνης,
Ἀμφὶ δὲ δέρμα τάνυσσε βοὸς πραπίδεσσιν ἑῇσι,
Καὶ πήχεις ἐνέθηκ', ἐπὶ δὲ ζυγὸν ἄραρεν ἀμφοῖν,
Ἑπτὰ δὲ συμφώνους οἴων ἐτανύσσατο χορδάς.

Fixit calamos ſectos ad menſuram traiiciens eos per ima dorſi teſtitudinis, circum autem extendit corium bouis ſuâ ſapientia, & brachia addidit, quæ iugo in vertice coniunxit. Mercurius igitur primùm exenterauit teſtudinem,deinde ſectos calamos per ſupinæ teſtæ oras traiecit, tum calamos corio bouis texit, demum ex duobus brachiis manubrium extendit, & duo illa brachia iugo coniunxit,à quo duxit chordas per manubrium,& corium, quo calami & cauum teſtudinis tegebantur,vſque ad vmbilicum qui erat ſupra fundum teſtæ.Hæc eſt noſtra teſtudo quam luthum vocamus. Chelys Latoïa Martiano,Phœbeia Ouidio,Thracia Sidonio

D dicta. Seruius ad Eclogam 5. tria inſignia circa Apollinis ſimulacrum eſſe ait, lyram, quæ nobis cæleſtis harmoniæ imaginem monſtraret.Lyrici Poëtæ ad lyram cecinêre. Cicero in Orat. perfecto; Lyricos Poëtas cùm cantu ſpoliaueris, nuda penè remanet oratio. Feſtus Aphthonius in fragmẽto de carminis appellationibus ait duas odarum lyricarum eſſe partes, τὸ μὲν ἄνω τῆς λέξεως, τὸ δὲ κάτω τῆς κρούσεως, *ſuperiore parte dictionem, inferiore impulſionem neruorum.* Contrà hodie obſeruamus,notas enim muſicas ſuperiores locamus,verba ſub notis ſubſtituimus.Quare Horat.epiſt.2.lib.2.dixit,

Verba lyræ motura ſonum connectere.——

Plutarchus lib.de Muſica, τοῖς ἔπεσι μέλη περιθεῖναι, *ſcribere carmina quæ cantentur ad lyram.* Scholiaſtes Pindari ad oden 2.Olymp.tres fidibus canendi modos fuiſſe ait. Primus erat, cùm fides primùm pulſarent,deinde canerent. πρῶτον ἔκρεκον, εἶτα ἐπῇδον. Alter modus,cùm voce &

E fidibus ſimul canerent. Tibul.eleg.4.lib.2.

Et ſimiles chordis reddere voce ſonos.

Ariſtoteles, πρὸς λύραν ᾄδειν, Virgil.obloqui numeris. Seru. chordarum laudem eſſe verbis obloqui. Tertius modus, priùs ſimul voce, & fidibus canere, pòſt ſola voce idem. Tibul. eleg.4.lib. 3.de Apolline,

Hanc primùm veniens plectro modulatus eburno,
Felices cantus ore ſonante dedit.
Sed poſtquam fuerant digiti cum voce loquuti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo.

Virgil. lib. 6. Æneid.

Iámque eadem digitis, iam pectine pulſat eburno.

Perſius ſatyr.6.

—— Tetrico viuunt tibi pectine chordæ. A

ſubiungit,

—— Et pollice honeſto
Egregios luſiſſe mares. ——

Vetus Scholiaſtes; è citharæ chordis non ſolùm plectro, ſed etiam digitis ſonum educimus. Achilles Tatius Leucippæ lib. 1. ψιλαῖς τὸ πρῶτον διαρπάξας τῇ χειρὶ τὰς χορδὰς ἔκρουε, καί τι κρεμάτιον ὑπολιγυρὼς ὑποψιθυρίζουσι τοῖς δακτύλοις, μετὰ δὲ τοῦ ἤδη τῷ πλήκτρῳ τὰς χορδὰς ἔκρουε, καὶ ἔλεγεν ὅσον κιθαρίσας σωπῆσαι τοῖς κρέμασι. Primò crumatium ponit digitis fides impellentibus, deinde carmen ipſum citharæ plectro percuſſæ, tum vocis & fidium concentum. Ad lyram verſus etiam heroicos cecinerunt. Ammianus Marcel. lib. 15. Bardi veteres Galliæ vates fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis concinunt. Suidas in voce ἀμολπος ἐποποιός. πρὸς λύραν γὰρ ἐπεδείκνυντο οἱ ποιηταί. Horatio tamen carmen eſt μέλος. B

Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. ——

Poëtæ melici, lyrici. Odæ carmina quæ canuntur ad lyram.

Operoſa paruus carmina canto.

Lyra à Mercurio reperta tranſiit ad Orpheum, vt Hyginus, & Nicomachus Geraſenus lib. 2. Muſices. Manilius,

—— per heredem tantùm præſata ſonantis.

Lyra ſonat præſata, ἐνδόσιμα, προκιθαρίσματα. lib. 1. Græcorum epigram. νευρολάλος Φοίβου χορδὴ vocatur. de cithara,

Νευρολάλον Φοίβου χορδὴν θέλοιτε, ἡ δ' ἐπὶ πήχυν C
Ἑλκομένη θηρὸς λαιμὸν ἀπεβρόχισεν.

Cubitum citharæ intelligit. De Amphione Seneca in Oedipo,

Manúque ſuſtinet læua chelym,
Qui ſaxa dulci traxit Amphion ſono.

Horatius,

Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere ſono teſtudinis. ——

Amphion accepta lyra à Mercurio, vt vult Philoſtratus, citharœdiam homines docuit, vt Plutarchus lib. de Muſica, & Plinius lib. 7. cap. 56. Fidicen Connus, ſeu Connas nobiliſſimus Socratem fidibus docuit, vt Cicero lib. 9. epiſt. ad familiares. Plato in Epitaphio Connum Metrobij filium vocat. Scholiaſtes Ariſtophanis in Veſpis Connam. In Tragœdia citharam D Sophocles adhibuit, cùm ob vocis tenuitatem agere ipſe non poſſet. φησὶ δὲ ὅτι καὶ κιθάραν ἀναλαβὼν ἐν μόνῳ τῷ Θαμύριδι ποτὲ ἐκιθάρισεν. Vnde effigies eius in porticu Pœcile cum cithara expreſſa. Horatius,

Sic etiam fidibus voces creuiſſe ſeueris.

Citharœdi, & citharistæ ludis Pythiis nomon Pythium canebant, cuius quinque partes fuiſſe docent Pollux, & Strabo lib. 9. quo agone Chryſothemis Cretenſis hymno in honorem Apollinis decantato primus vicit, Philammon deinde, ac poſt ipſum Thamyris ipſius filius. Orpheus & Muſæus in agonem deſcendere noluerunt, ait Pauſan. in Phocic. vt nec Homerus, quia cœcus. Olympus, Marſyæ diſcipulus, Nemeis ludis vicit tibiis, vt Plutarch. lib. de Muſica ſcribit. Libet hîc adſcribere decretum Lacedæmoniorum aduerſùs Timotheum Mileſium citharœdum. ἐπειδὴ Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος παραγινόμενος ἐς τὰν ἁμετέραν πόλιν τὰν παλαιὰν μολπὰν ἀτιμάσδε, καὶ τὰν διὰ τᾶν ἑπτὰ χορδᾶν κιθάρισιν, ἀποστρεφόμενος πολυφωνίαν εἰσάγων λυμαίνεται τὰς ἀκοὰς τῶν νέων διὰ τᾶν πολυχορδίαν. καὶ γὰρ καινότατα τῶ μέλεος ἄνεγκε, ποικίλαν ἀντὶ ἁπλόας καὶ τεταγμένας ἀμφιέννυται τὰν μολπὰν ἐπὶ χρώματος ἐπιστάμενος τὰν τῶ μέλεος διεσιν ἀντὶ τᾶς ἐναρμονίω ποιῶν ἀντίστροφον ἀμοιβὰν, παρακληθεὶς δὲ καὶ τὸν ἀγῶνα τᾶς Ἐλευσινίας Δάματρος ἀπρεπέα διασκευάσατο τὰν τῶ μύθω διδαχὰν· τὰν γὰρ Σεμέλας ὠδῖνα οὐκ ἔνδικα τὼς νέως διδάσκει, δεδόχθαι φαμὲν περὶ τούτων τὼς βασιλέας, καὶ τὼς ἐφόρως μέμψασθαι Τιμόθεον. ἐπαναγκάσαι δὲ καὶ τᾶν ἕνδεκα χορδᾶν ἐκταμόντας τὰς περιττὰς ὑπολειπομένας τὰς ἑπτὰ, ὅπως ἕκαστος τὸ τᾶς πόλιος βάρος ὁρῶν εὐλαβῆται ἐς τὰν Σπάρταν ἐπιφέρειν τι τῶν μὴ καλῶν ἠθῶν, μή ποτε ταράττηται κλέος ἀγώνων. *Quoniam Timotheus Mileſius veniens in noſtram vrbem antiquum cantum neglexit, & eum qui per ſeptem chordas efficitur citharæ cantum auerſatus, multarum vocum inducens concentum inficit auditum iuuenum per multiplices fides; etenim meli nouitatem induxit, & variam pro ſimplici, & ordinata modulationem* E

inducit

Digitized by Google

A *inducit in chromate conſtituens meli dieſin pro enarmonio, faciens antiſtrophon permutationem; accitus verò ad Eleuſiniæ Cereris certamen indecentem diſperſit fabulæ doctrinam: Semeles enim partus dolorem non iuſtè iuuenes docet, viſum eſſe dicimus vt Reges & Ephori accuſent Timotheum, & recuperent ex vndecim chordis reſectis ſuperfluis reliquas ſeptem, vt quilibet intuens vrbis grauitatem, caueat Spartam inferre aliquam minus rectam conſuetudinem, ne fortè turbetur ludorum gloria.* Pauſanias in Laconicis, ἐνταῦθα ἐκρέμασαν λακεδαιμόνιοι τὰν τιμοθέου τοῦ μιλασίου κιθάραν καταγνόντες ὅτι χορδαῖς ἑπτὰ ταῖς ἀρχαίαις ἐφεῦρεν ἐν τῇ κιθαρῳδίᾳ τέσσαρας χορδάς. Apud Athenæum, στρατόνικος ὁ ἀθηναῖος δοκεῖ τὴν πολυχορδίαν εἰς τὴν ψιλὴν κιθάρισιν πρῶτ[os] εἰσενεγκεῖν. *Stratonicus Athenienſis videtur plures chordas ad aſſam citharam primus attuliſſe.* Chordæ propriè dicuntur inteſtina. Cælius Aurelian. lib. 3. de acut. morb. c. 17. Alij hanc paſſionem chordapſum vocauerunt, quod non aliter quàm chordæ inteſtina tendantur. Nam veteres Græci inteſtina chordas

B vocauerunt. Anacreon,

> Ἡ βάρβιτος δὲ χορδαῖς
> Ἔρωτα μόνον ἠχεῖ.

Caſſiodorus lib. 2. epiſt. 40. ridiculè chordam quod corda moueat, dici ſcribit. Cæterùm Muſici Architæ meminit Laërtius lib. 8. φασὶ δὲ ἀρχύτου τοῦ μουσικοῦ φέρεται καὶ τόδε, ὡς ὀνειδιζόμενος ἐπὶ τῷ μὴ ἐξακούεσθαι εἴποι, τὸ γὰρ ὄργανον ὑπὲρ ἐμοῦ διαγωνιζόμενον λαλεῖ. *De Archita Mitylenæo Muſico fertur, quod cùm probro ipſi daretur, quod non exaudiretur, dixerit; organum pro me pugnans loquitur.* Leſches Leſbius, & Archilocus Muſici ac Poëtæ Terpandro antiquiores ſunt. Clemens lib. 1. ſtromat. φανίας δὲ πρὸ τοῦ τερπάνδρου τιθεὶς λέσχην τὸν λέσβιον ἀρχιλόχου νεώτερον φέρει τὸν τέρπανδρον. Sæpe Muſici cantum lyræ, tibiæ, & fiſtulæ miſcebant, quod dictum ſympſalma. Horat. ode 1. lib. 4.

C

> *Lyræque, & Berecynthiæ*
> *Delectabere tibiæ*
> *Miſtis carminibus, non ſine fiſtula.*

Pindarus ode 3. Olympic.

> Φόρμιγγά τε ποικιλόγαρυν,
> Καὶ βοὰν αὐλῶν ἐπέων τε θέσιν
> Συμμῖξαι πρεπόντως.

Delphis ſignum Apollinis ita effictum fuiſſe, vt citharam teneret, docet Plutarchus in Sylla, ὁ δὲ κάφις ἧκε μὲν εἰς δελφούς. ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν ἀνακτόροις κιθάρας. *Caphis venit Delphos. quibuſdam autem dicentibus ſe audiuiſſe citharam in adyto canentem.* Prudentius,

> *Quicquid caſta chelys, quicquid teſtudo reſultat.*

D Citharœdi autem de euentu certaminis ſemper erant pauidi, teſte Arriano lib. 2. Epicteti cap. 13. ὁ κιθαρῳδὸς μόνος μὲν ᾄδων οὐκ ἀγωνιᾷ, εἰς θέατρον δὲ εἰσερχόμενος κἂν λίαν εὔφωνος ᾖ, καὶ καλῶς κιθαρίζῃ, &c. *Citharœdus ſi canit ſolus non angitur, ſed ingreſſus Theatrum, licèt ſit vocalis, & bene callens artis ſuæ, ſollicitus tamen eſt, propterea quod non ſolùm bellè cupit canere, ſed etiam commendari ab auditoribus. At id in poteſtate ipſius non eſt. Pulſare didicit neten, atque hypaten; at collaudatio à multis profecta quidnam ſit, & quam vim habeat id, nec didicit, nec in eo cognoſcendo ſe exercuit. Quare ipſum neceſſe eſt tremere, & expalleſcere.* Suetonius de Nerone cap. 23. Iudices priuſquàm inciperet reuerentiſſimè alloquebatur. Fortunatianus lib. 3. Rhetor. Denique aulœdos, & citharœdos, & cæteros huiuſmodi artifices, quanquam non polliceantur orationem, videmus tamen proloqui ante actionem; & omnino curta, & ſine capite oratio eſt quæ ſine principio ab ipſis rebus orditur. Item, Nero apud Suetonium dicebat

E omnia ſe facienda feciſſe, ſed euentum in manu eſſe fortunæ.

CAP. XXXIX.

De habitu citharœdi.

HABITUS, cultúſque citharœdi graphicè depingitur à Cornificio lib. 4. ad Herennium. Vt citharœdus, inquit, cùm prodiret optimè veſtitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus variis intexta, & cum corona aurea citharam tenens auro & ebore diſtinctam, ipſe præterea ſtatu ſit appoſito ad dignitatem. Syrmate vſi ſunt oblongo, & palla talari, de qua Florid. 2. Apul. Eique prorſus citharœdicus ſtatus, Deam

conſpiciens canenti ſimilis, tunicam picturis variegatam deorſus ad pedes deiectus ipſos, A
Græcanico cingulo chlamyda velat vtrumque brachium,aduſque articulos palmarũ.cætera decoris hiſtrici dependent.cithara balteo cælata apta ſtructim ſuſtinetur. Virgil.6.Æneid.

Nec non Threicius longa cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum,
Iámque eadem digitis, iam pectine pulſat eburno.

Cyprianus de ieiunio Chriſti,paludamentis talatibus pauimenta verrentes, capillis muliebribus ſe in fœminas transfigurant. Xiphilinus de Nerone, ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ κιθάραν ἔχοντα, καὶ ὀρθοστάδιον, καὶ κοθόρνους, ποτὲ δὲ ἐμβάδας, καὶ προσωπεῖον. Item, καὶ αὐτὸς ὁ Νέρων ὀνόματι πρὸ τοῦ Γαλλίωνος ἐγκηρυχθεὶς, καὶ ἔστη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ καῖσαρ κιθαρῳδικὴν σκευὴν ἐνδεδυκὼς, καὶ εἶπεν, κύριοί μου εὐμενῶς ἀκούσατε. Item cùm Nero in Græciam profectus eſt, κιθάραν, πλῆκτρα, καὶ ἐμβάδας ἔφερον οἱ Νερώνειοι. Erant cytharœdi barba raſa, aut potiùs volſa, capillo promiſſo. Tacit. lib. B
14.cithara ludiorum in modum. Xiphilin. de Nerone, τὸν Αὔγουστον εἰς τὸ λεύκωμα ἐν τοῖς ἀγωνισταῖς ἐγγραφόμενον, φωνασκοῦντα, τὴν κεφαλὴν κομῶντα, τὸ γένειον ψιλιζόμενον. Id eſt, *Neronem in orcheſtra citharam habentem,& rectam tunicam,& cothurnos, interdum ſoccos, & perſonam.* Item, *& ipſe Nero nominatim citatus ante Gallionem, & ſtetit in ſcena Cæſar, gerens amictum citharœdicum, dixítque, domini mei beneuolè audite.* Item, *citharam, plectra, ſoccos gerebant Neronei.* Item, *Auguſtum in albo inter artifices certantes inſcribi, vocem exercentem capillato capite, barba raſa.* Apollonius lib.de exeid. Hieroſolymit.

——Nero citharæ tantùm certamina norat,
Laruatóſque inter geſtu contendere mimos,
Atque apij Graiam ſaltu meruiſſe coronam.

Veſtis igitur citharœdi oblonga fuit,qualem deſcribit Ouid.lib.3. Amor.eleg.4. C

Ima videbatur talis illudere palla,
Artis opus raræ fulgens teſtudine & auro.

Varro lib.3.cap.13.de re ruſt. ſtolam vocat. Orpheus cum ſtola & cithara cantans. lib. 2.Faſtor. Ouid.

—— Capit ille coronam,
Induit & Tyrio diſtinctam murice pallam.

Propert. lib.2. eleg.8.

Pythius in longa carmina veſte canit.

CAP. XL.

De citharæ ſonis. D

QVINQVE tantùm erant citharæ ſoni, qui deinde ſumma varietate diſtinguebantur, cùm ab imo ad ſummum omnibus intenta neruis conſentiret. Fabius lib. 12. cap. 10. Cùm in cithara quinque conſtituerint ſonos, plurima deinde varietate complent ſpatia illa neruorum,atque iis quos interpoſuerũt,inſerunt alios, vt pauci illi tranſitus multos gradus habeant.lib.2.cap.8.Nam ſicut cithara, ita oratio perfecta non eſt, niſi ab imo ad ſummum omnibus intenta neruis conſentiat.lib.1.cap.11. An verò citharœdi non ſimul & memoriæ, & ſono vocis,& pluribus flexibus ſeruiunt? Horat. in Arte,

———— Et citharœdus
Ridetur chorda qui ſemper oberrat eadem.

Septem fides à Terpandro additæ ſunt, à Simonide octaua, cui nonam ſubiunxit Timotheus. In cithara viginti quatuor chordas D.Hieronymus ponit; olim tribus tantùm chordis vſi. Plutarch. lib. de Muſica ſcribit,Olympum & Terpandrum multitudinem fidium aſpernatos eſſe. μαρτυρεῖ γοῦν τὰ Ὀλύμπου καὶ Τερπάνδρου ποιήματα, καὶ τῶν τούτοις ὁμοιοτρόπων πάντων. τρίχορδα γὰρ ὄντα, καὶ ἁπλᾶ διαφέρει τῶν ποικίλων, καὶ πολυχόρδων. Id eſt, *teſtimonio ſunt poëmata Olympi & Terpandri,cæterorúmque omnium qui ſunt illius generis.* Chordæ ſunt hæ, nete, ſeu ima,& imæ proxima, paranete,tertia, media, ſumma, ſummæ proxima, mediæ proxima, lichanus. Chordarum alia eſt νήτη, παρανήτη, τρίτη, μέση, ὑπάτη, παρυπάτη, παραμέση, λιχανός. ὁ δὲ Τιμόθεος ἑπταφθόγγου τῆς λύρας ὑπαρχούσης ἕως εἰς Τέρπανδρον τὸν Ἀντισσαῖον, διέρριψεν εἰς πλείονας φθόγγους. Ἀργεῖοι μὲν γὰρ καὶ κόλασιν ἐπιθεῖναί ποτέ φασι τῇ εἰς τὴν μουσικὴν παρανομίᾳ, ζημιῶσαί τε τὸν ἐπιχειρήσαντα πρῶτον τοῖς πλείοσι τῶν ἑπτὰ χρήσασθαι παρ' αὐτοῖς χορδῶν. contrà

verò

A verò Stratonicus ætate Timothei Athenienſis ἄρξαι πολυχορδίαν εἰς τὴν ψιλὴν κιθάρισιν πρῶτος εἰσενεγκεῖν, καὶ πρῶτος μαθητὰς τῶν ἁρμονιῶν ἔλαβε, καὶ διάγραμμα συνεστήσατο, vt ait Athenæus. Id eſt, *Timotheus autem cùm lyra ſeptem phtongis conſtaret, vſque ad Terpandrum Antiſſæum, diſſipauit in plures phtongos. Aiunt autem Argiuos pœnam ei indixiſſe, qui contra antiquas Muſicæ leges aliquid innouaſſet, & eum mulctaſſe qui pluribus ſeptem fidibus vſus erat. Statonicus primus plures fides in aſſam citharam contulit, primus diſcipulos harmoniarum habuit, & diagramma conſtituit.*

C A P. XLI.

De legibus citharœdorum in Theatro.

B LEGES hæ fuêre citharœdi in Theatro, ne feſſus reſideret, ne ſudorem niſi ea quam indutui gerebat, veſte detergeret, vt nulla oris aut narium excrementa mitteret, poſtremò flexus genu, & manu nixus cœtum adoraret. Quas leges ſubiiſſe Neronem auctor eſt Tacit. lib. 6. Sueton. in Nerone cap. 21. Sine mora nomen ſuum in albo profitentium citharœdorum iuſſit aſcribi, ſorticulâque in vrnam cum cæteris demiſſa, intrauit ordine ſuo. cap. 24. Nero in certando ita legi obediebat, vt nunquam excreare auſus, ſudorem quoque frontis brachio detergeret. Erat item capillo promiſſo, barba raſa, qui habitus citharœdi, vt Xiphilinus.

C A P. XLII.

C

De nomis citharœdicis.

NOMI citharæ varij fuêre. Collobis & Æolis apud Heſychium nomi citharœdici ſunt. Suetonius cap. 20. Nero non antè cantare deſtitit quàm inchoatum nomon abſolueret. Nomus laudatiſſimus fuit, τήνελλα καλλίνικε, qui ad citharam canebatur tribus ſtrophis conſtans, vt ait Scholiaſtes Pindari ode 9. Olymp. ſed μέλος fuit potiùs quàm νόμος, cuius initium, ὦ καλλίνικε χαῖρε ἄναξ ἡράκλεις. Eratoſthenes ait fuiſſe hymnum in Herculem qui τρίπλοος diceretur, non quia tribus ſtrophis conſtaret, ἀλλὰ διὰ τὸ τρὶς ἐφυμνιάζεσθαι τὸ καλλίνικε, *ſed quia ter caneretur vox hæc, Callinice.* τήνελλα καλλίνικε χαῖρε ἄναξ ἡράκλεις, αὐτός τε καὶ ὁ ἰόλαος αἰχματὰ δύο, τήνελλα. οἱ ἀπορῶντες κιθαρῳδοῦ τούτῳ τῷ κομματι ἐχρῶντο, τρίτον αὐτὸ ἐπιφωνοῦντες. Quò reſpexit Pindarus ode 9.

D

Τὸ μὲν ἀρχιλόχου μέλος
φωνᾶεν ὀλυμπίᾳ
Καλλίνικος ὁ τρίπλοος κεχλαδώς.

Archilochus, ait Scholiaſtes, volens hymnum ἀναβαλέσθαι, & præfari in Herculem ludis Olympicis, conatus eſt rythmum & cantum vnius citharœdi per quandam vocem imitari. Partes nomi citharœdici apud Pollucem ſunt, eparcha, eparchia, metarcha, catatropa, vmbilicus ſiue ὀμφαλός, ſigillum ſiue σφραγίς, epilogus. In cithara primæ harmoniæ ſunt Doris, Ias, Æolis, deinde Phrygia, Lydia, Locrenſis Philoxeni inuentum. Nomi Terpandri Æolius, Bœotius, à rythmis Orthius, & Trochæus, à tropis acutus, & tetracedus. τὸ τῶν ψιλοκιθαριστῶν ἔργασιν vocant Pythicum, & Dactylicum. Nomi eorum Ionis, Mineruæ, Apollinis, Iambi, Iambides, Pariambides. Vox interdum cum cithara coniuncta, vbi aſmatocamptæ qui flexionibus vocis vſi probarunt artem, ſi vocula fuit canora, inflexa, φωνάριον ᾠδικόν, καὶ καμπτικόν, ait Pollux.

E

C A P. XLIII.

De Pſalterio.

PSALTERIVM S. Hieronymus tradit fuiſſe in modum quadrati clypei cum decem chordis. Pſal. 32. *in pſalmo decem chordarum pſallite illi.* Pſal. 91. *in pſalterio decachordo, cum cantico in cithara.* Hieron. in Pſalm Pſalterium propriè eſt genus organi muſici meliùs ſonans quàm cithara, ſimilitudinem habet citharæ, quæ deorſum percutitur, pſalterium ſurſum.

Paulus

Digitized by Google

Paulus lib.5. ſentent. tit.4.pſalterium canticum eſſe ait in alterius infamiam.Cic. in Catilin. A
Poëtæ lepidi,& delicati cantare & pſallere didicerunt. Gellius lib. 19. cap. 4. Adoleſcentes ſcitiſſimos vtriuſque ſexus qui canerent voce,& qui pſallerent.Marcel.Donatus apud Sueton.in Domitiano c.4.legit *pſallocithariſtas*,pro *pſilocithariſtis*.ineptè. Arnobius l.6.Deûm mater cum tympano,cum tibiis & pſalteriis Muſæ.*καταυλεῖν,καταψάλλειν*.Baſſus apud Priſcianum,

Calliope princeps ſapienti pſallerat ore.

Pſallere eſt tibiis canere. Horatius,

Sub cantum querulæ deſpice tibiæ.

Apul.in Apolog. feneſtræ canticis circumſtrepitæ. aliud eſt *κλαυσίθυρον*. Varro, ſcientia doceat,quemadmodum in pſalterio eſt, extendamus neruias. Nonnulli pſalterium genus eſſe citharæ volunt.Iſidorus lib 3. origin. Paulatim plures citharæ ſpecies exſtiterunt, vt pſalteria,lyræ,barbita, Phœnices,Pectides,& quæ dicuntur Indicæ (fortè, Scindapſi) & à duobus ſimul feriuntur.Anaxilaus apud Athen.lib 4. *ἐγὼ δὲ βαρβίτους τριχόρδους, πηκτίδας κιθάρας, λύρας σκινδαψούς.* Martianus lib. vlt. lyram à barbito diſtinguit, & à tetrachordo. Baſilius in Pſalm.pſalterium ſolum ex organis muſicis è ſuperiori parte cauſam phtongorum, ac concentuum habere ait,vt ſuprà oſtendimus.Athenæus lib. 4. pſalterium diſtinguit à pſalterio orthio,qui lyrophœnix dicitur.Chryſoſtom. in protheor.ad Pſal. *ψαλτήριον τῶν ὀργάνων μόνον ἐστὶ, πλὴν ὄρθιον, καὶ ἄνωθεν ἔχει τῶν φθόγγων τὰς ἀφορμάς.* B

CAP. XLIV.

De Barbito, & Trigono.

BARBITON Anacreontis qui poſterior Alcæo fuit,vt vult Athenæus lib. 4. Ibidem dicitur barbiti mentionem fieri à Sapphone, & Anacreonte. quare origo eius altiùs repetenda Horat.de Alcæo,& barbito, C

Lesbio primùm modulate ciui.

Plutarch. de Monar. *καὶ ψαλτήρια πολύφθογγα, ἢ βαρβίτους, καὶ τρίγωνα περιαπέμψας.* Plato Polit. lib.3. *τριγώνων, καὶ πηκτίδων, καὶ πάντων ὀργάνων ὅσα πολύχορδα.* Trigonum, inſtrumentum triangulare pluribus fidibus conſtans.Erant & quæ ſeptem angulis conſtarent. Ariſtot. l.9.Polit. *ἑπτάγωνα, καὶ τρίγωνα, καὶ σαμβύκας.* Barbiton Pollux quaſi *βαρύμιτον* dici ait. Anacreon,

Ἡ βάρβιτος δὲ χορδαῖς
Ἔρωτα μοῦνον ᾄδει.

CAP. XLV. D

De Crotalo.

CROTALVM *κάλαμός ἐστιν ἐσχισμένος*, vt Scholaſt. lib. 7. Anthol. Rufinus, *οὐκ ἔτι παιδομανὴς, ὡς πρὶν ποτὲ, νῦν δὲ καλοῦμαι θηλυμανὴς, ἢ νῦν δίσκος ἐπὶ κρόταλον.* Cicero in Piſonem; Nec collegæ tui cymbala,ac crotala fugi. Apuleius Mileſ.9.cùm crotalis & cymbalis circumforaneum mendicabulum producitur ad viam.Martian.Capella lib. 2. magno tympani crepitu,crotalorúmque tinnitu vniuerſa diſſultent.Crotalum deſcribitur ab Apul. Nam dextra ferebat æneum crepitaculum, cuius per anguſtam laminam in modum balthei recuruatam traiectæ mediæ paucæ virgulæ criſpante brachio ter geminos ictus,reddebant argutum ſonum Fiebat ex arundine ſciſſa, vt cùm quateretur digitis,ſonus ederetur. E
Scholiaſtes Ariſtophanis, *κρόταλον κυρίως ὁ σχιζόμενος κάλαμος, ὁ καταπονδαζόμενος ἐπιτηδὲς ὥστε ἠχεῖν εἴ τις αὐτὸν σείοι ταῖς χερσὶ καθάπερ κρότον ἀποτελῶν.* Teſtulæ quoque, & oſſicula vſum crotali præſtabant,quæ crumata dicuntur.Martialis,

Edere laſciuos ad Betica crumata geſtus,
Et Gaditanis ludere docta modis.

Iuuenalis,

——— Audiat ille
Teſtarum crepitus cum verbis. ——

Ariſtophanes in Ranis,

Ποῦ 'στιν ἡ τοῖς ὀστράκοις αὕτη κροτοῦσα;

Ibi

Digitized by Google

A *Vbi eſt quæ teſtis crepitat?* Arnobius vocat teſtarum crepitus. Clemens Alexandrin. lib. 2. Pædag. c. 4. συριγξ μὲν οὖν ποιμέσιν ἀπονενεμήσθω, αὐλὸς δὲ ἀνθρώποις δεισιδαίμοσι εἰς εἰδωλολατρείας σπεύδουσιν. In Copa Virgilij,

Sunt typa, & chalybes, cyathi, roſa, tibia, chordæ.

Typia ſunt Syrorum tympana à voce τυπῶ. Chalybes ſunt æra ad crotala. Nilotes tibicen erat, crotaliſtria Phyllis. Columella, crepitaculis æreis, aut teſtarum ſonitu terrentur. Euſtathius, κρόταλον εἶναι σκεῦος ἢ ἐξ ὀστράκου τυχὸν, ἢ χαλκοῦ ὃ ἐν χερσὶ κρατούμενον ψοφεῖ. Sipontinus crotalum eſſe vult inſtrumentum quod manu pulſatur laminis quibuſdam ex ære rotundis, ſonum ex colliſione reddentibus.

B

CAP. XLVI.

De Sambuca.

SAMBVCA non eſt tibia, aut fiſtula, ſed inſtrumentum muſicum triangulum. Perſ. ſatyr. 5.

—— *Sambucam caloni aptaueris alto.*

Athenæus lib. 14. & lib. 4. σαμβυκίστριαί τινες ἔσωθεν, καὶ μουσουργοί. Ariſtot. Polit. lib. 9. ἑπτάγωνα, καὶ τρίγωνα, καὶ σαμβύκας. Porphyrio; Sambuca triangulum inſtrumentum eſt quod ex inæqualibus longitudine ſicut & craſſitudine neruis efficitur. Plaut. in Sticho,

Fidicinas, tibicinas, ſambuciſtrias aduexit ſecum forma eximia.

Liuius lib. 39. Tum pſaltriæ, ſambuciſtriæque, & conuiualia ludionum oblectamenta addita C epulis. In gloſſis Iſidori ſambucus ſaltator dicitur. Veteres gloſſæ Σαμβύκιον, ſambucum organum muſicum.

CAP. XLVII.

De Siſtro.

SISTRVM Iſiacorum fuit, vt cymbalum Gallorum Cybeles. Perſ. ſatyr. 5.

Hinc grandes Galli, & cum ſiſtro luſca Sacerdos.

Seneca de beata vita cap. 27. Cum ſiſtrum aliquis concutiens ex imperio mentitur, cum aliquis ſecandi lacertos ſuos artifex brachia atque humeros ſuſpenſa manu cruentat. D Quam Syri ſambucam vocant, nos harpam dicimus. Sidon. car. 5.

Cum patrio Cleopatra ferox circumſtrata ſiſtro.

Carm. 9.

Non [illegible] Mareoticum ſonabo
Ad [illegible] ſacra [illegible]

Apud Ammian. Marcel. lib. 22. Per ſeptem cerimonioſos dies miteſcunt crocodili, quibus Sacerdotes Memphi natales celebrant Apis. tunc ſiſtra ſonant. Apul. æreum crepitaculum in manu Deæ Iſidis.

CAP. XLVIII.

De verſu Heroico, Iambo, & Lyrico.

E

QVIA tota ſcena Iambis maximè conſtat, orcheſtra Lyricis, pauca de verſibus Heroicis, Iambicis, Lyricis ſubuciam. Iambici auctorem Archilochum Horatius facit,

Archilochum proprio rabies armauit Iambo,
Hunc ſocci cepêre pedem, grandéſque cothurni
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Verſibus exponi tragicis res comica non vult.

Iambici Poëtæ ſunt ἀπαγγελτικοὶ, Comici & Tragici δρῶντας μιμοῦνται, *facientes imitantur.* Iambici Poëtæ nunciant, & narrant. De verſibus autem Heroicis Plinius lib. 7. verſum Heroicum Pythio oraculo debemus. Ioſephus lib. 2. verſum Exametrum à Moſe repertum ait.

Ariſto

Digitized by Google

Ariſtoteles Orpheum fuiſſe vnquam negat. Coriani qui ante Homerum fuit, nihil extat. A
Muſæi opus controuertitur. Verſuum lyricorum varij repertores, Sappho, Alcæus, Anacreon, & alij, de quibus Horatius,

Muſa dedit fidibus Diuos, pueróſque Deorum,
Et iuuenem victorem, & equum in certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina referre.

Lyrici Poëtæ ſunt nouem, Alcæus, Sappho, Steſichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcman, Anacreon, Pindarus, de quibus in epigram. Græcis,

εἶν μιτυλωναῖος μὲν ἴω γεραρώτερος ἄλλων
Ἀλκαῖος.——

Quintilianus lib. 10. Nouem lyricorum longè Pindarus princeps ſpiritus magnificentia, ſententiis, figuris, beatiſſima rerum, verborúmque copia, & velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem. Horatius, B

Quid Titytus Romana breui venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus?

Iambos ſcripſit Æſchines Sardianus, in quibus nomina Cercopum recitat, vt ſcribit Harpocration in voce κέρκωψ. Sidonius lib. 8. epiſt. 4 citos Iambos, Elegos acutos. Prudentius præfat. de coronis; nos citos Iambos ſacramus, & rotatiles Trochæos. Horatius,

Feruor & in celeres Iambos
Miſit furentem.——

Sidonius epiſt. 15. lib. 9.

Iubes amice noſtra per volumina
Modis reſultet incitatioribus
Ferox Iambus, & Trochæus. C

Terentianus; Erit Iambus pes virilis, acer, & raptim citus.

Adeſto Iambe præpes, & tui tenax
Vigoris adde concitum celer pedem.

Catull. truces Iambi. Terentianus,

Aduſta felle qualis antè carmina
Dabis amarus vltor impotens tui.

Marius Victorinus lib. 2. Hæc apud Græcos metri Iambici ſpecies frequens eſt ſub hac conditionis lege, vt non Heroas, & Reges, ſed Satyros inducat ludendi, iocandíque cauſâ, quò ſpectatoris animus inter res triſtes, & tragicas Satyrorum iocis relaxetur. Græcus Scholiaſt. τὸ εἰς δράματα εἰσαγόμενον κυρίως μὲν τὸ εἰσφερόμενον ἐν τοῖς δράμασι γέλωτος χάριν ἔξω τῆς ὑποθέσεως ἐν. καταχρηστικῶς ἢ τὸ ἐξαγώνιον ἅπαν πρᾶγμα. Athenis cùm trina eſſent Dionyſia, D ſeu liberalia, totidem fabulæ agi ſolitæ, quarum duæ Tragœdiæ, poſtrema ſatyrica. Iambis Martianus Capella lib. 9. nomen eſſe vult ab eo quod venenum maledicti, aut liuoris infundant maledicorum verba virulenta. Origenes homil. ad plebem, quæ Cæſario tribuitur; Sicut enim ſunt virulenti herbarum ſucci, ita ſunt & venena verborum. Horatius lib. 1. epiſt. 14. *morſu venenat.* Sidonius epiſt. 22. lib. 4. cur venenato morſu ſecêre? lib. 1. epiſt. 2. mordacis linguæ felle feriatur. Ex tribus receptis auctoribus Iamborum ad ἕξιν maximè pertinebit vnus Archilochus, vt loquitur Quintilianus lib. 10. Inſtit. Summa in hoc vis elocutionis, cùm valida, tum breues, vibrantéſque ſententiæ, plurimum ſanguinis, ac neruorum. Horat. in epiſt.

——*Parios ego primus Iambos*
Oſtendi Latio, numeros, animóſque ſecutus
Archilochi, non res, & agentia verba Lycambem. E

Digitized by Google

IVLII CÆSARIS BVLENGERI
IVLIODVNENSIS DOCTORIS THEOLOGI,
De Venatione Circi, & Amphitheatri.
LIBER VNICVS.

CAPVT PRIMVM.

A VENATIO Circi vt horrida inſtituto, ſic antiquitate, & ludicro nobilis, à multis tentata, à pluribus promiſſa, à plurimis expectata, à nemine adhuc præſtita eſt. Vellem equidem homines excellentibus ingeniis, qui literas elegantes noſtro ſæculo colunt & ornant, hanc iuuentuti gratiam feciſſe, vt ex opulento ſuo penu, & diuite copia qua redundant, aliquid etiam in hanc partem deriuaſſent. Sed grauiora, opinor, animo verſantes, & arma, imperia, magiſtratus, aliáque antiquitatis monumenta ingenio & ſtylo digerentes, obliti polliciti ſui fortè hîc obdormiſcunt: quibus ego me neque parem, neque ſubſeſſorem ac ſuccedaneum eſſe duco, quaſi derelictam à cæteris prouinciam, vltrò ac temerè occupare velim; ſed dum alia omnia principes in literis viri cogitant, aut hanc partem velati minùs arduam negligunt, iuuentuti hanc operam commodare inſtitui, vt de nocte ſaluis cruribus in Circo venari, quàm deſcobinatis in ſylua de die currere malint, maximè cùm è tenebris lucem hîc aliquam diſpicere poſſint. Multa
B ſciens omitto, plura fortè neſciens, vt hoc exemplo moniti viri omni eruditione antiſtites, priſtinum induſtriæ morem requirant, & quod à nobis ſubitario partu ante legitimos menſes, imò ante exactum menſem editum eſt penè prius quàm conceptum, id lambendo reforment. Quod ego non æquo tantùm animo feram, ſed etiam gratias agam, & eorum induſtriæ plurimum me debere profitebor.

CAP. II.
De Venatione ſyluatica.

QVATVOR maximè venationum genera fuiſſe comperio; ſyluaticam, Perſicam,
C auium prædatricum, & Amphitheatri. Syluatica, fouea, igni, pennis in lineam contextis, canibus, venabulo, iaculo, ſagitta conficitur. De fouea Lucretius lib. 5.

Nam fouea atque igni prius eſt venarier ortum,
Quàm ſepire plagis ſaltum, canibúſque ciere.

Foueas intellige aſſeribus, virgultis, aut paleis tectas, in quas prædæ ſpes feras trahit. De linea variis auium pennis contexta, quam formidinem appellant, audiendus Lucanus lib. 4.

—— *Sic dum pauidos formidine ceruos*
Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ,
Aut dum diſpoſitis attollat retia varis,
Venator leuis ora tenet clamoſa Moloſſi.

Varos vocat ſtipites, quibus retia plagæque inſidiis aptantur. Omnium optimè formidinem expreſſit Nemeſian in Cyneget.

Linea quin etiam magnos circumdare ſaltus
Quæ poſſit, volucréſque metu concludere prædas,
Digerat innexas non vna ex alite pinnas.

Dat tibi pinnarum terrentia millia vultur, A
Dat Libye magnarum auium fœcunda creatrix.

Virgilius 3. Georgic.

Puniceæne agitant timidos formidine pennæ?

Generoſiùs venabantur,qui venabulo,aut iaculo feras appeterent,qualis Atalanta fuit,Meleager,& Lacones,qui omnium primi venabulis vſi ſunt.Gratius de venatione, de Decreto Lacone,

Ille etiam valido primus venabula dente
Induit. ———

quare Dorica venabula Martialis Laconica vocat lib.1.epig. 23.

Dorica quàm certo venabula dirigit ictu.

Sic enim malo,quàm Græcanica, licèt à Piſco Græco homine Plinius venabula reperta velit lib.8.cap.58.Vſi ſunt & verutis bifidis. Gratius ibidem, B

——— *tum ſtricta verutis*
Dentibus, & gemina ſubière haſtilia furca.

De ſagittis illud modò è Virgilio apponam lib.1.Æneid.

Námque habilem de more humeris ſuſpenderat arcum
Venatrix. ———

In Cornelio Nepote conſiſtamus,ne res longiùs ducatur.Nec enim plura de ſyluatica venatione ſunt huius temporis.Sic autem ille lib.2. Daretis,ſi tamen eius eſt;

Ocyùs exciti qui caſſe, vel ore, vel aure,
Fraude, ſono, ſenſu, ludentes prælia, caſſe
Fallunt, ore cient, veſtigant aure, ſimúlque C
Inuadunt ſaltus. ———

CAP. III.

De venatione Perſicâ.

PARADISI Regij fuêre in Perſis arboribus conſiti, in quibus feræ omnis generis alerentur, vbi Reges animi corporíſque robur experiri, equites & pedites, iaculo, ſagitta, aut venabulo poſſent. Id genus autem venationis aliud fuiſſe à ſyluatico ex eo apparet, quod Reges in Perosi montibus vulgare illud & ſyluaticum venationis genus agitarent; auctore Strabone lib. 13. βασιλικὴ θήρα ἐν τοῖς ὄρεσι πυρώσι. in hortis autem qui ad palatia Regum appliciti erant, quales fuêre Babylone horti penſiles, feras conficerent. docet Xenophon lib. 1. Cyropæd. ταχὺ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλώκει διώκων, καὶ βάλλων, καὶ κατακαίνων. παράδεισος μέγας ἀγρίων θηρῶν πλήρης, ἃ ἐκεῖνος ἐθήρευε ἀφ' ἵππου, ὁπότε γυμνάσαι βούλοιτο ἑαυτόν. *Cyrus*, inquit, *confeſtim in paradiſo feras abſumebat perſequens, & feriens, & conficiens. paradiſus enim ingens erat feris agreſtibus refertus, quas ille ex equo venabatur exercitationis causâ.* Latinis dicta viuaria, Varroni leporaria, Scipioni roboria,id eſt,ſepta quibus feræ viuæ paſcuntur,Gellio teſte lib.2.cap.20.quanquam alebant feras Romani, non ad venationem modò,& voluptatem,ſed ad quæſtum, vt altiles & numeroſas haberent;neque in hortis & arboretis modò,ſed in locis vt plurimum cõcluſis.Sub Imperatoribus tamen planè viuaria pro paradiſis Perſicis fuerunt.Marcellin.lib.31.Gratianus, inquit,intra ſepta quæ appellantur viuaria, ſagittarum pulſibus crebris dentatas conficiens beſtias. Plinius lib. 8. cap.52.Viuaria ferarum, cæterarúmque ſylueſtrium, primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus,qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit; nec diu imitatores fuêre L.Lucullus & Q.Hortenſius.Conſulatur Curtius lib.8.Ammianus lib.3.Diodorus Siculus lib 11.poſtremũ hoc eſto ex Philoſtrato lib.1. de vita Apollinij. μέλλων δέ ποτε πρὸς θηραν γίγνεσθαι τῶν ἐν τοῖς παραδείσοις χωρίων, εἰς οὓς λέοντες ἀποκεῖνται βαρβάροις, καὶ ἄρκτοι, καὶ παρδάλεις. *Cùm autem*,inquit, *aliquando venatum iturus eſſet in eos hortos, vbi leones, vrſos & pardales barbari alunt.* Sed & Scythæ, Curtio teſte lib.8.ſyluas muris ſepiunt, leones feráſque includunt,turres collocant. Græci ζωγρεῖα propriè viuaria piſcium, vt Euſtath. χοιροκομεῖα aprorum vocant. Plautus in Pœnolo; D E

Ita vinariorum habemus noſtræ delectum domi.

lege, *viuariorum.* Viuaria vocat homines ſe ſaginantes. Horatius viuaria dixit de piſcibus.

Pluris

A *Plures annabunt thunni & viuaria creſcent.*

Viuarium Romæ fuit prope portam Prænestinam, apud Procopium lib. 1. Gothico. ὀρνιθῶνες Latini auiaria vocant, περιστερεῶνες columbaria, leoporaria λαγωτροφεῖα. Qui in leporaria, aut viuaria varia animantium genera cornu, aut buccina conuocant, Orphei dicuntur Varroni libro 3. de re ruſtica cap. 13. Apros poſſe haberi in leporario captiuos, & cicures, qui ibi nati ſunt. vidiſti ad buccinam inflatam certo tempore apros, & capreas conuenire ad pabulum, cùm è ſupiore loco apris è palæſtra effunderetur glans, capreis vicia. Non leporarium, ſed θηριοτροφεῖον erat. Quintus Orphea vocari iuſſit, qui cùm eò veniſſet cum ſtola & cithara, & cantare eſſet iuſſus, buccinam inflauit. Romæ viuarium vbi leones, & aliæ feræ alerentur, fuit prope portam Prænestinam, narrante Procopio lib. 1. B Gothico. Huic muro, inquit, alterum foris breuem veteres Romani adiecerant, non ad tutelam, ſed ad delicias, vt leones in eo loco coërcitos, & alias beſtias aſſeruarent, vnde & viuarium is locus dictus eſt. Apud Plinium cap. 52. viuaria animalium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit; nec diu imitatores fuêre L. Lucullus, & Quintus Hortenſius. Opinor in caueis, & cryptis fuiſſe, non in viuario ſaginatas feras, de quibus Suetonius in Caio cap. 27. Cùm ad ſaginam ferarum muneri præparatarum cariùs pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotauit, & cuſtodiarum feriem recognoſcens, nullius inſpecto elogio, ſtans tantummodo intra porticum mediam à caluo ad caluum duci imperauit. In veteribus gloſſis ὀρνιθοτρόφος, altiliarius dicitur, qui curaret aues altiles. Scholiaſtes vetus; χοιροκομεῖον τὸ κυλλήμενον ζωγρεῖον καινωτὸν, ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται, *viuarium caniſtratum aut cancellatum apris alendis, aut porcis.*

C

CAP. IV.

De Aucupio.

AVCVPIVM Plato in Protagora ὀρνιθοθηρευτικὴν, Athenæus lib. 1. ὀρνιθοθηρευτικὴν vocat. Ad aucupia autem veteres vſi ſunt laqueis, viſco, calamis, auibus illicibus & prædatricibus. Aues illices παλευτρίαι, παλεύειν, *illicere.* Includebant retibus paſcentes aues. Manil. lib. 3.

Paſcentémve ſuper ſurgentia ducere lina.

De auibus prædatricibus, quia Budæus in Pandectis, & Brodeus negant, admonebimus quod Ariſtot. lib. 10. hiſtor. animantium poſuit, Thraces iam olim aquilis & falconibus D ad aucupium vſos eſſe, qui cùm prædæ aliquid cepiſſent, ad aucupum pedes deiiciebant, vt partem inde aliquam ferrent. οἱ μὲν ἱέρακες ὅταν λάβωσί τινα τῶν ὀρνίθων, καταβάλλουσι τοῖς θηρευταῖς. Oppianus lib. 1. de venatione; καὶ μὴν ἰξευτῆρσι πόνος γλυκύς. ἡ γὰρ ἐπ' ἄγραν ὠκὺς ἐπὶ δρυμὰ συνέμπορος ἔσπετο κίρκος, καὶ δολιχαὶ θώμιγγες. *Aucupi*, inquit, *labor dulcis eſt, cum enim celer falco in querceta comes venationis ſequitur, & longæ plagæ.* Hoc voluit Plaut. in Captiuis;

I modò, venare leporem, nunc cirim tenes.

Falco enim venatur cirim, quæ nobis eſt egretta. Martial. lib. 15.

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis, idem
Decipit, & captas non ſibi mæret aues.

Sidon. Paneg. 3.

Quid volucrum ſtudium, dat quas natura rapaces
E *In vulgus propè cognatum? quis doctior iſto*
Inſtituit varias per nubila iungere lites?
Alite vincit aues, celerique per æthera plauſu,
Hoc nulli meliùs pugnator militet vnguis.

In numero auium prædatricum Firmicus lib. 5. cap. 7. Aſtronom. ponit accipitres, falcones, aſtures (inde nata vox Gallica, *Autour*) & aquilas, his verbis. Accipitres tamen falcones, aſtures, aquilas, & aues huiuſcemodi, equóſque ad venandum. Videntur quoque adhibiti canes in aucupio, qui perdices excitarent, & aſturibus obiicerent. cap. 9. ibidem. Equorum nutritores, accipitrum, falconum, cæteratúmque auium, quæ ad aucupia pertinent, canum vertagorum, qui ſunt ad venationes accommodati. De vertago cane Martial. lib. 14.

Non ſibi, ſed domino venatur vertagus acer.

Digitized by Google

vertagum canem vocant qui vertit, & agit feram. Imò & cornices, & coтui adhibiti ad aucupia, non auium modò, ſed & leporum. Cteſias in Indicis p. 14. οἱ πυγμαῖοι λαγωὺς καὶ ἀλώπεκας θηρεύουσι, οὐ τοῖς κυσὶ, ἀλλὰ κόραξι, καὶ ἰκτῖσι, καὶ κορώναις, καὶ ἀετοῖς. *Pygmai*, ait, *venantur lepores & vulpes, non canibus, ſed coruis, & accipitribus, & cornicibus, & aquilis.* Ætate Plinij Romæ id genus aucupij minimè viguiſſe videtur. ſic enim ille lib. 10. cap. 8. Ex accipitribus alij non niſi ex terra rapiunt auem, alij non niſi circa arbores volitantem, alij ſedentem in ſublimi, aliqui volantem in aperto. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atque accipitres ſocietate quadam aucupantur, hi ex ſyluis & arundinetis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt, rurſus captas aucupes diuidunt cum iis. Paulo aliter Ælianus lib. 2. cap. 42. οἱ μὲν ἄνθρωποι τὰ δίκτυα ἁπλώσαντες ἡσυχάζουσιν. οἱ δὲ ἱέρακες ὑπερπετόμενοι, καὶ φοβοῦσι τοὺς ὄρνεις, καὶ συνωθοῦσι εἰς τὰς τῶν δικτύων περιβολάς. *Homines*, inquit, *retia tendentes quieſcunt, accipitres autem ſuperuolantes, & terrent aues, & compellunt in retium ambitus.* Non eſt abſimile quod notat idem lib. 2. cap. 8. λόγοι φασὶ τῶν εὐβοέων τοὺς ἁλιέας τοὺς ἐκεῖσε τοῖς δελφῖσι τοῖς ἐκεῖσε ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμειν. *Sermo hic apud Eubœos percrebuit, piſcatores indigenas cum Delphinis partiri piſcium capturam.* apud eundem lib. 12. cap. 4. de nat. animal. Varia ſunt genera accipitrum prædatorum. ὁ μὲν περδικοθήρας καὶ ὠκύπτερος ἀπόλλωνός ἐστι θεράπων φησί. φήνην δὲ καὶ ἅρπην ἀθηνᾷ προσνέμουσι. ἑρμῇ δὲ φασσοφόντην ἄθυρμα εἶναι. *Perdicotheres & ocypterus Apollinis ſunt famuli. Mineruæ phenem & harpen tribuunt, Mercurio ſaſſophontem ludicrum, in quo acquieſcat faciunt.* Ælianus lib. 8. cap. 24. ἀγρεὺς τὸ ὄνομα τὴν φύσιν πτηνὸς, τὰ μέλη τῶν ἄλλων ὀρνέων αἱρεῖ τὰ ἁπαλὰ προσπετόμενα τῇ τῆς εὐμουσίας θέλξει. *Venator qui dicitur auis natura volatilis, ſuauitate carminis teneras aues aduolantes arripit muſica illectos.* Aquilæ apud Ælianum lepores venantur, & hinnulos, & anſeres è corte. lib. 9. cap. 10. ἀετοὶ λαγωὺς ἁρπάζουσι, καὶ νεβρὸν, καὶ χῆνα ἐξ αὐλῆς, καὶ ἄλλα. Cteſias apud Photium in Bibliotheca pàg. 68. ſcribit, Pygmæos Indiæ λαγωὺς τε καὶ ἀλώπεκας θηρεύειν κόραξι, καὶ ἰκτῖσι, καὶ κορώναις, καὶ ἀετοῖς, *lepores & vulpes venari coruis, vulturibus, cornicibus, & aquilis.* Demetrius Conſtantinopolitanus librum ſcripſit de re accipitraria, quem tu conſule; item epiſtolam Symmachi & Theodotionis ad Ptolemæum Regem Ægypti. Corticem, ait Demetrius, de ceraſo arbore detractum ſcitè in tenuem membranulam extenuant, & quaſi tenuem tunicam efficiunt, in quam inſerunt calamum ad numeros temperatum, accurata lingua illud inſtrumentum tangunt, per quod ducto & reducto ſpiritu vehementiori ſimilem accipitris voci mittunt vocem, patrúmque artificioſè ſonum imitantur, vt pullos accipitrum doli imprudentes fallant, & capiant. Ennodius lib. 8. epiſt. Clericos auibus venantes commemorat. Blondus lib. de Ital. Illuſt. ducentis annis ante ſuam ætatem falconis auis aucupium incognitum fuiſſe ſcribit. Falco Hetruſcis olim dictus Capis; vnde Seruius Capuam ab augurio falconis appellatam eſſe ait, quod Hetruſci eius vrbis conditores Capim, id eſt, falconem inaugurantes viderint. Plinius lib. 9. cap. 8. inter accipitres circum, triorchen à numero teſtium, buteonem, ſeu æſalona ponit. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines, atque accipitres ſocietate quadam aucupantur. quod idem ſcribit Ariſtoteles libro 9. de hiſtor. animal. Banduellus Dominicanus in oratione funebri in Principem Mantuanum, aues ſcribit aucupio natas, accipitres videlicet, falcones, gyroſalcos, peregrinos, montanos, gibboſos, aſtores, quos Pauſanias aſtorgios vocet, Fridericum Ænobarbum primum omnium longè in Italiam poſtliminio aduexiſſe, & cicures effici docuiſſe. ἱερακοσόφιον vocant vulturum inſtitutionē, vt κυνοσόφιον canum. Manilius lib. 5.

> *Ipſe quoque aërios populos, cælóque dicatum*
> *Alituúmque genus, ſtudium censúſque vocabit.*

Lege Demetrium περὶ τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς τε, καὶ θεραπείας.

CAP. V.

De Venatione Amphitheatri.

QVARTVM venationis genus eſſe diximus Amphitheatrale, quod & olim in Circo datū eſt, vbi vel inter ſe pugnabant feræ, vel cum beſtiariis & confectoribus, vel in aliud voluptatis genus erudiebantur. Quanquam munus vulgò de gladiatoribus exauditur, interdum tamen ad venationem refertur. Apuleius 4. Mileſ. Præter cæteram ſpecioſam muneris ſupellectilem, totis vtrimque patrimonij viribus immanis vrſæ comparabat numerum copioſum.

Sanctus

Digitized by Google

A Sanctus Auguſtinus l. 1. cõtra Academic. ſi te edentem muneta vrſorũ. Proſper Aquitanicus libro de promiſſionib. In munere habet Danielem ſanctum Leones non ferro, ſed orationibus vincentem. Paulus Diaconus libro 11. quos etiam beſtiis cùm magnificum ſpectaculum muneris paraſſet, obiecit. Caſſiodorus in Chronicis; Muneribus amphitheatralibus diuerſi generis feras exhibuit. A munere muneratium dictum editorem qui gladiarores daret, vulgò ſcitum eſt. Vetus auctor vitæ Sanctæ Mariæ; fuit Auguſtorum Pontifex, prætetea munerarius ciuitatis.

CAP. VI.

De origine Venationum.

B A Svpplicis ortæ ſunt venationes Amphitheatri, aut certè à funetibus, ſicut & gladiatores, qui tamen venatorio ludo antiquiores. Vtriuſque rei originem Tertullianus libro de ſpectaculis ediſſerit his verbis. Munus dictum eſt ab officio, quoniam officium etiam muneris nomen eſt. Officium autem mortuis hoc ſpectaculo facere ſe veteres arbitrabantur, poſteaquam illud humaniote atrocitate temperauerunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat, captiuos, vel malo ingenio ſeruos mercati in exequiis immolabant. poſtea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos parauerant armis, quibus tunc, & qualiter poterant, eruditos tantùm vt occidi diſcerent, mox edicto die inferiarum apud tumulos erogabant. Ita mortem homicidiis conſolabantur. Hæc muneris origo; ſed paulatim prouecti ad tantam gratiam, ad quantam
C & crudelitatem, quia ferrũ voluptati ſatis non faciebat, niſi & feris humana corpora diſſiparentur. quod ergo mortuis litabatur, vtique parentationi deputabatur. Ludi quippe omnes per initia funebres fuêre, non Romæ modò, verùm & in Græcia, vnde Romam influxerunt. Auſonius Eclogario vlt. de quatuor Græciæ certaminibus.

Tantalidæ Pelopi mæſtum dicat Elis honorem,
Archemori Nemæa colunt quinquennia Thebæ,
Iſthmia defuncto celebrata Palæmone notum,
Pythia placando Delphi ſtatuêre Draconi.

Apud Homerum in funere Patrocli ab Achille Troës mactantur. Apud Virgilium ab Ænea Rutuli ad tumulum Pallantis. Auſonius,

Tres primas Thracum pugnas, tribus ordine ſellis,
Iuniadæ patrio inferias miſère ſepulcro.

D lib. 2. Machab. lecta Ptolemæi epiſtola, elephantes in Circum Alexandriæ inducti ſunt ad obterendos Iudæos. Poëtæ quidem iam olim Heſionem & Andromedem obiectas ingentibus belluis commemorant. Sed ea res, quia Poëtas authores habet, minus poſſidet fidei; vero propior eſt Caſſiodorus, qui ludicri huius cruenti ortum ab Athenienſib. arceſſit lib. 5. epiſt. 42. Hunc ludum, inquit, crudelem Athenienſes primùm ad ciuitatis ſuæ perduxêre culturam, iuſtitia permittente diuina. Nec ab ea ſententia Lucianus abhorret, qui narrat in Toxari, ætate Solonis & Anacharſis beſtiarios Athenis datos. ſic enim ille. παραλαβὼν γάρ με, ὡς ἐπὶ τερπνόν τι καὶ παράδοξον θέαμα τῶν ἑλληνικῶν ἄγει εἰς τὸ θέατρον. καὶ καθίσαντες ἑωρῶμεν τὸ μὲν πρῶτον θηρία κατακοντιζόμενα, καὶ ὑπὸ κυνῶν διωκόμενα, καὶ ἐπ' ἀνθρώπους δεδεμένους ἀφιέμενα, κακούργους τινας, ὡς εἰκάζομεν. Id eſt, *aſſumens enim me, vt ad gratum & inſperatum ſpectaculum Græcanicum, inducit in Theatrum. & vbi conſedimus, vidimus primùm omnium feras ſagittis confici, &*
E *à canibus lacerari, aut immitti in homines vinctos, noxios, vt interpretabamur.* Imò omnia certamina, panegyres, celebritates Athenis ortum habuêre, ait Ariſtides in Panathenaïco. ἀγῶνες, πανηγύρεις, καὶ τελεταὶ ἐν Ἀθήναις πρῶτον. Pauſanias lib. 1. Lyſimachum Alexandri iuſſu in caueam leonis incluſum ad prædam & lacerationem teſtatur. Carthaginenſibus ſolemne fuit hoc pœnæ genus, vt ſontes feris obiicerent. Polyb. lib. 1. τῶν δὲ πολεμίων ὅς ποτε κρατήσειε, τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ, τοὺς δὲ ζωγρείᾳ πρὸς αὐτὸν εἰσαχθέντας ὑπέβαλλε τοῖς θηρίοις. *Qui autem ex hoſtibus in manus eius veniſſent, eos vel extemplo occidi iubebat, vel viuos ad ſe adductos feris obiici.* Hoc ſupplicij genere in transfugas Africanus minor vſus eſt, auctore Valerio lib. 2. cap. 2. Poſterior, inquit, Africanus euerſo Punico Imperio exterarum gentium transfugas in edendis populo ſpectaculis feris beſtiis obiecit. L. Paulus Perſe Rege ſuperato, eiuſdem generis & culpæ homines elephantis proterendos ſubſtrauit. Luc. Florus in Epitome lib. 51. Scipio exemplo

patris eius Æmilij Pauli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugáſque & fugitiuos A
beſtiis obiecit. Baldus item Quæſtor cùm eſſet Gadibus, beſtiis ciues Romanos obiecit. Auctor Pollio lib. 10. epiſt. Cicer. ad familiar. epiſt. 32.

CAP. VII.

Quibus Diis ſacra.

CVM venatio omnis Dianæ ſacra eſſe dicitur, tum verò Amphitheatralis; non illi venatrici, ſed Tauricæ ſingulariter attributa eſt, quod ad eius aram in Scythia Græci immolarentur. Sanguine enim humano placari ſolitam vel ex Aricini nemoris religionibus diſcas, quibus regnum Aricinum nonniſi duello & cæde dabatur. Sueton. in B
Calig. cap. 25. Nemorenſi Regi quod multos iam annos potiretur, validiorem aduerſarium ſubordinauit. Statius lib. 3. Sylu.

Iámque dies aderat profugis cùm Regibus aptum
Fumat Aricinum, Triuiæ nemus, & face multa
Conſcius Hippolyti ſplendet lacus, ipſa coronat
Emeritos Diana canes, & ſpicula torquet,
Et tutas finit ire feras.——

Sed paulo clariùs Valer. Flacc. lib. 2. de Thoante patre Hypſipyles.

——— *delubráque ſæua Dianæ*
Aduenit, hic illum triſti Dea præficit aræ,
Enſe dato, & ſoli non mitis Aricia Regi. C

Sed de Diana Amphitheatri præſide diſertè Caſſiodor. lib. 5. cap. 42. Spectaculum tantum fabricis clarum, ſed actione deterrimum, in honorem Scythicæ Dianæ repertum, quæ ſanguinis effuſione gaudebat. Tertull lib. de ſpectac. Martem & Dianam vtriuſque ludi (gladiatorij & venatorij) præſides nouimus. Eruditiſſimus Lipſius (præſidem) legit: viderit ipſe quàm bene lectio vulgata verior eſt. Cæteri penè omnes conſentiunt venationem Circi Dianæ ſacram. Martialis epigr. 12. lib. 1.

Inter Cæſareæ diſcrimina ſæua Dianæ.

epig. 13.

Experta eſt numen moriens vtriuſque Dianæ,
Quáque ſoluta parens, quáque perempta fera eſt.

Claudian. Panegyr. Mallij,

Amphitheatrali faueat Latonia pompa. D

Prudentius in Symmach. venandi ſtudium in Diana notat.

Nunc etiam volucres caprearum in terga ſagittas
Spargere, térque ſuas eadem variare figuras.

Lactantius lib. 6. cap. 20. Primitus venationes quæ vocantur munera, Saturno ſunt attributa. Eruditus Lipſius legit, venationes, & quæ vocantur munera. feliciter. Venationes tamen & naumachiæ munera dicuntur. Martialis lib. 1.

Quiſquis ades longis ſerus ſpectator ab oris,
Cui lux prima ſacri muneris iſta fuit.

Et Victruuius in exordio lib. 10. Saturno autem ſicut ſanguinario Deo coccinatum pallium, & Galaticum ruborem tribuit Tertullianus lib. de teſtim. animæ, & lib. de pallio. Nec audiēdi ſunt, qui Galeticum reponunt. coccum enim naſcitur in Galatia, non in Hiſpania tātùm, auctore Plinio lib. 9. cap. 41. lib. 16. cap. 8. Coccum, inquit, Galatiæ rubens granum. Imò & E
Ioui ſacra venatio, auctore Tertull. in Apologet. Romæ Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine; ſed beſtiarij, inquitis. Ille, ſi bene auguror, eſt Iupiter, de quo Cyprianus epiſt. 103. de ſpectacul. Inter quæ nonnunquā & homo fit hoſtia, latrocinio ſacerdotis, dum cruor etiam de iugulo calidus exceptus patera, quaſi ſitienti idolo in faciem iactatus crudeliter propinatur. Latrocinium ſacerdotis vocat, quod ſanguinem è iugulo victimæ fluentem excipiens patera ſacerdos, quaſi ſuffuraretur, aut veluti latro crudelis, iugulum hominis cultro confoderet. Putet aliquis legendum (patrocinio ſacerdotis) quod ſacerdos eius impietatis ſit patronus & fautor. Saluianus lib. 6. in arenis coli Martem ait. Putem equidem ludos gladiatorios Saturno ſacros eſſe, venationem Dianæ, arenam ipſam,

Digitized by Google

A ipſam, ſeu locum Amphitheatri, vbi gladio & culro res geritur, Marti armorum pugnatúmque præſidi. Iupiter ille qui Romæ ſanguine humano proluitur, Saturnus intelligi poteſt. Nam & Babylone Belus, Saturnus, Iupiter à quibuſdam pro vno & eodem accipiuntur: niſi fortè intelligas iis ludis, qui in honorem Iouis Latiaris haberentur, arenarios datos eſſe, aut hominem mactatum. Tertull. in Gnoſtic. Sed enim Scytharum Dianam, Gallorum Mercurium, Afrorum Saturnum victima humana placari apud ſæculum licuit, & Latio ad hodiernum diem Ioui media in vrbe humanus ſanguis inguſtatur. Minutius Felix: Iupiter cùm Latiaris dicitur, de cruore perfunditur. Item; hodiéque à Romanis Latiaris Iupiter homicidio colitur, & quod Saturni filio dignum eſt, mali & noxij hominis ſanguine ſaginatur. Prudent. in Symmach. Dianæ venationes, Diti gladiatores tribuere videtur lib. 1.

Incaſſum arguere iam Taurica ſacra ſolemus,
B *Funditur humanus Latiari in munere ſanguis,*
Conſeſſúſque illîc ſpectantum ſoluit ad aram
Plutonis fera vota ſui.———

Priùs dixerat,

Hæ ſunt deliciæ Iouis infernalis, in iſtis
Arbiter obſcuri placidus requieſcit Auerni.

Certè in ea hæreſi fuêre Romani, ait Labeo apud Auguſt. lib. 2. de Ciuit. cap. 2. vt Deos malos propitiandos ſanguine, cædibus, triſtibus ſupplicationibus: bonos obſequiis lætis, ludis, conuiuiis, lectiſterniis eſſe putarint. Diana, quæ Hecate, inter Deos inferos & noxios cum Dite & Saturno numeratur.

C

CAP. VIII.

Venatio vnde dicta.

VENATIONEM Græci θήραν appellarunt à feris, quas θῆρας dicunt: Latini, quia è ſubterraneis ſpecubus damas, lepores, cuniculos exciṙent canum ſagacitate, & quaſi terræ venas rimarentur, venari dixêre; quæ vox ad contificia Circi traducta. Suetonius in Iulio cap. 39. venationes editæ per dies quinque. Firmicus lib. 8. cap. 10. Naſcentur venatores arenarij, & qui in conſpectu populi cum feris per caueas pugnent, gladiatores etiam, & tanta corporis velocitate muniti, vt lepores videantur curſu poſſe comprehendere. Gladiatores à venatoribus arenariis diſtinguit; vnde apparet tollendum inciſum quod nonnulli poſt vocem *(venatores)* apponunt, quaſi venatores ab arenariis hoc loco diſtinguantur. D Tertull. lib. 1. ad Martyr. venatorum taureas vocat, ſcuticas è tergore tauri, quibus cæderentur beſtiarij. Ad ignes, inquit, ſe quidam authorauerunt, vt certum ſpatium ſub tunica ardente ſe conficerent. alij inter venatorum taureas patientiſſimis ſcapulis inambulauerunt. Trebell. in Gallenis, venationem ludicram. Lampridius in Maxim. venatum. Marcellinus lib. 14. ludicra cruenta. Vlpian. l. 8. de pœnis, ludum venatorium. Capitolinus in M. Antonino; Fuit ea vitæ indulgentia, vt cogeretur nonnunquam vel in venationes pergere, vel in Theatrum deſcendere, vel ſpectaculis intereſſe. Ibidem; Verus armis ſe gladiatoriis & venatibus exercuit. l. reſpiciendum. ff. de pœnis dicitur ludus beſtiarum. Prudent. in Symmachum,

Nam quid veſani ſibi vult ars impia ludi?
Quid mortes iuuenum? quid ſanguine pacta voluptas?

E qui locus & de ludo gladiatorio intelligi poteſt. Tertullianus in Apologet. ſcholas beſtiarum vocat. vbi nonnulli parum ſcitè *beſtiariorum* reponunt. Locus enim vbi erudirentur feræ vel ad manſuetudinem, vel ad crudelitatem, ſcholarum nomine cenſeri potuit. Certè vbi publicè feræ alerentur, catabolus dictus eſt. Sic enim in Actis Marcelli Papæ & Martyris, Maxentius iuſſit cataboli beſtias in Eccleſiam transferri (malè vulgò legitur, *catabuli.*) Item, Maxentius miſit Marcellum in catabolum, vt beſtiarum quæ publicè alerentur curam ſuſtineret. Sic enim interpretor, ſeruos pœnæ cataboli feras aluiſſe, vt miniſtros, non vt manſuetarios. Dio & Euſebius κυνηγέσια vocant ipſa venatorum ſpectacula, & locum vbi ederentur. Saluianus lib. 6. luſoria, ſicut & vetus interpres Iuuenal ſatyr. 4. in luſorio Cæſaris iuuenis iſte quaſi venator ſæpe vrſos occidit. Caſſiodorus lib. 5. epiſt. 42. Theatrum venatorium; Dio θέατρον κυνηγετικόν.

Digitized by Google

C A P. IX.

De loco vbi venationes editæ.

LVDI publici cauea, Circóque diuiſi ſunt, ait Cic. lib. 2. de legib. à quo facit Varro lib. 2. de re ruſtica. Manus, inquit, mouere maluerunt in Theatro, ac Circo patresfamilias, quàm in ſegetibus ac vinetis. Nec id Romæ modò; verùm & in Græcia, auctore Polluce lib. 3. onomaſt. τῶν ἀγώνων, οἱ μὲν γυμναστικοί, οἱ δὲ καλούμενοι σκηνικοί. χωρία δὲ, τὸ μὲν στάδιον, τὸ δὲ θέατρον. *Agonum*, inquit, *alij gymnaſtici, alij ſcenici; loca ludis, ſtadium & Theatrum.* In Circo autem non equi tantùm currebant, verùm & venatio dabatur ante Amphitheatri vſum. Liuius lib. 44. Mos erat tum nondum hac effuſione inducta beſtiis omnium gentium Circum implendi. qui mos bello ſecundo Punico introductus. tum enim & transfugæ beſtiis obiecti, & in Circo venationes éditæ: ante id tempus S. C. fuerat vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Cn. Aufidius Tribunus plebis permiſit Circenſium causâ importare. Haud ſcio, an is fuit qui Conſulatum poſteà cum P. Lentulo geſſit anno vrbis 684. vt eſt in Chronico Caſſiodori. Hoc ſcio, longè ante id tempus Scipionis Naſicæ Ædilis Circenſibus 40. vrſos, 63. Africanas, 40. elephantes miſſos, narrante Liuio lib. 44. Interponebantur enim venationes Circenſibus, vt eſt apud Dionem lib. 39. de Pomp. & Sueton. in Caligula cap. 18. Edidit, inquit, & Circenſes plurimos à mane vſque ad veſperam, interiecta modò Africanarum venatione, modò Troiæ decurſione. Idem cap. 21. de Claudio: frequenter etiam in Vaticano Circenſes commiſit, nonnunquam interiectâ per quinos miſſus venatione. cùm enim populus varietate gauderet, per interludia, aut funambulum, aut vrſum, aut par gladiatorum poſtulabat. Horat. lib. 1. epiſt. 1. B C

Si diſcordet eques media inter carmina, poſcunt
Aut vrſum, aut pugilem———

Certè venatio ſæpe gladiatorij muneris acceſſio fuit, ſæpe Circenſis ſpectaculi, nonnunquam & ſola ſine gladiatoribus, aut equis data. tum autem præſcribi ſolita ad certum diem, vt è Cicerone ad Atticum lib. 16. apparet; interdum primo loco ante aurigas & gladiatores, nunnunquam per interludia, detergendi faſtidij causâ. Claudianus 4. Paneg.

Nec ſolis his curſus equis, aſſueta quadrigis
Cingunt arua tigres, ſubitæque aſpectus arenæ
Diffundit Libycos aliena valle cruores.

Xiphilinus in Seuero, καὶ μονομάχων ἀγῶνες ἐγένοντο, ἐν οἷς τε ἄλλα, καὶ τίγρεις δέκα ἅμα ἐσφάγησαν. *Gladiatorum*, inquit, *agones fuère, quibus & tigres decem ſimul occiſæ.* Quare notatum à Suetonio quaſi aliquid ſingulare & inſolens cap. 21. Claudium gladiatores ſine venatione dediſſe: & cap. 43. ab Auguſto quandoque nihil editum præter venationem in Circo, aut ſeptis. interdum poſt naumachiam & gladiatores datæ venationes, quod à Tito factum narrat Sueton. cap. 7. Dedit & nauale prælium in veteri naumachia: ibidem & gladiatores, atque vno die quinque millia omne genus ferarum. Dio paulo aliter venationem ait primo loco datam, tum gladiatores & naumachiam. & in Seuero; cætera ſpectacula præterit, vnius venationis, vt palmatiæ, meminit. Poſtea tamen gladiatores primo loco ponit, deinde venatores. καὶ γὰρ θέας πολυτελεῖς καὶ παντοδαπὰς συνεχῶς ἐπετέλει, καὶ θηρίων ἑκατοντάδας ἀνῄρει πολλάκις, τῶν ἀπὸ πάσης γῆς, ἡμετέρας τε καὶ βαρβάρου, ait Herodianus. *Etenim ſpectacula magnifica omnis generis continenter edebat, & feras ſæpe centum edidit, conquiſitas ex vniuerſo orbe.* Ibidem alio loco; ἐν ταύταις δὲ θέαις καὶ Πλαυτιανοῦ σύες ἑξήκοντα ἄγριοι ἐπάλαισαν ἀλλήλοις ὑπὸ παραγγέλματος. ἐσφάγησαν δὲ ἄλλα τε πολλά τε θηρία, καὶ ἐλέφας, καὶ κροκότας. Id eſt, *in iſtis ſpectaculis & Plautiani apri 60. certarunt inter ſe ſigno dato, multaque alia beſtiæ confectæ ſunt, inter quas elephas & crocota.* Contrà in Commodo primo loco venationem, deinde gladiatores. Exiſtimem igitur ſub Conſulibus Circenſium venationem fuiſſe acceſſionem. Sub Imperatoribus autem, non minor huic quàm illi dignatio. Varro in Meleagro; Sin autem delectationis causâ venamini, quanto ſatius eſt ſaluis cruribus in Circo expectare, quàm hîc deſcobinatis in ſylua currere? Et Varrone antiquior Plautus in Perſa, D E

Vola curriculo. Iſtud marinus paſſer per Circum ſolet.

Edebantur ab Ædilibus, auctore Varrone lib. 3. cap. 13. de re ruſtica, in Circo maximo Ædilium venationes, non ſine Africanis beſtiis, editæ ſunt & ab Auguſto. Suetonius cap. 43. In

Circo

Digitized by Google

A Circo aurigas, curſoréſque & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobiliſſima iuuentute produxit. Mortuo Caracalla Amphitheatrum conflagrauit, quare in Circo multos annos & venationes & gladiatores exhibitæ. Dio de legat. τὸ θέατρον κυνηγετικὸν κατεφλέχθη. ὅθεν ἡ θέα τοῖς μονομάχοις ἐν τῷ σταδίῳ πολλὰ ἔτη ἐτελέσθη. Et poſtremis Imperatoribus editæ in Circo feræ. Caſſiodor. in Chronic. Æmiliano & Aquilino Conſulibus, milleſimus annus Romæ expletus eſt, ob quam ſolemnitatem innumerabiles Philippus cum filio ſuo beſtias in Circo magno interfecit. Ammianus Marcellinus lib. 14. pugiles & ludicra cruenta in Circo data eſſe à Conſtantio docet.

CAP. X.

B

De Amphitheatro.

POST Amphitheatri vſum raro in Circo venationes editæ, ſed in Amphitheatro, quod idcirco à Dione κυνηγέσιον dicitur, quaſi magis venationi quàm gladiatorio muneri ſit exſtructum. Scauri Theatrum, omnium maximum opus pro Amphitheatro fuiſſe non dubito, vbi venationes editæ ſint, cùm primus omnium Scaurus Ædilitate ſua varias 150. vniuerſas miſerit, auctore Plinio lib. 8. cap. 17. lib. 9. cap. 5. Theatrum item Pompeij venationes habuit, quare & à Plinio Amphitheatrum dicitur lib. 36. cap. 15. Cauea, inquit, ipſa (Theatri M. Scauri) cepit hominũ 80 millia, cùm Pompeij Amphitheatri, toties multiplicata vrbe, tantóque maiore populo, ſufficiat largè (lego ægrè) 40. millibus. Gradus intelligo ad ædem Veneris, qui pro Theatro & Amphitheatro fuerunt, vt libro de Circo indicaui. Itidem & Amphitheatrũ Curionis feras accepit, apud Plinium lib. 36. cap. 15. Sed vt in Theatro venationes ſubinde editæ ſint, primus tamen omnium Iulius Cæſar Aſia, & Ægypto domitis Theatrum venationi exſtruxit, quod Amphitheatrum appellatum, quia ſedes abſque ſcena in ambitum haberet. θέατρόν τι κυνηγετικὸν ἰκριώσας, ὃ καὶ ἀμφιθέατρον ἐκ τοῦ πέριξ πανταχόθεν ἕδρας ἄνευ σκηνῆς ἔχειν προσερρήθη. Deinde Statilius Taurus in campo Martio lapideum ſuis ſumptibus exædificauit. Dio lib. 61. καὶ τὸ θέατρον ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ κυνηγετικὸν λίθινον ἐξεποίησε τοῖς ἑαυτοῦ τέλεσι καὶ καθιέρωσε. Publius Victor in regione Circi Flaminij collocat, quod arſiſſe ſub Nerone Xiphilinus auctor eſt. Tertium Titi fuit, de quo Eutrop. lib. 7. κατασκευάσας δὲ ῥωμαίοις ἀμφιθέατρον ἀπῆρξατο τὰς ἐν αὐτῷ θέας, πεντακισχίλια μὲν ἐγκατασφάξας τῷ τότε θηρία. Id eſt, *cùm exſtruxiſſet Romæ Amphitheatrum, inchoauit in eo ſpectaculorum primitias, & quinque millia ferarum interfecit.* De eo Ammianus Marcellinus; Amphitheatri moles, inquit, ſolidata lapidis Tiburtini compage, ad cuius ſummitatem ægrè viſio humana conſcendit. Conſulendus ea de re Dio in Tito. Deſcribitur Amphitheatri cauea à Prudentio in Hymnis;

C

D

Intrant interea locum rotunda
Concluſum cauea, madens ferarum
Multo ſanguine quam furor cruentat.
Hic flammante pyra niger miniſt. r,
Ardens ſupplicium parare iuſſus,
Conſtruxit facibus rogum ſupremis.

In Circo enim & Amphitheatro ſupplicia fieri ſolita. Vnum addam è Caſſiodoro lib. 5. epiſt. 42. de Titi Amphitheatro. Hoc Titi potentia principalis, diuitiarum profuſo flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuiſſet, cùm Theatrum, quod eſt hemiſphærium, E Græcè dicatur Amphitheatrum, quaſi in vnum iuncta viſoria, rectè cõſtat eſſe nominatum. Qui ſpeciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur ſpatium, & ſpectantes omnia faciliùs viderent, dum quædam prolixitas vniuerſa collegerat.

CAP. XI.

De cauſa.

DVABVS maximè de cauſis gladiatores & beſtiarij dati ſunt, vt manibus litarent, & animos ciuium ad cædem aſſuefacerent, exemplóque ſeruorum ad laudis & victoriæ cupiditatem accenderent. Primam attigit ſuprà Tertull. lib. de ſpectaculis; alteram Plin in Panegyri

Panegyrico Traiani. Viſum eſt ſpectaculum inde non eneruе, nec fluxum, cùm in ſeruorum noxiorúmque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Idem penè de gladiatoribus admonet Cicero 2. Tuſculana. Cùm verò ſonres ferro depugnabant, auribus fortaſſe multæ, oculis quidem nulla poterat eſſe fortior contra dolorem, & mortem diſciplina. Tertiam cauſam addit Capitolinus in Maxim. & Balbino. Vnde autem mos tractus ſit, vt proficiſcentes ad bellum Imperatores munus gladiatorium, & venatus darent, breuiter dicendum eſt. Multi dicunt apud veteres hanc deuotionem contra hoſtes factam, vt ciuium ſanguine litato, ſpecie pugnarum, ſe Nemeſis, id eſt, vis quædam fortunæ ſatiaret. Alij hoc literis tradunt, quod veriſimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuiſſe pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudas inter ſe cohortes, ne dimicantes in bello armatos hoſtes timerent, aut ſanguinem perhorreſcerent. Lipſius (nudos inter ſe coortos) legit. Vulgata lectio recta eſt; qui enim è matutino ſpectaculo ſupererant, quaſi per turmas & cohortes nudi inter ſe committebantur. Quarta poteſt addi voluptas Imperatorum, aut populi. ſub Imperatoribus enim, cùm iam ciues, qui Romæ agerent, onere militiæ exempti ac liberi eſſent, ſpectacula magis ad voluptatem quàm ad animos audacia & fortitudine roborandos exhibebantur. Lampridius in Heliogabalo; Strauit ſibi triclinium in ſummo luſorio, & dum pranderet, noxios & venationes ſibi exhibuit. Lipſius legit (ibi exhibuit.) probè. quanquam priuatæ fuêre iſtæ venationes, ſicut & inter epulas priuati gladiatores. De voluptate populi teſtatur Capitolinus in M. Anton. Philoſopho. Abſens populi Romani voluptates curari vehementer præcepit per ditiſſimos editores. quos Sueton. in Caligula cap. 27. curatores venationum vocat his verbis. Curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis verberatum non priùs occidit. Certè genus quoddam officij fuiſſe videtur infra editorem curator venationum. ſed de populi voluptatibus Symmachus lib. 2. epiſt. 46 In bonam partem traho, quod Saxonum numerus morte contractus intra ſummam decretam populi voluptatibus ſtetit. lib. 10. epiſt. 19. Curules ac ſcenicas voluptates Circo, ac Pompeianæ caueæ ſuggeratis. Voluptati enim populi ludis omnibus conſulebatur; vnde & Tribunus voluptatum l. vlt. C. Theodoſ. tit. de Scenicis & apud Caſſiodorum lib. 5. epiſt. 25. lib. 6. formula 19. his verbis; Et cùm laſciuæ voluptates recipiant Tribunum, hoc non meretur habere primarium. lib 7. epiſt. 10. Quapropter Tribunum te voluptatum per illam indictionem noſtra facit electio. Adminiſtranda eſt enim ſub quadam diſciplina exhibitio voluptatum. quo loco videtur eius procuratio ad Scenicos modò pertinere. Alius meo animo fuit is de quo agit Suetonius cap. 42. Tiberius nouum inſtituit officium à voluptatibus præpoſito equite Romano, & Cenſorio Priſco Eum enim intelligo qui voluptates Imperatoris, non populi curaret; nam & ei qui genus aliquod nouæ voluptatis reperiſſet in cibo, potu, & Venere, præmia inſtituit. Petronius Arbiter voluptati Neroni fuit Tacitus lib. 16. Inter paucos familiarium Neroni aſſumptus eſt elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum & molle affluens putat, niſi quod ei Petronius approbauiſſet; vnde inuidia Tigillini quaſi aduerſus æmulum & ſcientia voluptatum potiorem. Sed vt ad venationem redeamus, Vopiſcus in Aureliano; Sequentibus diebus, inquit, datæ ſunt populo voluptates ludorum Scenicorum, Circenſium, venationum. Martialis in Epitaph. Paridis lib. 2. epig. 12.

Vrbis deliciæ, ſaléſque Nili,
Ars & gratia, luſus & voluptas.

Pollio in Gallienis, ne diutiùs Theatro & Circo addicta Rep. per voluptatum deperiret illecebras. Tertull. de habitu mul. Nam & omnes iſtæ prophanæ ſpectaculorum ſæcularium voluptates, ipſa etiam idololatria ex rebus Dei conſtat. Symmach. lib. 5. epiſt. 57. de venatoribus loquens; iis rebus quas ciuium voluptati animoſo impendio præparamus. Primam venationem in Circo datam fuiſſe Verrius tradit L. Cæcilio C. F. Metello Pontifice Maximo, & Caio Furio C. F. Pacilo Coſſ. anno vrbis conditæ quingenteſimo ſecundo, vt ſcribit Plinius lib. 8. cap. 6. in qua pugnauerunt elephanti 142. qui victoria L. Metelli Conſulis in Sicilia de Pœnis capti ratibus tranſuecti fuerant, quas doliorum in ſextis ordinibus impoſuerunt Eos Verrius Flaccus iaculis interfectos prodit penuria conſilij, quoniam neque ali placuiſſet, neque donari Regibus. L. Piſo inductos duntaxat in Circum, atque vt contemptus eorum increſceret ab operariis haſtas præpilatas habentibus per Circum totum actos. Apud Plinium lib. 8. cap. 7. Feneſtella tradit primum omnium in Circo, Claudij Pulchri Ædilitate curuli Marco Antonio, A. Poſthumio Coſſ. anno vrbis ſexcenteſimo quinquageſimo quinto. Item poſt annos 20. Lucullorum Ædilitate curuli aduersùs tauros, &c.

Aſconius

A Aſconius ad orationem in Lucium Piſonem ſcribit, Iudis Pompeij Magni quos ſecundo Conſulatu ſuo in dedicatione Theatri à ſe fabricati dedit, ipſum elephantorum pugnam primum omnium in Circo dediſſe. malè, vt ſuprà oſtendimus. Liuius libro 39. anno vrbis 568. ludis quos Marcus Fuluius M.F. Nobilior bello Ætolico vouerat in Circo venationem leonum, & pantherarum pro poſterioris ſæculi copia, & varietate. datam fuiſſe narrat. Idem libro 43. ludis Circenſibus Pub. Cornelij Scipionis Naſicæ & Pub. Lentuli Ædilium curulium 63. Africanas & 40. vrſos, & elephantos Iuſiſſe commemorat. Plinius verò libro 8. cap. 16. Leonum ſimul plurium pugnam primum Romæ in Circo dediſſe Quint. Mucium Pub. F. Scæuolam tradit. Conſule Solinum cap. 27. 28. 29. & Suetonium in Iulio cap. 10. & 75. Plinium libro 8. cap. 17. & cap. 26. Solinum cap. 24. & 26. qui ſcribunt Marcum Scaurum in Ædilitate oſſa eius monſtri marini, cui Andromeda in Syria expoſita fuit, inter alia miracula Romæ publicaſſe, cuius coſtæ excesſerunt ſingulæ pedes 40. Solin.
B cap. 32. Sub Pompeio Magno Romæ exhibita monſtra ſunt, Cephos appellant, quorum poſteriores pedes crure & veſtigio humanos artus mentiuntur, priores perinde hominum manus referunt. De venationibus Cæſarum lege Suetonium. Dio ſcribit Traianum Dacico confecto ſpectacula magnifica per centum & 23. dies Romæ edidiſſe, in quibus cæſæ ſunt cùm feræ, tum manſuetæ beſtiæ mille, interdum decem millia. Apud Spartianum Adrianus mille feras natali ſuo edidit. Athenis quoque mille ferarum venationem in ſtadio exhibuit.

CAP. XII.

C *Chriſtianos abhorruiſſe ab hoc ſpectaculo.*

CHRISTIANI, & homines paulo humaniores ab huius ſpectaculi ſæuitia abhorruerunt, vt apparet ex Athenagora in Apologia pro Chriſtianis, οὓς γὰρ ἴσασιν οὐδ᾽ ἰδεῖν κἂν δικαίως φονευόμενον ὑπομένοντας, τούτων τίς ἂν κατείποι ἢ ἀνδροφονίαν, ἢ ἀνθρωποβορίαν; ἀλλ᾽ ἡμεῖς πλησίον εἶναι τὸ ἰδεῖν τὸν φονευόμενον τοῦ ἀποκτεῖναι νομίζοντες, ἀπηγορεύσαμεν τὰς δι᾽ ὅπλων ἀγωνίας, καὶ διὰ θηρίων, καὶ τὰς τοιαύτας θέας. *Quos enim ſciunt ne ſpectaculum quidem ferre poſſe hominis qui meritò ac iure capite plectatur, quis eos aut homicidas, aut carnis humanæ voratores accuſare poſſit? Sed nos exiſtimantes cernere cædem affine eſſe homicidio, prohibemus gladiatoria munera & venationes, & huiuſmodi ſpectacula.* Tertull. Apol. cap. 9. Minus autem & illi faciunt, qui libidine feræ humanis membris inhiant, quia viuos vorant: minus humano ſanguine ad ſpurcitiam conſecrantur, quia futurum ſanguinem lambunt: non edunt in-
D fantes planè, ſed magis puberes. Exaggerat ſæuitiam ſpectantium lib. de ſpectacul. cap. 10. In Amphitheatro deroſa, & in ſuo ſanguine ſquallentia corpora patientiſſimis oculis deſuper incumbere. Canone 51. & can. 62. Synodi Quiniſextæ Mimi & venationes vetantur. Lactantius lib. 6. cap. 20. Hos tamen ludos vocant, in quibus humanus ſanguis effunditur. An poſſint pij & iuſti homines eſſe, qui conſtitutos ſub ictu mortis, ac miſericordiam deprecantes, non tantùm patiuntur occidi, ſed efflagitant, ferúntque ad mortem crudelia & inhumana ſuffragia, nec vulneribus ſatiati, nec cruore contenti? quin etiam percuſſos iacentéſque repeti iubent, & cadauerum ictibus diſſipari? Indignabatur enim populus, iniuriámque putabat, ſi ferrum, aut feram arenarij refugerent, ictus repeti, flagella admoueri iubebat. Hinc nimirum eſt quod Seneca populum è ſpectatore in aduerſarium conuerti ait lib. de Ira. Vt iniuriam putet populus, quod non libenter pereunt, & contemni
E ſe iudicat, & vultu, geſtu, ardore, de ſpectatore in aduerſarium vertitur. Ambroſius miniſterium crudelitatis vocat in Pſal. 118. ſerm. 8. Inutiles, inquit, venatores qui capiant beſtias, quæ in pompam ſpectaculo populari præbeant miniſterium crudelitatis. Grauius enim morte putabant expleri ferarum aluos humanis carnibus. Saluian. lib. 6. In ſpectaculis ſummum deliciarum genus eſt mori homines, aut, quod morte grauius acerbiúſque, lacerari, expleri ferarum aluos humanis carnibus, comedi homines cum circunſtantium lætitia, hoc eſt, non minus penè hominum aſpectibus, quàm beſtiarum dentibus deuorari. Item de omnibus Amphitheatris, odeis, luſoriis, pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, Prudentius lib. 2. in Symmach. ſub finem.

Nullus in vrbe cadat cuius ſit pœna voluptas,
Nec ſua virginitas oblectet cædibus ora,

Iam

Digitized by Google

Iam ſolis contenta feris infamis arena, A
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.

Caſſiodorus lib. 5. epiſt.42. vocat hunc ludum crudelem, ſanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam, vt ita dixerim, feritatem. Cic.lib.8. epiſt 1. Quæ poteſt eſſe homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentiſſima beſtia laniatur, &c. Viri honeſti adeò abhorruerunt ab his voluptatibus, vt ſæpe vxoribus nuntium remiſerint, quod arenariis oblectarentur. Cod. lib. 8. de repud. Nec vllo modo vxorem expellet, niſi adulteram, vel Circenſibus, vel Theatralibus, vel arenarum ſpectaculis, ſe prohibente, gaudentem. Chriſtiani Imperatores cruenta ſpectacula ſuſtulerunt. lib. 11. Cod. tit. 43. Cruenta ſpectacula in otio ciuili, & domeſtica quiete non placent. quapropter gladiatores eſſe omnino prohibemus, ait Conſtantinus magnus, à quo venationes vetitæ ſunt, non tamen ſublatæ. Nam & Conſtantius filius eius ludicris cruentis delectabatur, vt Ammianus B Marcellin. lib. 14. qui vetita certamina vocat, quod à Conſtantino vetita ſint, & contra naturam hominis edantur.

CAP. XIII.

Qui venationem ediderint.

EDITORES Græci ἀγωνοθέτας vocant, Latini, munerarios & muneratores. Ælianus lib.7 cap.vlt. τὸν διδόντα τὰς θέας. Edebatur autem venatio non ad ſupplicia modò, aut funeris honorem, verùm & ad populi voluptatem. Tertull. lib. de ſpectac. cap. 12. Licèt tranſierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium, quæſtores C dico, & magiſtratus, & flaminia, & ſacerdotia. Dictatores, Conſules, Prætores, Ædiles, Quæſtores, tum verò maximè Imperatores vtriuſque ludi munera dedêre. Dictatores Sylla & Iulius Cæſar, Conſules Auguſtus, multique alij. Saluian. lib.6. Et cùm hæc omnia ipſi agant qui annis nomina tribuunt, quibus anni ipſi exordium ſumunt, credimus nobis bene annos poſſe procedere. Conſules accipe, quorum nominibus faſti, & anni ſignabantur. Auguſtus Cæſar, quod eſt læti vel amœni animi, oblectabatur omni genere ſpectaculorum, præcipuè ferarum incognita ſpecie, & infinito numero, vt Victor in Auguſto. In lapide Ancyrano Auguſtus de ſe ait, venationes ſe dediſſe, quibus confecta ſunt beſtiarum circiter tria millia & quingentæ. Dedit & ad lychnuchos venationes Domitianus apud Suetonium cap.4. De Prætoribus Spartianus in Adriano; Prætor factus eſt Sura bis, Seruiano iterum Coſ. cùm ſextertium vicies ad ludos edendus à Traiano accepit. & extremis D temporibus Reip. Romanæ. Symmach. lib.9. epiſt. 116. Ludos Prætorios præparamus, quorum ornatus peregrina animalia deſiderat, vt nouo cultu Romana ſplendeſcat editio. De Ædilibus, quorum propria fuit ludorum editio ſtante Rep. teſtis eſt Plinius lib. 7. qui M. Æmilij Scauri munus ædilitium magnificentiſſimum fuiſſe narrat, in quo panthera 150. & crocodili 5. Leonum ſimul plurium pugnam Romæ Princeps dedit Q. Scæuola P. filius, in curuli Ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui poſtea Dictator fuit, in Prætura. Plin. lib. 8. cap. 16. De Quæſtoribus Victor lib. de viris illuſtribus; L. Lucullus nobilis, diſertus, & diues, munus quæſtorium ampliſſimum dedit. Lamprid. in Alexandro Seuero; Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſſit munera populo dare, ſed vt poſt Quæſturam, Præturam acciperent, & inde prouincias regerent. Ærarios verò inſtituit, qui de ære fiſci ederent munera, eadémque parciora. De Imperatoribus paſſim exempla proſtant apud Dionem, Herodianum, & alios. Imò & priuati pecunia ſua lu- E dos dedêre impetrata à Principe editione. In veteri inſcript. IMPETRATA EDITIONE AB INDVLGENTISSIMO M. P. DIEM GLADIATORVM, ET OMNEM APPARATVM PECVNIA SVA EDIDIT. idque plurimis de cauſis. In funere virorum aut fæminarum nobilium. Dio in Iulio Cæſare; ἐπὶ τῇ θυγατρὶ καὶ θηρίων σφαγάς, καὶ ἀνδρῶν ὁπλομαχίας ἐποίησεν. *In filiæ funere,* inquit, *& ferarum cædem, & virorum certamen fecit.* Sueton. cap.26. gladiatorum modò meminit. Munus, inquit, populo, epulúmque in filiæ memoriam pronunciauit, quod ante eum nemo fecit. (pronunciauit) id eſt, proſcripſit, ſeu, edixit. Edicere enim ludos ad certum diem ſolebant, vt eſt apud Cicer. lib.16. ad Atticum. Venationem, quæ poſtridie ludos Apollinares futura erat, proſcriberent 3. Idus Quintiles. Seneca lib. de breuitate vitæ, edictum diem muneris ait, & populum velle tranſire medios

Digitized by Google

A medios dies. epiſt. 119. Nemo qui parturienti filiæ obſtetricem accerſit, edictum & ludorum ordinem perlegit. Dati quoque ob ſalutem Principis. In veteri inſcript. QVOD PRO SALVTE ET INDVLGENTIA IMPERATORIS ANTONINI PII FELICIS AVGVSTI MVNVS FAMILIÆ GLADIATORIÆ EX PECVNIA SVA EDIDISSET. Dio tamen lib. vlt. narrat, vetuiſſe Claudium ne pro ſalute ſua ludi aut ſcriberentur, aut dicerentur. ὑπὲρ ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀγῶνας γράφεσθαι, ἢ λέγεσθαι. Ob victoriam & triumphum. Sueton. in Iulio c. 39. poſt Aſiam, Ægyptũ, & Africam debellatas à Iulio Cæſare venationes editæ per dies quinque: ac nouiſſimè pugna edita in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſſis. Iullus Antonij filius natales Auguſti celebrauit Prætor ludicro Circenſi, & cæde ferarum. Dio lib. 41. τά τε γενέθλια τοῦ αὐγούστου ὁ ἴουλλος ὁ τοῦ ἀντωνίου παῖς στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ, καὶ σφαγαῖς θηρίων ἑώρτασε. Deinde
B addit, natales Auguſti & in Circo, & in vrbe multis locis honoratos eſſe cæde ferarum. καὶ τὰ γενέθλια τὰ τοῦ αὐγούστου, καὶ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πόλει πανταχόθι θηρίων σφαγαῖς ἐτιμήθη. Vnde colligas, non in Circo modò, ſed in ſeptis & foro venationes editas. Spartianus in Adriano. Gladiatorium munus per ſex dies continuos exhibuit, & mille feras natali ſuo edidit. Varia item ſpectacula edita ob reditum Seueri commemorat Dio apud Xiphilinum, decenniis principatus eius, ob victorias quas reportarat, quibus apri Plautiani ſexaginta inter ſe commiſſi ſunt, cæſæque plurimæ feræ, cum primis elephas & crocota. ἐγένετο δὲ καὶ θέαι τῶν κάπρων παντοδαπαί, ἐπί τε τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ σεβήρου, καὶ ἐπὶ τῇ δεκετηρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ ταῖς νίκαις. In dedicatione ædis venationem editam auctor Dio in Pompeio. κἂν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ὁ πομπήιος τὸ θέατρον, ᾧ καὶ νῦν λαμπρυνόμεθα, καθιέρωσε, καὶ λέοντες ἐν αὐτῷ πεντακόσιοι ἐν πέντε ἡμέραις ἀνηλώθησαν, καὶ ἐλέφαντες ὀκτὼ καὶ δέκα πρὸς ὁπλίτας ἐμαχέσαντο. *Sub idem tem-*
C *pus Pompeius Theatrum, quo hodiéque nobilitamur, dedicauit, & leones in eo quingenti quinque diebus conſumpti ſunt, & elephantes duodeviginti cum viris armatis depugnarunt.* De Tito idem auctor ſcribit in hæc verba. τὸ δὲ θέατρον τὸ κυνηγετικὸν, τό τε βαλανεῖον τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ καθιερώσας, πολλὰ καὶ θαύμαστα ἐποίησε, γέρανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο. *Titus Amphitheatrum venationibus, & balnea ſuo nomine dedicauit, tum ibi multa & admirabilia fecit; grues enim inter ſe depugnarunt.* Auguſtus Q. Tuberone, Maximo Coſſ. 4. Non. Maij Theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omnium Romæ oſtendit in cauea manſuefactam. D. verò Claudius ſimul quatuor, ait Plin. lib. 8. cap. 17. Imperatores & Conſules dignitatis & voluptatis ergo magnificentiſſimos ludos ediderunt. Dio in Nerone; καί ποτε θηρία ἀποκτείνας, ὕδωρ τε εὐθὺς ἐς τὸ θέατρον ἐπωχέτευσε, καὶ ναυμαχίαν ἐπετέλεσε, καὶ μετὰ τοῦτο ὕδωρ ἀφεὶς μονομαχίαν ἐπιδιέθηκε. τέλος εἰσάγων αὐτοὺς αὖθις δεῖπνον δημοσίᾳ πολυτελὲς εἱστίασεν. Iuſtinianus item Conſulatum nobiliſſimum præ cæteris Orientalibus edidit. (ſic lege apud Marcellinum
D Comitem, non addidit.) nam 280. ſolidorum H-S libera Conſulum profecta munificentia in pupulum, inque ſpectacula, ſiue ſpectaculorum achinam diſtributa ſunt. 20. leones, 30. pardos, & alias feras ſimul exhibuit, ait Spartianus; ab vrbe nunquam vllum venatorem, aut ſcenicum auocauit. in Circo multas feras, & ſæpe centum leones interfecit. Hoc poſtremum admonebo, integrum fuiſſe teſtatori pecuniæ ſummam ciuitati legare in venationem & munus, quanquam & in alios vſus conferri potuit, ſi è re populi eſſet. ff. de legat. 1. l. 122. Ciuitatibus legari poteſt etiam quoad honorem, putà quod ad munus edendum, venationémve, ludos Scenicus, ludos Circenſes relictum fuerit. tamen l. 4. ff. de adminiſtrat. rer. ad ciuit. Senatus in eas cauſas erogare vetuit, & pecuniam eò legatam in id quod maximè neceſſarium municipibus videatur, conferre permittitur. Item, municipio pecunia legata, vt ex reditu eius venatio aut ſpe-
E ctacula edantur. Olim Ædiles, poſtea Prætores, Conſules, Imperatores venationes in Circo ediderunt. Præſidebant in palmata, vt Iuuenalis ſatyt. 10.

In tunica Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ. ———

Apud Dionem Claudius, & Nero, aliique Principes, præſederunt in chlamyde auro texta, vel purpurea. Herodianus de Commodo dixit, προκαθίζει ἐν τῇ βασιλείῳ ἕδρᾳ, *præſidere in Imperatoria ſella.* Marſilius putat editores præſediſſe venatorio habitu. Debuit aliquem huius rei auctorem proferre. Certè apud Vopiſcum in Floriano hæc leges de Tacito; Imago eius poſita eſt in Quintiliorum in vna tabula quincuplex, in qua ſemel togatus, ſemel chlamydatus, ſemel armatus, ſemel palliatus, ſemel venatorio habitu. Sed verba illa non vincunt venatorio habitu Principes præſediſſe.. Multi certè Principes ex

Digitized by Google

podio feras confecére, vt alibi oſtendo. Non tantùm autem editores, verùm etiam venationum curatores fuêre. Suetonius in Caio cap. 27. curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis verberatum. A

CAP. XIV.

De ſumptu venationum, & de venatoribus.

MAGNOS ludis omnibus ſumptus fuiſſe indicat Cicero lib. 2. de Officiis. Prodigi, inquit, qui epulis, & viſcerationibus, gladiatorũ muneribus, ludorũ venationũmque apparatu pecunias profundũt. Conſule Plinium l. 36. c. 15. de Scauri, & Curionis ludis. Maximi verò ſumptus ludicra venatione edenda fuêre, non modò quod feræ ex vltimo orbe conquirendæ, conuehendæ, alendæ eſſent, verùm etiam confectores pretio allicien- B di, qui ſanguinem & vitam non temerè niſi ſummo pretio addicebant. Quare editores ſæpe à Principibus adiuti, ſæpe modus editioni definitus. Feras ex vltimo orbe conquiſitas indicat Symmachus lib. 2. epiſt. 46. Noſtros, quibus vrſorum lectio, & comparatio iampridẽ credita eſt, peruectos ad te tẽporis æſtimatione non ambigo, ſed ſi curſualium præpoſitorum auaritia retardantur, erit beneficentiæ tuæ, moras quibus quibus tenentur, abrũpere. Vnde ab Imperatore cautum legimus ne beſtiæ quæ ad comitatum ab omnibus limitum ducibus tranſmittuntur, plus quàm ſeptem dies intra ſingulas ciuitates retinerentur. Cod. lib. 2. tit. 45. Vrſi è Caledonia, & Pannonia, leones & tigres ex Africa, crocotæ & rhinocerotes ex India, crocodili ex Ægypto aduehebantur, vt Plinius lib. 8. Ad eas captandas venatores C fuêre publici, quo numero Macrinus olim, poſtea Imperator apud Capitolinum. Et in Seuero venatores principum virorum fuiſſe notat Lampridius, ſed qui feras conficerent. Sozom. lib. 7. cap. 23. ὁ δ' ἀμβρόσιος ἐλθὼν ἐπὶ τὴν πόλιν ᾗ τῶν θῆρας εἰσῆγον ἔλαθε; καὶ συνεισελθὼν τοῖς κυνηγοῖς. *Ambroſius veniens in vrbem quà feras inducebant, latuit, & ſimul cum venatoribus ingreſſus eſt.* Certè occidendorum leonum (qui cladem afferrent agris) cunctis poteſtas facta eſt, lib. 3. Cod. tit. 45. Emi & leones moris fuit. Ambroſ. epiſt. 7. Emptores leonum, ſi exaſperatos eos excutere ceruice toros viderint, fugiunt, & deliteſcunt. Sed ea coëmptio nonniſi venia ab Imperatore impetrata fieri potuit. Symmachus lib. 7. cap. 122. Adde, inquit, ſi placet quod à me poſtulatum tenes, vt aliarum Libycarum mihi emptio ſacra auctoritate præſtetur. quo impetrato, omnium perceptionum donum putabo. In ea coëmptione ab Imperatore ſæpe adiutos editores, teſtis eſt Symmachus lib. 2. epiſt. 45. (cùm aut feræ, aut pecuniæ de domo Imperatoris præberentur.) ſic enim ille. Velimque ſi tam facile D factu eſt, hanc munificentiam Principis Lybicarum largirione mutari. quare ſe Stiliconi plurimum debere agnoſcit, cuius operâ Imperatoris beneficentiam expertus ſit. lib. 4. epiſt. 12. Ego in filij mei editione teſtabor, cùm Romanam cauẽ leopardorum curſus impleuerit, cui iuſtior plauſus & læta ſuffragia debeantur. Deinde addit; Honorio diuinæ ſtirpis Auguſto benefaciendi ſemper addis calorem, docéſque inuictum Principem Senatorum mediocritatem muneribus iuuare. lib. 6. epiſt. 12. In futuros magiſtratus Imperatoriam prouocas largitatem. Confectores autem ſi noxij erant, emi neceſſe non fuit: ſi mercede operas locarent, aut manum ad cultrum, pecunia numeranda fuit. Cic. ad Q. fratrem; Ille vindex gladiatorum & beſtiariorũ emerat de Coſſinio & Pomponio beſtiarios. vtrique enim emebantur. Quintil. in Gladiatore. Certæ enim arenæ deſtinabat victima, nemo munerario vilis ſteterat. Quare hæc voluptas volentium celebrari impenſis dicitur l. 1. C. de ſpectac. In E venatoribus authorandis ſæpiſſime intercedebat Iudicum auctoritas in æſtimatione pretij & delectu. Symmachus lib. 5. cap. 57. Quapropter quæſo te, vt venatorum potiſſimos auctoritate Iudicis & fratris amore concedas, multum rebus omnibus addirurus, quas ciuium voluptati animoſo impendio præparamus. Vnde conijcere eſt, venatores in Imperio Romano fuiſſe percelebres, qui auctoritate Iudicis certo pretio inuitarentur. Certè Macrinus fuiſſe venator in Africa dicitur; Capitolinus enim in Macrino ſic ait; Plerique gladiatoriã pugnam eum exhibuiſſe dixerunt, & accepta rudi ad Africam iſſe, venatorem primò, pòſt etiam tabellionem fuiſſe, deinde Aduocatum fiſci. Spartianus in Adriano ait certos venatores Romæ deſtinatos eſſe, qui rarò inde aliò auocarentur. Cyprianus libro 1. cap. 1. Feris obiiciunt ſe quos nemo damnauit ad beſtias, ætate integra, honeſta ſatis forma, veſte

pretioſa

Digitized by Google

A pretioſa viuentes in vltroneum funus adornantur. Pugnant ad beſtias non crimine, ſed furore. ſpectant filios ſuos patres, frater in cauea & ſoror præſtò eſt. E venatoribus enim alij emptitij, alij gratuiti, ſicut & è gladiatoribus: Liuius lib. 28. gratuita omnis pugnantium opera fuit. l. 9. ff. de offic. Proconſ. in fragment. Pithœi. qui iaculandi causâ (id eſt, ad feras iaculo figendas) ad vrbem peregrè miſſus eſt, famoſus non eſt.

CAP. XV.

De largitionibus, & reliquo ſumptu in venatores.

B GRATVITIS venatoribus, qui bene rem geſſiſſent, largitionem ab editoribus factam eſſe non dubito; imò & emptitiis. Audiendus Caſſiodorus lib. 5 epiſt. 42. Sed vos quibus neceſſe eſt talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, vt hæc miſeris faciatis eſſe votiua, alioqui violenta compulſio eſt, ſolemnia dona ſubtrahere, & mortes deteſtabiles impetare. Et ideo quicquid in longam conſuetudinem antiqua liberalitate peruenit, ſine aliqua dilatione concedite ſupplicanti, quia homicidij reatus eſt, illis eſſe tenacem, quos editio veſtra inuitauit ad mortem. Heu mundi error dolendus, ſi eſſet vllus æquitatis intuitus; tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi. Symmachus lib. 5. cap. 57. Et ideo de venatoribus exhibendis repeto poſtulatum. dies muneris noſtri tempori admouetur, cui largitas candidati ſola non ſufficit, ſi lautioribus arenariis deſeratur. Inepta eſt enim liberalitas quæ præſtatur indignis. Certè magnis pretiis emebantur venatores, maximis honorabantur
C victores. Iuuenalis ſatyr. 7. de agitatoribus,

Accipe victori populus quod poſtulat aurum.

Sueton. in Auguſto cap. 45. Corollaria, & præmia alienis quoque muneribus ac ludis de ſuo offerebat. In Claudio cap. 21. Nec vllo ſpectaculi genere communior, aut remiſſior erat, adeò vt oblatos victoribus aureos, prolata ſiniſtra pariter cum vulgo, voce digitiſque numeraret. Lipſius *comiorem* legit. vulgata proba, adſtipulatore Dione, qui μᾶλλον κοινὸν, καὶ δημοτικὴ interpretatus eſt. Dabantur & veſtes. Vopiſcus in Carino; Iunius Meſſala patrimonium ſuum Scenicis dedit, hæredibus abnegauit, matris tunicam dedit Mimæ, lacernam patris Mimo. Xiphilin. in Commodo; ἐκεῖνοι μὲν ὀλίγον τι λαμβάνοντες ἐστάσι. τῷ δὲ δὴ Κομμόδῳ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδες καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν μονομαχικῶν χρημάτων ἐδίδοντο. Huc referendum putem quod ait Chiliade 13. cap. 475. Tzetzes. εἰσὶ δὲ ἀγῶνες στεφανῖται ἢ
D δωρεῖται. οἱ ἀθληταὶ γὰρ λαμβάνειν τι χρήζοντες τοῖς ἀγῶσι, μὴ λείρια, καὶ ἄνθη δὲ καὶ βοτανῶν στεφάνους νικήσαντες διέτρεχον τὴν ἄγυριν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω συνηράνιζον χρήματα τῇ ἀγύρει, ὅθεν ἀγύρται. *Agones*, inquit, *aut corona, aut muneribus honorantur. atheletæ quippe exprimere aliquid à ſpectatoribus cupientes in certaminibus, non lilia, aut flores, aut coronas herbaceas, diſcurrebant per caueam & conſeſſum, & hoc pacto pecunias corradebant, vnde agyrtæ dicti.* Imperatores certè cùm intereſſent ſpectaculis, aliquid victoribus erogabant, alij parciùs, alij cumulatiùs. Lampridius in Alexandro; Spectacula frequentauit cum ſumma donandi parſimonia, dicens & ſcenicos, & venatores, & aurigas ſic alendos quaſi ſeruos noſtros, aut venatores, aut muliones, aut voluptarios. Quo loco mihi duo genera venatorum nota, alios arenarios, alios ſyluaticos: ad vſum dominorum fuere tamen, qui venatoribus aliquid ſupra alios indulgendum eſſe putarint, quia caput dimicationi obiectant. Caſſiodorus lib. 5. epiſt. 42. Si Conſularem mu-
E nificentiâ prouocant, qui præuncta corporum flexibilitate luctantur, quo munere venator explendus eſt, qui vt ſpectantibus placeat, ſuis mortibus elaborat? Voluptatem præſtat ſanguine ſuo, & infelici ſorte conſtrictus, feſtinat populo placere, qui cũ non optat euadere. Nõ autẽ aurei tãtùm certaminibus dati, verùm etiã & veſtis ſerica, & alia id genus munera. Vopiſcus in Carino: Græcis artificibus, & gymnicis, & hiſtrionibus, & muſicis aurũ & argentũ, donata eſt veſtis ſerica. Sed hæc omnia neſcio quantum ad populum gratiæ habeãt, nullius certè momenti apud Principes bonos. Diocletiani dictũ fertur, cùm ei quidam largitionalis ſuus editionẽ Cari laudaret, dicens multùm placuiſſe Principes illos cauſa ludorũ Theatralium & Circenſium: Ergo, inquit, bene riſus eſt Imperio ſuo Carus. Magnitudo ſumptuum, qui editori ſuſtinendi erant, mouit Tiberiũ, vt S C caueret, ne quis gladiatoriũ munus ederet, cui minor quadringentorũ milliũ res eſſet, ait Tacit. lib. 4. & Antoninũ Pium, Marcúmque Philoſophum, vt ſumptibus munerariorum modum ponerent; imò & Iuſtinianũ ipſum

Nouella 105. Dio de Nerua; *πολλὰς ἱπποδρομίας, ἄλλας τέ τινας θέας κατέλυσε, συστέλλων ὡς οἷόν τε δαπανήματα. Multos*, inquit, *Circenſes, & alia quadam ſpectacula ſuſtulit, contrahens quantum fieri potuit ſumptus.* Atque adeò, ne Præſides, aut Proconſules editionibus ſuis prouinciales obtererent, edixit Cæſar, neu quis Magiſtratus aut Procurator qui prouinciam obtineret, ſpectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet, ait Tacit. lib. 13. nam antè non minùs tali largitione, quàm corripiendis pecuniis ſubiectos affligebant. A

CAP. XVI.

De captura ferarum.

Fvere venatores publici, qui feras in Africa, Ægypto, Caledonia, Pannonia, cæteriſque gentibus ad ſpectacula venarentur, vt è Lampridio & Capitolino docuimus. Captabantur, aut indagine canum, de qua Tibull. lib. 4. B

——Claudam denſos indagine colles,
Et demum celeri ferrea vincla cani.

Tædis item & foſſis. Claudianus lib. 3. Stiliconis.

Non illos tada ardentes, non fracta supernè
Lapſuro virgulta ſolo, non vocibus hædi
Pendentis ſtimulata fames, non foſſa fefellit.

Aut ſi eques à tergo inſtans in lineas & retia compelleret. Seneca lib. 1. de Clementia. Si feras lineis & pinnis clauſas contineas, eaſdem à tergo eques inceſſat, tentabunt fugam per ipſam formidinem; aut ſi formido ipſa è pennis conſerta terriculo eſſet, & in inſidias ageret. Quod genus à Seneca notatur lib. 2. de Ira. Maximos ferarum greges linea pennis diſtincta continet & in inſidias agit. Virg. 3. Georgic. C

Puniceæque agitant timidos formidine pennæ.

Æneidos 12.

——punicea ſeptum formidine pennæ
Venator curſu canis.——

Puniceam vocat, quia color pennarum varius erat, vt Nemeſianus notat lib. 1. de Venatione;

Namque vrſos magnóſque ſues, ceruóſque fugaces
Terrificant, linique vetant tranſcendere ſeptum.
Has igitur vario ſemper fucare veneno D
Cura tibi, niueíſque alios miſcere colores.

Gratius de Venatione,

Sunt quibus immunda decerptæ vulture plumæ
Inſtrumentum operis fuit, & non parua voluptas,
Tantùm inter niuei iungantur vellera cygni.

Odore & colore terrebantur. Ibidem,

——à vulture dirus auaro
Turbat odor ſyluas.——

Aut ſubſidebant irruentibus feris, eáſque venabulo excipiebant: ſed non cùm feras ad venationem captarent. Auſon. in epiſt.

————Ceruos
Circumdas maculis, aut multa indagine pinnæ, E
Aut ſpumantis apri curſum clamoribus vrges,
Subſidíſque fero.————

Nihil accommodatius afferri poteſt ea venatione quæ deſcribitur à Claudiano lib. 3. Stiliconis. ſic enim inducit Dianam de editione Stiliconis loquentem;

Circenſi & Scenica.————
——Cernitis quantos Neptunus equorum
Donet ab vrbe greges, laudi quàm multa canendæ
Fratris plectra vacent.——

Deinde agit de venatione quæ lineis & retibus fieret, ſine ſagittis, aut venabulo, vt feræ ad ſpectacula ſeruarentur integræ.

——non

Digitized by Google

A *——— non ſpicula poſcit*
Iſte labor, maneant clauſis nunc ſicca pharetris,
Omnis & à ſolitis noſter venatibus arcus
Temperet, in ſolam cruor hic ſeruetur arenam,
Retibus & clauſtris dilata morte tenendæ
Ducendæque feræ.————
Conſulis in plauſtrum caſuris parcite monſtris.

Vt feras allicerent, ceruorum aut hinnulorum pelle tegebantur, ſicuti aucupes auium plumis, cauebántque ne coccinati tauris, albati elephantis apparerent. Plut. de fort. Alexand. *ζῶα θηρεύοντες ἄνθρωποι δορὰς ἐλάφων περιέθεντο, καὶ πτερωτοῖς ἀμπέχονται χιτωνίσκοις, ἄγρας ἐπιχειροῦντες ὀρνίθων, καὶ φυλάττονται ταύροις ὀφθῆναι φοινικίδας ἔχοντες, ἐλέφασι δὲ λευκοὺς χιτῶνας.*
B quales fuere Mænades apud Virgil.

Pampineáſque gerunt incinctæ pellibus haſtas.

Dionyſius de ſitu orbis,

Ζώματα, καὶ νεβρίδας ἐπὶ στήθεσι βαλόντες,
Εὐοῖ βάκχε λέγοντες.———

Alia mente Nero apud Euſebium Chriſtianos pellibus ouium tectos leónibus obiecit. Poſtremum hoc eſto de indagine, & venabulis è Statio lib. 2. Syluar.

Occidis altarum vaſtator docte ferarum,
Non grege Maſſylo, curuáque indagine clauſus,
Non formidato ſupra venabula ſaltu
Incitus, aut cæco foueæ deceptus hiatu.

C Conſule Nemeſianum, Gratium, Oppianum, Ælianum, Plinium, Ariſtotelem de venatione, & natura animantiũ. Mira vſi ſunt in capiendis feris diligentia. Mar. Cœlius Ædilis curulis Ciceroni Proconſulatum Ciliciæ gerenti negotium capiendi pantheras dedit, his verbis; Turpe erit Patiſcum Curioni decem pantheras miſiſſe, te non multis partibus plures, quas ipſas Curio mihi, & alias Africanas decem donauit, ne putes illum tantùm prædia ruſtica dare ſcire. Tu ſi modò memoria teneres, & Cybiratas arceſſieris, itémque in Pamphyliam literas miſeris, nam ibi plures capi aiunt, quod voles efficies. Ad quem Cicero reſcribit in hæc verba; De pantheris per eos qui venari ſolent, mandato meo diligenter. Apud Gellium libro 5. cap. 14. Appion Pliſtonices hæc Romæ ſe vidiſſe teſtatur. In Circo maximo venationis ampliſſimæ pugna populo dabatur, &c. Multæ ibi ſæuientes feræ magnitudine beſtiarum excellentes, omniúmque inuſitata erat, aut forma, aut ferocia. Sed præter alia omnia
D leonum, inquit, immanitas admirationi fuit, prætérque omnes cæteros vnius. Is vnus leo corporis impetu, & vaſtitudine terrificóque fremitu, & ſonoro, toris, comiſque ceruicum fluctuántibus animos, oculóſque omnium in ſe conuertit. Introductus erat inter compluxes cæteros ad pugnam beſtiarum Dacus ſeruus viri Conſularis. Ei ſeruo Androcli nomen fuit, &c. Leones capere ardui quondam operis erat, foueíſque maximè. Principatu Claudij caſus rationem docuit pudendam penè talis feræ nomine, paſtoris Getuli ſago contra ingruentis impetum obiecto, quod ſpectaculum in arenam protinus tranſlatum eſt, vix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans, videlicet omnis vis conſtat in oculis, ait Plinius libro 8 cap. 16.

E
CAP. XVII.

De caueis.

PRIMVM oportuit feras retibus teneri, deinde clauſtris ligneis, aut ferreis claudi, tum plauſtris Romam aduehi. Interim alebantur, & à manſuetariis arte tractabantur. Cœlius lib. 8. epiſt. ad famil. epiſt. 9. Nam ſimul atque erunt captæ, qui alant eas & deportent, habes eos quos ad Sitianam ſyngrapham miſi. Cauearum autem varia genera, variæque fuêre acceptiones. notum enim eſt interdum poni pro gradibus, & cuneis vnde populus ſpectaret. Cic. de Senect. Vt Turpione Ambiuio magis delectatur, qui in prima cauea ſpectat (quæ & ima dicitur) quàm qui in vltima (quæ ſumma dicitur, fœminis attributa, ſicuti media plebi.) Interdum pro arena. Saluian. lib. 6. Quicquid immoderationis in Circo,

Digitized by Google

quicquid furoris in cauea. Apuleius lib. 4. Metamorph. conſeptum caueæ vocat. Symmachus lib. 4. epiſt. 12. Cùm Romanam caueam leopardorum curſus impleuerit. Marcel. lib. 29. Amphitheatralem caueam. Interdum pro caueis quibus includerētur feræ, quarum duo genera. aliæ enim aduehendis feris, aliæ in arena coërcendis. Priores fuerunt ilignæ, aut fagineæ, quas fabri texerent, & frondibus inumbrarent, vt ſyluarum aſpectu beſtiæ fallerentur. Claud. lib. 3. Stiliconis, A

Hæc laqueis innexa gemunt, hæc clauſa feruntur
Ilignis domibus. Fabri nec tigna polire
Sufficiunt: rudibus fagis texuntur & ornis
Frondentes caueæ.——————

Apuleius lib. 4. Metamorph. caueis feræ in editoris ædes feruntur. *ζωγρεῖα* vocantur à Baſil. ſerm. 9. in Exam. *ὥσπερ δὲ τῶν θηρίων τὰ μισανθρωπότατα, ἐπειδὰν τοῖς ζωγρείοις ἐναποκλεισθῇ, περιβρύχεται τοῖς κιγκλίσι, τὸ μὲν πικρὸν καὶ ἀνήμερον τῆς φύσεως ἐνδεικνύμενα. ἐκπληρῶσαι δὲ τὴν μανίαν οὐκ ἔχοντα.* Id eſt, *ſicuti autem ex feris immaniores, poſtquam caueis incluſæ fuerint, rugiunt ad cylindros, exercentes naturæ ſæuitiam, cùm furorem explere non poſſint.* *ζωγρεῖα* fuêre viuaria, vt vetus Scholiaſt. *χοιροκομεῖον, τὸ καλούμενον ζωγρεῖον κανωτόν, ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται.* *Viuarium caniſtratum aut cancellatum apris alendis aut porcis.* Imò & ferreis caueis Romam aduehebantur, ne lignea ſepta diffringerent. Symmachus lib. 2. epiſt. 76. Vt nunc ſeptem Scoticorum canum probauit oblatio, quos proluſionis die ita Roma mirata eſt, vt ferreis caueis putaret aduectos. Imò & per vrbem circumferebantur, vt Apuleius, & Plinius lib. 8. cap. 17. D. Auguſtus Theatri Marcelli dedicatione Tigrin primus omnium Romæ oſtendit in cauea manſuefactam; D. verò Claudius ſimul quatuor. Putem ad eius inſtar eas expreſſas eſſe, de quibus Stat. lib. 2. Syluarum, B C

Connexuſque ebori virgarum argenteus ordo,
At tibi quanta domus rutila teſtudine fulget?

Hoc accipe de cauea quæ aues caperet, de qua & Martial. lib. 14. Aliæ fuêre caueæ ferreæ, aut lapideæ in ipſa arena Amphitheatri, quales videre me apud noſtros Pictauos memini, amplo aditu, fornicatæ, ſaxis pendentibus, ſub ipſis gradibus & caueis, quæ & cryptæ. Herodianus *ὑπόγαια* vocat lib. 1. *λεόντων ἐξ ὑπογαίων ἑκατὸν ἀναρριφθέντων.* Cyriacus Anconitanus in Itinerario, cubata & antra. Et nunc, inquit, conſpicitur locus rotundus arenæ, per totum magnis ſaxis vndique ſtructus, &, vt ita dicam, perfilatus, cùm intus cubatis & antris multiformiter redimitus ſit. Antra eiuſmodi nuſquam eſſe opinor integriora quàm in Amphitheatro Pictauienſi, ſub cuneis vndique ad mediam vſque caueam, aditu ingenti, quem ferreis portis clathratis occluſum olim fuiſſe non dubito. Cryptas appellatas arbitror; qua voce vtitur Iuuenalis ſatyr. 5. licèt alio ſignificatu; D

Et ſolitus mediæ cryptam penetrare ſuburræ.

De his Statius lib. 2.

——————*ſtat cardine aperto*
Infelix cauea, & clauſis circum vndique portis,
Hoc licuiſſe nefas pauidi timuêre leones.

Obſtructæ enim erant ferreis portis & ligneis, prout animalium impetus ferebat. Plautus in Perſa,

Ex porta ludis cùm emiſſus eſt lepus.

Portam caueæ intelligo, ſiue antrum ſubterraneum exaudias, ſiue caueam ligneam qua includerentur, & circumferrentur feræ. Hanc portam Varro cochleam vocat lib. 3. cap. 5. de re ruſt. Oſtium, inquit, humile & anguſtum, & potiſſimum eius generis quod cochleam appellant, vt ſolet eſſe in cauea, in qua Tauri pugnare ſolent. Vulgatam enim lectionem retineo, & caueam pro arena exaudio. Lipſius legit (ex qua.) deinde addit, perticas tranſuerſas modicis interuallis gradatim annexas ad ſpeciem cancellorum ſcenicorum ac theatralium. Hac enim ſpecie fuiſſe vt plurimum, & cancellos habuiſſe denſos, vt feræ anhelitum ducerent, ne fortè præcluſo ſpiritu ſuffocarentur, argumento eſt Baſil. ſerm. 10. in Exam. *λεόντα ἐν μικρῷ ζωγρείῳ καθειργμένον. τίς ὁ τῇ διαστάσει τῶν σημείων ἐκείνων τῶν ξυλίνων τὴν ἀναπνοὴν τῷ θηρίῳ παρασκευάσας, ὡς μὴ ἀποπνίξαι αὐτὸ τῷ ἰδίῳ ἄσθματι;* Heſychio *ζωγρεῖον* dicitur *τόπος ἐν ᾧ θηρία ἐκβάλλονται.* puto legendum *ζωγρεῖον.* Id eſt, *leonem anguſta cauea clauſum. quis ille eſt qui feræ viam expediuit anhelitus ducenti per anguſtiſſima illa ſtamina, ne inopia ſpiritus ſuffocetur?* Columella vocat ſpecus in cochleam retortos. Caueas iſtas ligneas portatiles E

exiſtimo

Digitized by Google

A exiſtimo varias fuiſſe, alias maiuſculas, alias minuſculas pro varietate animantium. Capitolin. in Gallienis; Cùm quidam gemmas vitreas pro veris vendidiſſet vxori eius, ſurripi quaſi ad leonem venditorem iuſſit, deinde cauea Caponem emitti. Qui locus admonet non omnes portas fuiſſe cancellatas: alioqui enim expoſiti eſſent oculis Capones. Sed de qua egit cauea Sueton. in Caligula, cùm dixit; quoſdam beſtiarum more cauea coërcuit? Non antrum Amphitheatri intelligo, ſed caueam, qua feræ circumferrentur. quomodo Calliſthenes Philoſophus Alexandri iuſſu apud Arrianum in caueam ferream incluſus dicitur. Athenæus, ὁ δὲ λυσίμαχος ἐμβληθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσεν εἰς γαλεάγραν, καὶ δίκην θηρίου περιφερόμενον, οὕτως ἐποίησε ἀποθανεῖν. *Lyſimachus*, inquit, *cum iuſſit in caueam compingi, & feræ inſtar circumlatum ibidem necauit.* Dio tamen de ſpecubus illis ſubterraneis fortè exaudiendus eſt, cùm ait in Caligula, τόν τε παρ' αὐτοῦ μηδὲν ἀδικήσαντα εἰς τὴν γαλεάγραν, ὥσπερ καὶ ἄλλους συχνοὺς

B καθεῖρξε, κἀνταῦθα διέφθειρεν. Item, πολλοὺς εἰς γαλεάγρας καθεῖρξε. Herodian. lib. 1. εἰς τὴν γαλεάγραν ἄλλους συχνοὺς καθεῖρξε. Id eſt, *Caligula eum qui nihil in ſe deliquerat, cauea, vt alios multos coërcuit, & ibi necauit. Commodus pleroſque cauea clauſit.* lego, παρ' αὐτὸν, vel κατ' αὐτοῦ, id eſt, *contra illum.* Diogenes Laërt. de Diogene Cynico, qui ἰδὼν γυναῖκα ἐν φορείῳ, οὐ κατὰ τὸ θηρίον ἐν γαλεάγρᾳ. *Videns*, inquit, *fœminam in lectica, non in cauea, vt feræ.* Item, ἐν σιδηρᾷ περιήγετο γαλεάγρᾳ φθειρῶν καὶ ἀκόμιστος. *In cauea ferrea circumferebatur ſqualidus & incultus.* præ imbalnitie & illunie. Vnde Suidas arbitratus eſt γαλεάγραν ὄργανον εἶναι τιμωρητικόν. recitatque illud è priſco auctore; καὶ τελευτῶντες εἰς γαλεάγραν σιδηρᾶν ἐμβαλόντες, περόναις σιδηραῖς διειργμένην, πάσαις ἐν δυσχωρίαις ἐκύλιον. Item, ὁ δὲ ἐν γαλεάγρᾳ σιδηρᾷ βαλὼν ἀπέκτεινε. Id eſt, *tandem in caueam ferream compingentes, fibulis ferreis diſtinctam in omni labore voluebant.* Item, *ille cauea ferrea clauſum necauit.* Caueas putem habuiſſe vertebras & cardines,

C quibus conuerterentur portæ cùm aperirentur. vet. gloſſ. ruptus, στροφεὺς γαλεάγρας, καὶ ἀποφρακτεῖον. Putem etiam cauearum aditus aliubi ingentes, aliubi mediocres fuiſſe, & cochleas portas humiles, vt Varro ſignificat, ſub gradibus. Seneca lib. de Ira; Curriculi rotarum verſata facies leonem redigit in caueam. Frequentes fuiſſe innuit Vopiſcus in Probo, in hæc verba; Immiſſi deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille cerui, mille apri. Imò e media arena feras nonnunquam emerſiſſe putem. Calpurnius Bucol. 7.

Ah miſeri quoties nos diſcedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptáque voragine terræ
Emerſiſſe feras, & iiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro!

Diſcedentis accipio, quomodo Poëtæ dicunt, diſceſſiſſe cælum, & Cicero ipſe, diſceſſiſſe

D terram. De iiſdem caueis agit vetus auctor apud Suidam; ἦσαν παραπλήσιον καθήμενοι, καὶ ἀναβρυχώμενοι τὸ πάθος τοῖς ἐπὶ θέᾳ κυνηγεσιῶν καταχεκλεισμένοις θηρίοις, ὧν ὁ μὲν θυμὸς φλογώδης καὶ τραχὺς ἀφ' ὧν πάσχουσι, ἡ δὲ ἐνέργεια τῆς κατεχούσης βίας ἀσθενεστέρα. *Erant*, inquit, *ſedentes & rugientes ſicuti feræ clauſæ ad venationem Amphitheatri, quarum animus aſper & incenſus ob ea quæ patiuntur, efficacia autem imbecillior ea vi qua tenentur.* Emittebantur autem è cauea feræ vel ſingulæ, vt apud Caſſiodorum lib. 5. epiſt. 42. & Martial. lib. 8. epig. 54.

Auditur quantum Maſſyla per auia murmur,
Innumero quoties ſylua leone fremit.
Tantus in Auſonia fremuit modò terror arena.
Quis non eſſe gregem crederet? vnus erat.

Vel ſimul plures. Ammianus Marcellin. lib. 31. centum leones in Amphitheatrali circulo ſimul emiſſos. Vopiſcus in Probo; Edidit alia die in Amphitheatro vna miſſione centum

E leones iubatos. Plin. lib. 8. cap. 16. Leonum ſimul plurium pugnam dedit Q. Scæuola Egredientium autem è cauea magnus impetus fuit. Vopiſcus in Probo; Neque erat beſtiarum impetus ille, qui eſſe egredientibus è cauea ſolet. Hic eſt impetus de quo Seneca epiſt. 41. Aliter leo aurata iuba nitet, dum contrectatur, & ad patientiam recipiendi ornamenta cogitur fatigatus: aliter incultus, integri ſpiritus. hic ſcilicet impetu acer, qualem illum eſſe natura voluit, ſpecioſus ex horrido. Ferociſſimi erant cùm diffractis caueis erumperent. Ammianus Marcell. lib. 31. Barbari tamen velut diffractis caueis beſtiæ per ſpatiorum amplitudines fuſiùs iactati. Verebantur ergo ne caueis diffractis effugerent. Martialis lib. 9.

De cauea fugiat ne malè paſtus aper.

Ibidem epig. 68.

Digitized by Google

Nec raſum caueæ latus biſontis. A

Pro cauea fuit & nauis ſutilis è trabibus texta eo artificio, vt facilè diſſolui poſſet, vnde velut ex equo Troiano feræ erumperent. δεξαμενὴν Dio vocat, quaſi ciſternam, aut lacum dicas. Xiphilinus in Seuero, ἡ γὰρ δεξαμενὴ ἅπασα ἡ ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς πλοίου σχῆμα κατεσκευασθεῖσα, ὡς τετρακόσια θηρία καὶ δέξασθαι, καὶ ἀφεῖναι ἀθρόως, ἔπειτα ἐξαίφνης διαλυθείσης ἀνέθορον ἄρκτοι καὶ λέαιναι. *Cùm arca omnis quæ in ſpeciem nauis in Theatro erat, vt trecentas feras & accipere & dimittere poſſet, ſubitò ſoluta eſſet, exſiluerunt vrſi,* &c. Eiuſmodi nauim in Theatro cùm vidiſſet Nero, quæ per ſe nullo adminiſtro diſſoluta feras emiſiſſet, rurſum in ſe rediret, in eam ſpeciem iuſſit texi nauim, qua mater eius mergeretur. ναῦν ἰδόντες ἐν τῷ θεάτρῳ διαλυομένην αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς, καί τινα θηρία ἀφιεῖσαν, καὶ συνισταμένην αὖ πάλιν, ὥστε καὶ ἐρρῶσθαι. Interdum feræ incluſæ retibus in arenam illatæ ſunt, vbi iaculis conficerentur. Xiphilinus in Commodo; τὰ ἐν δικτύοις αὐτῷ προσφερόμενα. B

CAP. XVIII.

De aduectione ferarum.

FERÆ cùm captæ, caueiſque clauſæ eſſent, aut retibus, Romam aduehebantur plauſtris, aut ratibus. Vtrumque genus attigit Claudianus lib. 3. Stiliconis,

——ratibus pars ibat onuſtis,
Per freta, vel fluuios exſanguis dextera torpet
Remigis, & propriam metuebat nauita mercem.
Per terram pars ducta rota, longóque morantur C
Ordine plauſtra vias, montanis plena triumphis,
Et fera ſollicitis vehitur captiua iuuencis.

Rem mirè exaggerat ſub finem eiuſdem libri.

——caudámque à puppe retorquens,
In proram iacet vſque leo. vix ſubleuat vnum
Tarda ratis, fremitus ſtagnis auditur in imis.

Senatores nullum portorium pro aduectione ferarum pendebant. ab aliis vectigal quinquageſimæ exigebatur. Symmach. lib. 5. epiſt. 66. Quæſtores ordinis noſtri nunquam ferarum ſuarum portorium contulerunt. ab aliis vrſorum negotiatoribus vectigal quinquageſimæ exigebatur. lib. 4. epiſt. 56. docet è Dalmatia vehiculo vrſos Romam deuehi ſolitos. Conſulatur epiſt. Cœlij lib. 8. epiſt. 9. ad famil. In arceſſendis feris, & venationibus exhibendis magnos ſumptus editores ſuſtinebant. Sanctus Baſilius in Pſalmum 61. ὁ δεῖνα τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριομάχοις προσαναλίσκων, καὶ ταῖς ματαίαις τῶν δήμων φωναῖς ἐπαγαλλόμενος, φυσᾶται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ μέγα φρονεῖ τὴν δόξαν ἔχων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτοῦ, ὅς γε καὶ ἔγγραφον ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν ἐπὶ τῶν πινάκων δείκνυσι. *Iſte opes ſuas in beſtiarios, & contifices dilapidans, & inani populi plauſu, ac voce exſultans, intumeſcit laudibus, & magnificè de ſe ſentit, gloriam ex ſuo dedecore captans, qui tabulis pictum peccatum ſuum in oculatiſſimis vrbis locis exponit.* Feras ad ludos emere ſine Principis auctoritate non licuit. Symmachus libro 7. epiſt. 122. vt aliatum Libycarum mihi emptio facta auctoritate præſtetur. epiſt. 59. gratulatur de leopardis qui ſibi ſacris literis conceſſi erant. lib. 2. epiſt. 46. precatur Flauianum vt loco Saxonum gladiatorum potiùs impetret à Principe Libycas. Cod. Theodoſ. l. 1. de venat. ferar. quandoquidem occidendi feras, non venandi, venundandíque licentiam dederimus. Feræ tranſmittebantur à limitum ducibus, & à Duciano officio. tranſductioni ferarum homines deputabantur. l. 2. ibidem. Ideóque præcipimus beſtias quæ ad comitatum ab omnib. limitum ducibus tranſmittuntur, non plus quàm ſeptem diebus intra ſingulas ciuitates retineri. D E

CAP. XIX.

Quæ feræ ederentur.

IN Circum & Amphitheatrum omne genus feras induci moris erat, alias ſpectandi causâ, vt phœnices & crocodilos; alias pugnæ, vt leones, tigres; alias voluptatis, vt lepores, damas; alias herbaticas, manſuetas alias, crudiuoras, ſolidungulas, dentatas, corni

A cornigeras; de quibus Varro lib. 2. de re ruſtica. Cerui palmati, πλατυκέρωτες, quia in palmos digitóſque cornua facta ſunt; vulgò *chamois*. & Ælianus his verbis; Animantium alia dicuntur dentibus ſerratis prædita eſſe, quæ dentes teretes & acutos habent, vt lupus, canis, leo, panthera, hæc eadem carnes vorant. Alia ſunt vtrinque dentata, vt homo, equus, aſinus, & ſanè adipem habent. Dentibus continuis ſunt bos, ouis, capra. Dentes exertos habent quæ extrà dentes eminentes oſtendunt, aper, talpa. nam Elephanti cornua dicenda potiùs quàm dentes. Amphibia, equus fluuiatilis, lutra, caſtor, crocodilus. Squamoſa, lacertus, ſalamandra, teſtudo, crocodilus, ſerpens. Cornipeda, equus, aſinus. Biſulca, bos, ceruus, capra, ouis, ſus. Multifida, vt homo, canis. Solipeda, planipeda, cygnus, anſer. Vncinatis vnguibus ſunt, quibus eſt incuruum roſtrum, vt accipitres, aquilæ. lib. 11. cap. 37. *καρχαρόδοντα δὲ, στρογγύλους ἔχοντα τοὺς ὀδόντας, καὶ ὀξεῖς, λύκος, κύων, λέων, πάρδαλις. ταῦτα μὲν τι καὶ σαρκῶν ἐσθίει.*
B *ἀμφώδοντα δὲ, ἄνθρωπος, ἵππος, ὄνος, ἅπερ οὐ πιμελὴν ἔχει. συνώδοντα δὲ, βοῦς, πρόβατον, αἴξ. χαυλιόδοντα δὲ, τὰ ὑποφαίνοντα ἔξω τοὺς ὀδόντας, ὗς ἄγριος, σπάλαξ. τὸν γὰρ ἐλέφαντα οὔ φημι ὀδόντας ἔχειν, ἀλλὰ κέρατα. ἀμφίβια δὲ, ἵππος ποτάμιος, καὶ ἔνυδρος, καὶ κάστωρ, καὶ κροκόδειλος. φολιδωτὰ δὲ σαῦρος. μώνυχα δὲ, ἵππος. δίχηλα δὲ, βοῦς,* &c. *πολυσχιδῆ δὲ, ἄνθρωπος. στεγανόποδα δὲ καὶ πλατυώνυχα, κύκνος. γαμψώνυχα δὲ, οἷς καὶ ῥαμφὸς ἐπικαμπὴς, ἱέρακες,* &c. Ex omni autẽ genere feræ in Amphitheatro edebantur, vt Claudianus indicat lib. 3. Stiliconis,

——— ſed luxuriantis arenæ
Delicias, pompam nemorum, quodcumque tremendum
Dentibus, aut inſigne iubis, aut nobile cornu,
Aut rigidum ſetis capitur, decus omne timórque
Syluarum, non cautæ latent, non mole reſiſtunt.

C Edebantur igitur vrſi. Claudianus Panegyr. Mallij,

Ipſa truces fœtus, captiuáque ducat ab antris
Prodigia, & cædis ſitientem deſerat arcum.
Conueniant vrſi, magna quos mole ruentes
Torua Lycaoniis Elice miretur ab aſtris.

Symmachus lib. 2. epiſt. 75. Interea nos vrſis ſæpe promiſſis & diu ſperatis ſub ipſo articulo muneris indigemus. vix enim paruos catulos maceratos inedia & labore ſuſcepimus. Sed non abs re quæritur quid velit Poëta his verbis,

Effultum ſpoliis & pelle Libyſtidis vrſæ.

Plinius enim lib. 8. cap. 38. & Solinus cap. 58. negant vrſos in Africa reperiri, cùm multi alij contrà ſentiant. nam & apud Plinium lib. 8. cap. 36. Annalibus notatum eſt M. Piſone, &
D M. Meſſala Coſſ. ad 14. Kal. Oct. Domitium Ænobarbum Ædilem curulem vrſos Numidicos cẽtum, & totidem venatores Æthiopas in Circo dediſſe. Mirot adiectum Numidicos eſſe, cùm in Africa Vrſos non gigni conſtet. Martialis vrſos Numidicos agnoſcit libro 1. epigr. 140.

Quod fræno Libyci domantur vrſi.

Et quod Suetonius dixit cap. 21. in Claudio, Africanas conficiente turma equitum Prætorianorum, ducibus Tribunis, ipſóque Præfecto; Xiphil. de vrſis interpretatur. *ἄρκτους τετρακοσίους μετ' ἑτέρων λιβυκῶν θηρίων.* Videtur tamen diſtinguere à feris Libycis p. 126. *ἄρκτους πεντακοσίους, καὶ τῇ μετὰ ταύτην θέᾳ ἴσα λιβυκὰ θηρία διέφθειρεν. Vrſos quingenos confecit, & altero ſpectaculo totidem feras Libycas.* p. 150. *τετρακοσίους ἄρκτους, καὶ τετρακοσίους λέοντας, quadringentos vrſos, & totidem leones.* Symmachus item lib. 2. epiſt. 75. Libycam congreſſionem de leonibus accipit, his verbis; Et de leonibus fama continuit, quorum aduentus poſſet efficere vt vrſorum de-
E fectum congreſſio Libyca repræſentaret, lib. 6. epiſt. 76. Libyca congreſſio leonum eſt. Omnino vrſi alij ſunt à feris Africanis. Liuius lib. 44. Scipionis ludis Circenſibus 40. vrſos, 63. Africanas, 40. elephantos miſiſſe. quamquam in Africa fuêre vrſi, vt alibi oſtẽdo. Porrò Africanæ non tantùm dicuntur leones, ſed & tigres, pantheræ, leopardi. Auguror è Plinio lib. 8. cap. 17. Fuit vetus S. C. ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Primus Scaurus Ædilitate ſua varias 150. vniuerſas miſit, deinde Pompeius Magnus 410. D. Auguſtus 420. Suetonius in Caligula cap. 18. Africanarum venationem vocat. Meminit Cœlius lib. 8. epiſt. ad famil. epiſt. 8. Me tractat liberaliter Curio, & mihi ſuo munere negotium impoſuit. Nam ſi mihi non dediſſet eas quæ ad ludos ei aduectæ erãt Africanæ, potuit ſuperſedere. Tibi curæ ſit vt aliquid iſtinc beſtiarum habeamus. epiſt. 9. Ferè tibi literis omnibus de pantheris ſcripſi, alias Africanas Cybiratas acceſſeris. Propriè Africanæ de leonibus dicuntur, quos
Libycos

Digitized by Google

Libycos fœtus vocat Claudianus lib. 3. de laudib. Stiliconis, A

Iámque pererratis Libyæ flagrantibus oris
Legerat eximios Phœbi germana leones
Heſperidas, qui ſæpe fugant, ventóque citatis
Terrificant Atlanta iubis. ———
Tyrrhenas Libycos fœtus amplexa per vndas.

In Panegyrico Mallij,

Perfoſſíque ruant populo pallente leones,
Quales Mygdonio curru frænare Cybele
Optat. ———

Leonum ſimul plurium pugnam Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli Ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium Sylla, qui poſtea Dictator fuit, in Prætura. B
Poſt eum Pompeius Magnus 600. ac in iis iubatorum 315. Cæſar Dictator 400. Author Plin. lib 8. cap. 16. Vopiſcus in Probo; Editi deinde centum leopardi Libyci, centum deinde Syriaci, centum leænæ, & vrſi ſimul 300. quarum omnium ferarum magnum magis conſtat fuiſſe ſpectaculum quàm gratum. Claudianus lib. 3. Stiliconis,

Tum virides pardos, & cætera colligit Auſtri
Prodigia. ———

In Panegyrico Mallij,

Obuia fulminei properent ad vulnera pardi
Semine permiſto geniti, cùm fortè leæna
Nobiliorem vterum viridis corrupit adulter.

Feræ illæ immanes, nimirum pardi, pantheræ, leones, tigres, condito in corporis vaginas vnguium mucrone ingrediuntur, ne refringantur hebetentúrque, auerſis falculis currunt, nec niſi appetendo prætendunt. Plin. lib. 8. Varro lib. 4. de lingua Latina. Alexandria nuper aduecta camelopardalis, quod erat figura vt camelus, maculis pantheræ. Conſule Diodorum lib. 2. Dionem in Iulio. Camelopardalis certè Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primùm viſa Romæ. ait Plin. lib. 8. cap 18. Ea dicitur Nabis Ægyptiis, ouis fera, collo ſimilis equo, pedibus & cruribus boui, albis & rutilis maculis, ait Plinius. τότε πρῶτον εἰς τὴν ῥώμην εἰσήχθη Cæſaris triumpho. Dio lib. 43. quam ibidem graphicè depingit. Pompeij Magni primùm ludi oſtenderunt chaum, quem Galli paphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Idem ex Æthiopia quas vocant Cephos, quarum pedes poſteriores pedibus humanis, & priores manib. fuêre ſimiles. Hoc animal poſtea Roma non vidit. Plin. lib. 8. cap. 19. Apri palæſtritæ Martiali lib. 3 epig. 8. D

Partitur apris glandulas palæſtritis.

Varro lib. 3. de re ruſtica; cùm ex palæſtra apris effunderetur glans. Vrſi quoque & biſontes exhibiti. Martialis,

Illi ceſſit atrox bubalus atque biſons.

Aliæ feræ editæ ornatu maximo. Gallieni enim pompa & ludis aguæ candentes ab vtraque parte ducentæ præceſſerunt, & ducenti elephanti, qui tunc erant Romæ. 1200. gladiatores pompaliter ornati, cum auratis veſtibus matronarum, manſuetæ feræ diuerſi generis ducentæ, ornatu quàm maximè affectæ. Res priùs inaudita gladiatores in pompa veſte aurata muliebri procedere. Pollio in Gallieno; Fuerunt ſub Gordiano Romæ elephanti 10. & 11. quorum ipſe miſerat 12. Alexandriæ 10. Alces, Tigres 10. Leones manſueti 60. Leopardi manſueti 30. Belbi, id eſt, Hyænæ 10. Gladiatorum fiſcalium paria mille, Hippopotamus & Rhinoceros vnus, Archileontes 10. Camelopardali 10. Onagri 20. (Ioſephus Scaliger legit E
agrioleontes) equi feri 40. quæ omnia Philippus ludis ſæcularibus vel dedit, vel occidit. Has autem omnes feras manſuetas, ac præterea efferas parabat ad triumphum Perſicum. nam omnia hæc Philippus exhibuit ſæcularibus ludis & muneribus, atque Circenſibus. Capitolinus in Gord. vbi Archileontes vocat leones iubatos, Ægypto in prouinciæ formam redacta Cleopatræ morte, Auguſtus Cæſar ludos edidit multis diebus, & equus fluuiatilis & Rhinoceros tunc primùm inducti ſunt in Theatrum. Rhinoceros autem Elephanti aliqua ex parte ſimilis eſt, cornu eminens habet in nare. Dio lib. 51. καὶ Καῖσαρ μὲν ἐπὶ τούτοις ἑορτὰς ἦγεν ἐφ᾽ ἡμέρας συχνάς, καὶ ἵππος ποτάμιος καὶ ῥινόκερως τότε πρῶτον εἰσήχθησαν εἰς τὸ θέατρον. ὁ δὲ ῥινόκερως ἐλέφαντι τὴν προσέοικεν, κέρας δέ τι κατ᾽ αὐτὴν τὴν ῥῖνα προέχει. Alius eſt Monoceros, de quo Ælianus & Tzetzes Chiliade 5. cap. 7. θηρίον ὁ μονόκερως τυγχάνει

Digitized by Google

A τυγχάνει φιλευώδης. Feta eſt boni odoris amans, quam vt capiant, iuuenem fortem ac validum aromatis cumulant. Vnicornis odore illecta cornu manuleis iuuenis implicat, ille aſtringit, alij cornu abſcindunt. Gregorius in Moralibus ait, virginis odore & habitu ad arborem alligatæ captam in ſinu eius obdormire ſolitam, à qua ſunc deuinciatur. Aduolant venatores, & feram domant. De Rhinocerore Martial. lib. 14. epig. 53.

Nuper in Auſonia domini ſpectatus arena,
Hac erit ille tibi, cui pila taurus erat.

epig. 9. lib. 1.

Præſtitit exhibitus tota tibi Cæſar arena,
Quæ non promiſit prælia Rhinoceros.

& epig. 22.

Namque grauem gemino cornu ſic extulit vrſum,
B *Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.*

Geminum cornu ineſt Rhinoceroti, alterum maius, alterum minus, ſed ſupra illud ingens. Pauſan. lib. 9. σφίσιν ἐπ᾽ ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ, οὐ μέγα. *In illis ſingulis in ſumma nare eſt cornu, & aliud ſupra illud, non magnum.* Bodinus parum commodè exiguum iſtud ſub maiori ponit. Marſilius vir eruditus à Pauſania diſcedit, vt in humero Rhinocerotis cornu collocet, Calderino Frigido auctore. Edebantur elephanti, quos Italia primùm vidit Pyrrhi Regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis viſos anno vrbis 472. deinde anno 502. centum quadraginta duo fuêre tranſuecti ratibus, quas doliorum conſertis ordinibus diſpoſuerant. Verrius eos pugnaſſe in Circo, interfectóſque iaculis tradit, penuria conſilij, quoniam neque ali placuiſſet, neque donari Regibus. L. Piſo
C inductos duntaxat in Circum, atque vt contemptus eorum increſceret, ab operarius haſtas præpilatas habentibus per Circum totum actos. Plin. lib. 8. cap. 6. Pompeius primus in Circo Elephantorum duodeviginti pugnam edidit commiſſis more prælij noxiis hominibus, & tot miſerorum hominum cateruas ſub alio cœlo natas belluis obiecit. Seneca lib. de breuit. vitæ cap. 13. idque editionis ſuæ die vltimo, teſte Cicer. lib. 7. epiſt. ad famil. elephantorum extremus dies fuit. Plin. lib. 8. cap. 7. Inducti in Circum elephanti pugnauerũt, & iaculis confoſſi ſunt. Vniuerſi eruptionem tentauêre, non ſine vexatione populi circumdati clathris ferreis, quare Iulius in Circo ſpectaculum editurus euripis arenam circumdedit, quos Nero ſuſtulit equiti loca addens. Vulgare Tigrium ſpectaculum fuit poſt Auguſtum. Martial. l. 8. epig. 26.

Non tot in Eois timuit Gangeticus aruis,
Raptor in Hircano qui fugit albus equo.
D *Quot tua Roma nouas vidit Germanice Tigres,*
Delicias potuit nec numerare ſuas.

Ferarum autem ſpectaculum non modò Romanis in amoribus fuit, ſed & Græcis. Iulian. in epiſt. pro Argiuis. Corinthij, inquit, ad agones muſicos inſtituendos, aut gymnicos non multa egent pecunia, ad venationes autem quæ in Theatris ſæpe fiunt, Vrſos emunt & Pardalos, quos ſumptus facilè ferunt vt opulenti. οὐδὲ γὰρ ἐς χορηγίαν ἀγώνων γυμνικῶν ἢ μουσικῶν οἱ Κορίνθιοι τῶν πολλῶν δέονται χρημάτων. ἐπὶ δὲ τὰ κυνηγέσια τὰ πολλάκις ἐν τοῖς θεάτροις ἐπιτελούμενα ἄρκτους καὶ παρδάλεις ὠνοῦνται, ἃ δὲ αὐτοὶ μὲν εἰκότως φέρουσι διὰ τὸν πλοῦτον. Scoticos canes proluſionis die quæſtor Symmachus exhibuit. lib. 6. epiſt. 76. idem epiſt. 115. lib. 9. Addaces igitur & Pygargos mihi opto præſtari, quorum copiam limes vobis finitimus adminiſtrat. Plinius meminit Addacis lib. 11. cap. 37. lib. 10. cap. 3. Pygargos eſſe genus aquilæ ſcri-
E bit Iuuenal. ſatyra 11.

——— Pygargus
Et Scythicæ volucres. ———

Alij ſunt Pygargi è caprearum ſylueſtrium genere apud Plin. lib. 8. cap. 57. Allatus eſt & in vrbem Phœnix Claudij Principis cenſura anno vrbis 500. & in Comitio propoſitus, quod actis teſtatum eſt, ſed quem falſum eſſe nemo dubitaret. Ex ea ferarum in Amphitheatro varietate factum arbitror, vt feræ in amoribus Romanis eſſent. Martial. lib. 7. epig. 86.

Si meus aurita gaudet glaucopide Flaccus,
Si fruitur triſti Canius Aethiope.
Publius exiguæ ſi flagrat amore catellæ,
Si Chronius ſimilem cercopithecon amat.

Delectat Marium ſi pernicioſus ichneumon,
Pica ſalutatrix ſi tibi Lauſe placet.
Si gelidum collo nectit Gracilla draconem,
Luſciniæ tumulum ſi Teleſina dedit.
Blanda Cupidinei cur non amet ora Labycæ,
Qui videt hæc oculus monſtra placere ſuis?

Lupum ceruarium è Gallia in Pompeij Magni arena ſpectatum ait Plinius lib. 8. cap. 22. Primus hippopotamum & quinque crocodilos Romæ Ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo oſtendit. cap. 26. Crocodilum deſcribit Cedrenus in Mauricio, pag. 328. ventre albo, cùm reliquo corpore colorem nigri lapidis referat. os hians ad humeros vſque patet. Solebat (Auguſtus) etiam intra ſpectaculorum dies, ſi quando quid inuſitatum dignúmque cognitu aduectum eſſet, id extra ordinem quolibet loco publicare, vt Rhinocerotem apud ſepta, Tigrin in Scena, anguem quinquaginta cubitorum pro Comitio Sueton. in Auguſto cap. 43. Pompeij Magni ludis Rhinoceros viſa vnius in nare cornu. Plin. lib. 8. cap. 20. non modò feræ ipſæ & ingentia cete in arenam inferebantur, ſiue animata eſſent, ſiue exanima; verùm & earum ſimulacra ad naturam expreſſa: ſub Seuero enim ſimulacrum ceti cuiuſdam immanis Romam eſt aduectum, quod quingentos Vrſos caperet. Xiphil. πλοῖ ἢ τέτε κήτε ἀπεμίγεθες ἰδὼν, καὶ τὸ μίμημα αὐτῦ εἰς τὸ κυνηγέσιον εἰσαχθὲν πεντήκοντα ἄρκτες εἰσεδέξατο. Beluæ cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda oſſa Romæ, apportata ex oppido Iudæ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in Ædilitate ſua M. Scaurus longitudine pedum 40. altitudine coſtarum Indicos Elephantos excedentes, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali. Plin. lib 9. cap. 5. Crocodili non ſpectaculi modò causâ, ſed & pugnæ editi. Titus Amphitheatro dedicato thermíſque iuxta celeriter exſtructis, in veteri naumachia dedit vno die quinque millia omne genus ferarum. Suetonius in Tito cap. 7. Antoninus Pius edidit munera, in quibus elephantes & crocodilos etiam atque hippopotamos, & omnia ex toto orbe terrarum cum Tigridibus exhibuit, ait Capitolinus. Dio in Seuero, κορακότας ζῶον ἰνδικὸν, καὶ τότε πρῶτον εἰς τὴν ῥώμην, ὅσα καὶ ἐγὼ ἐπίσταμαι, εἰσήχθη. ἔχει ἢ χροίαν μὲν λεαίνης τίγρεσι μεμιγμένης. εἶδος ἢ ἐκείνων (ἐκείνε) τε καὶ κυνὸς, καὶ ἀλώπεκος ἰδίως πως συγκεκραμένων. Corocotas, inquit, animal Indicum, tunc primùm Romam quod ego ſciam, inductum eſt. habet autem colorem Leænæ Tigri mixtæ. Species eius canis & vulpeculæ in vnum coëuntium. Hæ omnes feræ ex Ægypto, Africa, Gallia, Alpibus. Claud. Panegyrico Mallij,

Quicquid monſtriferis nutrit Getulia campis,
Alpina quicquid tegitur niue, Gallica ſiquid
Sylua timet, iaceat, largo diteſcat arena
Sanguine. ———

Item è Dalmatia, Pindo, Germania, Apennino, Gargano, Hiſpania. Claud. lib. 3. Stiliconis,

Dalmatiæ lucos, abruptáque brachia Pindi
Sparſa comam Britomartis agit, tu Gallica cingis
Luſtra Leontodame, Germanorúmque paludes
Eruis, & ſi quis deſcenſus arundine Rheni
Vaſtus aper nimio dentes curuauerat æuo,
Nubiferas Alpes, Apennínique receſſus,
Garganíque niues Hecaërge prompta fatigat,
Speluncas canibus Thero rimatur Iberas.

E Sicilia item, Cyrno, montibus Pyrenæis. ibidem,

——*& quos iam frigore ſegnes*
Pyrenæa tegit latebroſis frondibus ilex,
Cyrnæis, Siculíſque iugis venata virago, &c.

Saluian. lib. 6. Adeuntur enim loca abdita, luſtrantur inuij ſaltus, peragrantur ſyluæ inexplicabiles, conſcenduntur nubiferæ Alpes, penetrantur niuiferæ valles, & vt deuorari poſſint à feris viſcera hominum, non licet naturam rerum aliquid habere ſecretum. Struthiocameli, ſeu ſtruthiones in Circo exhibiti ſunt. Capitolinus. Alces 10. Tauri Cybiratici centum, ſtruthiones Mauri miniati triceni. Herodianus de Commodo, λαβὼν σὺν ποτὲ βέλη ὧν αἱ ἀκμαὶ ἦσαν μηνοειδεῖς τὰς μαυρυσίας ςρυθὺς ὀξύτατα φερομένας, καὶ ποδῶν τάχει, καὶ κολπώσει πτερῶν κεφαλῶν ἀφῃρημένας ὁρμῇ τῦ βέλυς ἔτι περιθεῖν αὐτὰς ὡς μηδὲν παθέσας. *Commodus acceptis*

A *acceptis iaculis quorum cuſpides erant lunatæ, ſtruthiones Mauros confixit celerrimè currentes velocitate pedum & alis ſinuatis, quibus cùm capita deciſa eſſent, nihilominus impetu iaculi currere perſeuerabant, quaſi nihil paſſi eſſent.* Paſſer ſimpliciter dicitur ſtruthio, vel paſſer marinus. Vetus inſcriptio. ÆDILITATEM LAVDABILITER ADMINISTRAVIT, ET DIEM FELICISSIMVM III. IDVS IANVAR. NATALEM DEI PATRIS NOSTRI VENATIONE PASSERIS, DENIS BESTIIS, ET IV. FERIS DENTATIS, ET IV. PARIB. FERRO DIMICANTIBVS, CÆTEROQVE HONESTISSIMO APPARATV LARGITER EXHIBVIT. Claudianus in ſexto Conſulatu Honorij de Circo loquens,

Nec ſolis hic curſus equis, aſſueta quadrigas
Cingit raua tigris, ſubitæque aſpectus arenæ
B *Diffundit Libycos aliena valle leones,*
Hic & belligeros exercuit area luſus.

Quæſitum an ſint vrſi in Libya; negat Plinius libro 8. cap. 36. Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrſos gignit. Contrà Herodot. in Melpomene de Lybia ad ortum, καὶ οἱ λέοντες κατὰ τούτους εἰσὶ, καὶ οἱ ἐλέφαντες, καὶ ἄρκτοι. Solinus cap. 29. Numidici vrſi forma cæteris præſtant, rabie duntaxat ac villis profundioribus. Iuuenalis,

Profuit ergo nihil miſero quod cominus vrſos
Figebat Numidas. ————

Martialis,

Quot fræno Libyci domantur vrſi.

Strabo de Mauris, τὰς δὲ τῶν λεόντων, καὶ παρδάλεων, καὶ ἄρκτων δορὰς ἀμπέχονται. Lipſius per Li-
C bycos vrſos Leones intelligit. malè. Virgilius,

——*pelle Libyſtidis vrſæ.*

Pellibus leonum, pardaleon, & vrſorum Mauri amiciuntur, ait Strabo. Feræ Africanæ fuère Leones, Pantheræ, Leopardi, Tigres, quas & varias vocant. Liuius lib. 40. & iam magnificentia creſcente notatum eſt ludis Circenſibus Pub. Cornelij Scipionis Naſicæ, & Pub. Lentuli Ædilium curulium 63. Africanas fuiſſe. Plinius lib. 8. cap. 17. Senatus Conſultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permiſitque Circenſium gratiâ importari. Primus autem Scaurus Ædilitate ſua varias 50. vniuerſas miſit. Suetonius in Caligula cap. 18. Edidit & Circenſes plurimos à manè vſque ad veſperam, interiecta modò Africanarum venatione. De Vrſis conſule Symmachum lib. 2. epiſt. 46. & 76. libro 4. epiſt. 56. lib. 5 epiſt. 65. lib. 10. epiſt. 9.
D & 11. De eorum pugna cum venatoribus arenariis Caſſiodorus lib. 5. epiſt. 42. Primus fragili ligno confiſus currit ad ora belluarum, & illud quod cupit euadere magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat & prædator, & præda, nec aliter rutus eſſe poteſt niſi huic quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre ſaltu corporis eleuato quaſi veſtes leuiſſimæ ſupinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra belluam libratus, dum moras diſcedendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Edebantur & Crocodili ex Ægypto aducti. Symmachus libro 6. epiſt. 43. Crocodilos theatrali ſpectaculo publicatos ſcribit. Illi ſecundis ludis congreſſionum more confecti ſunt. Licèt, inquit, eos cibi abſtinentia longum viuere poſſe non ſpondeat. Nam pertinaciter cibo abſtinent. libro 9. epiſt. 122. libro 10. epiſt. 14. Spectaculum illud, quia rarum, populo gratum fuit. Ammianus libro 22. Eas monſtruoſas raritates in belluis ſuæ ætatis inueniri nuſquam poſſe ait, vti regionum incolæ coniiciebant inſectantis multitudinis tædio ad
E Blemmyas migrare compulſas. Editæ & crocutæ & hippopotami. Capitolinus in Antonino Pio; Edita munera, in quibus Elephantos, Crocutas, & Tigrides, & Rhinocerotes, & Crocodilos, atque hippopotamos exhibuit. Plinius libro 8. cap. 30. crocutam ex hyæna & leæna Æthiopica natam putat. Xiphilinus ait, eam Romæ primùm ſub Seuero viſam; figura eſt quaſi conflata ſit ex cane & vulpe, color leænæ permixtæ cum tigri. Ælianus libro 7. de animalib. cap. 22. corocottam vocat, quam ait φθέγγεσθαι ἀνθρωπίνην, *loqui humana voce*, & nominatim frondatores appellare, vt deuoret. Erant autem animalia quædam herbatica, vt Vopiſcus appellat, Ariſtoteles ποηφάγα, καρποφάγα, ῥιζοφάγα, quædam ὠμοβόρα, σαρκοφάγα, vt Leones, Vrſi, & Crocodili. θῆρα Græci propriè Leonem vocant, vt vult Galenus, ideo Homerus Idam μητέρα θηρῶν appellat, id eſt, *matrem Leonum.* Horatius,

 A

Nec Iubæ tellus generat Leonum
Arida nutrix.

Feras Libycas fuiſſe Leones & Leopardos docet Symmachus libro 2. epiſt. 46. libro 7. epiſt. 122. Vopiſcus in Probo; Gordianus feras Libycas vno die centum exhibuit: Vrſos vno die mille, ait Capitolinus. Paulinus in vita Sancti Ambroſ. dimiſſi Leopardi grauiter laniatos reliquerunt. Petronius in ſatyt.

Quæritur in ſyluis Mauris fera, & vltimus Ammon
Afrorum excutitur, ne deſit bellua dente
Ad mortes pretioſa ſuas, premit aduena claſſes
Tigris, & aurata gradiens vectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.

Saluianus lib. 6. In ſpectaculis primum deliciarum genus eſt mori homines, impleti ferarum aluos humanis carnibus cum circumſtantium voluptate. Atque vt hoc fiat orbis impēdium eſt. Rhinocerotes ſæpe Romæ exhibiti, quibus Strabo lib. 16. naſum eſſe dicit cornu adūcum omni enſe fitmius; ἡ ῥὶς κέρας σιμὸν στερεώτερον ὀςέυ παντός. deſcribitur à Pauſania lib. 9. B

CAP. XX.

De ferarum vocibus.

IN cauea magni fuēre Leonum, ferarúmque rugitus; tonitrua Leonum vocat Vopiſcus, fragoſa murmura Claudianus lib. 3. Stiliconis,

—— quorúmque impune fragoſa C
Murmura paſtores nunquam excepēre per auras.

Ita lego, non *per aures*. Martialis lib. 8. murmur appellat.

Auditur quantum Maſſyla per auia murmur.

S. Baſilius βρυγμὸν, *fremitū*. Aliarum animantiū voces variis vocabulis exprimuntur, quorum pleraque hic adſcribo. Hirrire, & ringi canum eſt. Feſtus (*R*) literam caninam vocat. Perſius,

—— ſonat hic de nare canina
Littera. ————

Lucillius,

Irritata canis quod homo quam planiùs effert.

Hirriunt & ringunt, cùm iam reſtringunt dentes; mutiūt, cùm incipientes irritari *mu* edunt. Plautus, cum latranti nomine. in vet. gloſſ. *hillus*, φωνὴ κυνός. puto, *hirrus*: aut legendum *hylus*; vnde hylax nomen canis. baubari, gannire, voces canum. Lucret. lib. 5. D

Irritata canum cùm primùm magna Moloſſum
Mollia victa fremunt duros nudantia dentes,
Longè alio ſonitu rabie diſtricta minantur,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Ac cùm deſerti baubantur in ædibus. ——

Ariſtophanes in Pace, canes σιπηρότες. Ouidius in Philomela,

Tigrides indomitæ raucant, rugiúntque Leones,
Panther caurit amans, Pardus hiando felit.
Dum Lynces orcando fremunt. ——

Vet. gloſſ. ἔλαφος κράζει, *bardit*, *rugit*. Auium voces, ἀετὸν κλάζειν, γεράνους κλαγγάζειν, ἱέρακας ῥύζειν, ἀλεκτρυόνας ᾄδειν, κόκκυγας κοκκύζειν, πέρδικας πτιβύζειν, ἢ κακκαβίζειν, ὄρτυγας ψυλίζειν, κύκνους ᾄδειν, τρύγονας τρύζειν, περιστερὰς γογγύζειν, κορώνας κρώζειν, κολοιοὺς κλώζειν, ἢ κολοιᾶν, κοψίχους σίζειν, τέττιγας τερετίζειν, μελίττας βομβεῖν, ἔποπας ποπίζειν, γλαῦκας ὑίζειν, μελεαγρίδας καγκάζειν, νυκτερίδας τετριγέναι, κίττας κιτταβίζειν, χελιδόνας ψιθυρίζειν, ἀηδόνας ὀξυφωνεῖν, χῆνας παπάζειν, δράκοντας συρίττειν. Elephas barrit Feſt. Vrſus vncat, Aper frendet. Barrus barrit, Cerui glocitant & Onagri, quiritat Vertes, Aſellus oncat, blacterat Aries, Aſinus rudit, Hircus mutit, Vulpes gānit, Catulus glaucitat, Lepus vagit, Mus mintrat, Muſtela dinrrit; Grillus grillat, deſticat Sorex, Turdus trutilat, Paſſer pippit & pipilat, Sturnus piſitat, Perdix cacabat, Anſer gratitat, plauſitant Palumbes, Anas tetrinit, Grues gruunt, Cygni renſār, Accipiter pipat, Miluus lipit, cucurrit Gallus, Gallina gracillat, pupillat Pauo, triſſat Hirundo, clāgūt Aquilæ, Vultur pulpat, Graccu lus frigulat, Ciconia glotorat, Cuculi cuculant, F

ſitinit

Digitized by Google

A ſtitinit Cicada, bombilat Apis, auiculæ omnes minuriunt, *μινυρίζουσι*, bubulat Bubo, Noctua cucubat, Veſpertilio ſtridet, Butio bubit, Regulus zinzilulat. Feſt. Cameli blaterant *βλάζ.* gingriunt Anſeres, vnde tibiæ exiguæ gingrinæ, gingriatur, glocire & glocitare Gallinarum cùm ouis incubituræ ſunt. Ingere Milui dicuntur cùm vocem emittunt. vet. gloſ. ingit, *ἰκτὶν βοᾷ*. Varro, ingere volitans Miluus aquam è nubibus tortam indicat fure. Pollux lib. 5. cap. 13. *κυνῶν ὑλακτεῖν, κνυζᾶσθαι, ὑλάζειν, ῥύζειν, βλύζειν, σκυζᾶν· λύκων ὠρύεσθαι· λεόντων βρυχᾶσθαι· ἵππων χρεμετίζειν· συῶν γρυλλίζειν· αἰγῶν φριμάττεσθαι· ὄνων βρωμᾶσθαι, ὀγκᾶσθαι.* Diuerſæ animantium voces bellè exprimuntur, appellantúrque à Nonno Heliopolit. lib. 2 Dionyſiac.

> *Ὠρύγη κελάδησε λύκων, βρύχημα λεόντων,*
> *Ἄσθμα συῶν, μύκημα βοῶν, σύριγμα δρακόντων,*
> B *Παρδαλίων θρασὺ χάσμα κυνοστομέων ὑλάγμα,*
> *Καὶ βλοσυρῶν μέγα χάσμα διαπτύξασα γενείων*
> *Ἄρκτος.*——

Id eſt, *vlulant lupi, Leones rugiunt, balant ſues, mugiunt boues, ſibilant dracones, biant pardales, rabunt canes, biant vrſi.* Varro in aboriginib. mugit bos, ouis balat, equi hinniunt, gallina pipat. Spartian. in Getat; Agni balant, palumbes minuriunt, vrſi ſæuiunt, leopardi rictant. Placet hîc quædam apponere nondum vulgata è manuſcriptis antiquis. *ὁ κροκόδειλος θηρίον ὁμοῦ καὶ ἰχθύς, καὶ μέγα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις οὐρᾶς. οὐ μὴν ἔχει τὸ πλάτος τοῦ μεγέθους ἀνάλογον. ἡ δὲ δορὰ αὐτοῦ λεπτὴ τυγχάνει ῥυσσή, καὶ ἡ χροιὰ οὐ νῶτα αὐτοῦ πέτρῃ μελαίνῃ ἔοικεν. γαστὴρ λευκή, πόδες τέσσαρες εἰς τὸ πλάγιον ἠρέμα κυρτοῦνται καθὼς τῆς χερσαίας χελώνης. οὐρὰ μακρὰ καὶ τραχεῖα. τὸ ῥάχιος ἐστιν ἑνὸς ὀστοῦ τελευτή. ἐντέθμηται δὲ ἄνωθεν εἰς ἀκάνθας, καί εἰσιν ὡς αἱ τῶν πριόνων ἀκμαί, καὶ τύπτει αὐτῇ*
C *πρὸς οὓς ἂν παλαίει. κεφαλὴ τοῖς νώτοις συνυφασμένη, καὶ εἰς μίαν ἰθυνομένη στάθμην. ἐπὰν χάνῃ ὅλη στόμα γίνεται μέχρι τῶν ὤμων χάσμα ποιοῦσα.* Item, *ὁ κροκόδειλος μόνος ὑπτία πλησιάζει τῇ θηλείᾳ ἣν ἐν τῇ ὄχθαις ἀνατρέπει. ἔχων δὲ ὀξυτάτην ὀσμήν, εἰ γνώσῃ ὑφ' ἑτέρου μιανθεῖσαν τοῖς ὄνυξι διαρρήξας τὴν γαστέρα αὐτῆς πάντα τὰ ἔντερα κατεσθίει. περὶ γὰρ τὴν γαστέρα ἐστὶ τρυφερὸν τὸ ζῶον. τὰ γὰρ νῶτα αὐτοῦ σιδαραῖς λεπίσιν ἐνδέδυται, ὥστε καὶ σίδηρον ἐπενεχθέντα ἀμύνεσθαι. μετὰ δὲ τὴν ὁμιλίαν πάλιν ταῖς χερσὶν αὐτὴν ἐπικυφίζων συνεπιστρέφει.* Georgius Monachus in Exaëmeron. *καὶ μικρὸς ὕλλος ὑγροχέρσῳ θηρίῳ φθορὰν ἐφιστᾷ τῇ τομῇ τῶν ἐντέρων. λαθρὰ γὰρ αὐτῷ προσβαλὼν κεχηνότι διατρέχει τὰ σπλάγχνα σωλῆνος δίκην, τέμνων τε κρυπτὴν ἐξόπισθεν θύραν φονεὺς διαδρὰς οἴχεται σεσωσμένος. ἄλλη δέ τις πέφυκεν ὄρνεου φύσις ἣ τοῖς ὀδοῦσι βόσκεται τοῦ θηρίου καὶ τοῖς περιττοῖς ἐσθίεται λειψάνοις. ὅταν τὸν ὕλλον γειτνιῶντα προσβλέπει, κράζει, πτεροῦται, ποσὶ περιτρέχει, κνήθει δὲ τοῖς ὄνυξι ὡς πρὸ τοῦ φόνου κῆρυξ ὀλέθρου γίνεται ζωηφόρος.* *Crocodilus*, inquit, *fera ſimul & piſcis eſt, à capite ad caudam oblon-*
D *gus, ſed longitudini latitudo non reſpondet. eius pellis tennis eſt, color petræ nigræ ſimilis. venter albus, quatuor pedes in curuum leuiter flectuntur inſtar teſtudinis terreſtris. cauda longa & aſpera. ſpinæ quod vnicum eſt os finis eſt. ſecatur autem ſurſum in ſpinas quæ ſunt inſtar ſerræ acuminatæ, & ea ferit eos cum quibus luctatur. caput humero contextum eſt, & in vnam regulam directum. ſi quando hiauerit, totum os aperitur ad humeros vſque.* Item, *Crocodilus ſolus ſupinam init fœminam, quam in ripa collocat. cùm autem ſit narris ſagaciſſimæ, ſi odoratur adulterium, vterum eius diſrumpit, & omnia viſcera deuorat. ventre enim delicato eſt. dorſum ſquamis horret, vt ferro ſit impenetrabile. poſt coitum manibus eam erigit.* Item, *paruus hyllus amphibio animali perniciem conſciſcit, diſruptis inteſtinis. Hians enim ſubit, & viſcera percurrit, quaſi per tubum. ſecans autem occultam pone ianuam homicida exit incolumis. alia eſt auis quæ alitur è reliquiis ciborum, qui dentibus eius hærent, quæ accedentem hyllum animaduertens exclamat, volitat, pedibus circumcurrit, & vnguibus vellicat, & ante necem, quaſi præco ſalutifer admonet crocodilum, ſibi vt caueat.* Vide Herodotum, Diodorum,
E Iſidorum, Ælianum.

CAP. XXI.

De manſuetariis.

Feræ captæ cùm eſſent, manſuetariis vt plurimum tradebantur, qui eas cicurarent, & manum ac flagellum ferre condocerent. Dicuntur manſuetarij à Lampridio in Heliogabalo, *διδάσκαλοι* & *χειροτρόφοι*, *magiſtri & fœnum præbentes*, à Strabone lib. 15. magiſtri à Martiali lib. 1. epig. 75. Pollux lib. 1. cap. 10. *ἐλεφαντηγωγὸν* vocat eum qui Elephanti ſit magiſter; *ἐλεφαντάρχην* verò eum qui præſit magiſtris; Ariſtoteles lib. 1. cap. 1. de animal. hiſt.

Digitized by Google

hiſt. ἐλεφαντικήν. Mathematici arbitrantur eos qui ſub Leone, Scorpio, vel Sagittario naſcuntur, exoraturos Tigres, domituros Leones, cum elephante locuturos, palpaturos pantheras. Manil. lib.4. A

Et quibus in biſero Centauri corpore ſors eſt
Naſcendi conceſſa, libet coniungere currus,
Quadrupedum omne genus poſitis domitare magiſtris.

Quidam legunt;

Quadrupedum genus impoſitis domitare magiſtris,
Exorare Tigres, rabiémque auferre Leoni,
Cúmque elephante loqui, tantámque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad ſpectacula molem. B

lib.5. de iis qui ſub Leone naſcuntur & Scorpio;

Non inimica feræ tali ſub tempore natus
Ora feret, placidas reget in commercia gentes,
Ille manu vaſtos poterit frænare Leones,
Et palpare lupos, Pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati ſyderis vrſas,
Inque artes hominum, peruerſáque munera ducet.
Ille Elephanta premet dorſo, ſtimulíſque monebit
Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.
Ille Tigrim rabie ſoluet, pacique domabit,
Quæque alia infeſtant ſyluis animalia terras,
Iunget amicitia ſecum, catulóſque ſagaces. C

Quanquam Vrſi, vt manſueti eſſent, ſemper in iram proni & rabiem. Iuuenalis,

——————rabido nec perditus ore
Fumantem naſum viui tentaueris Vrſi,
Sit placidus licèt, & lambat digitóſque pedéſque,
Si dolor & bilis, ſi iuſta coëgerit ira,
Vrſus erit. ——————

Cicures effici dicuntur feræ, quæ vox etiam ad homines transfertur. Tertullian. aduersùs Valentinum cap 37. cicuria enniana vocat, ingenia ſimplicia & craſſa. & Hieronym. lib.2. aduersùs Rufinum; Sed nos, inquit, ſimplices homines & cicures enniani, nec illius ſapientiam, nec tuam qui interpretatus es, intelligere poſſumus. Ælian. lib.6. cap.8. πωλοδαμική, σκυλακοτροφική, ἐλεφαντοκομία, λεοντοτροφία, ὀρνεοτροφία. Iulius Firmicus lib.8. Aſtron. Ferarum manſuetarij, qui Vrſos, Tauros ac Leones feritate depoſita humanis conuerſationibus ſociant. lib.3. ferarum præpoſiti ac magiſtri. Ælian. ὁ τῆς τοῦ ἐλέφαντος κομιδῆς ἐγκεχειρισμένος τὴν φροντίδα. In Elephanto rector propriè dicitur. Liuius lib.37. Elephantibus addebant ſpeciem frontalia & criſtæ, & tergo impoſitæ turres, turribúſque ſuperſtantes, præter rectorem, quatuor armati. Lib.1. Machab. pro rectore ponitur Indus; ἐφ' ἑκάστου ἄνδρες τεσσαράκοντα δύο, οἱ πολεμοῦντες, καὶ ὁ ἰνδὸς αὐτοῦ. cuſtos à Seneca vocatur. Alij fuêre domini Elephantum. Vopiſcus in Aureliano; Solúſque omnium Aurelianus priuatus Elephanti dominus fuit. Vnde coniicias ſolos Imperatores & Magiſtratus Elephantorum dominos fuiſſe. Ælian. lib.3. cap.46. πωλευτὴς ἐλέφαντος, ἰνδὸς τροφεὺς τοῦ ἐλέφαντος. lib.2. de nat. animal. cap.11. ὀρχηστοδιδάσκαλος χοροδέκτης. lib.7. πωλευτής. cap.41. πωλευτικοί. lib.13. ἐλεφάντων μελεδωνός Illis feras ita fingebant, & ad omnem obedientiam formabant, vt Pardi iungerentur ad iugum, Cerui fræna manderent, Vrſi habena regerentur, Apri capiſtrum admitterent, Biſontes eſſeda traherent, Elephanti ſaltarent, lepores in ore Leonum luderent. Martialis lib.1. epig.149 D E

Picto quod iuga delicata collo
Pardus ſuſtinet, improbæque Tigres
Indulgent patientiam flagello:
Mordent aurea quod lupata Cerui:
Quod fræno Libyci domantur Vrſi:
Et quantum Calydon tuliſſe fertur,
Paret purpureis Aper capiſtris:
Turpes eſſeda quod trahunt Biſontes:
Et molles dare iuſſa quod choreas

Nigro

Digitized by Google

A *Nigro bellua nil negat magiſtro;*
Quis ſpectacula non putet Deorum?
Hæc tranſit tamen, vt minora, quiſquis
Venatus humiles videt Leonum,
Quos velox leporum timor fatigat,
Dimittunt, repetunt, amántque captos:
Et ſecurior eſt in ore præda:
Laxos cui dare, peruióſque rictus
Gaudet, & timidos tenere dentes,
Mollem frangere dum pudet rapinam,
Stratis cùm modò venerint iuuencis,
B *Hæc clementia non paratur arte:*
Sed norunt cui ſeruiunt Leones.

Fuêre certi ſucci herbarum, quibus ora magiſtri fetis conſtringerent, ne dente læderent contrectantes. Fuêre & remedia quæ in potu data feras mitigarent, ait Plinius lib. 26. cap. 11. Nonnulli cordi Vulturis eam vim ineſſe putarunt, vt ab impetu ſerpentium ac ferarum, illud qui gererent, tuti eſſent, eodem auctore lib. 29. cap. 4. Ælianus lib. 1. de natur. animal. cap. 38. *θηρίων δὲ ἀλεξιφάρμακον ἦν ἄρα πάντων πιμελὴ ἐλέφαντος. ἣν εἴ τις ἐπιχρίσαιτο, καὶ εἰ γυμνὸς ὁμόσε χωροίη τοῖς ἀγριωτάτοις, ἀσινὴς ἀπαλλάττει.* Id eſt, *adeps Elephanti amuletum eſt aduersùs feras omnes. ea qui vnctus eſt, vt nudus occurrat, & concurrat cum feris, illæſus abit.* Item *ἀείζωον*, quod dicitur & ſedum, herba in potu data feras mitigat. Pantheræ Leonéſque non attingunt allio inunctos. Plin. lib. 36. cap. 11. lib. 29. cap. 4. His omnibus quaſi præbris & amuletis vſos
C eſſe crediderim magiſtros, ne ſæuitiam ferarum experirentur, quas & alloquiis mulcebāt, teſte Plinio lib. 8. cap. 41 Neque enim ſingulare eſt equis, vt plauſæ ceruicis ſonitum ament, ſicut ille loquitur, verùm etiam feris omnibus innatus laudis & blanditiarum amor. Audis Senecam epiſt. 86. Leonibus magiſter manum inſertat, oſculatur Tigrin ſuus cuſtos, Elephantem mimus Æthiops iubet ſubſidere in genua. Martial. lib. 2. epig. 75.

Verbera ſecuri ſolitus Leo ferre magiſtri,
Inſertámque pati blandus in ora manum,
Dedidicit pacem ſubitò feritate reuerſa.

Hoc veritus Philoſtratus lib. 7. admonet magiſtros qui Leones regunt, & cicurant, *μήτε παίωσι, μνησικακεῖν γὰρ, μήτε θεραπεύειν, ἀγερώχους γὰρ ἐκ τούτου φοιτᾶν, καταψῶντας δὲ μᾶλλον ἐς διαγωγὰ ἤδη ἄγειν, ne verberent eos, memores enim, & vltionis appetentes ſunt: ne blandiantur, aut*
D *ſtudioſiùs tractent, ex eo enim intumeſcunt: ſed manu palpantes, ad facilitatem & manſuetudinem deducant.* Antonius triumpho ſuo Leones iugauit, narrante Plutarcho, doctos opinor ab iis quos Seneca lib. 1. de benef. Leonum ora impunè tractare ait. Quid loquar funambulos Elephantos, ſeſſore impoſito? de quibus Dio in Nerone, *ὅτε δὴ καὶ ἐλέφας ἀνήχθη εἰς τὴν ἀνωτάτω τοῦ θεάτρου ἀψῖδα, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ σχοινίων κατέδραμεν ἀναβάτην φέρων. Elephas*, inquit, *euectus eſt in ſummum Theatri fornicem, vnde decurrit in fune ſeſſorem gerens.* Faſtigium Theatri, ſiue ſummam caueam intelligit, quam *κορυφὴν* vocat Dio lib. 49. Sueton. in Galba cap. 6. Galba Prætor commiſſione ludorum Floralium nouum ſpectaculi genus, Elephantos funambulos dedit. in Nerone cap. 11. Notiſſimus eques Romanus Elephanto ſuperſedens per catadromum decucurrit, id eſt, per funem, & *σχοινίον*, cùm tamen omnis per funem decurſio periculoſa fuerit. In Pandectis titulo de Venationibus; Nam ſi periculoſam rem ante venditionem facere ſolitus eſt (ait Iuriſconſultus) culpa tua id factum eſſe videbitur. puta enim
E eum fuiſſe ſeruum qui per catadromum deſcendere, aut in cloacam dimitti ſolitus eſſet, idem iuris erit. Imò & ſaltantium more inconditos motus edere, ventilare, arma per auras iacere, & proboſcide excipere cadentia, in gradu ſtare, concurrere animo & ſpecie bellantum, pyrrichen ludere condiſcebant. Plinius lib. 8. cap. 11. Germanici Cæſaris munere gladiatorio quoſdam inconditos motus dedêre ſaltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus ventis, atque inter ſe gladiatorios congreſſus edere, aut laſciuiente pyrriche colludere. poſtea & per funes inceſſêre lecticas etiam ferentes quaterni ſingulas, puerperas imitantes, pleníſque hominum tricliniis iêre per lectos, ita libratis veſtigiis, ne quis potantium attingeretur. Quid ſi videas Elephantem *πύργῳ τε μεγάλῳ, καὶ περιχρύσοις προτειχίσμασι τετειχισμένον*, id eſt, *ingenti turre, & inauratis propugnaculis munitum?* vt loquitur Ioſephus lib. 1. cap 1. belli Iudaic Lucret. lib. 5.

Inde boues Lucas turrito corpore, tetros A
Anguimanos.——————

Iis offerri moris fuit aſſes, quos qui offerebant, vt ſibi ludum facerent, manum ſubinde ſubducebant, Elephantem fraudantes. Sueton. in Auguſto cap. 57. vt quendam ioco corripuerit, quod ſic ſibi libellum porrigere dubitaret, quaſi Elephanto aſſem. Idem Macrob. lib. 2. Satur. cap. 4. Putas te aſſem Elephanto dare, quia manum retrahis, mox offers. Quid ſi procumbentem videas demiſſo capite, Regémque adorantem? Martial. lib. 1. epig. 17.

Quod pius, & ſupplex Elephas te, Cæſar, adorat,
Hic modo qui Tauro tam metuendus erat;
Non facit hoc iuſſus, nullóque docente magiſtro.

Quintus Curtius lib. 8. Rector more ſolito procumbere Elephantem in genua iuſſit, vt Porus aſcenderet. cæteri Elephanti ſe demiſêre. Ælianus lib. 2. de natura animalium cap. 11. B χορείαν δὲ, καὶ ὀρχηστικὴν, καὶ βαίνειν πρὸς ῥυθμὸν, καὶ αὐλούντων ἀκούειν, καὶ συνιέναι ἤχων διαφορᾶς, ἢ βραδύνειν ἐνδιδόντων, ἢ ταχύνειν παρορμώντων, μαθὼν οἶδεν ἐλέφας, καὶ ἀκριβοῖ, καὶ οὐ σφάλλεται. *Elephas*, inquit, *nouit, vbi didicerit choreas, & ſaltationes ad numerum obire, & audire tibiis canentes, & intelligere ſonorum diſcrimina, & tarditates, aut celeritates imperatas exſequitur, & exactus eſt, & non fallitur.* Item, ἐγὼ δὲ εἶδον καὶ γράμματα γράφοντα ἐπὶ πίνακος ῥωμαῖα ἀστραβῶς τῇ προβοσκίδι, καὶ ἀτρέπτως. *Vidi Elephantem, qui literas Latinas pingeret in tabula, proboſcide, nec deerraret.* Ibidem, culcitæ lectis humilibus in Theatri arena impoſitæ, deinde thoralia exceperant, tum ſtragulam veſtem variam. Calices magnifici propè poſiti erant, & crateres aurei, & argentei aqua pleni, menſæ eboreæ opipatæ, carnibus & panibus abundè refertæ: vbi omnia parata, inducti ſex Elephantes mares, veſte virili, totidem fæminæ, ſtola fæminea. accubuerunt decenter bini, mas cum fæmina. ſigno dato proboſcide pro manu mutila vſi, cibum moderatè cepêre. Singuli calices ſingulis appoſiti, quos genialiter obduxerunt, & feſtiuè leuitérque circumſtantes ſine contumelia aſperſerunt. C καὶ ἀρυόμενοι τῇ προβοσκίδι τὸ ποτὸν ἔπινον κεκοσμημένως. εἶτα ἀπέῤῥαινον σὺν παιδιᾷ, καὶ οὐχ ὕβρει. Ibidem, θέαν ἐπετέλει ῥωμαίοις ὁ γερμανικὸς ὁ καῖσαρ. εἴη δ' ἂν ἀδελφιδοῦς τιβερίου οὗτος, &c. *Spectaculum Romanis edebat Germanicus Cæſar. erat is Tiberio ex fratre nepos.* Fuêre & Romæ Elephantes plures, mares & fæminæ, è quibus nati pulli, quorum artus vbi adoleſcere & corroborari cœperunt, σοφὸς ἀνὴρ ὁμιλεῖν τοῖς τοιούτοις θηρίοις ἐπιλάβοιτο αὐτῶν, δαιμονίᾳ τινὶ, καὶ ἐκπληκτικῇ διδασκαλίᾳ μεταχειρισάμενος, *peritus vir conſueſcendo cum eiuſmodi feris eas manſuefaciebat, cicurans diuina quadam & admirabili doctrina.* Adduxit autem eos ſenſim & leuiter, præbens cibos ſuaues & varios, ad illicium; vſque adeò vt feritatem exuerint, manſuetudinem induerint penè humanam. Docebantur autem auditis tibiis non efferari, & ſtrepitu tympani feriente aures minimè turbari, & tibia mulceri, ferre ſonos modulatos, & ſtrepitum D pedum ambulantium, & concentum miſcellum, non exhorreſcere hominum turbam. erant illæ inſtitutiones viriles, non iraſci ad vulneris ictum, neque ſi cogerentur vnum aliquod membrum ſaltatoriè, velut ad choream, flectere, ad iracundiam commoueri. Vbi autem qui eos ad ſaltandum erudiebat, omni genere diſciplinæ expoliuit, inducti ſunt in Amphitheatrum 12. numero, compoſito gradu incedentes, nec in diuerſas partes diuiſi. molliter autem corpus diffundentes, amicti floridis & ſaltatoriis veſtibus, ſoláque magiſtri ſignificatione vocis ordinatim inſtructi, vt ferunt, gradiebantur. Rurſus ſi imperatum eſſet, in orbem ſaltabant, eundémque orbem ad imperantis vocem denuò ſoluebant & explicabant. atque nunc flores pauimentum ornabant ſpargentes, idque parcè & modeſtè: nunc pedibus terram pulſantes, concionem, & moderatam ſaltationem vna conſenſione obibant. Elephantes rabidi domantur fame & verberibus, Elephantis aliis E admotis, qui tumultuantes catenis coërceant, ait Plinius lib. 8. cap. 9. Animal eſt ipſis etiam Leonibus formidoloſum, quod coniicias ex iis quæ ſcribit Ælianus lib. 7. de natur. animal. cap. 36. ἀθρόους δὲ αὐτοὺς ἐὰν ἀθρήσωσι καὶ λέοντες, ἢ φεύγουσι προτροπάδην, ἢ ἄλλος ἄλλῃ κατέπτηξαν, ὡς νεβροὶ τοὺς ἐλέφαντας, οἱ τέως φοβεροὶ καὶ ἐκπληκτικοὶ καταδείσαντες. *Leones, inquit, ſi viderint conſertos Elephantes, fugiunt curſu concito, aut alius alio ſe occulunt, vt hinnuli, & pauent etiam formidoloſi.* Rectores eos inedia debilitant. & manſuefaciunt. Ælianus lib. 10. cap. 10. τῇ ἀτροφίᾳ τε καὶ λιμῷ τὴν ἄγαν ἰσχὺν καὶ ῥώμην καθαίρουσι, & cap. 17. ἀποσπώμενοι τῆς συνήθους γῆς οἱ ἐλέφαντες, καὶ ἐὰν ἡμερωθῶσι, τὰ μὲν πρῶτα τοῖς δεσμοῖς, καὶ τῷ λιμῷ, τὰ δὲ ἐπὶ τούτοις τῇ τροφῇ, καὶ τῇ ποικίλῃ αὐτῶν. lib. 12. cap. 44. ἐλέφαντες τῇ μουσικῇ πραΰνονται. cap. 46. καὶ ὕες ἄγριοι, καὶ ἔλαφοι τῇ μουσικῇ καταθέλγονται. *Inedia*, inquit, *& fame vires nimias frangunt,*

& debili

A *& debilitant Elephantis.* Item, *Elephanti abducti à conſueto ſolo, licèt manſueſcant, primùm quidem vinculis & fame, deinde ciborum varietate.* Item, *Elephantes muſica manſueſcunt, Apri & Cerui muſica mulcentur.* Leones ipſi manſueſcunt, maximè teneri, vt docet idem auctor lib. 5. ἡμερωθεὶς γε μὴν ἐξ ἔτι νεαροῦ, πρᾳότατός ἐστιν (ὁ λέων) καὶ ἐντυχεῖν ἡδύς, καί ἐστι φιλόπαις, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ὑπομένει, πρᾴως τῷ τροφεῖ χαριζόμενος. Ἄννων γοῦν λέοντα εἶχε σκευαγωγόν. καὶ Βερενίκῃ λέων πρᾶος συνῆν, τῶν κομμωτριῶν διαφέρων οὐδέν. ἐφαίδρυνε γοῦν τῇ γλώττῃ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ τὰς ῥυτίδας ἐλέαινε, καὶ ἦν ὁμοτράπεζος, πρᾴως τε καὶ εὐτάκτως ἐσθίων. Id eſt, *manſuefactus à teneris Leo manſuetiſſimus eſt, & mitis in congreſſu, & puerorum amans, & quiduis ſuſtinet patienter gratificans magiſtro. Anno Leonem habuit vaſa portantem. & Berenicæ Leo fuit cicur, nihil diſtans ab ancillis ornatricibus. Lingua enim vultum eius perpolibat, & rugas læuigabat, & conuiua erat, comedens lentè & moderatè.* Imò & ad venatum ab Indis formantur, & in partem prædæ veniunt.

B Ælianus lib. 17. (λέοντες ἐν Ἰνδοῖς) ἡμεροῦνταί γε, καὶ γίνονται ῥᾷστα τιθασοί, ὡς ἄγειν τε ὑπὸ ῥυτῆρος, καὶ κατὰ κυναγωγοὺς ἐπὶ θήραν κεμάδων, καὶ ἐλάφων, καὶ συῶν, καὶ ταύρων, καὶ ἀγρίων ὄνων. εἰσὶ γὰρ καὶ ῥινηλατῆσαι, ὡς ἀκούω, δεινοί. *Leones,* inquit, *in Indis cicurantur facilè, vt habena ductari, & ad venandos Hinnulos, Ceruos, Apros, Tauros, Aſinos feros loro canum inſtar agantur.* Sed Tauri in primis ad obedientiam faciles, vt eſt apud Ælian. lib. 7. ἴδιον δὲ, ἄρα ἦν ταύρου τὸ εὐπειθὲς, ἡμερωθέντος τε, καὶ ἐς τὸ πρᾷον ἐκ τοῦ θηρώδους μεταβαλλομένου. μένουσι δὲ καὶ ἐπὶ τὸ φέρετρον ἀκίνητοι, εἴτε ὑπτίους αὐτοὺς ἐθέλεις ἀτρεμεῖν, εἴτε ἐπὶ πόδας ὀκλάσαντας τοὺς προσθίους, καὶ ἐπὶ τοῦ τένοντος φέροντας ἢ παῖδα, ἢ κόρην. ὄψει δὲ ἄρα καὶ ἐπὶ τοῖς νώτοις γυναῖκα ἄγοντα τὴν, ὡς Εὐρώπην Δία, καὶ μετέωρον ἑστῶτα ἐπὶ τῶν κάτω σκελῶν. καὶ τὸ πᾶν σῶμα ἐφότου δὴ κούφως ἐρείσαντα. εἶδον δὲ ἐπὶ ταύροις καὶ ὀρχουμένους, καὶ ἀκινήτους ἑστῶτας, καὶ ἀτρέπτους ἐκείνους. Id eſt, *propria eſt Tauri docilitas, & obedientia,* C *ſi manſuetus, & cicur fuerit. manent autem ad feretrum portandum immoti* (lego, ἐπὶ τὸ φέρειν, *ad ferendum*) *ſiue eos ſupinos velis quieſcere, ſiue in anteriores pedes procumbere, & in ceruice ferentes aut puerum, aut puellam. videas alium mulierem humero ferentem, vt Europen Ioui, & erectum ſtantem imis cruribus, & toto corpore leuiter vbi vis innixum. Vidi qui ſupra Tauros immobiles ſaltarent.* Simiæ quoque manu hominum & tractatione quouis ducuntur. Ælianus lib. 5. πίθηκος καὶ ὀρχεῖται γοῦν ἐὰν μάθῃ, καὶ αὐλεῖ ἐὰν ἐκδιδάξῃς. ἐγὼ δὲ καὶ ἡνίας κατέχοντα εἶδον, καὶ ἐπιβάλλοντα τὴν μάστιγα, καὶ ἐλαύνοντα. *Simia,* inquit, *ſi didicerit ſaltat, & tibiis canit. Vidi & quæ habenas teneret, & flagellum equis incuteret.* In Ægypto Cynocephalis mira docilitas fuit. Ælian l. b. 6. cap. 10. οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς κυνοκεφάλους καὶ γράμματα ἐδίδασκον, καὶ ὀρχεῖσθαι, καὶ αὐλεῖν, καὶ ψάλλειν, καὶ μισθὸν κυνοκέφαλος ἐπράττετο ὑπὲρ τούτων, καὶ τὸ διδόμενον εἰς φασκώλιον ἐμβαλὼν ἐξηρτημένον ἔφερεν, ὡς οἱ τῶν ἀγειρόντων δεινοί. ὅτι δὲ καὶ οἱ Συβαρῖται, καὶ ὄρχησιν ἵππους ἐπαίδευσαν πάλαι κεκήρυκται. *Aegyptij,* inquit, *Cynocephalos literas docebant, & ſaltare, & tibiis canere, & pſal-* D *lere, & mercedem Cynocephalus exigebat, & datum in crumenam iniiciens, ferebat ſuſpenſam, vt callidi agyrtæ, præſtigiatores. Equos autem à Sybaritis ſaltationem didiciſſe iam olim vulgatum eſt.* Monſtri loco eſt, quod de Ceruo narrat Ælian. lib. 2. cap. 25. τῷ Πτολεμαίῳ τῷ δευτέρῳ, ὃν καὶ Φιλάδελφον καλοῦσι, βρέφος ἐλάφου δῶρον ἐδόθη, καὶ τῇ φωνῇ ἀνετράφη τῇ Ἑλλάδι, καὶ καλούντων συνίει. *Ptolemæo,* inquit, *ſecundo, quem Philadelphum vocant, catulus Cerui dono datus, & lingua Græca nutritus eſt, & loquentes intellexit.* Fuêre & piſcium manſuetarij apud Ælian. lib. 8. cap. 4. ἦσαν δὲ ἄρα καὶ ἰχθύες πρᾷοί τε ἅμα, καὶ χειροήθεις, καὶ οἷοι καλούμενοι ὑπακούειν, καὶ διδόντων τροφὰς ὁμοίως δέχεσθαι. *Fuêre,* inquit, *& piſces manſueti, ac cicures, qui vocati audirent, & cibum à dante acciperent.* Sed à piſcibus ad feras Amphitheatri & Circi redeamus. Plutar. in χερσαίοις, Romæ Elephas, quem magiſtri docebant ſtatus quoſdam gladiatorios, & parabolos, motúſque implicare inextricabiles, nocte deprehenſus eſt ad Lunam ſua ſponte ſe exercens. προδιδασκόμενος στάσεις τινὰς κτάσεις παραβόλους, καὶ κινήσεις δυσεξελίκτους ἀνακυκλεῖν, ὤφθη νυκτὸς αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς E τὴν σελήνην ἀναταττόμενος, καὶ μελετῶν. quem voces Elephantem, qui ſtipes, quas populus dediſſet, aſſeruarit, & in ſinum puellæ amatæ effuderit, ſi Plinio fides lib. 8. cap. 5. Afri eos cuſpide in prælia regebant. Silius lib. 9.

———— moderantem cuſpide Lucas
Maurum in bella boues.————

Ferro cædebantur ſi quid peccarent. Heſychius, ἀγκοπὴς ᾧ τοὺς ἐλέφαντας τύπτουσι σιδήρῳ. ferrum id dictum eſt anchopes, & orpiſideros, eodem auctore. Mirum maximè, & aduerſis quidem funibus ſubire, ſed regredi, magis vtique pronis. Elephantes Romæ iuncti primùm ſubiêre currum Pompeij Magni Africo triumpho, quod priùs India victa, triumphante Libero Patre memoratur. Mutianus ter Conſul auctor eſt aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didiciſſe, ſolitúmque perſcribere eius linguæ verbis; ipſe

Digitized by Google

ego hæc ſcripſi,& ſpolia Celtica dicaul. teſtis Plin. lib.8. Tigres quoque feritatem exuere, ac tractabiles eſſe diſcunt. Martialis lib.1.epig.18. A

Lambere ſecuri dextram conſueta magiſtri
Tigris,ab Hircano gloria rara iugo.

De Leone mirum quod ſcribit Statius lib.11. Syl.

Quid tibi conſtrata manſueſcere profuit ira,
Imperiúmque pati, & domino parere minori?
Quid, quod abire domo,rursúſque in clauſtra reuerti
Suetus, & à capta iam ſponte recedere præda?
Inſertáſque manus laxo dimittere morſu?

Primus hominum Leonem manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum Hanno è clariſſimis Pœnorum, auctore Plin.lib.8.cap.16.ſed illud ſupra fidem, quod exhibuit Carinus Vrſos mimum agentes,ait Capitolinus in Carin.Tauros verò ea patientia, vt pueri in eorum dorſo ventilarent, ſaltarent, è cornibus penderent, nec illi onus excuterent, ſed immoti ſtarent. Martialis lib. 5. epig.32. indicat. B

Aſpice quàm placidis inſultet turba iuuencis,
Et ſua quàm facilis pondera Taurus amet.
Cornibus hic pendet ſummis, vagus ille per armos
Currit, & in toto ventilat arma boue.
At feritas immota riget.——

Quid illud? nónne quantiuis eſt, quod Aquilæ puerum in aërem ferendum referendúmque committebant? Martial.lib.1.epig.7. C

Aethereas Aquila puerum portante per auras
Illæſum timidis vnguibus hæſit onus.

Imò & Iouem ipſum,aut pro Ioue puerum Aquilæ imponebant.idem lib.5.epig.56.

Dic mihi quem portas volucrum regina? Tonantem.

Interdum in eadem cauea ouem,aut caprum cum Leone claudebant. lib.9.epig.75.

Ipſe licet videas, cauea ſtabulantur in vna,
Et pariter ſocias carpit vterque dapes.
Nec fætu nemorum gaudent, nec mitibus herbis,
Concordem ſatiat ſed rudis agna feram.

Beſtiæ enim intractabiles conſuetudine & cibo facilè manſueſcunt. Ælian. lib. 4. cap. 44. *οἱ αἴλουροι, καὶ οἱ ἰχνεύμονες, καὶ οἱ κροκόδειλοι, καὶ τὸ τῶν ἱεράκων ἔτι φῦλον, ἁλίσκεται κολακείᾳ τῇ κατὰ γαστέρα, καὶ ἐντεῦθεν ἡμερωθέντα λοιπὸν πραότατα μένει. Feles*, inquit, *& Ichneumones,& Crocodili,& Vulturum natio capiuntur blanditiis eſcarum, & inde cicurata, ſunt manſuetiſſima.* Manſuetarij feris vngues deaurabant. Statius lib.6.Thebaid. D

——*Et extremos auro manſueuerat vngues.*

In veter gloſſ. manſuetarij, *ἡμεροποιοί.* Silius lib.1.

Harpalo non pauidus fætas mollire Leænas.

Manlius,

Quadrupedum genus impoſitis domitare magiſtris.

Indi magiſtri erant Elephantum,Afri Libycarum.Martialis lib.6.epig.77.

Quæque vehit ſimilem bellua nigra Lybim.

lib. 1.

Nigro bellua nil negat magiſtro.

Item; E

Læſerat ingrato Leo perfidus ore magiſtrum.

Seneca epiſt.85.Cuſtodem Græci *λεοντοκόμον,ἱπποκόμον.* Gloſſæ *ἡμεροποιόν.* Ælianus *πύγαργον τετιθασευμένον*, *manſuetam.* Seneca cap.3. lib.1. de beneficiis, Leonum ora à magiſtris impunè tractantur.lib.2 de ira cap.31.Aſpice Elephantorum collo iuga ſummiſſa, taurorum pariter ac fæminis perſultantibus terga impunè calcata, & repentes inter pocula, ſinúſque innoxio lapſu dracones, & intra domum Vrſorum, Leonúmque ora placida tractantibus,adulantéſque domino feras. Quidam ad Martialem legit, *tractantes*, malè. nec feliciùs repoſuit, *intra damnum*, cùm verum ſit, *intra domum.* Stat. Syluarum 5.lib.2.

Inſertáſque manus laxo dimittere morſu?

Plinius lib.8.cap.16.mulceri alloquiis feras.Manilius exorare tigres. Plinius lib.34. cap.12. de Chal

Digitized by Google

A de Chalcantho; Nuper inuentum Vrſorum in arena & Leonum ora aſpergere illo, tantáque eſt vis in adſtringendo, vt nón queant mordere. Seneca epiſt. 41. Leo ad patientiam recipiendi ornamenta cogitur, fatigatur. Ille qui ad Amphitheatrum Martialis venationem meam exſcr.pſit, & pro ſua obſtruſit, in verbis Hieronymi quæ ex libro 2. in Rufinum laudaram, vbi ſcribitur, *cicures enniani*, repoſuit, *cicurini*, quaſi verò vox *cicuris* Latina non ſit. Sed ad rem. Tigres ipſas cicurati poſſe oſtendimus. Q. Tuberone, Fabio Max. Coſſ primus Romæ Tigrin oſtendit D. Auguſtus in dedicatione Theatri Marcelli. Poſt eum D. Claudius 4. manſuefactas in caueis aureis in Circo, quarum meminit Petronius his verbis,

—— Vt aurata Tigris nectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.

B Tigris omnium quadrupedum velociſſima eſt, vt docet Pomponius Sabinus in Cirim Virgilij, & ante eum Ariſtoteles, Plinius, Ælianus; quare tigris, id eſt, ſagitta dicta eſt. Quod de manſuetariis mihi exciderat, hîc appono. *βλωάτωρ* in martyrologio in paſſione S. Glyceriæ, *venator*, videtur poni pro ferarum magiſtro. *ὄντως δὲ οὔσης τῆς ἁγίας γλυκερίας ἀναγωνίζας ὁ βλωάτωρ ἐπαίρει τὸ πτερὸν, καὶ ἐξέρχεται λέαινα παμμεγέθης βρυχωμένη.* *Cùm eo pacto eſſet Sancta Glyceria, venator attollit pennam quam attulerat, & exit leæna ingens rugiens.* Quæ ſit illa penna, quærant alij. Puto è cauea emiſſam leænam. Fortè per, *πτερὸν*, intelligit formidinem è pinnis contextam quæ pro tegumento caueæ fuit. Hic mihi aqua hæret.

C A P. XXII.

C

De irritandis feris.

A Magiſtris fingebantur feræ, non ad manſuetudinem modò, verùm & ad feritatem. Cyprianus de ſpectacul. Eruditur artifex bellua, quæ clementior fortaſſe fuiſſet, ſi non illam magiſter erudiens ſæuire docuiſſet. Accendebatur earum impetus, & incitabatur ſtrepitu flagelli, aut ignibus, aut ſtimulis admotis. Sozomen. lib. 7. cap. 27. *τὸν ἀέρα μαστίζειν ὑπὸ μάστιγι ῥοιζούσῃ, οἵαις εἰς θυμὸν παρακαλοῦνται τὰ θηρία οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα θηρία πονοῦντες.* *Aërem, inquit, verberare flagello ſonanti, qualibus feras magiſtri ad iram prouocare ſolent.* De ignibus admonet Martial. lib. 1. epigr. 19.

Qui modò per totam flammis ſtimulatus arenam
Suſtulerat raptas Taurus in aſtra pilas.

D Dicebantur ſollicitari à magiſtris, cùm igne & flagello incitarentur ad pugnam. Martial. lib. 1. epigr. 22.

Sollicitant pauidi dum Rhinoceronta magiſtri.

Interdum inurebantur ferro candenti, vt ad doloris ſenſum earum impetus excitaretur. Euſebius lib. 8. hiſtor. Eccleſ. *θηρία ἄγρια ἐν ἀμφιθεάτρῳ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένα*, &c. *Ferro*, inquit, *& igne inuſtæ ſunt feræ agreſtes, vt ferociùs in Chriſtianos ſæuirent.* Hoc voluit Cyprianus epiſt. 103. de ſpectaculis. Ad pœnam hominis fera rabida nutritur in deliciis, vt ſub ſpectantium oculis crudeliùs inſaniat. Vſque adeò vt ne vino quidem & thuri parcerent, quo Elephanti ebrij & æſtuantes cædem facerent, miſeróſque protererent. lib. 2. Machab. *ἐλέφαντας οἴνῳ καὶ λιβάνῳ μεμεθυσμένοι*, vt Iudæos obtererent. Ælianus lib. 13. *ἐλέφαντι εἰς πόλεμον ἀθλοῦντι πόμα ἐστὶν οἶνος, οὐ μὴν ὁ τῆς ἀμπέλου ἐπεὶ τὸν μὲν ἐξ ὀρύζης χειρουργοῦσι, τὸν δὲ ἐκ καλάμου.*

E Id eſt, *Elephanti pugnaturo vinum propinatur, non è vitibus, ſed ex oryza & calamo.* Leones quidem, & Vrſi mappa irritabantur. Seneca lib. 3. de Ira cap. 30. Albus color apros incendebat. Plin. lib. 8. cap. 63. Candida maximè veſte indutum ſues lacerant. ipſæ etiam feræ ſe ad iram incitabant aut rictu dentiúmque attritu, aut flagello caudæ ſuæ latera verberantes. Hoc enim vult Lucanus lib. 1. de Leone.

Mox vbi ſe ſæua ſtimulauit verbere cauda,
Erexítque iubas. ——

Theocrit. in Augea,

—— *μακρὴν δὲ παρ' ἰγνύῃσιν ἕλιξε*
Κέρκον, πυρσαὶ δ' ἔφριξαν ἔθειραι.
Κυρτὴ δὲ ῥάχις γένετο, ἠΰτε τόξον

Magnam,

Magnam, inquit, *ad ilia caudam conuoluit, & iubæ eius rutilæ horruerunt, ſpina incurua fuit quaſi arcus.* A
ſubſidebant enim, & in anguſtum ſe contrahebant feræ ad maiorem impetum. Aper dentes ad ſaxum acuit. Iliad. λ.

Θήγων λευκὸν ὀδόντα μετὰ γναμπτῇσι γένυσι,
Ὑπαὶ δέ τε κόμπος ὀδόντων γίνεται.———

Heſiodus in Scuto;

Κάπρος χαυλιόδων, θήγει δ' ἔτε λευκὸν ὀδόντα
Δοχμωθεὶς, ἀφρὸς δὲ περὶ ςόμα λείβεται.
Ὄσσε δὲ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην.
Ὀρθὰς δ' ἐν λοφιῇ φρίσσει τρίχας.

Ælian. lib. 6. de nat. anim. cap. 1. ὁ γοῦν σῦς μέλλων εἰς μάχην ἰέναι, πρὸς τὰς λείας πέτρας τοὺς ὀδόντας ὑποθήγει. οἱ δὲ ἐλέφαντες τῇ προβοσκίδι ἑαυτοὺς παίουσιν, εἰς τὸν ἀγῶνα ἐξάπτοντες. *Aper*, B
inquit, *ad pugnam exiturus, dentes ad ſaxa exacuit. Elephantes autem proboſcide ſe feriunt, vt ad pugnam incitentur.* Sidonius dentes Apri lunas albentes vocat.

——*albentes nigro ſub gutture lunas*
Frangere ludus erat.————

Oculos autem, in quibus præcipua vis ineſt, ſanguineos rotabant, pedibúſque terram feriebant. Heſiodus in Scuto,

Γλαυκιόων δ' ὄσσοις δεινὸν πλευράς τε καὶ ὤμους
Οὐρῇ μαςιόων ποσὶ γλάφει.———

Imò & præ iracundiæ ardore ſibi pectus fremitu interdum diffringebant in cauea aut Circo, ait Lucret. lib. 5.

——*Vis eſt violenta Leonum,* C
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.

Ad ſtimulandum furorem obiici ſolitæ pilæ ſtramentitiæ, in quas furorem euomerent. Martial. lib. 1. epigr. 29.

Suſtulerat raptas Taurus in aſtra pilas.

Item de Rhinocerote lib. 1. epigr. 22.

Namque grauem gemino cornu ſic extulit Vrſum,
Iactat vt impoſitas Taurus in aſtra pilas.

epigram. 9.

Quantus erat cornu cui pila Taurus erat.

Ælian. lib. 16. cap. 25. (οἱ πέρσαι τοῖς ἵπποις) εἴδωλά τε νεκρῶν δὴ σεσαγμένα ἀχύροις ὑποβάλλουσιν αὐτοῖς, ἵνα προσεθισθῶσι νεκροὺς ἐν τῷ πολέμῳ πατεῖν. Id eſt, *Perſæ equis mortuorum effigies ſtramentitias obiiciunt, vt diſcant mortuos in bello calcare.* Baſil. ſerm. 10. in Exam. οὐκ ἀπεπαίζει τὴν παρδάλεων, ὅταν ὑποτείνῃ χάρτην εἰς ἄνθρωπον ἐσχηματισμένον; καὶ ἡ μὲν τὸν χάρτην ἐσπάραξεν, ὁ δὲ ἄνθρωπος κάτω κείμενος τῆς ἀνοίας τὸ θηρίον καταγελᾷ. Id eſt, *nonne Pardalim ludit is qui chartam offert hominis forma? ipſe autem infrà poſitus ſibi ludum facit, & ſtultitiam feræ ridet.* Idem Serm. in Lazicis. αἱ παρδάλεις φυσικήν τινα ἔχουσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὀργὴν, καὶ πεφύκασι μάλιστα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐφάλλεσθαι. ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ εἰκόνα ἐν χάρτῃ προδεικνύουσι ὡς ἀνθρώπου. ἡ δὲ ὡς ἄνθρωπον σπαράσσει τὸν χάρτην. *Pardales*, inquit, *innatum odium in homines habent, ſoléntque ſuapte ſponte in oculos hominum inuolare. in theatro verò oſtendunt pardali chartaceam effigiem hominis. illa pro homine chartam lacerat.* Cic pro Cornel Balbo: Proſpectat videlicet Cominius quid agatur. videlicet homines fœneos in medium ad tentandum periculum proiectos. Certè Aiax ſtramentitius apud Varronem fœneus homo eſt, pila ſtramentitia. Pilas Manias vocari ait Macrobius, quæ diis manibus ſacræ erant. Ad earum inſtar ſtramentitiæ effigies, quibus obiectis Tauri irritentur. Veteres gloſſæ pilas vocant ταυραγρεῖς, ταυροκαθάπτας. Imò & eſcas in caueas iniici moris erat, in quas rabiem conſumerent, ait Arnobius libro 7. Feris, ne cauearum diſcutiant clauſtra, obiectari moris eſt eſcas, in quas rabidè ſæuiant, & cupidinem vexationis inclinent. Quantumcumque tamen feritatis haberent beſtiæ, cùm in arenam emiſſæ eſſent, aſpectu coronæ populi tumultuantis miteſcebant, vt Corip. lib. 3. Iuſtini.

D

E

Non ſecus Hircanæ quoties ſpectacula Tigres
Dat populis noua Roma ſuis, ductore magiſtro,
Non ſolita feritate fremunt, ſed margine toto
Intrantes plenum populorum millia circum

Suſpiciunt,

A *Suſpiciunt, magnóque metu miteſcere diſcunt.*
Deponunt rabiem, gaudent fera vincla ſubire,
Per medios intrare locos, ipsúmque ſuperbæ
Quod ſpectentur amant; caueam turbáſque fauentes
Luſtrant, & pronæ ſolium regnantis adorant.

Irritabantur ſæpe verberibus feræ quæ illis magiſtri imponebant. Baſilius Seleucienſis lib. 1. de Sanct. Thecla, ἄξων εἰς κυνηγέσιον ὁ ἡγεμὼν κάθηται, καὶ ὁ ὄχλος θορυβεῖ. δός, ἀπαγάγω τὴν θηριομάχον. πολὺς φόβος παρὰ τῶν θηρία διεγειρόντων ἐκ τῶν τῶν μαστίγων πληγῆς, καὶ ἤχης, καὶ παρὰ τοῦ τοῦ δήμου ταραχῆς. *Sedet Præſes ducturus Theclam in venationis locum, & turbæ tumultuantur. Da, abducam beſtiis damnatam. Multus eſt terror ab iis qui exſtimulabant feras, tum ex verberibus, & ſonitu, & tumultu populi.* Interdum igni & facibus incitabantur. Sanctus Chryſoſtom. homil. 21. ad
B Roman. οὐχ ὁρᾷς τοὺς ταύρους τοὺς φλόγα ἐπὶ τοῦ νώτου φέροντας πῶς πᾶσιν εἰσὶν ἀφόρητοι; *Non vides tauros, qui flammas dorſo ferunt, quàm ſint omnibus intolerabiles?* Irritabantur beſtiæ flagellis & igni Statius lib. 5. Thebaid.

Vt fera quæ placido rabiem deſueta magiſtro
Tardiùs arma monet, ſtimuliſque & verbere crebro
In mores negat ire ſuos. ———

Sozomenus Eccleſ. hiſtor. lib. 1. cap. 23. μάστιξι δυσήχοις εἰς θυμὸν προκαλοῦνται τοὺς θῆρας οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα θέατρα πονοῦντες. *Flagellis dirum ſonantibus ad iram prouocant feras qui ſpectaculis & theatris huiuſmodi miniſtrant.* Euſebius Eccleſ. hiſtor. lib. 8. cap. 7. παρδάλεων καὶ διαφόρων ἄρκτων, συῶν τε ἀγρίων, καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένων βοῶν προσβολάς. *Impetus ac incurſus pardalum, vrſorum, aprorum agreſtium igne & ferro inuſtorum, boúmque.* De pilis Feſtus; Pilæ, & effi-
C gies viriles, & muliebres ex lana compitalibus ſuſpendebantur in compitis, quod hunc diem feſtum eſſe Deorum inferorum, quos vocant Lares, putarent, quibus tot pilæ, quot capita ſeruorum, tot effigies, quot eſſent liberi, ponebantur, vt viuis parcerent, & eſſent his pilis, & ſimulacris contenti. Ad earum inſtar ſtramentitiæ effigies quibus obiectis tauri irritarentur vocatæ ſunt pilæ, de quibus Aſconius ad Cornelianam; ſimulacra, effigiéſq; hominum ex fœno fieri ſolebant, quibus obiectis ad ſpectaculum præbendum tauri irritarentur. Ramires de Prato ad epigramma 22. Amphith. Martialis ſcribit, effigies fuiſſe laneas in arena per ordinem diſpoſitas, quæ numerarentur ſecundùm locum, prima, ſecunda, tertia. Certè pilas quæ in compitis Diis inferis ponebantur, laneas fuiſſe docet Feſtus. Quæ in arena, fœneæ fuerunt, vt Cicero ait pro Cornelio Balbo. Ælianus εἴδωλα νεκρῶν ἐσταγμένα ἀχύροις vocat. Baſilius ex charta fuiſſe ſcribit. Eas autem pilas in arena non certo ordine fuiſſe poſitas, vt prima, ſecunda, tertia numerarentur, oſtendit Aſconius,
D qui eas tauris obiici ſolitas monet, nō certo loco poſitas. Ita & Sanctus Baſilius ſerm. in Lazicis ait in Theatro pardalibus effigies chartaceas προδεικνύεσθαι, *oſtendi*; ſermone 10. in Examer. ὑπερτείνεσθαι, *obtendi*, vel *ſupertendi*. Quod autem Martialis ait lib. 2. epig. 43. de ſua toga;

An mea quæ paſſa eſt furias, & cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima ſuam.

Domitius primam dici vult quæ in capitibus viarum penderet. Pilis autem huiuſmodi veſtes laceræ addebantur. lib. 10. epig. 86.

Sed qui primus erat luſor dum floruit ætas,
Nunc pòſtquam deſit ludere, prima pila eſt.

Fortè pilæ plures tauris obiiciebantur, prima, ſecunda, tertia. Pilam primam vocat hominem nihili. Tauros autem panno rubro irritatos docet Seneca lib. 3. de ira cap. 30. Oui-
E dius lib. 12. Metamorph.

Haud ſecus exarſit quàm Circo taurus aperto,
Cùm ſua terribili petit irritamina cornu
Phœniceas veſtes. ———

Rubras veſtes tauris in Circo obiectas oſtendit.

CAP. XXIII.

Quæ res feris terriculo ſint.

FERÆ vt generoſæ, terrentur ſubinde rebus leuiſſimis. Tædæ Leonem terrent, Oro teſte lib. 1. Hieroglyph. οὐδὲν γὰρ ἄλλο φοβεῖται ὁ λέων ὡς τὰς ἀνημμένας δᾷδας. Rorarum

rum orbes circumacti currúſque inanes, & gallinaceorum criſtæ, cantúſque etiam magis A terrent, ſed maximè ignes, ait Plin. lib. 8. cap. 6. Homer. Iliad. ρ.

Καιόμενα δὲ δαλαὶ, τάς τε τρεῖς ἐσσυμένος.

Seneca lib. 2. de Ira. Elephantes porci vox terret, Leones rotarum verſata facies. De Elephantis Ælian. lib. 1. de nat. animant. cap. 38. ὀῤῥωδεῖ ἐλέφας κεράστην κριὸν, καὶ χοίρου βοήν. οὕτω τοίνυν φασὶ καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς σὺν τῷ Πύῤῥῳ τῷ Ἠπειρώτῃ ἐτρέψαντο ἐλέφαντας. *Elephas*, inquit, *arietem cornigerum timet, & porci grunnitum. hoc artificio Romani Elephantas Pyrrhi in fugam verterunt.* Idem auctor ibid. δαλὸς ἐκ πυρᾶς ἀνθρώπου κατασιγᾷ κύνας ἄγαν ἀγριωτάτους. *Tæda*, inquit, *è rogo hominis ſilentio canes ferociſſimos damnat.* lib. 7. δεδοίκασι δὲ πῦρ οὐ μεῖον τῶν λεόντων οἱ ἐλέφαντες. *Non minùs quàm Leones ignem exhorreſcunt Elephantes.* Antigonus Megara obſidens induxit Elephantes. Megarenſes porcos inungentes pice humida, & accendentes dimiſerunt. illi autem igne exuſti clamorem edentes in Elephantes inciderunt. illi autem œſtro agitati alius B aliò diffugêre. ex eo tempore Antigonus imperauit Indis, vt porcos vnà cum Elephantis alerent. Polyæn. lib. 4. Ἀντίγονος Μέγαρα πολιορκῶν τοὺς ἐλέφαντας ἐπῆγε. οἱ Μεγαρεῖς σύας καταλείφοντες ὑγρᾷ πίσσῃ, καὶ ὑφάπτοντες ἠφίεσαν. αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς καιόμεναι, κεκραγυῖαι πολλῷ δρόμῳ εἰς τοὺς ἐλέφαντας ἐνέπιπτον. οἱ δὲ εἰσφρέοντες ἄλλος ἄλλῃ διέφυγον. Ἀντίγονος τοῦ λοιποῦ προσέταξε τοῖς Ἰνδοῖς τρέφειν ὗς μετὰ τῶν ἐλεφάντων.

CAP. XXIV.

De venatione direptionis.

VENATIO fuit aut direptionis, aut pugnæ. direptionis, cùm in arena ſubitò ſyluæ C naſcerentur arboribus tumultuario opere conſitis, feræque diripiendæ caueis apertis diſcurrerent in ſubitaria ſylua. Viri docti exiſtimant id genus venationis à Gordiano ſeniore primùm vſurpatum. Sed, quod eorum pace dixerim, paulo altiùs origo eius arceſſenda eſt. nam & Martialis ſubitarias illas ſyluas, & datas in prædam populo feras commemorat lib. 1. epig. 21.

Repſerunt ſcopuli, mirandáque ſylua cucurrit,
Et ſupra vatem multa pependit auis.
Quicquid, in Orpheo Rhodope ſpectaſſe Theatro
Dicitur, exhibuit Cæſar arena tibi.
Ipſe ſed ingrato iacuit laceratus ab Vrſo.

Non modò ſyluæ natæ in arena, ſed & ambulaſſe quaſi ab Orpheo traherentur feris auibúſque ſequentibus dicuntur. qui tamen Orpheum agebat ab Vrſo laceratus. Sed eleganter Calpurnius, D

Ah miſeri quoties non diſcedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptáque voragine terræ
Emerſiſſe feras, & iiſdem ſæpe latebris
Aurea cum crocco creuerunt arbuta libro!

Certè longè ante Imperatores Romanos eiuſmodi venationis, & ſubitariæ ſyluæ quoddam ſimulacrum fuiſſe diſcimus ex Athenæo lib. 5. in Antiochi pompa. οὐκ ἄξιον δὲ ἦν παραλιπεῖν τὴν δὲ τὴν τετράκυκλον, μῆκος οὖσαν πηχῶν εἴκοσι δύο, πλάτος δεκατεσσάρων, &c. Id eſt, *aliam quidem rotarum quatuor currum ſilentio præterire haud æquum fuerit, longum cubitos viginti duos, latum quatuordecim, à quingentis viris tractum, in quo antrum fuit ſupra modum profundum, vitibus & hedera opacum, ex quo per totam viam ſylueſtres euolabant ac domeſticæ co-* E *lumbæ, & turtures, pedibus faſcia reuinctis, vt à ſpectatoribus facilè reperirentur. Scaturiebant & ex ipſo riui duo, alter vini, alter lactis. Circa ipſum Nymphæ multæ fuerunt omnes cum aureis coronis, veſtitúque ſumptuoſo: Mercurius autem cum aureo caduceo. Poſt hos proceſſerunt venatores duo, cum iaculis inauratis, ducentes bis mille ac quadringintos canes, partim Indos, partim Hyrcanos Moloſſos & aliorum generum. Poſt hos viri centum quinquaginta arbores portabant, quibus fune alligatæ belluæ omnifariæ cum raris auibus multis fuerunt. Portabantur & in caueis pſittaci perquammulti.* Alia plurima is auctor poſteaquam enarrauit, & armenta gregéſque animalium commemorauit, ſubiungit; *Oues Aethiopiæ, centum triginta: Arabicæ, trecentæ: Euboicæ, viginti: Indici boues candidis artubus, viginti ſex: Aethiopici, octo: ingens Vrſus albus, vnus: Pardi quatuordecim: Pantheræ ſedecim: Lynces quatuor: Vrſorum catuli tres: Camelopardalis vna: Rhinoceros*

Aethio

A *Æthiopicus, vnus. Poſt hæc in curru quatuor rotarum Bacchus cernebatur, inſectante Iunone ad aram Rheæ conſpectus coronam habens auream, adſtante Priapo cum aurea corona hederacea* Sed & Apuleius Gordiano maiori lib. 10. ſyluæ illius arenariæ meminit, his verbis. Erat mons ligneus adinſtar inclyti montis illius quem vates Homerus Idæum cecinit, ſublimi inſtructus fabrica, conſitus virectis & viuis arboribus à ſummo cacumine, de manibus fabri fonte manante fluuiales aquas eliquans. Pro feris autem quæ diriperentur, moris fuiſſe per initia comperio, vt teſſeræ ligneæ rotundæ ex edito loco deiicerentur, quibus ſigna quædam impreſſa eſſent, ad aues, feras, triticum, cibos accipiendos ab iis quibus ea adminiſtratio commiſſa eſt Martial. lib. 8.

Omnis habet ſua dona dies, nec linea diues
Ceſſat, & in populum multa rapina cadit.
B *Nunc implere ſinus ſecuros gaudet, & abſens*
Sortitur dominos, nec laceratur auis.

Aues interdum effuſæ in populum è ſuperiori loco. Statius lib. 1.

Inter quæ ſubito cadunt volatu
Immenſæ volucrum per aſtra nubes,
Quas Nilus ſacer, horridúſque Phaſis,
Quas vdo Numidæ legunt ſub auſtro.

Miſſilia dicta cum nummi ſpargerentur in populum. Tertullianus de pallio, miſſilia pro grandine poſuit, his verbis: aut imbres ruunt, aut ſi qua miſſilia cum imbribus. Sueton. in Nerone. cap. 11. Sparſa & populo miſſilia omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia. Auium cuiuſque generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argen-
C tum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam manſuetæ feræ. nouiſſime naues, inſulæ, agri. Caligula ſparſit & miſſilia variarum rerum, & panaria cum obſonio viritim diuiſa. Caligula apud Dionem gymnico certamine ſparſit ſymbola ſeu teſſeras, ex iiſque donauit quamplurima plebeiis, qui eas in turba rapere potuiſſent. γυμνικὸν ποιήσας ἀγῶνα διέῤῥιψε σύμβολα κ. ἐξ αὐτῶν πολλὰ τοῖς ἁρπάσασιν αὐτὰ δέδωκε. Titus Imperator teſſeras ligneas rotundas paruas è ſuperiori loco in Theatrum deiecit, quibus ſigna adſcripta eſſent aut cibi, aut veſtis, aut argentei vaſis, quas qui rapuiſſent, ad eos deferrent quibus ea largitio commiſſa eſſet. σφαιρία γὰρ ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐῤῥίπτει σύμβολον ἔχοντα, τὸ μὲν ἐδωδίμου τινός, τὸ δ' ἐσθῆτος, τὸ δ' ἀργυροῦ σκεύους, ἄλλο χρυσοῦ, ἵππων, ὑποζυγίων, βοσκημάτων, ἀνδραπόδων, ἃ ἁρπάσαντας ἔδει πρὸς τοὺς δοτῆρας ἀπενεγκεῖν, καὶ λαβεῖν τὸ ἐπιγεγραμμένον. Do-
D mitianus ſpectatoribus quamplurima per teſſeras rotundas largitus eſt. τὰς δωρεὰς συχνὰ διὰ τῶν σφαιρίων ἐποίει. Adrianus munera per ſphærulas & in Theatro & in Circo, ſeorſim viris, ſeorſim fœminis ſparſit. Nero in Theatro per teſſeras omnia magnificentiſſima dedit. ſphærulas enim exiguas inſcriptas quid quiſque haberet in populum ſparſit, & dabatur, quod quiſque in illis rapuiſſet. καὶ γὰρ μὲν γὰρ πολυτελέστατα ἃ ἄνθρωποι ἐσθίουσι, παρέσχε, καὶ τὰ ἄλλα πολλοῖς, ἵππους, ἀνδράποδα, ζεύγη, χρυσόν, ἀργύριον, ἐσθῆτα ποικίλην ἐδίδου διὰ συμβόλων. Id eſt, *etenim magnificentiſſima quæque & lautiſſima quibus homines veſcuntur, cæteráque omnia pretioſiſſima, equos, mancipia, vehicula, aurum, argentum, veſtem diuerſi generis in ſignis & notis quibuſdam dabat.* Iaciebant enim ad plebem paruos globos inſcriptos, tanquam haberent ſingula ea quæ ſuprà poſita ſunt. Sueton. in Calig. Scenicis ludis inter plebem, & equitem cauſam diſcordiarum ferens decimas maturiùs dabat, vt equeſtria ab infimo quoque occuparentur. Putet aliquis pro (decimas legēdum teſſeras.) quid ſi decimæ ex eo dictæ ſint quod diuites Herculi aut alicui Deo bonorum omnium decimas pollicea-
E tes, non viſcerationem modò, ſed & largitionem populo facerent. Plautus in Sticho.

Decumam partem Herculi polluendam.

Plutarchus in Sylla, qui ἀπέθυεν τῆς οὐσίας ἁπάσης τὰς δεκάτας ἡρακλεῖ ... Vide Romaic. Plut. cap. 19. σφαιρία γὰρ μικρὰ γεγραμμένα ... ἑκάστῳ ... οἱ ... hæc omnia è Dione & Xiphilino. Certe tutius fuit vt feræ per teſſeras darentur quàm vt diriperentur. Martial. lib. 8. epigr. 77.

Nunc veniunt ſubitis laſciua numiſmata nimbis,
Nunc dat ſpectatas teſſera larga feras

Agrippa quoque ſymbola quædam è faſtigio ſparſit in Theatrum apud Dionem σύμβολα ... τὸ μὲν ... τῷ δὲ ἀργύριον, τῷ δὲ ... ἄλλα ... ἁρπάσαι ... Nō male vir doctus legendū

putat, τὸ μ̃, τὸ γ̃. quanquam vulgata lectio ferri poſſit, vt ſit τῷ μ, ἐν τούτῳ μ συμβόλῳ. Fuit A
& teſſera ad frumentum. Iuuenalis ſatyr. 1.

—— vt quiſque velint
Publius emeruit ſcabioſum teſſerula far.

Idem ſatyr. 7.

Summula ne pereat qua vilis teſſera venit.

Feras diripiendas ſine teſſeratum vſu dedit Gordianus ſenior, de quo Capitolinus, Ædilitatis ſuæ tempore feras Libycas vna die centum exhibuit, Vrſos vna die mille. (Vrſos diſtinguit à feris Libycis.) Exſtat ſylua eius memorabilis, quæ picta eſt in domo roſtrata Cn. Pompeij, quæ ipſius, & patris eius, & proaui fuit, quam Philippi temporibus veſter fiſcus inuaſit, in qua pictura etiam nunc continentur cerui palmati ducenti mixtis Britannis, equi feri 30. oues feræ centum, Alces 10. Tauri Ægyptiaci 100. ſtruthiones Mauri miniati B 300. (aues enim miniabantur in ſpectaculis) onagri 30. Apri 150. Ibices 200. damæ 200. Hæc autem omnia populo rapienda conceſſit die muneris quod ſextum edebat. Item Probus apud Vopiſcum; Venationem in Circo ampliſſimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet. Genus autem ſpectaculi fuit tale. Arbores validę per milites radicitus vulſæ, connexis longe latéque trabibus affixæ ſunt, terra deinde ſuperiecta, totuſque Circus ad ſyluæ conſitus ſpeciem, gratia noui viroris effrondnit. Immiſſi deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, ibices, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt, vel inueniri. Immiſſi deinde populares. rapuit quiſque quod voluit. Edidit alia die in Amphitheatro vna miſſione 100. iubatos Leones. occiſi ſunt multi qui diripere volebant ſagittis. Inter miſſilia teſſeras fuiſſe diximus, id eſt, taleolas ligneas, aut rotundas, quibus inſcriptum eſſet quid quiſque acciperet; quam vocem reſtituendam C eſſe apud Suetonium in Caligula eruditè monuit Caſaubonus ad hæc verba cap. 26. Scenicis ludis inter plebem, & equitem cauſas diſcordiarum ſerens teſſeras (vulgo, decimas) maturiùs dabat, vt equeſtria ab infimo quoque occuparentur. De nummis quæ inter miſſilia ſpargerentur Martialis libro 1.

Non conſeſſorum vicina numiſmata tantùm,
Aera ſed à cuneis vlteriora petis.

Suetonius in Domitiano cap. 4. Septimontiali ſacro quidem Senatui, equitique panaria, plebi ſportellis cum obſonio diſtributis, initium veſcendi primus fecit, diéque proximo omne genus rerum miſſilia ſparſit, & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas teſſeras in ſingulos cuneos equeſtris ac Senatorij ordinis pronuntiauit. Animalia autem in Circum producebantur vel vt ſpecie ipſa populum oblectarent, vel vt pugnarent, D vel vt diriperentur. Capitolinus Gordianum ſcribit multa ferarum genera populo diripienda dediſſe. Extat, inquit, ſylua eius mirabilis. Apud Vopiſcum Probus, ampliſſimam venationem dedit. Iuſtinianus Nouella 105. eam ſyluam pancarpum vocat quæ & venatio direptionis dicitur. Ineptè Marſilius inter pancarpum, & eam venationem diſcrimen ponit vt doctiſſimus Caſaubonus notauit ad Capitolinum in Gordiano. Idem Marſilius falsò ſcribit venationem direptionis à Gordiano primùm datam, cùm apud Lampridium Heliogabalus longe antè dederit. Verba ſic habent; cùm collatum miſiſſet in populum non nummos, vel argenteos, vel aureos, vel bellaria, vel minuta animalia, ſed boues opimos, & camelos, & ceruos populo diripiendos obiecit. Herodianus de Heliogab. ἐν ἁρπαγῇ ζῷα παντοῖα ὅσα κτηνῶν, ἔξω ἐλέφαντος πλὴν χοίρων. Quæ Marſilius affert ex ſancto Auguſtino aduerſus Secundinum cap. 23. ea mutuatus à Pithoeo qui pancarpum eruditè interpretatur.

Scripſeram ante aliquot annos ſubitarias ſyluas in Circo ab Imperatoribus datas, cùm arbores radicitus vulſæ à militibus, aut aliis operis in Circum delatæ eſſent, ſiue ex trabibus E affixæ terra ſuperiecta in ſyluæ ſpeciem humi deſtituerentur, ſiue ſcrobibus manu factis mandarentur, ſiue alia qualibet ratione conſererentur, quod docet Vopiſcus in Probo his verbis; Venationem in Circo ampliſſimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet. Genus autem ſpectaculi fuit tale. Arbores validæ per milites radicitus vulſæ, connexis longe latéque trabibus affixæ ſunt, terra deinde ſuperiecta, totúſque Circus ad ſyluæ conſitus ſpeciem gratia noui viroris effronduit. Immiſſi deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille cerui &c. Ramires quidam de Prato quaſi tuberculum e fimo natum derepente exortus ... qui ſyluam illam non veram, ſed fictitiam aut ligna aſſa ... confecta eſſe putaret, Vopiſcumque & ſequaces eius falſi argueret. Quid facias hoc homine omnium qui noſtro ſæculo

A Martialem interpretati ſunt imperitiſſimo, & maximè ἀναλφαβήτῳ, in quo dubium eſt, impudentia, an ignorantia ſit maior? Non vidit ille pancarpum deſcribi, ſeu venationem direptionis à Vopiſco, de qua nos pluribus egimus lib.2. de Impetatore Rom.cap.11. Eiuſmodi ſyluam commemorat Capitolinus in Gordianis. Imò ex cryptis ſubitò arbores emerſiſſe, quod ſuauiludius iſte à Prato negat, oſtendit Calpurnius;

Ah miſeri quoties non diſcedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptáque voragine terræ
Emerſiſſe feras,& iiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro!

B

CAP. XXV.

De ludicro incruento ferarum.

LVDICRVM venationis incruentum fuit, aut cruentum. Incruentum cùm feræ colluderent, pueri in Taurorum cornibus aut tergo ventilarent, Vrſi viſco implicarentur. Cruentum cùm feræ cum feris, aut beſtiariis committerentur. Ouidius lib. 5. Faſtor. de ludis Floralibus quibus ludicra venatio data,

Cur tibi pro Libycis clauduntur rete Leænis
Imbelles capreæ, ſollicitúſque lepus?

Plinius lib.10. Grues manſuefactæ laſciuiunt, gyróſque quoſdam indecoro curſu vel ſinguIæ peragunt. Imperatores ſæui cruentis ſpectaculis mirificè capiebantur. Ammian. C Marcell. lib.15. Erat autem diritatis eius hoc quoque indicium, nec obſcurum, nec latens, quod ludicris cruentis delectabatur,& in Circo ſex vel ſeptem aliquoties vetitis certaminibus pugilum viciſſim ſe concidentium, perfuſorúmque ſanguine, ſpecie vt lucratus ingentia lætabatur. Cæteri ſæpe ludis incruentis, qualis eſt Leonum cum lepuſculis colludentium,& fugientes in os excipientium, emittentium, colluctantium, adulantium: Martial lib.1.epig.7.

Nunc ſua Cæſareos exorat præda Leones,
Tutus & ingenti ludit in ore lepus.

epigram. 15.

Cùm prenſus blando toties à dente rediret,
Et per aperta vagus curreret ora lepus.

D epigram. 19.

Quid fugis hos dentes ambitioſe lepus?

Videas leporem cum cane colludentem, hunc fugientem, illum inſequentem, parcentem prædæ canem,& ore innocuo contrectantem. Ambroſius epiſt.38. Videmus innoxio canum dente lepores ſine vulnere capi; Leones quoque ipſos ſi vox hominis refultauerit, prædam dimittere, Pardos, atque Vrſos incitari,& reuocari vocibus. Fatigabant ſæpe Leonem lepuſculi diſcurſu, aſſultu, exitu, initu in os hians & apertum. Martial.lib.1. epigr.28.& 149.

Intres ampla licèt torui lepus ora Leonis,
Eſſe tamen vacuo ſe Leo dente putat.
Quid fruſtra nemorum dominum Regémque fatigas?

epigram. 16.

E

Si vitare canum morſus lepus improbe quæris,
Ad quæ confugias ora Leonis habes.

Videas Vrſos & Leones viſco ſicuti aues implicitos & hærentes, ſic vt expedire ſe nequeant. Martial. lib.1. epigr. 11.

Præceps ſanguinea dum ſe rotat Vrſus arena,
Implicitam viſco perdidit ille fugam.

Videas gallinas miniatas in ornatibus publicis. Varro de re ruſtica lib.3.cap.9. Apul.lib.11. Vidi & Vrſam manſuem quæ cultu matronali ſella vehebatur: & ſimiam pileo textili. ſed hoc in pompa. Domitianus dedit Crocodilum. Martial.lib.5.epig.66.

Sæpe licèt Graiæ numeretur bellua Lernæ,
Improba Niliacis quid facit Hydra feris?

Hîc grues pugnantes, alibi damas imbelles cornua committentes, illîc gallos vngue &

roſtro ſæuientes, iſtic ſimiæ modica corporis declinatione ictum euitantes. Xiphilin. in Tito; γέρανοί τε ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο, ϗ ἐλέφαντες τέσσαρες. De dămis Martial. lib. 1. epig. 115. A

Frontibus aduerſis molles concurrere damas
Vidimus, & fati ſorte iacere pari.
Spectauêre canes prædam, ſtupuitque ſuperbus
Venator cultro nil ſupereſſe ſuo.

Fuit cruentum illud, ſi vno impetu concursúque ceciderunt. Idem lib 4. epig. 30.

Aſpicis imbelles tentent quàm fortia damæ
Prælia.——

De gallis gallinaceis Ælianus lib. 2. cap. 2. var. hiſtor. μετὰ τὴν τῶν Περσῶν νίκην ἀθηναῖοι νόμον, ἀλεκτρυόνας ἀγωνίζεσθαι δημοσίᾳ ἐν τῷ θεάτρῳ. Plin. lib. 10. Pergami omnibus annis ſpectaculum gallorum publicè editur, ceu gladiatorum. Herodian. in Seuero. τὰ πρῶτα μὲν ἀπὸ παιδαριωδῶν φιλονεικίας δι' ὀρτύγων μάχας ϗ ἀλεκτρυόνων συμβολὰς πάλας τε παιδικὰς ἀλλήλοις ἤριζον. Geta & Caracallus puerili contentione edendis coturnicum & gallinaceorum pugnis, & puerorum colluctationibus inter ſe diſſidentes. De ſimia Martial. lib. 14. B

Callidus emiſſas eludere ſimius haſtas,
Si mihi cauda foret, cercopithecus eram

In ſpectaculis manſuetiores ſæpe animantes emittebantur ad populi voluptatem, vt grues apud Xiphilinum in Tito, galli gallinacei apud Ælianum lib. 2. cap. 2. variæ hiſt. apud Herodianum in Seuero lepores, & damæ. Martial. lib. 4. epig. 35.

Frontibus aduerſis molles concurrere damæ.

lib. 13. epigram. 94.

Imbelles damæ quid niſi præda ſumus? C

lib. 14. epigram. 201.

Callidus emiſſas eludere ſimius haſtas,
Si mihi cauda foret cercopithecus eram.

Pergami omnibus annis ſpectaculum gallorum publicè editur, ceu gladiatorum. Factum id eſt Athenis Perſis à Themiſtocle victis, vt Plinius lib. 10. cap. 21. & Plutarchus in Themiſtocle. Commiſſæ quoque ſunt & ad certamen coturnices. Seueri filij coturnicum & gallorum pugnas edebant, vt & Alexander Seuerus apud Spartianum & Lampridium. Monemerium quidam ſpectaculum fuiſſe putant, quo feræ cicures tantùm & manſuetæ exhibebantur, quaſi μόνα ἥμερα θηρία, *ſola manſueta animalia* darentur. lib. 1. Græcor. epigram. Leonis Philoſophi epigrammata εἰς τὸ μονημέριον. peſſimè. Monemerium fuit ſpectaculum vnius diei, Nouella 105. Feræ item à manſuetariis docebantur in aqua natantes ludere, & pugnare. Calpurn. eclog. 7. D

Nec nobis tantùm ſylueſtria cernere monſtra
Contigit, æquoreos ego cum certantibus vrſis
Spectaui vitulos, & equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus, quod in illo naſcitur amni .
Qui ſata riparum venientibus irrigat vndis.

Dio in Tito, ϗ τὸ θέατρον ἐξαίφνης ὕδατος πληρώσας εἰσήγαγε ϗ ἵππους, ϗ ταύρους, ϗ ἄλλα τινὰ χειροήθη δεδιδαγμένα πάνθ' ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς πράττειν ϗ ἐν τῷ ὑγρῷ. *Et Theatrum Titus repentè aqua replens induxit equos, & tauros, & alia quædam manſueta animalia, quæ docta erant omnia in aqua facere quæ in terra facere didicerant.* Erant manſuetarij qui columbam emiſſam redire ad ſe docerent. Manilius lib. 5.

Aut certis reuocare notis, totámque per vrbem E
Qui geſtant caueis volucres ad iuſſa paratas.

CAP. XXVI.

Cruenta ferarum inter ſeſe congreſſio.

CRVENTA ferarum inter ſe congreſſio fuit, cùm Leo cum Tigre, Vrſus cum Rhinocerote, Elephas cum Tauro, vel Elephante compararetur. De Trigide & Leone illud antea inauditum quod habet Statius lib. 2. Syluar.

Occidis altarum vaſtator docte ferarum,

Non

A *Non grege Maſſylo, curuaque indagine clauſus*
Sed vittas fugiente fera. ———

De eodem Martial. lib. 1. epig 18.

Lambere ſecuri dextram conſueta Magiſtri
Tigris ab Hircano gloria rara iugo,
Sæua ferum rabido lacerauit dente Leonem.

In India Monocerotes inter ſe committebantur. Ælian. lib. 16. μονόκερων ονομάζεσθαι καρτάζωνον πρὸς τὰ ὁμόφυλα δυσερι. τούτων πάνυ νεαρὰς κομίζεσθαι τῷ τῶν Πρασίων βασιλεῖ, καὶ τὴν ἀλκὴν ἀλλήλοις ἀποδείκνυσθαι, κατὰ τὰς θέας πανηγυρικάς. Id eſt, *Monoceros dicitur cartazonus in ſui generis feras pugnax. teneros ferunt ad Præſiorum Regem, & vires inter ſe experiuntur in ſpectaculis.* Videas canes Ceruum agitantes in arena reiectis calcibus diſiici, cornibus confodi,
B Ceruum lacerari effugia quærentem. Ouidius lib. 11. Metamorphoſ.

———*Structóque vtrinque Theatro*
Vt matutina Ceruus periturus arena
Præda canum. ———

Taurus cum Leone componitur Idem Ælian. lib. 12. ὁ δὲ αἰπόλος τὸν εὐτραφῆ μόσχον καὶ πρὸς ὄν γυμνάσας, ἵνα αὐτὸν καθέλῃ ὁ λέων. Id eſt, *vitulus bene curatus comparatus cum Leone, vt vnguibus feræ laceretur.* item cum Elephante. Martial. lib. 1. epigr. 19.

Qui modo per totam flammis ſtimulatus arenam
Suſtulerat raptas Taurus in aſtra pilas,
Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli ſic Elephanta putat.

C Aquila cum Tauro comparatur, & victrix abſcedit, apud Ælian. lib. 2. cap. 39. ὁ μὲν κεκυφὼς κατωνεμέται ὁ ταῦρος. ὁ δὲ αἰετὸς ἐπὶ τῷ τένοντι τοῦ ζώου καθίσας ἑαυτόν, παίει τῷ στόματι συνεχέσι τε καὶ καρτεραῖς ταῖς πληγαῖς. *Taurus,* inquit, *capite demiſſo paſcitur. Aquila autem in collo eius ſeipſam collocans, ferit ore, ictibus continuis & violentis.* Conſule Plinium lib. 8 de cane Indico, qui Vrſos, Apros, damas contempſit. Leonem fregit, poſtea Elephantum. cap. 40. De canibus damas inſequentibus Martialis,

Concita veloces fugeret cùm dama Moloſſos,
Et varias Lyncas necteret ante moras.
Cæſaris ante pedes ſupplex, ſimiliſque precanti
Conſtitit, & prædam non tetigêre canes.

Lyncas accipe canes, quibus lupos ceruarios venantur, ſicuti Lycæ quibus lupos. Leonis
D ingenium in conflictu enarrat Euſtat. ὁ λέων τοῖς κερασφόροις ζώοις ἐπιτιθέμενος, τὸν αὐχένα πρῶτον αὐτῶν ἄγνυσι. *Leo,* inquit, *inuolans in animantia cornibus armata, primum omnium ceruices rumpit.* Viguit maximè ferarum pugna in Indis. Ælianus lib. 15. Ἰνδῶν δὲ ὁ μέγας βασιλεὺς μιᾶς ἡμέρας ἀνὰ πᾶν ἔτος ἀγῶνα προτίθησι ζώοις ἀλόγοις, ὧν ἐκπέφυκε κέρατα. κυρίττει δὲ ταῦτα ἄλληλα καὶ φύσει τινὶ θαυμαστῇ μέχρι νίκης ἁμιλλᾶται. εἰσὶ δὲ οἱ ἀγωνιστὰι, εἰσὶ οἱ ἄλογοι, ταῦροι τε ἄγριοι, καὶ κριοὶ ἥμεροι, καὶ οἱ καλούμενοι μέσοι, καὶ ὄνοι μονοκέρω, καὶ ὕαιναι, εἶτα ἐπὶ πᾶσι οἱ ἐλέφαντες ἀγωνιστὰι παρίασι. προσμάχονται δὲ οὗτοι, καὶ μέχρι θανάτου τιτρώσκοντες ἀλλήλους τοῖς κέρασι. Id eſt, *Indiæ Rex magnus quotannis die dicta animalium ratione carentium certamen indicit, quæ cornua gerunt. ea autem inuicem ſe appetunt, cornúque feriunt, & mirabili vi naturæ vſque ad victoriam pugnant. Sunt autem qui pugnant, tauri feri, manſueti arietes, & qui dicuntur medij, & aſini vno cornu præditi, & hyænæ, deinde ſupra alios Elephantes pugnatores prodeunt. Prodeunt autem illi & vſque ad mortem, ferientes inter ſe cornibus.* Et Memnoniæ aues ad
E rogum Memnonis inter ſe depugnant. Ouid. lib. 13. Metamorph.

Tum duo diuerſa populi de parte feroces
Bella gerunt, roſtriſque & aduncis vnguibus iras
Exercent. ———

In parua Iliade,

— λαὸς βασιλῆος δὲ γοῶντας
Ἐς φύσιν οἰωνῶν ῥοδοδάκτυλος ἔτραπεν Ἠώς,
Οὓς ἐκ τοῦ φάτις ἐστὶ λυγρὸν περὶ σῆμα μάχεσθαι.

Id eſt, *Aurora roſeis digitis mœrens mutauit in aues populos lugentes Memnonis Regis, quos fama eſt ex eo tempore inter ſe depugnare circa tumulum.* Rhinoceros commiſſus cum Vrſo. Martial. lib. 1 epigram. 22.

Namque grauem gemino cornu ſic extulit Vrſum, A
Iactat vt impoſitas Taurus in aſtra pilas.

Item cum Elephante. Ælian. lib 17 cap. 44. ῥινόκερως ὑπιὼν τοῦ ἐλέφαντος τὰ σκέλη, καὶ τὴν γαστέρα ὑποτέμνει τε καὶ ὑποσχίζει τῷ κέρατι. ὁ δὲ οὐ μετὰ μακρὸν ἐκρυέντος οἱ τοῦ αἵματος κατέπεσεν. Id eſt, *Rhinoceros ſubit Elephantis crura, & ventrem ſecat ſubtus ac ſcindit. Ille paulo poſt fluxu ſanguinis collabitur.* Canis Indicus cum Elephante & Leone. Arrian. in Alexandro. Ælian. lib. 8 cap. 1. λέοντος δὲ ἀφίεται, ὁ δὲ (canis Indicus) ὡς εἶδεν ὡς μὲν μᾶλλον ἐδῆ χολῆ καὶ ἰξὺς ἐπ' αὐτόν, &c. Moris fuit feras proludere ante pugnam. Symmachus lib. 2 De canibus quos proluſionis die ita Roma mirata eſt, vt ferreis caueis putaret aduectos. Illius proluſionis exemplum attulimus è Pollieno in Gallienis. Addam pro coronide, feras interdum terreſtres cum æquoreis in Theatrum repentinis aquarum emiſſariis inductas eſſe. Xiphil. in pag. 151 Nero ἔν τινι θεάτρῳ θέας ἐπιτελῶν πληρώσας ἐξαίφνης τὸ θέατρον ὕδατος θαλασσίου, ὥστε καὶ ἰχθύας καὶ κτήνη ἐν αὐτῷ νήχεσθαι, ναυμαχίαν τε Περσῶν καὶ Ἀθηναίων ἐποίησεν. Id eſt, *in quodam Theatro ludos edens, repleuit ſubitò Theatrum aqua maris, ita vt & piſces, & armenta ſimul natarent. dedit & naumachiam Perſarum cum Athenienſibus.* Id exiſtimem ita factum, vt Tauri, Leones, Tigres à magiſtris in aqua formarentur ad prælium nauale, certe ad natationem. eo me ducit Dio in Tito p. 215. καὶ τὸ θέατρον ἐξαίφνης ὕδατος πληρώσας, εἰσήγαγε καὶ ἵππους, καὶ ταύρους, καὶ ἄλλα τινὰ χειροήθη, δεδιδαγμένα πάνθ' ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς πράττειν, καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ. Fortè derepente emittebantur aquæ in arenam, quæ feras diluuio inuoluerent Xiphil pag. 146. in Nerone. καὶ ποτε θηρία ἀποκτείνας ὕδωρ τε ἐπαφῆκεν εἰς τὸ θέατρον ἐναυμάχησε. Calpurnius eclog. 7. B

Nec nobis tantùm ſyluestria cernere monſtra
Contigit, æquoreos ego cum certantibus Vrſis C
Spectaui vitulos, & equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus. ——

Martial. lib. 1. epigr. 28.

——vidit in vndis
Et Tethis ignotas, & Galatea feras.

Dio in Auguſto ait, cum aquas in Circum Flaminium emiſiſſe, vbi 36 Crocodili confecti. Poſtremum hoc eſto ex Æliano lib. 12. Σαγαραῖοι δὲ τῇ Ἀθηνᾷ καμήλων ἀγῶνα ἄγουσιν, σὺν αἰδοῖ τῇ τῆς θεοῦ ἐπιτελοῦσι. Id eſt *Sagaræi quotannis Mineruæ Camelorum certamen edunt Deam venerentes.* l. 17. ὁ ῥινόκερως τὸ κέρας τὸ πέτραις παραθήγει, εἶτα ἐπιθρώσκει ἐλέφαντι ὁμόσε ἰών. *Rhinoceros,* inquit, *cornu acuit ad ſaxa, deinde adoritur Elephantem.*

CAP. XXVII. D

De cruenta hominum cum feris pugna.

EORVM qui feras conficerent alij è ſuperiori loco lancea, haſta telo, ſagitta conficiebât alij venabulo comminùs excipiebant, alij gratuitas operas dabant, alij locabant, alij ad cultrum dati, aut venditi, alij pœnæ ſeruati ad palum ſurrecti, vincti, & inermes E ſuperiori loco Tiridates, Commodus & alij viri principes. De Tiridate Dio; τοξεύσας ὁ Τηριδάτης αὐτόθεν ἐκ τῆς ἕδρας θηρία, καὶ δύο γε ταύρους μιᾷ ἅμα βολῇ (εἴγε τῷ πιστόν) διέπειρε καὶ ἀπέκτεινε. *Tiridates de ſuperiore loco in quo ſedebat belluas ſagitta iaculatus eſt, duóſque Tauros vno ictu (ſi cui credibile eſt) vulnerauit ac confecit.* De Commodo Xiphilin. διαφράγμασι γὰρ τὸ θέατρον συμπηκτοῖς τισι διαμέτροις, ὥστε στέγην περίδρομον ἔχουσι, καὶ διχῇ τεμνούσαις ἀλλήλας, ἵνα ἐξ ὀλίγου πανταχόθεν τὰ θηρία μερισθέντα ῥᾷον ἀκοντίζηται. καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἄρκτους τε ἑκατὸν αὐτὸς ἀπέκτεινεν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ περιβόλου τοῦ κρηπιδώματος ἀκοντίζων ἅπαντας. *Erat enim diuiſum Theatrum omne connexis quibuſdam diametris tectum habentibus, circum quod inambulari poterat, ac ſeſe bifariam ſecantibus, quo faciliùs vndique ex anguſto loco belluæ diuiſæ in partes quatuor iaculis traijcerentur. ac primo quidem die centum Vrſos de ſuperiori loco iaculis confecit, ex ambitu faſtigij ſui crepidinis.* Herodianus in Commodo, ἐλάφους μὲν οὖν καὶ δορκάδας, ὅσα τε κερασφόρα πλὴν ταύρων συνθέων αὐτοῖς καὶ καταδιώκων ἔβαλλε φθάνων τε αὐτῶν τὸν δρόμον πληγαῖς καιρίαις ἀνῄρει. λέοντας δὲ καὶ παρδάλεις, ὅσα τε ζῷα γενναῖα περιθέων ἄνωθεν κατηκόντιζεν. *Ceruos & Hinnulos, cæteráque armata cornibus, Tauris exceptis, concurrens & inſequens feriebat; Leones è loco ſuperiori.* Sed & è ſuperiori loco iaculatores à Boccho Rege miſſos Leones confeciſſe crediderim de quibus Seneca lib. de breuitate vitæ cap. 13 Sylla in Circo Leones ſolutos dedit, cùm alioqui alligati darentur, ad conficiendos eos miſſis à Rege Boccho ia-

calato

A culatoribus. Dio ſcribit, Adrianum ſæpe centum Leones, & totidem Leænas confeciſſe. Mira Commodi iaculandi peritia, qui Pardalim imminentem beſtiario ante confecerit quam appeteret. Xiphil. παρδάλεως δὲ ποτε ἐμβαλλομένης δρόμῳ τῷ ἐκκαλουμένῳ καὶ πλαγίας της, φθάσας πῶς αὐτῷ μέλλουσαν δήξασθαι τὴν μὲν ἀπέκτεινε, τὸν δ᾽ ἔσωσεν. Itidem ſentio de venatoribus Æthiopibus, quos M. Piſone & M. Meſſala Coſſ. Domitius Ænobarbus Ædilis curulis dedit, de quibus Plinius lib. 8. cap. 36. Annalibus notatum eſt M. Piſone & M. Maſſala Coſſ. ad 14. Kal. Octob. Domitium Ænobarbum Ædilem curulem Vrſos Numidicos centum, & totidem venatores Æthiopas in Circo dediſſe. Sed & è ſuperiori loco equites Prætorianos Africanas cōfeciſſe auguror, de quibus Sueton. in Claudio c. 21. Africanas conficiente turma equitum Prætorianorū, ducibus Tribunis, ipſóque Præfecto. Quod frequenter ab iis factitatum eſt. nam & ſub Nerone Prætoriani equites 400. Vrſos confecerunt. Xiphil. οἱ ἱππεῖς

B οἱ σωματοφύλακες ἄρκτους τετρακοσίας ἀπὸ ἵππων κατηκόντισαν. niſi ſi quis putet ex equo iaculatos. Nam & Iulius Alexander ſub Commodo ex equo Leonem confecit. Xiphilin. ἰούλιος ἀλέξανδρος λέοντα ἀπὸ τοῦ ἵππου κατακοντίσας. Et qui ſagittis interficerentur non e plano, ſed è ſuperiori loco petitos arbitror. Capitolin. in M. Antonino; In munere publico tam magnanimus fuit, vt centum Leones vna miſſione ſimul exhiberet ſagittis interfectos. Tiberius caſtrenſibus ludis non interfuit ſolùm, ſed etiam miſſum in arena Aprum iaculis deſuper petiit. Sueton. cap. 72. Interim ne feræ ex arena in podium & cuneos erumperent, podium retibus arcendis feris protegebatur, auctore Plinio lib. 38. vel clathris ferreis, aut curris cingebatur, lib 8. cap. 6. retia nodabantur auro, vel ſuccino, apud Plin. & Calpurnium, qui truncis ligneis verſatilibus ebur adiungi, & in podio ſterni oſtendunt, vt machinæ illius conuerſione lubrica feræ lapſarent. Lipſius feliciter hunc locum ita reſtituit Bucol. 8.

C *Sternitur adiunctis ebur admirabile truncis,*
Et coit in rotulam teretem, quo lubricus axis
Impoſitos ſubita vertigine falleret vngues.

Qui à feris lacerati eſſent, ab iiſdem vt plurimum vorabantur. Saluianus lib 6. Miſerum eſt humanis carnibus alios ferarum expleri, & cum circumſtantium lætitia comedi homines. Cyrillus catech. 1. μήτε τοὺς ἐν κυνηγίοις ἑαυτοὺς θηρίοις ἐκδιδόντας, ἵνα τὴν ἄθλιαν κολακεύσωσι γαστέρα, οἳ ἵνα κοιλίᾳ τροφὰς θεραπεύσωσι, αὐτοὶ γαστρὸς ἀληθῶς ἀληθῶς τροφὴ γίνονται θηρίων. *Neque eos qui in* [illegible] *tionibus Circi ſeipſos feris tradunt, vt miſero adulentur ventri, & dum abdomini alimentum adminiſtrant, ipſi ſunt ventri ferarum immanium cibus.* Non modò autem viri tenues qui ventri ſeruirent, verum & viri nobiles in arena fœdati ſunt. Suetonius in Nerone cap. 12. Exhibuit ad ferrum quadringentos Senatores, ſexcentos equites Romanos, & confectoréſque ferarum, & varia arenæ miniſteria. Apud eundem cap. 4. Domitianus venationes, gladiatoréſque & noctibus ad lychnuchos exhibuit. Baſilius Seleucienſis lib. 1. de

D Sancta Thecla ſcribit, in Circo fuiſſe piſcinam, in qua phocæ hominibus deuorandis. pag. 92. ὁρᾷ κολυμβήθραν, ὕδωρ, φώκας ἐννηχομένας, ... αὐτῇ ... θαλάττια, ... φοια, &c. Id eſt, *videt piſcinam, & aquam, & innatantes phocas, belluas marinas hominum voratrices, quas odore aromatum & vnguentorum quæ carbonibus impoſuerant, fœminæ quadam miſerantes.* ... ἀρωμάτων ... ἐπεισαγαγοῦσαι, ... πυρὸς ... θῆρας ... ἀτμίδα ... θηρία, ... ὕπνῳ βαθεῖ κατεκοίμισαν. *Magna vi* ... *aromatum vnguentorúmque comportantes, ex illiſque per ignem vaporem elicientes, odoris varietate belluas demulſère, & ſomno arctiore conſopiùre.* Iulius Cæſar nondum Princeps primus in Ædilitate, munere patris funebri, omni apparatu arenæ argenteo vſus eſt, ferāſque argenteis haſtis laceſſere tum primùm viſum, au-

E ctore Plinio libro 33. cap. 3. Commodus virium ad conficiendas feras tantarum fuit, vt Elephantum conto transfigeret, ait Lampridius In arena autem cum feris pugnatum venabulis, excipiis, cultris venatoriis, pilis, contis, haſtis, lanceis, copidibus, ſybinis, ſagittis. Vox *lanceæ* à Gallis excepta eſt, vt vult Diodorus Siculus, ab Hiſpanis, vt ſentit Varro. Pollux lib. 5. cap. 3. τὰ ... κυνηγετικὰ ἐργαλεῖα ξίφη, δρέπανα, ἀκόντια, τόξα, προβόλια, &c. ξίφη μὲν ὁπότε συμπέσοι θηρίῳ, ὡς ἔχων ἀμύνεσθαι. τόξοις δὲ, καὶ ἀκοντίοις χρῶνται ἐπὶ τῶν ἐλάφων, καὶ ... λαγῶν, προβολαῖς δ᾽ ἐπὶ τῶν συῶν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀγχέμαχα θηρία. *Inſtrumenta ad venationes, enſes, falces, iacula, arcus, ſagittæ, venabula. enſes, vt pugnet & defendat ſe, ſi concurrerit cum fera. iaculis & ſagittis vtuntur in ceruos, damas, hinnuleos, quæ à longè feriuntur, venabulis in apros, & alias feras quæ cominus pugnant.*

 A

C A P. XXVIII.

De iis qui venabulo exciperent.

QVI cominus pugnarent, excipere Apros, contra Leonem ſtare dicuntur à Spartiano in Caracallo. Græci vocant ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι, *in loco plano cum belluis pugnare*. συστάδην μάχεσθαι. Herodian. in Commodo; καὶ θηρίων ἐξ ἀντιστάσεως μάχαις ἐπιδείκνυσθαι. τὸ δὲ κυνηγέσιον περιδρόμῳ κύκλῳ κατεσκεύαστο, ὡς μὴ συστάδην τοῖς θηρίοις μαχόμενος κινδυνεύοι. ἀλλ' ἄνωθεν ἐξ ἀσφαλοῦς ἀκοντίζων. *Diſcebat Commodus in loco plano contra Leonem ſtare. et ambitus in orbem extructus erat, ne cominus cum beſtiis pugnans periclitaretur. è ſuperiore autem loco iaculabatur in tuto.* Vtrumque pugnæ genus attigit Xiphilin. in Commodo; ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις τότε μὲν κάτω ἐς τὸ τοῦ κύκλου ἔδαφος καταβαίνων, ἀπέκτεινεν ὅσα πλησιάσειε. τὰ δὲ προσαγόμενα, ἢ καὶ ἐν δικτύοις αὐτῷ περιφερόμενα κατεσκόπει, καὶ τὴν τίγριν ἔσφαξεν, ἵππον τε ποτάμιον καὶ ἐλέφαντα. *Alijs autem diebus nunc quidem herbatica animalia deſcendens in circuli planum conficiebat, nunc è loco ſuperiori quæcumque propius acceſſiſſet, iaculo feriebat. quæ vero adducta, aut allata eſſet retibus incluſa, concidebat, adeò vt Tigrin aliquando, & equum fluuiatilem, & Elephantem occiderit.* Sed id genus lamenæ pugna de plano non fuit. Deſtinauerat Nero imitari & Herculis facta. Præparatumque Leonem aiunt, quem vel claua, vel brachiorum nexibus in Amphitheatri arena ſpectante populo nudus eliderct, ait Sueton. in Nerone cap. 53. Vrſi ſæpe colapho in arena exanimabantur Plin. lib. 8. Inualidiſſimum Vrſo caput, quod Leoni fortiſſimum, ac ſæpe in arena colaphis inflictis exanimantur. Paſſerem marinum confecit aliquando, & abſciſſum caput manu gerens eò, vbi ſedebamus, venit. στρουθὸν γὰρ περὶ κλίνας, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμὼν προσῆλθεν ὅποι ἐκαθήμεθα. Animantia generoſiora dente, vel vngue metuenda vocat Pollux lib. 5. cap. 3. ἀγχέμαχα θηρία Dio lib. 51 Xiphilin. in Tito θηρία, nos proprie feras, quales ſunt Leo, Sus, Tigris, Panthera, Pardalis, quas cominus venabulo figi moris fuit. Philoſtratus in Iconibus. venatorum alij ἀγχέμαχοι τοὺς ὅρμους φέρουσι, ἄλλοι ἐλαφοβόλοι λόγχας, *cominus pugnantes clauos ferunt, alij ceruos iaculantes lanceas.* fugaces enim feræ lancea, iaculo, telo eminus figuntur, vel haſta. Βοτὰ vocat Herodianus herbatica animalia. Vopiſcus in Prob. quales ſunt Cerui, damæ, ſimiæ, lepores. Xiphilin. in Tito ἄλλα τε ἐς ἐνακισχίλια καὶ βοτὰ καὶ θηρία ἀπεσφάγη. *Aliæ feræ herbaticæ & crudæ ad nouem millia confectæ ſunt.* Dio lib. 51. θηρία καὶ βοτά. Dio lib. 58. λιβυκὰ θηρία. Capitol. in Gordianis, Libycas feras Plinius lib. 6 cap. vlt. Africanas puta Tigres, Pardos, Leones, de quibus ſuprà. Xiphilin. in Caracallo, ἵππους καὶ βοτά. Sed & ſagittis eminus, vel haſtis Leones ac feræ generoſiores interemptæ, non modò contis, aut contificiis, vt loquitur Vopiſcus in Probo (neque enim audiendus eſt B. Ignatius qui *contificiis* legit, à ficu arbore) aut contis ac ſybinis, quod Illyricum telum eſt. Martialis de ſue lib. 1 epigr. 12. D

Fixiſſet grauidam cum leuis haſta ſuem:

lib. 5.

Quot tua Mænalies collocat haſta ſues.

Vtrumque genus expreſſit epig. 11.

Splendida iam tecto ceſſent venabula ferro,
Nec volet excuſſa lancea torta manu.

lib. 14.

Callidus emiſſas eludere ſimius haſtas.

Feræ quæ cominus figuntur, ruere in ferrum dicuntur. Ouidius E

Ortus Aper ſetis iram denuntiat hirtis,
Et ruit oppoſiti nitens in vulnera ferri.

Conti pro venabulo fuère, quanquam venabula mucrone ferrato, conti ſine ferro, cuſpide acuta. Plin. lib. 8 ſagittarum venabula vocauit. Intentos, inquit, ingentes arcus defigunt humi longius. hos præcipui viribus iuuenes continent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus ſagittarum venabula infigunt Elephantis. ſed ea venatio ſyluatica. De contificiis verba Vopiſci ſic habent in Probo; Edidit alia die in Amphitheatro vna miſſione centum iubatos Leones, qui rugitibus ſuis tonitrua excitabant. qui omnes contificiis interempti ſunt, non magnum præbentes ſpectaculum cùm occidebantur neque enim erat beſtiarum impetus. Iſidorus l. 18. c. 7 Contus ferrum non habet. ſed tantùm cuſpide eſt acuta. Virgilius

Pr... ... ſque trudi... ... ... ta cuſpide contos.

A Alij *ſudes* legunt. Excipia dicuntur, quia venientem feram excipiunt.

Excipient Vrſos, expectabúntque Leones.

Nonius; Venabulum ferrum latiſſimum à cæteris aciei longiſſimæ. Conti haſtæ longiores & robuſtæ. Virgil. Æneid. 9.

——longis detrudere contis.

Varro ὄνος λύρας. Nempe ſues ſyluaticas in montibus ſectaris venabulo, an ceruos. tragula tamen & ſparo, vel haſta ceruos ſequebantur. Varro Meleag.

Aut ille ceruum qui volabile currens,
Sparto ſequutus, tragulàque traucit.

Salluſtius in Catilina ſparos lanceas præacutas ſudes eſſe, militaria tela negat. Probolium eſ-
B ſe putem venabulum aut contum. Heſychius, προβόλιον εἶδος δορατίου ᾧ χρῶνται οἱ κυνηγέται πρὸς τὴν συῶν θήραν. niſi fortè quis *parabolum* legat, quod eo paraboli vterentur. placet tamen *probolium*, vt excipiant. hac enim voce vtitur Philoſtrat. in συνθήρᾳ. φέρουσι δ' αὐτοῖς θηραταῖς ὀρεῖς, καὶ ὀρεωκόμοι ποδοστράβας, καὶ ἄρκυς, καὶ προβόλια, καὶ λόγχας, ἐφ' ὧν οἱ κνώδοντες, καὶ κυναγωγοὶ συνεξίασι, καὶ σκοπωροὶ, καὶ τὰ ἔθνη τῶν κυνῶν. Id eſt, *ferunt cum venatoribus muli, & muliones compedes & retia, & venabula, & haſtas dentatas, & canum ductores ſimul exeunt, & qui luſtrant montes, & canum variæ nationes.* Oppianus lib. 1. penè omnia venatorum arma expreſſit his verbis.

Αἰχμήν τε τριγλώχινα, σιγύνην εὐρυκάρηνον,
Ἁρπάλαγον, κάμακάς τε, καὶ ἀμφίπλεκον αἰχμὴν εἰστὴν
Φάσγανα, βουπλῆγάς τε λαγωοφόνον τε τρίαιναν,
Ἀγκυλόδοντας σκολιὰς, μολιβοσφιγγέας τε κορώνας.

C Item,

——Δεξιτερῇ μὲν ἐπικραδάοιεν ἄκοντας
Ἀμφιδύμους ταναούς, δρεπάνην δ' ἐπὶ μεσσόθι ζώνης.
Spiculáque & laqueos, varros, haſtiléque triplex,
Contóſque, harpalagum, pharetrámque, leuéſque ſagittas,
Enſéſque & lepori intuſum mucrone tridentem,
Et curuos caput vncinos, plumbóque reuinctas
Cornices.——
Bina coruſcanti criſpans haſtilia dextra,
Demiſſúmque gerens zona cingente mucronem.

Sic Virgilius,

Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.

D Gratius de venat.

Ima Toletano præcingant ilia cultro,
Terribilémque manu vibrata falarica dextra
Det ſonitum.——

Xenophon lib. 1. Cyropæd. de Perſarum venatorib. ἔχειν δὲ δεῖ τοὺς ἐξιόντας τόξα παρὰ τὴν φαρέτραν, ἐν κολεῷ κοπίδα ἢ σάγαριν, ἔτι δὲ γέρρον καὶ παλτὰ δύο. *Habere oportet eos qui exeunt arcum & pharetram, in vagina enſem, aut hoc amplius crates & palmas duas.* Orpheus,

Τόξον ἔχων παλάμαις, ἰδὲ τριγλώχινα οἰστὸν,
ὄφρα καὶ θηρήσαιτο.——

Culter cuius meminit Gratius, fuit breuior inſtar ſicæ ad confodiendum Aprum, ſi venabulum feſelliſſet. Martial. lib. 14 epig. 31.

E *Si deiecta gemes longo venabula roſtro,*
Hic breuis in grandem cominus ibit Aprum.

lib. 7. epig 27.

Tuſcæ glandis Aper populator & ilice multa,
Quem meus intrauit ſplendenti cuſpide culter.

Sueton. in Auguſto; Lixa quidam cultro venatorio cinctus. Martial. lib. 1.

Spectauère canes prædam, ſtupuítque ſuperbus
Venator cultro nil ſupereſſe ſuo.

Cultros vocant copides. Apuleius lib. 11. Hic incinctus baltheo militem gerebat, illum ſuccinctum chlamyde copides & venabula venatorem fecerât. Seneca epiſt. 88. Dubitat vtrùm ſe ad gladium an ad cultrum locet. Q. Curtius lib. 8. Copides vocant gladios leuiter curuatos falcibus ſimiles, queis appetebant belluarum manus. De venabulo Ælian. lib. 8. cap. 10.

οἱ μὲν

Digitized by Google

οἱ μὲν ἄνθρωποι δόρατα ἰσχυρὰ, καὶ λόγχας ἀφιᾶσι στοχαζόμενοι αὐτῶν (Elephantum.) οἱ δὲ ἐλέφαντες τὸν περιπεσόντα ἁρπάζουσι καὶ τῇ γῇ προσαράξαντες. Id eſt, *viri haſtas fortes,& iacula mittunt, petúntque Elephantos,qui hominem prolapſum arripiunt proboſcide,& ad terram grauiter allidunt.* Et de venabulo accipiendum quod ait Iuuenalis ſatyr.4. A

——— cominus Vrſos

Figebat Numidas.———

Imò tranſuerberabãtur plerumque feræ ſi firma eſſet venatoris manus, tam acuta ferri acies fuit. Cic.lib.7.epiſt ad fam.epiſt.1.Reliquæ ſunt venationes binæ per dies quinque magnificæ,nemo negat.Sed quæ poteſt eſſe homini delectatio,cùm aut homo imbecillus à valentiſſima beſtia laniatur,aut præclara beſtia venabulo tranſuerberatur?Firmã enim oportuit eſſe manum,vt irruentem exciperet,ſuſtinerétque feram.Martial.lib.14.epig.30.de venabulo. B

Excipient Apros, expectabúntque Leones,
Intrabunt Vrſos, ſit modò firma manus.

Commodus etiam totum Elephantum venabulo tranſuerberauit apud Lampridium, & cæteri venatores ſi non traiicerent, certè ferrum intra Apri viſcera abſcondebant, tantus feræ impetus fuit. Martial. epigr.15. lib.1.

Ille & præcipiti venabula condidit Apro.

Ipſi quoque Leones aciem ferri expaueſcunt, ſed oculos demittere moris habent, ne terreantur.Plin.lib.8. cap. 16. Leo ſpernens tela diu ſe ſolo terrore tuetur.eum qui tela quidem miſerit,ſed tamen non vulnerauit,correptum,ſtratúmque ſternit,nec lacerat.oculorũ aciem defigit,ne venabula expaueſcat. Ad Leones & Elephantos vſi videntur grandioribus latioribúſque venabulis quàm ad Apros aut Tigres.Martial.lib.8.epig.54. C

Auditur quantum Maſſyla per auia murmur,
Grandia quàm decuit latum venabula pectus.

Monſtri loco eſt apud Martial.lib.1.epig.23.Carpophorus, de quo ille quaſi de alio Milone.

Dorica quàm certo venabula dirigit ictu,
Fortis adhuc teneri dextera Carpophori.
Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos,
Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſons.
Hunc Leo cùm fugeret præceps in tela cucurrit.

Sic Claudian.in Panegyrico Mallij,

Obuia fulminei properent ad vulnera Pardi.

Dubitari poteſt in hoc carmine Martial.lib. 1.epig.27. D

Herculeæ laudis numeretur gloria, plus eſt
Bis denas pariter perdomuiſſe feras.

an vnus Carpophorus omnes ſimul emiſſas exceperit ac confecerit, quod verius eſſe crediderim,an eodem die 12. feras deiecerit. Nec minor eſt dubitatio in verbis Claudiani Panegyr.Mallij,

Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum
Arte legant, certóque premant venabula niſu.

Ita Marſilius legit.Vulgata lectio, *arte ligent*, verior videtur. In ludo autem populus moram non ferebat, ſed aut ſtatim feram figi, aut beſtiarium lacerari volebat.Vnde illud Martial. lib. 1.epig.23.

I nunc, & lentas corripe turba moras.

Tacit.de Marico lib.2. hiſtor.Captus eo prœlio Maricus,ac mox feris obiectus,quia non laniabatur,ſtolidum vulgus inuiolabilem credebat,donec ſpectãte Vitellio interfectus eſt. Si res longiùs differretur,exclamabat indignabunda plebs. Hieronym.in Catalogo. Cùm feræ parcerent Polycarpo,vniuerſo populo aduerſùs eum perſonante igni traditus. Donatus in Prologum Hecyræ; Certè populus in homines nullo ſenſu miſericordiæ ſæpe fuit, in feras miſericors.Statius lib.2.Syl de Leone manſueto, E

—— quod te populúſque Patréſque,
Seu notus caderes triſti gladiator arena,
Ingemuêre.———

De Elephantis Plin.lib.8.cap.7. Annibal vnum qui ſupererat obiecit Elephanto,& illum dimitti pactus ſi interemiſſet. ſolus ergo in arena congreſſus magno Pœnorum dolore confecit. Romæ pugnam Elephantum primum omnium dediſſe Pompeium ait Aſconius in Piſonem.

Digitized by Google

A Piſonem. Hæc Cicero ſcribit lib. 7. epiſt. 1. Elephantorum extremus dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla extitit, quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio, eiuſmodi eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. Dio in Pompeio; καὶ ἐλέφαντες ὀκτωκαίδεκα πρὸς ὁπλίτας ἐμαχέσαντο, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν παραχρῆμα ἀπέθανον, οἱ δὲ πολλῷ ὕστερον. ἠλεήθησαν γάρ τινες ὑπὸ τοῦ δήμου παρὰ τὴν τοῦ Πομπηΐου γνώμην, ἐπειδὴ τραυματισθέντες τῆς μάχης ἐπαύσαντο, καὶ περιιόντες τὰς προβοσκίδας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέτειναν καὶ θρηνώδη βοὴν ἀφῆκαν. *Præterea Elephanti duodeviginti cum hominibus armatis certarunt, quorum pars ſtatim, pars non multo poſt interiit. nam eorum populus miſertus eſt contra Pompeij voluntatem*, &c. Conſulendus Plinius lib. 8. cap. 7. Aliud genus pugnæ in arena fuit, vbi Elephantes cum equitibus & peditibus ad veri prælij formam inter ſe committerentur. Suetonius in Iulio cap. 39. Venationes edidit per dies quinque, ac nouiſſimè pugna diuiſa

B in duas acies, quingenis peditibus, & Elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc inde commiſſis. Plin. lib. 8 cap. 7. bis pugnaſſe Elephantos ſub Iulio Cæſare narrat. Primo prælio viginti contra pedites quingentos, iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitum è diuerſo dimicante. poſtea ſinguli, Principibus Claudio & Nerone in conſummatione gladiatorum. Verbum *conſummationis* in morte gladiatorum & venatorum ſolemne, vt ex Vlpiano infrà patebit. Cum feris pugnabant aut comminus, aut eminus, vt ſcribit Caſſiodorus lib. 5. cap. 42. Commodus apud Herodianum, ἐξ ἀντιστάσεως μάχας ἐπαιδεύετο, *erudiebatur vt contra beſtias ſtaret*. Marſilius putat Commodum in arenæ ambitu in tuto fuiſſe, & ex oppoſitione cum beſtiis pugnaſſe. Sic enim interpretatur ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι. malè. Meliùs Politianus qui vertit ſuperiora verba; *Commodus beſtiis conficiendis ſupra modum exercebatur*. Non omnino bene. ἐξ ἀντιστάσεως

C ἀγωνίζεσθαι dicuntur duces, qui inſtructa acie collatis ſignis cum hoſte pugnant. ἀνθίστασθαι eſt reſiſtere, contra beſtias ſtare, venabulo irruentes excipere. Philoſtratus in imaginibus, cap. Inſulæ, oppoſuit ἐλαφοβόλους, *qui lancea ceruos eminus feriunt*, & ἀγχεμάχους, καὶ θρασεῖς, *qui cominus cultro, aut venabulo pugnant*. Apud Pollucem lib. 5. cap. 3. feræ quæ venabulo configuntur, dicuntur ἀγχεμαχαθηρία, cum quibus cominus pugnatur. Spartianus de Caracallo; Excepit apros frequenter, contra Leonem etiam ſtetit. Herodianus de Caracallo; γυμνάσια τοῦ σώματος ποιούμενος, ἡνιοχείας, καὶ θηρίων παντοδαπῶν συστάδην ἀναιρέσεις, *faciens exercitationes corporis, aurigationes, & cum feris omne genus cominus pugnans, ac contra eas ſe ſiſtens*. Alij legunt, συστάδην. omnino ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι & συστάδον, eſt contra ſtare, feraſque irruentes venabulo excipere, non, vt vult Marſilius, è podio iaculis & haſtis configere Leones, quod eſt eminus pugnare. Ouidius lib. 8. Metamorphoſ. de Meleagro,

D *At manus Oenidæ variat, miſſiſque duabus,*
Haſta prior terra, medio ſtetit altera tergo,
Splendidáque aduerſos venabula condit in armos.

Item,

Ibat in aduerſum proles Ixionis hoſtem
Pirithous, valida quatiens venabula dextra.

Tiberius apud Suetonium cap. 72. Caſtrenſibus ludis non interfuit ſolùm, ſed etiam in arena Aprum iaculis deſuper petiit.

CAP. XXIX.

De pugna venatorum inermi.

E NON contis modò, venabulis, & cultris cum beſtiariis depugnarunt paraboli, verùm etiam ſine ferro. hi quidem ignem intentantes, alij pallio caput Leonis obnubentes, illi manu os occludentes, iſti agilitate Leonem vitantes, quidam pro corpore relicta veſte exeuntes. De igne Opp. lib. 4. de venatione.

Οἱ δ' ἄλλοι στήσαντο νέμῳ πελάριοι δαφοινοῦ
δουκὸν αὐσταλέους πυρλαμπέας ἀμφὶς ἔχοντες.
Δεξιτερῇ δὲ φέρει πεύκης ἀποδαιόμενον πῦρ,
Ἔξοχα γὰρ δείδοικε πυρὸς μένος ἠΰκομος λίς,
Οὐδ' ἐπιδεῖν τέτληκε ἀσκαρδαμυκτίσιν [illegible]
Conſtiterint alij velut aſpera bella gerentes.

Cum

Cum facibus ſiccos latè iactantibus ignes. A
Dextera flammiferas quatiat violenta fauillas,
Quippe Leo timet ignitæ lucentia tedæ
Spicula, nec contra vultus attollere tentat.

Lego *ἀναλκεῖς*. Ariſtot. libro 9. *περὶ ζώων. ἀληθῆ δ' ἐστὶ καὶ τὰ λεγόμενα, ὅτι φοβεῖται μάλιστα τὸ πῦρ.* Plato in Sophiſta *θήραν πυρευτικὴν* vocat. De pallio quo caput Leonis obtegi ſolitum, id ortum eſſe volunt à paſtore Getulo, cuius ſago contra ingruentis impetum obiecto captum Leonem aſſerunt principatu Claudij, quod ſpectaculum protinus in arenam tranſlatum eſt, vix credibili modo torpente tanta illa feritate quamuis leui iniectu, operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans. Auctor Plin. lib. 8. cap. 16. Lucanus,

Veſtibus iratos laxis operire Leones.

Lyſimachus manu apertum Leonis occluſit os, linguámque intercepit, quod miraculi loco B
fuit, ait Plutarch. in Alex. Alius arte pugnat, & feram eludere modica corporis declinatione audet. Certamen infelix cum feris velle contendere, quas fortiores ſe non dubitat inueni re. ſola eſt ergo in fallēdo præſumptio, vnicum in deceptione ſolatium, qui ſi feram non me reatur effugere, interdum nec ſepulturam poterit inuenire, ait Caſſiodorus lib. 5. epiſt. 42. Illi quidem fruſtrari beſtias dicebantur, vt loquitur Tertul. in Apologet. Quidam in fru ſtrandis beſtiis mercenarius noxius. Alter angulis in quadrifaria mundi diſtributione compoſitis rotabili facilitate præſumens non diſcedendo fugit, non ſe longiùs faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibus ſe reddens proximum, vt ora vitet Vrſorum, ait Caſſiodorus ibid. Machinam fuiſſe putem rotabilem quatuor angulis conſtantem, in quibus conſiſteret venator, vt ex vna in alium conuerſa machina tranſiliret, vt Vrſum fal leret fruſtra vnguibus nitentem: aut potiùs cùm irrueret fera, rotatione verſatilis machinæ C
à ſummo deorſum ad poplites feræ deferebatur. Alter in murum inſiliens aſcenſu celeri Vrſum eludebat. Vopiſcus in Carino; exhibuit & toechobaten, qui per parietem Vrſo eluſo cucurrit. Alij feras ipſas corporis agilitate tranſiliunt, vt cruentis faucibus ſe eximant Prudentius in Amartigenia.

Inde feras volucri temeraria corpora ſaltu
Tranſiliunt, mortiſque inter diſcrimina ludunt.

Ille in tenuem regulam ventre ſuſpenſus inuitat exſibilantem feram, & niſi periclitatus fuerit, nihil vnde viuere poſſit acquirit. alter cauea ex arundinibus texta ſe abdit, & in ſpe ciem ericij in ſeipſum conuolutus ac collectus ingruente fera latet, vt nuſquam compareat. glomum dicas in orbem collectum. Caſſiodorus; Alter ſe geſtabili muro cannarum contra ſæuiſſimum animal ericij exemplo receptatus includit, qui ſubitò in tergum ſuum refu- D
giens intra ſe collectus abſconditur, & cùm nuſquam diſceſſerit eius corpuſculum non vi detur: & ſicut ille veniente contrario reuolutus in ſphæram, naturalibus defenſatur acu leis, ſic iſte conſutili crate præcinctus munitior redditur fragilitate cannarum Alter appre henſus vngue, aut dente veſtem exuit, in quam fera ſæuiat. Chryſoſtomus de tentatione. *καθάπερ γὰρ τὰ χαλεπὰ τῶν θηρίων, ἐπειδὰν ἐπιλάβωνται τῶν τηρούντων αὐτὰ, οὐχ ἐκεῖνοι διαφεύγουσι, καταλιπόντες ἐν τῷ στόματι τῶν θηρίων ἃ περίκειται ἱμάτια, λοιπὸν αὐτοὶ διαφεύγουσι, παραμυθούμενοι τὸν θυμόν.* Erant qui cum Tauris depugnarent. Ariſtides 4. Hierat. in vrbibus Aſiæ & Græciæ. *ἡ ταύρων θήρα*, id eſt, *Taurorum venatio.* Theſſalorum gentis inuentum eſt equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice Tauros necare Primum id dedit ſpectaculum Iulius. Plin. lib. 8. cap. 45. deinde Claudius Theſſalos equites exhibuit, qui feros Tauros per ſpatia Circi agunt, inſiliuntque defeſſos, & ad terram cornibus detrahunt. Sueton. cap. 21. eius rei originem ſic enarrat Tzetzes Chil. 7. cap. 199. *τὰ ἔαρ γὰρ ἀρχαίων Θεσσαλῶν τῶν χωρῶν συνελθόντες τινὲς τῶν ἀγελαίων κέλητας ἐπιβάντες τοὺς ταύρους κατηκόντιζον, ὥσπερ τινὲς ἰδόντες ὡς ἵππους ἀντάλλαζοντας ὠνόμασαν κενταύρους ὡς κεντταύρους.* Inde apud veterem Scholiaſten; *μονοκένταυροι, ἐνοκένταυροι, βουκένταυροι, ἱπποκένταυροι.* Ælianus in eam rem conſulatur. Sed de venatoribus, quorum ars in fallendi feris, Athen. lib. 5. in pompa Antiochi. *ἐπιτελεῖσθαι τῶν δὲ τῶν ἀγώνων, ἢ μονομάχων, καὶ κυνηγεσίων κατὰ τριάκοντα ἡμέρας, ἐν αἷς τὰς θέας συνετέλει.* E
Alter labenti rota feris offertur, eadem alter erigitur, vt periculis auferatur Sic hæc ma china ad inſimi mundi formata qualitatem iſtos ſpe refouet, illos timore diſcruciat, omni bus tamen vt decipere poſſit arridet. Alij tribus diſpoſitis hoſtiolis paratam in ſe rabiem prouocare præſumunt, in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes, modò facie, modo terga monſtrantes, vt mirum ſit euadere, quos ita reſpicis per Leonum vngues.

de[illegible]

A dentéſque volitare. Alter fragili ligno confiſus currit ad ora belluarum, & illud quod cupit euadere, magno impetu videtur appetere. Pari iut ſeſe curſu feſtinat & prædator & præda, nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre ſaltu corporis eleuato quaſi veſtes leuiſſimæ ſupinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra belluam libratus, dum moras diſcedendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Sic accidit, vt ille magis poſſit mitior videri qui probatur illudi. Equidem exiſtimem effugia illa reperta poſt Conſtantinum Magnum, qui munera cruenta prohibuit. Ars enim ſubiit ad voluptatem & effugium venatori. Quamquam & Tertullianus & Vopiſcus fraudes eiuſmodi nonnihil attigêre. Sub Conſulibus enim & primis Imperatoribus aut beſtiarij erant qui ad palum deligati, & vt Vopiſcus in Aureliano loquitur, ad ſtipitem ſurrecti feris obiicerentur; aut venatores ac contifices conducti, aut gratuiti qui venabulo feras in loco plano
B exciperent, aut è ſuperiori loco telis, haſtis, ſagittis conficerent. Poſtea ſubiit exercitatio & induſtria, vt venatores à magiſtris, ſicuti gladiatores à laniſtis erudirentur. Vulcatius in Auidio; Dicebat enim miſerum eſſe, cùm exercerentur athletæ, venatores, & gladiatores, non exerceri milites. Hactenus de iis egimus qui operas gratuitas darent, aut mercede locarent ad cultrum. iam de beſtiariis agamus, qui ſerui pœnæ beſtiis obiecti ſunt.

CAP. XXX.

De Beſtiariis.

BESTIARII dicti ſunt, & paraboli, qui ad beſtias damnati, ſiue ſoluti, ſiue ligati, & ſurrecti ad lapidem beſtiis obiicerentur, ſiue inermes, ſiue armati. Socrates lib. 7.
C vocat θηριομάχους, id eſt, *qui cum beſtiis pugnant.* Artemidorus lib. 1. cap. 19. θηριομαχῶν ἀπὸ τῶν ἰδίων σαρκῶν τὰ θηρία τρέφει, id eſt, *qui cum feris pugnat, propriis carnibus feras alit.* Ignatius epiſt. 2. τίνος ἕνεκεν ἐγὼ δέδεμαι, καὶ εὔχομαι θηριομαχῆσαι, *cuius cauſa ego vinctus ſum, & cupio cum feris pugnare.* Prudent. p. 155. Corpus exponit inter carices, ſed nulla dirarum fames, aut beſtiarum, aut alitum. Apuleius lib. 10. mulierem beſtiis damnatam. Cicero in Varinium, beſtiarios vocat Tertullianus lib. de pudicitia, ἐπιθανατίους (qua voce vtitur D. Paulus 1. Corinth. 4.) vertiſſe videtur *beſtiarios*, quaſi *morti deſtinatos.* Idem in Apologet. dixit, ad beſtias pronunciari; & lib. de ſpectaculis cap. 12. à feris humana corpora diſſipati. Paulus Diaconus lib 14. Populus cœpit clamare in Amphitheatro, crudeli beſtiæ artifex parabolus pugnet. Socratis verba eodem cadunt lib. 7. cap. 22. ὁ δῆμος ἐκάλει, δεινῷ θηρίῳ ἕνα τῶν εὐφυῶν παραβόλων μάχεσθαι. Id eſt, *populus clamore depoſcebat, vt vnus è parabolis valentioribus cum fera immani depugnaret.* Heſych. παραβαλλομένους, παραβόλους μαχιμένους (lege, θηρίοις
D μαχομένους) *parabolos eos qui cum beſtiis depugnent*, interpretatur. veteres gloſſ. contifices, παραβόλους. C. de Epiſcopis & Clericis, parabolani. Copiatæ, parabolani, parabolarij, qui mortuos ſepeliunt. παράβολοι fortè dicti homines proiectæ audaciæ, qui ad cultrum operas locarent, niſi pro deſperatis & quaſi proiectitiis accepti ſint, aut qui cum feris comparentur. hoc enim eſt παραβάλλεσθαι. Contifices dicuntur, vt carnifices. *facere* enim, Græcis ῥέζειν, pro *interficere.* Firmicus lib. 4. Aſtronomic. beſtiarum venatores. Vopiſcus in Prob. contificia dixit. Suetonius in Auguſto. cap. 43. confectores ferarum. Euſebius lib. 4. Eccleſ. hiſtor. κατέφλεξαν τὸ ξίφος εἰς Πολύκαρπον. Multa habet in hoc argumentum epiſt. 12. Ignat. ἄφετέ με θηρίων εἶναι βρῶμα, δι᾽ ὧν ἔστι Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. σῖτός εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ δι᾽ ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος Θεοῦ εὑρεθῶ. μᾶλλον κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται, καὶ μηδὲν
E καταλείπωσι τῶν τοῦ σώματός μου. θηρία κολακεύσω συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἥψαντο. θηρίων συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπαὶ μελῶν. Id eſt, *ſinite me feris eſſe cibum, quarum ope Deo frui poſſum. Frumentum Chriſti ſum, & dentibus beſtiarum molor, vt mundus panis Deo reperiar. magis blandimini feris, vt mihi ſepulcrum fiant, & nihil e corpore meo dimittant. Blandiar feris, vt ſubitò me comedant, ne parcant ſicuti quibuſdam metu pepercerunt. ferarum congreſſiones, à feris diſſectiones, diuiſiones, lacerationes oſſium, conciſiones membrorum.* Veteres gloſſæ confectorium, χοιροσφαγεῖον, quaſi dicas *locum vbi ſues & apri conficiuntur.* Symmachus lib. 5. epiſt. 57. quos venatores vocauerat, eoſdem arenarios poſtea dixit. Lucillius;

Concurſans veluti arenarius, clareque quiritans.

Arenarij enim dicuntur non modò gladiatores, ſed & contifices. lib. 60. Baſil. Ne thymelici, vel arenarij meretrices producant. Arcadius Iuriſconſultus; Si ea rei conditio ſit, vel arenarium teſtem, vel ſimilem admittere cogimur. Dio & Herodianus iis locis quæ ſuprà poſuimus,

Digitized by Google

nis,σφαγὴν, ϗ μάχην θηρίων vocant. Aduerte tamen beſtiarios vt plurimùm de ſeruis pœ- A
næ,cæteros de iis etiam qui mercede operas locent, dici. Arenæ atrocitates retulit ad feras Tertul.lib.de habitu mulieris cap.8. Non tamen ideo Circi furoribus, aut arenæ atrocitatibus,aut ſcenæ turpitudinibus Chriſtianos affici oportet, quia Deus & equum, & Pantheram,& vocem homini dedit.Iuſtinian.Nouell. c. 5.τὰς τ͂ θηρίων θέας τε ϗ διαιρέσεις. Beſtiarios Dio καταχοπτομένους,id eſt, *conſciſſos,& in fruſta diſcerptos* vocat.Tertullian. lib.de ſpectacul.cap. 23.qui hominem Leoni pretæ ſe opponit. cap.25.defixus in morſus Vrſorum. Seneca epiſt.7. Mànè Leonibus,& Vrſis homines,meridie ſpectatoribus ſuis obiiciuntur. epiſt.71. ludum beſtiariorum vocat.Symmachus epiſt.59.lib.5. arenarios,& venatores,vt & Nouella Valentiniani.& Martiani,de matrimon.Senat. & Firmicus lib.8. cap.10.Sanct.Auguſtinus epiſt. 5. Apuleius Mileſia 4.venatores probatæ perniciratis. Sanctus Baſilius περὶ πλεονεξίας, beſtiarios vocat θηριομάχους.Caſſiodorus epiſt.42.lib.5.homicidij reatus eſt illis eſſe tenacem,quos B
editio veſtra inuitauit ad mortem. Inuitabantur enim ſi qui locare operas ſuas vellent.Ideo ait; Alioqui violenta compulſio eſt ſolemnia dona ſubtrahere, & mortes violentas imperare.l.1.ff.ad S C.Tertullian.qui operas ſuas,vt cum beſtiis pugnaret,locauit.Reperti qui ſponte cum beſtiis pugnarint viri & fœminæ. Apud Dionem lib. 43. & 53. & lib. 54. Publius Seruilius Prætor cum beſtiis pugnauit, Caracalla excepit Leones,& contrà ſtetit.Iulius Firmicus cap. 10. lib. 8. oppoſuit arenarios & gladiatores. quanquam omnes qui in arena pugnabant arenarij dici poſſunt. Quintilian. declamat. 9. Iam oſtentata per arenam periturorum corpora mortis ſuæ pompam duxerant. Ammianus libro 29. arenariam feram. propriè arenarij beſtiarij, quos commemorat Marcus Tullius Cicero in Vatinium; quod in concione dixiſti Milonem gladiatoribus,& beſtiariis obſediſſe Rempub.Suetonius in Claudio cap.34.Beſtiariis,meridianiſque adeò delectabatur, vt à prima luce ad ſpectaculum de- C
ſcenderet,& meridie dimiſſo ad prandium populo perſederet; prætérque deſtinatos, etiam leui,ſubi àque de cauſa quoſdam committeret. Tertullianus in Apologet. cap.42. Non in publico liberaliùs diſcumbo,quod beſtiariis ſuprema cœnantibus mos eſt.

CAP. XXXI.

Qui feris obiicerentur.

OBIECTI ſunt feris propriè noxij & captiui, ſicut ſuprà oſtendimus cap. 5. Tertul. lib de ſpectac.cap. 12. Captiuos vel malo ingenio ſeruos mercati in exequiis immolabant. paulo pòſt, niſi & à feris humana corpora diſſiparentur. Dio lib. 43. ἐμάχεσαν ᾗ ἐν D
πάσῃ τῇ ἀγῶνι οἱ τε αἰχμάλωτοι, ϗ οἱ θάνατον ὠφληκότες. Ammian. Marcell. lib. 15. & quamquam vt beſtiarij obiiceremur intractabilibus feris. Quo in numero habiti Chriſtiani ſub Imperatoribus. Ignatius apud Hieronym. in Catalogo. Vtinam fruar beſtiis quæ mihi ſunt præparatæ.quod ſi venire noluerint,ego vim faciã vt deuorer: quia feræ à Chriſtianis ſæpe abſtinebant. vim autem facere non potuit vinctus. Vnde apparet non omnes ad ſtipitem ſurrectus fuiſſe. quidam in caniſtellum indebantur, & ita feris obiiciebantur. Euſeb. lib. 3. hiſtor.Eccleſiaſt. εἰς γύργαθον βληθεῖσα ταύρῳ παρεδόθη. Id eſt, *in caniſtellum iniecta Tauro obiecta eſt* Tertullianus lib. de reſurrectione; popularium cœtu clamante Chriſtianos ad Leonem.Tacitus lib.2.Maricum captum,ac feris obiectum ab iis intactum fuiſſe; id enim damnationis genus fuit, vt Firmicus lib. 6. cap. penult. Damnationes ſunt metalli, operis publici, exilij,vel ludi. Vopiſcus in Claudio; Omnes qui rebelles animos extulerant capit, E
atque in vincula Romam etiam mittit, ludo publico deputatos. Dio lib. 58.vocat τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδοναι, *obiicere feris capite damnatos.* Tertullianus lib. de ſpectaculis; Et qui inſigniori cuique homicidæ Leonem poſcit, idem gladiatori atroci petat rudem, & pileum præmium conferat. Beſtiis obiectos intra annum conſumi oportuit, ſicuti ferro eos qui ad ferrum aut gladium darentur.Paul lib. 5.cap. 17.de abolit.æſtimat. Imperator Conſtantinus lib. 1. C.Theodoſ. titulo de plagiat. iubet plagij conuictum,ſi ſeruus fuerit, vel libertate donatus, primo quoque munere beſtiis obiici: liberum autem ſub hac forma in ludum dari gladiatorium, vt antequam aliquid faciat, quo ſe defendere poſſit, gladio conſummetur. Conſummari dixerunt in fragmentis Vlpiani.Ad gladium condemnati intra annum debent conſummari In ludum damnati pileum & rudem accipere poſſunt poſt interuallum.Capitolinus in Commodo; Delatores ad Leonem exaudi Cæſar.Certatum ad Leonem.

A Leonem. Erant venatores poſtulatitij. illi videntur ſponte pugnaſſe, de quibus Iuſtinianus Nouella 105. de Conſulibus. *τὴν δὲ λεγομένην μονημερίαν θέαν, εἴθε πολλῆς ἡδυπαθείας ἐμπλεῖσθαι τὴν δῆμον, ὅτε καλούμενον πάγκαρπον δῶρον, ἢ θηρίοις προσμαχομένους ἀνθρώπους, ἢ δοκιμάζοντας τῇ τόλμῃ, ἢ τοῖς γε ἀναιρουμένοις θηρία. Conſules Ianuariis Kalend. edere iuſſi primum ſpectaculum. Secundum in Circo mappam ſeu aurigationem. Tertium venationem in Theatro* (*τὴν δὲ καλουμένην θεάτρου κυνηγίαν, οὐχ οἷς, ἀλλὰ παράπαξ τελεσθησομένην*) *quæ ſemel fieret, non amplius. Quartum ſpectaculum monemerij vnius diei, vbi populum implebit Conſul multa oblectatione, & edet pancarpum, dabitque homines qui pugnent cum feris.* ibidem *δύο θεατροκυνηγέσια* commemorat. Beſtiarij damnati ad beſtias dicuntur *ἐπιθανάτιοι*. Alij qui auctorati ad beſtias pugnabant, & ſpectaculo meridiano operam locabant, dicti paraboli, ob proiectam audaciam. de quibus Caſſiodorus lib. 5 epiſt. 42. & l. 3. ff. de teſtibus. Idem lib. 11. hiſtoriæ tripartit. Dum aliquo, inquit tempore in Am-
B phitheatro Conſtantinopoleos ſpectaret, cœpit clamare populus; crudeli beſtiæ artifex parabolus pugnet. Socrates in hiſtor. Eccleſ. *κυνηγίαν δέ ποτε ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ ὁ δῆμος κατεβόα δεινῷ θηρίῳ ἵνα τὸν εὐφυῆ παραβόλων μάχεσθαι. Cùm is venationem in Circo Conſtantinopoli daret, populus clamare cœpit, crudeli feræ vnus ex parabolis maximè habilis, & peritus pugnet.* Parabola dicuntur quæ proiiciuntur ad pericula. Plutarch. de Cæſare, *τῶν τολμημάτων τὰ παράβολα, καὶ μεγάλα πεχειρίσθαι ἔφη δεῖν. Ea in quibus audacia maximè proiecta, requiritur aggrediendi.* Vnde & parabolani dicti, qui nullius quamuis peſtiferi morbi cogitationem timerent, ſed ad ægros ſubleuandos vitam ſuam ad omnia pericula proiicerent. l. parabolanos 18. C. de Epiſcop. & Cleric. Claudian.

> *Audaces legat ipſa viros qui colla ferarum*
> *Arte ligent, certoque premant venabula niſu.*

id eſt, ad iugum adiugent. In epiſt. 2. ad Philippenſes Ioſephus Scalig. legit, *παραβολευσάμενος*,
C vbi vulgò legitur, *παραβουλευσάμενος*. In veterib. gloſſis confector dicitur *ἀναιρετής*. Euſebius eum à quo S. Polycarp interemptus eſt *κομφέκτωρα* vocat. Gloſſæ confectorum, *χοιροσφαγεῖν*, confectores, *καταβάλλει*. Catabulum & catabolum locus vbi feræ includebantur. In martyrologio, & in pontificali Damaſi de Marcello Papa; damnatus eſt in catabulum. Cúmque diebus multis ſeruiret in catabulo. In martyrologio de Marcello Papa 16. Ianuarij, qui iubente Maxentio ad ſeruitium animalium cum cuſtodia publica deputatus eſt. In pontificali, Iuſſit Maxentius in eadem Eccleſia interim plancas ſterni, vt ibidem animalia catabuli congregata ſtarent. Vetus lapis, conſectuariorum & ſuariorum corpus. Ioſephus Scaliger conſectuarios, conſectores ſuum eſſe vult.

De ſeruis & tranſfugis.

D
CAP. XXXII.

SCHOLÆ fuere beſtiariorum, vbi beſtiarij alerentur ad pœnam, fortè etiam vbi cum beſtiis depugnare docerentur, ſicuti gladiatores à laniſtis. Innuit Tertullianus in Apologet. cap. 35. ſcholam beſtiarum vocans. quæ lectio recta eſt. nam & Martian. l. reſpiciendum. ff. de pœnis, ita vocat. Beſtias autem accipere debemus ex feritate magis, quàm ex animalis genere. nam quid ſi Leo ſit, ſed manſuetus? vel alia dentata manſueta? ergo qui locauit (operas ad cultrum) ſolus notatur (infamia) ſiue depugnauerit, ſiue non. quod ſi pugnauerit cùm non locaſſet operas ſuas, non tenebitur. Non autem qui cum beſtiis depugnauerit tenebitur, ſed qui operas ſuas in hoc locauit: denique eos qui virtutis oſtendendæ causâ hoc faciunt, non teneri, niſi in arena paſſi ſint ſe honorari. l. 1. §. ad beſtias. ff. de poſtu-
E lando. Macrinus quidem ſeruos qui à dominis fugiſſent, repertos ad gladij ludum deputabat: imò & ad beſtias dati ſunt, vt Plutarch. in *χρησίμοις*. lib. 8 cap. 48. Ælian. de nat. animant. *αἰσχύλος*, fugitiuus ſeruus, *καταγνωσθεὶς θηρίοις βορὰ παραδοθῆναι*, à Leone agnoſcitur. In edicto Ædilium mentio fit eorum qui in arenam depugnandi causâ ad beſtias intromiſſi ſunt. Simulatque autem ſerui in ludum venatorium damnati fuerant, pœnæ ſerui efficiebantur; docet Vlpianus l. aut damnum. §. quicumque. ff. de poſtul. ſecus ſi venditi eſſent in ludum: vt apparet ex Sueton. in Vitell. cap. 12. vbi Aſiaticus quidam à Vitellio venditus circumforaneo laniſtæ, dilatúſque ad finem muneris, repentè ſubreptus, & prouincia demum accepta manumiſſus. Si fugitiuus ſeruus iniuſſu domini ſe in arenâ dediſſet, domino reddendus fuit. l. vlt. ff. de ſeru. fugit. Quod ſi damnati non fuerint, ſed arenarij modò ſerui ſint, ad eas operas cogi non poſſunt quas volenti præſtiterint. l. hæ demum. ff. de operis li-

berr. Serui igitur pœnæ ſiebant, qui fuerant capite damnati, vel ad beſtias, vel ad gladium, A
vel alia pœna quæ vitam adimit. lib.28.ff.tit.3.l.6. At qui vltimo ſupplicio damnantur, ſtatim & ciuitatem & libertatem perdunt. quod accidit in perſonis eorum qui ad beſtias damnantur.l.29. ff.de pœnis. Certè ante legem Petroniam domini, aut patroni ſeruorum & libertorum operas ſcenæ, aut arenæ pro imperio locare potuerunt, aut gratuitas ſuis, vel amicorum ludis exigere.l.7.ff.de oper.libert.quod indicat ſubobſcure Seneca epiſt. 37. Sacramentum, inquit, rogatus, eadem honeſtiſſimi huius, & illius turpiſſimi authoramenti verba ſunt, vri virgis, ferróque necari ab illis qui manus arenæ locant, & edunt ac bibunt, quæ per ſanguinem reddant, cauetur, vt iſta vel inuiti patiantur. Qui locus etiam accipi poteſt de liberis qui vltrò manus arenæ locant: imò & de illis, de quibus Tertull lib.2.ad Martyr. Ad ignes ſe quidam authorauerunt, vt certum ſpatium ſub tunica ardenti ſe conficerent. alij inter venatorum taureas patientiſſimis ſcapulis inambulauerunt. Venatores hic accipio ſeruos arenarios, qui beſtiarios fugientes cæderent. authorati dicti, qui vel dederent aut locarent ſe in arenam. Tunica illa ſulphure illita erat. Seneca epiſt. 14. tunicam alimentis ignium & illitam & intextam. Iuuenalis tunicam moleſtam vocat. Pollio; quia cùm depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet, authorari noluit. Lege autem Petronia dominis, & patronis ea libertas adempta eſt.l.circumcidere § 1.ff ad leg Cornel. de ſicar. Seruo ſine iudice ad beſtias non ſolùm qui vendidit pœnæ, verum & qui comparauit, tenebitur. Poſt legem Petroniam dominis poteſtas ablata eſt ad beſtias depugnandas ſuo arbitrio ſeruos tradere. oblato tamen iudici ſeruo, ſi iuſta ſit domini querela, ſic pœnæ tradetur. Nam & Adrianus vetuit, cauſa non præſtita, lenoni aut laniſtæ ſeruum, vel ancillam vendi. Spartianus auctor. Sed & à D.fratribus reſcriptum eſt, dominos non poſſe vendere ſeruos, vt cum beſtiis pugnent l. domini. ff. de contrah. emp. Ad beſtias etiam damnantur transfugæ, ſicuti ſupra oſtenſum eſt cap.5. idque Proconſulis aut Conſulis arbitrio. poſtea mos reuiuit vt prius exauthorarentur. l.3.§.is qui.ff.de re milit ari.

B (margin letter, beside "…nos arenarios")

C (margin letter, beside "…domini. ff. de contrah. emp.")

CAP. XXXIII.

Quàm graue ſupplicium fuerit, damnari ad beſtias.

NON abs re quæritur, ſummúmne ſupplicium, an leue fuerit ad beſtias dari. Certè non leue fuiſſe, vel ex eo diſcas, quod Claudius legitimam pœnam prætergreſſus, in maiori fraude conuictos ad beſtias condemnauit. Sueton. cap.14. Et Chriſtianis, quibus grauiſſima pœna irrogabatur, non alia frequentior. Tertul. Apologet. cap.35 Nec vlli magis depoſtulatores Chriſtianorum, quàm vulgus. clamare enim ſolebat populus, Chriſtianos ad leonem. Euſebius lib 4.cap.15. καὶ ἠρώτων τὸν ἀσιάρχην Φίλιππον ἵνα ἐπαφῇ τῷ πολυκάρπῳ λέοντα. D
Imò & parricidis ea pœna conſtituta eſt ab Adriano Imperatore.l.9.ff.ad leg Pompeiam de parricidis. Lampridius in Commod. Ceratum ad leonem. Sed & ex eo quod ſine miſſione ad beſtias darentur, niſi Principis auctoritas accederet, vt ex Modeſtino apparet l.ad beſtias.ff.de pœnis. Ad beſtias damnatos fauore populi Præſides dimittere non debent, niſi eorum opera exhibenda ſit Romano ſpectaculo ob artem & virtutem noxiorum. Seneca tamen lib.2.de beneficiis cap.9 Leonem in Amphitheatro ſpectauimus, qui vnum è beſtiariis agnitum, cùm quondam eius magiſter fuiſſet, protexit ab impetu beſtiarum. Gellius lib.5.cap.14. Id factum interpretor auctoritate Principis. tunc autem βοὴ fuit, & ψήφισμα populi; ſicuti eſt apud Euſebium lib.8 hiſtor. Eccleſiaſt. & apud Ælian. lib. 7. cap. vlt. ὅτε τὸ σαφὲς ὁ δῆμος μαθὼν εἰς ἐκβοήσεις ἠλθὼν ἐκέλευσεν ἀφεῖναι καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν λέοντα. De Androcle lib. 7.cap 48. de natura animantium. Androclem vocat Gellius Androdum. ἐπεὶ δὲ ἔδοξε γόης, E
ἀφείθη οἱ καὶ πάρδαλις. ὁρμώσης δὲ αὐτῆς ἐπὶ τὸν Ἀνδροκλέα, ὁ λέων ἀμύνει τῷ ποτε ἰασαμένῳ καὶ διασπᾷ τὴν πάρδαλιν, Id eſt, *vbi autem magus eſſe exiſtimatus eſt, & excantator, in eum emiſſa eſt Pardalis. quæ cùm in Androclem impetum faceret, Leo medicum tuetur, & Pardalin diſcerpit.* Gellii verba lib.5 cap.14. ſic habent. Introductus erat inter complures cæteros ad pugnam beſtiarum Dacus ſeruus viri Conſularis. ei ſeruo Androdus nomen fuit. poſtea ſubiungit, ea re prorſus tam admirabili maximos populi clamores excitatos. Grauem igitur pœnam fuiſſe haud dubium eſt beſtiariorum, leuiorem tamen ignis pœna. Paulus libro 5. ſententiarum tit. 23 Magicæ artis conſcios ſummo ſupplicio affici placuit, id eſt, beſtiis obiici, aut cruci affigi ipſos autem magos viuos exuri. Obiici autem beſtiis à Præſide non poterant niſi ludis & muneribus, quorum dies ſi exiſſet, alia pœna irrogabatur. Euſeb. lib 4 cap 15. Cùm depoſcerent.

A retur Polycarpus ad Leonem, reſpondit Præſes venationem impletam eſſe. ὁ δὲ ἔφη μὴ ἐξεῖναι, ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κυνηγέσια. Erat verò capitis pœna beſtiis obiici, non autem ad beſtiarum ludum, aut ad beſtias depugnandi causâ dari, ait Marcian. l. reſpiciend. In fine. ff. de pœnis. Vlpiano enim auctore dari ad beſtias non numeratur in ſummo ſupplicio, quod interpretor dari ad ludum, depugnandi causâ, nō obiici feris, quæ capitalis pœna. l. quicunque ff. ad leg. Corneliam de falſis. Vlpianus ait; Qui nummos aureos raſerint, tinxerint, finxerint, ſi quidē ſint liberi, ad beſtias dentur, ſi ſerui, ſummo ſupplicio afficiantur. Vnde liquet aliud eſſe ad beſtias dari, aliud beſtiis obiici. qui enim ad beſtias datus eſſet, ſi feram confeciſſet, & certamine pœnam luiſſet, crimine ſolutus erat. at ei qui feris obiiciebatur nulla erat miſſio. l. 38. ff. de pœnis. Auctores ſeditionis & tumultus populo concitato beſtiis obiiciuntur. Obiecta eſt feris mulier, de qua Apuleius lib. 10. Sic ipſe mecum reputans, quod quæcunque ad
B exitium mulieris (in thoro cum aſino cubantis) beſtia fuiſſet immiſſa non adeò vel prudentia ſolers, vel artificio docta, vel abſtinentia frugi poſſet prouenire, vt adiacentem lateri meo laceraret mulierem, mihi verò quaſi indemnato & innoxio parceret.

C A P. XXXIV.

De matutino ſpectaculo.

VIDEO ambigi quod fuerit matutinum ſpectaculum. Franciſcus enim Iunius in Apologetic. Tertulliani cap. 49. multa turbat in his verbis; Non in publico liberalibus diſcumbo, quod beſtiariis ſuprema cœnantibus mos eſt. vbi (ſub primam) legendum putat,
C quod beſtiarij ſub primam cœnarent. Illi enim, inquit, meridie depugnabant, vt cœnam ſibi compararent, eamque partem ſuo periculo ſumebant quàm ocyſſimè in publico, ne à ſpectaculorum aſpectu arcerentur, ad quæ populus ſub primam reuerti ſolitus. Mera ſomnia. neque enim beſtiarij ſub meridiem pugnabant cum beſtiis, ſed manè. vnde matutinum fuit eorum ſpectaculum. lib. 5. Martialis,

Iſta tuæ, Cæſar, quota pars ſpectatur arenæ?
Dat maiora nouus prælia manè dies.

Deinde non video qui ferenda ſit lectio (ſub primam) vt prima pro tempore pomeridiano accipiatur cùm prima Romanis fuerit Sol oriens. retineo igitur (ſuprema) apud Tertullian. vt ſit, vltimùm cœnantibus. niſi fortè ſupremam, Solem occaſum accipias, quomodo duodecim Tabulæ dixēre; Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto. neque enim omnes beſtiarij à feris lacerabātur, ſed multi in annū viuebant. Verùm aſtruenda eſt noſtra ſententia Suetonij ver-
D bis in Claudio c. 34. Beſtiariis, meridianiſque adeò delectabatur, vt prima luce ad ſpectaculū deſcenderet, id eſt, ſummo diluculo, quo tempore beſtiarij dabantur, & meridie, dimiſſo ad prādium populo, perſederet, prærérque deſtinatos, etiam leui ſubitáque de cauſa, quoſdam committeret. De fabrorum quoque, ac miniſtrorū, atque id genus numero, ſi automaton, vel pegma, vel quid tale aliud parū ceſſiſſet. induxit & vnum de nomenclatoribus ſuis, ſicut erat togatus. Dio in Claudio; ἐπεὶ δὲ συνεχῶς μονομαχίας ἀγῶνας, πάνυ γάρ σφισιν ἔχαιρε τά τε ἄλλα, καὶ οὐ διὰ μέσου τῆς θέας παρὰ τὸν ἄριστον καιρὸν κατακοπτομένους ἥδιστα ἐθεᾶτο. vbi κατακοπτομένους accipio meridianos gladiatores, qui turmatim & promiſcua cæde ſe laniabant; non matutinos, vt alij, quia viſceratio ſub meridiem dari ſolita. Suet. cap. 14. facit ad rem Martialis,

Matutinarum non vltima præda ferarum.

Ludus matutinus apud P. Vict. in 2. regione, vbi putem beſtiarios aſſeruatos. in 5. inſcrip. pro-
E curator ludi matutini; medicus ludi matutini. In eo cellas arbitror fuiſſe, vt & gladiatoribus apud Quintilian. in gladiatore; Commorabar inter homicidas, incluſus turpiore cuſtodia, & ſordido cellarum ſitu. Seneca lib. 13. de Ira cap. 43. Redire ſolemus inter matutina arenæ ſpectacula, Tauri & Vrſi pugnam inter ſe colligatorum, quos cùm alter alterum vexauit, finis confector expectat. Ouid lib. 11. Metamorph.

——ſtructóque vtrinque Theatro
Vt matutina Ceruus periturus arena
Præda canum eſt.——

Sed ibi committuntur inter ſe feræ. epiſt. 71. Senec. beſtiarij cum feris. ſic enim ille; Nuper inter cuſtodias quidam ad matutinum ſpectaculum miſſus. Meridianum fuiſſe cōfertæ pugnæ & promiſcuæ longè crudelius & cruentius matutina cum feris pugna, indicat epiſt. 86. Homo ſacra res, homo iam per luſum & iocum occiditur & quidem erudiri ad accipienda

vulneta nefas erat. Is iã nudus inermíſque producitur, ſatíſque ſpectaculi in homine mors. A
De meridianis gladiatoribus agit & epiſt.7. Caſu in meridianũ ſpectaculum incidi, luſus ex-
pectans & ſales, & aliquid laxamenti, quo hominum oculi ab humano cruore acquieſcant.
Contrà eſt quicquid antè pugnatum eſt, miſericordia fuit. nunc omiſſis nugis mera homi-
cidia ſunt, nihil habent quo tegantur, ad ictum totis corporibus expoſiti nunquam fruſtra
manũ mittunt. Hoc pleríque ordinariis paribus & poſtulatitiis præferunt. quidni præferãt?
non galea, non ſcuto repellitur ferrum. quò munimenta? quò artes? omnia iſta mortis moræ
ſunt. Manè Leonibus & Vrſis homines, meridie ſpectatoribus ſuis obiiciuntur. Interfectores
inter ſe iubentur obiici, & victorem in aliam detinẽt cædem. Retineo vulgatam lectionem,
quia interfectores ferarum ſibi ipſis quaſi feris obiiciuntur. Lipſius legit, interfectores inter-
fecturis iubentur obiici. acutè. Occide, vre, verbera quare tam timide incurrit in ferrũ? pla- B
gis aguntur in vulnera, & medios ictus nudis & obuiis pectoribus excipiunt. Vt autẽ diſcas,
intermiſſo matutino ferarum ſpectaculo dum populus epulatur, meridie, qui ſupererant fe-
rarum interfectores, inter ſe deinde nudos, & pugnæ rudes cõfertim ac in turba manus con-
ſerere, ſubiungit illicò. Intermiſſum eſt ſpectaculum. interim iugulantur homines, ne nihil
agant. Vbi conferti ac turmales iſti gladiatores ceciderant, vnus è miniſtris ludi, habitu ac
ſpecie Mercurij, igne ac cauterio candenti mortuos explorabat, an aliquis ſenſus adhuc ſu-
pereſſet: alter Plutonis ſpecie cum malleo in ſpoliarium trahebat, vt ſi quid adhuc ſenſus ac
ſpiritus haberent, malleo tunderentur. Tertul. in Apolog. Riſimus & inter ludicras meridia-
norum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem. Vidimus & Iouis fratrem
gladiatorum cadauera cum malleo deducentem. Ioſephus lib. 7. orig. de Tito καὶ πολλοὶ τῶν αἰχ-
μαλώτων ἐνταῦθα διεφθάρησαν, οἱ μὲν θηρίοις παραβληθέντες, οἱ δὲ κατὰ πληθὺν ἀλλήλοις ἀναγκα-
ζόμενοι χρήσασθαι πολεμίοις. *Et multi eorum qui bello capti erant, eo loco perierunt, alij feris obiecti, alij in* C
turba inter ſe coacti ſe inuicem pro hoſtibus concidere. Ij ſcilicet quos arena de ruina dimiſit, vt lo-
quitur Petronius, de quibus Sueton. in Caligula cap. 26. Gladiatorio munere reductis inter-
dum fragrantiſſimo Sole velis, emitti quenquam vetabat, remotóque ordinario apparatu,
rabidis feris viliſſimos ſenióque confectos. gladiatores quoque pegmares. Putẽ enim meri-
dianos pegmati impoſitos, vt ferro inter ſe decernerent; ſi qui gladio non eſſent abſumpti,
dehiſcente ſubitò machina in caueas ferarum dilabebantur, quibus prædæ & lacerationi
erant. Strabo lib. 6. εἴδομεν ἐν τῇ ἀγορᾷ μονομάχων ἀγῶνος συνεστῶτος τὸν μὲν διασπασθέντα ὑπὸ
θηρίων. ἐπὶ πήγματος γὰρ ὑψηλοῦ τεθεὶς, ὡς ἂν ἐπὶ τῆς Αἴτνης, διαλυθέντος αἰφνιδίως, καὶ συμπε-
σόντος κατηνέχθη αὐτὸς εἰς γαλεάγρας θηρίων εὐδιαλύτους ἐπίτηδες παρεσκευασμένας ὑπὸ τῷ πηγ-
ματι. *Selurum*, inquit *in foro gladiatorum certamine vidimus diſcerptum à feris poſitus enim in tabulato*
confixili, quod ad inſtar Aethnæ montis fuit, eo ſubitò ſoluto, & concidente delatus eſt in caueas ferarum facile D
ſolubiles, ad eam rem ſub pegmate de induſtria diſpoſitas. Confixile voco tabulatum, Apuleio au-
ctore lib 4. Confixilis machinæ ſublicæ turres tabularum nexibus, inſtar circũforaneæ do-
mus, floridæ picturæ, decora futuræ venationis receptacula. quæ malim de caueis accipi,
quàm de pegmatis, aut certè in infima parte pegmatis γαλεάγραι fuerũt. Seneca epiſt. 88. Ma-
chinatores, qui pegmata per ſe ſurgentia excogitant, & tabulata tacitè in ſublime creſcẽtia,
& alias ex inopinato voluptates, aut dehiſcentibus quæ cohærebant, aut his quæ diſtabant
ſua ſponte coëuntibus, aut his quæ eminebant paulatim in ſe reſidentibus. Locus inſignis eſt
apud Ioſephum lib 7. verba ſic habent. θαῦμα δὲ ἐν τοῖς μάλιστα παρεῖχεν ἡ τῶν φερομένων πηγ-
μάτων κατασκευή. καὶ γὰρ διὰ μέγεθος ἦν δεῖσαι τῷ βεβαίῳ τῆς φορᾶς ἄπαν ἀπιστοῦντα. τριώροφα
γὰρ αὐτῶν καὶ τετρώροφα πολλὰ πεποίητο. *Fuit monſtri loco apparatus pegmatum quæ geſtabantur. etenim*
metus erat ne baiuli oneri impares eſſent. erant enim tribus & quatuor tectis. In vet gloſſ. πήγματα ſunt E
quæuis confixa. αὐτόματα, quæ ſponte ſua mouentur. ἴκρια apud Dionem ſignificant tabula-
ta ſeu foros vbi conſiderent. nec enim audiendus vir doctus, qui ea pro automatis ſumit. Vi-
de Sueton in Claudio cap. 34. Martial. lib. 1. epig. 16.

Raptus abit media quod ad æthera Taurus arena,
Non fuit hoc artis, ſed pietatis opus.

Automatis enim illis Tauros, pueros, Leones in altum efferebant, deinde ſummittebant.
Iuuenal. Satyr. 4.

Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos.

Apuleius lib. 10. ſub finem. Iámque tota ſuaue fragrante cauea, montem illum ligneum
terræ vorago decerpit. Automata autem fuẽre machinæ, quæ ſua ſponte, nullo miniſterio
hominum quod foris exiſteret, furſum & deorſum ferrentur, aut aliquid aliud efficerent.
quare

A quare pegmata automata dicuntur à Sueton. c. 34. in Claudio, quod ea ſponte creſcerent.

CAP. XXXV.
De iis qui exhorruerunt id genus ſupplicij.

MALEFICI & captiui adeò exhorruerunt id genus ſupplicij, vt multi ſibi necem conſciuerint, ne beſtiis obiicerentur. Seneca epiſt. 70. Nuper in ludo beſtiariorum vnus è Germanis, cùm ad matutina ſpectacula pararetur, ſeceſſit ad exonerandum corpus. nullum aliud ibi dabatur ſine cuſtode ſecretum. ibi lignum id quod ad emundanda obſcœna adhærente ſpongia poſitum eſt, totum in iugulum farſit, & vi præcluſis faucibus ſpiritum eliſit. Item; Cùm adueheretur nuper inter cuſtodias quidam ad matutinum ſpecta-
B culum miſſus, tanquam ſomno premente nutaret, caput vſque eò dimiſit, donec radiis inſereret, & tandiu ſe in ſedili ſuo tenuit, donec ceruicem circumactu rotæ frangeret. Secundo naumachiæ ſpectaculo vnus è barbaris lanceam, quam in aduerſarios acceperat, totam iugulo ſuo immerſit. quod animi perditi noxioſique habent, non habebunt illi. Tacitus l. 15. Epicharis vinclo faſciæ ceruicem ſibi rupit. Symmachus l. 2. c. 46. Viginti & nouem Saxonũ fractas ſine laqueo fauces primus ludi gladiatorij dies vidit, ne exponerẽtur ludibrio populi.

CAP. XXXVI.
Beſtiarij ſine miſſione.

NOXII ſine ſine miſſione damnati ſunt: captiui, aut qui mercede manum & operas
C locarent, miſſionem habuẽre. Ab Auguſto cautum eſt, ne gladiatores ſine miſſione darentur, ait Sueton. cap. 45. quod tamen in noxiis locum habuiſſe vix putem, qui ad ſtipitem alligati feris prædæ erant. Vopiſcus in Aureliano; Mneſtheus poſtea ſurrectus ad ſtipitem beſtiis obiectus eſt. Sueton. cap. 29. de Nerone, qui feræ pelle contectus emitti voluit è cauea, vt virorum ac fæminarum ad ſtipitem deligatorum inguina inuaderet, & cùm affatim deſæuiſſet, conficeretur à Doryphoro liberto. legendum puto (conficerentur) ſcilicet ad ſtipitem deligari. Xiphilinus tamen indicare videtur eos innoxios alligatos ad ſtipitem à Nerone non in pœnam, ſed ad laſciuiam, vt opico ore inguina lamberet, & quaſi medios voraret. μειράκια δὲ κόρας σταυροῖς γυμνὰς προσδέων θηρίου τε τινὸς δορὰν ἀνελάμβανε, καὶ προσπίπτων σφίσιν ἠσέλγαινε, ὥσπερ τι ἐσθίων. *Adoleſcentes & puellas ſtipitibus nudas alligans, pelle feræ tegebatur, & irruens laſciuiebat, quaſi quid comederet.* Sed Laureolus in pœnam ad ſtipitem alligatus & laceratus eſt, de quo Martial. lib. 1.

D *Nuda Caledonio ſic pectora præbuit Vrſo,*
Non falſa pendens in cruce Laureolus.

Item de Dædalo.

Dædale Lucano cùm ſic lacereris ab Vrſo,
Quàm cuperes pennas nunc habuiſſe tuas?

Laureolus mimus fuit latronis alligati ad crucem, in quo noxius vinctus ab Vrſo lacerabatur, non per luſum & iocum, ſed in pœnam criminis. Tertullianus hunc Laureoli mimum Catullo tribuit lib. in Valentin. Quia nullum Catulli Laureolum fuerit exercitata. Sueton. cap. 57. Calig. & cùm in Laureolo mimo, in quo actor proripiens ſe ruina ſanguinem vomuit. Ioſephus lib. 19. cap. 1. καὶ τὸ μῖμος εἰσήγετο, καθ' ὃν σταυροῦται λῃστὴς ἡγεμών. Crucem vocant Martialis, Xiphilinus & Ioſephus, Suetonius & Vopiſcus ſtipitem, Euſebius lignum, lib. 5. c. 1. Βλανδῖνα δὲ ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα προὔκειτο βορὰ τῶν εἰσβαλλομένων θηρίων· ἣ καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι
E σταυροῦ σχήματι, καὶ διὰ τῆς εὐτόνου προσευχῆς πολλὴν προθυμίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐνεποίει. *Blandina in ligno ſuſpenſa propoſita eſt in prædam & lacerationem feris irruentibus; quæ & quia in ſpecie crucis videbatur, & ob preces ardentes & contentas multam alacritatem iniiciebat certantibus.* Tertul. lib. de pudicitia cap. 22. Puta nunc ſub gladio iam capite librato, puta in patibulo iam corpore expanſo, puta in ſtipite iam Leoni conceſſo, puta in axe iam incendio adſtricto. denique iam ad beſtias depugnauerat Paulus Epheſi. Stipitem dicit Leoni conceſſum, quia homo ſtipiti alligatus Leoni concedebatur. Ad ſtipitem ſurrecti beſtiis obiiciebantur, vt loquitur Vopiſcus in Aureliano. Balbus quæſtor Gadibus ciues Romanos beſtiis obiecit, vt ſcribit Aſinius Pollio epiſt. 32. lib. 10. epiſt. Ciceronis ad familiares. Scipio Æmilianus transfugas ludorum ſpectaculo feris obiecit, narrante Plutarcho. Apud Tacitum lib. 2. hiſtor. Mariccus quidam è plebe Boiorum feris obiectus eſt. Deligati ad ſtipitem dicuntur à Suetonio in Nerone cap. 29.

Xiphilinus in Nerone, *σταυροῖς δεδεμένους*, *crucibus,ſeu ſtipitibus illigatos.* Polybius libro 1. dixit, A *ὑποβάλλειν θηρίοις*, *obiici feris.* Dio libro 58. *τοὺς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδόναι*, *dare feris damnatos.* Cicero pro Seſtio, damnatos ad beſtias, & Seneca epiſt. 70. Tertullianus lib. de ſpectac arenarios damnatos in ludum. Socrates lib. 7. cap. 22. *παραβόλους*. Heſychius, *παραβαλλόμενος ἐναποκινδυνεύων, ὅ ἐστι παραβόλως μαχόμενος.* *Parabolus qui in periculum proiicitur, qui deſperata audacia pugnat*; vt alibi oſtendimus. vet. gloſſæ, cõtifices, *παράβολοι*. Qui ad beſtias damnati erant ſibi ante certamen ſæpe necem conſciſcebant Symmachus lib. 2. epiſt. 46. cùm 29. fractas ſine laqueo fauces primus ludi gladiatorij dies viderit. Lege Senecam epiſt. 11. Panegyrico Conſtantini. Inde eſt quod cùm exitum differre liceat, perire feſtinant. Tantam captiuorum multitudinem beſtiis obiicit. Tertullianus libro de pudicitia, ſtipitem ad quem beſtiarij ſurrecti ſunt, vocat ſtipitem Leoni conceſſum. Apud Euſebium lib. 5. cap. 1. Blandina *ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα*, *in ligno ſuſpenſa*, id eſt, ad ſtipitem ſurrecta. Id lignum *σταυροῦ σχήματι* fuit, *forma crucis.* B

CAP. XXXVII.

Nobiles deputati ad ludum.

IVLIVS Cæſar funere filiæ venationem dedit, qua non captiui modò & noxij, ſed etiam equites, inter quos & Prætoris filius, pugnarũt. Diò lib. 43 gladiatores fuiſſe ait. *ἐμαχέσατο δὲ ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσιν οὔτε αἰχμάλωτοι, καὶ οἱ θάνατον ὠφληκότες, καί τινες καὶ τῶν ἱππέων, οὐχ ὅτι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐστρατηγηκότος τινὸς υἱός, ἐμονομάχησαν.* Senatores *ὁπλομαχῆσαι* vetuit, *σπουδάσαντας* *ἱππέας* *περιεῖδε μαχομένους.* Auguſtus verò in Circo aurigas, curſoréſque & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobiliſſima iuuentute produxit. Suet. in Auguſto c. 43. Dio lib. 48. C de Auguſto; *ἔν τε τῷ πρὸ τούτου ἔτει θηρία τε ἐν τῇ τῶν Ἀπολλωνίων ἱπποδρομίᾳ ἄνδρες ἐς τὴν ἱππάδα τελοῦντες κατέβαλον.* Caligula qua fuit crudelitate, cùm deeſſent aliquando noxij qui feris obiicerentur, iuſſit è turba, quæ in tabulatis graduum, ac cuneorum aſtabat, nonnullos abripi & feris obiici. Dio lib. 58. *ὑπὸ δὲ δὴ τῆς αὐτοῦ ὠμότητος, ἐπιλειπόντων ποτὲ τῶν τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδομένων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοῦ τοῖς ἰκρίοις προσεστηκότος* (pegmata Lipſius vir eruditus intelligit, parum commodè) *συναρπασθῆναί τινας καὶ παραβληθῆναι σφισι.* Imò & cùm ad ſaginam ferarum muneri præparatarum cariùs pecudes cõpararentur, ex noxijs laniãdos adnotauit, multos honeſti ordinis deformatos priùs ſtigmatum notis, ad metalla aut munitiones viarũ, aut ad beſtias condemnauit, aut beſtiarum more cauea coërcuit, aut media ſerra diſſecuit. Sueton. in Caligul. cap. 27. Dionis verba ſunt lib. 53. *πρόβλημα δέ τις στρατηγὸς ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ εἴρηκε λαθεῖν, ὅτι στρατηγῶν ἄρκτους τετρακοσίους καὶ λιβυκὰ ἕτερα θηρία ἴσα ἐν πανηγύρει ἀπέκτεινε.* Nonnulli ita accipiunt, quaſi ſub Auguſto Prætor ipſe cum beſtiis depugnarit abſit. hoc vo D luit Dio, P. Seruilium 400. Vrſos & Libycas feras in Circo edidiſſe quas beſtiarij cõfecerunt. Commodus per ſe & in priuato, & in publico confecit. Xiphilin. in Commodo, *θηρία πολλὰ μὲν οἴκοι ἀπέσφαξε, πολλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ.* Caligula equitem Romanum obiectum feris, cùm ſe innocentem proclamaſſet, eduxit, abſciſſaque lingua rurſus induxit. Sueton. cap. 27. Sub Nerone vulgatum fuit Senatores & equites in arenam deſcendere. Iuuen. ſatyr. 4

Profuit ergo nihil miſero quod cominus Vrſos
Figebat Numidas, Albana nudus arena
Venator. quis enim iam non intelligat artes
Patricias? ——————

Viri enim & fœminæ non equites modò, ſed Senatores in orcheſtram, Circum, & Theatrum venatorium deſcenderunt, & viliſſimi quique, & ex iis aliqui tibiis cecinerunt, & ſaltarunt, & hiſtrioniam fecerunt, & cithara cecinerunt, & equos agitarunt, & feras interfecerunt, & E gladio pugnarunt, alij volẽtes, alij nolentes & coacti. Xiphilin. in Nerone. *ἄνδρες γυναῖκες οὐχ ὅπως ἱππικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος εἰς τὴν ὀρχήστραν, καὶ εἰς τὸν ἱππόδρομον, καὶ τὸ θέατρον κυνηγετικὸν εἰσῆλθον, ὥσπερ οἱ ἀτιμότατοι, καὶ ηὔλησάν τινες αὐτῶν, καὶ ὠρχήσαντο, τραγῳδίας τε καὶ κωμῳδίας ὑπεκρίναντο, καὶ ἐκιθαρῴδησαν, ἵππους τε ἤλασαν, καὶ θηρία ἀπέκτειναν, οἱ μὲν ἐθελονταί, οἱ δὲ καὶ πάνυ ἄκοντες* Nobiliſſimus Eques Rom. Elephanto ſuperſedens per catadromum decucurrit Exhibuit ex iiſdem ordinibus (Equeſtri & Senatorio) confectores ferarum, & varia arenæ miniſteria. Suet. cap. 11. & 12. Tacit. lib. 15. Fæminarum Senatoriũque illuſtrium plures per arenam fœdati ſunt. Sueton. in Domitiano c. 10. patremfamilias, quod Thracem Myrmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è ſpectaculis in arenam canibus obiecit, cum hoc titulo; Impie locutus eſt palmularius. Alij ad feras ipſa affectatione deſcendunt, &

de

A de morſibus, & de cicatricibus ſibi formoſiores videntur, ait Tertullianus ad Martyres, imò & ante oculos parentum & affinium vltrò hanc dimicationem appetebant Cyprianus epiſt. 2. Quid iſtud, oro, quale eſt vbi ſe feris obiiciunt, quos nemo dānauit, ætate integra, honeſta ſatis forma, veſte pretioſa viuentes iuuenes in voluntarium funus ornantur, malis ſuis miſeri gloriantur. Pugnant ad beſtias non crimine, ſed furore, ſpectant filios ſuos patres, frater in cauea eſt, & ſoror præſtò eſt. Hoc ipſum conqueritur Seneca epiſt. 100. Aſpice illos iuuenes quos ex nobiliſſimis domibus in arenam luxuria conieceit. Seneca pater controuerſ. 10. Curatis quis ex ſolitudine infantes auferat perituros niſi auferantur, non curatis quod iuuenum miſerorum ſimplicitatem circumueniunt, & ſpecioſiſſimum quemque maximè idoneum caſtris in ludum coniiciunt. Ipſi Imperatores in arenam deſcendere non veriti, vulgatum de Caligula & Commodo. Nonnulli etiam de Tacito ita venatorium habitum accipiunt apud
B Vopiſcum, ſed ego venationis ſyluaticæ habitū interpretor. ſic igitur ille. Imago eius (Taciti) poſita eſt in Quintiliorum in vna tabula quintuplex, in qua ſemel togatus, ſemel chlamydatus, ſemel armatus, ſemel palliatus, ſemel venatorio habitu. Vitellius cauit ſeuerè ne Equites Romani ludo aut arena polluerentur, ait Tacitus lib. 2. hiſt. ſicuti Octauius vetuit ne fœminæ illuſtres, aut Equites in Orcheſtra ſaltarent. Dio lib. 54. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἱππεῖς, καὶ γυναῖκες ἐπιφανεῖς ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ καὶ τότε γε ἐπεδείξαντο, ἀπηγόρευσεν οὐχ ὅτι τοῖς παισὶ τῶν βουλευτῶν, οἷς που καὶ πρὶν ἐκεκώλυτο, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐγγόνοις, τοῖς γε ἐν τῇ ἱππάδι δήπου ἐξεταζομένοις μηδὲν ἔτι τοιοῦτον δρᾶν. Deinde fœminæ in arenam deſcenderunt. Iuuen. ſatyr. 1.

————Mæuia Tuſcum
Figat Aprum, & nuda teneat venabula mamma.

Martialis lib. 1. epigr. 6.

C *————Nam poſt tua munera Cæſar,*
Hæc iam fœminea vidimus acta manu.

Eleganter Statius lib. 1. Syluar.

Stat ſexus tener inſciúſque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.

Titus hoc genus vſurpauit. Xiphilin. in Tito, ἀλλά τε ἐς ἐναγώνια καὶ βοῦς, καὶ θηρία ἀντεσφάγη, ἐς αὐτά, καὶ γυναῖκες, οὐ μέντοι ἐπιφανεῖς συγκατειργάσαντο. De Domitiano omnes id aſſerunt. Suetonius c. 4. Venationes gladiatoréſque & noctibus ad lychnuchos, nec virorum modo pugnas (ita lego) ſed & fœminarum commiſiſſe.

D

CAP. XXXVIII.

An infames fuerint beſtiarij.

NOXIOS, transfugas, fugitiuos, ad cultrum damnatos, infames fuiſſe nemo dubitat. Sed de iis qui ſponte manum commodarent, non vſquequaque notum. Certè qui iaculandi cauſâ ad vrbem peregrè miſſus eſt, famoſus non eſt. l. 9. ff. de offic. Proconſ. in fragm. Pithoeanis tit. 9. & tit. 4. de adulteriis. Item, qui roboris oſtentandi cauſâ è loco ſuperiori iaculo feras confecerint, vt Tiridates, Commodus, Prætorianæ cohortes, & alij, non infames. Sed famoſi ſunt ij qui ad cultrum, aut gladium operas locant, licèt non depugnarint. l. 1. § qui artis. l. 2. § ait Prætor. § vlt. ff. de iis qui notantur infamia. In vniuerſum qui ſcenæ aut arenæ operam locāt, infames. l. lege Iulia. § 1. ff. de ritu nuptiarū. l. vlt. § ſi quis autē. ff. de bonis eorū. Imò qui operas ſuas vt cum beſtiis pugnaret, locauit, ad matris hæreditatem non admittitur
E ex S.C. Orphitiano. Placuit admitti S.C. Tertulliano lib. 5. C. tit. 27. de natural. liber. l. 1. Nati ex ſcenica, aut ſcenicæ filia, aut arenarij, maculam infamiæ ſubeunt. l. 1. ff. de poſtulando. Denique eos qui virtutis oſtendendæ cauſâ hoc faciunt, ſine mercede, non teneri aiunt veteres, niſi in arena paſſi ſunt ſe honorari. eos enim puto notam non euadere. Sed ſi quis operas ſuas locauerit, vt feras venetur, vel vt depugnaret feram quæ regioni nocet, extra arenam non eſt notatus. Perſonæ quæ non virtutis cauſâ cum beſtiis pugnauerint, infames. l. 1. ff. de teſtibus. qui ad beſtias vt depugnaret ſe locauerit, ei teſtimonium in reum dicere non licet. Cùm hæc ſcriberem inter aduerſaria mea reperi fortè tractatum de Elephantis, quem huic libello addere pro mantiſſa viſum eſt.

IVLII

Digitized by Google

IVLII CÆSARIS BVLENGERI IVLIODVNENSIS DOCTORIS THEOLOGI,

Tractatus de Elephantis.

CAPVT PRIMVM.

INIVRIAM Plautus in Milite facit Elephanto qui homines ſtolidos Elephanti corio circumtectos eſſe dicit, cùm nulla belluarum Elephanto prudentior ſit, auctore Cic. lib. 1. de Nat. Deor. Certè Palæſtrio Plaut. herum ſuum Elephanti corio circumtectum eſſe ait, nec plus habere ſapientiæ quam lapidem. Diogenianus B
inter adagia repoſuit, ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδὲν, *nihil differs ab Elephanto.* Meliùs Cicero lib. 2. de nat. Deor. Elephantorum acutiſſimos ſenſus eſſe ait. Ariſtoteles l. 9 c 46. de animal. ἐστὶ δὲ ὁ ἐλέφας εὐαίσθητος, καὶ τῇ συνέσει τῇ ἄλλῃ ὑπερβάλλων. *Eſt Elephas acuti ſenſus, & reliquo intellectu excellens.* Cicer lib 2. Diuinat. eſſe illi belluæ quandam cum genere humano ſocietatem. Strabo lib. 15. ἐγγὺς εἶναι λογικῷ ζώῳ, *propiorem eſſe animali ratione prædito.* Philoſtratus lib. 2. de Apollon. ἔστι γὰρ ζῶον δεύτερον ἀνθρώπου τοῦτο κατὰ ξύνεσίν τε, καὶ βουλάς. Plinius lib. 8. c. 1. Animalium maximum Elephas, proximúmque humanis ſenſibus. quippe intellectus illis ſermonis patrij, & imperiorum obedientia, officiorúmque quæ didicêre memoria, amoris & gloriæ voluptas: imò vero quæ in homine rara, probitas, prudētia, æquitas, religio quoque, ſyderum, Soliſque, ac Lunæ veneratio. Elephas dicitur Heſychio *περισσάς*: Latinis bos Luca, Barrus, vnde barritus: Mauris Cæſa, vt ſcribit Spartianus in Ælio Vero: Hebræis *Phil Hephil.* C

CAP. II.

Deſcriptio Elephantis.

ELEPHANTEM deſcribit Nonnus pag. 455. ſub finem lib. 27.

——ὅσοι λάχον ἄντυγας εἴτης
Μητέρα δενδρήεσσαν ἀμετροβίων ἐλεφάντων,
Οἷς φύσις ὤπασε κύκλα διηκοσίων ἐνιαυτῶν
Ζώειν ἀενάοιο χρόνου πολυκαμπέϊ νύσσῃ,
Ἢ τριηκοσίων, καὶ ἀμοιβαδὶς ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ
Ἐκ ποδὸς ἀκροτάτου μελανόχροος ἄχρι καρήνου, &c.

Quotquot ſortiti ſunt ambitus Oetes, quæ mater eſt ſyluoſa Elephantum longæuorum, quibus natura dedit ducentorum, aut trecentorum annorum circulos viuere, meta temporis perpetui circumacta. alter cum altero compaſcitur niger à pede ad verticem, maxillis longis, duos eminentes dentes habens inſtar falcis meſſoriæ recuruos, incedens per ordinem arborum cum dente acuto domitore, longis pedum tibiis more cameli, & iubâ incurua in dorſo capaci, innumerabile examen habens frequentium agitatorum, torquens ſtabile veſtigium D *inflexo genuum tractu, & lata fronte typum habens capitis ſerpentini, ceruice breui inermis. Habet autem tenue ſimulacrum ſuum oculis ſimilibus. ſublimis, immenſus, voluens inter eundum aures carne carentes, ſuſpenſas è propinquis temporibus, ventilatur tenui aura exiguorum flaminum. Cauda autem tenuis, cernua, inſtabilis, agitatur crebro verberans corpus vibrante agitatione. Sæpe in pugna maxillam eminentem agitans fera excelſa taurino capite in hominem impetum facit.*

Ζιφίην καρχαρόδοντα φέρων ἑτερόστομον ἅρπην.

Lego ζίφην, pro ζιφίων, *telum horrendum gerens, falcem ex vtraque parte oris agitans, è maxilla vtraque inſitum mucronem.* Oppian lib. 2. de venat.

Κεῖνα γὰρ ἐν γένυεσσιν ὑπέρβια τεύχεα δοιὰ
Εἴκελα χαυλιόδουσιν ἐπ' ἀέριον ἀντέλλοντα.

Elephantes in malis validiſſima arma gemina ſimilia exertis dentibus gerunt, cælum verſus porrecta. Cornua autem eſſe, non dentes, ex eo apparet, quod feris quæ cornua habent, germina è malis ſuperioribus ſurſum vergunt, quod ſi deorſum inclinauerint, verè ſunt dentes. E

Θηρσὶ γὰρ ἐκφύονται γενύων ἀπὸ τῆς ὑψιτέρης
Ὅσσαι μὲν κεραοῖσι, ἀναφερὲς ἀίσσουσι,
Εἰ δὲ κάτω νεύοιεν ἀτέχνως εἰσὶν ὀδόντες,
Πάντες γὰρ θήρεσσιν ἀκαμπέες εἰσὶν ὀδόντες,
Οὐδὲ τέχναις εἴκουσι, ἀμείλικτοι δὲ μένουσι, &c.

Omnes dentes feris rigidi ſunt, neque artificiis cedunt, ſed intractabiles manent. At è cornibus arcus rotundi fiunt. Elephas tam magnus eſt, vt eo viſo putes montem te cernere. Robuſtum caput eſt iuxta aures breuiſſimas, cauas, politas. Oculi magni quidem, ſed pro corpore parui. Horū in medio exſilit magnus naſus, tenuis, curuus proboſcis cognomento. Illa eſt pro manu. Pedes anteriùs multo magis attolluntur, cutis rigida, turpis, & iſta corpus ambit quam vix ferrum diſſecuerit. fagos, palmas, oleaſtros dentibus ſectos radicitus proſternit.

Docetur

A Docetur ab homine ferre iugum, ore frænos accipere, pueros dorſo excipere. Inter ſe colloquuntur Elephantes, & vocem manſuetarij exaudiunt, mortem ſibi augurantur. De ingenio, & indole Elephanti lege Philoſtratum lib. 2. de vita Apollonij, Strabon. lib. 15. Arrianum in Indicis, Sidon. in Burgo.

Vltima nigrantes incedunt præda Elephanti,
Informis cui forma gregi, riget hiſpida dorſo
Vix ferrum paſſura cutis, quippe improba cratem
Natiuam nec tela forant, contracta vieiſſim,
Tenſáque terga feris crepitant, vſúque cauendi
Pellunt excuſſis impactum miſſile rugis.

Vide Sanctum Ambroſiū in Exameron l. 6. c. 5. Caſſiodorus l. 10. epiſt. 30. ait eos mille annos viuere, qui dum ingeniis cubationis arte hominum ſuccisis arboribus ingentia mēbra commiſerint, toto pondere ſupinati nequeunt propriis viribus ſurgere, ſi ſemel cōtigerit corruiſſe, quia pedes eorum nullis articulis inflectuntur, ſed in modum columnarum rigentes, at-
B que incuruabiles iugiter perſeuerant. Iacentes eriguntur, & beneficij memores magiſtrum eum accipiunt à quo ſubleuati ſunt, bonis Principibus honorem habent, Tyrannis nullum. Elephanto naſuta manus eſt, per quam data ſuſcipit, vt ori ſuo voranda tranſmittat, eſt breui ceruice. Flatum ſuum, quia dolori capitis humani medetur, rogatus exhalat. Cùm ad aquas hauriendas venit, petentibus aquam è promuſcide inſtar pluuiæ profundit. Motu corporis petit munera quæ det magiſtro ſuo, quæ ſi negantur, veſicam laxat, & tantam lotij fœtidiſſimi eluuiem egerit, vt fluuium putes. læſus ſeruat offenſam. oculi parui, ſed grauiter ſe mouentes. Cutis eius vlcerosis vallibus exarata nullo ferro violari poteſt. Mores eius, & ingenium deſcribit Lipſius epiſt. 50. centuriæ 1. ad quem te mitto. Anguimanos eos vocat Lucretius lib. 2. quia incurua proboſcide pro manu vtuntur.

C *——Anguimanos Elephantos India quorum*
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Vt penitus nequeat penetrari, tanta ferarum
Vis eſt.——

Lucas boues vocat Auſonius epiſt. 17. Silius lib. 9.

——Moderantem cuſpide Lucas
Maurum, in bella boues.——
Inde boues Lucas turrito corpore, tetros
Anguimanos.——

Lucret. lib. 5.

Varro lib. 6. de lingua Lat. Noſtri maximam quadrupedem vocant bouem. In Lucanis Pyrrhi bello primùm vidère apud hoſtes Elephantos. Aut quia Lucani boues cæteris maiores, aut quia procul relucent, Lucæ boues dicti. Calpurnius Bucol. 7.

Omnia Lucanæ donet pecuaria ſyluæ.

Seneca in Hippolyto,

Amat inſani bellua ponti, Lucæque boues.

D Elephantes ad numerum ſaltant, in fune ambulant, vt Arrianus in Indicis. Martial. lib. 1.

Et molles dare iuſſa quod choreas,
Nigro bellua nihil negat magiſtro.

Ælianus ſcribit, ſeruum Elephanto cùm modium plenum tritico admetiri deberet, dimidiatum tantùm admenſum eſſe. Spectante domino ſeruus plenum præbuit, Elephas mediā partem ſecreuit, vt oſtēderet ſe dimiadata parte fraudari ſolitum. Cùm magiſter vxorem ſuam vetulam necaſſet, & in ſtabulo Elephantis terra obruiſſet, nouæ vxori Elephas proboſcide cadauer prioris vxoris retexit. Æthiopiſſa moriens Elephanto filium ſuum in cunis vagientem commendauit, ille cùm infans vagiret, cunas mouebat, & excubias die, noctéque agebat. Quintilian. l. 6. c. 3. ait aſſes Elephāto dari ſolitos. Auguſtus dixit militi libellum timidè porrigenti; Noli dubitare tanquam aſſem Elephanto des. Apud Macrobium lib. 2. Satur.
E cap. 4. Adrianus dixit cuidam libellum offerenti; Putas te aſſem Elephanto dare: quia manum retrahebat. Lucanus libro 6.

Sic Libycus denſis Elephas compreſſus ab armis,
Omne repercuſſum ſqualenti miſſile tergo
Frangit, & hærentes mota cute diſcutit haſtas.

CAP. III.

Elephas porcum & murem timet.

Apud Senecam lib. 2. de Ira; Elephantes porci vox terret, Leones totatum verſata facies. Polyænus l. 4. Antigonus μέγαρα πολιορκῶν σὺν ἐλέφαντας ἐπῆγε. οἱ μεγαρεῖς σύας καταλείφοντες ὑγρᾷ πίσσῃ, &c. *Megaram vrbem obſidens Elephantas induxit. Megarenſes ſues illinunt humida pice, & accendunt, immittúntque in Elephantes, qui territi diffugiunt. Antigonus iuſsit ſues cum Elephantis*

phantis nutriri. Sed de Elephante audiamus Sanctum Baſilium lib. 9. ad Examer. ὥσπερ ὃ μᾶλλον A
θαυμάζω τὰς μεγάλας τῶν ὀρῶν κορυφάς, αἳ τῷ πλησίον εἶναι τῶν νεφῶν τῇ συνεχεῖ περιπνοίᾳ διασώζουσι τὸ
χειμέριον, ἢ τὴν ἐν τῇ φάραγγι κοιλότητα, ἣ μόνον τὸ δυσκίνητον τῶν ὑψηλῶν διαφεύγουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀλεει-
νὸν ἀεὶ τὸν ἀέρα συνέχουσαν, &c. *Vt non magis admiror altiſsimos montium vertices, qui ob viciniam nu-
bium, quia perpetuò perflantur, ſeruant hybernum frigus, quàm concauas valles quæ tutæ ſunt à ventis, &
ſemper calidum aërem habent: ita in animantium ſtructura non magis Elephanti magnitudo mihi admira-
tionem mouet, quàm ſorex, qui Elephanti terrificus eſt, aut tenuis ſtimulus ſcorpij.* Idem proboſcidem vo-
cat pronomæam, & cur ei ceruix breuis, tibiæ ἀδιάρθρωτοι, *inarticulatæ* ſint, oſtendit. vide p. 42.

CAP. IV.

De prudentia, & ardore pugnæ in Elephantis. B

HANC partem Lipſius epiſt. 50. centuriæ 1. pluribus illuſtrat. Tu eum, ſi vacat, con-
ſulito. Suprà ex Caſſiodoro indicaui, eos bonis Regibus honorem habere, non item
Tyrannis. Quintus Curtius libro 8. Rector more ſolito procumbere Elephantem in genua
iuſſit, vt Porus deſcenderet, cæteri in genua demiſère ſe. Quibus promiſſis in naues
introducantur, quibus artibus illiciantur, indicat Zonaras tomo 2. pag. 61. Idem to-
mo 2. pag. 9. oſtendit, eos facilè occidi σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττομένους, *ſi ferro ſub au-
rem feriantur.* Norunt ſe ad pugnam præparari viſa purpura. Plutarch. in Eumene, καὶ τῶν
θηρίων τοὺς πύργους ἄνω, καὶ τὰς πορφύρας εἶδον, ὅσπερ ἦν αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις. *Ele-
phantorum turres ſublimes, & purpuras viderunt, quibus inſternebantur in prælium ituri.* Libyci corpore C
& animo Indicis ſunt inferiores, ait Liuius lib. 37. Ibidem; Elephantibus, inquit, addebant
ſpeciem frontalia, & criſtæ, & tergo impoſitæ turres, turribúſque ſuperſtantes præter rectorẽ
quatuor armati. Romani in Elephantorum terga malleolos ſtuppa inuolutos, ac pice obli-
tos, vncis inſuper, & aculeis tenaces, & inflammatos vibrabant, ait Oroſius lib. 4. cap. 2. Co-
rium Elephanti non modò aduersùs iacula firmum eſt, verùm & vt ſpongia aquas ebibit,
hoc Numidæ clypeos tegunt, ait Oroſius lib. 5. Ex aduerſis partibus inter ſe pugnabant. Po-
lybius pag. 165. θηρία συμπίπτοντα κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς συμπλέξαντα τοὺς ὀδόντας. Perterriti ſtra-
gem ſuorum edebant. Appianus in Ibericis, εἶτε ἄλλοι ἐλέφαντες πρὸς τὴν ἑνὸς ἐλέφαντος βοὴν
διαταραχθέντες τοὺς φίλους συνεπάτουν, καὶ ἀνέτεμνον, καὶ ἀνέρριπτον, ὅπερ ἀεὶ θορυβηθέντες ἐλέφαντες
εἰώθασι πάσχειν, καὶ πάντας ἡγεῖσθαι πολεμίους. *Alij Elephantes ad vnius ex ſuis clamorem percuſsi amicos
calcabant, ſecabant, diſiiciebant, quod turbatis Elephantis accidere ſolet, vt omnes inimicos putent.* Recto-
res, vt eos incitarent, vtebantur ferro, quod dicitur ἀγκωτὴς, & ὀρπισίδηρος. Heſychius, ἀγκω- D
τὴς ᾧ τοὺς ἐλέφαντας τύπτουσι σιδήρῳ, ὀρπισίδηρος ἐν ᾧ τὸν ἐλέφαντα τύπτουσι. *Angotes ferrum quo
Elephantes feriunt, Orpiſiderus ferrum quo Elephantes verberant.* Item, vt furorem iis accenderent,
ſanguinem vuæ, & mora rubra eis oſtendebant. lib. 1. Machabæor. καὶ τοῖς ἐλέφασι ἔδειξαν αἷμα
σταφυλῆς, καὶ μόρων, τοῦ παραστῆσαι αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ παρέστησαν ἑκάστῳ ἐλέφαντι χιλίους ἄν-
δρας τεθωρακισμένους ἐν ἁλυσιδωτοῖς. πύργοι ἐζωσμένοι ἐπ' αὐτῶν μηχαναῖς, καὶ ἐφ' ἑκάστου ἄνδρες τριά-
κοντα δύο, οἱ πολεμοῦντες, καὶ ὁ ἰνδὸς αὐτοῦ. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem vuæ, & mororum, vt eos ad
prælium ſtimularent, & ad ſingulos Elephantas adiunxit mille milites loricis ornatos, quæ hamis nexæ
eſſent. turris erat ſuper Elephantem alligata arte, & ſupra eam 32. bellatores, cum Indo rectore.* Ioſephus
lib. 1. cap. 1. belli Iudaici, ἐλέφαντα πύργῳ τε μεγάλῳ, καὶ περιχρύσοις προτειχίσμασι τετειχισμένον,
Elephantum turre ſublimi, & auratis propugnaculis munitum. Vino & thure incitabantur ad cæ-
dem. lib. 2. Machabæor. οἴνῳ καὶ λιβάνῳ ἐλέφαντες μεμεστωμένοι. lib. 1. Machabæor. *Vidit Eleazar*
Αὐαρὰν ἓν τῶν θηρίων τεθωρακισμένον θώραξι βασιλικῇ, καὶ ὤφθη ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστὶν ὁ βασιλεύς. *Aba-* E
ram vnum ex Elephantis lorica regia ornatum vidit, & putauit eo Regem vehi. Vltimum hoc pono,
Elephantem fœminam ſolere grauidam eſſe perpetuos decem annos, vt ait Plautus in Sty-
cho. Ariſtoteles vnum tantùm annum vterum gerere ait. Vulgò ſcitum eſt, Elephanto nul-
las articulorum commiſſuras eſſe. Ambroſius lib. 6. Exam. Elephas fulcitur hinc inde tra-
bibus maximis, vt in ſomno aliquantum ſine periculo reflectatur, quia pes eius nulla ar-
tuum coniunctione diſtinguitur. fulcra eorum quibus hic vſus eſt parantur ingenio. Solent
ideo Elephanti vt ſomnum capiant ad arbores adniti, quas venatores obſeruant, & ponè ſe-
cant, vt prolapſi, & toto corpore ſtrati, erigere ſe nequeant. Vide caput 19. Venationis
noſtræ.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERVM ET VERBORVM
QVÆ SECVNDO SYSTEMATIS
HVIVS OPVSCVLORVM TOMO
CONTINENTVR ET EXPLICANTVR.

A

ACCIPITRES, falcones, aſtures (vnde nata vox Gallica, Autour) & aquilæ in numero auium prædatricum accenſentur. 399. e

Acclamationes in Circo plauſuſque fiebant Imperatoribus. 185. b

Acetabularij Græcis ψηφοπαῖκται, qui celeritate, ac dexteritate manuum è pluribus acetabulis quæ in menſa exponunt, efficiunt, vt quot calculos ſub vno acetabulo conditos putes, ſub altero reperias. 277. d. iidem fortè & circulatores, qui propriè ἀγύρται, & μητραγύρται. 278. a

Acetabula ænea vel argentea ſunt genus organorum. 364. d

Achilles agitatoribus primum illuſtria munera poſuit. 187. b

Acroamata ludis interpoſita. 339. c

Ἀκροθίνια, ſpolia quæ Diis dicarentur, vnde dicta. 7. d

Ἀκρωτῆρες οἱ ... καθόπισθεν τοῦ ἅρματος, qui ſint. 78. a

Actores Tragici cum cothurnis, & Comici cum ſoccis proſcenium introibant. 217. c

Actores primarum & ſecundarum partium laudatiſſimi. 233. d.

Actus in Comœdia quinque. 213. c. 234. a

Adagium, à linea, ſicut re à ſacris ducta, ἀπὸ τῆς ἑστίας, vnde ductum. 112. a

Adagium, Saluus res eſt, ſenex cantat, vnde natum. 284. d

Aditus & ſcalaria erant in ima ſcena, quibus in ſuperiorem ſcenam aſcenderetur. 217. a

Aditus Amphitheatri varij, & quales. 251. e

Adoleſcentibus in Venerem ruentibus vt fibula pudenda traijcerentur, moris fuit. 345. d

Adorea gloriæ ſymbolum (ſi Feſto creditur) habebatur. 32. c

Adrianus Smyrnæ certamen inſtituit. 339. a

Adulatrices cur Cypriæ climacides dictæ. 284. d

in æde Bellonæ Imperator res à ſe geſtas diſſerebat. 17. c

ab Ædile qui ludos dederat confectis Circenſibus, epulum publicum in templo Telluris præbebatur feriis ſementinis. 124. d

Ædiles olim, aliiſque Editores ſuis ſumptibus ludos curabant. 180. c

Ædilium curulium ſub Conſulibus erat proprium, vt ludos omnes populi Romani procurarent. 163. b

ab Ædilibus ludi theatrales primùm dati, mox & à Conſulibus, Imperatoribus, aliiſq́; qui ludos darent. 319. a. prætextati ædiles noui iis præſederūt, curabántque ludos ſuis impenſis. ibidem. eorum arbitratu mimi ac hiſtriones vapulabant. ibid. b. iidem palmam dabant mimis qui excelluiſſent. ibid. coërcitio ipſis fuit in hiſtriones omni tempore & loco, quam poteſtatem eis ademit Auguſtus, præterquam in ludis & ſcena. ibid.

Ædificiis ampliſſimis, porticibus, & templis à Tarquinio Priſco, & aliis viris principibus Circus ornatus eſt. 93. a

in Ægypto etiam magna hominum frequentia, qui muſica certamina obirent, Dionyſia celebrabantur. 222. b

Æs coronarium diuerſum ab auro coronario. 59. c

Æs pararium dictum, quod equitibus duplex pro binis ſeu paribus equis dabatur. 208. b

Æſchylus Tragœdiam eduxit in aſpectum hominum, cultu decoro ac ſplendido, & numeris omnibus propemodum expleuit. 223. c. eum Athenienſes patrem Tragœdiæ putarunt, & mortuum ad Dionyſia vocarunt. ibid. d

Æſchylus in ipſo ingreſſu fabularum ſuarum qualia miracula patraret. 269. e

Æſchyli verſus qui canebant, myrteum ramum; qui Homeri, laureum tenebant. 348. a

Æthiopes in hoſtes euntes armata ſaltationis lege incedebant. 318. d

Æthiopes, Bataui, Germani, in perſonis olim ſæpe repræſentati. 321. b

Ἀοίται dicti editores, qui & θυμελικοί. 165. d

Afri Zeugitæ ætate Calliſthenis eum morem ſeruabant, vt famulus in altero equo inermis ſederet, eques in altero armatus. 194. d

Agathonius tibiæ cantus mollis. 378. c

Κέλης ... ὁ καταβαίνων, καὶ συντρέχων τοῖς ἵπποις τοῦ ἅρματος, ſingulator intelligitur, qui ſolitario equo veheretur. 78. a

Ἀγέλαι & ἐξάγελοι qui dicti. 232. e

Ἀσκιδηφόροι qui ciſtis volabant. 15. e

Agitatores boni in Circo quodnam fuerit officium. 135. a

Agitatores, ſcenici, xyſtici, arenarij, aliis infames, aliis non. 179. c

Agitatores miliarij factionis Venetæ cur ſic dicti. 183. e

Agitatores petaſo, vel galea, alba, viridi, ruſſea diſtinguebantur. 177. b

Agitatores boni etiam factionibus ab Imperatoribus addicti.

dicti in ludis Circenſibus. 181.a
Agni balant. 423.b
Agones muſici vbi celebrati. 338.b
Agones Iſelaſtici qui dicti. 189.b
per Agonas Capitolinos magnus annus numeratus. 243.d
Ἀγῶνες θεματῖται vnde dicti. 78.a
Ἀγωνάρχαι, ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται qui fuerint apud Græcos. 319.b
ab Agonethetis in Olympia ludi curabantur, qui & ἀθλοθέται dicti. 160.c. eoſdem cum ἑλλανοδίκαις & ῥαβδούχοις nonnulli faciunt. ibid. in Eliacis primùm duo, deinde nouem, tum decem conſtituti. ibid. d
Agonium quid, & agones victimæ. 98.c
Agonia Circenſes ad quid inuenti fuerint. 98.e
Agrenum erat textum reticulatum ex lana circa omne corpus, quod Tireſias induebat. 325.c
Agricolarum vita ſuccentiua. 375.c
Agrigenti complures equorum tumuli pyramides habent. 201.c
Agrippæ, Boſphoranis deuictis, decretus quidem triumphus, non tamen actus, & quare. 39.d
ab Agris & pratis ludicra ſpectacula ducta in vrbes. 244.c
Albæ certamen muſicum & poëticum. 338.d
Alcibiades equorum ſtudio illuſtris, ſepties Olympiis cucurrit, viciq́. 196.a. huius ſtudij admiratione plurimum ei vel hoſtes detulerunt. ibid. b
Alector, genus eſt tibiæ, & quale. 374.c
Ἀλεκτρύων dictus præco, quia laus eius in vocalitate poſita. 124.a
Alexandrum gentium omnium victorem vllum trophæum poſuiſſe memoria proditum non eſt. 9.a
Allio inunctos panthera leonéſque non attingunt. 424.b
Altaribus incenſis, & admoto hirco id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero Patri, Tragœdia dicebatur. 227.d
Amazonas primas equis vſas à nonnullis traditur. 201.c
in Ambitu Circi ianuæ fuerunt frequentes, quibus in cuneos populo aditus pateret. 144.c
Amphioni datur cithara ſeptichordis. 349.c
Amphitheatrum κυνηγέσιον dictum, quaſi magis venationi quàm gladiatorio muneri extructum. 405.b
Amphitheatri cuncti ſpeciē ouũ reddebant, Circus in ambitu porticibus extructus erat, & ædificiis ingentibus, vnde populus ſpectaret. 144.e
Amphitheatrale venationis genus olim in Circo datum, vbi vel inter ſe pugnabant feræ, vel cum beſtiariis & contiſtibus. 400.e
Anabathra erant pulpita vel gradus ſcenæ. 253.d
Anacharſis cur cùm in conuiuium ridiculi eſſent inducti, riſu abſtinuerit, ſimio verò introducto riſerit. 282.a
Anagniæ in Italia Circus fuit maritimus. 99.a
Anapera rythmus tibiæ. 378.d
Anas tetrinit. 422.e
Anaſtaſius viuus crematus eſt in Circo, & quare. 100.b
Androgyni verè homines ſunt, & ij quibus caput humanum, licet pedes, digiti, brachia plura aut pauciora ſint, quia in capite ἡγεμονικόν, in cerebro mens animi. 287.a
Angoper quid ſit. 456.d
Animalia veterina à vehendo dicta. 205.a
Animalia fugacia, Herodiano herbatica, quibus inſtrumentis ſigantur, & quæ ſint. 440.c
Animalia in Circum quare producerentur. 434.c.d
Animantia generoſiora dente, vel vngue nitiuenda vocantur ἀγχίμαχα θηρία, & quæ ſint. 440.c. 443.c
Annus magnus ſeu luſtrum à Conſtantino obſeruari cœpit. 243.c
Anni quandam imaginem, & cœli cùm præ ſe ferret Circus, Solémque ducem ac moderatorem cæleſtium orbium veteres exiſtimarent, ei ſpectaculum Circenſe dicarunt. 109.c
in Annulo ferreo Imperatores etiam triumphauerunt. 45.b
Anſer gratitat. 422.e. & gingrit. 423.a
Anthelia & paropia vocata, quæ Soli opponuntur, vt vmbra capiatur. 168.c
Antiochus magnus in vino cum amicis pyrrichen deſaltauit. 318.d
Antonius in exercitu prædo, in introitu gladiator, in victoria quadrigarius. 179.d
Æora oſcillis ſunt eadem, ſi rem ipſam intueris. 276.c. erant penſiles ſaltationes, quibus ſuſpenſo fune ex arbore homines ſe iactabant. ibid. d
Apellis philoſophi reſponſio ad Theodoſium in Circo. 101.a
Aper ad pugnam exiturus dentes ad ſaxa exacuit. 430.a. & ſeq.
Apri eſt frendere. 422.e
Apinarij ab Apina magnæ Græciæ vrbe prope Argyrippum dicti. 280.c
Apis bombilat. 423.a
Apollinis ædem antiquam in Circo Flaminio cum coloſſo poſuit Sextus Rufus, lauacrum item Apollinis, ſtabula quatuor factionum, ſacellum Herculi magno cuſtodi, porticum Philippi, ædem Vulcani. 96.e
Apollinis imago magna Carthagine aduecta, prope Circum maximum erat. 93.b
Apollinis ſignum ita Delphis effictum vt citharam teneret. 391.d
Apollini nonnunquam dicata ſpolia, & cremata. 7.c
Apollinem cantu, & Solem qui aurigando æquiparare exiſtimaretur, cur Nero deſtinaſſet. 109.d
Apollinares ludi Soli tribuebantur, in quibus Circenſes dati. 109.d
Apophoreta vocata munuſcula, quæ peractis ludis editores ad abſentes amicos mittebant. 161.b
Apparatus quandiu in ſuburbiis eſſet, non in ciuitatem inibãt Imperatores, ſecus nomine Imperatoris & iure triumphi excidebant. 16.c
Ἀψῖδες etymon. 3.c
Aqua in Circo vendita, & à ſeruis circumlata. 190.e. 191.c
Aquæ aſperſione equi refecti curſu confecto, ſpiritu mox recquitto, ac ſedato. 142.b
Aquila puerum in aërem tulit, retulitq́. 418.c
Aquila cum Tauro comparabatur in Circo. 437.c
Aquilæ clangunt. 422.e
Aquilis & falconibus ad aucupium vſi Thraces, qui cùm prædæ aliquid cepiſſent, ad aucupum pedes deiiciebant, vt partem inde aliquam ferrent. 399.c
Aram in proſcenio Latini Comœdi conſtituebant in Apollinis honorem, cui ſacra faciebant. 256.e. Græci in Scena ſtatuebant aliam, quæ dicta eſt ἀγυιεύς, ſtantem pro foribus, Apollini Viali ſacram, & menſam placentas & bellaria habentem, quæ θυωρίς, aut θυωρὶς appellata. 257.a
Aræ, columnæ, & turres interdum pro trophæis erectæ. 9.b
Arborum truncis veteres vſi, rudibus, ac ſine arte, pro trophæis. 6.c. annoſæ ſacra habita: ideóque ad donaria & vota magis idonea. ibid.
Arcades ludorum repertores. 337.a
Arcadius & Honorius Impp. ludicras artes in ciuitatibus

tibus exerceri, atque agitari cur permiſerint. 88.b

Arcus pro triumphalibus ornamentis extructus. 42.b

Arcus omnis ſuſpenſus fornix dicitur, arquus qui in cælo apparet, quem Irim Poetæ dixerunt. 3.b. ab arcendo, id eſt, continendo in ædificiis dictus. ibid.e

Arcus poſiti ſunt ex Senatus decreto, & plebis ſcito, vel auctoritate Imperatorum. 4.e. 5.a. interdum poſitus eſt arcus à corpore aliquo negotiatorum, argentariorum, &c. ibid. interdum priuati poſuêre. ibid. cur ponerentur plures cauſa, vt plurimùm res lata. ibid.

Arcuum olim lunata forma fuit, & fornicata ſemirculi inſtar. 4.b. poſtea quadratos eſſe cœperunt. ibid. ornabantur ſtatuis, imaginibus, columnis, quadrigis, ſignis militaribus, clypeis. ibid. e

Arcuum inſcriptio & cauſam, & nomina eorum qui dicarent, quibuſque dicarentur, continebat. 5.b. interdum diruti ſunt eo mortuo cui dicati erant, ſi memoria eius inuidioſa eſſet. ibidem. c. interdum reſtituti. ibid. d

Arelate ludi Curules exhibiti. 102.a

in Arenam inferebantur non modo feræ ipſæ, & ingentia Cete, ſiue animata eſſent, ſiue exanima; verùm & earum ſimulacra ad naturam expreſſa. 420.b

Arenarij in pancarpo cum beſtiis depugnabant. 69.d

Arenarij quinam in Circo dicerentur. 445.e. & 446.b

Ἀρετῶν dictum Comicorum baculum quis annotet. 326.d

Aretalogi an viles Philoſophi, qui viros principes inter cœnandum oblectarent philoſophicis ſermonibus. 293.a

Argentum, vaſa, pecunia, veſtes, & ſimilia quarto loco fuêre in pompha triumphali. 52.a.b. & ſeq. & quantum à pluribus illatum, diſtributum, datiónve. ibid.

Argenti dena libræ in ſupellectile triumphali crimini data. 67.e

Argumenta ficta in veteri Comœdia non exponebantur, ſed res geſtæ à ciuibus. 228.a

Argyriæ vnde dicti. 337.b.& e

Aries blacterat. 421.e

Armatæ ſaltationis deſcriptio. 312.e

Ἅρμα τετρώθηρον quid ſit. 78.a

Arma hoſtibus derepta domi ad poſtes affigere, aut in templis in tholo ſuſpendere, vnde ortum. 1.a

Armorum aceruus pro trophæo fuêre, cui additus titulus, & nomen eius cuius eſſent auſpicia, licèt abſentis. 7.a

Armillæ aureæ inter inſignia belli numerantur. 18.e

Armillæ quibus Imperatores vſi, & milites donati, dicebantur galbei. 19.d

Armillæ brachialia Priſciano dicuntur, & quære. 20.e.

Aureæ externis tributæ, ciuibus argenteæ. ibid. e

Armillarum etymologiam ponit Feſtus. 19.e. brachiorum propriæ fuerunt. 20.e

Arſis quid ſit. 344.e

Arsi locus vt eſſet in curriculo Circenſi, non omnes ſimul emiſſi; verùm ſors primum ac ſecundum locum, & ita deinceps adiudicabat. 116.a

Arsi locus maximè fuit in certamine Circenſi. 135.a. & ... Græci epigrammata vocant. ibid. b

Artem ludicram exercentes in 14. primis ordinib. non ſedebant. 179.d

Artifices omnes in ſcenam dabant operam Romæ, cùm in orcheſtra Senatorum ſedibus loca deſignata eſſent. 254.d

Articulorum dolores ſæpe experiuntur equites, quod tibia pendeant. 200.e

Aſcoliaſta vno pede in vtrem inflatum, & inunctum inſiliebant, quibus ſæpe accidebat vt laberentur, non ſine riſu ſpectantium. 273.e. eius rei vſus ab Icario Erigones patre arceſſitus. ibid.

Aſellus oncat. 422.e

in Aſia, & Græcia ſaltatio probro non fuit. 313.e

Aſinus rudit. 422.e

ex Aſini oſſibus, aut ceruo, facta tibia. 371.d.e

Aſpendius citthariſta ad mirabilis. 388.b. 389.b

Aſtelephos pars citharæ, & quæ. 387.d

Aſſes Elephantis offerri moris fuit, & quomodo. 426.

Atellana à Græca Satyra differt. 238.b

Atellanæ fabulæ dictæ ſunt à ciuitate Campaniæ, vbi actitatæ ſunt plurima. 228.e

Atellanarum actores non infames. 244.a

Athenis Theatrum vocatum fuiſſe Odeum quis ſcribat. 261.a

Athenis Dionyſia bis quoque anno fiebant in honorem Liberi Patris. 221.e. per eos dies in pratis ſaltantes myſtæ, quid clamarent. ibid.

Athenienſis ſaltatio erat, per quam cubiſteteret, ſeu cernuatores in caput ſe prouoluebant. 317.a

Athenienſes bonos ciues corona decorandi morem introduxerunt. 30.d

Athenienſium propriè Dionyſia fuêre, qui olim in pagis habitarunt, in quibus Liberalia celebrabant. 222.e. eos Theſeus in vrbem retraxit. ibid.

Athenodorus hiſtrio ab Athenienſibus multatus, quod Dionyſiaco certamini non interfuiſſet. 221.e

Athletæ victores meridianam Præconis vocem expectabant. 190.a

Athletæ die ipſo coronationis præmia ſibi deberi putabant. 188.e.

Athlotheta, agonarcha, & agonotheta promiſcuè poſiti. 338.a

Attica regio, vbi primùm theatrales ludi acti, Icarium dicta, cui nomen ab Icario Erigones patre, qui primus vini vſum docuit. 220.d

Auena, calami, fiſtula promiſcuè ponuntur. 371.b

inter Auentinum & Palatium colles ſitus Circus maximus. 93.d

Aues Memnonia ad rogum Memnonis inter ſe depugnant. 437.e

Aues in Circo aliquando in populum effundebantur. 433.b

Aues in ſpectaculis miniabantur. 434.b

Auguſtus ſolos triumphales, licèt ſocios expeditionum, victoriarúmque participes donis militaribus partiendos nullatenus approbauit, & quare. 19.a

Auguſtus pumilos, atque diſtortos, & omnes generis eiuſdem, vt ludibria naturæ, maliique ominis abhorrebat. 287.a

Auguſto decretum perpetuum proconſulare fuit Imperium. 16.d

Auguſtini ætate gladiatorij ludi Romæ exhibiti. 87.e

Auiculæ omnes minuriunt, μινυρίζουσι. 423.a

Aulæum propriè tragicum eſt, ſiparium ſcenicum ac comicum. 263.e. eſt περιστρώματα quo regia ſternuntur, ἀπὸ τῆς αὐλῆς. ibd.

Auletæ qui. 343.e

Αὐλισταὶ qui dicerentur. 343.e

Αὐλωδοὶ qui. 344.a

Aurigæ non erant infames, & quomodo alendi eſſent. 178.e. fuêre vt plurimùm ſerui, aut liberti, aut aduenæ. ibid.

Aurigæ præſtantes cum aduerſa factione ſummutabãt equos. 181.a

Aurigæ coronati ex quo loco ludos in Circo ſpectabant. 146.b

Aurigæ decem tantùm in Olympia decurrebant, qui numerus legitimus. 117.b

Aurigæ diuerſas appellationes ſortiti ſunt, & quas. 179.a

Aurigæ nobiles qui recenſeantur. 136.a

Aurigarum, agitatorùmque factationibus multi tumultus Conſtantinopoli concitati. 86.b

Aurigis victoribus aurum poſtulare Romæ moris fuit. 188.b

Aurigas quoſdam ob artem & peritiam ſibi poſcebat vtraque factio. 177.c

Aurigarios mercede palmarum fraudare non dedignabatur Nero. 180.b

Auroræ dantur equi λάμπων, & φαέθων. 199.e. *quidam Pegaſum tribuunt.* ibid.

Aurum coronarium Romæ vnde. 59.c. 332.d

Authorati qui dicti. 448.b

B

B*Acchus cur Triambus dictus.* 10.c. *primus omnium India ſubacta triumphum duxit.* ibid.e

Bacchus omnium primus coronam ex hedera capiti ſuo impoſuiſſe creditur. 23.d

Bactriaſmus, Apocinus, Strobilus, Apoſeſis, ſaltationes ἀσελγεῖς ἐν τῇ τ̃ ἱεροῦ ὀρχηστρᾳ. 317.b

Balimachiæ ſaltationes Concilio Tolet. III. vetantur. 315.a

Βαλλισμὸς, *ſaltationis genus, cuius nomen hodie frequens in Italia, & Gallia.* 315.b

Balliſteæ dicuntur cantiunculæ ad quas pueri ſaltant. 315.a

Baltheus inter dona bellica fuit, & quomodo ducebatur. 18.d.e

Barbiti origo vnde petatur. 394.e

Bardi veteres Galliæ vates virorum illuſtrium geſta dulcibus lyræ modulis concinuerunt. 390.a.b

Barri barrire eſt. 422.e

Barylicha ſaltatio, in qua ſaltabant mulieres, Apollini & Dianæ ſacra. 317.b

Baſſarides, ſeu Bacchæ nebride amictæ ſaltitabant. 313.e

Bathyllus Alexandrinus libertus erat, & delicium Mæcenatis. 315.a

Bathyllus & Pylades ſaltationis pantomimicæ repertores. 302.b

Batrachiſmus, pars cithara, & quæ. 387.e

Baubari *vox canum.* 422.d.

Bellicrepam ſaltationem in armis Romulus Romæ inſtituit. 312.b

Bellonæ ædes prope Circum erat Flaminium. 96.e

Belliſarius è manibus ſeditioſæ turbæ Imperatorem eripit. 174.e

Belliſarij triumphus à Zonara in Circo deſcriptus. 133.a

Belus, Saturnus, Iupiter Babylone à quibuſdam pro vno eodémque accepti. 403.a

Beſtiæ intractabiles conſuetudine & cibo facilè manſueſcunt. 428.c. 435.d

Beſtiæ ex feritate magis quàm ex animalis genere accipi debent. 447.d

ad Beſtias dari, & obiici beſtiis quî differant. 449.a

ad Beſtias damnari quàm graue ſupplicium. 448.c. & ſeqq.

Beſtiarij venatione Circenſi Ioui mactati. 70.b

Beſtiarij an fuerint infames. 453.d

Beſtiarij ſine miſſione qui dicti. 451.b.c

Beſtiarij & gladiatores duabus de cauſis dati. 405.e

Beſtiarij qui dicantur. 445.b.c. 446.a. 447.a

Βιζέρμενες *dicti qui ſolemni epulo ſaltarent, quibus Iudices præmia pro merito decernebant.* 310.b

Bigæ à quibus repertæ putentur. 199.e

ante Bigas, & quadrigas certantes ex vtraque parte carcerum duo parua fuêre Mercurij ſimulacra, funem ſeu catenulam manibus ante carceres tenentia, quibus equi, & quadrigæ apertis iam cancellis, ne ante ſignum à Magiſtratu datum currerent, coërcebantur. 114.b. *ſigno dato, ita ſunet compoſiti erant, vt ex Hermularum manibus miniſtrorum opera ſtatim elaberentur, & equi currerent.* ibid.

Bigis, aut trigis olim non vectabantur, ſed ſingulatores erant, quales Caſtor & Pollux Cyllaro equo vſi. 90.e

Birri canuſini in ludis Circenſibus ab Atrebaticis dati. 242.e

Blandinæ martyrium. 451.e

Bombi erant grauiore ſono, imbrices leuiore. 334.e

Bombycum cantus ſanaticus. 380.b

Βωμολόχες & γελωῖες *quos Græci vocarent.* 284.c

Boue pro primis ſpoliis, pro ſecundis ſolitaurilibus, pro tertiis agno publicè ſacra fiebant. 68.d.

Boues auricornes & cretati, qui ad Clitumni paſcua in eam rem alebantur, in Capitolio à triumphantibus immolati. 64.e

Boues auricornes vittis & infulis coronati etiam in pompa triumphali poſt tubicines ſequebantur. 53.e

Boues mugiunt. 423.b

Boues Dianæ Perſicæ vltra Euphratem ſacræ, quæ nota inſignita. 209.e

Βραβευταὶ *qui Græcis dicuntur, an iidem deſignatoribus.* 323.e

Brauia, præmia, coronæ, ſtatuæ, tituli, elogia victoribus decreta. 186.c

Bubo bubulat. 423.a

Buccina aut cornu qui in viuariis varia animantium genera conuocant, Orphei Varroni dicti. 399.a

Bucephalus equus cui inuſtum eſſet bouis caput. 205.e. *ſimulacrum eius Lyſippus ære dedit.* ibidem. *cum domari non poſſet, à Sole auerſum Alexander domuit.* 206.a. *ſedecim talentis emptus ex Philonici Pharſalij grege.* ibid. b

Bucoliaſmus, cantio ducentium ad pabula armenta. 378.b

Bucoliſmus quid ſit. 352.d

Bulla triumphantium, & quid in ea continebatur. 45.c

Butio bubit. 423.a

C

C*Aballi etymon.* 205.a

Caballi numeroſi phaleratique aurigis poſt alia præmia dati. 188.c

Caballorum præda cur Prætor Circenſibus appellatus. 120.b.c

Caducei inſtar erat muneratoris editoris virga. 164.e

Cædes cùm in Scena fieret, ſæpe noxij adhibiti in quorum corpora ſæuiretur. 295.a

Cælum aſtris coronatur, ait Heſiodus. 23.e. 24.e

Cæli cortina vnde dicta. 142.d

Cæli motus polum perpetua dextratione circumagit. 140.b

Cænæ Comœdiis diſtincta, & quare. 350.e

ad Cænas Principum à Scena traducta eſt pantomimica ſaltatio. 308.d

Cænacula propriè dicuntur ſuperiores domus contignationes. 169.e

è Cænaculis amicorum, libertorùmque Circenſes Auguſtus ſpectabat; interdum è puluinari. 147.d

Cæna

Cænationem Domitiani, unicam auream Martialis vocat, quia mortui cranium è tholo ſuſpenſum eſſet. 276. c. *Is mos profectus ab Ægyptiis.* 277. a
Cæſar quinque triumphos egit, & quales eorum apparatus. 16. e
Cæſar poſt triumphum ubique & perpetuò laurea coronatur. 32. d
in Cæſaris triumpho quot coronæ. 60. a
Cæſaris triumphus quamdiu durarit. 48. b
Cæſaris Dictatoris equus nullum alium dorſo recipiebat. 266. b. *humanis ſimiles priores pedes habuiſſe traditur, atque hac effigie locatus ante Veneris genetricis ædem.* ibid.
Calami ab Ariſtotele deſcripti, & à quib. reperti. 370. c
Calami, fiſtula, auena paſtoribus tribuuntur. 370. a
Calamis canere, quid olim eſſet. 381. e
Caligula nonnunquam noctu ſaltabat. 315. c
Caligula Praſinæ factioni ita addictus, vt in ſtabulo cœnaret. 174. e
Caligulæ miſſilia quæ, & quot. 433. d
Callimetis victoribus canebatur, vt Io triumphe. 350. a
Calui ridiculi in eorum fuerunt ordine qui per riſum inter ſcalapas venichant & excipiebant. 328. a. *duo ſunt genera, quorum aliis pili defluxêre, qui Græcis* [illegible], *&* [illegible], *aliis dicti. ibid. alij raſi. ibid. Iulius Cæſar, & Otho Imperatores profluuio fuêre calui.* 328. b. *Fœmina rarò calua ſunt, rariùs qui à mulierum conſuetudine ſemper abſtinuerunt.* 328. b
Calui quare contemptui fuerint. 327. d. *illis licebat qui pudorem tantillum exuerant, eſſe miraculorum patrâ omnibus. ibid.* e. *qui libertate donabantur, calui item erant.* ibid.
Calyce, cantionis ſpecies. 348. d
Calix victori in certamine & curſu datus apud Scirrhas. 187. d
Cameli blaterant. 423. d
Camelorum quadriga à Nerone ludis Circenſib. commiſſa. 183. a
Camelopardali, tigrides, & cætera talia ad triumphi pompam per ordinem ducebantur. 54. b
Campi *vox Siculis propria, iuxta Heſychium, à quibus Romani deinde mutuati ſint.* 88. a
in Campo Martio copiæ in ordines digerebantur, vt primo diluculo triumphus duceretur. 16. c. d
Camptaules quis dictus. 347. a
Cancri ab antiquis dicti, qui nunc per diminutionem vocantur cancelli. 111. b
Canephoræ Dionyſiis erant virgines ingenuæ, quæ caniſtra capite gererent, in quibus omnes primitiæ repoſitæ eſſent. 222. a
Canis vertagus dictus qui vertit, & agit feram. 400. a
Canis Indicus urſos, apros, damas in Circo contemnebat. 437. c. *cum Elephante & Leone congreſſus.* 438. a
Canes ipſi & Elephantes miracula patraſſe memorati. 271. b
Canum eſt hirrire & ringi. 422. c. *plures eorum voces.* ibid.
Cantandi ſaltandique ſtudia nunc obſcœna effeminatos tenent animos. 351. a
Cantica Græcorum varij generis. 348. e
Cantica & pſalteria in cœnis adhibebantur, & ad quid. 352. a
Cantica quæ à ſaltatoribus corporis ac motuum agitatione depingebantur, dicta ſunt [illegible]. 302. a
Cantica Chori quare interpoſita. 356. a
Cantiuncula vulgares & variæ in theatro cantata. 348. c. d. 349. e
Cantilenas ſuas ruſtici certis pedibus primi omnium aſtrinxerunt, alternîſque canentes per eam ludorum licentiam feſcennina dicta iacere cœperunt. 220. b
Cantores canticorum turpium in conuiuia introducti. 351. a
Cantores quare fabarij appellati. 350. b. c
Cantus in ſcena qualis. 347. c
Cantus alius fit voce, alius pulſu, alius flatu, alius tactu. 364. d
Cantus harmonicus ad quos pertinebat. 344. d
ſine Cantu fuit vetuſtiſſima ſaltatio, [illegible] *dicta.* 318. b
Cantus lenes in orgiis Bacchi ſolemnes in ouatione adhibebantur. 30. a
Caprarum chelæ pro plectro vſurpata. 365. e
Caper, vitibus noxium animal, dabatur pro præmio, & quibus. 219. a
Caput Imperatorum togâ picta obuolutum, & quare. 47. c
Capite prono accernuo qui ſaltabant, [illegible] *& cernnare dicuntur.* 273. c
Capitibus raſis ſequuti triumpho ſpeciem dedêre, qui ſeruitute exempti fuerant. 59. e
Capitolium captiuis non ingrediebantur. 55. d
Capitolium Romæ ſignis militaribus ornari ſolitum. 1. a
in Capitolium per quot gradus aſcenderetur. 63. e
in Capitolium quo itinere triumphans Imperator tenderet. 62. c
Captiui propriè vel noxij feris obiiciebantur. 446. c. d
Captiui iubebantur occidi priuſquam Imperator Capitolio exiret. 56. c
Caracalla in aurigam cui fauebat cauillatum populum pœnis affecit. 175. a
Caracem, ſeu characem *qui interpretetur Auctor.* 114. e
Carceres Circi nomen reppererunt, quod illis equi quaſi carcere clauſi tenerentur. 11. b. *à Græco vocabulo* [illegible] *factam vocem Auctor arbitratur. ibid. alij à* cancro, *vel* cancere *pro* cancello. ibid.
Carceres duodecim, vel potiùs crypta, & oſtia crant, & ianua qua Conſules in ſuam ſedem ludis Circenſibus aſcenderent. 92. c
Carceres in Circo dicti, quod equi coërcerentur, ne inde exirent, antequam Magiſtratus miſiſſet. 92. c
ad Carceres vnde in ſpatium exibant equi, Circus latior fuit quàm longior, & quo longiùs procedebat, eo anguſtior fiebat, vt obeliſci iacentis figuram redderet. 95. a
Carcerum variæ appellationes. 111. e. & ſeq.
Cariatidis ſaltatio Dianæ fuit ſacra. 317. b
Carmen qui condidiſſet quod infamiam flagitiûmve alteri afferret, XII. Tabulis capitis condemnabatur. 240. d. e
Carmen exametrum à quo repertum. 395. c. 396. a
Carmina ſpondaalia quæ dicta. 375. c
Carmina iocularia triumphantis currum ſequentes qualia canerent. 61. c
Carpophorus venator Circenſis monſtri loco fuit, & quomodo. 442. c. d.
Carus philoſophus Circum admirans quid Theodoſio dixerit. 101. e
Caſaubonus haſitat circa vocem Satyræ *deriuatam à Satyris, eique ab Auctore optimè reſpondetur.* 239. b

Caſtella data in triumpho deferenda. 59.c
Caſtrenſem coronam dabat Imperator primo hoſtium caſtra introëunti. 27.c
Caſtoris oua, & Delphini Neptuni, columnæque Seſſia, Meſsia, Tutelina, & cætera id genus, in Circo Rom. viſebantur. 110.b
Caſtori & Polluci equos à Mercurio diſtributos quis narret. 193.a
Caſtori & Neptuno ſacri erant ſingulares equi. 192.e
Caſtrorum locum apud Actium quibus vſus fuerat Auguſtus, exornatum naualibus ſpoliis, Neptuno & Marti conſecrauit. 3.b
Catabaucaleſes, cantio nutricum. 378 b
Catabolus, locus dictus eſt vbi publicè feræ alerentur. 403.e
Cataſtropha, pars Comœdiæ, quid ſit. 235.b
Catulus glaucitat. 422.e
Catulus cerui Ptolemæo dono datus lingua Græca nutritus eſt, & loquentes intellexit. 427.d
Cauea non tantùm dicebatur vbi gladiatores depugnarent, aut in qua feræ clauderentur, ſed in ipſis etiam gradibus erat ſumma, ima, media cauea, vbicunque ſpectacula ederentur. 94.a.
Cauea in Circo dicebatur vbi populus ſpectabat. 144.d. quidam eam ad Theatrum referunt, atque à Circo diſtinguunt. ibid.
Cauea theatri quomodo diſtributa. 249. a. & pro cuneorum parte, & arena triumphi poſita. ibid.
Cauearum varia fuêre genera, variæque acceptiones. 413.e
Celebritas Dionyſiorum olim fiebat populariter & hilariter. 221. e. amphora vini, & flagellum vitis in medio ponebatur: deinde vnus aliquis trahebat hircum, alius ſequebatur ficuum arculam ferens; ſuper omnia fallus. ibid. ea omnia poſtea exoleuerunt, & in eorum locum ſucceſſerunt auro diſtincta veſtes magnificæ, iugis agitatis & perſonis. ibid.
Cellæ frequentes fiebant in Theatris, vnde aër repulſus maiorem ſonitum efficeret. 260. b. fuerunt etiam ad alios vſus. ibid.
Cenſores renaſcentia Theatra deſtruebant, & quare. 246. b
à Cenſoribus equitum Romanorum equi probabantur. 196.a
Centauri dicti, quia equis vecti κεντοῦντες Ταύρους. 201. b
Κεραυνοσκοπεῖον, Θεολογεῖον, στροφεῖον, in Scena quæ loca eſſent. 256.d
Cereales ludi quando exhibiti. 103.e
Cereris & Herculis Pompeiani ad Circum maximum templa fuêre. 93.a
Cereri & Libero Patri ludi ſcenici dicati. 109. b
Cernoforum ſaltatio fuit quam ſaltabant crateras tenentes. 317.e
Cernuatores corpore ſinuato, & in ſpiram contracto in caput ſe prouoluunt. 270.c
Certamen Olympicum, quod Hercules in honorem aui materni Pelopis ediderat, Iphitus nepos Herculis inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno 408. 90.a
Certamen infelix cum feris velle contendere. 444.b
Certamen Olympicum plures metas habuit, quæ flecti & circumagi deberent. 136.d
Certamen muſicum, & gymnicum Neapoli. 338.c
Certamen quinquennale Romæ inſtitutum à Nerone. 243.a
Certamine Dionyſiaco, qui erat daduchus erat, manu lampadem tenens, quæ verba pronuntiaret. 221.e
Certamina omnia, panegyres, celebritates Athenis ortum habuêre. 401.e
Certamina leuiora apud Græcos antemeridianis horis facta. 144.a
Certaminibus non tantùm aurei dati, verùm etiam & veſtis ſerica, & alia id genus munera. 411.e
in Certaminibus quæ primùm propoſita. 337.c
in Certaminibus Circenſibus largitio primùm in Athletas facta. 187 e
in Certaminibus ſacris duodeno circuitu meta circumagebatur. 136.b
Ceruicalia in Theatra ferri ſolita Athenis. 252.d
Ceruorum aut hinnulorum pelle tegebantur venatores, vt feras allicerent, cauebantque ne coccinati Tauris, albati Elephantis apparerent. 413.a
Ceruorum eſt glocitare. 422.e
Ceruſſa & minio vultum quis ante alios obduxerit. 222.e
Χαλκολόγοι, cruſcatores dicti, qui à populo theoricon exigebant. 329.a
Chamulci erant inſtrumenta rotis verſatilibus, quibus obeliſcus impoſitus poſtrema terram verrens tractus eſt. 127.c
Charinon ſaltatio fuit. 318.a
Chelys vnde dicta. 386.c
Chironia dicitur lex geſtus ab Heroicis profecta temporibus. 306.c
Chlamyde aureis ſtellis diſtincta vſus eſt Nero. 38.a
Chordæ citharæ dicuntur inteſtina. 391.a.b
Choragia quo ſenſu veteribus vſurparentur. 260.d
Choragi quinam olim dicti. 358.c.d.e
Choraules in choro tibia canebat. 309.b.353.b
Choreas in ſacris ſuis ducebant Græci à læua aræ ad dexteram, vt motum cæli ab ortu in occaſum imitarentur, poſtea redibant à dextra in ſiniſtram, vt errantium ſtellarum curſum exprimerent. 318.d
Choregium quid dictum. 355.d.358.d
Chorus tragicus hypophrygia vſus, & quare. 359.c
Chorus à quo primùm repertus. 354.a
de Chori canticis præclarus Senecæ locus. 353.e
Chorum, & fiſtulam ſibi præcinere voluerunt Pylades & Bathyllus. 309.a
Chori quomodo inducti, & reuocati. 355.c
Chori cyclici quinam olim dicti. 356. c. & quid encycly. 357.a
Chororum multiplex diuiſio. 355.e
poſt Choros armatos chori Satyrici tranſibant in pompa. 238.c
Chorici, & thymelici Romæ in pulpito Theatri canebant. 260.c
Chorodidaſcali quinam appellati. 359.a
Chriſtiani frequentiùs ad beſtias damnabantur. 448.c.d
Chriſtiani etiam magno ſtudio ad ludos Circenſes ferebantur. 172.c. 173.a
Chriſtiani à ſpectaculis cruentis, atque homines paulo humaniores abhorruerunt. 407.c
Chriſtiani ſub Nerone pro cereis nocturno ſpectaculo in arena arſerunt. 101.d
Chriſtiani pellibus ouium tecti à Nerone leonibus obiiciebantur. 413.b
Chriſtiani coronas neglexerunt, floribus tamen ſparſis vſi ſunt. 30.d
à Chriſtianis ob impudicitiam adeò damnati ſunt ludi Theatrales, vt vir vxorem repudiare poſſet, quæ præter eius voluntatem ſcenicas voluptates aucuparetur. 297.b
Chroma, pars muſicæ, quid ſit. 342.e.343.a
Chryſocolla lutea eſt, & minium rubeum. 93.c
Χρυσόπαστα vocantur veſtes auro intertexta. 325.b
Cicada fritinit. 423.a
Cicer ab Editoribus in Circo dari ſolebat, imò & faba. 190. e. 291.a

Ciconia crotalus apud Ægyptios dictus. 365.c

Ciconia glotorat. 422.e

Cicures effici dicuntur feræ, & quid cicuria eminanta. 424.c

Cinœdi dicti ſunt apud veteres ſaltatores, vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα, *vel* ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ αἰδοῖα. 308.b

Circus ab Imperatoribus quibuſdam auro, minióque magnificentiæ cauſâ conſtratus. 153.e. *vulgò ramentis lapidis candidi ſternebatur.* 154.a

Circus Romæ non vnus fuit, ſed plures. 95. b. *maximus, omnium nobiliſſimus, Tarquinij Priſci opus.* ibid. *ſitus erat inter Auentinum & Palatium colles.* ibid. *Tarquinius 30. tribubus ſedes diuiſit, vt iam non ſtantes, ſed ſedentes ſpectarent,* ibid. *euripo Circum hunc circumcinxit, tres addidit porticus lapideas, cum ſubſelliis & foris, ſic vt ex tribus vna fieret in ambitu Circi, quæ 150. hominum millia caperet.* ibid.e

Circus Flaminius qualis ſit habitus. 97.e

Circus non modò Neptuno, ſed & Soli, Caſtori, Polluci, Pollentiæ, plurimiſq́; aliis Diis ſacer erat. 109.d

Circus nihil extra baſim habuit proiectura ante Tarquinij Superbi ætatem, nullas culcitas aut thoros vbi populus ſub tecto aſſidere poſſet. 145.c

Circus fuit longior quàm latior, ſiquidem habuit longitudinem trium ſtadiorum, latitudinem vnius. 94.e

Circus quibus diis dicatus. 107.d.e.108.a.& ſeqq.

Circi naufragium aut ad metam fiebat, cùm detergerentur rotæ ad ſaxum, aut in ſpina Circi, cùm currus & equi fortè inter ſe concurrerent, & quaſi arietarent. 141.a

Circi celebritas tanta fuit, vt nullum eo ſplendidius, oculiſve gratius ſpectaculum in Italia, Græcia, reliquóque Romano Imperio dari potuerit. 87.a

Circi Conſtantinopolitani arcuati fuerunt carceres, ſed in fornicum vertice quatuor equi ærei auro inducti eminebant. 111.c

Circi maximi duæ fuêre partes, Circus primus, vbi prima meta; intimus, vbi meta vltima. 95.e

in Circi medio præmia proponi ſolebant. 187.b

Circi caueæ erant fornicatæ, ne qui in ima cauea ſederent, officerent eorum lumini qui in media & ſumma. 144.d

Circi pars quæ Auentino proxima eſt, & ipſe collis Auentinus ſub Tiberio conflagrauit. 92.d. *collapſum Circum ampliorem, & elegantiorem Traianus reſtituit.* ibid.

in Circi aditu vel in Theatri proſceniis ſtatuæ victorum collocabantur. 186.e

in Circo Romano, euoluto ad metam ſexto ſpatio, palmam victori populus flagitabat. 137.d

in Circo Conſtantinopolitano porticus extructa. 145 d

in Circo tres præmium accepêre, qui primus, qui ſecundus, qui tertius metam circumflexerat: ſed primus propriè victor renuntiabatur. 78.a

in Circo res furto ſubtractæ ſub crepuſculum venibant. 192.a. b

in Circum & Amphitheatrum omne genus feras induci moris erat. 416.e

Circum quaſi circulum appellatum notat Corippus, & teretem orbem longis anfractibus feciſſe. 94.a

Circum à Circe dictum cur nonnulli velint. 88.d

Circum intimum vocat Varro, vbi oppidum & carceres fuerunt. 133.b

Circi variarum gentium. 98.e.99.a.& ſeqq.

Circorum varia genera. 97.a.& ſeqq.

Circenſes ludi omnium innocentiſſimi fuêre, ex quibus nihil detrimenti moribus eſſe poterat, cùm neque verba obſcœna iacerentur, neque impudica hiſtoria exhiberentur, neque laſciui, fractiq́; mores eſſent, neque in mutuam cædem ſæuirent, neque feris ſe lacerandos obiicerent; ſed ſolam induſtriam equis agitandis probarent. 79.a. *Conſtantinopoli ad Imperium vſque Alexij Comneni viguerunt, cùm iam olim & venationes, & gladiatores, & pantomimi dari deſiiſſent.* ibid.

Circenſes Olympia ludi quibus verbis appellati. 98.e

Circenſes & magni ludi an iidem fuerint. 103.c.d

Circenſes per plateas & fora vulgò celebrati. 169.c

Circenſium ſtudium in inſaniente populo mirificè expreſſum. 169.a

Circiſſarij agitatores Concil. Arel. communione priuauit. 179.a

Citeria, effigies arguta & loquax ridiculi gratiâ in pompa circumlata. 158.b

Cithara in Theatris & conuiuiis adhibita. 384. d. e. *eius inuentio.* 385.a. *vnde dicta.* ibidem. *arcui lunato comparatur.* ibid.c

Cithara ſpectatores animi ſuſpenſos tenuit, & quomodo fabricata. 339.e

Citharæ quomodo pulſaretur. 388.a

Citharæ partes non paucæ fuêre. 387.c

Citharæ ſoni diuerſi, & quales fuerint. 392.d.e

Citharæ leges in theatro quæ fuerint. 349.c

Citharæ nomi diuerſi. 393.c.d

Κιθαριςαὶ *qui dicti.* 343.e

Citharœdi coronati in pulpitum procedebant. 326.b

Citharœdi cùm ſuperiore tono volebant canere, aduertebant ſe ad ſcenæ valuas, vt ita reciperent ab earum auxilio conſonantiam vocis. 259.c

Citharœdi de euentu certaminis ſemper pauidi. 391.d

Citharœdi coronati in theatrum aſcendêre. 340.a

Citharœdorum habitus cultuſque qualis. 391.e

Citharœdorum leges quænam fuerint. 393.b

Citharistarum chorus Imperatori præibat triumphanti. 60. d

Ciuium nemo equitabat, vbi currum inſcendiſſet Imperator. 47.e

Clamor Circi inter laxandum repagula furor appellabatur. 171.a

Clamor plauſuſque Circenſ. quib. in locis Impp. dati. 185.c

Clamor in Circo ſolebat attolli, & quando id fiebat. 172.b

Claudus quod legem ferret, olim in malam ſcænam acceptum. 287.a

Claudiana tonitrua Romæ cur appellata. 260.b

Claudia Virginis Veſtalis erga patrem charitas. 43.d

Clauiculæ citharæ vnde fiant. 387.c

Clauo latiore vſus eſt Tullus Hoſtilius, & quando. 38.c

Cleropatla, & thaumaturga mulieres in enſes inſiliebant, & ignem ex ore eiiciebant. 270.b

Clibanarij milites qui vocarentur. 61.d

Clitumni aquas quæ potant animalia, fœtus edunt albos, iuxta Plinium. 64.e

Cludinem geſſerunt Scenici, quem gladium eſſe volunt, quo mimi & ſcenici vterentur, ſi quando in ſcena cædes facienda eſſet. 326.d

Clunaculum gladius ad clunes appendi ſolitus, quales laniorum & coquorum. 326.e

in Clypeo Achillis quas ſaltationes Homerus expoſuerit, quibus coronas puellis, & iuuenibus gladios tribuit. 313.a

Coccina in Circũ à fautoribus inferebantur, erantque media inter viridem colorem & cæruleum, & pro vtroque accepta. 176.d

Colabriſmus Thracica ſaltatio, & Carica armata. 317.e

Colapho vrſi ſæpe in arena exanimabantur. 440.b

Κόλλοψ *ſignificat corium colli bouis, & quis eius vſus.* 387.c.d

Collegium tibicinum Romæ inſtitutum. 368.d.375.e

Color albus apros in Circo incendebat. 429 e

Index rerum,

Color Praſinus vnde ſit viridis appellatus. 175.c

Colores equorum alij probati, alij damnati. 213.a

Colores duo, albus & ruſſeus hyemi & æſtati dicati fuerunt. 176.c

Colores in Circo tot erant quot factiones & quid ſignarent. 173.e

Coloſſi quadrilateri inter ſublimia miracula numerandi epigramma. 102.c

Colpoma varius amictus Regum. 325.c

Columbæ in Circum inferebantur, victoriæque nuntiæ erant, & quomodo. 169.b

Columna in Circo, tabula dicta, cui rei inſeruiebat. 100.d

Columna parua ante ædem Bellonæ ad Circum Flaminium, bellica dicta, & quare. 98.a

in Columnam Romani fori omnes viæ Italiæ ſectæ deſinebãt. 184.a

Columnæ quadrilateræ à Theodoſio ſolo erectæ epigramma. 102.b

Columnas quatuor modicas ex onyche pro miraculo inſigni in Theatro ſuo Cornelius Balbus repoſuit. 255.e

Comica veſtis exomis, tunica alba, non inſignita, ſutura carens à læuo latere. 325.d

Comica cordax ſaltabatur ad reſtim. 313.e

Comicus chorus quando introductus. 354.e

Comici delectant, & docent, adeo dicuntur κωμῳδοδιδάσκαλοι. 227.a

Comici & Tragici apud Græcos in ſcena peragebant, reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtabant actiones. 217.e

Commation Parabaſeos comicæ pars, & quid ſit. 220.c

Commodus praſino habitu domi currus agitabat. 177.c

Commodo è pecuniis gladiatoriis decem millia aureorum data. 188.c

Commus à voce κόμμα, pars Tragœdiæ, quid ſit. 235.a

Comœdia è Græcis Romam traducta, vitæ quotidianæ ſpeculum. 229.a

Comœdia & Tragœdia à crapula & ebrietate repertæ ſunt, eo ipſo tempore quo vindemia fiebat. 220.d. *Trygodia primum dicta.* ibid.

Comœdia apud Græcos maximè viguit. 236.d

in Comœdia noua Choro non relictus locus, & quare. 235.b

Comœdiæ & Tragœdiæ diſcrimen. 231.d. *quare ſic dictæ.* ibid.

Comœdiæ partes tres, & quæ. 377.e

Comœdiæ diuiſio Latinis eſt quadrifaria. 235.b

Comœdiæ veteris definitio ſecundum Græcos, vnde dicta, & quotuplex. 235.e

Comœdiæ togatæ primatum argumentum habuêre, prætextatæ publicum. 228.e

Comœdiæ & Tragœdiæ ſuas habuêre hypotheſes. 250.b

Comœdiarum chorus 24. perſonis conſtitit. 354.c.d

Comœdiarum tria membra facit Lucius, & quæ ſint. 235.c

Complorationes Tragicorum verboſæ. 232.d

Comus ſaltatio cum cantu & ebrietate. 315.b

Conchyliata veſte populo vti non fuit integrum, ſi Imperator veſtem pullam in Theatrum inferret. 152.b

Concilio Bracarenſi balationes prohibitæ. 315.a

Concionibus, & ſupplicijs, atque adeò factionibus vſui fuit in Græcia Theatrum, quod nullus eſſet locus frequentioris populi. 267.b

in Conflictu qui viciſſent palma aurea coronabantur, & quare. 33.b

Conſalus erat ſaltatio ſatyrica, aut eorum qui pudenda intendebant. 302.a

Conopeum fuit tentorium regium belli, domiq́;. 151.b

Conquiſitores erant in Theatro, qui conquirerent ſi cui fautores delegati eſſent. 323.d

Conſtantinus magnus vbi Chriſti fidem amplexus eſt, nihil prius habuit quàm vt munerum editiones, & gladiatoria munera vetaret. 87.a

Conſtantini magni & matris duæ ſuper Circum ſtatuæ cum Cruce. 184.e

Conſtantinopolim ex Ægypto venêre funambuli, qui malos tres nauis onerariæ, ſeu corbitæ ſumentes, & rectos in ſolo ſtatuentes, funibus firmabant; deinde alterum funem ex vnius mali culmine in alterius culmen extendebant, inſuper alium funem à ſolo ad verticem mali circumplicantes gradus aliquot ad aſcenſum faciebant, per quos vnus cùm in altum euaſiſſet, nudo mali vertici inſiſtebat, &c. 279.d

Conſtantinopolis pars Circi dimidia ſellæ Imperatoris oppoſita, mortua dici cœpit, quod ibi repoſita eſſent cadauera eorum qui tumultu Hypatij in Iuſtinianum ad 35 millia cæſi ſunt. 119.a

Conſtantinopoli & Romæ deſidente Republica hoſtes victi in Circo triumphabantur. 133.a

Conſtantinopoli Caſtoris & Pollucis ſimulacra in porticibus Circi collocata. 125.b

in Conſtantinopolitano Circo ornamenta varia, & quæ. 99.e. 100.a. & ſeqq.

Conſualia quando celebrata. 103.a.d

Conſualia vnde dicta. 108.c.d.e

cum Cõſualibus eadẽ fuerunt Equiria, ſi origo ſpectetur. 87.c. *Conſualia tamen Conſo, qui Neptunus putatur, Equiria Marti ſacra erant.* ibid. *videntur antiquiora Conſualia, quæ ab Euandri comitibus agitata ſint, ab Arcadibus petita.* ibid.

Conſualibus non ita equi aſiniq́; feriabantur, vt quadrigariorum curſus & ſingulatorum non eſſent. 109.b

Conſul per inuia Romæ ſignum dabat mittendis quadrigis, aut Dictator, ſi Conſul morbo impediretur, creabatur qui ſignum daret. 122.a. *capta Repub. Imperatores ipſi mappam miſerunt, aut Prætores.* ibid.

Conſule ægrotante vices eius Prætor obibat, ſed victoria reportata Conſuli triumphus decernebatur, & quare. 14.a

Conſules ab Imperatore triumphum ducturo inuitari ad cœnam moris erat, deinde rogari, vt venire ſuperſederent, & cur. 65.e

Conſules poſt Reges trabea vſi. 41.e

Conſules triumphanti præibant. 48.a

Conſules præibant triumphantis, ſequebantur Senatores. 61.e. *at Auguſtus Conſules ſequi paſſus eſt.* ibid.

Conſulum ſedes in Circo erat ſupra mediam portam, quæ vtrinque oſtijs cingebatur. 119.b

è Conſulibus Romanis quis primus quadrigis inuectus. 12.b

Conſulatu iam olim multi abſtinebant, ne ludorum magnificentia res iis ad raſtrum veniret. 163.e

Conſum à conſilio dictum quis autumet. 109.b. *ſic appellatus, quia reconditus ac humo opertus eſſet.* ibid.

Conuicia & dicta paraſitorum, fatigationum nomine inſignita. 282.c

Conuitijs, tumultu, rixis, ſponſionibus in Circo certabatur. 171.d

Conuiuæ coronis vtebantur refrigerandi cerebri cauſa. 24.c

Conuiuium agitaſſe Magiſtratus ſuper fornices carcerum eo loco vnde ſpectabant auguratur Auctor, mappamq́; in tempore mittendam dediſſe mappario. 110.e

Conuiuium publicum in Circo Senatoribus editum. 192.c

in Conuiuio triumphi adeò immanis inſaniſque luxus fuit, vt annonam ſæpe incenderet. 65.e

in Conuiuia oſcilla ſigillatoria inferebantur, quibus breuitatis

Digitized by Google

tatis vitæ conuiuia monerentur. 276.a
in Conuiuiis multa iucunda, laſciuáque adhibita. 350.e
in Conuiuiis olim nudi ſaltabant. 313.d
Conuiuiis Comœdias interſeri ſolebat, & quare. 236.c
Copiata qui dicti. 445.d
Copides quid dicantur. 441.e
Corbitores fortè dicti à ſodalibus naualibus, qui ad corbes inſignia nauium repebant funibus, vt vela legerent. 275.b
Cordax impudica fuit ſaltatio. 313.e. κορδακίζειν, αἰσχρῶς κινεῖν τὴν ὀσφύν. ibid. κορδακισμοὶ τὰ τῶν μίμων γελοῖα, καὶ παίγνια. ibid.
Cordiciſta qui dicti, & à quo inuenti. 365.b
Corinthiorum diruto Theatro, eius ænea Romam deportauit L. Mummius, & de manubiis ad ædem Lunæ dedicauit. 259.c
Cornices, & corui adhibiti etiam ad aucupia, non auium modò, ſed & leporum. 400.a
Corniculi in galeis militum ornamenta inſtar cornuum eminentia fuiſſe videntur, & quid cornicularij, qui & accenſi dicti. 22.d. & e. Corniculo mereri quis dicatur. ibid.
Cornum ſacram quo loco Romæ ſitiſſe ferunt. 93.b
Corocotta humana voce loquitur. 421.e
Corœbum, & Sannam vocari quemlibet fatuum, Euſtathius ſcribit. 288.a
Corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis de ſuo Auguſtus offerebat. 411.c
Corona naualis nauium roſtris inſignita, cui daretur. 27.d
Coronæ ſutiles non eadem cum pactilis, & quod vtriuſque diſcrimen. 33.b
Corona triumphantis aurea dicebatur Hetruſca, & quare. 35.d
Corona querna aureis & argenteis dignior & honoratior fuit. 24.d
Corona quondam dicta Græcis κορωνὸς, eius etymon. 23.a
Corona plectilis appellata quæ ſimplex, rudis ac ſine arte erat. 32.e
Corona ciuica dabatur à ciue ciui, à quo ſeruatus in prælio erat. 25.e fiebat è fronde quernæ, imò & ex ilice, & quando dabatur. 26.a
Coronam lauream faſciâ candidâ quaſi diademate redimitam ne Cæſar quidem geſſit, aut ei ferre permiſſum fuit. 34.e. & 35.a
Corona myrteâ vtebantur Imperatores qui ouantes vrbem introibant. 28.d
Coronæ triumphales Imperatori victori aureæ prælatæ, temporibus antiquis paupertatis cauſa laureæ fuerunt. 32.d
Coronæ in nuptiis & funerib. ſæpenumero adhibebâtur. 24.c
Coronæ oleagineæ propriè fuerunt Olympionicarum. 28.b
Coronæ aureæ in pompa triumphi prælata, & quot. 59.a. & ſeqq.
Coronæ querceæ ob ciues ſeruatos Imperatoribus ponebantur. 30.c
Coronæ non Olympionicis tantùm, ſed & vel maximè Regibus ac Conſulibus victoribus dari ſolitæ. 332.d
Coronæ vallares, ciuicæ, & aliæ inter decora belli cenſebantur. 18.e. 19.d & ſeqq.
Coronæ caſtrenſes munifica appellabantur, & ex auro fiebât. 27.d
Coronæ roſtratæ, & nauales an differant, & quibus datæ. 27.d.e
Coronæ nexæ non eadem cum longis eſſe dicuntur Ouidio. 33.a
Coronæ donaticæ quænam erant & earum vſus. prouinciales dictæ. 23.c
Coronarum varia genera. 25.a. de ſingulis quæritur. ibid. & ſeqq.
Coronarum genus antiquiſſimum fuiſſe laneum volunt quidam. 24.a
Coronarum Hetruſcarum inſtitutor fuit P. Claud. Pulcher. 35.e
Coronis longis coronabantur templa & amphitheatra. 23.b
in Coronis cuiuſcunque triumphantis exſculpta erant res geſtæ. 35.c
Coronati primùm ob res bene geſtas ludos Romanos ſpectabant. 28.c
Coronati diſiecta muri parte in ſuas vrbes redibant. 189.b
Corpora triumphantium minio illita. 45.c
Coſſus vel Conſus vnde dicatur. 108.d
Cortina vas fuit aquæ non perfundendis equis in Circo, ſed ferendæ per cuneos ac vendendæ ſitienti popello. 142.d. Varroni dicitur lebes veſtibus tingendis. ibid.
Corybantes in Phrygia, Curetes in Creta cur ſaltationibus vſi. 318.c
Coryphæus chori idem ac præcentor. 359.b
Cradeſites quis dicatur, & quid κραδίτης. 378.c
Crates philoſophi in Circum deducti, eiúſque demirantis, ad Theodoſium Imperatorem reſponſio. 101.b. duabus alapis percutitur, à quo, quomodo, & mirabilis eius argutio. ibid.c
Κρεμβαλιάζειν quid ſit. 364.e
Cremnobatæ & neurobatæ iidem cũ iis qui σχοινοβατοῦντες à Luciano indigetantur. 279.b. in prærupta nituntur, & per præcipitia ingrediuntur. ibid.
Crepitacula inaurata ærea quæ ſint. 364.c
Crocodili non ſpectaculi modò cauſa, ſed & pugnæ editi. 420.b
Crocodilos cibi abſtinentia non longum viuere ſinit. 421.d. ſpectaculo theatrali publicati fuêre. ibid.
Crocotus, maſchaliſter floridus, ſeu epomis, & thyrſus ornamenta erant Dionyſij. 325.c
Crocuta vnde naſci credatur. 421.a
Κρουμάτιον, pulſatiuncula, quæ in victoria edebatur, vel lyræ armonia. 352.e
Crotaliſtriæ, Pſaltriæ, & pueri dicaces vnde peterentur. 351.c.d.e
Crotalum quid ſit, & vnde fiat. 394.d.e
Crudelitas Caligulæ aduerſus nobiles. 452.c.d
Crumata & cruſta quæ ſint. 364.d. 365.a.b.c.d
Crux, ſtipes, lignum promiſcuè vſurpata reperiuntur. 451.d.e. 452.a.
Cryptas appellatas quas arbitretur Auctor. 414.c
Cryptas cur nonnulli carceres vocarint. 113.c
Cubæ militares olim ante vſum pelliûm quales eſſent. 253.b
Cubilia & thalami ſpoliis incruentis etiam ornabantur. 2.e
Cuculi cuculant. 422.c
Culter inſtar ſicæ ad confodiendum aprum. 441.d
Curetica ſaltatio erat vernacula Romanis, & valde honorata, & vnde conſtet. 157.d
Curiones Romæ præconum loco erant in ſpectaculis, qui iuſſa Principis edicebant, vel populi. 124.a
Curiones dicti ſunt ſerui publici, qui cùm manumitterentur, magiſtratus nomen & prænomen ſumebant. 323.a
Currendi initium in Circo Romano vnde fieret. 118.b
Currus quatuor ſingulis miſſibus è carceribus Circi emittebantur. 133.e
Currus, armamaxa, thenſa, corona, ſedes, exuuiæ Deorum, erant in pompa Circenſi. 154.d
Currus triumphalis quis & qualis. 42.c.d.e.
Currus in publico non agitabat Commodus, niſi fortè nocte illuni.

illuui. 180.b

Currus in Circo cùm equorum, aurigarúmque vitio fracti eſſent, Romæ clamore populi alij depoſcebantur. 141.d

Currus quatuor è quatuor portis emiſſi, & quomodo diſtincti. 177.b

Curſores ſicut & pugiles, inungi ſolebant. 143. a. in Græcia ab iiſdem carceribus progreſſi non idem, ſed contrarium iter tenebant, vt ad metas obuiam alij aliis fierent, dum ad Athlothetas reuertebantur. ibid. b. antequam ſeriò currerent, proluſionis gratia membra inflectebant, agitabant, & pedes ad curſum comparabant. ibid. c. Romæ duo genera fuerunt. ibid. in pedeſtri curſu nonnulli primas, quidam ſecundas, alij tertias tulerunt. ibid. d

Curſores alati, Græcè πτερόφοροι appellati ſunt. 15.e

Curſores Circenſes ipſi non ponebant ſignum, ſed mappariis iuſſu editoris, aut ipſe editor ſignum mittebat. 122.c

Curſores foribus apertis ad nutum mappæ, è carceribus erumpebant, & in ſpatium ſe dabant. 115. e. an omnibus portis, quæ ſimul vna molitione aperiebantur, omnes vnà pari impetu ferrentur, an alius alio prior emitteretur vno tantùm oſtio, aut pluribus, dubitatur. ibid. & ſeqq.

Curſoribus is honos habitus, vt diluculo primi omnium in arenam à præcone ac tubicine citarentur. 142.e

Curſoribus in ſtadio crura craſſiora facta, humeri extenuati. pugilibus contrà humeri mole aucti, crura facta exilia; ſaltatoribus autem omnia ex æquo euenêre, quod toto corpore laborarent. 301.d

Curſum aureum Solis, quadripertitámque temporum varietatem ſpectaculo Circenſium deſignari nonnulli aſſeuerant. 109.e

in Curſu fauentes regebant clamorem pro fortuna currentiũ. 172. a

Curſu certantibus ſcamma prætergredi, erat extra limites, extra oleas currere. 128.b

Cuſui philoſophi Circum admirantis ad Theodoſium reſponſio. 101.a

Curules ſtatuæ ſerò Romæ datæ triumphali. 67.d

Curules ludos primùm in Olympia inſtitutos à Ioue, tum Nemæos ab Hercule Auſonius exiſtimat. ibid.

Cybiſteteres vocati qui in capita cernuant. 314.b

Cyclici chori, cyclica tibia, cyclicus Magiſter, cyclici epici. 356.c. e

Cycli poetici quid, & quotuplices ſint. 357.b

Κύκλοι ποιητικοὶ, & κάμπτειν quid denotent. 78.a

Cygni renſant. 422.e

Cymbala quæ ſint. 365.d

Cynocephali mira docilitas. 427.c

Cypriani locus egregius contra iuuenes ipſa affectatione in arenam deſcendentes. 453.a

D

DActylus, ſpecies rythmi qua vtuntur tibicines. 378.c

Dardani Muſicæ ſtudioſi, licèt eſſent agreſtes. 342.a

Dardani tibiarum laudem ſibi aſſumunt. 368.d

Decimæ quare ſic dictæ. 433.c

Decumas iis qui Herculi polluxerant, quod epulum datum. 65.d

Decurſio vetus in litoribus an expreſſa in nummis priſcæ notæ, in quibus facies altera equitem præfert equum ad curſum incitantem ſecundùm fluminis ripam. 89.a

Decurſionis in Circo Romæ quæ forma fuerit. 134.b

Deldone occiſo, M. Craſſus ſpolia eius Ioui Feretrio dicaſſet, ſi dux totius exercitus ſummus fuiſſet. 68.c

Deli puerorum chori ad tibiam, & citharam ſaltabant, quos optimi quique facto delectu choreis excipiebant. 318.c

Delphini in Circo poſiti, vt Neptuni famuli Domino ſuo ac Deo attribuerentur. 125.c

Dentes feris rigidi ſunt. 454.e

Deorum iuſſu ludi Romæ inſtituti, & ad quid. 337.a

Deorum varia farrago in Circum Romanũ inducta. 110.b

Deorum honori in ſacris quid potiſſimùm excogitatum. 58.d

Deorum fabulas plerumque ſaltabant veteres. 309.c

Deorum laudes canentes laurum geſtare conſueuerant. 31.b.c

Deſignatores in ludis Circenſibus loca demonſtrabant, & populo ſeriùs venientes locabant. 146. e. togam prætextam iis fuiſſe quis aſſerat. ibid. dubitatum an artem ludicram facerent. ibid.

Deſignatorum officium honoratum fuit in funeribus & ſpectaculis, qui viris principibus loca certa aſſignarent. 149 d. miniſterium, non artem ludicram faciebant. ibid. iis lictores adhibiti, vt in ordinem cogerentur, ſi qui reluctari vellent. ibid.

Deſultores in Circenſibus ludicris adhibebantur. 183.a

Deſultores pileati præmiſſi in Circum, qui nuntiarent miſſus. 194.a

Dextratio in certamine Circenſi quæ diceretur. 140.d

Diabolares in Circo multi priuato carentes. 192.b

Dianæ Tauricæ venatio Amphitheatralis ſingulariter attributa, quod ad eius aram in Scythia Græci immolarentur. 402.a. ſanguine humano placabatur. ibid.

Diaſtemata quid ſint. 344.e

Diatonon, pars muſica, quid ſit. 341.e

Diaulodromi paulliſper ad metas quas attigerant, morabantur, vt reſpirarent, ac reſumpto ſpiritu rapidiùs ad carceres recurrerent. 137.d

Diaulon quid ſit. 143.d

Dicterium, verbum Scenæ eſt. 283.e

Dicteria in Circo ludiſque fixa, non vindicata. 171.e

Dictio, ſeu lexis eſt verſuum compoſitio. 234.e

Dies inſtauraticius erat in Circenſibus ob ſeruum qui à Domino per Circum verberibus eſſet affectus. 154.e

Dies aureus vnde appellationem habuerit. 252.d

Dies triumphi dicebatur, & cùm venerat, quid actum. 46.d.e

Dies agonales vnde dicti. 98.e

Dies feſtos ſpectaculis impendi Principes vetuerunt. 88.b

Differentia inter coronam obſidionalem gramineam & ciuicam. 25.b

Diis dicata trophæa euertere nefas fuit, licèt arcus euerti potuerint. 8. e. vetuſtate conſumpta ne reſtituebantur quidem, & cur. ibid.

quibus Diis ſacer Circus fuerit. 107.d.e. 108.a.b

Diis in Græcia cùm priſco more facerent, aliqui ſe iniciebãt, & interferebant in currus, vt confecto equeſtri certamine, pedibus ipſi currerent. 134.b

Diis & elementis colores Circorum attributi fuerunt. 175.d

Diis tribuuntur equi, Soli, Marti, aliiſque. 199.c

quibus Diis ſacrum Theatrum. 250.e. 251.a.b.c

Diocles quibus in factionibus agitauerit. 177.c

in Dioneum, aut Herculis templum Athenis ſexaginta ridiculi conuenire ſoliti. 283.d

Dionyſio, qui Liber Pater eſt, nonnulli ludos ſcenicos tribuunt, eumque volunt Theatra primum inueniſſe, & muſicum certamen inſtituiſſe. 225.b

Dipodia ſaltatio Laconica. 317.e

Diſciplinæ encycliæ quæ dicantur. 358.a

Diſignator viros illuſtres ſeſſum ducebat, priuſquàm hiſtriones in Scena ſtarent. 266.a

Diuerbia

Diuerbia quæ dicantur. 235.c
Diuinaculi locum in Circo habuêre. 191.e.192.a
Diuites in Græcia penè omnes in Theatro cùm ſederent, ſibi puluillos ſubſternebant. 266.e
Dolonem flagellum eſſe ait Seruius, intra cuius virgam lateret pugio. 326.e
à Dolore principium duxit Muſica, & quomodo. 342.c
Domitianus duas Circenſibus gregum factiones aurati purpureique panni ad priſtinas addidit, argenteumque colorem inſtituit. 176.c
Domini factionum non niſi ad totius diei curſum greges ducebant. 178.e
Domus triumphales fuerunt, quæ publico ſumptu Imperatoribus fierent. 67.c
Dona militaria eleganter à Zonara recenſentur, & quid ante eorum donationem ageretur. 17.c.d.& ſequen ib.
Dona militibus per ludos etiam dari ſolita ſcribit Capitolinus. 19.b. *imò in triumpho & ludis ab ipſis præferebantur.* ibid.
Dona militaria Liuio decora belli dicuntur. 18.b
Donationes ſcenicas Marcus Antoninus temperauit, iubens vt quinos aureos Scenici acciperent. 265.e
Donatica corona quare ſic dicantur, & ad quid inſtituta. 30.c
Donatici & munerarij qui vocati. 337.b.c.
Dores Tragœdiam & Comœdiam apud ſe natas volunt. 229.d
Δῶρον τιθέντες ὀπωλικὸν ἐριάτον, *quid ſonet.* 78.a
Dorotheus ſummus tibicen & citharista. 376.a
Dorſo equi currentis conſiſtere immotum fuit induſtria equeſtris, aut ad terram manum demittere, & feſtucas equo currente legere ab humo. 193.a. *Totilus id mira varietate præſtabat.* ibid.b
Draco in Theatro ſuffocatus eſt. 245.a
Dracones ſibilant. 423.b
Dramatica hiſtoria ferè omnibus ignota, & cur. 226 d
Δρομοκήρυκες *dicebantur ij per quos literæ faſceſque laureati nuntiabantur.* 15.d
Druſus repetendorum auſpiciorum cauſâ vrbe egreſſus, ouãs, non triumphans inijt, & quare. 15.b.& 16.d
Dux, re bene geſta, quæ triumpho digna iudicaretur, extemplo à militibus Imperator ſalutabatur. 16.b
Duces ante currum acti in carcerem coniecti, & quare. 5.c
Duces ſub Imperatoribus dona militibus ſtrenuis diuidebant. 19.a

E

EBrios primus Crates Athenięſis in Comœdiam induxit. 320.c
Ecaterides & Thermauſtrides contentæ ſaltationes, quarum Ecateris manus mouebat, Thermauſtris pedes. 317.e
Eclactiſmata fœminarum tripudia in quibus oportuit ſupra humerum calces iacere. 317.e
Ectrapelogaſtri dicti facetiis ventrem alentes. 286.d
Editor & Magiſtratus ante ſigni miſſionem non modò epulis operabantur, ſed & quadam conſilij forma habebatur. 121.d
Editor ludorum abeuntibus faces præferri iubebat, ſi in multam noctem protraherentur. 161.a
Editores flagello deorſum ſummiſſo Caracalla aliorum aurigarum more venerabatur. 135.e
Editores Circenſium domi variis principibus epulum inſtruebant. 121.a. *imò publicè & priuatim conuiuia per ludos agitabantur.* ibid.
Editores ſtato tempore ſui copiam ſi non feciſſent pro ludis, quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferre tenebantur. 246.d
Editores non equos ſolùm, ſed & vrſos, & camelos ad curſum dabant. 180.d
Editionum ludorum Circenſium tanti ſumptus fuerunt, vt pleriſque res ad raſtrum per eam magnificentiam redderet. 161.b. *ideo tempore earum appetente vrbe abibant.* ibid.
Editionibus ſuis ne Præſides, aut Proconſules prouinciales obtererent, edixit Cæſar. 412.a
Ἐφηβεῖα, *Gymnaſium quò iuuenes ſe conferebãt ad paleſtram.* 191.e
Ἐγκύκλημα *in Scena erat ſedes ſublicis elata, ſtrata longuriis, ſuper quibus ſella.* 256.c. *deſtinabatur locus is ad ea recitanda, quæ ſecretò patrata eſſent in ædibus.* 256.c
Elephas ad numerum ſaltat, in fune ambulat. 455.d. *porcum & murem timet.* ibid.c. *varia eius appellationes.* 454.a. *Plura de ipſo ſi quæras, lege tractatum de Elephantis.* 454.& ſeqq.
Elephas leonibus eſt formidoloſus. 426.e
Elephas barrit. 422.e
Elephantis deſcriptio. 454.c.& ſeqq.
Elephantes porci vox terret & ignis. 432.a
Elephantes olim funambuli dati. 280.b
Elephantorum natura & mirabiles in theatro effectus. 426.b
Elephantis triumphauit Metellus. 44.e
Elogia agitatorum quomodo concepta. 186.c. *dicta ſunt tituli.* ibid.
Ἐμβάδες, ἐμβάται *dicti calcei comici.* 325.c
Embola *tranſuectionem publicarum ſpecierum, copiarum, annonarum denotat.* 284.a
Enarmonium quid ſit. 342.e
Encyclopædia quid ſit. 358.b
Enſes qui deglutirent quidam reperti. 271.b
Enthuſiaſmus, vnum muſicæ principium. 342.e
Ephaptis purpureum volumen, quo venatores, aut bellatores manum inuoluebant. 325.c
Epichalcbum dicitur os tibiæ. 373.b
Epicharmum in Inſula Co exulantem primum Comœdiam docuiſſe nonnulli exiſtimant, & à Co Comœdiam vocaſſe. 223.e
Epicharis vinclo faſciæ ceruicem ſibi rupit, & quare. 451.b
Epigenem Sicyonium Tragœdiæ primum auctorem facit Suidas, à quo Theſpis decimus ſextus tragicus Poëta fuerit. 222.e
Epigoneum quid ſit, & vnde dictum. 365.d
Epigonus omnium primus poſito plectro digitis modulatus eſt. 389.b
Epirrhema fuit pars Comœdiæ in qua notabantur improbi. 230.b.c
Epiſodion, pars Tragœdiæ, quid ſit. 234.c.235 a
Epiſcenia, paraſcenia, hypoſcenia, proſcenium, pulpitum, machina, ara, ἐσχάρα*, columna, & alia pleraque erant in ſcena.* 217.b
Epitaſis, pars Comœdiæ, quid ſit. 235.b
Epodos quid dicatur. 355.a
Epopœa in quo cum Tragœdia conueniat, & in quo differat. 232.a
Epulum triumphale veteri conſuetudine receptum. 65.a
Epulum triumphale in porticibus Capitolij datum. 66.b
Epulum cùm Herculi fieret, paraſiti duodecim viri nobiles eligebantur. 285.b
Epulæ largiſſimæ inter ſpectacula exhibita. 192.c.d
Equus animal eſt generoſum, & homini haud paulo vtilius quàm oliua, à quo Scytha potum in ſiti, & cibum in fame ſumunt. 198.a. *alij ſunt marini, quos Neptuno tribuunt, alij fluuiatiles, alij terreſtres.* ibid.b

Digitized by Google

...iſterior in flexione metæ fuit interior, qui breuiori ...ſto metam circumageret. 139.b

...quus Caligulæ, Incitatus dictus, ab ipſo ad prandium vocatus. 175.a

Equus celſus celes dictus, μονάμπυξ, vno freno ductus. 192.e

Equo Volucri à populo Praſinorum modius aureorum poſtulatus. 188.b

Equum Praſinum Verus Imperator nimis effictim deperit. 196.c. eius aureum ſimulacrum ſecum ferebat. ibid. equis & canibus Adrianus ſepulcra poſuit. ibid.c

Equi publici dicebantur quibus vti licebat Aurigis. 180.c

Equi olim non ephippiis & ſellis onerabantur, ſed, vt Scythæ & Afri, dorſo nudo inſidebant. 90.e

Equi à lupis laceſſiti ſunt animoſiores, vocanturque Lycoſpades. 206.e

Equi mappa miſſa mittebantur è carceribus. 119.c

Equi Circenſes vt varij coloris erant, ſic variis currebant. 175.d

Equi Albani Cl. Cæſaris excuſſo auriga primatum obtinuêre. 178.a

Equi poſt lotionem olim oleo uncti. 141.c

Equi Italici, vernaculi dicti, in Circo probatiſſimi erant. 180.e

Equi ſingulares qui dicti, à Græcis celetes. 192.e

Equi curules vnde potiſſimum peterentur. 183.c

Equi matrum concubitus refugiunt, & hanc naturæ reuerentiam deferunt. 203.b

Equi Circenſes à Cenſoribus ſedulò proſpiciebantur. 197.e

Equi Circenſes ab editoribus dati vel à quadrigariis, ſed inſtituti. 180.c

Equi ante quinquennium in Circum induci non ſolebant. 181.a

Equi iugales & παρήοροι Suida oppoſiti. 195.c

Equorum ingenia Claudij Cæſaris Circenſis quomodo probarint. 137.b

Equorum impetus ad Venerem iuba detonſa ſedatur. 203.d

Equorum Circenſium nomina ab Onuphrio expreſſa. 182.d

Equorum morbi, & medici. 212.d

Equorum vires in Circenſibus ludis agitatores diſpenſabant, & moderatius initio currebant, ne ante ſeptimum ſpatium deficerent. 134.a

Equorum ſtudioſi olim in Græcia erant in pretio. ibid.e. ſiquis nullius pretij aleret, vitio vertebatur. ibid.

Equorum docilitas miranda, & in quo. 349.a

Equorum domini etiam abſentes coronabantur in Olympia. 187.a

Equorum ſtudium tantum olim fuit, vt multi per ſolam Hipponam, quæ equis præerat, iurarent. 160.a

Equis nimio curſu debilibus ex horreis fiſci alimenta data. 188.a

Equis defectis Magiſtratus olim notam inurebant, ne in bello peccarent. 207.e

Equis alendis quorum maiores famam quæſiſſent, in Græcia, & in Italia nobiliſſimi habiti. 196.c

Equis aquam qui ſpargebant non erant infames. 142.d

Equis Iuliani currere nemo poterat niſi eius amici. 181.a

Equis ſingularibus in Olympia locus fuit & præmia. 193.a

Equos deſultorios ſub Iulio Cæſare nobiliſſimi iuuenes agitauerunt. 194.a. id genus equitum ætate Homeri, atque adeò Heroum in vſu fuit. ibid.b

Equos generoſos, vbi ſenuiſſent, veteres piſtrino damnabant. 209.c

Equos in Veneta veſte viri Praſinæ parti addicti ſæpe fricabant. 176.e

Equiria dicta ſunt Romæ ipſis vrbis initiis decurſo Circenſis. 87.a. Marti ſacra fuerunt, & tertio Kal. Martias celebrata ſunt. ibid. in campo Martio agitabantur, vel ſi aquis occupatus eſſet, in Cælio. ibid.b. ea Romulus inſtituit. ibid.

Equiriorum dies ſolemnes in faſtis notati ſunt 4. Kal. Martij, & pridie Idus. 110.e. & ſeq.

Equitare antiquis fuit publicum equum mereri, iuxta Feſtum. 193.b

Equitatus vniuerſus Sibaritani exercitus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam mouebatur. 202.c

Equites Auguſtales ſingulatores fuiſſe videntur. 197.a

Equites & Senatores vt viliſſimi quique in Circum iniêre. 179.b

Equitum ac Senatorum ſubſellia propiùs ad Circum accedebant, quàm popularia, quibus anteponebantur. 144.e

Equitum, & peditum plures Romæ fuêre decurſiones. 89.a

Equitum loca in Circo ſi à plebeiis occuparentur, excitari moris fuit. 146.e

Erronibus ſeptem tonos attribuit Plinius. 362.e. 363.a. & ſeqq.

Ethologi mimi dicti non ſunt quia de virtute ethica, & morali agerent, ſed quia mores hominum, & facta repræſentarent, vt plerumque obſcœni. 294.a

Euangelus peſſimus citharœdus totus circumfulgens auro & ſmaragdis, beryllis, & hyacinthis. 325.e

Euectiones à Principe petebant Editores ad equos conuehendos. 180.d

Eumelus peruenuſtus citharœdus, & quanti æſtimata eius cithara. 340.a

Euripus à Tarquinio omnium primo in Circum deductus. 178.e

ex Euripo qui arenam cingebat, in Circum aqua emittebantur. 127.e. quid propriè dicatur. ibid.

Euripo addito ab vtraque parte Circum maximum Iulius Cæſar produxit. 92.d

Euoë bacchantium vox ſecundùm Catullum in Nupt. Pelei. 29.b

Ἐξ ἀντιςάσεως μάχεσθαι, quid ſit Herodiano. 70.d

Exceptia quæ dicantur. 441.a

Exodium, cantiuncula ſpecies. 349.e

Exodia & Satyra ad diluendam mœſtitiam poſt Tragœdiam producta. 238.b

Ἔξοδοι, modi tubicinum quibus receptui canitur. 355.c

Exodus, Tragœdiæ pars, quid ſit. 235.a

Extraordinarij ludi dabantur in templorum, Theatrorum, baſilicarum, Amphitheatrorum, & curiarum dedicatione, in victoriis Principum, & nataliciis, adoptionibus, quinquennaliis, decennalis, in funere Principum. 110.e

F

Fabarius dicitur cantor. 349.a. 350.b

Fabula aut eſt ſimplex, aut implexa. Implexæ duæ ſunt partes. 231.b

Fabula inter partes Tragœdiæ numeratur, & quid ſit. 230.d.e

Fabula planipedia in genere togatarum repoſita. 291.c. ſic autem ſunt dictæ ob humilitatem argumenti, ac vilitatem actorum. ibid.d

Fabulæ fuerunt apud Romanos prætextata, togata, tabernaria, planipedia. 227.b

Fabulæ in ludis Megalenſibus & Conſualibus adhibita. 233.a

Fabula Satyrica riſum mouens. 238.a

Fabularum actores quondã dicti τεχνῖται, & cur. 221.a

Fabulas qui plauſtro ferrent, ἁμαξεύειν dicebantur. 223.a

Faces

Faces noctu in Theatro erant qui ſpectatoribus accederent, & abeuntibus praelucerent. 323. e
Factio Veneta & Praſina ſemper ſibi aduerſa fuerūt. 177. a
Factiones dictae ſunt partes ſecundum Martialem. 172. d
Factiones duae tantum vbique pene notantur, & quae. 176. e
Factionis aduerſae auriga ex compoſito currus euertere conabantur, eo maximè loco vnde ſedens ſpectaret Imperator. 141. d
Factiones in Circo quatuor anni quatuor tempeſtates ſignantes. 173. e
Factiones in Amphitheatro quales fuerint. 267. e
Factioſi interdum à Praetore in carcerem compingebantur. 173. d
Faecibus obliti fabularum actores ne agnoſcerentur, per vias in plauſtris ſedentes canebant. 221. a
Faeminae quae in Scenam deſcenderent, impudicitiae damnatae. 299. e
Faeminae nobiles olim Spartae, & aliis in vrbibus equos alebant, qui Olympijs currerent. 196. a
Faeminae nobiles ad ludum Circi deputatae. 452. d. e. id tamen vetuère Vitellius & Octauius. 453. b
Faeminis arcus poſiti, Liuiae exemplo. 5. a
Falco Hetruſcis olim dictus Capis; & inde Capua ab augurio falconis appellata. 400. d
Fallus geri ſolebat Dionyſiis pone virgines canephoras, & fallicum cani. 222. a. *quid eſſet.* ibid.
Familiae quadrigariae deſcriptio. 165. e. *varij miniſtri.* 166. e
Faſces ſi non laureati, laureis induebantur è lauro plectili. 33. e. 34. a
Faſces ab Hetruſcis reperti. 37. a
Faſcia candida regium inſigne referebat, ait Appianus. 35. a
Faſcinus quid, & quare puerorum collo appenſus. 45. d
Fatui celebres ac vulgò noti apud veteres. 287. e
Fauni fata hominibus cecinerunt, & quibus verſibus. 240. e
Fauor in Circo interdum pretio redimi poterat. 171. e. 172. a
Fera barbarica ad pompā triumphum adhibita. 54. a
Ferae in aqua natantes à manſuetarijs ludere & pugnare docebantur. 436. d
Ferae retibus primùm tenebantur, deinde clauſtris ligneis, aut ferreis claudebantur, non plauſtris Romam aduehi oportuit. 413. e. *interim alebantur, & à manſuetarijs arte tractabantur.* ibid.
Ferae cur in triumphum deductae. 66. d
Ferae in Circo quomodo irritarentur. 429. e. & ſeqq. 430. & 431. *ad finem vſque.*
Ferae Libycae fuère leones, & leopardi. 422. a
Ferae ad manſuetudinem, vel ad crudelitatem eruditae. 70. e
Ferae Africanae quae fuerint. 421. e
Ferarum manſuetarij qui dicti. 424. d. *de variis feris manſuefactis.* ibidem. & 425. a. & ſeqq.
Ferarum inter ſeſe congreſſio cruenta fuit in Circo, & quomodo. 436. e
Ferarum voces quales. 422. b. & ſeqq.
Feris terriculo quae res fuerint. 431. e. 432. a
qui Feris obijcerentur. 446. e. d
Feras ad ludos emere ſine Principis auctoritate non licuit. 416. d
Feras Romani alebāt non ad venationē modò, & voluptatē, ſed ad quaeſtum, vt altiles & numeroſas haberent. 398. d
Feras ad venationes coëmere, equos Curules mercari, ſine Imperatoris permiſſu nullus poterat. 197. b
Feras qui venarentur ad ſpectacula in Africa, Aegypto, Pānonia, Caledonia, caeteriſque gentibus, publici venatores fuère. 412. b. *captabantur varijs modis.* ibid.
Fercula nonnulli interpretantur pulpita ſuper quae Deorum imagines reponebantur in pompa Circenſi. 159. b
Fercula pompae triumphalis ex qua materia conſtarent. 50. e. & 51. a. & ſeqq.
in Ferculis ſubiecti & armis oppreſſi repraeſentabantur captiui. 55. e
Ferrum mimi & pantomimi gerebant. 326. e
Ferro & igne inuitae ferae in Amphitheatro, vt ferociùs in Chriſtianos ſaeuirent. 429. d
Feſcenninum oppidum eſt vbi nuptialia carmina inuenta. 241. b
Feſcennini verſus ſuam originem vnde habuerint. 240. a
Feſtiuitatibus, ſacris certaminibus, ac conuentibus publicis ornamento ſe eſſe arbitrabantur, qui equos bene curatos & citos producerent. 196. d
Fibula argētea inaurata inter dona militaria numerabatur. 18. b
Fibula cantoribus addita, & quare. 345. c. d
Fibulam inter ornamenta bellica locum habere dicit Trebellius. 22. c
Fides omnes vnde fiant. 387. a
Fidibus canendi modi quotuplices. 389. d. e
Fidicinae prohibitae in conuiuiis & ſpectaculis. 350. d
Fidicines Corintho arceſſiti. 351. b
Fiſtula eſt calamorū compoſitio lino & cera coniuncta. 366. a
Fiſtula Pandoria cur ſic dicta. 368. a
Fiſtula ſeptiforis quae dicta. 373. c. d
Fiſtulae ordo qualis. 376. d
Fiſtulae author Pan creditur. 366. d
Fiſtula vnde dicta, & quomodo à tibia differant. 369. e. 370. 371. 372. *ad finem vſque.*
Fiſtularum ſeu tibiarum materia diuerſa. 371. & 372. a. b. c. d. 377. c. d
Fiſtulatores, tibicines, fidicines laſciuientium deliciae conuiuiorum. 350. d
Flagellū ex curru triumphantis ſuſpendebatur, & quare. 60. e
Flagellis ab agonothetis caeſi hiſtriones qui aliquid peccaſſent. 319. b
Flaminius Circus nomen inuenit à pratis Flaminiis. 96. e
Flaminius triduū triumphauit, & quae eius militaria dona. 17. e
Flexio ad metam Graecè variis nominibus nuncupata, καμπὴ, καμπτήρια, κάμπτος, & καμπτήρ. 137. e
Floralia celebrata effuſa omni licentia turpitudinum. 296. a
Flores in coronis adhiberi ſolitos aiunt quidam; & quare. 24. b
Foetum in hominum genere accenſeri Theologi exiſtimant, in cuius forma mens & ratio vigent. 287. a
Folia ficus θεῖα fuerunt, quibus triumphum ſecuti vultum tegerent, vnde triumphus nomen inuenit. 319. d. *σεσουμένα vocantur, quia ἐπίσημον tegunt.* ibid.
Foliis ficulnis pro perſonis milites vſi, olim dictis Imperatorem in triumpho proſecabant. 62. b
Forma Circi fuit in orbem aliquo modo ducta, quae ab eius ſpecie non longè abeſſet, atque ad Amphitheatri formam accederet. 94. c
Forum Conſtantinopolitanum idem ac milium. 185. e
Forum ſpoliis ornari ſolitum. 49. d
Fori in Circo ſubſellia dicebantur. 104. e. 146. b
Foros in Circo maximo Liuius tabulata appellat furcis iuncta 12. pedes alta, è quibus populus ſpectaret. 95. c
Fortuna erat aut gratia, bonis equis in Circo vti. 134. e
Foueae in venatione ſyluatica fuère aſſeribus, virgultis, aut paleis tectae, in quas praeda ſpes feras trahebat. 397. e
Frumenti largitio magna facta factioni Praſinae, & quando. 184. e
Fruſtrari beſtias qui dicerentur in Circo. 444. b

Digitized by Google

...ſiſterior in flexione metæ ſuis interior, qui breuiori ...o metam circumageret. 139.b

...quus Caligulæ, Incitatus dictus, ab ipſo ad prandium vocatus. 175.a

Equus celſus celes dictus, μονάμπυξ, vno freno ductus. 192.c

Equo Volucri à populo Praſinorum modius aureorum poſtulatus. 188.b

Equum Praſinum Verus Imperator nimis efflictim deperiit. 196.c. *eius aureum ſimulacrum ſecum ferebat.* ibid. *equis & canibus Adrianus ſepulcra poſuit.* ibid.c

Equi publici dicebantur quibus vti licebat Aurigis. 180.c

Equi olim non ephippiis & ſellis onerabantur, ſed, vt Scythæ & Afri, dorſo nudo inſidebant. 90.e

Equi à lupis laceſſiti ſunt animoſiores, vocantúrque Lycoſpades. 206.c

Equi mappa miſſa mittebantur è carceribus. 119.c

Equi Circenſes vt varij coloris erant, ſic variis currebant. 175.d

Equi Albani Cl. Cæſaris excuſſo auriga primatum obtinuère. 178.a

Equi poſt lotionem olim oleo inuncti. 142.c

Equi Italici, vernaculi dicti, in Circo probatiſſimi erant. 180.e

Equi ſingulares qui dicti, à Græcis celetes. 192.e

Equi curules vnde potiſſimum peterentur. 183.c

Equi matrum concubitus refugiunt, & hanc naturæ reuerentiam deferunt. 203.b

Equi Circenſes à Cenſoribus ſedulò proſpiciebantur. 197.e

Equi Circenſes ab editoribus dati vel à quadrigariis, ſed inſtituti. 180.e

Equi ante quinquennium in Circum induci non ſolebant. 181.a

Equi iugales & σειραφόροι Suidæ oppoſiti. 195.c

Equorum ingenia Claudij Cæſaris Circenſes quomodo probarint. 137.b

Equorum impetus ad Venerem iuba detonſa ſedatur. 203.d

Equorum Circenſium nomina ab Onuphrio expreſſa. 182.d

Equorum morbi, & medici. 212.d

Equorum vires in Circenſibus ludis agitatores diſpenſabant, & moderatius initio currebant, ne ante ſeptimum ſpatium deficerent. 134.a

Equorum ſtudioſi olim in Græcia erant in pretio. ibid.e. *ſiquis nullius pretij aleret, vitio vertebatur.* ibid.

Equorum docilitas miranda, & in quo. 349.a

Equorum domini etiam abſentes coronabantur in Olympia. 187.a

Equorum ſtudium tantum olim fuit, vt multi per ſolam Hipponam, quæ equis præerat, iurarent. 160.a

Equis nimio curſu debilibus ex horreis fiſci alimenta data. 188.a

Equis defectis Magiſtratus olim notam inurebant, ne in bello peccarent. 207.e

Equis alendis quorum maiores famam quæſiſſent, in Græcia, & in Italia nobiliſſimi habiti. 196.c

Equis aquam qui ſpargebant non erant infames. 142.d

Equis Iuliani currere nemo poterat niſi eius amici. 181.a

Equis ſingularibus in Olympia locus fuit & præmia. 193.a

Equos deſultorios ſub Iulio Cæſare nobiliſſimi iuuenes agitarunt. 194.a. *id genus equitum ætate Homeri, atque adeò Heroum in vſu fuit.* ibid.b

Equos generoſos, vbi ſenuiſſent, veteres piſtrino damnabant. 209.c

Equos in Veneta veſte viri Praſinæ parti addicti ſæpe fricabant. 176.e

Equiria dicta ſunt Romæ ipſis vrbis initiis decurſo Circenſis. 87.a. *Marti ſacra fuerunt, & tertio Kal. Martias celebrata ſunt.* ibid. *in campo Martio agitabantur, vel ſi aquis occupatus eſſet, in Cælio.* ibid.b. *ea Romulus inſtituit.* ibid.

Equiriorum dies ſolemnes in faſtis notati ſunt 4. Kal. Martij, & pridie Idus. 110.c. & ſeq.

Equitare antiquis fuit publicum equum mereri, iuxta Feſtum. 193.b

Equitatus vniuerſus Sibaritani exercitus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam mouebatur. 202.c

Equites Auguſtales ſingulatores fuiſſe videntur. 197.a

Equites & Senatores vt viliſſimi quique in Circum iniêre. 179.b

Equitum ac Senatorum ſubſellia propiùs ad Circum accedebant, quàm popularia, quibus anteponebantur. 144.e

Equitum, & peditum plures Romæ fuêre decurſiones. 89.a

Equitum loca in Circo ſi à plebeis occuparentur, excitari moris fuit. 146.e

Erronibus ſeptem tonos attribuit Plinius. 362.e. 363.a. & ſeqq.

Ethologi mimi dicti non ſunt quia de virtute ethica, & morali agerent, ſed quia mores hominum, & facta repræſentarent, vt plerumque obſcœni. 294.a

Euangelus peſſimus citharœdus totus circumfulgens auro & ſmaragdis, beryllis, & hyacinthis. 325.e

Euectiones à Principe petebant Editores ad equos conuehendos. 180.d

Eumelus peruenuſtus citharœdus, & quanti æſtimata eius cithara. 340.a

Euripus à Tarquinio omnium primo in Circum deductus. 178.c

ex Euripo qui arenam cingebat, in Circum aqua emittebantur. 127.c. *quid propriè dicatur.* ibid.

Euripo addito ab vtraque parte Circum maximum Iulius Cæſar produxit. 92.d

Euoë bacchantium vox ſecundùm Catullum in Nupt. Pelei. 29.b

Ἐξ ἀντιπάλου μάχεσθαι, quid ſit Herodiano. 70.d

Excipia quæ dicantur. 441.a

Exodium, cantiuncula ſpecies. 349.e

Exodia & Satyra ad diluendam mæſtitiam poſt Tragœdiam producta. 238.b

Ἔξοδοι, modi tubicinum quibus receptus canitur. 355.c

Exodus, Tragœdiæ pars, quid ſit. 235.a

Extraordinarij ludi dabantur in templorum, Theatrorum, baſilicarum, Amphitheatrorum, & curiarum dedicatione, in victoriis Principum, & natalitiis, adoptionibus, quinquenniis, decenniis, in funere Principum. 110.e

F

FAbarius dicitur cantor. 349.a. 350.b

Fabula aut eſt ſimplex, aut implexa. Implexa duæ ſunt partes. 231.b

Fabula inter partes Tragœdiæ numeratur, & quid ſit. 230.d.e

Fabula planipedia in genere togatarum repoſita. 291.c. *ſic autem ſunt dictæ ob humilitatem argumenti, ac vilitatem actorum.* ibid.d

Fabulæ fuerunt apud Romanos prætextata, togata, tabernaria, planipedia. 227.b

Fabulæ in ludis Megalenſibus & Conſualibus adhibitæ. 233.a

Fabula Satyrica riſum mouent. 238.a

Fabularum actores quondā dicti τεχνῖται, & cur. 221.a

Fabulas qui plauſtro ferrent, ἁμαξεύειν dicebantur. 223.a

Digitized by Google

Faces noctu in Theatro erant qui ſpectatoribus accederent, & abeuntibus prælucerent. 323. e
Factio Veneta & Praſina ſemper ſibi aduerſæ fuerũt. 177. a
Factiones dictæ ſunt partes ſecundum Martialem. 172. d
Factiones duæ tantùm vbique penè notantur, & quæ. 176. e
Factionis aduerſæ auriga ex compoſito currus euertere conabantur, eo maximè loco vnde ſedens ſpectaret Imperator. 141. d
Factiones in Circo quatuor anni quatuor tempeſtates ſignantes. 173. e
Factiones in Amphitheatro quales fuerint. 267. e
Factioſi interdum à Prætore in carcerem compingebantur. 173. d
Facibus oblitis fabularum actores ne agnoſcerentur, per vias in plauſtris ſedentes canebant. 221. a
Fœminæ quæ in Scenam deſcenderent, impudicitiæ damnatæ. 299. e
Fœminæ nobiles olim Spartæ, & aliis in vrbibus equos alebant, qui Olympiis currerent. 196. a
Fœminæ nobiles ad ludum Circi deputatæ. 452. d. e. *id tamen vetuêre Vitellius & Octauius.* 453. b
Fœminis arcus poſiti, Liuiæ exemplo. 5. a
Falco Hetruſcis olim dictus Capis; & inde Capua ab augurio falconis appellata. 400. d
Fallus geri ſolebat Dionyſiis pone virgines canephoras, & fallicum cani. 222. a. *quid eſſet.* ibid.
Familiæ quadrigariæ deſcriptio. 165. e. *varij miniſtri.* 166. e
Faſces ſi non laureati, laureis induebantur è lauro plectilis. 33. e. 34. a
Faſces ab Hetruſcis reperti. 37. a
Faſcia candida regium inſigne referebat, ait Appianus. 35. a
Faſcinus quid, & quare puerorum collo appenſus. 45. d
Fatui celebres ac vulgò noti apud veteres. 287. e
Fauni fata hominibus eccinerunt, & quibus verſibus. 240. e
Fauor in Circo interdum pretio redimi poterat. 171. e. 172. a
Feræ barbaricæ ad pompæ triumphum adhibitæ. 54. a
Feræ in aqua natantes à manſuetariis ludere & pugnare docebantur. 436. d
Feræ retibus primùm tenebantur, deinde clauſtris ligneis, aut ferreis claudebantur, tum plauſtris Romam aduchi oportuit. 413. e. *interim alebantur, & à manſuetariis arte tractabantur.* ibid.
Feræ cur in triumphum deductæ. 66. d
Feræ in Circo quomodo irritarentur. 429. e. & ſeqq. 430. & 431. *ad finem vſque.*
Feræ Libycæ fuêre leones, & leopardi. 422. a
Feræ ad manſuetudinem, vel ad crudelitatem eruditæ. 70. e
Feræ Africanæ quæ fuerint. 421. e
Ferarum manſuetarij qui dicti. 424. d. *de variis feris manſuefactis.* ibidem. & 425. a. & ſeqq.
Ferarum inter ſeſe congreſſio cruenta fuit in Circo, & quomodo. 436. e
Ferarum voces quales. 422. b. & ſeqq.
Feris terriculo quæ res fuerint. 431. e. 432. a
qui Feris obiicerentur. 446. e. d
Feras ad ludos emere ſine Principis auctoritate non licuit. 416. d
Feras Romani alebãt non ad venationẽ modò, & voluptatẽ, ſed ad quæſtum, vt altiles & numeroſas haberent. 398. d
Feras ad venationes coemere, equos Curules mercari, ſine Imperatoris permiſſu nullus poterat. 197. b
Feras qui venarentur ad ſpectacula in Africa, Ægypto, Pãnonia, Caledonia, cæteriſque gentibus, publici venatores fuêre. 412. b. *captabantur variis modis.* ibid.
Fercula nonnulli interpretantur pulpita ſuper quæ Deorum imagines reponebantur in pompa Circenſi. 159. b
Fercula pompæ triumphalis ex qua materia conſtarent. 50. e. & 51. a. & ſeqq.
in Ferculis ſubiecti & armis oppreſſi repræſentabantur captiui. 55. e
Ferrum mimi & pantomimi gerebant. 326. e
Ferro & igne inuſtæ feræ in Amphitheatro, vt ferociùs in Chriſtianos ſæuirent. 429. d
Feſcenninum oppidum eſt vbi nuptialia carmina inuenta. 241. b
Feſcennini verſus ſuam originem vnde habuerint. 240. e
Feſtiuitatibus, ſacris certaminibus, ac conuentibus publicis ornamento ſe eſſe arbitrabantur, qui equos bene curatos & citos producerent. 196. d
Fibula argẽtea inaurata inter dona militaria numerabatur. 18. b
Fibula cantoribus addita, & quare. 345. e. d
Fibulam inter ornamenta bellica locum habere dicit Trebellius. 22. e
Fides omnes vnde ſint. 387. a
Fidibus canendi modi quotuplices. 389. d. e
Fidicinæ prohibitæ in conuiuiis & ſpectaculis. 350. d
Fidicines Corimbo arceſſiti. 351. b
Fiſtula eſt calamorũ compoſitio lino & cera coniuncta. 366. a
Fiſtula Pandoria cur ſic dicta. 368. a
Fiſtula ſeptiforis quæ dicta. 373. e. d
Fiſtulæ ordo qualis. 376. d
Fiſtulæ author Pan creditur. 366. d
Fiſtulæ vnde dictæ, & quomodo à tibia differant. 369. e. 370. 371. 372. *ad finem vſque.*
Fiſtularum ſeu tibiarum materia diuerſa. 371. & 372. a. b. e. d. 377. e. d
Fiſtulatores, tibicines, fidicines laſciuientium deliciæ conuiuiorum. 350. d
Flagellũ ex curru triumphantis ſuſpendebatur, & quare. 60. e
Flagellis ab agonothetis cæſi hiſtriones qui aliquid peccaſſent. 319. b
Flaminius Circus nomen inuenit à pratis Flaminiis. 96. e
Flaminius triduũ triumphauit, & quæ eius militaria dona. 17. e
Flexio ad metam Græcè variis nominibus nuncupata, καμπὴ, καμπτήρια, κάμψ&, & καμπτήρ. 137. e
Floralia celebrata effuſa omni licentia turpitudinum. 296. a
Flores in coronis adhiberi ſolitos aiunt quidam; & quare. 14. b
Fœtum in hominum genere accenſeri Theologi exiſtimant, in cuius forma mens & ratio vigeat. 287. a
Folia ficus ſεῖα fuerunt, quibus triumphum ſecuti vultum tegerent, vnde triumphus nomen inuenit. 319. d. *φαλλοφορεῖα vocantur, quia φαλλὸν tegunt.* ibid.
Foliis ficulnis pro perſonis milites vſi, olim dictis Imperatorem in triumpho proſecabant. 62. b
Forma Circi fuit in orbem aliquo modo ducta, quæ ab oui ſpecie non longè abeſſet, atque ad Amphitheatri formam accederet. 94. e
Forum Conſtantinopolitanum idem ac milium. 185. e
Forum ſpoliis ornari ſolitum. 49. d
Fori in Circo ſubſellia dicebantur. 104. e. 146. b
Foros in Circo maximo Liuius tabulata appellat furcis inniſa 12. *pedes alta, è quibus populus ſpectaret.* 95. e
Fortuna erat aut gratiæ, bonis equis in Circo vti. 134. e
Fouea in venatione ſyluatica fuêre aſſeribus, virgultis, aut paleis tectæ, in quas præda ſpes feras trahebat. 397. e
Frumenti largitio magna facta factioni Praſinæ, & quando. 184. e
Fruſtrari beſtias qui dicerentur in Circo. 443. b

Funambuli inter eos qui miracula patrarent, non poſtremum locum tenuerunt. 278. e. *longa exercitatione docti, & agilitate corporis ſubnixi ſuſpenſo veſtigio in funibus currebant.* ibid.
Funiculus miniatus Athenis extenſus, cùm populus in concionem veniret. 131. c
Fures omnes à Gracis comparati Aſpendio citharistæ, & quare. 388. b
Furor in Circo ludiſque Circēſibus propriè præſidebat. 171. b

G

GAditana mulieres crotaliſtria quem ſonitum ederent. 364. e. 365. a
Galbeus ornamenti militaris genus à Feſto putatur. 19. d. e. *in mundo muliebri numeratur à Catone.* ibid. e
Galerus flauus Romæ proſtibulis fuit. 191. e
Galli olim tres equos in prælia, vel plures ducebant, quibus famuli inermes inſidebant. 194. d
Gallinaceorum criſta, camúſque feris etiam generoſis terrorem incutiunt. 422. a
Gallus cucurrit. 422. e
Gallo gallinaceo comparata eſt tibia. 374. e
Gannire, *vox canis.* 412. d
Garrulitas patienter accepta ipſos quoque Principes ornat. 172. c
Gauſapina, lacerna, penula in Theatra quare illata. 249. e
Gelani equi ex duobus generibus, ad bellum ſunt inutiles. 207. a
Genibus erepentes in Capitolium triūphantes veniebant. 63. e
Germanicus intectis pedibus in Circis ambulabat. 169. e
Gingria, ſpecies tibiæ. 374. d. *& vnde dicta.* ibid.
Gingras ſaltatio ad tibiam. 317. e
Gladiatores pegmares, qui in pegmate depugnabant, & ſi ad ferrum damnati eſſent, in caueam ferarum præcipites dehiſcente machina ferebantur. 273. b
Gladiatores non tantùm cum gladiatoribus, ſed arenarij etiam cum feris concurrerunt. 71. b
Gladiatores alij emptitij, alij gratuiti. 411. a
Gladiatores meridiani quinam fuerint. 449. d. 450. a
Gladiatores hordearij vnde ſic appellati. 183. d
Glandes primus hominum cibus victuſque antiquiſſimus. 26. a. & e
Gloria nulla vnquam verior habita, quàm quæ virtute & armis quæſita eſt. 1. a. *ideo bellicæ laudis memoriam ad poſteros tranſmittere omnes ſtuduerunt.* ibid.
Gnaphalium, ſiue χαμαίζηλον cui vſui eſſet. 145. e. *tomentum Circenſe vocatur.* ibid.
ante Gordianum venatio direptionis vſurpata. 71. b
Gloſſopœus quis vocatus. 373. a
Graculus friguiat. 422. e
Gracilitatem crurum vt emendaret Germanicus, à cibo ſtatim equitare ſolebat, vt pendentes tibiæ intumeſcerent. 200. c
Gradiuo Marti equiriorum ludi, & Robigini à quo fuerint conſecrati. 111. a
Gradus Theatri & Amphitheatri, qui. 251. d. e
Gradus in quibus equites in ſpectaculis ſedendi ius habebant, equiria vocati. 147. a
in Græcia non modo tuba, ſed & præcones ſilentium indicebant Olympiis, miſſúſque nunciabant. 123. b
in Græcia ſtatuendi tropheæ morem exoleuiſſe, vnde conſtet. 9. a
in Græcia interdum armati cucurrēre. 143. e
Græcis amplior orcheſtra fuit, ſcena remiſſior, minoréque latitudine pulpitum, quod logeum appellabant. 218. a
Gracis artificibus, & gymnicis, & hiſtrionibus, donatum aurum & argentum, nec non veſtis ſerica. 411. e
apud Græcos in Scenam prodire, & populo eſſe ſpectaculo, nemini fuit turpitudini, apud Romanos infame & inhoneſtum. 196. d
Grallatores Græcis κωλοβάται, qui ligneis pedibus ingrediuntur, vt grandiores appareant. 277. b. *Romæ dicti pantomimi.* ibid. *vt Heroas etiam exprimerent, aut ligneis pedibus, aut cothurnis altis incedebant.* ibid.
Graminea corona nulli decernebatur niſi ab exercitu ſeruato. 25. b. *in re militari maxima ſemper honorationis fuit.* ibid. e
Gratiæ & virtuti collata inſignia. 40. b
Gratuita loca in Circo quæ fuerint. 149. e. 150. a
Greges equorum nonnulli de ſuo nomine appellabant, vt ad poſteros ſui memoriam equorum propagatione tranſmitterent. 196. d
Grus, quod ſaltationis genus. 317. b
Grues manſuefactæ laſciuiunt. 453. b
Gymnopadicem Lacedæmonij ſaltabant nudi geſticulantes manibus ad numerum. 316. c
Gypones grallatores ſaltabant ligneis tibiis pellucida Tarentina amicti. 317. c

H

HAbitus triumphantium quinam fuerint. 37. a
Habitus cultuſq́; citharœdi graphicè depictus. 391. e. 392. a
Habitus, ſtatus, cultuſq́; victoris ſtatua exprimebatur. 188. a
Habitus Satyrorum qualis. 237. b
Habitus Praſino quinam potiſſimùm addicti fuerint. 174. *&* 175. a. *& ſeq.*
Heliogabalus ornatu Praſino etiā domi currus agebat. 177. e
Hamippi erant equi celeres ſimul iuncti ſine curru. 194. c
Hanno è clariſsimis Pœnorum primus hominum leonem manu tractare auſus. 428. b
Harioli ſæpe in ſpina Circi ſedebant, quod erat totum illud ſpatium inter vtramque metam. 133. a
Harmonia quid ſit. 225. d. 344. d
Harmonicum quid ſit. 343. a. b
Haſtæ donaticæ virtutis ergo militibus donari ſolebant. 30. d
Hecate inter Deos inferos & noxios cum Dite & Saturno connumerata. 403. b
Hedycomus, Cniſmus, oclaſma, ſaltatio Perſica vehemens, & humida per Theſmophoria. 317. e
Hellanodicæ fortiſsimi Circenſium in Græcia præerāt. 116. e
Hellanodicæ in Olympia quibus verbis vſum & exercitationem agitatorum exigerent. 134. e
Hemiolia tibiæ quæ dicta. 374. a
Herba paſtinacæ ſimilis, Columella & Plinio perſona dicta, quæ foliis latis faciem tegebat. 319. d
Herbarum varij ſucci ad mitigandas feras. 425. b
Hercules à Myrone factus fuit in æde Pompeij magni ad Circum maximum. 93. b
Hercules triumphalis à quo ſacratus. 67. b. *per triumphos habitu triumphali veſtitus.* ibid.
ab Hercule Circenſium originem cur Varro arceſſat. 89. b
Hermulæ capita Mercurij erant collo tenus expreſſa, quæ oſtia Circi funibus demiſſis aperiebant. 91. b
Herodus poëmata & hiſtorias aſſa voce cum omnium admiratione cantauit. 347. d
ab Hetruſcis accerſiti artifices Romæ motus inconditos dederunt. 288. b
Hetruſcæ coronæ gemmis & foliis ex auro quercinis inſignes. 35. e
Hieram facere quando dicerentur curſores. 129. e

Hilaro

Hilarodi qui dicerentur. 253.c
Hinnus minor quàm mulus, corpore plerumque rubicundior, auribus vt equinis, iubam, & caudam ſimilem aſini habens. 208.d
Hippocampi dicti equi marini. 198.b. *vocantur & eſtrota.* ibid. e
Hippodromi *vox vario ſignificatu explicata.* 88. a
Hipponactes Poëta maledicentiſſimus. 240.e
Hippopotamum & Crocodilos Romæ Ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo primus oſtendit. 420.a
Hippopotamus eſt equo ſimilis dorſi iuba & hinnitu, ſed dentibus apri, & cauda tortuoſa. 198. e. *patrem occidit, vt cum matre coëat.* ibid.
Hireus mutit. 422.e
in Hirpinis equi fuêre generoſi. 197.b
Hirundo trinſat. 422.e
Hirundines in Circum illatæ alligato filo victoriam denuntiabant. 169.b
ab Hiſpania equi quadrigarij laudicianique à Quæſt. & Prat. arceſſebantur. 180.e
Hiſter Tuſco verbo ludio vocatus. 237. e. *inde nomen hiſtrionum.* ibid.
Hiſtoricorum & Poëtarum non parua differentia. 231.a.b
Hiſtriones ſi minus placerent, Romæ cogebantur ponere perſonam. 321.d
Hiſtriones in lamentatione quomodo & quare in cantum delabantur. ibid. c
Hiſtrionũ ornatus à Polluce quibus verbis deſcriptus. ibid. c
Hiſtrionum ſermonem ſolutum fuiſſe vnde conſtet. 236. e d
Hiſtrionibus eadem origo quæ ludis ſcenicis. 288.b
Hiſtrionibus propriè & ludis Scena attributa, orcheſtra choro, & thymelicis addicta. 268.e
Hiſtrionibus propriè Scena attributa eſt: orcheſtra choro, vbi & thymele quadam erat. 256.e
Homerus coronarum vſum videtur obſeruaſſe. 23.e
apud Homerum variæ ſunt ſaltationes, vna eorum qui ſe in caput prouoluerent, altera pilariorum, quam Ariſtonicus Caryſtius cum Alexandro magno ſaltauit. 316.b
Homerum cur Plato vocet τρίτον ἀπὸ ἀληθείας. 295. b
Homeriſtæ olim verſus Homericos in Theatralibus circulis cum virga pronuntiabant. 227. d
Homo de Circo vilis dictus & infimæ ſortis. 192. b
Homines atque accipitres in Thraciæ parte ſuper Amphipolim ſocietate quadam aucupantur, hi ex ſyluis excitant aues, illi ſuperuolantes depriment, rurſus captas aucupes cum iis diuidunt. 400.a
Homines qua ratione boni, mali, fortunati, infortunatique dicantur. 230.e
inter Homines diobolares ſæpe Mimi repoſiti. 292.b
Homines à feris comedebantur in Circo cum lætitia circumſtantium. 439.c
Honori fuit apud Græcos in Theatro prædicari, dedecori in foro, in quo qui prædicabantur, ἀποκήρυκτοι dicti, qui in Theatro κηρυκτοί. 266.e
Honor aurigarũ induſtriæ propoſitus iuſſu Principis. 187.a
Hordeum vnius diei non potuit Prætorem bonis euertere, ſi alij ſumptus non fuiſſent. ibid.
Horreum quid propriè apud Latinos ſignificet. 184. d
Honorius qua ratione motus ludum gladiatorium ſuſtulerit. 88. a
in Hortis qui ad palatia Regum applicitι erant, quales fuêre Babylone horti penſiles, feras conficiebant Reges. 398. d
in Hortis qui inter Scenicos operam dediſſet, lege theatrali de infamibus non tenebatur. 243.d
Hoſpites & mulieres in Theatro Athenis ſpectabant ex loco qui dicebatur κερκίδες 265.b
Hoſtiæ opimæ quæ dicerentur. 68. b
Hoſtiæ in pompa triumphali ſuum habuêre locum. 53.e
Hoſtiæ paſſim triumphantibus cæſa. 62.a
Hoſtibus victis & cæde facta interdum decernebatur ouatio. 29. d
Hydraules, organarius dicebatur. 382. d. 383.a
Hydraulica qua dicta. ibid.
Hylax nomen canis, & vnde dicatur. 422. d
Hyllus Crocodilo perniciem conſciſcit. 423.e
Hymnis canendis qui viciſſent præmiis donabantur. 345.b
ſub Hypatio in ſeditione Circi periêre triginta quinque hominum millia. 174.c
Hypodoria aut hypophrygia rebus gerendis apta. 359.c. 360. a. & ſeqq.
Hyporchemata quis ſub Xenophonte viguiſſe ſentiat. 316.e
Hypoſcenium in Græco Theatro fuit ſub pulpito orcheſtra. 217.b
Hypotheſis dicta dramaticum argumentum. 230.b

I

ICario propter iuſtitiam & pietatem exiſtimatur Liber Pater vinum, & vitem, & vuã tradidiſſe, vt oſtẽderet hominibus quomodo ſereretur, & quid ex eo naſceretur, & cùm eſſet natum id, quomodo vti oporteret. 221.a
Iaculo, aut venabulo qui feras appeterent, generoſiùs venabantur, quales fuerunt Lacones, qui omnium primi venabulis ſunt vſi. 398. a
Iaculatores periti multi. 438. d. e. 439. a. & ſeqq.
Iambi & Triambi qui dicti. 233.e
Ida leonum mater. 421.e
Ignes in pegmatis accendebantur, per quos petauriſtæ membra ſtrenuè tranſmittebant. 272.e
in Illyrico quatuor equos in mare nono quoque anno Neptuno Hippio iacere ſoliti erant. 198. e
Ilicis vtilitas. 387.e
Imago iconica ter victori ex eius ſimilitudine expreſſa poſita. 189. a
Imagines Principum in pompa Circenſi cũ ſimulacris Deorum inferendæ, in thenſa & ferculo, ſicut imagines Deorum ſolebant, vnde mos natus. 153.c
Imagines eorum graphicè expreſſas libenter videmus, quæ non niſi cum dolore cernimus. 224.e
Imanis quid dicatur. 352.d
Imalis, cantiuncula piſtrinariorum ſeruorum. 378.a
Immoderatio in Circo, furorque in caueis exercebantur. 169.b
Immunditia omnis in Theatris exercita. 250.e
Imperatoris mos, priuſquã currum inſcenderet, qualis. 42. e
Imperatori re bene geſta, vbi cum exercitu ad vrbem reuerteretur, dabatur Senatus in campo Martio intra ædem Bellonæ, & quare. 16. b
Imperatori triumphanti quinam præirent, & qui ſequeretur. 60. c. d.e
Imperatorem triumphantem non ſemper ſecuti ſunt milites, maximè ſi vel alienis auſpiciis, vel alieno exercitu rem geſſiſſet. 61. e
Imperatores coronas diſtribuebant ſecundùm cuiuſque facinus. 24.d
Imperatores cùm intereſſent ſpectaculis, aliquid victoribus erogabant, alij parciùs, alij cumulatiùs. 411.d
Imperatores alienis ludis præmia & corollaria dabant. 188.e
Imperatores coronam ex lauro ſibi pangebant aut ſuebant. 32. a
Imperatores dicti quorum auſpiciis millia hoſtium cæſa. 15.b. *ſalutationes eorum.* ibid.c

Imperatores priuſquam habitu triumphali ciuitatem ingrederentur, militéſque donis militaribus impertirētur, Diis thura dabant. 17. d
Imperatores de rogatis à populo iudicabant, eique gratificabantur. 169. a
Imperatores iam inde à Conſtantini magni temporibus ludos Circenſis certis diebus ob Christiani nominis reuerentiam exhiberi prohibuerunt. 79. a
Imperatores cùm ludos ederent, epulum ſæpe populo dare ſolebant. 161. a
Imperatores Romani cùm prædam vrerent, diſcingebantur, vt religione ſe ſolui oſtenderent. 7. c
Imperatoris tanti fecêre acclamationes plauſuſque Circenſis, vt in acta publica diem quo exhiberentur, clamorémque ipſum populi referendum curarent. 185. d
Imperatores ducibus dena miliaria diuidere ſolebant. 19. a
Imperatores in equorum certamine coronas & alia proponebant. 187. c
Imperatores factiones ſæpe accendebant ad cædē vſque. 174. e
Imperatores in Theatro, vel Amphitheatro non niſi per curionem populo quid vellent ſignificabant. 323. b
Imperatores ouantes curru in vrbem inuehebantur. 29. c
Imperatorum in Theatro largitiones magnæ. 433. c. d. e
Imperatorum ſuggeſtus in ſpectaculis aureus. 151. b
Imperatorum faſces perpetuò laureati erant, & quare. 34. a
Imperatorum triumphis Laurus adhibebatur, ſed non quanis. 31. e
Imperatoribus corona ciuica ſacra, & in eorum veſtibulo poſita. 26. e
ad Imperij Conſtantinopolitani infima penè tempora ludi Circenſes perdurarunt. 88. d
in Imperio Romano fuiſſe percelebres venatores, qui auctoritate Iudicis certo pretio inuitarentur, vnde conijciatur. 410. e
Impudicitiæ conſiſtorium erat Theatrum. 250. e
Indi maximè & Brachmanes manè cùm euigilaſſent precibus functi ad Solis ortum ſaltabant. 318. c
Indumenta à choragis ſumi ſolebant, quæ Ædiles præbenda locabant. 260. d
Induſtria aurigæ in Circenſi curriculo in quo poſita. 137. e
Infamia notati an fuerint transfugæ, noxij, fugitiui, ad cultrum damnati, & ab ipſis nati. 453. d. e
Infamis, qui publico Theatro & promiſcuo ſpectaculo operam ſuam exhibuiſſet, non qui ſcena priuata. 244. a
Infames erant omnes qui quæſtus causâ in Scenam prodibant. 262. a
Ingenuus currere non debebat niſi in ſacro certamine. 178. e
Iniuriam Plautus facit Elephanto, & quomodo. 454. a
Iniuriarum actiones extra ſtadium non obiectabantur. 187. e
Inſania, leuitas, vanitas, tria Circi vitia potiſſima. 171. b
Inſcriptio ab Auctore pro titulo, vel elogio, vſurpatur. 40. b
Inſignia & arma quibus hodie nobilitas vtitur vnde orta. 19. e
Inſignia triumphi quænam olim fuêre. 39. d. e. 40. vbique.
Inſignis Iouis habuêre triumphantes, & quæ. 45. c. d
Inſignia quæ gentis vel familiæ erant, noſtratibus arma ſunt. 186. a
Inſignibus agitatores, quibus internoſcerētur, vtebātur. 185. e
Inſtrumentum phonaſcicum ad quid neceſſarium. 346. b
Inſtrumenta ad venationes multa, & quæ. 439. e
Inſtrumenta varia quibus equi procurati. 211. a
Inſtrumenta, quæ fidibus intenta pulſantur, ſunt inter ſe cognata. 388. d
Inſula ludianorum quales. 291. a. *ſaltatoria etiam à Plinio vocantur.* ibid.
Ionica ſaltatio in primis fuit inhoneſta. 301. c. *dicebatur βαύκισμος.* ibid.
Ionicum Siculi ſaltabant in honorem Dianæ. 317. e
in Iouis Feretrij æde Iulio Cæſari, quaſi manu ducem aliquē hoſtium cæcidiſſet, ſpolia opima dicata ſunt. 68. c
Ioui Capitolino quinquennale certamē triplex inſtitutū. 243. b
Ioui victori interdum arma, & ſpolia cremata ſunt. 7. a
Ioui Latiari homo mactari ſolitus ludis. 70. a. *Ditem nonnulli eſſe putarunt.* ibid.
Ἵππος Græcis dictus ἀπὸ τοῦ ἵπτασθαι τοῖς ποσί. 205. a
Ἱππόδρομος pro quo ſumatur. 78. a
Iſmenias tibias Corinthi ſeptem talentis emit. 369. b
in Italia qui primi armatam ſaltationem ſaltarunt, Salij dicti. 314. d
Italica ſaltatio conflata erat è cordace, emmelia, & ſicemnide. 316. d
Itali ſub Gothis equos ſtudioſè alebant. 208. c
Ithymbici ſaltatio fuit Baccho ſacra. 317. b
Iugū boū equis impoſuit victor Quintius Cincinnatus. 44. c
Iuga tria in veteribus inſcriptionibus tres equi vocabantur. 186. e
Iulianus perfuga quidem à fide & deſultor, ſed philoſophicæ grauitatis ſtudioſus, infrequens in Circo fuit, neque totum ibi diem ponere ſuſtinuit. 168. e
Iuli & Demetriuli quid ſint. 352. d
Iulij Cæſaris magnificentia triumphi ſui cœna in quo apparuerit. 65. d
Iunius Meſſala patrimonium ſcenicis dedit. 252. d
Iuno Tropæa cur dicta. 7. a
Iunonis occulta ſacra Samothracas Deos non ſatis aptè nonnulli dici volunt, ab Hebræa voce ſathar, *& cur.* 125. b
Iupiter ille qui Romæ ſanguine humano proluebatur, Saturnus intelligi poteſt. 403. a
Iupiter Feretrius à Romulo vocatus à ferendis ſpoliis. 68. e
Iuriſconſulti eos eſſe liberos negant, qui contra formam humani generis conuerſo more procreantur, putà monſtroſa, aut prodigioſa. 287. a
Ius ἀπολείας Athenis hereditarium fuit, tranſibátque ad maximum natu. 266. c
Ius triumphi non dabatur niſi quinque millibus hoſtium cæſis. 13. d
Iure gentium captiui capientium aliquando ſerui fuêre. 58. a. *aliàs ſub corona venditi, vel militibus diuiſi.* ibid.
Iuuenales ludi priuati erant. 243. e
Iuuentutis ædem in Circo maximo C. Licinius Lucullus dedicauit. 93. a
Iynx fiſtula vnius calami. 370.

L.

Lacedæmonij penulam ludis excogitauerunt, & quare. 170. a
Lacedæmoniorum aduerſus Timotheum Mileſium citharœdum decretum. 390. d. e. 391. a
apud Lacedæmonios ſolos pyrrichen perſeueraſſe ſcribit Athenæus, quam ab anno ætatis quinto omnes diſcerent. 316. c
Laconibus ſaltatio terribilis fuit, in qua Sileni, & Silenis Satyri impoſiti ſubtus in orbem ſaltabant. 317. b
apud Lacones Satyræ dictæ ſunt ſcaphæ racemorum. 238. d
Latus vbi naumachiæ habitæ, dicti etiam euripi, quia longiores quàm latiores. 128. d
Lampadem mittendis quadrigis ſignum ſacris certaminibus Græciæ fuiſſe quis oſtendat. 119. b
Lamproteram ſaltabant nudi cum turpibus verbis. 318. a
Lapidis albi ramentis, minio, aut chryſocolla Circus ſternebatur. 93. c

Laqueus,

Laqueis, viſco, calamis, auibus illicibus & prædatricibus veteres ad aucupia vtebantur. 399.c
Largitiones Imperatorum vbi fierent. 268. a. *è loco edito miſſilia dabantur, teſſeræ ſpargebantur in populum, pecunia, aues, & cætera id genus.* ibid.
Largitiones variæ Imperatorum per teſſeras in theatro. 433. b. c. d. e. 434. a. & ſeqq.
Laruæ, quas in zoris & cernuationibus ludicris ruſtici ori apponebant, vt eſſent magis ridiculi, oſcilla dictæ. 276.a
Larus ſacer eſt Herculi ob voracitatem. 286. d
Laſo primus muſicam mortalibus diuulgauit. 342.a.b
Latini veteres nunquam niſi in vocali aſpirationem vſurparunt. 5.e
Laurus pacifera; lætitiæ victoriæque nuntia à Romanis habita. 32.b
Laurus non capite tantum, ſed & manu gerebatur, & quare. 33.c
Laurus victoriæ nuntia. 15.d.e
Laurus ignita, Soli & Marti ſacrata, ab Apolline nata dicitur. 31.b
Laurea ſuccenſa crepitanſque prima anni die bonum omen erat. 31.d
Laurea qua populus in triumpho vtebatur, è foliis lauri, vel baccis erat; triumphaliſque faſcia candida carebat. 35.a.b
Lauream ex Pannonia allatam Nerua in gremio Iouis collocauit, 34.c
Laurea coronati qui hoſtem fugientem ſine conflictu proſtrauiſſent, & quare. 33.b
Laureæ fuere olim triumphantium coronæ, poſtea aureæ. 35.b
Legationes vndique miſſæ ad Cn. Manlium victis Gallogræcis & quare. 59.c. & 66.a
Lemniſcus apud Medicos, quæ vulgò dicitur vne tente. 36.b
Lemniſcum à lana dictum putat Feſtus, alij à lamina. 36 a
Lemniſci pro filamento aut lanea faſcia vſurpati. 36.a
Lemniſci, faſciolæ coloriſſæ ſunt dependentes ex coronis. 189.e
Lemniſci faſciolæ erant coloroſæ laneæ, vel aureæ. 35.e
Lenæum Bacchi feſtum in agris celebratum, & cur. 221.e
Leno pallio varij coloris tegebatur, meretrix lutea veſte. 320.b
Lenonem in Scena qui agerent, erant recalui ſtri. 327.d
Leo magiſtrum quondam ſuum ab impetu beſtiarum protexit. 448.d
Leo, ſaltationis genus terribile, & formidoloſum. 317.b
Leonis ingenium in conflictu. 437.d
Leones, tigrides, Elephanti, Crocutæ, Rhinocerotes, Crocodili, hippopotami, leopardi, vrſi, Panthera, ſpectaculo theatrali publicabantur. 421.a.b. & ſeqq.
Leones rugiunt. 422.d & 423.b
Leones capere arduum quondam operis erat, foueis maximè. 413.d
Leones ad venatum ab Indis formati. 427.b
Leones pauent ſi viderint Elephantes confertos. 426.c
Leones rotarum verſata facies terret. 432.a
Leonum rugitus, tonitrua, vel frago ſa murmura appellantur. 422.b
Leopardi rictant. 423.b
Lepidi & ſalſi, qui & εὐτράπελοι in laude fuerunt, eutrapeli, ſcurræ & paraſiti in vitio. 282 a
Lepuſculi leonem in Circo ſæpe fatigabant. 435.d
Lepus vagit. 422.e
Lex de triumphis irrogabat pœnam iis qui cæſorum hoſtium in prælio, vel amiſſorum ciuium falſum numerum Senatui retuliſſent. 13. d. *de vtroque numero apud Quæſtores iurabant poſt ciuitatis ingreſſum.* ibid.e. & 15.b
Lex Roſcia equitibus integra fama & fortuna quatuordecim primos gradus in ſpectaculis attribuit. 148. e. *fuit ſæpe neglecta, & ſæpe reſtituta ab Imperatoribus.* 149.a
poſt Legem Pappiam Poppæam multa quæ ſenibus honoris cauſa deferri ſolita erant, ad maritos fuere translata. 150.b
Leges citharædorum in theatro quæ fuerint. 393.b
Liberalia honorem Liberi Patris manifeſtè ſonabant: Libero enim à ruſticis primò fiebant pro beneficio vini demonſtrati. 221.b
Liberalia ludi dicti ſunt, & quare. 242.b
Lictores tunicis puniceis amicti in triumpho ſolebant Imperatori præire. 60.d
Lictores deſignatorum miniſtri excitabant loca occupantes in ſpectaculis. 149. c. *quæ eſſet formula.* ibid.d
Linea variis auium pennis contexta in venatione ſyluatica, formido nuncupata. 397. e. *optimè expreſſa.* ibid.
Linea duplex in Circo, alia in carceribus, vnde ſpatium curſores arripiebant; alia ad metam, quæ conuerſionem & ſpatia aurigarum regeret. 130.e
Lineæ in orcheſtra ducebantur apud Græcos, vt chorus ordine ſtaret. 263.a
Literæ laureatæ, tabellæ laureatæ, faſces laureati. 15.d.e
Literas hieroglyphicas Chaldaica ſigna quidam appellant. 126.d
Locus ſuus cuique attributus in Theatro, Repub. Romæ conſtituta, ne turba eſſent. 265.e
Loca in quibus ſedebant ſpectatores in cauea Theatri, dicebantur θῶκοι, ἕδρα, θεωρεῖα, κερκίδες. 264.e
Loca gratuita fuere in Circo, quæ de nocte occupabantur à plebecula. 146.e
Loca per quæ pompa duceretur, velabantur, ne ſacra profanorum oculis paterent. 158.c
Loca popularia quæ dicta. 244.a
Locarij dicti pauperrimi homines, qui loca commoda ſpectaculis in popularibus occuparent, quæ deinde locarent ditioribus. 149. e. *an iidem fuerint qui redimebant à Cenſoribus officinas quæ erant in porticibus Circi, & cœnacula, quæ deinde ſpectatoribus locarent.* ibid.
Λογεῖον & θυμέλην *Græci quid vocarent.* 253.b
Logei altitudo pedum decem fuit apud Græcos, cum Romæ pulpitum proſcenij altum fuerit pedes quinque. 218.a
Longitudo Circi pariete interiecto in æqua vtrinque latera diuidebatur, hinc dextrum, illinc læuum, dextris & læuis oſtiis oppoſita. 95.a
Lucar Athenis pēdi ſolitum ab iis qui locum in Theatro habere vellent. 265. d. θεατρῶν *pendebatur.* ibid.
Lucaris *etymon.* 329.?
Lucilius in Satyra ſummam laudem conſequutus eſt. 237.b
Lucilij Satyræ mordaces, Græcorum ludicra ac ridicula. 241.d
Ludicrum Circenſe in Inſula primum Tiberina datum eſt, nullo ad id certo conſtituto loco; ſed ab altera parte Tiberis pro meta erat, ab altera enſes. 88.c
Ludicrum venationis quotuplex. 415.b
Ludicrum Curule vetuſtiſſimum apud Elidem fuiſſe quis indicet. 90.b
Ludicrum quinquennale Neapoli inſtitutum. 243.a
Ludicri cruenti origo à quibus manarit. 401.d
Ludij luperci dicti. 314.d
Ludij quo ſaltationis genere vſi ſunt, Cureticum fuit. 157. d. *non tamen Curetas æquè imitabantur vt Salij, nec cantu, nec ſaltatu.* ibid.
Ludij, ſicut & ludi ipſi, à Lydis profecti & appellati ſunt.

Aurigæ coronati ex quo loco ludos in Circo ſpectabant. 146.b
Aurigæ decem tantùm in Olympia decurrebant, qui numerus legitimus. 117.b
Aurigæ diuerſas appellationes ſortiti ſunt, & quas. 179. a
Aurigæ nobiles qui recenſeantur. 136.a
Aurigarum, agitatorúmque factationibus multi tumultus Conſtantinopoli concitati. 86.b
Aurigis victoribus aurum poſtulare Romæ moris fuit. 188. b
Aurigas quoſdam ob artem & peritiam ſibi poſcebat vtraque factio. 177.c
Aurigarios mercede palmarum fraudare non dedignabatur Nero. 180.b
Auroræ dantur equi λάμπων, & φάεθων. 199. c. *quidam Pegaſum tribuunt.* ibid.
Aurum coronarium Romæ vnde. 59. c. 332. d
Authorati qui dicti. 448.b

B

B*Acchus cur Triambus dictus.* 10. c. *primus omnium India ſubacta triumphum duxit.* ibid.c
Bacchus omnium primus coronam ex hedera capiti ſuo impoſuiſſe creditur. 23.d
Baſtriaſmus, Apocinus, Strobilus, Apoſeſis, ſaltationes ἀσελγεῖς ἐν τῇ τοῦ σώματος διαφορᾷ. 317. b
Balimachiæ ſaltationes Concilio Tolet. III. vetantur. 315. a
Βαλλισμὸς, *ſaltationis genus, cuius nomen hodie frequens in Italia, & Gallia.* 315. b
Balliſtea dicuntur cantiunculæ ad quas pueri ſaltant. 315. a
Baltheus inter dona bellica fuit, & quomodo ducebatur. 18. d. e
Barbiti origo vnde petatur. 394.c
Bardi veteres Galliæ vates virorum illuſtrium geſta dulcibus lyræ modulis concinnuerunt. 390. a.b
Barri barrire eſt. 422.c
Baryllicha ſaltatio, in qua ſaltabant mulieres, Apollini & Dianæ ſacra. 317. b
Baſſarides, ſeu Bacchæ nebride amictæ ſaltitabant. 313.c
Bathyllus Alexandrinus libertus erat, & delicium Mæcenatis. 315. a
Bathyllus & Pylades ſaltationis pantomimicæ repertores. 302. b
Batrachiſmus, pars citharæ, & quæ. 387.c
Baubari *vox canum.* 422. d.
Bellicrepam ſaltationem in armis Romulus Romæ inſtituit. 312.b
Bellonæ ædes prope Circum erat Flaminium. 96.c
Belliſarius è manibus ſeditioſæ turbæ Imperatorem eripit. 174.c
Belliſarij triumphus à Zonara in Circo deſcriptus. 133.a
Belus, Saturnus, Iupiter Babylone à quibuſdam pro vno eodémque accepti. 403. a
Beſtiæ intractabiles conſuetudine & cibo facilè manſueſcunt. 418. c. 435. d
Beſtiæ ex feritate magis quàm ex animalis genere accipi debent. 447. d
ad Beſtias dari, & obiici beſtiis qui differant. 449. a
ad Beſtias damnari quàm graue ſupplicium. 448. c. & ſeqq.
Beſtiarij venatione Circenſi Ioui mactati. 70. b
Beſtiarij an fuerint infames. 453. d
Beſtiarij ſine miſſione qui dicti. 451.b.c
Beſtiarij & gladiatores duabus de cauſis dati. 405. c
Beſtiarij qui dicantur. 445. b. c. 446. a. 447. a
Βιττάρμονες *dicti qui ſolemni epulo ſaltarent, quibus Iudices præmia pro merito decernebant.* 310.b
Bigæ à quibus repertæ putentur. 199. c
ante Bigas, & quadrigas certantes ex vtraque parte carcerum duo parua fuêre Mercurij ſimulacra, funem ſeu catenulam manibus ante carceres tenentia, quibus equi, & quadrigæ apertis iam cancellis, ne ante ſignum à Magiſtratu datum currerent, coërcebantur. 114. b. *ſigno dato, ita funes compoſiti erant, vt ex Hermularum manibus miniſtrorum opera ſtatim elaberentur, & equi currerent.* ibid.
Bigis, aut trigis olim non vectabantur, ſed ſingulatores erant, quales Caſtor & Pollux Cyllaro equo vſi. 90.c
Birri canuſini in ludis Circenſibus ab Atrebaticis dati. 242.c
Blandinæ martyrium. 451.c
Bombi erant grauiore ſono, imbrices leniore. 334. c
Bombycum cantus ſanaticus. 380.b
Βωμολόχους & γελοίους *quos Græci vocarent.* 284.c
Boue pro primis ſpoliis, pro ſecundis ſolitaurilibus, pro tertiis agno publicè ſacra fiebant. 68.d.
Boues auricornes & cretati, qui ad Clitumni paſcua in eam rem alebantur, in Capitolio à triumphantibus immolati. 64. c
Boues auricornes vittis & infulis coronati etiam in pompa triumphali poſt tubicines ſequebantur. 53.c
Boues mugiunt. 423.b
Boues Dianæ Perſicæ vltra Euphratem ſacræ, quæ nota inſignitæ. 209.c
Βραβευταὶ *qui Græcis dicuntur, an iidem deſignatoribus.* 323.c
Brauia, præmia, coronæ, ſtatuæ, tituli, elogia victoribus decreta. 186. c
Bubo bubulat. 423.a
Buccina aut cornu qui in viuaria varia animantium genera conuocant, Orphei Varroni dicti. 399.a
Bucephalus equus cui iniuſtum eſſet bouis caput. 205. c. *ſimulacrum eius Lyſippus ære dedit.* ibidem. *cùm domari non poſſet, à Sole auerſum Alexander domuit.* 206. a. *ſedecim talentis emptus ex Philonici Pharſalij grege.* ibid. b
Bucoliaſmus, cantio ducentium ad pabula armenta. 378.b
Bucoliſmus quid ſit. 352. d
Bulla triumphantium, & quid in ea continebatur. 45. c
Butio bubit. 423.a

C

CAballi *etymon.* 205.a
Caballi numeroſi phaleratique aurigis poſt alia præmia dati. 188.c
Caballorum prædis cur Prætor Circenſibus appellatus. 120. b. c
Caducei inſtar erat munerum editoris virga. 164. c
Cædes cùm in Scena fieret, ſæpe noxij adhibitis in quorum corpora ſæuiretur. 295. a
Cælum aſtris coronatur, ait Heſiodus. 23.c. 24.c
Cœli cortina vnde dicta. 142. d
Cœli motus polum perpetua dextratione circumagit. 140.b
Cœna Comœdis diſtincta, & quare. 350.c
ad Cœnas Principum à Scena traducta eſt pantomimica ſaltatio. 308.d
Cœnacula propriè dicuntur ſuperiores domus contignationes. 169. c
è Cœnaculis amicorum, libertorúmque Circenſes Auguſtus ſpectabat; interdum è puluinari. 147.d

Cœna

Canationem Domitiani, micam auream Martialis vocat, quia mortui cranium è tholo ſuſpenſum eſſet. 276.e. is mos profectus ab Ægyptiis. 277.a
Cæſar quinque triumphos egit, & quales eorum apparatus. 16. e
Cæſar poſt triumphum vbique & perpetuò laurea coronatur. 32. d
in Cæſaris triumpho quot coronæ. 60.a
Cæſaris triumphus quamdiu durarit. 48. b
Cæſaris Dictatoris equus nullum alium dorſo recipiebat. 266. b. humanis ſimiles priores pedes habuiſſe traditur, atque hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. ibid.
Calami ab Ariſtotele deſcripti, & à quib. reperti. 370.c
Calami, fiſtula, auena paſtoribus tribuuntur. 370.a
Calamis canere, quid olim eſſet. 381. e
Caligula nonnunquam noctu ſaltabat. 315.c
Caligula Praſinæ factioni ita addictus, vt in ſtabulo cœnaret. 174. e
Caligulæ miſſilia quæ, & quot. 433.c
Callinicus victoribus canebatur, vt Io triumphe. 350. d
Calui ridiculi in eorum fuerunt ordine qui per riſum inter ſcabilla incinebant & excipiebant. 328. a. duo ſunt genera, quorum aliis pili defluxêre, qui Græcis φαλακροί, & ἀναφαλαντίαι, aut ἀναφαλάντοι dicti. ibid. alij raſi. ibid. Iulius Cæſar, & Otho Imperatores profundè fuêre calui. 328. b. Fœminæ rarò caluæ ſunt, rariùs quæ à mulierum conſuetudine ſemper abſtinuerunt. 328. b
Calui quare contempti fuerint. 327. d. illis licebat qui pudorem tantillum exuerant, eſſe miraculorum patrat-oribus. ibid. e. qui libertate donabantur, calui item erant. ibid.
Calyce, cantiunculæ ſpecies. 348 d
Calix victori in certamine & curſu datus apud Scirrhas. 187.d
Cameli blaterant. 423.d
Camelorum quadrigæ à Nerone ludis Circenſib. commiſſæ. 183. a
Camelopardali, tigrides, & cætera talia ad triumphi pompam per ordinem ducebantur. 54.b
Campi vox ſiculis propria, iuxta Heſychium, à quibus Romani deinde mutuati ſint. 88.a
in Campo Martio copiæ in ordines digerebantur, vt primo diluculo triumphus duceretur. 16. e.d
Camptaules quis dictus. 347.a
Canceri ab antiquis dicti, qui nunc per diminutionem vocantur cancelli. 111.b
Canephoræ Dionyſiis erant virgines ingenuæ, quæ caniſtra capite gererent, in quibus omnes primitiæ repoſitæ eſſent. 222.a
Canis vertagus dictus qui vertit, & agit feram. 402. a
Canis Indicus vrſos, apros, damas in Circo contemnebat. 437. e. cum Elephante & Leone congreſſus. 438.a
Canes ipſi & Elephantes miracula patraſſe memorati. 271.b
Canum eſt hirrire & ringi. 422. c. plures eorum voces. ibid.
Cantandi ſaltandique ſtudia nunc obſcœna effeminatos tenent animos. 351. a
Cantica Græcorum varij generis. 348.e
Cantica & pſalteria in cœnis adhibebantur, & ad quid. 352. a
Cantica quæ à ſaltatoribus corporis ac motuum agitatione depingebantur, dicta ſunt ἐμπορχήματα. 302.a
Cantica Chori quare interpoſita. 356.a
Cantiunculæ vulgares & variæ in theatro cantatæ. 348. c. d. 349.e
Cantilenas ſuas ruſtici certis pedibus primi omnium aſtrinxerunt, alterníſque canentes per eam ludorum licentiam feſcennina dicta iacere cœperunt. 220.b
Cantores canticorum turpium in conuiuia introducti. 351.a
Cantores quare fabarij appellati. 350.b.c
Cantus in ſcena qualis. 347.c
Cantus alius fit voce, alius pulſu, alius flatu, alius tactu. 364 d
Cantus harmonicus ad quos pertinebat. 344.d
ſine Cantu ſuus vetuſtiſsima ſaltatio, κωφὴ ὄρχησις dicta. 318.b
Cantus lenes in orgiis Bacchi ſolemnes in ouatione adhibebantur. 30.a
Caprarum chelæ pro plectro vſurpata. 365 e
Caper, vitibus noxium animal, dabatur pro præmio, & quibus. 229.a
Caput Imperatorum toga picta obuolutum, & quare. 47. c
Capite prono accernuo qui ſaltabant, κυβιστᾶν & cernuare dicuntur. 273. c
Capitibus raſis ſequuti triumpho ſpeciem dedêre, qui ſeruitute exempti fuerant. 59.e
Capitolium captiui non ingrediebantur. 55. d
Capitolium Romæ ſignis militaribus ornari ſolitum. 1. a
in Capitolium per quot gradus aſcenderetur. 63 e
in Capitolium quo itinere triumphans Imperator tenderet. 62. c
Captiui propriè vel noxij feris obiiciebantur. 446. c. d
Captiui iubebantur occidi priuſquam Imperator Capitolio exiret. 56.e
Caracalla in aurigam cui fauebat cauillatum populum pœnis affecit. 175.a
Caracem, ſeu characem qui interpretetur Auctor. 114 e
Carceres Circi nomen reppererunt, quod illis equi quaſi carcere clauſi tenerentur. 11. b. à Græco vocabulo κάρκαρον factam vocem Auctor arbitratur. ibid. alij à cancro, vel cancere pro cancello. ibid.
Carceres duodecim, vel potius crypta, & oſtia erant, & ianua qua Conſules in ſuam ſedem ludis Circenſibus aſcenderent. 92. c
Carceres in Circo dicti, quod equi coërcerentur, ne inde exirent, antequam Magiſtratus miſiſſet. 92.c
ad Carceres vnde in ſpatium exibant equi, Circus latior fuit quàm longior, & quo longiùs procedebat, eo anguſtior fiebat, vt obeliſci iacentis figuram redderet. 95. a
Carcerum variæ appellationes. 111. e. & ſeq.
Carratidis ſaltatio Dianæ fuit ſacra. 317.b
Carmen qui condidiſſet quod infamiam flagitiúmve alteri afferret, XII. Tabulis capite condemnabatur. 240. d.e
Carmen exametrum à quo repertum. 395. c. 396.a
Carmina ſpondialia quæ dicta. 375.c.
Carmina iocularia triumphantis currum ſequentes qualia canerent. 61.c
Carpophorus venator Circenſis monſtri loco fuit, & quomodo. 442. c. d.
Cyrus philoſophus Circum admirans quid Theodoſio dixerit. 101. c
Caſaubonus hæſitat circa vocem Satyræ deriuatam à Satyris, eique ab Auctore optimè reſpondetur. 239. b

Digitized by Google

Index rerum,

Caſtella data in triumpho deferenda. 59.c

Caſtrenſem coronam dabat Imperator primo hoſtium caſtra introëunti. 27.e

Caſtoris oua, & Delphini Neptuni, columnaque Seſſiæ, Meſſiæ, Tutelinæ, & cætera id genus, in Circo Rom. viſebantur. 110.b

Caſtori & Polluci equos à Mercurio diſtributos quis narret. 193.a

Caſtori & Neptuno ſacri erant ſingulares equi. 192.e

Caſtrorum locum apud Actium quibus vſus fuerat Auguſtus, exornatum naualibus ſpoliis, Neptuno & Marti conſecrauit. 3.b

Catabaucaleſes, cantio nutricum. 378.b

Casabolus, locus dictus eſt vbi publicè feræ alerentur. 403.e

Cataſtropha, pars Comœdiæ, quid ſit. 235.b

Catulus glaucitat. 422.e

Catulus certus Ptolomæo dono datus linguâ Græca nutritus eſt, & loquentes intellexit. 427.d

Cauea non tantùm dicebatur vbi gladiatores depugnarent, aut in qua feræ clauderentur, ſed in ipſis etiam gradibus erat ſumma, ima, media cauea, vbicunque ſpectacula ederentur. 94.a.

Cauea in Circo dicebatur vbi populus ſpectabat. 144.d. *quidam eam ad Theatrum referunt, atque à Circo diſtinguunt.* ibid.

Caueæ theatri quomodo diſtributæ. 249.a. *& pro cuneorum parte, & arena triumphi poſita.* ibid.

Cauearum varia fuêre genera, variaque acceptiones. 413.a

Celebritas Dionyſiorum olim fiebat populariter & hilariter. 221.e. *amphora vini, & flagellum vitis in medio ponebatur: deinde vnus aliquis trahebat hircum, alius ſequebatur ficuum arculam ferens; ſuper omnia fallus.* ibid. *ea omnia poſtea exoleuerunt, & in eorum locum ſucceſſerunt auro diſtincta veſtes magnificæ, iugis agitatis & perſonis.* ibid.

Cellæ frequentes fiebant in Theatris, vnde aër repulſus maiorem ſonitum efficeret. 260.b. *fuerunt etiam ad alios vſus.* ibid.

Cenſores renaſcentia Theatra deſtruebant, & quare. 246.b

à Cenſoribus equitum Romanorum equi probabantur. 196.a

Centauri dicti, quia equis vecti κεντοῦντες ταύρους. 201.b

Κεραυνοσκοπεῖον, Θεολογεῖον, Ἐγκυκλεῖον, *in Scena quæ loca eſſent.* 256.d

Cereales ludi quando exhibiti. 103.e

Cereris & Herculis Pompeiani ad Circum maximum templa fuêre. 93.a

Cereri & Libero Patri ludi ſcenici dicati. 109.b

Cernoforum ſaltatio fuit quam ſaltabant crateras tenentes. 317.e

Cernuatores corpore ſinuato, & in ſpiram contracto in caput ſe prouoluunt. 270.c

Certamen Olympicum, quod Hercules in honorem aui materni Pelopis ediderat, Iphitus nepos Herculis inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno 408. 90.a

Certamen infelix cum feris velle contendere. 444.b

Certamen Olympicum plures metas habuit, quæ flecti & circumagi deberent. 136.d

Certamen muſicum, & gymnicum Neapoli. 338.c

Certamen quinquennale Romæ inſtitutum à Nerone. 143.a

Certamine Dionyſiaco, qui eius daduchus erat, manu lampadem tenens, quæ verba pronuntiaret. 221.e

Certamina omnia, panegyres, celebritates Athenis ortum habuêre. 401.e

Certamina leuiora apud Græcos antemeridianis horis facta. 144.a

Certaminibus non tantùm aurei dati, verùm etiam & veſtis ferica, & alia id genus munera. 411.e

in Certaminibus quæ primùm propoſita. 337.c

in Certaminibus Circenſibus largitio primùm in Athletas facta. 187.e

in Certaminibus ſacris duodeno circuitu meta circumagebatur. 136.b

Cerniealia in Theatra ferri ſolita Athenis. 251.d

Ceruorum aut hinnulorum pelle tegebantur venatores, vt feras allicerent, cauebantque ne coccinati Tauris, albati Elephantis apparerent. 413.a

Ceruorum eſt glocitare. 422.e

Ceruſſa & minio vultum quis ante alios obduxerit. 222.e

Χαλκολόγοι, *æruſcatores dicti, qui à populo theoricon exigebant.* 329.a

Chamulci erant inſtrumenta rotis verſatilibus, quibus obeliſcus impoſitus poſtrema terram verrens tractus eſt. 127.c

Charinon ſaltatio fuit. 318.a

Chelys vnde dicta. 386.c

Chironomia dicitur lex geſtus ab Heroicis profecta temporibus. 306.c

Chlamyde aureis ſtellis diſtincta vſus eſt Nero. 38.a

Chordæ citharæ dicuntur inteſtina. 391.a.b

Choragia quo ſenſu veteribus vſurparentur. 260.d

Choragi quinam olim dicti. 358.c.d.e

Choraules in choro tibia canebat. 309.b.353.b

Choreas in ſacris ſuis ducebant Græci à læua ara ad dexteram, vt motum cæli ab ortu in occaſum imitarentur, poſteà redibant à dextra in ſiniſtram, vt errantium ſtellarum curſum exprimerent. 318.d

Choregium quid dictum. 355.d.358.d

Chorus tragicus hypophrygia vſus, & quare. 359.c

Chorus à quo primùm repertus. 354.a

de Chori canticis præclarus Senecæ locus. 353.e

Chorum, & fiſtulam ſibi præcinere voluerunt Pylades & Bathyllus. 309.a

Chori quomodo inducti, & reuocati. 355.c

Chori cyclici quinam olim dicti. 356.c. *& quid encyclij.* 357.a

Chororum multiplex diuiſio. 355.e

poſt Choros armatos chori Satyrici tranſibant in pompa. 238.c

Chorici, & thymelici Romæ in pulpito Theatri canebant. 260.c

Chorodidaſcali quinam appellati. 359.a

Chriſtiani frequentiùs ad beſtias damnabantur. 448.c.d

Chriſtiani etiam magno ſtudio ad ludos Circenſes ferebantur. 172.e. 173.a

Chriſtiani à ſpectaculis cruentis, atque homines paulo humaniores abhorruerunt. 407.c

Chriſtiani ſub Nerone pro cereis nocturno ſpectaculo in arena arſerunt. 501.d

Chriſtiani pellibus ouium tecti à Nerone leonibus obiiciebantur. 415.b

Chriſtiani coronas neglexerunt, floribus tamen ſparſis vſi ſunt. 30.d

à Chriſtianis ob impudicitiam adeò damnati ſunt ludi Theatrales, vt vir vxorem repudiare poſſet, quæ præter eius voluntatem ſcenicas voluptates aucuparetur. 297.b

Chroma, pars muſicæ, quid ſit. 342.e.343.a

Chryſocolla lutea eſt, & minium rubeum. 93.c

Χρυσόπαστα *vocantur veſtes auro intertexta.* 325.b

Cicada fritinit. 423.a

Cicer ab Editoribus in Circo dari ſolebat, imò & faba. 190.e. 191.a

Ciconia

Ciconia crotalum apud Ægyptios dictus. 365.c
Ciconia glotorat. 422.e
Cicures eſſici dicuntur feræ, & quid cicuria enniana. 424.e
Cinodi dicti ſunt apud veteres ſaltatores, vel pantomimi. ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα, vel ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ αἰδοῖα. 308.b
Circus ab Imperatoribus quibuſdam auro, minioque magnificentiæ cauſâ conſtratus. 153.e. *vulgò ramentis lapidis candidi ſternebatur.* 154.a
Circus Romæ non vnus fuit, ſed plures. 95. b. *maximus, omnium nobiliſſimus, Tarquinij Priſci opus. ibid. ſitus erat inter Auentinum & Palatium colles. ibid. Tarquinius* 30. *tribubus ſedes diuiſit, vt iam non ſtantes, ſed ſedentes ſpectarent. ibid. euripo Circum hunc circumcinxit, tres addidit porticus lapideas, cum ſubſelliis & foris, ſic vt ex tribus vna fieret in ambitu Circi, quæ* 150. *hominum millia caperet.* ibid.c
Circus Flaminius qualis ſit habitus. 97.e
Circus non modo Neptuno, ſed & Soli, Caſtori, Polluci, Pollentiæ, plurimiſq; aliis Diis ſacer erat. 109.d
Circus nihil extra baſim habuit proiecturæ ante Tarquinij Superbi ætatem, nullas culcitas aut thoros vbi populus ſub tecto aſſidere poſſet. 145.c
Circus fuit longior quàm latior, ſiquidem habuit longitudinem trium ſtadiorum, latitudinem vnius. 94.e
Circus quibus diis dicatus. 107.d.e.108.a.& ſeqq.
Circi naufragium aut ad metam fiebat, cùm detergerentur rotæ ad ſaxum, aut in ſpina Circi, cùm currus & equi fortè inter ſe concurrerent, & quaſi arietarent. 141.a
Circi celebritas tanta fuit, vt nullum eo ſplendidius, oculiſve gratius ſpectaculum in Italia, Græcia, reliquóque Romano Imperio dari potuerit. 87.a
Circi Conſtantinopolitani arcuati fuerunt carceres, ſed in fornicum vertice quatuor equi æris auro inducti eminebant. 111.c
Circi maximi duæ fuêre partes, Circus primus, vbi prima meta; intimus, vbi meta vltima. 95.e
in Circi medio præmia proponi ſolebant. 187.b
Circi caueæ erant fornicatæ, ne qui in vna cauea ſederent, officerent eorum lumini qui in media & ſumma. 144. d
Circi pars quæ Auentino proxima eſt, & ipſe collis Auentinus ſub Tiberio conflagrauit. 92.d. *collapſum Circum ampliorem, & elegantiorem Traianus reſtituit.* ibid.
in Circi aditu vel in Theatri proſcenio ſtatuæ victorum collocabantur. 186.e
in Circo Romano, euoluto ad metam ſexto ſpatio, palmam victori populus flagitabat. 137.d
in Circo Conſtantinopolitano porticus extructa. 145 d
in Circo tres præmium accepêre, qui primus, qui ſecundus, qui tertius metam circumflexerat: ſed primus propriè victor renuntiabatur. 78.a
in Circo res furto ſubtractæ ſub crepuſculum veniebant. 192.a. b
in Circum & Amphitheatrum omne genus feras induci moris erat. 416.e
Circum quaſi circulum appellatum notat Corippus, & teretem orbem longis anfractibus feciſſe. 94.a
Circum à Circe dictum cur nonnulli velint. 88.d
Circum intimum vocat Varro, vbi oppidum & carceres fuerunt. 133.b
Circi variarum gentium. 98. e. 99.a. & ſeqq.
Circorum varia genera. 97. a.& ſeqq.
Circenſes ludi omnium innocentiſſimi fuêre, ex quibus nihil detrimenti moribus eſſe potuit, cùm neque verba obſcœna iacerentur, neque impudicæ hiſtoria exhiberentur, neque laſciui, fractiq; mores eſſent, neque in mutuam cædem ſæuirent, neque feris ſe lacerandos obiicerent; ſed ſolam induſtriam equis agitandis probarent. 79.a. *Conſtantinopoli ad Imperium vſque Alexij Comneni viguerunt, cùm iam olim & venationes, & gladiatores, & pantomimi dari deſiiſſent.* ibid.
Circenſes Olympia ludi quibus verbis appellati. 98.e
Circenſes & magni ludi an iidem fuerint. 103.c.d
Circenſes per plateas & fora vulgò celebrati. 169.c
Circenſium ſtudium in inſaniente populo mirificè expreſſum. 169.a
Circiſſarij agitatores Concil. Arel. communione priuauit. 179.a
Citeria, effigies arguta & loquax ridiculi gratiâ in pompa circumlata. 158.b
Cithara in Theatris & conuiuiis adhibita. 384. d. e. *eius inuentio.* 385.a. *vnde dicta. ibidem. arcui lunato comparatur.* ibid.c
Cithara ſpectatores animi ſuſpenſos tenuit, & quomodo fabricata. 339.e
Cithara quomodo pulſaretur. 388.a
Citharæ partes non paucæ fuêre. 387.c
Citharæ ſoni diuerſi, & quales fuerint. 392.d.e
Citharæ leges in theatro quæ fuerint. 349.c
Citharæ nomi diuerſi. 393.c.d
Κιθαρισταὶ qui dicti. 343.e
Citharœdi coronati in pulpitum procedebant. 326.b
Citharœdi cùm ſuperiore tono volebant canere, aduertebant ſe ad ſcenæ valuas, vt ita reciperent ab earum auxilio conſonantiam vocis. 259.c
Citharœdi de euentu certaminis ſemper pauidi. 391.d
Citharœdi coronati in theatrum aſcendêre. 340.a
Citharœdorum habitus, cultuſque qualis. 391.c
Citharœdorum leges quænam fuerint. 393.b
Citharistarum chorus Imperatori præibat triumphãti. 60. d
Cinnum nemo equitabat, vbi currum inſcendiſſet Imperator. 47.e
Clamor Circi inter laxandum repagula furor appellabatur. 171.a
Clamor plauſuſque Circenſ. quib. in locis Impp. dati. 185.c
Clamor in Circo ſolebat attolli, & quando id fiebat. 172.b
Claudius quod legem ferret, olim in malam ſcæuam acceptum. 287. a
Claudiana tonitrua Romæ cur appellata. 260. b
Claudiæ Virginis Veſtalis erga patrem charitas. 43.d
Clauiculæ citharæ vnde fiant. 387. c
Clauo latiore vſus eſt Tullus Hoſtilius, & quando. 38.c
Cleropactæ, & thaumaturgæ mulieres in enſes inſiliebant, & ignem ex ore eiiciebant. 270.b
Clibanarij milites qui vocarentur. 61.d
Clitumni aquas quæ potant animalia, fœtus edunt albos, iuxta Plinium. 64.e
Cludinem geſſerunt Scenici, quem gladium eſſe volunt, quo mimi & ſcenici vterentur, ſi quando in ſcena cædes facienda eſſet. 326.d
Clunaculum gladius ad clunes appendi ſolitus, quales laniorum & coquorum. 326.e
in Clypeo Achillis quas ſaltationes Homerus expoſuerit, quibus coronas puellis, & iuuenibus gladios tribuit. 313.a
Coccina in Circũ à fautoribus inferebantur, erantque media inter viridem colorem & cæruleum, & pro vtroque accepta. 176.d
Colabriſmus Thracica ſaltatio, & Carica armata. 317.e
Colapho vrſi ſæpe in arena exanimabantur. 440.b
Κόλλοψ ſignificat corium colli bouis, & quis eius vſus. 387. c. d
Collegium tibicinum Romæ inſtitutum. 368.d.375.e
Color albus apros in Circo incendebat. 429 e

Color Praſinus vnde ſit viridis appellatus. 175.c
Colores equorum alij probati, alij damnati. 213.a
Colores duo, albus & ruſſeus hyemi & æſtati dicati fuerunt. 176.c
Colores in Circo tot erant quot factiones, & quid ſignarent. 173.e
Coloſſi quadrilateri inter ſublimia miracula numerandi epigramma. 102.c
Colpoma varius amictus Regum. 325.c
Columbæ in Circum inferebantur, victoriaque nuntiæ erant, & quomodo. 169.b
Columna in Circo, tabula dicta, cui rei inſeruiebat. 100.d
Columna parua ante ædem Bellonæ ad Circum Flaminium, bellica dicta, & quare. 98.a
in Columnam Romani fori omnes viæ Italiæ ſectæ deſinebant. 184.a
Columnæ quadrilateræ à Theodoſio ſolo erectæ epigramma. 102.b
Columnas quatuor modicas ex onyche pro miraculo inſigni in Theatro ſuo Cornelius Balbus repoſuit. 255.e
Comica veſtis exomis, tunica alba, non inſignita, ſutura carens à læuo latere. 325.d
Comica cordax ſaltabatur ad reſtim. 313.e
Comicus chorus quando introductus. 354.c
Comici delectant, & docent, ideo dicuntur κωμωδοδιδάσκαλοι. 217.a
Comici & Tragici apud Græcos in ſcena peragebant; reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtabant actiones. 217.e
Commation Parabaſeos comicæ pars, & quid ſit. 220.c
Commodus praſino habitu domi currus agitabat. 177.e
Commodo è pecuniis gladiatoriis decem millia aureorum data. 188.c
Commus à voce κόπτω, pars Tragœdiæ, quid ſit. 235.a
Comœdia à Græcis Romam traducta, vitæ quotidianæ ſpeculum. 229.a
Comœdia & Tragœdia à crapula & ebrietate repertæ ſunt, eo ipſo tempore quo vindemia fiebat. 220.d. Tragœdiæ primum dicta. ibid.
Comœdia apud Græcos maximè viguit. 236.d
in Comœdia noua Choro non relictus locus, & quare. 235.b
Comœdiæ & Tragœdiæ diſcrimen. 231.d. quare ſic dicta. ibid.
Comœdiæ partes tres, & quæ. 377.e
Comœdiæ diuiſio Latinis eſt quadrifaria. 235.b
Comœdiæ veteris definitio ſecundum Græcos, vnde dicta, & quotuplex. 235.e
Comœdiæ togatæ priuatum argumentum habuêre, prætextata publicum. 228.e
Comœdiæ & Tragœdiæ ſuas habuêre hypotheſes. 230.b
Comœdiarum chorus 24. perſonis conſtitit. 354.c.d
Comœdiarum tria membra facit Liuius, & quæ ſint. 235.c
Complorationes Tragicorum verboſæ. 232.d
Comus ſaltatio cum cantu & ebrietate. 315.b
Conchyliata veſte populo vti non fuit integrum, ſi Imperator veſtem pullam in Theatrum inferret. 152.b
Concilio Bracarenſi balationes prohibitæ. 315.a
Concionibus, & ſuppliciis, atque adeò factionibus vſui fuit in Græcia Theatrum, quod nullus eſſet locus frequentioris populi. 267.b
in Conflictu qui viciſſent palma aurea coronabantur, & quare. 33.b
Conſalus erat ſaltatio ſatyrica, aut eorum qui pudenda intendebant. 302.a
Conopeum ſuit tentorium regium belli, domiq́. 151.b
Conquiſitores erant in Theatro, qui conquirerent ſi cui fautores delegati eſſent. 323.d
Conſtantinus magnus vbi Chriſti fidem amplexus eſt, nihil prius habuit quàm vt munerum editiones, & gladiatoria munera vetaret. 87.a
Conſtantini magni & matris duæ ſuper Circum ſtatuæ cum Cruce. 184.e
Conſtantinopolim ex Ægypto venêre funambuli, qui malos tres nauis onerariæ, ſeu corbitæ ſumentes, & rectos in ſolo ſtatuentes, funibus firmabant; deinde alterum funem ex vnius mali culmine in alterius culmen extendebant, inſuper alium funem à ſolo ad verticem mali circumplicantes gradus aliquos ad aſcenſum faciebant, per quos vnus eum in altum euaſiſſet, nudo mali vertici inſiſtebat, &c. 279.d
Conſtantinopoli pars Circi dimidia ſellæ Imperatoris oppoſita, mortua dici cœpit, quod ibi repoſita eſſent cadauera eorum qui tumultu Hypatij in Iuſtinianum ad 35. millia cæſi ſunt. 119.a
Conſtantinopoli & Romæ deſidente Republica hoſtes victi in Circo triumphabantur. 133.a
Conſtantinopoli Caſtoris & Pollucis ſimulacra in porticibus Circi collocata. 125.b
in Conſtantinopolitano Circo ornamenta varia, & quæ. 99.e. 100.a. & ſeqq.
Conſualia quando celebrata. 103.a.d
Conſualia vnde dicta. 108.c.d.e
cum Cōſualibus eadē fuerunt Equiria, ſi origo ſpectetur. 87.c. Conſualia tamen Conſo, qui Neptunus putatur, Equiria Marti ſacra erant. ibid. videntur antiquiora Conſualia, quæ ab Euandri comitibus agitata ſint, ab Arcadibus petita. ibid.
Conſualibus non ita equi aſiniq́ feriabantur, vt quadrigariorum curſus & ſingulatorum non eſſent. 109.b
Conſul per initia Romæ ſignum dabat mittendis quadrigis, aut Dictator, ſi Conſul morbo impediretur, creabatur qui ſignum daret. 122.a. capta Repub. Imperatores ipſi mappam miſerunt, aut Prætores. ibid.
Conſule ægrotante vices eius Prætor obibat, ſed victoria reportata Conſuli triumphus decernebatur, & quare. 14.a
Conſules ab Imperatore triumphum ducturo inuitari ad cœnam moris erat, deinde rogari, vt venire ſuperſederent, & cur. 65.e
Conſules poſt Reges trabea vſi. 41.e
Conſules triumphantis præibant. 48.a
Conſules præibant triumphanti, ſequebantur Senatores. 61.e. at Auguſtus Conſules ſequi paſſus eſt. ibid.
Conſulum ſedes in Circo erat ſupra mediam portam, quæ vtrinque oſtiis cingebatur. 119.b
è Conſulibus Romanis quis primus quadrigis inuectus. 12.b
Conſulatu iam olim multi abſtinebant, ne ludorum magnificentia res iis ad raſtrum veniret. 163.e
Conſum à conſilio dictum quis autumet. 109.b. ſic appellatus, quia reconditus ac humo opertus eſſet. ibid.
Conuicia & dicta paraſitorum, fatigationum nomine inſignita. 282.e
Conuitiis, tumultu, rixis, ſponſionibus in Circo certabatur. 171.d
Conuiuæ coronis vtebantur refrigerandi cerebri cauſa. 24.c
Conuiuium agitaſſe Magiſtratus ſuper fornices carcerum eo loco vnde ſpectabant auguratur Auctor, mappamq́, in tempore mittendam dediſſe mappario. 110.e
Conuiuium publicum in Circo Senatoribus editum. 192.e
in Conuiuio triumphi adeò immanis inſaniſque luxus fuit, vt annonam ſæpe incenderet. 65.e
in Conuiuia oſcilla ſigillatoria inferebantur, quibus breuitatis

Digitized by Google

tatis vita conuiuæ monerentur. 276.a
in Conuiuiis multa iucunda, laſciuáque adhibita. 350.e
in Conuiuiis olim nudi ſaltabant. 313.d
Conuiuiis Comœdia interſeri ſolebat, & quare. 236.c
Copiata qui dicti. 445.d
Copides quid dicantur. 441.e
Corbitores fortè dicti à ſodalibus naualibus, qui ad corbes inſignia nauium repebant funibus, vt vela legerent. 275.b
Cordax impudica fuit ſaltatio. 313.c. κορδακίζειν, αἰσχρῶς κινεῖν τὴν ὀσφύν. ibid. κορδακισμοὶ τὰ τῶν μίμων γελοῖα, καὶ παίγνια. ibid.
Cordiciſta qui dicti, & à quo inuenti. 365.b
Corinthiorum diruto Theatro, eius ænea Romam deportauit L. Mummius, & de manubiis ad ædem Lunæ dedicauit. 259.c
Cornices, & corui adhibiti etiam ad aucupia, non auium modò, ſed & leporum. 400.a
Corniculi in galeis militum ornamenta inſtar cornuum eminentis fuiſſe videntur, & quid cornicularij, qui & accenſi dicti. 22.d. & e. Corniculo mereri quis dicatur. ibid.
Cornum ſacram quo loco Romæ fuiſſe ferunt. 93.b
Corocotta humana voce loquuta. 421.c
Corœbum, & Sannam vocari quemlibet fatuum, Euſtathius ſcribit. 288.a
Corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis de ſuo Auguſtus offerebat. 411.c
Corona naualis nauium roſtris inſignita, cui daretur. 27.d
Corona ſutilis non eadem cum plectili, & quod vtriuſque diſcrimen. 33.b
Corona triumphantis aurea dicebatur Hetruſca, & quare. 35.d
Corona querna aureis & argenteis dignior & honoratior fuit. 24.d
Corona quondam dicta Græcis χορωνὶς, eius etymon. 23.a
Corona plectilis appellata quæ ſimplex, rudis ac ſine arte erat. 32.e
Corona ciuica dabatur à ciue ciui, à quo ſeruatus in prælio erat. 25.e fiebat è fronde quernа, imò & ex ilice, & quando dabatur. 26.a
Coronam lauream faſciâ candidâ quaſi diademate redimitam ne Cæſar quidem geſſit, aut ei ferre permiſſum fuit. 34.c. & 35.a
Corona myrteâ vtebantur Imperatores qui ouantes vrbem introibant. 28.d
Coronæ triumphales Imperatori victori aureæ prælatæ, temporibus antiquis paupertatis cauſa laureæ fuerunt. 32.d
Coronæ in nuptiis & funerib. ſæpenumero adhibebantur. 24.c
Coronæ oleagina propriè fuerunt Olympionicarum. 28.b
Coronæ aureæ in pompa triumphi prælatæ, & quot. 59.a. & ſeqq.
Coronæ querceæ ob ciues ſeruatos Imperatoribus ponebantur. 30.c
Coronæ non Olympionicis tantum, ſed & vel maximè Regibus ac Conſulibus victoribus dari ſolitæ. 332.d
Coronæ vallares, ciuicæ, & aliæ inter decora belli cenſebantur. 18.e. 19.d & ſeqq.
Coronæ caſtrenſes munificæ appellabantur, & ex auro fiebant. 27.d
Coronæ roſtratæ, & nauales an differant, & quibus datæ. 27.d.e
Coronæ nexæ non eadem cum longis eſſe dicuntur Ouidio. 33.a
Coronæ donaticæ quænam erant & earum vſus, prouinciales dictæ. 23.c
Coronarum varia genera. 25.a. de ſingulis quæritur. ibid. & ſeqq.
Coronarum genus antiquiſſimum fuiſſe laneum volunt quidam. 24.a
Coronarum Hetruſcarum inſtitutor fuit P. Claud. Pulcher. 35.e
Coronis longis coronabantur templa & amphitheatra. 23.b
in Coronis cuiuſcunque triumphantis exſculpta erant res geſta. 35.c
Coronati primùm ob res bene geſtas ludos Romanos ſpectabant. 28.c
Coronati diſiecta muri parte in ſuas vrbes redibant. 189.b
Corpora triumphantium minio illita. 45.c
Coſſus vel Conſiu unde dicatur. 108.d
Cortina vas fuit aquæ non perfundendis equis in Circo, ſed ferendæ per cuneos ac vendendæ ſitienti popello. 142.d. Varroni dicitur lebes veſtibus tingendis. ibid.
Corybantes in Phrygia, Curetes in Creta cur ſaltationibus vſi. 318.c
Coryphæus chori idem ac præcentor. 359.b
Cradeſites quis dicatur, & quid κραδίας. 378.c
Crani philoſophi in Circum deducti, cùmque demirantis, ad Theodoſium Imperatorem reſponſio. 101.b. duabus alapis percutitur, à quo, quomodo, & mirabilis eius argutio. ibid.c
Κρεμβαλιάζειν quid ſit. 364.e
Cremnobatæ & neurobatæ iidem cũ iis qui σχοινοβάτοντες à Luciano indigetantur. 279.b. in prærupta nituntur, & per præcipitia ingrediuntur. ibid.
Crepitacula inaurata ærea quæ ſint. 364.c
Crocodili non ſpectaculi modò cauſa, ſed & pugnæ editi. 420.b
Crocodilos cibi abſtinentia non longum viuere ſinit. 421.d. ſpectaculo theatrali publicati fuêre. ibid.
Crocotus, maſchaliſter floridus, ſeu epomis, & thyrſus ornamenta erant Dionyſij. 325.c
Crocuta vnde naſci credatur. 421.e
Κρουμάτιον, pulſatiuncula, quæ in victoria edebatur, vel lyræ armonia. 352.e
Crotaliſtriæ, Pſaltriæ, & pueri dicaces vnde peterentur. 351.c.d.e
Crotalum quid ſit, & vnde fiat. 394.d.e
Crudelitas Caligulæ aduerſus nobiles. 452.c.d
Crumata & cruſta quæ ſint. 364.d. 365.a.b.c.d
Crux, ſtipes, lignum promiſcuè vſurpata reperiuntur. 451.d.e. 452.a.
Cryptas appellatas quas arbitretur Auctor. 414.c
Cryptas cur nonnulli carceres vocarint. 113.c
Cubæ militares olim ante vſum pellium quales eſſent. 253.b
Cubilia & thalami ſpoliis incruentis etiam ornabantur. 2.e
Cuculi cuculant. 422.c
Culter inſtar ſicæ ad confodiendum aprum. 441.d
Curetica ſaltatio erat vernacula Romanis, & valde honorata, & vnde conſtet. 157.d
Curiones Romæ præconum loco erant in ſpectaculis, qui iuſſa Principis edicebant, vel populi. 124.a
Curiones dicti ſunt ſerui publici, qui cùm manumitterentur, magiſtratus nomen & prænomen ſumebant. 323.a
Currendi initium in Circo Romano vnde fieret. 118.b
Currus quatuor ſingulis miſſibus è carceribus Circi emittebantur. 133.e
Currus, armamaxa, thenſa, corona, ſedes, exuuiæ Deorum, erant in pompa Circenſi. 154.d
Currus triumphalis quis & qualis. 42.c.d.e.
Currus in publico non agitabat Commodus, niſi fortè nocte illuni.

Digitized by Google

illuni. 180.b
Currus in Circo cùm equorum, aurigarúmque vitio fracti eſſent, Romæ clamore populi alij depoſcebantur. 141.d
Currus quatuor è quatuor portis emiſſi, & quomodo diſtincti. 177.b
Curſores, ſicut & pugiles, inungi ſolebant. 143. a. in Græcia ab iiſdem carceribus progreſſi non idem, ſed contrarium iter tenebant, vt ad metas obuiam alij alijs fierent, dum ad Athlothetas reuertebantur. ibid. b. antequam ſeriò currerent, proluſionis gratia membra inflectebant, agitabant, & pedes ad curſum comparabant. ibid. c. Romæ duo genera fuerunt. ibid. in pedeſtri curſu nonnulli primas, quidam ſecundas, alij tertias tulerunt. ibid. d
Curſores alati, Græcè πτεροφόροι appellati ſunt. 15.c
Curſores Circenſes ipſi non ponebant ſignum, ſed mapparium iuſſu editoris, aut ipſe editor ſignum mittebat. 122.c
Curſores foribus apertis ad miſſum mappæ, è carceribus erumpebant, & in ſpatium ſe dabant. 115. e. an omnibus portis, quæ ſimul vna molitione aperiebantur, omnes vnà pari impetu ferrentur, an alius alio prior emitteretur vno tantùm oſtio, aut pluribus, dubitatur. ibid. & ſeqq.
Curſoribus is honos habitus, vt diluculo primi omnium in arenam à præcone ac tubicine citarentur. 142.e
Curſoribus in ſtadio crura craſſiora facta, humeri extenuati, pugilibus contrà humeri mole aucti, crura facta exilia; ſaltatoribus autem omnia ex æquo euenêre, quod toto corpore laborarent. 301.d
Curſum aureum Solis, quadripertitámque temporum varietatem ſpectaculo Circenſium deſignari nonnulli aſſeuerant. 109.e
in Curſu fauentes regebant clamorem pro fortuna currentiũ. 172. a
Curſu certantibus ſcamma prætergredi, erat extra limites, extra oleas currere. 128.b
Cæui philoſophi Circum admirantis ad Theodoſium reſponſio. 101.a
Curules ſtatuæ ſerò Romæ data triumphali. 67.d
Curules ludos primùm in Olympia inſtitutos à Ioue, tum Nemæos ab Hercule Auſonius exiſtimat. ibid.
Cybiſteteres vocati qui in capita cernuant. 314.b
Cyclici chori, cyclica tibia, cyclicus Magiſter, cyclici epici. 356.c. e
Cycli poetici quid, & quotuplices ſint. 357.b
Κύκλοι ὠθέστα, & κάμπτων quid denotent. 78.a
Cygni renſant. 422.e
Cymbala quæ ſint. 365.d
Cynocephali mira docilitas. 427.c
Cypriani locus egregius contra iuuenes ipſa affectatione in arenam deſcendentes. 453.a

D

DActylus, ſpecies rythmi qua vtuntur tibicines. 378.c
Dardani Muſicæ ſtudioſi, licèt eſſent agreſtes. 342.a
Dardani tibiarum laudem ſibi aſſumunt. 368.d
Decimæ quare ſic dictæ. 433.c
Decumas iis qui Herculi polluxerant, quod epulum datum. 65.d
Decurſio vetus in littoribus an expreſſa in nummis priſcæ notæ, in quibus facies altera equitem præfert equum ad curſum incitantem ſecundùm fluminis ripam. 89.a
Decurſionis in Circo Romæ quæ forma fuerit. 134.b
Deldone occiſo, M. Craſſus ſpolia eius Ioui Feretrio dicaſſet, ſi dux totius exercitus ſummus fuiſſet. 68.c
Deli puerorum chori ad tibiam, & citharam ſaltabant, quos optimi quique facto delectu choreis excipiebant. 318.c
Delphini in Circo poſiti, vt Neptuni famuli Domino ſuo ac Deo attribuerentur. 125.c
Dentes feris rigidi ſunt. 454.e
Deorum iuſſis ludi Romæ inſtituti, & ad quid. 337.a
Deorum varia farrago in Circum Romanũ inducta. 110.b
Deorum honori in ſacris quid potiſſimùm excogitatum. 58.d
Deorum fabulas plerumque ſaltabant veteres. 309.c
Deorum laudes canentes laurum geſtare conſueuerant. 31.b.c
Deſignatores in ludis Circenſibus loca demonſtrabant, & populo ſeriùs venienti locabant. 146. e. togam prætextam iis fuiſſe quis aſſerat. ibid. dubitatum an artem ludicram facerent. ibid.
Deſignatorum officium honoratum fuit in funeribus & ſpectaculis, qui viris principibus loca certa aſſignarent. 149. d. miniſterium, non artem ludicram faciebant. ibid. iis lictores adhibiti, vt in ordinem cogerentur, ſi qui reluctari vellent. ibid.
Deſultores in Circenſibus ludicris adhibebantur. 183.a
Deſultores pileati præmiſſi in Circum, qui nunciarent miſſus. 194.a
Dextratio in certamine Circenſi quæ diceretur. 140.d
Diabolares in Circo multi priuato carentes. 192.b
Diana Taurica venatio Amphitheatralis ſingulariter attributa, quod ad eius aram in Scythia Græci immolarentur. 402. a. ſanguine humano placabatur. ibid.
Diaſtemata quid ſint. 344.[illegible]
Diatonon, pars muſicæ, quid ſit. 342.e
Diaulodromi paulisper ad metas quas attigerant, morabantur, vt reſpirarent, ac reſumpto ſpiritu rapidiùs ad carceres recurrerent. 137.d
Diaulon quid ſit. 143.d
Dicterium, verbum Scenæ eſt. 283.c
Dicteria in Circo ludiſque fixa, non vindicata. 171.e
Dictio, ſeu lexis eſt verſuum compoſitio. 234.e
Dies inſtauratitius erat in Circenſibus ob ſeruum qui à Domino per Circum verberibus eſſet affectus. 154.c
Dies aureus vnde appellationem habuerit. 252.d
Dies triumphi dicebatur, & cùm venerat, quid actum. 46.d.e
Dies agonales vnde dicti. 98.c
Dies feſtos ſpectaculis impendi Principes vetuerunt. 88.b
Differentia inter coronam obſidionalem gramineam & ciuicam. 25.b
Diis dicata trophæa euertere nefas fuit, licèt arcus euerti potuerunt. 8. e. vetuſtate conſumpta ne reſtituebantur quidem, & cur. ibid.
quibus Diis ſacer Circus fuerit. 107. d. e. 108. a. b
Diis in Græcia cùm priſco more facerent, aliqui ſe inuehebãt, & interſerebant in currus, vt confecto equeſtri certamine, pedibus ipſi currerent. 134.b
Diis & elementis colores Circorum attributi fuerunt. 175.d
Diis tribuuntur equi, Soli, Marti, aliiſque. 199.c
quibus Diis ſacrum Theatrum. 250. e. 251. a. b. c
Diocles quibus in factionibus agitauerit. 177.c
in Dioneum, aut Herculis templum Athenis ſexaginta ridiculi conuenire ſoliti. 283.d
Dionyſio, qui Liber Pater eſt, nonnulli ludos ſcenicos tribuunt, eumque volunt Theatra primum inueniſſe, & muſicum certamen inſtituiſſe. 221.b
Dipodia ſaltatio Laconica. 317.e
Diſciplina encyclia quæ dicantur. 358.a
Diſſignator viros illuſtres ſeſſum ducebat, priuſquàm hiſtriones in Scena ſtarent. 266.a

Diuerbia

Digitized by Google

Diuerbia quæ dicantur. 235.e
Diuini iculi locum in Circo habuêre. 191.e.192.a
Diuites in Græcia penè omnes in Theatro cùm ſederent, ſibi puluillos ſubſternebant. 266.e
Dolonem flagellum eſſe ait Seruius, intra cuius virgam lateſ pugio. 326.e
à Dolore principium duxit Muſica, & quomodo. 342.c
Domitianus duas Circenſibus gregum factiones aurati purpureique panni ad priſtinas addidit, argenteumque colorem inſtituit. 176.c
Domini factionum non niſi ad totius diei curſum greges ducebant. 178.e
Domus triumphales fuerunt, quæ publico ſumptu Imperatoribus fierent. 67.c
Dona militaria eleganter à Zonara recenſentur, & quid ante eorum donation m ageretur. 17.c.d.& ſequen ib.
Dona militibus per ludos etiam dari ſoliea ſcribit Capitolinus. 19.b. *imò in triumpho & ludis ab ipſis preferebantur.* ibid.
Dona militaria Liuio decora belli dicuntur. 18.b
Donationes ſcenicas Marcus Antoninus temperauit, iubens vt quinos aureos Scenici acciperent. 265.e
Donatica corona quare ſic dicantur, & ad quid inſtituta. 30.e
Donatici & munerarij qui vocati. 337.b.c.
Dores Tragœdiam & Comœdiam apud ſe natas volunt. 229.d
Δῶρον τὶ θύεται ὑπηνίκεν ὑράτιον, quid ſonet. 78.a
Dorotheus ſummus tibicen & citharista. 376.a
Dorſo equi currentis conſiſtere immotum fuit induſtria equeſtris, aut ad terram manum demittere, & feſtucas equo currente legere ab humo. 193.a. *Totilas id mira varietate praſtabat.* ibid.b
Draco in Theatro ſuffocatus eſt. 245.a
Dracones ſibilant. 423.b
Dramatica hiſtoria ferè omnibus ignota, & cur. 226 d
Δρομοκήρυκες dicebantur ij per quos litera faſceſque laureati nuntiabantur. 15.d
Druſus repetendorum auſpiciorum cauſâ vrbe egreſſus, ouãs, non triumphans introiit, & quare. 15.b. & 16.d
Dux, re bene geſta, quæ triumpho digna iudicaretur, extemplo à militibus Imperator ſalutabatur. 16.b
Duces ante currum acti in carcerem coniecti, & quare. 5.e
Duces ſub Imperatoribus dona militibus ſtrenuis diuidebant. 19.a

E

E*Brios primus Crates Athenienſis in Comœdiam induxit.* 320.e
Ecaterides & Thermauſtrides contenta ſaltationes, quarum Ecateris manus mouebat, Thermauſtris pedes. 317.e
Eclactiſmata fœminarum tripudia in quibus oportuit ſupra humerum calces iacere. 317.e
Ectrapelogaſtri dicti facetiis ventrem alentes. 286.d
Editor & Magiſtratus ante ſigni miſſionem non modò epulis operabantur, ſed & quædam conſilij forma habebatur. 121.d
Editor ludorum abeuntibus faces præferri iubebat, ſi in multam noctem protraherentur. 161.a
Editores flagello deorſum ſummiſſo Caracalla aliorum aurigarum more venerabatur. 135.e
Editores Circenſium domi viris principibus epulum inſtruebant. 121.a. *imò publicè & priuatim conuiuia per ludos agitabantur.* ibid.
Editores ſtato tempore ſui copiam ſi non feciſſent pro ludis, quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferre cogebantur. 246.d
Editores non equos ſolùm, ſed & vrſos, & camelos ad curſum dabant. 180.d
Editionum ludorum Circenſium tanti ſumptus fuerunt, vt pleriſque res ad raſtrum per eam magnificentiam redderet. 161.b. *ideo tempore earum appetente vrbe abibant.* ibid.
Editionibus ſuis ne Præſides, aut Proconſules prouinciales obtererent, edixit Cæſar. 412.a
Ἐφηβεῖον, Gymnaſium quò iuuenes ſe conferebant ad palæſtram. 191.e
Ἐγκύκλημα in Scena erat ſedes ſublicis elata, ſtrata longuriis, ſuper quibus ſella. 256.e. *deſtinabatur locus is ad ea recitanda, quæ ſecretò patrata eſſent in ædibus.* 256.c
Elephas ad numerum ſaltat, in fune ambulat. 455.d. *porcum & murem timet.* ibid.e. *variæ eius appellationes.* 454.a. *Plura de ipſo ſi quæras, lege tractatum de Elephantis.* 454.& ſeqq.
Elephas leonibus eſt formidoloſus. 426.e
Elephas barrit. 422.c
Elephantis deſcriptio. 454.c. & ſeqq.
Elephantes porci vox terret & ignis. 432.a
Elephantes olim funambuli dati. 280.b
Elephantorum natura & mirabiles in theatro effectus. 426.b
Elephantis triumphauit Metellus. 44.e
Elogia agitatorum quomodo concepta. 186.e. *dicta ſunt tituli.* ibid.
Ἐμβάδες, ἐμβάται dicti calcei comici. 325.c
Embola *tranſuectionem publicarum ſpecierum, copiarum, annonarum denotat.* 184.a
Enarmonium quid ſit. 342.e
Encyclopædia quid ſit. 358.b
Enſes qui deglutirent quidam reperti. 271.b
Enthuſiaſmus, vnum muſicæ principium. 342.e
Ephaptis purpureum volumen, quo venatores, aut bellatores manum inuoluebant. 325.c
Erichalchum dicitur os tibiæ. 373.b
Epicharmum in Inſula Co exulantem primum Comœdiam docuiſſe nonnulli exiſtimant, & à Co Comœdiam vocaſſe. 223.e
Epicharis vinclo faſciæ ceruicem ſibi rupit, & quare. 451.b
Epigenem Sicyonium Tragœdiæ primum auctorem facit Suidas, à quo Theſpis decimus ſextus tragicus Poëta fuerit. 222.e
Epigoneum quid ſit, & vnde dictum. 365.d
Epigonus omnium primus poſito plectro digitis modulatus eſt. 389.b
Epirrhema fuit pars Comœdiæ in qua notabantur improbi. 230.b.e
Epiſodion, pars Tragœdiæ, quid ſit. 234.c. 235.a
Epiſcenia, paraſcenia, hypoſcenia, proſcenium, pulpitum, machina, aræ, ἰκρία, columnæ, & alia pleraque erant in ſcena. 217.b
Epitaſis, pars Comœdiæ, quid ſit. 235.b
Epodos quid dicatur. 355.a
Epopœa in quo cum Tragœdia conueniat, & in quo differat. 232.a
Epulum triumphale veteri conſuetudine receptum. 65.a
Epulum triumphale in porticibus Capitolij datum. 66.b
Epulum cùm Herculi fieret, paraſiti duodecim viri nobiles eligebantur. 285.b
Epulæ largiſſimæ inter ſpectacula exhibita. 192.c.d
Equus animal eſt generoſum, & homini haud paulo vtilius quàm oliua, à quo Scythæ potum in ſiti, & cibum in fame ſumunt. 198.a. *alij ſunt marini, quos Neptuno tribuunt, alij fluuiatiles, alij terreſtres.* ibid.b

Equus

Equus ſiniſterior in flexione metæ ſuit interior, qui breuiori gyro metam circumageret. 139. b
Equus Caligulæ, Incitatus dictus, ab ipſo ad prandium vocatus. 175. a
Equus celſus celes dictus, μονάμπυξ, vno freno ductus. 192. e
Equo Volucri à populo Praſinorum modius aureorum poſtulatus. 188. b
Equum Praſinum Verus Imperator nimis effictim deperiit. 196. e. eius aureum ſimulacrum ſecum ferebat. ibid. equis & canibus Adrianus ſepulcra poſuit. ibid. e
Equi publici dicebantur quibus vti licebat Aurigis. 180. e
Equi olim non ephippiis & ſella onerabantur, ſed, vt Scythæ & Afri, dorſo nudo inſidebant. 90. e
Equi à lupis laceſſiti ſunt animoſiores, vocantúrque Lycoſpades. 206. e
Equi mappa miſſa mittebantur è carceribus. 119. c
Equi Circenſes vt varij coloris erant, ſic variis currebant. 175. d
Equi Albani Cl. Cæſaris excuſſo auriga primatum obtinuère. 178. a
Equi poſt lotionem olim oleo inuncti. 141. c
Equi Italici, vernaculi dicti, in Circo probatiſſimi erant. 180. e
Equi ſingulares qui dicti, à Græcis celetes. 192. e
Equi curules vnde potiſſimum peterentur. 183. c
Equi matrum concubitus refugiunt, & hanc naturæ reuerentiam deferunt. 203. b
Equi Circenſes à Cenſoribus ſedulò proſpiciebantur. 197. e
Equi Circenſes ab editoribus dati vel à quadrigariis, ſed inſtituti. 180. e
Equi ante quinquennium in Circum induci non ſolebant. 181. a
Equi iugales & παρήοροι Suidæ oppoſiti. 195. e
Equorum ingenia Claudij Cæſaris Circenſes quomodo probarint. 137. b
Equorum impetus ad Venerem iuba detonſa ſedatur. 203. d
Equorum Circenſium nomina ab Onuphrio expreſſa. 182. d
Equorum morbi, & medici. 212. d
Equorum vires in Circenſibus ludis agitatores diſpenſabant, & moderatius initio currebant, ne ante ſeptimum ſpatium deficerent. 134. a
Equorum ſtudioſi olim in Græcia erant in pretio. ibid. e. ſi quis nullius pretij aleret, vitio vertebatur. ibid.
Equorum docilitas miranda, & in quo. 349. a
Equorum domini etiam abſentes coronabantur in Olympia. 187. a
Equorum ſtudium tantum olim fuit, vt multi per ſolam Hipponam, quæ equis præerat, iurarent. 160. a
Equis nimio curſu debilibus ex horreis fiſci alimenta data. 188. a
Equis defectis Magiſtratus olim notam inurebant, ne in bello peccarent. 207. e
Equis alendis quorum maiores famam quæſiſſent, in Græcia, & in Italia nobiliſſimi habiti. 196. e
Equis aquam qui ſpargebant non erant infames. 142. d
Equis Iuliani currere nemo poterat niſi eius amici. 181. a
Equis ſingularibus in Olympia locus fuit & præmia. 193. a
Equos deſultorios ſub Iulio Cæſare nobiliſſimi iuuenes agitarunt. 194. a. id genus equitum ætate Homeri, atque adeò Heroum in vſu fuit. ibid. b
Equos generoſos, vbi ſenuiſſent, veteres piſtrino damnabant. 209. c
Equos in Veneta veſte viri Praſinæ parti addicti ſæpe fricabant. 176. e
Equiria dicta ſunt Romæ ipſis vrbis initiis decurſo Circenſis. 87. a. Marti ſacra fuerunt, & tertio Kal. Martias celebrata ſunt. ibid. in campo Martio agitabantur, vel ſi aquis occupatus eſſet, in Cælio. ibid. b. ea Romulus inſtituit. ibid.
Equiriorum dies ſolemnes in faſtis notati ſunt 4. Kal. Martij, & pridie Idus. 110. e. & ſeq.
Equitare antiquis fuit publicum equum mereri, iuxta Feſtum. 193. b
Equitatus vniuerſus Sibaritani exercitus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam mouebatur. 202. c
Equites Auguſtales ſingulatores fuiſſe videntur. 197. a
Equites & Senatores vt viliſſimi quique in Circum inière. 179. b
Equitum ac Senatorum ſubſellia propius ad Circum accedebant, quàm popularia, quibus anteponebantur. 144. e
Equitum, & peditum plures Romæ fuère decurſiones. 89. a
Equitum loca in Circo ſi à plebeis occuparentur, excitari moris fuit. 146. e
Erronibus ſeptem tonos attribuit Plinius. 362. e. 363. a. & ſeqq.
Ethologi mimi dicti non ſunt quia de virtute ethica, & morali agerent, ſed quia mores hominum, & facta repræſentarent, vt plerumque obſcœni. 294. a
Euangelus peſſimus citharœdus totus circumfulgens auro & ſmaragdis, beryllis, & hyacinthis. 325. e
Euectiones à Principe petebant Editores ad equos conuehendos. 180. d
Eumelus peruenuſtus citharœdus, & quanti æſtimata eius cithara. 340. a
Euripus à Tarquinio omnium primo in Circum deductus. 178. c
ex Euripo qui arenam cingebat, in Circum aquæ emittebantur. 127. e. quid propriè dicatur. ibid.
Euripo addito ab vtraque parte Circum maximum Iulius Cæſar produxit. 91. d
Euoë bacchantium vox ſecundùm Catullum in Nupt. Pelei. 29. b
Ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι, quid ſit Herodiano. 70. d
Excipia quæ dicantur. 441. a
Exodium, cantiunculæ ſpecies. 349. e
Exodia & Satyra ad diluendam mæſtitiam poſt Tragœdiam producta. 238. b
Ἔξοδοι, modi tubicinum quibus receptui canitur. 355. c
Exodus, Tragœdiæ pars, quid ſit. 235. a
Extraordinarij ludi dabantur in templorum, Theatrorum, baſilicarum, Amphitheatrorum, & curiarum dedicatione, in victoriis Principum, & natalitiis, adoptionibus, quinquenniis, decennijs, in funere Principum. 110. e

F

Fabarius dicitur cantor. 349. a. 350. b
Fabula aut eſt ſimplex, aut implexa. Implexæ duæ ſunt partes. 231. b
Fabula inter partes Tragœdiæ numeratur, & quid ſit. 230. d. e
Fabula planipedia in genere togatarum repoſita. 291. c. ſic autem ſunt dictæ ob humilitatem argumenti, ac vilitatem actorum. ibid. d
Fabulæ fuerunt apud Romanos prætextatæ, togatæ, tabernariæ, planipediæ. 227. b
Fabulæ in ludis Megalenſibus & Conſualibus adhibitæ. 233. a
Fabulæ Satyricæ riſum mouent. 238. a
Fabularum actores quondã dicti τεχνῖται, & cur. 221. a
Fabulas qui plauſtro ferrent, ἁμαξικοὶ dicebantur. 223. a

Digitized by Google

Faces noctu in Theatro erant qui ſpectatoribus accēderent, & abeuntibus praelucerent. 323. e
Factio Veneta & Praſina ſemper ſibi aduerſæ fuerũt. 177. a
Factiones dictæ ſunt partes ſecundum Martialem. 172. d
Factiones duæ tantùm vbique penè notantur, & quæ. 176. e
Factionis aduerſæ aurigæ ex compoſito currus euertere conabantur, eo maximè loco vnde ſedens ſpectaret Imperator. 141. d
Factiones in Circo quatuor anni quatuor tempeſtates ſignantes. 173. e
Factiones in Amphitheatro quales fuerint. 267. e
Factioſi interdum à Prætore in carcerem compingebantur. 173. d
Facibus obliti fabularum actores ne agnoſcerentur, per vias in plauſtris ſedentes canebant. 221. a
Fæminæ quæ in Scenam deſcenderent, impudicitiæ damnatæ. 299. e
Fæminæ nobiles olim Spartæ, & aliis in vrbibus equos alebant, qui Olympiis currerent. 196. a
Fæminæ nobiles ad ludum Circi deputatæ. 452. d. e. id tamen vetuêre Vitellius & Octauius. 453. b
Fæminis arcus poſiti, Liuiæ exemplo. 5. a
Falco Hetruſcis olim dictus Capis; & inde Capua ab augurio falconis appellata. 400. d
Fallus geri ſolebat Dionyſiis pone virgines canephoras, & fallicum cani. 222. a. *quid eſſet.* ibid.
Familiæ quadrigariæ deſcriptio. 165. c. *varij miniſtri.* 166. c
Faſces ſi non laureati, laureis induebantur è lauro plectilis. 33. e. 34. a
Faſces ab Hetruſcis reperti. 37. a
Faſcia candida regium inſigne referebat, ait Appianus. 35. a
Faſcinus quid, & quare puerorum collo appenſus. 45. d
Fatui celebres ac vulgò noti apud veteres. 287. e
Fauni fata hominibus cecinerunt, & quibus verſibus. 240. e
Fauor in Circo interdum pretio redimi poterat. 171. e. 172. a
Feræ barbaricæ ad pompa triumphum adhibitæ. 54. a
Feræ in aqua natantes à manſuetariis ludere & pugnare docebantur. 436. d
Feræ retibus primùm tenebantur, deinde clauſtris ligneis, aut ferreis claudebantur, tum plauſtris Romam aduehi oportuit. 413. e. *interim alebantur, & à manſuetariis arte tractabantur.* ibid.
Feræ cur in triumphum deductæ. 66. d
Feræ in Circo quomodo irritarentur. 429. e. & ſeqq. 430. & 431. ad finem vſque.
Feræ Libycæ fuère leones, & leopardi. 422. a
Feræ ad manſuetudinem, vel ad crudelitatem eruditæ. 70. c
Feræ Africanæ quæ fuerint. 421. c
Ferarum manſuetarij qui dicti. 424. d. *de variis feris manſuefactis.* ibidem. & 425. a. & ſeqq.
Ferarum inter ſeſe congreſſio cruenta fuit in Circo, & quomodo. 436. e
Ferarum voces quales. 422. b. & ſeqq.
Feris terriculo quæ res fuerint. 431. e. 432. a
qui Feris obiicerentur. 446. e. d
Feras ad ludos emere ſine Principis auctoritate non licuit. 416. d
Feras Romani alebãt non ad venationẽ modò, & voluptatẽ, ſed ad quæſtum, vt altiles & numeroſas haberent. 398. d
Feras ad venationes coëmere, equos Curules mercari, ſine Imperatoris permiſſu nullus poterat. 197. b
Feras qui venarentur ad ſpectacula in Africa, Ægypto, Pãnonia, Caledonia, cæteriſque gentibus, publici venatores fuère. 412. b. *captabantur variis modis.* ibid.
Fercula nonnulli interpretantur pulpita ſuper quæ Deorum imagines reponebantur in pompa Circenſi. 159. b
Fercula pompæ triumphalis ex qua materia conſtarent. 50. e. & 51. a. & ſeqq.
in Ferculis ſubiecti & armis oppreſſi repræſentabantur captiui. 55. c
Ferrum mimi & pantomimi gerebant. 326. e
Ferro & igne inuſtæ feræ in Amphitheatro, vt ferociùs in Chriſtianos ſæuirent. 429. d
Feſcenninum oppidum eſt vbi nuptialia carmina inuenta. 241. b
Feſcennini verſus ſuam originem vnde habuerint. 240. e
Feſtiuitatibus, ſacris certaminibus, ac conuentibus publicis ornamento ſe eſſe arbitrabantur, qui equos bene curatos & citos producerent. 196. d
Fibula argẽtea inaurata inter dona militaria numerabatur. 18. b
Fibula cantoribus addita, & quare. 345. c. d
Fibulam inter ornamenta bellica locum habere dicit Trebellius. 22. c
Fides omnes vnde fiant. 387. a
Fidibus canendi modi quotuplices. 389. d. e
Fidicinæ prohibitæ in conuiuiis & ſpectaculis. 350. d
Fidicines Corintho arceſſiti. 351. b
Fiſtula eſt calamorũ compoſitio lino & cera coniuncta. 366. a
Fiſtula Pandoria cur ſic dicta. 368. a
Fiſtula ſeptiforis quæ dicta. 373. c. d
Fiſtulæ ordo qualis. 376. d
Fiſtulæ author Pan creditur. 366. d
Fiſtulæ vnde dictæ, & quomodo à tibia differant. 369. e. 370. 371. 372. ad finem vſque.
Fiſtularum ſeu tibiarum materia diuerſa. 371. & 372. a. b. c. d. 377. e. d
Fiſtulatores, tibicines, fidicines laſciuientium deliciæ conuiuiorum. 350. d
Flagellũ ex curru triumphantis ſuſpendebatur, & quare. 60. e
Flagellis ab agonothetis cæſi hiſtriones qui aliquid peccaſſent. 319. b
Flaminius Circus nomen inuenit à pratis Flaminiis. 96. c
Flaminius triduũ triumphauit, & quæ eius militaria dona. 17. e
Flexio ad metam Græcè variis nominibus nuncupata, καμπὴ, καμπτήρια, κάμπτος. & καμπτήρ. 137. e
Floralia celebrata effuſa omni licentia turpitudinum. 296. a
Flores in coronis adhiberi ſolitos aiunt quidam; & quare. 24. b
Fœtum in hominum genere acceuſeri Theologi exiſtimant, in cuius forma mens & ratio vigeat. 287. a
Folia ficus θεῖα fuerunt, quibus triumphum ſecuti vultum tegerent, vnde triumphus nomen inuenit. 319. d. *ὀψομπεῖα vocantur, quia ὄψεων tegunt.* ibid.
Foliis ficulnis pro perſonis milites vſi, olim dictis Imperatorem in triumpho proſecabant. 62. b
Forma Circi fuit in orbem aliquo modo ducta, quæ ab oui ſpecie non longè abeſſet, atque ad Amphitheatri formam accederet. 94. c
Forum Conſtantinopolitanum idem ac milium. 185. e
Forum ſpoliis ornari ſolitum. 49. d
Fori in Circo ſubſellia dicebantur. 104. e. 146. b
Foros in Circo maximo Liuius tabulata appellat furcis iuncta 12. pedes alta, è quibus populus ſpectaret. 95. c
Fortunæ erat aut gratiæ, bonis equis in Circo vti. 134. e
Foueæ in venatione ſyluatica fuère aſſeribus, virgultis, aut paleis tectæ, in quas prædæ ſpes feras trahebat. 397. c
Frumenti largitio magna facta factioni Praſinæ, & quando. 184. e
Fruſtrari beſtias qui dicerentur in Circo. 444. b

Funambuli inter eos qui miracula patrarent, non poſtremum locum tenuerunt. 278. c. longa exercitatione docti,& agilitate corporis ſubnixi ſuſpenſo veſtigio in funibus currebant. ibid.
Funiculus miniatus Athenis extenſus, cùm populus in concionem veniret. 131. c
Fures omnes à Græcis comparati Aſpendio citharistæ, & quare. 388. b
Furor in Circo ludiſque Circẽſibus propriè præſidebat. 171. b

G

GAditanæ mulieres crotaliſtriæ quem ſonitum ederent. 364. e. 365. a
Galbeus ornamenti militaris genus à Feſto putatur. 19. d. e. *in mundo muliebri numeratur à Catone.* ibid. e
Galerus flauus Romæ proſtibulis ſuus. 191. e
Galli olim tres equos in prælia, vel plures ducebant, quibus famuli inermes inſidebant. 194. d
Gallinaceorum criſta, cantúſque feris etiam generoſis terrorem incutiunt. 422. a
Gallus cucurrit. 422. e
Gallo gallinaceo comparata eſt tibia. 374. e
Gannire, *vox canis.* 422. d
Garrulitas patienter accepta ipſos quoque Principes ornat. 172. c
Gauſapina, lacerna, penulæ in Theatra quare illatæ. 249. e
Gelani equi ex duobus generibus, ad bellum ſunt inutiles. 207. a
Genibus erepentes in Capitolium triũphantes veniebant. 63. e
Germanicus intectis pedibus in Circis ambulabat. 169. e
Gingria, ſpecies tibiæ. 374. d. *& vnde dicta.* ibid.
Gingras ſaltatio ad tibiam. 317. e
Gladiatores pegmares, qui in pegmate depugnabant, & ſi ad ferrum damnati eſſent, in caueam ferarum præcipites dehiſcente machina ferebantur. 273. b
Gladiatores non tantùm cum gladiatoribus, ſed arenarij etiam cum feris concurrerunt. 71. b
Gladiatores alij emptitij, alij gratuiti. 411. a
Gladiatores meridiani quinam fuerint. 449. d. 450. a
Gladiatores hordearij vnde ſic appellati. 183. d
Glandes primus hominum cibus victuſque antiquiſſimus. 26. a. & e
Gloria nulla vnquam verior habita, quàm quæ virtute & armis quæſita eſt. 1. a. *ideo bellicæ laudis memoriam ad poſteros tranſmittere omnes ſtuduerunt.* ibid.
Gnaphalium, ſiue χαμαίζηλον cui vſui eſſet. 145. e. *tomentum Circenſe vocatur.* ibid.
ante Gordianum venatio direptionis vſurpata. 71. b
Gloſſopœus quis vocatus. 373. a
Gracculus frigulat. 422. e
Gracilitatem crurum vt emendaret Germanicus, à cibo ſtatim equitare ſolebat, vt pendentes tibiæ intumeſcerent. 200. e
Gradiuo Marti equiriorum ludi, & Robigini à quo fuerint conſecrati. 111. a
Gradus Theatri & Amphitheatri, qui. 251. d. e
Gradus in quibus equites in ſpectaculis ſedendi ius habebant, equiria vocati. 147. a
in Græcia non modo tubæ, ſed & præcones ſilentium indicebant Olympus, miſſúſque nunciabant. 123. b
in Græcia ſtatuendi trophæi morem exoleuiſſe, vnde conſtet. 9. a
in Græcia interdum armati cucurrêre. 143. e
Græcis amplior orcheſtra fuit, ſcena remiſſior, minoréque latitudine pulpitum, quod logæum appellabant. 218. a
Græcis artificibus, & gymnicis, & hiſtrionibus, donatum aurum & argentum, nec non veſtis ſerica. 411. e
apud Græcos in Scænam prodire, & populo eſſe ſpectaculo, nemini fuit turpitudini, apud Romanos infame & inhoneſtum. 296. d
Grallatores Græcis κωλοβάται, qui ligneis pedibus ingrediuntur, vt grandiores appareant. 277. b. *Romæ dicti pantomimi.* ibid. *vt Heroas etiam exprimerent, aut ligneis pedibus, aut cothurnis altis incedebant.* ibid.
Graminea corona nulli decernebatur niſi ab exercitu ſeruato. 25. b. *in re militari maxima ſemper honorationis fuit.* ibid. e
Gratiæ & virtuti collata inſignia. 40. b
Gratuita loca in Circo quæ fuerint. 149. e. 150. a
Greges equorum nonnulli de ſuo nomine appellabant, vt ad poſteros ſui memoriam equorum propagatione tranſmitterent. 196. d
Grus, quod ſaltationis genus. 317. b
Grues manſuefactæ laſciuiunt. 453. b
Gymnopædicem Lacedæmonij ſaltabant nudi geſticulantes manibus ad numerum. 316. c
Gypones grallatores ſaltabant ligneis tibiis pellucida Tarentina amicti. 317. c

H

HAbitus triumphantium quinam fuerint. 37. a
Habitus cultuſq; citharœdi graphicè depictus. 391. e. 392. a
Habitus, ſtatus, cultuſq; victoris ſtatua exprimebatur. 188. a
Habitus Satyrorum qualis. 237. b
Habitus Praſino quinam potiſſimùm addicti fuerint. 174. & 175. a. & ſeq.
Halagabalus ornatu Praſino etiã domi currus agebat. 177. e
Hamippi erant equi celeres ſimul iuncti ſine curru. 194. c
Hanno è clariſſimis Pœnorum primus hominum leonem manu tractare auſus. 428. b
Harioli ſæpe in ſpina Circi ſedebant, quod erat totum illud ſpatium inter vtramque metam. 133. a
Harmonia quid ſit. 225. d. 344. d
Harmonicum quid ſit. 343. a. b
Haſtæ donaticæ virtutis ergo militibus donari ſolebant. 30. d
Hecate inter Deos inferos & noxios cum Dite & Saturno connumerata. 403. b
Hedycomus, Cniſmus, oclaſma, ſaltatio Perſica vehemens, & humida per Theſmophoria. 317. e
Hellanodicæ ſortitioni Circenſium in Græcia præerãt. 116. e
Hellanodicæ in Olympia quibus verbis vſum & exercitationem agitatorum exigerent. 134. e
Hemiolia tibia quæ dicta. 374. a
Herba paſtinacæ ſimilis, Columellæ & Plinio perſona dicta, quæ foliis latis faciem tegebat. 319. d
Herbarum varij ſucci ad mitigandas feras. 425. b
Hercules à Myrone factus fuit in æde Pompeij magni ad Circum maximum. 93. b
Hercules triumphalis à quo ſacratus. 67. b. *per triumphos habitu triumphali veſtitus.* ibid.
ab Hercule Circenſium originem cur Varro arceſſat. 89. b
Hermulæ capita Mercurij erant collo tenus expreſſa, quæ oſtia Circi funibus demiſſis aperiebant. 91. b
Herodus poëmata & hiſtorias aſſa voce cum omnium admiratione cantauit. 347. d
ab Hetruſcis acerſiti artifices Romæ motus inconditos dederunt. 288. b
Hetruſca corona gemmis & foliis ex auro quercinis inſignes. 35. e
Hieram facere quando dicerentur curſores. 129. e

Hilare

Hilarodi qui dicerentur. 253.e
Hinnus minor quàm mulus, corpore plerumque rubicundior, auribus vt equinis, iubam, & caudam ſimilem aſini habens. 208.d
Hippocampi dicti equi marini. 198.b. *vocantur & epiroræ.* ibid. c
Hippodromi *vox vario ſignificatu explicata.* 88.a
Hipponactes Poëta maledicentiſſimus. 240.e
Hippopotamum & Crocodilos Romæ Ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo primus oſtendit. 420.a
Hippopotamus eſt equo ſimilis dorſi iuba & hinnitu, ſed dentibus apri, & cauda tortuoſa. 198.e. *patrem occidit, vt cum matre coëat.* ibid.
Hircus mutu. 422.e
in Hirpinis equi fuêre generoſi. 197.b
Hirundo triſſat. 422.e
Hirundines in Circum illatæ alligato filo victoriam denunciabant. 169.b
ab Hiſpania equi quadrigarij laudicianique à Quæſt. & Præt. arceſſebantur. 180.e
Hiſter Tuſco verbo ludio vocatus. 237.e. *inde nomen hiſtrionum.* ibid.
Hiſtoricorum & Poëtarum non parua differentia. 231.a.b
Hiſtriones ſi minus placerent, Romæ cogebantur ponere perſonam. 321.d
Hiſtriones in lamentatione quomodo & quare in cantum diſlabantur. ibid. c
Hiſtrionũ ornatus à Polluce quibus verbis deſcriptus. ibid. c
Hiſtrionum ſermonem ſolutum fuiſſe vnde conſtet. 236.e d
Hiſtrionibus eadem origo quæ ludis ſcenicis. 288.b
Hiſtrionibus propriè & ludis Scena attributa, orcheſtra choro, & thymelicis addicta. 268.e
Hiſtrionibus propriè Scena attributa eſt: orcheſtra choro, vbi & thymele quædam erat. 256.e
Homerus coronarum vſum videtur obſeruaſſe. 23.e
apud Homerum variæ ſunt ſaltationes, vna eorum qui ſe in caput prouoluerent, altera pilariorum, quam Ariſtonicus Caryſtius cum Alexandro magno ſaltauit. 316.b
Homerum cur Plato vocet τρίτον ἀπὸ ἀληθείας. 295.b
Homeriſtæ olim verſus Homericos in Theatralibus circulis cum virga pronuntiabant. 227.d
Homo de Circo vilis dictus & infimæ ſortis. 192.b
Homines atque accipitres in Thracia parte ſuper Amphipolim ſocietate quadam aucupantur, hi ex ſyluis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt, rurſus captas aucupes cum iis diuidunt. 400.a
Homines quæ ratione boni, mali, fortunati, infortunatique dicantur. 230.e
inter Homines diobolares ſæpe Mimi repoſiti. 292.b
Homines à feris comedebantur in Circo cum lætitia circumſtantium. 439.c
Honos fuit apud Græcos in Theatro prædicari, dedecori in foro, in quo qui prædicabantur, ἀποκηρυχθέντες dicti, qui in Theatro κηρυχθέντες. 266.e
Honor aurigarii induſtria propoſitus iuſſu Principis. 187.a
Hordeum vnius diei non potuit Prætorem bonis euertere, ſi alij ſumptus non fuiſſent. ibid.
Horreum quid propriè apud Latinos ſignificet. 184.d
Honorius qua ratione motus ludum gladiatorium ſuſtulerit. 88.a
in Hortis qui ad palatia Regum applicati erant, quales fuêre Babylone horti penſiles, feras conficiebant Reges. 398.d
in Hortis qui inter Scenicos operam dediſſet, lege theatrali de infamibus non tenebatur. 243.d
Hoſpites & mulieres in Theatro Athenis ſpectabant ex loco qui dicebatur κορυφαῖος 265.b
Hoſtia opima quæ dicerentur. 68.b
Hoſtiæ in pompa triumphali ſuum habuêre locum. 53.e
Hoſtiæ paſſim triumphantibus cæſæ. 62.a
Hoſtibus victis & cæde facta interdum decernebatur ouatio. 19.d
Hydraules, organarius dicebatur. 382.d. 383.a
Hydraulica quæ dicta. ibid.
Hylax nomen canis, & vnde dicatur. 421.d
Hyllus Crocodilo perniciem conſciſcit. 423.e
Hymnis canendis qui viciſſent præmiis donabantur. 345.b
ſub Hypatio in ſeditione Circi periêre triginta quinque hominum millia. 174.c
Hypoderia aut hypophrygia rebus gerendis apta. 359.c. 360.a. & ſeqq.
Hyporchemata quis ſub Xenophonte viguiſſe ſentiat. 316.e
Hypoſcenium in Græco Theatro fuit ſub pulpito orcheſtræ. 217.b
Hypotheſis dicta dramaticum argumentum. 230.b

I

ICario propter iuſtitiam & pietatem exiſtimatur Liber Pater vinum, & vitem, & vuã tradidiſſe, vt oſtẽderet hominibus quomodo ſereretur, & quid ex eo naſceretur, & cùm eſſet natum id, quomodo vti oporteret. 221.a
Iaculo, aut venabulo qui feras appeterent, generoſiùs venabantur, quales fuerunt Lacones, qui omnium primi venabulis ſunt vſi. 398.a
Iaculatores periti multi. 438.d.e. 439.a. & ſeqq.
Iambi & Triambi qui dicti. 233.e
Idæ leonum mater. 421.e
Ignes in pegmatis accendebantur, per quos petauriſtæ membra ſtrenuè tranſmittebant. 272.e
in Illyrico quatuor equos in mare nono quoque anno Neptuno Hippio iacere ſoliti erant. 198.e
Ilicis vtilitas. 387.e
Imago iconica ter victori ex eius ſimilitudine expreſſa poſita. 189.a
Imagines Principum in pompa Circenſi cũ ſimulacris Deorum inferendi, in thenſa & ferculo, ſicut imagines Deorum ſolebant, vnde mos natus. 153.c
Imagines eorum graphicè expreſſas libenter videmus, quæ non niſi cum dolore cernimus. 224.c
Imans quid dicatur. 352.d
Imalis, cantiuncula piſtrinariorum ſeruorum. 378.a
Immoderatio in Circo, furorque in caueis exercebantur. 169.b
Immunditia omnis in Theatris exercita. 250.e
Imperatoris mos, priuſquã currum inſcenderet, qualis. 42.e
Imperatori re bene geſta, vbi cum exercitu ad vrbem reuerteretur, dabatur Senatus in campo Martio intra ædem Bellonæ, & quare. 16.b
Imperatori triumphanti quinam præirent, & qui ſequeretur. 60.c.d.e
Imperatorem triumphantem non ſemper ſecuti ſunt milites, maximè ſi vel alienis auſpiciis, vel alieno exercitu rem geſſiſſet. 61.e
Imperatores coronas diſtribuebant ſecundùm cuiuſque facinus. 24.d
Imperatores cùm intereſſent ſpectaculis, aliquid victoribus erogabant, alij parciùs, alij cumulatiùs. 411.d
Imperatores alienis ludis præmia & corollaria dabant. 188.a
Imperatores coronam ex lauro ſibi pangebant aut ſuebant. 32.a
Imperatores dicti quorum auſpiciis millia hoſtium cæſa. 15.b. *ſalutationes eorum.* ibid. c

Imperatores priuſquam habitu triumphali ciuitatem ingrederentur, militéſque donis militaribus imperttirētur, Diis thura dabant. 17. d
Imperatores de rogatis à populo iudicabant, eique gratificabantur. 169. a
Imperatores iam inde à Conſtantini magni temporibus ludos Circenſes certis diebus ob Chriſtiani nominis reuerentiam exhiberi prohibuerunt. 79. a
Imperatores cùm ludos ederent, epulum ſæpe populo dare ſolebant. 161. a
Imperatores Romani cùm prædam vrerent, diſcingebantur, vt religione ſe ſolui oſtenderent. 7. c
Imperatores tanti fecère acclamationes plauſuſque Circenſes, vt in acta publica diem quo exhiberentur, clamorémq; ipſum populi referendum curarent. 185. d
Imperatores ducibus dona militaria diuidere ſolebant. 19. a
Imperatores in equorum certamine coronas & alia proponebant. 187. c
Imperatores factiones ſæpe accendebant ad cædē vſque. 174. e
Imperatores in Theatro, vel Amphitheatro non niſi per curionem populo quid vellent ſignificabant. 323. b
Imperatores ouantes curru in vrbem inuehebantur. 29. e
Imperatorum in Theatro largitiones magnæ. 433. c. d. e
Imperatorum ſuggeſtus in ſpectaculis aureus. 151. b
Imperatorum faſces perpetuò laureati erant, & quare. 34. a
Imperatorum triumphis laurus adhibebatur, ſed non quæuis. 31. e
Imperatoribus corona ciuica ſacra, & in eorum veſtibulo poſita. 26. c
ad Imperij Conſtantinopolitani infima penè tempora ludi Circenſes perdurarunt. 88. d
in Imperio Romano fuiſſe percelebres venatores, qui auctoritate Iudicis certo pretio inuitarentur, vnde conuiciatur. 410. e
Impudicitiæ conſiſtorium erat Theatrum. 250. e
Indi maximè & Brachmanes manè cùm euigilaſſent precibus functi ad Solis ortum ſaltabant. 318. c
Indumenta à choragis ſumi ſolebant, quæ Ædiles præbenda locabant. 260. d
Induſtria aurigæ in Circenſi curriculo in quo poſita. 137. e
Infamia notati an fuerint transfugæ, noxij, fugitiui, ad cultrum damnati, & ab ipſis nati. 453. d. e
Infamis, qui publico Theatro & promiſcuo ſpectaculo operam ſuam exhibuiſſet, non qui ſcenæ priuatæ. 244. a
Infames erant omnes qui quæſtus causâ in Scenam prodibant. 262. a
Ingenuus currere non debebat niſi in ſacro certamine. 178. e
Iniuriam Plautus facit Elephanto, & quomodo. 454. a
Iniuriarum actiones extra ſtadium non obiectabantur. 187. c
Inſania, leuitas, vanitas, tria Circi vitia potiſſima. 171. b
Inſcriptio ab Auctore pro titulo, vel elogio, vſurpatur. 40. b
Inſignia & arma quibus hodie nobilitas vtitur vnde orta. 19. c
Inſignia triumphi quænam olim fuère. 39. d. e. 40. vbique.
Inſignia Iouis habuère triumphantes, & quæ. 45. c. d
Inſignia quæ gentis vel familiæ erant, noſtratibus arma ſunt. 186. a
Inſignibus agitatores, quibus internoſcerētur, vtebātur. 185. e
Inſtrumentum phonaſcicum ad quid neceſſarium. 346. b
Inſtrumenta ad venationes multa, & quæ. 439. e
Inſtrumenta varia quibus equi procurati. 211. a
Inſtrumenta, quæ fidibus inſenta pulſantur, ſunt inter ſe cognata. 388. d
Inſulæ ludiariorum quales. 291. a. *ſaltatoriæ etiam à Plinio vocantur.* ibid.
Ionica ſaltatio in primis fuit inhoneſta. 301. c. *dicebatur* ſtaίνιεμ☉. ibid.
Ionicum Siculi ſaltabant in honorem Dianæ. 317. c
in Iouis Feretrij æde Iulio Cæſari, quaſi manu ducem aliquē hoſtium cecidiſſet, ſpolia opima dicata ſunt. 68. e
Ioui Capitolino quinquennale certamē triplex inſtitutū. 243. b
Ioui victori interdum arma, & ſpolia cremata ſunt. 7. a
Ioui Latiari homo mactari ſolitus ludis. 70. a. *Ditem nonnulli eſſe putarunt.* ibid.
ἵππ☉ *Græcè dictus* ἀπὸ τ' ἵπτᾶσθαι τοῖς ποσί. 205. a
Ἱπποδρόμιον *pro quo ſumatur.* 78. a
Iſmenias tibias Corinthi ſeptem talentis emit. 369. b
in Italia qui primi armatam ſaltationem ſaltarunt, Salij dicti. 314. d
Italica ſaltatio conflata erat è cordace, emmelia, & ſicinnide. 316. d
Itali ſub Gothis equos ſtudioſè alebant. 208. c
Itymbici ſaltatio fuit Baccho ſacra. 317. b
Iugū boū equis impoſuit victor Quintius Cincinnatus. 44. c
Iuga tria in veteribus inſcriptionibus tres equi vocabantur. 186. e
Iulianus perfuga quidem à fide & deſultor, ſed philoſophicæ grauitatis ſtudioſus, infrequens in Circo fuit, neque totum ibi diem ponere ſuſtinuit. 168. e
Iuli & Demetriuli quid ſint. 352. d
Iulij Cæſaris magnificentia triumphi ſui cœna in quo apparuerit. 65. d
Iunius Meſſala patrimonium ſcenicis dedit. 252. d
Iuno Tropæa cur dicta. 7. a
Iunonis occulta ſacra Samothracas Deos non ſatis aptè nonnulli dici volunt, ab Hebræa voce ſathar, *& cur.* 125. b
Iupiter ille qui Romæ ſanguine humano proluebatur, Saturnus intelligi poteſt. 403. a
Iupiter Feretrius à Romulo vocatus à ferendis ſpoliis. 68. e
Iuriſconſulti eos eſſe liberos negant, qui contra formam humani generis conuerſo more procreantur, putà monſtroſa, aut prodigioſa. 287. a
Ius ἀπ' εἰας *Athenis hæreditarium fuit, tranſibátque ad maximum natu.* 266. c
Ius triumphi non dabatur niſi quinque millibus hoſtium cæſis. 13. d
Iure gentium captiui capientium aliquando ſerui fuère. 58. a. *aliàs ſub corona venditi, vel militibus diuiſi.* ibid.
Iuuenales ludi priuati erant. 243. e
Iuuentutis ædem in Circo maximo C. Licinius Lucullus dedicauit. 93. a
Iynx fiſtula vnius calami. 370.

L

Lacedæmonij penulam ludis excogitauerunt, & quare. 170. a
Lacedæmoniorum aduerſus Timotheum Mileſium citharœdum decretum. 390. d. e. 391. a
apud Lacedæmonios ſolos pyrrichen perſeueraſſe ſcribit Athenæus, quam ab anno ætatis quinto omnes diſcerent. 316. c
Laconibus ſaltatio terribilis fuit, in qua Sileni, & Silenis Satyri impoſiti ſubtus in orbem ſaltabant. 317. b
apud Lacones Satyræ dicta ſunt ſcaphæ racemorum. 238. d
Lacus vbi naumachiæ habita, dicti etiam euripi, quia longiores quàm latiores. 128. d
Lampadem mittendis quadrigis ſignum ſacris certaminibus Græciæ fuiſſe quis oſtendat. 119. b
Lamproteram ſaltabant nudi cum turpibus verbis. 318. a
Lapidis albi ramentis, minio, aut chryſocolla Circus ſternebatur. 93. c

Laqueis,

Digitized by Google

Laqueis, viſco, calamis, auibus illicibus & prædatricibus veteres ad aucupia vtebantur. 399.c
Largitiones Imperatorum vbi fierent. 268. a. *è loco edito miſſilia dabantur, teſſeræ ſpargebantur in populum, pecunia, aues, & cætera id genus.* ibid.
Largitiones variæ Imperatorum per teſſeras in theatro. 433. b. c. d. e. 434. a. & *ſeqq.*
Larua, quas in aoris & oſcillationibus ludicris ruſtici ori apponebant, vt eſſent magis ridiculi, oſcilla dictæ. 276.a
Larus ſacer eſt Herculi ob voracitatem. 286. d
Laſus primus muſicam mortalibus diuulgauit. 342.a.b
Latini veteres nunquam niſi in vocali aſpirationem vſurparunt. 5.e
Laurus pacifera, lætitiæ victoriæque nuntia à Romanis habita. 32.b
Laurus non capite tantum, ſed & manu gerebatur, & quare. 33.c
Laurus victoriæ nuntia. 15.d.e
Laurus ignita, Soli & Marti ſacrata, ab Apolline nata dicitur. 31.b
Laurea ſuccenſa crepitanſque prima anni die bonum omen erat. 31. d
Laurea qua populus in triumpho vtebatur, è foliis lauri, vel baccis erat, triumphaliſque faſcià candidà carebat. 35.a.b
Lauream ex Pannonia allatam Nerua in gremio Iouis collocauit. 34. c
Laurea coronati qui hoſtem fugientem ſine conflictu proſtraſſent, & quare. 33. b
Laureæ fuêre olim triumphantium coronæ, poſtea aureæ. 35. b
Legationes vndique miſſæ ad Cn. Manlium victis Gallogræcis & quare. 59. e. & 66.a
Lemniſcus apud Medicos, quæ vulgo dicitur vne tente. 36. b
Lemniſcum à lana dictum putat Feſtus, alij à lamina. 36 a
Lemniſci pro filamento aut laneà faſcià vſurpati. 36.a
Lemniſci, faſciolæ coloriſſæ ſunt dependentes ex coronis. 189.e
Lemniſci, faſciolæ erant colorioſæ laneæ, vel aureæ. 35.e
Lenæum Bacchi feſtum in agris celebratum, & cur. 221.e
Leno pallio varij coloris tegebatur, meretrix luteà veſte. 320.b
Lenonem in Scena qui agerent, erant recaluaſtri. 327.d
Leo magiſtrum quondam ſuum ab impetu beſtiarum protexit. 448.d
Leo, ſaltationis genus terribile, & formidoloſum. 317. b
Leonis ingenium in conflictu. 437 d
Leones, tigrides, Elephanti, Crocutæ, Rhinocerotes, Crocodili, hippopotami, leopardi, vrſi, Pantheræ, ſpectaculo theatrali publicabantur. 421.a.b.& *ſeqq.*
Leones rugiunt. 422.d & 423.b
Leones capere arduus quondam operis erat, foueis maximè. 413.d
Leones ad venatum ab Indis formati. 427.b
Leones pauent ſi viderint Elephantes confertos. 426.e
Leones rotarum verſata facies terret. 432.a
Leonum rugitus, tonitrua, vel fragoſa murmura appellantur. 422. b
Leopardi rictant. 423. b
Lepidi & ſalſi, qui & εὐτράπελοι in laude fuerunt, eutrapeli, ſcurræ & paraſiti in vitio. 282 a
Lepuſculi leonem in Circo ſæpe fatigabant. 435.d
Lepus vagit. 422.e
Lex de triumphis irrogabat pœnam iis qui cæſorum hoſtium in prælio, vel amiſſorum ciuium falſum numerum Senatui retuliſſent. 13. d. *de vtroque numero apud Quæſtores iurabant poſt ciuitatis ingreſſum.* ibid.e.& 15.b
Lex Roſcia equitibus integra fama & fortuna quatuordecim primos gradus in ſpectaculis attribuit. 148. e. *fuit ſæpe neglecta, & ſæpe reſtituta ab Imperatoribus.* 149. a
poſt Legem Pappiam Poppæam multa quæ ſenibus honoris cauſa deferri ſolita erant, ad maritos fuêre tranſlata. 150. b
Leges citharœdorum in theatro quæ fuerint. 393. b
Liberalia nomen Liberi Patris manifeſtè ſonabant: Libero enim à ruſticis primo fiebant pro beneficio vini demonſtrati. 221.b
Liberalia ludi dicti ſunt, & quare. 242.b
Lictores tunicis puniceis amicti in triumpho ſolebant Imperatori præire. 60.d
Lictores deſignatorum miniſtri excitabant loca occupantes in ſpectaculis. 149. e. *quæ eſſet formula.* ibid.d
Linea variis auium pennis contexta in venatione ſyluatica, formido nuncupata. 397. c. *optimè expreſſa.* ibid.
Linea duplex in Circo, alia in carceribus, vnde ſpatium curſores arripiebant; alia ad metam, quæ conuerſionem & ſpatia aurigarum regeret. 130.e
Lineæ in orcheſtra ducebantur apud Græcos, vt chorus ordine ſteret. 263.a
Litteræ laureatæ, tabellæ laureatæ; faſces laureati. 15.d.e
Literas Hieroglyphicas Chaldaica ſigna quidam appellant. 126. d
Locus ſuus cuique attributus in Theatris, Repub. Romæ conſtituta, ne turbæ eſſent. 265.e
Loca in quibus ſedebant ſpectatores in cauea Theatri, dicebantur θῶκοι, ἕδραι, θέατρα, κερκίδες. 264.e
Loca gratuita fuêre in Circo, quæ de nocte occupabantur à plebeculis. 146.e
Loca per quæ pompa ducetur, velabantur, ne ſacra profanorum oculis paterent. 158. c
Loca popularia quæ dicta. 244.a
Locarij dicti paupertini homines, qui loca commoda ſpectaculis in popularibus occuparent, quæ deinde locarent ditioribus. 149. e. *an iidem fuerint qui redimebant à Cenſoribus officinas quæ erant in porticibus Circi, & cenacula, quæ deinde ſpectatoribus locarent.* ibid.
Λογεῖον & Θυμέλη *Græci quid vocarent.* 253. b
Logei altitudo pedum decem fuit apud Græcos, cum Romæ pulpitum proſcenij altum fuerit pedes quinque. 218.a
Longitudo Circi pariete interiecto in aqua vtrinque latera diuidebatur, hinc dextrum, illinc læuum, dextris & læuis oſtiis oppoſita. 95.a
Lucar Athenis pendi ſolitum ab iis qui locum in Theatro habere vellent. 265. d. θεωρικὸν *pendebatur.* ibid.
Lucaris *etymon.* 329.?
Lucilius in Satyra ſummam laudem conſequutus eſt. 237. b
Lucilij Satyræ mordaces, Græcorum ludicra ac ridiculæ. 241. d
Ludicrum Circenſe in Inſula primùm Tiberina datum eſt, nullo ad id certo conſtituto loco; ſed ab altera parte Tiberis prometa erat, ab altera enſes. 88.c
Ludicrum venationis quotuplex. 415.b
Ludicrum Curule vetuſtiſſimum apud Elidem fuiſſe quis indicet. 90.b
Ludicrum quinquennale Neapoli inſtitutum. 243.a
Ludicri cruenti origo à quibus manarit. 401. d
Ludij luperci dicti. 314.d
Ludij quo ſaltationis genere vſi ſunt, Cureticum fuit. 157. d. *non tamen Curetas æquè imitabantur vt Salij, nec cantu, nec ſaltatu.* ibid.
Ludij, ſicut & ludi ipſi, à Lydis profecti & appellati ſunt.

ſunt. 290. c. erant adoleſcentes imberbes, impuberes, glabri, tunicis amicti inſignibus, galeas, parmas, gladios geſtantes, qui in pompis theatralibus ordinatim incedebant, & in numerum ſaltabant, vt Salij. ibid.d
Ludiones ex Hetruria acciti ad tibicinis modos ſaltantes. 237.e
Ludius apud Romanos hiſtrio vocatur. 246.a
Ludo Sarmatico dulcius nihil. 368.a
Ludi ſcenici humilia initia habuêre. 220. a. à ruſticis profecti ſunt, qui per dies feſtos in honorem Deorum cùm ad aras ſine arte ſaltarent, & ab ortu in occaſum, ab occaſu in ortum vltrò citroq́; in chori formam mouerentur, incondita carmina canebant, aut in pratis bene poti, & facibus inuncti in vtres inſiliebant, ludóſque cernui ſibi faciebant. ibid. iidem minio vultus obliti choros ducere inſtituerunt. ibid.b
Ludi Florales & Megalenſes ſacri. 105.b
Ludi Circenſes tribus vitiis obnoxij erant, & quibus. 171.b
Ludi Romani quare magni appellati, quando & ſub quibus inſtituti. 103.c.d
Ludi ſcenici ob peſtem dati. 107.b
Ludi Circenſes dicti qui exhiberentur in circuitu enſibus poſitis, ſecundùm aliquos. 88.c. Auctoris opinio. ibid.d
Ludi taurici in Circo Flaminio facti Tarquinio regnante, & cur. 96.e
Ludi muſici qui dicti. 338.b
Ludi ad voluptatem, & animi corporiſque remiſſionem reperti. 241.e
Ludi Circenſes olim Equiria dicti. 87.d
Ludi omnes aut ordinarij fuerunt, aut indictiui. 110.d rurſus indictiui aut votiui erant, aut extraordinarij. ibid. hi omnes vel in Deorum cultum fiebant, vel in Magiſtratuum, aut Imperatorum victoria parta honorem edebantur, vel in mortuorum memoriam. ibid.
Ludi Circenſes an iidem fuerint cum magnis Romanis, aut Cerealibus. 102.e.103.a.& ſeqq.
Ludi ſcenici Romæ vnde ortum ceperint. 242.a
Ludi propter quid inſtituti & celebrati. 108.b
Ludi & ſpectacula poſt triumphum dabantur. 66.c
Ludi Atellani ab Oſcis acciti ſunt. 237. d. quid ſint. ibid.
Ludi magni an iidem fuerint cum Megaliacis. 105.c. & ſeqq.
Ludi per initia omnes Romæ funebres fuerunt, atque etiam in Græcia, vnde Romam influxerunt. 401.c
Ludi Capitolini erant muſici, equeſtres, gymnici. 243.b
Ludi Megalenſes magnis diis conſecrati fabulas admittebant. 233.a
Ludorum cauſa ab origine repetitur. 245.a
Ludorum Circenſium ratio vnde profecta. 98.e
Ludorum celebrationes, à Patribus feſta Deorum habentur. 80.d
Ludorum à Theatro ſeparatio. 242. b. eorum ſumptus. ibid.c
Ludorum origo vnde nata. 337.a
Ludis funebribus epulum datum. 192.c
in Ludis Circenſibus ſignum non mappa tantùm dabatur, ſed & tuba, quæ omnibus præcinebat. 122.c
Ludos aliquandiu ſtans populus ſpectauit, aut ſi fuêre gradus, ceſpititios per initia fuiſſe, aut ſubitarios, Auctor exiſtimat. 148.c
à Ludis ad triumphos aurea corona traducta, & quam appellationem poſtea ſortita. 60.a
Ludos Circenſes ob inſaniam, Theatrales ob impudicitiam, Amphitheatrales ob ſæuitiam, grauiſſimè inſectati ſunt veteres Eccleſiæ Patres. 79.a
Ludos Iuuenalium vocabulo Nero inſtituit, ne publico Theatro dehoneſtaretur. 300.a
Ludos Florales populus poſtulare erubuit, & quare. 251.a
Luæ matri cremata bellica ſpolia. 9.e. à λύω dicta, quod omnia ſoluat. ibid.
Luna bigis equus alter albus, alter niger adiugatus, quod de die, & de nocte appareat. 199.e
Lupanar vnde dictum. 251.a
Lupanaria Romæ quo loco eſſent. 93.b
Lupus ceruarius è Gallia in Pompeij Magni arena ſpectatus. 420.a
Lupi pede appenſo ad collum equi, fieri citiſſimum nonnulli exiſtimant. 206.d
Lupini in Circo circumferebantur à ſeruis. 190.e.191.a
in Luſtrationibus laurus adhiberi ſolebat, quia ſacra & ignea. 31.c
Lycoſpades equos cur dictos velit Ælianus. 206.d
à Lydis ludi vocati, & vnde lupercis ludi. 241.a.b
Lyncæ & Lycæ quæ animantes. 437.c
Lynces orcando fremunt. 422.d
Lyra, Cithara, Chelys, inter inſtrumenta numerantur quæ plectro, digitiſue pulſantur, idem eſſe plerique putarunt, earum inuentio. 385.d.e.386.a
Lyra à Mercurio reperta tranſiit ad Orpheum. 390.b
Lyriſtes quare ſic dictus. 353.b
Lyrodi, citharœdi, lyriſta, cithariſta qui dicti. 386.d
Lyſimachus manu apertum leonis occluſit os, linguámque intercepit. 444.b
Lytierſas, cantio meſſorum. 378.b

M

MAcedones trophæa non erexêre, quod Carani eorum Regis trophæum à lupis euerſum eſt. 9.a
Machinæ Theatri poſtibus erant portarum affixæ, quia pro re ac tempore circumagebantur. 256.c. dextra machina afferebantur ea quæ extra vrbem acta eſſent, aut agenda intus forent ex præſcripto. ibid. à læua reddebantur, quæ in vrbe iuſſu, permiſſuque populi, aut Principum, vel iis inuitis acta eſſent. ibid. per eã priſci Tragici Deos aquaticos induxêre. ibid.
Machinæ quædam in Scena fuêre, in quibus noxij tragicam pœnam ſuſtinerent. 258. b. aliæ fuerunt præſtigioſæ μάγγανα dicta. ibid.
Macrinus olim in numero venatorum publicorum fuit, poſtea Imperator. 410.c
Macrum, breue carmen vno ſpiritu cantatum. 220.c
Mæander fuit equitationis genus apud equorum domitores. 215.b
Mæſon perſona comica appellata ab eius inuentore. 321.c
Magadis quid ſit. 365.e.& 375.a
Magaleſia quid ſint. 106.a. & ſeqq.
Magas, eſt cornu quod ſubiicitur fidibus, Gallicè cheualet; eius variæ appellationes. 386.a.b
Magicæ artis conſcij quo ſupplicio affecti. 448.e
Magiſtratus maximus Athenis Dionyſiaci certaminis curam gerebat. 222. b. id munus Adrianus adminiſtrare non detrectauit. ibid.
Magiſtratibus & ſella Curuli locus ſpectaculo fuit ad metas Murtias. 144.e
Magodus quis dictus. 353.d
Maiuma fœdum atque obſcœnum ſpectaculum ab Impp. Arcadio & Honorio interdictum. 88.b
Manducus effigies in pompa antiquorum inter cæteras ridiculas, formidoloſáſque ire ſolebat, magnis malis dehiſcens, & ingentem dentibus ſonitum faciens. 158.e

Manduci,

Digitized by Google

Manduci, & gumiæ, qui à Latinis dicti. 320.d.321.e
Maniæ, quas nutrices minitantur paruulis, Feſto ſunt manes, quos Deos, Deáſque putabant. 320. d. *eaſdem interpretatur turpes, deformésque perſonas, vt ſint ficta quædam ex farina in hominum figuras.* ibid.
Manipuli in cumulum congeſti vocati ſunt Iuli. 325.c
Manni, & mannuli equi puſilli, ex eo dicti quod manum ſequantur. 208.d
Manſuetarij quinam appellarentur. 423.e
Manubria ſiu brachia in cithara, Græcè πήχεις, vel κέρατα, quid ſint. 388.d
Mappa quæ Circenſibus ſignum dare videbatur, quo caſu fluxit in morem. 91.d
Mappa Romæ deiiciebatur in Circum è ſella editoris. 120. e. *origo vnde fluxerit.* ibid.
Mappa leones & vrſi in Circo irritabantur. 429.e
Mappæ mittendæ mos in Circenſibus an fuerit Nerone antiquior, haud liquidò conſtat. 122.b. *face accenſa ante ipſum ſignum datum nonnulli volunt.* ibid.
Mappam per ſe, vel per libertos in Circenſibus mittebat editor & Magiſtratus. 121. a. *ea videtur apud Cedrenum fuiſſe quoddam genus officij humilis, à quo quadrigarij ad curſum compararentur.* ibid.
Marcelli Theatrum quare marmoreum. 248.a
Marci Aurelij vita victoriaque in veteri lapide. 190. a
Marius de donis militaribus virtutis ergo gloriabatur. 18.b
Marſya à Deo caſtigatus, & quare. 344.a
Marti arma incruenta, & integra ſuſpendere haud decorum. 2.b
Maſchaliſter erat epomis, vel cinctiuculum ſubalare. 325. d
Maſſiniſſa Rex primus appellatus. 37.d
Mathematici etiam in Circo & diuinaculi erant. 191. e. 192.a
Mathematicorum opinio de iis qui ſub Leone, Scorpio, vel Sagittario naſcuntur. 424.a. & ſeqq.
Maurorum amictus qualis. 421.c
Mediolani ludos Circenſes ſpectauit Theodoſius, & his Honorius filius eius pomeridie præſedit. 102.a
Megalenſes ludi an iidem cum Megalaacis. 105.c. d. e. *cui dicati, quando & à quo inſtituti.* 106.a & ſeqq.
Megaliaci ludi qui fuerint. 105. d. & *an iidem fuerint cum magnis ludis.* ibidem. *cui ſacri.* ibidem. e. & 106.a. & ſeqq.
Mele ſeu concentus tibiarum crumata, ſyrigmata, teretiſmata dicebantur. 380.b
Melos quid, & vnde ſit eius diuiſio. 342. d. 343.d
Μελοποιΐα *quid ſit.* 344.d
Memphiticam ſaltationem Socrates adamauit, in qua deprehenſus ab amicis, dixit omnium corporis membrorum exercitationem eſſe. 316.d
Menander hiſtrionum agens in pleriſque diſſolutus fuit. 236. e
Menſa Eleos erat antiqua, in quam vnus aliquis aſcendens ante ætatem Theſpidis reſpondebat iis qui chorum agebant. 257.a
Merces vulgaris actoris Romæ denarij quinque. 265. d
Mercurius teſtudinem primum exenterauit, expoliuitque, & quomodo. 389. c
Mercurio, Herculi, & Amori in Græcia ſtatua in gymnaſiis poſita. 110.c
Meretricula elegans & formoſa Græcis erat Satyra. 239. b
Meretrices omnes de Theatro, Circo, ſtadio, collectæ à Vero. 191. d
Meridianum ſpectaculum matutino crudelius. 449.e
Μεσαρίτας *& Superariſtas demiſſis Hermulis oſtia Circi aperiebant.* 78.a
Meſochorus pertinebat ad pãtominos cordaciſtas, qui turpem ſaltationem deſaltabant. 309. b. *is erat qui crotalis, vel manuum plauſu ſigna dabat.* ibid.
Meſochorus in medio choro ſtabat, & ad quid. 353.c
Meſœdes pars muſica, & quæ. 342.e
Meta Græcis variis nominibus deſignata. 129.b
Meta ſepties an eſſet luſtranda, an ſeptem metæ ſepties flectendæ, controuerſum. 136. c. *dubitationis quis anſam dederit.* ibid.
Metæ flexio ſpatium vocata. 136.e
Metæ in Circo duæ fuerunt, prima prope carceres, vltima ſub finem Circi. 133. b. *meta prima ad carceres dicta Murtia.* ibid.
Metarum loco, in ludis Circenſibus olim gladij ponebantur. 88. d. *eos quadrigæ circuibant in littore, circa ripas fluminum currus agitantes.* ibid.
Metarum circuitus in Circo ouorum erectione expreſſus. 133.d
Metrum Atellanarum ſcriptores appetiuêre, & quare. 237. d. 238.b
Milites dictis Imperatores in triumpho petebant. 63.b
Milites cur triumphantis Imperatoris currum ſequerentur. 61. e. *ordine ſuo quiſque gradiebatur, ſignis ac vexillis fluitantibus & paſſis.* ibid.
Milites in triumpho ei magis fauebant, in quẽ plura carmina dicerent. 61.e. *nec eos tãtùm dictis petebant qui triumphum ducerent, ſed illuſtres alios quoſuis, vt Athenis qui plauſtro vehebantur Liberalibus.* 62.b
Milites claſſiarij populum in Amphitheatro iuſſu Commodi intermerunt. 250.b
Milites ſtationarij ludis excubabant ad comprimendum populum. 173. d
Milites ad ientaculum ab Imperatore miſſi, & quando. 47. d
Milites laureati doniſque inſignitis ſuas Imperatoriſque laudes canebant. 33. d
Milites nuntij victoriæ habebantur. 15.e
Militum ſtudium in petendo triumpho ſpectatum. 12.d. *per vnum aliquem è centurionibus, aut Tribunis militum apud Tribunos plebis de Imperatoribus querebantur.* ibidem.
Militari ſaltationis genere vſi Lacedæmonij à Caſtoribus docti καρυατίζειν. 318.d
Μιλτοφορεῖν *quid ſit viri etiam eruditi non intellexêre.* 183.e
Μιλτοφορεῖν ἀπὸ λευκῆς ἐσθῆτος *quomodo exponatur.* 78.a
Milium quid ſit, & an aliud à Circo, & vbi eſſet. 183.e 184.a.b.c
Miluus in orbem volans, auis circanea Feſto dicitur. 88.e
Miluina tibia cur ſic appellata. 275.b.& d
Mimus eſt ſermonis cuiuſlibet motus ſine reuerentia, vel factorum cum laſciuia imitatio. 292.a. *ponitur interdum pro fabula quæ res obſcœnas repræſentet.* ibid.
Mimus hallucinatur, Comœdus ſermocinatur, Tragœdus vociferatur. 237.c
Mimo planipes opponitur, vt pedaneus curuli. 291.b
Mimi honeſtiori loco habiti quàm planipedes, quibus ἠθολόγων Græci appellationem attribuerunt. 291. e. *eorum alij fuêre ridiculi & obſcœni, alij graues ethologi.* 292.e
Mimi calui omnibus erant fruſtratui. 327.d
Mimi & pantomimi cinædi appellati à corporis motu. 294. a
Mimorum petulantia omni contumelia & impudicitia referta. 171.c

Mimorum, & γελωτοποιῶν raſa fuerunt capita. 293.a
Mimitice, ſaltatio in qua ſaltantes imitabantur eos qui deprehenſi erant in furto rancidarum partium. 318.a
Mineruæ tribuitur tibiarum inuentio, ſed dubitatur, quod eas reſpuerit, & quomodo. 367.a.377.a
Mineruæ arma cremata, quia è numero Deorum belligerorum. 7.d
Mimum apud Romanos ſacræ authoritatis. 45.c
Μινυρίζειν eſt exiliter canere. 344.e
Minuritio quid ſit. 344.e
Miracula Romæ olim in rebus turpibus fuêre. 296.a
Miſſilia Circenſia quanam dicta. 190.e.191.e.192.vbique.
Miſſus ſingulis in Circo Romano quatuor quadrigis fiebant, & vigintiquinque miſſus centum currus continebant. 118.a
Miſſus centum quò facilius peragerentur, non ſepties metæ, ſed quinquies modo flecti Domitianus voluit. 137.a
Miſſus carceris Circo quatuor tantum fuiſſe cur nonnulli exiſtiment. 119.c
Modius propriè eſt iuſta menſura triticum vendentium. 184.c
Modi muſici ſeptem, & qui. 361.d
Modulatio quid ſit. 342.d
Modulationis Doricæ & aliarum effectus. 360.a
Mœchas cur Lacones vocarent brudalichas. 322.a
Molles habitæ ἀρχηςρίδες omnes, & αὐλητρίδες. 301.e
Mollities Veneri & Libero immolari ſolebat. 251.b
Monaulos qui dicatur. 344.b
Monitores in Scena actoribus verba ſuggerebant, ſi fortè memoria laberentur. 323.a
Monocerotes inter ſe committebantur in Indiâ. 437.a
Monochordum quid dicatur. 365.d
Monodium quid dictum. 381.d
Monomerium quid dictum. 436.c
Mons Martialis Romæ vnde dictus. 87.b
Monſtri loco fuit pegmatum apparatus. 50.b
Mora rubra furorem elephantibus accendunt. 456.d
Moratores dicti qui agitatores morabantur ne curſum anticiparent, ſed ſuo ordine currerent. 165.e
Morbos leuari tibia creditum. 361.c
Moriones, ſanniones, & miriones in ſcenam tantum non inducebantur, ſed in diuitum etiam ædibus alebantur ad riſum & ludibrium. 286.e
Morologi iidem penè cum morionibus, ſed latius patent, vt omnes ſtulta dicentes ſignificent. 288.b
Morphaſmus erat imitatio omne genus animantium. 317.c
Mortuis Romæ ſella in Theatrum inferebatur. 266.e
Moton nautica, & moleſta ſaltatio. 317.e
à Motu ſunt duæ ſaltationes, ſtataria, quæ tam leniter mouetur, vt ſtare videatur; motoria, quæ vehementius. 318.b
Motuum interualla & geſtus à Græcis ῥυθμοὶ appellati. 307.d. *erant vt plurimum obſcœni.* ibid.
Mulctam vnius libræ auri ferebat qui equis Circi vſus eſſet. 180.c.181.a
Mulieres ſub Cæſaribus triumphantes ſecutæ ſunt. 61.d
Mulieres maritos ad factiones Praſinas & Venetas ſequebantur. 174.d
Mulieres & capite cenſi in ſumma cauea ſpectabant. 265.a
Mulierum & puerorum voces cur acutiores. 226.a
Muli per initia in Circo Conſualibus iuncti. 90.e. *id genus quadrupedum primum putatur cœptum curribus vehiculóque adiungi.* ibid.
ante Munera gladiatorum, venationum, & ludorum ſcenicorum homines plerumque mactati. 70.b
Munerum ac ludorum impenſas Tiberius corripuit mercedibus Scenicorum reſciſſis. 265.e
Munerum editores populari leuitate ducti opes vel magnis vrbibus ſuffecturas impendebant. 161.c
Munerariorum ſumptibus vt modum ponerent Antoninus Pius, Marcuſque Philoſophus, quid monuerit. 411.e
Muralis corona dabatur ab Imperatore ei qui primus murum ſubierat. 27.b
Murciæ ædem in Circo Rom. non procul ab æde Conſi quis extructam arbitretur. 110.b
Murciam Deam præſidem ſegnium quinam aſſerant. 93.e
Muri diſiecti qua curru vectus Hieronica, vrbem inibat. 187.e
proxime Murtiæ ſacellum ſella Curuli locus erat, vnde ſpectabant Magiſtratus. 151.c
Muſa pedeſtris & ſermo eſt ſtylus humilis Comœdiæ. 237.c
Muſæ vnde dictæ. 341.e
Muſarum cuilibet quid tributum. 349.e
Muſca cur dicti veteri verbo paraſiti. 285.a
Muſica tribus principiis oriunda, & quibus. 342.c
Muſica manſueſcunt elephantes, apri, cerui. 247.a
Muſica Græcorum qualis. 341.c
Muſica quid ſit, quis primus eius inuentor. 341.e.342.a.b
Muſica theatralis quæ dicta, & qualis. 340.b.c.d.e
Muſicæ inuentio, eiuſque inſtrumentorum. 361.e.362.a. *vis eius laborantem coxendice liberauit.* ibid.b. *eius tropi, toni, ſoni, modi, & id genus talia.* 359.360.361.362. *ad finem vſque.*
Muſicæ diſciplinæ partem quam nominauêre veteres mutam. 305.c
Muſicæ encomium. 350.e
Muſicæ diuiſio. 343.a.b.& ſeqq.
Muſicæ partes quæ, & quot ſint. 342.d.e.343.& ſeqq.
Muſicæ ſpecies diuerſa. 341.b
Muſicæ partem eſſe ſaltationem quibuſdam placuit. 317.c
Muſicam qui attigiſſent, Dionyſius immunes eſſe voluit in exercitu. 221.b
Muſici cantum lyræ, tibiæ, & fiſtulæ miſcuêre. 391.b
Muſicum certamen vel in Odeo, vel in Scena Theatri præſertim Pythici, vel Iſthmici, aut in Gymnaſiorum exedris committebatur. 261.a
Mus terrorem inijcit Elephanto. 455.e
Myleotheros quid dicatur. 348.d
Myſteria Cereris ſilentio ſeruata. 125.a
Myrthi ramum tenentes Æſchyli carmina canebãt. 347.d

N

Nablia pſalteria quæ dicta. 352.a
Naſica caueam Theatri Senatum conſtruere moliẽtem compeſcuit, & quare. 245.c
Naſiterna dictum vas, quo equi perfundebantur. 142.c. ἀρδάνιον *Græcis appellabatur.* ibid.
Natalibus Principum, quinquennis, decennijs, vicennijs, Circenſes dati, vt & cætera lætitiæ documenta. 260.d
Naufragium in Circo fiebat, ſi metam axis attingeret. 138.d
Naumachia in Circo edita, pro quibus Domitianus locum alium effodit, vbi fierent. 93.c
à Nauſicaa Alcinoi filia repertam ſaltationẽ cum orbe quis tradiderit. 315.a
Nauis proram exprimebant carceres in Olympia extructi, cuius roſtrum ad aquas in curriculo ſulcandas obuerſum eſt. 113.e
Neapolim Nero diſiecta muri parte albis equis ingreſſus eſt. 189.c

Digitized by Google

Neptuni aurigam quem faciat Nonnus. 198. d
Neptuno Circenſes fuiſſe attributos, cui nuſquam gentium ara ſubterranea, quis auctor. 109.b
Neptunum è terra primum equum excitaſſe ferunt. 200.e. *qui per eum iurarent, equorum iubas attingebant.* ibid.
Neptunalia, quæ celebrabantur menſe Iulio ποσειδῶν *&* ἱπποκράτιος, *alia fuère à Conſualibus Neptuno equeſtri dicatis, quem* ἵππιον *Arcades vocant.* 109.c
Nero agitabat indutus veſtem viridem, & galea aurigantium tectus. 175.b
Nero pecuniis exhauſtus præmia quæ omiſerat repetiit. 189.b
Nero quo potione recreari ſoleret, cùm ſe trigarium vellet approbare. 142. a
Nero nihil ſeriò egit niſi adſtante phonaſco. 346.b. & c.
Nero in Olympia cùm aurigaretur cecidit, & obrutus, coronatus. 190. c
Nero quadringentos Senatores, ſexcentos equites Romanos, &c. ad ferrum exhibuit. 439. c
Nero Circenſibus addictus etiam ab ineunte ætate. 178.c
Nerua philoſophus in Circum deductus quid Theodoſio reſponderit. 101.a
Neurobata nonnullis quaſi νευροβάται *ab hinnulorum agilitate, quos Græci* νεβροὺς *vocant.* 272.d
Nicomede Rege interfecto, eius equus media vitam finiuit. 203. c
Nigla *Perſarum fuère trophæa.* 9. b
Nobiles deputati ad ludum Circenſem. 452.b
Nobiles loca diſtincta in ſpectaculis habebant, & cardinibus obſepta, ne vulgus irrumperet. 147. a
Nomina eorum qui publicè irridebantur in veteri Comœdia, palàm recitabantur. 328. e. *in media & noua mos exoleuit.* ibid.
Nomus hypporhorus. 378.d. 380 d
Nomus quid ſit, quotuplex ſit, & à quo inuentus. 379.c
Nomi citharœdici quotnplices conſtituti. 393. c
Nomi tibicinum qui dicantur. 379.b. & ſeqq.
Noxij ſine miſſione ad beſtias damnati. 451. b. c
Noxij ad ſtipitem ſurrecti ſæpe à feris laniati. 102.d
Nuces Cerealibus miſſæ, & ſupra alia miſſilia dilecta. 190. e. 192.d
Numeri olim dicti de pantomimica ſaltatione, & de luctatoribus. 314.e
Numidici vrſi quales. 421.b
in Numiſmatis priſcis imago quædam expreſſa eſt, quomodo ſederet in ſuggeſtu Prætor in fornicatis Circi cameris, quæ carceribus & oſtiis impoſita erant, & circumſtarent aſſeſſores & conſiliarij. 121.d
in Nummis Traiani etiam nunc Circus maximus viſatur. 92. d
in Nummis veteribus aurigarum currus ſingularis equus antecedit. 183. a
Nummos aureos qui raſiſſent quâ pœna affecti. 449. a
in Nuptiis & conuiuiis olim quædam ſaltationes vſurpata, in quibus minus fœditatis eſſet. 309. d
in Nuptiis adhibita tibia. 369.d
in Nuptiis amatoria cantillabantur. 347. c. 348.a

O

O*Beliſcus quid ſit.* 126. b. *in Circo quot eſſent.* ibid.
Obſidionalis corona graminea ex quo fieret, & cur ſic dicta. 25.a
Odarum genus triplex. 347.e
Odeum Athenis Pericles lapideis columnis ornauit. 254. b
in Odeo, vt & in Theatro, diſputationes interdum à Philoſophis habita. 261.b. *olim Athenis antequam perpetuum eſſet Theatrum, in eo rapſodos, & citharœdos certare inter ſe moris fuit.* ibid.
Odea Romæ quot, & quæ fuerint. 261. c
Odontiſmus tibia cantus, & qualis. 378.c
ad Olympia formam Circum Romanum factum ex eo deprehenditur, quod in medio fuère Neptuni, Iunoniſq; equeſtrium aræ; ad columnam autem quæ pro meta fuit, Dioſcurorum, ad carceres Martis & Palladis. 110. a. *præterea vt in Olympia Mineruæ currus fuit, ita & Romæ.* ibid.
in Olympia erant ædicula in ipſis carceribus ad curſum alia aliis commodiores, quas auriga ſortiebantur. 116.a
Olympia corona victori ornamento fuit, & honor renuntiationis in conſeſſu Græciæ, uſque ſolemne triumphi. 187.c
Olympicæ decurſionis forma qualis. 134.b
Oliua non modò, verùm & boue vtiliorem equum homini eſſe Carthaginenſes exiſtimarunt, qui cùm equi caput effodiſſent, quòd bellicoſum animal, auſpicatum cenſuerunt. 199. c
circa Olyſſiponem, & Tagum equa ſine vlla admiſſura à ſolo Fauonio concipere credita. 202.a
Ominis mali erat triumphantem in alienam ciuitatem ingredi. 16.e
Opem Conſiuam cur in Regia coleret populus Romanus. 68.b
Operas locantibus ingentia præmia ab Editoribus diſtributa. 188.b
Opici, vel Oſci qui. 340.e
Opima ſpolia, quæ eques equiti detraxit. 68. d. *etiam quæ manipularis miles detraxerit, dummodo duci hoſtium.* ibid.
Oppidum in Circo locus dicebatur, vnde quadrigæ emittebantur. 92.c
Opulenti dicuntur terreſtribus rebus copioſi, & hoſtia opima præcipuè pingues. 68. b
Oreum apud Græcos ὀρεῖον *vnde ſic appellatum.* 184. c.b
Orbis opicus quid ſignet. 357.e
Orbis patulus Horatij quid ſit & quotuplex. 357. b. c
Orcheſtra in qua Senatorum erant ſedibus deſignata loca, Romæ inter cuneos & ſcenam interiecta erat, producta muro pedem vnum alto, quod podium dicebatur, 217.e
Orcheſtra ἀπὸ τοῦ ὀρχεῖσθαι *cur dicta.* 262. e
Orcheſtra pars Theatri. 252.a
Orcheſtra ambitus baltheis & cardinibus fuit diſtinctus. 148. a
ὄρχησις *&* ὀρχεῖσθαι *vnde dictum.* 312.b
Orciſcopulàrij quinam à Firmico vocentur. 270. b
Ore hianti fuerunt μορμολυκεῖα. 320. e
Oreiobata, neurobata, & anemobata qui dicti. 272.e
Organa muſicalia, quæ digitis aut pectine feriuntur, quæ & quot ſint. 365.d
Organa empneuſta quæ dicta. 365. e. 366. a b
Organa quando inuenta, & quid ſint. 383. d. *noſtra ſunt pneumatica.* ibid.e
Organorum muſicalium varietas & diſtinctio. 364.d.e
ex Orichalco tibiæ elegantiores facta. 371.e
Ornatus hiſtrionum varius, pro varietate fabulæ quam agerent, & perſonarum quas ſuſtinerent. 314. a
Ornatus ſcenæ varius. 255.c
Ornamenta triumphalia cum ouatione Tiberio primo omnium data. 19.e
Ornamentorum triumphalium & inſignium Magiſtratuum quid diſcriminis eſſet. 40. e
Ornamentorum triumphalium origo vnde ducta. 41.b.c
ὀρχηστικὴν, & ὀρχηστοθεατρικὴν *non differunt.* 399.c
in Ornithonibus & auiariis Romæ cur ſemper turdi, aliæque aues altiles alerentur. 65.c

Orpheus

Digitized by Google

Orpheus cum ſtola & cithara cantabat. 392.c
Orpheum fuiſſe negat Ariſtocles. 396.a
Orpiſiderus quid ſit. 456.d
Orthiaſmata unde dicta. 380.e
Orthius nomus Mineruæ tributus. ibid.c
Oſcedo unde & quid ſit. 340.d
Oſci ludi ad ſcenicos relati, & qui acti. ibid.e
Oſcilla fuerunt feſta in honorem Bacchi, in quibus homines ſe per funes iacerent. 275.e. Alij dicunt eſſe membra virilia de floribus ſacta, quæ ſuſpendebantur per intercolumnia, ita vt in ea homines acceptis clauſis perſonis impingerentur, & ea ore cillerent, ad riſum populo commouendum. 276.a. eorum ritus in Italia ab Atticis quoque ſumptus eſt, qui celebrabatur feriis ſementiuis. ibid.
Oſtium quoddam erat inter ſena illa oſtia quæ vtrinque erãt in carceribus Circi, quo Magiſtratus in ſuos cuneos aſcenderent. 118.d
Oſtia carcerum Circi à veteribus quot poſita. 117.c
Οἰνοπίοχος & κανώνεια quæ vocent Græci. 151.a
Ouatio triumphus minor appellabatur; eius etymologia. 17.a
Ouatio dabatur ei qui hoſtes cæcidiſſet, non triumphus. 13.e
Ouantes in Capitolium deducebantur de ouibus ſacrificaturi. 29.a
Ouorum erectionibus cur metarum circuitus in Circenſibus expreſſus. 91.d
Ouis ſeptem erectis ſpatia ſeptem annotabant Circenſium miniſtri, dum agitatores metam circumflecterent. 133.d

P

PÆan quid dicatur. 344.e.345.a.b
Palæomagadis, ſpecies eſt tibiæ, ſicut & magadis, & quis earum effectus. 375.a
Palilibus Romæ per ignes ruſtici ſe traiciebant. 224.a
Palla veſtis Liberi Patris fuit, & Apollinis. 325.d. eius inuentorem Æſchylum Philoſtratus facit. d
Pallas prima currum Athenis prodidiſſe exiſtimatur. 201.e
Palladis etymon. 312.c
Palladis eſt inuentum tibia. 367.a.& e.368.a
Palma & corona ludis omnibus victori fuerunt. 188.d
Palmæ tranſlata è Græcia more victoribus dabantur. 28.e
Palmata Capitolina unde dicta. 37.e
Palumbes plauſitant. 422.e. minuriunt. 413.b
Pan quare facie rubea. 45.e
Pancarpium ad venationem direptionis pertinebat. 71.e
Pancarpi deſcriptio. 434.d
Pandura quid olim fuerit. 382.b.c
Pannus Chelidonius viridis ſeu praſinus erat, & quare. 178.c
Panni purpurei inſtitutor exiſtimatur Domitianus. 178.b
Panno, ſeu colore Praſino, aut viridi in Circo quinam vſi. 174.e
Panther caurit amans. 422.d
Pantomimi repræſentabant nobilem aliquam perſonam in quam ſcriptum erat à Poeta canticum, eamq́; veſte, habitu, ac manuum geſtu referebant. 308.c
Pantomimos Domitianus ſuſtulit, quos deinde Nerua reſtituit, & Troianus iterum ſuſtulit. 319.a
Parabatæ, & apobatæ Græcis qui dicerentur. 134.b
Parabaſis quid ſit, quotuplex ſit, & eius vſus. 236.a.b
Paraboli ſine ferro in Circo depugnarunt. 443.e. qui dicti. 345.b.c.d
Parabolani quinam appellarentur. 447.b
Paraclauſithyron, cantus tibiæ amantium. 378.e
Paradoxi dicti qui vicerant quaſi admirabiles. 189.e
Παράγραμμα, & ἐπίγραμμα in trophæorum inſcriptionibus qui differant. 8.e
Pararij, qui paribus equis vehuntur. 193.e. pararium æs dictũ, quod equitibus duplex ſtipendium pro binis equis daretur. ibid. iis vſi Romani in prælio, vt altero deficiente tranſilirent in recentem. ibid.
Paraſiti Apollinis, ſcurræ, iaculatores, copriæ, qui dente Theonino quæque roderent. 281.a
Paraſitorum tria fuêre genera, quorum alij adulatores, alij dictioſi, quidam qui verberum patientia cibum emerent, quos flagriones vocarunt, & Lacones, quod Laconica animi fortitudine plagas concoquerent. 285.e.286.a
Paraſitorum erat in conuiuiis canere & aſſentari. 285.e. eorum nomen nunc ſordidum & infame eſt, quod apud antiquos erat ſanctum, quaſi coëpulones dixiſſent. ibid.
Paraſcenium quid dicatur. 356.a
Pardales hiant. 423.b
Pardus hiando felit. 412.d
Paregoremata quæ dicta. 355.c
Παρήορος equus unde dictus. 195.b
Paries Circi interiectus à prima ad vltimam metam pertinebat. 95.a
Parietem olim ſcena non habebat, ſed de frondibus vmbracula quærebant, poſtea tabulata componi cœpta in modum parietis. 253.d
Partis contrariæ qui erant in Circo, ἀντιπέραι, vel καθυποστάται dicti. 174.a
Partes mutare in actibus quis diceretur. 234.e
Partes Theatri quæ & quot ſint. 251.d.e.151.a.b
Partes natalis Circi veſtes ferebant canaliculatas purpureas. 176.a
Partium ſecundarum actores omnia ſubmiſsè agebant. 233.e
Paſtores Hymenæi ad tibiam canentes ad Venerem equos ad ſaliendas fœminas incitarunt. 205.c
Paſtorum vita incentiua, agricolarum ſuccentiua. 275.c
Patres Eccleſiæ ludos Circenſes, theatraleſque improbarunt. 172.e
Patribus, equitibuſque loca à quo diuiſa in Circo, vbi ſpectacula ſibi facerem. 145.a
Patriarcha ex aula repertus eſt qui currus in Circo ageret. 179.d
Patrimonium Circenſium exhibitores, & munerarij dilapidabant. 242.a
Pauli Æmilij triumphus qualis. 48.b
Pauperes vt ſpectarent in Theatro, certam pecuniam viritim de ærario Athenis accipiebant. 265.d
Peculatus lege qui tenerentur. 57.d
Pecunia ex captiuorum capite ſæpe in publicum coacta. 58.a
Pecunia priuatorum cùm non ſufficeret ad ludos edendos in Magiſtratu, prouinciæ aliquid pendebant: imò certum æs erat conſtitutum prouinciis. 163.e
Pecunias mulctares cùm de publico haberent Athenienſes, eas viritim populo diuidendas in Theatra cenſuerunt. 318.d
Pedalion, medium iugi cithara. 387.d
Pedum celeritate qui certarent, etiam fuerunt in Circo. 142.d
Pegmata pompæ triumphalis qualia, & quid in eis exſculptum. 50.a.& ſeq.
Pegmata quid eſſent veteribus. 272.e.273.b
Pelix, inſtrumentum quod pſallitur. 365.e
Pelopis Circum admirantis ad Theodoſium reſponſum. 101.a
Penates, & Dij magni iidem habiti ſunt. 105.e
Pentathlum media die, & grauiora certamina committebantur. 120.e
Perdix cacabat. 421.e

Perfidia

Perfidia tanta fuit Nero, vt in Pratura palmis aurigarios fraudarit. 189.d
Pericles, vt plebecula gratiam iniret, cùm diuites numerata pecunia Theatri loca obſiderent, publicas omnes pecunias theoricas eſſe voluit. 328.d
Perſarum Reges in Peroſi montibus vulgare & ſyluaticum venationis genus agitabant. 398.c
Perſarum Regis dona qualia eſſent. 209.b
in Perſis fuerunt paradiſi arboribus conſiti, in quibus feræ omnis generis alerentur, vbi Reges animi corporiſq́; robur experiri poſſent. 398.e
Perſonati primi egêre Comœdiam Cincius, & Faliſcus, Tragœdiam Minutius, & Prothonius. 320.a
Perſonæ tres tantùm exigebantur ad abſolutionem fabulæ. 233.b
Perſonæ in Comœdia veteri ſimiles erant iis quos in Scena traducebant, & cur. 320.b. in noua ludicras, & ad riſum accommodatas finxerunt, metu Macedonum, ne alicui è Principibus perſonæ aſſimiles eſſent, vnde Poëta in diſcrimen capitis veniret. ibid.e
Perſonæ Tragicæ ore hianti & cauo erant. 232.d
Perſona dicta à perſonando. 319. d. reperta ab Æſchylo. ibid.
Perſona prima, & ſecunda in actibus quænam dicerentur. 234.a
Petaminarij, & ἀεροβάται iidem. 272.d
Petauriſtæ in eorum numero fuerunt, qui miracula patrarent, dicunturq́; πρὸς τὰς αὔρας πετόμενοι. 271. d. ab aliis μηχανοποιοὶ vocantur. ibid.
Petaſus palæſtritarum galerus. 191.e
Phalæ erant columnæ, vel turres ligneæ, lapideæue. 125.e. erigebantur in Circo propter ſpectatores. ibid.
Phaleræ inter inſignia militaria collocantur. 17.18.19.a.b
Phallica ſaltatio in honorem Bacchi peracta. 313.e
Phallica in Bacchum, Ityphallica in Priapum canebantur. 226.c
Pherenice præter morem mulierũ Olympiis ſpectauit. 19.a.b
Phiala ſacra ad triumphi pompam lata. 54.e. & quid in ea contentum. ibid.
Philoſophi multi in Circum deducti, eorumque ad Theodoſium Imperatorem peregregiæ reſponſiones. 100. e. & 101. a.b
Phonaſci, Græcis ἁρμονικοὶ, qui dicti. 345. e. eorum officium. 346.a
Phorbia, Græcè φορβεία, unde ſumpta. 372. e. 373. a.b
Phorminx idem eſt quod cithara. 387.a
è Phrygia equi curules plerumque petebantur. 183.e
Phrygiones vnde dicantur. 37.e
Phullinei, ſeu foliacei ludi qui dicantur. 337.c
Piaculum habebatur non tantùm ſi cœpti ludi alicuius rei interuentu interpellarentur, ſed & ſi ludius ſubitò conſtitiſſet. 291.a
Pictura eſt ſaltatio muta, & ſaltatio loquens eſt pictura tacens. 301.a
Picturæ & imagunculæ in Scena frequentes ad ornatum, & aulæa ipſa acu picta. 264.d
Pietatis paternæ exemplum Claudia virgo, & quomodo. 43.d
Πήγματα ſunt quenis confixa. 450.d.e
Pilarij quomodo certarint. 316.d
Pilarij, & ventilatores vſu docti miracula in Scena patrabant. 270.d
Pilæ ſtramentitiæ ad ſtimulandum furorem feris obiici ſolitæ in Circo. 430.c.d.e
Pingere ludos moris fuit, & quare. 244.a
Piſces Veneta conditura coctì in mari cum colore ſuo. 178.b
Piſces manſueti ac cicures fuêre, imò & piſcium manſuetarij. 427.d
Planipedes dicti quod actores planis pedibus, id eſt, nudis proſcenium introirent. 217.c
Planipedes dicti, qui non cothurno, ſocco, aut pulpito, ſed plano pede agerent. 228.e
Plaſma quid, & vnde dictum. 346.e
Plauſus penè ludis omnibus datus, ſi placuiſſent, & ab hiſtrionibus expetitus. 333.e
Plauſu & crepitu ſaltatorem Meſochorus iuuabat. 315.e
Plauſuum mos à Græcis petitus. 335.b
Plauſtris vtebantur Dionyſiis quæ Lenæa dicuntur, quibus Poëtæ ridiculi causâ poëmata ſedentes è plauſtro canebant. 223.a
Plebs adorata vnde dicta. 334.d
Plebeij cum Senatoribus, viri cum mulieribus olim in Theatro promiſcuè ſpectabant. 265.a
Πλέθρον apud Græcos vltra centum pedes in longum non producitur, aut paulo plures. 93.a
Pocillatores cantillantes præbebant pocula. 351.c
Podium, murus in ambitum Circi ante gradus, in quo victoria gypſea cum palmis collocabantur. 92.e. qui ad ipſum accedebat, recedebat à metis. ibid.
inter Podium & gradus orcheſtræ fuit ſpatiũ aliquod latius, in quo ſellæ Curules Magiſtratuũ, tribunalia editorum, ſedes Veſtalium, ſuggeſtus & cubilia Imperatorum, ſellæ abſentibus repoſitæ, lictoribuſq́; Magiſtratuum, & viatoribus locus. 218.a
Poëtæ Lyrici ſi cantu ſpolientur, nuda penè remanet oratio. 389.d
Poëtæ comici, & tragici, tibicines & hiſtriones Athenis tẽpore Dionyſiorum certabant, qui & Dionyſiaci τεχνῖται dicti. 221.c
Poëtæ ſua carmina vocant odas, & quare. 342.d
Poëtæ veteris Comœdiæ palàm & liberè quemque lacerabant. 22.b
Poëtæ Tragici ſeptem nobiles fuêre, & qui. 232.d
Poëtæ in certaminibus publicis poemata ſua cantillãdo etiam recitabant. 339.b
Poëtæ Epici omnes fuêre cyclici. 357.c. 358.a
Poëtæ & Hiſtorici quomodo inter ſe diſſitant. 231.a.b
Poëtarum Lyricorum numerus. 396.a
Poëtis id datum vt impunè quemlibet in publico irriderent. 230.a
Poëtis Tragicis victoribus olim hircus datus, agnus Homericis rapſodis, qui ex eo ἀρνῳδοὶ vocati. 329.d
Poëmatis Dramatici quatuor apud Græcos genera. 227.b
Poëmatum, & canticorum variæ appellationes. 226.b
Poëmatum tria genera, quò cætera referebantur, & quæ. 229.b.c
Poëſis in varia diſtracta eſt ſecundùm ingenium, & mores cuiuſque. 224.c
Poëſis dithyrambica, mimica, tragica, comica, vtitur rythmo, & aliis. 235.a
Poëſeos Satyricæ inuentio Theſpidi ab aliis, Prafinæ ab aliis tribuitur. 240.b
Pollentiæ Deæ ſignum in Circo Romano fuit, in quod malus inſtabilis vi ventorum decidit. 110. b. eadem fuit cum Potentia. 111.a
Polluci & Caſtori oua in Circo conſecrata, quod eos ouo editos fabulentur Poëtæ. 124. c. ipſi etiam cùm inter homines agerent, galeis vtebantur quæ dimidiati oui figuram haberent. ibid.d
Pompa erat Diaboli theatri inſania, Circi curſus, venationes. 172.e
Pompa fuit, non triumphus, quam duxit Philippus Alexandri magni pater, ea die quæ in conuentu Græciæ à
Pauſania

Digitized by Google

Pauſania interemptus eſt. 11.b
Pompa *victorum in Circo fiebat, ludicrumq́, Circenſe Romæ dabatur.* 96.b
Pompa *Circenſium ordo deſcriptus.* 155.a.& ſeq.
inter Pompa *fercula trium verborum titulus in triumpho Iulij prælatus:* Veni, vidi, vici. 51.e
ante Pompam *triumphalem quid actũ.* 46.d.e.& 47.a.b.c.d
de Pompa *triumphali multa.* 47.e.48.& 49. vbique.
in Pompa *Triũphi Satyri iocularia dicta fundebãt.* 238.c.e
Pōponij *error notatus, quod ſcribat milites Imperatori præiuiſſe canentes & ſaltantes, non autem ſecutos eſſe.* 61.c
Pœna *hiſtrionum duplex, ornamenta concidebantur, & virgis cædebantur.* 319.b
Pons *triumphalis Romæ quis, & vbi fuerit.* 46.c
Popæ & *victimarij quo loco in pōpa triumphi fuerint.* 54.e
Populus *Romanus in homines inhumanus, in feras miſericors.* 442.e. *contra Pompeij voluntatem miſertus eſt elephantorum* 18. *cum hominibus armatis certantiũ.* 443.a
Populus *in Circũ ſũma alacritate confluebat, & ſi qua re opus eſſet, ſumma libertate ab Imperatoribus flagitabat.* 168.e
Populi *corona in ambitu Circi, & porticibus per ſubſellia fundebatur.* 144.e
Populi *iuſſu & authoritate Romæ triũphũ egerunt multi* 14.e
Populi *clamor in triumpho militum carmen adiuuabat.* 62.e
Populi *Rom. æſtus in Circo à Caſſiod. optimè expoſitus.* 174.d
Popularia, *quæ primò occupanti conceſſa, vnde pretium reficere ſoliti tenuiores, ſi cederent tardè aduentantibus, pro gratuitis locis accepta.* 150.a
Porcus *elephantes terret.* 455.e
à Porro *Praſinus color viridis denominatus eſt.* 175.c
Porta *triumphalis quæ, qualis, & vbi eſſet.* 45.e. 46.a.b.c
Porta *Carmentalis in radicibus Capitolij, & quare.* 97.e
Porticus & *cameræ carceribus inædificatæ Circi, ac impoſita, aut quaſi ſolaria quadam feneſtrata, vnde Conſules & editores ſpectarent.* 118.e
Porticus *à Tarquinio in Circo ædificata quales.* 145.b
Porticus *erant poſt ſcenã, vbi choragia laxamentum haberent ad chorum parandum.* 217.a
Porticus *duæ erant in Circẽſibus è quibus Senatores ſpectarent.* 92.e
Portoriũ *nullũ pro aduectione ferarũ Romani Senatores pendebant; ab aliis vectigal quinquageſima exigebatur.* 416.c
Poſtes *ſpoliis hoſtilibus ornati.* 2.e. *mos ille egregiè depictus.* 3.a
Præcentor *in choris an idem ac phonaſcus.* 346.a
Præcentor *quis dictus.* 359.a
Præcinctiones, *Theatri partes, quæ ſint.* 251.d.e
Præcinctiones *erant ad cuneos Circi, & cancelli quibus ſedilia ſeparabantur, quibus pedes tranſmitti poſſent.* 146.a
per Præconem *non modò Græci ſilentium imperabant, ſed & in Circum perinde atque in Theatrũ citharœdos & tibicines inducebant.* 123.e. *eius fuit vt ſacris adeſſet, concionem aduocaret, dicturos citaret.* 124.a
Præcones, *qui iuſſu Magiſtratuum victores renuntiarent, in Circo erant retro metas Murtias.* 133.e
Præcones *ludis omnibus, imò & concionibus adhibiti, qui ſilẽtium imperarent.* 123.b. *quidã erant ad res ſacras, alij ad certamina, alij ad pōpã, alij in foro prædicãtes venalia.* ib.
Præcones *in Theatro audientiam populo imperabant, & voluntatem Imperatoris ac iuſſa ſignificabant, actoresq́; populo oſtentabant.* 323.b
Præconium *victoria quibus verbis enuntiatum.* 190.c
Præmij *loco data ſunt ænea vaſa, argentea phialæ, clypei, & alia.* 187.d
Præmia *ampla & honeſta ante curſũ in carceribus expoſita.* 187.b
Præmia *flagitantes ante victoriam tumultuabantur.* 170.c.d
Præſtigiatores *inter Dionyſij artifices recenſiti.* 170.b
Prætexta *Cōſulum, Prætorũ, & Magiſtratũ maiorũ erat.* 19.c
Prætoris *habitus cultuſq́, ludos edentis depictus.* 164.c
Prætores *olim ſignum in ludis Circenſibus per ſeipſos mittebant.* 121.a
Prætores, *aut Quæſtores deſignati ſi non adeſſent, quo tempore ludos populo exhibere tenebantur, triticaria condemnatione plectebantur.* 161.b
Prætura *olim magna poteſtas, nunc inane nomen & Senatorij cenſus grauis ſarcina.* 242.d.e
Prandium *ſub meridiem in Circo ſumptum.* 192.b
Preces *in Capitolio concipiebãt, vota ſoluebant, & diis operabãtur triũphantes, vbi in captiuos lege actũ audiſſent.* 64.a
beneficio Principis *in Senatum allecti, an ad hæredes ius Senatorium transferrent.* 40.e.41.a
Principes *Chriſtiani ſola cruenta ſpectacula legibus ſuis prohibuêre.* 88.a
Principes *victores videntur olim ſoli ius habuiſſe Circum augendi, & pomerij proferendi.* 96.a
Principum *curſores Romæ nudis pedibus currebant, in Græcia calceati.* 144.a
Priuati *Circenſes fuêre, quos Imperatores, cæteriq́; editores in hortis intra priuatos parietes ederent.* 162.c
Prodigij *loco habitum, quod thenſa Iouis Curulibus ludis Romanis eſt fracta.* 159.a
Prœmium *quid ſit.* 378.d
Proſcenium *ſi ſerius quàm oportebat, fuiſſet ingreſſus hiſtrio, vapulabat.* 332.e
Proſcenium *locus patens & liber in fronte ſcenæ fuit, in quo actores hiſtrioniam agebant, quorum etiam imagines in proſcenio poſita.* 217.c
è Proſcenij *faſtigio actores qui in pulpito erant, ſpectari poterant.* 217.e
Proſoputta *Athenis erat vas æneum, echino aſſimile, cui ad os affixi vultus leonum, & boum.* 319.d
Proſtibula *in Theatro antiquitus verſabantur.* 296.e
Proſtibula *Romæ togata fuêre, non ſtolata.* 320.b
Protagoniſtes *dictus prologus.* 234.d
Protaſis *primus actus Comœdiæ eſt.* 235.b
Prouerbium, Quid opus erat me longis tibiis canere: *de quibus dicatur.* 374.b
Prouerbium, Elephanto dare aſſem, *vnde ortum.* 426.a
Prouerbiũ, Vt tibia canat, drachma vna ei datur, vt deſinat, quatuor numerari oportet, *vnde ortum.* 368.c
Prouerbium, nihil differs ab Elephanto. 454.b
Prouerbium, Abſurdum eſt extra chorum ſaltare, *vnde natum.* 355.d
Prouerbium, Sardi venales, *vnde natum.* 56.e
Prouerbium, Salua res eſt, ſaltat ſenex, *vnde ortũ.* 105.c
Prouerbium, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, *vnde fluxerit.* 256.d.259.a
Prouincia *loquax & ingenioſa in contumelias.* 351.e
Prouinciæ *quædã vectigales equos ac quadrigas ſoluêre Romanis.* 180.e
Prudentia, *æquitas, probitas, & id genus plura in elephanto reperiuntur.* 454.a.b
Prudentij *ad Honorium cohortatio, ad abroganda, & ex omni memoria euellenda ſpectacula.* 87.e
Pſalterium *cur etiam pro dicterio & probro ſumptũ.* 283.e
Pſalterium *propriè quid dicatur.* 393.e.394.a b
Pſaltria *in Theatrum intromitti ſolebat, & quales eius effectus.* 350.c
Pſaltria & *tympaniſtria puellæ ſaltricæ, vel ſaltatrices in conuiuia introducta fuêre, & quare.* 353.c
Pſithyra *quid vocetur.* 363.e
Pthongi *quid ſint.* 344.c
Puellæ *plures in pãtomimica ſaltatione fuerũt nobiles.* 303.c

Pueri

Digitized by Google

Pueri Romæ in cryptis ad edendas in Scena operas inſtituebantur, vt Athenis in Odeo. 261.d
Pueri vocales qui dicti. 350.b
Pueri libidini publicæ in fornicibus ſpectaculorũ expoſiti. 191.d
Pugna venatoriũ mermis quæ diceretur. 443.e. 444.a. & ſeqq.
Pugnæ ardor & prudentia in Elephantibus. 456.b
Pugiles in Circo dati, ſicut naumachia & venationes. 95.e
Pugna hominum cum feris. 438.d.e
Pugnæ Circenſis genus fuit vbi Elephantes cum equitibus, & peditibus inter ſe committebantur. 443.a
Pugnæ nauales, & terreſtres cum variis machinis bellicis, & armis in quibuſdam arcubus expreſſæ. 4.b
Pulli accipitrum doli imprudentes quomodo capti. 400.c
Pulpitum Romæ cur latius quàm in Græcia fuerit. 217.e
Purpura prætexta fuit apud Romanos in prætextatis fabulis. 325.b
Purpuræ vſus ſemper Romæ fuit. 41.e
Purpuræ dignitas ſupra omnes veſtes triumphales. 38.d
Pyladis ſaltatio fuit tumens, incitata & turbulenta, varios vultus ac perſonas exhibens; Bathylli comica, aut ſatyrica, luſus Panis, aut Satyri comeſſantis repræſentans. 302.b
Pyrricha ſecundùm Platonem quid ſit. 313.b
Pyrrichen quis primus docuerit. 301.d
Pyrriches genus vſurparunt Salij, qui armati per vicos ſaltabant. 317.a
Pyrrichen Curetes & Corybantes primi inſtituerunt, qui Cnoſſum condiderunt ætate Moſis. 312.d. alij Palladi tribuunt parta de Titanis victoria. ibid.e
Pyrricharij dicti qui pyrricham ſaltabant. 315.e
Pythagoricæ Muſicæ vis qualis fuerit. 362.e. 363. ad finẽ vſq.
Pythaules è tibicinum numero quis dicebatur, & qui differat à Pithaule. 381.e

Q

QVadrigæ hordeariæ vnde ſic dictæ. 183.d
Quadrigarum electio in Circenſi certamine raro fuit in vſu, loci ſors ſemper adhibita. 117.b
Quadrigarum currus olim duplici temone fuerunt. 194.e
Quadrigas elephantorum 4. dirutis ſepulchris egit Halagabalus. 183.d
Quadrigas primus iunxit Trochilus Argiuus Callithea Sacerdotis Iunonis filius. 201.c
Quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas inferis, ſeiuges Ioui, deſultores Lucifero & Heſpero ſacros veteres tradiderunt. 200.a
Quadrigarij, ſcenici, & id genus, ignominia dãnabãtur. 179.c.d
Quadrigarij Circenſes boni factionarij appellabantur. 173.e
Quadrigarij & ſeſſores oſtiis apertis, ſublatiſq; repagulis curriculum protinus arripiebant, licèt non ſimul exirent, ſed ordine, prout ſors dediſſet. 112.b
Quæſtor curulibus ſtabulis quina mancipia ſponte dedit. 181.a

R

Ῥαβδοῦχος & ῥαβδευτὴς dictus qui premium victori dabat. 188.e
Ramũ laureũ geſtabant, qui carmina Homeri recitarẽt. 326.e
è Ramis ac frondibus cum racemis ac corymbis per initia ſcenæ fiebant, ſeu vmbracula, quæ parietes non haberent. 353.c
Rapſodia vnde dicta. 347.e
Rapſodi dicti Homeriſtæ. 339.b
Rapſaulæ qui dicti. 370.b
Reges captiui aureis vinculis onuſti ducebantur. 55.d
Regum filij olim impoſiti arietibus equitare ſoliti. 214.a
à Regibus per initia Romæ celebritate pompaq; Deorum Circenſe ludicrum, poſtea à Prætore curatum. 162.e
Religioſum ſaltationis genus exercitium diuinum ac myſticũ à Luciano vocatum, quod in Deorũ honorẽ celebraretur. 318.c
Repagula quæ propriè eſſent. 115.a. eorum vſus. ibid. nõ ita diuidebant è foribus equos ferociores, vt fronte & pede fores non ferrent. ibid. b. illorum laxatio, aurigarumq; impetus ſcitè expreſſus. ibid.e
Res turpiculæ quare ſub curru triumphantium ſuſpenſæ. 45.d
Rhinoceros ad pompæ triumphum ſequebatur. 54.b. quot habeat cornua, & vbi, bene oſtenditur. ibid.c.d
Rhinoceros in Circo cum vrſo commiſſus. 437.e. & cum Elephante. 438.a. & c
Rhinoceroti geminum cornu ineſt, alterum maius, alterum minus. 419.b
Rhinocerotes ſæpe Romæ exhibiti, & qualis eorũ naſus. 421.b
Ricinium muliebre fuit pallium breue, quo in luctu mulieres vſæ. 291.b
Ridiculi & mimi propriè dicteria fundiare dicti. 283.d
Riſum maximè mouent, quæ in dictis hominum & factis turpiſſima. 242.a
Robigalia quo tempore celebrata. 111.a
Roma lucernata, coronata, & cãdida Deum ſalutabat. 34.d.e
Roma pileata in omnibus celebritatibus incedebat. 169.c
Romæ cur ludi ſcenici inſtituti. 227.e
Romæ ætate Vitruuij multa Theatra quotannis fiebant, in quibus nulla vaſa ſonitum facientia erant, quia cùm lignea eſſent, tabulationes habebant complures, quas neceſſe eſt ſonare. 259.c
Romæ primùm facti in Circo carceres videntur ad Olympia exemplum. 111.b. erant fornicati, & vna tantùm trãſenna, non multis funibus ſimul aperti ſunt. ibid.c
Romano nomini intra annos paulo minus 700. trina tantùm opima ſpolia contigerunt. 68.b
Romani equum octobrem Marti immolabant. 199.e
Romani inter oppida oppugnandum ludicrum Circenſe vſurpabant. 134.d
Romani in Circo pileos ferebant ſub Caligula, & quare. 169.c
Romani ad honorem Deorũ inſignibus hoſtium armis vſi. 49.c
Romani promptè in Circum conueniebant, & ſi quid vellent rogabant. 169.a
Romani ad Reges cum ſcipione eburneo phaleratum equum mittere ſoliti erant. 209.b
Romani Circenſibus ita capiebantur, vt tres interdum dies in eo ſpectaculo poſuerint. 167.d. imò & ſolidum diem ſine cibo frequenter aſſidebant. ibid.
Romanorum Deus vernaculus Conſus vocatus. 110.e
Romanorũ ludorum à Tarquinio Priſco inſtitutorum expoſitio ex Liuio & aliis petita. 104.a.b.c
Romanæ res temporibus Romuli adeò tenues erant, vt ob equorum inopiam diuerſis vſi ſint animalibus ad curſum. 96.d
Romulus primus laurea coronatus, deinde cæteri Imperatores. 32.d
Romulus Romæ primus auctor triumphi. 11.e. initium fuit humile, ſine curru, ſine equo, ſpecie veriùs trophæi quàm triumphi. 12.a
Romuli, Camilli, & Fabij arcus indicio ſunt, arcuum rationem non eſſe nouitiam, ſed antiquam. 4.c
è Romulo quidam Circi originem petunt. 96.b. alij primum auctorem Tarquinium faciunt. ibid.
Roſæ ſparſæ per vias vrbis in triumpho Imperatorum. 62.e
Roſcius Gallus Romæ primus perſonis vti cœpit. 320.a
Rotæ currus triumphalis inauratæ. 42.d
Rotarum pulſu per aërem nonnulli iactati: alij per rotas & circulos ſe tranſmittebant. 271.e
Rudera Circi maximi hodie viſuntur Romæ in vineis Tiberi aſſitis. 95.e
Rugæ erant, & contabulationes in ſyrmate propter amplitudinem. 325.e
Ruſticis & agricolis ludorum origo debetur ad hilaritatem. 241.e
Rythmus Phrygius qualis. 360.c
Rythmus eſt ordo melodicus conſentaneæ harmoniæ, concentus vocalis. 225.e. à metro differt, vt genus à ſpecie. ibid.

Digitized by Google

Rythmicæ ſaltationis proprium quid fuerit. 307. c

S

SAbinæ raptæ Conſualibus, id eſt, menſe Martio. 109. c
Sabinorum virgines in ludis à Romulo raptæ. 313. a
Sabulum quid dicatur. 370. a
Sacra olim nulla, nulla initia ſine ſaltatione peracta. 318. c
in Sacris reſolutoris diſcingi moris fuit. 7. c
Sacrificia prius quàm cruenta ſpectacula prohibita. 87. b
Salij qui Curetas imitabantur, & cantu, & ſaltatu. 157. d. oportebat eos eſſe ingenuos atque indigenas, patrimoſq; ac matrimos. ibid.
Salij, & Saliſubſuli dicti omnes ludij qui ad cantum, & tibiam in ſacris luderent. 314. d
Saltatio impudica & turpis fuit apud veteres, cùm fallos, & faſcinos ex pellibus rubris è collo ſibi appenderent, aut inter femora ponerent, ſaltarentque. 313. d
Saltatio in rebus ſacris ad aras Deorum vſurpata, vt curſum Lunæ ac Solis ab ortu in occaſum imitaretur. 301. b
Saltationis pantomimica elegans expreſſio. 309. c
Saltationis tres partes, φορὰ, σχῆμα, δεῖξις. 305. a
Saltationis comicæ Bathyllus Romæ fuit auctor. 316. d
Saltationis auctorem quidam Orpheum, alij Muſæum faciũt, nonnulli Erato Muſam, quidam ad Hieronem referunt Siciliæ Tyrannum. 318. b
Saltationem & ludorum voluptates ab agricolis ortas Lucretius arbitratur. 310. a
Saltatione pantomimica nulla illuſtrior aut gratior fuit. 301. c. ante Auguſtum multo fuiſſe conſtat. ibid.
Saltationes fuêre propriæ certis gentibus, Lacedæmonia, Troezenia, Epizephyria, Cretenſes, Mantiniaca, in quibus erat manuum motio. 316. e. 317. a
Saltationum genera ſumuntur vel à cantu, vel à motu, vel à regionibus, vel ab inuentoribus, vel ab argumento, vel à partibus corporis, vel ab imitatione, vel ab inſtrumentis, vel ab habitu, vel à ſexu, vel ab ætate, vel ab vſu. 318. b
Saltibus & ſchemis leuioribus qui mouerentur, Nonius petauriſtas definit. 271. e
Sambuca, genus inſtrumenti, & quodnam. 395. b
Samphoræ dicti equi, quibus litera, σ, inuſta eſſet. 206. c
Sanna quid ſit. 287. e
Σαννας vocem ex omnibus Græcis ſcriptoribus Cratinus Comicus pro ſtulto vſurpauit. ibid.
Sanniones nonnulli a Sannis Aſiæ populis deducunt. 287. a
Sannyrion primus in Attica Comœdiam dedit. 236. d
à Saturis nomen Saturæ dictum, & quare. 239. c
Saturnius Babylone dictus Iupiter cui venatio Circenſis ſacra erat. 70. a
Saturno equum pro Neptuno deuorandum, vt betulum lapidem pro Ioue datum nonnulli ſcribunt. 200. e
Saturnij verſus vnde dicti. 240. e. Hipponactei dicti. ibid.
Satyra Latina à Græca ſuam originem traxit. 237. b
Satyra vel à Satyris dicta, vel a ſatura lance, & quomodo. 239. a
Satyra vnde nata, quæ tacito nomine vitia ciuium carperet. 228. b
Satyra partes ſuas ſolo choro ſine hiſtrionibus peragebant. 359. c
Satyrarum Ennij & Lucillij epitheta. 237. e
Satyrarum duo genera, quæ, & quid vnumquodque ſit. 236. e
Satyri ludendi causâ introducti fuere, vino & iocandi, & quare. 237. a
Satyrici mordaces erant. 240. c. de his optimè Sidonius. ibid.
Scabilli quid ſint, & eorum vſus. 365. b. c
Scaliger malè putat omnes Circi metas dici Murcias, cùm ſolæ primæ metæ ita dictæ ſint. 133. b
Scaperda Polluci quis ludus dicatur. 272. b
Scena verſatilis, & ductilis quomodo differrent. 258. e. in ea cùm fabulæ exitus aliter expediri non poſſet, machina tum maximè erat vſui. 259. b
Scena triplex eſt, Tragica, Comica, Satyrica. 217. a. in ea tres ſunt portæ, media, vbi regia aula, ſiniſtra, & dextera, vbi humiliora ædificia. ibid.
Scena interdum ita exaggerata fuit, vt tres ſcenæ alia aliis impoſita eſſent. 217. c. eius longitudo erat, vt ab vno cuneorum cornu ad alterum eum cooperitura duceretur, & dimidia parte longitudinem orcheſtræ ſuperaret. ibid.
Scenæ ſignificationes variæ. 253. a. dicta Græca ſignificatione, eo quod in ſpeciem domus erat inſtructa, vnde & apud Hebræos tabernaculorum dedicatio à ſimilitudine domiciliorum σκηνοπηγία appellabatur. ibid.
Scenæ duæ partes fuerunt, alia aulæis tecta, vbi ſcenici, & totus apparatus erat; alia aperta, quæ proſcenium fuit, vbi agebant hiſtriones. 254. e
Scenam turpitudine & flagitio fœdarunt mimi, & pantomimi. 295. d. cùm eam Romani probro ducerent, genus id hominum non modò honore ciuium reliquorum carere, ſed etiam tribu moueri notatione cenſoria voluerunt. ibid. d
intra Scenam facta, nuda narratione exponenda erant. 232. e
Scenarum tria genera, comica, tragica, ſatyrica. 254. a
Scenico nomen hiſtrionis inditum, & quare. 246. a
Scenici ludi quomodo inſtituti. 337. a
Scenici in Græcia interdum & ciuitate donati, & corona, & pecunia. 329. e
Scenici ludi antiquitus appellabantur, qui poſtea Megalenſes. 227. d
Scenici, gladiatores, & aurigæ olim infames fuêre. 179. b
Schemata & rythmus pro geſtu ſaltantis accipitur. 305. e
Schemata Tragicæ ſaltationis fuerunt Sima, & Chirocalathiſcus. 318. d
Σχιστὰς ἕλκειν, erat ſaltatio chorica in qua ſaltantes alternabant crura. 318. a
Scolion quid, vnde dictum, & vbi cantaretur. 347. e
Scipio eburneus, genus habitus triumphantis. 37. b
Scœnobatis an idem neurobatæ. 272. e
Schola beſtiariorum quæ fuerint. 447. d
Scops, & ſcopia ſaltatio habuit quandam ceruicis circumductionem ſimilem aui ſcopi, quæ obſtupeſcens ad homines ſaltantes capitur. 318. a
Scorpo fluuias equeſtres areas poſuerunt equites. 186. d
Scortis Romæ ſyrmata data, quæ terram verrerent. 320. b
Scribarum munus infra equitem. 41. a
Scriptores hiſtoriæ Dramaticæ. 226. d
Scurra vnde dicti, 286. e. τραπεζόποιοι κέρανες etiam nuncupati. ibid.
Scuta ad pompam triumphi traducta. 49. e
Scythæ ſyluas muris ſepiunt, leones feráſque includunt, & turres collocant. 398. e
Scythæ, vt & Romani, vt magis dociles equos haberent, caſtrabant. 205. d
Secundas agere quid ſit. 234. a. & b
Sedendi ius in Circo qui habebant, ſi excitarentur, agebant iniuriarum. 146. e
Seditiones in Circo frequentes erant ob ſtudia fautorum. 172. c
Sella curulis inter habitus triumphantium numeratur. 37. a. b. c. d
Sellæ Curuli proximè ſacellum Murciæ locus erat in Circo, vnde ſpectabant Magiſtratus. 133. b
à Semiramide equus vſque ad concubitum adamatus. 203. b
Senatus per annos 558. Romæ populo mixtus ſpectaculis interfuit. 146. d. quinam morem illum ſoluerint. ibid.
Senatus ſolius auctoritate olim triumphus decretus, demum ea de re ad populum eſt relatum. 22. d
in Senatum allegebantur donis militaribus inſignes. 18. b

Senatores

Senatores omnes erãt laticlauij. 29.c. *& qualis ille clauus.* ibi.
Senatores, vnà & Patriarcha re diuina interrupta, currus egêre. 179.d
Senatorum ornamenta quæ propriè. 41.a
Senatoribus in Circo primus Claudius propriam ſedem attribuit. 92.c
Senem triumphantes per forũ in Capitolium agebant, & quare. 56.e. 57.a
Senibus Comicis candidus veſtitus tributus, adoleſcentibus diſcolor. 320.b
ad Sepulcra fortium trophæum appoſitum. 6.d
Sepultura honos equis iis datus qui ter Olympiis vicissẽt. 188.a
Sermo factus ad voluptatem quis dicatur. 230.d
Serui pœna qui dicebantur. 448.a
Serui cruciarij ſub furca per Circum traducebantur. 100.c
Serui qui à Dominis fugissẽt, reperti ad beſtias dabãtur. 447.e
Serui Comici amictu exiguo tecti, paraſiti intortis palliis. 320.b
Serui ſymphoniaci quinam eſſent. 349.a
Seruitute exempti currum pileati triũphantis ſequebãtur. 63.e
Seſoſtris currus à quatuor Regibus tractus. 43.e
Seſoſtris Rex Ægypti triumphi quandã ſpeciẽ exhibuit. 11.a
in Seſsione Circi quis ordo fuerit. 146.c
Signi mittẽdi in Circo ea fuit religio, vt ſi Prætor abeſſet, Dictator ſigni mittendi crearetur. 121.b
Signa in triumpho ducta templis dicari ſolebant. 48.e
Signorum fuſilium temporario Theatro ædilitate M. Scauri in Scena fuère tria millia. 255.e
Silli verſu Heroico vt plurimum ſcribebantur. 239.d.e
Silli ad Satyricos accedunt, σιλλαίνειν idem ac ſubſannare. 237.c
Simiæ manu hominum & tractatione quouis ducuntur. 427.c
Simplitudearia funera, quibus adhibebantur duntaxat ludij, coruitoreſq;. 275.a
Simulacra gentium victarum, vrbium, imò & Deorum triumphanti Imperatori præferebantur. 48.d
Singulatores vnde dicti, variæ eorum appellationes. 192.e
Singulatores, & deſultores, bigarij, trigarij, & alij in Circo fuère. 183.a
Singulatores quidã fuerunt qui præmio currerẽt, alij qui nullo victoriæ præmio quadrigas vt miniſtri, & adhortatores comitarẽtur. 196.e. *vno equo vtebãtur, deſultores duobus.* ib.e
Sipario Mimi in Scenis vtebantur. 264.b
Sirenes vnde dictæ. 362.e. 363.a
Sirites tibiam expoliuit, non inuenit. 367.e
Siticines & Siciniſtæ qui vocati. 376.a
Siſtrum, genus inſtrumenti, Iſiacorum fuit, vt cymbalum Gallorum. 395.c.d
Siſtra, cymbala, crotala, ænea erant. 365.c
Socratis ætate Circus Athenis fuit. 155.a
Solis ortus & occaſus duabus metis in Circo, altera ad carceres, altera ad calcem, ſignatus. 130.b
Soli Circus ſacer fuit, cuius ædes in medio ſpatio, & effigies de faſtigio ædis emicabat. 109.d
Soli ſacri equi in pompa Circenſi circumducebantur, qui πομπικοὶ, vel ἀγετικοὶ, vel ἀποπομπαῖοι dicti. 154.d
Solonis olim lex fuit, vt ſpectaculis ludorũ tres drachmæ ſoluerentur priuato cuique, & duæ aliæ in publicum conferrentur. 329.b
Sonus vibrans quis dicatur. 345.b
Sonus Hyperdorius, & Hyperlydius, quid ſint. 360.a
Soni citharæ quotuplices fuerunt. 392.d.e
Sophocles ſcenæ picturam, & deſcriptionem induxit. 233.b
Sophocles poſt nauale prælium ad Salaminem circa trophæum cum lyra ſaltauit nudus, & vnctus. 314.c
Sorracum, vel ſarracum vehiculum erat quo ſcenicorum ornamenta portabantur, veſtes, baculi, cludines. 326.d
Sorte muſici ludi iniri ſolebant, & quomodo. 384.a
Sorte & ordine curſores è Circi carceribus exibant. 116.b
Spari quid ſint. 441.a
Spartor quis diceretur. 142.b
Spatium ſeptimum qui in Circo ante alios confeciſſet, is victor renuntiabatur. 133.d
Spatium illud Circi vbi equi decurrerent, ἱππίαν κύκλον ἀγῶνος Apollonius ſcitè vocauit. 94.d
Spectaculum omne, Theatrum dici poteſt. 244.d
Spectaculum Circenſe pomeridianum fuit, interdum & matutinum. 120.e
Spectaculum ferarum non modò Romanis in amoribus erat, ſed & Græcis. 419.d. *id factum ex earum varietate in Amphitheatro.* ibid.e
Spectaculum Θεώρημα vocatum. 78.a
Spectaculum matutinum quod fuerit. 449.b.c
Spectacula ſcenica, vt irritamenta vitiorum, ſtudiosè fugienda. 179.e
Spectacula voluptatum, populorum lætitiam eſſe dicit Caſſiod. 172.e
Spectacula gladiatoria in vſum fuiſſe reuocata poſt Conſtantini obitum, quid argumento ſit. 87.c
in Spectaculis primũ deliciarũ genus eſt mori homines. 422.a.b
in Spectaculis manſuetiores ſæpe animantes ad populi voluptatem emittebantur. 436.b
Spectacula priuata in conſpectu Prætoris actitata. 243.d
Spectatores Circi eo colore cui fauebant, indui ſolebant. 169.b
Spectatores ſaltationum ſæpe plauſum dabant. 315.d
Spectatores bifariam diuidebantur à coloribus nomina ſortiti. 177.a
Spectatores non ſolùm pileati, ſed etiam diſcalceati erant. 169.d. *per diſcalceatos more Græco ſoleatos aut crepidatos intellige.* ibid.
Spectatores qui erant ad ſpinam Circi, in cuneos ſe cogebant cùm linea extenderetur. 113.a
Spectatores in ipſis agonibus victorem non ſine laude appellabant. 170.d
in Spectatoribus miri animorum motus pro varietate certaminis. 170.c
Spectantium mentes in Circo tanta ferebantur inſania, vt non tantum in conuicia rixaſque, ſed etiam in prælia contentioneſque conſurgerent. 173.e
Sphæromachia quondam Lacedæmone vſurpata. 316.d
Sphecismus tibiæ cantus, & vnde dictus. 378.c
Sphendonẽ quem locum fuiſſe in Circo exiſtimet Auctor. 130.c
Spina Circi infelicium captiuorum ſortem deſignabat, vbi duces Romanorum ſupra dorſum hoſtium ambulantes, laborum ſuorum gaudia perceperunt. 133.a. *erat muris lateritiis à prima meta ad vltimam.* ibid.
Spolia triumphantes priùs in Capitolio conſecrabant, & laurum in gremio Iouis deponebant. 64.b
Spolia quib. cũ armillis & coronis à victore Imperatore donati eſſent Romæ, ea tãtùm ipſi potuerunt domi ſuſpẽdere. 2.a. *in Capitolio Romæ, & in Palatio, ad colũnas affigi moris fuit.* ib.
Spolia opima Romæ ſolùm commemorata. 68.a. *dicuntur quaſi opulenta quæ duci à duce derepta ſunt.* ibid.
Spoliis & trophæis antecedentibus vrbem inibant Imperatores, & quid in eis expreſſum. 48.a
Stabula quatuor factionũ in nona regione vrbis extructa. 179.d
in Stadium victos tectis togis populus reuocabat. 234.c
Stadium 126. paſſus & pedes 630. iugerum 240. pedes in longum amplectitur. 94.e. 95.a
Στάδιον & δρόμος pro Circo ponuntur. 78.a
Stadio Olympico Circi *nomen ab Auſonio tributum.* 88.b
Stadiodromi diuerſis partibus emiſsi, vt non eundem curſum efficerent. 118.d
Stadiodromi & diaulodromi fuère apud Græcos. 143.d
Stapedæ vſu cùm carerent veteres, inſiliebant in equos, vel à ſtratore attollebantur. 200.c

Staticuli ſaltatores è genere pantomimorum fuiſſe videntur, quieti tamen geſtu & ſaltu. 318. e
Statuæ triumphalis quæ decerneretur. 67.d. fuit & laureata. ib. e
in Statua Bathylli habitus pantomimi depictus. 326. a
Statuæ illuſtrium virorum in Circo poſitæ. 153. a
Statuæ diuerſæ in Circo fuêre, & quæ. 99.e. 100.a. & ſeqq.
Statua laureata inter inſignia triumphalia poſita. 40. c
Statua area equitis in milio Theodoſij poſita erat. 185.a
Statuæ, quæ argento ornarentur, triumphali non negata. 67. c
Statuæ in Circo poſitæ quare literis exaratæ. 101. d
in Statuæ baſi nomen victoris & patriæ ſcribebantur. 188.a
Statuæ æquales ſtatu & proceritate aurigis poſitæ. 187.e
Stellæ in cauda Cynoſuræ χορευταὶ Græcis, ludentes aliis dicuntur. 34. e
Στίφανος φθαρτὸς dicta corona, quæ ab editore capiti victoris imponebatur. 78. a
Stichodi vnde dicti. 347.e
Strena Imperatori dari à pop. Rom. ſolita, lauri folia erãt. 31.e
Studium agitatorum in ipſo curriculo in quo apparebat. 135.e
Subſelliorum primus gradus in ſpectaculis ſicut Romæ Magiſtratibus eſt attributus, ita & in Græcia προεδρία. 151.d
Subſelliis quis Circũ ornarit, non eſt abſq; controuerſia. 144. e
Sumptus in editione Circenſiũ oſtendit litera Valeriani. 190.d
Sumptus ludorum Circenſium cur immodicè excreuiſſent. 135.e
Sumptuum magnitudo, qui editori ſuſtinendi erant, Tiberium mouit, vt S.C. caueret, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res eſſet. 411. e
Supplicium ad beſtias dari quale fuerit. 448. c
Supplicij quoddã genus gemibus crepere apud Iuuenalẽ. 64.a
Supplicia olim in Circo, & Amphitheatro fieri ſolita. 405. d. 267. e
à Suppliciis ortæ venationes Amphitheatri, aut certè à funeribus, ſicut & gladiatores, qui tamen venatorio ludo ſunt antiquiores. 401. b
Syenites lapis πυῤῥοποίκιλος dictus. 126. c
Sylburgij lapſus in voce τέρματος. 111. e
Syluanus philoſophus viſo Circo ſtupefactus quid Theodoſio reſponderit. 101. a
Syluatica venatio, fouea, igni, pennis in lineam contextis, canibus, venabulo, iaculo, ſagitta confici ſolita. 397. c
Sylua arenaria vel ſubitaria origo. 432.c. d. e. eius deſcriptio ex Apuleio. 433. a
Symphonia quid ſit Caſſiodoro. 342.e. & 344.d. 348. e. 349.a
Symphoniaci pueri qui dicti. 348. e
Sympſalma vnde dictum. 391. c
Synodium quid vocatum. 381.d
Synodo Trullana Circenſe, vel aliquod ſpectaculum publicum Paſchali hebdomada edi nominatim eſt prohibitum. 88. c
Syrinx Nympha quare in fiſtulam mutata. 366. e
Syringis ſeu fiſtulæ & calamorum differentia. 370.d. 371.a.b.c

T

TÆda leonem terrent. 431. e
Tæniis puniceis, id eſt, vittis roſeis victores euincti erant. 189. e
Taurus cum leone in Circo componebatur. 347.b
Taurus docilis & obediens, ſi manſuetus & cicur fuerit. 427. 428.b
Tauri panno rubro irritantur. 431.d. e
Tectum porticus Theatri quale. 252.a
à Teleſide iam olim ſub Æſchylo pantomimica factitata eſt ſaltatio. 314.b
Templum ſub tecto in Circo habuit Conſus conſiliorum Deus, vt oſtendatur tectum eſſe conſilium debere. 109. e
à Templo Apollinis vicino Circus Flaminius Apollinaris vocatus. 96. e
Templa idolorum condita de manubiis & ſpoliis. 57.d
Tentores fuerunt qui equos curruſq; tenebant, antequam vices curſus eorum veniſſent. 165.d
Terentius Comicus pileatus currum Scipionis maioris ſecutus eſt, cui libertas data. 63. e
Terentij ætate hiſtriones perſonati agebant. 320.b
Teſſeram ab artificibus qui acceperat, gratis tantùm Athenis ſpectabat. 265.c
Teſſeræ pro feris ipſis diripiebantur. 71. c
Teſtudo caua quæ dicatur. 386.e. animalis formã habuit. ibid. d
Tetrachordum quid ſit. 344. e
Tetracomus ſaltatio militaris Herculi ſacra. 317. e
è Thalamo nitida arma & radiãtia ſuſpendere olim moris fuit. i. e. milites emeriti etiam ea ſuſpendebant. ibid.
Thamyrim fabulam agens Sophocles cithara cecinit, & cum Nauſicaam exhiberet, egregiè aſſumpta pila ſaltauit. 316.c
Thaumatopœi à longè miracula populo exhibebant, ne ars deprehenderetur, miniſtriſq; ad eam rem vtebantur vafris qui rem in manus tollerent. 271. c
Thaumatopœi dicti homines proiecta audacia, qui ſummo vitæ periculo ſtupenda in vulgus patrarent. 269. b
Theatrum Veneris ſacrarium dictum. 291.b
Theatrum venatorium pro Circo ſumptum. 88.b
Theatrum ſaxeum à quo primo omnium ſtructum eſſe, & vnde Ioſephus Scaliger arguat. 253. c. tumultuarium & ligneum cum ſcena argentea Murena dedit. ibid.
Theatrum propriè quid ſit, & vnde dictum. 244. c
Theatrũ mare cauũ appellatum, Græcè autẽ θάλασσα κοίλη, ob cuneorum & cauearum altitudinem, Athenis dictũ ἰχθυόεντα [illegible]. 245. c
Theatrum geminum, quod & Amphitheatrum dicitur, rotundum fuit in oui ſpeciem. 94.e
Theatrum pro ſpectatoribus poſitum. 244.d
Theatri partes ex Polluce recenſitæ. 356. e
Theatri forma qualis. 248.d.e
Theatri partes præcipuæ duæ ſunt, ſcena & cunei. 217.a
in Theatro & Amphitheatro fuêre cœnacula, quæ locarij ancoribus Cenſoribus locarent. 151. d
in Theatro variæ ſaltationes vſurpatæ. 301. e. tragica quæ dicitur ἐμμέλεια, comica quæ cordax, ſatyrica quæ ſicinnis, armatæ quoque ſaltationes, pyrriche & teleſias. ibid.
in Theatro apud Græcos qui aliquid vile obirent, perſonati erant. 322. e
Theatra perpetua ampliſſimè deſcripta. 246. 247. vbique.
Theatra Athenis tumultuaria & lignea. 245. b
Theatra cauea turpitudinum, & publicæ profeſſiones vitiorum vocata. 81. e
Theatra nuda & ſine tecto. 249. d
Theatra Romæ à Meſſala inchoata. 245. d
Theatrorum inuentio ad quid. 250. a
Theatralis muſica ſcientia ad quid referretur. 341. a
Theatrales ludi primi ex Liberalibus nati apud Athenienſes, qui primi ludos inſtituêre Liberales. 274. e
Thebani in Græcia tibiarũ laudem reliquæ Græciæ præripuêre. 368. d
Thenſarum vehicula ex ebore & argento fuerunt. 154. b. in Deorum exuuia ludis Circenſibus in Circum ad puluinar ferebantur. ibid.
Thenſas ducere tãtæ religionis fuit, vt Auguſtus votiuis Circẽſibus morbo correptus, & lectica cubans eas duceret. 158. a
Theodoſius Imperator cùm Eudociã duxiſſet vxorem, philoſophos in Circum deduci iuſſit; eius interrogatio, eorumq; reſponſio, ac nomina. 100.e. 101. a. b.e
Theodoſius pſaltrias edicto prohibuit. 350. d
Theomin quendam qui ætate Oreſtis floruerit, Tragœdiam reperiſſe quidam arbitrantur. 222.e
Theon fuit Poëta maledicentiſſimus. 281. b. inde natum adagium; dente Theonino rodere. ibid.
Theſpis primus omnium è ſitu & puluere Tragœdiã in lucem hominum

hominum eduxit, & ſcenicos facibus oblitos in plauſtra inuexit, vnde dicta iacerent in obuios, & cantilenas decantarent. 222. d
Theſſalia, Venetia, Hiſpania, Argolis, regiones generoſis equis nobiles. 201. d
Θῆρα Græci leonem appellant. 421. e
Tholium vocatum reticulum quoddam faſtigiatum ac fornicatum, quo pro vmbella mulieres vterentur. 168. c
Θρῖα ſunt folia ficulnea, Libero patri ſacra, qui primus triumphauit. 10. b
Thymeles actuarij qui dicti. 340. c
Thymelici non erant infames. 262. a
Tibia multiforatilis quare ſic appellata. 373. c. d
Tibia ſuperſtitioſa, & quare. 370. a
Tibiæ foramina quot fuerint. 373. c. d
Tibia dextra & ſiniſtra tonus diuerſus. 275. b. c. 377. e
Tibiæ & fiſtulæ diſcrimen. 369. e. 370. 371. & 372. ad finem vſque.
Tibiam ad ſacra fuiſſe adhibitam vnde appareat. 158. c
Tibiæ quare à quibuſdam improbata. 366. c. d. quis earum credatur author. ibid. & 367. c. d. e. qua materia conſtarent. ibid. & 368. ad finem vſque.
Tibia gingrina quare ſic dicta. 423. a
Tibiæ duæ vno ſpiritu animata, & à quo. 381. a
Tibiarum modi varij, & qui. 378. a. b. & ſeqq.
Tibiarum modi ad fabulæ ingenium temperati. 368. e
Tibiarum varietas & diſtinctio. 373. e. 374. & ſeqq.
Tibiarũ cantus plurimis hominũ morbis medicina fuit. 361. c. d
Tibiarum vſus ad funera & ſacra extenſus. 369. a. b. c
Tibiis modulantibus, non tubis canentibus ouans ciuitatem inibat. 29. c
Tibicen in viis perſonis choricis præire ſolebat. 354. e
Tibicen gingriator & ſabulo dictus, & vnde. 374. e
Tibicines ſpiritu & digitis artis ſuæ munus expleuerunt, & quot tibias inſpirarint. 380. e
Tibicines quibus vſi rebus. 372. e
Tibicines interdũ inter canendum geſticulati, & quare. 369. d
Tibicines vnde dicti. 344. a
Tigmun altius aliquando ſuſpendêre petauriſtæ, & vnde ſaltus ad ſtuporem ſpectantium dederunt. 271. e
Tigris omnium quadrupedum velociſſima. 429. b
Tigrin primus omnium Romæ in cauea manſuefactam quis oſtenderit. 414. b
Tigres tractabiles eſſe diſcunt. 428. a
Tigrium ſpectaculum vulgare fuit poſt Auguſtum. 419. c
in Timotheum Mileſium citharœdum Lacedæmonij tulêre decretum, & quod. 490. d. e. 391. a
Τιμόνιλος, Tenellus, quid ſit. 352. e. & cuius filius. 353. a
Tintinnabulũ ex curru triumphantis quare ſuſpenſum. 60. e
Tiridates è ſuperiore loco duos tauros vno ictu ſagitta vulnerauit ac confecit. 438. d
Titi Imperatoris largitio quanta in Theatro. 433. e
Titi triumphalis arcus Romæ deſcriptio. 4. a
Toga triumphalis purpurea qualis in triũpho Scipionis. 38. d
Toga picta, habitus triumphantis. 37. a. b. d
Toga in Circis vel in Theatris iactabantur, & quando. 170. d
Togatas fabulas de viris togatis, prætextatas de pueris ac puellis prætextatis, qui compoſitas eſſe autumant, non ſunt audiendi. 227. e
Toni olim tantummodo tres fuêre. 359. e. 360. a
Tonorum nomina ab aſtris in cælo apparentibus impoſuerunt Pythagorei. 363. a
Tonitrua ſua Græci habuêre in Theatris, quæ βροντεῖον & βροντεῖον vocarunt. 259. e
Toreumata vnde dicantur. 97. c
Torques inter militum inſignia numerantur. 17. 18. 19. 20. 21. paſſim.
Torrentius mendoſè putauit Caligulam minio, & chryſocolla Circum maximum ſtrauiſſe, vt cùm ipſe praſinatus eſſet, concolori panno aurigaretur. 93. e
Trabea toga fuit, vel togæ ſpecies. 41. c
Trabearum genera varia, & quæ. 38. e. 39. a. b.
Tractorias Princeps dabat ad equos duplicis curſus mouendos. 183. b. eis commeatus in itinere præſtandus deſinitus erat, ibidem.
Tragicus Chorus quot perſonis conſtabat. 355. a
Tragici ante Æſchylum perſonis abſtinuêre, contenti minio vultus, aut facibus oblinere. 319. e. ante Liuium Andronicũ Romæ galeris, non perſonis vtebantur, vt qualitas corporis iudicium faceret ætatis, cùm eſſent aut albi, aut nigri, aut ruffi. 320. a
Tragœdia quid ſit doctiſſimè ab Ariſtotele exponitur. 330. d. 231. e
Tragœdia prior fuit Comœdia, & cur. 228. a
Tragœdia & Comœdia inſtitutionem plurimi ſibi vendicant. 229. b. c. d
Tragœdiæ partes quot ſint, & quid ſit vnaquæque. 234. e
Tragœdiæ Athenienſis ea fuit gloria, vt nemo niſi qui Athenis probatus eſſet, Poëtæ nomine dignus cenſeretur. 223. d
Tragœdiæ nomen vnde exortum. 229. a. b
Tragœdia & Comœdia omnes ſunt fabulæ implexæ. 231. b
Tragœdiæ à Dithyrambis profluxerunt, ſicut Comœdiæ ortæ ſunt à phallicis, iuxta Ariſtotelem. 222. b
Tragœdiarum quatuor genera. 231. c
Tragœdi & Comici in pulpito proſcenij Romæ agebant, Thymelici, in pulpito ipſo. 217. e
Tragœdorum ſyrmata dicta ϛαδὶ ξυϛίδες. 325. b
Tribulibus & amicis locum in Circo & foro editores dare conſueuerant. 147. e
Tribuni nobiles carmine militari laudati, cùm in ſua cohorte currum triumphantis ſequerentur. 61. b
Tribuni vt plurimum petentibus triumphum apud Romanos aduerſabantur, & denegabant. 23. a
in Tribu Meliteorum Athenis pro Odeo fuit ingens quædam & magnifica domus, vbi Tragœdi exercitationes & ſcholas habebant. 261. c
Tricæ, & apinæ vt dicerentur nugæ, Apina & Trica anſam prouerbio dederunt. 280. c
Trichordum quid ſit. 365. d
Triga Diis inferis ſacra habita, quod ex tribus ætatibus raperentur, infantes, iuuenes, ſenes. 200. a. Romulus eam primus Romæ oſtendit. ibid.
Triga illa Heroici temporis Romæ acta ſunt, quod genus apud Græcos exoleuit. 134. b
Triga potius quàm quadriga currere ſolebant. 186. e
Trigis maximè vſi Heroës, quibus duo equi adiuncti ſub iugum mitterentur, tertius funarius. 195. a
Trigonum, genus inſtrumenti, & quod. 394. c
Triptolemus à Cerere curru vectus per totum terrarum orbem ſementis docenda. 201. c
Tripus ætate Heroum victori dabatur. 187. e
Tripus Delphicus vnde cortina vocatus. 142. d
Tritagoniſtes Æſchines hiſtrio infimus iſt habitus, & quare. 233. d
Triton inter hydraulia repoſitus, qui aquarum aſſultu conceptas voces edit vt buccina. 260. a
Triumphus ei, licèt abſenti, decernebatur, cuius auſpicus deuicti eaſque hoſtes, aut Imperio facta eſſet acceſſio. 14. b
Triumphus victoriæ decretus eſt, vnde & θρίαμβος dicuntur & νικητήρια. 13. b
Triumphus in vrbem victricem, non victam induci ſolebat. 16. e
Triumphus in vrbe victrice actus, licèt apparatus extra vrbem eſſet. 16. e
Triumphus vbi peteretur. 15. b. triumphum petentes extra vrbem

by Google

vrbem morari ſolebant. 16.b.c

Triumphi apparatus non ſemper de publico fiebat, ſed à triumphatoribus ſuppeditabatur. 16.e

Triūphi maieſtas à tenuibus principiis orta. 1. b. primùm è columnis, & arboribus ruditer ac ſine arte arma ſunt ſuſpēſa. ibid. hanc ob cauſam enſis Goliath apud Abimelech Sacerdotem Deo conſecratus, & valuis affixus eſt. ibid.

Triumphi epulum non in templo Iouis Capitolini datum, ſed in æde Herculis, vnde Herculeum dictum. 65.d

Triumphus Caſtellani quare ſic appellati. 59.c

Triumphi laureæ foliis ſtructa ſiue palliis, ſiue futilis fuerit. 32.e

Triumphi quædam imago fuit in Sicilia, cum Dionem exceperunt Syracuſani. 11.c

Triumphi petendi poteſtatem habuerunt Conſules & Prætores bellum ſuis auſpiciis gerentes. 13.e

Triumphi etymon. 10. a. eiuſdem alia etymologia. ibid. c

Triumphū vnum ridiculū Romæ duxit Nero, & quando. 50.d

Triumphum quis primus ornarit. 12.a

Triumphum decretum ſibi à Senatu reſpuens Cn. Fuluius Flaccus in exilium pulſus eſt. 67.e

in Triumpho ſemper publicæ erant epulæ. 65.e

Triumpho decreto dies pompæ dicebatur. 46.d.e

Triumphales viri ruſticabantur depoſitis in ſinu Iouis laureis. 34 b

Triumphales currus plurimi, & quales. 42. & 43. vbique.

Triumphalia ornamenta in Conſularia tranſiere. 42.c

Triumphalia ornamenta quæ, & cui primum decreta. 39.d

Triumphās aureo curru laureatus quo loco ad triumphi pompam ſequeretur, 60.c

Triumphantis corona adeò ingens, vt vix ab homine ferri ferretur. 35.d

Triumphantis & ſerui publici æqua fortuna, & quomodo. 45.b

Triumphanti à ſeruo ſuggerebantur hæc verba. Reſpice poſt te; Hominem memento te; idque à tergo fiebat. 36.c

Triumphanti aderant legati, tribuni militum, centuriones, & milites, vt omnibus rerū geſtarū eius gloria innoteſceret. 14.c

Triumphantes quas preces in Capitolio conciperent. 64.c

Trophæi etymon. 6. a. fiebat è ſpoliis cæſorum hoſtium. ibid. b

Trophæa ſpeciem quandam crucis præ ſe ferebant. 8.b

Trophæa, arcus, columnas, aras, ſtatuas cur apud omnes gentes priſci erigerent, triumphumq́; ducerent, cuius veſtigia in ære, aut marmore defigerent. 1.a

Τροπαιοφόροι arcus per initia fuère rudes, & ſine impenſiore ornatu, lateritij vt plurimum: aut ex rudi lapide cauato: aut ex marmore. 3. d. eorum vſum antiquiſſimum eſſe quæ res argumento ſit. ibid. cur tropheophori dicti. ibid. in iis varia rerum imagines exſculpebantur. 4.a

Tropheis vſi Græci pro arcu, τρόπαια dixerunt. 5.d

Τρόπαια & τροπαῖα qui differant. 64.e

Tropi Muſicæ quot ſint. 359. a. & quid vnuſquiſque. ibid.

Tuba antequam à Tyrrhenis reperta eſſet, Athenis ſignum curſus lampade dabatur. 123.a

Tuba prius in ludis Circenſibus ſignum an fuerit datum, quàm ſortitio fieret. 116.c

Tubæ in funeribus Principum, in plebeiis tibiæ adhibebantur. 376.d

Tubicines in Circo arbitratur Auctor intra eos parietes fuiſſe, qui carceribus impoſiti erant, vnà cum editoribus, vt ſignum tuba darent eorum arbitrio. 122.e

Tubicines poſt aurea vaſa in pompa triumphali locum quintum habuère. 53. d. & quot in locis. ibidem. e

Tullus Hoſtilius primus prætexta vſus. 38.c

in Tumultu arma poſtibus, & templis decepta. 2.b

Tunica recta Latinis dicta, quæ ab erectis & ſtantibus texitur, Græcis ὀρθοστάδιος χιτών. ibid.

Tunica palmata an melius dicatur quàm toga palmata. 41.d

Tunica palmata, ſpecies habitus triumphantis. 37.b.e

Tunica Iouis quæ dicatur. ibid.c

Tunica palmata à toga picta diſcrimen. 42.a

Turbaſia ſuit ſaltatio dithyrambica. 318.a

in Tutela Mercurij artis præcones, Ideoq́; κήρυκας ἑρμείας vocari Pollux tradidit. 124.a

Tutelina fuit, cui tutela populi Romani, vt & Tutano Deo, ſiue Tutuno. 125. c. eius ara erat in Auentino. ibid.

Tymbaula qui dicti. 376.b.

Typia quid ſint. 395.a

V

Vallis Murcia vnde dicta. 93.e

Vari in venatione ſyluatica dicti ſtipites, quibus retia plagæque inſidiis aptantur. 397.c

Vectigal lenonum, meretricum, & exoletorum ad inſtaurationem Circi, Theatri, Amphitheatri, & Ærarij Alexand. Seuerus deſignauit. 92.c

Vectigalibus è Republica conſtitutis fruebantur tota vita victores ſacris certaminibus. 188.e

Velabrum prope Circum maximum Romæ fuit. 93.b

Velis & carbaſis Theatra tecta, & cur. 249.d. 250.b

Venabulo excipientes qui dicerentur. 440.a

Venabula Dorica cur Laconica Martialis nominet. 398. a. à quo reperta dicantur. ibid. b

Venatio non ad ſupplicia modò, aut ad funeris honorem, verùm & ad populi voluptatem edebatur. 408. b. in foro etiam & ſeptis edita. 409. b. maximi in ea ſumptus fuerunt, non modo quod feræ ex vltimo orbe conquirendæ, conuehendæ, alendæ eſſent, verùm etiam confectores pretio alliciendi, qui ſanguinem & vitam non temerè niſi ſummo pretio addicebant. 410.b

Venatio Circi horrida inſtituto, antiquitate, & ludicro nobilis. 397.a

Venatio Circenſis Ioui ſacra. 70.a

Venatio ſæpe gladiatorij muneris acceſſio fuit, ſæpe Circenſis ſpectaculi, nonnunquam & ſola ſine gladiatoribus, aut equis data. 404.c

Venatio direptionis in Circo quæ dicta. 432.c.d

Venationem θήραν à feris Græci appellarunt, quas θῆρας dicunt. 403. c. venari Latini vnde dixerint. ibid.

Venationum genera, ſyluatica, Perſica, auium prædatricum, & Amphitheatri. 397.b

Venationum editores ſæpe à Principibus propter ſumptus adiuti, ſæpe modus editioni definitus. 410.b

Venatores alij emptitij, alij gratuiti. 411.a

Venatores poſtulatitij quinam eſſent. 447.a

Venatores arenarij gladiatoribus oppoſiti. 71.a

Venatores magnis pretiis emebantur, maximis honorabantur victores. 411.b

Venatorum Circenſium arma. 441.b.c

Venatorum genera duo, alij arenarij, alij ſyluatici. 411.d

Venatoribus gratuitis, qui rem bene geſſiſſent, largitio ab editoribus facta. 411.a

Veneris, & Summani templa ad Circum maximum ſita. 93.a

Veneris Verticordiæ fanū Romæ quo loco fuerit extructū. 93.e

Veneris ædem cur Theatro ſuo Pompeius ſuperpoſuit. 297.a

Venetus color dictus eſt cæruleus à mari Veneto. 178.a

Verba impudentia vnde appellentur obſcœna. 340.c

Ventus ſi vela Theatri auerteret, cauſia tegebatur. 250.d

Verberum immunes an fuerint hiſtriones. 319.b

Veredus à vehenda rheda dictus, pro equo tamen celete, & ſolitario accipitur. 205.d

Vergiliarum exortu generantur vinoſi, mulieroſi, & apinarij. 180.c

Vernaculi dicaces erant, vnde & vernilitas pro dicacitate. 281.e

Verſus Heroici, Iambici, & Lyrici, qui fuerint, & quibus in

rebus

Digitized by Google

rebus adhibiti. 395. e. 396. a. & ſeqq.

Verſus feſcennini & Saturnij ad Satyram Græcam accedebant. 240. e

Verus Imperator Praſinum colorem ſic adamauit, vt Volucris Praſini equi ſimulacrum aureum fecerit, in cuius gratiam aurei equi poſtulati. 175. b

Verutis bifidis veteres etiam feras venabantur. 398. b

Veſtalibus ſolis locum in Theatro ſeparatum, & contra Prætoris tribunal Auguſtus dedit. 150. e

Veſtis ſatyrica fuit pellis hinnulei, vel capræ, quam Iſalem vocabant, & tragem, & pardalem textam. 325. d

Veſtis aurei claui peculiaris Cōſulum amictus habebatur. 29. c

Veſtis ſerica, triumphi laurea exiſtimatur à Tertulliano. 33. b

Veſtis citharœdi oblonga. 392. e

Veſtis mollicina præmij loco data, imò & clypei. 187. d

Veſtis auguſtiſſima toga picta dicebatur, & quare. 37. d

Veſtem talarē in ſcenis habuerunt, quæ ſyrma dicta eſt. 325. a. ea ſyrmata purpura, & auro intertexta fuère apud Græcos. ib.

Veſte Praſina, aut viridi tenuiores ludis vtebantur, lautiores conchyliatis lacernis. 151. e

Veſtes Atrebaticæ cur ſic dictæ. 39. c

Veſtes pictæ triumphalibus ortum dedēre. 37. e

Veſtes ſerica, oloſerica, ſubſerica in ludis ne darentur vetitum. 189. c

Veſtes hiſtrionum pannoſæ, & è centunculis conſtatæ erāt. 326. b *ſumebantur à chorago, qui ſæpe ſuis ſumptibus ludos edebat.* ibid. c

Veteres poſt conſonantem aſpiratione non vtebantur. 23. a

Veteres canebant ſimul, & ſaltabant. 309. a

Vexilla pura quatuor Probo data, & quid per pura intelligendum. 22. a. *in donis militaribus commemorantur, vt haſta & phalera.* ibid.

Via Flaminia vnde ſic appellata. 97. a

Via triumphalis quæ fuerit. 46. c

Viam in cuneis Circi triplicem fuiſſe coniicit Auctor. 147. e

Vibrillare *vnde dicatur, & quid ſit.* 345. b

Victimæ triumphalem pompam ſæpe præceſsēre. 54. a

Victoria fuit illuſtrior eorum qui in Circo ſine flagello agerent equos, & vincerent. 135. e

Victoriæ ſtudioſi in ludicro Circenſi ita fuēre aurigæ, vt ſæpe magicas artes aduocarent. 134. d. 136. b

Victoriæ triumphus quibus de cauſis decernebatur, vel denegabatur. 13. b

Victoriola, thenſæ, ac cætera pompæ ornamenta, ante curſum in Circum induci ſolita erant. 154. b

Victoriolæ, aut ſtatuæ ponebantur victorum iuxta Victoriæ ſimulacra. 186. d

Victores circa meridiem renuntiabantur à præcone. 189. e

Victores in Circo duplici corona donabātur, & quomodo. 181. c

Victores aurigæ manu Editoris coronari ſolebant. 189. e

Victores ad Circi carceres redibant, vt coronarentur. 137. d

Vinum olim τρὺξ dictum eſt, à quo τρύγητος, vindemia. 221. a

Viperarum morſibus tibicen ſcitè modulateq́, adhibitus medetur. 361. c

Virgas, aut bacillos incuruos Scenici habuerūt, cū agerent. 326. e

Virgines curſu decertarunt in ſpectaculo quodam quod edidit Domitianus. 143. d

Vir triumphalis cùm in rogum impoſitus die funeris cremaretur, potuit quiſque os eius aliquod in vrbem inferre, & terræ mandare. 67. e

Viri patricij Romæ mimos egēre. 292. d

Viri fortes apud Theſſalos dicti πενεστέρες. 318. d

Viri principes agitationis ſtudioſiſſimi fuerunt. 179. e. 180. a

Viri probi Romæ & Athenis plauſu excipiebantur, improbi explodebantur ſibilis. 335. e

Virorum & mulierum ſedes in Theatris diuiſæ erant. 266. c. *eius rei auctor Sphyromachus.* ibid.

Vitræ in Circo qualia. 97. c

Viuarium Romæ, vbi Leones, & aliæ feræ alerentur, fuit prope portam Præneſtinam. 399. a. *vnde is locus ita dictus.* ibid. b

Viuaria pro paradiſis Perſicis ſub Imperatoribus fuerūt. 398. d

Vocis flexiones in cantu meliores. 346. e. 347. a. b

Vociferarius quis dictus. 345. e. 346. a

Voces Iulea quæ ſint. 352. c. d. e

Volucri equo Praſino mortuo ſepulcrū in Vaticano factū. 188. b

Voluptas Muſicæ principium vnum dedit. 342. c

in Voluptate Circi nihil oculis gratius fuit, quàm cùm equi curruſq́, naufragium facerent. 141. a

Vortumni ſignum fuit ad Circum maximum in vltimo vico turario ſub baſilicæ angulo. 93. b

Vortumno Deorum maximo quod ſacer eſſet Circus, maximus dictus eſt, aut quod in eo magni Circenſes agerentur. 95. d. *alia Auctoris ratio.* ibid.

Votiui ludi fiebant in publicis calamitatibus, ſi peſtilens annus eſſet, ſi bello clades accepta, aut in publica lætitia, ſi proſperè aduerſus hoſtem pugnatum eſſet. ibid. *interdum, vt ſeditio vrbana, vel militaris ſedaretur, vt plebecula deliniretur, vt prodigia expiarentur.* ibid. *interdum, pro valetudine Principis, pro reditu Imperatoris.* ibid.

Vlyſſes ſemper palliatus inducebatur, quia Ithacenſes & Locri palliati. 320. a

Vmbella virides Circenſibus vnde tributa fuerint. 175. c

Vmbræ dicti, qui alios in conuiuia ſequerentur, quemadmodum vmbra ſequitur corpus. 286. b

in Vrbibus Romanis iā inde à Romulo ſeruatū, vt propter felicē Sabinarum raptum Conſo quaſi conſiliorum Deo quadrigæ ſepteno curterent circuitu, & equos partis aduerſæ fregiſſe victoria eſſet. 110. d

Vrinatores maris ima ſcrutabantur. 270. b

Vrnæ in Circenſibus adhibitæ ſunt, in quas agitatorum nomina coniecta, vt ſortis ordine equorum quadrigæ decurrerent, & cur. 116. e. & ſeq. *non tantùm ſortiebantur loca, verùm & quadrigas.* 117. a

Vrſi an ſint in Libya. 421. b

Vrſi in Africa an gignantur. 417. d

Vrſi ſemper in iram & rabiem proni. 424. c

Vrſi è Caledonia, & Pānonia Romam ad venationē Amphitheatri, leones & tigres ex Africa, crocota & rhinoceroses ex India, crocodili ex Ægypto aduehebantur. 410. b

Vrſorum pugna cum venatoribus. 421. d

Vrſorum eſt vncare. 422. e

Vtrem ex pelle hirci qui ſe in vineam coniecerat, Icarius fecit, ac vento plenum præligauit, in mediumq́, proiecit, atque ſodales ſuos circa eum ſaltare coēgit. 222. a

Vtres fiebant ex pellibus hircorum mortuorum, ne quid ex his eſſet, quod non ſentiret iniuriam. 274. e. *alij ſpiritu inflarunt, alij vino repleuerunt.* ibid.

Vtricularij, Gallicè ioüeurs de cornemuſe, *Græcè ἀσκαύλοι dicti ſunt, & quod eorum munus.* 384. c

Vulcano interdum ex voto incenſa hoſtium ſpolia. 7. b

X

Xyſtidis vſi Reges tragici. 325. b

Z

Ζεὺς νικηφόρος Græcis quis fuerit. 68. a

Zonam ſoluebant aurigæ ſi quādo artem desererēt. 188. d

Zonaræ error manifeſtus ab Auctore in quo notatus. 61. a

LVGDVNI,

Ex Typographia Clavdii Cayne, anno 1621.

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. ROMA

Digitized by Google